This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

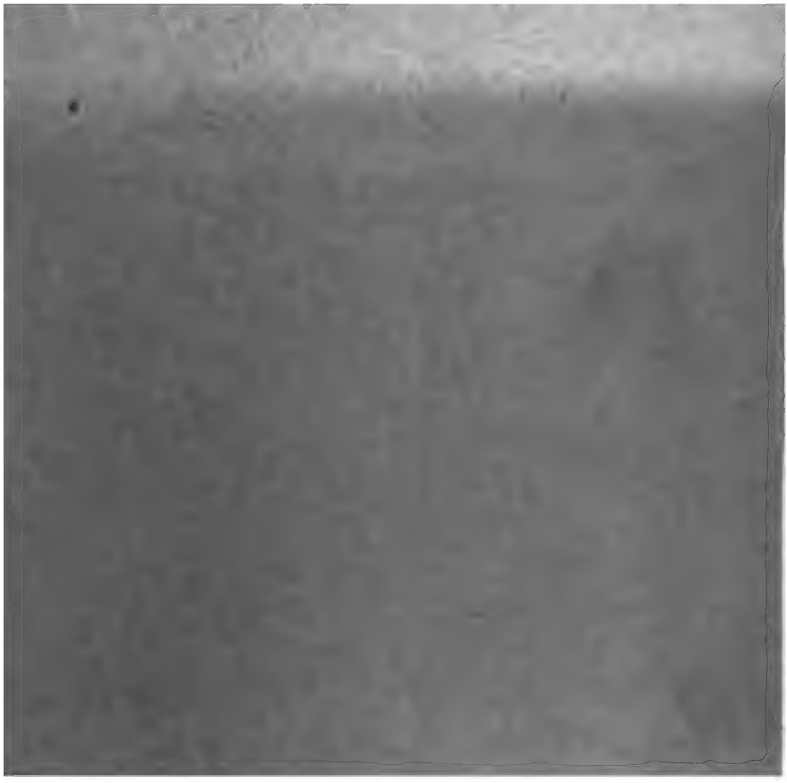

ORIGENIS ADAMANTII

OPERA OMNIA.

AD

EDITIONEM PARISIENSEM

CAROLI DE LA RUE RECUSA.

YORK PUBLIC LIBRARY

TOMUS IX.

WIRCEBURGI,
Ex Officina Libraria STAHELIANA.
M. DCC. LXXXV.

1785

CONTINENTUR HOC TOMO IX.

COMMENTARIA IN PROVERBIA SALOMONIS.

LIBRI IN CANTICUM CANTICORUM.

HOMILIÆ IN ISAIAM.

HOMILIÆ IN JEREMIAM.

OPERA OMNIA

ANCTORUM PATRUM

GRÆCORUM

GRÆCE ET LATINE.

VOLUMEN XV.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

ORIGENIS
FRAGMENTA
EX LIBRO DE PROVERBIIS
SALOMONIS.

MONITUM.

Ex Origenis ſcriptionibus in Proverbia nihil reperi, præter ſequentia fragmenta, quorum duo priora latine tantum exſtant in apologia Pamphili martyris pro Origene; cætera vero omnia in Epitome ſua refert Procopius Gazæus, illo dumtaxat excepto, quod pertinet ad Proverbiorum I. 6. *quodque exhibet catena mſ. Bibliotheca Mazariniana ad caput octavum Luca.*

Sixtus Senenſis Biblioth. Sac. lib. 4. pag. 354. Origeni quoque tribuit ἐξηγητικὰ in librum Eccleſiaſtici, eaque addit a Methodio citari in libro de Reſurrectione. Illorum tamen ne γϱυ quidem comparet tum in hujus Methodiani libri fragmentis, quæ vel ab Epiphanio hæreſ. 64. vel a Photio codic. 234. repræſentantur, tum in illis, quæ exſtant tomo tertio Bibliothecæ Patrum Lugdunenſis.

Videtur autem mihi & illa aſſertio, quæ transformari animas de corporibus in alia corpora aſſeverat, perveniſſe etiam in aliquos eorum, qui Chriſto credere videntur, ex quibusdam ſcripturæ ſanctæ occaſionibus, non intelligentes, quomodo intelligi debeant, quæ ſcripta ſunt. Non enim animadvertunt, quomodo homo efficiatur, aut pullus, aut equus, aut mulus; & putaverunt, transformari humanum animum in pecudum corpora, ut æſtimarent, quod aliquando ſerpentis ſuſcipit corpus vel viperæ, aliquando equi, vel reliquorum animalium. Jam ergo conſequens eſt, & hoc illos dicere debere, quod diabolus, qui leo in ſcripturis dicitur, corpore leonis utatur, aut draconis carnibus, cum draco nominatur. Ita erit, ut ſecundum illos transmutatio iſta animarum perveniat & in dæmonum naturam, ut ſit aliquando vel leo vel draco anima, habens diabolum.

lum. *Et paulopoſt*: Sed ſuperfluæ ſunt omnes iſtæ adinventiones. Manifeſtum eſt enim, quod una pœna tam dæmonum naturæ, quam humano generi peccatorum a Domino præfinita ſit illa, quam Dominus ſua ſententia deſignavit, dicens: *Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus*: oſtendens, quia eadem ſpecies pœnarum peccatoribus hominibus, & diabolo, & angelis ejus præparata ſit, licet in eadem pœna diverſa ſit quantitas pœnæ. Alius enim gravius ac vehementius cruciatur pro magnitudine peccatorum: alius autem remiſſius, cujus leviora & faciliora peccata ſunt.

Εκ των Ωριγενυς εις τας παροιμιας Σολομωντος.

Παροιμιαι Σολομωντος υιυ Δαιδ. υιος Δαυιδ και ὁ σωτηρ λεγεται. υτος ειρηνικος ημων σωτηρ ὁ γενομενος εκ σπερματος Δαυιδ, το κατα σαρκα, εβασιλευσεν εν Ισραηλ. διο και επεγραφη την υπερ ανθρωπων οικονομιαν τελων, υτος εστιν ὁ βασιλευς των Ιυδαιων. Ιυδαιοι εισιν ὁ Ισραηλ, ων ειρηνικος σωτηρ βασιλευει ως διορατικων, εαν ωσιν αληθως Ισραηλ. ου γαρ ὁσοι σπερμα τυ Αβρααμ, παντως και τεκνα, τω μη ποιειν τα εργα τυ Αβρααμ.

Τυ γνωναι σοφιαν και παιδειαν. σοφια εστιν επιστημη θειων και ανθρωπινων πραγματων καταληψις· κατα δε τινας, ατμις εστι της τυ Θευ δυναμεως, και απορροια της τυ παντοκρατορος δοξης ειλικρινης· ουδεν γαρ εις αυτην σκοτεινον εμπιπτει· απαυγασμα γαρ εστι φωτος αϊδιυ, και εσοπτρον ακηλιδωτον της τυ Θευ ενεργειας, και εικων της αγαθοτητος αυτυ. ὁ γινωσκων εργα σοφιας, ταυτα γινωσκει, τυτεστι, το απαυγασμα τυ αϊδιυ, και το ακηλιδωτον εσοπτρον της τυ Θευ ενεργειας, και την εικονα της αγαθοτητος αυτυ. ταυτα δε ουδεν ετερον εστιν, ἡ γνωναι τον υιον της τυ Θευ αγαπης, και την σοφιαν τον χριστον. χριστος γαρ Θευ δυναμις και Θευ σοφια. τυτο δε ουκ απο σαρκος και αιματος, αλλ' απο τυ ουρανιυ πατρος αποκαλυπτεται. γινωσκει δε σοφιαν, και ὁ την επιστημην ειδως των θειων, νομικων και προφητικων, ευαγγελικωντε και αποστολικων λογιων. επι την πετραν τιθησι τον θεμελιον, τυτεστιν, επι τη πιστει χριστυ, ως αντεχειν προς βροχας, και ανεμυς, και πνευματα, δηλαδη τυς οθενυν γινομενυς πειρασμυς. ει δε φησιν ὁ Λυκας, ως επηνεσε τον οικονομον της αδικιας, κατεχρη-

Ex Origenis commentariis in Proverbia Salomonis.

Proverbia Salomonis filii David. Filius David etiam ſalvator vocatur. Hic pacificus noſter ſalvator, *factus ex ſemine David ſecundum carnem*, regnavit in Iſrael. Idcirco ſuſceptam implens pro hominibus diſpenſationem, titulum hunc inſcriptum habuit: *Hic eſt rex Judæorum.* Judæi Iſrael ſunt, quorum pacificus ſalvator rex dominatur, tanquam animis perſpicacium, ſi modo vere Iſrael ſunt. *Non enim, qui ſemen ſunt Abrahæ, omnino etiam filii*, eo quod opera Abrahæ non faciunt.

Ad ſciendam ſapientiam & diſciplinam. Sapientia eſt divinarum humanarumque rerum ſcientia atque comprehenſio; ſecundum autem quosdam *vapor eſt virtutis Dei, & emanatio omnipotentis gloriæ ſincera: nihil enim inquinatum incurrit in illam: ſplendor enim eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula operationis Dei, & imago bonitatis illius.* Qui ſapientiæ novit opera, hæc novit, nempe ſplendorem lucis æternæ, ſpeculum ſine macula virtutis Dei, & imaginem bonitatis ejus. Hæc autem nihil aliud ſunt, quam ſcire filium dilectionis Dei, & Chriſtum ſapientiam. Chriſtus enim Dei virtus eſt, & Dei ſapientia. Id vero non carnis & ſanguinis, ſed patris cœleſtis revelatione manifeſtatur. Scit autem etiam ſapientiam, qui divinorum oraculorum legis & prophetarum, Evangeliorum atque Apoſtolorum ſcientiam novit. Super petram ponit fundamentum, nempe ſuper fidem Chriſti, ut reſiſtat adverſus imbres, & ventos, & ſpiritus, tentationes videlicet, undecunque proveniant. Quod Lucas ait, quia *laudavit œconomum iniquitatis*, abuſive loquutus eſt, ſolertiam laudans, ob ingenii dexteritatem. Quod

τεχρησατο, τον ἐπαινον ἐπι τῆς ἐντρεχειας λαβων, διατε της διανοιας ὀξυ· ὁπερ ἐοικε δηλεσθαι καὶν τῳ, ὁ δε ὀφις φρονιμωτατος παντων των θηριων, καθ' ὁ λελεκται και το, γινεσθε φρονιμοι ὡς ὁ ὀφις· οἱονει μη ἀπειροι των τε ὀφεως πανουργηματων.

Νοησει τε παραβολην και σκοτεινον λογον, ῥησεις τε σοφων και αἰνιγματα. τινα διαφοραν ἐχει ταυτα προς ἀλληλα, κατανοησωμεν· και πρωτον, τι ποτε ἐστι παραβολη, ἰδωμεν, ἀφ' ὡν ἐχομεν εὐαγγελικων ἀφορμων. ἐχρησαντο γαρ τῳ ὀνοματι της παραβολης ἀλλοι τε, και Ματθαιος φησι· ἐν τη ἡμερᾳ ἐκεινῃ ἐξελθων ὁ Ιησους ἐκ της οἰκιας ἐκαθητο παρα την θαλασσαν, και πας ὁ ὀχλος ἐπι τον αἰγιαλον εἰστηκει, και ἐλαλησεν αὐτοις πολλα ἐν παραβολαις· ἰδε ἐξηλθεν ὁ σπειρων τε σπειραι· ἐστι τοινυν παραβολη, λογος ὡς περι γενομενε, μη γενομενε μεν κατα το ῥητον, δυναμενε δε γενεσθαι, τροπικως δηλωτικος πραγματων ἐκ μεταληψεως των ἐν τῃ παραβολῃ λελεγμενων. ἐ γαρ γεγονε κατα την λεξιν το, ἐξηλθεν ὁ σπειρων, ὡς λεγομεν γεγονεναι τα της ἱστοριας· πλην δυνατον γενεσθαι κατα το ῥητον· ἰδε, ἐξηλθεν ὁ σπειρων, κ. τ. ε. ἐγω μεντοι νομιζω τοις ἐξω λαλουντα τον Ιησουν ἐν παραβολαις, οἱς δια το εἰναι ἐξω, ἐκ ἐδεδοτο εἰδεναι τα μυστηρια της βασιλειας τε Θεε, ἐξεληλυθεναι της οἰκιας, ὡς ὁ Ματθαιος ἀνεγραψεν, ἐ χωρις αἰτιας και λογε ποιησας το· ἐν τῃ ἡμερᾳ ἐκεινῃ ἐξελθων ὁ Ιησους της οἰκιας ἐκαθητο παρα την θαλασσαν. ἐπρεπε γαρ προς τους μη χωρουντας εἰσελθειν αὐτους εἰς την οἰκιαν, ἀλλ' ὀντας ἐξω αὐτης, ἐξελθειν αὐτης. ὁτι δε τοιουτον τι τῳ Ματθαιῳ κατα τον τοπον νενοηται, σαφες ἐσαι τῳ τετηρηκοτι τα ἐπιφερομενα· ἀφεις γαρ, φησι, τους ὀχλους εἰσηλθεν εἰς την οἰκιαν αὐτε, και τοις μαθηταις ἀνακαλυπτει τα της παραβολης. παρατηρει γαρ ἐν τουτοις τινα τροπον τοις ὀχλοις ἐν παραβολαις ὁ Ιησους λαλει, και χωρις παραβολης ἐδεν αὐτοις λαλει· ὁ και μεχρι της δευρο ποιει· οἱ γαρ ὀχλοι ἐ χωρουσι παραβολων ἑρμηνειαν. προσχες δε και τῳ· ἀφεις τους ὀχλους εἰσηλθεν εἰς την οἰκιαν αὐτε· παυ συνετως ἀναγε-

γραμμε-

ipſum & his verbis ſignificari videtur: *Erat autem ſerpens prudentiſſimus omnium beſtiarum*: unde ſcriptum eſt: *Eſtote prudentes ſicut ſerpens*, quaſi dicat, non expertes aſtutiarum ſerpentis.

Animadvertetque parabolam, & tenebroſum ſermonem, dictaque ſapientum & ænigmata. Quodnam diſcrimen hæc a ſe invicem habeant, conſideremus; ac primum quidem, quid ſit parabola, videamus ex iis, quæ Evangelia nobis ſuppeditant, argumentis. Parabolæ enim nomine uſi ſunt etiam alii, & Matthæus his verbis: *In illo die exiens Jeſus de domo, ſedebat ſecus mare, & omnis turba in littore ſtabat, & locutus eſt eis multa in parabolis*: *Ecce exiit, qui ſeminat, ſeminare.* Eſt igitur parabola ſermo de re tanquam geſta, quæ tamen geſta non eſt ſecundum literam, ſed quæ poteſt fieri: qui quidem ſermo tropice res ſignificat per translationem eorum, quæ in parabola dicta ſunt. Non enim, prout litera ſonat, factum eſt illud: *Exiit, qui ſeminat*, quemadmodum hiſtoriam contigiſſe dicimus: verumtamen poteſt illud fieri ſecundum literam: *Ecce, exiit, qui ſeminat, &c.* Ego certe puto, Jeſum in parabolis loquentem extraneis, quibus, quia foris erant, datum non erat, noſſe myſteria regni Dei, exiſſe de domo, quemadmodum conſcripſit Matthæus, qui non ſine cauſa & ratione adnotavit illud: *In illo die exiens Jeſus de domo, ſedebat ſecus mare.* Conveniens enim erat, ut de domo exiret ad eos, qui in illam ingredi non valebant, ſed erant foris. Tale quidpiam in animo habuiſſe Matthæum hoc loco, manifeſtum erit ei, qui obſervaverit ea, quæ inferuntur: *Dimiſſis* enim, inquit, *turbis, intravit in domum ſuam*, & diſcipulis ediſſeruit parabolam. Obſerva enim, in his, quemadmodum turbis, in parabolis Jeſus loquitur, & ſine parabola nihil eis dicit. Quod etiamnum facit. Nam turbæ non capiunt parabolarum interpretationem. *Attende autem* & hoc: Di-

γραμμενῳ, ἐπει μη οἱοντε ἠν τυς ὀχλυς αὐτῳ συνελθειν, ἀλλα μονυς τυς διαφεροντας παρα τυς ὀχλυς, οἵτινες ἠσαν μαθηται αὐτυ, και δυναμενοι παῤῥησιαν ἐχειν προς το εἰσελθειν εἰς την οἰκιαν τυ Ιησυ. ἐκει, ἐχ ὡς οἱ ὀντες ἔξω, ἀλλα χωρησαντες το γενεσθαι ἐσω, προσελθοντες τῳ διδασκαλῳ, τον ἐσω νυν ἀξιυσι των παραβολων μαθειν. και ἐπειπερ ἐχωρησαν αὐτῳ ἀχλυθησαι εἰσιοντι εἰς την οἰκιαν, δια τυτο ἀποκριθεις προς το, φρασον ἡμιν την παραβολην, εἰπεν, ἀ εἰπεν. ὁ μονος δε ἐξερχεται της οἰκιας αὐτυ ὁ Ιησυς, ἱνα τοις ἐξω ἐξω γενομενος λαλησῃ τας παραβολας· ἀλλα και παρα την θαλασσαν καθιζεται αἰνισσομενος, ὁτι οἱ ὀχλοι, και οἱ ἐξω των της θαλασσης κυματων, και τυ ἁλμυρυ ὑδατος αὐτης, ἐκ εἰσι μακραν. παρατηρει δε, ὁτι προς μεν τον ἐξελθοντα της οἰκιας, και καθημενον παρα την θαλασσαν ἠσαν συνεχυθησαν ὀχλοι πολλοι. ἐχ ἐτι δε ὀχλοι πολλοι, ἀλλ' οἱ την ςενην και τεθλιμμενην ὁδευοντες ὀλιγοι, και ευρισκοντες την ἐπαγυσαν εἰς την ζωην ὁδον μαθηται εἰσερχονται προς αὐτον εἰς την οἰκιαν. λογῳ τοινυν τα πρεπον ευαγγελικῳ κατα δυναμιν ἐξεταζων, και τῳ τυ Ιησυ βηληματι ἐμβαντος εἰς το πλοιον, και λεγοντος παντι τῳ ὀχλῳ τῳ παρα τον αἰγιαλον ἐν παραβολαις, φημι, μ ποτε ὁ λογος τοις ὀχλοις ὁ βεβηκως, ὁδε ἑστως, ἀλλ' ἐν ὑδατι θαλασσης τυγχανων, λαλει ὀχλυμενος ἐπι τυ, ὡς οἱον τε ἐςι, δυναμενυ βεβηκεναι ἐπι ὑδατος· ὁπερ πλοιον εἰρηται. μη θαυμασῃς δε, εἰ τα τοιαυτα νοηματα ὡραιοτερον ἐννενεκται, ὡς ἀν τον ἐξω και τον ὀχλον μη νομισαι, μηδε νυν τινα εἰναι κεκρυμμενον και ἐχομενον πυκνης γλαφυροτητος τον τῃ εὐαγγελικῃ διαθεσει ἀποκειμενον· και γαρ ἠν της οἰκονομιας χαριτος τον τυ θευ λογον, ἐργον. ἐγω δε και το, προσελθοντες οἱ μαθηται εἰπον αὐτῳ, δια τι ἐν παραβολαις λαλεις αὐτοις; και το, ἀφεις της ὀχλυς ἠλθεν εἰς την οἰκιαν αὐτυ· και προσηλθον αὐτῳ οἱ μαθηται αὐτυ λεγοντες, φρασον ἡμιν την παραβολην, βαθυτερον ἀκυειν πειρωμαι. ἀει γαρ οἱ μεν ὀχλοι, ἐαν ἀκυωσι παραβολης, ὁδε

ἐφισα-

urbis ingreſſus eſt in domum ſuam, quod ſcite
m eſt: nam turbæ non poterant cum illo intra-
l illi tantum, qui turbis præſtantiores erant,
diſcipuli ejus, quibus fiducia & libertas erat,
li in domum Jeſu. Ibi, non tanquam ii, qui
int, ſed tanquam qui intro eſſe valeant, ac-
es ad præceptorem, interiorem parabolarum
edoceri poſtulant. Et quoniam ipſum in do-
uam intrantem ſequi valebant, propterea re-
ns ad illud: *Ediſſere nobis parabolam*, dixit ea,
xit. Non ſolum autem egreditur e domo ſua
ut extraneis extraneus factus, loquatur para-
ſed & ſecus mare conſidet, innuens, turbas &
ui foris ſunt, a fluctibus maris & illius aqua
on procul diſtare. Obſerva autem, ad Jeſum
egredientem & ſedentem ſecus mare plurimas
confluxiſſe. Nequaquam autem turbæ multæ,
ıci diſcipuli, qui arctam aſperamque viam am-
, & reperiunt ſemitam, quæ ducit ad vitam,
m in domum ejus intrant. Inquirens igitur pro
ationem convenientem Evangelico ſermoni ac
:ati Jeſu in navem ingredientis, atque univerſæ
juxta littus in parabolis loquentis, dico, for-
erbum, quod ſuper turbis firmum non eſt, nec
ed in unda maris eſt, loqui vectum, eo quod,
ım fieri poteſt, firmari poteſt in aqua: quod
n vocatur navigium. Ne mireris autem, quod
ɔdi ſententiæ ſublimius inferuntur, ne extra-
& turba arbitretur, ſub evangelica expoſitione
n eſſe ſenſum abſconditum, & qui frequenti va-
: delectet. Hoc enim erat gratiæ Dei verbum
ıſantis opus. Ego autem etiam illud, *accedentes*
li dixerunt ei: *Quare in parabolis loqueris eis?* Et
Dimiſſis turbis venit in domum ſuam, & acceſſe-
ıd eum diſcipuli ejus dicentes: *Ediſſere nobis parabo-*
profundius intelligere conabor. Turbæ ſiqui-

ἐφισασιν αὐτῃ δεομενῃ ἐξηγησεως· οἱ δε μαθηται θεωρησαντες, ὁτι ἐν παραβολαις τοις ὀχλοις λαλει, δια το εἰναι αὐτους ἐξω, ἀφιεντι τῳ ὀχλῳ τῳ Ιησυ ἑπονται, και ἰδοντες, ὁτι ὐκ ἀλλαχυ δυνανται μανθανειν τα των παραβολων, ἡ εἰσελθοντες εἰς την οἰκιαν τυ Ιησυ, και εἰσερχονται προς αὐτον, και προσελθοντες αὐτῳ φασι· φρασον ἡμιν την παραβολην, περι ἡς μαθειν βυλονται. ἀλλα τοιαυτη μεν ἡ παραβολη.

Εξης δε ἐσιν ὁ σκοτεινος λογος. ἐσι τοινυν ἐν ταις γραφαις τινα τοσυτον ἐπιτηδες σκοτεινως εἰρημενα, ὡσε μηδε το τυχον ἐκλαβειν ἀν τινα ἐν αὐτοις χωρις πολλης και μεγαλης ἐξετασεως συγκεχυμενης και κατα την φρασιν, και κατα το διανοημα, και κατα την συνθεσιν της λεξεως· ἁπερ νομιζω εἰναι τον λεγομενον ἐν βιβλῳ σκοτεινον λογον. παραδειγμα των τοιυτων ἐκθησομαι ἀπο ψαλμων ἐκ τυ λά. ψαλμυ τα ὑτω λελεγμενα· ὁτι ἐσιγησα, ἐπαλαιωθη τα ὁσα μυ, και τα ἑξης. και ἁπλως τυ μεν νοηματος νοησαι ἐσι το ῥητον, ὡς δειξομεν· τυ δε σκοτεινυ λογυ, ὐδε το τοιυτον, οἱον κἀκειν ἐν Ησαιᾳ· ὐαι γης πλοιων πτερυγες, ἐπεκεινα ποταμων Αιθιοπιας, ἀποστελλων ἐν θαλασσῃ ὁμηρα και ἐπιστολας βιβλινας ἐπανω τυ ὑδατος. ἑκαστον δε τυτων σαφηνισαι και νοησαι φωτιζοντα τῃ διηγησει το σκοτεινον αὐτυ, ὐ τυ παροντος ἐσι καιρυ, ἱνα μη πολλας και ἀκαιρυς ποιωμεθα παρεκβασεις. ἀρκει δε μονον το ἀπο τυ ψαλμυ ὑτω πως σαφηνισαι λεγομενον. ὁσον γαρ ἐκεκραγειν ὑμνων τον θεον, και δι' ὁλης της ἡμερας θεολογων, ὐδεν μυ ἐπαλαιυτο, ἀλλ' ὁσον ἀνεκαινυμην. ὁτε δε ἀργησας ἀπο τυ λεγειν τα της θεολογιας ἐσιωπησα, τοτε ἡ παλαιοτης εἰσεδυ μεχρι των ὀσεων μυ, και των δοκυντων ἐν ἐμοι σερρωτατων. και τυτοις ἠκολυθησε το βαρειαν γενεσθαι την χειρα συ νυκτος και ἡμερας κατ' ἐμυ, και δια τυτο ἀπο της προτερας ἐπισκοπης ἐσραφη εἰς την ἐμην ταλαιπωριαν ἡ βαρυνομενη συ χειρ κατ' ἐμυ. και ἀξιως γε ταυτα πεπονθα, παγεισης μοι ἀκανθης, ἡνικα ἐκρα-

τηθην

dem, tametsi continuo audiebant parabolas, nunquam tamen advertebant, eas indigere explicatione; discipuli vero videntes eum turbis, eo quod foris essent, in parabolis loqui, Jesum, qui turbas dimiserat, sequuntur, scientesque, se alibi parabolarum sensum perdiscere non posse, nisi in domum Jesu ingrederentur, & ad illum ingrediuntur, & accedentes dicunt ei: *Edissere nobis parabolam*: quam nempe discere cupiebant. Atque hujuscemodi est parabola.

Sequitur obscurus sermo. Sunt igitur in Scripturis nonnulla, quæ ita de industria obscure dicta sunt, ut ne ullus quidem sensus in iis percipi possit sine multa & magna disquisitione: cum dictioni magna confusio insit & secundum phrasim, & secundum sensum, & secundum compositionem: quæ quidem puto esse id, quod in bibliis dicitur obscurus sermo. In exemplum ejusmodi adducam e psalmis ea, quæ in psalmo trigesimo primo dicta sunt his verbis: *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, &c.* Ac sententiæ quidem litera simpliciter intelligi potest, quemadmodum ostendemus; sed de obscuro sermone non ita se res habet: cujusmodi est etiam illud Isaiæ: *Væ terræ navium alis, trans flumina Æthiopiæ: qui mittit in mari obsides, & epistolas biblinas super aquam.* Quodlibet autem horum explicare, atque interpretando sermonis hujus obscuritatem illustrare, non est præsentis temporis, ne plures & intempestivas faciamus digressiones. Sufficiat, psalmi locum quodammodo sic explicare. Quatenus enim exclamavi, hymnos Deo concinens, & tota die de Deo loquens, nihil in me inveteratum est, sed potius renovatus sum. Ubi vero a divinis sermonibus abstinui, præ torpore silens, veternus usque ad ossa mea penetravit, & ad ea, quæ in me solidissima videbantur. Hinc consecutum est, ut die ac nocte gravata fuerit super me manus tua, & propterea a priori visitatione conversa est in meam

τηθην ὑπο μεριμνων, ἡ και πλυτυ, και ἡδονων βιωτικων. ὁτι δε τοιαυτα τινα τῳ προφητῃ ἐν τυτοις νενοηται, δηλον ἐκ τυ ἐπιφερεσθαι τυτοις τὸ, την ἁμαρτιαν μυ ἐγνωρισα, και τα ἑξης.

Μετα ταυτα ἐστιν ἰδειν, τινες αἱ ῥησεις των σοφων· εἰτα τινα τα αἰνιγματα· ποιων σοφων ῥησεις ὁ των δε ἀκυσας σοφος, και δια το ἀκηκοεναι αὐτων ἑαυτυ γενομενος σοφωτερος. ἀρα γαρ μονων των κατα θεον, και την ἀληθειαν αὐτυ σοφων, ἡ ὐ τυτων μονον, ἀλλα και ὡν δραξεται ὁ θεος της πανυργιας; και γαρ τυτυς ὠνομασεν ὁ λογος σοφυς. δια τι γαρ ὁ εἰρημενος νοησει μεν τας των μακαριων σοφων ῥησεις, ὐ διαρκεσει δε προς τὸ νοησαι και τυς των λοιπων σοφων λογυς, ἀλλ' ἐσαι αὐτῳ ὁ νυς ἐλαττων τυ νυ των σοφων τυ κοσμυ τυτυ, και μη δυναμενος παρακολυθειν τοις ὑπ' ἐκεινων λεγομενοις; και ἀρα μηποτε ὡσπερ ὀφθαλμυ ἐργον ἐστιν, ὐ μονον τα τεταγμενα ὁραν, ἀλλα και τα ἀλλως ἐχοντα, ἡ ὡς το ἐν τυτοις τεχνικον βυλεται· ὑτω νυ ἐργον ἐστι, τατε ἐπιτυγχανομενα ἐννοηματα θεωρειν, και τα μη, εἰπως αὐτος τε ὑπο της ἐν τοις ψευδεσι πιθανοτητος ὐχ ἁλωσεται, και τυς ἁλοντας ῥυσεται, ἐαν νοησῃ και των ἀλλων σοφων τας ῥησεις, εἰπε σοφιζονται, και τινα τροπον παραλογιζονται· και πως το σοφισμα λυεται, και ὁ παραλογισμος ἐλεγχεται. ὑτω γαρ και δια των ἑαυτυ σοφων ἀπειλει ὁ θεος, ὁτι την δια το ψευδος ἀξιαν ἀπολεσθαι σοφιαν των σοφων ἀθετησει, και την ἀπατηλην συνεσιν των μη κατ' αὐτον συνετων, και ὑτω δια των ἰδιων δραξεται της πανυργιας τυ αἰωνος τυτυ σοφων. αὐτικα οἱ μαθηται τυ κυριυ, εἰ μη ἐνοων τας των κοσμικων σοφων ῥησεις, πως ἐστρατευοντο προς καθαιρεσιν ὀχυρωματων, λογισμυς καθαιρυντες, και παν ὑψωμα ἐπαιρομενον κατα της γνωσεως τυ θευ; πως δε και το ὑπο τυ Πετρυ λεγομενον τελειως τηρησαιτο τις ἀν το, ἑτοιμοι ἀει προς ἀπολογιαν παντι τῳ αἰτυντι ὑμας λογον

am miſeriam aggravata manus tua ſuper me. Et rito quidem hæc paſſus ſum, infixa in me ſpina, oniam victus ſum a curis, vel etiam a divitiis & luptatibus hujus ſæculi. Ejusmodi quidpiam proetam hoc loco in mente habuiſſe, liquet ex his, æ inferuntur: *Peccatum meum cognitum tibi feci, &c.*

Poſthæc videndum, quænam ſint dicta ſapientum, inde, quæ ſint ænigmata, qualium ſapientum dicta elligat ſapiens, atque eadem audiendo ſapientior adat. An eorum tantum, qui ſecundum Deum & ritatem ejus ſapiunt? An vero non horum ſolum, l etiam eorum, quos Deus capiet in aſtutia ſua? m & hos ſermo ſapientes nominavit. Etenim cur tus ſapiens intelliget quidem beatorum ſapientum ta, aliorum vero ſapientum ſermones intelligere n poterit? An intellectus ejus erit imbecillior inlectu ſapientum hujus mundi, & illorum dicta aſui non valebit? Et vide, ne forte, quemadmom oculi opus eſt, non ſolum res bene ordinatas vie, ſed etiam illas, quæ aliter ſe habent, ac poſita illis ars requirit; ſic mentis opus ſit, tam obvias, am non obvias cogitationes conſiderare, ne, quo odo mendaciorum veriſimilitudine decipiatur, ſed ceptos liberet, cum intellexerit aliorum quoque ientum dicta, ſi quando ſtruant ſophiſmata, & quoodo falſis illudant rationibus, & qua ratione ſoisma ſolvatur, deceptio elidatur. Hic etiam per ientes ſuos minatur Deus, fore, ut eam, quæ ob faliam deſtrui meretur, ſapientiam ſapientum perdat, non fallacem prudentiam eorum, qui non ſecundum um prudentes ſunt. Sic per ſuos ſapientes comehendet aſtutiam hujus ſæculi. Si non ſapientum jus ſæculi dicta intellexiſſent diſcipuli Domini, omodo pugnaſſent ad everſionem munitionum, ertendo cogitationes & omnem altitudinem, quæ extollit adverſus ſcientiam Dei? Quomodo & id,

quod

γον περι της εν υμιν ελπιδος, μη τελειως εχων την εν λογω παρασκευην, ινα παντι ελληνι και παντι βαρβαρω, και παντι σοφω, και παντι ανοητω ετοιμος ω προς απολογιαν περι της εν αυτω ελπιδος, τω συνιεναι τας των σοφων ρησεις, των μεν κατηγορων, τα δε ανατρεπων, ταυτα δε συνιεις και αποδεικνυς; μη θαυμασης δε, ει νυν ο αληθως κατα θεον σοφος ουχ ευρισκεται· ελλελοιπε γαρ τα πλειστα των εξαιρετων χαρισματων, ως η μηδαμως η σπανιως ευρισκεσθαι.

Λειπεται, αποδυναι και, τινα τα αινιγματα. αινιγμα δε ειναι νομιζω διεξοδον τινα περι ως γεγονοτων μη γεγονοτων, ωητε γενεσθαι δυναμενων, σημαινοντων δ' εν αποκρυφη απορρητον τι· οιον ως απο παραδειγματος το εν τοις Κριταις, πορευομενα επορευθησαν τα ξυλα, τω χρισαι εφ' εαυτων βασιλεα. τινα γαρ τρια ξυλα καρποφορα, η συκη, η αμπελος, η ελαια, μη βουληθεντα βασιλευειν των ουκ αξιων της αυτων βασιλειας ξυλων· και τις η ακανθωδης ραμνος και πυρ εξ αυτης αφιεισα κατεσθιειν τας κεδρους του λιβανου, του σοφου εστιν ιδειν, αναφεροντος, ταυτα μεν επι τον πατερα, και τον υιον, και το αγιον πνευμα· την δε ραμνον επι τον αντικειμενον. εστι δε και εν ταις βασιλειαις αινιγμα τοιουτον· ο ακανθος ο εν τω λιβανω απεστειλε προς την Κεδρον την εν τω λιβανω, λεγων· δος την θυγατερα σου τω υιω μου εις γυναικα, και τα εξης. ευροις δ' αν και εν τοις προφηταις αινιγματα, ως εν τω Ιεζεκιηλ το, ο αετος ο μεγας ο μεγαλοπτερυγος, ο μακρος τη εκτασει, πληρης πτιλων, και τα εξης. τοσαυτα χωρησαι επι του παροντος δεδυνημεθα εις το προκειμενον· ταυτα δε ην παραβολη και σκοτεινος λογος, ρησεις τε σοφων και αινιγματα. παραβολη εστι λογος ως περι γενομενου μη γενομενου μεν κατα το ρητον, δυναμενου δε γενεσθαι, τροπικως δηλωτικος αινιγματων, ως το, εξηλθεν ο σπειρων του σπειραι· ει γαρ γεγονε κατα την λεξιν, καν αναγηται εις ετερα. και

πως

)d a Petro dicitur: *Parati ſemper ad ſatisfactionem ii poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt, fide,* vare poſſit is, qui non perfecte in verbo inſtru- s fuerit, ut omni Græco, omni Barbaro, omni ienti & omni inſipienti paratus ſit ad ſatisfactionem ea, quæ in ſe eſt, fide, ex eo, quod intelligat ſa- ntum dicta, alia quidem reprobans, alia evertens, a vero confirmans & adprobans? Noli autem mi- ri, ſi modo non reperiatur ſapiens ſecundum Deum. eraque enim eximia chariſmata defecerunt, ut nulla ane vel rara admodum reperiantur.

Supereſt, ut explicemus etiam, quænam ſint æ- gmata. Ænigmata autem puto eſſe expoſitionem rum quaſi geſtarum, quæ factæ non ſunt, neque ri potuerunt, quæque arcanum aliquod obſcure ſi- ificant, quale eſt illud, quod exempli cauſa adfer- r in libris Judicum: *Ierunt ligna, ut ungerent ſuper regem.* Quænam enim fuerint tria ligna fructifera, us, vitis, & olea, quæ detrectarunt regnare ſuper na ſuo regimine indigna, & quis ſit ſpinoſus ramus, ignis ex illo egrediens, ad devorandos cedros Li- ni, intelligere ſapientis eſt, & referre illa quidem l patrem, & filium & ſpiritum ſanctum, rhamnum ero ad adverſarium. Eſt autem etiam in libris Re- m ænigma ejusmodi: *Carduus Libani miſit ad ce- ram, quæ eſt in Libano, dicens: Da filiam tuam filio ea uxorem*, &c. Invenies etiam in prophetis ænig- ata, cujusmodi eſt in Ezechiele iſtud: *Aquila gran- s magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plu- is*, &c. Hæc impræſentiarum ad propoſitum cape- e potuimus. Ejusmodi autem ſunt parabola, obſcu- us ſermo, dicta ſapientum, & ænigmata. Parabola rmo eſt, velut de re aliqua, quæ contigerit, etſi e ipſa non contigit, potuit tamen contigiſſe, figu- te obſcurum aliquid ſignificans, cujusmodi eſt il- id: *Exiit, qui ſeminat, ſeminare.* Non enim hoc ad

lite-

πως ἁρμοσαι τυτῳ το, ἀνοιξω ἐν παραβολαις το στομ
μυ. γεγονε γαρ, ὁπερ ἐπηγαγεν, ἐναντιον των πατερω
αὐτων ἐποιησε θαυμασια. και κατα το ῥητον, διερρηξ
θαλασσαν, και διηγαγεν αὐτυς· παντα γαρ γεγονε
εἰ και συμβολα ἐσι των ἐφ' ἁπερ ἀναγετο τροπων πα
ραβολων εὐαγγελικων λαμβανομενα. ἑτερος δε τις ἐρε
ἐκ ἐπι τα ἀπο της ἐξοδυ ἀναφερεσθαι το, ἀνοιξω ἐν πα
ραβολαις το στομα μυ. ἀλλ' ἐπι τας ἐν τῳ εὐαγγελι
παραβολας τυ χριστυ λεγοντος ἐν τῳ προφητῃ, προσ
χετε λαος μυ νομον μυ, και τα ἐπ' αὐτῳ.

Στεφανος χαριτων. ἡ περιοχη των ἀρετων, δια τ
συνδεδεσθαι ἀλληλαις.

Κλοιον χρυσεον περι σῳ τραχηλῳ. κλοιον χρυσε
λεγει, τον περιαυγασμον και το κυκλοειδες σελας τα
θειων λογιων. τραχηλον δε λεγει τον νων.

Αρωμεν αὐτυ την μνημην ἐκ γης. φησαιεν δε ταυτ
και οἱ ἐιποντες· ὑτος ἐσιν ὁ κληρονομος· δευτε, ἀποκ
τεινωμεν αὐτον, ἱνα ἡμων γενηται ἡ κληρονομια.

Τον δε σον κληρον βαλε ἐν ἡμιν. ἐκεινης της πολιτεια
ἁπος ας, γενυ μεθ' ἡμων, σαββατιζε μεθ' ἡμων, τα ἀζυ
μα ποιει μεθ' ἡμων, και τας ἀλλας τυ νομυ παρατηρησει
Αυτοι γαρ οἱ φονυ μετεχοντες. ἀγαθων μεν γαρ ἐς
ὁ θεος δοτηρ· κακων δε ἡμεις αἰτιοι, δηλαθη κακωτικω
φαινης δ' ἀν ταυτα και περι των μετασχοντων αἱματι
Ιυδαιων, των τε προφητων, και αὐτυ τυ χριστυ.

Αὑται αἱ ὁδοι εἰσι παντων των συντελυντων τα ἀνο
μα· συντελειν ὐχ ἁπλως οἱμαι τι ποιειν, ἀλλα πληρω
σαι το μετρον των πατερων αὐτων, και ὑποκειθαι πα
τι αἱματι ἀπο Αβελ μεχρι Ζαχαριυ.

Σοφια ἐν ἐξοδοις ὑμνειται. σιωπωμενη μεν ὑπο σοφε
ὐχ ὑμνειται· ἐξοδυ δε τυχυσα ὑμνειται.

Εσαι

teram contigit, etſi adducitur, ad alia ſignificanda. uo pacto autem huic congruat, quod dictum eſt: *periam in parabolis os meum?* Nam quod ſubjungit, ipſa contigit: *Coram patribus eorum fecit mirabilia.* d literam quoque *dirupit mare & perduxit eos.* Cuncta nim contigerunt, tametſi alio ſenſu ſigna erant, re- ta ad parabolarum evangelicarum modos. Alius uispiam dicet, iſtud, *Aperiam in parabolis os meum*, on ad ea ſpectare, quæ in libro Exodi referuntur, ed ad eas parabolas, quæ in evangelio habentur: um Chriſtus dicat in propheta: *Attendite populo meus gem meam*, & quæ ſequuntur.

Corona gratiarum: circulus nimirum virtutum, eo uod aliæ aliis connexæ ſunt.

Torquem aureum circa collum tuum. Torquem au- eum vocat, divinorum eloquiorum circumfuſum lendorem, ac velut circulo micans jubar. Collum utem appellat mentem.

Tollamus ejus memoriam de terra. Hæc dicere poſſint, ui & dixerunt: *Hic eſt heres, venite, occidamus eum, t ſit noſtra hereditas.*

Tuam autem ſortem mitte in nobis. Illa relicta diſci- lina eſto nobiscum. Sabbata nobiscum age: fac no- iscum azyma, atque reliquos legis ritus.

Ipſi enim, qui homicidii participes ſunt. Deus qui- em bonorum largitor eſt; nos autem auctores ma- rum, nempe ærumnarum. Dicere hæc poſſis etiam Judæis, qui fuerunt participes ſanguinis cum pro- hetarum, tum ipſius Chriſti.

Hæ viæ ſunt omnium conſummantium iniqua. Con- mmare, non ſimpliciter facere eſt, ut quidem exi- imo, ſed implere menſuram patrum ſuorum, atque mni ſanguini ab Abel ad Zachariam usque, obnoxius ſſe.

Sapientia in exitibus canitur. Tacente quidem eam piente, non canitur, nacta vero exitum, canitur.

Εσαι γαρ, ὁταν ἐπικαλισησθε με. ὡς κυριον γαρ ἐπι καλυμεθα την σοφιαν ὑσαν χρισον. ὁ ὲν ἐπικαλυμενο τον χρισον, εἰ νοει, τις ἐσιν, ἐπικαλειται σοφιαν, ἁγια σμον, δικαιοσυνην, και πασαν ἀρετην· εἰ και μη χει λεσιν, ἀλλα πραξεσιν. ἀλλα μη τοιυτοι γενωμεθα ὡς ἐπικαλειῶθαι ἡμας, αὐτον δε μη ὑπακυειν.

ΚΕΦ. β.

Εαν δεξαμενος ῥησιν ἐμης ἐντολης, κρυψης παρα σε αυτῳ. κρυπτει δε τις, μη ἐπι κενοδοξια ταυτην ποιων ἀλλα σπυδαζων λανθανειν.

Τοτε συνησεις φοβον κυριυ. ὁρα δε, μεθ' ὁσα συνησο μεν φοβον κυριυ. ἀσαφης γαρ και αὐτος, ὡς δηλον ἐ των ἁπλυςερων· ἐςι γαρ τινας ἰδειν ὲκ ἐν οἰς δει φοβυ μενυς τον κυριον, και ἐν οἰς χρη μη φοβυμενυς.

Και τῃ συνεσει δως φωνην συ. ἑκαςος δε διδωσι τι ἑαυτυ φωνην τινι, ἡ τῃ ὀργῃ τυχον το αὐτης φθεγγομε νος, ἡ τῃ λυπῃ, ἰ τῃ πορνεια. ὁ δε μακαριος ὀλην τι ἑαυτυ φωνην ἀνατιθησι τῳ κυριῳ, ἱνα, ἁ δ' ἀν λαλῃ σοφια ἡ. ὡς ἀλλος δε το ἀργυριον, ὑτω ζητει συ την σο φιαν, οἱονει φιλαργυρος ἐν τυτῳ γινομενος.

Μη σε καταλαβῃ βυλη κακη. οἱ ἀλλοτριοι της ἐκ κλησιας ἀλλα μεν ἐπαγγελλονται κατ' ἀρχας, ἀλλ δε κατα τελη· ἀφισασι μεν γαρ εἰδωλολατριας ἐξ ἀρ χης, και προσαγυσι τῳ δημιυργῳ· ἑιτα μετατιθεμεν την παλαιαν ἀθετυσι γραφην ἐναντιυμενοι τῃ στοιχεια δει νεοτητι. παρα δε τοις ἐκκλησιαστικοις διδασκαλο συμφωνα τοις ἐν ἀρχῃ στοιχειοις τα τελη.

ΚΕΦ. γ.

Τα δε ῥηματα μυ τηρειτω ση καρδια. μετα τα προ στακτικα και ἀπαγορευτικα τυ νομυ τυ θευ, τα ῥηματ

της

Erit enim, cum invocabitis me. Ut dominum enim ſapientiam invocamus Chriſtum. Qui ergo invocat Chriſtum, ſi novit, quis ille ſit, invocat ſapientiam, intelligentiam, prudentiam, ſanctimoniam, juſtitiam & omnem virtutem: quamquam non labiis, ſed actibus. Abſit vero, ut tales efficiamur, ut invocemus quidem, ſed non exaudiamur.

CAPUT II.

Si ſuſcipiens ſententiam mei mandati, abſconderis penes te. Abſcondit autem quiſpiam, dum non inanis gloriæ cauſa, ſed deliteſcendi ſtudio facit.

Tunc intelliges timorem Domini. Vide, quanta ſint, poſt quæ intelligemus timorem Domini. Nam ipſe quoque obſcurus eſt, ut patet ex ſimplicioribus. Videas enim quosdam, qui timeant Dominum, in quibus non deceat, & non timeant, in quibus deceat.

Et intelligentiæ da vocem tuam. Unusquisque vocem ſuam dat alicui rei, puta, iræ, dum, quæ ſunt ejus, loquitur, aut triſtitiæ, aut fornicationi. Qui autem beatus eſt, ſuam omnem vocem tribuit Domino, ut, quidquid loquatur, ſapientia ſit. Quemadmodum autem alii pecuniam, ſic quære tu ſapientiam, ut ejus ſtudio velut avarus exiſtas.

Ne te comprehendat malum conſilium. Qui ab eccleſia extranei ſunt, alia quidem initio promittunt, alia vero ſub finem profitentur. Nam initio quidem ab idolorum cultu avocant, & ad creatorem adducunt: deinde ſecus mutati, veteris teſtamenti ſcripturam abolent, & inſtitutæ elementis juventuti adverſantur. Apud eccleſiaſticos vero doctores, elementis primo traditis, finis conſentaneus eſt.

CAPUT III.

Verba autem mea ſervet cor tuum. Poſt divinæ legis præcepta ac interdicta, veram rerum ſcientiam divinæ

της σοφιας τυ θευ απαγγελλει την των οντων γνωσιν αψευδη. τοιυτον εστι και το, εκ Σιων εξελευσεται ο νομος, και λογος κυριυ εξ Ιερυσαλημ. ο γαρ τηρων τας νομυς αναληψεται την σοφιαν. σπειρατε γαρ, φησιν, εαυτοις δικαιοσυνην· τρυγησατε εις καιρον ζωης. ειθ' εξης τω πρακτικω επιφερεται, φωτισατε εαυτοις φως γνωσεως.

Προνυ καλα ενωπιον κυριυ και ανθρωπων. εαν εν σοφια ποιης το πραττομενον, υιος εση θευ, ως ειρηται, παντα εν σοφια εποιησας.

Τιμα τον κυριον απο σων δικαιων πονων. το της τιμης ονομα συνηθως επι δοσεως η θεια λαμβανει γραφη· χηρας γαρ, φησι, τιμα, τας οντως χηρας, αντι τυ, μεταδιδυ, ινα μη ταπεινωση την χηραν, ελεημοσυνην μη ειπων. και ο σωτηρ δε φησι, γεγραπται εν τω νομω, τιμα τον πατερα συ, και την μητερα συ· και τα εξης. απο δικαιων δε πονων ειπεν, ινα μη εξ αρπαγης εση και πλεονεξιας. και μηδεις οκνειτω διδοναι. απολογιαν γαρ εχ εξει μετα την εν τω αγιω ευαγγελιω χηραν ολον εαυτης βαλυσαν τον βιον, και δικαιωθεισαν, ε παρα τυς εξ αρπαγης, αλλα παρα τυς εκ περισσιας βαλοντας. παντα δε, δοσις εστι προς τον θεον, σωφροσυνης εργα και των λοιπων αρετων. δει γαρ και απαρχας απο παντος διδοναι γεννηματος εκκλησια και πενησι· και απο υπνυ δε ανισαμενον απαρχην δοτεον θεω την ευχην. και των λογων απαρχην διδοναι προσηκει, ψαλμυς. ετω γαρ σοι ρηθησεται, και ευλογημεναι αι αποθηκαι συ, και τα εγκαταλειμματα συ· λεγει δε τα της ψυχης.

Ο θεος τη σοφια εθεμελιωσε γην. αλλα και η ψυχη η πιση, γη εστιν εκατονταπλασιονα καρποφορυσα. αυτη δε εκ της πιστητος η εστι σοφια σοφη γινεται, θεμελιυντος αυτην επ' αυτη τυ θευ. εδραξει γαρ αυτη την εισαγωγην της διδασκαλιας, πηξιν απο σοφιας ποιυμενος, και αει προκοπτυσαν ερανον απεργαζεται, καθαρωτατον κτισμα, αγγελων τε και νοερων θεσιων οικητηριον.

ſapientiæ verba annuntiant. Ejusmodi eſt etiam illud: *Ex Sion exibit lex, & verbum Domini ex Jeruſalem.* Qui enim ſervat legem, ſapientiam acquiret. *Seminate* enim, inquit, *vobis juſtitiam, metite in tempore vitæ.* Deinde poſt actionem adjungitur: *Illuminate vobis lumen ſcientiæ.*

Provide bona coram Deo & hominibus. Si, quod agis, in ſapientia feceris, eris filius Dei, quemadmodum dictum eſt: *Omnia in ſapientia feciſti.*

Honora Dominum de juſtis tuis laboribus. Honoris vocabulum divina ſcriptura de dono plerumque accipit. Ait enim, *Viduas honora, quæ vere viduæ ſunt:* ac ſi dicat, illis impartire. Eleemoſinæ autem voce abſtinuit, ne videretur, viduam deprimere. Sed & ſalvator ait: *Scriptum eſt in lege: honora patrem tuum & matrem tuam*, & quæ ſequuntur. *De juſtis* autem *laboribus*, dixit, ne de rapina intelligatur, deque avaritia. Ac ne quis cunctetur dare: nec enim quicquam ad excuſationem ſupereſt, cum vidua illa evangelica omnem victum ſuum miſerit, eaque liberalitate fuerit juſtificata, non præ illis, qui ex rapina, ſed qui ex abundanti & ſuperfluo miſerant. Temperantiæ autem ac reliqua virtutum opera, data ſunt Deo debita. Etenim ex omnibus frugibus dandæ ſunt primitiæ Eccleſiæ & pauperibus. Sed & is, qui a ſomno ſurgit, debet dare Deo primitias, preces videlicet, & verborum primitias par eſt dari pſalmos. Sic enim futurum, ut tibi dicatur: *& benedicta horrea tua & reliquia tua*, animæ ſcilicet.

Deus ſapientia fundavit terram. Anima quoque fidelis terra eſt, centeſimi fructus ferax. Hæc ex pinguedine, id eſt, ſapientia ſapiens redditur, Deo ipſam ſuper ea fundante. Firma enim ſede ſuper eam locat doctrinæ prima rudimenta, robur ſtabile a ſapientia præſtans: ſemperque proficientem, cœlum tandem efficit, mundiſſimam ſtructuram, angelorumque ac

ριον. λαβυσα αἰσθησιν τε ὄντος, και καταυσα τ
των πραγματων ἀκριβειαν, ἀρχεται διαιρειν και ἀναστ
μειν αὐτα.

ΚΕΦ. ἑ.

Μαχραν ποιησον ἀπ' αὐτης την ὁδον. ὁδον φησι, τ
ἐπι την ἀρετην ὁδευοντα νεν· ἡ και την ἀρετην κελει
της κακιας χωρισαι.

ΚΕΦ. ς'.

Γυνη δε ἀνδρων τιμιας ψυχας ἀγρευει. και ἡ
γρευομενη ὑπο γυναικος ψυχη, τιμια ἐστι τη φυσ
ε γαρ ἐστι τη φυσει χοϊκη. ἡ ἐπειδη των ἀνδρειων
φρονημα και ἡ ψυχη τιμια, ὁμως και ταυτας
γρευει.

ΚΕΦ. ἡ.

Εγω ἡμην, ἡ προσεχαιρε. το, ἡμην, ἐπι θεω χ
νον ε προσημαινει· χρονικον γαρ, ἡνικα τι των ὑ
χρονον προσημαινει, ὡς το, ἡμην ἐν ἀγορᾳ. εἰ δε π
ρα θεῳ ἡν ἁρμοζουσα τῳ ἀναρχῳ, ἀιδιος και αὐτη.

ΚΕΦ. ἱ.

Αὐτη πλυτιζει. εἰ πας ὁ εὐλογημενος παρα κυρι
πλουσιος· οἱ δε πορευομενοι ἐν νομῳ κυριε εὐλογυν
ὑπο κυριε· ἐπορευθησαν δε ἐν νομῳ κυριε προφητ
ὑτοι ἀρα πλουσιοι ἡσαν.

Εν γελωτι ἀφρων πρασσει κακα. πραττων τα κα
ἡδεται και χαιρει. ἡ δε σοφια ἀνδρι τικτει φρονησιν, π
κτικην ἀρετην.

ΚΕΦ. ια.

Ο μη συμπεριφερομενος τῳ ἑαυτε οἰκῳ κληρονομι
ἀνεμος. οἰκος ὁ θεος ἡμων ἐστιν, ἐν ᾧ κινεμεθα και ἐσμ
ὁ ἐν ταις ἐντολαις ὢν τε θεε μη περιπατων, συγκ
ρονομος ἐσαι των ἐναντιων δυναμεων.

E

nentium habitaculum. Entisque illa ſenſum accipiens, esque diligenter conſiderans, eas dividere ac minuim ſecare incipit.

CAPUT V.

Longe fac ab ea viam tuam. Viam appellat animum, ad virtutem iter contendentem. Aut etiam ibet, ut virtutem a vitiis ſeparemus.

CAPUT VI.

Mulier autem virorum pretioſas animas capit. Etiam, uæ capitur a muliere anima, natura pretioſa eſt. Non enim natura terrena eſt. Vel quia fortium hominum ſenſus, animaque pretioſa eſt, etiam has mulier capit.

CAPUT VIII.

Ego eram, cui adgaudebat. Vox, *eram*, cum de Deo dicitur, tempus non ſignificat. Tunc enim non gnificat tempus, cum rei, quæ ſub tempore eſt, ſignicandæ adjungitur; ac ſi dicas: Eram in foro. Sin utem apud Deum *erat componens*, erat & ipſa ſemiterna.

CAPUT X.

Hæc ditat. Si, quisquis a Domino benedictus eſt, ives eſt, atque a Domino benedicuntur, qui ambunt in lege Domini, cum prophetæ in lege Domini mbulaverint, hi plane divites erant.

In riſu incipiens facit mala. Faciens mala, deletatur ac gaudet. *Sapientia autem viro parit prudentiam*, activam videlicet virtutem.

CAPUT XI.

Qui non converſatur domi ſuæ, hereditabit ventos. Domus noſtra Deus eſt, in quo movemur & ſumus. Qui in mandatis Dei non ambulat, cohæres erit adverſariarum poteſtatum.

Ἐκ καρπῶ δικαιοσυνης φυεται δενδρον ζωης. καρπος δικαιοσυνης, το τελος της ἀρετης. τοσαυτα δενδρα ζωης ἐχει τις, ὁσους καρπους δικαιοσυνης. τουτο το δενδρον της ζωης ἐστι το φυτευθεν ἐν μεσω τω παραδεισω, ὁ ἀψασθαι μετα την ἁμαρτιαν κωλυεται Ἀδαμ, τα σπερματα της δικαιοσυνης ἀποβαλων, ἀφ' ὡν φυεται το δενδρον της ζωης.

ΚΕΦ. ιβ'.

Ἑαυτω φιλος ἐσται. τουτον τον στιχον ὁλως ὁ μεμνηται Ὠριγενης· εὑρεθη δε ἐν τισιν ἀντιγραφοις· ὁυτε γαρ παρα τοις ὁ. ὁυδε παρ' ἀλλοις κειται.

ΚΕΦ. ιϛ'.

Θυμος βασιλεως ἀγγελος θανατω, ἀνηρ δε σοφος ἐξιλασεται αὐτον, εἰπερ ὁ ἁγιος ἀπαθης· ἡ τον θυμον ἀλληγορητεον.

ΚΕΦ. κέ.

Ἐν δε τοποις ἀσεβων ἁλισκονται ἀνθρωποι. τοποι δε αὐτων και των αἱρετικων αἱ συναξεις.

ΚΕΦ. λ'.

Τρια δε μοι ἐστιν ἀδυνατα νοησαι. ἀδυνατον εἰς νοησιν ἐπιστημονικην εἰσαγομενω θεωρημα, και ἀδυνατον ἀνθρωπω θεωρειν τα ὑπερ ἀνθρωπον και νοειν, οἱον τω καρκινω την θεραπειαν, καὶν ἀγγελοι ταυτην ἐπισανται, ἀδυνατον νοηθηναι τινι και το μηδαμως ὑπαρχον, μηδε γινεσθαι δυναμενον, οἱον το τρια τεσσαρα εἰναι. ὁμοιως τοινυν περι των μη ὑπαρχοντων εἰρηθαι. μη καταλιποντος γαρ ἀετω ἰχνη ἐν τω πετεσθαι περι τον ἀερα ἀναλογον τοις καταλειπομενοις ἰχνεσιν ἐν τη γη τη ψαμμωδει των ἐπιβαντων αὐτης ἀδυνατον ἐστι νοηθηναι· ὁυτω και ἐπι ὁφεως· ἐν μεν εὐεικτω γη δυνατον νοεισθαι ὁδους, ἐν δε τη πετρα, μη.

Και

De fructu juſtitiæ naſcitur arbor vitæ. Fructus juſtitiæ finis virtutis eſt. Tot vitæ arbores habet quis, uot fructus juſtitiæ. Hæc eſt arbor vitæ, in medio aradiſi plantata, quam Adam attingere poſt peccam prohibetur, quippe qui ſemina juſtitiæ amiſerit, nde naſcitur arbor juſtitiæ.

CAPUT XII.

Sui ipſius amicus erit. Hujus verſiculi omnino Orienes non meminit. Inventus tamen eſt in quibusam exemplaribus: neque enim apud LXX. neque ›ud alios exſtat.

CAPUT XVI.

Furor regis, nuntius mortis: vir autem ſapiens, placbit eum: ſiquidem ſanctus tranquilli animi eſt. Vel uror ad allegoricum ſenſum trahendus eſt.

CAPUT XXVIII.

In locis impiorum capiuntur homines. Horum autem ›ca ſunt & conventus hæreticorum.

CAPUT XXX.

Tria mihi ſunt intellectu impoſſibilia. Ei, qui primum inducitur, hanc propoſitionem impoſſibile eſt ic intelligere, ut ejus ſcientiam habeat. Item impoſſibile eſt homini, ea, quæ ſupra hominem ſunt, ontemplari & intelligere, puta, cancri curationem, tſi ea angelos non lateat; fieri non poteſt, ut quis ıtelligat, nec non, quæ nusquam ſunt, neque fieri oſſunt, verbi gratia, tria eſſe quatuor. Hæc itaue dicta videntur de iis, quæ non ſunt. Cum enim quila volatu per aera nulla in eo relinquat veſtigia, ualia fere ſunt incedentium in terra arenoſa, fieri on poteſt, ut quis ea intelligat. Similiter etiam in erpente: in molli quidem terra *nihil* vetat ejus viam ntelligi; *ſecus autem in petra.*

Και τριβις τινος ποντοπορησης· μη ποτε δε ναυν
τυτοις λεκτεον, τον Ιησυν και τυς μαθητας αὐτυ, πο
δε και μονυς αὐτυς· ε ποντοπορησαν· εὐθεως γαρ ἐγεν
το το πλοιον ἐπι την γην, εἰς ἣν ὑπηγον, θεια δυναμει. ναι
δε μη φερυσα τον Ιησυν, ποντοπορει, και τυτο δια πα
τος, ὑπο των ἐναντιων ἀχαταςυσα πνευματων. και ἐπ
τυ βιυ τα πραγματα ματαιοτης, ποντοπορυντων ἀε
και μηδενος των ἀνθρωπων προαγοντος εἰς ζωην αἰωνιο
ε δυνατον νοκθηναι τας τριβις αὐτων. τοιγαρυν των ἐ
δοξων της γης βασιλεων ἡ και ἀρχοντων, ἀλλοτριον θε
σεβειας ἐργον ὐδεν καταλειπεται μετα τελευτην· ἐσβ
θη γαρ αὐτων ἡ δοξα. ὐχ ἐπιγινωσκονται δε, φησι
ὐδε ὁδοι ἀνδρος ἐν νεοτητι ταις ἐπιθυμιαις πεπυρωμεν
δια το ἀςατον των τροπων· και της μοιχαλιδος ὁμοιο
δια το αναισχυντον. ἡ τυτο ἐςιν ἡ των ἐθνων ἐκκλησια
ἥτις μετα το ἀπολυσασθαι δια τυ βαπτισματος, ὐδ
φησιν ἀτοπον πεπραχεναι. ὁ δε δικαιος ὐχ ἐςιν ἐν νεοτ
τι, ἐπει τελειωθεις ἐν ὀλιγῳ, ἐπληρωσε χρονυς μακρυ
τοιαυτη και πασα γυνη μοιχαλις, ἡ ἀλλοτριωσασ
ἑαυτην τυ νυμφιυ, και ψυχη καταλιπυσα τον ἀνδρα
και ὀπισω των ἐρασων πορευομενη.

Και ἐκςρατευει ἀφ' ἑνος κελευσματος εὐταχτως. ὁ
εὐταχτος ἐπαινειται και ἡ ἀκρις τῳ τυ θευ λογῳ πειθ
μενη κελευσματι. τοιαυτη τις ἐςιν ἡ ἐκκλησια δια
προς των ἀνθρωπων καταφρονειθαι ἀκριδι ὡς προς
ζην ἐπι γης παραβαλλομενη. δια δε το μετα Ιησυ συνα
γεθαι και μη σκορπιζειν, ἀλλ' ἐνδυεθαι την πανοπλια
τυ θευ, ἱνα ἀντιςη προς τας μεθοδειας τυ διαβολε
ἀφ' ἑνος κελευσματος εὐταχτως ςρατοπεδευσα· ἐςι
ἀβασιλευτος ὑπο τυ Φαραω, ἀλλ' ὐχ ὑπο τυ θευ, κα
των Αἰγυπτιων οἱ πονοι παραδιδονται ταυτη. ἰσως
δια μη βασιλευεθαι ἡμας προ της χριςυ βασιλειας
ἀβασιλευτον ἡ ἀκρις. ε γαρ ἐχυσιν ἡγυμενον καθαπ
αἱ μελισσαι· ἀλλ' ἑκαςη ἡγειται. ὑτοι εἰσιν οἱ προαιρ
σει κεφιζομενοι των γηινων, τεταγμενην ὁδευοντες ζωη
ἡ και

Et ſemitas navis in mari. Forte hoc loco navis dicenda eſt Jeſus, & diſcipuli ejus; quandoque vero etiam ipſi ſoli: non in mari. Divina enim virtute *navis ſtatim in terra fuit, ad quam ibant.* Quæ vero navis Jeſum non portat, in medio mari continue verſans, adverſantium ſpirituum procella jactatur. Et quoniam hujus ſæculi res vanitas ſunt, ac ſemper fluctuant, nec quisquam hominum ad vitam provehit æternam, fieri non poteſt, ut ſemitæ eorum intelligantur. Inclitorum itaque regum terræ, ſeu etiam principum nullum a Dei pietate alienum opus poſt mortem relinquitur. Extincta enim eſt gloria eorum. Non cognoſcuntur vero, inquit, *viæ viri in adoleſcentia*; viri nimirum libidinum flamma æſtuantis, præ morum utique inſtabilitate; pariterque *mulieris adulteræ*, præ inverecundia. Vel eccleſia gentium eſt, quæ ſemel baptiſmi luſtratione abluta, ait, nihil ſe turpe commiſiſſe. Juſtus autem non eſt in adoleſcentia, ſiquidem *in brevi conſummatus, explevit tempora multa.* Ejusmodi eſt omnis mulier adultera, quæ ſe a ſponſo abjunxit, atque anima, quæ viro relicto ambulat poſt amatores ſuos.

Egrediturque per turmas ad primam juſſionem compoſita. Etiam locuſta laudatur, quod compoſita, verbique Dei juſſioni pareat. Iſtiusmodi eſt eccleſia, propterea quod contemnitur ad hominibus, locuſtæ, quod ſpectat ad terram, ſuper terram comparata; quod vero cum Jeſu congregetur, & non diſpergatur, ſed Dei armaturam induat, ut reſiſtat adverſus aſtutias diaboli, ad primam juſſionem egreditur compoſito agmine. Regi enim paret, nempe Pharaoni, ſed Dei imperio ſubjecta eſt, eique traduntur Ægyptiorum labores. Forte vero, quod ante Chriſti regnum regem non habuimus, locuſta regem non habet. Non enim ducem habent, quemadmodum apes, ſed unaquæque præit. Hi ſunt, qui *voluntate* a terrenis le-

van-

ἢ καὶ ἀκριδὲς, ὅσοι τῇ νοησει βυλομενοι πειθαι, ἀδυνατουντες ὀλιγον της γης ἀνατρεχυσιν. εἰ δε πρακτικον μεταλαβοιεν, εἰς ἓν ταγμα πρακτικον ἐναχθησονται.

Και τραγος ἡγυμενος αἱπολιυ. τριτος ὁ τραγος κατα μονας τυς ὁ. ἡγυμενος αἱπολιυ, αὐξωντε και πληθυνων αὐτο και ἐπι τας ἐν ὑψηλοις νομας ὁδηγων. ἑδεμια γαρ ἀγελη ζωων ἑτως ἐπιβαινει των ὑψηλων. τοιυτος ὁ ἡγυμενος χριςυ τυς ἐν τῳ αἱπολιῳ προς ὑψος ἀναγων. ἀλλως ὁ τραγος τυποι τον χριςον, ὑπερ ἁμαρτιας προσφερομενος. τυτῳ ἐν ὑψει ὀντι ἑπεται πασα των θεοσεβων ἡ πληθυς.

Ex τυ εἰς το ἀσμα μικρυ τομυ, ὁν ἐν τῃ νεοτητι ἐγραψεν Ωριγενης.

Τῳ μη ἐξειληφοτι το ἰδιωμα των προσωπων της θειας γραφης, των τε λεγοντων, και των προς ἃ ὁ λογος, πολλην παρεχει συγχυσιν τα λεγομενα, ζητυντι το λεγον προσωπον, ὁτι ποτε ἐςι, και το προς ὁ ὁ λογος ὁποιον, και ποτε το λεγον ἐπαυσατο προσωπον, τυ προς ὁ ἐςι πολλαχις τηρυμενυ, και ἑτερυ προς το αὐτο λεγοντος, ἡ των προς ὁ ὁ λογος ἠκετι ἀκυοντος, ἑτερυ δε διαδεξαμενυ τα λεγομενα, μενοντος τυ λεγοντος. ἐςι δ' ὁτε μεταβαλλει ἀμφοτερα, και το λεγον, και το προς ὁ ὁ λογος, ἡ ἐπι πλειον μενοντα ἀμφοτερα, ὑ σαφως θηλυται μενοντα. τι δε δει τα παραδειγματα ζητειν ἑνος ἑκασυ τυτων, παυ των προφητικων πεπληρωμενων της διαφορας αὐτων; ἥτις και αἰτια ἐςιν ὑχ ἡ τυχυσα μη διακρινομενης της ἀσαφειας των λεγομενων. ἐςι δε και αὐτη συνηθεια της γραφης, το ταχεως μεταπηδαν ἀπο τυ περι τινων λογυ εἰς τον περι ἑτερων· και τυτο ἀσαφως ποιειν και συγκεχυμενως μαλιςα τυς προφητας.

itur, vitamque ordinatam incedunt. Vel etiam uſtæ ſunt, qui, cum velint cogitatu mentis vola- nec per vires eis liceat, paululum a terra erigun- . Hi, ſi actionem coluerint, in unum colentium onem agmen cooptabuntur.

Hœdus item gregis caprarum dux. Tertius hœdus ta ſolos ſeptuaginta interpretes *gregis caprarum dux*, im augens, ac multa prole fecundans, atque ad :ua in ſublimius ducens. Nullus enim animalium r ſic alta conſcendit. Talis eſt, qui Chriſti gregi præ- itus eſt; eos enim, qui in grege ſunt, ad alta pre- iit. Aliter hœdus figura eſt Chriſti, dum pro pec-) offertur. Hunc in ſublimi exiſtentem omnes, pietatem colunt, ſequuntur.

E *parvo tomo in Canticum, quem juvenis ſcripſerat Origenes.*

Qui non perceperit proprietatem perſonarum divi- næ ſcripturæ, cum earum, quæ loquuntur, tum um, ad quas verba fiunt, multam illi oratio confu- iem præbet, quærenti, quænam perſona loquatur, enam audiat, & quænam dicendi finem fecerit, cum e altera, ad quam fit ſermo, ſervetur & retineatur, lia ad eumdem loquatur: aut contra maneat perſona uens, cum ea, ad quam erat ſermo, non amplius au- , ſed dictum tertia quædam excipiat. Interdum am- mutantur, tam loquens, quam audiens, aut ſi adhuc bæ manent, non aperte oſtenduntur manere. Quid em attinet, exempla quærere ſingulorum, cum pro- tæ omnino iſtorum differentia ſint pleni. Quæ im cauſa eſt non vulgaris, cur obſcuritas dictorum) ſint diſtincta. Eſt autem is ſcripturæ mos, ut ab) ſermone ad alium illico tranſiliat, idque obſcure :onfuſe admodum prophetæ faciunt.

PRO-

PROLOGUS BEATI HIERONYMI

Presbyteri ad Damaſum papam in expoſitionem Cantici Canticorum ſecundum Origenem.

BEATISSIMO PAPÆ DAMASO HIERONYMUS.

Origenes, cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipſe ſe vicit. Nam decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti usque verſuum millia pene perveniunt, primum ſeptuaginta Interpretes, deinde Aquilam & Symmachum & Theodotionem, & ad extremum quintam editionem, quam in Actio littore inveniſſe ſe ſcribit, ita magnifice aperteque diſſeruit, ut inde mihi videatur in eo completum eſſe, quod dicitur: Introduxit me rex in cubiculum ſuum. *Itaque illo opere prætermiſſo, quia ingentis eſt otii, laboris & ſumptuum, tantas res, tanquam dignum in latinum transferre ſermonem, hos duos tractatus, quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactentibus compoſuit, fideliter magis quam ornate interpretatus ſum, guſtum tibi ſenſuum ejus, non cibum offerens. Tu animadvertas, quanti ſint illa æſtimanda, quæ magna ſunt, cum ſic poſſint placere, quæ parva ſunt.*

ORI-

ORIGENIS
CANTICUM CANTICORUM
HOMILIA PRIMA.
VTERPRETE DIVO HIERONYMO.

Quomodo didicimus per Moſen, quædam eſſe non ſolum ſancta, ſed & ſancta ſanctorum; ia non tantum ſabbata, ſed & ſabbata ſabbato-: ſic nunc docemur, ſcribente Salomone, eſſe lam non ſolum cantica, ſed & cantica cantico-

Beatus quidem is, qui ingreditur ſancta, ſed or, qui ingreditur ſancta ſanctorum. Beatus, ſabbata ſabbatizat, ſed beatior, qui ſabbatizat atorum ſabbata. Beatus ſimiliter & is, qui in-ɡit cantica, & canit ea: nemo quippe, niſi in ſo-iitatibus canit: ſed multo beatior ille, qui canit ica canticorum. Et ſicut is, qui ingreditur in ta, pluribus adhuc indiget, ut valeat introire in ta ſanctorum: & qui ſabbatum celebrat, quod a nino populo conſtitutum eſt, multa adhuc neceſ-. habet, ut agat ſabbata ſabbatorum: eodem mo-difficile reperitur, qui omnia, quæ in ſcripturis tinentur, cantica peragrans, valeat aſcendere ad ica canticorum. Egredi oportet ex Ægypto, & :ſſum de terra Ægypti pertranſire mare rubrum, ɔoſſis primum canticum canere dicens: *Cantemus ino; glorioſe enim magnificatus eſt.* Licet autem pri-n dixeris canticum, adhuc longe es a cantico icorum. Perambula terram deſerti ſpiritaliter, ec venias ad puteum, quem foderunt reges, ut

ibi

ibi ſecundum canticum canas. Poſthæc veni ad
cina ſanctæ terræ, ut ſuper Jordanis ripam conſtit
tus, cantes canticum Moſi, dicens: *Attende cælum*
& loquar, & audiat terra verba oris mei. Rurſum h
bes neceſſarium, ut milites, & terram ſanctam hær
ditate poſſideas, & apis tibi prophetet, & apis te j
dicet: Debbora quippe apis interpretatur: ut poſ
& illud carmen, quod in libro Judicum continetu
edicere. Ad regnorum deinceps volumen aſcenden
veni ad canticum, quando David fugit de manib
omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul,
dixit: *Dominus firmamentum meum, & fortitudo me*
& refugium meum, & liberator meus. Perveniendu
tibi eſt ad Eſaiam, ut cum illo dicas: *Cantabo can*
cum dilecto vineæ meæ. Et cum univerſa tranſieris,
altiora conſcende, ut poſſis anima decora cum ſpo
ſo, & hoc canere canticum canticorum. Sed qu
ex perſonis conſtet, incertus ſum. Orantibus aute
vobis, & revelante Domino, quatuor mihi in his v
deor inveniſſe perſonas, virum & ſponſam, cu
ſponſa adoleſcentulas, cum ſponſo ſodalium grege
Alia dicuntur a ſponſa, alia a ſponſo, nonnulla a j
venculis, quædam a ſodalibus ſponſi. Congruu
quippe eſt, ut in nuptiis adoleſcentularum ſit mult
tudo cum ſponſa, juvenum turba cum ſponſo. Hæ
omnia noli foris quærere, noli extra eos, qui pr
dicatione evangelii ſalvati ſunt. Chriſtum ſponſu
intellige, Eccleſiam ſponſam ſine macula & ruga, d
qua ſcriptum eſt: *Ut exhiberet ſibi glorioſam Eccleſia*
non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid eorum
ſed ut ſit ſancta & immaculata. Eos vero, qui, cu
ſint fideles, non ſunt tamen iſtiusmodi, quales ſerm
præfatus eſt, ſed juxta modum quemdam adepti v
dentur ſalutem, animadverte, credentium animas
adoleſcentulas eſſe cum ſponſa. Angelos vero,
eos, qui pervenerunt in virum perfectum, intellig

viros

os esse cum sponso. Inde igitur mihi videntur qua-
r ordines, unum & unam, duos choros inter se
icinentes, sponsam canere cum juvenculis, spon-
i canere cum sociis. Et cum hoc intellexeris,
li canticum canticorum, & festina, intelligere il-
, & cum sponsa dicere ea, quæ sponsa dicit, ut
ias, quæ audivit & sponsa. Si autem non potue-
dicere cum sponsa, quæ dixit, ut audias ea, quæ
a sunt sponsæ, festina, vel cum sponsi sodalibus
i. Porro si & illis inferior es, esto cum adoles-
tulis, quæ in sponsæ deliciis commorantur. Hæ
ope in hoc libro, fabula pariter, & epithalamio
: personæ: ex quo & gentiles sibi epithalamium
dicarunt, & istius generis carmen assumptum est.
thalamium siquidem canticum canticorum. Pri-
m sponsa orat, & statim in mediis precibus audi-

Videt præsentem sponsum, videt adolescentu-
suo comitatui copulatas. Deinde respondet ei
nsus: & post sponsi eloquia, dum ille pro ejus pa-
r salute, respondent sodales, donec sponsus sit in
abitu, & a passione consurgat, se quædam spon-
ornamenta facturos.

2. Verum jam ipsa verba ponenda sunt, in qui-
prius vox sponsæ deprecantis auditur. *Osculе-
me osculo oris sui.* Quorum iste est sensus: Quous-
sponsus meus mittit oscula per Mosen, mittit
ula per prophetas? Jam ipsius cupio ora contin-
e, ipse veniat, ipse descendat. Orat igitur sponsi
em, & dicit ad eum: *Osculetur me osculo oris sui.*
quia talis est, ut compleatur super eam prophe-
illud, in quo dicitur: *Adhuc te loquente dicam, ecce
m:* sponsam sponsi pater exaudit, mittit filium
m. Videns illa eum, cujus deprecabatur adven-
, orare destitit, & ad eum cominus loquitur:
*miam bona ubera tua super vinum, & odor unguento-
tuorum super omnia aromata.* Sponsus igitur Christus

miſſus a patre venit unctus ad ſponſam, & dicitur ad eum: *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Si me tetigerit ſponſus, & ego boni odoris ero, & ego liniar unguentis, & ad me usque ejus unguenta pervenient, ut poſſim cum apoſtolo dicere: *Chriſti bonus odor ſumus in omni loco.* Nos autem, cum hæc audivimus, adhuc peccatis vitiisque fœtemus, de quibus propheta pœnitens loquitur: *Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ a facie inſipientiæ meæ.* Peccatum odoris eſt putidi, virtus ſpirat unguenta, quorum typos reperies in Exodo. Invenies quoque ibi ſtacten, onycha, galbanum, & reliqua. Hæc quidem ad incenſum: deinde ad opus unguentarii variis ſumuntur unguenta, in quibus eſt nardus & ſtacte. Et Deus, qui fecit cœlum & terram, loquitur ad Moſen, dicens: *Ego implevi eos ſpiritu ſapientiæ & intellectus, ut faciant opera artis unguentariæ:* & unguentarios Deus docet. Hæc niſi ſpiritaliter intelligantur, nonne fabulæ ſunt? niſi aliquid habeant ſecreti, non ne indigna ſunt Deo? Neceſſe eſt igitur, eum, qui audire ſcripturas ſpiritaliter novit, aut qui certe noſſe novit, & deſiderat noſſe, omni labore contendere, ut non juxta carnem & ſanguinem converſetur, quo poſſit dignus fieri ſpiritalium ſecretorum, & ut aliquid audentius dicam, ſpiritali cupidine vel amore accendatur: ſiquidem eſt & ſpiritalis amor. Et quomodo eſt quidam carnalis cibus, & alius ſpiritalis: & alia carnis potio, alia ſpiritus: ſic eſt quidam amor carnis a Satana veniens, alius amor ſpiritus a Deo exordium habens: & nemo poteſt duobus amoribus poſſideri. Si carnis amator es, amorem ſpiritus non capis. Si omnia corporalia deſpexiſti, non dico carnem aut ſanguinem, ſed argentum & poſſeſſiones, ſed ipſam terram ipſumque cœlum, hæc quippe pertranſibunt: ſi iſta omnia contempſiſti, & ad nullum horum

animá

i tua obligata eſt, neque quoquam vitiorum
e retineris, potes amorem capere ſpiritalem. Ita
i ſumus, quia evenit occaſio, ut de amore ſpi-
aliqua diceremus. Expedit autem nobis, Salo-
s cuſtodire præceptum, & magis illius, qui per
nonem loquebatur de ſapientia, ita dicens: *Ama*
, *& ſervabit te: circumda illam, & exaltabit te: ho-*
illam, ut te amplectatur. Eſt quidam ſpiritalis
exus, atque utinam contingat, ut meam ſpon-
ırctius ſponſi amplexus includat, ut ego quoque
n dicere, quod in eodem libro ſcriptum eſt: *Si-*
ejus ſub capite meo, & dextra illius amplexabitur me.
. *Oſculetur me* ergo *oſculo oris ſui.* Moris eſt ſcri-
ırum, imperativum modum pro optativo pone-
ıt ibi: *Pater noſter, qui es in cœlis, ſanctificetur no-*
men, pro, utinam ſanctificetur, & nunc in præ-
: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, pro eo, quod eſt,
m oſculetur. Deinde conſpicit ſponſum. Venit
utus unguentis: nec aliter ad ſponſam poterat
re, nec decebat aliter patrem ad nuptias filium
nare. Variis eum unxit unguentis, fecit illum
ſtum. Venit diverſis odoribus ſpirans, & audit,
ona ubera tua ſuper vinum. Congrue ſermo divinus
ı eandemque rem pro locorum qualitate diverſis
bulis nuncupat. Quando hoſtia offertur in lege,
lt intellectum oſtendere, pectuſculum ſeparatio-
ffatur. Quando vero recumbit aliquis cum Je-
& ſenſuum ejus communione perfruitur, non
ıſculum, ut ſupra, ſed pectus alloquitur. Porro
ſponſa loquitur ad ſponſum, quia nuptiale car-
inducitur, non pectuſculum, ut in ſacrificio,
pectus, ut in Joanne diſcipulo, ſed ut ubera no-
:t, dicens: *Quia bona ubera tua ſuper vinum.* Com-
ica ut ſponſa cum ſenſibus ſponſi, & ſcias, quia
riant, atque lætificant iſtiusmodi cogitatus. Quo-
o autem calix Domini inebrians quam optimus

eſt, ſic ubera ſponſi omni meliora ſunt vino, quia bona ubera tua ſuper vinum. In mediis precibus ad ſponſum verba convertit. *Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Non uno, ſed omnibus ſponſus venit unctus unguentis. Si autem & ad meam animam factam ſponſam ſuam ſponſus venire dignabitur, quam oportet eſſe formoſam, ut illum de cœlo ad ſe trahat, ut deſcendere faciat ad terras, ut veniat ad amatam? Quali pulchritudine decoranda eſt? quali debet amore fervere, ut ea loquatur ad illam, quæ ad perfectam locutus eſt ſponſam, quia cervix tua, quia oculi tui, quia genæ tuæ, quia manus tuæ, quia venter tuus, quia humeri tui, quia pedes tui. De quibus, ſi conceſſerit Dominus, diſputabimus, quomodo ſponſæ membra varientur, & ſingularum partium laus diverſa dicatur, ut poſt diſputationem etiam ad noſtram dici animam ſimiliter laboremus. *Bona* igitur *ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Si videris ſponſum, tunc intelliges, verum eſſe, quod dicitur: *Quoniam bona ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Multi habuerunt aromata. Regina Auſtri detulit aromata Salomoni, & plures alii aromata poſſederunt: ſed habuerit quis quantalibet, non poſſunt Chriſti odoribus comparari, de quibus nunc ſponſa ait: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Ego arbitror, quia & Moſes habuit aromata, & Aaron, & ſinguli prophetarum: verum, ſi videro Chriſtum, & ſuavitatem unguentorum ejus odoremque percepero, ſtatim ſententiam profero, dicens: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.*

4. *Oleum effuſum nomen tuum.* Propheticum ſacramentum eſt. Tantummodo nomen Jeſu venit in mundum, & unguentum prædicatur effuſum. In evangelio quoque mulier, accipiens alabaſtrum unguenti nardi piſtici pretioſi, caput Jeſu pedesque perfudit.

Obſer-

Obſerva diligenter, quæ de duabus ſuper caput effuderit ſalvatoris: ſiquidem peccatrix ſuper pedes, & ea, quæ dicitur non fuiſſe peccatrix, ſuper caput ejus fudiſſe monſtratur. Obſerva, inquam, & invenies in evangelica lectione, non fabulas & narrationes ab evangeliſtis, ſed myſteria eſſe conſcripta. Impleta eſt utique odore unguenti domus. Si quid peccatrix habuit, ad pedes referendum eſt: & ſi quid ea, quæ non peccatrix, ad caput. Nec mirum, domum fuiſſe odore completam, cùm hoc ordine mundus completus ſit. Scribitur in eodem loco de Simone leproſo & domo ejus. Ego puto leproſum mundi iſtius eſſe principem, & hunc leproſum Simonem nuncupari, cujus domus ad adventum Chriſti ſuavi odore completa ſit, agente pœnitentiam peccatrice, & ſancta caput Jeſu unguenti odoribus perfundente. *Unguentum effuſum nomen tuum.* Quomodo unguentum, quod effuſione ſua odorem longe latèque diſpergit, ſic Chriſti nomen effuſum eſt. In univerſa terra Chriſtus nominatur, in omni mundo prædicatur Dominus. Unguentum enim effuſum nomen ejus. Nunc Moſis nomen auditur, quod prius Judææ tantum claudebatur anguſtiis; neque enim Græcorum quispiam meminit ejus, neque in ulla gentilium literarum hiſtoria de illo ceu cæteris ſcriptum aliquid invenimus. Statim ut Jeſus radiavit in mundo, eduxit ſecum legem & prophetas, & vere completum eſt: *Unguentum effuſum nomen tuum.*

5. *Propterea juvenculæ dilexerunt te.* Quia *per Spiritum ſanctum charitas Dei diffuſa eſt in corda noſtra*, congrue nomen effuſionis infertur: *Unguentum effuſum nomen tuum.* Hæc dicens ſponſa adoleſcentulas conſpicit. Quando illa ſponſi patrem rogabat, & ad ipſum ſponſum cominus loquebatur, necdum adoleſcentulæ aderant: in mediis vero precibus ingreditur juvencularum chorus, & ſponſæ laudatur elo-

quiis. *Propterea juvenculæ dilexerunt te, & attraxerunt te.* Adoleſcentulæque reſpondent: *Poſt te in odore unguentorum tuorum curremus.* Quam pulchre ſponſæ pediſſequæ necdum fiduciam habent ſponſæ. Sponſa non poſt tergum ſequitur: ſed ingreditur juncta lateri, apprehenditque dexteram ſponſi, & manus ejus ſponſi dextera continetur. Famulæ vero ingrediuntur poſt eam. Sexaginta ſunt reginæ & octoginta concubinæ & juvenculæ, quarum non eſt numerus. Una eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, una eſt ei, quæ concepit illam. Poſt te ergo in odore unguentorum tuorum curremus. Cum omni honeſtate deambulantibus dictum eſt: *Poſt te in odore unguentorum tuorum curremus*, ſecundum illud: *Curſum conſummavi*, & illud: *Qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, unus autem accipit bravium.* Bravium Chriſtus eſt. Et hæc quidem adoleſcentulæ, quas propter amoris exordium foris ſtare cognoſcimus, juxta illud exemplum: *Amicus autem ſponſi ſtans, & audiens cum gaudio gaudet propter vocem ſponſi.* Tale quiddam & adoleſcentulæ ſuſtinent: introeunte ſponſo foriſecus remanent, ſponſa vero ſpecioſa, perfecta, ſine macula, ſine ruga, in ſponſi cubiculum, in regium penetrale ingreſſa, revertitur ad juvenculas, & nunciat eis, quæ ſola conſpexerit, dicitque: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Non ait, introduxit nos plures in cubiculum ſuum: plures foris remanent, in cubiculum ſola ingreditur ſponſa, ut videat theſauros abſconditos & tenebroſos, renuncietque juvenculis: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Rurſus adoleſcentulæ, id eſt, ſponſarum incipientium turba quamplurima, ingreſſa ſponſa cubiculum ſponſi, & videnti divitias viri ſui, dum illius præſtolantur adventum, lætæ concinunt: *Exultabimus & lætabimur in te.* Pro ſponſæ perfectione lætantur. Non eſt æmulatio in virtutibus. Amor iſte mundus, amor iſte ſine vitio eſt.

eſt. *Exultabimus & lætabimur in te. Diligemus ubera tua.* Illa, quæ major eſt, jam tuorum uberum lacte perfruitur, & loquitur exultans: *Bona ubera tua ſuper vinum.* Iſtæ vero, quæ exultationem & lætitiam deferunt, adoleſcentulæ quippe ſunt, deferunt charitatem, & dicunt: *Exultabimus & lætabimur in te. Diligemus ubera tua ſuper vinum.* Diligemus, inquiunt, non diligimus. Deinde loquuntur ad ſponſam: *Æquitas dilexit te.* Laudant ſponſam, nomen illi æquitatis a propriis virtutibus imponentes. *Æquitas dilexit te.*

6. Rurſum ad adoleſcentulas ſponſa reſpondet: *Nigra ſum, & ſpecioſa filiæ Hieruſalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis. Ne intueamini me, quia ego ſum denigrata, queniam deſpexit me ſol.* Specioſa quidem eſt, & poſſumus invenire, quomodo ſpecioſa ſit ſponſa; quærimus autem, quomodo nigra & ſine candore ſit pulcra. Pœnitentiam egit a peccatis, ſpeciem ei largita eſt converſio, & ideo ſpecioſa cantatur. Quia vero necdum omnium peccatorum ſorde purgata, necdum lota eſt in ſalute, nigra dicitur, ſed in atro colore non permanet. Itaque candida, quando ad majora conſurgit, & cum ab humilibus incipit ad alta conſcendere, diciturque de ea: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata.* Et quo manifeſtius hoc myſterium deſcribatur, non ait, ut in plerisque codicibus legitur: *Innixa ſuper fratruelem ſuum*, id eſt: ἐπιστηριζομενη ἐπι τον ἀδελφιδην αὐτης, ſed ἐπιστηριζουσνη ἐπι το στηθος αὐτυ, id eſt, *ſuper pectus ejus recumbens*, ſignificanterque de anima ſponſæ & ſermone dicitur, ſuper pectus illius recumbens, quia principale ibi cordis eſt noſtri. Unde a carnalibus recedentes, ſpiritalia ſentire debemus, & intelligere, multo melius eſſe, ſic amare, quam amare deſiſtere. Aſcendit igitur, recumbens ſuper pectus fratruelis ſui: & quæ nunc in exordio cantici nigra ponitur, in Epithalamii fine de ea cantatur: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata?*

Intelleximus, quomodo & nigra & formosa sit sponsa. Si autem & tu non egeris pœnitentiam, cave, ne anima tua nigra dicatur & turpis, & duplici fœditate turperis: nigra propter peccata præterita, turpis propter hoc, quia in eisdem vitiis perseveras. Si vero pœnitentiam egeris, nigra erit anima tua propter antiqua delicta, propter pœnitentiam verò habebit aliquid, ut ita dicam, Æthiopici decoris. Et quia semel Æthiopem nominavi, volo testem scripturam super hunc advocare sermonem. Aaron & Maria murmurant, quia Moses Æthiopissam habet uxorem. Et nunc Moses Æthiopissam ducit uxorem: siquidem lex ejus ad hanc nostram Æthiopissam transmigravit. Murmuret Aaron sacerdotium Judæorum, murmuret & Maria synagoga eorum, Moses de murmuratione non curat, amat Æthiopissam suam, de qua & alibi dicitur per prophetam: *Ab extremis fluminum afferent hostias.* Et rursum: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Pulchre præveniet; quomodo enim in evangelio mulier illa, quæ sanguine fluebat, archisynagogi filiam curatione prævenit, sic Æthiopia Israel ægrotante sanata est. *Illorum delicto salus gentibus facta est, ad æmulandum eos. Nigra sum, & speciosa filiæ Hierusalem.* Et tu ecclesiastica anima ad filias Hierusalem converte sermonem, & dic: Me plus amat sponsus, me magis diligit, quam vos, quæ multæ filiæ Hierusalem. Vos foris statis, & sponsam cubiculum videtis intrantem. Nemo dubitet, nigram vocatam esse formosam. Qui nos sumus, ut cognoscamus Deum, ut cantica cantici prædicemus, ut ab Æthiopiæ finibus, ut ab extremo terræ venerimus sapientiam veri audire Salomonis? Et quando Salvatoris vox intonantis auditur: *Regina Austri veniet in judicium, & condemnabit homines generationis hujus, quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus, quam Salomon hic*: audi mystica,

quæ

dicantur. Regina Auſtri venit a finibus terræ ſia, & condemnat homines generationis hujus, t, Judæos carni & ſanguini deditos. Venit a fi- terræ, audire ſapientiam Salomonis, non illius, n teſtamento veteri prædicatur, ſed hujus, qui angelio Salomone major eſt. *Nigra ſum, & ſpe- filiæ Hieruſalem, nigra velut tabernacula Cedar, ſa, ut pelles Salomonis.* Ipſa quoque nomina cum ſæ decore conveniunt. Aiunt Hebræi, Cedar in- etari tenebras. Nigra ſum ergo, ut tabernacula r, ut Æthiopes: ſpecioſa, ut pelles Salomonis, eo tempore in tabernaculi ornamento compo- quando templum ſummo ſtudio & labore fabri- eſt. Dives quippe Salomon, & in omni ſapien- lius nemo præceſſit illum. *Nigra ſum, & ſpecioſa Hieruſalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomo- Ne intueamini me, quia ego ſum denigrata.* Satis- de nigrore ſuo, & per pœnitentiam ad meliora erſa annunciat, ſe filiabus Iſrael nigram quidem ſed pulchram, ſecundum quod ſuperius expo- us, & dicit: *Ne intueamini me, quia ego ſum deni-* Ne, inquit, admiremini, coloris eſſe me te- ſol deſpexit me. Pleno quippe radio in me lu- ſui fulgor illuxit, ut ejus ſim calore fuſcata. ue enim, ut decuerat, ut ſolis dignitas expete- illius in me lumen excepi: *Delicto eorum ſalus bus facta eſt*; & rurſum, *Incredulitate gentium ſcien- rael.* Habes utrumque apud Apoſtolum.

. *Filii matris meæ pugnaverunt adverſum me.* Con- andum, quomodo ſponſa dicat: *Filii matris meæ averunt adverſum me*: & quando adverſus eam fra- pugna ſurrexit. Vide Paulum eccleſiæ perſecu- m, & intelliges, quomodo filius matris ejus pu- erit adverſum eam. Perſecutores eccleſiæ ege- pœnitentiam, & adverſarii ejus rurſum ad ſoro- gna converſi, *prædicaverunt fidem*, quam ante

deſtruebant. Hoc prophetico ſpiritu ſponſa nunc cantans, ait: *Dimicaverunt in me, poſuerunt me cuſtodem in vineis. Vineam meam non cuſtodivi.* Ego ecclesia, ego ſponſa, ego ſine macula, plurimarum custos ſum poſita vinearum a filiis matris meæ, qui contra me aliquando pugnaverant. Qua ſollicitudine curaque diſtricta, dum plures cuſtodio vineas, vineam meam non ſervavi. Intellige hoc de Paulo, & alio quocunque ſanctorum, qui pro omnium ſit ſalute ſollicitus: & videbis, quomodo vineam ſuam non cuſtodiens, aliorum vineta cuſtodiat: quomodo etiam ut alios lucrifaciat, ipſe in quibusdam damna ſuſtineat; etenim cum fuerit liber ex omnibus, ſeipſum ſervum fecit, ut omnes lucrifaceret: *Factus ſum*, inquit, *infirmus infirmis, Judæis Judæus, his, qui ſub lege erant, quaſi ſub lege*, & cætera: dicatque: *Vineam meam non cuſtodivi.* Deinde conſpicit ſponſum, qui conſpectus abſcedit. Et frequenter hoc in toto carmine facit: quod, niſi quis ipſe patiatur, non poteſt intelligere. Sæpe, Deus teſtis eſt, ſponſum mihi adventare conſpexi, & mecum eſſe quam plurimum: quo ſubito recedente, invenire non potui, quod quærebam. Rurſus igitur deſidero ejus adventum, & nonnunquam iterum venit: & cum apparuerit, meisque manibus fuerit comprehenſus, rurſum elabitur, & cum fuerit elapſus, rurſum a me inquiritur, & hoc crebro facit, donec illum vere teneam, & aſcendam innixa ſuper fratruelem meum.

8. *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubas in meridie.* Non quæro alia tempora, quando veſpere, quando diluculo, quando in ſolis paſcis occubitu: illud tempus inquiro, quando florente die, quando plena luce in majeſtatis tuæ ſplendore verſaris. *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubas in meridie.* Diligenter obſerva, ubi meridiem legeris. Apud Joſeph meridie fratres pran-

prandium celebrant. Angeli meridie Abrahæ ſuſcipiuntur hoſpitio, & cætera iſtiusmodi. Quære, & invenies, ſcripturam divinam non fruſtra ſeu fortuitu unumquemque uſurpare ſermonem. Quis putas eſt *dignus* e nobis, ut ad meridiem usque perveniat, & videat, ubi paſcat, ubi cubet ſponſus? *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubas in meridie.* Niſi enim tu mihi annunciaveris, incipio erubunda jactari, &, dum te quæro, in aliorum greges incurro. Et, quia aliorum erubeſco aſpectus, faciem meam atque ora mox contegere incipio. Sum quippe ſponſa formoſa, & aliis nudam faciem meam non oſtendo, niſi tibi ſoli, quem jam pridem deoſculata ſum. *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubas in meridie, nequando fiam, ſicut cooperta ſuper greges ſodalium tuorum.* Ut iſta non patiar, ut non fiam cooperta, ut ora non contegam, & ad alios usque perveniens, incipiam forſitan & eos amare, quos neſcio: idcirco annuncia mihi, ubi te quæram, & inveniam in meridie, ne forte fiam, quaſi cooperta ſuper greges ſodalium tuorum.

9. Poſt hæc verba ſponſus ei comminatur, & dicit: Aut cognoſce temetipſam, quoniam regis es ſponſa, & formoſa, & a me facta formoſa: ſiquidem ego mihi exhibui glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Aut ſcito, quia, ſi te non cognoveris, & tuam ſcieris dignitatem, patieris hæc, quæ ſequuntur. Quænam iſta ſunt? *Si non cognoveris temetipſam, o pulchra in mulieribus, egredere tu in veſtigiis gregum, & paſce* non greges ovium, non agnorum, ſed *hædos tuos.* Statuet quippe oves a dextris, & a ſiniſtris hœdos. *Si non cognoveris temetipſam, o pulchra in mulieribus, egredere tu in veſtigiis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum.* In veſtigiis, inquit, paſtorum noviſſima fies, non inter oves,

oves, ſed inter hœdos tuos, cum quibus habitans, n
poteris mecum, id eſt, cum bono paſtore eſſe.

10. *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi amica mea.* Si vis intelligere, o ſponſa, quomo ſcire te debeas, cognoſce, cui te comparaverim: tunc videbis, talem te eſſe, quæ turbari non debe cum tuam ſpeciem cognoveris. Quid eſt igitur, *Eq tatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te?* Scio eq tem ſponſum, Propheta dicente: *Et equitatio ejus lus.* Aſſimilata es ergo equitatui meo in curribus Pl raonis. Quantum differt equitatus meus, qui ſi Dominus, & demergo in fluctibus Pharaonem, criſtatos vel aurigas ejus, & aſcenſores ejus & equ & currus ejus: quantum, inquam, differt equitat meus ab æquis Pharaonis, tanto melior es omnib filiabus tu ſponſa, tu eccleſiaſtica anima, omnib animabus, quæ non ſunt eccleſiaſticæ. Igitur ſi cleſiaſtica anima es, omnibus animabus es melior: non es melior, non es eccleſiaſtica. *Equitatui meo curribus Pharaonis aſſimilavi te proxima mea.* Dein pulchritudinem ſponſæ ſpiritali amore deſcribit. *Ge tuæ ut turturis.* Faciem illius laudat, & genarum r bore ſuccenditur. Pulchritudo quippe mulierum genis dicitur eſſe quamplurima. Ita & nos pulchri dinem animæ intelligamus in genis. Labia vero ej & linguam intelligentiam prædicemus. *Collum tu ut monile.* Ut ornamentum, quod ſolet virginu collo pendere, & nuncupatur ὁρμισκος, ita ſine h decore & tuum ipſum collum eſt ornamentum. Po hæc fit ſponſus in recubitu. Requievit ut leo, catulus leonis obdormivit, ut deinceps poſſit audir *Quis ſuſcitabit eum?* Quo interim dormiente appare ſponſæ ſponſi ſodales angeli, & his eam ſermonib conſolantur. Nos tibi aurea ornamenta facere n poſſumus: non enim tam divites ſumus, ut ſponſ tuus, qui aureum tibi monile largiatur. Nos ſimi

tudinem

tudinem auri faciemus, non habemus aurum. Et in hoc quoque lætandum eſt, ſi ſimilitudines auri, ſi ſtigmata faciamus argenti. *Similitudines auri faciemus tibi, cum ſtigmatibus argenti*, verum non omni tempore, ſed donec ſponſus tuus ſurgat a cubitu. Cum enim ille ſurrexerit, ipſe tibi aurum, ipſe faciet argentum, ipſe tuam mentem ſenſumque decorabit, & eris vere dives in ſponſi domo ſponſa formoſa, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA II.

Ab eo loco, in quo ſcriptum eſt: Nardus mea dedit odorem ſuum: *uſque ad eum locum, in quo ait*: Quia vox tua ſuavis, & forma tua decora, *& cætera.*

1. Omnes animæ motiones univerſitatis conditor Deus creavit ad bonum: ſed pro uſu noſtro ſit ſæpe, ut res, quæ bonæ ſunt per naturam, dum male his abutimur, nos ad peccata deducant. Unus de animæ motibus amor eſt, quo bene utimur ad amandum, ſi ſapientiam amemus & veritatem. Quando vero amor noſter in pejora corruerit, amamus carnem & ſanguinem. Tu igitur ut ſpiritalis, audi ſpiritaliter amatoria verba cantari, & diſce motum animæ tuæ, & naturalis amoris incendium ad meliora transferre, ſecundum illud: *Ama illam, & ſervabit te, circumda illam, & exaltabit te. Viri, diligite uxores veſtras*, ait Apoſtolus: ſed non ſtetit in eo, quod dixerat, *Viri, diligite uxores veſtras*: verum ſciens, eſſe dilectionem virorum in propriis quoque uxoribus inhoneſtam, ſciens, eſſe placentem Deo, docuit, quomodo viri uxores ſuas amare deberent, inferens: *Viri, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus eccleſiam.* Et

hoc

hoc quidem in proœmio eorum, quæ poſtea diſſerenda ſunt, diximus.

2. Quia amici ſponſi, dum rex in recubitu ſuo eſt (*requieſcens* enim *dormivit ut leo, & ut catulus leonis*) ſponſæ promiſerant, donec ille conſurgeret, ſe ſimilitudines auri & argenti eſſe facturos, non habentes aurum ut ſponſus, & quodammodo aliis verbis ſponſi paſſio prædicata eſt: non irrationabiliter ad hæc ſponſa reſpondet, & ipſa diſpenſationem quandam paſſionis intelligens ad id, quod audierat: *Similitudines auri faciemus tibi cum ſtigmatibus argenti, donec rex in recubitu ſuo eſt*, ait: *Nardus mea dedit odorem ſuum. Faſciculus guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum demorabitur.* Quomodo igitur aptabimus ei id, quod præceſſit: *Donec rex in recubitu ſuo eſt*, id quod ſequitur: *Nardus mea dedit odorem ſuum.* Loquitur evangelium, quia venit mulier, habens alabaſtrum unguenti nardi piſtici pretioſi, non illa peccatrix, ſed ſancta, de qua nunc mihi ſermo eſt. Scio quippe Lucam de peccatrice, Mathæum vero & Joannem & Marcum non de peccatrice illa dixiſſe. Venit ergo non peccatrix, ſed ſancta, cujus nomen quoque Joannes inſeruit. Maria quippe erat, habens alabaſtrum unguenti nardi piſtici pretioſi, & effudit ſuper caput Jeſu. Deinde ſuper hoc indignantibus non omnibus diſcipulis, ſed Juda ſolo dicente: *Potuit venundari hoc trecentis denariis, & dari pauperibus;* reſpondit magiſter atque ſalvator: *Semper pauperes habebitis vobiſcum, me autem non ſemper. Præveniens quippe hæc in diem ſepulturæ meæ fecit. Ideo ubicunque prædicatum fuerit evangelium iſtud, dicetur &, quod fecit hæc in memoriam ejus.* In figura ergo iſtius, quæ nunc loquitur, *Nardus mea dedit odorem ſuum*, illa ſuper caput Domini fudit unguentum: & tu quoque aſſume nardum, ut, poſtquam caput Jeſu ſuavi odore perfuderis, poſſis audacter effari: *Nardus mea dedit odorem ſuum*, & a Jeſu reci-

pro-

iprocum audire ſermonem, quia, *ubicumque prædicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, dicetur & quod fecit hæc in memoriam ejus.* Tu quoque facito, n univerſis gentibus prædicato. Quando autem hoc acies? Si factus fueris ut Apoſtolus, & dixeris: *Christi bonus odor ſumus in omni loco in his, qui ſalvantur, & his, qui pereunt;* bona opera tua nardus ſunt. Si ero peccaveris, peccata tetro odore redolebunt; icit quippe pœnitens: *Computruerunt, & corruptæ ſunt icatrices meæ a facie inſipientiæ meæ.* Non de nardo ropoſitum eſt, nunc Spiritui ſancto dicere, neque e hoc, quod oculis intuemur, evangeliſta ſcribit nguento, ſed de nardo ſpiritali, de nardo, quæ delit odorem ſuum.

3. *Faſciculus ſtactes*, id eſt, guttæ, ſive ſtillæ, *atruelis meus mihi.* Guttam unguenti, caſiam, galanum, in Exodo legimus præcepto Domini in thymiama, id eſt, in ſacerdotale chriſma confectum. Si rgo videris ſalvatorem meum, ad terrena aut humia deſcendentem, videbis, quomodo virtute magna, majeſtate divina ad nos modica quædam ſtilla deluxerit. De hac ſtilla & propheta cecinit, dicens: *Et erit de ſtilla populi ejus congregandus, congregabitur Jacob.* Et ſicuti ſecundum alium ſenſum lapis erat præciſus e monte ſine manibus noſtri in carne ſalvatoris dventus: neque enim totus mons fuit, qui deſcendit ad terras, nec poterat humana fragilitas totius nontis magnitudinem capere: ſed lapis ex monte, apis offenſionis, & petra ſcandali deſcendit in nundum: ſic ſecundum alium intellectum ſtilla nuncupatur. Oportebat quippe, ut, quia *omnes gentes n ſtillam ſitulæ reputatæ ſunt*, is, qui pro omnium ſalute factus eſt omnia, etiam ſtilla fieret ad eas liberandas. Quid enim pro noſtra ſalute non factus eſt? Nos inanes, & ille exinanivit ſemetipſum, formam ſervi accipiens. Nos populus ſtultus, & non ſapiens,

& ille factus eſt ſtultitia prædicationis, ut fatuum D(ſapientius ficret hominibus. Nos infirmi, infirmu Dei fortius hominibus factum eſt. Quia igitur un verſæ *gentes ut ſtilla ſitulæ, & ut momentum ſtateræ r putatæ ſunt*: idcirco factus eſt ſtilla, ut per eum a v(ſtimentis noſtris odor ſtillæ procederet, juxta illud *Myrrha, & ſtilla, & caſia a veſtimentis tuis, a dom bus elephantinis: ex quibus lætificaverunt te filiæ regum i honore tuo*: quæ in XLIV. pſalmo dicuntur ad ſponſam *Faſciculus ſtillæ fratruelis meus mihi.* Conſideremus quid ſibi fratruelis nomine velit eccleſia, quæ hic lo quitur de fratruele. Nos ſumus ex gentibus congre gati: Salvator noſter ſororis ejus eſt filius, id eſt ſynagogæ: duæ quippe ſorores ſunt, Eccleſia & Sy nagoga. Salvator ergo, ut diximus, filius ſynago gæ ſororis, vir eccleſiæ, ſponſus eccleſiæ, fratru lis eſt ſponſæ ſuæ. *Faſciculus ſtillæ fratruelis meus mi hi: in medio uberum meorum commorabitur.* Quis it beatus, ut habeat hoſpitem in principali cordis, i medio uberum, in pectore ſuo ſermonem Dei? Tal eſt quippe, quod canitur: *In medio uberum meorum commorabitur. Si non fuerint fractæ mammæ tuæ:* i medio earum habitabit ſermo divinus. Decebat i carmine nuptiali mammas potius appellari, quam pe ctus. Et perſpicuum eſt, cur ad expoſitionem ejus qui dicit: *In medio uberum meorum commorabitur:* ſit a ſumptum, *ſi non fuerint fractæ mammæ tuæ*, de Eze chiele. In eo quippe loco, ubi Hieruſalem dominic corripitur voce, inter cætera dicitur ad eam: *In Æ gypto fractæ ſunt mammæ tuæ.* Caſtarum ubera non fran guntur: ſed meretricum ubera laxis pellibus irrigan tur. Pudicarum erecta ſunt ubera, & virginali ro bore tumentia. Suſcipiunt ſermonem ſponſi, & di cunt: *In medio uberum meorum commorabitur. Botru cypri fratruelis meus mihi.* Initium eſt ſermonis in ger mine: & initium cypri, id eſt, floritionis in verbo, unde

unde ait: *Botrus Cypri*, id eſt, floritionis *fratruelis meus mihi.* Non omnibus eſt botrus cypri: ſed his, qui ejus flore digni ſunt. Aliis uva varia eſt: huic ſoli, quæ nigra eſt & formoſa, in floris decore ſe præbet. *Botrus cypri fratruelis meus mihi.* Non ſimpliciter ait: *Botrus cypri fratruelis meus:* ſed cum additamento, *mihi*: ut doceret, non omnibus eum eſſe botrum cypri. Videamus autem, in quibus regionibus botrus iſte ſit ſponſæ. *In vineis Engaddi*, quod interpretatur oculus tentationis. In vineis igitur oculi tentationis botrus cypri fratruelis meus mihi. Tentationis oculus in præſenti eſt: ſiquidem in tentatione moramur in hoc mundo, & *tentatio eſt vita humana ſuper terram.* Dum in hac luce verſamur, in vineis ſumus Engaddi. Si autem meruerimus, poſtea tranſplantari, a noſtro agricola transferemur. Nec dubites, quin poſſis de Engaddi vineis ad loca meliora transferri. Agricola noſter ad transferendam vineam crebra meditatione jam calluit. *Vineam* enim *ex Ægypto tranſtuliſti, ejeciſti gentes, & plantaſti eam. Operuit montes umbra ejus, & arbuſta ejus cedros Libani.* Et hæc quidem, quæ expoſuimus, locuta ſit ſponſa de ſponſo, ſignificans amorem ſuum & ſponſi venientis hoſpitium, quomodo in medio uberum & ſui cordis arcano ſponſus veniens commoretur.

4. Rurſus ſponſi ad eam ſermo dirigitur, & dicit: *Ecce ſpecioſa proxima mea, ecce ſpecioſa, oculi tui columbæ.* Illa ſic dicit ad ſponſum: *Ecce ſpecioſus fratruelis meus*: non adjungit, & proximus meus. Hic autem, quando loquitur ad eam: *Ecce ſpecioſa*, adjungit &, *proxima mea.* Quare autem illa non dicit: Ecce ſpecioſus proximus mihi, ſed tantum, *ecce ſpecioſus?* Quare ille non ſolum, ſpecioſa es, dicit, ſed, *ſpecioſa es proxima mea?* Sponſa, ſi longe fuerit a ſponſo, non eſt ſpecioſa: tunc pulchra fit, quando Dei verbo conjungitur. Et merito nunc docetur a ſponſo, ut proxi-

ma ſit, & a ſuo latere non recedat. *Ecce ſpecioſa proxima mea, ecce ſpecioſa.* Incipis quidem eſſe ſpecioſa ex eo, quod proxima mihi es: poſtquam autem coperis eſſe ſpecioſa, etiam ſine additamento proximæ, abſolute es ſpecioſa. *Ecce ſpecioſa proxima mea, ecce ſpecioſa.* Videamus & aliam laudem ſpecioſæ, ut & nos æmulemur ſpecioſæ fieri. *Oculi tui columbæ. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Oculos non habet columbæ. Si quis vero oculos columbæ non habet, domum fratris ſui ingreditur infelix, non ſervans illud, quod in Proverbiis eſt præceptum: *In domum fratris tui ne intres infelix.* Pro eo, quod Septuaginta, *infelix*, interpretati ſunt, Aquila, Hebræam exprimens veritatem, ἀγροικος poſuit. Qui autem habet oculos columbæ, videt recta, & miſericordiam promeretur. Videns quippe recta, miſericordiam conſequetur. Porro, quis videt recta, niſi qui caſto conſpectu & puris intuetur oculis? Noli igitur mihi de his tantum carnis oculis intelligere, quæ dicta ſunt, licet & de his intellexiſſe non inutile ſit, ſed ingrediens ad interiora cordis tui, & alios oculos mente perquirens, qui & a Dei mandato illuminantur, *mandatum* quippe *Dei illuminans oculos*, illud enitere, labora, contende, ut ſancte intelligas univerſa, quæ dicta ſunt, & ſimilis ſpiritui ei, qui in ſpecie deſcendit columbæ, audias, quia oculi tui columbæ. Si intelligis legem ſpiritualiter, oculi tui columbæ ſunt. Si intelligis evangelium, ut ſe vult intelligi evangelium, & prædicari, vides, Jeſum omnem languorem & infirmitatem non ſolum eo tempore, quo carnaliter facta ſunt, fuiſſe medicatum, ſed hodieque medicantem: & non tantum tunc ad homines deſcendiſſe; ſed hodieque deſcendere, & eſſe præſentem. *Ecce* enim, inquit, *vobiſcum ſum omnibus diebus usque ad conſummationem ſæculi.*

Oculi

Oculi tui columbæ ſunt. Ecce ſpecioſa proxima mea, ecce ſpecioſa, oculi tui columbæ. Has de ſe ſponſa audiens, laudes ſponſo vicem in laudibus tribuit, non, quo ei, quod non habet, ſuo præconio largiatur, ſed intelligens decorem ejus atque conſpiciens, ait: *Ecce ſponſus fratruelis meus equidem pulcher, lectus noſter umbroſus.* Quæro lectum, in quo ſponſus cum ſponſa requieſcat; &, ni fallor, corpus humanum eſt: ſiquidem ille in evangelio paralyticus, qui jacebat in lecto, & abire in domum ſuam ſublato grabato voce juſſus eſt ſalvatoris, antequam ſanaretur, ſuper debile membrorum ſuorum corpus jacebat, quod poſtea Dei virtute ſolidatum eſt. Sic ego intelligo, *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* Neque enim ad hoc filius Dei de cœleſtibus ad terrena deſcenderat, ut de lectulis imperaret, & conſurgentem ab ægrotatione ſua ſine lectulo non pateretur aſcendere, *Tolle*, inquiens, *grabatum tuum, & vade in domum tuam.* Et tu igitur a ſalvatore ſanatus, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam, ut, cum ad te velut ſponſam venerit ſponſus, & in eo tecum fuerit reclinatus, dicas: *Ecce ſponſus fratruelis meus equidem pulcher, acclinatio noſtra umbroſa.* Ecce ſpecioſus fratruelis meus, ipſe & ſpecioſus eſt & umbroſus. *Per diem* quippe *ſol non uret te, neque luna per noctem.*

5. *Trabes domorum noſtrarum cedri*, multitudinis verba ſunt. Videntur autem mihi viri hæc dicere, qui cum ſponſo ſunt, de quibus ſuperius ſermo præfatus eſt. Domus cedrinis trabibus intextæ ſunt, & cypreſſis contignatæ. Siquidem pro ſtibe aſcendit cypreſſus, & pro coniza aſcendit myrtus. Requirens igitur, cujus naturæ iſta ſunt ligna, & cedrum imputribilem, & cypreſſum odoris optimi deprehendens, labora & tu, ita contignare domum tuam, ut de te quoque poſſit dici: *Trabes domuum noſtrarum cedri, & contignationes noſtræ cypreſſi.*

6. Poſt hæc ſponſus loquitur: *Ego flos campi, & lilium convallium.* Propter me, qui in valle erant deſcendit in vallem, & in vallem veniens, fit lilium pro ligno vitæ, quod plantatum eſt in paradiſo Dei totius campi, id eſt, totius mundi & univerſæ terræ flos factus eſt. Quid enim ſic poteſt eſſe flos mundi, ut vocabulum Chriſti? Unguentum effuſum nomen ejus. Aliter idipſum dicitur: *Ego flos campi, & lilium convallium*, & hæc quidem de ſemetipſo. Deinde ſponſam laudans, ait: *Ut lilium in medio ſpinarum, ſic proxima mea in medio filiarum.* Sicut lilium non poteſt ſpinis comparari, inter quas ſemper exoritur, eodem modo proxima mea ſuper omnes filias lilium eſt in medio ſpinarum. Iſta audiens ſponſa vicem reddit ſponſo, & ſentiens illius etiam ſuavitatem in vocem laudantis erumpit. Unguentorum quippe odor licet ſuaviter ſpiret, & ſenſum odore demulceat, non tamen ejusmodi eſt, ut ſuave ſit ad edendum. Eſt autem aliud, quod optimi ſaporis ſit & odoris, id eſt, ut fauces dulcore delectet, & ſpiritum mulceat odoratu: tale eſt malum, & iſtiusmodi eſt naturæ, ut utraque in ſe poſſideat. Idcirco volens non ſolum benevolentiam ſermonis, ſed & dulcorem ejus ſponſa laudare, ait: *Ut malum in lignis ſylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.* Omnia ligna, omnes arbores ad comparationem ſermonis Dei ſylvæ inferaces exiſtimantur, ad Chriſtum ſaltus eſt omne, quod dixeris, & infructuoſa ſunt omnia. Quæ enim poſſunt dici, ad eum comparata, fructifera? Etiam ligna, quæ videbantur fructibus incurvari, ad collationem adventus ejus, infructuoſa monſtrata ſunt. Ideo *ut malum in lignis ſylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum. In umbra ejus concupivi, & ſedi.* Quam pulchre non ait, in umbra illius concupiſco, ſed, *in umbra ejus concupivi:* & non ſedeo, ſed, *ſedi.* Siquidem in principio non poſſumus cum eo proprium conferre ſermonem,

nem, verum in principio, ut ita dicam, quadam eſtatis illius umbra perfruimur, unde & in pro-tis legitur: *Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus, diximus: In umbra ejus vivemus in gentibus:* &, ab ora ad umbram aliam transmigramus. *Sedentibus n in regione & umbra mortis, lux orta eſt eis.* Et ıſeamus ab umbra mortis ad umbram vitæ. Sem-iſtiusmodi ſunt profectus, ut in exordio deſideret ipiam, ſaltem in virtutum umbra conſiſtere. Ego o, ideo & nativitatem Jeſu ab umbra cœpiſſe, & in umbra, ſed in veritate finitam: *Spiritus*, in-, *ſanctus veniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit*

Nativitas Chriſti ab umbra ſumpſit exordium: ſolum autem in Maria ab umbra ejus nativitas ıit, ſed & in te, ſi dignus fueris, naſcitur ſermo . Fac igitur, ut poſſis capere umbram ejus, & ı umbra fueris dignus effectus, veniet ad te, ut licam, corpus ejus, ex quo umbra naſcitur. Nam nodico fidelis, & in majoribus erit fidelis. *In ra ejus concupivi & ſedi.* Vides, quia non ſemper ımbra ſtetit, ſed inde ad meliora tranſierit, di-s: *Et fructus ejus dulcis in gutture meo.* Ego, in-, deſideravi in umbra ejus requieſcere, ſed poſt-m me ſua protexit umbra, etiam fructu illius ſa-ıtus ſum, & fructus ejus dulcis in gutture meo. 7. *Introducite me in domum vini.* Foris ſtetit ſpon-, & ab ſponſa ſuſceptus eſt. In medio quippe rum illius requievit. Proximæ juvenculæ non : iſtiusmodi, ut ſponſum hoſpitem habere merean-

Multitudini foris in parabolis loquitur. Quam eor, ne multæ adoleſcentulæ forte nos ſimus. *In-ucite me in domum vini.* Cur tam diu foris maneo? e ſto ante oſtium & pulſo. Si quis mihi aperue-ingrediar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe um. *Introducite me.* Et nunc eadem dicit ſermo nus, ecce Chriſtus *loquitur, introducite me.*

Vobis quoque Catechumenis loquitur: Introducit me. Introducite, non ſimpliciter in domum, ſe in domum vini, impleatur vino lætitiæ, vino Spiritus ſancti anima veſtra, & ſic introducite in domum veſtram ſponſum, verbum, ſapientiam, veritatem Poteſt autem & ad eos dici, qui nondum perfecti ſunt, *Introducite me in domum vini.*

8. *Ordinate in me charitatem.* Eleganter locutus eſt, *ordinate*, plurimorum quippe inordinata eſt charitas: quando, quod in primo loco debent diligere diligunt in ſecundo: quod in ſecundo, diligunt in primo: & quod oportet amare in quarto, amant in tertio: & rurſus tertium in quarto, & eſt in pleriſque charitatis ordo perverſus. Sanctorum vero charitas ordinata eſt. Volo ad intelligendum hoc, quod dictum eſt, *Ordinate in me charitatem*, aliqua exempla replicare. Te vult divinus ſermo diligere patrem filium, filiam, vult te ſermo divinus diligere Chriſtum, nec dicit tibi, ne diligas liberos, ne parentibus charitate jungaris. Sed quid dicit tibi? ne in ordinatam habeas charitatem, ne primum patrem aut matrem, deinde me diligas, ne filii & filiæ plus quam mei charitate tenearis. *Qui amat patrem aut matrem ſuper me, non eſt me dignus. Qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.* Recole conſcientiam tuam de patris matrisve affectu, & conſidera qualem circa ſermonem Dei & Jeſu habeas charitatem, ſtatim deprehendes, magis te filium aut filias diligere, quam verbum, magis te parentes amare quam Chriſtum. Quis putas ita proficit ex nobis, ut præcipuam & primam inter omnia ſermonis Dei habeat charitatem? qui in ſecundo loco liberos ponat? Jux hunc modum ama uxorem tuam. *Nullus quippe odio quando ſuam carnem odio habuit*, ſed amat ut carnem *Et erunt*, inquit, *duo in carne una*, & non in uno ſpiritu. Ama & Deum, ſed ama illum, non ut carne

&

& ſanguinem, ſed ut ſpiritum. *Qui* enim *adhæret Deo, unus ſpiritus eſt.* Igitur ordinata eſt charitas in perfectis. Ut autem poſt Deum etiam inter nos ordo ponatur, primum mandatum eſt, ut diligamus parentes, ſecundum ut filios, tertium ut domeſticos noſtros. Si autem filius malus eſt, & domeſticus bonus, domeſticus in charitate filii collocetur. Et ita fiet, ut ſanctorum ordinata ſit charitas. Magiſter quoque & dominus noſter in evangelio præcepta de charitate conſtituens, ad uniuscujusque dilectionem proprium aliquid appoſuit, & dedit intelligentiam ordinis his, qui poſſunt audire ſcripturam dicentem: *Ordinate in me charitatem. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Et *diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Non proximum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute, & ex tota mente. Rurſus inquit: *Diligite inimicos veſtros*, & non appoſuit, ex tote corde. Non eſt inordinatus ſermo divinus, nec impoſſibilia præcipit, nec dicit, diligite inimicos veſtros ut vosmetipſos, ſed tantum, *Diligite inimicos veſtros*, ſufficit, quod eos diligimus, & odio non habemus. Proximum vero ut teipſum. Porro Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota virtute. Si hæc intellexeris, & intellecta compleveris, feciſti, quod ſponſi ſermone præcipitur. *Introducite me in domum vini, ordinate in me charitatem.* Quis putas e nobis charitatis eſt ordinatæ? *Confirmate me in unguentis*, unus de interpretibus poſuit οἰναν θίνων. Hæc autem ſponſa loquitur. *Stipate me in malis.* In quibus malis? *Ut malum in lignis ſylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.* Idcirco *in malis ejus ſtipate me, quia vulnerata charitatis ego.* Quam pulchrum eſt, quam decorum a charitate vulnus accipere? Alius jaculum carnei amoris excepit, alius terreno cupidine vulneratus eſt, tu nuda membra *tua*, & præbe te ja-

culo formoſo, ſiquidem Deus ſagittarius eſt. Audi ſcripturam de hoc eodem jaculo loquentem, imo, ut amplius admireris, audi ipſum jaculum, quid loquatur: *Poſuit me in ſagittam electam, & in pharetra ſua ſervavit me, & dixit mihi: Magnum eſt tibi hoc, vocari puerum meum.* Intellige ſagittam, quid dicat, & quomodo a Deo ſit electa. Quam beatum eſt, hoc jaculo vulnerari? Hac ſagitta vulnerati fuerunt illi, qui inter ſe invicem conferebant: *Nonne cor noſtrum ardens erat in via, cum aperiret nobis ſcripturas?* Si quis ſermone noſtro, ſi quis ſcripturæ divinæ magiſterio vulneratur, & poteſt dicere, quia vulneratæ charitatis ego, hunc & illud forſitan ſequitur, quid forſitan dico? manifeſtam promo ſententiam.

9. *Siniſtra ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Habet & in ſiniſtra, & in dextera ſermo Dei ſapientiam, quæ, cum pro intellectus varietate ſit multiplex, in ſubjacenti una eſt. Ipſe Salomon de læva & dextera ſapientiæ docuit, dicens: *Longitudo enim & anni vitæ in dextera ejus: in ſiniſtra autem ipſius divitiæ & gloria.* Igitur læva ejus ſub capite meo, ut faciat requieſcere, & brachium ſponſi fiat cervical meum, & reclinetur animæ principale ſuper ſermonem Dei. *Læva ejus ſub capite meo.* Non expedit tibi, habere cervicalia, quæ lamentatio ſequatur. In Ezechiele ſcriptum eſt: *Væ iis, quæ conſuunt cervicalia ſub omni cubitu manus.* Noli conſuere cervicalia, noli capiti aliunde requiem quærere, habe ſponſi lævam ſub capite tuo, & dic: *Læva ejus ſub capite meo*: quam cum habueris, omnia tibi, quæ ſunt in læva, tribuuntur. Dicis quippe: *In ſiniſtra ejus divitiæ & gloria, & dextera ejus amplexabitur me.* Totum te ſponſi dextera complectatur. Longitudo quippe & anni vitæ in dextera ejus: & ob id longæ vitæ & multorum dierum eris ſuper terram bonam, quam Dominus Deus tuus dat tibi. *Adjuravi vos filiæ Hie-*

ruſa-

ruſalem in virtutibus, & viribus agri. Quid adjurat ſponſa filias Hieruſalem? *Si levaveritis, & ſuſcitaveritis charitatem.* Quamdiu charitas dormit in vobis, o filiæ Hieruſalem, o adoleſcentulæ, quæ in me non dormit, quia vulnerata ſum charitate? In vobis autem, quæ plures eſtis, & adoleſcentulæ, & filiæ Hieruſalem, dormit charitas ſponſi. Adjuravi ergo vos filiæ Hieruſalem, ſi levaveritis, & non ſolum levaveritis, ſed & ſuſcitaveritis, quæ in vobis eſt, charitatem. Creator univerſitatis cum vos conderet, inſeruit in cordibus veſtris ſemina charitatis. Nunc autem, ſicut alibi dicitur: *Juſtitia dormivit in ea*, ſic dilectio dormitat in vobis: juxta quod & alibi dicitur: *Sponſus requievit ut leo, & ut catulus leonis.* Adhuc in infidelibus, & in his, qui corde ſunt dubio, dormitat ſermo divinus, vigilat in ſanctis: dormitat in his, qui tempeſtatibus fluctuant, ſuſcitatur vero eorum vocibus, qui cupiunt vigilante ſponſo ſalvari. Statim fit eo vigilante tranquillitas, ſtatim undarum moles conquieſcunt, ſpiritibus contrariis concrepatur, fluctuum rabies ſilet: illo dormiente tempeſtas, mors, & deſperatio eſt. *Adjuro* ergo *vos filiæ Hieruſalem in virtutibus, & in viribus agri.* Cujus agri? Nempe illius agri pleni, quem benedixit Dominus.

10. *Si levaveritis, & ſuſcitaveritis charitatem, quoad uſque velit vox fratruelis mei. Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes.* Hæc adhuc loquitur eccleſia, exhortans adoleſcentulas, ut ad ſponſi præparentur adventum: ſi tamen venire voluerit, & ſuum illis præbere colloquium. Adhuc igitur loquente ea, venit ſponſus, quem digito monſtrat, & dicit: *Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes.* Intellige ſponſæ animam beatam atque perfectam, quæ citius videat, citius ſermonis contempletur adventum, quæ ſibi ſapientiam veniſſe

ſentiat, & charitatem, & dicat non videntibus: *Ec hic venit.* Orate, ut & ego poſſim dicere: *Ecce h venit.* Si enim potuero Dei diſſerere ſermones quodammodo & ego dicam: *Ecce hic venit.* Quo Non utique, ubi vallis, non ubi humilia loca. Qu venit? *Saliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles.* S fueris mons, ſalit in te ſermo Dei. Si non valuer eſſe mons, ſed fueris collis, ſecundus a monte, tra filiet ſuper te. Quam vero pulchra, & convenien tia rebus vocabula! Salit ſuper montes, quia maj res ſunt: tranſilit ſuper colles, quia minores ſun Non tranſilit ſuper montes, non ſalit ſuper colle *Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſup colles.*

II. *Similis eſt fratruelis meus capreæ, aut hinnu cervorum in montibus Bethel.* Hæc duo animalia i ſcripturis frequentius nominantur: & quo ampliu admireris, ſæpius juncta ponuntur. *Et hæc ſunt* ait, *quæ manducabis*, poſt paululum inferens caprea & cervum. In præſenti quoque libro pariter nomi natur cervus & caprea. Quodammodo enim cogna ta ſibi ſunt, & vicina iſta animalia. Caprea, id eſt dorcas acutiſſime videt. Cervus interfector ſerpen tum eſt. Quis putas eſt dignus e nobis, qui juxt dignitatem loci atque myſterii plenam poſſit expli care rationem? Oremus Dominum, ut nobis largia tur ſenſum, ad aperiendas ſcripturas, & poſſimu dicere: Quomodo aperuit nobis Jeſus ſcripturas Quid igitur? dicimus, quia dorcas, hoc eſt, capre ſecundum eorum phyſiologiam, qui de naturis omniu animalium diſputant, ex inſita ſibi vi nomen acce perit. Ab eo enim, quod acutius videat, id eſt παρα το ὀξεως δερκειν, dorcas appellata eſt. Cervu vero ſerpentum inimicus ac debellator eſt, ita, u ſpiritu narium eos extrahat de cavernis, & ſuperat

perni-

pernicie veneni eorum pabulo delectetur. Forſitan ſalvator meus caprea fit juxta θεωρίαν, cervus juxta opera. Quænam iſta ſunt opera? Interficit ipſe ſerpentes, contrarias fortitudines jugulat, ideo dicam ei: *Tu contriviſti capita draconum ſuper aquas, tu contriviſti caput draconis.*

12. *Similis eſt fratruelis meus capreæ, vel hinnulo cervorum ſuper montes domus Dei:* Bethel quippe interpretatur domus Dei. Non omnes montes domus Dei ſunt, ſed qui montes eccleſiæ ſunt. Inveniuntur quippe & alii montes erecti, & conſurgentes adverſus ſcientiam Dei, montes Ægyptiorum & Allophylorum. Vis ſcire, quia ſimilis eſt fratruelis meus capreæ, aut hinnulo cervorum ſuper montes Bethel? Eſto mons eccleſiaſticus, mons domus Dei, & veniet ad te ſponſus ſimilis capreæ, vel hinnulo cervorum ſuper montes Bethel. Cernit ſponſum appropinquaſſe vicinius, qui ante ſuper montes verſabatur & colles, aſſimulat eum tranſilientem atque ſalientem. Et poſt hæc ad ſe & ad alias adoleſcentulas adveniſſe cognoſcens, dicit: *Ecce hic retro poſt parietem noſtrum.* Si ædificaveris parietem, & feceris ædificationem Dei, veniet poſt parietem tuum. *Proſpiciens per feneſtras.* Una feneſtra unus eſt ſenſus, per hunc proſpicit ſponſus, alia feneſtra alius eſt ſenſus, & per hunc ſponſus ſollicite contuetur. Per quos ſenſus non proſpicit ſermo Dei? Quid ſit autem proſpicere per feneſtras, & quomodo per eas ſponſus aſpiciat, ſequens docebit exemplum. Ubi non proſpicit ſponſus, ibi mors invenitur aſcendens, ut legimus in Hieremia: *Ecce mors aſcendit per feneſtras noſtras.* Quando videris mulierem ad concupiſcendum eam, jam mors aſcendit per feneſtras tuas. *Eminens per retia.* Intellige, quia in medio laqueorum ambulas, & ſubtus machinas transeas imminentes.

tes. Omnia retibus plena ſunt, diabolus laqueo cuncta complevit. Si autem venerit tibi ſermo Dei, & cœperit eminere de retibus, dices: *Anima noſtra erepta eſt de laqueo venantium. Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Benedicti vos a Domino, qui fecit cœlum & terram.* Eminet igitur ſponſus per retia tibi vitam faciens. Jeſus deſcendit ad terras, ſubjecit ſe retibus mundi: videns magnum hominum gregem retibus impeditum, nec ea ab alio niſi a ſe poſſe conſcidi, venit ad retia, aſſumens corpus humanum, quod inimicarum fortitudinum laqueis tenebatur, et tibi dirupit, & loqueris: *Ecce hic retro poſt parietem noſtrum proſpiciens per feneſtras, eminens per retia.* Cum eminuerit, dicit tibi: *Reſpondet fratruelis meus, & dicit: Surge, veni proxima mea*, viam tibi feci, conſcidi retia, ſic veni ad me proxima mea. *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea.* Cur ait, *surge?* cur *propera?* Ego pro te ſuſtinui rabiem tempeſtatum, ego fluctus, qui tibi debebantur, excepi. *Triſtis eſt* facta *anima mea* propter te *usque ad mortem.* Surrexi a mortuis fractis mortis januis, & inferni vinculis diſſolutis. Ideo dico tibi: *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea, quia hyems tranſivit, pluvia abiit, flores viſi ſunt in terra.* Ego a mortuis ſurgens, tempeſtate compreſſa, tranquillitatem reddidi. Et quia ſecundum diſpenſationem carnis ex virgine, & voluntate patris crevi, & ſapientia, & ætate profeci, *flores viſi ſunt in terra, tempus ſectionis adeſt.* Sectio remiſſio peccatorum eſt. Omnem enim ramum, ait, in me manentem, & afferentem fructum patet meus mundat, ut fructus majores afferat. Habetc fructus, & priora, quæ in te infructuoſa ſunt, aufe runtur. *Tempus* quippe *ſectionis adeſt, vox turturi audita eſt in terra noſtra.* Non ſine cauſa in ſacrificic aſſumitur par turturum, aut duo pulli columbarum

Nam

m idem valent, & nunquam dictum eſt ſeparatim : tantummodo columbarum, ſed par turturum, & os pullos columbarum. Columba Spiritus ſanctus :. Spiritus autem ſanctus, quando de magnis & occultioribus ſacramentis, & quæ multi capere non poſ- it, loquitur, in turturis appellatione ſignatur, id , ejus avis, quæ ſemper in montium jugis & ar- rum verticibus commoratur. In vallibus autem his, quæ ad homines usque perveniunt, columba imitur. Denique ſalvator, quia hominem eſt di- itus aſſumere, & venit ad terras, multique tunc ca Jordanem peccatores erant, idcirco Spiritus ctus non in turturem vertitur, ſed columba fit, er nos propter hominum multitudinem avis man- tior converſatur. Turtur autem videtur, verbi .tia, Moſi & uni cuilibet prophetarum recedem- m in montes & deſerta, & ibi accipientium ſer- ines Dei. *Vox* ergo *turturis audita eſt in terra no- ſ. Ficus produxit groſſos ſuos. A ficu dignoſcite pa- olam: cum ramus ejus tener factus fuerit, & folia mi- t, ſcitote, quia juxta eſt æſtas.* Vult nobis Dei elo- ium nunciare, poſt hyemem, poſt procellas ani- rum appropinquaſſe meſſem, & ait: *Ficus produxit ſos ſuos, vites floreſcunt, dederunt odorem:* ſi jam npuntur in florem, tempus adveniet, & erunt æ.

13. *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba a.* Hæc, quæ ſuperius expoſuimus, ſponſus non dientibus adoleſcentulis, ſed ſola ſponſa audiente quitur. Volumus autem & ipſius jam audire ſer- nem, loquentis ad ſponſam: *Surge, veni proxima a, ſpecioſa mea, columba mea, & veni columba mea ſub mine petræ.* Et Moſes ſub tegmine petræ poni- , ut videat poſteriora Dei. *In tegmine antemura-* Primum veni ad id, quod ante murum eſt, & poſtea

poſtea poteris introire, ubi murus eſt petræ. *Oſtende mihi faciem tuam.* Usque ad præſentem diem ſimilia dicuntur ad ſponſam: necdum enim habebat fiduciam, ut revelata facie gloriam Domini contemplaretur. Quia vero jam ornata eſt atque compoſita, dicitur ei: *Oſtende mihi faciem tuam.* Nondum erat enim vox ejus ita ſuavis, ut mereretur ei dici: *Audire me fac vocem tuam.* Quando ergo didicit loqui? Tace enim, ait, & audi Iſrael, & ſcito, quid loquar: & ſuavis facta eſt vox ejus ſponſo, ſecundum illud propheticum: *Suavis fiat ei poſtulatio mea:* tunc ad eam ſponſus effatur: *Et audire me fac vocem tuam, quia vox tua ſuavis eſt.* Si aperueris os tuum verbo Dei, dicet tibi ſponſus: *Vox tua ſuavis eſt, & aſpectus tuus ſpecioſus.* Quapropter conſurgentes deprecemur Dominum, ut digni efficiamur ſponſi ſermone, ſapientia Chriſto Jeſu, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

MONI-

MONITUM.

Canticum Canticorum tomis explanare bis agreſſus eſt Origenes. Primum quidem, cum adhuc eſſet juvenis, id eſt, non ante ætatis ſuæ annum trigeſimum ſeptimum, (quippe qui hoc tantum tempore ſcripturas explicare cœperit) parvum edidit tomum, cujus ſegmentum etiamnum extat Philocaliæ capite ſeptimo; abhinc vero, Athenis cum moraretur imperante Gordiano circa ætatis ſuæ annum 55. *Chriſti* 240. *alium longe prolixiorem in eum Salomonis librum orſus eſt commentarium, quem decem in tomos diſtribuit. Quinque priores Athenis, reliquos Cæſareæ elaboravit, teſte Euſebio hiſt. Eccl. lib.* 6. *cap.* 32. *Hujus operis prologum, & tres priores tomos cum parte quarti, nullus jam dubitandi locus eſt, quin repræſentet ſequens commentarius.* " *Quæcumque enim, (inquit Pearſonus in* „ *Vindiciis Epiſtolarum S. Ignatii pag.* 110. *&* 111.*) de* „ *opere aliquo Origeni adſcribendo dici poſſunt, huic im-* „ *primis competunt. Neque mirum, cum, ut olim obſer-* „ *vavit Hieronymus*, Origenes cum in cæteris libris „ omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipſe ſe vicit. „ *Nam primo caracter Origenianorum vetus eſt pluribus* „ *manuſcriptis in collegio S. Petri apud Catabrigienſes* „ *præfixus*, Cognoſcitur Origenis ſermo per auctori- „ tatum abundantiam. *Nullibi autem manifeſtior hic* „ *caracter, quam in hoc opere: in quo auctor ſemper ex-* „ *currit, & loca ſanctæ ſcripturæ undecumque adducit,* „ *& ad ſuum propoſitum trahit. Secundo tropologica ubi-* „ *que ſectatur Origenes, notantibus omnibus Chriſtianis,* „ *ipſo etiam Porphyrio. Tres autem perpetuo ſenſus in* „ *toto hoc opere perſequitur, hiſtoricum, tropologicum,* „ *anagogicum, neque aliter exponit reliqua ſcripturæ loca,* „ *quæ adducit obiter: ut hic plane ſe ſuperet Origenes.*

„ *Tertio*

„ *Tertio nemo unquam toties opera ſua prius ſcripta lau*
„ *davit, ac Origenes. Quoties enim ſcripturæ locum obi*
„ *ter citat, ad expoſitiones ſuas lectorem ablegare ſolet*
„ *Idem in hoc opere frequenter præſtitit; citat enim ho*
„ *milias ſuas in Exodum & Judices ſemel, in Numero*
„ *quater; explicationes in Leviticum, & commentario*
„ *in Novum Teſtamentum. Quarto, Origeni moris eſt*
„ *propria nomina hebraica interpretari, & ex eorum in*
„ *terpretationibus ſenſus tropologicos expiſcari. Nullib*
„ *frequentius, quam in his tomis, hoc facit. In prolog*
„ *inquit*, Iſrael ob divinorum contemplationem no
„ minatus eſt. *Zareth, aliena deſcenſio. Deborah, apis*
„ *(ut homil. 5. in Judices)*. Barach, coruſcatio, *(u*
„ *eadem homil.)* Salomon, pacificus. *Libro prim*
„ Eden, deliciæ. *Secundo*, Cedar, nigredo, ve
„ obſcuritas. Hieruſalem, viſio pacis, *(ut homil*
„ 21. *in Joſue*, de Jeruſalem frequenter diximus,
„ quod viſio pacis interpretatur.) Abimelech, ſer
„ vus regum. Mambre, viſio. Cherubim, pleni
„ tudo ſcientiæ Dei (*ut in Ezechielem homilia. 2.*) En
„ gaddi, oculus tentationis meæ, *(ut in homil. 2. in*
„ *Cant. ab Hieronymo verſa). Tertio*, Bethel, domus
„ Dei. *Quisquis autem mira illa theoremata, quæ ex ii*
„ *interpretationibus deducit auctor, perpenderit, nemin*
„ *certe præterquam Origeni hoſce commentarios tribuet.*
„ *Quinto, peculiares quædam opiniones Origeni attributa*
„ *ſunt, præſertim de anima, & Angelis; a quibus præ-*
„ *cipue Latini abhorrebant. Hæ autem ubique in hoc*
„ *opuſculo proponuntur. Denique Origenes in Tomis*
„ *ſuis, ubi ad myſticum ſenſum explicandum ſe applicat,*
„ *ſæpe precibus ad Deum ſe convertit, ut gratia Dei illu-*
„ *ſtratus illa magna, ut appellat, myſteria perſpiciat.*
„ *Quod hic ſæpius fit. Si igitur libri materiam, modum-*
„ *que tractandi ſpectemus, omnia Origenem ſolum ſapiunt.*
„ *Præterea ſunt & alia, quæ hoſce commentarios non al-*
„ *terius eſſe quam Origenis omnino convincunt. Homilia*

„ *duæ*

duæ Adamantii in Canticum Canticorum ſunt ab Hieronymo fideliter verſæ, & papæ Damaſo dedicatæ, atque a Rufino agnitæ. Earum autem ſententiæ conſimiles & germanæ harum ſunt, quæ in hoc opere continentur, ut, in eadem incude formatum eſſe utrumque, appareat; uti obſervavit doctiſſimus Huetius, qui non pauca loca congeſſit, & multo plura congerere potuiſſet. Sed omnem ſcrupulum tollit luculentum Origenis fragmentum, quod Græce etiamnum ad finem Philocaliæ extat, ἐκ τῦ β'. τομε των εἰς το ἀσμα των ἀσματων, ex ſecundo tomo commentariorum in Canticum Canticorum decerptum. Huic enim græco fragmento plane reſpondent latina, quæ habemus in hujus operis libro ſecundo. Licet enim prior fragmenti pars liberius illic exponatur, poſterior tamen preſſius redditur: & in ipſa priori parte illa fragmenti verba, ὑτω δε και μηποτε σκληρυνει κυριος την καρδιαν φαραω, ab illo vetere melius exponuntur, quam a Tarino nupero interprete. Tarinus ita vertit, ita nunquam Dominus cor indurat Pharaonis, quod a mente Adamantii alienum eſt. Verus interpres, ſecundum hæc ergo fortaſſe & induraſſe dicitur Deus cor Pharaonis. Re-ce μηποτε enim, vox Origeni ſæpe uſurpata, non ſignificat numquam, ſed fortaſſe. Sub ea enim loquendi formula expoſitiones ſuas dubitanter proponere ubique fere ſolet Adamantius.„ Docte omnino hæc Pearſonus, quibus id unum addo, nempe in Procopii epitome in Canticum Canticorum alia magno numero extare ex Origenis in hunc ſcripturæ librum commentariis deprompta fragmenta græca, quæ item latinis opuſculi, de quo nunc agitur, verbis ſatis accurate reſpondent. Certiſſimum igitur eſt, illud opus eſſe ipſius Origenis, non latini alicujus auctoris. Græci quidem non fuiſſe, vel hinc colligebat Erasmus, quod in prologo citet auctor Græcos velut alienos his verbis, cum apud Græcos, qui eruditi & ſapientes videntur; ſed imperite prorſus & inepte hic ſe habet Eraſmus, ut obſervavit

vavit Pearſonus in vindiciis epiſt. S. Ignatii pag. ſeqq. " *Citat enim Origenes Græcos velut alienæ* „ *lingua, aut gente ſua, ſed religione; neque hic* „ *opponit Latinis, ſed Chriſtianis. Ita enim ſe* „ non ergo mirum eſſet, ſi & apud nos, ubi, „ plures ſimpliciores, tanto plures & imperitiores „ videntur. *Quæ verba certe non ad Latinos t* „ *ſed Chriſtianorum omnium cœtus pertinent; & p* „ *Origenem nobis referunt, qui de ſimplicitate &* „ *tia ubique fere loquitur, & Græcos frequentiſſim* „ *nit Chriſtianis. Melius aliquanto, pergit Pea* „ *hanc objectionem urget Raynaudus Jeſuita.* L„ ſe auctor ipſe bis profitetur agens de Logica „ loſophiæ diviſione. *Illic enim diſerte Latini* „ *opponuntur.* Generales diſciplinæ, quibus „ rum ſcientiam pervenitur, tres ſunt, quas („ ethicam, phyſicam & theoricen appellaverun „ has dicere poſſumus moralem, naturalem & „ ctivam.) Nonnulli ſane (apud Græcos) eti„ gicen (quod nos rationalem poſſumus dicere„ to in numero poſuerunt. *Nec tamen auctor* „ *Latinum profitetur. Nam illa, quæ unculis incl* „ *interpretis ſunt; non auctoris. Cum enim Græ* „ *teris quidem latinis, verbis autem Græcis prim* „ *diſſet, ne forte a Latinis non intelligerentur,* „ *ipſe non intellexiſſe videretur, eadem latine rur* „ *terpretari voluit; quod eſt veteribus interpretib* „ *quam familiare. Locum autem ipſum ab Origen* „ *ptum fuiſſe vel illud arguit, quod eum Hieronym* „ *Eccleſiaſten ſequatur, ut tunc potiſſimum, cum n* „ *Origenica adeo diſplicuerant, ſolebat. De tribu* „ *Salomonis libris agens, & eorum ordinem, &* „ *menta cum Origene obſervans, ait*: Haud pro„ hoc ordine doctrinarum & philoſophi ſecta„ ſuos erudiunt, ut primum ethicam doceant„ inde phyſicam interpretentur, & quem in his„ fec

ciſſe perſpexerint, ad theologiam usque produ-
ant. *Quem locum ſi in animo habuiſſet Henricus Va-
ſius, numquam illam obſervationem in annotationibus
l Euſebium protuliſſet:* Certe in libris Hieronymi
nquam Theologiam dici reperies, ſed græce
λογιαν. *Neque ſi cogitaſſet, Hieronymum in epiſto-*
155. *Origenis hunc locum exprimere voluiſſe, le-
ionem codicis Memmiani vulgatæ ſtatim prætuliſſet,*
hanc ſine ſenſu theoricen *exhibere dixiſſet. Verba
ieronymi ſunt,* philoſophi ſolent diſputationes
s in phyſicam, ethicam logicamque partiri; ita
eloquia divina aut de natura diſputare, ut in
neſi & Eccleſiaſte; aut de moribus, ut in Pro-
rbiis, & in omnibus ſparſim libris; aut de logi-
, pro qua noſtri theoricen ſibi vindicant, ut in
ntico Canticorum, & in Evangeliis. *Quæ cum
Origene petita quivis intelligat, theoricen eo loci pati
r non poteſt, qui eum ita definiri ab Origene novit,*
pectiva dicitur, qua ſupergreſſi viſibilia de di-
is aliquid & cœleſtibus contemplamur, eaque
mente intuemur? *Hæc igitur omnino Origenis
, & ex eo hauſit Hieronymus.* „
l auctorem eſſe latinum, *inquit Eraſmus*, li-
x interpretatione amoris, charitatis, dilectio-
cupidinis. " *Minime vero, inquit idem Anglus.
enim harum quatuor vocum interpretationem tradit
or, ſed ea tantum adhibet interpres ad exprimenda
vocabula, quæ auctor inter ſe confert,* ἐρωτα *ſcili-
& ἀγαπην.* ἐρωτα *autem aut* amorem *aut* cupi-
m; ἀγαπην *aut* dilectionem *aut* charitatem
sfert. *Origenes quidem ſcripturæ loca pro more ſuo
eſſerat, ut* ἀγαπην *idem oſtenderet ſcriptoribus ſa-
ſignificare, quod apud alios* ἐρως. *Ad hæc autem
explicanda neceſſe habuit interpres* charitati *dile-
nem addere, quia ſæpe verbum* ἀγαπαν *uſurpavit
or, quale in latinis* charitati *non reſpondet. Hæc*

vavit Pearſonus in vindiciis epiſt. S. Ignatii pag. 10[illegible] *ſeqq.* " *Citat enim Origenes Græcos velut alienos na*
„ *lingua, aut gente ſua, ſed religione; neque hic Gr.*
„ *opponit Latinis, ſed Chriſtianis. Ita enim ſequi*
„ non ergo mirum eſſet, ſi & apud nos, ubi, qua
„ plures ſimpliciores, tanto plures & imperitiores
„ videntur. *Quæ verba certe non ad Latinos tanti*
„ *ſed Chriſtianorum omnium cœtus pertinent; & præt*
„ *Origenem nobis referunt, qui de ſimplicitate & imp*
„ *tia ubique fere loquitur, & Græcos frequentiſſime o*
„ *nit Chriſtianis. Melius aliquanto, pergit Pearſon*
„ *hanc objectionem urget Raynaudus Jeſuita.* Latin
„ ſe auctor ipſe bis profitetur agens de Logica in E
„ loſophiæ diviſione. *Illic enim diſerte Latini Gr.*
„ *opponuntur.* Generales diſciplinæ, quibus ad
„ rum ſcientiam pervenitur, tres ſunt, quas (Græ
„ ethicam, phyſicam & theoricen appellaverunt (r
„ has dicere poſſumus moralem, naturalem & inſ
„ ctivam.) Nonnulli ſane (apud Græcos) etiam
„ gicen (quod nos rationalem poſſumus dicere) qu
„ to in numero poſuerunt. *Nec tamen auctor hic*
„ *Latinum profitetur. Nam illa, quæ unculis inclufim*
„ *interpretis ſunt; non auctoris. Cum enim Græca,*
„ *teris quidem latinis, verbis autem Græcis primo re*
„ *diſſet, ne forte a Latinis non intelligerentur, aut*
„ *ipſe non intellexiſſe videretur, eadem latine rurſus*
„ *terpretari voluit; quod eſt veteribus interpretibus*
„ *quam familiare. Locum autem ipſum ab Origene ſ*
„ *ptum fuiſſe vel illud arguit, quod eum Hieronymus*
„ *Eccleſiaſten ſequatur, ut tunc potiſſimum, cum nond*
„ *Origenica adeo diſplicuerant, ſolebat. De tribus en*
„ *Salomonis libris agens, & eorum ordinem, & ar*
„ *menta cum Origene obſervans, ait*: Haud procul
„ hoc ordine doctrinarum & philoſophi ſectator
„ ſuos erudiunt, ut primum ethicam doceant, c
„ inde phyſicam interpretentur, & quem in his pr
„ feciſſe

ciſſe perſpexerint, ad theologiam usque produ-
nt. *Quam locum ſi in animo habuiſſet Henricus Va-
ſius, numquam illam obſervationem in annotationibus
l Euſebium protuliſſet:* Certe in libris Hieronymi
nquam Theologiam dici reperies, ſed græce
λογιαν. *Neque ſi cogitaſſet, Hieronymum in epiſto-*
155. *Origenis hunc locum exprimere voluiſſe, le-
nem codicis Memmiani vulgatæ ſtatim prætuliſſet,*
hanc ſine ſenſu theoricen *exhibere dixiſſet. Verba
ronymi ſunt*, philoſophi ſolent diſputationes
s in phyſicam, ethicam logicamque partiri; ita
eloquia divina aut de natura diſputare, ut in
neſi & Eccleſiaſte; aut de moribus, ut in Pro-
rbiis, & in omnibus ſparſim libris; aut de logi-
, pro qua noſtri theoricen ſibi vindicant, ut in
ntico Canticorum, & in Evangeliis. *Quæ cum
Origene petita quivis intelligat, theoricen eo loci pati
non poteſt, qui eum ita definiri ab Origene novit,*
pectiva dicitur, qua ſupergreſſi viſibilia de di-
is aliquid & cœleſtibus contemplamur, eaque
mente intuemur? *Hæc igitur omnino Origenis
, & ex eo hauſit Hieronymus.* „
l auctorem eſſe latinum, *inquit Eraſmus*, li-
x interpretatione amoris, charitatis, dilectio-
cupidinis. " *Minime vero, inquit idem Anglus.
enim harum quatuor vocum interpretationem tradit
or, ſed ea tantum adhibet interpres ad exprimenda
vocabula, quæ auctor inter ſe confert,* ἐρωτα *ſcili-
& ἀγαπην.* ἐρωτα *autem aut* amorem *aut* cupi-
m; ἀγαπην *aut* dilectionem *aut* charitatem
*sfert. Origenes quidem ſcripturæ loca pro more ſuo
eſſerat, ut* ἀγαπην *idem oſtenderet ſcriptoribus ſa-
ſignificare, quod apud alios* ἐρως. *Ad hæc autem
explicanda neceſſe habuit interpres* charitati *dile-
nem addere, quia ſæpe verbum* ἀγαπαν *uſurpavit
or, quale in latinis* charitati *non reſpondet. Hæc*

„ *ex ipſo loco ſatis luculenter apparent:* Videtur autem
„ mihi, quod divina ſcriptura, volens cavere, ne
„ lapſus aliquis legentibus ſub amoris nomine naſce-
„ retur, pro infirmioribus quibusque, eum, qu
„ apud ſapientes ſæculi cupido ſeu amor dicitur, ho
„ neſtiori vocabulo charitatem vel dilectionem no
„ minaſſe. Verbi gratia, ut cum dixit de Iſaac: *Et*
„ *accepit Rebeccam, & facta eſt ei uxor, & dilexit eam*
„ ἀγαπαν *diligere recte vertitur, &* ἀγαπη *antiquitus*
„ *non minus* dilectio, *quam* charitas *reddebatur. Gloſ-*
„ *ſaria vetera*, dilectio ἀγαπη. ἀγαπη dilectio. *Ter-*
„ *tullianus de Agapis veterum Chriſtianorum*, Cœna no-
„ ſtra de nomine rationem ſui oſtendit: id vocatur,
„ quod *dilectio* apud Græcos. *Ut autem* charitati di-
„ lectionem, *ita &* amori cupidinem *adjunxit. Gloſ-*
„ *ſarium vetus*, ἐρως, amor, cupido. *Quod ante eum*
„ *fecerat Hieronymus homilia prima*, ſpirituali cupidine
„ vel amore accendatur. *Hæc autem ut auctorem la-*
„ *tinum minime produnt, ita Origenem ipſum potius au-*
„ *ctorem fuiſſe oſtendunt, qui in ſcriptis illis, quæ habe-*
„ *mus,* ἐρωτα *in rebus divinis tam frequenter uſurpat:*
„ *& quem in hac ipſa re, uti ſolet, imitatur S. Grego-*
„ *rius Nyſſenus in Cantica homilia prima.* ἐπειδαν τοι-
„ νυν σοφια ἐιπη ἡ λαλησα, ἀγαπησον, ὁσον δυνασαι,
„ ἐξ ὁλης καρδιας τε και δυναμεως, ἐπιθυμησον, ὁσον
„ χωρεις· προσιθημι δε θαῤῥων τοις ῥημασι τουτοις και
„ το, ἐραθητι. Cum ergo ſit, quæ loquitur ſapien-
„ tia, dilige, quantum potes, ex toto corde & to-
„ tis viribus; concupiſce, quantum potes capere:
„ addo autem audacter his quoque verbis, Ama.
„ *Plane ut in verſione Hieronymiana homilia primæ Ori-*
„ *genis*, & ut aliquid audentius dicam, ſpiritali cu-
„ pidine & amore accendatur. „

Objici etiam poteſt, ſcriptum eſſe ab Hieronymo in pro-
logo interpretationis homiliarum duarum in Canticum,
Origenem in decem tomis ſeptuaginta Interpretes, Aquilam,
Syma-

*chum, Theodotionem, & quintam editionem magni-
verteque disseruisse; quod cum in sequenti commenta-
m appareat, hinc consequi, opus esse a decem tomis
um. Verum sciendum est, Rufinum scriptionis hujus
terpretem, uti discimus ex Cassiodoro, qui lib. de divin.
ap. 5. hæc habet:* In Cantico Canticorum duabus
liis expositionem Origenis idem S. Hieronymus,
e linguæ multiplicator egregius, sua nobis, ut
ievit, probabili translatione prospexit. Quas
Rufinus, interpres eloquentissimus, adjectis qui-
am locis, usque ad illud præceptum, quod ait,
nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, tribus
latius explicavit. *Quamvis enim hæc obscure dicta
Cassiodoro, satis tamen hoc ipsum opus indicat, quod
versiculo*, capite nobis vulpes pusillas extermi-
es vineas, *definit. Porro solemne fuit Rufino per-
re omnia, & ad libitum recoquere, adeo, ut tomos
istolam ad Romanos ad mediam partem coarctaverit.
ergo mirum, si utique e commentario Origenis in
icum Canticorum veterum scripturæ sacræ interpretum
ntes lectiones expunxit. Ejusmodi enim lectiones
in primigenio hujus commentarii textu, liquet e su-
tibus fragmentis græcis, quæ exhibet epitome Proco-
puta e fragmento ad Canticum Canticorum* 1. 13. *&
mento ad Cant.* 2. 5.

*aterum de hocce commentario plura vide Origeniano-
Huetii lib.* 3. *c.* 2. *sect.* 3. *n.* 7.

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUM
PROLOGUS.
INTERPRETE RUFINO.

Epithalamium libellus hic, id eſt, nuptiale carmen, dramatis in modum mihi videtur a Salomone conſcriptus, quem cecinit inſtar nubentis ſponſæ, & erga ſponſum ſuum, qui eſt ſermo Dei cœleſti amore flagrantis. Adamavit enim eum, ſive anima, quæ ad imaginem ejus facta eſt, ſive eccleſia. Sed & magnificus hic ipſe atque perfectus ſponſus, quibus verbis uſus ſit ad conjunctam ſibi animam, vel eccleſiam, hæc ipſa ſcriptura nos docet. Sodales quoque ſponſæ adoleſcentulæ, cum ipſa ſponſa poſitæ, quæ dixerint, quæque etiam amici ac ſodales ſponſi, ex eodem nihilominus libro, qui Canticum Canticorum attitulatur, cognoſcimus. Poſſibilitas enim data eſt etiam ipſis amicis ſponſi aliqua dicere, ea duntaxat, quæ audierant ab ipſo ſponſo, lætantes de conjunctione ſponſæ. Fit ergo ſermo ab ipſa ſponſa, non ſolum ad ſponſum, ſed etiam ad adoleſcentulas: & rurſum ſponſi ſermo non tantummodo ad ſponſam, ſed etiam ad amicos dirigitur ſponſi. Et hoc eſt, quod ſupra diximus, carmen nuptiale in modum dramatis eſſe conſcriptum. Drama enim dicitur, ut in ſcenis agi fabula ſolet, ubi diverſæ perſonæ introducuntur: & aliis accedentibus, aliis etiam diſcedentibus, a diverſis, & ad diverſos textus narrationis expletur. Quæ ſingula ſuo ordine ſcriptura hæc continet, totumque corpus ejus myſticis formatur eloquiis. Sed

primo

o ſcire nos oportet, quoniam, ſicut puerilis non movetur ad amorem paſſibilem, ita nec ad nda quidem verba hæc, parvula & infantilis ioris hominis ætas admittitur, illorum ſcilicet, acte in Chriſto aluntur, non cibo forti, & qui primum rationabile & ſine dolo lac concupiſ-. In verbis enim Cantici Canticorum ille cibus de quo dicit Apoſtolus: *Perfectorum autem eſt is cibus:* & tales requirit auditores, *qui pro poſ-ate ſumendi exercitatos habeant ſenſus ad diſcretionem & mali.* Et quidem parvuli, quos diximus, ſi ant ad hæc loca, poteſt fieri, ut nihil quidem ex ſcriptura proficiant, nec tamen valde lædantur, pſa, quæ ſcripta ſunt, legentes, vel quæ ad exationem eorum dicenda ſunt, recenſentes. Si aliquis acceſſerit, qui ſecundum carnem tantumo vir eſt, huic tali non parum ex hac ſcriptura iminis periculique naſcetur. Audire enim pure ſtis auribus amoris nomina neſciens, ab interiori ine ad exteriorem & carnalem virum omnem deet auditum, & a ſpiritu convertetur ad carnem, ietque in ſemetipſo concupiſcentias carnales, & ſione divinæ ſcripturæ commoveri & incitari vicur ad libidinem carnis. Ob hoc ergo moneo, nſilium de omni, qui nondum carnis & ſanguioleſtiis caret, neque ab affectu naturæ materiabſcedit, ut a lectione libelli hujus eorumque, in eo dicentur, penitus temperet. Aiunt enim, rvari etiam apud Hebræos, quod, niſi quis ad em perfectam maturamque pervenerit, libellum ne quidem in manibus tenere permittatur. Sed ud ab eis accepimus cuſtodiri, quandoquidem s eſt apud eos, omnes ſcripturas a doctoribus & ientibus tradi pueris, ſimul & eas, quas δευτεις appellant, ad ultimum quatuor iſta obſervari, t, principium Geneſis, in quo mundi creatura

deſcribitur, & Ezechielis prophetæ principia, in quibus de Cherubim refertur, & finem, in quo templi ædificatio continetur, & hunc Cantici Canticorum librum. Igitur neceſſarium mihi videtur, antequam ad ea, quæ in hoc libello ſcripta ſunt, diſcutienda veniamus, de amore prius ipſo, qui eſt ſcripturæ ejus cauſa præcipua, pauca diſſerere, & poſt hæc de ordine librorum Salomonis, in quibus hic liber tertio loco poſitus videtur: tum etiam de attitulatione libelli ipſius, cur Canticum Canticorum ſuperſcriptus ſit: atque etiam, quomodo dramatis in modum, & tamquam fabula, quæ in ſcenis perſonarum immutatione agi ſolet, videatur eſſe compoſitus. Apud Græcos quidem plurimi eruditorum virorum, volentes inveſtigare veritatis indaginem, de amoris natura multa ac diverſa etiam dialogorum ſtilo ſcripta protulerunt, conantes oſtendere, non aliud eſſe amoris vim, niſi quæ animam de terris ad faſtigia cœli celſa perducat, nec ad ſummam poſſe beatitudinem perveniri, niſi amoris deſiderio provocante. Sed & quæſtiones de hoc quaſi in conviviis propoſitæ referuntur, inter eos puto, inter quos non ciborum, ſed verborum convivium gerebatur. Alii vero etiam artes quasdam, quibus amor hic in anima gigni vel augeri poſſe videatur, conſcriptas reliquerunt. Sed has artes carnales homines ad vitioſa deſideria, & culpabilis amoris myſteria traxerunt. Non ergo mirum ſit, ſi & apud nos, ubi, quanto plures ſimpliciores, tanto plures & imperitiores videntur, difficilem diximus, & periculo proximam de amoris natura diſputationem: cum apud Græcos, qui eruditi & ſapientes videntur, fuerint tamen aliqui, qui de his non ita acceperint, ut ſcriptum eſt, ſed occaſione eorum, quæ de amore dicta ſunt, in lapſus carnis & in impudicitiæ præcipitia corruerunt, ſive ex his, quæ ſcripta erant, ut ſupra memoravimus, admonitiones quasdam

lam & incitamenta ſumentes, ſive incontinentiæ ſuæ velamen ſcripta veterum præferentes. Ne ergo & nos tale aliquid incurramus, ea, quæ a veteribus bene & ſpiritaliter ſcripta ſunt, vitioſe & carnaliter advertentes, tam corporis, quam animæ noſtræ palmas protendamus ad Deum, ut Dominus, qui dedit verbum evangelizantibus virtute multa, donet & nobis in virtute ſua verbum, quo poſſimus ex his, quæ ſcripta ſunt, intellectum ſanum, & ad ædificationem pudicitiæ aptum, vel nomini ipſi, vel naturæ amoris oſtendere. In principio verborum Moſi, ubi de mundi conditione conſcribitur, duos invenimus homines creatos referri. Primum ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum, ſecundum e limo terræ factum. Hoc Paulus apoſtolus bene ſciens, & ad liquidum in his eruditus, in ſuis literis apertius & evidentius binos eſſe & per ſingulos quosque homines ſcripſit. Sic enim dixit: *Nam ſi is, qui foris eſt, homo noſter corrumpitur, ſed ille, qui intus eſt, renovatur de die in diem.* Et iterum: *Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem*, & his ſimilia quanta conſcribit? Unde puto, neminem jam debere dubitare, quod Moſes de duorum hominum factura vel figmento ſcripſerit in principio Geneſis, cum videat Paulum, qui melius utique, quam nos, intelligebat ea, quæ a Moſe ſcripta ſunt, duos homines eſſe per ſingulos quosque, dicentem. Quorum unum, id eſt, interiorem renovari per ſingulos dies memorat: alterum vero, id eſt, exteriorem in quibusdam ſanctis, & talibus, qualis erat Paulus, corrumpi perhibet & infirmari. Quod ſi alicui videbitur de hoc adhuc aliquid dubitandum, in locis propriis melius explanabitur. Nunc autem, propter quid memoriam fecerimus interioris & exterioris hominis, proſequamur. Oſtendere enim ex his volumus, quod ſcripturis divinis per homonymias, id eſt, per ſimiles appellationes, imo per eadem vo-

cabula, & exterioris hominis membra, & illius interioris hominis partes affectusque nominantur, eaque non ſolum vocabulis, ſed & rebus ipſis ſibi invicem comparantur. Verbi gratia, ætate aliquis eſt puer ſecundum exteriorem hominem, quem poſſibile eſt creſcere, & ad ætatem juvenis adduci, atque in ſuccedentibus incrementis pervenire ad virum perfectum, & effici patrem. His autem nominibus uti voluimus, ut conſona divinæ ſcripturæ, illi ſcilicet quæ ab Joanne ſcripta eſt, vocabula poneremus. Ait enim ille: *Scripſi vobis, pueri, quoniam cognoviſtis patrem. Scripſi vobis, patres, quoniam cognoviſtis eum, qui ab initio eſt. Scripſi vobis, juvenes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei manet in vobis, & viciſtis malignum.* Evidens utique eſt, nec ab ullo arbitror omnino dubitari quod pueros hic Joannes vel adoleſcentes, vel juvenes, vel etiam patres ſecundum animæ, non ſecundum corporis appellet ætatem. Sed & Paulus dicit in quodam loco: *Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus ſed quaſi carnalibus, tanquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam.* In Chriſto parvulus procul dubio ſecundum animæ, non ſecundum carnis nomen natur ætatem. Denique idem Paulus etiam in alio loco ait: *Cum eſſem parvulus, loquebar ſicut parvulus ſicut parvulus ſapiebam, ſicut parvulus cogitabam: cum autem factus ſum vir, deſtruxi, quæ erant parvuli.* Et iterum alibi dicit: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Scio enim, occurſuros eſſe omnes, qui credunt, in virum perfectum, & in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Igitur ſicut hæc, quæ memoravimus, ætatum nomina eisdem vocabulis & exteriori homini aſcribuntur & interiori: ita invenies etiam, membrorum nomina corporalium transferri ad animæ membra, ſeu potius efficientiæ hæc animæ affectusque dicendi iunt. Dicitur ergo in Eccleſiaſte: *Sapientis oculi in capite ejus*

Item

evangelio: *Qui habet aures audiendi, audiat.* phetis quoque: *Sermo Domini, qui factus eſt in prophetam Hieremiam*, ſive alterius cujuslibet. Si etiam illud, quod ait ille: *Pes autem tuus non* Et iterum: *Mei autem paulo minus moti ſunt* Evidenter quoque & venter animæ deſignatur, citur: *Domine, a timore tuo in utero concepimus;* inde quis dubitet, cum dicitur: *Sepulchrum patens guttur eorum?* Et iterum: *Præcipita, Domine, divide linguas eorum.* Sed & id, quod ſcriptum eſt: *peccatorum contrivisti.* Et iterum: *Contere brachium peccatoris & maligni.* Et quid opus eſt, me de plura colligere, cum abundantiſſimis teſtimoniis ſcripturæ divinæ repletæ ſunt? Ex quibus evidenter colligitur, membrorum hæc nomina nequaquam corporis viſibili aptari poſſe, ſed ad inviſibilis animæ partes virtutesque debere revocari: quoniam & vocabula quidem habent ſimilia, aperte autem & ſine ulla ambiguitate non exterioris, ſed interioris hominis ſignificantias gerunt. Eſt ergo materialis hujus hominis qui & exterior appellatur, cibus potusque naturæ cognatus, corporeus iſte ſcilicet & terrenus; alter autem & ſpiritalis hominis ipſius, qui & interior dicitur, eſt proprius cibus, ut panis ille vivus qui de cœlo deſcendit. Sed & potus ille eſt ex petra, quam promittit Jeſus, dicens: *Quicunque bibit ex hac aqua, quam ego do ei, non ſitiet in æternum.*

Sic ergo per omnia ſimilitudo quidem vocabulorum ſecundum utrumque hominem ponitur: revera vero proprietas unicuique diſcreta ſervatur, & corruptibilia præbentur, incorruptibili vero incorruptibilia proponuntur. Unde accidit, ut ſimplicioresquidam neſcientes diſtinguere ac ſecernere, quæ quæ in ſcripturis divinis interiori homini, quæ exteriori deputanda ſint, vocabulorum ſimilitudinibus falſi ad ineptas quasdam fabulas & figmenta inania

inania ſe contulerint: ut etiam poſt reſurrectionem cibis corporalibus utendum crederent, potumque ſumendum non ſolum ex illa vite vera, & vivente in ſæcula, verum & ex his vitibus & fructibus ligni. Sed de his alias videbimus. Nunc ergo, ut præcedenti obſervatione diſtinximus, eſt quidem ſecundum interiorem hominem alius ſine filiis & ſterilis, alius vero abundans in filiis. Secundum quod & illud advertimus dictum, *Sterilis peperit ſeptem, & fœcunda in filiis infirmata eſt.* Et ut in benedictionibus dicitur: *Non erit in vobis ſine filiis & ſterilis.* Igitur ſi hæc ita ſe habent, ſicut dicitur aliquis carnalis amor, quem & cupidinem appellaverunt poetæ, ſecundum quem, qui amat, in carne ſeminat: ita eſt & quidam ſpiritalis amor, ſecundum quem ille interior homo amans, in ſpiritu ſeminat. Et ut evidentius dicam, ſi quis eſt, qui portat adhuc imaginem terreni ſecundum exteriorem hominem, agitur cupidine & amore terreno. Qui vero portat imaginem cœleſtis ſecundum interiorem hominem, agitur cupidine & amore cœleſti. Amore autem & cupidine cœleſti agitur anima cum perſpecta pulchritudine & decore verbi Dei, ſpeciem ejus adamaverit, & ex ipſo telum quoddam & vulnus amoris acceperit. Eſt enim verbum hoc imago, & ſplendor Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ, in quo creata ſunt omnia, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris, ſive viſibilia, ſive inviſibilia. Igitur ſi quis potuerit capaci mente conjicere & conſiderare horum omnium, quæ in ipſo creata ſunt, decus & ſpeciem, ipſa rerum venuſtate perculſus, & ſplendoris magnificentia ceu jaculo, ut ait propheta, electo terebratus, ſalutare ab ipſo vulnus accipiet, & beato igne amoris ejus ardebit. Oportet etiam nos illud ſcire, quod illicitus amor, & contra legem, ſicut accidere poteſt homini exteriori, verbi gratia, non ſponſam vel conjugem amet, ſed aut meretricem

n aut adulteram: ita & interiori homini, hoc animæ accidere poteſt amor, non in legitimum ùm, quem diximus eſſe verbum Dei, ſed in adul- ı aliquem & corruptorem. Quod ſub hac eadem ı evidenter declarat Ezechiel propheta, ubi ım & Oolibam introducit ſub ſpecie Samariæ & ıſalem, adulterino amore corruptas, ſicut locus cripturæ propheticæ oſtendit volentibus plenius

Exardeſcit autem etiam hic ſpiritalis amor ani- liquando quidem, ut edocuimus, erga aliquos us nequitiæ, aliquando erga Spiritum ſanctum, erbum Dei, qui eſt ſponſus fidelis, & eruditæ æ vir dicitur, & cujus ipſa ſponſa in hac præci- criptura, quæ habetur in manibus, nominatur, , præſtante Domino, plenius oſtendemus, cum a ipſius libelli explanare cœperimus. Videtur n mihi divina ſcriptura volens cavere, ne lapſus is legentibus ſub amoris nomine naſceretur, pro nioribus quibusque eum, qui apud ſapientes fæ- cupido, ſeu amor dicitur, honeſtiori vocabulo itatem vel dilectionem nominaſſe. Verbi gra- ut cum dixit de Iſaac: *Et accepit Rebeccam, & fa- t ei uxor, & dilexit eam.* Et iterum de Jacob & iel ſimiliter dicit ſcriptura: *Rachel autem erat de- culis, & pulchra facie, & dilexit Jacob Rachel, & : Serviam tibi ſeptem annis pro Rachel filia tua ju-* . Evidentius autem immutatus uſus vocabuli s apparet in Amnon, qui adamavit ſororem ſuam mar. Scriptum eſt enim: *Et factum eſt poſt hæc, at Abſalon filio David ſoror decora facie valde, & n ei Thamar, & dilexit eam Amnon filius David.* xit, poſuit pro, adamavit. *Et tribulabatur*, in- , *Amnon, ita, ut infirmaretur propter Thamar ſo- n ſuam: quoniam virgo erat, & grave videbatur in r Amnon, facere ei aliquid.* Et poſt pauca de vio- ia, quam intulit Amnon Thamar ſorori ſuæ, ita

dicit

dicit ſcriptura: *Et noluit Amnon audire vocem ejus, ſed invaluit ſuper eam, & humiliavit eam, & dormivit cum ea, & odivit eam odio Amnon magno valde: quoniam majus erat odium, quo oderat eam, quam dilectio, qua dilexerat eam.* Et in his ergo, & in pluribus aliis locis invenies, ſcripturam divinam refugiſſe amoris vocabulum, & charitatis dilectionisque poſuiſſe. Interdum, licet raro, proprio tamen vocabulo amorem nominat, & invitat ad eum atque incitat animas, ut cum dicit in Proverbiis de ſapientia: *Adama eam, & ſervabit te: circumda eam, & exaltabit te: honora eam, & complectetur te.* Sed & in eo libello, qui dicitur ſapientia Salomonis, ita ſcriptum eſt de ipſa ſapientia: *Amator factus ſum decoris ejus.* Arbitror autem, quod, ubi nulla lapſus videbatur occaſio, ibi tantum nomen amoris inſeruit. Quid enim paſſibile, aut quid indecorum poſſit aliquis advertere in amore ſapientiæ, vel in eo, qui ſe amatorem profiteatur eſſe ſapientiæ? Nam ſi dixiſſet, quia adamavit vel Iſaac Rebeccam, vel Jacob Rachel, paſſio utique aliqua indecora per hæc verba erga ſanctos Dei homines potuiſſet intelligi, apud eos præcipue, qui neſciunt, a litera conſcendere ad ſpiritum. Apertiſſime autem in hoc ipſo libello, qui habetur in manibus, amoris nomen charitatis vocabulo permutatum eſt, in eo, ubi dixit: *Adjuravi vos filiæ Hieruſalem, ſi inveneritis fratruelem meum, ut annuntietis ei, quia vulneratæ charitatis ego ſum*: pro eo utique, ut diceret: *Amoris ejus telo percuſſa ſum.* Nihil ergo intereſt in ſcripturis divinis, utrum charitas dicatur, an amor, vel dilectio: niſi quod in tantum nomen charitatis extollitur, ut etiam ipſe Deus charitas appelletur, ſicut Joannes dixit: *Cariſſimi, diligamus invicem, quia charitas ex Deo eſt, & omnis, qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum: qui autem non diligit, non cognoſcit Deum, quia Deus charitas eſt.* Et quamvis alterius temporis ſit,

dice-

:ere aliquid de his, quæ exempli cauſa ex Joannis iſtola protulimus, tamen, breviter etiam aliqua peringere, non eſt viſum abſurdum. *Diligamus*, inquit, *em, quia charitas ex Deo eſt*: & poſt pauca: *Deus itas eſt.* In quo oſtendit, & ipſum Deum chari:em eſſe, & iterum eum, qui ex Deo eſt, charitan eſſe. Quis autem ex Deo eſt, niſi ille, qui di:: *Ego ex Deo exivi, & veni in hunc mundum?* Quod Deus pater charitas eſt, & filius charitas eſt: chas autem patris & charitas filii unum ſunt, non ius: conſequenter ergo pater & filius unum bene cuntur. Et ideo convenienter Chriſtus ſicut ſaentia, & virtus, & juſtitia, & verbum, & veritas, & charitas dicitur. Et ideo dicit ſcriptura, quia, charitas manet in nobis, Deus in nobis manet. eus autem, id eſt, pater & filius, qui & veniunt eum, qui perfectus in charitate eſt, ſecundum rbum Domini & ſalvatoris, dicentis: *Ego & pater niemus ad eum, & manſionem faciemus apud eum.* Scienm ergo eſt, quod hæc charitas, quæ Deus eſt, cum aliquo fuerit, nihil terrenum, nihil materiale, nil corruptibile diligit. Contra naturam namque eſt , corruptibile aliquid diligere, cum ipſa ſit incorptionis fons. Ipſa eſt enim ſola, quæ habet imortalitatem: ſiquidem Deus charitas eſt, qui ſolus bet immortalitatem, lucem habitans inacceſſibilem. uid autem aliud immortalitas, niſi vita æterna eſt, am daturum ſe promittit Deus credentibus in ipſum lum verum Deum, &, quem miſit, Jeſum Chriſtum ium ejus? Propterea ergo in primis, & ante omnia oc amabile & placitum dicitur eſſe Deo, ut quis digat Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex ota anima ſua, & ex totis viribus ſuis. Et quia Deus aritas eſt, & filius, qui ex Deo eſt, charitas eſt, li ſimile aliquid requirit in nobis: ut per hanc chariitem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, qui eſt charitas, velut

lut cognata quadam per charitatis nomen affinitate ſociemur: ſicut & ille, qui jam conjunctus ei, dicebat: *Quis nos ſeparabit a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro?* Hæc autem charitas omnem hominem proximum diligit. Ob hoc enim arguit ſalvator quendam, qui opinabatur, quod juſta anima erga eam, quæ iniquitatibus involuta eſt, propinquitatis jura non ſervet: & iſta de cauſa texuit iſtam parabolam, quæ dicit, quod in latrones incidit quidam, dum deſcendit ab Hieruſalem in Hiericho: & culpat quidem ſacerdotem ac levitam, qui videntes ſeminecem, præterierunt: amplectitur autem Samaritanum, qui miſericordiam fecerit, & hunc fuiſſe ei proximum ipſius, qui propoſuerat, reſponſione firmavit, & ait ei: *Vade, & tu fac ſimiliter.* Etenim natura omnes nobis invicem proximi ſumus. Operibus vero charitatis fit proximus ille, qui poteſt benefacere, ei, qui non poteſt. Unde & ſalvator noſter factus eſt proximus nobis, nec pertranſivit nos, cum ſemineces ex latronum vulneribus jaceremus. Igitur ſciendum eſt, Dei charitatem ſemper ad Deum tendere, a quo origenem duxit, & ad proximum reſpicere, cum quo participium inierit, utpote ſimiliter creatum in corruptione. Sic ergo, quæcunque de charitate ſcripta ſunt, quaſi de amore dicta ſuſcipe, nihil de nominibus curans. Eadem namque in utroque virtus oſtenditur. Quod ſi quis dicat, quia & pecuniam, meretricem, & alia ſimiliter mala eodem vocabulo, quod a charitate duci videtur, diligere appellamur: ſciendum eſt, in his non proprie, ſed abuſive charitatem nominari. Sicut, verbi gratia, & Deus nomen principaliter in eo eſt, ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia: quod utique aperte virtutem, & naturam trinæ ſingularitatis enunciat. Secundo vero in loco, &, ut ita dixerim, abuſive Deos dicit ſcriptura etiam illos, ad quos ſermo Dei

fit,

icut confirmat ſalvator in evangeliis. Sed & cœ-
virtutes ſub hoc nomine appellari videntur,
licitur: *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio deos dijudicat.* Tertio vero in loco jam non abu-
ſed falſo, dii gentium dæmones appellantur,
licit ſcriptura: *Omnes dii gentium dæmonia.* Ita-
primum charitatis nomen in Deo eſt, propter
jubemur diligere Deum ex toto corde noſtro,
ta anima noſtra, & ex totis viribus noſtris, ut-
eum, a quo habemus hoc ipſum, ut diligere
ius. In ipſo jam ſine dubio continetur, ut &
itiam, & juſtitiam, & pietatem, & veritatem,
sque virtutes pariter diligamus. Unum enim
idem eſt, diligere Deum, & diligere bona.
ido loco, quaſi abuſivo & inde derivato nomi-
am proximum diligere jubemur, tanquam nos-

Tertium vero eſt, quod falſo ſub charitatis
nominatur, diligere vel pecuniam, vel voluptа-
vel omne, quidquid ad corruptelam pertinet &
em. Non ergo intereſt, utrum amari dicatur
, an diligi. Nec puto, quod culpari poſſit, ſi
Deum, ſicut Joannes, charitatem, ita ipſe amo-
ominet. Denique memini, aliquem ſanctorum
e Ignatium nomine de Chriſto: *Meus autem amor xus eſt:* nec reprehendi eum pro hoc dignum ju-

Sciendum autem, quod omnis, qui vel pecu-
diligit, vel ea, quæ in mundo ſunt materiæ cor-
oilis, virtutem charitatis, quæ ex Deo eſt, ad
ia & ad caduca deducit, & rebus Dei abutitur
, quæ non vult Deus. Non enim Deus dile-
em horum, ſed uſum hominibus dedit. Hæc
i paulo latius diſcuſſimus, volentes de natura
atis & amoris apertius attentiusque diſtinguere,
rte, quoniam ſcriptura dicit, *quia Deus charitas*
mne, quod diligitur, etiam ſi corruptibile ſit,
eo eſſe, & hoc charitas & dilectio putaretur.

lut cognata quadam per charitatis nomen affinitat
ſociemur: ſicut & ille, qui jam conjunctus ei, dic
bat: *Quis nos ſeparabit a charitate Dei, quæ eſt in Chriſ*
Jeſu Domino noſtro? Hæc autem charitas omnem h
minem proximum diligit. Ob hoc enim arguit ſalv
tor quendam, qui opinabatur, quod juſta anima e
ga eam, quæ iniquitatibus involuta eſt, propinqu
tatis jura non ſervet: & iſta de cauſa texuit iſtam p
rabolam, quæ dicit, quod in latrones incidit quidan
dum deſcendit ab Hieruſalem in Hiericho: & culp
quidem ſacerdotem ac levitam, qui videntes ſemin
cem, præterierunt: amplectitur autem Samaritanum
qui miſericordiam fecerit, & hunc fuiſſe ei proximu
ipſius, qui propoſuerat, reſponſione firmavit, & a
ei: *Vade, & tu fac ſimiliter.* Etenim natura omne
nobis invicem proximi ſumus. Operibus vero ch
ritatis fit proximus ille, qui poteſt beneſacere, ei
qui non poteſt. Unde & ſalvator noſter factus e
proximus nobis, nec pertranſivit nos, cum ſemin
ces ex latronum vulneribus jaceremus. Igitur ſcie
dum eſt, Dei charitatem ſemper ad Deum tendere
a quo origenem duxit, & ad proximum reſpicere
cum quo participium inierit, utpote ſimiliter creatu
in corruptione. Sic ergo, quæcunque de charitat
ſcripta ſunt, quaſi de amore dicta ſuſcipe, nihil d
nominibus curans. Eadem namque in utroque virtu
oſtenditur. Quod ſi quis dicat, quia & pecuniam
meretricem, & alia ſimiliter mala eodem vocabulo
quod a charitate duci videtur, diligere appellamur
ſciendum eſt, in his non proprie, ſed abuſive chari
tatem nominari. Sicut, verbi gratia, & Deus no
men principaliter in eo eſt, ex quo omnia, & pe
quem omnia, & in quo omnia: quod utique aperte
virtutem, & naturam trinæ ſingularitatis enunciat
Secundo vero in loco, &, ut ita dixerim, abuſive
Deos dicit ſcriptura etiam illos, ad quos ſermo De

fit,

cut confirmat ſalvator in evangeliis. Sed & cœ-
virtutes ſub hoc nomine appellari videntur,
icitur: *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio deos dijudicat.* Tertio vero in loco jam non abu-
ſed falſo, dii gentium dæmones appellantur,
icit ſcriptura: *Omnes dii gentium dæmonia.* Ita-
primum charitatis nomen in Deo eſt, propter
jubemur diligere Deum ex toto corde noſtro,
a anima noſtra, & ex totis viribus noſtris, ut-
eum, a quo habemus hoc ipſum, ut diligere
us. In ipſo jam ſine dubio continetur, ut &
tiam, & juſtitiam, & pietatem, & veritatem,
que virtutes pariter diligamus. Unum enim
idem eſt, diligere Deum, & diligere bona.
do loco, quaſi abuſivo & inde derivato nomi-
im proximum diligere jubemur, tanquam nos-
Tertium vero eſt, quod falſo ſub charitatis
nominatur, diligere vel pecuniam, vel voluptа-
el omne, quidquid ad corruptelam pertinet &
m. Non ergo intereſt, utrum amari dicatur
an diligi. Nec puto, quod culpari poſſit, ſi
eum, ſicut Joannes, charitatem, ita ipſe amo-
ominet. Denique memini, aliquem ſanctorum
Ignatium nomine de Chriſto: *Meus autem amor cus eſt:* nec reprehendi eum pro hoc dignum ju-
Sciendum autem, quod omnis, qui vel pecu-
liligit, vel ea, quæ in mundo ſunt materiæ cor-
ilis, virtutem charitatis, quæ ex Deo eſt, ad
a & ad caduca deducit, & rebus Dei abutitur
, quæ non vult Deus. Non enim Deus dile-
m horum, ſed uſum hominibus dedit. Hæc
paulo latius diſcuſſimus, volentes de natura
atis & amoris apertius attentiusque diſtinguere,
te, quoniam ſcriptura dicit, *quia Deus charitas*
mne, quod diligitur, etiam ſi corruptibile ſit,
o eſſe, & hoc charitas & dilectio putaretur.

Sed oſtenditur res quidem Dei, & munus ejus eſ charitas, non tamen ſemper ab hominibus ad e quæ Dei ſunt, & quæ Deus vult, opus ejus aſſum Sed & hoc ſcire oportet, quod impoſſibile eſt, non ſemper humana natura aliquid amet. Omnis nat que, qui ad id ætatis venerit, quam pubertatem v cant, amat aliquid ſeu minus recte, cum amat, qu non oportet: ſeu recte & utiliter, cum amat, qu oportet. Verum nonnulli hunc amoris affectum, q animæ rationabili inſitus eſt beneficio conditoris, a ad amorem pecuniæ trahunt & avaritiæ ſtudium, a erga gloriam captandam, & fiunt inanis gloriæ cupid aut erga ſcorta ſectanda, & inveniuntur impudiciti libidinisque captivi: aut ad alia his ſimilia virtute tanti boni hujus effundunt. Sed & cum erga dive ſas artes amor iſte ducitur, quæ manu miniſtrantu aut per ſtudia præſentis vitæ non ſolum neceſſaria ut, verbi gratia dixerim, erga artem palæſtrica vel curſus exercitia, aut certe etiam erga geometr cam, vel muſicam, vel arithmeticam confertur, a que ad alias vel hujuscemodi diſciplinas; nec ſic qu dem mihi videtur uſus ejus probabiliter ſumi. Si enim quod bonum eſt, hoc & probabile eſt: bonum autem proprie non erga uſus corporeos, ſed in Deo primu & animi virtutibus intelligitur: conſequenter ille amc probabilis eſt, qui Deo & animi virtutibus coapt tur. Et hoc ita ſe habere, definitione ipſius ſalvat ris oſtenditur, ubi interrogatus a quodam, quod eſſ mandatum omnium maximum, & primum in lege, r ſpondit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tu & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis. Secundu vero ſimile eſt illi: Diliges proximum tuum ſicut te ipſun* Et adjecit: *In his duobus mandatis omnis lex pendet prophetæ:* oſtendens per hæc duo, juſtum amorem l gitimumque conſtare, atque in his univerſam lege rophetasque pendere. Sed & quod ait: *Non adu terabis:*

terabis: *non occides*: *non furtum facies*: *non falſum teſtimonium dices*, & ſi quod aliud mandatum, in hoc verbo reſtauratur, in quo ait: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, quod hoc modo facilius explanabitur. Ponamus verbi cauſa, mulierem amore alicujus viri ardentem, cupientemque in conſortium ejus aſciſci, nonne omnia ita aget, & omnes motus ſuos ita temperabit, ut ſcit illi placere, quem diligit, ne forte, ſi in aliquo contra voluntatem illius egerit, conſortia ejus vir ille optimus refutet atque ſpernat? Poteritne hæc mulier, quæ erga amorem viri illius toto corde, tota anima, totisque viribus fervet, aut adulterium committere, quæ eum noverit amare pudicitiam? aut homicidium, quæ eum noverit mitem? aut furtum, quæ ei ſciat liberalitatem placere? aut concupiſcet aliena, quæ omnes ſuas concupiſcentias erga amorem viri illius habeat occupatas? Sic ergo in charitatis perfectione, & omne mandatum reſtaurari dicitur, & legis virtus prophetarumque pendere. Propter iſtud charitatis vel amoris bonum, ſancti nec in tribulatione anguſtiantur, nec aporiati exaporiantur, nec dejecti pereunt, ſed quod in præſenti eſt momentaneum & leve, tribulationis eorum ſupra modum æternum gloriæ pondus operatur illis. Non enim omnibus, ſed Paulo, & his, qui ei ſimiles ſunt, præſens hæc & momentanea ac levis dicitur tribulatio, quia perfectam charitatem Dei in Chriſto Jeſu per Spiritum ſanctum habent in corde ſuo diffuſam. Sic denique & Jacob patriarcham amor Rachel per ſeptem annos continuos in laboribus poſitum diurni æſtus & nocturni frigoris uſtionem ſentire non ſivit. Sic ipſum Paulum, in amore hujus incenſum, audito, dicentem: *Charitas omnia patitur, omnia credit, omnia ſperat, omnia tolerat, charitas nunquam cadit.* Nihil ergo eſt, quod non toleret, qui perfecte diligit. Plura autem, quando non tole-

ramus, certum, quod ob hoc, quia charitatem, c
omnia tolerat, non habemus. Et ſi non ferimus
qua patienter, idcirco eſt, quia charitas nobis de
quæ omnia patitur. In luctamine quoque eo, qu
eſt nobis adverſus diabolum, quod frequenter c
mus, non dubium eſt, quin ob hoc fiat, quod i
eſt in nobis charitas illa, quæ nunquam cadit. Hu
ergo amorem loquitur præſens ſcriptura, quo e
verbum Dei anima beata utitur, & inflammatur:
iſtud epithalamii carmen per ſpiritum canit, quo
eccleſia ſponſo cœleſti Chriſto conjungitur ac ſociat
deſiderans, miſceri ei per verbum, ut concipiat
eo, & ſalvari poſſit per hanc caſtam filiorum gene
tionem, cum permanſerint in fide, & ſanctitate c
ſobrietate: utpote concepti ex ſemine quidem ve
Dei, editi vero genitique vel ab immaculata eccle
vel ab anima nihil corporeum, nihil materiale rec
rente, ſed ſolo verbi Dei amore flagrante. Hæc
terim nobis ad præſens de amore, vel charitate, q
in epithalamio hoc Cantici Canticorum refertur,
currere potuerunt. Sed ſciendum eſt, tam multa
ſe, quæ dici debeant de charitate hac, quanta &
Deo: ſiquidem ipſe eſt charitas. *Sicut* enim *nemo vit patrem, niſi filius, & cui voluerit filius revelare:* nemo novit charitatem, niſi filius. Similiter aut
etiam ipſum filium, quoniam & ipſe charitas eſt, ip
que ex Deo patre eſt charitas, nemo ſcit niſi pat
Tamen ſecundum hoc, quod charitas dicitur, i
Deus pater, ſic & filius, qui ex patre procedit,
ideo ſcit, quæ in Deo ſunt, ſicut ſpiritus homi
ſcit, quæ in homine ſunt. Nunc vero paracleti
ſpiritus veritatis, qui de patre procedit, circuit, qu
rens, ſi quas inveniat dignas & capaces animas, q
bus revelet magnitudinem charitatis hujus, quæ
Deo eſt. Nunc ergo jam ipſum Deum patrem, c
charitas eſt, invocantes per eam, quæ ex ipſo e

chari-

·itatem, etiam ad reliqua diſcutienda veniamus. entemus primum, de eo requirere, quid illud ſit, d, cum tria volumina eccleſia Dei a Salomone ta ſuſceperit, primus ex ipſis Proverbiorum li- poſitus ſit, ſecundus is, qui Eccleſiaſtes appel- , tertio vero in loco Cantici Canticorum volu- habeatur. Quæ ergo nobis occurrere poſſint c loco, iſta ſunt. Generales diſciplinæ, quibus rum ſcientiam pervenitur, tres ſunt, quas Græ- hycam, phyſicam & theoricen appellaverunt, has dicere poſſumus moralem, naturalem & in- ivam. Nonnulli ſane apud Græcos etiam logi- quam nos rationalem poſſumus dicere, quarto mero poſuere. Alii non extrinſecus eam, ſed has tres, quas ſupra memoravimus, diſciplinas am conſertamque per omne corpus eſſe dixe- Eſt enim logices, & velut nos dicimus ratio- , quæ verborum, dictorumque videtur contine- tiones, proprietatesque, & improprietates, ge- que, & ſpecies, & figuras ſingulorum quoque ere dictorum: quam utique diſciplinam, non tam ari, quam inſeri cæteris convenit & intexi. Mo- autem dicitur, per quam mos vivendi honeſtus ur, & inſtituta ad virtutem tendentia præparan- Naturalis dicitur, ubi uniuscujusque rei natura titur, quo nihil contra naturam geratur in vita, numquodque his uſibus deputetur, in quos a ore productum eſt. Inſpectiva dicitur, qua ſu- eſſi viſibilia, de divinis aliquid & cœleſtibus mplamur, eaque ſola mente intuemur, quoniam reum ſupergrediuntur aſpectum. Hæc ergo, ut videtur, ſapientes quique Græcorum ſumpta a none, utpote qui ætate & tempore longe ante prior ea per Dei ſpiritum didiciſſet, tanquam ria inventa protulerunt, & inſtitutionum ſuarum minibus comprehenſa, poſteris tradenda reliquere.

Sed hæc, ut diximus, Salomon ante omnes invenit, & docuit per ſapientiam, quam accepit a Deo, ſicut ſcriptum eſt: *Et dedit Deus prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valde, & latitudinem cordis ſicut arenam, quæ eſt ad oram maris, & multiplicata eſt in eo ſapientia ſuper omnes antiquos filios hominum, & ſuper omnes ſapientes Ægypti.* Salomon ergo tres iſtas, quas ſupra diximus generales eſſe diſciplinas, id eſt, moralem, naturalem & inſpectivam, diſtinguere ab invicem, ac ſecernere volens, tribus eas libellis edidit, ſuo quoque ordine ſingulis conſequenter aptatis. Primo ergo in Proverbiis moralem docuit locum, ſuccinctis, ut decuit, brevibusque ſententiis vitæ inſtituta componens. Secundam vero, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Eccleſiaſte: in quo multa de rebus naturalibus diſſerens, & inania ac vana ab utilibus neceſſariisque ſecernens, relinquendam vanitatem monet, & utilia rectaque ſectanda. Inſpectivum quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id eſt, in Cantico Canticorum, in quo amorem cœleſtium, divinorumque deſiderium incutit animæ ſub ſpecie ſponſæ ac ſponſi, charitatis & amoris viis perveniendum docens ad conſortium Dei. Hoc vero eum veræ philoſophiæ fundamentum ponentem, & ordinem diſciplinarum, inſtitutionumque condentem, quod non latuerit, neque ab eo abjectus ſit etiam rationalis locus, evidenter oſtendit in principio ſtatim proverbiorum ſuorum. Primo omnium per hoc ipſum, quod Proverbia attitulavit libellum ſuum, quod utique nomen ſignificat, aliud quidem palam dici, aliud vero intrinſecus indicari. Hoc enim & communis uſus proverbiorum docet, & Joannes in evangelio ſalvatorem ita ſcribit dicentem: *Hæc in proverbiis locutus ſum vobis, venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis: ſed manifeſte de patre annunciem vobis.* Hæc interim in ipſa ti-

tuli

tuli inſcriptione. In ſequenti vero ſtatim ſubjungit diſcretionem ſermonis, & diſtinguit ſcientiam a ſapientia, & a ſapientia diſciplinam, & intellectum verborum aliud ponit: & prudentiam dicit in eo eſſe, ut excipere quis poſſit verborum verſutiam. Diſtinguit etiam juſtitiam veram a directione judicii: ſed & aſtutiam nominat quandam his, quos imbuit, neceſſariam, illam credo, per quam ſophiſmatum intelligi ac declinari poſſit argutia. Et ideo dicit, innocentibus per ſapientiam dari aſtutiam, ſine dubio, ne in verbo Dei decipiantur fraude ſophiſtica. Sed in hoc mihi videtur rationalis diſciplinæ meminiſſe, per quam doctrina verborum, dictorumque ſignificantiæ diſcernuntur, & uniuscujusque ſermonis proprietas certa cum ratione diſtinguitur. In qua præcipue erudiri convenit pueros. Hoc enim hortatur, cum dicit: *Ut det puero juniori ſenſum & cogitationem.* Et quia, qui in his eruditur, neceſſario rationabiliter per ea, quæ didicit, ſemetipſum gubernat, & vitam ſuam moderatius librat, propterea dicit: *Intelligens autem gubernacula acquiret.* Poſt hæc vero cognoſcens in verbis divinis, quibus per prophetas humano generi traditus eſt ordo vivendi, diverſos eſſe eloquii tropos, & varias dicendi ſpecies: ac ſciens, haberi in eis aliquam figuram, quæ parabola appelletur, & aliam, quæ obſcura dictio vocetur, aliasque, quæ ænigmata nominentur, & alias, quæ dicta ſapientum dicantur, ſcribit: *Intelliges quoque parabolam & obſcurum ſermonem, dictaque ſapientum & ænigmata.* Per hæc ergo ſingula rationalem locum manifeſte & evidenter exponit, ac more veterum ſuccinctis brevibusque ſententiis ingentes & perfectos explicat ſenſus. Quæ, ſi quis in lege Domini meditetur die ac nocte, & ſi quis eſt, ſicut juſti os, quod meditatur Domini ſapientiam, inveſtigare diligentius poterit, & invenire: ſi tamen recte quæſierit, & quærens pulſaverit oſtium ſapientiæ,

Sed hæc, ut diximus, Salomon ante omnes invenit, & docuit per ſapientiam, quam accepit a Deo, ſicut ſcriptum eſt: *Et dedit Deus prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valde, & latitudinem cordis ſicut arenam, quæ eſt ad oram maris, & multiplicata eſt in eo ſapientia ſuper omnes antiquos filios hominum, & ſuper omnes ſapientes Ægypti.* Salomon ergo tres iſtas, quas ſupra diximus generales eſſe diſciplinas, id eſt, moralem, naturalem & inſpectivam, diſtinguere ab invicem, ac ſecernere volens, tribus eas libellis edidit, ſuo quoque ordine ſingulis conſequenter aptatis. Primo ergo in Proverbiis moralem docuit locum, ſuccinctis, ut decuit, brevibusque ſententiis vitæ inſtituta componens. Secundam vero, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Eccleſiaſte: in quo multa de rebus naturalibus differens, & inania ac vana ab utilibus neceſſariisque ſecernens, relinquendam vanitatem monet, & utilia rectaque ſectanda. Inſpectivum quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id eſt, in Cantico Canticorum, in quo amorem cœleſtium, divinorumque deſiderium incutit animæ ſub ſpecie ſponſæ ac ſponſi, charitatis & amoris viis perveniendum docens ad conſortium Dei. Hoc vero eum veræ philoſophiæ fundamentum ponentem, & ordinem diſciplinarum, inſtitutionumque condentem, quod non latuerit, neque ab eo abjectus ſit etiam rationalis locus, evidenter oſtendit in principio ſtatim proverbiorum ſuorum. Primo omnium per hoc ipſum, quod Proverbia ait titulavit libellum ſuum, quod utique nomen ſignificat, aliud quidem palam dici, aliud vero intrinſecus indicari. Hoc enim & communis uſus proverbiorum docet, & Joannes in evangelio ſalvatorem ita ſcribi dicentem: *Hæc in proverbiis locutus ſum vobis, venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis: ſed manifeſte de patre annunciem vobis.* Hæc interim in ipſa tuli

inſcriptione. In ſequenti vero ſtatim ſubjungit
etionem ſermonis, & diſtinguit ſcientiam a ſapien-
t a ſapientia diſciplinam, & intellectum verborum
ponit: & prudentiam dicit in eo eſſe, ut excipere
poſſit verborum verſutiam. Diſtinguit etiam ju-
m veram a directione judicii: ſed & aſtutiam no-
t quandam his, quos imbuit, neceſſariam, illam
, per quam ſophiſmatum intelligi ac declinari
argutia. Et ideo dicit, innocentibus per ſapien-
dari aſtutiam, ſine dubio, ne in verbo Dei deci-
ur fraude ſophiſtica. Sed in hoc mihi videtur
nalis diſciplinæ meminiſſe, per quam doctrina
rum, dictorumque ſignificantiæ diſcernuntur,
iuscujusque ſermonis proprietas certa cum ra-
diſtinguitur. In qua præcipue erudiri convenit
os. Hoc enim hortatur, cum dicit: *Ut det pue-
iori ſenſum & cogitationem.* Et quia, qui in his
tur, neceſſario rationabiliter per ea, quæ didi-
emetipſum gubernat, & vitam ſuam moderatius
, propterea dicit: *Intelligens autem gubernacula
et.* Poſt hæc vero cognoſcens in verbis divi-
quibus per prophetas humano generi traditus eſt
vivendi, diverſos eſſe eloquii tropos, & varias
di ſpecies: ac ſciens, haberi in eis aliquam figu-
quæ parabola appelletur, & aliam, quæ ob-
dictio vocetur, aliasque, quæ ænigmata nomi-
ir, & alias, quæ dicta ſapientum dicantur, ſcri-
*Intelliges quoque parabolam & obſcurum ſermonem,
ne ſapientum & ænigmata.* Per hæc ergo ſingula
nalem locum manifeſte & evidenter exponit, ac
veterum ſuccinctis brevibusque ſententiis in-
s & perfectos explicat ſenſus. Quæ, ſi quis in
Domini meditetur die ac nocte, & ſi quis eſt,
juſti os, quod meditatur Domini ſapientiam, in-
gare diligentius poterit, & invenire: ſi tamen re-
næſierit, & quærens pulſaverit oſtium ſapientiæ,

petens a Deo, ut aperiatur ſibi, & mereatur accipere per Spiritum ſanctum verbum ſapientiæ, verbum ſcientiæ, fierique particeps illius ſapientiæ, quæ dicebat: *Extendebam enim verba mea, & non audiebatis.* Et merito extendere ſe dixit verba in ejus corde, cui dederit Deus, ſicut ſupra diximus, latitudinem cordis. Dilatatur namque illius cor, qui poteſt ea, quæ breviter in myſteriis dicta ſunt, latiore doctrina ſumptis ex voluminibus divinis aſſertionibus explanare. Oportet igitur ſecundum hanc eandem ſapientiſſimi Salomonis doctrinam eum, qui ſapientiam ſcire deſiderat, incipere ab eruditione morali, & intelligere illud, quod ſcriptum eſt: *Concupiſti ſapientiam, ſerva mandata, & Dominus dabit eam tibi.* Ob hoc magiſter hic, qui primus homines divinam philoſophiam docet, operis ſui exordium proverbiorum poſuit libellum, in quo, ut diximus, moralis traditur locus: ut, cum intellectu, moribusque quis profecerit, veniat etiam ad naturalis intelligentiæ diſciplinam, atque ibi rerum cauſas naturasque diſtinguens, agnoſcat, vanitatem relinquendam, ad æterna autem & perpetua properandum: & ideo poſt Proverbia ad Eccleſiaſten venitur, qui docet, ut diximus, viſibilia omnia & corporea caduca eſſe & fragilia, quæ utique cum ita eſſe deprehenderit is, qui ſapientiæ ſtudet, ſine dubio contemnet ea, ac deſpiciet, & univerſo, ut ita dicam, ſæculo renuncians, tendet ad inviſibilia & æterna, quæ ſpiritalibus quidem ſenſibus, ſed adopertis amorum quibusdam figuris docentur in Cantico Canticorum. Ideo enim noviſſimum locum tenet hic liber, ut tunc ad eum veniatur, cum & moribus quis fuerit defecatus, & rerum corruptibilium atque incorruptibilium ſcientiam diſtinctionemque didicerit, per quæ in nullo poſſit ex his figuris, quibus ſponſæ ad ſponſum cœleſtem, id eſt, animæ perfectæ amor ad verbum Dei deſcribitur ac formatur, offendere.

Præmiſ-

niſſis namque his, quibus purificatur anima per
ac mores, & in rerum diſcretionem naturalium
ucitur, competenter ad dogmatica venitur, &
yſtica, atque ad divinitatis contemplationem ſin-
& ſpiritali amore conſcenditur. Hanc ergo tri-
m divinæ philoſophiæ formam etiam in illis ſan-
ic beatis viris arbitror præſignatam, pro quorum
iſſimis inſtitutionibus Deus ſummus dici voluit
s Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob. Abra-
tanquam moralem declarat philoſophiam per
lientiam. Tanta enim ejus fuit obedientia & ob-
atio mandatorum, ut, cum audiret: Exi de ter-
ia, & de cognatione tua, & de domo patris tui,
ſit cunctatus, ſed ſtatim fecerit, imo & aliquid
lius fecerit. Audiens enim, ut immolaret filium
, nec inde quidem dubitat, ſed obtemperat præ-
o: & ad exemplum obedientiæ, quæ eſt moralis
ɔſophia, poſteris dandum, nec filio ſuo unico
:rcit. Iſaac quoque naturalem philoſophiam te-
cum & puteos fodit, & rerum profunda rimatur.
& Jacob inſpectivum tenet locum, quippe qui &
:l ob divinorum contemplationem nominatus ſit,
ıi caſtra cœli viderit, & domum Dei, atque an-
rum vias, id eſt, ſcalas a terris in cœlum porre-
proſpexit. Unde & merito invenimus tres iſtos
os viros altaria fixiſſe Deo, hoc eſt, philoſo-
: ſuæ conſecraſſe profectus, quod ſcilicet edoce-
, non hæc ad artes humanas, ſed ad Dei gratiam
renda. Sed & in tabernaculis degunt, ut per hæc
ndant, neque in terris habendum eſſe aliquid pro-
m huic, qui divinæ philoſophiæ ſtudet, ſed ſem-
promovendum, non tam de loco ad locum, quam
cientia inferiorum ad ſcientiam perfectorum. Sed
lia multa in ſcripturis divinis invenies, quæ ordi-
ı hunc, quem in libellis Salomonis contineri dixi-
ı, ſecundum hanc eandem formam deſignant: ſed

ea nunc nobis proſequi, aliud in manibus habentibus longum eſt. Si quis ergo primum locum in emendandis moribus, mandatisque ſervandis, qui per proverbia deſignatur, implevit: poſt hæc autem deprehenſa vanitate mundi, & rerum caducarum fragilitate perſpecta, venit in hoc, ut renunciet mundo, & omnibus, quæ in mundo ſunt: conſequenter veniet etiam ad contemplanda & deſideranda ea, quæ non videntur, & æterna ſunt. Ad quæ tamen ut pervenire poſſimus, indigemus divina miſericordia, ſi forte valeamus, perſpecta pulchritudine Verbi Dei, ſalutari in eum amore ſuccendi, ut & ipſe dignetur, hujusmodi animam diligere, quam deſiderium ſui habere perſpexit. Poſt hæc exigit nos conſequentia ſermonis, dicere etiam de ſuperſcriptione ipſa Cantici Canticorum. Simile enim eſt hoc illis, quæ in tabernaculo teſtimonii appellantur ſancta ſanctorum, & illis, quæ in libro Numerorum memorantur opera operum, quæque apud Paulum dicuntur ſæcula ſæculorum. Sed quomodo differant a ſanctis ſancta ſanctorum in Exodo, & quomodo differant opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractatibus, prout potuimus, dictum eſt a nobis. Sed & de ſæculo ſæculorum in locis, quibus occurrit, non omiſſum eſt, & ne eadem repetamus, illa ſufficiant. Nunc ergo requiramus primo, quæ ſint cantica, quorum canticorum hoc eſſe canticum dicitur. Puto ergo, quod cantica ſint illa, quæ dudum per prophetas, vel per angelos canebantur. Lex enim dicitur per angelos miniſtrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia, quæ per illos annunciabantur, cantica erant per amicos ſponſi præcedentia. Iſtud vero unum canticum eſt, quod ipſi jam ſponſo, ſponſam ſuam ſuſcepturo, epithalamii ſpecie erat canendum: in quo ſponſa non adhuc per amicos ſponſi cantari ſibi vult, ſed ipſius jam ſponſi præſentis audire verba deſiderat, dicens:

Oſcule-

ur me oſculo oris ſui. Unde & omnibus canticis
) præfertur; videtur enim cætera cantica, quæ
prophetæ cecinerunt, parvulæ adhuc ſponſæ,
: nondum veſtibula maturæ ætatis ingreſſa ſit,
tata: hoc vero canticum adultæ, & jam valde ro-
, & quæ capax ſit jam virilis potentiæ perfe-
myſterii, decantari. Secundum quod dicitur
a, quia una ſit perfecta columba. Quaſi per-
ergo perfecti viri ſponſa perfectæ ſuſcepit verba
næ. Primum ergo canticum cecinit Deo Mo-
filii Iſrael, quando viderunt Ægyptios mor-
d littus maris, & quando viderunt manum for-
t brachium excelſum Domini, & crediderunt
t famulo ejus Moſi. Tunc cantaverunt, dicen-
Cantemus Domino; glorioſe enim glorificatus eſt. Ego
i arbitror, quod non poſſit ad iſtud perfectum
& myſticum canticum pervenire, & ad iſtam
tionem ſponſæ, quæ in hac ſcriptura contine-
niſi prius ambulet per ſiccum in medio mari, &
i aqua murus a dextera lævaque, & ſic evadat
nibus Ægyptiorum, ita, ut videat eos mor-
id littus maris, atque intuens manum fortem Do-
quia interfecit Ægyptios, credat Domino &
o ejus Moſi. Moſi autem dico legi atque evan-
, omnibusque divinis ſcripturis; tunc enim me-
antabit, & dicet: *Cantemus Domino; glorioſe enim*
catus eſt. Sed iſtius canticum canet quis, cum
im liberatus fuerit a ſervitute Ægyptiorum. Poſt
autem, cum tranſierit per hæc omnia, quæ in
o, & quæ in Levitico ſcripta ſunt, & venerit
c, ut in divinos numeros aſſumatur, tunc ite-
ecundum canticum canet, cum exierit de valle
h, quod interpretatur aliena deſcenſio, & ve-
ad puteum, de quo ſcriptum eſt: *Et dixit Do-*
ad Moſen: Congrega populum, & dabo eis aquam
eo bibere. Ibi enim cantabit, & dicet: *Initiate*

ei

ei puteum. Foderunt illum principes, excuderunt eum reges gentium in regno ſuo, cum dominantur eorum. Sed de his plenius in Numerorum libro, ſecundum quod dedit nobis Dominus, dictum eſt. Oportet igitur venire ad puteum, qui a principibus foſſus eſt, & a regibus excuſus eſt, in quo opere nemo plebeius operatur, ſed omnes principes, omnes reges, regales ſcilicet & principales animæ, quæ altitudinem putei aquam vivam continentis inquirunt. Poſt illud canticum venitur ad Deuteronomii canticum, de quo dicit Dominus: *Et nunc ſcribite vobis verba cantici hujus, & docete illud filios Iſrael, & injicite illud in os eorum, ut fiat mihi canticum iſtud ad teſtimonium in filiis Iſrael.* Et vide, quantum & quale ſit canticum iſtud, cui ad audiendum terra non ſufficit, ſed convocatur & cœlum. Ait enim: *Attende cœlum, quæ loquar, & audiat terra verba ex ore meo.* Vide, quam magna ſint, quam ingentia, quæ dicuntur. *Expectetur*, ait, *ſicut pluvia eloquium meum, & deſcendat ſicut ros ſuper gramen, & ſicut nix ſuper fœnum, quia nomen Domini invocavi*, & reliqua. Quartum canticum eſt in libro Judicum, de quo ſcriptum eſt: *Et cantavit Debbora & Barach filius Abinoem in die illa, dicentes: Incipiendo principales in Iſrael in propoſito populi benedicite Dominum. Audite reges, auribus percipite*, & reliqua. Hæc autem, quæ canit, apis eſſe debet, cujus opus tale eſt, ut eo reges & mediocres utantur ad ſanitatem. Debbora namque apis interpretatur, quæ iſtud canticum canit, ſed & Barach cum ipſa: interpretatur autem Barach coruſcatio. Et canitur iſtud canticum poſt victoriam, quia nec ante quis poteſt, quæ perfecta ſunt, canere, niſi ubi adverſarios vicerit. Sic denique & in ipſo cantico dicitur: *Exurge, exurge Debbora, exſuſcita millia populi. Exurge, exurge, cane canticum, exurge Barach.* Verum & de his plenius in illis oratiunculis, quas de libello Judicum edidimus, differta reperies.

Quin-

Quintum poſt hæc canticum eſt in ſecundo libro Regnorum, cum locutus eſt David ad Dominum verba cantici hujus in die, qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul, & dixit: *Dominus mihi petra & munitio mea, liberator Dominus, Deus meus cuſtos erit mihi.* Si ergo & tu poteris conſiderare, qui ſunt inimici David, quos in primo & ſecundo Regnorum libro ſuperat ac proſternit, & quomodo dignus factus eſt, ut Domini adjutorium mereretur, & liberaretur ab hujusmodi inimicis: tunc poteris & tu quintum iſtud canticum canere. Sextum eſt canticum in primo Paralipomenon libro, ubi conſtituit David in principio ad laudandum Dominum Aſaph, & fratres ejus, & eſt initium cantici iſtius tale: *Laudate Dominum & confitemini, & invocate eum in nomine ejus, notas facite in populis voluntates ejus, canite ei, & hymnum dicite, narrate omnes adinventiones ejus, quas fecit Dominus*, &c. Sciendum tamen eſt, quod canticum quidem, quod eſt in ſecundo Regnorum libro, valde ſimile eſt pſalmo XVII. Quod autem eſt in primo libro Paralipomenon in initiis quidem usque ad eum locum, ubi dicit: *Et in prophetis nolite malignari*, ſimile eſt CIV. pſalmo. Poſteriora vero ab hoc loco ſimilitudinem gerunt primarum partium XCV. pſal. ubi dicitur: *Cantate Domino omnis terra*, usque ad eum locum, ubi ait: *Quia venit, judicare terram.* Igitur ſi in his concludendus eſt numerus canticorum, ſeptimo in loco ponendus videbitur liber hic Cantici Canticorum. Si quis vero etiam Eſaiæ canticum cum cæteris numerandum putet, licet non valde convenire videatur, ut præceſſiſſe putetur Eſaiæ canticum, quod longe poſterioribus temporibus Eſaias ſcripſerit: tamen, ſi quis putet, quod prophetica dicta non temporibus, ſed ratione penſanda ſint, adjunget etiam illud canticum: & dicet hoc, quod Salomon cecinit, Canticum eſſe Canticorum

rum non tantum eorum, quæ prius, ſed & eorum, quæ poſtmodum canenda videbantur. Si quis vero putet, etiam ex libro Pſalmorum debere aſſumi, ſicubi in eo vel canticum ſcribitur, vel canticum pſalmi, multitudinem congregabit præcedentium canticorum. Junget enim cæteris etiam xv. ſimul graduum cantica: & requirens ſingulorum virtutes canticorum, atque ex his proficientis animæ gradus colligens ac ſpiritalis ordinem iterum conſequentiamque componens, oſtendere poterit, quam magnificis greſſibus incedens ſponſa per hæc omnia perveniat usque ad thalamum ſponſi, digrediens *in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei in voce exultationis & confeſſionis ſonus epulantis*: & perveniens usque ad ipſum, ut diximus, thalamum ſponſi, ut audiat & loquatur cuncta hæc, quæ continentur in Cantico Canticorum. Adhuc autem poſſumus & hæc inquirere prius, quam ad ipſum corpus libelli veniamus: cur Salomon, qui videtur obtemperare in his tribus libellis voluntati Spiritus ſancti, in Proverbiis quidem dicatur Salomon filius David, qui regnavit in Iſrael, in ſecundo vero libello non Salomon ſcribitur, ſed *verba*, inquit, *Eccleſiaſtæ filii David regis Iſrael in Hieruſalem*: & filium quidem ſe eſſe David, ſimiliter ut in primo, & regem Iſrael ſcribit, ſed ibi proverbia, hic verba ponit: & ſeipſum, quem ibi Salomonem, hic Eccleſiaſten nominat. Et cum ibi gentem ſolam, in qua regnaverat, poſuiſſet, hic & gentem poſuit, & locum regni Hieruſalem deſignat. In Cantico Canticorum vero neque gentis nomen, neque locum, in quo regnet, neque omnino, quod rex ſit, neque, quod patrem David habeat, ſcribit, ſed tantummodo *Canticum*, ait, *Canticorum, quod eſt ipſi Salomoni*. Et quamvis difficile mihi videatur, aut perſcrutari, aut pertingere poſſe horum differentias, aut utcunque inveſtigatas palam proferre, & chartulis credere: tamen, in quantum capere

jere vel ſenſus noſter, vel auditus legentium poteſt, paucis aperire tentabimus. In plurimis Salomonem Chriſti typum ferre, vel ſecundum quod pacificus dicitur, vel ſecundum hoc, quod regina auſtri venit a finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis, non puto dubitandum. Hic ergo & ſecundum, quod filius David dicitur, regnat in Iſrael, & ſecundum quod ſupra eos reges, pro quibus ipſe rex regum dicitur, regnat. Et rurſus verus Eccleſiaſtes ipſe eſt, *qui, cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens*, ut congregaret eccleſiam; a congregando enim eccleſiam Eccleſiaſtes appellatur. Tum vero quis ita Salomon, id eſt, pacificus, ſicut Dominus noſter Jeſus Chriſtus, *qui factus eſt nobis ſapientia a Deo & juſtitia & pax?* Igitur in primo Proverbiorum libro, cum nos moralibus inſtituit diſciplinis, rex eſſe dicitur in Iſrael, necdum in Hieruſalem: quia, etſi Iſrael dicamur propter fidem, non tamen in hoc perventum eſt, ut ad Hieruſalem cœleſtem perveniſſe videamur. Ubi vero profecerimus, & in hoc ventum fuerit, ut eccleſiæ primitivorum, quæ in cœlis eſt, ſociemur, atque Hieruſalem cœleſtem diſcuſſis diligentius priſcis & naturalibus cauſis matrem noſtram eſſe cognoſcamus cœleſtem: tunc jam nobis etiam ipſe Chriſtus Eccleſiaſtes efficitur, & non ſolum in Iſrael, ſed & in Hieruſalem regnare dicitur. Cum vero ad perfectionem omnium ventum fuerit, & ſponſa ei perfecta omnis duntaxat rationalis creatura jungetur, quia pacificavit per ſanguinem ſuum non ſolum, quæ in terris ſunt, ſed & quæ in cœlis: tunc Salomon tantummodo dicetur, *cum tradiderit regnum Deo & patri, cum evacuaverit omnem principatum & poteſtatem. Oportet enim eum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis, & noviſſimus inimicus deſtruatur mors.* Et ita pacificatis omnibus patrique ſubjectis, cum erit jam Deus omnia in omnibus, Salomon tantummodo, id eſt,

ſolus

ſolus pacificus nominabitur. Competenter ergo in hoc libello, qui de amore ſponſæ & ſponſi erat ſcribendus, etiam pro hoc neque filius David, neque rex, neque aliud horum, quod ad corporeum pertinere poſſit intellectum, ſcribitur, ut merito de eo perfecta jam ſponſa dicat, quia *& ſi aliquando cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc jam non novimus*, ne quis putet, eam corporeum aliquid amare, aut in carne poſitum, & macula aliqua amori ejus credatur induci. Propterea Canticum Canticorum Salomoni tantummodo eſt, neque filio David, neque regi Iſrael, neque aliqua in his prorſus miſcetur carnalis nominis intelligentia. Et ne mireris, quod, cum unus atque idem ſit dominus atque ſalvator noſter, dicamus, eum velut minorem primo in Proverbiis, & deinde proficientem in Eccleſiaſte, & poſt hæc habere perfectionem in Cantico Canticorum, cum hæc etiam in evangeliis videas ſcripta, ubi propter nos & ipſe in nobis dicitur proficere. Sic enim refertur, quia *Jeſus proficiebat ætate & ſapientia apud Deum & homines.* Puto ergo, quod pro his omnibus, neque filius David, neque rex Iſrael ſcribitur: ſed & pro eo adhuc, quod in Cantico Canticorum ſponſa jam in tantum profecerat, ut majus aliquid eſſet, quam eſt regnum Hieruſalem. Nam Hieruſalem cœleſtem dicit Apoſtolus eſſe, atque ad eam memorat credentes accedere. Hunc ergo ſponſum, ad quem nunc ſponſa feſtinat, idem Paulus, cum eum pontificem maximum dicit, ita de eo ſcribit, quaſi qui non in cœlis ſit, ſed pertranſierit omnes cœlos, & illuc quoque eum hæc ſua perfecta ſponſa ſectetur, immo illuc adhærens ei & conjuncta, conſcenderit; eſt enim facta cum eo unus ſpiritus. Unde videtur mihi & ad Petrum, qui non poterat eum primo ſequi, cum diceret: *Quo ego vado, vos non poteſtis venire modo*, dixiſſe: *Sequeris autem poſtea.* Quod autem ſit aliquid majus

&

& ab Iſrael, inde colligimus, quod in Numerorum libro omnis quidem Iſrael numeratur, & duodecim tribus Iſrael certo ſub numero cenſentur: tribus vero Levitica, utpote cæteris eminentior ſupra hunc numerum habetur, & nequaquam in Iſraelitico numero deputatur. Dicit enim ita: *Hæc eſt viſitatio, in qua recenſiti ſunt filii Iſrael ſecundum domus familiarum ſuarum. Omnis viſitatio eorum cum virtute ſua ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Levitæ autem non ſunt numerati cum eis, ſicut præcepit Dominus Moſi.* Vides, quomodo ut eminentiores a filiis Iſrael ſequeſtrantur Levitæ, nec in eorum numero ſociantur. Et rurſum Levitis eminentiores ſcribuntur ſacerdotes. Sic enim in eadem ſcriptura continetur: *Et locutus eſt*, inquit, *Dominus ad Moſen*, dicens: *Accipe ſummam Levitarum, & conſtitues eos in conſpectu Aaron ſacerdotis, & miniſtrent ei.* Vides & in hoc, quomodo ſuperiores Levitis nominet ſacerdotes, & rurſus Levitas eminentiores ponat filiis Iſrael? Hæc autem viſi ſumus diſcutere paulo curioſius, volentes etiam per hæc oſtendere rationem, quia in ipſis quoque attitulationibus librorum ſuorum Salomon differentiis uſus eſt neceſſariis, & aliud in Proverbiis, aliud in Eccleſiaſte, aliud etiam in Canticorum Cantico ex ipſa inſcriptione tituli deſignavit. Et adhuc quod in Cantico Canticorum, ubi jam perfectio oſtenditur, neque filius David, neque rex ſcribitur, poteſt etiam hoc dici: quia, cum factus fuerit ſervus ſicut Dominus, & diſcipulus ſicut magiſter, videtur jam neque ſervus eſſe ſervus, factus videlicet ſicut Dominus: neque diſcipulus eſſe diſcipulus, quippe qui ſicut magiſter effectus eſt: ſed fuiſſe quidem aliquando diſcipulus, nunc vero eſſe ſicut magiſter: & fuiſſe quidem ſervus aliquando, nunc vero eſſe ſicut Dominus. Simili igitur ratione etiam de rege & in his, quos regnat, adverti poſſe videbitur, cum regnum jam tradetur Deo & patri. Sed & hoc non lateat, nonnullos attitulationem libelli hujus Cantica Canti-

corum ſcribere, quod non recte ſcribitur. Non enim pluraliter, ſed ſingulariter Canticum hic dicitur Canticorum. Hæc quaſi in præfatione dicta ſunt a nobis de ſuperſcriptione ipſa, vel attitulatione libelli. Jam nunc Domino noſtro nos adjuvante, ipſius operis adoriamur exordia, & tamen, ne illud quidem remaneat in nobis omiſſum, quod quibusdam requirendum viſum eſt adhuc de ipſa attitulatione, ac ſuperſcriptione libri, quæ ita habetur: *Canticum Canticorum, quod eſt ipſi Salomoni.* Sic enim accipiunt, quaſi Canticum hoc eſſe dixerit Canticorum Salomonis, ut ex plurimis ſuis canticis hoc unum eſſe ſignaverit. Sed nos quomodo recipiemus hujusmodi intelligentiam, cum neque eccleſia Dei ulla extrinſecus Salomonis cantica legenda ſuſceperit: neque apud Hebræos, a quibus eloquia Dei ad nos videntur eſſe translata, aliquid præter hos tres libellos Salomonis, qui & apud nos ſunt, amplius habeatur in canone? Volunt tamen, qui hoc aſſerunt, inde confirmare ſententiam, quod in Regnorum tertio libro ſcriptum eſt, multa fuiſſe Salomonis Cantica, ut unum ex multis eſſe confirment. Hoc ibi ergo refertur: *Et Deus dedit prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valde, & latitudinem cordis ſicut arenam, quæ eſt ad oram maris, & factus eſt ſapiens Salomon valde ſuper ſapientiam omnium antiquorum, & ſuper omnes ſapientes Ægypti, & ſuper Ethan Ezraiten & Hemam, & Chalcal, & Dorda filios Maol, & erat nominatus in univerſis gentibus per circuitum: & locutus eſt Salomon tria millia parabolarum, & erant cantica ejus quinque millia.* Ex his ergo quinque millibus canticis volunt videri, hoc unum eſſe canticum, quod habemus: ſed usquequo, vel ubi cantata ſint, non ſolum ad uſum, ſed ne ad notitiam quidem pervenit eccleſiarum Dei. Operoſum eſt autem & procul ab opere propoſito, ſi velimus nunc inquirere, quam multorum librorum commemoratio fiat in ſcripturis divinis, quorum lectio nulla nobis omnino eſt tradita.

Sed

neque apud Judæos haberi quidem uſum hujusmodi
rimus lectionum, quas ſive pro eo, quod aliqua
i humanam intelligentiam continebant, placuit
ni ſancto auferri de medio, ſive quod eſſent de
turis his, quæ appellantur apocryphæ, pro eo,
l multa in eis corrupta, & contra fidem veram
niuntur a majoribus tradita, non placuit eis dari
m, nec admitti ad auctoritatem. Supra nos eſt,
unciare de talibus. Illud tamen palam eſt, multa
b apoſtolis, vel ab evangeliſtis exempla eſſe pro-
& Novo Teſtamento inſerta, quæ in his ſcriptu-
quas canonicas habemus, numquam legimus, in
ryphis tamen inveniuntur, & evidenter ex ipſis
iduntur aſſumpta. Sed ne ſic quidem locus apo-
his dandus eſt: non enim transeundi ſunt termi-
uos ſtatuerunt patres noſtri. Potuit enim fieri,
oſtoli vel evangeliſtæ ſancto ſpiritu repleti, ſcive-
, quid aſſumendum ex illis eſſet ſcripturis, quid-
efutandum: nobis autem non eſt, absque periculo
id tale præſumere, quibus non eſt tanta ſpiritus
idantia. Et ideo de præſenti verſiculo nos eam te-
us editionem, quam ſupra expoſuimus, maxime
evidens in eo habeatur diſtinctio, ubi ait: *Can-
i Canticorum, quod eſt ipſi Salomoni.* Si enim vo-
et intelligi, Canticorum Salomonis hoc eſſe Can-
n, dixiſſet utique, Canticum Canticorum, quæ
Salomoni, vel Canticum ex Canticis Salomonis:
c autem, quia dixit: *quod eſt Salomoni*, oſtendi-
iſtud Canticum, quod eſt in manibus, & quod
ei canendum, eſſe Salomonis. Et hoc de atti-
ione, quam propoſuit continere. Videamus
jam &, quæ ſequuntur.

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUM
LIBER PRIMUS.

Oſculetur me ab oſculo oris ſui. Meminiſſe oportet illud, quod in præfatione præmonuimus, qui libellus hic Epithalamii habens ſpeciem, dramatis i modum conſcribitur. Drama autem eſſe, diximus ubi certæ perſonæ introducuntur, quæ loquuntur, aliæ interdum ſuperveniunt, aliæ recedunt, aut a cedunt, & ſic totum in mutationibus agitur perſon rum. Hæc ergo erit totius libelli ſpecies, & ſecu dum hanc pro viribus hiſtorica a nobis aptabitur e poſitio. Spiritalis vero intelligentia ſecundum ho nihilominus, quod in præfatione ſignavimus, vel d eccleſia ad Chriſtum, ſub ſponſæ vel ſponſi titulo vel de animæ cum Verbo Dei conjunctione dirigitu Introducitur ergo nunc per hiſtoriæ ſpeciem ſpon quædam, quæ ſuſcepit quædam ſponſaliorum & dot titulo digniſſima munera ab ſponſo nobiliſſimo: ſe plurimo tempore moram faciente ſponſo, ſollicita cam deſiderio amoris ſui, & confici jacentem don ſuæ, agentem omnia, quatenus poſſit aliquando v dere ſponſum ſuum, atque oſculis ejus frui. Quæ quoniam nec differri amorem ſuum, nec adipiſci poſſe, quod deſiderat, videt, convertat ſe ad oratio nem, & ſupplicet Deo, ſciens, eum patrem eſſ ſponſi ſui. Conſideremus ergo eam, levantem ſancta manus ſine ira & diſceptatione in habitu ornato cu verecundia & ſobrietate, ornatam digniſſimis orna mentis, quibus ornari decet nobilem ſponſam: æſtuan

tem

tem vero deſiderio ſponſi; & interno vulnere amoris agitatam, orationem, ut diximus, fundere ad Deum, & dicere de ſponſo ſuo: *Oſculetur me ab oſculo oris ſui.* Hæc ſunt, quæ dramatis in modum compoſita hiſtorica continet explanatio. Interior vero intellectus videamus, ſi hoc modo poterit competenter aptari. Eccleſia ſit deſiderans Chriſto conjungi. Eccleſiam autem cœtum omnium adverte ſanctorum. Hæc ergo eccleſia ſit quaſi omnium una perſona, quæ loquatur & dicat: Omnia habeo, repleta ſum muneribus, quæ ſponſaliorum vel dotis titulo ante nuptias ſumpſi. Dudum enim cum præpararer ad conjugium filii regis & primogeniti omnis creaturæ, obſecuti ſunt & miniſtraverunt mihi angeli ſancti ejus, deferentes ad me legem ſponſalis muneris loco. Lex namque per angelos diſpoſita dicitur in manu mediatoris. Miniſtraverunt mihi etiam prophetæ. Locuti ſunt enim omnia & ipſi, per quæ non ſolum oſtenderent & indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis his, quæ appellantur, arrhis & muneribus dotalibus ſpondere cupiebant: verum ut & in amorem me ejus deſideriumque ſuccenderent, pronunciaverunt mihi propheticis vocibus de adventu ejus, & de innumeris virtutibus, operibusque ejus immenſis repleti ſpiritu ſancto, prædicaverunt. Pulchritudinem quoque ejus, & ſpeciem, ac manſuetudinem deſcripſerunt, ita, ut omnibus his ad amorem ejus intolerabiliter inflammarer. Sed quoniam ſæculum jam pene finitum eſt, & ipſius quidem præſentia non datur mihi: ſolos autem miniſtros ejus video aſcendentes & deſcendentes ad me, propter hoc ad te patrem ſponſi mei precem fundo & obſecro, ut tandem miſeratus amorem noſtrum, mittas eum: ut jam non mihi per miniſtros ſuos angelos dumtaxat & prophetas loquatur, ſed ipſe per ſemetipſum veniat, & oſculetur me ab oſculo oris ſui, verba ſcilicet in os meum ſui oris *infundat*, *ipſum* audiam lo-

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUI
LIBER PRIMUS.

Oſculetur me ab oſculo oris ſui. Meminiſſe oport illud, quod in præfatione præmonuimus, qu libellus hic Epithalamii habens ſpeciem, dramatis modum conſcribitur. Drama autem eſſe, diximu ubi certæ perſonæ introducuntur, quæ loquuntur, aliæ interdum ſuperveniunt, aliæ recedunt, aut a cedunt, & ſic totum in mutationibus agitur perſon rum. Hæc ergo erit totius libelli ſpecies, & ſecu dum hanc pro viribus hiſtorica a nobis aptabitur e poſitio. Spiritalis vero intelligentia ſecundum h nihilominus, quod in præfatione ſignavimus, vel ecclefia ad Chriſtum, ſub ſponſæ vel ſponſi titul vel de animæ cum Verbo Dei conjunctione dirigitu Introducitur ergo nunc per hiſtoriæ ſpeciem ſpon quædam, quæ ſuſcepit quædam ſponſaliorum & do titulo digniſſima munera ab ſponſo nobiliſſimo: ſ plurimo tempore moram faciente ſponſo, ſollicita eam deſiderio amoris ſui, & confici jacentem dor ſuæ, agentem omnia, quatenus poſſit aliquando v dere ſponſum ſuum, atque oſculis ejus frui. Qua quoniam nec differri amorem ſuum, nec adipiſci poſſe, quod deſiderat, videt, convertat ſe ad orati nem, & ſupplicet Deo, ſciens, eum patrem e ſponſi ſui. Conſideremus ergo eam, levantem ſanct manus ſine ira & diſceptatione in habitu ornato cu verecundia & ſobrietate, ornatam digniſſimis orn mentis, quibus ornari decet nobilem ſponſam: æſtua

tem

tem vero desiderio sponsi, & interno vulnere amoris agitatam, orationem, ut diximus, fundere ad Deum, & dicere de sponso suo: *Osculetur me ab osculo oris sui.* Hæc sunt, quæ dramatis in modum compositа historica continet explanatio. Interior vero intellectus videamus, si hoc modo poterit competenter aptari. Ecclesia sit desiderans Christo conjungi. Ecclesiam autem cœtum omnium adverte sanctorum. Hæc ergo ecclesia sit quasi omnium una persona, quæ loquatur & dicat: Omnia habeo, repleta sum muneribus, quæ sponsaliorum vel dotis titulo ante nuptias sumpsi. Dudum enim cum præpararer ad conjugium filii regis & primogeniti omnis creaturæ, obsecuti sunt & ministraverunt mihi angeli sancti ejus, deferentes ad me legem sponsalis muneris loco. Lex namque per angelos dispositа dicitur in manu mediatoris. Ministraverunt mihi etiam prophetæ. Locuti sunt enim omnia & ipsi, per quæ non solum ostenderent & indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis his, quæ appellantur, arrhis & muneribus dotalibus spondere cupiebant: verum ut & in amorem me ejus desideriumque succenderent, pronunciaverunt mihi propheticis vocibus de adventu ejus, & de innumeris virtutibus, operibusque ejus immensis repleti Spiritu sancto, prædicaverunt. Pulchritudinem quoque ejus, & speciem, ac manſuetudinem descripserunt, ita, ut omnibus his ad amorem ejus intolerabiliter inflammarer. Sed quoniam sæculum jam pene finitum est, & ipsius quidem præsentia non datur mihi: solos autem ministros ejus video ascendentes & descendentes ad me, propter hoc ad te patrem sponsi mei precem fundo & obsecro, ut tandem miseratus amorem nostrum, mittas eum: ut jam non mihi per ministros suos angelos dumtaxat & prophetas loquatur, sed ipse per semetipsum veniat, & osculetur me ab osculo oris sui, verba scilicet in os meum sui oris *infundat*, *ipsum* audiam lo-

quentem, ipſum videam docentem. Hæc enim ſunt Chriſti oſcula, quæ porrexit Eccleſiæ, cum in adventu ſuo ipſe Chriſtus in carne poſitus evangelizavit ea verba fidei & charitatis & pacis, ſecundum quod Eſaias promiſerat, & præmiſſus ad ſponſam dixerat: Non legatus, neque angelus, ſed *ipſe Dominus ſalvabit nos.* Tertio vero expoſitionis loco introducamus animam, cujus omne ſtudium ſit, conjungi & conſociari verbo Dei, & intra myſteria ſapientiæ ejus ac ſcientiæ velut ſponſi cœleſtis thalamos intrare, cui que animæ præſentia etiam ipſius munera data ſunt, dotis ſcilicet nomine. Sicut enim eccleſiæ dos fuit legis & prophetarum volumina, ita huic lex naturæ & rationalis ſenſus ac libertas arbitrii dotalia munera deputentur. Habens autem hæc dotis ſuæ munera, ſit ei primæ eruditionis doctrina a monitoribus doctoribusque deſcendens. Sed quoniam in his non eſt ei plena atque perfecta deſiderii ſui & amoris expletio, deprecetur, ut mens ejus pura & virginalis ipſius verbi Dei illuminationibus, & viſitationibus illuſtretur. Cum enim nullo hominis, vel angeli miniſterio divinis ſenſibus & intellectibus mens impletur, tunc ipſius oſcula verbi Dei ſuſcipere ſeſe credat. Propter hæc ergo & hujusmodi oſcula dicat anima, orans ad Deum! *Oſculetur me ab oſculo oris ſui.* Dum enim incapax fuit, ut ipſius verbi Dei caperet meram ſolidamque doctrinam, neceſſaria ſuſcepit oſcula, id eſt, ſenſus ab ore doctorum: ubi vero ſponte jam cœperit obſcura cernere, enodare perplexa, involuta diſſolvere, parabolas & ænigmata, dictaque ſapientum competentibus intelligentiæ lineis explicare, tunc jam oſcula ipſius ſponſi ſui, id eſt, verbi Dei ſuſcepiſſe ſe credat. Ideo autem oſcula pluraliter poſuit, ut intelligamus, uniuscujusque obſcuri ſenſus illuminationem oſculum eſſe verbi Dei, ad animam perfectam delatum. Et ſecundum hoc forte dicebat

prophe-

prophetica & perfecta mens: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Os autem ſponſi intelligimus virtutem Dei, qua illuminat mentem, & velut ſermone quodam amoris ad eam facto, ſi tamen capere mereatur tantæ virtutis præſentiam, incognita quæque ſibi & obſcura manifeſtat, & hoc eſt verius, propiusque, & ſanctius oſculum, quod a ſponſo Dei verbo porrigi dicitur ſponſæ, puræ ſcilicet animæ, & perfectæ. Cujus rei imago eſt illud oſculum, quod in eccleſia ſub tempore myſteriorum nobis invicem damus. Quoties ergo in corde noſtro aliquid, quod de divinis dogmatibus ſenſibusque quæritur, absque monitoribus invenimus, toties oſcula nobis data eſſe a ſponſo Dei verbo credamus. Ubi vero quærentes aliquid de divinis ſenſibus, invenire non poſſumus, tunc affectu hujus orationis aſſumpto petamus a Deo viſitationem verbi ejus, & dicamus: *Oſculetur me ab oſculo oris ſui.* Scit autem pater uniuscujusque animæ capacitatem, & novit, quo tempore, cui animæ, quæ oſcula verbi ſui porrigere in intellectibus dumtaxat & ſenſibus debeat.

Quia bona ſunt ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Intellige prius, quaſi in hiſtoriæ dramate ſponſam elevatis ad Deum manibus orationem fudiſſe ad patrem, & oraſſe, ut jam veniret ad eam ſponſus, & ipſe ei oſculum proprii oris infunderet. Dumque hæc oraret ad patrem, in ipſa oratione, qua dixit: *Oſculetur me ab oſculo oris ſui*, parat, etiam alia orationis verba ſubjungere, ac dicere, quia in hoc principio ſermonis affuiſſet ſponſus, & oranti ei aſtitiſſet, ac revelaſſet verba ſua, ipſumque ſponſum unguentis mirificis, & quibus ſponſum fragrare decebat, conſtitiſſe delibutum. Sponſa vero, ubi adeſſe vidit eum, pro quo orabat, ut adeſſet, & adhuc loquenti ſibi præſtitum, quod orabat, ac data ſibi ab ipſo oſcula, quæ popoſcerat, læta pro

hoc reddita, & decora uberum, ac fragrantiæ ipſius odore permota, propoſitæ orationis ſermonem convertit ad præſentiam ſponſi, qui aderat: & cum dixiſſet: *Oſculetur me ab oſculo oris ſui*, ſubjungit poſt hæc ad præſentem jam ſponſum, dicens: *Bona ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Hæc interim ſecundum hiſtoricam intelligentiam, quam dramatis in modum prædiximus textam. Nunc vero, quid intellectus interior habeat, requiramus. Diverſis vocabulis principale cordis appellari in ſcripturis divinis invenimus, quæ vocabula pro cauſis, ac rebus, de quibus agitur, aptari ſolent. Interdum enim cor dicitur, ut: *Beati mundo corde*, &: *Corde creditur ad juſtitiam.* Si vero convivii tempus ſit, pro ſpecie, & ordine diſcumbentium, vel ſinus, vel pectus appellatur: ſicut Joannes in evangelio refert de quodam diſcipulo, quem amabat Jeſus, quod in ſinu ejus vel ſupra pectus ejus recumberet: ille profecto, cui innuens Simon Petrus dicebat: *Interroga, quis hic, de quo dicit.* Poſt hæc vero recumbens ſuper pectus Jeſu, dicit ei: *Domine, quis eſt?* In his enim certum eſt, quod Joannes in principali cordis Jeſu atque in internis doctrinæ ejus ſenſibus requieviſſe dicatur, ibi requirens & perſcrutans theſauros ſapientiæ & ſcientiæ, qui reconditi erant in Chriſto Jeſu. Sed quod ſinus Chriſti in loco dogmatum ſanctorum accipiatur, puto indecens non videri. Diverſis ergo modis, ut dicere cœperamus, principale cordis in ſcripturis ſanctis deſignatur, ſicut & in Levitico nihilominus, ubi de ſacrificiis pectuſculum ſeparationis, & brachium ſacerdotibus ſequeſtratur: & in hoc ſequeſtratum ac ſeparatum pectuſculum & brachium, præcellens cæteros homines, principale cordis, & operum decus vult eſſe in ſacerdotibus. De quo plenius in libro Levitico, prout Dominus dare dignatus eſt, expoſuimus. Secundum

hæc

c ergo etiam in præſenti loco, quandoquidem ama-
ium videtur drama, quod agitur, in uberibus prin-
ale cordis intelligamus, ut tale videatur eſſe, quod
itur: Cor tuum, o ſponſe meus, id eſt, dogma-
quæ intra te ſunt, vel doctrinæ gratia, ſuperat
ne vinum, quod cor hominis lætificare ſolet. Sic
enim in his, de quibus dicit: *Quia Deum videbunt*,
competenter dictum eſſe videtur, & inter diſcum-
ites ſinus, ac pectus ponitur, pro habitu ſine du-
diſcumbentium, formaque convivii: & rurſus,
apud ſacerdotes pectuſculum & brachium myſticis
ignatur eloquiis: ita etiam arbitror in præſenti lo-
, ubi amantium habitus & colloquia deſcribuntur,
tiſſime hoc ipſum principale cordis in uberibus ap-
latum. Bona ergo ſunt ubera ſponſi, quandoqui-
n theſauri ſunt in eis ſapientiæ & ſcientiæ recon-
. Ubera autem hæc vino comparat ſponſa, ſed
comparat, ut præferat. Vinum autem illa intel-
:nda ſunt dogmata, & doctrinæ, quæ per legem &
iphetas ante adventum ſponſi ſumere ſponſa con-
verat. Sed nunc conſiderans hanc doctrinam, quæ
uberibus profluit ſponſi, miratur & ſtupet, videns
n longe præſtantiorem, quam illam, ex qua ante
:entum ſponſi lætificata fuerat, tanquam ex vino
:itali, quod miniſtrabant ſancti patres & prophetæ,
etiam hujus generis plantaverunt vineas, ut Noe
mus, & Eſaias in cornu in loco uberi, & colue-
it eas. Videns ergo, nunc multam eſſe eminen-
n dogmatum & ſcientiæ apud ſponſum, & longe
eo perfectiorem, quam fuit apud antiquos, ema-
:e doctrinam, dicit: *Bona ſunt ubera tua ſuper vi-
n*: ſuper illam ſcilicet doctrinam, qua lætificabar
antiquis. De hoc enim antiquorum vino intelli-
ndus eſt Eccleſiaſtes dicere, ubi ait: *Ego dixi in
de meo, veni, & tentabo te in lætitia, videbo in bono.*
iterum de iisdem vineis loquens idem Eccleſiaſtes

dicit: *Magnificavi mihi opus meum, ædificavi mihi domos, plantavi mihi vineas, feci mihi hortos & paradiſos*, & reliqua. Sunt autem hujus vineæ myſtici etiam miniſtri quidam, qui vini fuſores appellantur. Sic enim idem dicit: *Et feci mihi cantores & cantatrices in lætitia filiorum hominum, vini fuſores & vini fuſitrices.* Vide ergo, ſi poſſimus tum in cæteris, tum etiam in hoc intelligere ſalvatorem veteri vino novella uberum ſuorum fluenta miſcentem, cum Maria & Joſeph quærentes *invenerunt eum in templo ſedentem in medio doctorum, & audientem atque interrogantem eos*, quando & *mirabantur omnes ſuper reſponſis ejus.* Sed & ibi fortaſſis ſpecies formæ hujus expletur, ubi aſcendens in montem docebat populos, & dicebat: *Dictum eſt antiquis: Non occides: ego autem dico vobis: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit.* Et *dictum eſt antiquis: Non adulterabis: ego autem dico vobis: Omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* In quantum ergo doctrina hæc ejus præcellit illam antiquam, in tantum ſponſa intelligit, & pronuntiat, bona eſſe ubera ejus ſuper vinum. Sed & quod vorax dicitur filius hominis, & bibens, & dicunt: *Ecce homo vorax & vinum bibens*; ad hoc nihilominus reſpicit: tale & illud vinum fuiſſe in Cana Galilææ, quod bibebatur in convivio nuptiali, quo deficiente fecit & aliud vinum, cui teſtimonium reddidit architriclinus, quod ſit valde bonum, & eo vino, quod expenſum fuerat, multo præſtantius: cum dicit: *Omnis homo primo bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, id, quod deterius eſt; tu autem ſervaſti vinum bonum usque nunc.* Sed & Salomonem, qui pro accepta Dei ſapientia in admiratione fuit reginæ Sabæ, quæ venerat, tentare eum in quæſtionibus, in quibus eum eadem regina ſcrutetur & miretur, audi ſcripturam referentem: *Et vidit*, inquit, *regina Saba omnem ſapientiam Salomonis, & domum, quam ædificavit*,

fuerit, apparatum convivii ejus, & ſedem puerorum ejus, & ordinem miniſtrorum ejus, & veſtes ejus, & vini fuſores ejus, & holocauſta ejus, quæ offerebat in domo Dei, & ſtupefacta eſt, &c. In his ergo adverte, quomodo hæc, quæ venit a finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis, inter cætera miratur & cibos convivii ejus, vel vini fuſores ejus, & ſuper his dicitur obſtupuiſſe. Neſcio autem, ſi ita ineptam putemus fuiſſe reginam, quæ ob hoc venerat a finibus terræ, ut audiret ſapientiam Salomonis, ut miretur cibos corporales, & vinum iſtud commune, ac pincernas vini in miniſterio regis. Quid enim in his admiratione dignum reginæ videatur, quæ communia pene omnibus ſunt hominibus? Sed mihi videtur mirata eſſe cibos doctrinæ ejus & vinum dogmatum, quæ ab eo per divinam ſapientiam prædicabantur. Hoc erat vinum & illud, quod per Hieremiam refertur de filiis Jonadab filii Rechab, qui eo tempore, quo peccata populi invaluerant, & pro iniquitatibus plebis captivitas imminebat, convocati ſunt, ut biberent vinum, & dixerunt, quia mandaverat eis pater ſuus Jonadab, ne biberent vinum ipſi & filii ſui in ſæculum, neque domos ædificarent, neque ſeminarent ſemen, neque plantarent vineas, ſed in tabernaculis habitarent omnibus diebus vitæ ſuæ. Et amplectitur eos Deus, eo quod cuſtodierint præceptum patris ſui, & noluerint bibere vinum. Pro peccatis enim tunc populi, & iniquitatibus eorum, erat *vinea eorum ex vinea Sodomorum, & palmites eorum ex Gomorra, uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis: venenum aſpidum & furor draconum* erat *vinum eorum.* Propter hoc ergo laudabiles habentur filii Jonadab, qui tale vinum, venenata ſcilicet dogmata, & aliena a fide Dei, bibere & ſuſcipere recuſarunt. Propter hoc ergo fortaſſis percuſſit Deus vineas Ægyptiorum, ſicut in pſalmo ſcriptum eſt, ne tale facerent vinum. *Igitur* ſi intelleximus

vini

vini differentias, easque pro diverſitate dogmatu conſtare perſpeximus, quod ait hic ſponſa: *Quia bo ſunt ubera tua ſuper vinum*, ſuper vinum utique inte ligamus bonum, non malum. Bonis enim, non m lis comparata dogmatibus ſponſi dogmata præferu tur. Bonum enim vinum guſtaverat prius in lege prophetis: ex quo velut præmeditata erat ſponſa l titiam cordis accipere, ac præparare, ut capere pc ſet etiam illam, quæ affutura erat per ubera ipſi ſponſi, excellentiorem cunctis eminentioremque d ctrinam, dicit: *Bona ſunt ubera tua ſuper vinum.* I vide, ſi adhuc formæ huic aptare poſſimus illam eva gelii parabolam, quæ dicit: *Simile eſt regnum cæloru theſauro abſcondito in agro, quem qui invenerit, abſco dit, & præ gaudio ejus vadit, & vendit omnia, quæ h bet, & emit agrum illum.* Eſt ergo theſaurus is non i deſerto aliquo loco, neque in ſylvis, ſed in agro al ſconditus. Et poſſibile utique eſt, agrum illum h bere etiam vineas, quæ afferant vinum, habere etia theſaurum, propter quem diſtractis omnibus em agrum illum is, qui invenerat ibi theſaurum. Pote ergo dicere ille, qui emit agrum, quia bonus eſt th ſaurus, qui eſt in agro, magis quam vinum, quod e in eo. Ita ergo & bonus eſt ſponſus atque ube ſponſi, quæ velut theſaurus abſconditus eſt in leg & prophetis, magis, quam vinum, quod eſt in eis illa ſcilicet doctrina, quæ palam eſt, & lætificat au dientes. Bona ergo ſunt ubera ſponſi. Theſau enim ſunt ſapientiæ & ſcientiæ in eo abſconditi: qu cum aperti & revelati fuerint oculis ſponſæ, mult præſtantiores ei videbuntur, quam fuit prius iſtu vinum legis & doctrinæ propheticæ. Sed & ſi te tiam expoſitionem de anima perfecta, & verbo De ſentire debeamus, poſſumus dicere: quia quis, dc nec parvulus eſt, & nondum ſemetipſum ex integr obtulit Deo, bibit vinum, quod affert ager ille, qu

habet

abet intra ſe etiam theſaurum abſconditum, & biens lætificatur ex vino. Cum autem obtulerit & deoverit ſemetipſum Deo, ac Nazaræus fuerit effetus, atque invenerit theſaurum abſconditum, & ad ſa ubera fontesque pervenerit verbi Dei, vinum & iceram jam non bibet, dicens ad ipſum Dei verbum e his theſauris, qui in ipſo ſcientiæ & ſapientiæ reonditi ſunt: *Quia bona ſunt ubera tua ſuper vinum.* Sunt autem unguenta quædam ſponſi, quorum fragantia delectata eſt ſponſa, & dicit: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Aromata ſpecies ſunt pigmentorum. Sponſa autem habuit quendam uſum & notitiam aromatum, hoc eſt, verborum legis & prophetarum, quibus ante adventum ſponſi mediocriter licet, inſtrui tamen videbatur, & exerceri ad cultum Dei, utpote parvula adhuc, & ſub curatoribus & actoribus agens & pædagogis: *Lex* enim *pædagogus noſter fuit ad Chriſtum.* Hæc autem omnia aromata fuerant, in quibus nutriri viſa eſt, & ſponſo ſuo præparari. Sed ubi venit plenitudo temporum & adolevit, atque unigenitum ſuum pater Spiritu ſancto unctum, miſit in hunc mundum, odorata ſponſa divini unguenti fragrantiam, ſentiensque, quod illa omnia aromata, quibus prius uſa videbatur, longe inferiora ſint, ad comparationem ſuavitatis novi hujus & cæleſtis unguenti, ait: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Et quoniam Chriſtus idem ſponſus, atque idem pontifex dicitur: pontifex quidem ſecundum hoc, quod mediator eſt Dei, & hominum omnisque creaturæ, pro qua & propitiatio factus eſt, ſemetipſum offerens hoſtiam pro peccato mundi: ſponſus vero ſecundum hoc, quod eccleſiæ jungitur, non habenti maculam, aut rugam, aut aliquid horum: conſidera, ne forte unguentum illud pontificale, quod in Exodo componi jubetur arte pigmentarii, illius unguenti, quod nunc odorata ſponſa miratur,

teneat

vini differentias, easque pro diversitate dogmat[um] constare perspeximus, quod ait hic sponsa: *Quia b[ona] sunt ubera tua super vinum*, super vinum utique in[tel]ligamus bonum, non malum. Bonis enim, non m[a]lis comparata dogmatibus sponsi dogmata præfer[un]tur. Bonum enim vinum gustaverat prius in lege [et] prophetis: ex quo velut præmeditata erat sponsa [ad] titiam cordis accipere, ac præparare, ut capere [pos]set etiam illam, quæ affutura erat per ubera ip[si] sponsi, excellentiorem cunctis eminentiorem[que] ctrinam, dicit: *Bona sunt ubera tua super vinum.* [Vi]vide, si adhuc formæ huic aptare possimus illam ev[an]gelii parabolam, quæ dicit: *Simile est regnum cæ[lo]rum thesauro abscondito in agro, quem qui invenerit, abs[con]dit, & præ gaudio ejus vadit, & vendit omnia, quæ [ha]bet, & emit agrum illum.* Est ergo thesaurus is non deserto aliquo loco, neque in sylvis, sed in agro ab[s]conditus. Et possibile utique est, agrum illum h[a]bere etiam vineas, quæ afferant vinum, habere etiam thesaurum, propter quem distractis omnibus [em]it agrum illum is, qui invenerat ibi thesaurum. Pote[st] ergo dicere ille, qui emit agrum, quia bonus est the[sa]urus, qui est in agro, magis quam vinum, quod e[st] in eo. Ita ergo & bonus est sponsus atque ube[ra] sponsi, quæ velut thesaurus absconditus est in leg[e] & prophetis, magis, quam vinum, quod est in eis, illa scilicet doctrina, quæ palam est, & lætificat au[di]entes. Bona ergo sunt ubera sponsi. Thesauri enim sunt sapientiæ & scientiæ in eo absconditi: qui cum aperti & revelati fuerint oculis sponsæ, multo præstantiores ei videbuntur, quam fuit prius istu[d] vinum legis & doctrinæ propheticæ. Sed & si te[r]tiam expositionem de anima perfecta, & verbo De[i] sentire debeamus, possumus dicere: quia quis, do[n]nec parvulus est, & nondum semetipsum ex integro obtulit Deo, bibit vinum, quod affert ager ille, qui

habet

: intra ſe etiam theſaurum abſconditum, & bi-
lætificatur ex vino. Cum autem obtulerit & de-
rit ſemetipſum Deo, ac Nazaræus fuerit effe-
atque invenerit theſaurum abſconditum, & ad
bera fontesque pervenerit verbi Dei, vinum &
m jam non bibet, dicens ad ipſum Dei verbum
; theſauris, qui in ipſo ſcientiæ & ſapientiæ re-
ti ſunt: *Quia bona ſunt ubera tua ſuper vinum.*
autem unguenta quædam ſponſi, quorum fra-
ia delectata eſt ſponſa, & dicit: *Odor unguento-
uorum ſuper omnia aromata.* Aromata ſpecies ſunt
ntorum. Sponſa autem habuit quendam uſum
ditiam aromatum, hoc eſt, verborum legis &
ietarum, quibus ante adventum ſponſi medio-
licet, inſtrui tamen videbatur, & exerceri ad
n Dei, utpote parvula adhuc, & ſub curatori-
: actoribus agens & pædagogis: *Lex* enim *peda-
noſter fuit ad Chriſtum.* Hæc autem omnia aro-
fuerant, in quibus nutriri viſa eſt, & ſponſo ſuo
rari. Sed ubi venit plenitudo temporum & ado-
, atque unigenitum ſuum pater Spiritu ſancto
m, miſit in hunc mundum, odorata ſponſa divi-
nguenti fragrantiam, ſentiensque, quod illa
a aromata, quibus prius uſa videbatur, longe
ora ſint, ad comparationem ſuavitatis novi hu-
cæleſtis unguenti, ait: *Odor unguentorum tuorum
mnia aromata.* Et quoniam Chriſtus idem ſpon-
atque idem pontifex dicitur: pontifex quidem
dum hoc, quod mediator eſt Dei, & hominum
sque creaturæ, pro qua & propitiatio factus eſt,
ipſum offerens hoſtiam pro peccato mundi: ſpon-
ero ſecundum hoc, quod eccleſiæ jungitur, non
ti maculam, aut rugam, aut aliquid horum:
dera, ne forte unguentum illud pontificale,
in Exodo componi jubetur arte pigmentarii,
unguenti, quod nunc odorata ſponſa miratur,

teneat

teneat rationem, & videns, quod illa quidem
mata, quibus compositum unguentum videb
quo Aaron unctus est, quoniam erant terrena &
teriæ corporalis, hoc autem unguentum, quo
unctum vidit sponsum spirituale est & cœleste, i
eo dicat: *Quia odor unguentorum tuorum super o*
aromata. Videamus ergo, quomodo compositu
illud unguentum: *Et locutus est Dominus*, inquit
Mosen, dicens: Accipe tibi florem myrrhæ electæ quin
siclos, & cinamomum suave ducentos quinquaginta s
& calamum suavem ducentos quinquaginta siclos, &
quingentos siclos secundum siclum sanctum, & oleum e
vis. Hin, & facies illud oleum chrismatis sancti un
tum arte pigmentarii. Hæc autem in lege quiden
ferri, audierat sponsa, sed rationem eorum ve
temque nunc perspicit. Vide ergo, quod istæ
tuor species unguenti istius, formam tenebant i
nationis verbi Dei, quod ex quatuor elementis
paginatum corpus assumpsit, in quo corpore my
illa mortis ejus, quam sive ut pontifex pro pop
sive ut sponsus pro sponsa suscepit, servat ind
Quod vero non simpliciter myrrha, sed flos myr
& myrrhæ electæ scriptum est, non solum mo
ejus, sed & primogenitum eum futurum ex mortui
dicabat, atque eos, qui complantati fuissent simi
dine mortis ejus, non solum vocatos, sed ele
futuros. Cinamomum vero immaculatum dici
propter ecclesiam sine dubio, quam purificatan
vacro aquæ immaculatam fecit, non habentem
culam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi. Se
calamus assumitur, quia lingua ejus etiam est
mus scribæ, velociter scribentis, doctrinæ gra
pigmentis designans suavitatis. Ιρεως quoque spe
adhibetur calidissima, ut fertur, & ardentissima
qua vel spiritus sancti fervor, vel futuri per ig
judicii ostenditur forma. Numerus vero quin
torum

orum, vel ducentorum quinquaginta ſiclorum, vel quinque ſenſuum in eo myſterium tenet centupliciter perfectorum, vel remiſſionem peccatorum per eum datam, ſignificat quinquagenarius venialis quintupliciter poſitus. Sed hæc omnia oleo puro colliguntur, per quod oſtenditur, vel miſericordiæ ſolius cauſa fuiſſe, quod is, qui erat in forma Dei, formam ſervi ſuſceperit, vel ea, quæ ex materiali ſubſtantia in Chriſto fuerant aſſumpta, per Spiritum ſanctum redacta in unum fuiſſe, atque in unam ſpeciem, quæ eſt perſona mediatoris, effecta. Illud ergo oleum materiale nullo genere oleum lætitiæ appellari potuit. Iſtud autem oleum, id eſt, Spiritus ſancti unguentum, quo unctus eſt Chriſtus, & cujus nunc odorem percipiens ſponſa admirata eſt, oleum lætitiæ, quia fructus ſpiritus gaudium eſt, merito appellatur: quo Deus unxit eum, qui dilexit juſtitiam, & odio habuit iniquitatem. Propterea enim dicitur: *Unxit* eum *Dominus Deus* ſuus *oleo lætitiæ præ participibus* ſuis. Et ideo odor unguentorum ejus eſt ſuper omnia aromata. Simili autem expoſitione utimur, etiam ſi ad unamquamque animam in amore & deſiderio verbi Dei poſitam transferatur hic ſermo, cui fuerint omnes doctrinæ per ordinem decurſæ, in quibus ante agnitionem verbi Dei exercitata videtur & erudita, ſive ex moralibus deſcendentes, ſive ex naturalibus ſcholis. Erant enim ei omnia iſta aromata quædam pro eo, quod in his inſtitutio probabilis, & morum conquiritur emendatio, quod deprehenditur in his vanitas ſæculi, & caducarum rerum reſpuuntur falſa miracula. Erant ergo ei hæc omnia velut aromata & odoramenta quædam animæ pigmenta. Sed ubi ad agnitionem myſteriorum, & divinorum dogmatum ſcientiam ventum eſt, ubi ad januas ſapientiæ ipſius, & ſapientiæ non hujus mundi, neque principum hujus mundi, qui deſtruuntur, acceſſum eſt, ſed ad ipſam Dei ſapientiam, quæ inter

perfe-

perfectos differitur, & ubi myſterium, quod prioribus generationibus non fuit notum, filiis hominum revelatum eſt: ubi, inquam, anima ad tanti agnitionem aſcendit arcani, merito dicit: *Odor unguentorum tuorum*, ſpiritalis ſcilicet intelligentia & myſtica, *ſuper omnia aromata* moralis naturalisque philoſophiæ. Non autem lateat nos, quod in quibusdam exemplaribus pro eo, quod legimus: *Quia bona ſunt ubera tua ſuper vinum*, invenimus ſcriptum: *Quia bona ſunt loquelæ tuæ ſuper vinum*: quod, quamvis videantur ſignificaſſe evidentius ea ipſa, quæ nobis ſpiritali interpretatione differta ſunt, tamen nos Septuaginta interpretum ſcripta per omnia cuſtodimus, certi, quod Spiritus ſanctus myſteriorum formas obtectas ineſſe voluit in ſcripturis divinis, & non palam atque in propatulo haberi.

Unguentum exinanitum nomen tuum. Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, ac traxerunt te poſt ſe. In odorem unguentorum tuorum curremus. Hiſtorica quidem expoſitio eadem, quæ in ſuperioribus, percurrit etiam in præſenti loco, donec fiat aliqua mutatio perſonarum, ita quippe ordo dramatis, qui a nobis in hac expoſitione receptus eſt, poſcit. Poteſt ſane in his prophetia quædam videri ex perſona ſponſæ prolata de Chriſto, quod futurum eſſet in adventu Domini & ſalvatoris noſtri, ut nomen ejus ita per orbem terræ & per univerſum mundum diffunderetur, ut fieret odor ſuavitatis in omni loco, ſicut & Apoſtolus dixit: *Quia Chriſti bonus odor ſumus in omni loco: aliis quidem odor ex morte in mortem, aliis autem odor de vita in vitam.* Si enim omnibus fuiſſet odor de vita in vitam, dixiſſet utique & hic: omnes dilexerunt te & traxerunt te. Sed nunc ait, ubi nomen tuum eſt factum unguentum exinanitum, dilexerunt te, non illæ vetulæ, ac veterem hominem indutæ animæ, neque rugas habentes, neque maculas, ſed adoleſcentulæ in augmen-

ıgmento ſcilicet ætatis & pulchritudinis poſitæ ani-
iæ, quæ ſemper innovantur, & de die in diem re-
ovantur, novum ſe hominem induentes, qui ſecun-
ım Deum creatus eſt. Propter iſtas ergo adoleſcen-
ılas, & in augmentis vitæ profectibus poſitas, exi-
ınivit ſe ille, qui erat in forma Dei, ut fieret un-
ıentum exinanitum nomen ejus: ut non jam inac-
ɛſſam lucem tantummodo habitaret, & in forma Dei
ɛrmaneret, ſed verbum caro fieret, quo poſſent
ɛæ adoleſcentulæ, & in augmentis profectuum po-
ɛæ animæ, non ſolum diligere, ſed & trahere eum
l ſe. Trahit enim unaquæque anima, & aſſumit ad
verbum Dei pro capacitatis & fidei ſuæ menſura.
um autem traxerint ad ſe animæ verbum Dei, &
nſibus ſuis atque intellectibus inſeruerint, & dulce-
nis ejus & odoris ſenſerint ſuavitatem, ubi unguen-
ırum ejus fragrantiam ceperint, ratione dumtaxat
ventus ejus, & redemptionis ac paſſionis cauſas, cha-
ɛatemque agnoverint, qua pro ſalute omnium us-
ıe ad mortem crucis immortalis acceſſit, & his omni-
ıs velut divini cujusdam & ineffabilis unguenti odo-
bus invitatæ adoleſcentulæ, id eſt, animæ plenæ
igoris atque alacritatis effectæ, currunt poſt ipſum,
que ad odorem ſuavitatis ejus non lento gradu, nec
ırdis paſſibus, ſed rapido curſu, & tota properatio-
ɛ feſtinant, quemadmodum & ille, qui dicebat: Sic
ırro, ut comprehendam. Verum quod ait: *Un-
ıentum exinanitum nomen tuum, propterea adoleſcentulæ
lexerunt te, & traxerunt te poſt ſe: in odorem unguen-
ırum tuorum curremus.* Trahunt ad ſe Chriſtum ado-
ɛſcentulæ, ſi quidem de eccleſiis intelligatur, quæ
na quidem eſt, cum perfecta eſt. Multæ vero ſunt
doleſcentulæ, cum adhuc inſtruuntur & proficiunt.
ſtæ ergo trahunt ad ſe Chriſtum per fidem, quia Chri-
ıus, ubi viderit congregatos duos, vel tres in fide
ıominis ſui, vadit illuc, & eſt in medio eorum, fide

eorum tractus & unanimitate provocatus. Si vero tertia expositione de anima verbum Dei sequente intelligi hæc oportet, quæcumque anima fuerit erudita primo in moralibus, secundo etiam in naturalibus exercitata, per illa omnia, quæ in his disciplinis edoceri supra ostendimus, ipsa morum emendatio, & eruditio rerum, ac probitas disciplinæ trahit ad se verbum Dei, & libens trahitur: gratissime enim ad eruditas animas venit, & trahi se ab his indulgenter accipit, benigneque concedit. Requiro sane, si solum nomen ejus, quia unguentum factum est eximium, tantum operis egerit, & ita suscitarit adolescentulas, ut primo traherent eum ad se, & habentes eum apud se, caperent unguentorum ejus odorem, & statim currerent post eum: si hæc, inquam, omnia solo nomine ejus effecta sunt, quid, putas, faciet ipsa ejus subsantia? Quid ex illa adolescentulæ istæ virtutis, quid vigoris accipient, si quo pacto potuerint aliquando ad ipsam ejus incomprehensibilem atque ineffabilem subsantiam pervenire? Ego puto, quod, si ad hoc aliquando pervenerint, jam non ambulent, neque currant, sed vinculis quibusdam charitatis ejus astrictæ adhæreant ei, ne ultra mobilitatis alicujus ullus in eis residеat locus, sed sint cum eo unus spiritus, & compleatur in eis illud, quod scriptum est: *Sicut tu pater in me, & ego in te unum sumus, ita & isti in nobis unum sint.* Sed nunc interim, ut videtur, sponsa consociatis sibi adolescentulis multis, quantum in posterioribus nullus esse numerus dicitur, ab uno solo sensu, id est, odoratu tantummodo capta, currere se in odorem unguentorum sponsi commemorat: sive quod ipsa cursu indigeat adhuc & profectu, sive quod ipsa quidem perfecta sit, pro his autem adolescentulis, quæ adhuc cursu & profectibus indigent, etiam ipsa se currere fatetur: sicut & ille, qui cum ipse sub lege non esset, sit tamen sub lege,

ut

ut eos, qui ſub lege ſunt, lucrifaciat; & iterum cùm in lege ſit Chriſti, his tamen, qui ſine lege ſunt, fit & ipſe ſine lege, ut eos, qui ſine lege ſunt, ſalvet. Et hoc fit, ut diximus, ſolo adhuc odoratu ejus accepto. Quid, putas, agent, cum & auditum earum & viſum & tactum, guſtumque occupaverit verbum Dei, & ſingulis quibusque ſenſibus virtutes ex ſe competentes naturæ earum capacitatique præbuerit? ita, ut oculus, ſi videre potuerit gloriam ejus, gloriam tanquam unigeniti a patre, aliud ultra jam videre nolit, neque auditus aliud, quam verbum vitæ & ſalutis audire. Sed & cujus manus palpaverit de verbo vitæ, nihil ultra materiale, nihil fragile caducumque palpabit, nec guſtus, cum guſtaverit bonum verbum Dei, carnemque ejus & panem, qui de cœlo deſcendit, aliud quid poſt hæc guſtare patietur. Præ dulcedine namque ipſius, & ſuavitate omnis reliquus ei ſapor aſper videbitur & amarus, & ideo hoc ſolo veſcetur. Omnem namque ſuavitatem, quamcunque cupierit, in hoc inveniet; ad omnia namque aptum ſe reddit, & habilem. Denique his, qui ex incorruptibili ſemine regenerantur, rationabile & ſine dolo efficitur lac: his vero, qui infirmantur in aliquo, olera ſe præbet ad hoſpitalitatis amicitiam & gratiam. His vero, qui pro poſſibilitate ſumendi, exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali, cibum ſe ſolidum præbet. Si qui vero ſunt, qui exierint de Ægypto, & ſecuti columnam ignis & nubis, in eremum venerint, de cœlo ad illos deſcendit, minutum & ſubtilem eis præbens cibum, angelico ſimilem, ita, ut panem angelorum manducet homo. Habet & alias multas in ſemetipſo atque innumeras ciborum differentias, quas interim pelle quis & carne oſſibusque indutus & nervis, capere non poteſt. Qui autem dignus fuerit redire, & eſſe cum Chriſto, quique in parvo fidelis inventus, conſtituetur ſuper multa, ille guſtabit

ſtabit & capiet voluptatem Domini, perductus ad locum quendam, qui pro hujusmodi ciborum copiis & varietatibus deliciarum nominatur locus. Propter quod & in Eden poſitus dicitur, quod delicias indicat. Ibi enim dicetur ad eum: *Deliciare in Domino.* Deliciabitur autem non in uno ſolo edendi guſtandique ſenſu, ſed & auditu deliciabitur, & viſu & tactu odoratuque deliciabitur. In odorem namque unguenti ejus curret. Et ita omnibus ſenſibus ſuis deliciabitur in verbo Dei is, qui ad ſummam perfectionis ac beatitudinis venerit. Unde & in his poſiti locis, deprecamur auditores horum, ut mortificent carnales ſenſus, ne quid ex iis, quæ dicuntur, ſecundum corporis motus excipiant, ſed illos diviniores interioris hominis ad hæc capienda ſenſus exhibeant: ſicut Salomon edocet nos, dicens: *Senſum autem divinum invenies.* Et ut Paulus quoque ad Hebræos ſcribit de perfectis, ut ſupra memoravimus, qui exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni vel mali: oſtendens, eſſe in homine præter hos corporeos ſenſus quinque alios nihilominus, qui exercitio quæruntur, & exercitati dicuntur, cum ſcilicet intelligentiam rerum acumine acriore diſcutiunt. Non enim perfunctorie, &, ut libet, audiendum eſt, quod apoſtolus de perfectis dicit, quia exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni vel mali. Quod ut clarius eluceſcat, ſumamus, ſi videtur, exemplum ab his corporalibus ſenſibus, & ita demum ſtatim ad illos divinos, quos ſcriptura nominat, ſenſus interioris hominis veniemus. Si enim corporeus oculus exercitium viſus habeat, nullo impediente obſtaculo, integre & absque ulla falſitate, vel colores corporum, vel magnitudines qualitatesque deprehendet. Nam ſi aut caligine, aut alia qualibet infirmitate impediatur aſpectus, & rubrum pro albo, & viride pro nigro, aut rectum putat eſſe aliquid, cum curvum

ſit

ſit & tortuoſum, conturbabitur ſine dubio judicium mentis, & aliud pro alio agetur. Ita ergo & interior viſus, niſi eruditione & induſtria fuerit exercitatus, quo per multam peritiam diſcretionem boni habeat ac mali, ſed ignorantia & imperitia tanquam caligo oculis inciderit, aut etiam malitiæ alicujus languor tanquam lippis oculis acceſſerit, diſcrimen boni aut mali intueri nullatenus poſſit: & inde fiet, ut mala pro bonis agat, bona vero pro malis ſpernat. Secundum hanc vero formam, quam de viſu corporis animæque tractavimus, conſequenter etiam de auditu & guſtu & odoratu, tactuque per ſingulas quasque ſui generis virtutes ſenſuum corporalium referens ad animæ ſenſus, quæ in ſingulis adhiberi debeant exercitia, quæque debeat emendatio parari, dilucide recognoſces. Hæc autem paulo latiori exceſſu proſecuti ſumus, oſtendere volentes, odoratum ſponſæ & adoleſcentularum, quo odoratæ ſunt odorem unguentorum ſponſi, non corporis ſenſus, ſed divini odoris illius, & interioris, qui appellatur, hominis dici. Hic ergo odorationis ſenſus, in quo ſanus eſt & integer, odore Chriſti accepto ex vita adducit ad vitam. Si vero non ſit ſanus, hoc odore ſuſcepto de morte in mortem dejicit, ſecundum illum, qui dicebat: *Quoniam Chriſti bonus odor ſumus, aliis quidem de vita in vitam, aliis autem odor de morte in mortem.* Denique & hi, quibus intellectus herbarum eſt pigmentorumque peritia, ferunt, quædam eſſe pigmenta, quorum ſi odorem ceperint, nonnulla animalia continuo intereunt: alia vero eodem odore recreantur, vitamque recipiunt. Et nunc ergo in his ipſis expoſitionibus & ſermonibus, quos habemus in manibus, videtur aliis eſſe vita ex vita, aliis vero mors ex morte. Nam ſi hæc exponi ita audiat animalis, qui dicitur, homo, qui non poteſt percipere & intelligere, *quæ ſunt ſpiritus Dei*, irridebit ſine

dubio, atque inepta hæc eſſe & inania, pronunciabit, dicens, ſomnia potius, quam rerum cauſas & dogmata divina tractari. His ergo odor hic Cantici Canticorum efficitur de morte in mortem, ſcilicet de morte infidelitatis in mortem judicii & condemnationis. Sequentibus vero ſpiritalem ſenſum & ſubtilem, atque intelligentibus majorem ineſſe veritatem in his, quæ non videntur, quam in his, quæ videntur, & veriora haberi apud Deum inviſibilia & ſpiritalia magis, quam viſibilia & corporalia, amplectenda ſine dubio hujusmodi intelligentia videbitur & ſequenda. Agnoſcunt enim, tale eſſe intelligendæ veritatis iter, quo pervenitur ad Deum. Sed ſiquidem alienus a fide ſit is, qui hæc ſtulta judicat & irridenda, nihil mirum. Si vero aliquis ex his ſit, qui videntur credére, & ſcripturarum auctoritatem recipere, non tamen recipit expoſitionis hujus ſpiritalis formam, ſed irridet & derogat, tentemus ex aliis ſcripturarum locis inſtruere eum ac perſuadere. Qui ſi forte poterit ſic reſipiſcere, & talia quædam dicamus ad eum: ſcriptum eſt: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Dicat ergo nobis, qui ſunt oculi, qui illuminantur luce præcepti. Et iterum: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quæ ſunt aures iſtæ, quas qui habuerit, ipſe ſolus verba Chriſti audire dicatur? Et iterum: *Quoniam Chriſti bonus odor ſumus Deo*, & in aliis: *Guſtate & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus.* Et quid alius ait: *Manus noſtræ palpaverunt de verbo vitæ.* Putasne in his omnibus non movebitur, ut advertat hæc univerſa non de corporeis ſenſibus dicta, ſed de his, quos ſecundum interiorem hominem ineſſe unicuique docuimus? niſi ſi contentionis & jactantiæ vitio agitur, qui ejusmodi eſt. Quibus vitiis quoniam & viſus ille interior excæcatur, & odoratus occluditur, & obduratur auditus, merito nec videre, quæ ſpiritualia ſunt, nec audire poteſt, ſed nec odo-

rem

rem iſtum Chriſti capere, quo nunc recepto adoleſcentulæ iſtæ, in quibus bene ſanus & vigens erat hic ſenſus, in odorem unguentorum ejus currunt poſt ipſum, nec deficiunt currentes, aut laborant, quia ſuavitate odoris ipſius, qui eſt de vita in vitam, refectæ jugiter invaleſcunt. Poteſt adhuc & hoc modo accipi, quod ait: *Unguentum exinanitum nomen tuum. Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te.* Unigenitus Dei filius, cum in forma Dei eſſet, exinanivit ſemetipſum, & formam ſervi accepit. Exinanivit autem de plenitudine ſine dubio, in qua erat. Illi ergo, qui dicunt, quia *de plenitudine ejus nos omnes accepimus*, ipſi ſunt adoleſcentulæ, quæ de ea plenitudine, ex qua ſe ille exinanivit, & factum eſt unguentum exinanitum nomen ejus, percipientes, dicunt: *Poſt te in odorem unguentorum tuorum curremus.* Niſi enim exinaniſſet unguentum, hoc eſt, plenitudinem divini Spiritus, & humiliaſſet ſe usque ad formam ſervi, capere eum nullus in illa divinitatis plenitudine potuiſſet, niſi ſola fortaſſis ſponſa, pro eo, quod videtur indicare, quia unguentum iſtud exinanitum non ſibi, ſed adoleſcentulis dilectionis dederit cauſam. Sic enim dicit: *Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adoleſcentulæ dilexerunt te.* Ac ſi diceret: Adoleſcentulæ quidem propterea dilexerunt te, quia exinaniſti te de forma Dei, & factum eſt unguentum exinanitum nomen tuum. Ego autem non pro exinanito unguento, ſed pro ipſa unguentorum plenitudine dilexi te. Hoc enim indicat in eo loco, ubi dicit: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Quod vero etiam ipſa cum adoleſcentulis poſt ipſum ſe curſuram dicit, hanc aio eſſe cauſam, quod perfecti quique omnia omnibus fiant, ut omnes lucrifaciant, ſicut jam ſupra expoſuimus.

Introduxit me rex in cubiculum ſuum, exultemus & jocundemur in te. Cum indicaſſet ſponſo ſuo ſponſa, quod adoleſcentulæ odore ejus captæ currerent

...dam propositum di
si historicus intellectus. Sed quo
tur, ecclesia est ad Christum ven
bo Dei adhærens, quod aliud
promptuarium Dei credendum es
siam, vel animam cohærentem
ipse arcanus sensus ejus & recondi
lus dicebat: *Nos autem sensum Chr*
mus, quæ a Deo donata sunt nobis.
oculus non vidit, nec auris audivit,
ascenderunt, quæ præparavit Deus h
Cum igitur Christus animam in int
sus inducit, in cubiculum regis int
quo sunt thesauri sapientiæ ac scient
Nonnihil autem vacuum videtur,
set dicere: Introduxit me sponsus
nus meus, aut aliquid hujusmodi
nunc, quia cubiculum dictura erat
biculum, & non aliud nomen po
set' fortassis aliquis etiam medio
propterea arbitror in

illa verba talia quædam, quæ hortarentur eum ad majorem profectum, & promitterent ei, quod, ſi perſeveraret usque in finem, & ipſe poſſet intrare regis cubiculum, ſecundum iſtud, quod per prophetam quoque promittitur: *Dabo tibi theſauros obſcuros, occultos, inviſibiles. Aperiam tibi, ut cognoſcas, quia ego ſum Dominus Deus tuus, qui vocavi nomen tuum Iſrael.* Currunt ergo adoleſcentulæ poſt ipſum, & in odorem ejus, unaquæque tamen pro viribus, alia quidem velocius, alia paulo tardius, alia etiam inferius cæteris & ultimo, alia primo loco. Veruntamen currunt omnes, ſed una eſt perfecta, quæ currit ſic, ut perveniret, & ſola acciperet palmam. Sola enim eſt, quæ dicit: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Cum prius non de ſe ſola, ſed de pluribus dixiſſet, quia *poſt te in odorem unguentorum tuorum curremus.* Introducitur ergo in cubiculum Regis, & efficitur regina, & ipſa eſt, de qua dicitur: *Regina aſtitit a dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietatibus.* De his autem adoleſcentulis, quæ poſt ipſam cucurrerant, & procul ab ea in ipſis currendi ſpatiis remanſerant, dicitur: *Adducentur regi virgines poſt eam, proximæ ejus adducentur tibi: Adducentur in lætitia & exultatione, inducentur in templum regis.* Sed & illud etiam in hoc advertere debemus, quod, ſicut rex habet cubiculum quoddam, in quod reginam ſive ſponſam ſuam introducit: ita habet & ſponſa ſuum cubiculum, in quod monetur per verbum Dei ingreſſa, claudere oſtium, & ita concluſis illis omnibus divitiis ſuis intra illud cubiculum orare eum, qui videt in abſcondito, & perſpicit, quantas opes, animi ſcilicet virtutes, intra cubiculum ſuum ſponſa condiderit, ut videns ejus divitias, det ei petitiones ſuas. *Omni* enim *habenti dabitur.* Quod autem ait: *Exultemus & jucundemur in te*, videtur ex perſona adoleſcentularum dici, vel optantium, *& petentium a ſponſo*, ut, quem-

...congratulantibus
petentibusque, ut participes fiat
lætitiæ. *Diligemus ubera tua super*
dem, poſtquam oſcula meruit ac
cipere, & uberibus ejus perfrui
ſunt ubera tua ſuper vinum. Adol
nondum ad id beatitudinis venera
perfectionis acceperant, neque
ctus perfectæ charitatis explevera
tæ pronunciarent uberibus ejus,
dentes tamen, ſponſam delectari
ſponſi, ex fontibus ſcilicet ſapient
de uberibus ejus fluunt, & pocul
ſumentes tanquam imitatrices perf
ſiderantes eisdem veſtigiis incede
dicunt: *Diligemus ubera tua ſuper v*
quidem nondum in id perfectioni
jam diligamus ubera tua plus quam
ubera tua, quæ ſunt ſuper vinum:
do ſenſus ſtare videbitur) gerimus
pote adoleſcentulæ

nit plenitudo temporum, & Chriſtus in eis profe-
ætate & ſapientia, & jam ſentire cœperint, quid
t ubera ſponſi, quæque in his perfectio verbi Dei,
doctrinæ ſpiritalis plenitudo deſignetur, etiam pro-
ttunt, quia plus quam vinum, quod nunc tanquam
rvulæ bibunt, dilecturæ ſint ubera ſponſi, id eſt,
penſiores futuræ erga perfecta, & omni plenitudi-
decreta dogmata Chriſti, quam jam antea, ſivè
communibus ſtudiis, ſive in legis & prophetarum
æ ſunt inſtitutionibus extitiſſe. *Æquitas dilexit te.*
iam hoc mihi videntur adoleſcentulæ proloqui, ve-
ſatisfacientes pro eo, quod dilecturas ſuper vi-
m ſe promiſerunt ubera ſponſi, & non jam in præ-
ti diligant, neque integram vim charitatis oſten-
nt. Eſt ergo vox iſta velut incuſantium ſemetipſas:
aſi quæ nondum abjecta omni iniquitate, pervene-
it ad æquitatem, ut poſſint jam diligere ſuper vi-
m ubera ſponſi, ſcientes, inconveniens eſſe, ut
quid adhuc reſideat iniquitatis in eo, qui ad perfe-
onem ſpiritalis & myſticæ doctrinæ pervenerit.
uia ergo ſumma perfectionis in charitate conſiſtit,
aritas autem nihil iniquitatis admittit; ubi autem
hil iniquitatis eſt, ibi ſine dubio eſt æquitas; me-
o ergo æquitas eſſe dicitur, quæ diligit ſponſum.
t vide, ſi non ob hoc etiam videtur illud in Evan-
lio a ſalvatore dictum: *Si diligitis me, mandata mea*
rvate. Si ergo, qui diligit Chriſtum, mandata ejus
ıſtodit, nulla eſt in eo iniquitas, ſed æquitas in eo
ermanet; æquitas ergo eſt, quæ mandata ejus cu-
odit, & diligit Chriſtum. Et rurſum: Si is, qui
ıandata cuſtodit, ipſe diligit Chriſtum, mandata au-
em in æquitate ſervantur, & æquitas eſt, quæ dili-
it Chriſtum: qui iniquum aliquid gerit, neque man-
lata cuſtodit, neque diligit Chriſtum. Erit ergo,
ıt, quantum iniquitatis in *nobis eſt*, tantum longe
imus a *dilectione Chriſti, & tantum* mandatorum ejus

præva-

prævaricatio habeatur in nobis. Et ideo regulam quandam directam ponamus esse æquitatem, ut, si quid in nobis iniquitatis est, hanc adhibentes & superducentes directoriam mandatorum Dei, si quid in nobis curvum, si quid tortuosum est, ab hujus regulæ linea resecetur, ut possit & de nobis dici: *Æquitas dilexit te.* Possumus autem etiam sic accipere, ut videatur simile esse, quod dixit: *Æquitas dilexit te*, ac si dixisset: Justitia dilexit te, & veritas, & sapientia, & pudicitia, & singulæ quæque virtutes. Nec mireris sane, si dicimus virtutes esse, quæ diligunt Christum, cum in aliis ipsarum virtutum substantiam Christum soleamus accipere. Quod & frequenter invenies in scripturis divinis pro locis & opportunitatibus aptari. Invenimus namque ipsum & justitiam dici, & pacem, & veritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis: *Justitia & pax osculatæ sunt*, &: *Veritas de terra orta est, & justitia de cælo prospexit.* Quæ utique omnia ipse esse, & rursum ipsum dicuntur amplecti. Sed & sponsus idem dicitur, idem etiam sponsa nominatur, ut in prophetia scriptum est: *Sicut sponso imposuit mihi mitram, & sicut sponsam ornavit me ornamento.*

ORIGENIS
CANTICUM CANTICORUM
LIBER SECUNDUS.

a ſum & formoſa, filiæ Hieruſalem, ut tabernacula edar, ut pelles Salomonis. In aliis exemplaribus us: *Nigra ſum & formoſa.* Rurſus in hoc perſponſæ loquentis introducitur: loquentis autem d illas adoleſcentulas, quæ cum ipſa currere ſoſed ad filias Hieruſalem, quibus tanquam his, lerogaverint fœditati ejus, reſpondere videtur, ere: Fuſca quidem ſum, vel nigra, quantum lorem ſpectat, filiæ Hieruſalem: formoſa vero, s interna membrorum lineamenta perſpiciat. & tabernacula, inquit, Cedar, quæ eſt gens a, nigra ſunt, & ipſa gens Cedar nigredo vel obas interpretatur. Sed & pelles Salomonis nigræ nec tamen ob hoc tanto regi in omni gloria ſua im viſa eſt indecora nigredo. Non ergo mihi, e Hieruſalem, exprobretis culpam coloris, cum aturalis, ſive exercitio quæſita corpori pulchrinon deſit. Hæc continet hiſtoricum drama, & oſitæ fabulæ ſpecies. Sed redeamus ad ordinem cum. Hæc ſponſa, quæ loquitur, eccleſiæ pern tenet ex gentibus congregatæ. Filiæ vero Hiem, ad quas ei ſermo eſt, illæ ſunt animæ, quæ ter electionem patrum chariſſimæ quidem dicuninimicæ autem propter evangelium. Iſtæ ſunt Hieruſalem civitatis terrenæ, quæ videntes ecm ex gentibus, quamvis pro eo ignobilem, quod roſitatem ſibi Abraham, & Iſaac, & Jacob non poſſit

cepi, habeo tamen pulchritudin
Nam & in me illud primum eſt,
Dei in mé factum eſt: nunc acced
recepi ſpeciem meam. Quamvis
obſcuritate comparetis me taberna
libus Salomonis, tamen & Cedar
dit. Secundo namque loco ex Iſn
Iſmael non fuit expers divinæ ben
pellibus Salomonis comparatis m
ſunt, quam pelles tabernaculi Dei
vos, o filiæ Hieruſalem, mihi c
brare nigredinem. Quomodo non
in lege veſtra ſcriptum eſt, quid p
derogavit Moſi, cum Æthiopiſſam
uxorem. Quomodo ignoratis illu
brationem in me nunc veritate cc
illa Æthiopiſſa, ego ſum nigra qui
ſte generis, formoſa vero propter
dem. Suſcepi enim in me filium D
carnem factum. Acceſſi ad eum,

deatur esse & operosum, colligere ex scripturis divinis, in quibus vel qualiter sacramenti hujus forma præcesserit: tamen non mihi penitus omittendum videtur, sed, quam potuerit, breviter memorandum. Primo ergo in Numerorum libro de Æthiopissa ita scriptum: *Et locuta est Maria ad Aaron, & derogaverunt Mosi propter mulierem Æthiopissam, quam accepit uxorem, & dixerunt: Numquid Mosi soli locutus est Dominus? Nonne & nobis locutus est?* Et iterum in tertio Regnorum libro scriptum est de Regina Saba, quia venit a finibus terræ, audire sapientiam Salomonis, hoc modo: *Regina Saba audivit nomen Salomonis, & nomen Domini, & venit, tentare eum in parabolis, & venit in Hierusalem in virtute magna valde: & cameli portantes aromata, & aurum multum valde, & lapidem pretiosum, & ingressa est ad Salomonem, & locuta est ei omnia verba, quæ erant in corde suo, & enunciavit ei Salomon omnia verba ejus, & non fuit verbum, quod omiserit rex, & non enunciaverit ei rex. Et vidit Regina Saba omnem prudentiam Salomonis, & domum, quam ædificavit, & cibos Salomonis & sedem puerorum ejus, & ordinem ministrorum ejus, & vestes ejus, & vini fusores ejus, & holocausta ejus, quæ offerebat in domo Domini, & obstupuit, & dixit ad Regem Salomonem: Verus est sermo, quem ego audivi in terra mea de verbo tuo, & prudentia tua, & non credidi iis, qui loquebantur mihi, usquequo venirem, & viderunt oculi mei, & ecce nec media pars est, quæ nunciabantur mihi. Addidisti enim bona super omnem auditionem, quam audivi in terra mea. Beatæ mulieres tuæ, beati pueri isti, qui assistunt in conspectu tuo semper, & audiunt omnem prudentiam tuam. Sit dominus Deus tuus benedictus, qui tibi dedit sedem Israel. Quoniam dilexit Dominus Israel, & voluit eum permanere in æternum, posuit te regem super eos, ut facias judicium cum justitia, & judices eos. Et dedit Salomoni centum viginti talenta auri, & odoramenta multa valde, & lapidem pretiosum.*

Nunquam

Nunquam talia venerant oderamenta, nec in tanta multitudine, quæ dedit Regina Saba regi Salomoni. Hanc autem historiam paulo latius repetere voluimus, & inferere huic expositioni nostræ, scientes, in tantum convenire hæc ad personam ecclesiæ, quæ ex gentibus venit ad Christum, ut ipse Dominus in Evangeliis Reginæ hujus faceret mentionem, dicens, ea veniisse a finibus terræ, ut audiret sapientiam Salomonis. Austri autem reginam dicit eam, pro eo quod Æthiopia in Austri partibus jaceat, & a finibus terræ quasi in ultimo posita. Invenimus autem hujus ipsius reginæ etiam Josephum in historia sua facere mentionem, addentem etiam hoc, quod, posteaquam regressa est, inquit, a Salomone, Cambyses rex naratus ejus sapientiam, quam sine dubio ex Salomonis sapientia susceperat, cognominavit, inquit, nomen ejus Meroen. Refert autem, quod non solum Æthiopiæ, sed & Ægypti regnum tenuerit. Addemus autem adhuc & ea, quæ in sexagesimo septimo psalmo de hac eadem forma continentur. Ait ergo ibi: *Dispergentes, quæ bella volunt, & veniant legati ex Ægypto, Æthiopia præveniet manus ejus Deo. Regna terræ cantate Deo, psallite Domino.* Est adhuc quarto in loco apud Sophoniam prophetam de hac eadem figura hoc modo scriptum: *Propterea sustine me, dicit Dominus in die resurrectionis meæ, in martyrio,* hoc est, *in testimonio, quoniam judicium meum est ad congregationes gentium, ut suscipiam reges, & effundam super eos omnem iram indignationis meæ. In igne zeli mei consumetur omnis terra. Quoniam tunc convertam in populis linguam in generationem ejus, ut invocent omnes nomen Domini, & serviant ei sub jugo uno. De ultra flumina Æthiopiæ suscipiam eos, qui dispersi sunt, & afferent sacrificium mihi. In die illa non confunderis Saba ab omnibus adinventionibus tuis, in quibus impie egisti in me.* Sed & in Hieremia scriptum est, quod principes quidam populi Isra-

mise-

miſerint Hieremiam *in lacum Melchiæ filii regis, qui erat in domo carceris, & depoſuerunt eum cum funibus, & in lacu non erat aqua, ſed cœnum, & erat in cœno. Audiens autem Abdimelech, Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis, quia miſerunt Hieremiam in lacum, locutus eſt regi, & dixit: Domine rex male fecerunt viri iſti omnia, quæ fecerunt in Hieremiam prophetam, quia miſerunt eum in lacum, & morietur ibi a facie famis, quoniam non ſunt jam panes in civitate. Et præcepit rex ipſi Abdimelech Æthiopi, dicens: Tolle hinc triginta homines, & educ eum de lacu, ut non ibi moriatur.* Et quid plura? Abdimelech Æthiops fuit, qui Hieremiam eduxit de lacu. Et paulo poſt: *Factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam, dicens: Vade, & dic Abdimelech Æthiopi, dicens: Sic dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego adduco verba mea ſuper civitatem iſtam in mala, & non in bona, & ſalvabo te in die illa, & non dabo te in manus hominum, quos tu times. A facie eorum ſalvans ſalvabo te, & in gladio non cades, ſed erit anima tua in ſalutem, quoniam confiſus es in me, dicit Dominus.* Hæc interim ad præſens de ſcripturis ſanctis occurrere potuerunt, quibus mihi videtur propoſiti de Canticis Canticorum verſiculi myſterium comprobari, in quo dicit: *Fuſca ſum, ſive nigra, & formoſa filiæ Hieruſalem, ſicut tabernaculum Cedar, & ſicut pelles Salomonis.* Invenitur ergo Moyſes, in Numeris accipere Æthiopiſſam uxorem fuſcam, vel nigram, pro qua Maria & Aaron derogant ei, & indignantes dicunt: *Nunquid Moyſi ſoli Dominus locutus eſt? Nonne & nobis locutus eſt?* In quo, ſi diligenter conſideres, nec conſequentiam ſermo invenitur habere hiſtoricus. Quid enim convenire ad rem videbitur, ut indignantes pro Æthiopiſſa dicant: *Nunquid ſoli Moyſi locutus eſt Dominus, nonne & nobis locutus eſt?* Oportebat enim, ſi hoc erat in cauſa, dici ab eis, non oportuit te, o Moyſes, uxorem accipere Æthiopiſſam, & de ſemine Cham, ſed de genere tuo,

& de domo Levi. Horum nihil dicunt, ſed aiunt: *Nunquid Moyſi ſoli locutus eſt Deus? Nonne & nobis locutus eſt?* In quo & mihi videtur ſecundum myſterium magis intellexiſſe, quod geſtum eſt, & vidiſſe, quod jam Moyſes, id eſt, ſpiritalis lex, in nuptias & conjugium congregatæ ex gentibus migraret eccleſiæ & Mariam, quæ ſynagogæ derelictæ formam, & Aaron, qui ſacerdotii carnalis tenebat imaginem, videntes, ablatum eſſe a ſemetipſis regnum, & datum eſſe genti facienti fructus ejus dicere: *Nunquid Moyſi ſoli locutus eſt Deus? Nonne & nobis locutus eſt?* Denique & Moyſes ipſe, cum tanta & tam magnifica ejus opera fidei ac patientiæ referantur, nunquam tantis a Deo elatus eſt laudibus, ut nunc, cum Æthiopiſſam duxit uxorem. Nunc de eo dicitur, quia *Moyſes homo manſuetus valde ſuper omnes homines, qui ſunt ſuper terram.* Nunc & illud de eo dicit Dominus, quia, *ſi fuerit in vobis propheta, in viſionibus loquar ei, aut in ſomniis, non ita, ut famulo meo Moyſi, qui in omni domo mea fidelis eſt. Os ad os loquar ad eum, in ſpecie, & non in ænigmate, gloriam domini vidit. Et cur non timuiſtis detrahere famulo meo Moyſi?* Hæc omnia pro conjugio Æthiopiſſæ Moyſes audire meruit a Domino. Verum de his plenius in libro Numerorum proſecuti ſumus: quæ ſi quis dignum judicat noſcere, illa perquirat. Nunc autem ſufficiat approbare ex his, quod ipſa eſt nigra, & formoſa, & Æthiopiſſa, quam Moyſes, id eſt, lex ſpiritalis, quæ ſine dubio Verbum Dei & Chriſtus eſt, in conjugium ſuum aſciſcit, licet obtrectent, & derogent filiæ Hieruſalem, plebs ſcilicet iſta cum ſacerdotibus ſuis. Videamus autem & ea, quæ ex tertio Regnorum libro protulimus de Regina Saba, & ipſa nihilominus Æthiopiſſa, cui teſtimonium dat Dominus in Evangeliis, quod in die judicii veniat cum viris generationis incredulæ, & condemnet eos, quia venit a finibus terræ audire ſapien-

pientiam Salomonis, & addit, quia *plus Salomone hic*, docens per hoc, plus esse veritatem, quam veritatis figuras. Venit ergo & hæc, imo secundum figuram ejus ecclesia venit ex gentibus, audire sapientiam Salomonis veri, & veri pacifici Domini nostri Jesu Christi. Venit & hæc, primo quidem tentans eum per ænigmata & quæstiones, quæ ei prius insolubiles videbantur: atque ab ipso de agnitione verbi Dei, & de creaturis mundi, vel de immortalitate animæ, & judicio futuro, quod apud eam & apud doctores ejus gentiles duntaxat philosophos incertum semper aut dubium manebat, absolvitur. Venit ergo Hierusalem, ad visionem scilicet pacis, cum multitudine & virtute multa; non enim cum una sola gente, ut prius synagóga solos habuit Hebræos, sed cum totius mundi gentibus venit, deferens etiam munera digna Christo, odoramentorum siquidem suavitates, opera scilicet bona, quæ ad Deum per odorem suavitatis ascendunt. Sed & auro venit repleta, sensibus sine dubio & rationabilibus disciplinis, quas ante fidem adhuc ex communi & scholari eruditione collegerat. Detulit etiam lapidem precioſum, quem ornamenta morum possumus intelligere. Cum hoc ergo apparatu intrat ad pacificum regem Christum, & ipsi aperit cor suum, in confessione & pœnitentia scilicet præcedentium delictorum, & locuta est ei omnia, quæ erant in corde suo, propter quod & Christus, qui est pax nostra, enunciavit ei omnia verba ejus, & non est verbum, quod omiserit rex, & non enunciaverit ei. Denique cum jam tempus passionis appropinquaret, sic loquitur ad eam, id est, ad electos discipulos suos: *Jam non dicam vos servos, sed amicos, quia servus nescit, quid faciat dominus ejus. Ego autem nota feci vobis omnia, quæcumque audivi a patre meo.* Sic ergo impletur, quod dixit, quia non fuerit verbum, quod non enunciaverit pacificus Dominus re-

ginæ Sabæ, id eſt, eccleſiæ ex gentibus congregatæ Quodſi intuearis eccleſiæ ſtatum, & diſpenſatione ejus, ordinationesque ejus conſideres, tunc advertes quomodo regina mirata ſit omnem prudentiam Salomonis. Simul & require, cur non dixerit omnem ſapientiam, ſed omnem prudentiam Salomonis: quoniam quidem eruditi viri prudentiam de humanis negotiis, ſapientiam de divinis intelligi volunt. Idcirco fortaſſis & eccleſia nunc interim Chriſti prudentiam miratur, dum in terris eſt, & inter homines converſatur. Cum autem venerit, quod perfectum eſt, & de terris translata fuerit ad cœlum, tunc videbit omnem ſapientiam ejus, cum jam non per ſpeciem, non per ænigmata, ſed facie ad faciem de ſingulis quibusque perſpiciet. Vidit autem & domum, quam ædificavit, ſine dubio incarnationis ejus myſteria. Ipſa eſt enim domus, quam ædificavit ſibi ſapientia. Vidit & cibos Salomonis. Illos puto, de quibus dicebat: *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me, ut perficiam opus ejus.* Vidit & ſedem puerorum ejus. Eccleſiaſticum, puto, ordinem dicit, qui in epiſcopatus vel presbyterii ſedibus habetur. Vidit & ordinationes, ſive ſtationes miniſtrorum ejus. Diaconorum, ut mihi videtur, ordinem memorat aſtantium divino miniſterio. Sed & veſtes ejus vidit. Illas credo, quibus induit eos de quibus dicitur: *Quicunque autem in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Sed & vini fuſores ejus, arbitror, dici doctores, qui Verbum Dei & doctrinam quaſi vinum populis miſcent, quod auditorum cordi lætificet. Vidit & holocauſta ejus, orationum ſine dubio ſupplicationumque myſteria. Hæc ergo omnia, ubi vidit in domo regis pacifici, imo Chriſti nigra hæc & formoſa obſtupuit, & ait ad eum: *Verus eſt ſermo, quem audivi in terra mea de verbo tuo, & de prudentia tua.* Propter enim verbum tuum, quod agnovi verum eſſe verbum, veni ad te. Omnia etenim,

nim verba, quæ mihi dicebantur, & quæ audiebam, cum eſſem in terra mea, a doctoribus ſcilicet ſæculi & philoſophis, non erant vera. Iſtud eſt ſolum verum verbum, quod eſt in te. Sed fortaſſis quærendum videbitur, quomodo dicat Regi Regina hæc, quia non credidi his, quæ dicebantur mihi de te, cum utique non veniſſet ad Chriſtum, niſi credidiſſet. Sed vide, ſi poſſumus hoc modo ſolvere, quod ponitur. *Non iis*, inquit, *credidi, qui loquebantur mihi.* Non enim fidem meam in illos, qui locuti ſunt de te, ſed in te direxi, id eſt, non hominibus, ſed tibi credidi Deo. Et per illos quidem audivi, ad te autem veni, & tibi credidi, apud quem multo plura viderunt oculi mei, quam annunciabantur mihi. Revera enim, cum pervenerit nigra hæc & formoſa in Hieruſalem cœleſtem, & ingreſſa fuerit viſionem pacis, multo plura & magnificentiora, quam nunc ei ſunt annunciata, perſpiciet. Nunc enim tanquam in ſpeculo & ænigmate, tunc autem videbit facie ad faciem, cum conſequetur ea, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt. Et tunc videbit, quia nec medietas eorum eſt, quæ audivit in hac ſua terra poſita. Beatæ ergo ſunt mulieres Salomonis, animæ ſine dubio, quæ Verbi Dei & pacis ejus participes fiunt. Beati pueri ejus, qui aſſiſtunt in conſpectu ejus ſemper. Non illi, qui aliquando aſſiſtunt, & aliquando non aſſiſtunt, ſed qui ſemper, & ſine intermiſſione aſſiſtunt Verbo Dei, vere beati ſunt. Talis erat & illa Maria, quæ ſedebat ſecus pedes Jeſu, & audiebat eum, cui & teſtimonium reddidit ipſe Dominus, dicens ad Martham: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Adhuc nigra hæc & formoſa dicit: Benedictus, qui voluit dare te ſuper ſedem Iſrael. Vere enim, quia dilexit Dominus Iſrael, & voluit, ut ſtaret in æternum, poſuit te regem ſuper eum. *Quem?* pacificum ſine du-

bio. Christus enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem sepis solvit. Et post hæc omnia, *dedit*, inquit, *cxx. talenta auri regi Salomoni* regina Saba. Numerus hic cxx. consecratus est vitæ hominum eorum, qui fuerunt in diebus Noe, quibus istud conceditur spatium vitæ, quo invitantur ad pœnitentiam. Ipse autem numerus annorum & Moysis vitæ fuit. Offert ergo Christo ecclesia in auri specie & pondere non solum multitudinem sensuum suorum & intellectuum, sed legi Dei consecratos indicat sensus suos per hunc, qui Moysis annos vitæ continet numerum. Offert etiam suavitates odoramentorum, quales & quantæ nunquam venerant. Vel orationes in hoc, vel opera misericordiæ intellige. Nunquam enim vel tam recte oraverat, ut nunc, cum accessit ad Christum, vel tam pie operata fuerat, ut cum cognovit, justitiam suam non facere coram hominibus, sed coram patre, qui videt in abscondito, & reddet palam. Sed multum est, alienis in locis simul universa persequi hæc, quæ testimonii gratia videntur assumpta. Sufficiant ista de tertio libro regnorum. Videamus aliqua ex his, quæ de lxvij. psalmo protulimus, ubi ait: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Si enim intuearis, quomodo ex delicto Israel sit salus gentibus, & quod illorum lapsus introeundi viam nationibus dedit, advertes, quomodo prævenit & præcedit Æthiopiæ manus, hoc est, gentium populus, illos ad Deum, quibus primis data sunt eloquia Dei: & in hoc compleri, *Æthiopia præveniet manus ejus Deo:* & fit nigra ista formosa, etiam si nolunt, etiam si invident & obtrectant filiæ Hierusalem. Sed & prophetæ testimonium, quod posuimus, ubi susceptit Dominus etiam eos, qui veniunt de locis, quæ sunt ultra flumina Æthiopum, & afferunt hostias Deo, simili sensu advertendum puto. Videtur enim mihi, quod ultra flumina Æthiopiæ esse

dici-

dicitur ille, qui nimiis & ſuperabundantibus peccatis infuſcatus eſt, & atro malitiæ fuco infectus niger & tenebricoſus eſt redditus: & tamen ne hos quidem repellit Dominus, ſed omnes, qui ſacrificia contribulati ſpiritus, & humilitati cordis offerunt Deo, confeſſionis ſcilicet ac pœnitentiæ titulo ad eum converſi, non repelluntur ab eo. Sic enim pacificus dicit Dominus noſter: *Ego venientem ad me non repello.* Poteſt autem & de illis dictum videri, quod ultra flumina Æthiopum poſiti, venient etiam ipſi ad Deum, hoſtias deferentes, qui, poſteaquam intraverit omnis plenitudo gentium, quæ fluminibus Æthiopum comparatur, venient etiam ipſi, & tunc omnis Iſrael ſalvabitur: & pro eo ultra flumina Æthiopum dicantur, quaſi qui ulteriores & poſteriores ſint his ſpatiis, in quibus currit & inundatur gentium ſalus. Et ita forte compleri videtur hoc, quod dicit, quia *in die illa non confunderis*, omnis Iſrael, *ex omnibus adinventionibus tuis, in quibus impie egiſti in me.* Supereſt, ut illud teſtimonium, quod de Hieremia aſſumpſimus, explicetur, ubi Abdimelech nihilominus Æthiops vir eunuchus, cum audiſſet, quia Hieremias in lacum miſſus eſt a principibus populi, educit eum inde. Et puto, inconveniens non videri, ſi dicamus, quem principes Iſrael condemnaverunt, & in lacum mortis miſerunt, iſte alienigena & obſcuræ gentis homo & degeneris, id eſt, populus gentium, educit eum de lacu mortis, reſurrectionem ſcilicet ejus a mortuis credens, & fide ſua hunc, quem illi in mortem tradiderant, iſte de infernis revocat ac reducit. Sed & eunuchus hic Æthiops eſſe dicitur, credo, quod caſtraverit ſemetipſum propter regnum Dei, vel etiam, quod ſemen malitiæ in ſemetipſo non habeat. Servus quoque eſt regis, quia ſervus ſapiens imperat ſtultis Dominis. Interpretatur autem Abdimelech ſervus regum. Et ideo Dominus, relinquens popu-

lum Iſrael pro peccatis ſuis, ad Æthiopem verba dirigit, & ad ipſum mittit prophetam, & ipſi dicit: *Ecce ego adduco verba mea ſuper civitatem iſtam in malo & non in bona: & ſalvabo te in die illa, & non te dabo in manus hominum, ſed ſalvans ſalvabo te.* Salutis autem cauſa hæc eſt ei, quia eduxit prophetam de lacu, id eſt, quod fide ſua, qua Chriſtum reſurrexiſſe credit a mortuis, eduxiſſe eum ex lacu videtur. Habet ergo plurima teſtimonia fuſca hæc, vel nigra, & formoſa, in quibus libere agat, & cum fiducia dicat ad filias Hieruſalem, quia fuſca ſum quidem, vel nigra ſicut tabernacula Cedar, formoſa autem ſicut pelles Salomonis. De pellibus Salomonis ſcriptum aliquid proprie non memini. Puto autem, referri poſſe ad gloriam ejus, de qua dicit Salvator: *Quia nec Salomon in omni gloria ſua opertus eſt ſicut unum horum.* Nomen tamen ipſum pellium in tabernaculo teſtimonii invenimus frequenter referri, ſicut cum dicit: *Et facies pelles ex caprarum pilis operimentum ſuper tabernaculum teſtimonii, undecim pelles facies, longitudo pellis unius triginta cubitorum, latitudo quatuor cubitorum. Eadem menſura erit undecim pellibus, & conjunges quinque pelles ſimul, & alias ſex ſimul, & replicabis ſextam pellem a fronte tabernaculi: & facies quinquaginta anſulas per oram pellis unius, & quinquaginta anſulas per oram pellis alterius, per quas conjungantur una ad alteram: & facies circulos æreos quinquagenos, & conjunges ex ipſis pelles, & erit unum totum: & replicabis, quod ſupereſt ex pellibus, medietatem pellis unius a fronte tabernaculi, & ex alia medietate, quod ſupereſt, velabis poſteriora tabernaculi cubitum hinc, & cubitum inde, ex eo, quod abundat in longitudine pellium, & erit ad opertum tabernaculum ex lateribus hinc & inde.* Puto ergo, quod harum pellium mentio fiat in Cantico Canticorum, & iſtæ dicantur eſſe Salomonis, qui accipitur in pacificum Chriſtum. Ipſius ergo eſt tabernaculum, & ea, quæ ad taber-

nacu-

naculum pertinent: & præcipue, ſi illud tabernaculum conſideremus, quòd dicitur tabernaculum verum, quod fixit Deus, & non homo, & quod ait: *Non enim in manu facta ſancta intravit Jeſus exemplaria verorum.* Si ergo pulchritudinem ſuam ſponſa pellibus comparat Salomonis, illarum ſine dubio pellium gloriam & pulchritudinem dicit, quæ operiunt illud tabernaculum, quod fixit Deus, & non homo. Si vero nigredinem ſuam, quæ exprobrari a filiabus Hieruſalem videbatur, pellibus contulit Salomonis, hujus tabernaculi, quod exemplar veri tabernaculi vocatur, accipiendæ ſunt pelles: quaſi quod & ipſæ nigræ ſint quidem, utpote caprarum pilis textæ, & tamen uſum ornatumque exhibeant divino tabernaculo. Quod autem videtur eſſe perſona una, quæ loquitur, & pluribus ſe vel tabernaculis Cedar in nigredine, vel Salomonis pellibus comparavit, ita accipiendum eſt, quia una quidem perſona videtur, eccleſiæ innumeræ tamen ſunt, quæ per orbem terræ diffuſæ ſunt, atque immenſæ congregationes ac multitudines populorum: ſicut & regnum cælorum unum quidem dicitur, ſed multæ tamen in eo manſiones memorantur eſſe apud patrem. Poteſt autem & de unaquaque anima, quæ poſt peccata plurima convertitur ad pœnitentiam, dici, quod nigra ſit quidem pro peccatis, formoſa propter pœnitentiam & fructus pœnitentiæ. Denique & de hac ipſa, quæ nunc dicit: *Nigra ſum & formoſa*, quia non in finem in nigredine iſta permanſit, poſt hæc dicunt de ea ipſa filiæ Hieruſalem: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, incumbens ſuper fraternum ſuum? Ne videatis me, quoniam infuſcata ſum ego, quia deſpexit me ſol.* Infuſcata ſive denigrata, ſi competenter nobis videtur aptata expoſitio, quam in ſuperioribus vel de Æthiopiſſa, quæ a Moyſe ſuſcepta eſt in conjugium, vel de Regina Saba Æthiopum, quæ ſapientiam Salomonis venit audire, texuimus: merito nunc

lum Iſrael pro peccatis ſuis, ad Æthiopem verba dirigit, & ad ipſum mittit prophetam, & ipſi dicit: *Ecce ego adduco verba mea ſuper civitatem iſtam in mala & non in bona: & ſalvabo te in die illa, & non te dabo in manus hominum, ſed ſalvans ſalvabo te.* Salutis autem cauſa hæc eſt ei, quia eduxit prophetam de lacu, id eſt, quod fide ſua, qua Chriſtum reſurrexiſſe credit a mortuis, eduxiſſe eum ex lacu videtur. Habet ergo plurima teſtimonia fuſca hæc, vel nigra, & formoſa, in quibus libere agat, & cum fiducia dicat ad filias Hieruſalem, quia fuſca ſum quidem, vel nigra ſicut tabernacula Cedar, formoſa autem ſicut pelles Salomonis. De pellibus Salomonis ſcriptum aliquid proprie non memini. Puto autem, referri poſſe ad gloriam ejus, de qua dicit Salvator: *Quia nec Salomon in omni gloria ſua opertus eſt ſicut unum horum.* Nomen tamen ipſum pellium in tabernaculo teſtimonii invenimus frequenter referri, ſicut cum dicit: *Et facies pelles ex caprarum pilis operimentum ſuper tabernaculum teſtimonii, undecim pelles facies, longitudo pellis unius triginta cubitorum, latitudo quatuor cubitorum. Eadem menſura erit undecim pellibus, & conjunges quinque pelles ſimul, & alias ſex ſimul, & replicabis ſextam pellem a fronte tabernaculi: & facies quinquaginta anſulas per oram pellis unius, & quinquaginta anſulas per oram pellis alterius, per quas conjungantur una ad alteram: & facies circulos æreos quinquagenos, & conjunges ex ipſis pelles, & erit unum totum: & replicabis, quod ſupereſt ex pellibus, medietatem pellis unius a fronte tabernaculi, & ex alia medietate, quod ſupereſt, velabis poſteriora tabernaculi cubitum hinc, & cubitum inde, ex eo, quod abundat in longitudine pellium, & erit ad opertum tabernaculum ex lateribus hinc & inde.* Puto ergo, quod harum pellium mentio fiat in Cantico Canticorum, & iſtæ dicantur eſſe Salomonis, qui accipitur in pacificum Chriſtum.

Is ergo eſt tabernaculum, & ea, quæ ad taber-

nacu-

iaculum pertinent: & præcipue, ſi illud tabernaculum conſideremus, quod dicitur tabernaculum verum, quod fixit Deus, & non homo, & quod ait: *Non enim in manu facta ſancta intravit Jeſus exemplaria verorum.* Si ergo pulchritudinem ſuam ſponſa pellibus comparat Salomonis, illarum ſine dubio pellium gloriam & pulchritudinem dicit, quæ operiunt illud tabernaculum, quod fixit Deus, & non homo. Si vero nigredinem ſuam, quæ exprobrari a filiabus Hieruſalem videbatur, pellibus contulit Salomonis, hujus tabernaculi, quod exemplar veri tabernaculi vocatur, accipiendæ ſunt pelles: quaſi quod & ipſæ nigræ ſint quidem, utpote caprarum pilis textæ, & tamen uſum ornatumque exhibeant divino tabernaculo. Quod autem videtur eſſe perſona una, quæ loquitur, & pluribus ſe vel tabernaculis Cedar in nigredine, vel Salomonis pellibus comparavit, ita accipiendum eſt, quia una quidem perſona videtur, eccleſiæ innumeræ tamen ſunt, quæ per orbem terræ diffuſæ ſunt, atque immenſæ congregationes ac multitudines populorum: ſicut & regnum cælorum unum quidem dicitur, ſed multæ tamen in eo manſiones memorantur eſſe apud patrem. Poteſt autem & de unaquaque anima, quæ poſt peccata plurima convertitur ad pœnitentiam, dici, quod nigra ſit quidem pro peccatis, formoſa propter pœnitentiam & fructus pœnitentiæ. Denique & de hac ipſa, quæ nunc dicit: *Nigra ſum & formoſa*, quia non in finem in nigredine iſta permanſit, poſt hæc dicunt de ea ipſa filiæ Hieruſalem: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, incumbens ſuper fraternum ſuum? Ne videatis me, quoniam infuſcata ſum ego, quia deſpexit me ſol.* Infuſcata ſive denigrata, ſi competenter nobis videtur aptata expoſitio, quam in ſuperioribus vel de Æthiopiſſa, quæ a Moyſe ſuſcepta eſt in conjugium, vel de regina Saba Æthiopum, quæ ſapientiam Salomonis venit audire, texuimus: merito nunc

hæc, quæ fuſca vel nigra eſt & formoſa, ſatisfacere videtur pro nigredine vel fuſcatione ſua, cauſasque reddere exprobrantibus, quaſi quæ non natura talis, nec ita a conditore creata ſit, ſed ex accidentibus hoc paſſa ſit. Ex eo, inquit, quia ſol deſpexit me. In quo oſtendit, non de nigredine corporis fieri ſermonem, quod utique ſol obſcurare & denigrare ſolet, cum reſpicit magis, quam cum deſpicit. Ita denique & apud illam omnem gentem Æthiopum ferunt, cui naturalis quædam ineſt ex feminis carnalis ſucceſſione nigredo, quod in illis locis ſol radiis acrioribus ferveat, & aduſta jam ſemel atque infuſcata corpora genuini vitii ſucceſſione permaneant. Contrarii vero ordinis eſt animæ nigredo. Nam neque aſpectu, ſed deſpectu ſolis inuritur, neque naſcendo, ſed negligendo conquiritur: & ideo ſicut ignavia aſſumitur, ita & induſtria repellitur & repulſatur. Denique, ut ſuperius dixi, hæc ipſa, quæ nunc nigra dicitur eſſe, in fine Cantici hujus dealbata, memoratur aſcendere, incumbens ſuper fraternum ſuum. Effecta eſt ergo nigra, quia deſcendit: ſi autem cœperit aſcendere, & incumbere ſuper fraternum ſuum, & adhærere ei, nec omnino ſeparari ab eo, erit dealbata & candida: abjectaque omni nigredine, veri luminis luce circumfuſa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias Hieruſalem pro nigredine ſua ſatisfaciens: Non putetis o filiæ Hieruſalem, quod naturalis eſt iſta nigredo, quam videtis in vultu meo: ſed ſcitote, quoniam deſpectu ſolis eſt facta. Sol enim juſtitiæ, quia me non invenit recte ſtantem, nec ipſe in me rectos direxit lucis ſuæ radios. Ego enim ſum populus gentium, qui prius non aſpexi ad ſolem juſtitiæ, nec ſteti ante Dominum: & ideo nec ille me aſpexit, ſed deſpexit; neque aſtitit mihi, ſed præteriit. Hoc autem ita eſſe, etiam tu, qui Iſrael diceris, re ipſa expertus, jam

jamque

jamque cognoſces & dices: Sicut enim me aliquando non credente tu aſſumptus es, & miſericordiam conſecutus, & te reſpexit ſol juſtitiæ, me autem utpote inobedientem & incredulum deſpexit, & ſprevit: ita & nunc, quia tu incredulus & inobediens factus es, ego ſpero, reſpici a ſole juſtitiæ & miſericordiam conſequi. Quod autem mutua nobis ſit ſolis iſta deſpectio, & ego primo pro inobedientia mea deſpectus ſum, tu vero reſpectus: nunc autem etiam tibi non ſolum deſpectus ſolis, ſed & cæcitas quædam licet ex parte contigerit, teſtem tibi producam magnificum, & cœleſtis ſecreti conſcium Paulum, qui ita dicit: *Sicut enim vos* (de gentibus ſine dubio loquens) *aliquando non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter iſtorum incredulitatem: ita & iſti non crediderunt in veſtra miſericordia, ut ipſi miſericordiam conſequantur.* Et item in aliis dicit: *Quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret.* Hinc ergo eſt in me, quam exprobras, iſta nigredo, quia deſpexit me ſol propter incredulitatem & inobedientiam meam. Cum vero recte ſtetero ante eum, & non fuero obliquus in aliquo, neque declinavero ad dexteram, neque ad ſiniſtram, ſed fecero rectas ſemitas pedibus meis contra ſolem juſtitiæ, incedens in omnibus juſtificationibus ejus ſine querela: tunc & ipſe rectus me reſpiciet, & nulla erit obliquitas, nec erit cauſa ulla deſpectus, & tunc reddetur mihi lux mea & ſplendor meus: in tantumque propelletur a me, quam nunc exprobratis, iſta nigredo, ut etiam lux mundi merear appellari. Sic ergo ſol iſte quidem viſibilis ea corpora, quibus a ſummo libramine inſederit, infuſcat & urit: ea vero, quæ procul ſunt & ab iſta collibratione longius poſita, conſervat in candore ſuo, nec omnino urit ea, ſed illuminat. Sol vero ſpiritalis, qui eſt ſol juſtitiæ, in cuius pennis

ſanitas

ſanitas eſſe dicitur, e contrario eos quidem, quos recti cordis invenerit, & ad libram ſui ſplendoris conſiſtentes, illuminat, & omni fulgore circumdat: eos autem, qui oblique incedunt cum eo, neceſſario etiam ipſe oblique non tam reſpicit, quam deſpicit, hoc eis præſtante inconſtantia ſua & inſtabilitate. Quomodo enim, qui perverſi ſunt, poſſunt ſuſcipere, quod rectum eſt? Velut ſi curvo ligno adhibeas rectiſſimam regulam, videbitur quidem per regulam argui materiæ pravitas, non tamen regula eſt, quæ ligno cauſam perverſitatis impoſuit. Et ideo feſtinandum eſt ad vias rectas, & ſtandum in ſemitis virtutum, ne forte ſol juſtitiæ rectus incedens, ſi nos obliquos ſtare inveniat & perverſos, deſpiciat nos, & efficiamur denigrati. In quantum enim incapaces fuerimus lucis ejus, in tantum tenebris & nigredini dabimus locum. Hic enim eſt ipſe ſol, qui & lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, & qui in hoc mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt. Non enim per iſtud viſibile lumen mundus factus eſt, cum & ipſum portio ſit mundi, ſed per iſtud verum lumen, a quo lumine ſi nos perverſi inceſſerimus, deſpici dicimur. Et ipſum enim nobis perverſe incedentibus, perverſum quoque incedit, ſicut ſcriptum eſt in maledictionibus Levitici: *Et ſi inceſſeritis*, inquit, *mecum perverſi, & nolueritis obedire mihi, adjiciam vobis plagas ſeptem.* Et poſt pauca: *Et ſi*, inquit, *non fueritis emendati, ſed inceſſeritis mecum perverſi, incedam & ego vobiscum perverſus*; ſive ut in aliis exemplaribus legimus: *Si inceſſeritis mecum obliqui, incedam & ego vobiscum obliquus.* Et poſt aliquanta iterum dicit ad ultimum: *Et quoniam ambulaverunt in conſpectu meo obliqui, & ego ambulabo cum eis in furore obliquus.* Hæc aſſumpſimus, ex quibus probaremus, qualiter deſpicere, hoc eſt, oblique aſpicere ſol dicatur. Et evidenter claruit, quod hos deſpici ait, & cum his oblique incedat, ac

per-

ſe, qui oblique incedunt cum eo. (*) Sed & quod admonuit præſens locus, indiſcuſſum non mus, quia ſol duplicis videtur eſſe virtutis, qua illuminat, alterius, qua adurit. Sed pro aut materiis ſubjacentibus, aut illuminat, aliuce, aut infuſcat & obdurat aliquid ardore. lum hæc ergo fortaſſis & induraſſe dicitur Deus araonis, quod talis fuerat materia cordis ipuæ præſentiam ſolis juſtitiæ non ea parte, qua at, ſed ea, qua adurit & indurat, exceperit: r hoc ſine dubio, quod & ipſe affligebat Hebn vitam in operibus duris, & quod luto & laonficiebat eos. Et erat utique cor ejus ſecuna, quæ cogitabat, luteum & limoſum. Et ſiateriam luti ſol iſte viſibilis ſtringit & indurat, juſtitiæ his eisdem radiis, quibus illuminabat um Iſrael, Pharaonis cor, cui inerant luteæ co-

) Προσχες δε και τυτοις, ὁτι ὁ ἡλιος λευκος και ος ὡν, δοκει την αἰτιαν ἐχειν τυ μελανειν, οὐ υτον, ἀλλα παρα τον ὡς ἀποδεδωκαμεν μελα-. οὑτω δε μηποτε και σκληρυνει κυριος την καρδιαν της αἰτιας τυτυ ὑσης περι ἀυτον κατοδυτην των Εβραιων ζωην ἐν τοις ἐργοις τοις σκληροις, λω και τη πλινθειᾳ και πασι τοις ἐργοις ὑχι και ὀρεσι και βυνοις, ἀλλα τοις ἐν πεδιοις· ὑλικος γαρ

INTERPRETATIO NOVA.

hæc quoque adtende, quod ſol, cum clarus eſt & lucauſam habere videtur denigrandi, non per ſe, ſed eum, qui, ut diximus, denigratur. Ita forte etiurat Dominus cor Pharaonis, cum hujus induratioſa fit in eo, qui duris operibus Hebræorum vitam feluto, lateribus coquendis, & cunctis operibus, non lo, quæ in montibus & collibus, ſed etiam quæ in

cogitationes, pro ipſis motuum ſuorum qualitatibus indurabat. Hæc autem quod ita ſe habeant, & non communem, ut hominibus videtur, hiſtoriam famulus Dei per Spiritum ſanctum ſcribat, oſtenditur etiam inde, quod, ubi refert, ingemuiſſe filios Iſrael, non

γαρ τις ἀπο της ἰαυτυ κακιας γεγυημενος, και κατα σαρκα κατα παντα ζων, πηλῳ φιλος τυγχανων, βυλεται και τυς Ἑβραιυς πηλοποιυν, το ἡγεμονικον ἐχων ἐ καθαρον πηλυ· ὁπερ ὡς πηλος ὑπο ἡλιυ σκληρυνεται, ὑτως ὑπο των ἀυγων τυ Θυ ἐπισκοπυσων τῳ Ισραηλ ἐσκληρυνθη· ὁτι δε τοιαυτα ἐςιν ἐν τοις κατα τοπον, και ἐχ ἱςοριαν ψιλην προκειται αναγραφειν, δηλον ἐςαι τῳ συνορωντι, ὁτι ἡνικα κατεςεναξαν οἱ ὑιοι Ισραηλ, ὑτε ἀπο της πλινθειας, ὑτε ἀπο τυ πηλυ, ὑτε ἀπο των ἀχυρων κατεςεναξαν, ἀλλ' ἀπο των ἐργων· και ἀνεβη ἡ βοη ἀυτων προς Θεον, ἐκ ἀπο πηλυ, ἀλλα παλιν ἀπο των ἐργων· διο και ἐισηκυσε κυριος των ςεναγμων ἀυτων· ἐκ εἰσακυων ςεναγμυ των ἐκ ἀπο ἐργων βοωντων προς ἀυτον, ἀλλα ἀπο πηλυ και των γηϊνων πραξεων.

INTERPRETATIO NOVA.

campis peraguntur. Suo enim vitio factus quodammodo materialis & ſecundum carnem omnino vivens, luto amicus, vult etiam Hebræos lutum facere, utpote principalem animi partem non habens a luto puram: quæ quidem, ut lutum a ſole induratur, ſic a Dei radiis Iſrael inſpicientibus indurata eſt. Hæc autem ita ſe habere in hoc loco, nec nudam hiſtoriam ſcribere propoſitum fuiſſe planum erit, ſi quis animadvertat, cum ingemiſcerent filii Iſrael, neque propter laterum officinam, neque propter lutum, neque propter paleas, ſed propter opera ingemuiſſe: Et aſcendit clamor eorum ad Deum, *non a luto, ſed rurſum* ab operibus. *Quapropter etiam audivit Dominus gemitus ipſorum, non audiens gemitum eorum, qui non ab operibus, ſed a luto & terrenis actionibus ad ipſum clamabant.*

non dicit a luto, neque a latere, neque a paleis ingemuiſſe eos, ſed *ab operibus ſuis*, inquit. Et rurſum: *Et aſcendit*, inquit, *clamor eorum ad Deum.* Non dixit a luto & latere, ſed iterum, *ab operibus ſuis.* Propter quod & ſubjungit: Quia *exaudivit Dominus gemitus ipſorum.* Cum utique non exaudiat eorum gemitum, qui non ex operibus ſuis clamant ad Dominum. Hæc quamvis per exceſſum dicta videantur, tamen locorum opportunitate commoniti, nequaquam judicavimus omittenda, maxime cum habeant aliquid ſimilitudinis ad hoc, quod dicit hæc, quæ infuſcata eſt, quia deſpexerit eam ſol, quod utique oſtenditur ibi accidere, ubi peccatorum cauſa præcedit: & ibi infuſcari vel aduri aliquem ſole, ubi peccati materia ſubſiſtit. Ubi vero non eſt peccatum, ſol neque adurere dicitur, neque infuſcare, ſicut de juſto refertur in pſalmis: *Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem.* Vides ergo, quia ſanctos, in quibus peccatorum nulla cauſa eſt, ſol numquam adurit. Ut enim diximus, duplicis virtutis eſt ſol: juſtos quidem illuminat, peccatores vero non illuminat, ſed adurit, quoniam & ipſi oderunt lucem, quia male agunt. Denique ob hoc Deus noſter ignis dicitur eſſe conſumens, & nihilominus lux, in quo tenebræ non ſunt. Lux ſine dubio juſtis, & ignis efficitur peccatoribus, ut conſumat in eis omne, quod in anima eorum corruptibilitatis aut fragilitatis invenerit. Quod autem in multis ſcripturæ locis & ſol & ignis non iſte viſibilis, ſed ille inviſibilis & ſpiritalis dicatur, ipſe etiam ſi recenſeas, abundanter invenies.

Filii matris meæ dimicaverunt in me, poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi. Adhuc ipſa, quæ fuſca quidem pro delictis prioribus, formoſa vero eſt pro fide & converſatione, etiam hæc dicit, aſſeverans, quod filii matris ſuæ dimicaverunt non contra eam, ſed in ea: & poſt hoc bellum, quod in ea geſſerunt, conſtitue-

ſtituerunt eam vinearum cuſtodem, non unius vineæ, ſed multarum. Aſtruit autem hæc eadem, quod præter illas vineas, quas a filiis matris ſuæ cuſtodire poſita eſt, habuerit aliam propriam vineam, quam non cuſtodierit. Hæc eſt propoſiti dramatis fabula. Sed nunc inquiramus, quæ ſit mater ſponſæ hujus, quam hæc allegat, qui ſint etiam filii ejus, qui dimicaverunt in ea, & confecto bello tradiderunt ei vineas, quas cuſtodiret, quaſi quæ non potuiſſet ſervare eas, niſi ab illis dimicatum fuiſſet. Illam vero ſuſcepta aliarum vinearum cuſtodia, propriam vineam noluiſſe vel non potuiſſe ſervare; ad Galatas Paulus ſcribens, ait: *Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe, legem non auditis? Scriptum eſt enim, quoniam Abraham duos habuit filios, unum ex ancilla, & unum de libera. Sed is quidem, qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui vero de libera, ſecundum repromiſſionem: quæ ſunt allegorica. Hæc enim ſunt duo teſtamenta, unum quidem in monte Sina in ſervitutem generans, quæ eſt Agar. Sina enim mons eſt in Arabia, qui confertur huic, quæ nunc eſt Hieruſalem, & ſervit cum filiis ſuis. Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum.* Hanc ergo Hieruſalem cœleſtem dicit eſſe Paulus, & ſuam omnium noſtrum credentium matrem. Denique addit in poſterioribus, & dicit: *Propter quod fratres non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ, qua libertate liberavit nos Chriſtus.* Evidenter ergo Paulus pronuntiat, quod omnis, qui per fidem a Chriſto conſequitur libertatem, filius ſit liberæ: & hanc dicit eſſe ſurſum Hieruſalem, quæ libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum. Hujus ergo matris & ipſa hæc ſponſa filia eſſe intelligitur in his, qui dimicaverunt in ea, & conſtituerunt eam cuſtodem vinearum. Unde videntur iſti, qui tantam poteſtatem habuerint, ut & bellum gererent in ea, & ordinarent eam vinearum cuſtodem, non cujuscumque humilis, aut contemnendi loci fuiſſe.

iſſe. Poſſumus ergo & Apoſtolos Chriſti accipere filios matris ſponſæ, hoc eſt, Hieruſalem filios cœleſtis, qui pugnaverunt prius in iſta, quæ ex gentibus congregatur. Pugnaverunt autem, ut vincerent in ea illos, quos prius habuit infidelitatis & inobedientiæ ſenſus, & omnem elationem extollentem ſe adverſus ſcientiam Chriſti, ſicut Paulus dicit: *Cogitationes deſtruentes, & omnem altitudinem, extollentem ſe adverſus ſcientiam Chriſti.* Pugnaverunt ergo non adverſus eam, ſed in ea, hoc eſt, in ſenſibus & corde ejus, ut deſtruerent & depellerent omnem infidelitatem, omne vitium, omnesque doctrinas, quæ ei inter gentes poſitæ falſis ſophiſtarum aſſertionibus inoleverant. Fuit ergo Apoſtolis Chriſti grande bellum, donec omnes ex ea mendacii turres & muros perverſæ doctrinæ ſubruerent, donec iniquitatis argumenta proſternerent, & operantes hæc atque ſuccendentes in corde ejus dæmones debellarent. Ubi ergo effugaverunt ab ea omnes ſenſus infidelitatis antiquæ, non eam relinquunt otioſam, ne forte per otium rurſus antiqua ſurrepant, & redeant, quæ repulſa ſunt: ſed dant ei opus, quod agat, & conſignant ei cuſtodiam vinearum. Vineas accipiamus ſingula quæcumque volumina legis ac prophetarum. Erat enim unusquisqueeorum ſicut ager plenus, quem benedixit Dominus. Hæc ergo iſti viri fortes poſt victoriam belli ſervanda ei & cuſtodienda conſignant. Non enim relinquunt eam, ut diximus, otioſam. Sed & Evangeliſtarum ſcripta, atque ipſorum Apoſtolorum litteras poſſumus ſimiliter vineas accipere, quas huic, quæ ex gentibus congregatur, pro qua etiam dimicaverunt, cuſtodiendas colendasque tradiderunt. Quod vero ait, quia ſuam propriam vineam non cuſtodierit, illam poſſumus eruditionem dicere, qua unusquisque exercebatur ante fidem: quam ſine dubio credens Chriſto, relinquit ac deſerit, & ea, quæ ſibi lucra videbantur, ducit

propter Chriſtum detrimenta. Sicut & Paulus gloriatur legis obſervantias, & omnem Judaicæ inſtitutionis gloriam fuiſſe ſibi ut ſtercora tantum, ut in Chriſto inveniretur non habens ſuam juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed juſtitiam, quæ ex Deo eſt. Sicut ergo Paulus accepta Chriſti fide, non cuſtodivit vineam ſuam, Judaicæ ſcilicet traditionis obſequia: & idcirco fortaſſe non cuſtodivit, quia, cum plantata eſſet a Deo *vitis vera, converſa* eſt *in amaritudinem vitis alienæ*, & erat jam *vitis Sodomorum vinea eorum, & palmes eorum ex Gomorra, & botrus amaritudinis in eis, & furor draconum vinum eorum, & furor aſpidum inſanabilis.* Ita & apud gentes erant plurimæ hujusmodi doctrinæ, quas poſt illa bella, quibus pro fide & agnitione Chriſti a doctoribus dimicatum eſt, ſuperatas dicit. Puto, quod omnino criminis loco ducatur, ſi cuſtodierit aliquis hujusmodi vineas, & agrum colat ultra venenatis & noxiis conſitum diſciplinis. Nec mireris, ſi his culpis aliquando fuiſſe videatur obnoxia hæc, quæ ex nationum diſperſione colligitur, & jam Chriſto ſponſa præparatur. Recordare, quomodo prima mulier ſeducta eſt, & in prævaricatione facta: quæ non aliter ſalva fieri dicitur, niſi per filiorum generationem, illorum dumtaxat, qui permanent in fide & charitate cum ſanctitate. Hoc ergo, quod de Adam & Eva ſcribitur, ſic aſſeverat Apoſtolus: *Myſterium magnum eſt in Chriſto & in Eccleſia*: qui eam ita dilexit, ut ſemetipſum traderet pro ea, cum eſſet adhuc impia hæc ipſa, ſicut ipſe dixit: *Cum enim adhuc ſecundum tempus impii eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Et iterum: *Quia, cum adhuc eſſemus infideles, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Non ergo mirum eſt, ſi hæc, quæ ſeducta, & in prævaricatione facta, quæ impia ſecundum tempus fuit & peccatrix, talem dicatur vineam coluiſſe eo tempore, cum adhuc impia erat, quam relinquere debuerit, & nequa-

quam

quam omnino ſervare. Quod ſi etiam tertium explanationis locum placet exequi, referamus hæc ad unamquamque animam, quæ converſa ad Deum, & ad fidem veniens, patitur ſine dubio cogitationum pugnas, & obluctationes dæmonum revocare eam nitentium ad prioris vitæ illecebras, vel infidelitatis errorem. Sed ne hoc fiat, neve rurſum dæmonibus in eam tantum liceat, proſpexit divina providentia, ut parvulis quibusque, & his, qui pro ſemetipſis adverſus aſtutias diaboli & dæmonum pugnas dimicare non poſſunt, utpote infantes adhuc & lactentes in Chriſto, dare angelos propugnatores & defenſores: qui velut tutores & procuratores conſtituti ſunt a Deo eorum, qui in infirma ætate poſiti pro ſemetipſis, ut diximus, pugnare non poſſunt. Et ut hoc cum majori fiducia agant, conceditur eis ſemper videre faciem patris, qui in cœlis eſt: & iſtos puto eſſe parvulos, quos venire ad ſe Chriſtus juſſit, & non ſivit prohiberi, & quos ſemper dixit videre faciem patris. Nec tibi contrarium videatur, ſi eos hæc anima, quæ ad Deum tendit, matris ſuæ filios appellat. Si enim animarum mater Hieruſalem cœleſtis eſt, & angeli nihilominus cœleſtes nominantur, nihil diſſonans videbitur, ſi hi, qui ſimiliter ut ipſa cæleſtes ſunt, ab ea filii matris appellantur. Super omnia autem congruum videbitur & conveniens, ut, quibus unus eſt pater Deus, una ſit & Hieruſalem mater. Quod vero ait: *Vineam meam non cuſtodivi*, inſtituta illa ac mores & propoſitum, in quo exercebatur ſecundum veterem hominem vivens, indicare videtur laudabiliter a ſe non eſſe ſervata. Ex quo autem adjutorio angelorum dimicavit, vicit ac penitus a ſe effugavit veterem hominem cum actibus ſuis, conſtitutaque eſt ab eis vinearum cuſtos, ſenſuum ſcilicet & dogmatum divinorum, ex quibus poſſit vinum bibere, quod lætificet cor ejus.

Annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubile habes in meridie, ne forte efficiar sicut operta super greges sodalium tuorum. Adhuc sponsa loquitur etiam hæc, sed ad sponsum, & non jam ad filias Hierusalem. Igitur ab initio, ubi ait: *Osculetur me*, usque ad hunc locum: *Super greges sodalium*, cuncta, quæ dicta sunt, verba sunt sponsæ. Sed primo sermo ejus ad Deum factus est, secundo ad sponsum, tertio ad adolescentulas: inter quas & sponsum media quædam, & ut se dramatis hujus speciem habet quasi mesochorus effecta, nunc ad ipsum, nunc etiam ad filias Hierusalem respondens, dirigit verba. Hos ergo nunc ultimos sermones suos ad sponsum facit, requirens ab eo, ubi pascat in meridie, & ubi collocet gregem, verens, ne, dum requirit eum, incurrat in ea loca, ubi sodales sponsi locatos per meridiem greges servant. Ostenditur autem per hæc, quia sponsus hic etiam pastor sit. In superioribus autem didiceramus, eum esse & regem, pro eo sine dubio, quod homines regat: pastorem vero pro eo, quod oves pascat: sponsum autem pro eo, quod habeat sponsam, quæ cum eo regnet, secundum quod scriptum est: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato.* Hæc interim continet dramatis ipsius, qui est quasi historicus ordo. Nunc autem requiramus intelligentiam mysticam: & si oportet prævenire paululum ea, quæ in posterioribus referenda sunt, quo quis affectus sit horum sodalium pateat, memoremus illud, quod scriptum est: quia reginæ sunt sexaginta, sed ex his omnibus una sit columba, & una perfecta, ac particeps regni: cæteræ vero jam inferiores sunt, quæ octoginta appellantur concubinæ: adolescentulæ vero, quarum numerus nullus est, post ordinem concubinarum ponuntur. Istæ autem omnes differentiæ eorum sunt, qui in Christo credentes, diversis ei affectibus sociantur: ut verbi gratia dicamus, omnem ecclesiam per

aliquam

i figuram corpus eſſe Chriſti, Apoſtolus dicit: corpore diverſa eſſe membra pronuntiat, & ſe oculos, & alios manus, alios etiam pedes, ilos pro operum, ſtudiorumque ſuorum meri- iembra corporis hujus aptari. Secundum hanc eciem & hæc intelligenda ſunt: & alias quidem outandum eſt in hoc ſponſali dramate, quæ magiore affectu ſponſo atque illuſtriore ſociantur, im reginarum loco & affectu haberi: alias, qua- erior ſine dubio in profectibus & virtutibus eſt, concubinarum loco duci: & alias adoleſ- rum, quæ videntur extra aulam quidem poſi- i tamen extra urbem regiam: poſteriores vero omnes, quæ ſupra memoratæ ſunt, eſſe eas, es appellantur. Si vero perſpiciamus attenti- huc fortaſſis etiam harum omnium invenimus es alias, & ultimas omnium: illas ſcilicet, ſodalium ejus gregibus numerantur. Et ipſi ibere greges quosdam dicuntur, in quos non onſa incurrere; & ob hoc petit a ſponſo, ut et ſibi, ubi paſcat, ubi meridiem faciat, *Ne, efficiar ſicut adoperta ſuper greges ſodalium tuorum.* ir ergo, ſodales iſti, qui habere quosdam gre- intur, utrum ſponſo operam dantes, & ſub lut paſtorum principe agentes hoc faciant, quidem ſodales ejus nominantur: an proprium & ſequeſtratum habentes, & quod non ſit imo ſponſi: quandoquidem refugit ſponſa, & , ne forte incurrat ſodalium greges, dum i ſuum requirit. Sed & quod dixit: *Ne forte* non adoperta, ſed *ſicut adoperta*, require, ne nuat per hoc, eſſe aliquam vel aliquas ſodali- ſi ſponſas habentes etiam ipſas habitum ſpon- & eſſe adopertas, &, ſicut Apoſtolus dicit, *& poteſtatem* habentes *ſuper caput*. Et ut ma- : ſermonis hujus explanatio fiat, iterum quaſi

dramatis ordinè, quod dicitur, exequamur. Expoſcit ab ipſo ſponſo ſua ſponſa, ut ei locum ſecreti ſui indicet & quietis: quandoquidem amoris impatiens, etiam per meridiem cupit audire ſponſum, eo præcipue tempore, quo clarior lux, & ſplendor diei perfectus & purus eſt, ut aſſiſtat ei oves paſcenti vel refrigeranti: & ſtudioſe vult viam diſcere, qua ire ad eum debeat, ne forte, ſi non fuerit edocta itineris hujus anfractus, incurrat greges ſodalium, & videatur ſimilis eſſe alicui illarum, quæ adopertæ veniunt ad ſodales ejus, nec pudoris curam gerunt, aut verentur paſſim diſcurrere, & multis apparere. Ego autem, quæ a nullo, inquit, alio videri volo, niſi a te ſolo, ſcire deſidero, quo ad te itinere veniam, ut ſecretum ſit, ut nemo ſit medius, ut nullus arbiter peregrinus & alienus occurrat. Et forte ob hoc requirit iſta loca, in quibus paſcit ſponſus oves ſuas, & oſtendit ei verecundiam ſuam, pro qua non vult incurrere greges ſodalium: ut ille ſegreget oves ſuas a ſodalibus, & ſeorſum paſcat: ut non ſolum ſponſa non videatur ab aliis, ſed & arcanis ineffabilibusque myſteriis ſponſi ſecretius perfruatur. Nunc ergo videamus per ſingula: & primo quidem vide, ſi poſſumus dicere, quod Dominus, cujus portio fuit Jacob, & funiculus hæreditatis ejus Iſrael, intelligendus ſit ſponſus, ſodales vero ejus angeli illi, ad quorum numerum *cum divideret excelſus gentes, & diſpergeret filios Adam, ſtatuit terminos gentium ſecundum numerum*, ut ait, *angelorum Dei*: & iſti ſint fortaſſis greges ſodalium ſponſi, gentes ſcilicet cunctæ, quæ velut pecora ſub angelis paſtoribus conſtitutæ ſunt: grex vero ſponſi illæ dicantur, de quibus ipſe in evangelio dixit: *Oves meæ vocem meam audiunt.* Vide enim, & obſervanter intende, quoniam dixit: *Oves meæ*, quaſi ſint & aliæ oves, quæ non ſint ejus, ſicut & ipſe in aliis dixit: *Vos enim non eſtis de ovibus meis.*

Quæ

Quæ ſingula huic occulto myſterio convenienter videbuntur aptari. Quæ ſi ita ſe habent, competénter ſponſa uniuscujusque ſodalium gregem ſponſam ejus intelligi voluit, quam adopertam nominavit. Sed quoniam certa erat, quod ſuper omnes illas ipſa eſſet, non vult ſimilis videri alicui illarum, utpote quæ ſciret, tantum ſe debere præcellere illas ſodalium ſponſas, quas ſponſa nominat velut adopertas, quantum eminentiæ ſponſus ſuus habebat ad ſodales. Sed & pro hoc adhuc videbitur percontandi cauſas habuiſſe, quandoquidem boni paſtoris ſcit eſſe ſtudium, ut optima ovibus paſcua requirat, & ut viridantia atque opaca quæque nemora ad requiem meridiani æſtus inveniat. Quod quidem ſodales ſponſi facere neſciunt, nec in eligendis paſcuis, aut ſcientiæ tantum, aut ſolitudinis gerunt: & ob hoc dicit: *Annuntia mihi, ubi paſcis, ubi cubile habes in meridie:* cupiens tempus ſcilicet illud, quo copioſius mundo lumen infunditur, quo magis merus eſt dies, & purior & florulentior eſt lux. *Tunc*, inquit, *annuntia mihi, o tu, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubile habes in meridie, ne forte efficiar, ut adoperta ſuper greges ſodalium tuorum.* Novo nunc nomine ſponſa appellavit ſponſum. Sciens enim, ipſum eſſe filium charitatis, imo ipſum eſſe charitatem, quæ ex Deo eſt, quaſi vocabulum ei iſtud poſuit: *Quem dilexit anima mea.* Et tamen non dixit, quem dilexi, ſed quem dilexit anima mea: ſciens, non qualicumque dilectione, ſed ex tota anima, & ex totis viribus, & ex toto corde habendam eſſe dilectionem ſponſi. *Ubi paſcis*, inquit, *& ubi cubile habes.* Puto autem, quod & propheta de hoc loco, quem nunc ſponſa diſcere ab ipſo ſponſo deſiderat, & audire, etiam ipſe ſub eodem poſitus paſtore dicat: *Dominus regit me*, ſive ut in aliis legimus: *Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit.* Et quoniam ſciebat, alios paſtores vel ignavia, vel impe-

ritia faciente greges in locis aridioribus collocare, de hoc optimo pastore Domino dixit: *In loco viridi ibi me collocavit. Super aquam refectionis educavit me*, ostendens, pastorem hunc non solum abundantes aquas ovibus suis, sed & salubres & puras, & quæ per omnia reficiant, providere. Sed quoniam ab hoc statu, quo ut ovis sub pastore degerat, conversus ad rationabilia & celsiora profecit, idque adeptus est per conversionem, subjungit & dicit: *Animam meam convertit. Eduxit me super semitas justitiæ propter nomen suum.* Hinc vero quandoquidem in hoc profecerat, ut justitiæ incederet vias, justitia autem habet sine dubio impugnantem se injustitiam, & necesse est eum, qui justitiæ iter incedit habere pugnas adversantium, fide conversus & spe, dicit de eis: *Nam & si ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Post hæc vero, quasi gratiam referens ei, qui se pastoralibus imbuerat disciplinis: *Virga*, inquit, *tua & baculus tuus*, quibus institutus videor ad pastoris officium, *ipsa me consolata sunt.* Hinc vero, ubi se a pastoralibus videt pascuis ad rationabiles cibos & mystica secreta translatum, addit & subdit: *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians quam præclarum est. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.* Illa ergo prima, id est, pastoralis institutio, initio eorum fuit, ut in loco viridi collocatus, super aquam refectionis educaretur. Hæc vero, quæ sequuntur de profectibus, ad perfectionem requiruntur. Et quoniam de pascuis & viriditate proposuimus, conveniens etiam videtur, de evangeliis confirmare, quæ diximus. Inveni etiam ibi pastorem hunc bonum de pascuis ovium differentem, ubi ad hoc, quod pastorem se profitetur, etiam ostium se esse commemorat, & dicit: *Ego sum ostium:*

per

per me ſi quis introierit, ſalvabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inveniet. Hunc etiam nunc ſponſa percontatur, ut ab eo audiat, & diſcat, in quibus paſcuis oves agat, vel in quibus amœnitatibus meridianos procuret æſtus: meridiem appellans illa ſcilicet cordis ſecreta, quibus clariorem ſcientiæ lucem a verbo Dei anima conſequitur. Hoc enim tempus eſt, quo ſol excelſiorem circuitus ſui verticem tenet. Si quando ergo ſol juſtitiæ Chriſtus eccleſiæ ſuæ excelſa & ardua virtutum ſuarum ſecreta manifeſtat, amœna paſcua cubiliaque meridiana videbitur edocere. Nam quum adhuc initia habet diſcendi, & prima, ut ita dicam, ab eo ſcientiæ ſuſcipit rudimenta, tunc dicit propheta: *Et adjuvabit eam mane diluculo.* Nunc ergo quia perfectiora jam quærit, & excelſiora deſiderat, meridianum ſcientiæ lumen expoſcit. Hinc puto & Abrahæ poſt multas eruditiones, quibus apparens ei Deus imbuit, eum de ſingulis & docuit, poſt refertur, quia viſus ſit ei Deus ad quercum Mambre ſedenti ad oſtium tabernaculi ſui meridie. *Et reſpiciens*, inquit, *oculis ſuis, vidit, & ecce tres viri ſtabant ſuper eum.* Quod ſi credimus hæc per Spiritum ſanctum ſcripta, non puto fruſtra placuiſſe divino Spiritui, ut etiam tempus & hora viſionis ſcripturæ paginis mandaretur, niſi & horæ iſtius, & temporis ratio aliquid conferret ad ſcientiam filiis Abrahæ, quibus utique ſicut opera Abrahæ facienda, ita & viſitationes iſtæ ſperandæ ſunt. Qui enim poteſt dicere: *Nox præceſſit, dies autem appropinquavit: ſicut in die honeſte ambulemus, non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione:* & quum hæc omnia tranſierit, ſupergreſſus videbitur tempus hoc: quod nox præceſſit, & dies appropinquavit, & feſtinare non ad initium diei, ſed ad meridiem, ut & ipſe ad gratiam perveniat Abrahæ. Si enim lux, quæ in ipſo eſt mentis, & puritas

cordis clara fuerit & ſplendida, iſte meridianum tempus in ſemetipſo habere videbitur: & per hanc puritatem cordis, quaſi in meridie poſitus Deum videbit, ſedens ad querçum Mambre, quod ad viſionem interpretatur. Apud viſionem ergo ſedet in meridie, qui vocat ad videndum Deum. Inde denique non dicitur intra tabernaculum, ſed foris ad oſtium ſedere tabernaculi. Foris etenim eſt extra corpus poſita mens ejus, qui longe eſt a corporalibus cogitationibus, longe a carnalibus deſideriis, & ideo ab his omnibus foris poſitum viſitat Deus. Ejusdem quoque myſterii eſt, quod & Joſeph, fratres ſuos cum ſuſcepiſſet in Ægypto, in meridie eos paſcit, & in meridie adorant eum cum muneribus. Propterea denique puto & de his, quæ Judæi in ſalvatorem commiſerunt, nullum evangeliſtarum voluiſſe ſcribere, quia meridie hæc geſta ſunt, cum utique ſexta hora non aliud, quam meridianum tempus oſtendat, nullus tamen meridiem nominavit. Sed Matthæus ita dixit: *Ab hora autem ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper omnem terram uſque in horam nonam.* Lucas vero: *Erat jam quaſi hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt ſuper omnem terram uſque in horam nonam deficiente ſole.* Sed & Marcus: *Cum autem eſſet facta hora ſexta, tenebræ factæ ſunt ſuper omnem terram uſque in horam nonam.* Unde apparet, quia in viſitatione quidem Abrahæ, & in convivio patriarcharum apud Joſeph non indigebat, ut tempus iſtud ſub nomine ſexti numeri ſignificaretur, ſed ut meridies diceretur. Volebat enim ſponſa, quæ jam tunc in illis adumbrabatur, diſcere, ubi paſceret ſponſus, & ubi haberet cubile, & ideo meridiem nominat. Evangeliſtæ vero in his, quæ narrabant, non meridianum tempus, ſed horæ ſextæ numerum requirebant, ad enarrandum ſcilicet ſacrificium hoſtiæ ejus, quæ oblata eſt in die Paſchæ pro redemptione hominis, qui in die ſexta formatus eſt a Deo, poſteaquam terra

produ-

produxit animam viventem ſecundum genus, quadrupedia, & repentia, & beſtias terræ. Ob hoc igitur in præſenti loco illuminari ſponſa deſiderat pleno ſcientiæ lumine, ne per imperitiam errans, in aliquo ſimilis efficiatur illis doctorum ſcholis, quæ non per ipſam Dei ſapientiam, ſed per philoſophorum & principum hujus mundi exercentur. Hoc enim & Apoſtolus dicere videtur in eo, ubi ait, quia *loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam, quam nemo principum hujus mundi cognovit.* Et iterum hæc eadem ſignificat, cum dicit: *Non enim ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis.* Ob hoc ergo requirit ſponſa Chriſti meridiana cubilia, & plenitudinem ſcientiæ poſcit a Deo, ne videatur eſſe ſicut una ex philoſophorum ſcholis, quæ adoperta nominatur, pro eo, quod plenitudo veritatis apud eos tecta eſt & adoperta. Sponſa autem Chriſti dicit: *Nos autem revelata facie gloriam Dei ſpeculamur.*

Niſi cognoveris te, o bona, ſive *pulchra inter mulieres, egredere tu in veſtigiis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum.* Unius Chilonis ſcilicet ex ſeptem, quos apud Græcos ſingulares fuiſſe in ſapientia fama concelebrat, hæc inter cætera mirabilis fertur eſſe ſententia, qua ait: *Scito teipſum*, vel *cognoſce te ipſum.* Quod tamen Salomon, quem præceſſiſſe omnes hos tempore, & ſapientia, ac rerum ſcientia in præfatione noſtra docuimus, ad animam quaſi mulierem ſub comminatione quadam loquens dicit: Niſi cognoveris temetipſam, o pulchra inter mulieres, & agnoveris pulchritudinis tuæ cauſas inde deſcendere, quod ad imaginem Dei facta es, per quod ineſt tibi plurimum naturalis decoris, & cognoveris, quam pulchra eras ex initio: quamvis & nunc jam præcellas cæteras mulieres, & pulchra inter eas ſola dicaris, tamen niſi cognoveris teipſam, quæ ſis, non

enim

enim ex comparatione inferiorum volo bonam videri pulchritudinem tuam, ſed ut tibi ipſi & decori tuo collata atque exæquata reſpondeas. Quod niſi feceris, jubeo te exire, & in ultimis gregum veſtigiis collocari, & jam non oves neque agnos, ſed hædos paſcere, illos ſcilicet, qui pro pravitate & laſcivia a ſiniſtris ſtaturi ſunt regis, in judicio præſidentis. Et cum tibi introductæ in cubiculum regium oſtenderim, quæ ſumma ſunt bona, ſi non cognoveris temetipſam, oſtendam tibi etiam, quæ ſunt ultima mala, ut ex utroque proficias, tam malorum metu, quam bonorum deſiderio. Si enim neſcieris temetipſam, & in ignorantia tui vixeris, nec ſcientiæ ſtudium geſſeris, ſine dubio nec tabernaculum proprium habebis, ſed & per paſtorum tabernacula diſcurres, & nunc in illius tabernaculis paſtoris paſces hædos, inquietum animal ac vagum, & peccatis deputatum. Hæc autem patieris, donec rebus ipſis & experimentis intelligas, quantum mali ſit, animam neſcire ſeipſam, neque pulchritudinem ſuam, per quam præcellit cæteras, non virgines, ſed mulieres, illas ſcilicet, quæ corruptionem paſſæ ſunt, nec in virginitatis integritate permanſerunt. Hæc ſunt, quæ ſponſus poſt illa omnia, quæ locuta fuerat ſponſa, auſtera quadam comminatione ſponſæ animos ad agnitionis ſuæ curam ſuſcitans, per ordinem propoſiti dramatis dicit. Sed nunc conſequenter, ut cætera, ad Chriſtum hæc & ad eccleſiam referamus, qui ad ſponſam ſuam, ad animas ſcilicet credentium loquens, ſummam ſalutis & beatitudinis in ſuimet agnitione conſtituit. Quomodo ergo anima cognoſcat ſemetipſam, nec facile puto, nec breviter explicari poſſe: tamen pro viribus pauca ex multis aperire tentabimus. Videtur ergo mihi, duplici modo agnitionem ſui animam capere debere. Quid quidem ſit ipſa, & qualiter moveatur, id eſt, quid in ſubſtantia, & quid in affecti-

ıffectibus habeat: ut puta ut intelligat, ſi boni affe-
ıtus ſit, aut non boni, aut recti propoſiti, aut non
ecti: & quidem ſi recti, ſi erga omnes virtutes eun-
lem tenorem habeat, tam in intelligendo, quam in
ıgendo, an erga neceſſaria tantum, & quæ in promp-
ıu ſunt. Et utrum in eo ſit, ut recipiat profectus,
ıt augeatur in intellectu rerum augmentoque virtu-
ıum, an in iſto ſtet & reſideat, in quod potuit per-
venire: & utrum erga ſemetipſam tantummodo va-
:et excolendam, an aliis prodeſſe & conferre aliquid
ıtilitatis ſtudeat, vel in verbo doctrinæ, vel in ex-
:mplis geſtorum. Si vero cognoſcat, ſemetipſam
ıon eſſe boni affectus, neque recti propoſiti, in hoc
pſo, ut intelligat, utrum ei ſatis deſit, & procul a
ria virtutum, an in ipſo jam poſita ſit itinere, & in-
:edere jam conetur, cupiens, quæ in ante ſunt, ap-
ırendere, & quæ retro ſunt, obliviſci, ſed nondum
ppropinquaverit: aut proxima quidem ſit, nondum
amen ad perfectionem venerit. Sed & in eo opus
ıidetur eſſe animæ, cognoſcentis ſemetipſam, ſcire,
i hæc ipſa, quæ operatur mala, ex affectu & ſtudio
)peretur, an fragilitate quadam, &, ut ille ait, quod
quaſi non vult agens, & quæ odit faciens, & rurſus
:a, quæ bona ſunt, affectibus & recto propoſito ge-
'ere videatur. Verbi gratia, ſi iracundiam apud ali-
quos quidem cohibet, apud aliquos autem effert, an
ſemper eam cohibet, & apud nullum omnino pro-
ſert. Similiter & triſtitiam, ſi in aliquibus quidem
negotiis rejicit, in aliquibus autem recipit, an in om-
nibus omnino non recipit. Ita & timorem, aliaque
ſimiliter, quæ virtutibus videntur eſſe contraria.
Adhuc & illud opus eſt animæ cognoſcentis ſe, ſi glo-
riæ multum cupida ſit, atque parum, aut omnino ni-
hil contriſtetur. Quod inde colligit, ſi laudibus mul-
tum, aut mediocriter, aut omnino nihil: & ſi in op-
probriis ſatis, aut parum, aut omnino nihil contri-
ſtetur.

ſtetur. Sed & in dando, & accipiendo cognoſcentis animæ ſemetipſam ſunt quædam indicia, ſi, quod tribuit, & præbuit ita communicabili affectu, & quaſi cui æquitatem haberi inter homines placeat: an, ut ille ait, ex triſtitia, aut ex neceſſitate, vel certe gratiam ſive ab accipientibus, ſive ab audientibus quærens. Sed & in accipiendo anima, quæ cognoſcit ſemetipſam, obſervabit, utrum indifferenter habeat ea, quæ accipit, an velut ſuper aliquo bono gaudeat. Sed & intellectu penſabit ſemetipſam hujusmodi anima, ut cognoſcat, an facile commoveat cujuscumque veriſimilitudinis auditio, & ſubripiatur ei arte vel ſuavitate, vel calliditate ſermonum, an raro hoc, an numquam omnino patiatur. Sed ſufficiant hæc in hoc agnitionis genere a nobis dicta. Poſſibile eſt enim volenti horum ſimilitudinem, & alia innumera colligere, quibus cognoſcere ſemetipſam anima probetur, & pulchritudinem ſuam, quam ad imaginem Dei in conditione ſuſcepit, ſi reparare ac reſtituere potuerit, contemplari. Hoc igitur eſt, quod præſens ſermo ſub ſpecie mulieris animam docet, ut agnoſcat ſemetipſam, & ait: *Niſi cognoveris temetipſam*, hoc eſt, niſi per ſingula, quæ ſupra memoravimus, duxeris ſenſus tuos, & diſcretionem ſingulorum tenueris, quæ agenda ſint, quæ cavenda, quid deſit tibi, & quid abundet, quid emendandum ſit, quidve ſervandum: ſed ſi volueris indifferenter agere inter cæteras animas communis vitæ hominum, quas hic mulieres appellat, inter quas tu pulchra es, utpote quæ jam oſcula verbi Dei ſuſceperis, & cubiculi ejus arcana perſpexeris: ſi, inquam, non te cognoveris, ſed indifferenter ut commune vulgus agere volueris, exi in veſtigiis gregum, id eſt, eſto in reliquo grege: ſi nihil egregium poſt hæc omnia, quæ in te collata ſunt, agis, neque temetipſam cognoſcens a converſatione gregali ſequeſtraveris. Et eria

non

ſolum in grege, ſed in veſtigiis gregum. Ubi enim fiet & noviſſimus, qui primatus ſuos non lexerit. Et ob hoc, ubi ſcientiam neglexerit, ne : eſt, ut circumferatur omni vento doctrinæ ad ptionem errorum, ita, ut modo quidem apud il paſtorem, id eſt, doctorem verbi tabernaculum at, nunc vero apud alium: & ſic ubique circum tur, paſcens non oves, quod eſt animal ſimplex, hædos, laſcivos & inquietos ſenſus, atque ad pec m deputatos diverſis doctoribus excolens ad hoc m quæſitis: & hæc erit pœna culpæ illius animæ, ſeipſam non ſtuduerit agnoſcere, & illum ſolum i paſtorem, qui animam ſuam poſuit pro ovibus

Hæc eſt una ſpecies, qua intelligere ſemetipſam ia in affectibus & actibus ſuis debeat. Illa vero pars profundior eſt & difficilior, qua jubetur ia, quæ tamen jam in mulieribus pulchra eſt, agere ſemetipſam. Quod ſi obtinere potuerit, ſpe ibi bona omnia: ſi minus, ſciat, exeundum ſibi veſtigia gregum, & paſcendum hædos in taber ilis paſtorum alienorum a ſe. Videamus ergo, cipiamus, pro viribus etiam hujus partis agnitio diſcutere. Dicit per prophetam ſermo divinus: *inate vobis lumen ſcientiæ.* Sed & in donis ſpiritus unum quidem donum maximum eſt, quod per itum ſanctum miniſtratur, ſermo ſcientiæ; cujus ntiæ opus illud principale eſt, quod in evangelio ndum Matthæum quidem ita dicit: *Nemo novit Fi, niſi pater, neque patrem quis novit, niſi filius, & voluerit filius revelare.* In Luca autem ita ait: *Nemo , quid ſit filius, niſi pater: & nemo ſcit, quid ſit pa niſi filius, & cui voluerit filius revelare.* Secun Joannem vero ita ſcriptum eſt: *Sicut agnoſcit ater, & ego agnoſco patrem.* In quadrageſimo vero to Pſalmo dicit: *Vacate, & cognoſcite, quoniam ego ſum .* Igitur principale munus ſcientiæ eſt, cognoſcere

cere Trinitatem; ſecundo vero in loco cognoſcere creaturam ejus, ſecundum eum, qui dicebat: *Ipſe enim mihi dedit horum, quæ ſunt ſcientiam veram, ſubſtantiam mundi, & virtutem elementorum, initium & finem & mediatatem temporum*, & reliqua. Inter hæc ergo animæ erit quædam etiam ſui agnitio, per quam ſcire debet, quæ ſit ejus ſubſtantia, utrum corporea, vel incorporea, & utrum ſimplex, vel ex duobus, aut tribus, an vero ex pluribus compoſita. Sed & juxta quorumdam quæſtiones utrum facta, an omnino a nullo facta: & ſi facta ſit, quomodo ſit facta: utrum, ut putant aliqui, in ſemine corporali etiam ipſius ſubſtantia continetur, & origo ejus pariter cum origine corporis traducitur: an perfecta extrinſecus veniens, parato jam & formato inter viſcera muliebria corpore induitur. Et ſi ita ſit, utrum nuper creata veniat, & tunc primum facta, cum corpus videtur eſſe formatum, ut cauſa facturæ ejus animandi corporis neceſſitas extitiſſe credatur: an prius & olim facta, ob aliquam cauſam ad corpus ſumendum venire exiſtimetur: & ſi ex cauſa aliqua in hoc deduci creditur, quæ illa ſit cauſa, ut agnoſci poſſit, ſcientiæ opus eſt. Sed & illud requiritur, utrum ſemel tantum corpore induatur, & id poſtmodum depoſitum, ultra non quærat, an cum ſemel ſuſceptum depoſuerit, iterum aſſumat: & ſi ſecundo ſumptum ſemper habeat, an aliquando iterum abjiciat. Et ſi quidem ſecundum auctoritatem ſcripturarum conſummatio immineat mundi, & corruptibilis ſtatus hic in incorruptibilem mutabitur, ambiguum non videri, quod in præſentis vitæ ſtatum ſecundo aut tertio in corpus venire poſſit. Nam ſi recipitur hoc, neceſſario ſequitur, ut hujusmodi ſucceſſionibus conſequentibus finem neſciat mundus. Et adhuc agnitionem ſui anima requirat, ſi eſt aliquis ordo, aut ſunt aliqui ſpiritus ejusdem ſubſtantiæ cum ipſa, alii vero non ejusdem, ſed diverſi ab

ea,

ea, id eſt, ſi ſunt & alii ſpiritus rationabiles, ut ipſa eſt, & alii carentes ratione: & ſi eadem eſt ipſius, quæ & angelorum ſubſtantia, quoniam rationabile a rationabili nequaquam differre creditur. Aut ſi non eſt quidem talis per ſubſtantiam, ſed erit talis per gratiam, ſi meruerit: an non poſſit omnino ſimilis effici angelis, niſi hoc naturæ ſuæ qualitas, aut ſimilitudo receperit. Reddi enim poſſe videbitur, quod amiſſum eſt, non tamen conferri id, quod ex initio conditor non dederit. Sed & hoc adhuc ad cognoſcendam ſemetipſam anima requirat, ſi virtus animæ ejus accedere poteſt & decedere. An eſt immutabilis, an acquiſita ſemel ultra non defluit. Et quid opus eſt, plura commemorare, quibus ex cauſis ſemetipſam cognoſcat anima, ne forte, ſi neglexerit, perfecte ſemetipſam cognoſcere, exire jubeatur in veſtigiis gregum, & paſcere hædos, & hoc non in proprio tabernaculo, ſed in tabernaculis paſtorum: cum præſto ſit volenti hæc perſequi, largiſſimas occaſiones ex his, quæ ſupra memoravimus, ſumere, in quibus ſeſe exercere in ſermone ſcientiæ pro viribus poſſit? Dicantur vero hæc a verbo Dei etiam ad animam, quæ in profectibus quidem poſita eſt, nondum tamen ad ſummam perfectionis aſcendit. Quæ pro eo quidem, quod proficit, pulchra dicitur: ut autem pervenire poſſit & ad perfectionem, fiat ad eam comminatio neceſſaria: quod niſi per iſta ſingula, quæ ſupra diximus, ſemetipſam cognoverit, & vigilanter exercuerit in verbo Dei & lege divina, continget ei de his ſingulis opiniones colligere diverſorum, & ſequi homines nihil egregium, nihil ex Spiritu ſancto locutos. Hoc eſt enim exire in veſtigiis gregum, & eorum doctrinam ſectari, qui & ipſi permanſerint peccatores, & nullum peccantibus remedium providere potuerint. Quos qui ſequitur, hædos utique, qui peccatorum indicium tenent, videbitur paſcere, circumiens ta-

bernacula paſtorum, diverſas ſcilicet ſectas philoſophorum. Intuere ergo pleniùs, quam terribile eſt, quod ſub hac adumbratur figura. *Exi*, inquit, *tu in veſtigiis gregum.* Quaſi ad eam loquitur, quæ intus jam ſit anima, & intra myſteria collocata: pro eo tamen, quod negligat, ſemetipſam cognoſcere & requirere, quæ ſit, & quid, vel quomodo agere debeat, quidve non agere, dicitur ei: *Exi tu*: quaſi quæ ob hanc deſidiæ culpam foras mittatur ab eo, qui præeſt. Sic ingens animæ periculum eſt, ſcientiam ſui agnitionemque negligere. Sed fortaſſe, quia duplicem expoſitionem dedimus agnitionis ſuæ animæ, videbitur cuipiam, ſecundum eam quidem, quæ de moribus & de actibus ſuis diſcutere negligit, & inquirere de profectibus ſuis, aut perſcrutari de vitiis, merito ei dici: *Exi*, per quod videatur quaſi de interioribus foras propelli. Si vero ſecundum editionem aliam, qua diximus, quod naturam ſubſtantiamque ſuam agnoſcere debeat, & ſtatum, vel in quo fuerit, vel in quo erit, grave credetur. Quæ enim facile talis anima invenietur, ita perfecta, ita præpotens, cui horum omnium ratio & intelligentia pateat? Ad hoc reſpondebimus, quoniam ſermo, qui habetur in manibus, non ad omnes animas fit, neque ad adoleſcentulas, quibus hic loquitur ſponſus, neque ad cæteras mulieres, neque ad octoginta concubinas, aut ſexaginta reginas, ſed ad illam, quæ inter omnes mulieres ſola pulchra dicitur & perfecta. Unde apparet, ad dilectas quasque animas hæc dici, quibus cum gratia multa ſentiendi & intelligendi a Deo data ſit, negligunt tamen ſcientiæ partes, & cognoſcendi ſemetipſas nullum adhibent ſtudium. His ergo comminatur ſermo divinus: quia, quibus multum datur, multum ex eis exigitur. Et humilis quidem venia & miſericordia dignus erit, potentes autem potenter cruciabuntur. Si ergo & tu anima, quæ pulchrior es, & eminen-

eminentior inter cæteras verbi gratia doctrinis, negligas temetipsam, & in ignorantia tui maneas, quomodo poterunt vel hi, qui ædificari desiderant, instrui, vel convinci & argui contradicentes? Digne ergo cum comminatione quadam ad eam dicitur: *Exi tu in vestigiis gregum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum.* Potest ad hoc trahi etiam illud, quod Moyses scribit: Quod si qua Israelitica mulier adulteraverit, lapidetur. Si vero filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo justa videbitur esse comminatio in eos, qui capaces esse possunt ad agnitionem & scientiam, sed per desidiam negligunt: in quos justissima indignatio sponsi est, quia scit unius negligentiam cedere ad damna multorum. Similis enim videbitur hujusmodi anima, vel illi, qui acceptum denarium abscondit in terram, ne lucri aliquid ex eo pecuniæ dominus acquireret: vel illi, quem occidisse dicitur Deus, qui malignus erat, Onam vel Her scilicet, qui accepta semina scientiæ naturalis, posteritati invidens, profundebat in terra. Pastores quoque, sicut & ante jam diximus, si quidem ad ecclesiam comminationis hic sermo fit, mundi hujus principes accipiendi sunt, vel illi angeli, sub quorum cura reliquæ gentes habentur, sive sorte in hoc, sive secretioribus causis quibusdam deductæ. Si vero ad unamquamque animam comminatio ista referatur, quæ semetipsam negligit agnoscere, sapientes & magistri hujus sæculi intelligendi sunt, docentes sapientiam hujus mundi: ut in summa hoc intelligatur, quia necesse est animam eam, præcipue quæ bona & pulchra est sensibus, & ingenio vigilans, cognoscere semetipsam, & dare operam ad agnitionem sui per exercitia doctrinæ, & studia divina, ac per hoc agi Spiritu Dei & spiritu adoptionis. Aut si talis hæc anima semetipsam neglexerit, & a divinis studiis declinaverit, necesse est, eam operam dare studiis mundanis & sapientiæ sæculi, & agi spiritu mundi

hujus iterum in timore. Quod designat Apostolu cum dicit: *Nos autem non spiritum hujus mundi acce mus, sed spiritum, qui est ex Deo.* Et iterum: *Non cepistis enim iterum in timore spiritum servitutis, sed s ritum accepistis adoptionis, in quo clamamus: Abba pat* Hæc interim nobis de præsenti loco occurrere potu runt, nunc jam convertamur ad consequentia.

Equitatui meo in curribus Pharaonis similem te ar tratus sum proxima mea. Historicus quidem sensus h videtur ostendere. Sicut, inquit, tunc in Ægypt cum Pharao persequens populum Israel processit curribus & equitatu, & meus, hoc est, Domini n sponsi, equitatus longe præcellebat currus Pharaon & præstantior erat, utpote qui illos superaverit, in mare demerserit: ita & tu proxima mea sponsa pr cellis omnes mulieres, similis effecta equitatui me qui Pharaonis curribus comparatus, potentior utiq est & magnificentior. Hic interim mihi videtur e ordo sermonum ipsorum, verborumque direct Videamus autem, ne forte secundum intelligentiam m sticam animas, quæ sunt sub illo spiritali Pharaon & sub spiritalibus nequitiis positæ, currus dicat e Pharaonis & quadrigas ejus, quas ipse agit, & du ad persequendum populum Dei, & ad opprimendu Israel. Certum enim est, quia tentationes & tribu tiones, quas excitant dæmones sanctis, per anim aliquas excitant, ad hoc ipsum aptas & convenient Quibus tanquam curribus ascensis exagitant & impu nant, vel ecclesiam Dei, vel singulos quosque fic lium. De equitatu vero Domini, quis sit ejus i equitatus, in Exodo quidem, ubi superantur curr Pharaonis & demerguntur in mare, nihil legimus scri tum, nisi tantum, quod Dominus currus Pharaoi & exercitum ejus projecit in mare rubrum. Inve mus tamen in quarto regnorum libro, quod Helisæ de adventu hostium, qui cum equitatu & curribus v

nerant,

nerant, formidanti puero ſuo dicit: *Ne timeas, quoniam plures ſunt nobiscum quam cum illis. Et oravit*, inquit, *Heliſæus, & dixit: Domine, aperi oculos pueri hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos ejus, & vidit. Et ecce mons plenus equitibus erat, & currus ignei in circuitu Heliſæi, qui deſcenderant ad eum.* Sed & in propheta Habacuc manifeſte & evidenter legimus de equitatu Domini, & quod aſcendat equos ſuos. Sunt ergo ſcripturæ verba hæc: *Nunquid in fluminibus iraſceris Domine, aut in fluminibus furor tuus, aut in mari rubro impetus tuus? Qui aſcendis equos tuos, & equitatus tuus ſalus.* Sunt ergo equi Domini, quibus aſcendit, & equitatus ejus. Quos ego non alios eſſe puto, quam illas animas, quæ frenum diſciplinæ ejus accipiunt, & jugum portant ſuavitatis ejus, & quæ ſpiritu Dei aguntur, & in hoc eſt eis ſalus. In revelatione Joannis legimus, quod apparuit ei equus, & ſedens ſuper eum quidam fidelis & verus, & cum juſtitia judicans, cujus nomen eſt verbum Dei. Ait ergo: *Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis & verus, & cum juſtitia judicans & pugnans: & oculi ejus ſicut flamma ignis, & ſuper caput ejus diademata multa habentia nomen ſcriptum, quod nemo novit niſi ipſe, & adopertus erat veſtimento ſanguine conſperſo, & vocabatur nomen ejus verbum Dei. Et exercitus ejus erat in cœlo, & ſequebantur eum in equis albis, induti byſſino albo puro.* Sed opus eſt gratia Dei, quæ horum nobis aperiat intellectum, quo poſſimus advertere, quid iſtæ indicent viſiones, qui ſit equus albus, & qui ſit, qui ſedet ſuper eum, cujus nomen eſt verbum Dei. Et forte quidem dicet aliquis, album eſſe equum corpus, quod aſſumpſit Dominus, & quo ille, qui in principio erat apud Deum Deus verbum, vel veſtitus vel vectus eſt. Alius autem animam dicet, quam aſſumpſit primogenitus omnis creaturæ, & de qua dicebat: *Poteſtatem habeo,*

ponendi eam, & poteſtatem habeo, iterum ſumendi eam. Alius vero utrumque ſimul, corpus atque animam, quaſi ubi peccatum non fuerit, equum dici album putabit. Alius adhuc quarto loco eccleſiam dicet, quæ & corpus ejus nominatur, album videri equum, quaſi non habentem non maculam aut rugam, quam ſibi ipſe ſanctificavit lavacro aquæ. Secundum autem hæc ſingula etiam illa accipiet, quæ ſequuntur, militiam cœli, & exercitum verbi Dei, & quomodo ſinguli quique eorum ſequentes verbum Dei equis albis ſedeant, & byſſinis albis induantur & mundis. Huic ergo equo albo, quo ipſe vehitur, qui verbum Dei appellatur, vel huic equitatui cœleſti, qui eum ſequitur in albis nihilominus equis, comparat & ſimilem facit Chriſtus eccleſiam ſuam. In curribus autem Pharaonis vel ita poſſumus accipere, ut, quantum hic Domini equitatus equitatum & currus Pharaonis evincit & præcellit, tantum tu, quæ pulchra es in mulieribus, præcellis & evincis omnes reliquas animas, quæ adhuc jugum Pharaonis portant, & ſeſſores ejus patiuntur: vel certe quod equitatus hic meus, qui lavacro aquæ mundatus, purus & candidus factus eſt, & verbum Dei meruit habere ſeſſorem, ex curribus aſſumptus eſt Pharaonis. Inde enim omnes veniunt credentes, quia Chriſtus venit in hunc mundum, peccatores ſalvos facere. Hoc ergo modo poteſt explanari verſiculi hujus ſenſus, equitatui meo, qui fuit ante in curribus Pharaonis, & nunc ſequitur me in equis albis, purificatus in lavacro aquæ, ſimilem te arbitror proxima mea. Beatæ ergo ſunt illæ animæ, quæ dorſum ſuum curvaverunt, ut ſuſcipiant ſeſſorem verbum Dei ſuper ſe, & frena ejus patiuntur, ut, quocunque ipſe voluerit, flectat eas, & agat habenis præceptorum ſuorum: quia jam non propria voluntate incedunt, ſed ad omnia ducuntur & reducuntur voluntate ſeſſoris. Et fortaſſis videbitur ſecundum

dum hoc, quod ex multis animabus congregata eſt eccleſia, & exemplum vitæ accepit a Chriſto, quod non tam ab ipſa deitate verbi Dei acceperit, quæ utique ſupereminet eos actus, vel affectus, qui ad exemplum dari hominibus debeant: ſed illa anima, quæ aſſumpta eſt ab eo, in qua fuit ſumma perfectio, illa ſit ad exemplum poſita, & ipſa dicatur hic proxima mea: cujus ſimilitudinem habere debeat etiam eccleſia, quæ ex multis congregatur animabus, illis ſcilicet, quæ prius fuerant ſub jugo & curribus Pharaonis, & equitatus Domini appellantur. Quæ autem ex duabus expoſitio convenire magis propoſito verſiculo videatur, probabis etiam tu, qui legis.

' *Quam ſpecioſæ factæ ſunt gena tua tanquam turturis, cervix tua ſicut redimicula.* Ordo dramatis hujusmodi videtur habere conſequentiam, quod, poſteaquam auſteriore uſus eſt comminatione ſponſus ad ſponſam, proteſtatus ei, quod, niſi cognoſceret ſemetipſam, exitura eſſet in veſtigiis gregum, & paſceret non oves, ſed hædos, erubuerit ſuper auſteritate præcepti, ſed & rubor verecundiæ diffuſus in vultu ſpecioſas effecerit genas ejus, & multo, quam fuerant, pulchriores: non ſolum autem genæ, ſed & cervix ejus tam decora ſit reddita, quaſi monilium redimiculis adornata. Pulchritudo ergo genarum turturibus comparatur, quod per hujusmodi aves ſimul honeſtas vultus & alacritas indicetur. Hæc eſt hiſtorici dramatis explanatio. Sed veniamus ad rem. Paulus apoſtolus ſcribens ad eccleſiam Corinthiorum, ita ait: *Corpus autem non eſt membrum unum, ſed multa. Et ſi dixerit pes, quia non ſum manus, non ſum de corpore, non propterea non eſt de corpore, & ſi dixerit auricula, quia non ſum oculus, non ſum de corpore, non propterea non eſt de corpore. Si totum corpus eſt oculus, ubi eſt auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autem Deus poſuit unumquodque membrum in corpore, ſicut voluit.* Et cum

plura de hoc disputasset, ad ultimum dicit: *Vos autem estis corpus Christi & membra ex parte.* Et iterum ad Ephesios scribens, dicit: *Subjecti invicem in timore Christi. Mulieres viris suis subjecta sint sicut Domino: quia vir caput est mulieris, sicut & Christus est caput ecclesiæ, ipse Salvator corporis. Sed sicut ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam suam, & semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret lavacro aquæ in verbo, ut ipse sibi præpararet gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut esset sancta & immaculata.* Et post pauca: *Nemo*, inquit, *enim aliquando carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam sicut & Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis ejus*, & reliqua. Per hæc ergo edocemur, quomodo sponsa Christi, quæ est ecclesia, etiam sit corpus ejus & membra. Si ergo audias sponsi membra nominari, ecclesiæ membra dici intellige. In quibus sicut sunt aliqui, qui dicuntur oculi, pro intelligentiæ sine dubio ac scientiæ lumine, & alii aures pro audiendo verbo doctrinæ, alii manus pro bonis operibus religiosisque ministeriis, ita sunt alii, & qui genæ ejus appellantur. Genæ autem partes vultus dicuntur, in quibus honestas & verecundia animæ agnoscitur: per quod sine dubio illi in membris ecclesiæ declarantur, qui castitatis & pudicitiæ excolunt honestatem. Pro his ergo ad omne corpus sponsæ dicitur: *Quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ.* Et observa, quia non dixit, quam speciosæ sunt genæ tuæ: sed, *Quam speciosæ factæ sunt*: ut ostendat, prius quidem non eas ita fuisse speciosas, sed posteaquam suscepit oscula sponsi, & ipse, qui loquebatur per prophetas, prius affuit, & mundavit sibi ipsi ecclesiam suam lavacro aquæ, & fecit eam non habere maculam aut rugam, & agnitionem sui præstitit ei, tunc factæ [redacted] speciosæ genæ ejus. Tunc enim castitas & pudi-

citia

citia & virginitas, quæ prius non fuerat, per ecclesiæ genas speciosо decore diffusa est. Quæ tamen genarum species, id est, pudicitiæ & castitatis turturibus comparatur. Turturum ferunt hujusmodi naturam esse, ut neque masculus præter unam fœminam adeat aliam, nec fœmina plus quam unum patiatur marem: ita, ut, si accidat, altero intercepto supereſſe alterum, pariter cum conjuge extinctus sit ei concubitus amor. Convenienter ergo similitudo turturis aptatur ecclesiæ, quod vel alterius viri post Christum conjugium nesciat, vel quod continentiæ & pudicitiæ in ea tanquam turturum volitet multitudo. Secundum hanc intelligentiam etiam cervicem sponsæ accipiamus. Quæ sine dubio illæ intelligi debent animæ, quæ Christi jugum suscipiunt dicentis: *Suscipite super vos jugum meum, quia jugum meum suave est.* Obedientia ergo ejus cervices ejus appellantur. Cervix ergo ejus speciosa facta est sicut redimicula, &. merito. Quam enim prius prævaricationis inobedientia turpem fecerat, nunc obedientia fidei speciosam fecit & pulchram. Cervix ergo tua speciosa facta est sicut redimicula. Ad utrumque enim subauditur, speciosa facta est. Redimicula hic dicit constrictiones vel connexiones monilium, quæ in cervicibus sedere solent, ex quibus deducitur, & descendit per omne collum reliquus ornatus. Ipsi ergo ornamento, quod cervicibus & collo imponi solet, cervicem sponsæ comparavit. Quod dictum ita advertimus. Cervicem diximus subjectionem & obedientiam dici, pro eo, quod quasi jugum Christi suscipiat, & fidei ejus obedientiam præbeat. Ornamentum ergo cervicis ejus, quæ est obedientia, Christus est. Ipse enim prior *factus* est *obediens usque ad mortem*: & *sicut per unius*, Adæ scilicet, *inobedientiam peccatores constituti sunt multi*: *ita & per unius obedientiam*, Christi duntaxat, *justi constituuntur multi.* Ornamentum ergo & monile cervicis

ecclesiæ obedientia Christi est. Sed & cervix ecclesiæ, id est, obedientia ejus similis effecta est obedientiæ Christi, quod est monile cervicis. Magna ergo in hoc laus sponsæ est, magna ecclesiæ gloria, ubi imitatio obedientiæ ejus exequatur obedientiæ Christi, quam imitatur ecclesia. Hæc ipsa species monilis etiam in Genesi memoratur a Juda patriarcha Thamar nurui suæ, quando cum ea quasi cum meretrice concubuit, data. Quod non omnibus patet mysterium. Intelligitur per hoc, quod Christus ecclesiæ, quam ex multorum dogmatum prostitutione collegerat, futuræ perfectionis hæc dedit pignora, & istud obedientiæ monile cervici ejus imposuit.

Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quoadusque rex sit in recubitu suo. Supra diximus, quod specie dramatis libellus hic ordinatus personarum immutatione contexitur: & nunc ergo videntur hæc amici vel sodales sponsi ad sponsam locuti, qui secundum intelligentiam mysticam &, ut supra jam diximus, aut Angeli, vel etiam prophetæ, aut patriarchæ possunt intelligi. Non enim tunc solum, cum post baptismum Joannis in deserto tentatus est a diabolo Dominus, recesserunt angeli, & ministraverunt ei, sed ante adventum præsentiæ corporalis ministraverunt semper. Nam & lex dispositа in manu per angelos dicitur mediatoris. Et ad Hebræos scribens Apostolus dicit: *Si enim, qui per angelos habitus est sermo, factus est firmus.* Ipsi ergo erant velut actores & procuratores appositi parvulæ sponsæ cum pædagogo lege, donec plenitudo temporum veniret, & mitteret Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, & adduceret eam sub actoribus & procuratoribus & pædagogo lege, ut ipsius verbi Dei oscula, doctrinam scilicet verbaque susciperet. Antequam ergo tempus horum adesset, in multis angelorum ministerio excolebatur sponsa, qui apparebant tunc hominibus,

minibus, & loquebantur ea, quæ res poſcebat & tempus. Non enim tu mihi ex adventu ſalvatoris in carne ſponſam dici, aut eccleſiam putes, ſed ab initio humani generis, & ab ipſa conſtitutione mundi, imo, ut Paulo duce altius myſterii hujus originem repetam, ante etiam conſtitutionem mundi. Sic enim dicit ipſe: *Sicut elegit nos in Chriſto ante conſtitutionem mundi, ut eſſemus ſancti & immaculati coram ipſo in charitate, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum.* Sed & in Pſalmis ſcribitur: *Memento congregationis tuæ Domine, quam congregaſti ab initio.* Prima etenim fundamenta congregationis eccleſiæ ſtatim ab initio ſunt poſita, unde & Apoſtolus dicit, ædificari eccleſiam non ſolum ſuper apoſtolorum fundamentum, ſed etiam prophetarum. Inter prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum myſterium prophetavit in Chriſto & in eccleſia, dicens: *Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt ambo in carne una.* Evidenter enim de his dictis ejus dicit Apoſtolus, quia *myſterium hoc magnum* ſit. *Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia.* Sed & idem Apoſtolus, quum dicit: *Sic enim eccleſiam dilexit, ut ſemetipſum traderet pro ea, ſanctificans lavacro aquæ*: non utique oſtendit, eam prius non fuiſſe; quomodo enim dilexiſſet eam, quæ non erat? Sed eam ſine dubio dilexit, quæ erat. Erat autem in omnibus ſanctis, qui ab initio ſæculi fuerunt facti. Diligens igitur eam, venit ad eam. Et ſicut *pueri* ſui *communicaverunt carni & ſanguini, ſimiliter & ipſe particeps factus eſt eorundem*, ac ſemetipſum pro eis tradidit. Ipſi enim erant eccleſia, quam dilexit, ut eam vel numeroſitate augeret, vel virtutibus excoleret, vel perfectionis charitate de terris transferret ad cœlum. Miniſtraverunt ergo & prophetæ ab initio, miniſtraverunt & angeli. Quid enim aliud fiebat tunc, cum apparuerunt tres viri Abrahæ, ſedenti ad quercum Mambre? Licet illa angelorum

ſpecies

ſpecies plus aliquid, quam angelicum oſtenderit miniſterium: nam Trinitatis ibi myſterium prodebatur. Hoc erat & in Exodo, cum angelus Domini dicitur in flamma ignis apparuiſſe Moyſi in rubo. Continuo autem in ſubſequentibus Dominus & Deus loqui in angelo ſcribitur, & ipſe Deus eſſe Abraham & Deus Iſaac & Deus Jacob deſignatur. Quod quidam hæreticorum legentes dixerunt, Deum legis & prophetarum longe inferiorem eſſe, quam Jeſum Chriſtum & Spiritum ſanctum: & eo usque impietatem ſuam protenderunt, ut plenitudinem quidem in Chriſto ponant & in ſpiritu ſancto, imperfectionem vero & infirmitatem in Deo legis. Sed hæc alias. Nunc autem nobis propoſitum eſt, oſtendere, quomodo ſancti angeli, qui ante adventum Chriſti velut parvulæ adhuc ſponſæ tutelam procurabant, ipſi ſint amici & ſodales ſponſi, qui ad eam dicere videantur: *Faciemus tibi ſimilitudines auri cum diſtinctionibus argenti, uſquequo rex ſit in recubitu ſuo.* Indicant ergo, quod ipſi faciant ſponſæ non aurum; neque enim habebant tale aurum, quale dignum erat, offerri ſponſæ, ſed pro auro ſimilitudines auri ſe facere promittunt, & non unam ſimilitudinem, ſed multas. Ita etiam dicunt de argento, ſed quaſi habentes licet parvam argenti materiam, promittunt, ſe ei facere non ſimilitudines, ſed diſtinctiones argenti: utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid & ſolidum opus ex eo producere poſſent, ſed diſtinctiones ſolas, ac ſigna quædam parva velut puncta interſererent illi operi, quod ei ex auri ſimilitudine faciebant. Hæc ergo amici ſponſi, illi, de quibus ſupra diximus, ſponſæ faciunt ornamenta. Sed quid in his ſecreti contineatur, & quid elocutionis novitas ipſa parturiat, omnipotentis verbi ac ſponſi patrem precemur, ut ipſe nobis arcani hujus clauſtra patefaciat, quo poſſimus non ſolum ad intelligenda hæc illuminari, verum

etiam

etiam ad proferenda, ac ſecundum menſuram eorum, qui lecturi ſunt, moderatione eloquii ſpiritalis accipere. Auri ſpeciem in multis ſæpe oſtendimus figuram tenere inviſibilis & incorporeæ naturæ: argentum vero virtutem verbi ac rationis: ſecundum quod & Dominus dicit per prophetam: *Dedi vobis argentum & aurum: vos autem feciſtis argentea & aurea Baalim:* oſtendens per hæc, & dicens, quia dedi vobis ſenſum & rationem, qua me Deum & ſentire poſſetis & colere: vos autem & ſenſum & rationem, quæ in vobis eſt, ad colenda dæmonia tranſtuliſtis. Sed & *eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne probatum* dicitur. Et item in aliis *argentum ignitum juſti linguæ* memoratur. Cherubim vero aurea dicuntur, quoniam quidem plenitudo ſcientiæ Dei interpretantur. Sed & candelabrum in tabernaculo teſtimonii aureum & ſolidum poni jubebatur: quod mihi videtur formam tenere naturalis legis, in qua lex ſcientiæ habetur. Sed quid opus eſt, multa congregare teſtimonia, cum in promptu ſit ſcire volentibus, in multis ſcripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad ſenſum mentemque revocetur, argentum vero ad verbum atque eloquia referatur? Nunc ergo properemus ad contemplandum, quomodo ſecundum ea, quæ præmiſimus, amici ſponſi dicant ſe ſimilitudines auri facere ſponſæ cum diſtinctionibus argenti. Videtur ergo mihi, quod lex, quæ per angelos diſpoſita eſt in manu mediatoris, quandoquidem umbram habeat futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, & quæcunque contingebant illis, qui in lege referuntur, in figura & non in veritate contingebant, iſta omnia ſimilitudines auri fuerunt, non aurum verum. Quod ſcilicet aurum verum in illis, quæ incorporea ſunt & inviſibilia ac ſpiritalia, intelligatur: ſimilitudo vero auri, in quo non eſt ipſa veritas, ſed umbra veritatis, iſta corporea & viſibilia accipiantur. Verbi gratia,

ſpecies plus aliquid, quam angelicum oſtenderit miniſterium: nam Trinitatis ibi myſterium prodebatur. Hoc erat & in Exodo, cum angelus Domini dicitur in flamma ignis apparuiſſe Moyſi in rubo. Continuo autem in ſubſequentibus Dominus & Deus loqui in angelo ſcribitur, & ipſe Deus eſſe Abraham & Deus Iſaac & Deus Jacob deſignatur. Quod quidam hæreticorum legentes dixerunt, Deum legis & prophetarum longe inferiorem eſſe, quam Jeſum Chriſtum & Spiritum ſanctum: & eo usque impietatem ſuam protenderunt, ut plenitudinem quidem in Chriſto ponant & in ſpiritu ſancto, imperfectionem vero & infirmitatem in Deo legis. Sed hæc alias. Nunc autem nobis propoſitum eſt, oſtendere, quomodo ſancti angeli, qui ante adventum Chriſti velut parvulæ adhuc ſponſæ tutelam procurabant, ipſi ſint amici & ſodales ſponſi, qui ad eam dicere videantur: *Faciemus tibi ſimilitudines auri cum diſtinctionibus argenti, uſquequo rex ſit in recubitu ſuo.* Indicant ergo, quod ipſi faciant ſponſæ non aurum; neque enim habebant tale aurum, quale dignum erat, offerri ſponſæ, ſed pro auro ſimilitudines auri ſe facere promittunt, & non unam ſimilitudinem, ſed multas. Ita etiam dicunt de argento, ſed quaſi habentes licet parvam argenti materiam, promittunt, ſe ei facere non ſimilitudines, ſed diſtinctiones argenti: utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid & ſolidum opus ex eo producere poſſent, ſed diſtinctiones ſolas, ac ſigna quædam parva velut puncta interſererent illi operi, quod ei ex auri ſimilitudine faciebant. Hæc ergo amici ſponſi, illi, de quibus ſupra diximus, ſponſæ faciunt ornamenta. Sed quid in his ſecreti contineatur, & quid elocutionis novitas ipſa parturiat, omnipotentis verbi ac ſponſi patrem precemur, ut ipſe nobis arcani hujus clauſtra patefaciat, quo poſſimus non ſolum ad intelligenda hæc illuminari, verum

etiam

etiam ad proferenda, ac ſecundum menſuram eorum, qui lecturi ſunt, moderatione eloquii ſpiritalis accipere. Auri ſpeciem in multis ſæpe oſtendimus figuram tenere inviſibilis & incorporeæ naturæ: argentum vero virtutem verbi ac rationis: ſecundum quod & Dominus dicit per prophetam: *Dedi vobis argentum & aurum: vos autem feciſtis argentea & aurea Baalim:* oſtendens per hæc, & dicens, quia dedi vobis ſenſum & rationem, qua me Deum & ſentire poſſetis & colere: vos autem & ſenſum & rationem, quæ in vobis eſt, ad colenda dæmonia tranſtuliſtis. Sed & *eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne probatum* dicitur. Et item in aliis *argentum ignitum juſti linguæ* memoratur. Cherubim vero aurea dicuntur, quoniam quidem plenitudo ſcientiæ Dei interpretantur. Sed & candelabrum in tabernaculo teſtimonii aureum & ſolidum poni jubebatur: quod mihi videtur formam tenere naturalis legis, in qua lex ſcientiæ habetur. Sed quid opus eſt, multa congregare teſtimonia, cum in promptu ſit ſcire volentibus, in multis ſcripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad ſenſum mentemque revocetur, argentum vero ad verbum atque eloquia referatur? Nunc ergo properemus ad contemplandum, quomodo ſecundum ea, quæ præmiſimus, amici ſponſi dicant ſe ſimilitudines auri facere ſponſæ cum diſtinctionibus argenti. Videtur ergo mihi, quod lex, quæ per angelos diſpoſita eſt in manu mediatoris, quandoquidem umbram habeat futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, & quæcunque contingebant illis, qui in lege referuntur, in figura & non in veritate contingebant, iſta omnia ſimilitudines auri fuerunt, non aurum verum. Quod ſcilicet aurum verum in illis, quæ incorporea ſunt & inviſibilia ac ſpiritalia, intelligatur: ſimilitudo vero auri, in quo non eſt ipſa veritas, ſed umbra veritatis, iſta corporea & viſibilia accipiantur. Verbi gratia,

tia, similitudo auri fuit istud tabernaculum manu factum, de quo dicit Apostolus: *Non enim in sancta manu facta introivit Jesus exemplaria verorum, sed in ipsum cælum.* Ergo quæ in cælis sunt invisibilia & incorporea, illa sunt vera: ista autem, quæ in terris sunt visibilia & corporea, exemplaria verorum dicuntur esse, non vera. Ista ergo sunt, quæ similitudines auri appellantur: in quibus est & arca testamenti & propitiatorium, & Cherubim, & altare incensi, & mensa propositionis, & panes, sed & velamen, & columnæ ac seræ, & altare holocaustorum, & ipsum templum, atque omnia, quæ in lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erant auri. Sed & ipsum aurum visibile, pro eo quod visibile erat, non erat aurum verum, sed similitudo erat illius veri auri invisibilis. Istas ergo similitudines auri fecerunt sponsæ ecclesiæ sponsi amici, angeli videlicet & prophetæ: qui ministraverunt in lege cæterisque mysteriis. Hæc, opinor, & Paulus intelligens, dicebat: *In religione angelorum, in his, quæ videt: frustra inflatus sensu carnis suæ.* Omnis ergo judaicus cultus & religio similitudines sunt auri. Cum autem conversus fuerit quis ad Dominum, & ablatum fuerit ab eo velamen, tunc videbit aurum verum: cujus auri, antequam adesset, & cognoscendum se præberet, similitudines fecerunt sponsæ amici ejus, ut ex illis similitudinibus commonita & provocata, veri auri desiderium caperet. Hoc enim factum indicat Paulus, cum dicit: *Hæc autem in figura contingebant illis. Scripta autem sunt propter nos, in quos finis sæculorum devenit.* Sed & finem, quem dicit Paulus, non intelligas corporalem. Finis enim corporalis multos inveniet, pro quibus non sunt scripta hæc: neque enim hujusmodi de his recipient intellectum. Sed finem sæculorum, perfectionem rerum intellige, quæ utique Paulo & similibus ejus advenisse, & propter ipsos scripta hæc esse dicuntur. Sed hæc

in

ſu diximus, volentes oſtendere, quomodo
onſi dicant ad ſponſam, facere ſe ei ſimilitu-
ri cum diſtinctionibus argenti per ea ſcilicet,
ege & prophetis per figuras & imagines & ſi-
ies & parabolas, ſcripta tradiderunt. Sunt
i his & parvæ quædam diſtinctiones argenti,
cilicet ſenſus ſpiritalis verbi & interpretatio-
nabilis, licet & valde rara & exigua. Ante
n namque Domini vix ſicubi prophetarum
arum quid occulti ſermonis aperuit: verbi
Eſaias, cum dicit: *Vinea Domini Sabaoth do-
l eſt, & domus Juda novella dilecta.* Et iterum
uæ multæ gentes multæ ſunt. Et Ezechiel no-
luas ſorores Oollam, & Olibam, aliam Sa-
liſtinguit eſſe, & aliam Judæam: & ſicubi ta-
im ipſis prophetis interpretantibus aperiantur,
nctiones argenti dicuntur. Ubi vero Salva-
)ominus noſter Jeſus Chriſtus advenit, nota
)mnia verbo virtutis ſuæ, in paſſione ejus in-
latum eſt, quod ea, quæ in abſconditis tene-
& arcana erant, in lucem proferrentur, &
feſtationem venirent per hoc, quod velum
quo ſancta ſanctorum & arcana velabantur,
:ſt deſurſum ejus uſque deorſum, palam fore,
ans omnibus, quod intrinſecus videbatur ob-
Sic ergo illud, quod per angelos & prophe-
ſtratum eſt, ſimilitudo auri fuit, cum diſtin-
s parvis & exiguis argenti. Hæc autem, quæ
n Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum tradita
i auro vero & argento ſolido collocata ſunt.
m, quæ per amicos ſponſi facta eſt, ſimilitudo
i diſtinctionibus argenti, non in ſempiterna
promittitur: ſed tempus ei ſtatuitur ab illis
:ntibus: *Uſquequo rex ſit in recubitu ſuo.* Cum
:umbens dormierit ut leo, & ut catulus leo-
)oſt hæc ſuſcitaverit eum pater, & reſurrexe-

rit,

rit a mortuis, si, qui fuerint conformes resurrectionis ejus, jam non in similitudine auri, id est, non in rerum corporalium cultu manebant: sed aurum verum ab ipsis percipient, credentes & sperantes non ea, quæ videntur, sed quæ non videntur, nec quæ in terris sunt, sed quæ in cælis, ubi Christus est in dextera Dei sedens, & dicent, quia *& si cognovimus Christum aliquando secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Non ergo jam distinctionibus parvis argenti, sed in latitudinem diffuso utentur argento. Audient enim, quod in illa auri similitudine petra, quæ sequi dicitur, & potum populo præbere, Christus est, & mare baptismus est, & nubes spiritus sanctus est, & manna verbum Dei est, & agnus paschæ salvator est, & sanguis agni passio Christi est, & velum, quod est in sanctis sanctorum, quo divina illa, & arcana tegebantur, caro ejus est: aliaque innumera ex ejus resurrectione patebunt, non jam parva ut prius distinctione, sed latissima expositione patefacta. Adhuc autem, ut clarius fiat, quod dicit: *Usquequo rex sit in recubitu suo*, etiam de secunda Balaam prophetia, quæ de Christo ita continet, proferemus: *Orietur*, inquit, *stella ex Jacob, & exiet homo de semine ejus, & dominabitur gentibus multis. Exaltabitur Gog regnum ejus, & crescet regnum ejus. Deus educet eum ex Ægypto sicut gloria unicornis, & comedet gentes inimicorum suorum, & crassitudines eorum emedullabit, & jaculis suis sagittabit eos. Recumbens, ut leo requiescet, & sicut catulus leonis. Quis suscitabit eum?* Considera ergo ex his diligentius, & vide, quomodo omnis similitudo auri usque ad extremum tempus, ad recubitum regis scilicet, stare memoratur. Post hæc ergo exaltabitur Gog, id est, super tecta regnum ejus, cum videlicet de terris ad cælestia fuerit tecta translatum. Sed de his plenius, prout Dominus dedit, in Numerorum libro persecuti sumus. Requiramus sane, si etiam sanctis patribus ipsis & prophe-

tis

tis, qui miniſtraverunt verbum ante adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti, perfectionis hujus, verique auri gratia data ſit: an tantum futura hæc intellexerint, & in ſpiritu ventura præviderint: atque ob hoc ſolum dixerit Dominus de Abraham, quia deſideraverit videre diem ejus, & viderit, & lætatus ſit, quod ſcilicet in ſpiritu futura præviderit. Et magis fortaſſe hoc ita eſſe etiam ille ſermo confirmet, qui ait: *Multi juſti deſideraverunt videre, quæ videtis, & non viderunt: & audire, quæ auditis, & non audierunt.* Quamvis nec illis potuerit defuiſſe perfectio veniens ex fide. Quæ enim nos facta credimus, hæc illi majore cum expectatione futura credebant. Sicut ergo ex adventu Chriſti credentes præteritorum fides, ita & illos futurorum ad ſummam perfectionis adduxit. Quod ſi ad unamquamque animam referatur expoſitio, videbitur, quod, donec parvula eſt adhuc anima & imperfecta, & ſub tutoribus & procuratoribus poſita, ſive doctoribus eccleſiæ, ſive angelis, qui parvulorum cuſtodes eſſe dicuntur, & videre ſemper faciem patris, qui in cælis eſt, ſimilitudines auri fiunt ei, quum non ſolidis & fortibus alitur verbi Dei cibis, ſed ſimilitudinibus imbuitur, velut ſi dicamus, parabolis & exemplis docetur, pro quibus & ipſe Chriſtus dicitur ætate creſcere & ſapientia & gratia apud Deum & homines. In illis ergo ſimilitudinibus imbuitur, & fiunt ei parvulæ diſtinctiones argenti. Aperiuntur enim interdum & his, qui imbuuntur, parva aliqua & rara de ſecretioribus myſteriis, ut deſiderium concipiant majorum. Neque enim deſiderari quid poteſt, ſi penitus ignoretur. Et ideo incipientibus & primis in eruditionibus poſitis, ſicut non ſunt ad ſubitum cuncta pandenda, ita neque penitus abſcondenda ſunt ſpiritalia myſteria: ſed, ut ait ſermo divinus, faciendæ ſunt eis diſtinctiones argenti, & ſcintillæ quædam ſpiritalis intelligentiæ animis eorum

initiandæ ſunt, ut guſtum quodammodo deſiderandæ dulcedinis ſumant, ne, ut diximus, ſi penitus ignoretur, nec omnino deſideretur. Verum quod parvulam nominamus animam, nemo ita accipiat, quaſi ſecundum ſubſtantiam parvula dicatur: ſed ſi cui deeſt eruditio, & in qua eſt exiguus intellectus ac minima peritia, hanc parvulam dicimus animam. Igitur hæc fieri convenit, *uſquequo rex ſit in recubitu ſuo*, id eſt, uſquequo in id proficiat hujusmodi anima, ut capiat regem, & habeat recumbentem in ſemetipſa. Sic enim dicit hic rex, quia *habitabo in eis, & inambulabo in eis*, profecto qui tantam verbo Dei cordis ſui latitudinem præbent, ut etiam in eis deambulare dicatur, ſpatiis ſcilicet amplioribus intelligentiæ, agnitionisque diffuſioris. Ita ergo & recubare dicitur in anima illa ſine dubio, de qua ipſe Dominus dicit per prophetam: *Super quem requieſcam, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos?* Habet ergo rex iſte, qui eſt ſermo Dei, in illa anima, quæ jam ad perfectum venerit, recubitum ſuum: ſi tamen non ſit in ea aliquod vitium, ſed plena ſit ſanctitate, plena pietate, fide, charitate, pace, omnibusque virtutibus. Tunc enim delectat in ea recubare regem, & habere recubitum. Ad hanc enim animam Dominus dicebat, quia *ego & pater meus veniemus, & cœnabimus cum eo, & manſionem faciemus apud eum.* Ubi ergo cœnat Chriſtus cum patre, & ubi manſionem facit, quidni recumbit? Beata illius latitudo animæ, beata ſtrata illius mentis, ubi pater & filius, ut non dubito, una cum Spiritu ſancto recumbit, cœnat, & manſionem facit. Quibus putas opibus, quibus copiis tales convivæ paſcuntur? Pax ibi primus cibus eſt, humilitas ſimul apponitur ac patientia, manſuetudo quoque & lenitas, &, quod ſummæ ei ſuavitatis eſt, puritas cordis. Charitas autem in hoc convivio principalem obtinet locum. Tali ergo modo etiam tertia expoſitione

ad

ad unamquamque animam referri poſſe videbitur, quod ait: *Similitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti, donec rex ſit in recubitu ſuo.*

Nardus mea dedit odorem ſuum, ſive *odorem ejus*. In ſpecie dramatis videtur hoc oſtendi, quod poſt hæc verba ingreſſa ſit ſponſa ad ſponſum, & unguentis ſuis unxerit eum, ac miro quodam genere, quaſi nardus, quæ prius odorem non dederat, quum eſſet apud ſponſam, tunc dederit odorem ſuum, cum corpus contigit ſponſi, ut non tam ille ex nardo odorem, quam nardus ex ipſo ſumpſiſſe videatur. Si vero ſecundum hanc differentiam, quæ in aliis invenitur exemplaribus, legimus: *Nardus mea dedit odorem ejus*, invenitur adhuc aliquid divinius: ut videlicet unguentum hoc nardi, quo unctus eſt ſponſus, non tantum ſuum, qui nardo ineſſe naturaliter ſolet, ſed ipſius ſponſi odorem ceperit, & ipſius odorem ad ſponſam reportaverit nardus: ut in eo, quo unxit eum, odorem ſponſi per ipſius unguenti munus acceperit, & hoc ſit, quod dicere videatur: Nardus mea, qua unxi ſponſum, regreſſa ad me odorem mihi detulit ſponſi, & velut ſuperato naturali ſuo odore fragrantia ſponſi, ipſius mihi detulit ſuavitatem. Hæc habet hiſtorici dramatis explanatio: ſed veniamus jam nunc ad intelligentiam ſpiritalem. Ponamus hic ſponſam eccleſiam in perſona Mariæ, quæ decenter utique dicitur afferre libram unguenti nardi piſtici pretioſi, & ungere pedes Jeſu, & detergere capillis ſuis, & recipere quodammodo ac recuperare per crinem capitis ſui ad ſemetipſam unguentum ex qualitate ac virtute corporis ejus infectum: & odorem non tam nardi per unguentum, quam ipſius verbi Dei ad ſe trahentem per capillos, quibus abſtergebat pedes, & impoſuit capiti ſuo, non tam nardi, quam Chriſti fragrantiam: & dicere, quia nardus mea miſſa in corpus Chriſti reddidit odorem ejus. Denique vide, quomodo hæc

ipſa referuntur. *Maria*, inquit, *attulit libram unguenti nardi piſtici pretioſi, & unxit pedes Jeſu, & exterſit capillis capitis ſui. Domus autem*, inquit, *tota repleta eſt odore unguenti.* Quod utique indicat, quia odor doctrinæ, qui procedit de Chriſto & ſancti Spiritus fragrantia, replevit omnem hujus mundi domum ac totius eccleſiæ domum. Vel certe replevit omnem domum animæ illius, quæ odoris Chriſti ſuſcepit participium, offerens primo fidei ſuæ munus, velut unguentum nardi, & recipiens ex hoc gratiam Spiritus ſancti, & ſpiritalis doctrinæ fragrantiam. Quid ergo intereſt, utrum in Cantico Canticorum ſponſa perungat unguento ſponſum, an in evangelio diſcipula magiſtrum & Maria Chriſtum, ſperans, ut diximus, redire ad ſe ex hoc unguento odorem verbi & fragrantiam Chriſti: ut eo ipſo dicat: *Chriſti bonus odor ſumus Deo?* Et quoniam plenum fide fuit iſtud unguentum, & pretioſi affectus, ob hoc & Jeſus teſtimonium reddidit ei, dicens: *Bonum opus operata eſt in me.* Sic ergo rurſus in Cantico Canticorum poſt aliquanta amplectitur emiſſiones ſponſæ, ſicut hic opus Mariæ: ait enim: *Emiſſiones tuæ paradiſus cum fructu pomorum. Cyprus cum nardis. Nardus & crocus.* Amplectitur ergo & in his emiſſiones ac munera ſponſæ. Obſervavimus ſane, quod in his, quæ nunc memoravimus, pluraliter primo, poſtmodum ſingulariter nardum poſuit: quod puto ſecundum illam rationem dictum, quia negociator regni cœlorum plures primo margaritas negociatur, uſquequo ad unam perveniat pretioſam. Et forte, quod dixit: *Emiſſiones tuæ paradiſus cum fructibus pomorum*, illos indicat fructus cum nardis plurimis, quos afferimus ex inſtitutionibus & doctrina prophetica. Ex doctrina vero ipſius Domini noſtri Jeſu Chriſti emiſſiones noſtræ & munera non plures habent nardos, ſed unam. Sed nunc redeamus ad eam, quæ dicit: *Nardus mea dedit odorem ſuum:* & vide, ſi

poſſu-

poſſumus adhuc etiam hoc in loco intelligere præſenti, quod, ſi quando valuerimus integre & decenter exponere de deitate Chriſti, virtutemque ejus ac majeſtatem dignis aſſertionibus conſignare, tunc fortaſſis merito dicet, vel eccleſia illa, vel anima, quæ ita manifeſte potuerit gloriam ejus exponere: *Nardus mea dedit odorem ſuum.* Nec mirum videri debet, ſi Chriſtus, quemadmodum fons eſt, & flumina aquæ vivæ de eo procedunt, & quemadmodum panis eſt, & vitam dat, ita & nardus eſt, & odorem reddit, & unguentum eſt, quo qui uncti fuerint, Chriſti fiunt, ſicut dicit in pſalmo: *Nolite tangere Chriſtos meos.* Et fortaſſe ſecundum illud, quod dicit Apoſtolus, his, *qui exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni vel mali,* ſingulis quibusque ſenſibus animæ ſingula quæque Chriſtus efficitur. Idcirco enim & verum lumen dicitur, ut habeant oculi animæ, quo illuminentur: idcirco & verbum, ut habeant aures, quod audiant: idcirco & panis vitæ, ut habeat guſtus animæ, quod deguſtet. Idcirco ergo & unguentum vel nardus appellatur, ut habeat odoratus animæ fragrantiam verbi. Idcirco & palpabilis & manu tractabilis, & verbum caro factum dicitur, ut poſſit interioris animæ manus contingere de verbo vitæ. Hæc autem omnia unum atque idem eſt verbum Dei, quod hæc ſingula affectibus orationis commutatum, nullum animæ ſenſum gratiæ ſuæ relinquat expertem.

Alligamentum guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum manebit, ſive *commorabitur.* Ejusdem adhuc verba ſunt ſponſæ ad adoleſcentulas, ut videtur, loquentis. Prius quidem dixerat, quia nardus ſua dediſſet odorem ſponſo, & quia per unguentum, quo unxerat eum, odoris fragrantiam recepiſſet: nunc autem ait: Fraternus meus mihi guttam redolet, & hanc non diffuſam, neque, ut libet, diſperſam, ſed colligatam & conſtrictam, quo ſcilicet odor ipſius ſuavi-

tatis denſior reddatur & vehementior. Et hic, inquit, cum talis ſit, in medio uberum meorum demoratur & commanet, & requiem ac manſionem ſuam facit in loco pectoris mei. Verum quod nunc primum cognominavit eum fraternum ſuum ſponſa, & nominis hujus appellatione per totum pene libelli textum frequenter utitur, dignum puto, ut prius requiramus appellationis ipſius cauſam, & quid, vel unde fraternus dicitur, exponamus. Fraternus appellatur fratris filius. Requiramus, quis ſit primo frater ſponſæ, cujus hic filius habeatur. Vide, ſi poſſumus dicere, ſponſam quidem ex gentibus eſſe eccleſiam, fratrem vero ejus priorem populum & fratrem, ut res indicat, ſeniorem. Quia ergo ex illo populo Chriſtus ſecundum carnem naſcitur, ob hoc ab eccleſia gentium fratris filius appellatur. Quod ergo ait: *Alligamentum guttæ fraternus meus mihi*, corporeæ nativitatis ejus indicat ſacramentum. Videtur enim quodammodo alligamentum eſſe & vinculum quoddam animæ corpus, quod alligamentum gutta in Chriſto divinæ virtutis ac ſuavitatis aſtringitur. Si autem ad unamquamque animam, quæ dicta ſunt, referuntur, alligatura guttæ dogmatum continentiæ conſtrictio, ac divinarum ſententiarum nodoſitas intelligitur. Innexæ enim ſibi invicem ſunt fidei rationes, & vinculis veritatis aſtrictæ. Denique & lex mundum dicit eſſe omne vas, quod alligatum eſt, immundum vero, quod ſolutum fuerit, & non ligatum. Cujus rei hæc figura erat, quod Chriſtus, in quo numquam fuit ulla immunditia peccati, alligamentum guttæ dicitur. Et ideo anima non debet contingere aliquid diſſolutum, & quod non ſit ratione ſubnixum, & dogmatum veritate conſtrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum contigerit, immundus erit ſecundum legem. Continget namque eum ſenſus irrationabilis, & alienus a ſapientia Dei, & faciet eum

immun-

immundum. Vide autem, si forte filium Dei in carne guttam dictum, & quasi breve aliquid & exiguum nominatum possumus accipere, sicut & Daniel de eo dicit: Lapidem parvum de monte excisum sine manibus, & factum post hæc montem magnum. Vel sicut in libello duodecim prophetarum nihilominus gutta quidem futura dicitur, quæ congreget populum. Est ergo in prophetis ita scriptum: *Et erit ex gutta populi hujus congregatus congregabitur Jacob.* Decebat enim eum, qui veniebat congregare non solum Jacob, sed & omnes gentes, quæ, sicut propheta dicit, reputatæ sunt tanquam gutta ex situla, exinanientem se divinitatis forma, effici ipsum ut guttam, & sic venire ad congregandam guttam gentium, & guttam nihilominus reliquiarum Jacob. Sed & in quadragesimo quarto psalmo dicitur ad dilectum, cui etiam ipse psalmus adscribitur: *Myrrha & gutta & casia a vestimentis tuis.* A vestimentis ergo verbi Dei, quæ est doctrina sapientiæ, procedit myrrha, mortis indicium duntaxat pro humano genere susceptæ. Gutta, ut supra diximus, exinanita divinitatis forma, servilis formæ susceptа dignatio. Casia quoque, quoniam id genus herbæ aquis indesinentibus nutriri dicitur & coalescere, redemptionem humani generis per aquas baptismi indicat datam. Sic ergo alligaturam guttæ fraternum suum sponsa tanquam nuptiali dramate loquens inter medium uberum suorum commorantem dicit: ubera, ut superius jam diximus, principale cordis adverte, in quo ecclesia Christum, vel anima verbum Dei desiderii sui vinculis alligatum tenet & astrictum. Si quis enim verbum Dei toto affectu in corde suo, & toto amore constringit, ipse solus poterit odorem fragrantiæ ejus & suavitatis accipere.

Botrus cypri fraternus meus mihi in vineis Engaddi. Quantum ad literæ ipsius explanationem, habet aliquid ambiguum, quod ait: *Botrus cypri fratruelis mihi:*

quia & uva florens cyprus dicitur, ferens etiam ipſa floridum quendam fructum in modum florentis uvæ prolatum. Sed videtur magis ad fructum vitis reſpicere ſermo, quandoquidem vinearum Engaddi facta eſt memoria. Engaddum autem ager terræ Judææ eſt, non tantum vineis, quantum balſamis florens. Hic ergo erit hiſtoricus ſenſus ſponſæ loquentis ad adoleſcentulas, ut intelligatur, dicens, primo quidem: Nardus mea odorem mihi ſponſi mei reddit. Secundo vero alligamentum guttæ effectus eſt fraternus meus mihi, demorans inter media ubera mea. Tertio Botrus Cypri ex vineis Engaddi ſuperans omne, quicquid eſt in odoribus & floribus ſuavitatis: quo ſcilicet audientes hæc adoleſcentulæ magis ac magis ad charitatem ſponſi concitentur & amorem. Idcirco autem ſingulatim, & per ordinem, primo nardum ſuam, deinde guttam, poſt hæc etiam botrum cypri nominat, ut per eos gradus quosdam profectus doceat charitatis. Sed videamus jam, quid ſpiritalis habeat intellectus. Siquidem hic, qui appellatur Botrus, ad fructum vitis referendus eſt: Verbum Dei accipimus ſicut ſapientiam & virtutem & theſaurum ſcientiæ, aliaque multa, ita & vitem veram dici. Sicut ergo his, quibus efficitur ſapientia & ſcientia, non ad ſubitum, ſed per profectus quosdam & gradus, pro ſtudiis & intentione ac fide eorum, qui ei vel in ſapientia, vel in ſcientia, vel in virtute participantur, ſapientes eos & ſcientes reddit vigentesque virtutibus: ita & in quibus vitis vera efficitur, non eis ad ſubitum maturos botros producit & dulces, nec repente eis efficitur vinum ſuave & lætificans cor hominis, ſed primo producit eis ſuavitatem tantummodo odoris in florem. Botrus hic florens eſſe memoratur in vineis Engaddi, ut gratia fragrantiæ ipſius immittatur in initiis animæ, ut poſt hæc pati poſſit acerbitatem tribulationum & tentationum, quæ propter verbum Dei

creden-

credentibus excitantur: & ita demum maturitatis ejus dulcedinem præbet, uſque dum perducat eos ad torcularia, ubi effunditur ſanguis uvæ, ſanguis novi Teſtamenti, qui bibatur in die feſto in ſuperioribus, ubi ſtratum magnum paratum eſt. Sic ergo per ſingulos hos profectus graduum incedere oportet eos, qui per ſacramentum vitis, & botrum cypri initiati, ad perfectionem feruntur, & calicem novi Teſtamenti ab Jeſu ſuſceptum bibere contendunt. Quod ſi cyprus ſui generis arbor accipiendus eſt, cujus fructus etiam flos non tantum odoris ſuavitatem, quantum & vim calefaciendi ac fovendi dicitur poſſidere: illa ſine dubio accipitur ſponſi virtus, qua incaleſcunt animæ erga fidem ejus & charitatem, quæ contingebat eos, qui dicebant: *Nonne cor noſtrum erat ardens intra nos, cum adaperiret nobis ſcripturas?* Vel certe quoniam de vineis Engaddi botrus hic florens nominatur eſſe: Engaddi autem interpretatur oculus tentationis meæ: ſi quis eſt, qui intellectum habere poteſt, quomodo tentatio eſt vita hominis ſuper terram, & intelligit, quomodo quis in Deo eripitur a tentatione, & qui agnoſcit qualitatem tentationis ſuæ, ita, ut poſſit de ipſo dici, quia in his omnibus non peccaverit labiis ſuis coram Deo, huic Botrus cypri de vineis Engaddi efficitur verbum Dei. Obſervandum tamen eſt, quod verba ſponſæ ita referuntur, ut & nardus & alligamentum guttæ & Botrus cypri ipſi ſoli ſint, utpote quæ in hos jam profectus aſcenderit. Sola enim perfecta anima eſt, quæ ita habet purum & purgatum odoramentum ſui ſenſus, ut poſſit nardi & guttæ, & cypri ex verbo Dei procedentis fragrantiam capere, & gratiam divini odoris haurire.

ORIGENIS IN CANTICUM CANTICORUM

LIBER TERTIUS.

Ecce *es ſpecioſa proxima mea: ecce es ſpecioſa: oculi tui columbæ.* Secundo jam ſponſus cum ſponſa in verbo colloquioque miſcetur. Et primo quidem ſermone invitavit eam ad hoc, ut cognoſceret ſemetipſam, dicens ei, quod bona quidem eſſet inter mulieres, ſed niſi cognoſceret ſemetipſam, certa quæque pateretur. Et quaſi quæ velociter ad agnitionem ſui ſenſu intellectuque cucurrerit, comparat eam equis ſuis vel equitatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul & genas ejus pro inſigni verecundia & converſationis pernicitate turturibus comparat, cervicemque ejus ornamentorum redimiculis. Nunc autem jam ſpecioſam profitetur eam, & ſpecioſam, non ſicut prius in mulieribus tantum, ſed quaſi proximam ſibi, & adhuc in majus titulum laudis extollit, & affirmat, quod non tantum cum proxima eſt ei, ſpecioſa ſit, ſed & ſi contingat ei abſentem eſſe, etiam ſic ſpecioſa ſit. Hoc enim indicatur in eo, quod, cum dixiſſet: *Ecce es ſpecioſa proxima mea*, addit poſt hæc abſolute, & ſine ulla adjunctione: *Ecce es ſpecioſa.* Sed in ſuperioribus non laudaverat viſum ejus, credo, quia nondum ad intuitum profecerat ſpiritalis intelligentiæ: nunc ergo ait: *Oculi tui columbæ.* Grandis in hoc profectus ejus oſtenditur, ut, quæ prius tantum ſpecioſa in mulieribus dicta eſt, nunc ut proxima ſpecioſa dicatur, ex ipſo ſine dubio ſponſo ſplendorem decoris accipiens, ut ſemel ab ipſo ſumpta pulchritu-

chritudine, etiamſi accidat ei paululum ſponſi abſentiam pati, nihilominus pulchra permaneat. Quod autem oculi ejus comparantur columbis, ob hoc profecto contingit, quia divinas ſcripturas non jam ſecundum literam, ſed ſecundum ſpiritum intelligat, & aſpiciat in eis ſpiritalia myſteria. Columba enim indicium eſt Spiritus ſancti. Spiritali ergo ſenſu intelligere legem & prophetas, hoc eſt, oculos columbæ habere. Et hic quidem columbæ oculi ejus appellantur, in pſalmis vero hujusmodi anima pennas ſibi dari columbæ deſiderat, ut volare poſſit in intellectum ſpiritalium myſteriorum, & requieſcere in atriis ſapientiæ. Sed & ſi dormire quis poſſit, hoc eſt, collocari & requieſcere in medio ſortium, atque intelligere ſortium rationem, & cognoſcere divini judicii cauſas, non ſolum pennæ columbæ, quibus in ſpiritalibus intellectibus volet, promittuntur ei, ſed deargentatæ pennæ, id eſt, verbi & rationis ornamento decoratæ. Scapulæ quoque ejus in ſpecie auri fieri dicuntur, ubi conſtantia fidei & dogmatum ſtabilitas indicatur perfectorum. Ergo ſi caput eſſe Chriſtus dicitur, nihil puto abſurdum videri, ſi oculi eorum, qui ſecundum interiorem hominem ſpiritaliter intelligunt, & ſpiritaliter dijudicant, Spiritus ſanctus eſſe dicantur. Et ob hoc fortaſſis in lege ſicut agnus poſitus eſt, per cujus hoſtiam populus purificaretur in paſcha: ita & columbæ poſitæ ſunt, quibus purificatur homo ingreſſus hunc mundum. Sed & de eo nunc dicere, & hoſtiarum qualitates diſcutere, longior videtur exceſſus, & propoſito operi minime conveniens. Hæc autem memoraſſe ſufficiat pro eo, quod præſens ſermo continet: *Oculi tui columbæ.* Quaſi diceret, oculi tui ſpiritales ſunt, ſpiritaliter videntes, ſpiritaliter intelligentes. Poteſt adhuc profundiore fortaſſis ſacramento, quod dixit: *Ecce es ſpecioſa proxima mea*, intelligi de præſenti ſæculo dictum: quia

ſpecio-

ſpecioſa quidem ſit & hic eccleſia, cum proxima eſt Chriſto, & cum imitatur Chriſtum. Quod vero iteravit, & dixit: *Ecce es ſpecioſa*, poteſt ad futurum ſæculum pertinere, ubi jam non ſolum imitatione, ſed ipſa ſui perfectione formoſa eſt & ſpecioſa: ut ibi dicat eſſe oculos ejus columbæ, ut duorum oculorum columbæ duæ intelligantur eſſe filius Dei & Spiritus ſanctus. Et ne mireris, ſi columba ſimul dicatur, cum uterque ſimiliter advocatus dicatur, ſicut Joannes evangeliſta declarat, Spiritum quidem ſanctum dicens paracletum, quod eſt advocatus. Et de Jeſu Chriſto nihilominus in epiſtola ſua dicit, quia ipſe ſit advocatus apud patrem pro peccatis noſtris. Sed & apud Zachariam prophetam duæ olivæ ad dexteram & ad ſiniſtram candelabri poſitæ, unigenitum nihilominus & Spiritum ſanctum deſignare creduntur.

Ecce es bonus fraternus meus, & quidem ecce es ſpecioſus, cubile noſtrum umbroſum. Nunc primum videtur attentius inſpexiſſe ſponſi ſui pulchritudinem ſponſa, & conſideraſſe illis oculis, qui columbæ eſſe dicti ſunt, decus & ſpeciem verbi Dei. Quia revera non poteſt prius perſpici, nec agnoſci, quanta ſit in verbo magnificentia, niſi prius oculos quaſi columbæ, id eſt, intelligentiam ſpiritalem accipiat. Commune autem cubile ſibi quod dicit eſſe cum ſponſo, corpus hoc mihi videtur indicari animæ, in quo adhuc poſita digna habita ſit aſciſci ad conſortium verbi Dei. Idque umbroſum, utpote non aridum, ſed fructuoſum memorat, & tanquam denſitate boni operis nemoroſum. Sed hæc ſponſa dicit, anima dumtaxat, quæ columbæ jam oculos habet. Hi vero, qui tantummodo credunt ſponſo, non tamen perſpicere potuerunt in verbo Dei, quanta ſit pulchritudo, dicunt: *Et vidimus eum, & non habebat ſpeciem, neque decorem, ſed ſpecies ejus indecora & deficiens præ filiis hominum.* Quæ autem bene profecit & ſupergreſſa eſt adoleſcentularum & octogin-

octoginta concubinarum, & sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere: *Ecce es decorus fraternus meus, & quidem speciosus.* Sed & si adhuc in corpore positus intelligam densitatem spiritalium sensuum & intelligentiam scripturarum divinarum tam crebra opacitate contextam, ut rapidior æstus, qui multos solet adurere & arefacere fructus eorum, me tamen tenebrare non possit, nec ulla vis tentationum fidei in me germen arefacere, tunc possum dicere, quia cubile nostrum umbrosum. Quod autem dicit cubile nostrum, quasi communem sibi cum sponso corporis sui indicans esse locum, ad illam similitudinem dictum intellige, qua & Paulus dixit, quia corpora nostra membra Christi sunt. Cum enim dicit corpora nostra, quasi sponsæ id esse corpus ostendit. Cum vera membra Christi memorat, eadem corpora etiam sponsi esse corpus indicat. Hæc ergo corpora, si umbrosa sunt, ut superius diximus, bonis dumtaxat operibus referta & spiritalium sensuum densitate cumulata, de his talibus dici potest: *Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.* Justum namque tentationis sol non adurit requiescentem sub umbra verbi Dei. Iste enim sol, qui adurit justum, non est damnabilis: sed ille magis, qui se transfigurat in angelum lucis. Bonus ergo & decorus dicitur fraternus: & quanto magis inspici potuerit oculis spiritalibus, tanto speciosior invenitur, & pulchrior: quia non solum illius species & pulchritudo mirabilis apparebit, verum & inspicienti atque intuenti eum, decus ingens & species formæ nova ac mirabilis orietur, secundum illud, quod Apostolus verbi Dei intuens pulchritudinem dicit: *Nam & si is, qui foris est, homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renovatur de die in diem.* Merito ergo talis hæc anima commune habet cubile cum verbo, corpus suum. Pervenit enim divina virtus usque ad corporis gratiam, quum in eo vel

casti-

caſtitatis donum, vel continentiæ, aliorumque bonorum operum collocat gratiam. Conſidera ſane, ne forte poſſit etiam illud corpus, quod aſſumpſit Jeſus, commune ei cum ſponſa cubile nominari, quoniam quidem videtur per ipſum eccleſia Chriſto eſſe ſociata, & participium verbi Dei capere potuiſſe, ſecundum quod mediator Dei & hominum dicitur, & ſecundum quod Apoſtolus dicit: *Quoniam in ipſo habemus acceſſum per fidem in ſpe gloriæ Dei.*

Tigna domorum noſtrarum cedri, trabes noſtræ cypreſſi. Videtur ab ſponſo reſponderi ad gratiam eorum, quæ dicta fuerunt prius ab ſponſa, quibus edoceat eam, cujusmodi ſint tecta iſta communia, & qualis in eis materia contignationis habeatur. Hæc habet hiſtorica narratio. Videtur autem eccleſia deſcribi a Chriſto, quæ eſt domus ſpiritalis, & domus Dei, ſicut docet Paulus, dicens: *Si autem tardius venero, ut ſcias, quomodo te oporteat in domo Dei converſari, quæ eſt eccleſia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.* Si ergo eccleſia domus Dei eſt, quia omnia, quæ habet pater, filii ſunt, eccleſia domus filii Dei eſt. Frequenter autem & plurali numero appellantur eccleſiæ, ut ubi ait: *Nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſiæ Dei.* Et iterum, ſcribit eccleſiis Galatiæ Paulus, & Joannes ſeptem eccleſiis. Sunt ergo ſive eccleſia vel eccleſiæ, domus ſponſi & ſponſæ, ſive animæ & verbi domus, in quibus tigna ſunt cedrina. Legimus etiam quasdam cedros Dei, ſuper quas vinea, quæ translata eſt de Ægypto, extendiſſe dicitur traduces, ſive arbuſta ſua, ſicut ait in pſalmis: *Operuit montes umbra ejus, & arbuſta ejus cedros Dei.* Evidenter igitur per hæc eccleſia cedri Dei nominatur. Cum ergo dicit ſponſus: *Tigna domorum noſtrarum cedri*, intelligere debemus, cedros Dei eſſe eos, qui eccleſiam contegunt, & eſſe aliquos horum validiores, qui trabes appellantur. Et puto, quod convenienter hi, qui epiſcopatum

tum bene miniſtrant in eccleſia, trabes dici poſſunt, quibus ſuſtentatur & tegitur omne ædificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus ſolis. Secundo autem horum loco tigna presbyteros opinor appellari: & trabes quidem dici cypreſſos, quibus & fortitudo robuſtior, & odor ſuavitatis ineſt, per quod & in operibus ſolidum, & in doctrinæ gratia fragrantem deſignat epiſcopum. Similiter autem & tigna cedros appellavit, ut per hoc incorruptionis virtutis, & odoris ſcientiæ Chriſti plenos deſignaret debere eſſe presbyteros.

Ego flos campi & lilium convallium: ſicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Hæc ille, qui ſponſus & verbum & ſapientia eſt, de ſemetipſo & de ſponſa ad amicos ac ſodales ſuos loqui videtur. Sed ſecundum propoſitæ expoſitionis ordinem Chriſtus hæc de eccleſia loqui intelligendus eſt, & ipſe dicere, ſe florem eſſe campi & lilium convallium. Campus planicies terræ dicitur, cui cultura adhibetur, & excolitur ab agricolis. Convalles vero ſaxoſa magis & inculta indicant loca. Poſſumus autem & campum illum intelligere populum, qui per prophetas colebatur & legem: convallem vero ſaxoſum & incultum gentium locum. Sponſus ergo hic in Judæorum populo flos fuit: ſed quoniam neminem ad perfectum adduxit lex, idcirco in illo non potuit verbum Dei ad florem proficere, & ad perfectionem fructuum pervenire. In iſta tamen convalle gentium effectus eſt lilium, cujusmodi autem lilium? Tale ſine dubio, quale & ipſe in evangeliis dicit, quod pater cæleſtis veſtit. Et, *Neque Salomon in omni gloria ſua indutus eſt, ſicut unum ex iſtis.* Fit ergo lilium in hac convalle ſponſus, in eo, quod veſtivit eum pater cæleſtis tali veſtimento carnis, quale nec Salomon in omni gloria ſua habere potuit. Non enim Salomon habuit absque concupiſcentia viri, & concubitu mulieris immaculatam,

tam, & nulli prorſus peccato obnoxiam carnem. Sed & cauſam, cur is, qui in campo flos fuerat, voluerit eſſe in convallibus lilium, videtur oſtendere. Cum enim multo tempore flos fuiſſet in campo, nullum dicit ex ipſo campo florem ad imitationem ſui ac ſimilitudinem proceſſiſſe. Ubi vero factus eſt in convallibus lilium, continuo etiam efficitur proxima ejus imitatione ipſius lilium: ut operæ precium fuerit, quoniam ipſe effectus eſt lilium, ut etiam proxima ejus, id eſt, unaquæque anima, quæ ei approximat, & exemplum ejus imitationemque ſectatur, lilium fiat. Quod ergo ait: *Sicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum*, accipiemus de eccleſia gentium dici: quod vel e medio infidelium & non credentium, quaſi ex ſpinis emerſerit, vel pro hæreticorum circumſtrepentium ſe morſibus in medio ſpinarum poſita dicatur. Quod & magis videbitur veroſimile pro eo, quod dicit: *Ita proxima mea in medio filiarum.* Non enim filias appellaſſet illas animas, quæ nunquam omnino venerunt ad credendum. Omnes ergo hæretici primo ad credulitatem veniunt, & poſt hæc ab itinere fidei & dogmatum veritate Dei declinant. Sicut & Joannes apoſtolus in epiſtola ſua dicit: *Qui a nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiscum.* Poſſumus autem & ad unamquamque animam id referentes, huic quidem animæ, quæ pro ſimplicitate ſui & planicie, vel æquitate campus dici poteſt, florem fieri verbum Dei, & initia bonorum operum docere. His vero, qui profundiora jam quærunt, & demerſiora ſcrutantur, quaſi in convallibus vel pro claritate pudicitiæ, vel pro fulgore ſapientiæ efficitur lilium, ut & ipſi fiant lilia erumpentia de medio ſpinarum, id eſt, fugientes cogitationes & ſollicitudines ſæculares, quæ ſpinis in evangelio comparatæ ſunt.

Sicut

Sicut arbor mali inter ligna ſilvæ, ita fraternus meus inter medium filiorum. In umbra ejus concupivi & ſedi, & fructus ejus dulcis in faucibus meis. Decuit quidem ſponſum & de ſemetipſo dicere, quid eſſet in campo, quid etiam in convallibus: & de ſponſa, quæ eſſet, vel qualis inter cæteras filias haberetur. Sponſam vero ad hæc reſpondentem non conveniebat de ſemetipſa aliquid dicere, ſed affici totam erga admirationem ſponſi, & ipſius laudibus inhærere. Comparat ergo eum arbori mali. Sed ne ex ſimilitudine ſermonis ſimpliciores aliqui arborem mali malam arborem putent, & a malitia dictam, dicamus nos arborem meli, græco quidem nomine utentes, ſed ſimplicioribus qnibusque latinorum notiore quam mali. Melius eſt enim, ut grammaticos offendamus, quam legentibus ſcrupulum aliquem in veritatis explanatione ponamus. Comparat igitur eum arbori meli, ſodales vero ejus reliquis arboribus ſylvæ. Sed ſponſum ita arbori huic meli ſimilem dicit, ut etiam concupiſſe ſe dicat, ſub umbra ejus ſedere, fructumque ejus dulcem ſibi effectum in faucibus aſſeveret. Et hæc ad adoleſcentulas loqui videtur, ſicut & ſponſus locutus eſt prius ad ſodales ſuos. Sed nunc videamus ſecundum myſterium, quos dicat ſponſa filios, inter quos tanquam arborem meli præcellere reliqua ſylvæ ligna aſſerat ſponſum, & vide, ſi poſſumus ſecundum ea, quæ in ſuperioribus de filiabus & ſpinis dupliciter expoſuimus, ita hic etiam filios vel eos, qui aliquando fuerunt, & non ſunt, vel multitudinem cæleſtium miniſtrorum dictos eſſe intelligere. Ad omnes enim initio pertinet illud, quod ſcriptum eſt: *Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes.* Sed differentia interceſſit per hoc, quod ait: *Vos autem ut homines moriemini, & ſicut unus de principibus cadetis.* Sed & illud in hoc reſpicit: *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis aſſimilabitur ei inter filios Dei?* Sicut ergo arbor meli inter

reliquos filios, habens fructum, qui non ſolum ſapore omnes, ſed & odore præcellat, & duos animæ ſenſus, id eſt, guſtum & odoratum reficiat. Diverſis namque copiis menſam ſuam nobis præparat ſapientia. In qua non ſolum panem vitæ apponit, ſed immolat carnes verbi: & non ſolum miſcet in cratere ſuo vinum, ſed & mela odorata ſatis adhibet & dulcia, quæ non tantum in ore & labiis ſuavitatem reddant, ſed & interioribus tradita faucibus, dulcedinem ſervent. Poſſumus autem ligna ſylvæ accipere eos angelos, qui uniuscujusque hæreſeos auctores fautoresque viſi ſunt extitiſſe. Ita, ut videatur eccleſia, comparans ſuavitatem doctrinæ Chriſti ad aſperitatem hæreticorum dogmatum, ac ſterilem infructuoſamque doctrinam, dicere: mela quidem ſuavia & dulcia eſſe dogmata eccleſiaſtica, quæ in Chriſti eccleſia prædicantur: ligna vero ſylvæ eſſe ea, quæ a diverſis hæreticis affirmantur. Et de iſtis videbitur infructuoſis lignis ſylvæ dici, quod in evangeliis ſcriptum eſt: *Ecce jam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Fraternus ergo ſponſæ eſt, ut arbor meli eccleſia ſponſi: cæteri vero hæreſiarchæ, tanquam infructuoſa ligna ſylvæ divino judicio ut ſecuri excidendi, & in ignem mittendi. Igitur in hujus meli umbra concupiſcit ſponſam reſidere, vel eccleſia, ut diximus, in protectione filii Dei, vel anima refugiens omnes reliquas doctrinas, & adhærens uni ſoli verbo Dei, cujus etiam dulcem habeat in faucibus fructum, meditando ſcilicet indeſinenter legem Dei, & ſemper eam velut mundum animal ruminando. Verum de appellatione umbræ iſtius, ſub qua ſedere concupiſſe ſe dicit eccleſia, non puto abſurdum, ſi ea, quæ invenire poſſumus in ſcripturis divinis, proferamus in medium, ut, quæ ſit umbra meli hujus, dignius & divinius agnoſcatur. Ait Hieremias

in

in lamentationibus: *Spiritus vultus noſtri Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in corruptionibus noſtris, cui diximus. In umbra ejus vivemus in gentibus.* Vides ergo, quomodo Spiritu ſancto permotus propheta vitam de umbra Chriſti præberi gentibus dicit, & quomodo non vitam nobis præbeat ejus umbra, quum & in conceptu corporis illius ad Mariam dicatur: *Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi?* Si ergo obumbratio fuit altiſſimi in conſpectu corporis ejus, merito umbra ejus vitam gentibus dabit. Et merito ſponſa ejus eccleſia ſub meli umbra ſedere concupiſcit, ſine dubio, ut vitæ, quæ eſt in ejus umbra, particeps fiat. Reliquorum vero lignorum ſylvæ umbra talis eſt, ut, qui ſederit ſub ipſa, ſedere videatur in regione umbræ mortis. Sed adhuc, ut magis ac magis planior reddatur locus, qui habetur in manibus, requiramus, quomodo Apoſtolus dicat, Legem umbram habere futurorum bonorum, & omnia, quæ vel de diebus feſtis, vel ſabbatis, vel neomeniis ſcripta ſunt, umbram eſſe memoret futurorum bonorum, in his ſcilicet, quæ ſecundum literam gerebantur: & quomodo omnem veterum culturam exemplar & umbram pronuntiet eſſe cæleſtium. Quod utique ſi ita eſt, oſtenduntur ſub umbra legis ſediſſe omnes, quicumque ſub lege erant, & umbram magis veræ legis habebant. Nos autem alieni ſumus ab umbra eorum, quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Sed quamvis non ſimus ſub umbra illa, quam legis litera faciebat, ſumus tamen ſub umbra meliore. In umbra enim Chriſti vivimus inter gentes. Et eſt profectus quidam, de umbra legis venire ad umbram Chriſti: ut, quia Chriſtus eſt vita & veritas & via, efficiamur primo in umbra viæ, & in umbra vitæ, & in umbra veritatis, ut comprehendamus ex parte, & in ſpeculo ac in ænigmate, ut poſt hæc, ſi incedamus per hanc viam, quæ eſt Chriſtus, pervenire poſſimus

in hoc, ut facie ad faciem comprehendamus ea, quæ prius quaſi in umbra & in ænigmate videramus. Non enim quis poterit ad illa, quæ vera ſunt & perfecta, pervenire, niſi prius deſideraverit & concupierit in hac umbra reſidere. Sed & Job omnem hominum vitam dicit eſſe umbram ſuper terram: credo pro eo, quod anima in hac vita velamento hujus craſſi corporis obumbratur. Omnes ergo, qui in hac vita ſunt, neceſſe eſt in umbra quadam eſſe. Sed alii quidem ſunt ſedentes in regione umbræ mortis, hi profecto, qui non credunt Chriſto. Eccleſia vero cum fiducia dicit: *In umbra ſponſi concuptvi & ſedi*: quamvis certe fuerit tempus, quo potuerit quis ſub umbra legis reſidens, defendi a duritia ardoris & æſtus. Sed tranſiit illud tempus. Veniendum eſt nunc ad arboris meli umbram: & quamvis diverſa quis utatur umbra, videtur tamen omnis anima, donec in præſenti vita eſt, umbram habere neceſſariam, propter illum credo ardorem ſolis, qui, cum exortus fuerit, continuo ſemen, quod non alta radice demerſum eſt, areſcit ac deperit. Sed hunc ardorem tenuiter quidem legis umbra propellit: Chriſti vero umbra, in qua nunc in gentibus vivimus, id eſt, incarnationis ejus fides, avertet penitus & extinguet. Ille enim, qui adurebat ambulantes ſub umbra legis, tempore paſſionis Chriſti, ſicut fulgur viſus eſt cecidiſſe de cælo, quamvis etiam ejus umbræ tempus in fine ſæculi compleatur, quia, ſicut diximus, poſt conſummationem ſæculi jam non per ſpeculum, nec in ænigmate, ſed facie ad faciem videbimus veritatem. Simile eſſe puto & illud, quod ſcriptum eſt: *Sub umbra alarum tuarum exultabo.* Sed & in ſequentibus hujus libelli ita dicit ſponſa: *Fraternus meus mihi, & ego illi ipſi, qui paſcit inter lilia, donec reſpiret dies, & amoveantur umbræ*, edocens per hoc, quod veniet tempus, quum omnes umbræ removebuntur, & per miſericordiam Dei patebit

tebit veritas ſola. Sed & quod ait: *Et fructus ejus dulcis in faucibus meis*, illius animam hoc credo dicere, quæ nihil emortuum, nihil inſenſibile habet in faucibus ſuis, & in nullo prorſus ſimilis eſt illis, de quibus dicitur: *Sepulcrum patens eſt guttur eorum.* Quicumque enim verba mortis & interitus de faucibus proferunt, ipſorum fauces ſepulcra dicuntur: ſicut ſunt omnes, qui vel contra veram fidem loquuntur, vel contra diſciplinam caſtitatis & juſtitiæ & ſobrietatis aliquid proferunt. Ipſi ergo ſunt, quorum fauces ſepulcra ſunt & loca mortis, unde mortis verba proferuntur. Juſtus autem dicit: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua.* Et alius, qui verba vitæ docebat, ita dicit: *Os noſtrum patet ad vos, o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt.* Sed & alius, qui verbo Dei aperuit os ſuum, inquit: *Os meum aperui & attraxi ſpiritum.*

Introducite me in domum vini. Sponſæ verba adhuc ſunt, ſed ad amicos & familiares ſponſi, ut arbitror, diriguntur: a quibus videtur expoſcere, ut introducant eam in domum lætitiæ, ubi vinum bibitur, & epulæ parantur. Quæ enim jam viderat cubiculum regium, deſiderat etiam nunc regale introire convivium, & frui vino lætitiæ. Supra jam diximus, amicos ſponſi prophetas & omnes, qui miniſtraverunt verbum Dei ab initio ſæculi, intelligendos, ad quos recte vel eccleſia Chriſti, vel anima verbo Dei adhærens dicat, ut ſe introducant in domum vini, id eſt, ubi ſapientia miſcuit in cratere vinum ſuum, & deprecatur per ſervos ſuos omnem inſipientem & egentem ſenſu, dicens: *Venite, manducate panes meos, & bibite vinum, quod miſcui vobis.* Iſta eſt domus vini, domusque convivii, in quo convivio omnes, qui veniunt ab oriente & occidente, recumbent cum Abraham, Iſaac & Jacob in regno Dei. Ad quam domum & ad quod convivium prophetæ perducunt animas, quæ tamen eos audiunt & intelligunt. Sed & ſancti

angeli cæleſtesque virtutes, quæ in miniſterio mittuntur, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Iſtud eſt vinum, cui ſcribuntur iſti pſalmi, qui pro torcularibus attitulantur. Iſtud eſt vinum ex illa vite vindemiarum, quæ dicit: *Ego ſum vitis vera*: quod expreſſit pater cæleſtis agricola. Iſtud eſt vinum, quod attulerunt illi palmites, qui in Jeſu permanſerunt non ſolum in terris, ſed etiam in cælis. Sic enim audio illud, quod dicitur, quia omnis palmes, qui non manet in me, non poteſt afferre fructum. Nemo enim producit fructum vini hujus, niſi qui permanet in verbo, & ſapientia, & veritate, & juſtitia, & pace, omnibusque virtutibus. Iſtud eſt vinum, quo etiam inebriari juſtis, & ſanctis quibusque optabile ducitur. Hæc puto & in ſpiritu jam tunc Noe contuens, inebriatus eſſe dicitur: & David admiratus hujus convivii calicem, dicit: *Et poculum tuum inebrians quam præclarum eſt.* Ad hanc ergo domum vini eccleſia, vel anima unaquæque deſiderat, quæ perfecta ſunt, intrare, & dogmatibus ſapientiæ myſteriisque ſcientiæ, epularum velut ſuavitate, & vini lætitia perfrui. Sciendum ſane eſt, quia ſicut eſt iſtud vinum, quod de dogmatibus veritatis preſſum, commiſcetur in cratere ſapientiæ: ita eſt contrarium vinum, cum inique inebriantur peccatores, & hi, qui falſæ ſcientiæ dogmata pernicioſa ſuſcipiunt. De quibus Salomon in proverbiis dicit: *Hi autem edunt cibos impietatis, vino autem iniquo inebriantur.* De hoc eodem vino iniquo etiam in Deuteronomio legimus ita ſcriptum: *Ex vineis Sodomorum vitis eorum, & palmes eorum ex Gomorra, uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis eis, furor draconum vinum eorum, & furor eorum aſpidum inſanabilis.* Illud autem vinum, quod de vite vera procedit, novum ſemper eſt. Semper enim per profectus diſcentium ſcientiæ & ſapientiæ divinæ innovatur agnitio. Et ideo dicebat Jeſus diſcipulis ſuis,

ſuis, quia *novum bibam illud vobiscum in regno patris mei.* Innovatur enim ſemper agnitio ſecretorum arcanorumque revelatio per ſapientiam Dei, non ſolum hominibus, ſed & angelis cæleſtibusque virtutibus.

Ordinate in me charitatem. Ejusdem ſponſæ ad eosdem verba ſunt, niſi quod poſſunt fortaſſe etiam apoſtoli Chriſti inter eos haberi, ad quos iſta memorantur. Quod ergo ait: *Ordinate in me charitatem*, hunc habet ſenſum. Omnes homines amant ſine dubio aliquid, & nullus eſt, qui ad id ætatis venerit, ut amare jam poſſit, & non aliquid amet: ſicut etiam in præfatione hujus operis ſufficienter oſtendimus. Sed hic amor, vel hæc charitas in nonnullis quidem ſuo ordine & convenienter aptata procedit, in plurimis vero contra ordinem. Dicitur autem contra ordinem eſſe in aliquo charitas, quum aut id diligit, quod non debet, aut quod debet, diligit, ſed plus juſto diligit, aut minus juſto. In iſto ergo inordinata eſſe charitas dicitur: in illis vero, quos valde pauços arbitror eſſe, qui ſcilicet per viam vitæ incedunt, & non declinant, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram, in ipſis ſolis ordinata eſt charitas, & ordinem ſuum tenet. Eſt autem ordo ejus & menſura hujusmodi, verbi gratia, Deum diligere nullus modus, nulla menſura eſt, niſi hæc ſola, ut ei totum exhibeas, quantum habes. In Chriſto enim Jeſu diligendus eſt Deus ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus. In hoc ergo nulla menſura eſt. Diligere vero proximum, eſt menſura aliqua. *Proximum*, inquit, *tuum dilige ſicut te ipſum.* Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris, quam potes, & quam in viribus tuis eſt: aut inter te & proximum tuum non ſervaveris æquitatem, ſed aliquid differentiæ habueris: non eſt in te charitas ordinata, nec ordinem ſuum tenens. Verum quoniam nobis ſermo de ordine charitatis eſt, diligentius per ſingula requiramus, vel quos diligi, vel quantum diligi oporteat. Nam

ſi, ut dicit Apoſtolus, membra alterutrum ſumus, puto, quod hunc affectum erga proximos habere debeamus, ut eos non quaſi aliena corpora, ſed veluti membra noſtra diligamus. Secundum hoc ergo, quod membra noſtra invicem ſumus, æqualem erga omnes habere dilectionem, ſimilemque conveniet. Secundum hoc vero, quod ſunt in corpore aliqua membra honorabiliora & honeſtiora, alia vero inhoneſtiora & inferiora, puto, quod rurſum pro membrorum meritis & honore, etiam dilectionis librari debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere ſecundum verbum Dei, ac ſuos etiam affectus temperare proponit, puto, quod erga hæc ſingula ordinem charitatis & ſcire debeat, & tenere. Verum ut apertius fiat, quod dicimus, paulo evidentioribus utamur judiciis. Si quis, verbi gratia, laboret in verbo Dei, atque animas noſtras inſtruat & illuminet, viam ſalutis doceat, vivendique ordinem tradat, non tibi videtur & hic proximus eſſe quidem, ſed multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit? Nam etſi ille quidem diligendus eſt, pro eo, quod membra unius corporis ſumus, uniusque ſubſtantiæ: ſed hic multo amplius, qui, cum jus proximi nobiscum habeat, quod & cæteri homines habent, dat tamen hanc majorem charitatis erga ſe cauſam, quod viam Dei oſtendit, & animæ ſalutem divini verbi illuminationibus confert. Quod ſi aliquis me errantem, & in præcipitio poſitum muliebris peccati, ad lucem revocet pietatis, & de ipſo jam interitu eripiat, ac retrahat ad ſalutem, atque ex ipſis faucibus æternæ mortis eripiat, non tibi videtur, quod illa ipſa, ſi fieri poteſt, plenitudine charitatis, qua Deum diligimus, diligendus ſit poſt Deum? Et ne putes, quod nos ita præſumamus, audi apoſtolum Paulum de his, qui in verbo Dei laborant, dicentem: *Ut ſuperabundanter habeatis in charitate eos, qui*

hujus-

hujusmodi sunt propter opus ipsorum. Videamus & alium adhuc ordinem charitatis, ejus duntaxat, quæ erga proximos haberi videtur. Si sit non habens quidem docendi vel instruendi gratiam, neque verbum Domini prædicandi, sed tamen sanctæ vitæ vir, innocens, immaculatus, & qui in justificationibus & mandatis Dei ingrediatur sine querela, videturne tibi talis hic vir in eodem charitatis ordine habendus, quo ille, qui nihil horum agit? quando quidem uterque proximus dicitur. Nonne & hic propter opus suum, & vitæ meritum, secundum Apostoli dictum, similiter ut ille, qui in verbo Dei laborat, superabundantius habendus est in charitate propter opus vitæ suæ? Est adhuc alius ordo charitatis. Jubemur enim & inimicos nostros diligere. Sed videamus, si etiam in ipsis unus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locum sermo iste, qui dicit: *Ordinate in me charitatem.* Puto ergo, quod in his sit ordo charitatis, verbi gratia, est aliquis mihi inimicus, in aliis tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata Dei plurima ex parte custodiens, in aliquibus tamen errans, ut homo. Est alius, qui inimicus quidem sit & ipse nobis, tamen si suæ vitæ atque animæ inimicus, paratus ad scelera, præceps ad flagitia, nihil sancti, nihil religiosi ducens, non tibi videtur etiam inter ipsos inimicos quædam diversitas habenda charitatis? Puto quidem, quod ex his satis patuerit, esse vim quidem charitatis unam, multas tamen habere causas, & multos ordines diligendi, & propter hoc nunc dicere sponsam: *Ordinate in me charitatem,* hoc est, docete me diversos ordines charitatis. Quod si adhuc addendum his aliquid videtur, possumus & illud in medium adducere, quod ait Apostolus: *Viri, diligite uxores vestras* sicut corpora vestra, *sicut Christus dilexit ecclesiam.* Quid ergo debent quidem viri uxores suas diligere, alias vero mulieres non debent omnino diligere in omni castitate

& ſanctitate? An non videbuntur etiam ipſæ eſſe de proximis? Sed impendenda quidem eſt dilectio, vel in conjugem, vel in matrem, vel in ſororem, ſi tamen fideles ſint, & Deo adhærentes, & erga aliam mulierem nulla, ſecundum quod ipſa proxima dicitur, eſt nobis impendenda dilectio? Quod ſi hoc abſurdum videtur, debet autem ſecundum mandati ordinem etiam erga eas caſta adhiberi dilectio, prorſus inter ipſas perſonas fœminarum, quibus impendenda dilectio eſt, habendus profecto eſt ordo in charitate, conveniensque diſtinctio. Et majori quidem cum honorificentia matri deferenda eſt dilectio, ſequenti vero gradu cum quadam nihilominus reverentia, etiam ſororibus. Proprio vero quodam & ſequeſtrato ab his more charitas conjugibus exhibenda. Poſt has vero perſonas pro meritis etiam & cauſis unicuique in omni, ut diximus, caſtitate deferenda dilectio eſt. Secundum hæc etiam de patre, vel fratre, atque aliis propinquis obſervavimus. Erga ſanctos vero, qui nos in Chriſto genuerunt, ſed & paſtores, atque epiſcopos, vel qui verbo Dei præſunt presbyteri, aut qui bene miniſtrant in eccleſia, vel qui in fide præcellunt cæteros, quomodo non pro uniuscujusque meritis affectio penſabitur charitatis longe eminentior, quam erga eos haberi poteſt, qui aut nihil horum, aut non integre egerunt? Sed & inter parentes fideles & infideles, & fratres fideles, ac infideles, ſororesque, poteſtne fieri, ut non erga hos ſingulos diverſus ordo habeatur charitatis? Quas diverſitates intuens ſponſa, & videns de his omnibus animæ ad perfectionem tendenti neceſſariam videri ſcientiam earum rerum, ut uniuscujusque loci & ordinis menſuras poſſit tenere charitatis, dicit ad amicos ſponſi, eos videlicet, qui verbum Dei miniſtrant: *Ordinate in me charitatem*, hoc eſt, docete me, & tradite mihi, quomodo per hæc ſingula ordinem ſervare debeam

beam charitatis. Omnes enim homines, ſicut jam diximus, ſecundum hoc, quod ſimiles nobis ſunt, ſimiliter diligendi ſunt: imo omnis rationabilis creatura a nobis, utpote rationabilibus æqualiter diligenda eſt. Adjiciendum tamen in charitate eſt unicuique ad hoc, quomodo eſt, & ad hoc, quod rationabilis eſt: ſi verbi gratia, aut in moribus, aut in opere, aut in propoſito, aut in ſcientia, aut in ſtudiis cæteros præcellit: & pro his ſingulis ſecundum ſuum cuique meritum ad generalem dilectionem addendum eſt etiam ſpecialis aliquid charitatis. Verum ut major de his habeatur auctoritas, ab ipſo Deo capiamus exemplum. Ipſe enim amat omnia, quæ ſunt æqualiter, ut nihil oderit eorum, quæ fecit: neque enim fecit aliquid, quod odio haberet: non tamen ob hoc ſimiliter dilexit Ægyptios ut Hebræos, & Pharaonem ut Moyſen & Aaron. Nec rurſus reliquos filios Iſrael ſimiliter dilexit ut Moyſen & Aaron & Mariam: nec iterum Aaron & Mariam ſimiliter dilexit ut Moyſen, quamvis verum ſit, ut dicitur ad eum: *Parcis autem omnibus, quia omnia tua ſunt Domine amator animarum. Spiritus enim incorruptionis eſt in omnibus:* tamen ille, qui menſura & numero & pondere diſpoſuit omnia, ſecundum menſuram ſine dubio uniuscujusque meritorum & dilectionis ſuæ temperat libram. Numquid non putabimus, quia non ſimiliter ab eo dilectus eſt Paulus, cum perſequeretur eccleſiam Dei, ſicut diligebatur, dum ipſe pro ea perſecutiones, cruciatusque tolerabat, & dicebat, ſibi ineſſe ſollicitudinem omnium eccleſiarum? Multum eſt nunc, ut inter iſtos ordines charitatis etiam de affectu odii, qui videtur huic charitatis affectui contrarius, inſeramus; quia etiam Dominus dicit: *Inimicus ero inimicis tuis, & adverſabor adverſariis tuis.* Et iterum: *Si peccatori tu adſiſtis, & ei, quem odit Dominus, amicus es.* Quæ utique hanc habent abſolutionem, quam & illud, quod

dictum

dictum est: *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Et iterum: *Qui non odit patrem*, & reliqua, in quo profecto niemietatis charitas in Deum his, qui adversantur, contrarium videtur generare affectum, dum nulla potest esse consonantia luci & tenebris, & Christo cum Belial, nec eadem portio esse fideli cum infideli. His ergo, ut potuimus, de charitatis ordinibus expositis, patet ad intelligendum, quid sit, quod poscat sponsa, id est, ecclesia, vel anima tendens ad perfectionem, præstari sibi ab amicis sponsi, quoniam introduci se popoſcerat in domum vini, ubi sine dubio intellexerat in omnibus his, quæ viderat, eminere & præcellere gratiam charitatis, & ipsam didicerat majorem omnium, solamque esse charitatem, quæ numquam cadet: ideo depoſcit, ut ordinem ejus discat, ne forte aliquid inordinatum faciens; vulnus ab ea aliquod accipiat, ut in posterioribus dicitur: *Vulnerata charitatis ego sum.* Ea autem sive ab angelis dici accipiamus, a quibus se instrui postulat & muniri, nihil absurdum videbitur, secundum hoc, quod de populo dicitur: *Lætamini gentes cum populo ejus, & confortent eos omnes angeli Dei.* Et ut in aliis dicitur: *Circumdat angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Et item alibi: *Nolite contemnere unum ex minimis istis, qui in ecclesia sunt, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cælis est.* Sed & in Apocalypsi Joannis angelo Thyatirensi testimonium dat filius Dei pro charitate, quam ordinavit angelus ipse in ecclesia sibi commissa. Sic enim scriptum est: *Scio opera tua & charitatem tuam, & fidem & ministerium, & patientiam, & opera tua novissima majora quam priora.* Sed etsi ad prophetas hæc referamus, qui ministraverunt verbum Dei ante adventum sponsi, ut per ipsorum doctrinam videatur ecclesia velle ordinem discere charitatis, id est, propheticis instrui voluminibus, non videbitur absurdum. Sed

&

mnes ſancti, qui de hac vita deceſſerunt, haben-
adhuc charitatem erga eos, qui in hoc mundo ſunt,
icantur curam gerere ſalutis eorum, & juvare eos
cibus ſuis, atque interventu ſuo apud Deum, non
inconveniens. Scriptum namque eſt in Macha-
rum libris ita: *Hic eſt Hieremias propheta Dei, qui*
er orat pro populo. Sed & ad apoſtolos hæc dici,
ſupra jam dixi, non videbitur alienum: per hos
n omnis eccleſia Dei, vel anima quærens Deum,
oducitur in domum vini, ut ſupra diximus, & aro-
ibus atque odoribus repletur, & componitur in
ius, ſicut in poſterioribus legimus, & docemur
nem ordinem rationemque charitatis.
Confirmate me in unguentis, ſtipate me in malis, quia
erata charitatis ego ſum. In græco quidem habe-
: *Confirmate me in myrrhis*: Myrrhin genus quod-
arboris nominans, quod Latini putantes myrrha
um, unguenta interpretati ſunt. Igitur ordo ſer-
nis hujusmodi eſt: poſtea quam ſponſa & verba ex
ipſius ſponſi audivit, & cubiculum regis ingreſſa
& domum vini locumque convivii ac ſapientiæ,
n eo victimas & craterem mixtum ſacramentis ejus
exit, quaſi in horum omnium admiratione ſtupens,
aucia poſtulat ab ipſis nihilominus amicis & ſoda-
s ſponſi, ut confirmetur, & quaſi deficiens ſu-
tetur, incumbens paulum ſuper arborem μυρρην
meliam. Amoris enim vulnere percuſſa arborum
tia, ſylvarumque ſectatur. Hæc ſecundum litte-
. Sed ex his, ut exequi poſſimus intelligentiam
italem, indigemus illa gratia, quam conſequi a
meruit ipſe Salomon, qui omnium, quæ ſunt,
cum & arborum & virgultorum naturas didicit,
ciremus & nos, quæ vis, & quæ natura ſit arbo-
nyrrhæ, quo competenter ex hac ſpiritalis aptari
it expoſitio. Hoc autem eſt, quod ſolum perve-
ad nos de hujus arboris notitia potuit, quia odo-

rem

rem ſolum habeat ſuavem, nullum tamen afferat fructum. Melia vero arbor, notum cunctis eſt, quod non ſolum ferat fructum, ſed & dulciſſimum & ſuaviſſimum ferat. Omnes igitur homines arbores dicuntur ſive bonæ, ſive malæ, & fructuoſæ, ſive infructuoſæ, ſicut & Dominus in evangelio dicit: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, & fructum ejus malum.* Et, *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tres ergo differentiæ in hominibus videntur eſſe. Quidam, qui omnino nullum fructum afferunt, & ecce alii, qui afferunt. Sed in his, qui afferunt, aut mali ſunt fructus, aut boni. Hic ergo ſponſa, id eſt, eccleſia Chriſti, confirmari ſe poſtulat, & reclinari quidem ſuper unam arborem meliam afferentem fructus bonos: & recte ac competenter. Super his enim confirmatur & ſtipatur eccleſia, qui in bonis operibus fructificant, & creſcunt. Quid autem eſt, quod in myrrhis, infructuoſis ſcilicet arboribus confirmari vult odore ſolo gaudentibus? Ego puto, quod iſtos, qui ſolo odore gaudent, & necdum fructus fidei afferunt, illos dicat, quos Paulus ad Corinthios ſcribens, dicit: *Qui invocant nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti in omni loco ipſorum & noſtrum.* Pro eo ergo, quod invocant nomen domini noſtri Jeſu Chriſti, habent in ſemetipſis odoris quandam ex ipſa invocatione nominis ſuavitatem. Pro eo vero, quod non cum omni fiducia & libertate accedunt ad fidem, nullos fidei afferunt fructus. In loco hoc poſſumus nos Catechumenos eccleſiæ intelligere, ſuper quos ex parte aliqua confirmantur eccleſiæ. Habent enim & in ipſis non parum fiduciæ, & ſpei plurimum, quod & ipſi fiant aliquando arbores fructiferæ, & plantentur in paradiſo Dei ab ipſo agricola patre. Ipſe enim eſt, qui plantat hujusmodi arbores in eccleſia Chriſti, quæ eſt paradiſus deliciarum: ſicut & Dominus

minus dicit: *Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus cæleſtis, eradicabitur.* Stipatur ergo eccleſia & inter melias, & ſuper ipſas requieſcit. Quæ meliæ illæ putandæ ſunt animæ, quæ quotidie innovantur ad imaginem ejus, qui creavit eas. Quia enim per innovationem ſui imaginem reparant filii Dei, merito & ipſæ arbores meliæ appellantur, quia & ipſe ſponſus earum in ſuperioribus dictus eſt, ſicut arbor melia eſſe in lignis ſylvæ. Et ne mireris, ſi idem ipſe & arbor vitæ & diverſa alia dicatur, cum idem & panis verus, & vitis vera, & agnus Dei, & multa alia nominetur. Omnia namque hæc verbum Dei unicuique efficitur, prout menſura vel deſiderium participantis expoſcit: ſecundum quod & manna, qui, cum eſſet unus cibus, unicuique tamen deſiderio ſui reddebat ſaporem. Præbet ergo ſeipſum non ſolum eſurientibus panem, & ſitientibus vinum, ſed & deliciari volentibus, ſemetipſum, & fragrantia exhibet poma. Propterea ergo & ſponſa velut refecta jam & bene paſta, fulciri in meliis ſe poſcit, ſciens, in verbo eſſe ſibi non ſolum omnem cibum, ſed & omnes delicias: & per ea maxime diſcurrit, dum ſe vulneratam ſentit eſſe jaculis charitatis. Si quis usquam eſt, qui fideli hoc amore verbi Dei arſit aliquando, ſi quis eſt, ut propheta dicit, qui electi jaculi ejus dulce vulnus plagamque accepit, ſi quis eſt, qui ſcientiæ ejus amabili confixus eſt telo, ita, ut diurnis eum deſideriis nocturnisque ſuſpiret, aliud quid loqui non poſſit, audire aliud nolit, cogitare aliud neſciat, deſiderare præter ipſum, aut cupere aliud vel ſperare non libeat: iſta anima merito dicit: *Vulneratæ charitatis ego ſum*: & ab illo vulnus accepi, de quo dicit Iſaias: *Et poſuit me ſicut jaculum electum, & in pharetra ſua abſcondit me.* Tali vulnere decet Deum percutere animas, talibus jaculis telisque configere, ac ſalutaribus eas vulneribus ſauciare: ut, quia Deus charitas eſt,

dicat

dicat & ipſe: *Quia vulnerata charitatis ego ſum.* Et quidem in hoc quaſi amatorio dramate ſponſa charitatis ſe dicit vulnera ſuſcepiſſe: poteſt autem ſimiliter fervens anima erga ſapientiam Dei dicere, quia vulneratæ ſapientiæ ego ſum: illa ſcilicet, quæ ſapientiæ ejus pulchritudinem potuit intueri. Poteſt & alia anima virtutis ejus magnificentiam contuens, & admirata potentiam verbi Dei dicere, quia vulneratæ virtutis ego ſum. Talis credo aliqua, ſicut erat illa, quæ dicebat: *Dominus illuminatio mea & ſalus mea, quem timebo?* Sed & alia anima erga amorem juſtitiæ ejus fervens, & diſpenſationum ac providentiæ ejus juſtitiam contuens, dicit ſine dubio, vulneratæ juſtitiæ ego ſum. Et alia bonitatis ejus ac pietatis immenſitatem reſpiciens, ſimilia loquitur. Sed & horum omnium generale eſt iſtud charitatis vulnus, quo ſe vulneratam prædicat ſponſa. Sciendum tamen eſt, quod, ſicut ſunt iſta Dei jacula, quæ animæ habenti deſiderium bonorum ſalutis vulnus infligunt: ita ſunt & jacula maligni ignita, quibus anima, quæ non eſt ſcuto fidei protecta, vulneratur in mortem. De ipſis dicit Propheta: *Ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt ſagittas ſuas in pharetra ſua, ut ſagittent in obſcuro rectos corde.* Hic peccatores de occulto ſagittantes, dæmones inviſibiles dicit, & ipſi ſunt habentes quædam jacula fornicationis, alia cupiditatis & avaritiæ, quibus quamplurimi vulnerantur. Habent etiam ſpicula jactantiæ & vanæ gloriæ: ſed iſta valde ſubtilia ſunt, ita, ut confixam ſe anima ab eis ſauciatamque vix ſentiat, niſi ſi induta eſt armis Dei, & ſtat vigilans & immobilis erga aſtutias diaboli, ſcuto ſemetipſam fidei per omnia contegens, & nullam prorſus corporis partem fide nudam relinquens. Quantacumque autem dæmones fecerint tela, ſi invehiant mentem hominis fide munitam, etiamſi fuerint ignita, etiamſi cupiditatum flammis & incendiis ardeant vitiorum, fides plena cuncta reſtinguit.

Læva ejus ſub capite meo, & dextra ejus amplectetur me. Deſcriptio eſt quidem amatorii dramatis ſponſæ, feſtinantis ad connubium ſponſi, velut tamen paulo apertioribus corporis appellationibus currit. Sed converte te velocius ad ſpiritum vivificantem, & refugiens appellationes corporeas, vere perſpice, quæ ſit verbi Dei læva, quæ ſit dextra, quod etiam caput ſponſæ ejus, animæ ſcilicet perfectæ, vel eccleſiæ, & non te rapiat carnalis & paſſibilis ſenſus. Ipſa enim eſt hic ſponſi dextra & læva, quæ in proverbiis de ſapientia dicitur, ubi ait: *Longitudo enim vitæ in dextera ejus, in ſiniſtra vero ejus divitiæ & gloria.* Et ſicut hic ſapientiam non ideo aliquam fœminam dici putabis, quia fœmineo nomine appellari videtur: ita ne in hoc quidem, quoniam maſculino genere ſponſus verbum Dei dicitur, corporaliter intelligere debes lævam ejus, aut dexteram, vel amplexus ſponſæ, vel animæ pro fœminei generis declinatione percipere: ſed verbum Dei, quamvis apud Græcos maſculino, apud nos neutro genere proferatur, ſuper maſculinum tamen & neutrum ac fœmineum genus, & ſuper omne omnino, quod ad hoc reſpicit, eſſe cogitanda ſunt iſta, de quibus ſermo eſt: & non ſolum verbum Dei, ſed & eccleſia ejus, atque anima perfecta, quæ & ſponſa nominatur. Sic enim & Apoſtolus dicit: *In Chriſto enim neque maſculus, neque fœmina, ſed omnes in ipſo unum ſumus.* Hæc autem propter homines, qui aliter audire non poſſunt, niſi his verbis, quæ in uſu habentur, in ſcriptura divina humani more referuntur eloquii: ut verbis quidem notis ea & ſolitis audiamus, ſenſu tamen illo, quo dignum eſt, de divinis rebus & incorporeis ſentiamus. Nam ſicut is, qui amatorem dicit ſe eſſe pulchritudinis ſapientiæ, hoc oſtendit, quod naturalem, qui in ſe eſt, charitatis affectum ad ſtudia tranſtulerit ſapientiæ: ita & hic ſponſa depoſcit, vel anima, vel eccleſia,

ut ſponſus ſuus, qui eſt verbum Dei, læva quidem ſua caput ejus ſuſtentet, dextera vero ejus omne ejus reliquum complectatur & conſtringat corpus. Eſt autem læva, in qua ſapientia divitias continere & gloriam dicitur. Quas autem habet divitias eccleſia, & quam gloriam, niſi illas, quas accepit ab eo, qui, cum dives eſſet, pauper factus eſt, ut illius paupertate eccleſia fieret dives? Quæ autem eſt gloria? illa ſine dubio, de qua dicit: *Pater, clarifica filium tuum*, paſſionis ſine dubio gloriam deſignans. Fides ergo paſſionis Chriſti, gloria & divitiæ eccleſiæ ſunt, quæ in læva ejus continentur. Lævam autem puto verbi Dei hoc modo debere intelligi: quoniam quidem ſunt in eo quædam diſpenſationes ante incarnationem geſtæ, ſunt vero aliquæ & per incarnationem. Illa pars verbi Dei, quæ ante aſſumptionem carnis in diſpenſationibus peracta eſt, dextera poteſt videri: hæc vero, quæ per incarnationem, ſiniſtra appellari. Unde & ſiniſtra divitias & gloriam habere dicitur. Per incarnationem namque divitias & gloriam quæſivit, omnium ſcilicet ſalutem. In dextera autem longitudo vitæ eſſe dicitur: per quod ſine dubio illa ejus pars, quæ in principio apud Deum Deus erat verbum, ſempiternitas indicatur. Hanc ergo lævam eccleſia, cujus Chriſtus eſt caput, optat habere ſub capite ſuo, & fide incarnationis ejus caput ſuum muniri: dextera vero ejus amplecti, id eſt, illa agnoſcere, & de illis inſtrui, quæ ante hujus quoque per incarnationem geſtæ diſpenſationis tempus in arcanis habentur & reconditis. Dextera namque ibi putanda ſunt eſſe omnia, ubi nihil de peccatorum miſeriis, nihil de fragilitatis lapſu continetur. Hic vero læva, ubi vulnera noſtra curavit, & peccata noſtra portavit, factus etiam ipſe pro nobis peccatum & maledictum. Quæ omnia quamvis caput & fidem ſuſtentent eccleſiæ, merito tamen ſiniſtra verbi Dei appellabuntur. In quibus

bus aliqua etiam præter illam naturam, quæ tota dextera eſt, & tota lux ac ſplendor & gloria pertuliſſe memoratur.

Adjuravi vos filiæ Hieruſalem in virtutibus & in viribus agri, ſi levaveritis & ſuſcitaveritis charitatem, quoadusque velit. Sponſa adhuc ad adoleſcentulas loquitur, provocans eas & exhortans, imo & adjurans per ea, quæ eis chara eſſe novit & amabilia, ut, ſi forte elevare cœperint charitatem, jacentem quippe in eis, & excitare eam, utpote adhuc dormientem apud eas, in tantum elevent eam, & in tantum ſuſcitent, in quantum voluerit ſponſus, nec minus aliquid in ea agant, quam voluntas ipſius patitur. Hæc eſt enim amantis ſponſæ perfectio, ut a nullo velit contra animum & voluntatem ejus fieri, quem diligit. Et ut hoc non negligenter aut ſegniter agant, per virtutes agri, id eſt, per plantaria & virgulta, quæ in agro ſunt, & per vires ejus, ſine dubio per ea, quæ in eo ſata ſunt, adjurantur. Tali ordine, talique verborum compoſitione textus hiſtorici dramatis dirigitur. Nunc jam, quid arcani intrinſecus contegat, requiramus. Omnis anima, præcipue quæ filia eſt Hieruſalem, habet aliquem agrum proprium, qui ei ſecreta quadam per Jeſum meritorum ſorte delatus eſt. Sicut fuit & ille ager Jacob, cujus ſuavitate permotus, Iſaac patriarcha myſticis aiebat eloquiis: *Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Habet ergo unaquæque anima, ut diximus, agrum ſuum; ita namque & converſatio ejus ager eſt ejus. In hoc agro anima, quæ diligens & ſtudioſa eſt, ſatis agit & ſtudet, plantare bonos ſenſus, & omnes excolere animi virtutes, non ſolum autem animi virtutes, ſed & vires operum, quibus videlicet impleri poſſunt miniſteria mandatorum. Eſt ergo, ut diximus, unicuique animus ſuus ager, quem colit & plantat, & ſeminat ſecundum hæc, quæ diximus. Eſt

autem & omnium ſimul filiarum Hieruſalem unus quidam & communis ager, de quo Paulus ait: *Dei agricultura eſtis.* Quem agrum commune exercitium eccleſiaſticæ fidei & converſationis accipiamus, in quo certum eſt virtutes ineſſe cœleſtes, & vires ſpiritalium gratiarum. Una enim quæque anima, quæ nunc filia Hieruſalem hic appellatur, ſciens, quod matrem habeat Hieruſalem cœleſtem, conferat aliquid neceſſe eſt, ad agrum hunc excolendum, & cœleſti eum poſſeſſione dignum cupiat effici. In iſtius ergo agri virtutibus elevari charitatem Chriſti, & excitari ab adoleſcentulis & initia fidei habentibus proteſtatur eccleſia, & dicit ad eas: *Si levaveritis & excitaveritis charitatem, quoad uſque velit:* hoc eſt, ſi jam ad hoc veneritis, ut incipiatis agi non ſpiritu timoris, ſed adoptionis, & in hoc profeceritis, ita, ut perfecta in vobis dilectio foras mittat timorem, & ut elevetis atque exaltetis in vobis charitatem, & excitetis eam, tamdiu elevate eam, & tamdiu extollite, quamdiu ipſe velit filius charitatis, imo ipſe, qui ex Deo eſt charitas: ne forte putantes, ſufficere humanæ charitatis menſuras, in charitate Dei minus aliquid, quam Deo dignum eſt, agatis. Menſura enim charitatis hæc ſola eſt, ut tantum, quantum ipſe vult, diligatur: voluntas autem Dei ſemper eadem eſt, nec unquam mutatur. Numquam ergo immutatio aliqua, aut finis ullus in Dei charitate recipitur. Notandum ſane eſt, quod non dixit, ſi acceperitis charitatem, ſed *ſi levaveritis*: quaſi quæ eſt quidem in vobis, ſed jacet, & nondum erecta eſt. Et rurſum non dixit, ſi inveneritis, ſed *ſi excitaveritis charitatem*: quaſi quæ ſit intrinſecus quidem, ſed jaceat & dormiat in eis, donec inveniat ſuſcitantem. Ipſam credo & Paulus ſuſcitabat tunc adhuc in diſcipulis dormientem, cum dicebat: *Exurge, qui dormis, & continges Chriſtum.*

Vox fraterni mei. Frequenter nos admonere convenit, quod libellus hic in modum dramatis texitur. Præſens enim verſiculus, quem propoſuimus, tale aliquid indicat: quod, cum ſponſæ ſermo eſſet ad adoleſcentulas filias Hieruſalem, ſubito quaſi eminus vocem ſponſi ſenſerit, quaſi cum aliquibus loquentis: interruptoque ſermone, quem faciebat ad adoleſcentulas, ſponſa aurem converterit ad auditum, qui ad eum pervenerat, & dixerit: *Vox fraterni mei.* Sponſum vero intellige primo quidem, antequam appareret oculis ſponſæ, voce ei ſola agnitum: poſt hæc vero etiam conſpectibus ejus apparuiſſe ſuper montes quosdam vicinos illi loco, in quo ſponſa morabatur; ſalientem, & magnis quibusdam non tam paſſibus quam ſaltibus colles montesque in modum cervi vel capreæ tranſcendentem, & ita ad ſponſam ſuam omni cum properatione venientem. Ubi vero ad domum, intra quam ſponſa commorabatur, advenit, ſtetiſſe eum paululum intellige poſt domum, ita, ut ſentiretur quidem adeſſe, nondum tamen domum palam vellet & evidenter intrare, ſe prius quaſi ſub amatoris ſpecie per feneſtras aſpicere velle ſponſam. Intellige autem retia quædam prope domum ſponſæ, aut laqueos eſſe poſitos, ut, ſi forte ipſa, vel aliqua ſodalium ejus ex filiabus Hieruſalem aliquando exiſſet, caperetur. Ab iſta vero retia veniſſe ſponſum, certum eſt: qui cum capi ab eis non poſſet, ſed fortior eorum effectus, diruperit ipſa retia, diruptisque eis ſuper ipſa incedens etiam per ipſa proſpexerit: & poſtquam hoc opus fecerit, dicat ad ſponſam: *Exurge, veni proxima mea, ſponſa mea, columba mea:* hoc autem dicat, ut ipſo opere oſtendat ei, quomodo cum fiducia debeat contemnere jam retia, quæ ei tetenderat inimicus, nec timeat laqueos, quos ab ſe jam viderat eſſe diruptos: & adhuc, ut amplius ad ſe ſponſam provocet feſtinare, dicat ei: Quia omne tempus,

nocte clamor factus est dicentium, quia venit sponsus. Sic ergo nunc præsens est sponsus, & docet, nunc absens dicitur, & desideratur: & utrumque vel ecclesiæ, vel animæ studiosæ conveniet. Cum enim pati persecutiones & tribulationes permittitur ecclesia, absens ei videtur. Et rursum cum in pace proficit, & in fide ac bonis operibus floret, præsens ei esse intelligitur. Sed & anima, cum quærit aliquem sensum, & agnoscere obscura quæque & arcana desiderat, donec invenire non potest, absens ei sine dubio est verbum Dei. Ubi vero occurrerit, & apparuerit, quod requiritur, quis dubitat adesse verbum Dei, & illuminare mentem, ac scientiæ lumen ei præbere? Et iterum subduci nobis eum, atque iterum adesse, sentimus per singula, quæ aut aperiuntur, aut clauduntur in sensibus nostris. Et hoc eo usque patimur, donec tales efficiamur, ut non solum revisere nos, sed & manere dignetur apud nos, secundum quod interrogatus a quodam discipulo, dicente: *Domine, quid est factum, quod incipis nobis manifestare temetipsum, & non huic mundo?* respondit salvator: *Si, qui diligit me, verbum meum custodit, & pater meus diliget eum, & ad ipsum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Si ergo & nos volumus videre verbum Dei atque animæ sponsum, salientem super montes, & exultantem super colles, primo audiamus vocem ejus: & cum audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum videre poterimus, secundum ea, quæ in præsenti loco vidisse describitur sponsa. Nam & ipsa quamvis & prius eum viderit, non eum tamen ita viderat, ut nunc salientem super montes & exilientem super colles, neque per fenestras suas procumbentem, neque per retia prospicientem, sed magis videtur, quod prius hyemis tempore eum viderit. Nunc enim primum dicit ei: *Quia hyems transiit.* Igitur, ut res indicat, etiam per hyemem sponsæ suæ apparet, id est, tribulatio-

lationum & tentationum tempore. Sed & alia eſt illa viſitatio, in qua viſitatur paululum, & iterum deſeritur, ut probetur, ac rurſus requiritur, ut caput ejus ſuſtentetur, & ut tota complectatur, ne forte aut in fide titubet, aut corpus ejus tentationum pondere prægravetur. Et ideo videtur mihi hyems fuiſſe illud tempus, cum caput ſuum fidei ſcilicet ſummitatem lævâ ſponſi contineri poſcebat, & dextera ejus omne corpus amplecti. Nunc autem iſta viſio, quæ de montibus apparet, & collibus, gratiarum puto ſpiritalium altitudines, potentiasque deſignat. Sed & per feneſtras quod proſpicere dicitur, ſenſibus mihi lumen videtur præbere. Et retia, quæ dirumpit, & conterit, laqueos indicari diabolicos puto, utpote tentationum tempore tamquam hyeme jam peracta. Oſtenduntur etiam ſigna veris, & æſtatis, ſicut in Pſalmis dictum eſt: *Æſtatem & ver, tu feciſti ea.* Inde denique & flores profectuum protulit eccleſia, tentationibus ſuperatis, & putationis diſpenſatione transacta, ſicut in ſuis locis, cum ad hæc differenda ventum fuerit, oſtendetur. *Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles.* Hiſtoricum ordinem jam proſecuti ſumus: nunc autem, quomodo Chriſtus ad eccleſiam veniens, ſaliat ſuper montes, & exiliat ſuper colles, videndum eſt. Exiliens enim magis, quam tranſiliens propoſiti ſermonis proprietas habet. Iſaac enim ambulans & progrediens major fiebat, uſquequo fieret magnus valde. Paulus autem non jam ambulando profecit, ſed currendo, cum dicit: *Curſum conſummavi.* Salvator autem noſter & eccleſiæ ſponſus, neque ambulare, neque currere, ſed ſuper hæc ſalire dicitur, & exilire. Si enim conſideres, quomodo parvi temporis ſpatio occupatum falſis ſuperſtitionibus mundum ſermo Dei percurrit, & ad agnitionem veræ fidei revocavit, intelliges, quomodo ſaliat ſuper montes, magna videlicet quæque regna

ſaltibus ſuis ſuperans, & ad recipiendam cognitionem divinæ religionis inclinans: & exiliat ſuper colles, cum etiam minora regna velociter ſubjugat, atque ad pietatem veri cultus adducit: & ſic de loco ad locum, de regno ad regnum, de provinciis ad provincias prædicationis illuſtratione tranſiliens per eum, qui dicebat, quia *ab Hieruſalem in circuitu uſque ad Illyricum replevit Evangelium Dei*, intelliges, quomodo ſuper montes ſaliens veniat, & exiliens ſuper colles. Sed & alio modo poteſt intelligi, ſicut ſupra jam diximus, quoniam quidem Moyſes de ipſo ſcripſit, & prophetæ nihilominus de ipſo annuntiaverunt. Sed & hæc annuntiatio in lectione veteris teſtamenti velamen habet ſuperpoſitum: ubi vero ſponſæ, eccleſiæ ſcilicet ad eum converſæ, ablatum eſt velamen, ſubito videt eum in iſtis montibus, legis ſcilicet voluminibus ſalientem, & in collibus ſcripturæ propheticæ pro evidenti manifeſtatione non tam apparentem, quam exilientem, verbi gratia, quaſi ſi revolvens ſingulas propheticæ lectionis paginas, inveniat de ipſis exilientem Chriſtum, & per loca ſingula lectionum ablato nunc demum, quo prius tegebatur velamine, ebullire eum cernat, & emergere atque evidenti jam manifeſtatione prorumpere. Ob hoc credo & ipſe Jeſus, cum ad transformandum ſe venit, non in aliqua planitie, aut convalle fuit, ſed montem conſcendit, ubi & transformatus eſt: ut ſcias, eum ſemper in montibus, aut in collibus apparere, & ut te doceat, ne uſquam eum niſi in legis & prophetarum montibus quæras. Quod autem ſancti quique montes appellantur, in multis ſcripturæ locis invenies indicari, ſicut ait in Pſalmis: *Fundamenta ejus in montibus ſanctis.* Et iterum: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* Auxilium namque in tribulationibus ex ſcripturarum divinarum ſenſibus capimus. Poſſumus adhuc & montes, in quibus ſalire verbum

Dei

Dei dicitur, & quasi liberius efferri, novum accipere testamentum; colles vero, de quibus quasi diu compressus & occultatus exiliit, veteris testamenti sentire volumina. Sed & apud Hieremiam venatores & piscatores, qui mittuntur, capere homines ad salutem, in montibus & collibus eos capere dicuntur: sic enim ait: *Ecce mitto multos piscatores, & multos venatores, & capient eos super omnem montem & super omnem collem.* Quod ego magis ad futurum tempus in consummatione saeculi implendum puto, ut, cum missi fuerint angeli secundum Evangelicam parabolam messis tempore, ut separarent frumenta a zizaniis, qui excelsioris vitæ & eminentioris fuerit conversationis, iste inveniatur, aut in collibus. Non invenietur in humilibus & dejectis locis, ne ibi mixtus videatur esse zizaniis: sed in excelsioribus sensibus, & in eminentia fidei positus, salienti in montibus verbo Dei, & exilienti in collibus semper adhærens. Quod per aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu, dicitur in evangelio: *Si quis in tecto est, non descendat, tollere aliquid de domo.* Potest adhuc & alium nobis sensum prædives iste præsentis versiculi sermo suggerere. Possibile namque & omnem, qui plena fide credit in Deum, vel montem, vel collem appellari, pro qualitate scilicet vitæ & magnitudine intelligentiæ: etiamsi fuerit aliquando vallis, proficiente in eo Jesu ætate, & sapientia, & gratia, omnis vallis implebitur. Superbi autem quique & elati ut montes & colles, humiliabuntur: quoniam *Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.* De ipsis enim dicitur: *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion,* & Hierusalem dicitur: *Montes in circuitu ejus.* Unde puto, quod merito etiam salvator noster, quoniam & ipse dicitur lapis de monte excisus sine manibus, & factus esse mons magnus, sicut rex regum, & pontificum pontifex, potest etiam mons montium appellari. Verum

ut

dere, atque ex his, quæ videmus in terris, ſentire & intelligere ea, quæ habentur in cælis. Ad quorum ſimilitudinem quandam, quo facilius colligi per hæc ac ſentiri poſſent diverſitates, creaturarum, quæ in terris ſunt, ſimilitudinem conditor dedit. Et fortaſſis, ſicut hominem Deus ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fecit, ita etiam cæteras creaturas ad alias quasdam cæleſtes imagines per ſimilitudinem condidit: & fortaſſe in tantum ſingula quæque, quæ in terris ſunt, habent aliquid imaginis & ſimilitudinis in cæleſtibus, ut etiam granum ſynapis, quod minimum eſt in omnibus ſeminibus, habeat aliquid imaginis & ſimilitudinis in cælis: & hoc, quod talis ei quædam compoſita eſt alternatio naturæ, ut, cum minimum ſit omnium ſeminum, majus fiat omnibus oleribus, ita, ut poſſent venire aves cæli, & habitare in ramis ejus: ſimilitudinem ferat non ſolum alicujus cæleſtis imaginis, ſed & ipſius regni cælorum. Sic ergo poſſibile eſt, etiam cætera ſemina, quæ in terris ſunt, ut habeant aliquid in cæleſtibus ſimilitudinis, & rationis. Quod ſi ſemina, ſine dubio & virgulta: & ſi virgulta, ſine dubio & animantia, vel alitum, vel repentium, & quadrupedum. Sed & illud adhuc poteſt intelligi, quod ſicut granum ſinapis, non unam ſimilitudinem tenet regni cælorum & habitationis ſcilicet avium in ramis ſuis: ſed habet & aliam ſimilitudinem vel imaginem, perfectionis ſcilicet fidei, ita, ut, ſi quis habeat fidem ſicut granum ſinapis, dicat monti transferre ſe, & transferet: ita poſſibile eſt, ut etiam cætera non in uno aliquo, ſed in pluribus ſpeciem & imaginem cæleſtium ferant. Et cum plures ſint, verbi gratia, in grano ſinapis virtutes, quæ rerum cæleſtium imagines teneant, ultimus & extremus ejus uſus eſt iſte, qui habetur apud homines in miniſterio corporali. Ita etiam in reliquis, vel ſeminibus, vel virgultis, vel herbarum radicibus, vel etiam in animantibus

s intelligi poteſt: ut uſum quidem & miniſterium inibus præbeant corporale, habeant autem incor- lium rerum formas & imagines, quibus doceri ıa poſſit, & inſtrui ad contemplanda etiam ea, ſunt inviſibilia & cæleſtia. Et hoc fortaſſis eſt, d ille ſcriptor divinæ ſapientiæ dicit: *Ipſe enim mi- dit eorum, quæ ſunt, ſcientiam veram, ut ſciam ſubſtan- mundi, & virtutes elementorum, initium, & finem, edietatem temporum, viciſſitudinum permutationes, & erſiones temporum, & anni circulos, & ſtellarum po- ues, naturas animalium, & iras beſtiarum, ſpirituum ntias, & cogitationes hominum, differentias virgul- m, & virtutes radicum; ſed &, quæcumque occulta & iſeſta ſunt, cognovi.* Vide ergo, ſi poſſimus ex ſcripturæ ſermonibus ea, quæ diſcutere propoſui-, lucidius evidentiusque colligere. Etenim ſcrip- iſte ſapientiæ divinæ, cum ſingula quæque enu- aſſet, ad ultimum dixit, quia occultorum, & ma- ſtorum acceperit ſcientiam: oſtendens ſine dubio, d unumquodque eorum, quæ in manifeſto ſunt, ratur ad aliquid eorum, quæ in occulto ſunt, id ſingula quæque viſibilia habere aliquid ſimilitudi- & rationis ad inviſibilia. Quia ergo impoſſibile homini, in carne viventi, agnoſcere aliquid de ıltis & inviſibilibus, niſi imaginem aliquam & ſi- tudinem conceperit de viſibilibus: ob hoc arbi-, quod ille, qui omnia in ſapientia fecit, ita crea- unamquamque viſibilium ſpeciem in terris, ut in doctrinam quamdam & agnitionem rerum inviſi- ım & cæleſtium poneret: quo per hæc aſcenderet s humana ad ſpiritalem intelligentiam, & rerum ás in cæleſtibus quæreret, ut poſſet edocta per entiam Dei, etiam ipſa dicere: *Quæ in occulto ſunt, uæ in manifeſto, cognovi.* Secundum hæc quoque ɔſcit & ſubſtantiam mundi, non ſolum hanc viſi- n corporeamque, quæ palam eſt, ſed & illam in-

corpo-

corpoream inviſibilemque, quæ in occulto eſt. Agnoſcit etiam elementa mundi non ſolum viſibilia, ſed & inviſibilia, & utrorumque virtutes. Sed & initium quod dicit, & finem, & medietatem temporum, initium ait viſibilis quidem mundi, quod ante ſex millia non integros annos initium deſignat Moyſes: medietatem quoque ſecundum temporum rationem, finemque illum, qui ſperatur, cum cælum & terra tranſibunt. Secundum occultorum vero ſcientiam, initium illud, quod intelligit is, quem ſapientia Dei docuerit, quod nulla poſſunt tempora, nulla ſæcula comprehendere. Medietatem vero hæc, quæ nunc ſunt: finem vero ea, quæ futura ſunt, id eſt, perfectionem conſummationemque univerſitatis, quæ tamen ex his viſibilibus conjici poſſunt, & intelligi. Sed & viciſſitudinum permutationes, & temporum converſiones, anni circulos, ex his, quæ videntur, refert ad inviſibiles rerum corporalium permutationes ac viciſſitudines. Circulos quoque annorum temporalium, & præſentium refert ad antiquiores aliquos ac ſempiternos annos, ſecundum eum, qui dicebat: *Et annos æternos in mente habui.* Sed & ſtellarum poſitiones non dubitavit ab his, quæ palam videntur, referre ad illa, quæ in occultis ſunt, quæ occultorum manifeſtorumque ſcientiam meruit: & dicit eſſe aliquod ſanctorum genus, quod de Abrahæ præcipue ſtirpe deſcendit, ſicut ſtellas cæli. Sed & reſurrectionis futuræ gloriam ſtellas eſſe ſecundum occultorum ſcientiam pronunciavit, ſequens eum, qui dixit: *Alia gloria ſolis, & alia ſtellarum. Stella enim a ſtella differt in gloria, ita & reſurrectio mortuorum.* Niſi ſecundum hæc intelligeretur illud, quod ait: *Naturas animalium, irasque beſtiarum*, nunquam dixiſſet in Evangeliis ſalvator: *Dicite vulpi huic*; neque Joannes de quibusdam dixiſſet: *Serpentes genteratio viperarum*; ſed neque propheta diceret de nonnullis, quod *equi admiſſarii*

facti

facti sunt, & item alius: *Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Sed & ille diligenter agnovit iras bestiarum, qui dicebat: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, obturantis aures suas.* Hæc erit ratio etiam de eo, quod ait, *spirituum violentias*: visibiliter quidem de ventis, & flatibus aeris, invisibiliter vero de violentiis immundorum spirituum loquens, quos & Paulus ventos doctrinæ nominavit. Post hæc jam sequitur, ut cogitationes hominum sciat corporaliter quidem, quæ de humano corde procedunt, invisibiliter autem intelligat eos, qui injiciunt hominibus malas & pessimas cogitationes, sicut in Evangelio scriptum est: *Cum diabolus misisset in cor Judæ Iscariotis, ut traderet* Dominum. Et ut in Proverbiis dicitur: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne derelinquas, quia sanitas compescit peccata magna.* Sed & bonarum cogitationum est aliquis auctor: propter quod & in Psalmis puto scriptum esse: *Beatus homo, cujus est auxilium abs te Domine, ascensiones in corde suo disposuit.* Et iterum: *Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi.* Ita igitur cuncta secundum ea, quæ præfati sumus, ex visibilibus referri possunt ad invisibilia, & a corporalibus ad incorporea, & a manifestis ad occulta, ut ipsa creatura mundi tali quadam dispensatione condita, intelligatur per divinam sapientiam, quæ rebus ipsis & exemplis invisibilia nos de visibilibus doceat, & a terrenis nos transferat ad cælestia. Hæ autem rationes non solum in creaturis omnibus habentur, sed & scriptura divina tali quadam sapientiæ arte conscripta est. Propter quædam namque occulta & mystica visibiliter populus educitur de Ægypto ista terrena, & iter agit per desertum, ubi serpens erat mordens, & scorpius, & sitis, ubi non erant aquæ, & cætera, quæ in his gesta re-

feruntur. Quæ omnia, ut diximus, occultorum quorundam formas & imagines tenent. Et hoc non in ſcripturis tantum veterum, ſed & in geſtis Domini & ſalvatoris noſtri, quæ in evangeliis referuntur, invenies. Igitur ſi omnia, quæ in manifeſto ſunt, ſecundum ea, quæ ſuperius approbavimus, ad aliqua referuntur, quæ in occulto ſunt, conſequens ſine dubio eſt, ut cervus iſte viſibilis, vel caprea, quæ in Cantico Canticorum ſcribitur ſecundum rationem naturæ ſuæ, quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorporalium cauſas, ut illis occultis & inviſibilibus cervis videatur poſſe convenire, quod dictum eſt: *Vox Domini perficientis cervos.* Quæ enim perfectio ex voce Domini fit iſtis viſibilibus cervis? Aut quæ ad eos doctrina unquam ex Domini voce deſcendit? Si vero ſpiritales cervos quæramus, quorum formam & imaginem tenet illud animal corporale, illos invenias ad ſummam perfectionis ex voce Domini poſſe perduci. Sed & quorum cervorum Dominum ſervare decuerit partus, & velut medendi officia præbentem parturientibus aſtare convenerit, donec parerent filios tales, qui adverſarentur, & perſequerentur ſerpentium genus, ut dignum eſt divina majeſtate, debemus advertere, qualium cervorum Deum decet ſervare partus, ne in aborſum decidant: ſed & menſes eorum numerare plenos ad partum, eorumque labores & dolores cuſtodire, ut generationes eorum non cadant in vanum, ſed ut perfecta ſit eorum nativitas, & tamdiu parturiant, donec formetur Chriſtus in eis. Hujusmodi cervorum pullos Dominus nutrit, eorum duntaxat, qui jactant in Domino cogitationem ſuam, ut ipſe eos nutriat, & ipſe ſervet dolores partus eorum, cum ex timore Dei & in ventre conceperint, & parturierint, & ſpiritum ſalutis pepererint. Hujusmodi partus dolores ipſe Dominus ſervat & curat. Sed & emittit dolores eorum,

eorum, ut euntes eant, & fleant, portantes ſemina ſua, & ſint in doloribus hominum, ac flagellentur cum hominibus, ne forte teneat eos ſuperbia. Iſti quoque ipſi cervi abrumpunt, ut ait, natos ſuos. Quos enim genuerint per Evangelium, abrumpunt eos a vinculis peccatorum, & a laqueis diaboli, ne ultra voluntati eorum teneantur obſtricti. Iſti etiam multiplicabuntur, &, ut ait, non revertentur. Non enim imitabuntur uxorem Loth, non redibunt retrorſum. Sciunt enim, quia, qui mittit manum ſuam ad aratrum, ſi retroſpexerit, aptus non erit regno cælorum: ſed ſemper, quæ retro ſunt, obliviſcuntur, & in ea, quæ ante ſe ſunt, ſe extendunt. Tales enim cervos vox Domini facit eſſe perfectos. Quæ vox domini, niſi illa, quæ in lege & in prophetis habetur, & pervenit uſque ad Joannem, qui erat vox clamantis in deſerto? Et ipſa enim vox Joannis, qui dicebat: *Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri*, perfectos faciebat cervos, ut eſſent perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſcientia. Qui enim talis eſt, merito dicit: *Sicut cervus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.* Cervus quoque amicitiarum quis alius videbitur niſi ille, qui peremit ſerpentem illum, qui ſeduxerat Evam, & eloquii ſui flatibus peccati in eam venena diffundens, omnem poſteritatis ſobolem contagio prævaricationis infecerat: & venerat ſolvere inimicitias in carne ſua, quas inter Deum & hominem noxius mediator effecerat? Pullus vero gratiarum poteſt accipi Spiritus ſanctus, a quo ſitientes, & deſiderantes Deum, ſpiritales gratias, & dona cæleſtia conſequuntur. Hæc autem omnia a nobis dicta ſunt, ut manifeſtior fieret cauſa, qua ſponſa comparare videtur fraternum ſuum hinnulo cervorum. Quod ſi etiam hoc requirendum eſt, cur non cervo, ut in aliis, ſed hinnulo cervorum comparatur, illud adverte, quod, cum in forma

Dei eſſet, *filius datus eſt nobis, & puer natus eſt nobis, cujus poteſtas ſuper humerum ejus.* Ideo ergo hinnulus cervorum, quia parvulus puer natus eſt. Et forte poſſunt cervi accipi ſancti quique, ut Abraham, Iſaac, & Jacob, & David, & Salomon, & omnes, ex quorum ſemine Chriſtus ſecundum carnem deſcendit. Quos cervos vox Domini perfectos facit, & ipſorum eſt hinnulus iſte, qui ex ipſis ſecundum carnem natus eſt puer. Movet me etiam illud, quod in centeſimo tertio pſalmo ſcriptum eſt, ubi ait: *Montes excelſi cervis.* Et quidem de cervis jam ſuperius diximus, quod ſancti quique accipiuntur, qui ob hoc in hunc mundum venerunt, ut ſerpentis venena perimerent. Qui autem ſint montes excelſi, videamus, quaſi qui ſolis cervis ſequeſtrati videntur, & ad quos, niſi cervus ſit aliquis, non poſſit aſcendere. Ego puto, quod perſonas Trinitatis montes excelſos appellaverit, ad cujus capacitatem nullus, niſi cervus efficiatur, aſcendit. Sed iidem ipſi, qui hic montes excelſi pluraliter appellantur, in aliis mons excelſus ſingulariter dicitur; ſicut Eſaias ait: *In montem excelſum conſcende, qui evangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Hieruſalem.* Idem namque ipſe, qui ibi Trinitas propter diſtinctionem perſonarum, hic unus Deus intelligitur pro unitate ſubſtantiæ. Satis ſint iſta de hinnulo cervorum. Nunc videamus, quomodo etiam capreæ vel damulæ comparetur fraternus. Hoc animal, quantum ad græca vocabula, nomen a videndo atque clarius proſpiciendo ſortitum eſt. Et quis eſt, qui ita videat, ut videt Chriſtus? Solus namque eſt, qui videt, id eſt, agnoſcit patrem. Nam & ſi dicantur hi, qui mundo ſunt corde Deum viſuri, videbunt ipſo ſine dubio revelante, quia & caprea habet in natura ſua, ut non ſolum videat ipſa & perſpiciat acerrime, ſed & aliis viſum præbeat. Aſſerunt namque hi, quibus medicinæ peritia eſt, ineſſe huic

anima-

animali intra viſcera humorem quemdam, qui caliginem depellat oculorum, & obtuſiores quosque viſus exacuat. Merito ergo capreæ vel damulæ Chriſtus comparatur, quia non ſolum videt ipſe patrem, ſed & videri ab aliis facit, quorum viſus ipſe curaverit. Obſerva autem, ne audiens patrem, videri corporeum aliquid ſentias, & Deum viſibilem putes. Viſus, quo Deus videtur, non eſt corporis, ſed mentis, & ſpiritus. Quod etiam ipſe Salvator in evangelio vocabulo proprio diſtinguens, dixit: *Nemo videt patrem niſi filius.* Denique & iis, quos facit Deum videre, dat ſpiritum ſcientiæ, & ſpiritum ſapientiæ, ut per ipſum ſpiritum videant Deum. Et ideo dicebat ad diſcipulos, quia, *qui me videt, videt & patrem.* Et utique non ita inepti erimus, ut putemus, quod, qui ſecundum corpus eum vidit, viderit etiam patrem: alioqui inveniuntur & Scribæ, & Phariſæi, & hypocritæ, & Pilatus, qui eum flagellis cecidit, & omnis populus, qui clamabat: *Crucifige, crucifige eum*, videntes Jeſum ſecundum carnem, etiam Deum patrem vidiſſe. Quod utique non ſolum abſurdum videtur eſſe, ſed & impium. Sicut enim, cum turbæ eum comprimerent, euntem cum diſcipulis, nullus eorum, qui premebant & coarctabant eum, tetigiſſe dicitur eum, niſi illa ſola, quæ profluvium ſanguinis paſſa venit, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus, & ipſi ſoli teſtimonium perhibet, dicens, quia *tetigit me aliquis; ego enim ſenſi, virtutem de me exiſſe*: ita & cum plures eſſent, qui eum videbant, nullus eum vidiſſe dicitur, niſi qui agnovit, quod verbum Dei & filius Dei eſt: in quo utique ſimul agnoſci & videri dicitur pater. Sed & hoc nos non prætereat, quod prius capreæ, & nunc hinnulo cervorum comparatur, cum utique majus animal cervus quam caprea videatur. Sed animadverte, ne illa potius in his habenda ſit ratio: quia, cum dupliciter conſtet ſalus credentium, per

agnitionem fidei & operum perfectionem, ratio fidei, quæ pro intuitu & inſpectione contemplationis capreæ, ut diximus, comparatur, primus habeatur ſalutis gradus: ſecundo vero in loco operum perfectio, quæ cervi formam tenet, vincentis & perimentis venena ſerpentium, id eſt, artes diabolicas, memoretur. Si ergo ſponſa ſimilem dicit eſſe fraternum ſuum capreæ, vel hinnulo cervorum in montibus Bethel, Bethel vero domus Dei interpretatur, montes ergo, qui in domo Dei ſunt, poſſunt legis & prophetarum, ſed & evangelica & apoſtolica accipi volumina, in quibus & fides Dei perficitur & contemplatur, & operum perfectio dicitur & adimpletur.

Ecce hic ſtetit poſt parietem noſtrum, incumbens ſuper feneſtras, proſpiciens per retia. Reſpondet fraternus meus, & dicit mihi. Cum conſidero difficultates, inveſtigandi ſenſus in his, qui propoſiti ſunt, ſcripturæ ſermonibus, ſimile me aliquid pati video huic, qui ad inveſtigandum venationem odoratibus ſagacis canis procedit: ubi interdum moris eſt, ut cum veſtigiis intentus proximum ſe venator latentibus effectum putaverit eſſe cubilibus, ſubito veſtigiorum deſideretur indiciis & rurſum fixius impreſſis odoratibus easdem, quas explicaverat, retrorſum redeat vias, donec inveniat locum, in quo ſe altius excutiens venatio latenter ad aliam tranſtulit viam: quam cum venator invenerit, alacrior inſequitur ſpe prædæ certior, & veſtigii firmitate ſecurior. Ita ergo & nos, ubi ſe propoſitæ explanationis quodam modo ſubſtraxere veſtigia, paululum emenſa repetentes, & planiorem, quam dudum videbatur, expoſitionis ordinem perſequentes, ſperamus, quod Dominus Deus noſter tradat in manus noſtras venationem, quam præparantes, & ſecundum ſcientiam matris Rachel rationalis verbi ſalibus condientes, benedictiones mereamur conſequi a ſpiritali patre Jacob. Propter quod neceſſa-

neceſſarium videtur, ut diximus, breviter dicta repetere, explanationemque priorem retexere, ut, qui ſit lucidior ſenſus, aperiatur. Intelligi ergo mihi videtur ex initio propoſiti dramatis ſponſam foris ſtare in bivio, & ob amorem ſponſi hinc atque inde proſpicere, ſi forte veniat, ſi forte appareat, nec viam ingredi velle aliquam, dum ignorat, unde magis veniat, nec domi, ſed foris ſtare, & deſiderio ejus agitari ac dicere: *Oſculetur me oſculo oris ſui:* ubi autem venit ſponſus, dicat: *Bona ſunt ubera tua ſuper vinum,* & reliqua, uſque ad eum locum, ubi ait: *Poſt te curremus.* Poſt hæc dilecta jam & vicem charitatis ab ipſo ſponſo recipiens, introducatur in cubiculum ejus, & dicat: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Sed & cætera, quæ poſtea ſunt ſcripta, intus poſita loquatur ad ſponſum præſentibus & aſſiſtentibus ſponſæ quidem adoleſcentulis, ſponſi vero ſodalibus. Verumtamen intelligatur ſponſus utpote vir, non ſemper in domo, neque ſemper aſſidere ſponſæ intra domum poſitæ: ſed exeat frequenter, & illa eum quaſi amore ejus ſollicita requirat abſentem: ſed & ipſe interdum redeat ad eam. Propter quod & videatur per totum libellum aliquando quidem velut abſens requiri ſponſus, aliquando ſicut præſens loqui cum ſponſa. Ipſa autem ſponſa cum multa & magnifica in ſponſi cubiculo pervidiſſet, petit ſe etiam in domum vini introduci. Quo cum ingreſſa perſpexiſſet, quod ſponſus utpote vir non reſederit in domo, ipſa rurſus amore ejus exagitata, exierit foras, & circumiens peragret circa domum non ingrediens, & ex omni parte proſpiciat, quando ad eam redeat ſponſus: & ecce ſubito videat cum vicinorum montium juga immenſis ſaltibus ſuperantem, deſcendere ad domum, in qua amore ejus ſollicita æſtuat ſponſa. Perveniens vero ſponſus ad parietem domus, ſtet paululum poſt ipſum, conſiderans, ut fieri ſolet, aliquid, & animo

retractans. Jam vero etiam ipſe ſentiens aliquid amoris erga ſponſam, uſus altitudine ſua, quæ attingit uſque ad domus feneſtras, quæ feneſtræ habeant aliquam partem operis, ut aiunt, reticulati. Et tunc incumbat quidem per feneſtras, eminentior autem ſic ſit feneſtris, attingatque uſque ad ſuperiora earum, quæ reticulato, ut diximus, opere diſtinctæ ſunt, indeque proſpiciens, alloquatur ſponſam, & dicat ei: *Exurge, veni proxima mea, formoſa mea, columba mea*, & reliqua. Hæc ſunt, quæ, ut ſuperius deſignavimus, difficultatem plurimam dirigendi ordinis, & aperiendæ intelligentiæ habere nobis viſa ſunt. Quæ, ut puto, evidentiora fecerit repetita hæc nunc indago ſermonum. Spiritalis autem in his expoſitio, non ita laborioſa ac difficilis habetur. Sponſa enim verbi anima, quæ in domo regali, hoc eſt, in eccleſia, conſiſtit, docetur a verbo Dei, qui eſt ſponſus ſuus, quæcumque repoſita ſunt & recondita intra aulam regiam, & cubiculum regis: diſcit in hac domo, quæ eſt eccleſia Dei vivi, cellas etiam vini illius, quod de ſanctis torcularibus congregatum eſt, cellas vini non ſolum novi, ſed & veteris ac ſuavis, quæ eſt doctrina legis & prophetarum: in quibus ſufficienter exercitata recipiat in ſe ipſum, qui erat in principio apud Deum Deus verbum, ſed non ſemper ſecum permanentem: non enim poſſibile eſt hoc humanæ naturæ: ſed interdum quidem viſitetur ab eo, interdum vero relinquatur, ut amplius deſideret eum. Cum vero viſitatur a verbo Dei ſecundum propoſiti verſiculi ſenſum, per montes ſaliens venire dicitur ad eam: excelſos ſcilicet & elevatos revelans ei cæleſtis ſcientiæ ſenſus, ita, ut perveniat uſque ad ædificationem eccleſiæ, quæ eſt domus Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis, & ſtet juxta parietem, vel poſt parietem, ut neque penitus abſcondatur, neque omnino in promptu ſit. Verbum enim Dei, & ſermo

ſcien-

ſcientiæ non in publico & palam poſitus, neque conculcandus pedibus apparet: ſed, cum quæſitus fuerit, invenitur, & invenitur, non, ut diximus, in propatulo poſitus, ſed obtectus, & quaſi poſt parietem latens. Anima autem, quæ in eccleſia eſſe dicitur, non intra ædificia parietum collocata intelligitur, ſed intra munimenta fidei & ædificia ſapientiæ poſita, celſisque faſtigiis charitatis obtecta. Propoſitum ergo bonum, & fides rectorum dogmatum animam eſſe in domo eccleſiæ facit: cujus domus membra quædam ſunt, vel cubiculum, vel domus vini, vel alia hujusmodi pro gratiarum ſcilicet gradibus, & donorum ſpiritalium diverſitatibus appellantur. Sic ergo & paries nunc pars quædam domus hujus eſt, quæ poteſt indicare dogmatum firmitatem: ſub qua ſtare dicitur ſponſus, & in quibus tam magnus & excelſus eſt, ut emineat omne ædificium, & proſpiciat ſponſam, id eſt, animam: & nondum quidem apertum ſe ei, totumque manifeſtet, ſed quaſi per retia proſpiciens, hortetur eam, & provocet, non ſedere intrinſecus ſegnem, ſed exire ad ſe foras: & conari, ut non jam per feneſtras & retia, neque per ſpeculum in ænigmate, ſed procedens foras facie ad faciem videat eum. Nunc enim, quia nondum poteſt ita eum intueri, propterea non ante, ſed retro ei & poſt parietem ſtet. Incumbit autem per feneſtras, quæ ſine dubio patebant ad recipiendum lumen ad illuminandam domum. Per has ergo ſermo Dei incumbens, & proſpiciens provocat exurgere, & ad ſe venire animam. Poſſumus autem ſenſus corporeos feneſtras intelligere, per quas aut mors, aut vita intrat ad animam; ſic enim deſignat Hieremias propheta, cum de peccatoribus loquitur, dicens: *Aſcendit mors per feneſtras veſtras.* Quomodo aſcendit mors per feneſtras? Si oculi peccatoris videant mulierem, & mœchentur eam in corde ſuo, ſi mors ingreſſa eſt ad animam per feneſtras oculorum.

lorum. Sed & cum recipit quis auditum vanum, & præcipue falsæ scientiæ dogmatum per versorum: tunc per aurium fenestras mors intrat ad animam. Si vero anima intuens ornamentum mundi, & ex pulchritudine creaturarum conditorem omnium intelligat Deum, & opera ejus miretur, laudetque operum creatorem, ad animam hanc vita ingreditur per fenestras oculorum. Sed & cum auditum inclinat ad verbum Dei, & rationibus sapientiæ ac scientiæ ejus delectatur, huic per aurium fenestras ad animam sapientiæ lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens verbum Dei, & prospectum suum ad sponsum animam dirigens, assurgere hortatur eam, & venire ad se, id est, corporea & visibilia relinquere, & ad incorporea & invisibilia ac spiritalia properare. Quoniam, *quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt.* Sic & spiritus Dei circumire dicitur, & quærere dignas animas, quæ apte, rectèque fieri possint ad habitaculum sapientiæ. Quod autem per retia fenestrarum prospicere dicitur, illud sine dubio indicat, quod, donec in domo hujus corporis posita sit anima, non potest nudam & apertam Dei sapientiam capere, sed per exempla quædam, & indicia atque imagines rerum visibilium. Illa, quæ sunt invisibilia & incorporea, contemplatur: & hoc est, prospicere ad eam sponsum per retia fenestrarum. Si vero de Christo hæc & ecclesia exponamus, domus, in qua habitabat ecclesia, scripturæ sunt legis & prophetarum. Ibi enim & cubiculum regis est omnibus divitiis scientiæ ac sapientiæ repletum. Ibi & domus vini, doctrina scilicet vel mystica, vel moralis, quæ lætificat cor hominis. Adveniens ergo Christus, stetit paululum post parietem veteris testamenti. Stetit enim post parietem, cum non manifestaretur ad populum: ubi vero affuit tempus, & cœpit per fenestras legis ac prophetarum, per ea scilicet, quæ

de

de eo prædicata fuerant, apparere, & oſtendere ſe eccleſiæ intra domum, hoc eſt, intra litteram legis ſedenti, provocat eam inde exire, & venire foras ad ſe. Niſi enim exeat, niſi procedat, & progrediatur a littera ad ſpiritum, non poteſt ſponſo ſuo conjungi, neque Chriſto ſociari. Vocat ergo eam, & invitat a carnalibus ad ſpiritalia, a viſibilibus ad inviſibilia, a lege venire ad evangelia. Et ideo dicit ei: *Surge, veni proxima mea, formoſa mea, columba mea.* Et ut aliqua etiam de his, quæ poſtmodum dicenda ſunt, præveniamus, timentes ſenſum perdere, qui occurrit in hoc loco: propterea fortaſſis & illud dicit ad eam, quia etiam hyems tranſiit, plúvia abiit, ſimul & paſſionis ſuæ tempus indicans, quod transacta hyeme, & dejectis imbribus ipſe paſſus eſt: ſimul & illud quoque per ſpiritalem deſignans intelligentiam, quod uſque ad illud tempus, quo Chriſtus paſſus eſt, imbres fuerunt ſuper terram. Mandabat enim adhuc Dominus imbribus, ſcilicet prophetis, ut plucrent verbi pluviam ſuper terram. Sed quia uſque ad Joannem Baptiſtam prophetica finiuntur officia, merito imbres abiiſſe, & diſceſſiſſe dicuntur. Ceſſarunt autem prophetici imbres non ad damnum credentium, ſed ad majora eccleſiæ lucra. Quid enim imbribus opus eſt, ubi flumen Dei lætificat civitatem? ubi in corde uniuscujusque credentium fons aquæ vivæ ſit, ſalientis in vitam æternam? Quid opus imbribus, ubi jam flores aparuerunt in terra noſtra, & ex adventu Domini jam non exciditur ficulnea, quæ prius non attulerat fructum? Nunc enim jam produxit groſſos ſuos. Sed & vineæ dederunt odorem ſuum. Unde & unus quidam ex iſta vinea dicebat: *Quia Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco in his, qui ſalvi fiunt, & in his, qui pereunt.* Sed hæc, ſicut ſupra deſignavimus, antequam ad ipſa ſcripturæ loca venire præſumpſimus, ne forte fugeret nos ſenſus, qui occurriſſe

riſſe videbatur in tempore: nunc repetamus, quomodo per retia proſpicere dicatur. Scriptum eſt: *Non enim inique tenduntur retia avibus.* Et iterum: Juſtus, ſi incurrerit in peccatum, effugere jubetur, ſicut & damula ex laqueis, & avis ex retibus. Plena eſt ergo vita mortalium laqueis offenſionum, retibus plena deceptionum, quas tendit adverſum genus humanum ille, qui contra Dominum gigas venator Nemrod appellatur. Verus etenim gigas quis alius eſt niſi diabolus, qui etiam adverſus Deum rebellat? Laquei ergo tentationum, & decipulæ inſidiarum, diaboli retia appellantur. Et quoniam hæc retia ubique tetenderat inimicus, atque in ipſis pene omnes involverat, oportebat eſſe aliquem, qui fortior & eminentior fieret his, & contereret ea, ut ſequentibus ſe viam poſſet aperire. Idcirco ergo & ſalvator, priusquam in conjugium & ſocietatem veniret eccleſiæ, tentatur a diabolo, ut vincens retia tentationum, per ipſa proſpiceret, & per ipſa vocaret eam ad ſe, docens ſine dubio, & oſtendens ei, quod non per otium & delicias, ſed per multas tribulationes & tentationes veniendum ſibi eſſet ad Chriſtum. Nullus ergo alius fuit, qui retia iſta ſuperare potuerit. *Omnes enim peccaverunt*, ſicut ſcriptum eſt. Et rurſus, ut ſcriptura dicit: *Non eſt juſtus ſuper terram, qui fecerit bonum, & non peccaverit.* Et iterum: *nemo mundus a ſorde, nec ſi unius diei fuerit vita ejus.* Solus ergo eſt Dominus & Salvator noſter Jeſus Chriſtus, qui peccatum non fecit, ſed peccatum eum pater fecit pro nobis, ut in ſimilitudine carnis peccati de peccato damnaret peccatum. Venit ergo ad iſta retia, ſed involvi in eis ſolus ipſe non potuit: quin immo diruptis eis, & contritis dat eccleſiæ ſuæ fiduciam, ut audiat jam caſſare laqueos, & tranſire per retia, & cùm omni alacritate dicere: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.*

Quis

Quis autem contrivit laqueos, niſi ille, qui ſolus in eis teneri non potuit? Quamvis & ipſe in morte fuerit voluntarie, & non ut nos neceſſitate peccati. Solus eſt enim, qui fuit inter mortuos liber. Et quia liber inter mortuos fuit, idcirco devicto eo, qui habuit mortis imperium, abſtraxit captivitatem, quæ tenebatur in mortem. Et non ſolum ſemetipſum reſuſcitavit a mortuis, ſed & eos, qui tenebantur in morte, ſimul excitavit, ſimulque ſedere in cæleſtibus fecit. Aſcendens enim in altum, captivam duxit captivitatem, non ſolum animas educens, ſed & corpora eorum reſuſcitans, ſicut teſtatur evangelium, quod multa corpora ſanctorum reſuſcitata ſunt, & apparuerunt multis, & introierunt in ſanctam civitatem Dei viventis Hieruſalem. Hæc nobis expoſitio de retibus ſecundo in loco aſſumpta eſt. Sit ſane legentis judicium, quæ earum myſticis dignius aptari poſſit eloquiis.

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUM
LIBER QUARTUS.

Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea, quoniam ecce hyems tranſiit, pluvia abiit & receſſit ſibi, flores viſi ſunt in terra, tempus putationis advenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra. Arbor fici produxit germina ſua, vites florentes dederunt odorem ſuum. Quid contineat ordo dramatis, jam ſupra deſcripſimus; nunc vero, quid vel ſermo Dei ad animam ſe dignam, ſibique aptam, vel quid Chriſtus ad eccleſiam dicere intelligendus ſit, advertamus. Sed interim pri-

primus ſermo Dei loquatur ad hanc ſpecioſam decoramque animam, cui per ſenſus corporeos, id eſt, per intuitum lectionis, & per auditum doctrinæ, quaſi per feneſtras apparuit, proceritatemque ſuæ magnitudinis demonſtravit, ita, ut in ſuperioribus ei loqueretur incumbens, atque inde evocans eam, ut procedat foras, & extra ſenſus jam corporeos effecta deſinat eſſe in carne, ut merito audiat: *Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu.* Non enim taliter diceret eam verbum Dei proximam ſibi, niſi conjungeret ſe ei, & fieret cum eo unus ſpiritus, nec diceret eam ſpecioſam, niſi videret imaginem ejus renovari de die in diem: & niſi videret eam capacem ſpiritus ſancti, qui in ſpecie columbæ deſcendit in Jordane ſuper Jeſum, non ei diceret: *Columba mea.* Conceperat enim amorem verbi Dei, & cupiebat ad ipſum volatu celeri pervenire, dicens: *Quis mihi dabit pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* Volabo ſenſibus, volabo intellectibus ſpiritalibus, & requieſcam, cum apprehendero ſapientiæ & ſcientiæ ejus theſauros. Puto enim, quia, ſicut, qui mortem Chriſti recipiunt, & mortificant membra ſua ſuper terram, conſortes efficiuntur ſimilitudinis mortis ejus: ſta & hi, qui virtutem Spiritus ſancti recipiunt, & ſanctificantur ex eo, & donis ejus replentur, quia ipſe in ſpecie columbæ apparuit, etiam ipſi columbæ fiant, ut de terrenis & corporeis locis evolent, ad cæleſtia pennis ſancti Spiritus ſublevati. Quod ſi autem tempus opportunum, quo hæc fieri poſſint, conſequenter inſeruit: *Quia ecce hyems*, inquit, *tranſiit, pluvia abiit.* Non enim ante anima verbo Dei jungitur & ſociatur, niſi omnis ex ea hyems perturbationum ac vitiorum procella diſceſſerit, & ultra jam non fluctuet, & circumferatur omni vento doctrinæ. Ubi ergo ex anima hæc cuncta diſceſſerint, deſideriorumque ab eadem tempeſtas effugerit, tunc incipient in ea flores verna-

vernare virtutum, tunc ejus menti & tempus putationis adveniet, & ſi quid ſuperfluum & minus utile fuerit in ejus ſenſibus vel intellectibus, reſecabitur, & ad gemmas ſpiritalis intelligentiæ revocabitur. Tunc etiam vocem turturis audiet, illius ſine dubio ſapientiæ, quam diſpenſator verbi loquitur inter perfectos, ſapientiæ Dei altioris, quæ abſcondita eſt in myſterio. Hoc namque indicat appellatio turturis. Hæc namque avis in ſecretioribus, & remotis a multitudine locis vitam tranſigit, aut deſerta montium diligens, aut ſecreta ſylvarum, procul ſemper a multitudine poſita, & a turbis aliena. Quid autem eſt aliud, quod opportunitati temporis hujus, amœnitatique conveniat? *Ficus*, inquit, *produxit germina ſua.* Notandum quidem fructus ipſius ſpiritus, qui ſunt gaudium, charitas, pax, & cætera. Sed jam tamen germina eorum proferre incipit ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt ſingulariter ficulnea nominatus. Sicut enim generaliter in eccleſia diverſæ arbores ſingulæ quæque animæ credentium intelliguntur, de quibus dicitur: *Omnis arbor, quam non plantavit pater meus cæleſtis, eradicabitur.* Et iterum Paulus, qui ſe dicit adjutorem Dei eſſe in agricultura Dei, ait etiam ipſe: *Ego plantavi, Apollo rigavit.* Sed & Dominus in evangeliis: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut arborem malam, & fructum ejus malum.* Sicut ergo generaliter in eccleſia ſinguli quique credentium diverſæ arbores intelliguntur: ita & in unaquaque anima diverſæ virtutes efficacia ejus diverſæ arbores intelliguntur. Eſt ergo & in anima ficus quædam, quæ producit germen ſuum: eſt & vitis, quæ floreat, & reddat odorem ſuum. Cujus vitis palmites purgat pater cæleſtis agricola, ut fructum plurimum afferant. Sed hæc vitis primo per odoris ſuavitatem, quæ ex flore redditur, lætificat odoratum, ſecundum eum, qui dicebat: *Quoniam Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco.* Hæc

ergo

ergo initia virtutum videns sermo Dei in anima, vocat eam ad semetipsum, ut festinet & exeat: & abjiciens cuncta corpora, venit ad eum, ut perfectionis ejus particeps fiat. Idcirco igitur quasi adhuc jacenti, & in rebus corporeis incumbenti primo dicit: *Exurge*: & quasi quæ statim obedierit, & obsecuta sit vocanti, collaudatur ab eo, & audit: *Proxima mea, & columba mea.* Et post hæc, ne ad tentationum turbines trepidaret, annuntiat ei, quod hyems discesserit, & pluvia transierit, & abierit sibi. Bene autem vitiorum & peccatorum naturam uno miro sermone prolato significavit, ut hujusmodi diceret hyemem & pluviam, quæ ex vitiorum delicto tempestateque descendat, sibi abiisse indicans, & per hoc nullam esse substantiam peccatorum. Non enim decidentia de homine vitia ad aliquam aliam substantiam peccatorum congregantur, sed sibi abeunt, & in semetipsa resoluta evanescunt, atque in nihilum rediguntur. Et ideo dixit: *quia abiit sibi.* Fit ergo tranquillitas animæ apparente ei verbo Dei, & cessante peccato; & ita demum florente vinea, incipient virtutes atque arbusta bonorum operum fructum germinare. Sed nunc iterum Christus hæc loquitur ad ecclesiam, & in anni circulum omne præsentis sæculi spatium ponit. Et per hyemem quidem illud indicat tempus, in quo vel Ægyptios grando & turbines ac reliqua decem plagarum verbera flagellabant: vel cum diversa bella perferebat Israel: vel etiam cum ipsi Salvatori restitit, & incrudelitatis turbine correptus, naufragio fidei submersus est. Ubi ergo illorum delicto salus gentibus facta est, vocat nunc ad se ecclesiam, dicitque ei; exurge, & veni ad me, quia jam hyems, quæ submersit incredulos, & vos in ignorantia reprimebat, abscessit. Sed & pluvia pertransiit, id est, jam non mandabo nubibus, prophetis scilicet, ut pluant pluviam verbi super terras: sed ipsa vox turturis, hoc est,

ipsa

ipſa Dei ſapientia loquetur in terris, & dicet: *Ipſe, qui loquebar, adſum.* Flores ergo credentium populorum, & orientium eccleſiarum apparuerunt in terra. Sed & putationis tempus per fidem meæ paſſionis & reſurrectionis advenit. Amputantur enim & execantur ab hominibus peccata, cum in baptismo donatur remiſſio peccatorum. Vox quidem turturis, ut diximus, jam non per diverſos prophetas, ſed per os ipſius ſapientiæ Dei auditur in terris. Et ficulnea germinat, quæ poteſt in fructibus ſancti Spiritus accipi, qui nunc primum aperiuntur, & demonſtrantur eccleſiæ: vel etiam in litera legis, quæ ante adventum Chriſti clauſa erat & conſtricta, & indumento quodam intelligentiæ carnalis obtecta. Ex præſentia vero ejus & adventu prolatum eſt ex ea germen ſpiritalis intelligentiæ, & ſenſus viridis & vitalis, qui in ea tegebatur, apparuit: ut eccleſia, quæ tegebatur a Chriſto in ficulnea, id eſt, in lege, non appareat arida, nec occidentem literam ſequi, ſed florentem, & vivificantem ſpiritum. Sed & vites florere dicuntur, & dediſſe odorem ſuum. Poſſunt quidem & diverſæ eccleſiæ, quæ per orbem terræ habentur, vites dici florentes, aut vineæ. *Vinea enim Domini Sabaoth domus Iſrael eſt, & domus Juda dilecta novella.* Iſtæ ergo vineæ, cum primo accedunt ad fidem, florere dicuntur: cum vero per religionem operum ſuorum ſuavitate adornantur, odorem ſuum dediſſe dicuntur. Non ſine cauſa puto, quod non dixerit, odorem dederunt, ſed odorem ſuum: ut oſtenderet, ineſſe unicuique animæ vim poſſibilitatis, & arbitrii libertatem, qua poſſit agere omne, quod bonum eſt. Sed quia hoc naturæ bonum prævaricationis occaſione decerptum, vel ad ignominiam, vel laſciviam fuerat inflexum, ubi per gratiam reparatur, & per doctrinam verbi Dei reſtituitur, odorem reddit ſine dubio illum, quem primus conditor Deus indiderat, ſed peccati

culpa ſubtraxerat. Poſſunt autem & vites vel vineæ intelligi virtutes cæleſtes & angelicæ, quæ hominibus largiuntur odorem ſuum, id eſt, doctrinæ & inſtitutionis bonum, quo inſtruunt & imbuunt animas, donec ad perfectionem veniant, & incipiant capaces fieri Dei. Sicut & Apoſtolus ad Hebræos ſcribens, dicit: *Nonne omnes ſunt miniſteriales ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis?* Et ideo dicuntur ab ipſis quaſi primum florem & odorem bonorum operum capere homines: ipſos vero fructus vitis ab eo ſperare, qui dixit: *Non bibam de generatione vitis hujus, donec bibam illud vobiscum novum in regno patris mei.* Illi ergo perfecti flores & fructus ab ipſo ſperandi ſunt: initia vero, &, ut ita dicam, proficiendi ſuavitas poteſt a cæleſtibus virtutibus miniſtrari, vel certe per eos, qui dicebant, ut ſupra diximus, *quoniam Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco.* Sed & alio modo poſſumus adhuc intelligere hæc, quæ habentur in manibus, ut dicamus, veluti prophetiam quandam videri ad eccleſiam factam, per quam vocetur ad repromiſſiones futuras, ut quaſi poſt conſummationem ſæculi, cum tempus reſurrectionis advenerit, dicatur ei: *Exurge.* Et quia ſermo hic ſtatim opus reſurrectionis deſignat, tanquam ex reſurrectione clarior & ſplendidior effecta, invitatur ad regnum, & dicitur ei: *Veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea, quia hyems tranſiit.* Hyemem ſine dubio hujus præſentis vitæ procellas & turbines nominans, quibus humana vita tentationum procellis agitatur. Tranſiit ergo hyems iſta cum pluviis ſuis, abiit ſibi. Sibi unusquisque egit in hac vita omne, quod egit. Principium vero repromiſſionum futurarum flores. Securim ad radicem arboris poſitam in conſummationem ſæculi, ut excidat omnem arborem, non facientem fructum bonum, tempus putationis intellige. Vocem vero turturis, quæ in literis repromiſſionis auditur,

ditur, quam manſueti in hæreditate ſuſcipient, Chriſti perſonam facie ad faciem, & non jam per ſpeculum & in ænigmate docentis adverte. Ficulnea vero, quæ germen ſuum producit, totius congregationis juſtorum fructus habeatur. Iſtæ vero & ſanctæ & beatæ angelicæ virtutes, quibus electi quique & beati ex reſurrectione ſociabuntur, qui erunt ſicut angeli Dei, ipſæ ſunt vites & florentes vineæ, quæ odorem ſuum unicuique animæ, & gratiam, quam a conditore ſuſcepit prius, & nunc iterum perditam recuperavit, impertiunt, ſuavitateque cæleſtis odoris fœtorem tandem abjectæ ab eis mortalitatis corruptionisque depellunt.

Surge, & veni proxima mea, columba mea, in velaminibus petræ juxta promurale. Oſtende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua ſuavis eſt, & facies tua ſpecioſa. Secundum propoſiti dramatis ordinem ſponſus, qui ſaliens ſuper montes, & exiliens ſuper colles ad ſponſam venerat, proſpiciens eam, & intuens per feneſtras, ſecundo jam loco dicit ad eam: *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea.* Nunc vero addit etiam hoc, ut oſtenderet ei locum, ad quem venire debeat, qui locus ſub velamento & tegmine ſaxi ſit poſitus. Sit autem idem locus non tam juxta murum, quam juxta promurale quoddam. Promurale autem dicitur, cum extra muros, qui ambiunt civitatem, alius ducitur murus, & eſt murus ante murum. Tum deinde, quaſi ſi reverentiæ cauſa ipſa ſponſa obtecta ſit & velata, petit ipſe ſponſus, ut veniens ad illum locum, quem ſupra oſtendit, utpote ſecretiorem, ibi ei quaſi rejecto velamine oſtendat faciem ſuam. Et quia pro multa reverentia taceret ſponſa, deſiderat ſponſus aliquando etiam vocem ejus audire, & delectari in verbis ejus, & dicit, ut auditam ſibi faciat vocem ſuam. Videtur tamen, quod non ei penitus incognita ſit facies

ejus, neque vocis ejus ignarus sit, sed quia intercesserit aliquid, in quo nec faciem ejus viderit, nec vocem audierit. Iste sit propositi dramatis textus. Cui & hoc additur, quod veris tempus agi videatur, cum & flores apparuisse memorantur in terra, & vox turturis personare, & germen arbores produxisse. Propter hoc velut opportuno tempore progredi provocat sponsam, quæ sine dubio hyemem totam intra domus claustra resederit. Sed hæc nullam mihi videntur (quantum ad historicam narrationem pertinet) utilitatem conferre legentibus, aut aliquam saltem narrationis ipsius servare consequentiam, sicut in cæteris scripturæ historiis invenimus. Unde necesse est, cuncta ad spiritalem transferre intelligentiam. Primo ergo intellige mihi animæ hyemem, cum adhuc passionum fluctibus jactatur, & vitiorum procellis, ac duris malignorum spirituum flatibus verberatur. In his positam non hortatur eam sermo Dei foras exire, sed intra semetipsam colligi, & uniri undique, atque contegi contra pernicioſas malignorum spirituum flatus. Nulli tunc in divinis literis studiorum flores apud eam, nec profundioris sapientiæ secreta, & recondita mysteria quasi per vocem turturis resonant. Sed neque odoratus ejus gratiæ aliquid quasi ex vineæ floribus recipit, neque visus ejus tamquam in ficulneæ germine delectatur, sed sufficit, ut in tempestatibus tentationum a lapsu peccati tuta ac munita permaneat. Quod si obtinuerit, ut illæsa perduret, hyems ei transit, & venit ei ver. Ver namque ei est, cum quies animo datur, tranquillitas menti. Tunc ad eam venit verbum Dei, tunc eam vocat ad se, & hortatur, ut exeat, non solum extra domum, sed extra civitatem: id est, non solum extra carnis vitia efficiatur, sed extra omne, quidquid corporeum & visibile continetur in mundo. Namque figuraliter in lege civitatem jam in superioribus evidenter ostendimus. Evo-

catur

catur ergo anima extra murum, & uſque ad promurale perducitur, cum abjiciens & relinquens ea, quæ videntur, & temporalia ſunt, contendit ad ea, quæ non videntur, & æterna ſunt. Oſtenditur ergo ei iter iſtud ſub velamine petræ agendum, non ſub aere nudo, neque ut patiatur ſolis ardores, ne iterum fuſca fiat, ne iterum dicat: *deſpexit me ſol:* propterea ſub velamine petræ agit hoc iter. Hoc autem ipſum velamen non vult ex frondibus eſſe aut linteis, aut pellibus, ſed petram vult ei eſſe velamen, id eſt, firma & ſolida Chriſti dogmata. Ipſum namque eſſe petram, Paulus pronuntiat, dicens: *Petra autem erat Chriſtus.* Chriſti ergo doctrina & fide ſi obtegatur anima, & veletur, tuto poteſt ad illud pervenire ſecretum, ubi revelata facie gloriam Domini contempletur. Merito autem velamen iſtud petræ tutum creditur, quia & Salomon de ea dicit in Proverbiis, quod veſtigia ſerpentis non poſſunt deprehendi ſuper petram. Sic enim ait: *Tria ſunt, quæ impoſſibile eſt mihi intelligere, & quartum, quod ignoro, veſtigia aquilæ volantis, & viam ſerpentis ſuper petram, & ſemitas navis in pelago, & vias viri in juventute.* Serpentis ergo, id eſt, ſigna aliqua peccati, in hac petra, quæ eſt Chriſtus, inveniri non poſſunt, quia ſolus eſt, qui peccatum non fecit. Hujus ergo petræ vero velamine anima tuto pervenit ad promuralem locum, id eſt, ad contemplandum incorporalia & æterna. De hac eadem petra alia verbi ſpecie David in XXXIX. pſalmo dicit: *Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos.* Nec mireris, ſi apud David petra hæc quaſi fundamentum & crepido eſt animæ, per quam pergit ad Deum, & apud Salomonem velamen eſt animæ, ad myſtica ſapientiæ ſecreta tendentis: cum & ipſe Chriſtus nunc via dicatur, per quam credentes incedunt, nunc etiam præcurſor, ſicut ait Paulus: *In quod præcurſor introivit pro nobis Jeſus.* Si-

mile est & illud, quod per Moysen dicitur a Deo: *Ecce ponam te in foramine petræ, & videbis posteriora mea.* Igitur petra ista, quæ Christus est, non est ex omni parte clausa, sed habet foramen. Foramen vero est petræ, qui revelat & innotescere facit hominibus Deum. Nemo ergo videt patrem, nisi filius: nemo ergo videt postrema Dei, id est, quæ in postremis temporibus fiunt, nisi positus in foramine petræ, scilicet cum ea, Christo revelante, didicerit. Et hic ergo sub velamine petræ animam proximam sibi effectam, invitat sermo Dei ad promuralem locum, sicut supra jam diximus, ad contemplanda ea, quæ non videntur, & æterna sunt, & ibi dicit ad eam: *Ostende mihi faciem tuam*: perfecto ut videat, si non aliquid in vultu ejus veteris adhuc velaminis habeat, sed possit intrepidis obtutibus gloriam Domini speculari, ut hæc ipsa dicat: *Et vidimus gloriam ejus tanquam unigeniti a patre, plenum gratiæ & veritatis.* Sed & cum digna fuerit, ut de ipsa dicatur, sicut & de Moyse dictum est, quia Moyses loquebatur, & Dominus respondebat ei, tunc completur in ea, quod ait: *Auditum fac mihi vocem tuam.* Ingens vero laus ejus ostenditur in eo, quod dicitur: *Vox tua suavis.* Sic enim sapientissimus propheta David dicebat: *Suavis sit ei disputatio mea.* Suavis est vox animæ, cum verbum Dei, quod loquitur, cum fide & dogmatibus veritatis exponit, cum dispensationes Dei & judicia ejus explanat. Si vero aut stultiloquium, aut scurrilitas, aut vanitas de ore ejus procedunt, aut verbum otiosum, de quo reddenda sit ratio in die judicii, insuavis & injucunda vox ista est. Ab hac voce Christus avertit auditum suum. Et ideo quæque perfecta anima ponit ori suo custodiam, & ostium circumstantiæ labiis suis, ut talem semper sermonem proferat, qui sale conditus, det gratiam audientibus, & dicat de ea verbum Dei, *quia vox tua suavis. Sed & facies tua*, inquit,

quit, *ſpecioſa*. Si intelligas illam faciem, de qua Paulus dicit: *Nos autem omnes revelata facie*; & item, cum dicit: *Tunc autem facie ad faciem*: tunc videbis, quæ ſit animæ facies, quæ laudetur a verbo Dei, & ſpecioſa eſſe dicatur. Illa ſine dubio, quæ quotidiè renovatur ad imaginem ejus, qui creavit eam, quæ non habet in ſe maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, ſed & ſancta & immaculata: qualem & ipſe ſibi exhibuit Chriſtus eccleſiam, animas ſcilicet, quæ ad perfectionem venerunt, quæ omnes ſimul efficiunt corpus eccleſiæ. Quod corpus utique pulchrum videbitur & decorum, ſi animæ, ex quibus corpus illud efficitur, in omni perfectionis decore permanſerint. Sicut enim, cum anima in iracundia eſt, turbatum & ferum reddit corporis vultum: cum vero in manſuetudine & tranquillitate perſiſtit, placidum mitemque reddit aſpectum: ita eccleſiæ facies pro virtutibus & moribus credentium, aut decora pronuntiatur, aut turpis, ſecundum quod & ſcriptum legimus: *Veſtigium cordis in bonis, vultus hilaris*. Et item alibi: *Cordis læti facies florida, in triſtitiis autem poſiti mæſtus eſt vultus*. Cor ergo lætum eſt, cum habet in ſe ſpiritum Dei: cujus primus fructus charitas eſt, ſecundus gaudium eſt. Ex his puto quosdam ſapientes ſæculi aſſumpſiſſe illam ſententiam, quæ dicit, quia ſolus ſapiens ſpecioſus eſt, omnis autem nequam turpis eſt. Supereſt nobis, ut aliquid apertius etiam de nomine promuralis dicamus. Quod, ſicut ſupra diximus, indicat, murum eſſe ante murum, quod etiam in Eſaia hoc modo dicitur: *Pone murum & circa murum*. Murus munimentum civitatis eſt. Alius vero murus ante murum, vel circa murum, majora & validiora munimenta deſignat. Per quod oſtenditur, quia evocans ſermo Dei animam, & educens eam a corporalibus negotiis & corporeis ſenſibus, docere eam de futuri ſæculi myſteriis cupit, & inde ei munimenta

conquirere, ut ſpe futurorum munita & circumdata in nullo poſſit vel illecebris vinci, vel tribulationibus fatigari. Nunc etiam videamus, quomodo hæc a Chriſto ad eccleſiam dicatur, quæ eſt proxima ei & ſpecioſa. Specioſa autem nulli alii niſi ſoli ipſi. Hoc enim ſignificat, cum dicit: *ſpecioſa mea.* Hanc ergo exſuſcitat Chriſtus, & ipſi evangelium reſurrectionis annuntiat, & ideo dicit: *Exurge, veni proxima mea, ſpecioſa mea.* Quia autem dedit & ei pennas columbæ, poſteaquam dormivit in medio ſortium: media autem inter duas vocationes Iſraelis eccleſia vocata eſt, quia primo Iſrael vocatus eſt, poſt hæc, ubi ipſe offendit & cecidit, vocata eſt eccleſia gentium: cum autem plenitudo gentium introierit, tum iterum omnis Iſrael vocatus ſalvabitur: in medio ergo harum duarum ſortium dormit eccleſia. Et propter hoc dedit ei *pennas columbæ deargentatas*, quod ſignificat rationabiles pennas in ſancti Spiritus donis. *Et poſteriora dorſi ejus*, vel *in viriditate auri*, ut quidam legunt, vel, ut alii ſcriptum habent, *in pallore auri.* Quod oſtendere poteſt, quia poſterior illa vocatio, quam ex Iſrael futuram dicit Apoſtolus, non erit in obſervantia legis, ſed in pretioſitate fidei. Auri namque viriditatis gerit ſpeciem, fides virtutibus florens. Poteſt autem dici in medio earum ſortium dormire, vel quieſcere eccleſia, in medio duorum teſtamentorum: & pennæ ejus deargentatæ ex ſenſibus legis. Aurum in poſteriboribus dorſi ejus, intelligi evangelici muneris donum poteſt. Ad hanc ergo eccleſiam dicit Chriſtus: Veni, tu columba mea, & veni, in operimento petræ: docens eam, ut operta veniat, ne quid patiatur ab incurſantibus eam tentationibus, ſed ſub umbra petræ incedat obtecta, dicens: *Spiritus vultus noſtri Chriſtus Dominus, cui diximus: In umbra ejus vivemus in gentibus.* Obtecta autem incedit & adoperta, quia debet poteſtatem habere ſuper caput, propter angelos. Cum

autem

autem venerit ad promuralem locum, id eſt, ad futuri ſæculi ſtatum, ibi ad eam dicit: *Oſtende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam, quia vox tua ſuavis eſt.* Auditam vult fieri vocem eccleſiæ ſuæ, quia, qui eum confeſſus fuerit coram hominibus, & ipſe confitebitur eum coram patre ſuo, qui in cælis eſt. *Quia vox tua ſuavis eſt.* Et quis non fatetur, ſuavem vocem eccleſiæ catholicæ fidem veram confitentis, inſuavem vero & injucundam eſſe hæreticorum vocem, qui non dogmata veritatis, ſed blaſphemias in Deum, & iniquitatem in excelſum loquuntur? Sic & facies eccleſiæ ſpecioſa eſt: hæreticorum vero turpis & fœda: ſi quis eſt tamen, qui bene noverit pulchritudinem vultus probare, id eſt, ſi quis ſpiritalis eſt, qui ſcit examinare omnia. Nam apud imperitos & animales homines pulchriora videnter mendacii ſophiſmata, quam dogmata veritatis. Poſſumus autem adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale ſinus ſit patris, in quo poſitus unigenitus filius, enarrat omnia, & enuntiat eccleſiæ ſuæ, quæcumque in ſecretis & in abſconditis patris ſinibus continentur. Unde & quidam ab eo edoctus, dicebat: *Deum nemo vidit unquam. Unigenitus Dei filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarravit.* Illuc ergo evocat ſponſam ſuam Chriſtus, & ut de omnibus eam, quæ apud patrem habentur, edoceat & dicat: *Quia omnia vobis nota feci, quæ audivi a patre meo*: & ut iterum dicat: *Pater volo, ut, ubi ego ſum, illic ſit & miniſter meus.*

Capite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, & vineæ noſtræ florebunt. Secundum dramatis ordinem mutata eſt perſona; non enim jam ad ſponſam, ſed ad ſodales loquitur ſponſus, & ipſis dicit, ut capiant vulpes puſillas, quæ inſidiantur vineis: ubi primum germen oſtenderint, nec ſinunt eas pervenire ad florem. Capi ergo eas præcepit, ſaluti & utilitati conſulens vinearum. Sed hæc, ut cœpimus, ſpiritali expoſitione diſcutienda ſunt. Et puto, quod, ſi de

anima hæc, quæ se verbo Dei conjungit, advertas, vulpes contrariæ potestates & nequitiæ dæmonum intelligi debeant, per cogitationes pravas & intelligentiam perversam exterminantes in anima virtutum florem, & fructum fidei perimentes. Providio igitur verbi Dei, qui est Dominus virtutum, mandat angelis suis, qui ad ministerium missi sunt, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, ut capiant ex unaquaque anima hujusmodi cogitationes a dæmonibus immissas, ut abjectis eis possint florem virtutis afferre. Capiant autem cogitationes malas in eo, cum suggerunt menti, non esse eas a Deo, sed esse a maligno spiritu, & dant animæ discretionem spirituum, ut intelligat, quæ sit cogitatio secundum Deum, & quæ sit ex diabolo. Ut autem scias, esse cogitationes, quas immittit diabolus in cor hominum, vide in Evangelio, quod scriptum est: *Cum autem immisisset*, inquit, *diabolus in cor Judæ Ischariotis, ut traderet eum.* Sunt ergo hujusmodi cogitationes, quæ a dæmonibus injiciuntur, in cordibus hominum. Sed quia non deest divina providentia, ne forte per hujusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrii, & non esset justa causa judicii, idcirco benignis angelis & amicis potestatibus hominum cura mandatur, ut, cum deceptores quasi vulpes incursare cœperint hominem, dextris eum auxiliis sublevent. Et ideo dicitur: *Capite nobis vulpes pusillas.* Competenter sane, cum adhuc pusillæ sunt, capi eas mandat & comprehendi. Dum enim cogitatio mala in initiis est, facile potest abjici a corde. Nam si frequenter iteretur, & diu permaneat, adducit animam sine dubio ad consensum: & post consensum intra cor suum confirmatum, certum est, quia ad peccati tendat affectum. Dum ergo in initiis est, & pusilla est, capi debet & abjici, ne, si adulta fuerit & inveterata, jam non possit expelli. Denique & Judas initium mali habuit in amore pecuniæ, & hæc *fuit illi vulpes* pusilla. Sed & ab hac cum videret Domi-

Dominus Judæ animam quaſi florentem vineam lædi, capere eam volens, & abjicere ex eo, commiſit ei pecuniæ loculos, ut poſſidens, quod amabat, a cupiditate ceſſaret. Sed ille, utpote habens ſui arbitrii libertatem, non eſt amplexus medici ſapientiam, ſed indulſit ſemetipſum illi magis conſilio, quo exterminabatur anima ſua, quam quo ſanabatur. Si vero hæc de Chriſto & eccleſia intelligamus, ſermo videbitur ad eccleſiæ doctores dirigi, & mandari eis de captione vulpium exterminantium vineas. Vulpes autem perverſos doctores hæreticorum dogmatum poſſumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem ſeducunt corda innocentium, & vineam Domini exterminant, ne floreat in fide recta. Datur ergo præceptum doctoribus catholicis, ut, dum adhuc puſillæ ſunt iſtæ vulpes, & nondum plures animas deceperunt, ſed initium habet prava doctrina, arguere hos & refrænare feſtinent, & verbo veritatis contradicentes revincere, & capere hos aſſertionibus veris. Si enim permanſerint in principiis, & indulſerint, ſermo eorum ſicut cancer ſerpit, & fiet inſanabilis: ut multi inveniantur, qui decepti ab eis, pugnare jam pro ipſis incipiant, & defendere ſuſcepti erroris auctores. Sic ergo puſillas dignum eſt vulpes capere, & doloſa hæreticorum ſophiſmata in ipſis ſtatim initiis veris aſſertionibus confutare. Ut autem utriusque expoſitionis noſtræ evidentior clareſcat aſſertio, congregemus ex divinis voluminibus, ſicubi animalis hujus mentio facta eſt. Invenimus ergo in ſexageſimo ſecundo pſalmo de impiis ita dici: *Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.* Sed & in evangelio ſecundum Matthæum ſalvator ad ſcribam, qui dicebat ei, *Magiſter, ſequar te, quocunque ieris*, reſpondit: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos, ubi requieſcant; filius autem hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet.* Similiter autem & in Evangelio

lio ſecundum Lucam ad eos, qui dixerunt Domino: *Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere*, reſpondit Jeſus: *Euntes, dicite vulpi huic: Ecce ego ejicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & craſtina, & in die tertia conſummabor.* In libro quoque Judicum Samſon, cum uxor, quæ erat ex genere Philiſtinorum, ei fuiſſet ablata, ait ad patrem ejus: *Innocens fum ego hac vice ab Allophylis, quia faciam vobiſcum malum.* Et abiit Samſon, & accepit trecentas vulpes, & accepit lampades, & ligavit caudam ad caudam, & poſuit lampadem unam inter duas caudas vulpium, & accendit ignem in lampadibus, & emiſit eas in meſſes Allophyleorum, & incendit omnes meſſes eorum, & ſtipulas earum, & vineas eorum, & oliveta eorum. Adhuc autem in ſecundo libro Eſdræ, ubi Tobias Ammonites impedivit ædificationem eorum, qui de captivitate redierant, ut ædificarent templum & murum, ait ad Allophylos: *Numquid iſti ſacrificabunt, aut comedunt immolata in hoc loco? Nonne aſcendunt vulpes, & deſtruent murum ipſorum, quem ex lapidibus ædificant?* Hæc ſunt interim, quæ ad præſens nobis ex ſcripturis divinis occurrere potuerunt, in quibus animalis hujus memoria facta eſt, ut ex his ſapiens quisque lector prudenter poſſit conjicere, ſi apta uſi ſumus expoſitione in his, quæ propoſita ſunt nobis, ad explanandum id, quod ait: *Capite nobis vulpes puſillas.* Et quamvis operoſum ſit, ſingula, quæ exempli cauſa aſſumpſimus, explanare, tamen, quæ poterimus, breviter contingemus. Et primo de ſexageſimo ſecundo pſalmo videamus, ubi, cum juſti animam perſequerentur impii, ille pſallebat, dicens: *Ipſi autem in vanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.* In quo utique oſtenditur, quod vanis & inanibus verbis pravi doctores decipere volentes animam juſti, introire dicuntur in inferiora terræ, terram utpote ſapientes, & de terra loquentes, *atque in inferiora* ejus, id eſt, in profundum ſtultitiæ

titiæ deſcendentes. Puto enim, quod hi, qui carnaliter vivunt, quia ſibi ipſis tantummodo nocent, terra eſſe, & in terra habitare dicuntur. Hi vero, qui terrenis & carnalibus ſenſibus ſcripturas intelligunt, & alios ita docendo decipiunt, pro eo ipſo, quod argutias quasdam & argumenta carnalis & terrenæ ſapientiæ confingant, in inferiora terræ dicuntur ingredi: vel certe, quia gravius delinquunt, qui terrena docent, quam qui ita vivunt, eis futura pœna etiam gravior imminet: iidemque ipſi in manus gladii tradendi prophetantur, illius fortaſſis flammei & verſatilis. Quomodo autem & partes vulpium fiant, videamus. Omnis anima aut pars eſt Dei, aut pars eſt cujuscumque, qui accepit poteſtatem ſuper homines. Nam *cum divideret altiſſimus gentes, & diſpergeret filios Adam, ſtatuit fines gentium ſecundum numerum angelorum Dei, & facta eſt portio Domini Jacob.* Cum ergo conſtet, unamquamque animam aut in parte Dei, aut in parte eſſe alterius cujuslibet, quoniam quidem per arbitrii libertatem poſſibile eſt, unumquemque ex parte alterius tranſire, vel ad partem Dei, ſi melius, ipſo juvante, elegerit, vel ſi nequius ad dæmonum portionem, hinc horum mentio habetur in pſalmo: Qui in vanum quæſierunt animam juſti, partes erunt vulpium, veluti ſi diceret, & peſſimorum & nequiſſimorum dæmonum partes erunt: ut unaquæque maligna virtus & doloſa, per quam deceptiones & fraudes falſæ ſcientiæ introductæ ſunt, figuraliter vulpes appellentur: & hi, qui in hunc errorem deducuntur, & nolunt acquieſcere ſanis ſermonibus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & doctrinæ, quæ ſecundum pietatem eſt, ſed decipi ſe patiuntur a talibus, iſti talium partes vulpium fient, & introibunt cum eis in inferiora terræ. Ipſi ſunt & illi, in quibus ſecundum Evangelium vulpes iſtæ, quas ſupra memoravimus, foveas habere dicuntur, in quibus filius hominis non habet, ubi caput ſuum reclinet. Herodem

quo-

quoque vulpem nominatum pro fallaci calliditate, credendum eſt. Nam de Samſon, qui trecentas vulpes cepiſſe, & colligaſſe per caudas, atque interjeciſſe lampades ardentes in medio caudarum, atque immiſiſſe per meſſes Allophylorum, & incendiſſe eas cum ſtipulis & olivetis vineisque memoratur, valde mihi difficilis formæ hujus vel figuræ videtur explanatio. Tentemus tamen aliqua ex his pulſare pro viribus, & ponamus, ſicut expoſitio noſtra in ſuperioribus continet, vulpes eſſe fallaces, perverſosque doctores. Hos Samſon, qui veri & fidelis imaginem tenet doctoris, capiens verbo veritatis, caudam ad caudam colliget, id eſt, adverſantes ſibi, & diverſa a ſe invicem ſentientes docentesque confutet, atque ex ipſorum verbis propoſitiones collectionesque accipiens, in Allophylorum ſegetem ignem concluſionis emittat, & ex propriis eorum argumentis omnes eorum fructus atque vineas & oliveta peſſimæ generationis incendat. Sed & ipſe numerus trecentarum vulpium, quæ a ſemetipſis diverſæ & diſſonantes erant, triplicem formam indicant peccatorum. Omne enim peccatum aut in facto, aut in verbo, aut in conſenſu mentis admittitur. Verum ne illud quidem, quod in ſecundo libro Eſdræ ſcriptum diximus, penitus omittendum eſt: ubi, cum ædificarentur ſancta ſanctorum, id eſt, cum fides Chriſti & ſanctorum ejus myſteria conderentur, inimici veritatis, fideique contrarii, qui ſunt ſapientes hujus ſæculi, videntes absque arte grammatica & peritia philoſophica, conſurgere muros Evangelii, velut cum irriſione quadam dicunt, perfacile hoc poſſe deſtrui calliditate ſermonum per aſtutas fallacias & argumenta dialectica. Hæc interim, quantum brevitas potuit pati, de aſſumptis exemplis dicta ſufficiant. Nunc jam ad propoſitum revertamur. Videtur ergo in Cantico Canticorum præceptum dari ab ſponſo amicis ſibi virtutibus, ut capiant & arguant contrarias poteſtates, quæ inſidiantur animabus hominum, ne exterminent eorum initia fidei, florem que virtutum ſub ſpecie ſecretæ alicujus & occultæ

tæ ſapientiæ, quæ quaſi vulpes in foveis, ita in his hominibus, qui ſemetipſos ad hæc ſectanda præbuerint, deliteſcunt. Et quo facilius confutari poſſint & argui, dum pravæ ſint vulpes ipſæ, & initia habent peſſimæ perſuaſionis, capi jubentur. Nam ſi forte creverint, & majores fuerint vulpes effectæ, jam nequeant ab inimicis ſponſi, ſed ab ipſo fortaſſis ſponſo ſolo capi poterunt. Sed & ſancti quique doctores & magiſtri eccleſiæ, ſicut acceperunt poteſtatem, calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, ita accipiunt poteſtatem etiam, capiendi vulpes. Sic enim data eſt poteſtas eis ſuper omnem virtutem inimici. Una ſine dubio ex cæteris inimicis virtutibus eſt vulpes, quæ exterminat vineas florentes, quæque, cum adhuc parva eſt, capi jubetur, ſicut & in centeſimo trigeſimo ſeptimo pſalmo beatus dicitur, qui tenet & allidit parvulos Babylonis ad petram, nec permittit ſenſum Babylonium creſcere in ſemetipſo & augeri, ſed, cum eſt in initiis, allidit eum, & tenet ad petram: tunc enim facile perimitur. Sic ergo ordo explanationis percurrat. *Capite vulpes nobis pusillas, quæ vulpes exterminant vineas florentes.* Quod autem dicit nobis, hoc eſt, mihi ſponſo & ſponſæ: vel certe mihi & vobis, qui eſtis ſodales mei. Poteſt autem & ita accipi: *Capite nobis vulpes*: & poſt diſtinctionem dici, *pusillas exterminantes vineas*, ut puſillas non tam ad vulpes, quam ad vineas referamus: ut videantur puſillæ quidem vineæ exterminari poſſe: id eſt, parvæ quæque animæ, & initia habentes, non firmæ & robuſtæ lædi poſſe a contrariis poteſtatibus. Sicut in evangelio dicitur: *Si quis ſcandaliſaverit unum de puſillis iſtis.* In quo oſtenditur, quia ſcandaliſari non poteſt grandis & perfecta, ſed puſillâ & rudis anima, ſicut in pſalmo dicitur: *Pax multa diligentibus nomen tuum, & non eſt illis ſcandalum.* Simili ergo exemplo poteſt videri, quod puſilla quæque vinea, incipiens videlicet anima, poſſit a vulpibus, id eſt, malignis cogitationibus, vel pravis doctoribus lædi, perfecta vero & valida non poſſit. Sed ſi capiantur a bonis doctoribus vulpes iſtæ, & abjiciantur ex anima, tunc proficiet *in virtutibus, & florebit* in fide. Amen.

Ἀδελφιδος μυ ἐμοι καγω αὐτος. Ἡ νυμφη προς τους ἑαυτης τυ νυμφιυ φησιν, ὡς ὑδεμιαν ἐχουσα προς αὐτους ἀλλοτριας κοινωνιαν. ἐπειπωνσι γαρ ἡμιν, φησιν, ἁγιασμος και σαρκος, και ἡμεις αὐτῳ της ἀφθαρσιας.

Ἀποστρεψον, ὁμοιωθητι συ ἀδελφιδε μυ δορκαδι· τα προτερα προς τας νεανιδας εἰρηνη ἡ νυμφη· τὸ δε νυν προς τον νυμφιον· ὡστε τῳ παροντι καιρῳ ἁρμοττουσαν ἀναλαβειν ὁμοιοτητα, προς μεν τον δορκωνα δια το διορατικον· προς δε νεβρον ἐλαφον, δι ἀφανισμον τυ των ὀφεων γενους. ταυτα δε ποιει ἐν τοις ὀρεσι των κοιλωματων, ἀποστρεψον, λεγουσα, ἐκ τυ ἐν μορφη ὑπαρχειν θευ· και ἀναλαβε ταυτα, δια την ἀγαπην την προς ἐμε τοις ἀνθρωποις ἐπιδημων, ὡν οἱ πλειυς δια την κακιαν ἐν κοιλωμασι διατριβυσιν. ὀρη δε κοιλωματων οἱ των κακων ὑπερανεχοντες δικαιοι. ἀποστρεψας ων ὁ λογος ὁμοιυται, ἐν μεν τοις ἀνακειμενοις τῃ θεωρια, δορκωνι· ἐν δε τοις πρακτικωτεροις και καθαιρετικοις των ἀντικειμενων δυναμεων, ἐλαφων νεβρῳ. το δε ἡ νεβρῳ, παραδιαζευκτικον· ὁ δε Θεοδοτιων εἰπεν, ἐπι τα ὀρη θυμιαματων. ὑδεν ἡττον· και ἀποτρεψον ἀπο των Ιυδαιων.

ΚΕΦ γ.

Ἐπι την κοιτην μυ ἐν νυξιν. περι των προ τυ γαμυ μυστηριων εἰπων, νυν αυτον δια νυκτος ἐπι την κοιτην καλει, των ἀπορρητοτερων ἐθελων κοινωνειν, και της τελειοτερας μετασχειν ἀναπαυσεως. τυτο γαρ ἡ κοιτη. το δε ἐν νυκτι, ἐν ἡσυχιας καιρῳ, και πορρω της ὑλης των μη τα τοιαυτα θεωρειν δυναμενων, δει δε

ἀγαπη

SERIES PROCOPIANORUM EXCERPTORUM EX ORIGENE IN CANTICUM CANTICORUM.

Fraternus meus mihi, & ego ei. Sponſa loquitur ad ſodales ſponſi, quippe quæ nullum habeat cum vulpibus commercium. Commercium enim nobis cum carnis & ſanguinis iniit, & nos cum illo incorruptionis.

Revertere, ſimilis effioere, fraterne mi, caprea. Superiora dixit ſponſa ad adoleſcentulas, præſentia vero ad ſponſam: ita, ut præſenti tempori congruentem aſſumat ſimilitudinem, cum caprea quidem, ob viſus acumen; cum hinnulo autem cervorum, quod ſerpentes interficiat. Atque id præſtat ſuper montes cavitatum, dicens: Revertere a Dei forma, in qua es, atque hæc aſſume, propter tuam erga me dilectionem ad homines veniens, quorum plures præ ſua pravitate in cavitatibus morantur. Porro montes cavitatum juſtos vocat, malis ſuperiores. Revertens itaque verbum ſimile redditur, in his quidem, qui contemplationi incumbunt, capreæ; in iis vero, qui magis ſtudent actioni, & interitui adverſariarum poteſtatum, hinnulo cervorum. Illud autem, *vel hinnulo*, disjunctivum eſt. Theodotio autem interpretatus eſt, *Super montes incenſorum.* Perinde autem etiam dicatur: *Revertere*, nempe a Judæis.

CAP. III.

In cubili meo in noctibus. De myſteriis locutus, quæ nuptias antecedunt, nunc ipſum per noctem ad cubile invitat, quia vult arcaniorum fieri particeps, & perfectiori requie frui. Hoc enim lectulus ſignificat. Illud autem *in nocte*, hoc eſt, quietis tempore, ac procul ab eorum conſpectu, qui talia contueri non

ἀγαπῃ την ψυχην προτετρωσθαι τε ἐπι την κοιτην ζητουντος τα τε θειε λογε βαθυτερα. περιμενει δε της ποθουσης ἀναςασιν ὁ ποθουμενος, ὡς ἀν ἐπιτεινας τον ἐρωτα κατα καιρον ἑαυτον ἐμφανισειε τῃ καμουσῃ πλειςα περι την ζητησιν την αὐτε. εἰπουσα γαρ, ὁτι ἐπι κοιτην με ἐν νυξιν ἐζητησα, ὀν ἠγαπησεν ἡ ψυχη με· και ὁτι ἐζητησα αὐτον, και ὐχ εὑρον, ἐπαγει, ἀναςησομαι δη και κυκλωσω. ὐκ ην ὑπτιασμον και την καταμυσιν ἀποθεμενοι, διαναςωμεν πειθομενοι τῳ λεγοντι· ἐγειρε δη ὁ καθευδων. ὁλος δε ὁ κοσμος, ἡ πολις, ὀν ἐκπεριελθειν δει τῃ περι αὐτε θεωρια, γενομενον ἐν ταις σοφαις διδασκαλιαις (αὐται γαρ αἱ ἀγοραι·) ὁθεν τι χρησιμον ἐστι λαβειν· ἀλλα και ἐν ταις πλατειαις· σοφια γαρ ἐν ἐξοδοις ὑμνειται, ἐν δε πλατειαις παρεσιαν ἀγει. κεκελευσμεθα δε και ἡμεις ἐπι το πλατος της καρδιας ἡμων γραψαι. μειζονα δε ζητουσα ἡ κατ' ἀγορας και πλατειας, μη εὑρηκεναι φησι. πλην ὁ δευει παλιν ἐπι την εὑρεσιν εὑρισκομενη· ὑπο των τηρουντων την πολιν, και κυκλουντων αὐτην. εἰεν ἀν τα λειτουργικα πνευματα· ὑτοι εἰσιν, ὡς ἀπεςειλε κυριος περιοδευσαι την γην, ὡν δη περι τε ποθουμενε πυνθανεται. ὐκ ἀναγεγραπται δε ἡ τουτων ἀποκρισις. διδασκομεθα δε, εἰ μελλοιμεν εὑρειν τον ποθουμενον, ὀλιγον τι περιελθειν, και κρειττες γενεσθαι των τοιυτων ἀγγελων· περι ὡν ἐοικεν ἐν ἐπιςολῃ λεγειν ὁ πετρος, διδασκων την ὑπεροχην των τοις τελειοις ἀποκειμενων, εἰς ἁ ἐπιθυμουσιν ἀγγελοι παρακυψαι. ἀγαπητον δε βραχυ τι τες τοιυτες παρενεγκειν, ἱν' εὑρεθῃ το ποθουμενον και εὑρεθεν κρατηθῃ, και κρατηθεν νοηθῃ· ἀνονητος γαρ ἡ κρατησις, εἰ μη το νοηθεν συνεχης μελετη κρατησειε. διο φησιν, ὐκ ἀφηκα αὐτον, ἑως ὑ εἰσηγαγον αὐτον εἰς τον οἰκον μητρος με, ἱνα και μετα την ἐντευθεν ἐξοδον εἰσελθοι συν αὐτῳ εἰς τον οἰκον της ἀνω Ἱερυσαλημ. ἐνθα εἰσαγει, τα κοινοτερα των τε λογε θεωρηματα· τα δε ἀπορρητοτερα εἰς τα ταμιεια της συλλαβουσης την

νυμφην.

poſſunt. Neceſſe autem eſt, animam prius vulneratam eſſe charitate ejus, qui in cubili verbi divini altiora quærit. Expectat vero deſideratus, quoad deſiderans ipſa ſurgat, ut amoris vim augens, multa inquiſitione feſſæ, ſe tandem opportune conſpicuum præbeat. Ubi enim dixerat: *In cubili meo in noctibus quæſivi, quem diligit anima mea;* &: *Quæſivi eum, & non inveni*, ſubjungit: *Exurgam & circuibo.* Supini igitur animi ſegnitiem deponentes, exurgamus, parentes ei, qui dicit: *Exurge, qui dormis.* Civitas eſt mundus univerſus, quem circuire neceſſe eſt illius contemplatione eum, qui verſatur in ſapientiæ doctrinis (hæc enim fori rationem habent) unde quidpiam utile licet accipere; ſed & in plateis. *Sapientia* enim *in exitibus canitur, in plateis vero palam loquitur.* Jubemur etiam nos *in latitudine cordis* noſtri ſcribere. Cum autem majora quæreret, quam pro fori ac platearum ratione, ait ſe non inveniſſe. Vadit tamen, ut inveniat, inveniturque ab iis, qui cuſtodiunt & circumeunt civitatem. Sint vero illi adminiſtratorii ſpiritus. *Iſti ſunt, quos miſit Dominus circuire terram:* ex quibus de deſiderato ſciſcitatur. Verum non ſcripta eſt eorum reſponſio. Docemur vero, ſi dilectum ſumus inventuri, ut paululum quid circumeamus, ac talibus meliores efficiamur angelis, de quibus loqui videtur Petrus in epiſtola, dum excellentiam eorum, quæ perfectis repoſita ſunt, docendo, ait: *In quæ deſiderant angeli proſpicere.* Optandum autem, ut modicum quid nos tales prætergredi, ut deſideratus inveniatur, & inventus teneatur, tentusque mente intelligatur. Fruſtra enim teneretur, ſi non aſſidua meditatione teneretur. Idcirco ait: *Non dimiſi eum, donec introduxi eum in domum matris meæ*, ut poſt exceſſum ab humanis una cum illo introeat in domum ſupernæ Jeruſalem, in quam introducunt communiores verbi contemplationes; quæ vero ſunt abſtruſiora

νυμφην. ἡ αὐτη δε μητηρ και συλλαβουσα δηλουται, δια το ἐν τη συλληψει την ἀρχην της συσασεως εἰναι· μητηρ δε λεγομενη μετα την μορφωσιν, και την τε συλληφθεντος τελειωσιν.

Τις αὐτη ἡ ἀναβαινουσα. καλη λιαν ἡ ἀναβαινουσα βιῳ και λογῳ ψυχη, φυγουσα τα παρα τοις πολλοις ἁμαρτηματα ὡσπερ ἐξ ἐρημιας λεγεται ἀναβαινειν. το δε τον δικαιον εἰναι χριστου εὐωδιαν ἐν παντι τοπῳ τοις σωζομενοις, τεθυμιαμενη νοειται. παραπλησιως γαρ ἐχουσι καπνον ἡδυν ἀναπεμπουσιν εὐφραινοντα τας των μακαριζοντων ἀναπνοας.

ΚΕΦ. δ.

Απασαι διδυμευουσαι. δια το διττον της νοησεως της τε ῥητης και της πνευματικης.

Ως σπαρτιον κοκκινον χειλη σου. ἠγουν ἐξω δια πυρος ἡ της λογου παρασκευη, ὡς κερδησαι τον ἀκροατην δυναμενη. ἡ και το ἐναιριον και ζωτικον δηλοι των δια της χειλους ἐξιοντων ῥηματων· οἱονει βαπτομενων ἐν τη ἀληθινη τροπει του ἁιματος χριστου.

Εκτος της σιωπησεως σου. προσιθησι τῳ της σωφροσυνης ἐπαινῳ τον ἀπο της σιωπης, ἐπισαμενης της νυμφης καιρους λαλιας ὡραιας και ἐπαινουμενης σιγης. και ἐπει πιστος πονη κρυπτει πραγματα, και ἡ νυμφη ἐν τῳ βαθει κρυπτει τα θεωρηματα, τους οἱονει κοκκους της ῥοας· ἑκαστον ἐν τῳ ἰδιῳ ταγματι σεσωματοποιημενον ἐν τῳ ἡγεμονικῳ· διο ἐπηγαγεν, ἐκτος της σιωπησεως σου δηλων τα σιωπωμενα δογματα, ὡς κοκκους ῥοας ὑπο το λεπυρον αὐτης.

Ο ᾠκοδομημενος εἰς Θαλπιωθ. Ακυλας το, θαλπιωθ, ἐπαλξεις ἐκδεδωκεν· ὁ δε Συμμαχος, ὑψη· ᾧ ἀκολουθει τον ὑπερ τας ἐπαλξεις πυργον εἰναι την σοφιαν, ἡς ὁμοιως ἠρτηνται, θυρεοι μεν, τα πεπιστευμενα

ſenſa, in ejus inducunt cubiculum, quæ ſponſum concepit. Eadem autem mater oſtenditur, & quæ concepit, quia in conceptione initium ſubſiſtentiæ eſt. Mater vero nuncupatur poſt formationem, & conceptæ rei perfectionem.

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit. Valde pulchra eſt anima, quæ vita & ratione aſcendit, peccata vitans, quibus plerique homines obnoxii ſunt. Dicitur autem aſcendere *e deſerto.* Quod vero juſtus Chriſti bonus odor ſit omni loco iis, qui ſalvi fiunt, ſuffitu afflata intelligitur. Eadem enim pene ratione ſe habent, ac ſi ſuavem fumi vaporem emitterent, eorum, qui beati prædicantur, olfactum recreantem.

CAP. IV.

Omnes gemellos edentes fœtus. Ob duplicem videlicet intelligentiam, litteralem, & ſpiritalem.

Sicut funiculus coccineus labia tua. Quaſi dicat: ſit ſermonis ſtructura igni accenſa, ut auditorem poſſit lucrari. Vel etiam vim ſanguineam atque vitalem ſignificat verborum ex labiis procedentium, quæ veluti tincta ſunt in vero ſanguinis Chriſti potu.

Extra taciturnitatem tuam. Ad caſtitatis laudem, addit eam, quæ ex ſilentio oritur, quod videlicet ſponſa tempus feſtivi ſermonis, ac laudabilis ſilentii noverit. Et quoniam *fidelis ſtatu abſcondit res*, etiam ſponſa in profundo abſcondit contemplationes, quæ ſint veluti grana mali punici: unumquodque ſuo ordine in unum corpus redactum in mentis arce. Idcirco ſubjunxit: *extra taciturnitatem tuam*, ſignificans ea dogmata, quæ ſilentio premuntur, velut grana mali punici adoperta.

Quæ ædificata eſt in Thalpioth. Aquila vocem *Thalpioth, propugnacula* interpretatus eſt; Symmachus vero *altitudines.* Hinc conſequitur turrim, ſuper propugnacula ædificatam, eſſe ſapientiam, ex qua pari-

μενα δογματα, ἅπερ εἶπεν ἐνικως ὁ ἀποστολος, θυρεον πιστεως· βολιδες δε των δυνατων, οἱ δυνατως ἀνατρεποντες λογοι των ἐναντιων της ἀληθειας την πιθανοτητα. ἀντι δε του ἐπαλξεις, ἐντολας ἐκδεδωκεν ἡ πεμπτη ἐκδυσις τον νυν μαλλον ἡ την λεξιν ἑρμηνευσα. μη προαποκειμενων γαρ ἐντολων, οἰκοδομηθηναι την ψευδη γνωσιν ἀδυνατον.

Δυο μαζοι σε, ὡς δυο νεβροι. το ἡγεμονικον ὡς ἐπι νυμφης μαζοι. ὡπερ ἐστιν ὀξυδερκεστατον. διοπερ εἰκασε δυο νεβροις δορκαδος νεμομενοις ἐν ὡραιοις τοποις και εὐωδεσι σημαινων τατε νοητα και αἰσθητα. νεβρους δε· ἐπειδη νυν ἐκ μερους γινωσκομεν, ὁταν δε το τελος ἐλθῃ, καταργηθεν την νηπιοτητα· ὁταν ὁ καυσων του παροντος βιου παυσηται, και καιρος της ἀναψυξεως ἐπεστη, λυομενης και της σκιας. σκια γαρ ἐστιν ὁ παρων βιος. τοτε γαρ ὡς τελειοι, ἀλλ' οὐχ ὡς νεβροι νεμηθησομεθα.

Εν μια ἐνθεματι τραχηλε σε. το, ἐνθεμα, εἰρηται παρα το ἐντιθεσθαι και ἐναρμοσθαι τῳ τραχηλῳ της νυμφης. εἰ δε ὡς δυο νεβροι δορκαδος ἐμειναν οἱ μαζοι της νυμφης, το, τι ἐκαλλιωθησαν, ἐκ ἀν ἐρρηθη θαυμασικως περι σε, ὡς ἐφην, διανοητικου. ἀλλα και το διπλουν του θαυματος την αὐξησιν τε καλλους ὑπεδειξεν· ὁποιον το, ἐκ ἀρδιωσας, ἐκ δευτερου ῥιθεν. ἱματια δε της νυμφης, οἱ ἐνδεδυμενοι χρισον Ιησου, σπλαγχνα οἰκτιρμε, και χρηστοτητα και ταπεινοφροσυνην. χειλη δε οἱ διδασκαλοι· και κηρια μελιτος, λογοι καλοι. εἰργασαντο δε κηριον και μελι προφηται και ἀποστολοι.

Και ὀσμη ἱματιων σε, ὡς ὀσμη λιβανε. ἡγουν κεκοσμησαι θεολογιας πνευσιν ἱματιοις· ἐπειπερ ὁ μονοειδης τις ἐστιν, οὐδε μονοτροπος ἡ κατ' ἀρετην πολιτεια· ἀλλ' ὡσπερ ἐπι της των ὑφασματων κατασκευης δια πολλων νηματων ἡ ὑφαντικη τεχνην την ἑαθητα ποιει· οὑτω και ἐπι της ἐναρετε ζωης πολλα χρη συνδραμειν,

δι

ter pendent, *clipei* quidem, credita videlicet dogmata, quæ apoſtolus ſingulariter *ſcutum fidei* appellavit; *jacula* vero *potentium*, ii nimirum ſermones, qui adverſantium veritati ſermonum probabilitatem potenter evertunt. Pro *propugnacula* quinta editio reddidit *mandata*, ſenſum potius, quam dictionem interpretata. Niſi enim prius repoſita mandata ſint, fieri non poteſt, ut vera ſcientia exſtruatur.

Duo ubera tua ſicut duo hinnuli. Mens eſt quemadmodum in ſponſa ubera, id eſt, vis perſpicaciſſima. Idcirco aſſimilavit duobus hinnulis capreæ, qui paſcantur in locis floridis & ſuavefragrántibus, ſignificans tum ea, quæ mente intelliguntur, tum quæ ſenſu percipiuntur. Hinnulos vero appellavit, quia nunc *ex parte cognoſcimus*. Cum autem finis venerit, tunc infantiam evacuabimus: quando vitæ præſentis æſtus ceſſaverit, ac refrigerii tempus advenerit, ſoluta etiam umbra: nam præſens vita umbra eſt. Tunc enim quaſi perfecti, & non ut hinnuli paſcemur.

In uno torque colli tui. ἐνθεμα ex eo dictus torques, quod ſponſæ collo inſeratur. Quod ſi ſponſæ ubera ut duo hinnuli capreæ manſiſſent, haudquaquam de facultate mentis præ admiratione dictum eſſet: *Quam pulchra facta ſunt!* Sed & duplex admiratio pulchritudinis augmentum indicat: cujusmodi eſt illud ſecundo dictum: *Cor abſtuliſti.* Sponſæ autem veſtimenta ii ſunt, qui *Chriſtum Jeſum induerunt, viſcera miſericordiæ, benignitatem, & animi modeſtiam.* Labia vero, doctores; favi mellis, boni ſermones. Favum autem & mel, prophetæ & apoſtoli operati ſunt.

Et odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. Id eſt, ornata es ſuavefragrantibus theologiæ veſtimentis: quod nimirum non uniformis uniusve modi ſit virtutis inſtitutio ac diſciplina. Sed ſicut in textis pannis ex variis telis textrina ars veſtem conficit, ſic in vita virtute inſtituta, plura concurrant neceſſe eſt,

δι ὧν ὁ ἁγειος ἐξυφαινεται βιος· ἀπερ και ἀπαριθμειται ὁ θειος ἀποστολος, χαραν, εἰρηνην, μακροθυμιαν, και τα τοιαυτα. τυτε χαριν ἀποδεχεται τον ἐν ἐσθητι κοσμον της νυμφης, ὡς τῳ λιβανῳ κατα την ὀσμην ὁμοιουμενον, και φησιν, ὁτι σοι, ὡ νυμφη, των ἀρετων ἡ περιβολη την θειαν μιμειται μακαριοτητα, δια καθαροτητος και ἀπαθειας τῃ ἀπροσιτῳ φυσει ὁμοιουμενη. τοιαυτη γαρ ἡ των σων ἱματιων ὀσμη, ὡς προς τον λιβανον ἐμφερως ἐχειν, τον ἀνακειμενον εἰς την τυ θευ τιμην.

Κηπος κεκλεισμενος. ἡ ἀδελφη μυ. δευτερον τος κηπος κεκλεισμενος, ἐρρεθη· το μεν ἐπι προκοπτοντος. το δε ἐπι τελειυ· ὁτε το ἡγεμονικον αὐτυ καθοραθεν, τῃ της θεολογιας γραφιδι τετυπωται. ἡ και νυν μεν ἡ νυμφη, κηπος ἐστι κεκλεισμενος μονον, ἐν δε τῳ μελλοντι αἰωνι δια την τελειοτητα και το βεβαιον και πηγη ἐστιν ἐσφραγισμενη· παντι γαρ τῳ ἐχοντι δοθησεται και περισσευθησεται. νυν μεν ὠν ἡ γραφη κηπον εἰπεν ἁπλως· ἀλλαχου δε ὡς περι ἑτερυ, και το λαχανειας προσιθησιν.

Ἐξεγερθητι βορρα. ἐοικεν ἐπιτιμαν ἡ νυμφη τῳ βορρεα, την ἐξυσιαν λαβυσα παρα του ἐπιτιμησαντος τῳ ἀνεμῳ νυμφιυ. διο παρα τοις τρισιν εὐαγγελισαις ἐπιτιμηθηναι τῳ ἀνεμῳ εἰρηται· οἱ δε ἀνεμοι ἁπλως ὑπακουυσιν αὐτῳ. χριστος ὠν ἐξωθουμενυ τυ διαβολυ εἰσοικιζεται ταις ψυχαις· περι ὑ το, ὁ θεος ἀπο θαιμαν ἥξει, τυτεστιν, ἐκ νοτυ.

ΚΕΦ. ε.

Καταβητω ἀδελφιδος μυ εἰς κηπον αὐτυ. πεπαρρησιασμενης φωνης. τῳ πασι τοις ὑσι την ζωην ἐκ της ἰδιας πηγης ἐπιῤῥεοντι ἡ νυμφη προσιθησι τραπεζαν, κηπον ἰδια των ἐμψυχων δενδρων πεφυτευμενον. ἡμεις δε δενδρα εἰπερ δη και ἡμεις οἱ την τροφην αὐτῳ προτιθεντες, την των ψυχων ἡμων σωτηριαν, κατα το, ἐμον βρωμα ἐστιν, ἱνα ποιω το θελημα τυ πατρος μυ. καρπος δε ἡμων ἡ προαιρεσις. ἐπει δε

ὐκ

quibus ornata contexatur vita: quæ & recenſet divinus apoſtolus, gaudium, pacem, longanimitatem, & quæ ſunt ejusmodi. Idcirco probat ſponſæ in veſtitu ornatum, utpote thuris fragrantiæ ſimilem: aitque, Tibi, ſponſa divinæ ſpeciem beatitudinis amictus præfert, puritate & mentis imperturbatione inacceſſibilis naturæ ſimilitudinem referens. Ejusmodi enim eſt veſtimentorum tuorum odor, ut ſit ſimillimus thuri, quod divinis addictum eſt honoribus.

Hortus concluſus, ſoror mea. Iterato dictum eſt, *hortus concluſus*, alterum de proficiente, alterum de eo, qui perfectus ſit, quando mens ejus videndo, theologiæ ſtylo impreſſa eſt: vel etiam nunc quidem ſponſa ſolummodo hortus concluſus eſt; in futuro autem ſæculo ob perfectionem ac firmitatem etiam fons eſt ſignatus. *Omni enim habenti dabitur, & abundabit.* Nunc quidem ſcriptura *hortum* ſimpliciter dixit; alio autem loco, velut ex alia perſona, etiam *olerum* adjecit.

Exurge aquilo. Videtur ſponſa increpare aquilonem, ab ſponſo poteſtatem nacta, qui vento imperavit. Quocirca tres evangeliſtæ imperaſſe eum vento ſcripſere. Venti autem ei omnino obediunt. Chriſtus itaque, expulſo diabolo, in animabus inhabitat. De quo illud intelligitur: *Deus a Thaman veniet*, hoc eſt, ab auſtro.

CAP. V.

Deſcendat fraternus meus in hortum ſuum. Fiduciæ plenam vocem! ei, qui rebus omnibus ex fonte proprio vitam ſcaturit, ſponſa menſam apponit, hortum animatis arboribus conſitum. Nos porro arbores ſumus, ſi modo etiam cibum ei, animarum noſtrarum ſalutem, apponamus, juxta illud: *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem patris mei.* Fructus autem noſter voluntas eſt. Quia vero fieri non poteſt, ut nos

ὐκ ἐστιν ἡμας ἀλλως ἀναληφθηναι προς τον ὑψιστον, εἰ μη προς το θαμαλωτερον ἐπικλιθειη ὁ ἀναλαμβανων πραεις κυριος, εὐκτικως το, καταβητω, φησιν, ἐπιδεικνυμενη τῳ θειῳ των της ἀρετης ἀκροδρυων την εὐφοριαν.

Ἀνοιξον μοι ἀδελφη μυ ἀναγκαιως ἡ τυ, μοι, προσθηκη τυ ἀνοιξον. ἐστι γαρ και ἀντικειμεναις δυναμεσιν ἀνοιξαι. ὡς περι ὀχληρας δε της δροσυ λεγειν δοκει, ὡς και περι των της νυκτος ψεκαδων. ἀναπαυλαν γαρ ἑοικεν ἀπο τυτων ἐπιζητειν. ἀκολυθα ταυτα τοις πρωτοις. μετα γαρ την ἀναςασιν εἰσηλθε των θυρων κεκλεισμενων, και καλει τον Θωμαν και δι' αὐτυ πασαν ἀπιςον ψυχην, ἀνοιξαι την ἰδιαν καρδιαν και την της ἀναςασεως χωρησαι πληροφοριαν· καλει δε αὐτον τελειαν εἰπουσα· ὁ κυριος μυ και ὁ θεος μυ. ἡ δροσος δε δηλοι την κατα τον ὀρθρον ἀναςασιν, ὁτε κατεισι δροσος.

Επι χειρας τυ κλειθρυ ἠνοιξα ἐγω. ἡνικα ἐφθασεν ἡ νυμφη το κλειθρον, ὡςε την ψυχην ἀναπετασαι τῳ λογῳ, τοτε μονην την χειρα, και τινας ἑαυτυ δειξας πραξεις παρεληλυθεν, ὡς μηδεπω το πλεον εἰς θεαν χωρυσης της νυμφης, ἁμα δε και ὠκονομει πλεον αὐτης ἐπιτειναι τον ἐρωτα. ἐξερχεται και ἐκδημει τυ σωματος ἡ ψυχη, δια τον τυ νυμφιυ λογον ἐχουσα ἐν ὑρανῳ πολιτευμα.

Εζητησα αὐτον και ὐχ εὑρον. Συνεχως ἡ ψυχη τον νυμφιον λογον ἐπιζητει· και εὑρυσα, παλιν ἑτεροις ἀπορυσα ζητει· κἀκεινο θεωρησασα πυθει την ἑτερων ἀποκαλυψιν· και τυχουσα τυτων, ἐπ' ἀλλοις εὐχεται τον νυμφιον ἐπιδημειν.

Αδελφιδος μυ λευκος και πυῤῥος. λευκος, ἐπειδη ὁ θεος ἀληθινος· πυῤῥος δε δια το αἱμα το ὑπερ της ἐκκλησιας χυθεν.

Βοςρυχοι αὐτυ ἑλαται. οἱ βοςρυχοι δια την πυῤῥοτητα παραβαλλονται ταις των φοινικων ἑλαταις, ἃς φασιν ἀντι σπερματος εἰναι ταις θηλειαις φοινιξιν,

ὡςε

iter ad altiſſimum aſſumamur, quam ſi ad humiliorem atum ipſe, *qui manſuetos ſuſcipit*, *Dominus* inclinetr, idcirco ſupplex orat, dicens: *deſcendat*, nempe ſtendens Deo virtutis nucum ubertatem.

Aperi mihi ſoror mea. Neceſſario illud *mihi* adjecit l vocem *aperi.* Contingit enim, ut etiam adverſaſis poteſtatibus aperiatur. Tanquam autem de re moſta, de rore loqui videtur, uti etiam de guttis nois: nam ab eis requiem videtur inquirere. Sunt ec primis conſentanea. Poſt reſurrectionem enim travit januis clauſis, & Thomam vocat, ac per eum ifidelem omnem animam, ut cor ſuum aperiat, cerque reſurrectionis argumenta capiat. Vocat autem im, qui perfecta confeſſione dicit: *Dominus meus & eus meus.* Ros vero ſignificat reſurrectionem, quæ iluculo facta eſt, quo tempore ros decidit.

Super manus peſuli aperui ego. Ubi ſponſa ad pelum venerat, ut animam Verbo aperiret, tunc ilid manum dumtaxat ac quasdam ſuas actiones monrans, pertranſibat, quippe quæ nondum majorem ius aſpectum capere poſſet. Simul etiam id agebat, t illius amorem magis accenderet. Egreditur atque eregrinatur a corpore anima, quæ per ſponſi ſermoem. converſationem in cælo habet.

Quæſivi eum, & non inveni. Aſſidue anima verum ſponſum inquirit, eoque invento, rurſus aliis ubia quæſtionibus quærit; & cum illud conſpexerit, lia ſibi cupit manifeſtari, atque horum compos effeta, in aliorum gratiam ſponſi adventum votis exoſcit.

Fraternus meus candidus & rubicundus. Candidus, uia verus Deus eſt; rubicundus ob ſanguinem pro ccleſia effuſum.

Cincinni ejus elatæ. Cincinni ob denſitatem palmarum elatis comparantur; quas aiunt palmis feminis oco ſeminis eſſe, ut fructum eſculentum ferant. Ob altam

ὡςε καρπον φερειν ἐδωδιμον· δια δε την βαθυτητα των ὡσπερ ἐκφυοντων ἀντι τριχων λογισμων, μελανες ἐπαινετως ὀνομαζονται, τῳ του νυμφιε συμβαλλομεναι καλλει. το δε ὡς κοραξ, οὐχ ἁπλως οἰμαι δια το χρωμα, συμβολον δε των βαθυταταν εἰναι και πεπληρωμενων σκοτεινε ὑδατος ἐν νεφελαις ἀερων. περι ὡν εἰπεν ὁ Ιοβ, τις δε ἡτοιμασε κορακι βοραν· νεοσσοι δε αὐτε προς κυριον κεκραξονται. ἡτοιμασε γαρ τοις βαθυτεροις τον νεν πολλην τροφην ὁ θεος· ὡν οἱ μαθηται νεοσσοι, εὐχαις σχολαζοντες προς κυριον κεκραγασι, πλανωμενοι και ζητηντες τα τοις ἐπαπορεμενοις ὑπ' αὐτων σιτα.

Σιαγονες αὐτε ὡς φιαλαι του ἀρωματος. Σιαγονας χρισου, τους διακονεμενης λογῳ θεε και τροφῃ πνευματικῃ νοητεον. δια μεν την πληροτητα της εὐωδιας των καλων ἐργων και λογων ἐοικοτας φιαλαις τε ἀρωματος· δια δε το ἐρριζωμενον ἐν αὐταις, ποικιλον ἐν παση συνθεσει γραφης λογον ἀει καρποφορεντας μυρεψικον.

Κοιλια αὐτε πυξιον ἐλεφαντινον. κοιλια ἐςι τε λογε οἱ χωρητικοι των μυςηριων, τετεςιν οἱ κοιλοι προς ὑποδοχην. πυξιον οἱ προς διατηρησιν ἐπιτηδειοι. κατα το λαμπρον και σαφες, ἐλεφαντινον εἰναι λεγεται. ἡ δε τοιαυτη κοιλια το πυξιον το ἐλεφαντινον, ἐπιβεβληκε λιθῳ σαπφειρῳ, ὁς ἐςι χρισος. ὁσοι ὧν εἰσι κοιλια τε λογε, ὑτοι ἀπο τε φοβε κυριε ἐν γαςρι λαμβανουσι, και τικτεσι πνευμα σωτηριας. δια τετο και ἡ κοιλια της θυσιας ἐν τῳ Λευιτικῳ πλυνεται, ὡς μηδεν ἐχειν κοπρωδες.

Καλη εἰ ἡ πλησιον με ὡς εὐδοκια. ὁσον πλησιον γινεται τε νυμφιε, κρειττοσιν ἀπεικαζεται. τῳ γαρ, καλη, και ὡραια, και πλησιον, προσεθηκε το, ὡς Ιερεσαλημ. και καταπληκτικην δε την τετελειωμενην φησιν ἐκκλησιαν· πη μεν. ταις ἀντικειμεναις δυναμεσιν, ἐ δυναμεναις ἐνατενιζειν τῳ καλλει τε προσωπε αὐτης· πη δε και ταις ὑποδεεςεραις αὐτης ἐοικυιαις

ταις

altam vero rationum, ad instar crinium enascentium, profunditatem, laudis specie nigri appellantur, si cum sponsi pulchritudine conferantur. Quod vero dicitur *tanquam corvus*, non ob colorem solummodo dictum existimo, verum symbolum esse altissimorum plenorumque *tenebrosa aqua in nubibus aeris*; de quibus dixit Job: *Quis vero præparavit corvo escam? Pulli autem ejus ad Dominum clamabunt.* Præparavit enim Deus illis, qui altiori mente sunt præditi, copiosam escam: quorum pulli, nempe discipuli, precibus vacantes, ad Dominum clamaverunt, errantes ac quærentes, quæ in dubiis illis locis frumenta insunt.

Maxillæ ejus ut phialæ aromatis. Christi maxillæ intelligendi sunt, qui Dei verbo & cibo spiritali ministrant: qui quidem ob fragrantiæ plenitudinem bonorum operum atque sermonum, similes sint phialis aromatis; ob radicatum vero in ipsis varium in omni scripturæ compositione sermonem, unguentarium semper producunt fructum.

Venter ejus pixis eburnea. Verbi venter sunt, qui mysteriorum sunt capaces, qui scilicet præ cavitate susscipiendo sunt; pixis vero, qui ad conservandum sunt idonei. Ob splendorem ac claritatem, *eburneæ* nomen adjunctum est. Istiusmodi igitur venter pixis eburnea, impositus est lapidi sapphiro, qui est Christus. Quotquot igitur verbi venter sunt, a timore Domini in utero accipiunt, & pariunt spiritum salutis. Idcirco etiam venter hostiæ in Levitico abluitur, ut nihil habeat stercoris.

Pulchra es proxima mea, ut beneplacentia. Quanto ad sponsum propius accedit, tanto melioribus similis perhibetur. Illis enim vocibus *pulchra & decora es proxima*, adjecit: *sicut Jerusalem.* Sed & perfectam ecclesiam, terribilem dicit, modo quidem adversariis potestatibus, quæ in pulchritudinem vultus ejus oculorum aciem intendere nequeunt; modo vero etiam

ταις τεταγμεναις ἐν τῳ παντι καταςασισιν. ὁ δε Συμμαχος, ὡς τεταγμεναι παραταξεις. θαμβος γαρ εἰσιν ὡς ταγματα παρεμβολων τυς πολεμιυς ἐκπλητ-τοντα.

ΚΕΦ. ε.

Απεςρεψον τους ὀφθαλμους συ ἀπεναντι μυ. Η ἐκκλησια τῃ ὡραιοτητι και τῳ καλλει ἑνορα τυ χρι-ςου, δυναμενη τῃ πλειονι προκοπῃ κατανοειν αὐτυ την θεοτητα, καθο παντα δι αὐτυ ἐγενετο. εὐφραι-νομενος δε ἐπι τῃ δυναμει των ὀφθαλμων της εἰτε ἐκκλησιας εἰτε νυμφης τυ λογυ ψυχης, πτερυις αὐτην λογικοις ἀποςραφηναι κελευει προς το μετεωρον, ὡς ἀν ἐπ' ἀκρον ἐλθοι της τελειοτητος ὡς ἀν κἀκεινη βλε-πῃ τυτον ἐπτερωμενον, και μηκετι συγκαταβαινοντα δι' αὐτην, και δυνηται λεγειν· εἰ και ἐγνωκαμεν κα-τα σαρκα χριςον, ἀλλα νυν ὐκετι γινωσκομεν. τῃ σῃ τοινυν συναπειβαν προκοπῃ, φησι χωρησασης συ ἑνο-ραν και μηκετι περαιτερω της οἰκονομιας ζητειν.

Τριχωμα συ ὡς ἀγελαι των αἰγων. εἰρηται δευτε-ρον ταυτα τῃ νυμφῃ· προτερον, οἰμαι, τῃ αὐτῃ φα-νειςῃ κατα το ἐνδεχομενον, ἡνικα ἐν τῳ βιῳ τυτῳ ἐτυγχανε· δευτερον, ὁποτε ἠλθεν ἐπι την τελειοτητα. διο και νυν μονον παρηνεξατο, ὀδοντες συ ὡς ἀγελαι των κεκαρμενων· κατα δε τον Ακυλαν και Συμμαχον· ὀδοντες συ ὡς ἀγελαι των προβατων, ἡ των ἀμνα-δων· και ἐπρεπεν εἰρηθαι ταυτα ἐπι της τελειοτητος, ὡς εἰναι το, ἀπο τυ λυτρου, ὐκετι προτερυ, ἀλλα τυ δευτερυ. διδυμευσαι δε ταχα ὡς τρεφομεναι τῃ των νοητων και των αἰθητων θεωρια, και ὡς μηδε μι-αν ἀγονον της περι ὑτινοσυν λογυ τροφης.

Και νεανιδες, ὡν ὐκ ἐςιν ἀριθμος. αἱ νεανιδες ἀριθ-μου ὐκ ἐχεσιν, ὐ τῳ μη ὑποπιπτειν ἀριθμῳ, ἀλλα τῳ μη ἀξιας αὐτας εἰναι ἀριθμηθηναι. και ταχα της αὐτης διανοιας ἐχεται τῃ ἐνταυθα διαφορα νεανιδων

των

am iis, quæ ſunt ipſa inferiores, & ordinatis in univerſo hoc conſtitutionibus ſimiles exiſtunt. Symmachus vero vertit, *ut acies ordinata.* Pavor enim ſunt ut acies caſtrorum, quæ hoſtibus terrorem injiciunt.

CAP. VI.

Obverte oculos tuos contra me. Eccleſia Chriſti decorem & pulchritudinem inſpicit, quippe quæ majori profectu id aſſecuta ſit, ut ejus divinitatem intelligere poſſit, ſecundum quod omnia per ipſum facta ſunt. Delectatus autem illa vi oculorum, ſive eccleſiæ, ſive animæ Verbi ſponſæ, rationabilibus pennis ad ſublime jubet reverti, ut ad perfectionis apicem veniat, ipſaque hunc evolantem conſpiciat, nec amplius ipſius cauſa ſe demittentem, & dicere poſſit: *Etſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus.* Una igitur tecum proficiente aſcendi, hoc aſſecuta, ut poſſis aſpicere, & non amplius ea, quæ diſpenſationis ſunt, in carne quærere.

Capillamentum tuum ut greges caprarum. Hæc iterum ſponſæ dicta ſunt, prius, arbitror, cum, quatenus licuit, apparuit, dum in hac vita verſaretur, ſecundo autem, ubi jam ad perfectionem venerat. Quapropter etiam nunc tantummodo inſinuavit: *Dentes tui ſicut greges tonſarum.* Juxta Aquilam autem & Symmachum: *Dentes tui ſicut greges ovium*, vel *agnarum.* Decebatque hæc dici de perfectione, ut ſit illud, *a lavacro* non priore, ſed ſecundo. *Geminantes* vero ea forſitan ratione, quod tum earum rerum, quæ mente intelliguntur, tum earum, quæ ſenſu noſcuntur, contemplatione paſcantur, & quod nulla ſit, quæ de quocumque ſermone cibum non ferat.

Et adoleſcentulæ, quarum non eſt numerus. Adoleſcentulæ numerum non habent, non quod ſub numero non cadant, ſed quod non ſatis dignæ ſint, quarum numerus ineatur. Et forte eundem, quem adoleſcen-

των κοινωνημενων ὑπο χριςου και τα παρα τω ἀποςολω λεγομενα (περι ἀναςασεως νεκρων λεγω) ταγματα φασκοντι. ἐπειδη γαρ δι' ἀνθρωπυ θανατος, και δι' ἀνθρωπυ ἀναςασις νεκρων. ὡσπερ γαρ ἐν τω Αδαμ παντες ἀποθνησκουσιν, ὑτως και ἐν τω χριςω παντες ζωοποιηθησονται· ἑκαςος ἐν τω ἰδιω ταγματι. ὁ γαρ ἑκαςυ βιος και λογος και διαθεσις ποιησει προκριθηναι ἑκαςον κατ' ἀξιαν ἐν τινι τῶν νεανιδων.

Μη θαυμαζε, εἰ ὁ νυμφιος ὢν ἐχων καλην νυμφην, και ταχα δευτεραν και τριτην και πλειονας. ἐαν νοησῃς αὐτυ και τας νυμφας, ὑ φοβηθησῃ λεγειν ἀπο τυ ἀσματος· ἑξηκοντα εἰσι βασιλισσαι και ὀγδοηκοντα παλλακαι νεανιδες, ὢν ὐκ ἐςιν ἀριθμος. μια δε ἐςι περιςερα μυ λογος ἐςιν ὁ νυμφιος· λογικον ζωον ἡ νυμφη, ἐαν νοησῃ ψυχη, και λαβῃ ὁ νυμφιος την νυμφην. ἀλλ' ἐπει ἐςιν ὁ λογος ὑτος ὑ μια ψυχη κοινωνων, ἀλλα πλειοσι και διαφοροις τιμῃ τις βασιλικῃ και διαφερυσῃ, λεγεται τελεια περιςερα. ταις δε βασιλικαις μεν, ὑποδεεςεραις δε, δια τυτο ἑξηκοντα βασιλισσαι· ἑτεραις δε ψυχαις κοινωνει παιδαγωγυμεναις φοβῳ θευ. αὑται εἰσιν και παλλακιδες. ἐσι τινες και ἀλλαι ψυχαι ὑποδεεςεραι ἐλαττον φοβυ ἐχουσαι· αὑται εἰσιν αἱ νεανιδες, ὢν ὐκ ἐςιν ἀριθμος. ὁ νυμφιος τοινυν τῳ και ἐνθαδε καλας και δυναμενας αὐτῳ εἰναι και κοινωνες ἐξηλθεν ἀπο τυ παςου ἐπυρανιυ κοινωνων ἀγγελοις και ἀρχαγγελοις· αἱ τινες εἰσι νυμφαι τυ λογυ· και θρονοι και κυριοτητες.

Εἰς κηπον καρυας κατεβην. Κατα τι παραδειγμα οἱ δικαιοι καρυαι εἰσι, φεροντες καρπον δια την προς θεον θεραπειαν ἱερατικον, δια το ἑρκος ἐχειν περι αὐτα. ὁ μεντοι πικρον και χολωδες· ἑτερον δε τε σκληρον. ἐν τοις δε περιεχεται ὁ του δικαιυ καρπος, δια το πικρον και σκληρον των πειρασμων. ἀλλα και χειμαῤῥυς ὁ πειρασμος λεγοιτο κατα το, χειμαῤῥυν

διπλη-

leſcentularum, quæ a Chriſto communicantur, diſcrimen, ſenſum habent etiam illi, qui ab Apoſtolo commemorantur, reſurrectionis mortuorum ordines, his verbis: *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. Unusquisque in ſuo ordine.* Uniuscujusque enim vita & ſermo animique affectio hoc præſtabunt, ut quisque pro meritis in quadam juvencularum claſſe præferatur.

Noli mirari, quod ſponſus pulchram ſponſam habeat, ac forſitan alteram, tertiamque & plures alias. Si etiam illius ſponſas cogitaveris, non vereberis ex Cantico dicere: *Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentulæ, quarum non eſt numerus. Una eſt columba mea.* Verbum ſponſus eſt, rationabile animal ſponſa, ſi intellexerit anima, & ſponſus acceperit ſponſam. Quod tamen Verbum iſtud non uni animæ, ſed pluribus & diverſis communicet, una quædam honore regio & præcellenti *perfecta columba* nuncupatur. Regiis vero, inferioribus tamen, quæ idcirco ſexaginta reginæ ſunt, aliisque animabus communicat, quæ timore Dei erudiuntur. Hæ ſunt concubinæ. Sunt & quædam his inferiores animæ, minori ſcilicet timore præditæ. Hæ ſunt juvenculæ, quarum non eſt numerus. Sponſus igitur, quia & in hac vita pulchræ ſunt, poſſuntque etiam ejus eſſe conſortes, exiit e cæleſti thalamo, ut cum angelis & archangelis communicaret: quæ ſunt Verbi ſponſæ, thronique & dominationes.

In hortum nucis deſcendi. Juſti quadam ſimilitudine nuces ſunt, ob Dei cultum ferentes ſacerdotalem fructum, ea ſcilicet ratione, qua putamen circumjectum habent: duplex illud quidem, alterum acerbi amarique guſtus, alterum durum. In his autem juſti fructus continetur propter acerbitatem & duritatem tentationum. Sed & torrens tentatio dici queat, juxta

βηλθεν ἡ ψυχη ἡμων. ἠβελιθη τοινυν ἡ νυμφη καταβασα εἰς τον κηπον της καρυας, τυτεστιν, ἐκπεσουσα τυ παραδεισυ προς την ἐπιμοχθον ταυτην ξωην, ἰδειν παραδοξον τι γεννημα τυ χειμωνος ῥεοντος λαβρυ ποταμυ, ἡ κατα Συμμαχον· κατεβη καταμαθειν, εἰ ἡ φαραγξ τυ βιυ ὠπωρας ἐχει, ἀλλα και ἰδειν, εἰ ἠνθησεν ἡ ἀμπελος, διαφυγουσα τον χειμωνα και το ἐαρ φθασασα τον καιρον τυ πασχα και της των ἀζυμων ἑορτης. τοτε γαρ φιλει ἀνθειν ἐν τη Ιυδαια ἡ ἀμπελος· και εἰ ἠνθησαν αἱ ῥοαι, ὧν ὁ καρπος πολυς και ταξει περιειλημμενος ὑπο τυ λεπυς, ᾧ ὁμοιωται το μηλον της νυμφης. ἐχει δε φησι, δωσω σοι τας μασχας μυ, τυτεστι, το ἡγεμονικον· ἀλλ' ἠγνοησε, φησιν, ἡ ψυχη μυ και την ὑποσχεσιν ἐψευσαι, μη δυναμενη ἀφ' ἑαυτης τι ποιειν· ἀλλ' ὁ κατελειφθη ἐκ τυτου. ὁ γαρ πατηρ τυ Ναασσων ὁ ἀρχων τυ λαυ μυ Αμιναδαβ ἐθετο με ἑαυτῳ εἰναι ἁρματα. Ναασσων δε ὀφιωδης ἑρμηνευεται ὁ ἀρχων τυ λαυ της νυμφης. Αμιναδαβ δε ἐτος ὁ ἐν ἀριθμοις πατηρ τυ ἀρχοντος της φυλης Ιυδα Ναασσων, ὃς μεταλαμβανεται εἰς τον χριστον· δια το καθως Μωυσης ὑψωσε τον ὀφιν ἐν τη ἐρημῳ, ἐτως φησιν, ἁρματα με ἐθετο ἑαυτῳ ἡνιοχων μυ τυς λογισμυς.

ΚΕΦ. ζ.

Ρυθμοι μηρων συ, ὁμοιοι ὁρμισκοις. πολλακις τατται τυς μηρυς ἐπι της γεννησεως ἡ γραφη. δηλοι τοινυν ἐνταυθα της νυμφης το τεταγμενον ἐν τῳ της γενεσεως χωριῳ, και εὐρυθμον, ὁμοιον περιτραχηλιοις κατεσκευασμενοις τη ἀρετη.

Ομφαλος συ κρατηρ τορευτος. ἐπι τον ὀμφαλον δε τον κρατηρα ἡ σοφια συγκαλει λεγυσα, δευτε, πιετε οἰνον, ὀν κεκερακα ὑμιν· και δηλοι το πνευματικον πομα· και προσεθηκε· και θημονια σιτυ, ἱνα

την

illud: *Torrentem pertranſivit anima noſtra.* Volebat itaque ſponſa, cum in hortum nucis deſcendiſſet, hoc eſt, é paradiſo in ærumnoſam hanc vitam deſcendiſſet, inauditum quoddam genimen videre fluente per hyemem largo fluvio. Aut juxta Symmachum: *Deſcendi, ut viderem, num convallis vitæ poma haberet, ſed & ut viderem, num vitis floruiſſet*, hiemis ſoluta laboribus, ac vernam nacta tempeſtatem, paſchæ ſcilicet tempus ac ſolemnitatis azymorum. Tunc enim in Judæa vitis ſolet florere. *Num* etiam *floruiſſent mala punica*, quorum copioſus fructus atque ordine digeſtus ſub cortice continetur, cui aſſimilatæ ſunt genæ ſponſæ. *Ibi*, inquit, *dabo tibi ubera mea*; mentem videlicet. Verum *Non novit anima mea.* Fefellit promiſſionem, cum nihil a ſe facere poſſet. Non tamen in illis relicta ſum. Pater enim Naaſſon, princeps populi mei *Aminadab poſuit me ſibi eſſe currus.* Porro Naaſſon, ſi nomen interpreteris, ſerpentinus eſt princeps populi ſponſæ. Aminadab autem hic eſt, qui in libro Numerorum pater eſt principis tribus Juda Naaſſon, qui in Chriſti typum ſumitur; quia, *ſicut Moyſes exaltavit ſerpentem in deſerto*, ſic, inquit, *currus me poſuit ſibi*, quaſi auriga meas regens cogitationes.

CAP. VII.

Moduli femorum tuorum ſimiles torquibus. Sæpe ſcriptura femora uſurpat pro generatione. Significatque hoc loco ſponſæ compoſitionem ac concinnitatem in loco generationis, ſimilem torquibus virtute fabrefactis.

Umbilicus tuus crater tornatilis. Ad umbilicum, craterem videlicet, invitat ſapientia, dicens: *Venite, bibite vinum, quod miſcui vobis*, ſignificatque potum ſpiritalem, & addidit: *& acervus frumenti*, ut ſpirita-

την πνευματικην τροφην σημαινη· το γαρ, θημωνια, ἀντι τ̃ συναγωγη ἀρετων πληθ̃ς εἰς ἐν τη ἁρμονια συντεταγμενη.

Πεφραγμενη ἐν κρινοις. κρινα δ' ἀν εἰη τα ἀνθη της χαριτος τ̃ θεω, ἁ συνελεξατο ἀπο μεσ̃ των τ̃ βιω ἀκανθων.

Τραχηλος σ̃, ὡς πυργος ἐλεφαντινος. πυργοι δε ἐκληθησαν, οἱ τα ἀρεσα τω νυμφιω ποιηντες, σκοπευτηριον ἐχοντες την θεωρητικην ψυχην, ἐκ μετεωρ̃ σκοπευσασαν ἁπαντα. ἐλεφαντινον δε, δια το λαμπρον και λειον· ὑδην γαρ ἀπο κακιας τραχυ ἐν τω της νυμφης τραχηλω. ἐκετι δε περι των νεκρων εἰπεν, οἱ νεμομενοι ἐν κρινοις· ὑπερανω γαρ ἐγεγονεισαν κρινων, τ̃ν ἐν μεσω ἀκανθων. βελεται δε ἡμας και φιλομαθεις ὀντας πολλων ἐχειν την ψυχην θυγατερα σοφων, και ἐν εἰσαγωγαις γενεσθαι μαθηματων πολλων, ἁς ἐκαλεσε πυλας. τοσ̃τον, φησι, γνωσεως τοις ἐν σοι διδασκαλοις περιεσι χαρις, ὡς μη μονον τ̃ς παρα σοι ἀπολαυειν αὐτων της παιδευσεως, ἀλλ' ἠδη και οἱ ἐξωθεν της και πορρωθεν αὐτων ἀπολαυειν ὠφελειας.

Μυκτηρ σ̃ ὡς πυργος τ̃ λιβαν̃. ὁ δε καθαραν ἐχων της διαπνοην, και δια της αἰσθησεως τ̃ θει̃ λογ̃ δυναμενος ὀπισω αὐτ̃ εἰς ὀσμην μυρων των αὐτ̃ δραμειν, μυκτηρ ἐστιν αἰσθανομενος ευωδιας πνευματικης· σκοπευων, εἰ τι ἐπιφανες ἐν ἐθνεσι δογμα δοκει. Δαμασκος γαρ τα ἐθνη παρισησι· τ̃ δε ἐπιφαν̃ς και καλ̃ το προσωπον συμβολον· ὁ δε λιβανος ἀναφερεται ἐπι το θυσιαστηριον τ̃ θε̃. ὁ δε Καρμηλος ἐπιγνωσις περιτομης ἑρμηνευεται. γινωσκει δε περιτομην ὁ μετα παῤῥησιας λεγειν δυναμενος, ἡμεις ἐσμεν ἡ περιτομη. ἀπο δε της κεφαλης τ̃ χρισ̃, ἐπιγνωσις πνευματικης ἐγεννηθη περιτομης.

Τι ὡραιωθης και τι ἡδυνθης. ἐτι ταυτα φησιν ὁ νυμφιος, ἀποθαυμαζων αὐτης την ἐπι το κρειττον μετα-

lem cibum significaret. Vox enim θημωνιὰ pro eo est, ac si dicat: virtutum multarum cumulus in unum concordia compositus.

Vallatus in liliis. Lilia fuerint gratiæ Dei flores, quos e medio spinarum seculi collegit.

Collum tuum sicut turris eburnea. Turres appellati sunt, qui grata sponso faciunt, speculam habentes contemplatricem animam, e sublimi cuncta dispicientem. Eburneum vero ob claritatem ac lævitatem. Nihil enim in collo sponsæ ex vitii labe est asperum. Nequaquam vero de mortuis dixit: *Qui pascuntur inter lilia.* Superiores enim liliis, quæ sunt in medio spinarum, evaserunt. Vult autem etiam, nos sciendi cupidos animam habere multorum sapientum filiam, atque versari in multarum disciplinarum introductionibus, quas *januas* vocavit. Tanta, inquit, magistris, qui penes te sunt, suppetit scientiæ gratia, ut non solum ii, qui apud te sunt, eorum fruantur disciplina, verum etiam extranei jam, & qui longe remoti sunt, ab eis commodum referant.

Nasus tuus sicut turris Libani. Qui spirationem mundam habet, ac per divini verbi sensum currere potest in odorem unguentorum ejus, naris est sensu prædita fragrantiæ spiritalis, speculans ac dispiciens, num illustre quodpiam dogma in gentibus extare videatur. Nam Damascus gentium figura est. Ejus autem, quod illustre ac præclarum est, frons symbolum gerit. Libanus ad altare Dei refertur, Carmelus vero, si nomen interpreteris, agnitio est circumcisionis. Cognoscit autem circumcisionem, qui cum fiducia potest dicere: *Nos sumus circumcisio.* A capite vero, quod est Christus, agnitio contigit spiritalis circumcisionis.

Quam pulchra & quam suavis facta es. Adhuc sponsus hæc loquitur, admirans ejus in melius mutationem.

μεταβολην. ὡς γαρ ἡ των ϛοιχειων ευκρασια σωματων ὑγειαν ἐμποιει, ὑτως ἐκ των ὁρμων και ἐκβλυσεων ὑγεια πως και καλλος ἐπιγινεται τη ψυχη. ὡς δε αἰσχρα τις ὑσα δια κακιαν ἡ νυμφη, μετεβαλεν εἰς ἀρετης ὡραιοτητα, ὑτως ὑσα πικρα γεγονεν ἡδιϛη τε αὐτῳ και γλυκεια. φησι τοινυν, ὡσπερ ἐν ταις σωματικαις τρυφαις ἡ πολυτελης εὐωχια περιποθητος, ὑτω τοις την πνευματικην τρυφωσι τρυφην ἡ ἀγαπη. της δε ϛε ἀντωνυμιας κειμενης παρα τοις ἀλλοις, λεγοι αν, τη ἀγαπη ἐντρυφας πλεον των ἀλλων τε πνευματος καρπων, ὡς παντα δι αὐτην ϛενειν, παντα ὑπομενειν. ὡσπερ δε σωματων ἐϛι βραχυ τι και μεγεθος ὑϛερον, ὑτως και ψυχης ἀναλογως οἰς διαπραττεται.

Και οἱ μαϛοι ϛε τοις βοτρυσιν. ἠγων τα νοηματα ϛε, φησιν, τροφιμα τε και ποτιμα, και ὑδαμως ὀμφακιζοντα.

Αναβησομαι ἐπι τῳ φοινικι. ἀπεικαθεισα φοινικι, φοινικα τον νυμφιον καλει, το ὑψος και το μεγεθος τε λογε νοησασα· ἐφ' ἁ και ἠλπισεν ἀνελθειν ἐπι τελει των ἀϛματων, ὁτε τελεια ἐϛιν ἡ νυμφη, ὁτε και ἀντιλημψεται των τε νυμφιε μαϛων δηλωντων τα ὑψωματα. διο και ἀμπελε βοτρυσιν ἀπεικαζονται, περι ἡς εἰπεν ὁ Σωτηρ, ἐγω εἰμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινη. τα δε ἐκ των τε λογε κρυπτων ἐκπορευομενα, την τον ἀγαθον τυτον οἰνον χωρησαν ἐπι τοσυτον ἰθυνει τε και εὐφραινει, ὡϛε λεγειν ὁτε δει, και οἰς δει, και ὁσον δει. τα μεν γαρ χειλη, τον λογον· οἱ δε ὀδοντες, την ἐχεμυθιαν ἐμφαινυϛι, κατα το, τῳ ϛοματι ϛε ποιησον θυραν και μοχλον, και τοις λογοις ϛε μετρον και ϛαθμον. των δε τοιυτων ὐ μονον ἀϛφαλη τα νοηματα, ἀλλα και τα χειλη αἰδησει δεδεται. οἰνος δε ἀγαθος, ὁ ἐξ ἀγαθε θηϛαυρε καρδιας προσφερομενος.

Εγω

nem. Quemadmodum enim elementorum bona temperies corporum ſanitatem præſtat: ſic ex appetitionibus ac emanationibus ſanitas quodammodo ac pulchritudo animæ accedit. Sicuti autem anima, quæ ex vitiorum labe turpis erat, in virtutis pulchritudinem mutata tranſiit: ſic, amara cum eſſet, dulciſſima ei & ſuaviſſima facta eſt. Ait itaque, quemadmodum inter corporales delicias lauti convivii epulæ valde deſiderabiles ſunt, ſic iis, qui ſpiritalibus fruuntur deliciis, charitas. Quod autem apud alios interpretes pronomen *tua* poſitum ſit, dicere poſſit, præ reliquis ſpiritus fructibus, charitate magis deliciaris, quippe quæ propter illam omnia ſufferas, omnia ſuſtineas. Quemadmodum autem in corporibus breve quiddam eſt, atque a juſta mole deficiens, ſic & in anima pro eorum, quæ gerit, ratione.

Et ubera tua botris. Senſa tua, inquit, eſui atque potui apta, nihil vitis acerbæ habent.

Aſcendam in palmam. Aſſimilata palmæ, palmam ſponſum vocat, Verbi altitudinem ac magnitudinem intelligens, quo & ſe aſcenſuram ſperavit in fine Canticorum, quando perfecta eſt ſponſa, quando etiam compos futura eſt uberum ſponſi, quibus celſitudines illius ſignificantur. Ideo aſſimilantur botris uvæ, de qua dicit ſalvator: *Ego ſum vitis vera.* Quæ autem ex verbi occultis procedunt, eam, quæ boni hujus vini capax ſit, ſic dirigunt ac lætificant, ut, quando oportet, & quibus oportet, & quantum oportet, loquatur. Labia enim ſermonem, dentes prudentiam deſignant, juxta illud: *Ori tuo fac oſtium & vectem, & verbis tuis fac modum & ſtateram.* Eorum autem, qui tales ſunt, non ſolum ſenſa tuta ſunt, verum etiam labia ſenſu devincta. Bonum vinum eſt, quod ex bono cordis theſauro profertur.

Εγω τῳ ἀδελφιδῳ μυ, και ἐπ' ἐμε ἡ ἐπιστροφη αὐτυ. τελειωθεισης ὁ λογος ὁτι μηδαμυ παντοδαπη ἀναπαυσιν εὑρησει ὑπο ἑαυτον ἐπιστρεψας ὡς παρ ἐμοι.

Ελθε ἀδελφιδε μυ. περι των ὑποδεεστερων ἡ νυμφη παρακαλει, ὡς ἐκ των ἐνδοτατων και μακαριων διατριβων, εἰς την τυτων ἐπισκοπην ἐξελθειν. ὑτοι γαρ ἀγρος και κωμαι, και ἀμπελωνες και ῥοαι.

ΚΕΦ. ιη.

Ευρυσα σε ἐξω φιλησω σε. ἠγων ἐξω Ιερυσαλημ, ὁπυ ἐσαυρωθη.

Ωρκισα ὑμας θυγατερες Ιερυσαλημ. ἠδη δευτερον ὠρκισεν, ἀλλ ἀμφιβαλλυσα προσετιθει το, ἐαν· νυν δε ὡς διδαξασα το εἰδος της ἐγερσεως και της ἐξεγερσεως και της ἀγαπης οἱονει παρισησιν· ὁτι ὡρκισα ὑμας κατα των δε ὡρκισα, τι ἐγειρητε, και τι ἐξεγειρητε.

Θες με ὡς σφραγιδα ἐπι την καρδιαν συ. προτρεπεται αὐτην ὁ νυμφιος παν νοημα και πραξιν μορφωσαι τῳ ἑαυτυ χαρακτηρι. ποιειν δε ταυτα φησι την ὡς θανατον κραταιαν ἀγαπην. παντα γαρ σεγει, παντα ὑπομενει. διο και κραταια κατα θανατον τον νεκρυντα την ἁμαρτιαν. ἠγων ἐπειδη παντων ἐκρατησεν ὁ θανατος δια το ἐν τῳ Αδαμ παντας ἀποθνησκειν, και ὁ ᾅδης ὁμοιως, τοιαυτη, φησιν, ἡ ἀγαπη. και ὁ ζηλος, ὁν δει ζηλυν τῳ Θεῳ, σκληρος κατα των ἁμαρτανοντων ὑπαρχων, ὡς ὁ τε Ηλιυ και τε Φινεες. ἡ τυτο λεγει ὁ νυμφιος προς αὐτην. Θες με ὡς σφραγιδα προς το σφραγιζειν τας ἐνθυμησεις συ και τας πραξεις. και ἑως θανατυ ἀγωνιζε ὑπερ της ἀληθειας. και ἐν τῳ ᾅδῃ δε χρισον ἐζηλωσαν οἱ Ιυδαιοι ὑποφθειραντες τυς σρατιωτας.

Αδελφη ἡμων μικρα, και μασυς ὐκ ἐχει. ἐτι μικρα ἡ τυ ἀνθρωπυ ψυχη, και ἐπι γης ἐτι ἐπισκευαζομενη

Ego fraterno meo, & ſuper me converſio ejus. Ejus ſermo eſt, quæ perfectionem adepta ſit: nusquam videlicet, quocumque ſe verterit, prorſus requiem, uti in me, inventurus eſt.

Veni fraterne mi. Pro inferioribus obſecrat ſponſa, ut ex penitiſſimis beatisque moris ad eorum inſpectionem exeat. Hi enim ager ſunt & caſtella, & vineæ, atque malogranata.

CAP. VIII.

Inveniens te foris, oſculabor te. Videlicet extra Jeruſalem, ubi crucifixus eſt.

Adjuravi vos, filiæ Jeruſalem. Jam iterum adjuravit, ſed dubia ſi adjecit; nunc autem velut docendo, genus ſuſcitationis & exſuſcitationis ac charitatis oſtendit: quia adjurando vos per hæc adjuravi, quid ſuſcitetis, & quid exſuſcitetis.

Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum. Hortatur eam ſponſus, ut omnem animi cogitatum & actionem ſua figura informet. Hæc vero effici ait dilectione, quæ ut mors valida eſt. *Omnia* enim *ſuffert, omnia ſuſtinet.* Idcirco valida eſt ut mors, quæ peccatum enecat. Vel quia omnium mors dominata eſt, propterea quod omnes in Adam moriuntur, ſimiliterque infernus, talis, inquit, charitas eſt & zelus, quo decet Deo æmulari, durus in peccatores, ut zelus Eliæ & Phinees. Vel hoc ſponſus ad illam ait: *Pone me ut ſignaculum* ad obſignandas cogitationes tuas & actiones. *Et uſque ad mortem certa pro juſtitia.* Quin & Judæi ad infernum uſque æmulati ſunt, corruptis militibus.

Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet. Adhuc parvula hominis anima, & quæ in terra adhuc ſtruitur Dei eccleſia, & ſenſa (hæc enim ſunt ubera) nondum habet, creſcit magnitudine vitæ & ſenſuum,

μενη τε θεω εκκλησια, και νοημάτα (τυτο γαρ οἱ μαγοι) μηπω ἐχυσα, ἐπιδιδωσιν εἰς μεγεθος βιω και νοημάτων. ἐπαν τρανωσῃ τα νοημάτα και προφητικα θεωρηματα, ἡ την συμπνοιαν τε και συνεργιαν χωρησῃ δυναμεων, αἱ και ταυτα φασι μετα τε προφητων και δικαιων πνευματων.

Ο καθημενος ἐν κηποις. εἰδεν ἡ νυμφη τον νυμφιον ἀναπαυομενον ἐν τοις κηποις, και τυς ἑταιρυς αὐτυ προσεχοντας αὐτυ τῃ φωνῃ, ἡς ἠκουσεν αὐτη, και βυλεται αὐτον ὀξεως και διορατικως ὁρωντα ἀπο των τηδε πραγματων ἐκκλιναι ταχει μεν και ὀξυδερκια ὡμοιωμενον δορκαδι· νεβρῳ δε, τῳ των πολεμιων ὡς ὀφεων και σκορπιων καταφρονητικως ἐχειν, και ἀνελθειν προς τυς ἀνεσκοτας ὡς ὀρη, και πασης πνεοντας εὐωδιας· περι ὡν το, οἱ θεμελιοι αὐτων ἐν τοις ὀρεσι τοις ἁγιοις. και ταυτα κατα τυς Ο και Θεοδοτιωνα και την πεμπτην ἐκδοσιν· ὁ μεν τοι Ακυλας, ὁ καθημενος ἐν κηποις ἐξεδωκεν· ὁ δε Συμμαχος, καθημενη· ὡς λεγεσθαι τα πρωτα προς την νυμφην, καθημενην παρα τοις ἰδιοις καρποις, και τυς ἑταιρυς αὐτυ προσεκτικως αὐτης ἀκροασθαι χαιροντας.

ubi ſenſa ac prophetica oracula enucleaverit, vel communem afflatum auxiliumque perceperit earum poteſtatum, quæ etiam hæc loquuntur cum prophetis & ſpiritibus juſtorum.

Qui ſedes in hortis. Vidit ſponſa quieſcentem in hortis ſponſum, ac ſodales illius voci ejus attendentes, quam ipſa audivit, vultque, ut acuto ac perſpicaci obtutu a terrenis rebus deflectat, ſic nimirum, ut velocitate viſusque acutie capreæ ſimilis efficiatur; hinnuloque, ea ratione, quod velut ſerpentibus ac ſcorpiis, hoſtibus internecinus exiſtat, redeatque ad eos, qui montium inſtar eminent, & omnem odoris ſuavitatem ſpirant; de quibus illud dictum eſt: *Fundamenta eorum in montibus ſanctis.* Atque hæc ſecundum ſeptuaginta ac Theodotionem ac quintam editionem. Aquila quidem interpretatus eſt: *Qui ſedes in hortis;* Symmachus vero: *Quæ ſedes*, ita, ut priora ad ſponſum dicantur, ſedentem juxta proprios fructus, ſponſique ſodales attente cum gaudio vocem ſponſæ audiant.

MONITUM
AD ORIGENIS Ἐξηγητικα IN ISAIAM.

Isaiæ prophetiam triplici modo expoſuit Origenes, tomis nempe, Scholiis & homiliis. Suos ipſe tomos memorat libro 7. contra Celſum num. XI. Triginta adhuc ſupererant ætate Euſebii, qui, poſtquam hiſt. lib. 6. cap. 32. docuit, eos ab Origene ſub Gordiano fuiſſe elaboratos, addit: Ex quibus in tertiam partem Eſaiæ, uſque ad viſionem quadrupedum in ſolitudine, triginta ad nos volumina pervenerunt. *Vicefimus tomus jam Hieronymi tempore perierat, uti patet ex ejus præfat. commentar. in Iſaiam. Nunc omnes eamdem ſortem habuerunt, nihilque ex illis ſupereſt præter duo fragmenta, citata in apologia Pamphili pro Origene, alterum e primo tomo, alterum e viceſimo volumine. Hosce commentarios non multi æſtimaſſe videtur Hieronymus, quippe qui prologo in lib. 5. comment. in Iſaiam ita loquitur*: Quid igitur faciam? Subeamne opus, in quo viri eruditiſſimi ſudaverunt? Origenem loquor & Euſebium Pamphili; quorum alter liberis allegoriæ campis evagatur, & interpretatis nominibus ſingulorum, ingenium ſuum facit eccleſiæ ſacramenta. *Idem in cap. 6. Iſaiæ citat locum e tomo octavo, ubi dicebat Origenes, ſi ſcripturarum ſacrarum textus hebraicus a Judæis falſatus fuiſſet, nunquam futurum fuiſſe, ut* Dominus & Apoſtoli, qui cætera crimina arguunt in Scribis & Phariſæis, de hoc crimine, quod erat maximum, reticuiſſent. *Obſervat præterea Hieronymus lib. 1. in Rufinum triceſimum tomum deſiiſſe explicatione, quam didicerat Origenes ab Huilo Judæorum patriarcha.*

Præter hosce tomos ferebantur ætate Hieronymi, ut ipſe ait præfat. comment. in Iſaiam, & alii ſub nomine ejus

ejus de visione quadrupedum duo ad Gratam libri, qui pseudographi putabantur, & viginti quinque homiliæ, & annotationes, quas excerpta possumus appellare. *Libri ad Gratam perierunt, nec non excerpta seu Scholia. E viginti quinque homiliis supersunt tantummodo latine novem, quas interpretatus est beatus Hieronymus. Observat Rufinus (lib. 2. in Hieronymum) interpretem nimia libertate usum fuisse, atque ex omnibus erroribus, quibus scatebant, eos dumtaxat, qui catholicæ de Trinitate fidei adversabantur, sustuliisse, aut ad clementiorem sensum quibusdam additis, quibusdam detractis revocasse. In exemplum adducit locum ex homilia prima, ubi, postquam vertit Hieronymus:* Qui sunt ista duo Seraphim? Dominus meus Jesus Christus & Spiritus sanctus, *de suo addidit:* Ne putes Trinitatis diffidere naturam, si nominum servantur officia. *In his homiliis, ac præsertim quarta & sexta sermonem ad Catechumenos & ad populum dirigit: unde nullus dubitandi locus est, quin veræ homilia sint, licet constrictiori & obscuriori enuntientur stylo, quam vulgo exprimuntur aliæ Origenis homiliæ. Nona imperfecta est, eique perperam insertus est finis homiliæ nonæ in Jeremiam. Quo tempore pronuntiatæ fuerint, incertum est. Id unum statui potest, pronunciatas fuisse ab Origene presbytero. Ergo collocandæ sunt post annum* 228.

FRAG.

EX LIBRO PRIMO ORIGENIS SUPER ISAIAM.

Sicut dicit Apoſtolus, *quoniam æmulatores eſtis ſpirituum:* ſicut cum unus ſit ſpiritus tanti per ſingulos dicuntur Spiritus ſancti, quanti ſunt hi, qui habent in ſe Spiritum ſanctum: ita & de Chriſto dicendum eſt. Ab uno enim Chriſto multi fiunt Chriſti, de quibus ſcriptura dicit: *Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Sic & ab uno Deo multi Dii dicuntur, omnes ſcilicet hi, in quibus habitat Deus. Sed nobis unus eſt Deus pater, ex quo omnia; unus eſt ergo verus Deus, qui, ut ita dixerim, præſtator eſt Deitatis, & unus Chriſtus factor Chriſtorum, & unus Spiritus ſanctus, qui per ſingulas animas ſanctorum facit Spiritum ſanctum. Chriſtus vero, ſicut per hoc, quod Chriſtus eſt, facit Chriſtos, ita & per hoc, quod eſt filius Dei, & filius proprius & unigenitus, omnes eos, qni percipiunt ab eo ſpiritum adoptionis, filios Dei facit.

E VICESIMO OCTAVO LIBRO ORIGENIS IN ISAIAM PROPHETAM.

De illo Capitulo, in quo dicitur: *Reſuſcitabuntur mortui, & reſurgent hi, qui in ſepulchris ſunt.*

Melius ergo eſt, dicere, quod omnes quidem reſurgemus, ut & impii veniant in illum locum, ubi fletus eſt & ſtridor dentium, & ubi juſti recipient unus-

unusquisque in suo ordine secundum meritum bonorum gestorum suorum, cum transformabitur corpus humilitatis eorum, ut sit conforme corporis gloriæ Christi: quod seminatum quidem est in corruptione, surget vero in incorruptione: quod seminatum est in ignominia, surget in gloria: quod seminatum est in infirmitate, surget in virtute, resurrectionis scilicet tempore: & quod seminatum est corpus animale, surget autem corpus spiritale. Licet ergo omnes resurgant, & unusquisque in suo ordine resurgat, considerandum est tamen propter illum sermonem Joannis, quem in revelatione sua dicit: *Beatus, qui habet partem in resurrectione prima, in hoc secunda mors non habet potestatem:* ne forte dividi omnis resurrectionis ratio in duas partes possit, id est, in eos, qui salvandi sunt, justos, & eos, qui cruciandi sunt, peccatores: ut sit una quidem bonorum, quæ dicitur prima: illa vero, quæ est miserorum, secunda dicatur: & illam quidem in omnibus esse puram, hilarem, totius plenam lætitiæ: illam vero alteram totam tristem, totam mœroris plenam, & actibus ac vita eorum dignam, qui in præsenti vita Dei mandata contempserunt, & judicii ejus timore neglecto semetipsos tradiderunt in operationem totius immunditiæ & avaritiæ, nec se præparare conati sunt, ut resistere adversario possent adversus contrarias atque inimicas humano generi potestates. Sepulcra autem mortuorum in hoc loco sicut & in multis aliis secundum certiorem scripturæ sensum accipienda sunt, non solum ea, quæ ad depositionem humanorum corporum videntur esse constructa, vel in saxis excisa, aut in terra defossa, sed omnis locus, in quocumque vel integrum humanum corpus, vel ex parte aliqua jacet, etiamsi accidat, ut unum corpus per loca multa dispersum sit, absurdum non erit, omnia ea loca, in quibus pars aliqua corporis jacet, sepulchra corporis

ejus

ejus dici. Si enim non ita accipiamus, reſurgere de ſepulchris ſuis mortuos divina virtute, qui nequaquam ſunt ſepulturæ mandati, neque in ſepulchris depoſiti, ſed ſive naufragiis, ſive in deſertis aliquibus defuncti ſunt locis, ita, ut ſepulturæ mandari non potuerint, num videbuntur annumerari inter eos, qui de ſepulchris reſuſcitandi dicuntur. Quod utique valde abſurdum eſt. *Et interjectis quidam:* cum ergo Paulus ſcribit, quod, *ſicut ſtella a ſtella differt in gloria, ita erit & reſurrectio mortuorum:* & quod dicit: *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione*, & cætera hujusmodi manifeſte hæc de ſolo corpore ſcribit. Non enim anima ſeminata eſt in corruptione, aut in infirmitate, aut in ignominia. Denique evidenter adjungit his omnibus, & dicit: *Seminatur corpus animale*: ut ne quis putaret, animam eſſe, quæ ſeminatur in corruptione, vel in ignominia, vel in infirmitate.

ORIGENIS
HOMILIÆ IN VISIONES ISAIÆ.

HOMILIA I.

Viſio prima. *Et factum eſt in anno, quo mortuus eſt Ozias rex, vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum.*

1. Quamdiu Ozias rex vixit, non potuit viſionem videre Iſaias propheta. Erat enim Ozias peccator, & faciens malignum ante conſpectum Domini, & agens adverſus voluntatem divinæ legis. Ingreſſus eſt templum & ſancta ſanctorum, & ob hoc lepra perfu-

perfusus in fronte est, ita, ut foras civitatem vadens, inter immundos computaretur. Talem igitur principem animæ oportet mori, ut visionem Dei videre possimus. Neque enim frustra scriptum est: *Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum.* Unicuique nostrum vivit Ozias sive Pharao, & non suspiramus, Ægyptia opera facientes. Si autem moritur, tunc suspiramus, ut in Exodo scriptum est. Si Ozias vivit, non videmus gloriam Dei, si autem moritur, tunc videmus statim, ut moritur Ozias, gloriam Dei, tantum hoc sit, ut regnet in nobis sermo ejus, qui dixit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo*, & non regnet ira. Est quidem & peccati rex. Apostolus ita sciens ait: *Non ergo regnet peccatum in mortali vestro corpore.* Miserabilis ille homo, cui peccatum regnat, qui tali se tradit regi, despiciens regnum Dei, & subjiciens se voluptati. Propterea voluptatis amator non est amator Dei. Et secundum Apostolum de quibusdam dicitur: *Amantes voluptatem magis quam Deum.* Et quidem idipsum non de his dictum est, qui omnino sunt infideles, sed de his, qui intrinsecus commorantur, *voluptatem magis quam Deum amantes, qui habent figurationem pietatis, virtutem autem ejus negantes.* Hæc propter mortem regis Oziæ, post cujus interitum vidisse se ait visionem Propheta. Quæ est autem visio? *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & elevatum*, &c. Non omnis, qui videt Deum, videt eum sedentem super thronum excelsum & elevatum. Scio, alium prophetam vidisse Dominum, & vidisse eum super thronum sedentem, sed non excelsum, neque elevatum. Differens scripturam Daniel, dicit: *Throni positi sunt*, & non erat excelsus ille thronus. Et: *veniam, ut sedeam ad judicandum populum in valle Josaphat.* Ergo hic in valle sedit, & in valle eum judicaturus est, quem est condemnaturus. Aliud autem est, videre eum sedentem

ejus dici. Si enim non ita accipiamus, resurgere de sepulchris suis mortuos divina virtute, qui nequaquam sunt sepulturæ mandati, neque in sepulchris depositi, sed sive naufragiis, sive in desertis aliquibus defuncti sunt locis, ita, ut sepulturæ mandari non potuerint, num videbuntur annumerari inter eos, qui de sepulchris resuscitandi dicuntur. Quod utique valde absurdum est. *Et interjectis quidam*: cum ergo Paulus scribit, quod, *sicut stella a stella differt in gloria, ita erit & resurrectio mortuorum*: & quod dicit: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione*, & cætera hujusmodi manifeste hæc de solo corpore scribit. Non enim anima seminata est in corruptione, aut in infirmitate, aut in ignominia. Denique evidenter adjungit his omnibus, & dicit: *Seminatur corpus animale*: ut ne quis putaret, animam esse, quæ seminatur in corruptione, vel in ignominia, vel in infirmitate.

ORIGENIS
HOMILIÆ IN VISIONES ISAIÆ.

HOMILIA I.

Visio prima. *Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum sedentem super solium excelsum.*

1. Quamdiu Ozias rex vixit, non potuit visionem videre Isaias propheta. Erat enim Ozias peccator, & faciens malignum ante conspectum Domini, & agens adversus voluntatem divinæ legis. Ingressus est templum & sancta sanctorum, & ob hoc lepra perfu-

perfusus in fronte est, ita, ut foras civitatem vadens, inter immundos computaretur. Talem igitur principem animæ oportet mori, ut visionem Dei videre possimus. Neque enim frustra scriptum est: *Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum.* Unicuique nostrum vivit Ozias sive Pharao, & non suspiramus, Ægyptia opera facientes. Si autem moritur, tunc suspiramus, ut in Exodo scriptum est. Si Ozias vivit, non videmus gloriam Dei, si autem moritur, tunc videmus statim, ut moritur Ozias, gloriam Dei, tantum hoc fit, ut regnet in nobis sermo ejus, qui dixit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo*, & non regnet ira. Est quidem & peccati rex. Apostolus ita sciens ait: *Non ergo regnet peccatum in mortali vestro corpore.* Miserabilis ille homo, cui peccatum regnat, qui tali se tradit regi, despiciens regnum Dei, & subjiciens se voluptati. Propterea voluptatis amator non est amator Dei. Et secundum Apostolum de quibusdam dicitur: *Amantes voluptatem magis quam Deum.* Et quidem idipsum non de his dictum est, qui omnino sunt infideles, sed de his, qui intrinsecus commorantur, *voluptatem magis quam Deum amantes, qui habent figurationem pietatis, virtutem autem ejus negantes.* Hæc propter mortem regis Oziæ, post cujus interitum vidisse se ait visionem Propheta. Quæ est autem visio? *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & elevatum*, &c. Non omnis, qui videt Deum, videt eum sedentem super thronum excelsum & elevatum. Scio, alium prophetam vidisse Dominum, & vidisse eum super thronum sedentem, sed non excelsum, neque elevatum. Differens scripturam Daniel, dicit: *Throni positi sunt*, & non erat excelsus ille thronus. Et: *veniam, ut sedeam ad judicandum populum in valle Josaphat.* Ergo hic in valle sedit, & in valle eum judicaturus est, quem est condemnaturus. Aliud autem est, videre eum sedentem

ſuper thronum excelſum & elevatum. Et in Michea egreditur, & deſcendit Deus. Et ut videat Sodomam, deſcendit. *Deſcendens*, ait, *videbo, ſi ſecundum clamorem eorum, venientem ad me, conſummaverunt.* Igitur Deus aliquando ſurſum, aliquando deorſum juxta dignitatem videtur negotiorum. *Vidi ergo Dominum*, Iſaias ait, *ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum.* Si video Deum in his, qui hic ſunt, regnantem, non eum video ſuper thronum excelſum & elevatum. Si video eum regnantem cæleſtibus virtutibus, video eum ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum. Quid eſt, quod dicit cæleſtibus virtutibus? Throni, dominationes, principatus, poteſtates, virtutes cæleſtes ſunt. Et ſi video eum, quomodo eis regnet in verbo, *vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum. Et plena erat domus gloria ejus.* Surſum quoque elevatus eſt thronus ejus, plenaque eſt domus gloria ejus. Non arbitror, quia plena eſt domus gloria ejus, hæc, quæ in terra eſt. *Domini eſt terra & plenitudo ejus.* Plenitudinem autem gloriæ Dei non invenies in præſenti: ſed ſi quis ædificaverit templum Deo, videbitur gloria Dei, & ſi ſervat hoc, quod dictum eſt, plena domus videtur gloria Dei. Neſcio autem, an ſic domus gloria compleatur. Et in Levitico, quantum ad præſens pertinet negotium, Deo largiente, legitur in collecta, quæ ſequitur, quia præcepit Dominus, quædam fieri, ut videatur Domini gloria. Nec unquam apparebit gloria Dei, ſi non hæc fiant. Cognoſcimus autem illa, cum lecta fuerint.

2. *Et Seraphim ſtabant in circuitu ejus, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri.* Duo video Seraphim: & unumquodque eorum in ſemetipſo habens ſex alas. Deinde diſpoſitio alarum. Et duabus quidem alis velabant faciem, non propriam, ſed Dei: duabus alis velabant pedes, non proprios, ſed Dei: duabus autem alis volabant. Juxta quod ſcriptum eſt, contrarium ſibi vide-

videtur. Si ſtabant, volare non poterant. Scriptum vero eſt: *Seraphim duo ſtabant in circuitu ejus, ſex alæ uni & ſex alæ alteri: & duabus quidem velabant faciem, & duabus velabant pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum.* Verum hæc Seraphim, quæ circa Deum ſunt, quæ ſola cognitione dicunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, propter hoc ſervant myſterium Trinitatis, quia & ipſa ſunt ſancta. His enim in omnibus, quæ ſunt, ſanctius nihil eſt. Et non leviter dicunt alter ad alterum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, ſed ſalutarem omnibus confeſſionem clamore pronunciant. Quæ ſunt iſta duo Seraphim? Dominus meus Jeſus & Spiritus ſanctus. Nec putes Trinitatis diſſidere naturam, ſi nominum ſervantur officia. Operiebant faciem Dei. Exordium enim Dei ignotum eſt. Sed & pedes. Noviſſimum enim, quod in Deo noſtro eſt, non comprehenditur. Sola enim media videntur. Ante iſta, quæ fuerint, neſcio: ex iis, quæ ſunt, intelligo Deum. Poſt iſta, quæ futura ſunt, juxta quod futura ſunt, neſcio. *Quis pronunciavit ei?* Dixit Eccleſiaſtes. Annuntiate mihi priora & noviſſima, quæ erunt, & dicam, quoniam Dii eſtis. Hinc & Iſaias ait: *Priora annunciate nobis, & ponemus cor noſtrum, & ſciemus & noviſſima eorum, quæ ventura ſunt, indicate nobis. Quæ ventura ſunt, in futurum nunciate, & dicemus, quoniam Dii eſtis.* Ex quo ſi quis dixerit præterita, & poterit noviſſima dicere: Deus eſt: quis ergo poteſt dicere præter Seraphim, *Sanctus, Sanctus, Sanctus?* Seraphim autem nudaverunt quandam partem Dei, ut ita dicam, medietatem ejus, & clamabant aliud ad aliud aſſiſtentia Deo: atque dicentia, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Stant igitur & moventur, ſtant cum Deo, moventur demonſtrantia Deum. Intellige enim, quia velant faciem, velant pedes, non moventur, quæ velata ſunt, non velantur, quæ volant, & di-

cunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria ejus.* Domini mei Jeſu Chriſti nunciatur adventus; nunc itaque plena eſt omnis terra gloria ejus. Aut certe necdum plena eſt, ſed futurum, ut impleatur, cum expleta fuerit oratio, qua patrem nos ipſe Dominus juſſit orare. *Cum oraveritis*, inquiens, *dicite: Pater noſter, qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.* Adhuc in cælo voluntas eſt patris, in terris necdum voluntas ejus expleta eſt, ut ipſe Jeſus juxta diſpenſationem carnis, quam induerat, ait: *Dedit mihi univerſam poteſtatem, ut in cælo & in terra.* Nunquid poteſtatem non haberet in terra is, qui habebat in cælis? & aliquid de mundo acciperet, qui in ſua venerat? Sed ut ita crederetur Deus in terra, quomodo credebatur in cælo, ergo accepit poteſtatem homo Chriſtus, quam ante non habuit: & uſque ad præſens necdum habet in terra omnium poteſtatem. In his quippe, qui peccant, necdum regnat, ſed quando ei data eſt & horum poteſtas, cum ei ſubdita fuerint omnia, tunc complebitur poteſtas, & perambulabit, ſubjiciens ſibi omnia. Quidam autem necdum volunt ſubjici ei, verum adhuc inimicis ejus ſubjiciuntur. Nos porro dicamus: *Nonne Deo ſubjecta erit anima mea?* Apud Deum enim ſalutare meum.

3. *Et duabus volabant, & dicebat alterum ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria ejus. Et elevatum eſt ſuperliminare a voce, qua clamabant*, voce Jeſu Chriſti & voce Spiritus ſancti. Si aliquis e nobis clamantium audierit vocem Jeſu Chriſti & Spiritus ſancti, elevatur ſuperliminare, & altius fit quam eo tempore, cum elevatum eſt, cumque dictum eſt: *Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.*

4. *Et*

4. *Et domus impleta eſt fumo.* Ex remiſſione ignis cuncta impleta eſt domus. Fumus autem vapor ignis eſt. *Et dixi: Omiſer ego, quoniam compunctus ſum, quia, cum ſim homo, & immunda labia habeam.* Non poſſum ſentire, quare humiliaverit ſeipſum Iſaias. Verum dicit: teſtimonium enim dat ſcriptura, quia ejus mundantur labia ab uno ex Seraphim, qui miſſus eſt, ad auferenda ejus peccata. Unus autem ex Seraphim Dominus meus Jeſus Chriſtus eſt, qui ad auferenda peccata noſtra a patre miſſus eſt, & dicit: Ecce abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua circummundavi. Nec putes naturæ contumeliam, ſi filius a patre mittitur. Denique ut unitatem deitatis in Trinitate cognoſcas, ſolus Chriſtus in præſenti lectione nunc peccata dimittit, & tamen certum eſt, a Trinitate peccata dimitti. Qui enim in uno crediderit, credit in omnibus. Deferatur ergo mihi de altario cæleſti forceps, ut tangat labia mea. Forceps Domini, ſi tetigit labia mea, mundat ea. Et ſi mundaverit ea, & circumciderit a vitiis, ut nuper diximus, aperiam verbo Dei os meum, nec ulterius ſermo immundus exiet ex ore meo: quia, *cum ſim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habito.* Seraphim, quod miſſum fuit, mundavit labia prophetæ, non mundavit autem labia populi. Confeſſus eſt enim ipſe, immunda labia ſe habere, & in medio populi, immunda labia habentis, habitare. Sed hoc, quod miſſum eſt Seraphim, non judicavit dignos eſſe de populo, ut & illorum labia emundaret, & idcirco adhuc impie agunt, idcirco adhuc Domino meo Jeſu Chriſto repugnant, adhuc ei maledicunt immundis labiis. Ego autem precor, ut veniens Seraphim, emundet labia mea.

5. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis.* Cur non dicamus in præſenti traditionem quamdam Judæorum veriſimilem quidem, nec tamen veram, & ſolu-

tionem ejus, quare non inveniamus? Aiunt, ideo Isaiam esse sectum a populo, quasi legem prævaricantem, & extra scripturas annunciantem. Scriptura enim dicit: *Nemo videbit faciem meam, & vivet.* Iste vero ait: *Vidi Dominum Sabaoth.* Moyses, aiunt, non vidit, & tu vidisti. Et propter hoc eum secuerunt, & condemnaverunt eum ut impium. Non enim sciebant, quia duabus alis velaverunt faciem Dei Seraphim. *Vidi Dominum*, sed faciem non vidit Isaias, nec Moyses vidit. Posteriora vidit, ut scriptum est, Moyses. Veruntamen vidit Dominum, etsi faciem ejus non vidit. Et hic ergo vidit, licet faciem non viderit. Male igitur condemnaverunt Prophetam. *Et regem Dominum Sabaoth vidit oculis meis, & missus est ad me unus de Seraphim.* Non est unus Domini mei Jesu Christi adventus, quo descendit ad terras: & ad Isaiam venit, & ad Moysen venit, & ad populum venit, & ad unumquemque prophetarum venit: neque tu timeas, etiam si jam cælo receptus est, iterum veniet. Quia autem & ante præsentiam carnalem ad homines venerit, ipsum accipe testem denunciantem atque dicentem: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui missi sunt ad te, quoties volui colligere filios tuos.* Quoties volui. Non dicit, non vidi te nisi isto adventu: sed dicit, quoties volui. Et per singulos prophetarum convertens se, ego, inquit, eram Christus, qui loquebar per prophetas. Dixi, neque tu timeas, & nunc mittitur Jesus Christus. Non mentitur. *Vobiscum sum*, ait Dominus, *omnes dies usque ad consummationem sæculi.* Non mentitur. *Ubi duo vel tres collecti sunt in nomine meo, & ego sum in medio eorum.* Quoniam igitur præsto est, & assistit Jesus Christus, & paratus est & præcinctus summus sacerdos, offerre patri interpellationes nostras, surgentes per ipsum sacrificia patri offeramus. Ipse enim propitiatio est pro peccatis nostris, cui est gloria *& imperium in* sæcula sæculorum. Amen HO-

HOMILIA II.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Ecce virgo in utero concipiet, &c. Cap. VII.*

1. Quantum ad dictum attinet, verecunde fecit Achaz, cum ei fuiſſet imperatum, ut peteret ſignum in profundum aut in excelſum, & rationem reddidit, cur petere noluerit. Ait quippe: *Non petam, & non tentabo Dominum.* Eſt tamen ſuper hoc verbo culpatus, & dicitur ad eum: *Audite nunc domus David. Numquid modicum vobis, præſtare certamen hominibus, & quomodo Domino præſtatis certamen?* Deinde dicitur hæc repromiſſio: *Ideo Dominus ipſe dabit vobis ſignum. Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel.* Hæc exponantur, & de reliquis videbimus, indigentes & in illis gratia Dei, ut manifeſtentur. Jubetur, ut petat ſignum, non ſimpliciter, ſed ſibi ipſi. Sermo quippe ait: *Pete tibi ſignum a Domino Deo tuo in profundum aut in excelſum.* Propoſitum eſt ſignum Dominus meus Jeſus Chriſtus. Hoc enim eſt ſignum, quod jubetur, ut ſibi poſtulet in profundum aut in excelſum. In profundum quidem, quia, qui deſcendit, ipſe eſt. In excelſum vero, quia, qui aſcendit ſuper omnes cælos, ipſe eſt. Mihi autem hoc ſignum propoſitum Dominus meus Jeſus Chriſtus in profundum & in excelſum, nihil prodeſt, ſi non mihi fiat myſterium de profundo & excelſo ejus. Cum enim ego receperò myſterium de Chriſto Jeſu, de profundo & excelſo, tunc accipiam ſignum ſecundum præceptum Domini, & dicetur mihi quaſi habenti in memetipſo profundum & excelſum: *Neque dixeris in corde tuo: Quis aſcendit in cælum? Hoc eſt Chriſtum deducere. Aut quis deſcendit in abyſſum? Hoc eſt Chriſtum ex mortuis reducere.*

ducere. Juxta eſt verbum tuum vehemens *in ore tuo, & in corde tuo.* Præcipitur ergo nobis omnibus, ut petamus nobis hoc ſignum, ut nobis utile fiat ſignum, quod dat Dominus Deus in profundum & in excelſum. Si quis autem eſt, qui ſciat, & rationabili contemplatione cognoſcat hoc, quod dictum eſt, *in profundum & in excelſum*, non disjunctive eſſe dictum, ſignificat enim hoc, quod utrumque poſſit. *Pete tibi ſignum a Domino in profundum & in excelſum.* Et in promiſſione autem dixit Apoſtolus: *Ut* cognoſcamus, *quid ſit profundum & excelſum, & longitudo, & latitudo. Et dixit Achaz, non petam.* Incredulus fuit. Dixit enim: pete tibi ipſi. Populus autem uſque hodie non petit ſignum, propterea non habet illum, & præbet Domino certamen populus, qui non recipit Dominum meum Jeſum Chriſtum. Deinde alia ſequitur quæſtio. Iſto enim dicente: *Non petam, neque tentabo Dominum:* & æſtimante, tentationem eſſe, ſi peteret ſignum, ait: *Audite nunc domus David. Numquid vobis modicum eſt, præſtare certamen hominibus, & quomodo Domino præſtatis certamen?* Non præſtat autem certamen Domino, neque hominibus eum arbitror præſtare certamen, qui petit ſignum in profundum aut in excelſum. Certamen quippe Dei eſt, quomodo ſalvet hominem. Non præſtat igitur certamen Domino, qui confugit ad ſalutem. Qui vero Domino certante, ut ſalvet hominem, fugit a ſalute, & procul recedit a Domino, præſtat Domino certamen. *Ideo dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel.* Veritas exemplarium prophetæ hujus dicit, *vocabis.* In Matthæo porro ſcimus iectitari: *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Non poſſumus dicere, quia oporteat minus, aliquid facere de Propheta. Quomodo vero evangelium hanc habet ſcripturam? Utrum ab aliquo non intelligente, & ad faciliora currente,

rente, quomodo & in aliis multis factum eſt: an ſic a principio, ut dicat forſitan aliquis editum eſſe evangelium: qui vult, deliberet. Propheta quidem manifeſte habet, *& vocabis nomen ejus Emmanuel.* Novi quemdam in exordio ſcripturarum evangelii legentem: *Et vocabis nomen ejus Emmanuel*, dixiſſe intra ſeipſum: Quid eſt, vocabis? Quis vocabit? Achaz. Et quomodo potuit Achaz de ſalvatore, qui poſt generationes multas venit, audire: *Vocabis nomen ejus Emmanuel*: atque ita pro eo, quod eſt, *vocabis*, ſcripſiſſe, *vocabitur.* Sed vide, quia non Achaz dicitur: *Et vocabis nomen ejus Emmanuel*, ſed domui David vide manifeſte dictum: *Audite nunc domus David: Numquid modicum vobis eſt, præſtare certamen hominibus, & quomodo Domino præſtatis certamen? Ideo dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel.* Sed quando itaque non intelligimus hoc, quod dictum eſt, nihil ex eo minus faciamus, neque ad faciliora curramus, ſed expectemus, donec gratia Dei ſubjiciat nobis per illuminationem ſcientiæ explanationem quæſtionis: aut certe rurſum gratia Dei, per quem vult, illuminet nos, ut non ultra quæramus, ſed quæſtio noſtra ſolvatur. Si autem temere ad non intellecta prorumpimus, nos ipſos cauſabimur. Quæ eſt ergo domus David? Si David Chriſtus eſt, ut frequenter probavi, domus David nos ſumus eccleſia Dei: & dicitur nobis, qui eccleſia ſumus, ut non præſtemus certamen Deo ſupra dictum, ſed dante Domino ſignum ſuſcipiamus illud. Nobis, non domui David iſta dicuntur. Et prophetatur, quia, ſi quis eſt domus David, vocabit nomen ejus Emmanuel. In adventu enim Chriſti ſola eccleſia noſtra de Chriſto dicit: *Nobiscum Deus.* His, ut dedit gratia Dei, explanatis, alia jam quæramus ænigmata.

2. *Butyrum & mel manducabit.* Quomodo Chriſtus prophetatur butyrum & mel comeſturus? Si hoc fuerit expoſitum Domino tribuente, rurſus ea, quæ ſequuntur, aliam nobis ingerent quæſtionem. Utinamque omnes faceremus illud, quod ſcriptum eſt: *Scrutamini ſcripturas.* Plura ex corporalibus cibis nominata ſunt in ſcripturis pro eſcis ſpiritalibus. *Quaſi modo nati parvuli rationabile & ſine dolo lac deſiderate.* Ergo eſt ſine dubio lac rationabile, & oportet nobis iſtiusmodi lac quærere. Rurſum in Proverbiis de melle ſcriptum: *Mel inveniens comede, quod ſufficit, ne forte plenus evomas.* Num curavit Spiritus ſanctus de melle iſto, quod notum eſt, ne forte plus comedamus? Sed ſentiens utique Spiritus ſanctus mel ſpiritale, ait: *Mel inveniens comede, quod ſufficit.* Quid autem ſentiens, Spiritus ſanctus præcepit nobis, ut, ſi inveniremus mel (inviſibile eſt ſi quidem mel) comedamus, quod ſufficit? *Vade*, ait, *ad apem, & diſce, quomodo operatrix eſt.* Et inveniuntur prophetæ apes eſſe. Fingunt ſiquidem ceras, & mella conficiunt, & ſi audienti mihi expedit dicere, favi eorum ſcripturæ ſunt, quas reliquerunt. Et volens veni ad ſcripturas, & inveni mel. Sed *comede mel.* Et in Proverbiis rurſus dicitur: *Bonus eſt enim favus, ut indulcentur fauces tuæ.* Putasne, hoc dicit Spiritus ſanctus, comede mel, quod in uſu eſt, bonum enim eſt? Ego non audeo dicere, quia de melle corporeo mihi præcipiat Spiritus ſanctus, *comede mel.* Ecce non habeo, aut certe naturæ hujusmodi ſum, ut de melle comedere non poſſim: qua ratione mihi dicit, comede mel, & noli comedere carnes, ſed comede fili mel, bonum eſt enim. Si videas apes prophetas, & opus eorum mella vel favos, tunc videbis, quomodo pro dignitate ſancti Spiritus intelligas, *comede mel fili, bonum eſt enim.* Si quis meditatur eloquia divina, & nutritur ſermonibus ſcripturarum, complet mandatum divinum jubens,

comede

comede mel fili: & faciens, quod jussum est, petitur sermone, qui sequitur, *Bonum est enim.* Quia bonum est hoc mel, quod in scripturis invenitur. Quod autem dicitur: *Vade ad apem*, istiusmodi est. Est quædam, ut ita dicam, apis super apes: & quomodo inter apes rex quidam est, qui nominatur esse rex, sic princeps apum Dominus est Jesus Christus, ad quem mittit me Spiritus sanctus, ut comedam mel, bonum est enim, & favus ejus, ut indulcentur fauces meæ. Et forte subtiliores litteræ favi erunt, mel vero est, qui in his est, intellectus. Iste porro, qui est natus ex virgine Emmanuel, butyrum & mel manducat, & quærit, ab unoquoque nostrum butyrum manducare. Quomodo a singulis nostrum butyrum quærit & mel, sermo edocebit. Opera nostra dulcia, sermones nostri suavissimi & utiles, mella sunt, quæ manducat Emmanuel, quæ manducat iste, qui natus est de virgine. Si vero sermones nostri amaritudine pleni sunt, ira, animositate, molestia, turpiloquio, vitiis, contentione, dedit in os meum fel, & non comedit ab his sermonibus salvator. Comedet autem salvator de sermonibus, qui sunt apud homines, si fuerint sermones eorum mel. Approbemus hoc de scripturis. *Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis aperuerit mihi ostium, ingrediar ad eum, & cœnabo cum illo, & ille mecum.* Igitur ipse pollicetur, se ex nostris cœnaturum nobiscum esse. Certum est autem, quia & nos cum illo cœnamus, si cœnemus illum. Comedens quippe de nostris bonis sermonibus, operibus & intellectu, repascit nos suis escis spiritalibus, & divinis, & melioribus. Propterea quia beatum est, suscipere salvatorem, apertis ostiis principalis cordis nostri, præparemus ei mella, & omnem cœnam ejus: ut ipse nos ducat ad magnam cœnam patris in regno cælorum, quæ est in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMI-

HOMILIA III.

De ſeptem mulieribus. Cap. IV.

1. Septem mulieres patiuntur opprobrium, & circumeunt, quærentes eum recipere, qui poſſit auferre opprobrium earum. Ipſæ ſeptem mulieres repromittunt, ut ſuum panem manducent, & veſtimentis ſuis operiantur. Non neceſſe habent panem ejus, ſed nomen ejus, qui opprobrium earum poſſit auferre. Non indigent veſtimentis hominis, quem aſſumunt. Meliora habent veſtimenta, quam poteſt eis homo præſtare. Lautiores habent cibos, quam conditio poteſt humana largiri. Cujus ergo ſint ſeptem mulieres, & quod ſit opprobrium earum, dignum eſt conſiderare. Septem mulieres una ſunt; Spiritus enim Dei ſunt. Et eſt iſta una, ſeptem ſunt. Spiritus enim Dei eſt ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus timoris Domini. Iſta ſapientia patitur opprobrium a multis ſapientiis inſurgentibus in ſe. Iſte verus intellectus ſuſtinet opprobrium ab intellectibus falſis. Iſtud magnum conſilium opprobratur a multis conſiliis non bonis. Iſta virtus maledicitur a quadam, quæ, cum non ſit virtus, repromittit, ſe eſſe virtutem. Iſta ſcientia patitur opprobrium a quadam falſi nominis ſcientia nomen ſuum furripiente. Iſta pietas exprobratur, ab ea, quæ, cum ſe dicat eſſe pietatem, impietas eſt, & impios inſtruit. Iſte timor patitur opprobrium ab eo, qui putatur eſſe timor. Multi enim pollicentur divinum metum, ſed non cum ſcientia metuunt. Quomodo ergo iſtæ ſeptem patiuntur opprobrium, conſideremus. Vide ſapientiam ſæculi hujus, vide ſapientiam principum mundi hujus, quomodo exprobrant ſapientiam Chriſti mei, & quomodo exprobrant ſapientiam judaiſmi veri, juxta quem

nos

nos circumcidimur ſpiritaliter, iſti vero præciduntur. Intellige itaque, quomodo ſapientia ſæculi hujus & principum mundi iſtius maledicunt ſapientiæ: & ob hoc quæritur homo, qui cum iſtis ſeptem ſpiritalibus velut mulieribus fit, ut auferat earum opprobrium. Proprie unus eſt homo, qui auferat earum opprobrium. Quis eſt iſte homo? Jeſus, qui exivit juxta carnem de radice Jeſſe, factus ex ſemine David ſecundum carnem, prædeſtinatus filius Dei in virtute juxta ſpiritum juſtificationis. Exiit quippe virga de radice Jeſſe. Virga non eſt primogenitus omnis creaturæ, virga non eſt, qui in principio erat apud Deum Deus verbum, ſed virga de radice Jeſſe, qui juxta carnem natus eſt. Exiit ergo virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendit. Quis eſt flos, & quæ eſt radix? Ambo enim in unum idipſum ſubjacent. Differentia autem eſt negotiorum. Nam ſi peccator es, non eſt tibi flos, neque videbis florem, qui eſt ex radice Jeſſe. Veniet enim & ad te virga, quomodo diſcipulus virgæ & floris loquitur. De virga quidem dicit: *Quid vultis, in virga veniam ad vos?* De flore vero: *An in charitate Dei & ſpiritu manſuetudinis?* Exiit ergo de radice Jeſſe virga ſapientiæ ei, qui ſuppliciis plectitur, virga ei, qui indiget increpatione, virga ei, qui neceſſe habet, ut arguatur: flos vero ei, qui jam eruditus eſt, & non indiget dura correctione, vel certe non indiget pœnis, ſed valenti jam florere incipere, & ad perfectum fructum exire. Primum enim flos oſtenditur, deinde poſt florem virga fit, & ad fructum exit. Exiit virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendet, & requieſcent ſuper eum ſeptem mulieres, ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus requieſcet ſuper eum. Spiritus enim ſapientiæ non requievit in Moyſe, ſpiritus ſapientiæ non requievit in Jeſu Nave, ſpiritus ſapientiæ non requievit in ſingulis prophetarum, in Iſaia, in Hieremia.

2. Nec

2. Nec vero quaſi blasphemantem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Jeſum Chriſtum: ſed ſuſtinentes conſiderate, quod dicitur, & videbitis, quia in nullo eorum requieverit ſpiritus, non quod ad nullum eorum venerit, ſed quod in nullo requieverit. Venit ſuper Moyſen, & non credidit Moyſes poſt ſpiritum ſapientiæ, qui venit ad eum. *Audite* enim, ait, *contumaces: Numquid ex petra iſta educam vobis aquam?* Venit ſuper omnes juſtos, venit & ſuper Iſaiam: ſed quid ait? *Immunda labia habens: & in medio populi immunda labia habentis, ego habito.* Venit ſpiritus ſapientiæ poſt illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, ſed non requievit. Miniſtro quidem eo uſus eſt, non autem requievit. Tribulatur, ad quemcumque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec eſt juſtus ſuper terram, qui faciat bonum, & non peccet. *Nemo mundus a ſordibus, neque ſi una die ſit vita ejus, numerati autem menſes ejus.* Igitur ſuper nullum requieſcit. Poſſumus & de evangelio probare, quia venit ſpiritus ſuper multos, & non manſit in eis. Ante paululum lectum eſt: *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis in æternum.* Non ait, non erit, ſed, *non permanebit.* Unum vidit Joannes ſolum, in quo permanſit, & ſignum hoc erat: *Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem in eo, iſte eſt filius Dei.* Miniſtravit quidem verbo Dei ſpiritu deſcendente: poſt modicum peccat, poſt modicum otioſum verbum loquitur: neſcio autem, ſi & ſine peccato maneat. Putasne, præſente ſpiritu peccare conceditur? Super nullum ergo requievit ſpiritus Dei, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Exiit virga de radice Jeſſe, & flos de radice ejus aſcendit, & requieſcit ſuper eum ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ, ſpiritus intellectus, ſpiritus conſilii & virtutis.* Propter hoc magni conſilii eſt angelus, propter hoc invaluit, & invaleſcens aſcendit, & mirantur

eum

eum virtutes aſcendentem, & dicunt de eo: Iſte eſt Dominus fortis & potens in prælio. Ad hunc ergo dicam in cæleſtia aſcendentem, vel ad fortitudinem ejus. *Et requievit ſuper eum ſpiritus conſilii & fortitudinis. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.* Requievit ergo ſuper eum ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſapientiæ & pietatis, & implevit eum ſpiritus timoris Domini.

3. Mulieres igitur quærentes, quem aſſumant, apprehendent ſeptem unum hominem. Et hoc ex prioribus pendet, & oportet primo cognoſcere, quando recipiant ſeptem mulieres unum hominem. Cum fortes Hieruſalem humiliati fuerint, cum luxerint thecæ eorum ornamenta filiarum Sion, cum derelicta fuerit illa ſola, cum eliſa fuerit ad terram, *tunc apprehendent ſeptem mulieres unum hominem, dicentes: Panem noſtrum manducabimus, & veſtimentis noſtris operiemur: veruntamen nomen tuum invocetur ſuper nos.* Tunc apprehendent & vere tenebunt ſeptem mulieres hominem unum Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, juxta quod intelligitur homo, juxta quod natus eſt, juxta quod corpus aſſumpſit. *Apprehendent ſeptem mulieres hominem unum, dicentes: Panem noſtrum manducabimus.* Multi ambulant homines, & nullum apprehendunt mulieres, nullus eis placet homo. Non enim propter inopiam hominum unum hominem apprehendunt, non propter raritatem hominis, qualem voluerunt, talem quæſierunt: unum ſolum repererunt hominem, quem apprehenderunt, ut dicant ei: *Panem noſtrum manducabimus, & veſtimentis noſtris operiemur.* Eſt quidam cibus ſapientiæ, eſt quidam cibus ſimiliter intellectus & reliquorum ſpirituum. Quis eſt iſte cibus? Non timeo dicere, cibus alius eſt extra iſtos: forte ut meus eſt cibus ſermo Dei, qui ait: *Ego ſum panis vivens, qui de cælo deſcendi, & vitam do mundo:*

sapientia. Singulæ hæ
ornamenta. *Verumtamen nomen*
nos, aufer opprobrium noſtrum.
pientiæ? Jeſus. Quid eſt: *Inv*
per nos? Ego ſum ſapientia, vole
ut ego ſapientia dicar Jeſus, ut
um magnum & fortitudo, & ſciet
Dei nominentur Jeſus, ut omni
tuum fiat. *Nomen tuum invocetu*
probrium noſtrum. Revera abſtuli
Ideirco ſurgentes, oremus Deu
hominem, ut ſeptem mulierum ſp
ceret, ut & nobis iſte homo tril
harum mulierum: ut aſſumentes
tes, intelligentes in Deo & hom
adornantes animam noſtram in C
gloria & imperium in ſæcula ſæcul

---

faciem ejus: & forte angeli, qui vident jugiter faciem patris, qui est in cælis, vident & principia negotiorum. Sic autem & pedes abscondunt ante homines Seraphim. Novissima enim ut sunt, non valent enarrari. *Quis annuncievit de novissimis?* ait scriptura. Quæ videmus (ut tamen concedatur, quia aliqua videmus) media sunt: quæ ante mundum fuerint, ignoramus. Fuerunt porro quædam ante mundum. Quæ post mundum secutura sint, ad certum non apprehendimus. Erunt autem alia post mundum. Ea igitur, quæ scripta sunt: *In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat invisibilis & incompositа, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquas*, apprehenduntur. Mundæ erant aquæ istæ, in quibus incubabat spiritus Dei. Sed & tenebræ, quæ super abyssum erant, non sunt ingenitæ. Utrumque enim ex nihilo creatum est. Audi in Isaia dicentem Dominum: *Ego Deus, qui construxi lucem, & feci tenebras.* Audi sapientiam in Proverbiis prædicantem: *Ante omnes abyssos nata sum.* Non erant ista ingenita, sed quando, vel quomodo sunt nata, nescio. Velantur enim a Seraphim priora operum Dei, id est, facies Dei: similiter autem & pedes. Ea, quæ post extremum sæculum futura sunt in sæcula sæculorum, quis potest exponere? Garrulorum est hominum, horum notitiam polliceri, nescientium, quia homo ea tantum potest capere, quæ media sunt, & ea, quæ post mundum usque ad consummationem in judicio sunt futura, de pœnis, de retributione. Et horum quoque multa absconsa sunt nobis, ut propter hoc quidem scriptum sit: *Duabus velabant faciem.* Non solum autem velabant, sed & contegebant, id est, sic velabant, ut nec modicum videretur priorum, dico autem faciei: neque paululum quid agnoscerctur novissimorum, hoc est, pedum ejus. *Duabus volabant.* Aperta sunt media ad contemplandum. *Et clamabant*

alter ad alterum. Non alter ad plures, ſed alter ad alterum. Audire enim ſanctitudinem Dei, quæ annunciatur a Salvatore, juxta dignitatem rei nemo poteſt niſi Spiritus ſanctus: quomodo rurſum inhabitare ſanctimoniam Dei, quæ annunciatur a Spiritu ſancto, nemo poteſt niſi ſolus Salvator. Ob id alter ad alterum clamabant, & dicebant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Non eis ſufficit, ſemel clamare, *Sanctus*, neque bis, ſed perfectum numerum Trinitatis aſſumunt, ut multitudinem ſanctitatis manifeſtent Dei, quæ eſt trinæ ſanctitatis repetita communitas, ſanctitas patris, ſanctitas unigeniti filii, & Spiritus ſancti. *Etenim ſanctificans, & ſanctificati ex uno omnes.* Qui ſanctificat, Salvator eſt, juxta hoc, quod homo eſt a Deo patre accipiens ſanctitatem. Dicunt itaque: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Interpretatur Sabaoth, ut Aquila tradidit, Dominus militiarum.

2. *Plena eſt omnis terra gloria ejus.* Olim plena domus erat gloria, nunc vero his, qui ſuper terram ſunt, a Seraphim prophetatur, quia futurum ſit, ut univerſam terram gloria Dei mei Chriſtus impleat. In omnibus quippe, qui converſatione ſua glorificent Deum, gloria Dei eſt, atque ita univerſa terra plena eſt gloria Dei. Olim non omnis terra plena erat gloria Dei, ſed unus angulus terræ, quando dicebatur: *Notus in Judæa Deus, in Iſrael magnum nomen ejus.* Gloria Deo, qui miſit filium ſuum, ut omnis terra plena fieret gloria ſua. Sed quid tibi prodeſt, ſi terra plena ſit propter eccleſias beatorum, qui ubicumque ſunt, gloria Dei, tu autem non ſis particeps gloriæ plenitudinis Dei? Et tu ergo labora, & in cunctis enitere, ut ſis gloriam Dei quærens, ut inhabitet & inveniat locum in te, & fias etiam tu cum omni terra, in qua eſt gloria Dei plena, gloria ejus. Quomodo fit per ſingulos noſtrum plenitudo gloriæ Dei? Si, quæ facio, quæ loquor, in gloriam Dei fiant,

plenus

plenus ſermo meus & actus ſit gloria Dei. Si & proceſſus, & ingreſſus meus in gloriam Dei eſt, ſi cibus, ſi potus meus, ſi omnia, quæ facio, in gloriam Dei fiant, & ego particeps ſum iſtius dicti: *Plena eſt terra gloria ejus.* Cum ergo omnia iſta fecero, elevatum eſt ſuperliminare a voce Seraphim, qua clamabant. Beatum eſt itaque, unumquemque noſtrum ita laborare, ut particeps fiat oſtii, & ſuperliminaris oſtii, quod juxta intellectum eſt Chriſtus Deus. Neque enim indecens dictu, reor, oſtium carnem, & ſuperliminare verbum nuncupari.

3. *Elevatum eſt ſuperliminare a voce, qua clamabant, & domus repleta eſt fumo.* Fumus iſte donum eſt de gloria Dei. *Et dixi: O miſer ego, quoniam compunctus ſum.* Antequam videas viſionem, non confiteris te eſſe miſerum, o Iſaia? Non ait: quamdiu vixit Oſias, neque in ſenſum meum venit, quia miſer eſſem. Incipio autem noſſe, quia miſer ſum, quando video viſionem, moriente mihi Oſia rege leproſo, & dico: *O miſer ego!* Nunc incipio & ego confiteri Domino, & dicere de memetipſo: O miſer ego! Quomodo Iſaias dicit: O miſer ego. Proxime autem huic & Apoſtolus dicit: *Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Beatum eſt ergo, ut miſerum me fatear. Si me humiliavero, & pœnitens ſuper peccatis meis flevero, exaudiet me Deus, & dabit mihi liberatorem, & dicam: *Gratias Deo per Jeſum Chriſtum dominum noſtrum.* Verum ex corde dicamus: Miſer ego ſum. Unusquisque recordetur cauſas miſeriarum ſuarum, & delicta, & dicamus ſurgentes ad orationem, memores quidem quaſi confitentes, obliti autem quaſi jam non facientes, & dicamus: *Miſer ego, quoniam compunctus ſum.* Non eſt compunctus, antequam videret viſionem, antequam Oſias moreretur: cum incipit pœnitentiam agere, ſtatim dicit: *Quoniam compunctus ſum.* Si quis ſine ſenſu eſt juxta

interiorem hominem, cum peccator ſit, non ec pungitur: ſed quaſi in exteriora membra licet ac beas ſtimulum, non ſentit mortuum corpus, eod modo ſi adhibeas peccatori verba divina mortific per peccatum, & non agenti pœnitentiam, neque n ſtus eſt, neque pœnitet, neque habet triſtitiam, oper tem confeſſionem, triſtitiam, quæ ſecundum Deum Si quis autem vult ſalvari, & audierit ſermones arguer ſe, & corripientis, ſtatim dicit: O miſer ego. Nec ſuff dicere, *miſer ego*, apponendum eſt ei, *quia compunctus ſi* Utinamque amplius compungamur. Quanto enim p compungimur, tanto plus nobis peccatorum vinc laxantur. Propter hoc Achab ille non multum ut tatis eſt conſecutus, quia non multum compunc eſt: ſed compunctus quidem eſt ſemel tantum. Qu obrem dictum eſt: *Vidiſti, quomodo compunctus eſt Ach* Si vero quis talis fuerit, ut non ceſſet compun dicit ſimiliter ut Apoſtolus: *Non ſum dignus vocari ſtolus propter hoc, quod perſecutus ſum eccleſiam Dei, Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt iſta gratia, Fidelis Deus, quia Jeſus Chriſtus venit in hunc mund peccatores ſalvare, quorum primus ego ſum.* Videſ quia multum compunctus eſt, & non ſemel, ſed ſe per ſcribens, & loquens, & agens compunctus e Quomodo & Iſaias in præſenti, qui dicit: *O miſer ſum, compunctus ſum, quia, cum ſim homo, & imm da labia habeam, & in medio quoque populi immunda la habentis habitem.* Annotemus & aliud quiddam, q peccata Iſaiæ non in factis, ſed tantum in ſermonib erant. Propter quod ait: *Quia cum homo ſim, & munda labia habeam.* Erat autem & populus immur labia habens. Non decuit, eum accuſare populu & dicere, plura peccata in eo eſſe, quam immun rum labiorum.

4. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis.* *quando* de Deo cogitaverimus, cum adhuc ſum pecca-

peccatores, & nos dicamus, quæ nunc dicit propheta: *Et miſſus eſt ad me unus de Seraphim.* Quam bonus Deus? Quia, inquit, audio confitentem Iſaiam; dixit enim: *O miſer ego:* quoniam audio pœnitentem, ait quippe: *Compunctus ſum:* quia propria delicta pronunciavit, dicens: *Quia cum ſim homo, & immunda labia habeo, & in medio quoque populi immunda labia habentis habitem,* & ego adhuc loquente eó dico: Ecce adſum. *Et miſſus eſt ad me unus de Seraphim, & in manu ſua habebat carbonem.* Carbo defertur ad prophetam, ut per ignis uſtionem purgentur labia ejus, quæ aliquando peccaverant. Quis eſt iſte unus de Seraphim? Dominus meus Jeſus Chriſtus: iſte juxta diſpenſationem carnis miſſus eſt, habens in manu ſua carbonem, & dicens: *Ignem veni mittere ſuper terram, & utinam jam ardeat.*

5. *Et miſſus eſt ad me unus de Seraphim, & in manu ejus habebat carbonem, quem acceperat forcipe de altari,* Non quocumque ſimpliciter & fortuito propheta igne purgatur, ſed qui eſt de altari Dei. Si purgatus non fueris altaris igne, reſidet tibi ille, de quo dictum eſt: *Ite a me in ignem æternum, qui præparatus eſt Zabulo & angelis ejus.* Non eſt talis ignis de altari. Omnes igni tradendi ſunt, ſed non omnes uni igni, alios de altari ignis expectat, alios ignis, qui præparatus eſt Zabulo & angelis ejus. Tangat ergo labia mentis & animæ noſtræ ſermo corripiens, ut & nos dicamus: *Et tetigit os meum.* Si mundavero os meum, ut nihil otioſum, nihil fatuum, nihil turpe, nihil ſcurrile (ut omnia ſemel nominem) nihil eorum, quæ interdicta ſunt, loquar, tunc poſſumus dicere: *Tetigit os meum.* Porro quamdiu immunda labia habeo, & immundas res gero, propter verba peccati non tangit os meum ignis de altari, neque mittitur ad me unus de Seraphim.

6. *Et dixit: Ecce tetigi labia tua, & abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgavi.* Mordeat nos ſermo divinus, exurat animas noſtras: dicamus audientes: *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis?* ut auferantur iniquitates noſtræ, atque peccata, & mundi effecti, mundo ore, mundoque corde, & munda tota conſcientia gratias agamus omnipotenti Deo, in Chriſto Jeſu, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

HOMILIA V.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Quis elevavit ab oriente juſtitiam*, & de viſione iterum aliter. *Cap. VI.*

1. Ait Prophetes, eſſe Chriſtum viventem juſtitiam, & putabamus nos, ab Apoſtolo dictum eſſe, quia Chriſtus ſit *juſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, & ſapientia.* Forte autem & Apoſtolus inſtructus a prophetis, novit animatam eſſe juſtitiam, & viventem. Quæ eſt iſta juſtitia? unigenitus Dei. Quia autem non ab Apoſtolo ortum eſt, Chriſtum eſſe juſtitiam, & viventem, & ſubſiſtentem juſtitiam, ſed invenies & a propheticis ſermonibus hoc nobis myſterium exhibitum, certum & a capitulo, in quo nunc lectio conquievit. *Quis* enim, inquit, *ſurgere fecit ab oriente juſtitiam, & vocavit eam ad pedes ſuos?* Vocavit juſtitiam. Manifeſtum eſt, animatam eam eſſe, ſi ambulet vocata. Vocavit autem Chriſtum pater, quo ob noſtram ſalutem ad nos iter faceret, & deſcenderet de cælo ad nos: *Nemo* enim *aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit filius hominis.* Vocavit eum de oriente: non de iſto ſenſibili, ſed de oriente lucis veræ. Propter quod ſcriptum eſt: *Quis exurgere de oriente fecit juſtitiam, & vocavit eam ad pedes ſuos?*

suos? Pater vocavit filium, imo ut vere dicamus, Deus hominem vocavit justitiam ad pedes suos, id est, incarnationem filii sui. Ideo & adoramus scabellum pedum illius, juxta quod scriptum est: *Adorate scabellum pedum ejus, quia sanctum est.* Caro siquidem Domini honorem Deitatis assumit. Quia autem principium lectionis altiori indiget expositione, oremus summum regem, ut sermo, qui vocatus abierat, ad nos iterum revertatur, ut pauca juxta possibilitatem nostram edisseramus.

2. *Et factum est in anno, quo mortuus est rex Ozias: vidi Dominum sedentem supra thronum excelsum, & plena erat domus gloria ejus, & Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ uni, & sex alæ alteri: & duabus quidem velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth, plena est terra gloria ejus*, & reliqua. Verum ut & nos videamus visionem, quam vidit Isaias, vocemus Jesum, qui non videntibus largitus est oculos. Potest enim etiam nunc venire & facere, ut ea, quæ in lectione sacramenta dicta sunt, apertis oculis intueamur: repromittamus ei jam nos non ultra facere corpus Christi corpus meretricis, nec facere opera digna luctu. Unusquisque nostrum hæc corde loquatur ad Deum, & precemur, ut adventus ejus etiam nunc fiat. Si enim non advenerit Jesus, ista videre non possumus. Precor, ut mittatur etiam ad me Seraphim, & comprehenso de forcipe carbone purget labia mea, & quid dico labia mea? Isaias sanctus erat, & ideo tantum labia ejus purgata sunt, quia labiis tantum, id est, sermone deliquerat. Ego vero non sum talis, ut possim dicere, quod solum immunda labia habeo, sed metuo, ne immundum cor habeam, immundos oculos, immundas aures, immundum os. Quamdiu in omnibus istis pecco, totus immundus sum. Si vi-

dero mulierem ad concupiſcendum, jam mœchatus ſum eam in corde meo. Ecce immundos oculos habeo. Si de pectore meo exeant cogitationes peſſimæ, adulteria, fornicationes, falſa teſtimonia, ecce cor immundum habeo. *Quam formoſi pedes evangeliſantium pacem, evangeliſantium bona.* Ego vero timeo, ne currens ad mala immundos pedes habeam. Extendo ad Dominum manus meas. Et forte avertens faciem ſuam dicit: *Si extenderitis manus, avertam faciem meam a vobis.* Quis ergo me mundat? Quis lavat pedes meos? Jeſu, veni, ſordidos habeo pedes, propter me fias ſervus, mitte aquam tuam in pelvim tuam, veni, lava pedes meos. Et ſcio, temerarium eſſe, quod dico, ſed timeo comminationem dicentis: *Si non lavero pedes tuos, non habebis partem mecum.* Ideo lava pedes meos, ut habeam partem tecum. Sed quid aio, lava pedes meos? Petrus hoc potuit dicere, qui non habuit neceſſe, niſi tantum ut pedes ejus lavarentur; totus quippe mundus erat. Ego potius cum ſemel lotus ſim, illo indigeo baptiſmate, de quo Dominus ait: *Ego aliud baptiſma habeo baptiſari.* Cur iſta diximus? Præparo & me & audientes ad majora myſteria. Si tamen veniat, ſi deſcendat ad nos ſermo Dei: timeo enim, ne me fugiat, ne benedictionem quoque meam dedignetur. Fugit quondam ſermo populum propter Achar unum peccatorem, fugit, inquam, ſermo populum propter unum peccatorem Achar filium Zambri filii Zara ex tribu Juda, qui inobediens fuit Deo, & ideo anathematizatus eſt. Et quia nunc populi multitudo eſt propter paraſceven, & maxime in Dominica die, quæ paſſionis Chriſti commemoratrix eſt (neque enim reſurrectio Domini ſemel in anno, & non ſemper poſt ſeptem dies celebratur) orate Deum omnipotentem, ut veniat ad nos ſermo ejus. Etiamſi peccatores eſtis, orate Dominum. Peccatores exaudit Deus. Quod ſi timetis

metis illud, quod in evangelio dicitur: *Scimus, quia peccatores non exaudiat Deus*, nolite pertimescere, nolite credere. Cæcus erat, qui hoc dixit. Magis autem credite ei, qui dicit, & non mentitur: *Etsi fuerint peccata vestra ut coccinum, ut lanam dealbabo. Et si volueritis, & audieritis me, bona terræ edetis.* Si vultis vel nunc audire, oremus in commune Dominum, ut saltem nunc adveniente verbo prophetica verba dicta valeamus advertere.

3. *Factum est*, inquit, *in anno, quo mortuus est Osias rex, vidi Dominum sedentem super thronum excelsum.* Visio ascripta est. Cur regis tempus significatum? Intendite, quando oborta sit visio. Cum mortuus est Osias rex, vidit Isaias Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum. Si quis ex nostris novit, qui fuerit Osias, & quæ gesserit, ille potest nosse, quid docuerit Propheta per spiritum, quid exhibeat nobis sermo divinus. Vadam ad vitam Osiæ, & requiram ex Regnorum libris, & ex Paralipomenon historia de Osia: ibique videbo, quia necessarium sit, si futurum sit, ut videam Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum, mihi mori Osiam regem. Iste Osias ex semine David descendens, & regnans in populo Juda, quamdiu quidem vixit Zacharias, qui intelligebat (sic enim scriptum est secundo libro Paralipomenon) fecit rectum in conspectu Domini. Nec sufficiens isto, fecit luminaria magna Domino, & composuit templum Dei, & multæ fuerunt in religione ejus virtutes. Quando autem mortuus est Zacharias intelligens, tunc fecit malignum. Quis hic, qui fecit malignum? Rex erat, non sacerdos. Alius ordo regius, alius ordo sacerdotalis. Voluit ingredi in templum, & locum agere sacerdotis, & facere opus, quod non fuerat ei concessum. Introiit præveniens sacerdotes, & assumpsit vas libaminis. Ingressus autem & princeps sacerdo-

tum, qui tempore illo erat, & octoginta sacerdotes cum eo, dixit ad eum princeps sacerdotum: Nonne tu es Osias, & non sacerdos? Violenter perseveravit, & lepra ascendit in frontem ejus. Projectus est mortuus, egressus est de templo, eduxit eum Dominus. Igitur leprosus factus est propter prævaricationem legis. Unusquisque sub regno est, sive peccati, sive justitiæ. Si peccatum mihi regnat, unus sum de regibus Israel, qui templum violenter ingressi sunt. Si justus sum juxta mensuram profectus mei, & facio rectum, & persevero ante conspectum Dei, regnat mihi justitia. Quamdiu vero vixit leprosus, Isaias immunda labia habuit. Quamdiu vixit iniquus, non potuit Isaias Dominum Sabaoth videre, & immunda labia habuit; sub iniquo quippe rege erat. Quando enim incipit videre visionem Dei? anno, quo mortuus est Osias. His similia & de multis scriptis poteris dicere tribuente Deo. In Exodo istiusmodi quiddam scriptum est: *Et factum est post dies aliquot, mortuus est rex Ægypti, & suspiraverunt filii Israel, & ascendit clamor eorum ad Deum.* Quamdiu vixit Pharao, non suspiraverunt filii Israel, & in pejus positi, ne gemendi quidem habuerunt liberam facultatem. Vivebat quippe rex, qui imperabat eis, & lateres & paleas facere. Quamdiu vixit Pharao, non suspiraverunt ad Deum: cum mortuus est Pharao, tunc valuerunt madida fletibus ora sustollere. Vivit rex malignus in pectore nostro, quamdiu vivit Pharao Zabulus. Tunc lateres operamur, & paleas, tunc lachrymas intra silentium devoramus, & iniquitatis opera prima facimus. Cum autem mortuus fuerit, Domino Deo nos visitante, tunc suspiramus ad Dominum. Idcirco oremus Dominum, ut regnum peccati, quod est in mortali nostro corpore, moriatur. *Peccatum* enim, ait, *mortuum est, ego autem revixi.* Et rursum: *Peccatum revixit, ego autem mortuus sum.* Moriente

riente uno, qui potitur regno peccati, Oſia, moritur & Pharao. Cum moritur rex peſſimus, erigo ad cælum oculos, & exaudivit vocem meam Deus, quomodo Abraham, & Iſaac, & Jacob: & video Dominum ſabaoth ſedentem & regnantem ſuper excelſum ſolium, quem populus non vidit. Nondum enim Oſias mortuus fuerat. Volo quiddam ſimile interponere bonæ rei, quæ huic contraria eſt. Iſte ipſe Oſias, quamdiu vixit Zacharias intelligens, non fecit peccatum in conſpectu Dei: moriente Zacharia declinavit a Domino, ubi imperavit populo, & rexit urbem. Hæc diebus & noctibus legentes, & audientes Dominum dicentem: *Oportuit te mittere pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum uſuris eam exegiſſem*, non colligemus in ſudario mnam creditam, nec pecuniam mittamus in terram, ſed fœneremur eam populis. Et cum nos crediderimus dominicam rationem vobis, erit videndum, quomodo credita cum uſuris exſolvatis. Quam, &c. Amen.

HOMILIA VI.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Quem mittam, & quis ibit nobis, &c.* usque ad eum locum, in quo ait: *Et convertantur, & ſanem eos. Cap. VI.*

1. Videns Iſaias Dominum ſabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum, videns autem & Seraphim circumſtantia eum, & remiſſam peccatorum accipiens per eum ignem, qui allatus de altario, labia ejus contactu purgavit, ait, ſe audiſſe vocem Domini non imperantis, ſed excitantis atque dicentis: *Quem mittam, & quis ibit ad populum iſtum?* Deinde dicit ſe reſpondiſſe Domino: *Ecce ſum ego, mitte me.* Factus autem in hoc loco, & ſcrutans ea, quæ ſcripta ſunt, invenio aliud feciſſe Moyſen, aliud Iſaiam. Moyſes enim electus ad eductionem populi de terra

terra Ægypti, ait: *Provide alium, quem mittas*, etiam videtur contradicere Deo. Isaias vero non electus, sed audiens: *Quem mittam, & quis ibit? Ecce*, inquit, *ego sum, mitte me.* Dignum est ergo, spiritalibus spiritalia comparare, & requirere, quis e duobus melius fecerit: Moysesne, qui, postquam electus est, recusavit: an Isaias, qui ne electus quidem, ipse obtulit, ut mitteretur ad populum. Nescio enim si potest quis eam contrarietatem negotiorum, quæ in utroque videtur, intendens, dicere, quia id ipsum fecerit Moyses, quod Isaias. Ego audacter feci comparans duos sanctos & beatos viros, & decernens, & dicens verecundius Moysen feciſſe, quam Isaiam. Moyses quippe magnitudinem considerabat, præesse populo ad educendum eum de terra Ægypti, & repugnare Ægyptiorum incantationibus & maleficiis. Propter hoc ait: *Provide alium, quem mittas.* Iste autem, non expectans audire, quid ei juberetur, ut diceret, ac si electus fuisset: *Ecce*, inquit, *sum ego, mitte me.* Unde quia ignorans, quid ei juberetur, ut diceret, ac si electus fuisset: *Ecce*, ait, *ego sum, mitte me*: hæc jubetur ut dicat, quæ erant inoptata dicenti. An non erat inoptabile statim jussum prophetizare, a maledictionibus incipere dicentem: *Aure audietis, & non intelligetis, & videntes cernetis, & non videbitis: incrassatum est enim cor populi hujus*, & reliqua. Forte ergo (si tamen audenter expedit dicere) temeritatis & audaciæ mercedem consecutus est, ut ea jubeatur dicere, quæ prophetizare nolebat. Quia autem comparavimus Isaiam & Moysen, componamus & aliam proximam comparationem Isaiæ & Jonæ. Ille mittitur, prædicare eversionem Ninivitis post tres dies, & piget eum proficiscí nolentem causa malorum civitatis. Iste vero non expectans, quid ei imperaretur, ut diceret, ait: *Ecce ego sum, mitte*

Bonum est, non prosilire ad eas, quæ a Deo sunt, digni-

dignitates & principatus, & miniſteria eccleſiæ; ſed imitari Moyſen, & dicere cum eo: *Provide alium, quem mittas.* Neque enim ad principatum eccleſiæ venit, qui ſalvari vult, & ſi præeſt, ſed ad ſervitutem eccleſiæ, ſi oportet dicere & de evangelio: *Principes quidem gentium dominantur eis, & qui poteſtatem habent in illis, magiſtratus vocantur. Non ſic autem erit in vobis*: nec enim dominantur principes in vobis, ſed qui vult veſtrum eſſe major, erit omnium minimus. Qui vult eſſe primus, erit omnium noviſſimus. Qui vocatur ergo ad epiſcopatum, non ad principatum vocatur, ſed ad ſervitutem totius eccleſiæ. Si vis credere de ſcripturis, quia in eccleſia ſervus ſit omnium, qui præeſt, ſuadeat tibi ipſe ſalvator & Dominus, qui talis tantusque factus eſt in medio diſcipulorum, non quaſi diſcumbens, ſed quaſi miniſtrans. Accipiens enim linteum, poſtquam exutus eſt veſtimentis, præcinxit ſe, & mittens aquam in pelvim, cœpit lavare pedes diſcipulorum, & detergere linteo, quo erat præcinctus. Et docens, quales oporteat eſſe principes tanquam ſervos, ait: *Vos vocatis me magiſtrum & dominum, & bene dicitis; ſum etenim. Si ergo dominus & magiſter veſter lavi vobis pedes, & vos debetis alterutrum lavare pedes.* In ſervitutem igitur vocatur eccleſiæ princeps, ut poſſit ex ſervitute iſta ire ad ſolium cæleſte, ſicut ſcriptum eſt: *Sedebitis ſuper thronos duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael.* Audi vero & Paulum tam præclarum virum dicentem, quia ſervus fuerit omnium credentium. *Ego ſum*, ait, *minimus apoſtolorum, non ſum dignus vocari apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam Dei.* Porro ſic hoc non videtur approbare ſervitutem ejus, ſed tantum humilitatem, audi eum dicentem: *Facti ſumus parvuli in medio veſtrum, quaſi nutrix foveat filios ſuos, cum poſſemus graves eſſe, ut Chriſti apoſtoli.* Imitatores ergo nos eſſe expedit humilium ipſius Domini ſermonum atque factorum, & apoſtoli

ſtoli ejus, & facere, quod factum eſt a Moyſe, ut etiam, ſi vocatur aliquis ad principatum, dicat: *Provide alium, quem mittas.* Deo dicit: *Non ſum dignus ante heri & nudiustertius. Exilis vocis ſum, & tardilinguis.* Et quia Deo dixit humiliter: *Exilis vocis ſum, & tardilinguis*, audit a Deo: *Quis dedit os homini, & quis fecit ſurdum & mutum, videntem & cæcum? Nonne ego Dominus Deus?* Crede Deo, conſerva te ei. Licet ſubtilis vocis ſis, tardæque linguæ, trade te ſermoni Dei. Dices poſtea: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Hæc quidem propter hoc, quod ait Iſaias. *Ecce ſum ego, mitte me.*

2. Faciamus autem ex parte & cum eo. Voluit enim, cum accepiſſet jam gratiam a Deo, non in vacuum eam accipere, ſed uti ea ad neceſſaria. Videns Seraphim, videns Dominum ſabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum, dixit: *O miſer ego, quoniam compunctus ſum, quia, cum homo ſim, & immunda labia habeam, in medio quoque populi labia immunda habentis habitem, regem Dominum ſabaoth vidi oculis meis.* Hoc dicens, & miſerum ſe faciens, meretur auxilium, ſuſcipiente Deo humilitatem ejus. Quod eſt iſtud auxilium? *Miſſus eſt*, ait, *ad me unus de Seraphim, & habebat in forcipe carbonem, quem attulerat de altari, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgavi.* Conſecutus eſt beneficium, mundus effectus, & remiſſionem accipiens peccatorum. Cum audiſſet: *Quem mittam ad populum, & quis ibit nobis?* non propter priorem conſcientiam auſus fuit dicere: *Ecce ego, mitte me*, ſed ubi audierat: *Ecce abſtuli iniquitates tuas.* Igitur quia ſancti compunguntur, & requiritur inter Moyſen & Iſaiam, ſatisfaciamus pro Moyſe, & etiam pro Iſaia, dantes & eis de ſcripturis ſortem ſuam. Moyſes non accepit remiſſionem peccatorum, ut diceret quaſi jam conſcius ſe mundatum, mitte me, propter quod ait:

Provide

Provide alium, quem mittas; habebat enim in conſcientia interfectionem Ægyptii: forte autem ut homo ſciebat, ſe & quædam alia habere peccata, propterea recuſat. Iſte autem non quaſi natura juſtus poſtulat miniſterium, ſed quaſi gratiam conſecutus. Sic & Moyſes, ſi ſimilem gratiam percepiſſet, audiſſetque: *Ecce abſtuli iniquitates tuas*, & hoc: *Circummundavi peccata tua*, numquam forte dixiſſet: *Provide alium, quem mittas.* Habet ergo aliquid rationis, & Moyſes recuſans, & Iſaias dicens: *Ecce ego ſum, mitte me.*

3. Sed videamus ea etiam, quæ præcipit Dominus, ut populo diceret: *Vade, & dic populo: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes cernetis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſalvem eos*: bifariam ſciens ſermonis auditionem, & duplicem noſcens conſtitutionem, hoc eſt, aliud eorum corporale, aliud ſpiritale, aut ad populum prophetiſans de his, quæ in adventu Chriſti futura erant, quia eſſet tempus, quando audirent, & non intelligerent ea. Si quidem, cum audirent Dominum meum Jeſum Chriſtum, vocem tantum dictorum audiere, non ſenſum. Et hoc ex eo manifeſtum eſt, quia foris ad populum in parabolis loquebatur: diſcipulis autem ſecreto diſſolvebat eas. Prophetat autem, quod evenit: *Aure audietis, & non intelligetis.* Porro quod de adventu Domini hoc ſit populo prophetatum, ipſe Salvator dicit: *Bene prophetavit de vobis Iſaias inquiens: Aure audietis, & non intelligetis.* Concedamus ergo, quia ſermones Domini populus auſcultans non poterit noſſe, quæ dicta ſint. Videamus autem, quid ſit hoc, quod ſequitur: *Et videntes videbitis, & non ſcietis.* Non ſi quis vidit ea, quæ Salvator faciebat, ſtatim videns potuit intelligere, cur facta ſint. Veluti (exemplum aſſumamus)

lavit

ſtoli ejus, & facere, quod factum eſt a Moyſe, ut etiam, ſi vocatur aliquis ad principatum, dicat: *Provide alium, quem mittas.* Deo dicit: *Non ſum dignus ante heri & nudiustertius. Exilis vocis ſum, & tardilinguis.* Et quia Deo dixit humiliter: *Exilis vocis ſum, & tardilinguis*, audit a Deo: *Quis dedit os homini, & quis fecit ſurdum & mutum, videntem & cæcum? Nonne ego Dominus Deus?* Crede Deo, conſerva te ei. Licet ſubtilis vocis ſis, tardæque linguæ, trade te ſermoni Dei. Dices poſtea: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Hæc quidem propter hoc, quod ait Iſaias. *Ecce ſum ego, mitte me.*

2. Faciamus autem ex parte & cum eo. Voluit enim, cum accepiſſet jam gratiam a Deo, non in vacuum eam accipere, ſed uti ea ad neceſſaria. Videns Seraphim, videns Dominum ſabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum, dixit: *O miſer ego, quoniam compunctus ſum, quia, cum homo ſim, & immunda labia habeam, in medio quoque populi labia immunda habentis habitem, regem Dominum ſabaoth vidi oculis meis.* Hoc dicens, & miſerum ſe faciens, meretur auxilium, ſuſcipiente Deo humilitatem ejus. Quod eſt iſtud auxilium? *Miſſus eſt*, ait, *ad me unus de Seraphim, & habebat in forcipe carbonem, quem attulerat de altari, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgavi.* Conſecutus eſt beneficium, mundus effectus, & remiſſionem accipiens peccatorum. Cum audiſſet: *Quem mittam ad populum, & quis ibit nobis?* non propter priorem conſcientiam auſus fuit dicere: *Ecce ego, mitte me*, ſed ubi audierat: *Ecce abſtuli iniquitates tuas.* Igitur quia ſancti compunguntur, & requiritur inter Moyſen & Iſaiam, ſatisfaciamus pro Moyſe, & etiam pro Iſaia, dantes & eis de ſcripturis ſortem ſuam. Moyſes non accepit remiſſionem peccatorum, ut diceret quaſi jam conſcius ſe mundatum, mitte me, propter quod ait:

Provide

Provide alium, quem mittas; habebat enim in conſcientia interfectionem Ægyptii: forte autem ut homo ſciebat, ſe & quædam alia habere peccata, propterea recuſat. Iſte autem non quaſi natura juſtus poſtulat miniſterium, ſed quaſi gratiam conſecutus. Sic & Moyſes, ſi ſimilem gratiam percepiſſet, audiſſetque: *Ecce abſtuli iniquitates tuas*, & hoc: *Circummundavi peccata tua*, numquam forte dixiſſet: *Provide alium, quem mittas.* Habet ergo aliquid rationis, & Moyſes recuſans, & Iſaias dicens: *Ecce ego ſum, mitte me.*

3. Sed videamus ea etiam, quæ præcipit Dominus, ut populo diceret: *Vade, & dic populo: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes cernetis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſalvem eos*: bifariam ſciens ſermonis auditionem, & duplicem noſcens conſtitutionem, hoc eſt, aliud eorum corporale, aliud ſpiritale, aut ad populum prophetiſans de his, quæ in adventu Chriſti futura erant, quia eſſet tempus, quando audirent, & non intelligerent ea. Si quidem, cum audirent Dominum meum Jeſum Chriſtum, vocem tantum dictorum audiere, non ſenſum. Et hoc ex eo manifeſtum eſt, quia foris ad populum in parabolis loquebatur: diſcipulis autem ſecreto diſſolvebat eas. Prophetat autem, quod evenit: *Aure audietis, & non intelligetis.* Porro quod de adventu Domini hoc ſit populo prophetatum, ipſe Salvator dicit: *Bene prophetavit de vobis Iſaias inquiens: Aure audietis, & non intelligetis.* Concedamus ergo, quia ſermones Domini populus auſcultans non poterit noſſe, quæ dicta ſint. Videamus autem, quid ſit hoc, quod ſequitur: *Et videntes videbitis, & non ſcietis.* Non ſi quis vidit ea, quæ Salvator faciebat, ſtatim videns potuit intelligere, cur facta ſint. Veluti (exemplum aſſumamus)

lavit pedes discipulorum: & videbant quidem bene, quomodo lavabat pedes magister discipulis; videbant autem & alii, qui erant præsentes, sed id tantum, quod fiebat, non etiam, cur fiebat. Similitudo quippe erat lavatio pedum, qua lavit Verbum Dei pedes discipulorum. Idcirco ait Salvator ad recusantem Petrum, & dicentem: *Non lavabis pedes meos.* Quid ait? *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Quid autem facis modo? dicit Petrus. Video te lavantem pedes nostros, & pelvim positam, linteo te præcinctum, & servientem nobis, & detergentem pedes nostros. Verum quia non erat hoc negotium corporale, sed spiritale, Salvator nudatus mittit spiritalem aquam in pelvim secundum scripturas, & lavat pedes discipulorum suorum, ut, cum mundi fuerint, ascendant ad dicentem: *Ego sum via*: & non pleni pulvere, quem excutere voluit super indignos, & non suscipientes pacem, neque dignos eorum, quæ dicebantur. Et quia hoc erat, quod significabatur, ideo ait: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Erat autem hoc, quod & reliquis dictum est: Quia *vos vocatis me magistrum & Dominum, & bene dicitis. Sum etenim. Si igitur ego Dominus & magister lavi pedes vestros, & vos debetis invicem lavare.* Ergo hoc dicit, ut episcopus mittens aquam in pelvim, & exutus vestibus suis, & præcinctus linteo me extendente lavet pedes meos? Siquidem vos, inquit, debetis invicem lavare pedes vestros. Si hoc est, quod dicitur, nemo vestrum mandatum servabit. Nemo enim quibuscumque venientibus assumens linteum diaconus vel presbyter, sive episcopus lavat pedes. Sed si intelligas ea, quæ scripta sunt, qui vere beati sunt episcopi, servientes ecclesiæ, mittunt aquam de scripturis in pelvim animæ, quod est secundum scripturas, & tentant pedum discipulorum sordes lavare, & eluere, & projicere. Et sic custodiunt episcopi

manda-

mandatum imitantes Jeſum, ſic & presbyteri. Utinam & ego accipiam nunc aquam, quæ poſſit animæ veſtræ pedes lavare, ut unusquisque veſtrum dicat, cum fuerit lotus: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Hoc enim ſponſa dicit in Canticis Canticorum, non oſtendens corporeos pedes lotos, ſed pedes non offendentes. De quibus dicit Salomon: *Pes tuus non offendat.* De quibus & in Pſalmis ſcriptum eſt: *Mei autem pene moti ſunt pedes.* Verum & quæ conſtituuntur viduæ in eccleſiis: *Si ſanctorum*, inquit, *pedes lavit.* Si autem vis apertius audire, quomodo vidua lavat ſanctorum pedes, audi Paulum in alio loco conſtituentem viduis, & dicentem: *Bene docentes, ut pudicas efficiant adoleſcentulas*, lavantes ſordes pedum juvencularum. Et iſtæ viduæ dignæ ſunt eccleſiaſtico honore, quæcumque ſanctorum pedes lavant ſermone ſpiritalis doctrinæ, ſanctorum vero non maſculorum, ſed mulierum. Docere enim mulierem non permittit, neque principari viro. Vult eſſe mulieres bene docentes, ut ad caſtitatem ſuadeant non adoleſcentes, ſed adoleſcentulas: indecens quippe eſt, ut mulier magiſtra viri fiat: ſed ut caſtitatem ſuadeant adoleſcentulis, & amare viros & liberos ſuos. Diſcamus ergo lavare pedes diſcipulorum. Iſta propter hoc dicta ſunt: *Videntes videbitis, & non ſcietis.* Quoniam, ſi quid fiebat a Salvatore, ab his quidem, qui non intelligebant, videbatur juxta corpus, non videbatur juxta rationem: ab his vero, qui intelligebant, videbatur quidem juxta oculos, videbatur autem & juxta intellectum: ita, ut non compleretur ſuper beate videntes hoc, quod dictum eſt: *Videntes videbitis, & non ſcietis*, ſed ſuper peccatores. Sed & cuncta evangeliorum oremus videntes dupliciter videre, quomodo facta ſint juxta corpus, quando Salvator noſter venit ad terras. Etenim ſimilitudo erat, & typus futurorum unumquodque, quod fie-

bat in corpore. Veluti nescio quis a nativitate cæcus visum recuperavit: vere autem cæcus iste a nativitate erat gentilium populus, cui Salvator reddidit visum, saliva sua ungens oculos ejus, & mittens ad Siloam, quod interpretatur missus. Mittebat quippe eos, quos spiritu unxit, ut crederent, ad Siloam, id est, ad apostolos & magistros, propter quod scriptum est de Siloa, quia *interpretatur missus*. Et quotiescumque incipimus ab Jesu visitari, ut recipiamus animæ oculos, mittit nos ad Siloam, hoc est, missus. Et unusquisque ergo nostrum, quando legit ea, quæ in evangeliis facta sunt, oret, ne etiam in se compleatur: *Videntes videbitis, & non scietis.*

4. Si autem, ut existimant simpliciores, illa, quæ facta sunt, non propter nos, sed propter se tantum facta sunt, & non erant exempla alterius rei, exponant, quem hoc, quod dictum est: *Videntes videbitis, & non scietis*, habeat sensum. Nam si non ea, quæ videbantur, habebant aliquem sensum secretum, ut cum carnalibus oculis etiam spiritaliter inspicerentur, numquam dixisset: *Videntes videbitis, & non scietis.* Ad approbationem autem horum & alterius scripti de evangelio testimonium proferemus, quod juxta eos, qui tantum litteram sequuntur, mendacium est. Dicit Salvator & Dominus noster ad discipulos in evangelio secundum Joannem: *Si credideritis, non solum, quæ ego facio, facietis: sed & majora horum facietis.* Videamus ergo, si majora aliqua fecerint discipuli. Quid majus est, quam mortuum suscitare? Quis non dico nostrum, sed apostolorum mortuum suscitavit? Refert historia, quia Paulus Eutychum resuscitaverit a mortuis, & Petrus Thabitam, quæ interpretatur Dorcas. Ista autem & alia istiusmodi inveniri possunt: ubi sunt majora? Sed & cæcos Salvator fecit rursum videre, & quod majus est, eos, qui sic nati fuerunt. Exhibeant, quos cæcos ab utero manibus apostolo-

rum

rum curatos aſpexerint. Et alia infinita poteſt de evangeliis invenire, qui quærit, quia neque apoſtoli his majora fecerint, neque eorum ſucceſſores. Verum ſermo ſcripturæ tale quiddam locutus eſt: his, quæ ego feci, corporalibus vos majora facietis. Ego feci reſurgere ex mortuis corporaliter, vos reſurgere facietis ex mortuis ſpiritaliter. Ego cæcis ſenſibile hoc lumen infudi, vos ſpiritalem lucem non videntibus dabitis. Uſque ad hanc autem diem hæc majora ſigna a corporalibus, quæ fecit Jeſus, ego video fieri per fideliſſimos diſcipulos Jeſu. An non cæci nunc vident, & claudi ambulant, & leproſi mundantur, & reliqua fiunt? Si is, qui heri obcæcatus eſt, accedens ad idolum quaſi ad Deum, hodie invocet Deum vivum, priſtina derelinquens, nonne videt? An non, qui heri claudus erat propter peccatum, nunc propter diſcipulorum doctrinam iter verum edoctus, ſtabili graditur pede? Qui heri aridam habebat manum, & otioſam ad benefaciendum, hodie recipiens manum, habet eam viventem? Si videris aliquem pollutum, & lepram in anima habentem ſubito pœnitere, ac doctrinæ ſermone compunctum, non te pigeat dicere, quia majus ſit, hunc ſpiritaliter leproſum, quam quemdam carnaliter fuiſſe purgatum. Et hæc quidem largius profudit oratio, cupiens oſtendere, quid ſit hoc, quod dictum eſt: *Et videntes videbitis, & non intelligetis.*

5. Quæ autem cauſa eſt, audientem non intelligere, & videntem non videre? *Incraſſatum eſt*, inquit, *cor populi hujus.* Siquidem neceſſarium eſt, intelligi & & hoc, unde ſit, non eadem eſt corporalis & ſpiritalis pinguedo, neque eadem eſt corporalis tenuitas, & ſpiritalis. Etenim quod corporaliter craſſum eſt, in carne fit, & nihil mihi nocet cor carneum, ſi incraſſetur, neque prodeſt a languore, vel a quacumque cauſa attenuetur. Tale autem exiſtimo fieri cor

carneum eorum, qui formidine continentur. Qu
modo enim toti tabeſcunt ab ægrotatione, ſic aiu
& craſſitudinem, & quidquid pingue eſt circa cor e
rum, extenuari. Quid ergo mihi nocet, ſi corp
rale cor meum incraſſetur? Eſto vero & attenua
cor meum, quid mihi ex iſto prodeſt? Sed cor nu
cupativo cum corporeo corde vocabulo animæ n
ſtræ principale nominatur, ut manifeſtum eſt ex ec
quod in evangelio dicitur: *Beati mundo corde.* Neq
enim hi mundo corde ſunt, qui ſanguinem, vel quo
cumque materiæ corporalis intrinſecus non haben
Sed dictum eſt: *Beati mundo corde*, pro eo, quod e
beati, qui mundum habent principale anim
Principale nominatur pro corde. Quoniam igitu
principale animæ noſtræ, quod eſſe dicitur in cor
corporeo, ſive mundum eſt cor noſtrum, ſive in
mundum, immundum quidem, quando cogitatione
peſſimæ egrediuntur ex eo, homicidia, adulteri
furta, falſum teſtimonium, blasphemiæ: mundu
autem, quando cogitationes ſanctæ, & intellectus d
vini, & mens pura: propter hoc arbitrandum eſt
attenuatum quidem eſſe dictum, attenuatum a ſanct
Spiritu ejus, qui ſalvatur: incraſſatum autem, & pra
focatum a malitia ejus, qui peccat. Dicitur enim d
ſancto Spiritu, qui eſt ſecundum ſapientiam, quia f
multifarius, *tenuis*, *mobilis*, & quia juſtus accipiat hun
ſubtilem ſpiritum. Differt quippe hic ſpiritus ab om
nibus ſpiritibus intellectualibus, mundis, ſubtilibu
Eſt ergo principale cordis tenue quidem, quod ſp
ritale eſt: pingue autem, quod ex corporalis materi
vitio concretum eſt, plenum cogitationibus corpo
ralibus, quæ ſunt in reprehenſione. Sic dicitur: *In
craſſatum eſt cor populi hujus.* Intellige ex eo, incraſſa
tum eſſe cor, quia nihil ſit in eo præter humanas &
carnales ſollicitudines. Quomodo enim materia cor
poris pinguis eſt, eodem modo etiam corporei intel
lectus

ſus & cogitationes. Ex quo cum duo poſita ſint, incraſſari cor ex ſecularibus curis, & attenuari ex ſollicitudine ſpirituali, cum quis cogitat ea, quæ Domini ſunt, projiciens pinguedinem ex corde, & ſciens, quia, ſi incraſſatum fuerit cor ejus, neque accipiat ſermones Dei, neque videat ſalutis ſacramenta: deponamus & nos craſſitudinem, & aſſumamus eam, quæ dicta eſt, tenuitatem, ut & nos dicamus, quomodo Prophetes: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. In terra deſerta, invia & inaquoſa, ſic in ſancto apparui tibi:* non quaſi ſanctus fuerim naturaliter, ſed ſi carnis prudentia tabeſcit, & ſi prudentia carnis extabuerit, tunc in ſancto apparebo ei. Hæc in explanationem ejus, quod dictum eſt: *Incraſſatum eſt cor populi hujus.*

6. Sequitur autem: *Et auribus ſuis graviter audierunt.* Nihil mihi nocet, ſi graviter audiam corporaliter, neque iſta mihi cauſa fit, ut non audiam ſermones Dei. Quomodo enim nihil mihi nocet cæcitas corporalis, ſi non fuerit obcæcata anima mea: ſi neque levitas, neque gravitudo auditionis corporalis impedit quicquam mihi. Eſt alia quædam gravitudo auditionis, quæ noceat animæ hominis. Quæ eſt iſta gravitudo, quæ eſt in auditionem animæ? Peccatum, ſecundum ſcripturas, grave eſt. Propter quod ſentiens quis peccata ſua, dicit: *Quaſi onus grave gravata ſunt ſuper me.* Et quia gravis eſt iniquitas, propter hoc ſuper talentum plumbi ſedet, ut in Zacharia ſcriptum eſt. Ægyptii autem, non quoniam gravia habebant corpora, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aqua vehementi, ſed quia animæ eorum ad talentum plumbi, ſuper quod ſedebat iniquitas, aggravatæ erant: propter quod ſubmerſi ſunt tamquam plumbum in aqua vehementi. Gravitudo ergo aurium a peccato fit, & levitas a juſtitia. Quid eſt, quod faciat auditum non graviter audire, ſed leviter? Pennæ verbi, pen-

næ virtutis. Etenim pennæ verbi multum levitatis afferunt. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & requieſcam?* Hoc dicit Prophetes, non orans, ut corporalis pennas accipiat columbæ, ſed pennas columbæ Spiritus ſancti. Dicit autem rurſus Salomon de divite: *Componet autem ſibi pennas quomodo aquila, & convertitur in domo ejus, qui præeſt illi.* Si accipiamus igitur pennas, leviter audiemus. Si autem peccaverimus, & negligentes fuerimus circa alas, & defluxerint pennæ noſtræ, gravabimur, & graviter audiemus. Auribus ergo ſuis peccatores graviter audierunt. Omnes quidem Judæi, qui tunc audierunt Salvatorem, graviter eum audierunt, ideo non crediderunt. Usque hodie autem, quotquot audientes ſcripturas, non audiunt ſermonem ſpiritaliter, qui levis eſt, ſed litteram, quæ eſt gravis & occidens, graviter audiunt. Atque ita dupliciter auditur ſcriptura. Ab eo, qui non intelligit, quæ dicuntur, graviter auditur: ab eo vero, qui intelligit eam, non ſolum auditur non graviter, ſed potius acute. Unde & qui fit intelligens, fit auditor.

7. Eſt & aliud autem, quod prophetatur de populo Judæorum, & de omnibus nobis, ſi peccaverimus. *Et oculos ſuos clauſerunt, nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant.* Eorum, qui non vident, quidam cæci ſunt, & propter cæcitatem non vident: quidam in tenebris ſunt, & propterea non vident. Alii autem neque in tenebris ſunt, neque cæci ſunt, ſed quia claudunt oculos, non vident. Et ſcit has differentias, quæ principales cordis noſtri ſunt, ſcriptura divina. Dicit enim Salvator *his, qui ſunt in vinculis, exite: & his, qui in tenebris, ut eis reveletur: & ſedentibus in regione & umbra mortis, lux orta eſt eis.* Iſti non viderunt ideo, quia fuerunt in tenebris, donec oriretur eis lux. Surdi audite, & cæci aſpicite. Et ideo iſti non viderunt ante,

quia

quia naturaliter cæci erant. Qui vero extra iſta ſunt, quique ad comparationem cæcorum, & eorum, qui in tenebris ſunt, multo pejores ſunt: ii ſunt, qui ideo non vident, quia oculos ſponte clauſerant. Hoc autem ita eſſe, ut aſſeruimus, Salvator mihi teſtimonio erit, dicens: *Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum: nunc autem dicitis, quia videmus, peccatum veſtrum manet.* Et bene ait: *Dicitis, quia videmus*; vere enim dicit, quia videant, & habeant poſſibilitatem videndi, ſed claudentes oculos non vident. Et ſi quando videris ingenioſam ad intelligendum animam & velocem, & alacrem, non meditantem eloquia Dei, cognoſce, quia non propter cæcitatem non videt ea, quæ continentur in ſcripturis, non ob id, quia in tenebris ſit, ſed quia claudit oculos. Si ergo audieris ſcripturam divinam dicentem his, qui claudunt oculos, aperi oculos tuos, & recta vide, aperi oculos ab eo, quod clauſeras, tunc poteris videre recta, & conſiderare lumen veritatis. Et accuſat quidem eos, de quibus quæritur, cur oculos claudant, ne videant. Non autem & hoc dicit, quia non expediat aliquando & claudere animæ oculos. Expedit enim, ſicut manifeſtum fecit Iſaias, dicens in his, quæ ſequuntur: *Quis annunciavit vobis locum æternum? Qui ambulat in juſtitia, & loquitur veram viam & rectam, obturans aures, ut non audiat judicium ſanguinis, & claudens oculos, ut non videat iniquitatem.* Si futurum eſt, ut aperiens oculos animæ audiam & ſentiam turpiloquia, melius eſt, claudere auditus, quam audire, quæ noceant. Quando ergo claudam? Quando mala dicuntur, ut neque intelligam ea. Quando videnda ſunt eloquia Dei? Quando convertimur, & ſanat nos Deus, mittens verbum, quod ſanat eos, qui volunt curari in Chriſto Jeſu, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA VII.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Ecce ego & pueri, &c. Cap. VIII.*

1. *Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit*, dicit ſermo divinus. Occaſionem autem acceperunt ſacratiſſimi apoſtoli ad intellectum propheticorum ſermonum. Oremus Deum, ut accipiamus ſapientiam, & poſſimus fieri ſapientiores per occaſionem apoſtolorum ad prophetas exponendos. Apoſtolus, recordans hujus dicti: *Ecce ego & pueri, quos Deus dedit mihi*, deinde infert, & ediſſerit: *Quia ergo pueri communicaverunt ſanguini & carni, & ipſe proxime eos factus eſt, qui participantur eorum: ut per mortem deſtruat eum, qui imperium habet mortis, hoc eſt, Zabulon, & eruat eos, quicumque metu mortis in ſempiternam vitam rei erant ſervitutis.* Igitur quia pueri participes effecti ſunt ſanguinis & carnis, & Salvator noſter communicavit carni atque ſanguini. Alienum enim erat a natura & divinitate ejus, ſanguinem & carnem ſuſcipere: propter nos autem ea, quæ ſibi erant aliena, ſuſcepit, ut domeſticos ſibi faceret, qui fueramus alieni per peccatum. Et quidem Apoſtolus ſic expoſuit, dicens: *Quia ergo pueri communicaverunt ſanguini & carni, & ipſe proxime eos factus eſt, qui participantur eorum.* Ego autem dicam, quoniam, quomodo & pueri communicaverunt ſanguini & carni, & ipſe proxime eos factus eſt, qui participantur eorum: ſic quia pueri non poſſunt fortiores audire ſermones; debent enim ut pueri audire ſermones Dei, propter hoc factus in ſanguine puerorum cauſa, qui communicaverunt carni & ſanguini, quaſi parvulis loquens, loquitur non divina & ineffabilia, ſed quæcumque capere poſſunt parvuli.

Parvuli

Parvuli autem omnes homines ſunt, ſi eos comparas ad perfectionem Verbi: licet Moyſen nomines, licet unum dixeris de prophetis, licet Joannem, quo major in natis mulierum nemo fuit: licet ad apoſtolos venias: Petrum, cui portæ inferi non invaleſcent, vel Paulum, qui raptus eſt uſque ad tertium cælum, & audivit indicibilia verba, non deponis eorum gloriam, dicens, quia & ipſi in eis, quæ intellexerunt, comparatione eorum, quæ non intellexerunt, parvulorum diſciplinis eruditi ſunt, quæ hominibus traduntur. Dicit ergo Salvator non de his, quos Paulus in Chriſto parvulos nuncupat, & aſſerit lacte potandos, & non forti cibo, ſed de omnibus ſimul hominibus: *Ecce ego & parvuli mei, quos mihi dedit Deus.* Verum quomodo in pueris alii ſunt aliis alacriores, & ea, quæ eis ſunt tradita, velocius conſequuntur: ſic, inquam, ſimilem ingenioſis pueris factum Moyſen, & prophetas, ſed & Domini noſtri Jeſu Chriſti apoſtolos. Propterea ſentientes ſemetipſos, qui, etiamſi profecerint, puerorum profecerint profectu, dixerunt: *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.* Nec enim adhuc veritatis negotia, ſed umbras negotiorum conſpiciebant, nec plenam lucem, ſed obſcuram imaginem. Ideoque repetebant, dicentes: *Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quis ergo hæc legens & intelligens inflabitur & erigetur ſuper ſcientiam, ſeu ſuper quodcumque donorum? Etenim cuncta, quæ ad pueros devenerunt, multo inferiora ſunt his, quæ repoſita ſunt viris. Debent ergo non elevari, & ſuperbire ii, qui videntur inter pueros acrioris ingenii & velocioris. Iſtos autem pueros homines dicit omnes, quos & Salvator demonſtrabat: *Ecce*, inquiens, *ego, & pueri mei, quos mihi dedit Deus.* Donum accepit & Salvator a Deo. Nemo enim venit ad eum, ſi non, qui miſit eum, attraxerit venientem ad Salvatorem,

ſicut in evangelio, quod ſecundum Joannem eſt, didicimus. Et quoniam accepit donum a Patre eos, qui credunt, idcirco Propheta de eis ait: *Ecce ego & pueri, quos mihi dedit Deus.* Nec putandus eſt non habuiſſe, qui accepit, cum adhuc habeat ipſe, qui dederit.

2. Deinde in reliquis prophetat Salvator in Propheta, dicens, futurum eſſe, ut, cum acceperit pueros, ſigna & prodigia fiant in Iſrael. Habet autem ita: *Et erunt ſigna & prodigia in Iſrael a Domino ſabaoth, qui habitat in monte Sion.* Qui enim habitat in ſpeculatorio, & in omni anima, poteſt conſpicere veritatem, iſte facit ſigna & prodigia per Salvatorem, & poſt Salvatorem per apoſtolos: & ubicumque invenitur anima apta miniſterio ſignorum & prodigiorum Dei, ſive juxta ſpiritalem curationem, ſive ſenſibiliter exhortando eos, qui veniunt ad fidem, non eſt otioſus Deus, qui tunc fecit ſigna & prodigia, etiam nunc operari ea. *Et ſi dixerint ad vos, quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant, non gentes ad Deum ſuum requirunt, qui exquirunt de viventibus mortuos.* Attendite, quoniam obſcure dicta ſunt, & debet ſenſus Deo ipſo largiente & revelante cohærere ſuperioribus. Docet ergo nos, ut non ſimus aliorum ſermonum diſcipuli, niſi cæleſtium & bonorum. Sunt enim quidam loquentium & pollicentium doctrinam veram, qui non loquuntur cæleſtia, ſed terrena. *Qui eſt ex terra, de terra loquitur: qui de cælo venit, ſuper omnes eſt, & quod vidit & audivit, teſtificatur.* Si quis, ait, pueris, qui in me credunt, dixerit: *Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant,* veluti quærite dæmonia: ab una enim ſpecie dæmonis ventriloqui τροπικως omnia dæmonia nuncupavit. *Si dixerint vobis: Quærite ventriloquos,* hoc eſt, quærite a dæmonibus ſive divinationem, ſive veritatem, ſive

ſacra-

ſacratam contemplationem, reſpondete eis, quæ dico. Quæ ſunt, quæ eos docet? In ſequentibus dicit. Et ſunt quidam, qui mittunt vos, magis autem catechumenos, quantum in ipſis eſt, ad ventriloquos. Qui enim volunt vos ire ad idola, de quibus ſcriptum eſt: *Et omnes dii gentium dæmonia*, volunt vos ire non ſolum ad ventriloquos, ſed ad omnem ſpeciem dæmonum. Veruntamen Deus noſter, qui in cælo & in terra univerſa facit, evellat nos a dæmonibus, & familiares ſibi faciat per ſalvatorem noſtrum Jeſum Chriſtum. Videte ergo, nequando decipiatur alicujus ex vobis anima, ut adhuc ambigat & dubitet, cum audierit illum & illum hominem, in illo idolo dæmon curavit illum languorem, illud & illud divinavit. Iſta omnia idola ſunt dæmonum, & hominum non cognoſcentium veritatem. Aſcendite animo ad Deum, qui eſt omnium creator, & comparate pietatem iſtam omni, quæ annunciatur eſſe pietas, nec eſt pietas, & videte, quia vos beati eſtis. Quis enim ſimilis tibi, populo ſalvate a Domino? Et *beata gens, cujus Dominus Deus ejus, populus, quem elegit in habitationem ſibi.* Beata quippe gens fuit quondam Judæorum, ſed perdidit beatitudinem, & ejecta eſt de loco ſuo, quia eum, qui miſſus eſt, & teſtimonium habuit patris, non ſolum per legem & prophetas, verum & in ſignis & prodigiis, inſidians interfecit. Beatitudo ergo transmigravit ad nos Jeſu Chriſti diſcipulos, & credimus in eo inconcuſſe & firme viventes, juxta quod docti ſumus.

3. *Et ſi dixerint ad vos: Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant.* Quia inania loquuntur, vaniloquos nominavit. Omnis ſermo, qui dicitur, aut vacuus eſt, aut plenus veritate. Vacuus eſt ſermo omnis, qui mendax eſt. Plenus eſt autem veritate, qui habet ſcientiam Dei univerſorum, & docet, ut credamus Deo, pollicenti regna cælorum ſanctis ſuis.

Vide

Vide ergo, quid dicant, qui non fuerunt vaniloqui, neque vacui unquam apparuerunt in conſpectu Domini. *Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus.* Qui vaniloqui ſunt, non habent hoc ex plenitudine, ſed omnes vacui ſunt veritate, vacui ſunt virtute, vacui ſunt Chriſto. *Si dixerint vobis: Quærite eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant.* Volo dicere & cauſam, quare hoc potiſſimum dæmonium ventriloquorum nunc aſſumpſerit ſermo, ut dicat: *Si dixerint ad vos: Quærite ventriloquos.* Invenies omnes, qui repromittunt, nec habent veritatem, ventri ſuo ſervientes, & quodammodo propter voluptatem ejus & abundantiam cuncta facere. Non ſolum autem gentiles, ſed & eos, qui, cum repromittant in Chriſto religionem, hæretici ſunt: & non tantum illos, ſed etiam in nobis, qui eccleſiaſtici ſumus, invenies aliquem pro ſaturitate ventris cuncta gerere, ut honoretur, & accipiat munera, quæ in eccleſia deferuntur. Iſte talis de ventre loquitur, & fons ſermonum ejus in ventre conſiſtit. Non enim fons ſermonum ejus de corde bono fluit, non de bonis cogitationibus, non de ſancto Spiritu. Si quis ergo aliquando ſe docere promittit, obſervate, utrum ſermones ejus de ventre habeant principium, an non. Propoſitionem autem, quæ mihi dici poteſt, ipſe interponam, ne forte quis ex vobis a quoquam eam audiens, exiſtimet, aut ſcripturam ſibi eſſe contrariam, aut nos inſpexiſſe, quomodo oporteat approbare ſermonem in eos accuſatorium, qui de ventre clamant. Quæ eſt ergo propoſitio? *Si quis*, ait, *credit in me, flumina de ventre ejus fluent, fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Dicat itaque aliquis de his, qui proponunt. Si Salvator repromittit, hunc eſſe de ventre fontem aquæ ſalientis in vitam æternam, de juſto egreditur, & juſtus de ventre clamat. Si quidem fons aquæ, quem Deus repromittit, in ventre

ejus

ejus est. Sed dicendum est, ne forte duos habeamus ventres, & alius sit corporalis, alius spiritalis, quomodo reliquæ partes, quæ videntur in corpore nominari, veluti sunt oculi, verum alii corporis, alii animæ. Si enim dicitur de oculis: *Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos*, non puto, hoc referendum ad oculos corporales. Et si dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat*, non est putandum, hoc dici de corporis auribus, sed de animæ, quas habent, qui mundi sunt in auditu animæ. Sed & si dicitur in repromissionem: *Pes tuus non offendet*; non est arbitrandum de corporis pede. Est enim quidam pes cordis, ingrediens ad eum, qui dixit: *Ego sum via*. Sic igitur similis ventri corporali venter est animæ, de quo loquitur justus: *A timore tuo Domine in ventre concepimus, & parturivimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, quam fecisti super terram*. Quicumque autem plenum habent ventrem vanis sermonibus, qui de terra sunt, habent ventrem de terra subsistentem, de quo scriptum est: *Deus autem & istum & hæc destruet*. Sancti ergo ventrem habent, in quo a timore Domini & conceperunt, & plenus est venter eorum fontibus aquæ salientis in vitam æternam. De isto ventre ait ille: *Aures & venter meus quasi uter plenus musto ac ligatus*. Hæc enim dixit non de corporali ventre; nec enim venter ejus corporalis plenus erat divinorum & his proximorum vino alligato in utrem. Ista in solutionem propositionis.

4. Nunc ad hoc, quod cœpimus, revertamur. *Si* ergo *dixerint ad vos: Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, non gens ad Deum suum*, hæc eis respondete. Deficienter autem dicitur: Hæc eis respondete, *non gens ad Deum suum exquiritur*. Unaquæque gens, si quærit Jovem, ad proprium Deum refert, quod quæsivit. Hæc eis respondete. Vos autem Israelitæ habentes Deum verum, qui est super omnia, cum quæ-

ritis,

Vide ergo, quid dicant, qui non fuerunt vaniloqui, neque vacui unquam apparuerunt in conſpectu Domini. *Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus.* Qui vaniloqui ſunt, non habent hoc ex plenitudine, ſed omnes vacui ſunt veritate, vacui ſunt virtute, vacui ſunt Chriſto. *Si dixerint vobis: Quærite eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant.* Volo dicere & cauſam, quare hoc potiſſimum dæmonium ventriloquorum nunc aſſumpſerit ſermo, ut dicat: *Si dixerint ad vos: Quærite ventriloquos.* Invenies omnes, qui repromittunt, nec habent veritatem, ventri ſuo ſervientes, & quodammodo propter voluptatem ejus & abundantiam cuncta facere. Non ſolum autem gentiles, ſed & eos, qui, cum repromittant in Chriſto religionem, hæretici ſunt: & non tantum illos, ſed etiam in nobis, qui eccleſiaſtici ſumus, invenies aliquem pro ſaturitate ventris cuncta gerere, ut honoretur, & accipiat munera, quæ in eccleſia deferuntur. Iſte talis de ventre loquitur, & fons ſermonum ejus in ventre conſiſtit. Non enim fons ſermonum ejus de corde bono fluit, non de bonis cogitationibus, non de ſancto Spiritu. Si quis ergo aliquando ſe docere promittit, obſervate, utrum ſermones ejus de ventre habeant principium, an non. Propoſitionem autem, quæ mihi dici poteſt, ipſe interponam, ne forte quis ex vobis a quoquam eam audiens, exiſtimet, aut ſcripturam ſibi eſſe contrariam, aut nos inſpexiſſe, quomodo oporteat approbare ſermonem in eos accuſatorium, qui de ventre clamant. Quæ eſt ergo propoſitio? *Si quis*, ait, *credit in me, flumina de ventre ejus fluent, fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Dicat itaque aliquis de his, qui proponunt. Si Salvator repromittit, hunc eſſe de ventre fontem aquæ ſalientis in vitam æternam, de juſto egreditur, & juſtus de ventre clamat. Si quidem fons aquæ, quem Deus repromittit, in ventre

ejus

ejus est. Sed dicendum est, ne forte duos habeamus ventres, & alius sit corporalis, alius spiritalis, quomodo reliquæ partes, quæ videntur in corpore nominari, veluti sunt oculi, verum alii corporis, alii animæ. Si enim dicitur de oculis: *Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos*, non puto, hoc referendum ad oculos corporales. Et si dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat*, non est putandum, hoc dici de corporis auribus, sed de animæ, quas habent, qui mundi sunt in auditu animæ. Sed & si dicitur in repromissionem: *Pes tuus non offendet*, non est arbitrandum de corporis pede. Est enim quidam pes cordis, ingrediens ad eum, qui dixit: *Ego sum via*. Sic igitur similis ventri corporali venter est animæ, de quo loquitur justus: *A timore tuo Domine in ventre concepimus, & parturivimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, quam fecisti super terram*. Quicumque autem plenum habent ventrem vanis sermonibus, qui de terra sunt, habent ventrem de terra subsistentem, de quo scriptum est: *Deus autem & istum & hæc destruet*. Sancti ergo ventrem habent, in quo a timore Domini & conceperunt, & plenus est venter eorum fontibus aquæ salientis in vitam æternam. De isto ventre ait ille: *Aures & venter meus quasi uter plenus musto ac ligatus*. Hæc enim dixit non de corporali ventre; nec enim venter ejus corporalis plenus erat divinorum & his proximorum vino alligato in utrem. Ista in solutionem propositionis.

4. Nunc ad hoc, quod cœpimus, revertamur. *Si ergo dixerint ad vos: Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, non gens ad Deum suum*, hæc eis respondete. Deficienter autem dicitur: Hæc eis respondete, *non gens ad Deum suum exquiritur*. Unaquæque gens, si quærit Jovem, ad proprium Deum refert, quod quæsivit. Hæc eis respondete. Vos autem Israelitæ habentes Deum verum, qui est super omnia, cum quæ-

ritis,

ritis, nolite ventriloquos quærere, neque de terra clamantes, neque vaniloquos, ſed proprium Deum. *Qui quærunt de viventibus mortuos.* Mortui enim ſunt dæmones privati vera vita, quæ dicit: *Ego ſum vita.* Nolite ergo mortuos ſciſcitari de vivis negotiis. Legem enim ſuſcepiſtis. O vos, quibus perſuaderi non potuit, ut quæreretis iſta de ventriloquis, & de terra clamantibus vanis ſermonibus ſermonem veritatis & legem, ſuſcipientes eam in adjutorium legis veſtræ, attendite. In lege veſtra ſcribitur: Non ſequaris idola: juxta legem facientes, non attendatis ventriloquis, neque his, qui de terra clamant. *Legem enim in adjutorium dedit, ut dicant: Non eſt ſicut verbum iſtud, pro quo non eſt munera dare.* Qui enim aſſumpſit legem, & novit, quia lex in adjutorium eſt, & præcipue ſpiritalis, quæ interdicit a ventriloquis & auguriis quærere: hic, cum intellexerit legem, debet admirans eam dicere, nullum verbum ita mundum apud Græcos & Barbaros, quale eſt verbum legis. Ab omni enim verbo, ab univerſa doctrina veritatem pollicente, differt lex, quæ a Deo nobis data eſt. *Legem enim in adjutorium dedit, ut dicant: Non ſicut verbum iſtud.* Quid eſt, quod non eſt ſicut verbum iſtud? Multa ſunt verba, ſed non ſicut verbum iſtud. Nullum enim verbum poſt verbum Moyſis, poſt verbum prophetarum, multo autem amplius poſt verbum Jeſu Chriſti, & apoſtolorum ejus. Vide, ſi non clamant ſenſus Dei, quod dictum eſt: Legem enim in adjutorium dedit, ut dicant, qui acceperunt legem in adjutorium, non eſt ut verbum iſtud, quod locutus eſt Moyſes in lege, lata per angelos in manu mediatoris. Multo autem dignius poteſt hoc eccleſia dicere, non eſt ſicut verbum iſtud, quod caro factum eſt, quod habitavit in nobis, cujus videmus gloriam, non ſicut Moyſes velamine obtectam, ſed gloriam tamquam unigeniti a patre, pleni gratiæ & veritatis. Non

eſt

eſt ſicut verbum iſtud, quod ſuſcepit eccleſia, in quo credit, per quod & ſalvabitur, verbum, quod in principio erat apud Deum Deus verbum, cui gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Ululate ſculptilia in Hieruſalem & in Samaria,* uſque ad eum locum, in quo ait: *Et commovebo civitates, quæ habitantur. Cap. X.*

1. Olim quidem, quando peccavit populus prior, excidit a religione, & ſculptilia fabricatus eſt Judas in Hieruſalem, & is, qui Iſrael vocabatur, in Samaria. Si autem & nunc aliquis conſideret ex multitudine eorum, qui colliguntur peccatores, non pigebit eum dicere, quod unusquisque Deum faciens, quod exiſtimat eſſe bonum, & ſerviens peccato, maledictus eſt faciens ſculptile, & conflans opus manuum artificis & ponens illud in abſconſo. In abſconſo quippe cordis multa facimus idola, ſi peccemus. Unde ſermo nos edocet pœnitentiam agere, & ululare ſuper ſculptilibus, & idolis, quæ ſunt in Hieruſalem & Samaria. Et ſi quidem nos peccemus, qui eſſe de eccleſia cupimus, in Hieruſalem facimus ſculptilia. Si vero ii, qui extra eccleſiam conſtituti ſunt, quomodo hæretici peccaverint, faciunt idola in Samaria. Veruntamen omnes omnipotens Deus juxta ſuam bonitatem ad pœnitentiam provocat, dicens: *Ululate ſculptilia in Hieruſalem & in Samaria.* Quemadmodum etenim feci Samariæ & manu factis ejus, ita faciam Hieruſalem & idolis ejus. Comminatur, quæcumque fecerit Samaritanis, & his, qui de eccleſia ſunt. *Cum autem conſummaverit Deus omnia, faciens in monte Sion, & in Hieruſalem, inducet ſuper ſenſum magnum principem*

Aſſyrio-

Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Docemur, quid futurum sit inimico nostro & zabulo, quem sensum quemdam magnum hunc Propheta nuncupavit. Quomodo enim serpens sapientior erat omnibus bestiis, quæ sunt super terram, & filii sæculi hujus sapientiores super filios lucis in generatione sua sunt; & dispensator iniquitatis sapienter fecit secundum sapientiam non bonam, eodem modo iste, qui figuraliter princeps Assyriorum dicitur, magnus est sensus, & est mirari magnitudinem sensus ejus: in quo abusus est ad instruendos sapientes mundi istius, qui cum omni verisimilitudine, cunctaque virtute falsitatem sectarum suarum componentes exhibent. Cum ergo omnia fecerit Deus in monte Sion, & in Hierusalem, & reddiderit ea, quæ justis repromissa sunt, tunc inducet supra sensum magnum principem Assyriorum & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Alta cum sapientem sermo novit, & exordium ruinæ ejus ab inflatione cœpisse. Unde & si inflati fuerimus, in judicium incidemus diaboli, in quo incidit ipse Zabulus.

2. Videamus autem & inflationem ejus, quanta sit, ut eam caveamus, & non permittamus eum sub per nos vera dicere. Quid igitur dicit? *Viribus faciam, & sapientiam intellectus auferam, fines gentium* Existimat, fortitudine sua, quod vult, in nobis se possi perficere. Et revera si vincamur, & post hæc verba peccemus, si post ecclesiam rursum in circum, & ad equorum cursus, & ad conventus gentilium eamus quid aliud fit, quam superatos nos possidet? Et qui dixit Zabulus: *Viribus faciam*? Consequitur in nobis peccatoribus, quod minatus est. Sed & si fornicemur post castitatem longi temporis, post sanctimoniam multam, quid aliud fit, quam vera locutus probatur super nos, qui dixit: *Viribus faciam?* Quid autem & aliud repromittat iste magniloquax, intueamur *Et sapientiam intellectus auferam, fines gentium.* Sapientiam

iam neſcio, quam pollicetur, de qua & Propheta
quitur: *Alienigena quædam ſapientia eſt in eis.* Eſt
m aliqua extranea a veritate ſapientia, quam
perdet Deus. Hanc iſte habens, exiſtimat ſe
e ſapientem, & dicit: *Sapientiam intellectus au-
am, fines gentium, & vires eorum depaſcar.* Per-
nit enim ad omnes gentes operatio ejus, ſed
vator in omnes gentes mittens ſermones ſuos,
iit eos, qui a Zabulo in cunctis gentibus capti-
tenebantur. *Et vires eorum depaſcar.* Minatur
vires noſtras prædatum iri, & tradere adverſus
s militantibus. Et revera eſt videre eum qui-
sdam hoc facientem. Quando enim quis vinci-
: a Zabulo, & traditur dæmonibus ſpiritibus
ſimis, virtutibus contrariis, quid aliud factum
, quam is dixerat: *Et vires eorum depaſcar.* Ac-
iens noſtras vires depaſtus eſt nos. *Et commo-
o civitates, quæ inhabitantur.* Et hoc Zabulus
mminatur, inhabitari cernit civitates eccleſias
i in Chriſto Domino conſtructas, has commo-
:um eſſe ſe perſonat. Et frequenter quidem con-
ſſit civitates inhabitatas perſecutionibus, frequen-
· concuſſit ſcandalis. Sed nos tentemus funda-
ntum habentes ſuper petram tales fieri, ut iſte,
i dicit: *Commovebo civitates, quæ inhabitantur,*
s movere non valeat per procellas ſuas, neque
r ſpiritus adverſos. Verum ad omnia, quæ ac-
lerint, ſtabiles perſeveremus, utpote habentes
lificium ſuper petram Jeſum Chriſtum, cui eſt
oria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Docemur, quid futurum sit inimico nostro & zabulo, quem sensum quemdam magnum hunc Propheta nuncupavit. Quomodo enim serpens sapientior erat omnibus bestiis, quæ sunt super terram, & filii sæculi hujus sapientiores super filios lucis in generatione sua sunt, & dispensator iniquitatis sapienter fecit secundum sapientiam non bonam, eodem modo iste, qui figuraliter princeps Assyriorum dicitur, magnus est sensus, & est mirari magnitudinem sensus ejus: in quo abusus est ad instruendos sapientes mundi istius, qui cum omni verisimilitudine, cunctaque virtute falsitatem sectarum suarum componentes exhibent. Cum ergo omnia fecerit Deus in monte Sion, & in Hierusalem, & reddiderit ea, quæ justis repromissa sunt, tunc inducet supra sensum magnum principem Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Alta eum sapientem sermo novit, & exordium ruinæ ejus ab inflatione cœpisse. Unde & si inflati fuerimus, in judicium incidemus diaboli, in quo incidit ipse Zabulus.

2. Videamus autem & inflationem ejus, quanta sit, ut eam caveamus, & non permittamus eum super nos vera dicere. Quid igitur dicit? *Viribus faciam, & sapientiam intellectus auferam, fines gentium.* Existimat, fortitudine sua, quod vult, in nobis se posse perficere. Et revera si vincamur, & post hæc verba peccemus, si post ecclesiam rursum in circum, & ad equorum cursus, & ad conventus gentilium eamus, quid aliud fit, quam superatos nos possidet? Et quid dixit Zabulus: *Viribus faciam*? Consequitur in nobis peccatoribus, quod minatus est. Sed & si fornicemur post castitatem longi temporis, post sanctimoniam multam, quid aliud fit, quam vera locutus probatur super nos, qui dixit: *Viribus faciam?* Quid autem & aliud repromittat iste magniloquax, intueamur. *Et sapientiam intellectus auferam, fines gentium.* Sapientiam

iam neſcio, quam pollicetur, de qua & Propheta
uitur: *Alienigena quædam ſapientia eſt in eis.* Eſt
m aliqua extranea a veritate ſapientia, quam
perdet Deus. Hanc iſte habens, exiſtimat ſe
ɛ ſapientem, & dicit: *Sapientiam intellectus au-
am, fines gentium, & vires eorum depaſcar.* Per-
nit enim ad omnes gentes operatio ejus, ſed
vator in omnes gentes mittens ſermones ſuos,
iit eos, qui a Zabulo in cunctis gentibus capti-
tenebantur. *Et vires eorum depaſcar.* Minatur
vires noſtras prædatum iri, & tradere adverſus
s militantibus. Et revera eſt videre eum qui-
sdam hoc facientem. Quando enim quis vinci-
a Zabulo, & traditur dæmonibus ſpiritibus
limis, virtutibus contrariis, quid aliud factum
, quam is dixerat: *Et vires eorum depaſcar.* Ac-
iens noſtras vires depaſtus eſt nos. *Et commo-
o civitates, quæ inhabitantur.* Et hoc Zabulus
mminatur, inhabitari cernit civitates eccleſias
i in Chriſto Domino conſtructas, has commo-
um eſſe ſe perſonat. Et frequenter quidem con-
ſit civitates inhabitatas perſecutionibus, frequen-
concuſſit ſcandalis. Sed nos tentemus funda-
ntum habentes ſuper petram tales fieri, ut iſte,
i dicit: *Commovebo civitates, quæ inhabitantur,*
s movere non valeat per procellas ſuas, neque
r ſpiritus adverſos. Verum ad omnia, quæ ac-
lerint, ſtabiles perſeveremus, utpote habentes
ificium ſuper petram Jeſum Chriſtum, cui eſt
oria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibit ad populum iſtum.* Et transgrediens modica, pervenit uſque ad locum, in quo ſcribitur: *Pete tibi ſignum a Domino tuo in profundum aut in excelſum. Cap. VI. & VII.*

Et audivi vocem Domini, dicentis: Quem mittam, & quis ibit ad populum iſtum? Et dixi: Ecce ego ſum, mitte me. Et ait: Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis, & reliqua. De eo, qui nunc lectus eſt, Iſaiæ prophetæ ſermone, oremus Deum, ut nobis gratiam largiatur, ut digna prophetico ſpiritu valeamus exponere. *Et audivi*, inquit, *vocem Domini dicentis: Quem mittam?* Poſtquam purgatus eſt labiis Propheta, paratus ſuſcepit miniſterium Domini, & dicit: *Ego ſum, mitte me.* Sed ut paratior eſſet ad hoc, meminerat vocis Moſei. Nam & ille eadem utens voce, *mitte me:* princeps populi, judexque factus & famulus Dei nuncupatus eſt. Audivi autem quemdam Hebræum exponentem hunc locum, atque dicentem, quia libenter quidem Prophetes & paratus prophetiam ſuſcepit ad populum, ignorans, quæ eſſent ei dicenda. Porro audiens triſtia, quæ eſſent populo nuncianda, hoc eſt, *aure audietis, & non intelligetis*, &c. in ſequentibus pigrior fit: dicente ei voce Dei: *Clama*, reſpondit ei, & dicit: *Quid clamabo?* Arbitror autem, hæc prophetari de Salvatore, quia futurum erat, ut audientes non audirent, & videntes non viderent. Manifeſtius porro fiet, quod dicitur, ſi conſideremus paululum locum

tum istum: *Cernentes aspicietis, & non videbitis.* Istiusmodi est. Videbant quidem videre tunc cæcos respicientes, rationem autem visionis ignorabant. Audiebant parabolas, quas dissolvebat secreto discipulis Salvator. Ipsi vero non audiebant, nescientes, quæ dicebantur, propter hoc testificans eos dixit: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Nec enim privati erant his auribus, ut non audirent, sed interiores eorum aures gravatæ erant ad audiendum. Propter hoc prædicat eis, & per Prophetam futura præfatur, dicens: *Aure audietis, & non intelligetis, & cernentes aspicietis, & non videbitis. Incrassatum est enim cor populi hujus.* Quid sit hoc, quod dicitur: *Incrassatum est cor populi hujus*, inspiciamus. Omnibus, qui in præsentis vitæ curis versantur, cor incrassatum est: haud aliter eis, qui in sæcularibus morantur, incrassatum est cor, quam si a spinis enecentur. Idcirco pinguescit cor, & non potest tenuioris spiritus suscipere notiones. Fugiamus ergo a talibus curis, ut attenuatum cor nostrum Deo acceptabile fiat. Fugiamus terrena negotia. Ista sunt enim, quibus cor incrassatur. Propter hoc sermo subtilis erat, ut in Exodo scribitur de eo, quod ait: Quicunque fuerint propter tenuitatem cordis ejusmodi, isti Deum videbunt. Talibus enim oculis Deus videtur. Tria sunt, quæ dicuntur: *Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus suis graviter audierunt, & oculos suos clauserunt.* Possunt autem & aliter manifestius intelligi, quæ hoc dicuntur in loco. Multi enim hominum putant inspicientes creaturas, & mundum istum contemplantes, videre se ea. Et quid dico hominum? Ecce volucres, & quadrupedia vident solem & lunam, & universum simul cælum cum stellarum choro, sed rationes eorum non intelligunt, soli vero justi

& ſancti per ſapientiæ Dei rationem comprehendentes inſpiciunt ea. Ideo in VIII. Pſal. David dicit: *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & ſtellas, quæ tu fundaſti.* Quid enim nunc Propheta non videt cælum & lunam? Sed hoc, quod ait: *videbo*, ſi conſideremus, poterimus intelligere.

MONITUM
AD ORIGENIS HOMILIAS IN JEREMIAM.

Jeremiam an aliter expoſuerit Origenes quam homiliis, incertum eſt. Caſſiodorus lib. Inſtit. Divin. cap. 3. homilias 45. enumerat, quæ adhuc exſtabant Rabani Mauri temporibus, uti diſcimus ex ejus Præf. in Jeremiam. Triceſimæ nonæ fragmentum exhibet Philocalia. Quatuordecim confuſo ordine latine a ſe verſas fuiſſe, teſtatur Hieronymus Præf. in Ezechielem, neque plures ab eo latine redditas vidiſſe ſe teſtatur Caſſiodorus loco ſupra citato. Novemdecim deinde græce in codice Scorialenſi reperit, easque græce adjuncta interpretatione ſua latina Antuerpiæ anno 1548. edidit Corderius ſub nomine ſancti Cyrilli Alexandrini, cui in codice manuſcripto adſcriptas viderat, ſed codicis de auctoris nomine errorem facile detexit Huetius, tum ex eo, quod duodecim jam a beato Hieronymo latine redditas fuiſſe advertit, tum quod aliæ ſeptem græce etiam in codice Vati-

cano,

cano, *ubi Origeni adſcribuntur, repertæ fuerant a Michaele Ghiſlerio, qui eas ſuæ in Jeremiam catenæ græce ac latine inſeruit. E quatuordecim, quas interpretatus eſt Hieronymus, textus græcus ſecundæ & tertiæ nec repertus eſt in codice Scorialenſi, nec in Vaticano. Utramque in Huetii editione omiſſam poſt novemdecim græcas proferimus, ibique addimus homiliæ triceſimæ nonæ fragmentum græcum, quod exhibet Philocalia, cap.* 10. *Præterea cum quatuordecim homilias ordine confuſo interpretatus fuerit Hieronymus, eas aliter in ſua editione collocavit Huetius, quam collocatæ fuerant in editione Genebrardi & aliis, ſecutusque eſt Jeremiæ contextum, nec non illum ordinem, quem in codd. Vaticano & Scorialenſi ſervabant. Hunc & nos ſequimur. Quæ tertia eſt in noſtra editione, imperfecta eſt, & verſum dumtaxat triceſimum capitis ſecundi Jeremiæ exponit. In undecima apertis verbis ſe presbyterum profitetur. In quarta eum non eſſe dicit in Chriſtianis fervorem, quo perſecutionum tempore ardebant: unde* ***facile colligitur, has homilias recitatas fuiſſe pacis tempore poſt annum*** 245.

ΟΜΙΛΙΑ α'.

Το ῥημα τυ θευ, ὁ ἐγενετο ἐπι Ιερεμιαν τον τυ χελκιυ. και τα ἑξης.

Ο Θεος εἰς ἀγαθοποιιαν προχειρος ἐςιν, εἰς δε το κολασαι τυς ἀξιυς κολασεως μελλητης. δυναμενος γουν ἐπαγειν την κολασιν τοις ὑπ' αὐτυ καταδικαζομενοις μετα σιωπης, μετα τυ μη προδιαμαρτυρασθαι, ῥᾳδιως τυτο ποιει. ἀλλα κἀν καταδικαζη, προλεγει αὐτῳ το προκειμενον, ἐπι τῳ ἐπιςρεψαι ἀπο της καταδικης τον καταδικασθησομενον. τουτων μεν παραδειγματα ἐςιν ἀπο των γραφων λαβειν πολλα· ὀλιγα δε προσαξω μονον τα ἐπι τυ παροντος ὑποπιπτοντα, ἱνα ἐλθωμεν και ἐπι τον σκοπον των προκειμενων ἀναγνωσματων· οἱ Νινευιται γαρ ἁμαρτωλοι ἐγενοντο, και κατεδικασθησαν ὑπο τυ θευ· ἐτι τρεις ἡμεραι, και ἐμελλε Νινευη κατασκαπτεσθαι. ὐκ ἐθελων εἰπεν ὁ θεος καταδικασαι αὐτην· ἀλλα διδυς αὐτοις τοπον μετανοιας και ἐπιςροφης, ἐπεμψεν ἑβραιον προφητην, ἱνα εἰποντος αὐτυ, ἐτι τρεις ἡμεραι, και Νινευη κατασραφησεται, οἱ καταδεδικασμενοι μη καταδικαθωσιν, ἀλλα μετανοησαντες τυχωσι τυ ἐλευς τυ θευ. οἱ ἐν Σοδομοις και Γομορροις ἠσαν καταδεδικασμενοι, ὡς δηλον ἐκ των λογων τυ θευ των προς τον Αβρααμ· ἀλλ' ὁμως τα αὐτων πεποιηκαν οἱ ἀγγελοι, θελοντες σωζεσθαι τυς μη θελοντας σωζεσθαι, λεγοντες τῳ Λωτ. εἰσι τινες σοι ὡδε γαμβροι, ἡ υἱοι, ἡ θυγατερες; ὐκ ἀγνουντες, ὁτι ἐχ ἑπονται ἐκεινοι τῳ Λωτ, ἀλλα ποιυντες τα της τυ πεμψαντος αὐτυς χρησοτητος και φιλανθρωπιας.

HOMILIA I.

Verbum Dei, quod factum eſt ad Jeremiam filium Chelciæ, &c.

INTERPRETE S. HIERONYMO.

1. Deus ad beneficiendum promptus eſt: ad puniendos autem eos, qui pœna digni ſunt, diſſimulator. Cum poſſit quippe tacens ſine conteſtatione venturi punire eos, quos ſemel dignos ſupplicio judicavit, numquam hoc facit: ſed etiam ſi condemnaverit, dicit, quod ſibi ſemper dicere propoſitum eſt, ut liberentur a condemnatione per pœnitentiam, qui condemnati fuerant per delictum. Horum exempla cum de ſcripturis multa poſſimus accipere, ſufficiunt ad præſens incidentia, ut veniamus ad eorum, quæ lecta ſunt, contemplationem. Ninivitæ peccatores condemnati erant a Deo: *Adhuc enim tres dies, & futurum, ut Ninive ſubvertatur.* Noluit Deus cum ſilentio punire damnatos, ſed dans eis locum pœnitentiæ & converſionis, miſit ad gentes Hebræorum prophetam; ut dicente illo: *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur*, qui condemnati fuerant, non perirent: ſed agentes pœnitentiam, impetrarent miſericordiam Dei. Qui Sodomis & Gomorrhis, jam erant exitio deſtinati, ut manifeſtum eſt ex ſermonibus Dei, quos locutus eſt ad Abraham: attamen quod erat ſuum, fecerunt Angeli, volentes eos ſalvare, qui ſe indignos ſalute judicaverunt, hæc dicentes ad Lot: *Eſt tibi hic aliquis gener, aut filii, aut filiæ?* Neque enim ignorabant, non eſſe eos ſecuturos Lot, ſed oſtenderunt ſuam pariter, & ejus, qui eos miſerat, benignitatem in homines & amorem.

Το ὁμοιον εὑρησετε και ἐπι των κατα τον Ιερεμιαν· ἀναγεγραπται ὁ χρονος της προφητειας αὐτυ, ποτε ἠρξατο, και μεχρι ποτε προεφητευσεν· εἰτα ὁ ἐντυγχανων, ἐαν μη προσεχῃ τῃ ἀναγνωσει, μηδε ἐξεταζῃ το βιβλιμα των γεγραμμενων ἀναγνωσματων, ἐρει, ὁτι ἱςορια ἐςι, και γεγραπται, ποτε ἠρξατο προφητευειν Ιερεμιας, και μεχρι ποσυ προφητευσας χρονυ κατελιξε προφητευων. τι ὠν προς ἐμε αὐτη ἡ ἱςορια; ἀνεγνων ἐμαθον, ὁτι ἠρξατο προφητευειν ἐν ἡμεραις Ιωσιυ, υἱυ Αμως, βασιλεως Ιυδα, ἑως ἐτυς τρισκαιδεκατυ ἐν τῃ βασιλεια αὐτυ· εἰτα ἐγενετο ἐν ταις ἡμεραις Ιωακειμ, υἱυ Ιωσιυ, βασιλεως Ιυδα, προφητευων ἑως της συντελειας τυ ἑνδεκατυ ἐτυς Σεδεκιυ, υἱυ Ιωσιυ, βασιλεως Ιυδα. και ἐμαθον, ὁτι κατα τρεις βασιλεις ἡ προφητεια αὐτυ συνεξετεινεν, ἑως της αἰχμαλωσιας Ιερυσαλημ ἐν τῳ πεμπτῳ μηνι. τι ὠν δια τουτων διδασκομεθα, ἐαν προσεχωμεν τῃ ἀναγνωσει;

Κατεδικασεν ὁ Θεος την Ιερυσαλημ δια τα ἁμαρτηματα αὐτης, και ἠσαν κριθεντες εἰς αἰχμαλωσιαν ἐγκαταλειφθηναι. ὁμως ὁ φιλανθρωπος Θεος ἐνεςηκοτος τυ καιρυ πεμπει και τυτον τον προφητην ἀνωτερω τριτης βασιλειας της ἐπι της αἰχμαλωσιας. ἐδιδυ γαρ ἀνοχην ὁ μακροθυμος Θεος, και προ μιας ἡμερας, ὡς ἐςιν εἰπειν, της αἰχμαλωσιας, προτρεπων μετανοειν τυς ἀκυοντας, ἱνα παυσηται τα της αἰχμαλωσιας; Ιερυσαλημ, προεφητευσεν Ιερεμιας ἑως του πεμπτυ μηνος. ἠρξατο ἡ αἰχμαλωσια, και ἐτι προεφητευεν οἱον λεγων· αἰχμαλωτοι γεγονατε, κἀν ὑτω μετανοησατε· μετανοησαντων γαρ ὑμων ὐ προκοψει τα της αἰχμαλωσιας, ἀλλα το ἐλεος τυ θευ ἐπισαθησεται ὑμιν. ἐχομεν ὁυν χρησιμον ἀπο της ἀναγραφης ἐχυσης τυς χρονυς της προφητειας, ὁτι προτρεπει κατα φιλανθρωπιαν ἑαυτυ ὁ θεος τυς ἀκυοντας μη παθειν τα της αἰχμαλωσιας. τοιαυτα

2. Horum quiddam ſimile invenimus & in Jeremia ſcriptum eſſe: eſt enim annotatum tempus prophetiæ ejus, quando cœpit prophetare, & quousque. Ergo qui ſcripturas legit, ſi lectioni diligenter intendat, & requirat eorum, quæ ſcripta ſunt, voluntatem, dicere poteſt ex hiſtoriæ ſuperſcriptione, quo tempore Jeremias exorſus ſit, & quo conſummaverit prophetiam. Quid igitur ad me tempus hiſtoriæ? Legens didici, quia cœperit prophetare in diebus Joſiæ filii Amos regis Juda, usque ad annum tertium decimum regni ejus; deinde prophetaverit in diebus Joachim filii Joſiæ, regis Juda, usque ad conſummationem undecimi anni Sedeciæ filii Joſiæ, regis Juda. Et legens didici, quia per tres reges prophetia ejus contexta ſit, usque ad captivitatem Hieruſalem in quinto menſe. Quid ergo docemur per hæc, ſi lectioni ſimus intenti?

3. Condemnaverat Deus Hieruſalem propter peccata, quæ fecerat, & hæc erat extrema ſententia, ut captivitati relinquerentur. Verumtamen cum hominum ſit amator, nec quemquam velit perire, antequam depopulationis tempus inſtaret, miſit & hunc prophetam, ut per ſermones ejus ad pœnitentiam converterentur; miſit eundem & ſub ſecundo rege poſt primum, miſit quoque ſub tertio. Quid plura? Jam captivitas imminebat, & adhuc adhortabatur Deus, tribuens, ut ita dicam, & ante unam diem locum pœnitentiæ: unde ſcriptum eſt, uſque ad captivitatem Hieruſalem, & uſque ad quintum menſem prophetaſſe Jeremiam. Jam hoſtium vincula reſtrinxerant manus, & nihilominus hæc quodammodo dicebat Deus: Ecce captivi facti eſtis: agite, licet ſero, pœnitentiam: rogate me, & parcam vobis: poſſum eruere de captivitate, qui tradidi. Habemus itaque quiddam neceſſarium ex ſuperſcriptione iſta, quæ continet tempora prophetiæ, quia juxta ſuam clementiam

Το ὁμοιον εὑρησετε και ἐπι των κατα τον Ιερεμιαν· ἀναγεγραπται ὁ χρονος της προφητειας αὐτυ, ποτε ἠρξατο, και μεχρι ποτε προεφητευσεν· εἰτα ὁ ἐντυγχανων, ἐαν μη προσεχῃ τῃ ἀναγνωσει, μηδε ἐξεταζῃ το βιβλιμα των γεγραμμενων ἀναγνωσματων, ἐρει, ὁτι ἱστορια ἐστι, και γεγραπται, ποτε ἠρξατο προφητευειν Ιερεμιας, και μεχρι ποσυ προφητευσας χρονυ κατελιξε προφητευων. τι ὠν προς ἐμε αὐτη ἡ ἱστορια; ἀνεγνων ἐμαθον, ὁτι ἠρξατο προφητευειν ἐν ἡμεραις Ιωσιυ, υἱυ Αμως, βασιλεως Ιυδα, ἑως ἐτυς τρισκαιδεκατυ ἐν τῃ βασιλεια αὐτυ· εἰτα ἐγενετο ἐν ταις ἡμεραις Ιωακειμ, υἱυ Ιωσιυ, βασιλεως Ιυδα, προφητευων ἑως της συντελειας τυ ἑνδεκατυ ἐτυς Σεδεκιυ, υἱυ Ιωσιυ, βασιλεως Ιυδα. και ἐμαθον, ὁτι κατα τρεις βασιλεις ἡ προφητεια αὐτυ συνεξετεινεν, ἑως της αἰχμαλωσιας Ιερυσαλημ ἐν τῳ πεμπτῳ μηνι. τι ὠν δια τουτων διδασκομεθα, ἐαν προσεχωμεν τῃ ἀναγνωσει;

Κατεδικασεν ὁ Θεος την Ιερυσαλημ δια τα ἁμαρτηματα αὐτης, και ἠσαν κριθεντες εἰς αἰχμαλωσιαν ἐγκαταλειφθηναι. ὁμως ὁ φιλανθρωπος Θεος ἐνεσηκοτος τυ καιρυ πεμπει και τυτον τον προφητην ἀνωτερω τριτης βασιλειας της ἐπι της αἰχμαλωσιας. ἐδιδυ γαρ ἀνοχην ὁ μακροθυμος Θεος, και προ μιας ἡμερας, ὡς ἐστιν εἰπειν, της αἰχμαλωσιας, προτρεπων μετανοειν τυς ἀκυοντας, ἱνα παυσηται τα της αἰχμαλωσιας Ιερυσαλημ, προεφητευσεν Ιερεμιας ἑως του πεμπτυ μηνος. ἠρξατο ἡ αἰχμαλωσια, και ἐτι προεφητευεν οἱον λεγων· αἰχμαλωτοι γεγονατε, καὐ ὑτω μετανοησατε· μετανοησαντων γαρ ὑμων ὐ προκοψει τα της αἰχμαλωσιας, ἀλλα το ἐλεος τυ θευ ἐπισαθησεται ὑμιν. ἐχομεν ὁυν χρησιμον ἀπο της ἀναγραφης ἐχυσης τυς χρονυς της προφητειας, ὁτι προτρεπει κατα φιλανθρωπιαν ἑαυτυ ὁ θεος τυς ἀκυοντας μη παθειν τα της αἰχμαλωσιας. τοιαυτα

2. Horum quiddam ſimile invenimus & in Jeremia ſcriptum eſſe: eſt enim annotatum tempus prophetiæ ejus, quando cœpit prophetare, & quousque. Ergo qui ſcripturas legit, ſi lectioni diligenter intendat, & requirat eorum, quæ ſcripta ſunt, voluntatem, dicere poteſt ex hiſtoriæ ſuperſcriptione, quo tempore Jeremias exorſus ſit, & quo conſummaverit prophetiam. Quid igitur ad me tempus hiſtoriæ? Legens didici, quia cœperit prophetare in diebus Joſiæ filii Amos regis Juda, usque ad annum tertium decimum regni ejus; deinde prophetaverit in diebus Joachim filii Joſiæ, regis Juda, usque ad conſummationem undecimi anni Sedeciæ filii Joſiæ, regis Juda. Et legens didici, quia per tres reges prophetia ejus contexta ſit, usque ad captivitatem Hieruſalem in quinto menſe. Quid ergo docemur per hæc, ſi lectioni ſimus intenti?

3. Condemnaverat Deus Hieruſalem propter peccata, quæ fecerat, & hæc erat extrema ſententia, ut captivitati relinquerentur. Verumtamen cum hominum ſit amator, nec quemquam velit perire, antequam depopulationis tempus inſtaret, miſit & hunc prophetam, ut per ſermones ejus ad pœnitentiam converterentur; miſit eundem & ſub ſecundo rege poſt primum, miſit quoque ſub tertio. Quid plura? Jam captivitas imminebat, & adhuc adhortabatur Deus, tribuens, ut ita dicam, & ante unam diem locum pœnitentiæ: unde ſcriptum eſt, uſque ad captivitatem Hieruſalem, & uſque ad quintum menſem prophetaſſe Jeremiam. Jam hoſtium vincula reſtrinxerant manus, & nihilominus hæc quodammodo dicebat Deus: Ecce captivi facti eſtis: agite, licet ſero, pœnitentiam: rogate me, & parcam vobis: poſſum eruere de captivitate, qui tradidi. Habemus itaque quiddam neceſſarium ex ſuperſcriptione iſta, quæ continet tempora prophetiæ, quia juxta ſuam clementiam

αυτα και περι ήμας ἐστιν· ἐαν ἁμαρτανωμεν, αἰχμαλωτοι και ήμεις μελλομεν γινεσθαι· το γαρ παραδυναι τον τοιυτον τω σατανᾳ, ὐδεν διαφερει τυ παραδυναι τυς ἀπο Ιερυσαλημ τω Ναβυχοδονοσορ· ὡς γαρ ἐκεινοι παραδεδονται δια της ἁμαρτιας τω Ναβυχοδονοσορ, και ὁς παρεδωκε τω σατανᾳ, ἱνα παιδευθωσι μη βλασφημειν, φησι περι ἀλλων ἁμαρτωλων ὁ ἀποστολος.

Ορα ὁυν, πηλικον κακον ἐστι το ἁμαρτανειν, ἱνα παραδοθωσι τω σατανᾳ, αἰχμαλωτιζοντι τας ψυχας των ἐγκαταλειπομενων ὑπο θευ· ὐκ ἀναιτιως δε κἀκριτως ἐγκαταλιποντος θευ, ὁς ἐγκαταλελοιπε. ἐπαν γαρ πεμψῃ τον ὑετον ἐπι τον ἀμπελωνα, ὁ δε ἀμπελων φερῃ ἀντι σταφυλης ἀκανθας, τι ποιησει ὁ θεος, ἠ ταις νεφελαις ἐντελειται του μη βρεξαι ὑετον ἐπι τον ἀμπελωνα; ἐπικειται ὐν δια τας ἁμαρτιας ήμων και ήμιν αἰχμαλωσια, και μελλομεν παραδιδοσθαι, ἐαν μη μετανοωμεν, τω Ναβυχοδονοσορ και τοις Βαβυλωνιοις, ἱνα ήμας σπαραξωσιν οἱ νοητοι Βαβυλωνιοι. ἐπικειμενων τυτων, οἱ λογοι των προφητων, αἱ λογοι του νομυ, οἱ λογοι των ἀποστολων, οἱ λογοι τυ κυριυ, και σωτηρος ήμων Ιησυ χριστυ, λεγυσιν ήμιν περι μετανοιας, παρακαλυσιν ήμας εἰς ἐπιστροφην· ἐαν ἀκυσωμεν, πιστευωμεν τω εἰρηκοτι· μετανοησω καγω περι παντων των κακων, ὡν ἐλαλησα τυ ποιησαι αὐτοις· ταυτα μεν εἰς το προοιμιον.

Μετα δε το προοιμιον γεγραπται, ὁτι ἐγενετο λογος κυριυ προς αὐτον, δηλον, ὁτι τον Ιερεμιαν. τι δε λεγει ὁ λογος του κυριυ προς αὐτον; ἐξαιρετον παρα το εἰρημενον προς τυς λοιπυς προφητας. τυτο γαρ προς ὐδενα εὑρομεν των προφητων εἰρημενον. Αβρααμ προφητης ἐχρηματισεν ἐν τω· προφητης ἐστι, και προσευξεται περι συ· και ὐκ εἰπε προς αὐτον ὁ θεος. προ τυ με πλασαι σε ἐν κοιλιᾳ ἐπισαμαι σε, και προ τυ

σε

exhortatur Deus ſemper homines ad ſalutem, ut ceſſante delicto, etiam captivitas conquieſcat. Hæc autem & de nobis poſſumus intelligere: ſi peccaverimus, & nos captivi futuri ſumus. Etenim tradi peccatorem Satanæ, nihil diſtat ab eo, quod Judæi ſunt traditi Nabuchodonoſor. Utque illos Deus conceſſit adverſario propter frequentes impietates; ſic nos propter peccata, quæ fecimus, tradimur ſpiritali Nabuchodonoſor: & *quos tradidi*, inquit, *Satanæ, ut diſcant non blasphemare*, Apoſtolus de aliis peccatoribus.

4. Puta, quantum malum eſt, peccare, ut tradantur Satanæ captivanti animos eorum, qui relinquuntur a Deo. Non ſine cauſa autem, neque ſine judicio Deo relinquente, quos deſerit. Cum enim miſerit pluviam ſuper vineam, & vinea pro uva attulerit ſpinas, quid faciet, niſi ut mandet nubibus, ne pluant ſuper eam imbrem? Quapropter in proximo eſt, propter delicta noſtra, quorum nobis conſcii ſumus, & nos captivari. Futurum eſt enim, ut tradamur, ſi non egerimus pœnitentiam, Nabuchodonoſor, atque Babyloniis, qui nos ſenſibiliter excrucient. Iſtis jam adjacentibus ſermones prophetarum, ſermones legis, ſermones apoſtolorum, ſermones etiam Domini & ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti hortantur ad pœnitentiam, provocant ad ſalutem. Si autem audierimus, credimus ei, qui dixit: *Et ego pœnitentiam agam de omnibus malis, quæ locutus ſum facere eis.* Et hæc quidem in proœmium.

5. Poſt proœmium autem ita ſcriptum eſt: *Factus eſt Domini ſermo ad eum*: certum eſt, quia ad Jeremiam. Quid dicit ſermo Domini ad eum? præcipuum ab omnibus, quæ prophetis dicta ſunt cæteris. Hoc enim numquam ad ullum prophetarum dictum invenimus. Abraham propheta nuncupatus eſt, in eo, quod dicitur: *Propheta eſt, & orabit pro te*: & tamen non dixit ad eum Deus: *Priusquam te plaſmarem in utero, novi*

te,

ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε. ἀλλα ὑςερον ποτε ιαθη ὁ Αβρααμ, ὁτε ἐξηλθεν ἐκ γης αὐτυ, και ἐκ ης συγγενειας αὐτυ, και ἐκ τυ οἰκυ τυ πατρος αὐ-υ. ἐξ ἐπαγγελιας γεγενηται ὁ Ισαακ, και ὐχ εὑρο-μεν ὐδε προς αὐτον τυτον λεγομενον τον λογον. και τι με δει καταλεγειν περι των ἐξης; Ιερεμιας ἐξαι-ρετυ εἰχε δωριας, της· προ του με πλασαι σε ἐν κοιλια ἐπιςαμαι σε, και προ του σε ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε.

Οὐκ ἀγνουμεν, ὁτι ταυτα ἀναφερυσι τινες, ὡς μει-ζονα Ἱερεμιυ, ἐπι τον σωτηρα και κυριον ἡμων· και ἴσιον, ὁτι τα μεν πολλα αὐτῳ συναδει, και δυναται ἀνα-φερεσθαι ἐπι τον σωτηρα, ἁ παραθησομαι· ὀλιγα δε τινα προς τυς πολλυς ἐφαρμοσαι τῳ σωτηρι. τινα ὐν ἐςι τα ἐφαρμοζοντα τῳ σωτηρι; προς παντας, ὡς ἐαν ἐξαποςειλω σε, πορευσῃ· και κατα παντα, ὁσα ἐαν ἐντειλωμαι σοι, λαλησεις. μη φοβηθης ἀπο προσωπυ αὐτων· ὁτι μετα συ ειμι τυ ἐξαιρεισθαι σε, λεγει κυ-ριος. ὑπω ταυτα ἐναργως προς τον σωτηρα δοξει ἀν ἀναφερεσθαι, τα ἐξης δε· και ἐξετεινε κυριος την χειρα αυτυ προς με, και ἡψατο τυ ςοματος μυ, και εἰπε εἰπε κυριος προς με. ἰδυ δεδωκα τυς λογυς μυ εἰς το ςομα συ· ἰδυ καθεςακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασι-λειας, ἐκριζειν και κατασκαπτειν. Ιερεμιας ποια ἐθνη ἐξερριζωσε; ποιας κατεςρεψε βασιλειας; γεγραπται γαρ· ἰδυ καθεςακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλει-ας, ἐκριζειν και κατασκαπτειν. ποιαν δε εἰχεν ἐξου-σιαν ὁ Ιερεμιας εἰς το ἀπολλυειν, ὁπερ εἰρηται ὡς προς Ἱερεμιαν ἐν τῳ και ἀπολλυειν. τινας δε τοσυτυς ὠκο-δομησεν Ιερεμιας, ἱνα λεγηται και ἀνοικοδομειν; Ιερε-μιας φησιν· ὐκ ὠφελησα, ὐδε ὠφελησε με ὐδεις. πως ὁυν δεδοται αὐτῳ το οἰκοδομειν και καταφυτευειν; πως ἐπι τον Ιερεμιαν ἐφαρμοσει το καταφυτευειν; ταυτα ἐπι τον σωτηρα ἀναφερομενα ὐ θλιβει τον ἑρμηνευοντα· ι ὁ Ιερεμιας ἐν τυτοις συμβολον τυ σωτηρος ἐςι· τα

δε

te, & priusquam exires de vulva, sanctificavi te. Sed postea in extremo jam tempore sanctificatus est Abraham, quando egressus est de terra sua, & de cognatione sua, & de domo patris sui. Ex repromissione natus est Isaac, & tamen neque ad eum reperimus hunc dictum esse sermonem. Et quid me necesse est per singulos currere? Jeremias præcipuum inter cunctos consecutus donum, dicente Domino: *Priusquam te plasmarem in utero, novi te: & priusquam exires de vulva, sanctificavi te.*

6. Neque vero ignoramus, quosdam esse, qui ista referant, quasi major sit Jeremia, super salvatore nostro & Domino Jesu Christo: sciendumque, plurima ex his esse, quæ possunt Salvatori convenire, quæ etiam nos interponemus. Pauca autem eorum, quæ ad Jeremiam dicta sunt, coarctant intellectum, quasi non possint, ut plures existimant, ad Dominum referri. Quæ sunt ergo, quæ possunt convenire Domino? *Ad omnes, ad quoscumque mittam te, ibis, & omnia, quæ mandabo tibi, loqueris. Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum, ut eruam te: dicit Dominus.* Necdum ista otiose videntur ad Salvatorem referri: ea vero, quæ sequuntur: *Extendit Dominus manum suam ad me: & tetigit os meum, & dixit Dominus ad me: Ecce dedi sermones meos in os tuum; ecce constitui te hodie super gentes & regna, eradicare & disperdere:* de Jeremia difficilem faciunt interpretationem: quas enim gentes eradicavit Jeremias? quæ regna subvertit, ut merito ei dictum sit: *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, eradicare, & suffodere?* quam habuit potestatem ad disperdendum, ut audierit: *& disperdere?* Quos vero ædificavit, ut consequenter addatur, *ædificare?* Jeremias dixit: *Non profui, neque profuit mihi aliquis*, & quomodo data est ei ædificatio atque plantatio? Hæc, ut diximus, ad Salvatorem relata, non coarctant interpretantem. Jeremias enim in istis Salvatoris figura est. Sed & ea, quæ

sequun-

δε παρατεθησομενα πανυ θλιβει και τον πανυ συνετον βυλομενον δειξαι, πως και ταυτα δυναται αρμοσαι επι τον σωτηρα· και ειπα· ὁ ων δεσποτα κυριε, ἰδυ ουκ επισαμαι λαλειν· ὁτις ἐστι σοφια, ὁτις ἐστι δυναμις θευ, ὁς ἠνεγκεν ἡμιν το πληρωμα της θεοτητος, ὁ κατωκησεν ἐν αὐτῳ σωματικως. πως ὁυν δυναται αρμοζειν το, ὁυκ επισαμαι λαλειν, τῳ σωτηρι; ἀλλα και το· νεωτερος ἐγω ειμι, ἀπαγορευεται προς τον σωτηρα, ὡς λεγοντα αὐτον ὁ καλως. ει γαρ αὐτῳ λεγει ὁ κυριος, μη λεγε τοδε, δηλον ὁτι ὁ καλως λεγομενον ἀπαγορευει αὐτον. ὁυκ αρμοζει ὁν ταυτα επι τον σωτηρα. ἐκεινα δοκει δυσωπειν επι τον σωτηρα. ειπειν δε, ὁτι ταυτα μεν επι τον Ιερεμιαν ἀναφερεται, ἐκεινα δε επι τον σωτηρα, ὁ χαλεπον. ὁ μεντοι εὐγνωμων πανυ θλιβησεται ἐν τῳ τοπῳ, ὁρων, ὁτι το διακοψαι ἐν ειρμῳ λογων λογυς ειρημενυς ειτε προς τον Ιερεμιαν, ειτε προς τον σωτηρα. καιτοι λεγειν ταυτα, ὁ τῳ χριςῳ, ἀλλα τῳ Ιερεμια αρμοζειν· και ταυτα, επει μειζονα ἐςιν Ιερεμιυ, ὁ τῳ Ιερεμια, ἀλλα τῳ χριςῳ αρμοζειν, ἀγνωμονων ἐςιν· ὁλον ὁυν επι τον Ιερεμιαν ἀναφερεθω, και ταυτα τα δοκυντα ειναι μειζονα Ιερεμιυ ἑρμηνευεθω.

Πας ὁ λαβων λογυς ἀπο θευ, και ἐχων την χαριν των ὁρανιων λογων, ἐλαβεν αὐτυς επι τα ἐθνη και βασιλειας, ἐκριζειν και κατασκαπτειν. ἀλλα ἐθνη και βασιλειας ἐαν λεγηται ἐκριζειν πας ὁ λαβων λογυς ἀπο θευ, μη σωματικως μοι νοει τα ἐθνη και τας βασιλειας, ἀλλα κατανοησας τας ἀνθρωπινας ψυχας βασιλευομενας ὑπο της ἁμαρτιας, κατα το ειρημενον παρα τῳ ἀποςολῳ, μη ὁυν βασιλευετω ἡ ἁμαρτια ἐν τῳ θνητῳ ἡμων σωματι· βλεπων δε και τα πολλα ειδη των ἁμαρτηματων, τροπολογει και τα ἐθνη, και τας βασιλειας, και τα φαυλα τα ἐν ταις ψυχαις των ἀνθρωπων ὁντα, ἁτινα ἐκριζεται, και κατασκαπτεται ὑπο των δεδομενων ειτε Ιερεμια, ειτε ὡτινιουν λογων τυ θευ. και δυναται και τα πρωτα, τα θλιβοντα ὡς προς τον σωτηρα, ἐφαρμοσαι τῳ Ιερεμια, και τα δευτερα ὁμοιως

τῳ

sequuntur, & doctissimo homini difficultatem expositionis important, quomodo possint congruere Domino: *Et dixi: Qui es dominator Domine, ecce nescio loqui.* Qui est sapientia, qui est virtus Dei, in quo plenitudo divinitatis inhabitat corporaliter, quomodo huic aptari potest: *Nescio loqui?* Sed & illud: *Quia juvenis ego sum,* interdicitur ei, quasi non bene responderit. Si etenim ei dicit Dominus: *Nolite dicere, quia juvenis sum,* manifestum est, quasi non bene dicentem fuisse reprehensum. Hæc sunt, quæ Salvatori videntur non convenire. Superiora autem facili intellectu ad eum referuntur. Dicere vero, alia super Jeremia, alia super Salvatore interpretanda esse, non pessimum est. Sed qui bene scripturas nosse conatur, vehementer in isto tristabitur loco, videns, sub uno textu sermonis dividi intellectum, & dici: hæc, quoniam minora sunt, non conveniunt Salvatori, sed Jeremiæ: illa vero, quoniam majora sunt, non Jeremiæ, sed Christo. Ob id cuncta nos ad Jeremiam referre tentabimus: hoc est, & ea, quæ, quum majora sint, videntur conditionem ejus excedere.

7. Quicunque a Deo accepit verba, sumens gratiam cælestis eloquii, idcirco ea accipit, ut regna, gentesque eradicet atque subvertat. Sed quum nominentur gentes, & regna, omnis, qui divina verba susceperit, nolo eum corporaliter intelligere regna, & gentes, sed considerans animas hominum regnatas a peccato, juxta id, quod in Apostolo scriptum est: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore:* videns quoque multas species delictorum, allegorizet regna, & gentes per varia delicta, quæ humanas animas possederunt: & hæc erunt, quæ evellentur atque suffodientur a sermonibus Dei, qui dati sunt sive Jeremiæ, sive cæteris sanctis. Ita fiet, ut prima, quæ non videbantur congruere Salvatori, ad Jeremiam referantur; & secunda ab eo, qui scit figurare dicta,

quæ

τῳ εἰδοτι τροπολογειν ἐφαρμοσαι τῳ αὐτῳ. ἐρει μοι τις των ἀκουοντων, γυμνασον και τον ἀλλον λογον, και ὁλα πειραθητι παρασησαι τα γεγραμμενα ἁρμοζοντα τῳ σωτηρι. περι των δευτερων μη ἀγωνια· φαινεται γαρ, ὁτι ὁ σωτηρ ἐξερριζωσε τας διαβολων βασιλειας, και τα ἐθνη κατεσκαψε, τον ἐθνικον βιον καθελων. ἐνταυθα, κατα το δοκειν, δυσφημον, ὡς προς τον σωτηρα, γυμνασον πως τον λογον· πως δυναται λεγειν ὁ σωτηρ, ὐκ ἐπισαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω ειμι, και τα ἑξης; ὁρας, ὁτι ὁ λογος ξενοχωρειται; τον σωτηρα οἰδαμεν κυριον. ζητωμεν κατα την ἀξιαν τυ λογυ, και κατα την ἀληθειαν ταυτα ἐπι τον σωτηρα ἀναγαγειν· μαρτυρας δει λαβειν τας γραφας. ἀμαρτυροι γαρ αἱ ἐπιβολαι ἡμων και αἱ ἐξηγησεις ἀπιστοι εισιν· ἐπι στοματι δυο και τριων μαρτυρων σταθησεται παν ῥημα, μαλλον ἁρμοζει ἐπι των διηγησεων, ἡ ἐπι των ἀνθρωπων, ἱνα σκοπω τα ῥηματα της ἑρμηνειας, λαβων μαρτυρας δυο ἀπο καινης και παλαιας διαθηκης. λαβων μαρτυρας τρεις ἀπο εὐαγγελιυ, ἀπο προφητυ, ἀπο ἀποστολυ. ὑτως γαρ σταθησεται παν ῥημα· πως ὁυν δυναμεθα ταυτα ἐπι τον σωτηρα ἀναγαγειν; φερε μαρτυρα παλαιαν διαθηκην. διοτι πριν ἡ γνωναι το παιδιον ἀγαθον ἡ κακον, ἀπειθει πονηρια τυ ἐκλεξασθαι το ἀγαθον. και ἀντικρυς ταυτα περι τυ σωτηρος ἐν τῳ Ησαια λελεκται. ἰδυ ἡ παρθενος ἐν γαστρι ἑξει, και τεξεται υἱον, και καλεσουσι το ὀνομα αὐτυ Εμμανουηλ. και ἐκει ἐπιφερεται. πριν ἡ γνωναι το παιδιον. εἰ δε και ἀπο εὐαγγελιυ δει λαμβανειν παραδειγμα. Ιησους ὐκ ἀνηρ γενομενος, ἀλλ' ἐτι παιδιον ὡν, ἐπει ἐκενωσεν ἑαυτον, προεκοπτεν· ὐδεις γαρ προκοπτει τετελειωμενος, ἀλλα προκοπτει δεομενος προκοπης· ὐκουν προεκοπτεν ἡλικια, προεκοπτε σοφια, προεκοπτε χαριτι παρα Θεῳ και ἀνθρωποις. εἰ γαρ ἐκενωσεν ἑαυτον καταβαινων ἐνταυθα, και κενωσας ἑαυτον, ἐλαμβανε παλιν ταυτα ἀφ' ὡν ἐκενωσεν ἑαυτον, ἐκων κενωσας ἑαυτον· τι ἀτοπον αὐτον και προκεκοφεναι σοφια και ἡλικια και χαριτι παρα Θεῳ

και

quæ dicta sunt, Jeremiæ deputentur. Dicet mihi aliquis auditorum, etiam alium pande sermonem, & cuncta, quæ scripta sunt super Salvatore, quasi de eo sint scripta, constitue: de secundis noli esse sollicitus. Apparet enim, quia Salvator eradicaverit regna Diaboli, & nationes subverterit, gentilem destruens vitam. In istis quod intellectum difficilem facit, hoc est, quomodo possit Salvator dicere: *Nescio loqui, quia juvenis ego sum*, & cætera. In hoc sermone interpretantes coangustantur. Jesum Christum scimus Deum: quærimus verba, quæ dicta sunt, juxta personæ exponere dignitatem: quapropter necesse est nobis scripturas sanctas in testimonium vocare; sensus quippe nostri & enarrationes sine iis testibus non habent fidem: & hoc, quod dictum est: *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*, magis convenit ad interpretantis probationem, quam quorumcumque hominum numerum: ut firmem verbum intellectus mei, accipiens duos testes de novo & veteri Testamento, accipiens tres testes de Evangelio, de Propheta, de Apostolo. Sic enim stabit omne verbum. Quomodo igitur valebimus ista conjungere Salvatori? Det mihi testimonium vetus Testamentum: *Quia, priusquam agnoscat puer bonum aut malum*, & cætera. Det etiam Isaias: *Ecce Virgo concipiet in utero, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*: ibique additur: *Priusquam cognoscat puer.* Si autem & de Evangelio accipere oportet testimonium, Jesus necdum vir, sed adhuc infans, quia se exinaniverat, formam servi accipiens, proficiebat. Nemo autem proficit, qui est perfectus, sed ille proficit, qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate, proficiebat sapientia, proficiebat gratia, & apud Deum, & apud homines. Nam si evacuaverat seipsum, ad nos descendens, & evacuans seipsum, resumpsit iterum ea, de quibus se prius evacuaverat, quid indignum est, profeciisse eum

και ἀνθρωποις, και ἀληθευεσθαι περι αὐτον το· πριν ἡ γνωναι αὐτον καλον ἡ πονηρον, ἐκλεξεται το ἀγαθον, και ἀπειθει πονηρια; τουτο παρειθεμην ἀπο του Ησαϊου.

Αλλ' ἐρει τις· εἰ δυνασαι ἐπι τον σωτηρα ἀναγαγειν το, οὐκ οἰδα, και δυνασαι λεγειν ἐπι τον σωτηρα το τοιουτο, και παιδιον αὐτον λαμβανειν· ἡ προσκοπτει σοι ταυτα λεγειν περι του μονογενους, περι του πρωτοτοκου πασης κτισεως, περι του πριν συλληψεως ευαγγελισθεντος, κατα το· πνευμα ἁγιον ἐπελευσεται ἐπι σε, και δυναμις ὑψιστου ἐπισκιασει σοι· και λεγει, οὐκ ἐπισαμαι λαλειν; ὁρα, εἰ δυνασαι τι ἀξιολογον και μεγα περι του σωτηρα ἐν τῳ τοπῳ ἰδειν· ὁτι τινα μη ἐπισαμενος, μειζων ἐστι μη ἐπισαμενος, ἡ ἐπισαμενος αὐτα· και χρωμαι αὐτοις τῃ φωνῃ μαρτυρουντος, ὁτι τινα οὐκ ἐπισαται. λεγει γουν τοις φασκουσιν αὐτῳ. ου τῳ ὀνοματι σου δαιμονια ἐξεβαλομεν, και δυναμεις πολλας ἐποιησαμεν; ἀποχωρειτε ἀπ' ἐμου, οὐδεποτε ἐγνων ὑμας· ἀρα το, οὐδεποτε ἐγνων ὑμας, ἐκει λεγομενον ὑπο του σωτηρος, οὐκ ἐλαττονα την δυναμιν αὐτου παρισησιν, ἀλλα μειζονα και θαυμασιωτερον, διοτι τους χειρονας και τους ἀπολλυμενους οὐκ ἐγνω; ἐγνω γαρ τα διαφεροντα και κρειττονα, και ἐγνω κυριος τους ὀντας αὐτου. και εἰ τις ἀγνοει, ἀγνοειται. ἐχουν ὁ ἁμαρτωλος ἀγνοειται ὑπο του Θεου; ἐρει μοι τις των ακροατων. ἐδειξας, ὁτι οὐκ οἰδε τους ἁμαρτωλους, ἐδειξας, ὁτι οὐκ οἰδε τους ἐργαζομενους την ἀνομιαν. ου γαρ ἀξιοι εἰσι της γνωσεως αὐτου. πως δε παρασησεις μεγα και ἐνδοξον εἰναι το· οὐκ ἐπισαμαι λαλειν, λεγομενον ὑπο του σωτηρος; το λαλειν, ἀνθρωπινον ἐστι. το λαλειν, διαλεκτῳ χρησασθαι ἐστιν, ὡστε εἰπειν ἑβραιων, φερε εἰπειν, φωνην, ἡ ἑλληνων τινων. ἐαν ἀναβης ἐπι τον σωτηρα, και εἰδης αὐτον λογον ἐν ἀρχῃ προς τον Θεον, ὀψει, ὁτι οὐκ ἐπισαται λαλειν. ἐαν δε και ἀγγελων γλωσσας συγκρινης ἀνθρωπων γλωσσαις, και εἰδης, ὁτι ὁτος μειζων

ἐστι

ſapientia, profeciſſe ætate, profeciſſe gratia apud Deum, & apud homines, & vera de eo eſſe iſta, quæ dicta ſunt: *Priusquam cognoſcat puer bonum aut malum*, & ea, quæ de eodem interpoſuimus?

8. Sed dicet mihi aliquis: Etiamſi poteſt de Salvatore intelligi dictum eſſe, quia neſciat, & cætera hujusmodi, quæ majora ſunt, & ſi puerum eum accipias, nonne offendis, iſta ſentiendo de unigenito, & primogenito univerſæ creaturæ; de eo, qui, antequam conciperetur, annuntiatus eſt loquente Gabriele: *Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſſimi obumbrabit te:* & audes dicere, quia neſciat loqui? Quamobrem videbo, ſi potero aliquid dignum de Salvatore in hoc loco afferre, quod quædam neſciens, major ſit, ſi ea ignoraverit, quam ſi ſcierit. Utamur voce ejus, quomodo ſint aliqua, quæ neſciat. Reſpondit eis, qui ſibi dicebant: *Nonne (in nomine tuo comedimus, & in nomine tuo bibimus, &) in nomine tuo Dæmonia ejecimus, & virtutes multas fecimus? Diſcedite a me, non novi vos.* Putasne hoc, quod ait: *Non novi vos*, minorem ejus virtutem approbat, an majorem atque mirabilem, quia malos perituros-que neſciat? Scit enim ab his differentias, ſcit meliora, ſcit Dominus eos, qui ejus ſunt: & *ſi quis ignorat, ignoratur.* Igitur, ut conſtat, peccator ignoratur a Deo. Dicet mihi aliquis de auditoribus: Oſtendiſti, quia neſciat peccatores Deus, oſtendiſti, quia ignoret eos, qui operantur iniquitatem; neque enim digni ſunt agnitione ejus: quomodo approbabis, magnum & glorioſum eſſe, quod ab eo dictum eſt: *Neſcio loqui*, quod humanum eſt, & eloquio ſæpe utimur, verbi cauſa, Hebræorum voce, ſiva Græcorum, ſive reliquorum ſermone? Ergo ſi aſcenderis ad Salvatorem, & ſcieris eum in principio apud Deum Verbum, inſpice, quia neſciat loqui, (quum humanum ſit hoc, quod dicitur, loqui, ſi ideo neſciat,

ἐστι και ἀγγελων, ὡς ἐμαρτυρησεν ἐν τη προς Εβραιους ὁ ἀποστολος ἐπιστολη, ἐρεις, ὁτι και της ἀγγελων γλωσσης μειζων ἠν, ὁτε θεος ἠν λογος προς τον πατερα. μανθανει ουν, και οἱονει ἀναλαμβανει ἐπιστημην ἀ μεγαλων, ἀλλ' ὑποδεεστερων, και μικροτερων· και ὡσπερ μανθανω, βιαζομενος ἐμαυτον ψελλιζειν, ὁτε παιδιοις διαλεγομαι· ἀ γαρ ἐπισαμενος παιδισι, ἰν' ὡτως εἰπω, λαλειν, βιαζομαι τελειος ὡν· ὡτως και ἐν τη μεγαλειοτητι της δοξης τυ θευ τυγγανων, ἀ λαλει ἀνθρωπινα, ὡκ οἰδε φθεγγεσθαι τοις κατω· ὁτε δε ἐρχεται εἰς σωμα ἀνθρωπινον, λεγει κατα τας ἀρχας, ὡκ ἐπισαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι· νεωτερος δε δια την γενεσιν την σωματικην, πρεσβυτερος δε κατα το· πρωτοτοκος πασης της κτισεως· νεωτερος, ὁτι ἐπι συντελεια των αἰωνων ἠλθε, και ὑστερον τω βιω ἐπιδεδημηκε. λεγει ουν το· ὡκ ἐπισαμαι λαλειν· οἰδα τινα μειζονα τε λαλειν, οἰδα τινα μειζονα τυ φθογγυ τουτυ τυ ἀνθρωπινυ· θελεις με λαλειν ἀνθρωποις, ὑπω διαλεκτον ἀνθρωπινην ἀνειληφα, ἐχω διαλεκτον συ τυ θευ, λογος εἰμι συ τυ θευ, σοι οἰδα προσδιαλεγεσθαι, ἀνθρωποις ὡκ ἐπισαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος εἰμι.

Και λεγει κυριος, μη λεγε, ὁτι νεωτερος εἰμι, ὁτι προς παντας, ὡς ἐαν ἐξαποστειλω σε, πορευση, ὑτως ἐκτεινει την χειρα, ἁπτεται τυ στοματος αὐτυ, διδωσιν αὐτω λογους, και διδωσιν αὐτω λογους δια τας βασιλειας, ἰν' ἐκριζωση. ἀ χρειαν δε εἰχεν ἐκριζωντων λογων, ὁτε ἠν ἐν πατρι, ἀ χρειαν εἰχε κατασκαπτοντων λογων, και καθαιρουντων τα χειρονα· ἀδεν γαρ ἠν ἀξιον κατασκαφης ἐκει, ἀδεν ἠν ἀξιον ἐκριζωσεως· μεγα ουν ἐστιν, ὡς το· ὡκ οἰδα ὑμας, ὁτι ἐργαται ἐστε ἀνομιας· ὑτως ὑπο του σωτηρος λεγομενον, δια το ὑπερβαλλον μεγεθος της δοξης αὐτου·

ἰσον

quia ſint majora, quæ noverit.) Si autem & Angelorum linguas humanis comparaveris linguis, & ſcieris, quia iſte major ſit Angelis, ſicut teſtatus eſt de eo Apoſtolus in epiſtola ſua, quam ſcribit ad Hebræos, intelliges, majorem eum & Angelorum linguis fuiſſe, quando tantum Deus Verbum erat apud Patrem. Diſcit ergo, & quodammodo accipit diſciplinam non magnorum, ſed inferiorum ac minorum. Sicut & ego balbutire diſco, violentiam mihimet ipſi faciens, quando cum parvulis loquor; neque enim ſcio, ut ita dicam, infantiliter loqui, & infractis verbis jam grandævus cum pueris ſermonicari: eodem modo Salvator in magnificentia gloriæ quidem Dei, (& in Patre conſiſtens,) non loquitur humana, neſcit affari eos, qui deorſum ſunt. Quando autem venit in corpus humanum, dicit in exordio: *Neſcio loqui, quia juvenis ego ſum*: juvenis, propter diſpenſationem: ſenex, juxta hoc, quod primogenitus omnis creaturæ: juvenis, quia in conſummatione jam ſæculorum, & in extremum hujus vitæ tempus advenit. Dicit itaque: *Neſcio loqui*; ſcio enim quædam majora loqui, ſcio quædam majora iſto ſermone mortali. Vis me loqui terreſtribus, nec, dum aſſumpſi humanam fragilitatem, habeo eloquium tuum, Verbum tuum ſum, tibi ſcio loqui, hominibus neſcio loqui, juvenis ſum.

9. *Noli dicere; juvenis ego ſum, quoniam ad omnes, ad quoscumque mittam te, ibis.* Deinde commovit manum ad tangendum os ejus, ut ei det verba, quibus eradicet imperia. Neque vero indigebat Salvator verbis, ut ea acciperet, quando erat in Patre, nullis in cælo dignis, quæ mererentur everti. (Sed nunc accipit parva, differens majora pauliſper.) Atque ita ex hoc approbatur, ſicuti alibi glorioſe dixerat: *Neſcio vos, quia operarii eſtis iniquitatis*, & nunc verba glorioſe accepiſſe, cum Deus ſit, & juxta magnificen-

ἴσον γουν δυναμενον τῳ, οὐκ ἐπίσαμαι λαλειν ἀνθρωπινα, τοῦτ' οὐκ ἐπίσαμαι λαλειν.

Εἴτε δε προς τον Ιερεμιαν, εἴτε προς τον σωτηρα λεγεται· προ του με πλασαι σε ἐν κοιλιᾳ, ἐπίσαμαι σε, ἀναγνους την γενεσιν, και τηρησας τα εἰρημενα περι της κτισεως τῦ κοσμῦ, εὑρησεις, ὁτι ἡ γραφη πανυ διαλεκτικωτατα οὐκ εἰπεν, ὁτι προ τῦ με ποιησαι σε ἐν κοιλιᾳ, ἐπίσαμαι σε· ὁτε μεν γαρ ὁ κατ' εἰκονα ἐκτιζετο, εἰπεν ὁ θεος· ποιησωμεν ἀνθρωπον κατ' εἰκονα και ὁμοιωσιν ἡμετεραν. οὐκ εἰπε, πλασωμεν· ὁτε δε ἐλαβε χουν ἀπο της γης, ὑ πεποικε τον ἀνθρωπον, ἀλλ' ἐπλασε τον ἀνθρωπον, και ἐθετο ἐν τῳ παραδεισῳ τον ἀνθρωπον, ὁν ἐπλασεν, ἐργαζεσθαι αὐτον, και φυλασσειν. εἰ δυνασαι, ὁρα διαφοραν ποιησεως, ὁτι ὁ λεγων κυριος προς τον εἴτε Ιερεμιαν, εἴτε προς τον σωτηρα, οὐκ εἰπε, προ τῦ με ποιησαι σε ἐν κοιλιᾳ ἐπίσαμαι σε· το γαρ ποιηθεν, οὐκ ἐν κοιλιᾳ γινεται, ἀλλα το πλασσομενον ἀπο τῦ χῦ της γης τῦτο ἐν κοιλιᾳ κτιζεται. προ τῦ με πλασαι σε ἐκ κοιλιας ἐπίσαμαι σε. εἰ παντας ἠπίσατο ὁ κυριος, πως λεγει το· οὐκ ἐπίσαμαι λαλειν, ἐπει παντας ἠπίσατο ὁ κυριος; λεκτεον γαρ ὡς ἀν ὡς τι ἐξαιρετον ἐλεγε τῳ Ιερεμιᾳ το· και ἐπίσαμαι σε· ὡκουν ὡς διαφεροντας ἐπίσαται ὁ θεος, τῦς ἀξιῦς της γνωσεως αὐτῦ ἐπίσαται ὁ θεος, και ἐγνω κυριος τῦς ὀντας αὐτῦ, τῦς δε ἀναξιῦς οὐκ ἐπίσαται ὁ θεος, ὡς οὐδε ὁ σωτηρ λεγων· οὐδεποτε ἐγνων ὑμας. ἡμεις ἀνθρωποι ὀντες, ὁσον προκοπτομεν, κρινομεν τινα, ἀξια ὀντα τῦ ἐπίσασθαι ἡμας αὐτα. και τινα οὐδε ἀκῦσαι θελομεν, ἱνα μη αὐτα ἐπίσωμεθα, μηδε εἰδωμεν· τινα δε θελομεν ἐπίσασθαι· εἰ δε των ὁλων θεος οὐ θελει ἐπίσασθαι τον Φαραω, οὐ θελει ἐπίσασθαι τῦς Αἰγυπτιῦς, οὐκ εἰσι ἀξιοι της ἐπίσημης τῦ θεῦ. Μωσης δε ἀξιος, και ἐκτος των προφητων τηλικῦτος. πολλα σε δει κατορθωσαι, ἱνα ὁ θεος ἀξιοι σε ἐπίσασθαι. τον μεν γαρ Ιερεμιαν προ τῦ πλασαι ἐν κοιλιᾳ ἐπίσατο· ἀλλον δε ἀρχεται ἐπισασθαι

tiam ſuæ dixiſſe gloriæ: *Neſcio loqui*, id eſt, humana non novi.

10. Sive autem ad Jeremiam, ſive ad Salvatorem dicitur: *Priusquam te plaſmarem in utero, novi te*, legens Geneſim, & obſervans ea, quæ ibi de conditione mundi ſcripta ſunt, invenies, quia ſcriptura divina multum in ſermonibus cauta, non dixerit: *Priusquam te facerem in utero, novi te*: quando enim juxta imaginem conditio eſt, dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; & non dicit: Plaſmemus. Quando autem accepit lutum de terra, non eſt ſcriptum: Fecit hominem, ſed: *Plaſmavit hominem*, & poſuit in paradiſo hominem, quem plaſmavit, operari, & ſervare eum. Si potes, intellige differentiam facturæ & plaſmationis, quum dicens ſive ad Jeremiam, ſive ad Salvatorem, non dixerit: *Priusquam te facerem in utero.* Quod enim fit, non fit in utero; ſed quod creatur de terræ pulvere, hoc plaſmatur in utero. *Priusquam te plaſmarem in utero, ſcio te.* Si omnes novit Deus, quomodo quaſi præcipuo a cæteris Jeremiæ dicit: *Novi te?* An eos tantum ſcit Deus, qui ſcientia ejus digni ſunt, & cognoſcit eos, qui ejus ſunt; indignos vero neſcit neque Pater, neque Filius, dicens: *Non novi vos?* Nos, cum ſimus homines, ſi aliqua fuerimus præditi dignitate, alios noſtra notitia dignos, alios judicamus indignos: & quos ſcire nolumus, neque audire volumus, eos neſcimus. Quid arbitraris de univerſitatis Deo? Vult ſcire Pharaonem, vult Ægyptios noſſe, ſed indigni ſunt notitia ejus, (ſed ipſi faciunt, ut ignorentur.) Scit autem Moyſen, ſcit prophetas, & ſi quis ſimilis eorum eſt. Multum te oportet laborare, ut noſci incipiaris a Domino. Jeremiam quidem, priusquam plaſmaverit in ventre, cognovit: alium vero de prophetis triginta annorum cœpit noſſe, alium quadraginta. Sermones ſunt ineffabiles de Sal-

σαθαι τριακοντα ἐτη γεγονοτα, τεσσαρακοντα ἐτη γεγονοτα. λογοι θεϖ εἰσιν ἀπορρητοι· περι μεν ουν τϖ σωτηρος ϖ̀ ζητϖμενοι, περι δε τϖ Ιερεμιϖ τοις ὡτα ἐχϖσιν ἐπισασεως δεομενοι.

Πως λεγει· προ τϖ με πλασαι σε ἐν κοιλιᾳ ἐπισαμαι σε· και προ τϖ σε ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε; ὁ θεος ἑαυτῳ ἁγιασει τινας. τϖτον ϖ̀ περιμενεν, ἱνα ἐλθοντα εἰς γενεσιν ἁγιασῃ, ἀλλα πριν ἐξελθειν ἐκ μητρας ἤδη ἡγιασεν. ἐαν ἐπι τον σωτηρα ἀναφερῃς, ϖ̀ χαλεπον εἰπειν, ὁτι πριν ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιασαι.

Προφητην εἰς ἐθνη τεθεικα σε· τηρησον ἐν τοις ἑξης, ὁτι κελευεται προφητευσαι ἐπι παντα τα ἐθνη, τῃ Αἰλαμ, τῃ Δαμασκῳ, τῃ Μωαβ. και ἐχομεν, ὁτι προεφητευσεν ἐπι παντα τα ἐθνη, ὡς προς το ῥητον, ὁτι προφητην εἰς ἐθνη τεθεικα σε, προς ἐκεινον· ἑως δε προς ἀναγωγην, ἐαν μεν ἐπι τον Ιερεμιαν, προειρηκαμεν. ἐαν δε ἐπι τϖ σωτηρος, τι δει και λεγειν; ϖ̀τος ἀληθως ἐπι παντα τα ἐθνη προεφητευσεν· ἐσι γαρ ὡσπερ ἀλλα μυρια, ϖ̀τως και προφητης. ὡς ἐσιν ἀρχιερευς, ὡς ἐσι σωτηρ, ὡς ἐσιν ἰατρος, ϖ̀τως και προφητης. Μωσης γουν προφητευων περι αὐτϖ, οὐχι προφητην μονον, ἀλλα ἐξαιρετως εἰπεν εἰπων· προφητην ἐκ των ἀδελφων σϖ ἀναστησει ὑμιν κυριος ὁ θεος, ὡς ἐμε αὐτϖ ἀκουετε. και ἐσαι, ὁς ἀν μη ἀκϖσῃ τϖ προφητϖ ἐκεινϖ, ἐξολοθρευθησεται ἐκ του λαου αὐτϖ· ουτος ουν ἐσιν, ὁς προφητης εἰς ἐθνη τεθειμενος, και ἐλαβε χαριν ἀπο θεου ἐκχυθεισαν ἐν τοις χειλεσιν αὐτϖ, ἱνα μη μονον, ὁτε παρην τῳ σωματι, ἀλλα και νυν, ὁτε παρεσι δυναμει, και τῳ πνευματι προφητευῃ ἐπι παντα τα ἐθνη, ὡστε ἀπο παντων των ἐθνων

ἀνυειν

vatore, & non magnopere quærendi: de Jeremia vero, eorum, qui ſcientiam ſcripturarum habent, auribus indigemus.

11. Quomodo dicat: *Priusquam te plaſmarem in utero, novi te; & priusquam exires de vulva matris tuæ, ſanctificavi te:* Deus ſibi ipſe ſanctificat aliquos. Iſtum non expectat, ut ſanctificet genitum, ſed prius ſanctificat, quam de vulva egrediatur. Si ad Salvatorem, ut dixi, referas, non eſt malum dicere, prius enim ſanctificatum eſſe, quam natum. [Sic & de Domino intelligas, qui, antequam de vulva exierit, ſanctificatus eſt, ſed infinito ante tempore ſemper ſanctus fuit: hic vero, antequam de utero exiret, ſanctificatus eſt.]

12. *Prophetam in gentibus poſui te.* Si Jeremias quæris, quomodo ſit propheta in gentibus poſitus, obſerva in conſequentibus, cum jubetur prophetare ad omnes gentes: nam iſtiusmodi ſcriptio eſt, quod prophetavit Jeremias ſuper omnes gentes Elam, Damaſci, Moab: & habebis, quia prophetaverit ad omnes gentes, juxta id, quod dictum eſt: *Prophetam in gentibus poſui te*, ſi tamen volueris hæc de Jeremia dicta ſentire. Si autem intelligentiam ad Deum transferas, iſte vere in univerſas gentes prædicavit. Eſt quippe ſicut alia multa, ſic & propheta. Ut eſt princeps ſacerdotum, ut eſt ſalvator, ut eſt medicus; ſimiliter & propheta eſt. Moyſes annuntians de eo, non ſolum prophetam, ſed admirabilem inter cunctos nominavit prophetam, dicens: *Prophetam ex fratribus veſtris ſuſcitabit vobis, dicit Dominus Deus noſter; quaſi me audite eum. Quicumque non audierit prophetam illum, interibit de populo ſuo.* Iſte eſt prophetes conſtitutus in gentibus, & accepit gratiam a Deo effuſam in labiis ſuis, ut non ſolum, cum præſens aderat corpore, ſed etiam nunc, cum adeſt virtute, & ſpiritu,

ἀνυειν αὐτῳ την προφητειαν, και ἑλκειν ἀνθρωπους ἐπι σωτηριαν.

Και εἰπα· ὁ ὠν, δεσποτα κυριε, ἰδε ὐκ ἐπιστα-μαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι· και εἰπε κυριος προς με, μη λεγε, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι, ὁτι προς παντας, ὑς ἐαποστειλω σε, πορευση· πολλαχις εἰ-πομεν, ὁτι ἐστι κατα τον ἐσω ἀνθρωπον εἰναι παι-διον, κἀν ἐν γεροντικῃ τις ᾖ ἡλικια σωματος· ἐστι δε ποτε κατα τον ἐξω ἀνθρωπον, εἰναι παιδιον· κατα δε τον ἐσω ἀνδρα, γεροντα. τοιυτος ἠν ὁ Ιερεμιας, ἠδη ἐχων την χαριν ἀπο θεω ἐτι ὠν ἐν τῃ τυ παι-δικῃ ἡλικια κατα το σωμα. διο φησιν αὐτῳ ὁ κυριος· μη λεγε, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι. σημειον δε τυ μη εἰ-ναι αὐτον νεωτερον, ἀλλ' ἀνδρα τελειον, το· προς παντας, ὑς ἐαν ἐαποστειλω σε, πορευση· και κατα παντα, ὁσα ἀν ἐντειλωμαι σοι, λαλησεις. μη φο-βηθῃς ἀπο προσωπυ αὐτων. οἰδεν ὁ τυ θεω λογος, ὁτι οἱ πρεσβευοντες τον λογον κινδυνευσιν ἐν τοις ἀκευ-σμασιν, ἐλεγχομενοι γαρ μισυσιν αὐτυς, ἐπιπλησσο-μενοι διωκυσι. παν ὁτιυν πασχυσιν οἱ προφηται. ὐκ ἐστι προφητης ἀτιμος, εἰ μη ἐν τῃ ἰδια πατριδι, και τῃ οἰκια αὐτυ. και πρωην ἐμνημονευομεν· οἰδεν ὁ μονον θεος πειμπων τον προφητην, ὁσυς κινδυνυς ἀνα-δεξεται, ἀλλα και λεγει αὐτῳ· μη φοβηθῃς ἀπο προσωπυ αὐτων, ὁτι μετα συ εἰμι, τυ ἐξαιρεισθαι σε, λεγει κυριος. ἁ πεπονθεν Ιερεμιας, ἀναγεγραπ-ται, εἰς λακκον βορβορυ βεβληται, ἐμεινεν ἐκει, μο-λις ἀρτον ἐδιων πολλας ἡμερας, και ὑδωρ μονον πι-νων. και ἀλλα δε μυρια, ἁ πεπονθεν, ἡ προφητεια αὐτυ δεδηλωκεν. τινα των προφητων ὐκ ἐδιωξαν οἱ πατερες ὑμων; εἰρηται προς τυς Ιυδαιυς. και ἀναγ-καιον ἐστι τυς θελοντας ζην εὐσεβως ἐν χριστῳ Ιησυ, παντως ὑπο δυναμεων ἀντικειμενων, δι' ὠν εὑρισκυσι, σκευων διωκεσθαι. δια τυτο μη ξενιζομενοι οἱ διωκο-μενοι παντα πραττετωσαν, μονον εὐχομενοι, ἱνα ἀδι-κως διωκωνται· και μη δικαιως, μη δι' ἀδικιαν, μη

δι

prophetet ad omnes gentes, & prophetia ſua ex toto orbe attrahat homines ad ſalutem.

13. *Et dixi: Quies, dominator Domine, ecce neſcio loqui, quia juvenis ego ſum. Et dixit Dominus ad eum: Noli dicere, quia juvenis ego ſum; quoniam ad omnes, ad quoscumque te mittam, ibis.* Sæpe diximus ſolere eſſe aliquem puerum, juxta eum, qui intus eſt, hominem, licet etiam ſenili corporis ſit ætate; & e contrario frequenter inveniri parvulum ſecundum eum hominem, qui extrinſecus eſt, & eſſe interius perfectum virum. Talis erat Jeremias, habens jam ſibi conceſſam a Deo gratiam in ætate corporis adhuc puerili, propter quod ait ei Dominus: *Noli dicere, quia juvenis ſum.* Signumque hujus rei, quia non ſit juvenis, ſed vir conſummatus, oſtendit, dicens: *Quoniam ad omnes, ad quoscumque mittam te, ibis, & juxta quæcumque mando tibi, loqueris: nec timeas a facie eorum.* Scit enim eos ſermo Dei, qui verbi legatione funguntur, incurrere ab iis periculum, qui audire contemnunt. Increpati enim oderunt increpationes, coarguti inſequuntur arguentes. Omne, quodcumque malum eſt, ſemper patiuntur prophetæ: *Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua & domo ſua.* Cujus rei nuper quoque fecimus mentionem. Scit ergo, ut dicere cepimus, Deus, mittens Prophetam, quanta diſcrimina perpeſſurus ſit, ideo exhortatur eum, dicens: *Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum ſum, ut eruam te, dicit Dominus.* Quæcumque Jeremias paſſus eſt, ſcripta ſunt: in lacum miſſus eſt luti, manſit ibi comedens panem diei, & aquam tantum bibens, aliaque multa, quæ pertulit, in libro ejus continentur. *Quem autem prophetarum non perſecuti ſunt patres veſtri?* dicit Dominus ad Judæos. Et neceſſe eſt, eos, qui vivere religioſe in Chriſto cupiunt, omni genere a contrariis virtutibus, per ea, quæ reperiuntur vaſa, perſecutionem pati. Qua de cauſa nihil novum aut peregrinum videatur his, qui tribulationibus affliguntur: omnia, quæ præcepta ſunt, faciant,

δι' ἁμαρτιαν, μη δια πλεονεξιαν. ἐαν δε διωκηται ποτε τις δια δικαιοσυνην, και ἀκουετω τυ· μακαριοι ἐστε, ὁταν ὀνειδιζωσιν ὑμας, και διωξωσι. χαιρετε και ἀγαλλιασθε, ὁτι ὁ μισθος ὑμων πολυς ἐν τοις ὐρανοις. ὑτως γαρ ἐδιωξαν τυς προφητας τυς προ ὑμων.

Οτι μετα συ εἰμι, τυ ἐξαιρεισθαι σε, λεγει κυριος· και ἐξετεινε κυριος την χειρα αὐτυ προς με, και ἥψατο τυ στοματος μυ, και εἰπε κυριος προς με. τινες διαφορας Ιερεμιυ και Ησαϊυ. ὁ Ησαϊας φησιν, ἀκαθαρτα χειλη ἐχων ἐν μεσῳ λαυ ἀκαθαρτα χειλη ἐχοντος ἐγω οἰκω. και τον βασιλεα κυριον σαβαωθ εἰδον τοις ὀφθαλμοις μυ. και ἐπει ἐξωμολογησατο ὐκ ἐχων ἐργα ἀκαθαρτα, ἀλλα μονον ρηματια. μεχρι γαρ τυτυ ἁμαρτωλος ἠν. ὐκ ἐξετεινε κυριος την χειρα αὐτυ. το δε ἑν των σεραφιμ ἥψατο τῃ χειρι αὐτυ των χειλεων αὐτυ, και εἰπεν· ἰδυ ἀφηρηκα τας ἀνομιας συ· ἐπειδη ὑτος ἡγιασθη ἐκ μητρας, ὐ λαβις αὐτῳ πεμπεται, ὐδε ἀπο τυ θυσιαστηριυ ἀνθρακ, ὐκ εἰχεν ὐδεν ἄξιον τυ πυρος, ἀλλ' αὐτη ἡ χειρ τυ κυριυ ἥψατο αὐτυ. διο λεγει· ἐξετεινε κυριος την χειρα αὐτυ προς με, και ἥψατο τυ στοματος μυ. και εἰπε κυριος προς με. ἰδυ δεδωκα τυς λογυς μυ εἰς το στομα συ. ἰδυ καθιςακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας ἐκριζειν· τις ὑτος μακαριος ἐστιν, ὁς τας βασιλειας πολλας ὑσας, ἀς δεικνυσιν ὁ διαβολος, βασιλειας ὑσας δυναμιων ἀντικειμενων, βασιλειας κατα τας ἁμαρτιας, ἐκριζειν τοις διδομενοις ὑπο τυ Θευ λογοις; γεγραπται γαρ· ἰδυ δεδωκα τυς λογυς μυ εἰς το στομα συ. ἰδυ καθιςακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας· ὡσπερ δε βασιλειαι εἰσιν, ὑτως και ἐθνη· οἱον, βασιλεια ἐστι της πορνειας, ἐθνη της πορνειας. ἑκαστη πορνεια μια βασιλεια ἐστιν· αὐτογενικον ἁμαρτημα της πλεονεξιας και της ἀποστερησεως· και εἰσι πολλαι

βασι-

faciant, tantum orent, ut perſecutionis cauſa Chriſtus ſit; ne propter injuſtitiam, ne propter delicta, ne propter avaritiam deprimantur. Si quando autem propter juſtitiam aliquis exagitatur, audiat: *Beati eſtis, cum exprobrant vobis, & perſequuntur, & dicunt omne malum adverſum vos, mei cauſa: gaudete & exultate, quia merces veſtra magna eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt prophetas, qui fuerunt ante vos.*

14. *Quoniam tecum ſum, ut eruam te, dicit Dominus. Et extendit manum ſuam ad me Dominus, & tetigit os meum, & dixit Dominus ad me.* Obſerva differentias Jeremiæ & Iſaiæ. Iſaias ait: *Immunda labia habens in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regem Dominum ſabaoth vidi oculis meis.* Et quoniam confeſſus eſt non habere facta immunda, ſed verba tantum (uſque ad hunc enim finem peccata commiſerat) non extendit Dominus manum ſuam, neque unum ex Seraphim manu ſua labia ejus tetigit, ſed forcipe ſolum tangens ait: *Ecce abſtuli iniquitates tuas.* Jeremiæ autem, quia ſanctificatus fuerat in vulva, non forceps mittitur, neque de altari carbo ſuccenſus; nihil quippe habebat igne dignum; ſed ipſa manus Domini tetigit eum, propter quod dicit: *Extendit Dominus manum ſuam ad me, & tetigit os meum. Et dixit Dominus ad me: Ecce dedi ſermones meos in os tuum, ecce conſtitui te ſuper gentes & regna eradicare.* Quis ſic beatus eſt, ut regna multa, quæ Chriſto Diabolus oſtendit, regna Dæmonum, regna peccati eradicet his, qui ei dati ſunt a Deo, ſermonibus? Scriptum eſt enim: *Ecce dedi ſermones meos in os tuum. Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & regna (eradicare.)* Quomodo autem regna ſunt plurima, plures ſimiliter & gentes. (Nec poteſt aliquod regnum dici, niſi quod ſub ſe continet nationes.) Verbi gratia dictum ſit, regnat fornicatio (in homine peccatore,) neceſſe eſt, ut regnum fornicationis habeat gentes ſuas. Ipſum illud generale delictum avaritiæ & fraudis, quo vix

aliquis

βασιλειαι μεν τοις πολλα εἰδη ἐχησιν ἁμαρτηματων. εἰτα καθ' ἑκαστον των ἁμαρτωλων νοει μοι τα ἐθνη τα ὑπο την βασιλειαν, ὡς εἰπειν, ὁτι ὁ δεινα ἐχει ἐθνη πολλα της βασιλειας της κατα την ἀποστασιν, της κατα την καταλαλιαν, της κατα την ὀργην. ἐργον ἐστι των λογων τυ θευ ἐπι ἐθνη και βασιλειας ἐξαποστελλοντων ἐκριζειν και κατασκαπτειν. ἐκριζειν τινα ἐδιδαξεν ὁ σωτηρ λεγων· πασα φυτεια, ἡν ὐκ ἐφυτευσεν ὁ πατηρ μυ ὁ ὐρανιος, ἐκριζωθησεται· ἐστι τινα ἐνδον ταις ψυχαις, ἁ ὐκ ἐφυτευσεν ὁ πατηρ ὁ ὐρανιος· παντες γαρ οἱ διαλογισμοι οἱ πονηροι, φονοι, μοιχειαι, κλοπαι, ψευδομαρτυριαι, βλασφημιαι, φυτειαι εἰσι πεφυτευμεναι ὐχ ὑπο τυ ὐρανιυ πατρος. εἰ δελεις δε ἰδειν, τινος εἰσι φυτεια οἱ τοιυτοι διαλογισμοι, ἀκυε, ὁτι ὁ ἐχθρος ἀνθρωπος τυτο ἐποιησεν, ὁ ἐπισπειρας τα ζιζανια μεσον τυ σιτυ. ἐφεικεν ὁυν ὁ θεος ἐχων τα σπερματα, και ὁ διαβολος, ἐαν διδωμεν τοπον τω διαβολω, ὁ ἐχθρος ἐπισπειρει φυτειαν, ἡν ὐκ ἐφυτευσεν ὁ πατηρ ὁ ὐρανιος, παντως ἐκριζωθησομενην· ἐαν μη διδομεν τοπον τω διαβολω, ἀλλα διδωμεν τοπον τω θεω, χαιρων ὁ θεος σπειρει τα σπερματα αὐτυ ἐπι το ἡγεμονικον ἡμων. μη νομιζε τοινυν τον Ιερεμιαν σκυθρωπον τι εἰληφεναι δωρον ἀπο τυ θευ· ὁτι καθιζεται ἐπι ἐθνη και ἐπι βασιλειας, ἐκριζειν. ἀγαθος ὁ θεος ἐστι δια των λογων ἐκριζειν τα φαυλα, τας ἐχθρας βασιλειας των ὐρανων τῃ βασιλειᾳ, τὰ πολεμικα ἐθνη τω ἐθνει τω τυ θευ ἐκριζειν και κατασκαπτειν.

Εστι τις οἰκοδομη διαβολυ· ἐστι τις οἰκοδομη τυ θευ. ἡ ἐπι την ἀμμον, οἰκοδομη τυ διαβολυ ἐστιν. ἐπ' ὐδενι γαρ ἐστηρικται ἑδραιῳ και βεβαιῳ και ἡνωμενῳ. ἡ δε οἰκοδομη ἡ ἐπι την πετραν, τυ θευ ἐστιν. ὁρᾳ, τι λεγεται τοις τυ θευ. θευγεωργιον, θευ οἰκοδομη ἐστε· οἱ λογοι τοινυν τυ θευ ἐπι ἐθνη και βασιλειας εἰσιν, ἐκριζειν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν. ἐαν ἐκριζωθῃ μεν, μη ἀπολνται δε το ἐκριζωθειν. ἐαν κατασκαφῃ μεν, οἱ λιθοι της κατασκαφης μη ἀπολωνται, ἐστι το κατασκαφειν. ἐργον ὁυν ἐστι της ἀγαθο-

aliquis immunis est, habet regnum suum, & sub regno uno multas possidet gentes, per plurimas scilicet species avaritiæ, & ob id opus est sermonibus Dei, ut istiusmodi regna cum suis gentibus evellantur. Salvator in evangelio ostendit, dicens: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cæleſtis, eradicabitur.* Sunt quædam intrinsecus in animabus vestris insita, quæ non plantavit cæleſtis Pater. Omnes quippe cogitationes pessimæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ, plantationes sunt, quas non plantavit cæleſtis Pater. Si autem vis scire, cujus sit plantatio istiusmodi cogitatus, audi, quia *inimicus homo hoc fecit, qui superseminavit zizania in medio tritici.* Instat ecce Deus, instat & Zabulus, habentes semina sua. Si dederimus locum Zabulo, inimicus homo superserit plantationem, quam non plantavit cæleſtis Pater, utique eradicandam. Sin autem, repulso Zabulo, locum dederimus Deo, gaudens Deus sub principali cordis nostri sparget semen suum. Nec aliquis existimet, triste quiddam Jeremiam recepisse, quia constitutus sit ad eradicationem regnorum & gentium. Bonitatis Dei istud est indicium, eradicare vitia per sermones, inimica cæleſtis regni regna destruere, & bellantes cum sua gente evertere nationes, eradicare & subvertere.

15. Est quædam ædificatio Zabuli, & est quædam ædificatio Dei: quod super arenam extruitur, hoc Zabuli est: super nullo enim stabilitur, abortumque non solidatur. Quod autem super petram ædificatur, hoc Dei est. Unde & his, qui ejus sunt, dicitur: *Dei agricultura, Dei ædificatio estis. Super gentes eradicare, & subvertere, & disperdere.* Si eradicatur aliquid, & eradicatio ipsa non dispergitur, adhuc permanet, quod evulsum est. Si subruitur domus, & lapides in ruina sunt integri, dissipata est domus, non tamen perdita. Opus est igitur benignitate Dei, ut

eradi-

ἀγαθοτητος τυ θευ, μετα το ἐκριζωσαι, ἀπολεσαι το ἐξερριζωμενον· μετα το καθελειν ἀπολεσαι το καθηρημενον. ἀναγνωθι ἐχι μελως ἐπι μεν των ἀπολλυμενων και ἐκριζωμενων, πως ἀπολλυνται τα τοιαυτα. το δε ἀχυρον κατακαυσατε πυρι ἀσβεςῳ. και δησατε δεσμας τα ζιζανια, και παραδοτε αὐτα πυρι. ἡτως μετα το ἐκριζωθαι ἀπολλυνται· εἰ θελης ἰδειν και μετα καθαιρεσιν τα ἀπολλυμενα της οἰκοδομης της ὑλης της φαυλης. χυς γινεται ἡ οἰκια ἐκεινη, ἡ δια την λεπραν καθηρημενη, και ἐκβαλλεται χυς γενομενη ἐξω της πολεως, ἱνα μηδε λιθος ἡ μενων· ὁμοιως το· ὡς πηλον πλατειων λεανω αὐτυς· δει γαρ μηδαμως συνεςαναι τα χειρονα· κατεσκαφη δε, ἱνα μη οἱ λιθοι ἐςωσαν χρησιμοι προς την ἀλλην οἰκοδομην, ἡν δυναται οἰκοδομειν ὁ πονηρος· ἐξερριζωθη, μη παλιν ἐκ των ἐξερριζωμενων εὑρη σπερματα, ἱνα ἐπισπειρη παλιν τα ζιζανια. παντως γαρ ἐχων τα σπερματα των ζιζανιων, ἐπεσπειρεν αὐτα. δια τυτο δησατε τα ζιζανια, και κατακαυσατε αὐτα πυρι, ἱνα μετα το ἐκριζωθηναι ἀπολνται, και μετα το κατασκαφηναι ἡ τυ διαβολυ οἰκοδομη ἀπολνται.

Αλλ' ὐκ ἐν τυτοις ἰςανται οἱ λογοι τυ θευ, ἐπι τῳ ἐκριζειν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν· ἐςω γαρ ἐξερριζωμενα ἀπ' ἐμυ τα φαυλα, κατασκαφεντα τα χειρονα, τι μοι ὀφελος, ἐαν μη ἀντι των ἐκριζωθεντων καταφυτευθῃ τα κρειττονα; τι μοι ὀφελος, ἐαν μη ἀντι τυτων ἀνοικοδομηθῃ τα διαφεροντα; δια τυτο οἱ τυ θευ λογοι ποιυσι πρωτον ἀναγκαια, το ἐκριζειν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν τα φαυλα. μεθ' ἁ και καταφυτευυσι τα κρειττονα· και ἀει ἐν τῃ γραφῃ τετηρηκαμεν τα σκυθρωποφανη, ἱν' ἡτως ὀνομασω, πρωτα ὀνομαζομενα, εἰτα τα δοκυντα εἰναι ἱλαρα δευτερα λεγομενα. ἐγω ἀποκτενω, και ζῃν ποιησω. τινα ἀποκτενω; Παυλον τον προδοτην, Παυλον τον διωκτην. και ζῃν ποιησω, ἱνα γενηται Παυλος ἀποςολος Ιησυ Χριςυ. ταυτα εἰ νενοηκεισαν οἱ ταλαιπωροι οἱ ἀπο των αἱρεσεων, ὐκ ἀν αὐτα συνεχως

προεφε-

eradicatio ipsa & subversio tota dispereat. Diligentius lege, quomodo eradicata perdantur: *Plateas autem comburet igni inextinguibili.* Et: *Ligate manipulos zizaniorum, & tradite eos igni.* Sic ea, quæ sunt eradicata, disperduntur. Si autem vis scire, quomodo dispersio redigatur in nihilum, quomodo ædificationis pessima materia in pulverem comminuatur, domus ea, quæ propter lepram destrui jubetur, cum fuerit pulvis effecta, extra civitatem projicitur, ut ne lapis quidem ex ea residuus sit, juxta quod scriptum est: *Ut lutum platearum delebo eos.* Oportet quippe penitus interire malitiam. Subversum est aliquid, lapides quoque ipsi, qui destructi sunt, conterantur, ne ad aliquam ædificationem, quam Diabolus concinnare potest, assumi valeant. Eradicatum est quidpiam, invenit adversarius etiam inter ea, quæ eradicata sunt, aliquam sementem, quam iterum seminet. Propter quod jubet Dominus: *Colligite*, dicens, *& comburite ea igni*, scilicet ut eradicatio quoque Zabuli, & ipsa subversio consumatur.

16. Verum non tantum in hoc stat sermo divinus, ut eradicet, & destruat & disperdat: esto enim, eradicata sint omnia in me mala, destructa & dispersa sint pessima; quid mihi prodest, si non pro eis, quæ eradicata & suffossa sunt, meliora in me plantentur atque ædificentur? Propterea Dei verba primum faciunt, quod necesse est, eradicant, destruunt, perdunt, & post hæc ædificant, atque plantant. Observavimus semper in scripturis sanctis, primum ea, quæ videntur tristia nominari; deinde ea, quæ hilariora sunt, secundo dici: *Ego occidam, & ego vivificabo.* Non dixit prius, ego vivificabo, & postea, occidam. Impossibile est enim, quod semel vivificavit Deus, aut ab eo ipso, aut ab alio occidi. Sed: *Ego interficiam, & ego vivificabo*, ut fiat Paulus apostolus Christi Jesu. Hæc si intelligerent miserrimi hæ-

προεφέρον ἡμῖν λεγοντες· ὁρᾶς θεον τον του νομου, πως ἐστιν ἀγριος και ἀπανθρωπος, και λεγει· ἐγω ἀποκτενω, και ζην ποιησω; ὐ βλεπεις ἐν ταις γραφαις ἀπαγγελιαν ἀναστασεως νεκρων; ἡ ὐχ ὁρας την ἀναστασιν των νεκρων ἰδη προοιμιαζομενην καθ' ἑκαστον; συνεταφημεν τῳ Χριστῳ δια του βαπτισματος, και συνανεστημεν αὐτῳ. ὑκουν ἀπο σκυθρωποτερων μεν φονων, ἀναγκαιων δε ἀρχεται, οἱον· ἀποκτενω· εἰτα ἀποκτεινας, και ζην ποιησω, παταξω, κἀγω ἰασομαι· ὁν γαρ ἀγαπα κυριος παιδευει· μαστιγοι δε παντα ὑιον, ὁν παραδεχεται· πρωτον πατασσει, και μετα τουτο ἰαται· αὐτος γαρ ἀλγειν ποιει, και παλιν ἀποκαθιστησιν. ὑτω δε και ἐνθαδε, καθεζακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας, ἐκριζουν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν, και ἀνοικοδομειν, και καταφυτευειν. πλην πρωτον ἐστιν ἐκεινα τα φαυλα ῥηθηναι ἀφ' ἡμων· ὐ δυναται εἰς τον τοπον της οἰκοδομης της φαυλης οἰκοδομειν ὁ θεος. τις γαρ μετοχη δικαιοσυνῃ και ἀνομια; τις κοινωνια φωτι προς σκοτος; δει την κακιαν ἐκ βαθρων ἐκριζωθηναι· δει την οἰκοδομην της κακιας καταναλωθηναι ἀπο της ψυχης ἡμων, ἱνα μετα ταυτα οἱ λογοι του θεου οἰκοδομηθωσιν. ὐ δυναμαι γαρ ὁλως νοησαι τα γεγραμμενα. ἰδου δεδωκα τους λογους μυ εἰς το στομα συ· τι ποιησιν οἱ λογοι; ἐκριζειν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν· λογοι ἐκριζυσιν ἐθνη, λογοι κατασκαπτυσι βασιλειας ταυτας τας σωματικας και κοσμικας, ἀξιας λογων κατασκαπτοντων, ἀξιας λογων ἐκριζουντων· νοει τα ἐκριζουμενα ὑπο λογων, τα κατασκαπτομενα ὑπο λογων· ἀρα ἀρτι ἐν τοις λεγομενοις ὐκ ἐστι δυναμις, ἐαν μη ὁ θεος διδῳ, κατα το· κυριος δωσει ῥημα τοις εὐαγγελιζομενοις δυναμει πολλῃ· δυναμις ἐκριζουσα, εἰ τις ἀπιστια, εἰ τις ὑποκρισις, εἰ τις πονηρια, εἰ τις ἀκολασια, ἐστι κατασκαπτυσα, εἰ πυ εἰδωλειον ὠκοδομηται εἰς την καρδιαν, ἱνα ἐκεινυ κατασκαφεντος οἰκοδομηθῃ ναος τυ θευ, και δοξα τυ θευ εὑρεθῃ ἐν

τῳ

retici, numquam ad nos deferrent, crebro iſta dicentes: Videsne Deum legis & prophetarum, quomodo ferus eſt & inhumanus? quomodo dicit: *Ego occidam, & ego vivificabo?* non advertentes in ſcripturis annuntiationem ſuſcitationis mortuorum; non conſiderantes reſurrectionem jam cœpiſſe per ſingulos; *Conſepelimur enim Chriſto per baptiſmum, & conſurgemus cum eo.* A triſtibus ſemper, ſed neceſſariis inchoat Deus; veluti: *Ego occidam, & ego vivificabo: ego percutiam, & ego ſanabo; quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit,* & poſt hæc curat. Ipſe dolorem facit, & iterum reſtituit lætitiam. Similiter & in præſenti Dominus ait: *Conſtitui te hodie ſuper gentes & regna eradicare & ſuffodere, & diſperdere, & ædificare, & plantare.* Verumtamen primum eſt, ut mala auferantur a nobis. Non poteſt in loco ædificationis malæ ædificare Deus: *Quæ enim participatio juſtitiæ & iniquitatis? aut quæ communicatio luci ad tenebras?* Oportet malitiam ex imis ſedibus eradicari: oportet & ædificationem peſſimam ab animabus noſtris penitus auferri, ut poſtea ſermones ædificent atque plantent. Poſſumus ſiquidem & aliter intelligere, quæ ſcripta ſunt: *Ecce dedi ſermones meos in os tuum.* Et quid faciant ſermones, dicit: *Eradicare, & ſuffodere, & diſperdere.* Sermones eradicant nationes, ſermones regna ſuffodiunt, ſed non regna iſta carnis & ſæculi digna deſtruentibus, digna eradicantibus verbis, ea, quæ eradicata & ſubverſa ſunt ſenti. Putas in his, quæ dicimus modo, non eſt virtus, quam Dominus tribuit, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Dominus dabit verba evangelizanti virtute multa?* virtus eradicans atque ſuffodiens, ſi qua infidelitas, ſi quod mendacium, ſi qua malitia, ſi qua luxuria, ſi qua diſcordia non eſt ſuffoſſa. Sicubi idolum in corde conſtructum eſt, illo depoſito, ædificetur templum Dei, & inveniatur gloria ejus in eo, & fiat non infer-

νουσι το κατ' εἰκονα, τω προσειλημμενω αὐτῳ, ὁτε ἐφορεσε δια την ἁμαρτιαν την εἰκονα τω χοϊκω· ὡτως ἐν πασι πρεσβυτερον το κατ' εἰκονα θεω, της εἰκονος της χειρονος· ἐφορεσαμεν ἁμαρτωλοι ὀντες την εἰκονα τω χοϊκω, φορεσωμεν μετανοουντες την εἰκονα τω ἐπουρανιω· πλην ἡ κτισις γεγονε κατ' εἰκονα τω ἐπουρανιω· ἀπορει ουν ἐνθαδε προς τους ἁμαρτανοντας ἐλεγκτικως λεγων ὁ λογος· πως ἐσραφης εἰς πικριαν ἀμπελος ἡ ἀλλοτρια; ἐγω γαρ ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην. ἐν τοις προ τουτων λελεκται, και ἐπαναλαβων ὀλιγα πεισω ὑμας, ὁτι θεος μεν καλην ἀμπελον ἐφυτευσε την τω ἀνθρωπω ψυχην, ἑκασος δε σραφεις γεγονεν ἐναντιος τω βουληματι τω κτισαντος. ἐγω δε ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν, ὁκ ἐκ μερους, ἀληθινην· ὡδε την μεν ἀληθινην, την δε ψευδη, ἀλλ' ἐγω ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην· πως ἐσραφης ἐμω κτισαντος σε πασαν ἀληθινην ἀμπελον; συ πως ἐστραφης εἰς πικριαν, και γεγονας ἀλλοτρια ἀμπελος;

Μετα ταυτα ἰδωμεν το· ἐαν ἀποπλυνῃ ἐν νιτρῳ και πληθυνῃς σεαυτῃ πoαν, κεκηλιδωσαι ἐν ταις ἀδικιαις σω ἐναντιον ἐμω, λεγει κυριος. ἀρα ὡετο τις ἁμαρτησασα ψυχη νιτρον λαβουσα, και ἀποπλυναμενη νιτρῳ αἰθητῳ ὁτι πεπαυται της κηλιδος, και παυεται της ἁμαρτιας, ὑπελαμβανε δε τις, ποαν ταυτην την ἀνατελλουσαν ἀπο γης λαβων, και ἀποπλυναμενος, και ἀποσμηξαμενος, καθαρθηναι την ψυχην; ὁτι λεγει ἐνταυθα ὁ λογος τῃ σραφεισῃ εἰς πικριαν, και γενομενῃ ἀλλοτρια ἀμπελῳ· ἐαν ἀποπλυνῃ ἐν νιτρω, και πληθυνῃς σεαυτῃ ποαν, κεκηλιδωσαι ἐν ταις ἀδικιαις σω ἐναντιον ἐμω, λεγει κυριος· ἀλλα χρη εἰδεναι, ὡς ὁ λογος πασαν δυναμιν ἐχει· ὡτως ὁ λογος ἐχει παντος φαρμακου δυναμιν, και παντος του καθαριζοντος δυναμις ἐσι, και σμηκτικωτατος· ζων γαρ ὁ λογος του θεου, και ἐνεργης, και τομωτερος ὑπερ πασαν μαχαιραν δισομον· και ὁ ἐαν εἰπῃς, ὁ ἐσι χρεια, τουτο ἐσιν ἐν τῃ δυναμει του λογου· ἐσιν ουν τις λογος νιτρου, και ἐσι τις λογος ποα, ὁσις

του

Dei eſt, imagine Zabuli, quam poſtea nobis induimus ob peccatum. Unde debemus magnopere laborare, ut, quomodo delinquentes portavimus imaginem terreſtris; ita ad pœnitentiam converſi portemus imaginem cæleſtis, ad quam & univerſa primum condita creatura eſt, ob cujus in malum converſionem nunc peccantes ſermo corripiens ait: *Quomodo converſa es in amaritudinem vitis alienæ? Ego autem plantavi eam fructiferam, univerſam veram.* Et ante diximus, & nunc eadem, plenius ut intelligatis, repetimus, quia Deus bonam plantavit hominis animam, ſed ipſa vitio ſuo adverſus conditoris depravata ſit voluntatem. *Ego autem plantavi te vitem fructiferam, univerſam veram:* non ex parte veram, & mendacem ex parte plantavi, ſed univerſam veram. Quomodo contra plantationem meam converſa es in amaritudinem, & facta es vitis aliena?

2. Poſt hæc ſequitur: *Si abluta fueris nitro, & multiplicaveris tibi herbam poam, maculata es in conſpectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* Ergone hoc arbitrandum eſt, quia anima peccatrix nitro conata ſit purgare maculas ſuas, & aſſumens poam, quæ oritur ex terra, immunditiam delictorum a ſe mundare contenderit? Unde nunc ad eam loquitur ſermo divinus: *Si abluta fueris nitro, & multiplicaveris tibi poam, maculata es in conſpectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* An id quidem verius exiſtimandum eſt, quia, ut ſacra volumina omni virtute ſunt plena, ita & Dei ſermo omni virtute ſit plenus, & habeat iſtiusmodi fortitudinem, quæ poſſit purgare vitia, & ſordibus defricatis ad colorem priſtinum revocare? *Vivus eſt quippe ſermo Dei, & efficax, & acutus ſuper omnem gladium utrinque acutum*, & reliqua. Ex quibus diximus pro paſſionibus animæ remedia habere

τας τοιαυτας ῥυπας καθαιρει λαληθεις. ἐπειδη ἀπο τε τοιαυτε λογε, ὁσις ἐστι νιτρον, και ἀπο τε τοιαυτε δε λογε, ὁ ἐστι ποα, ἡ πασα ἁμαρτια θεραπευεται· ἀλλ' ἐστιν ἁμαρτηματα, ἁ δεομενα νιτρε, ὐδε ποας. λεγεται προς την οἰομενην ἁμαρτηματα ἐχειν, ὡς δυναμενα ἀποπλυθηναι ἐν νιτρῳ και ποᾳ, το· ἐαν ἀποπλυνῃ ἐν νιτρῳ, και πληθυνῃς σεαυτῃ ποαν, κεκηλιδωσαι ἐνωτιον ἐμε ἐν ταις ἀδικιαις σε, λεγει κυριος. και ὡσπερ των τραυματων τινα ἐστιν, ἁ μαλαγματι θεραπευεται, και ἀλλα ἐλαιῳ θεραπευεται, και ἀλλα δεται καταδεσμε, και ὑτως ὑγιαζεται· ἀλλα δε ἐστι τραυματα, ἐφ' οἰς λεγεται, ὐκ ἐστι μαλαγμα ἐπιθειναι, ὐτε ἐλαιον, ὐτε καταδεσμος· ἀλλα ἡ γη ὑμων ἐρημος, αἱ πολεις ὑμων πυρικαυστοι· ὑτως ἐστι τινα ἁμαρτηματα, ἁ ῥυποι την ψυχην, και δεται ὁ ἀνθρωπος ἐπι τετοις τοις ἁμαρτημασι λογε νιτρε, λογε ποας· ἐστι δε τινα ἁμαρτηματα, ἁ ὐχ ὑτως θεραπευεται. ὐδε γαρ ῥυπῳ παραβαλλεται· δια τετο τας διαφορας των ἁμαρτηματων ἐπισαμενος ὁ ἐν τῳ Ησαΐᾳ κυριος ὁρα πως λεγει το· ἐκπλυνει κυριος τον ῥυπον των υἱων και των θυγατερων Σιων· και το αἱμα ἐκκαθαρει ἐκ μεσε αὐτων πνευματι κρισεως, και πνευματι καυσεως. εἰ προς θανατον ἡμαρτες, πλην ἡμαρτες ἐν ῥυπῳ, ἐκπλυνει ουν ὁ κυριος τον ῥυπον των υἱων και των θυγατερων Σιων, και το αἱμα ἐκκαθαριει ἐκ μεσε αὐτων. εἰτα ἀνταποδοσις προς μεν το ῥυπον πνευματι κρισεως· και δεομεθα οἱ πολλοι, ὁταν χειρονα ἁμαρτωμεν, ἡ νιτρε, ὐδε τε πλυνθηναι ποαν, ἀλλα τε πνευματος της καυσεως.

Δια τετο ὁ Ιησες βαπτιζει, ταχα νυν εὑρισκω τον λογον, ἐν πνευματι ἁγιῳ και πυρι. ὐχ ὁτι τον αὐτον ἐν πνευματι ἁγιῳ και πυρι, ἀλλα τον μεν ἁγιον ἐν τῳ πνευματι ἁγιῳ· τον δε μετα το πιστευσαι, μετα το ἀξιωθηναι ἁγιε πνευματος, παλιν ἡμαρτηκοτα, λαει ἐν πυρι· ὡς μη τον αὐτον εἰναι βαπτιζομενον ὑπο Ιησε ἐν πνευματι ἁγιῳ και πυρι· μακαριος ουν ὁ βαπτιζομενος ἐν ἁγιῳ πνευματι, και μη δεομενος βαπτισματος

sermonem, esse in eo nitrum, esse poam, quibus sordes abluantur. Neque vero omne peccatum nitro sermonis & poa potest emundari, sed sunt aliqua delicta, quæ non indigeant facili curatione, nec ad nitrum & poam tantum abluta discedant. Sic nunc dicitur: *Si ablueris de nitro, & multiplicaveris tibi poam, maculata es in conspectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* Et quomodo sunt quædam vulnera, quæ malagmatibus, & oleo, & alligaturis redduntur pristinæ sanitati: alia vero sunt istiusmodi, de quibus dicatur: *Non est malagma imponere, neque oleum, nec alligaturas, sed terra vestra deserta, civitates vestræ igne exustæ*: sic sunt quædam peccata, quæ animam sordidant, & indigent homine, qui habeat poam, nitrique sermonem; alia vero talia sunt, ut non possint supradicti sermonis virtute curari; neque enim sordibus comparantur. Idcirco sciens differentias peccatorum, per Isaiam Dominus dicit: *Lavabit Dominus sordes filiorum Sion (in sanguine.) Emundabit de medio eorum spiritu judicii, & spiritu combustionis sordes & sanguinem.* (Sordes spiritu judicii, sanguinem spiritu combustionis.) Si peccasti, & peccatorum sorde pollutus es, lavabit Dominus sordes filiorum, & filiarum Sion, & sanguinem emundabit de medio eorum. Si autem mortale peccatum est, non possumus nitro poaque mundari, sed spiritu judicii, spiritu combustionis & pœnæ.

3. Forsitan & Jesus baptizat Spiritu sancto & igne: non quia eumdem in Spiritu sancto atque igne baptizet; sed quo sanctus baptizetur Spiritu sancto, & is, qui post fidem & magisterium Dei rursum ad scelera conversus est, cruciatu purgetur incendii. Beatus, qui lavacrum accepit Spiritus sancti, & ignis lavacro non indiget. Miserabilis autem & omni fletu dignus, qui (post lavacrum

τος τȣ ἀπο πυρος. τρισαθλιος δε ἐκεινος, ὁςις χρειαν ἐχει βαπτισασθαι τῳ πυρι· πλην ἀμφοτερα ἐχει ὁ Ιησȣς. ἐξελευσεται γαρ ῥαβδος ἐκ της ῥιζης Ιεσσαι, και ἀνθος ἐκ της ῥιζης ἀναβησεται· ῥαβδος ἐπι τȣς κολαζομενȣς. ȣ̓τως ὁ θεος πυρ καταναλισκον ἐςι. και ὁ θεος φως ἐςι, πυρ καταναλισκον τοις ἁμαρτωλοις, φως τοις δικαιοις και ἁγιοις· και μακαριος ὁ ἐχων μερος ἐν τῃ ἀναςασει τῃ πρωτῃ· ὁ τηρησας το βαπτισμα τȣ ἁγιȣ πνευματος. τις ἐςιν ὁ ἐν ἑτερᾳ σωζομενος ἀναςασει; ὁ δεομενος βαπτισματος, ὁταν ἐλθῃ ἐπι το πυρ ἐκεινο, και το πυρ αὐτον δοκιμαζῃ, και εὑρῃ το πυρ ἐκεινο ξυλα, χορτον, και καλαμην, ὡςε αὐτα κατακαυσαι. δια τȣτο τουτων λεγομενων, ὁση δυναμις συναγαγοντες τους λογους τȣς των γραφων, εἰς την καρδιαν ἀποτιθωμεθα αὐτȣς, και κατ᾽ αὐτȣς πειραθωμεν ζῃν, ἱνα δυνηθωμεν προ της ἐξοδȣ καθαροι γενεσθαι, και ἑτοιμασαντες εἰς την ἐξοδον τα ἐργα ἡμων ἐξελθοντες ἐν αὐτοις τοις ἀγαθοις παραληφθηναι, και ἐν χριςῳ Ιησȣ σωθηναι, ᾡ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τον αἰωνα των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ γ'.

Εἰς το· μη ἐρημος ἐγενομην τῳ οἰκῳ Ισραηλ, ἡ γη κεχερσωμενη; και τα ἑξης.

Φησιν ὁ κυριος ἐν τῃ ἀρχῃ των ἀναγνωσθεντων περι τȣ Ισραηλ, ὁτι ἐρημος αὐτῳ ȣ̓κ ἐγενετο, ȣ̓δε γη κεχερσωμενη· τις ὀυν γενομενος ἐν τῳ τοπῳ ȣ̓κ ἀν ζητησαι ἐξεταζων το βȣλημα τȣ γεγραμμενȣ; ἐςω, ὁ θεος ἐν τῳ Ισραηλ ȣ̓ γεγονεν ἐρημος, ȣ̓ γεγονεν ἐν τῳ Ισραηλ γη κεχερσωμενη· ἀρα ȣ̓ν ἐρημος γεγονεν ὁ κυριος τῳ Ισραηλ σημερον, ἡ γη κεχερσωμενη νυν αὐτῳ ἐςιν; ὁτι δε ὁτε τῳ Ισραηλ ἠν ȣ̓κ ἐρημος, ȣ̓δε γη κεχερσωμενη, τοις ἐθνεσιν ἠν ἐρημος, και γη κεχερσωμενη·

Spiritus) baptizandus est igni. Utrumque si quidem habet baptisma Jesus: *Exiit namque virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendit*; virga peccatoribus, flos justis. Sic Deus & ignis consumens, & lumen in Scripturis dicitur, ignis peccatoribus, lumen sanctis, & *Beatus, qui habet partem in resurrectione prima.* Si quis servaverit lavacrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primæ parte communicat. Si quis vero in secunda resurrectione servatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, ut, quidquid habuerit lignorum, fœni, & stipulæ, ignis consumat. Quamobrem cum talia post mortem nobis residere videamus, scripturas diligenter simul recitantes, reponamus eas in cordibus nostris, & juxta earum vivere præcepta nitamur; ut ante excessionis diem, si fieri potest, peccatorum sordibus emundati cum sanctis valeamus assumi; in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

In istud: *Numquid solitudo factus sum domui Israel, vel terra agrestis?*

1. Ait Dominus initio eorum, quæ de Israel lecta sunt, se nec illi fuisse solitudinem, nec terram agrestem. Quis igitur, cum in hunc locum inciderit, sedula indagatione non exquirat sensum hujus scripti? Demus Deum Israeli neque solitudinem, neque terram agrestem factum fuisse; num hodie Israeli factus est Dominus solitudo, aut terra agrestis nunc illi est? Quoniam vero, cum Israeli non erat solitudo, neque terra agrestis, gentibus

erat

σωμενη· εἰ γαρ πασιν ἀει ἐρημος ἐστι, και πασιν ἀει ἐστιν ἡ γη κεχερσωμενη· τις χρεια τουτο ἰδιως προς τον Ισραηλ κατ' ἐξαιρετον λεχθηναι, μη ἐρημος ἐγενομην τῳ οἰκῳ Ισραηλ, ἡ γη κεχερσωμενη; ἀλλ' ἐστιν ἐλθειν ἐπι τας καθολικας ενεργεσιας του θεου· εἰτα μετα τας καθολικας ενεργεσιας αὐτου ἐπι τας ἰδικας καταβαινειν.

Οὐδενι ἐρημος ἐστιν ὁ θεος, ἀνατελλων τον ἡλιον ἐπι πονηρους, και ἀγαθους· ὑδενι κεχερσωμενη γη ἐστι, βρεχων ἐπι δικαιους και ἀδικους. πως ἐρημος, ἀνατελλων ἡμεραν, και νυκτα εἰς ἀναπαυσιν ποιων; πως ἐρημος την γην ποιων καρποφορειν; πως ἐρημος ἑκαστον οἰκονομων κατα την ψυχην, ἱνα λογικος ἡ, ἱνα ἐπιστημην ἀναλαμβανῃ, ἱνα γυμναζηται το συνετον αὐτου κατα τα αἰσθητηρια; ἐστιν ὁτε ὑδενι ἐρημος ὡς προς τον καθολικον λογον ὁ θεος· ὡς δε προς τον ἰδικον, ἐρχομαι ἐπι τους Ισραηλ πραγματα, και λεγω· ὁτε ἐρημος, ὁτε γη κεχερσωμενη ἠν, ὁτε ἐν Αἰγυπτῳ ἐποιει τα σημεια, και τα τερατα τῳ λαῳ. εἰ δε τις καιρος γεγονεν, ὁτε ἐγκατελειφθησαν, οἱονει ἐρημος αὐτοις, ὑδε και τουτο ματην, αὐτοις ἐγενετο. ὁτε μεντοι ὐκ ἠν τῳ Ισραηλ ὁ θεος ἐρημος, ὑδε γη κεχερσωμενη· τοτε ἐθνεσι κατα τον δικαιον λογον ἐρημος και γη κεχερσωμενη ἠν· ὁτε δε ἀπεσταφη τον Ισραηλ, και γεγονε τῳ Ισραηλ ἐκεινῳ ἐρημος και γη κεχερσωμενη, τοτε ἐξεχυθη ἡ χαρις ἐπι τα ἐθνη, και γεγονεν ἐν ἡμιν χριστος Ιησους ὐκ ἐρημος, ἀλλα πληρης, και ὑ γη κεχερσωμενη, ἀλλα καρποφορησα· πολλα γαρ τα τεκνα της ἐρημης, μαλλον ἡ της ἐχουσης τον ἀνδρα. και ἀπειλει αὐτοις, οἱς ὑ γεγονην ἐρημος, ὑδε γη κεχερσωμενη λεγων· ἐγω μεν ὑ γεγονα ὑμιν ἐρημος, ὑδε γη κεχερσωμενη, ὑμεις δε εἰρηκατε· ὑ κυριευθησομεθα, οὐχ ἡξομεν προς σε ἐτι. ἀρα εἰρηκασιν οἱ υἱοι Ισραηλ ἀποτονομενως κατα την λεξιν, ὑ κυριευθησομεθα.

erat solitudo, neque terra agrestis, *idcirco haec dicit.* Si enim omnibus semper non solitudo est, & semper omnibus est terra non agrestis, quid opus erat, ad Israel peculiariter dici: *Numquid solitudo factus sum domui Israel, vel terra agrestis?* Sed generalia primum Dei beneficia, deinde singularia considerare licet.

2. Nemini Deus est solitudo, *qui solem suum oriri facit super bonos & malos;* nemini terra agrestis, *qui pluit super justos & injustos.* Quomodo sit solitudo, qui diem profert, & noctem ad quietem dat? Quomodo solitudo, qui frugiferam facit terram? Quomodo solitudo, qui cujusque animum regit, ut rationis particeps sit, ut scientiam comparet, ut nudetur, quod de eo intelligi potest per sensus? Nemini igitur est solitudo, quoad generalem rationem, Deus: quantum vero ad singularem attinet, ad res Israel venio, & aio: Neque solitudo, neque terra agrestis erat, quando in Ægypto faciebat signa & prodigia populo. Si quod autem fuit tempus, cum erant derelicti, quodammodo ipsis solitudo, idque non frustra, factus est. Quando ergo non erat Israeli Deus solitudo, neque terra agrestis, tunc gentibus secundum justam rationem solitudo ac terra agrestis erat: quando autem aversatus est Israelem, & ipsi solitudo & terra agrestis factus est, tunc effusa est gratia in gentes, & factus est in nobis Jesus non solitudo, sed plenitudo, non terra agrestis, sed frugifera: *Quia multi filii desertæ, magis quam ejus, quæ habet virum,* & minatur illis, quibus non est factus solitudo, neque terra agrestis, dicens: Ego quidem non factus sum vobis solitudo, neque terra agrestis, vos autem dixistis: *Non subdemur dominio, neque veniemus ad te ultra.* Itaque filii Israel dixerunt insipienter, ut littera sonat: *Non subdemur dominio.*

HOMI-

ΟΜΙΛΙΑ δ.

Εἰς τὸ· καὶ εἶπεν ὁ κυριος προς με ἐν ταις ἡμεραις Ιωσιᾶ, καὶ τα ἑξης.

Αὐτο το ῥητον της ἀναγνωσθεισης λεξεως ἐχει τι ἀσαφες, ὁπερ προτερον νοησητω· καὶ μετα τουτο, ἐαν ὁ θεος διδῳ, εἰσομεθα το βαθημα αὐτου το μυστικον. ἐκουν θελει ἡμας εἰδεναι ἐν τουτοις, ὁτι, ὡς ἐν ταις βασιλειαις γεγραπται, διεμεριθη ὁ λαος ἐν τοις χρονοις Ροβοαμ εἰς την ὑπο Ιεροβοαμ βασιλειαν των δεκα φυλων, καὶ εἰς την ὑπο Ροβοαμ δυο φυλων· καὶ ἐκληθησαν οἱ μεν ὑπο τῳ Ιεροβοαμ Ισραηλ, Ιουδα δε οἱ ὑπω τῳ Ροβοαμ, καὶ ἐμεινεν αὐτη ἡ διαιρισις του λαου, ὁσον ἐπι την ἱστοριαν, μεχρι του δευρο. ἐκ οἰδαμεν γαρ ἱστοριαν συναγουσαν τον Ισραηλ καὶ Ιουδαν ἐπι το αὐτο. ἡμαρτεν ἐν προς Ισραηλ πλειονα ὁ ὑπο τῳ Ιεροβοαμ καὶ τοις διαδοχοις αὐτου. καὶ τοσαυτα ἡμαρτε παρα τον Ιουδαν, ὡστε αὐτους καταδικασθηναι ὑπο της προνοιας γενεσθαι αἰχμαλωτους εἰς Ασσυριους, ὡς λεγει ἡ γραφη, μεχρι της σημερον. μετα τουτο ἡμαρτον καὶ οἱ υἱοι του Ιουδα, καὶ κατεδικασθησαν αἰχμαλωτοι εἰς Βαβυλωνα, ἐχι μεχρι της σημερον, ὡς ὁ Ισραηλ, ἀλλα ἐπι ἑβδομηκοντα ἐτη, περι ὡν ὁ Ιερεμιας προεφητευσεν, περι ὡν ἐμυηθη καὶ ὁ Δανιηλ. εἰ νοησομεν ταυτα ὡς προς τον λαον ἐκεινον τον τοτε· ἰδε τας λεξεις του προφητου, εἰ μη τοιουτο τι δηλουσι. κατηγορει γαρ των ἁμαρτιων του Ισραηλ προς λογον, καὶ φησιν· ὁτι τοσουτων ἁμαρτηματων γεγενημενων τῳ Ισραηλ, ἀκουσασα ἡ Ιουδα συναγωγη τα ἐκεινων πταισματα, καὶ τινα τροπον πεποιηκα αὐτους γενεσθαι ἐν αἰχμαλωσια, ἐκ ἐπαιδευθη, ἀλλα προσεθηκε ταις ἁμαρτιαις, ὡστε δια την προθηκην των ἁμαρτηματων συγκρινομενων τοις ἁμαρτημασι του Ισραηλ, δικαιοσυνην ἑυρηθαι ἐν τῳ Ισραηλ, παρα τον Ιουδαν. εἰτα ἐπι τουτοις κελευεται προ-

φητης

HOMILIA IV.

(Juxta Hieronymum XIV.)

De eo, quod ſcriptum eſt: *Et dixit Dominus ad me in diebus regis Joſiæ;* uſque ad eum locum, in quo ait: *Juſtificavit animam ſuam Iſrael a peccatrice Juda.*

INTERPRETE S. HIERONYMO.

1. Ipſum primum lectionis ſermonem, qui perobſcurus eſt, debemus excutere, & poſtea, ſi Dominus dederit viam intelligendi, ad altiorem ſenſum venire. In Regnorum libris fertur hiſtoria, quæ docet poſt Salomonis interitum, temporibus Roboam duodecim tribus fuiſſe diviſas: id eſt, in decem tribus regnaſſe Jeroboam, & vocatas eas eſſe Iſrael: duabus vero præfuiſſe Roboam, & vocatas eas eſſe Judam. Quæ diſcretio populi juxta fidem libri, uſque ad præſentem diem permanet. Neque enim in aliquibus voluminibus invenitur, ubi Iſrael & Juda ſub uno rurſus imperio rediganturur. Primus itaque peccavit Iſrael ſub Jeroboam & cæteris ſucceſſoribus ejus; & tanta peccavit, ut a Deo traderetur captivitati, & ſerviret apud Aſſyrios uſque ad præſentem diem. Et Juda peccavit, traditusque eſt Babyloniis, non uſque ad hodiernam diem, ſed, ut ſcriptura teſtatur, ſeptuaginta annis, de quibus Jeremias prophetavit, & Daniel. Si intellexiſti hiſtoriam, quæ in Regnorum libris ſcripta eſt, conſidera verba Prophetæ, & videbis, eumdem exprimi ſenſum. Accuſatur Iſrael, & dicitur: Audiens congregatio Juda, quod ob peccata ſua Iſrael traditus ſit captivitati, non egit pœnitentiam, nec converſa eſt ad me: ſed in tantum peccata peccatis cumulavit, ut ad compa-

rationem

φητης προφητευσαι, ὡς χειρονος γενομενȣ τȣ Ιȣδα παρα τον Ισραηλ· εἰτα ἱνα μετα τα ἁμαρτηματα ἐπιςρεψῃ, μετα την προφητειαν ȣ̓ν την προς Ισραηλ κελευȣσαν ἐπιςρεψαι αὐτον, προφητευει ὁ προφητης, ὁτι μελλȣσιν ἁμα γινεσθαι Ισραηλ και Ιȣδας, και γινεσθαι ποτε μιαν ἀμφοτερων βασιλειαν. ὡδε γȣν λαβετω τα ῥηματα της ὁλης σημερον ἀναγνωσεως, και τοτε ὀψεται τα νοηματα δεδηλωσθαι.

Και εἰπε κυριος προς με ἐν ταις ἡμεραις Ιωσιȣ τȣ βασιλεως· εἰδες, ἁ ἐποιησε μοι ἡ κατοικια τȣ Ισραηλ; ȣ̓κ Ιȣδα, ἀλλα τȣ Ισραηλ. πρωτον ἐπορευθη ἐπι παν ὀρος ὑψηλον, και ὑποκατω παντος ξυλȣ ἀλσωδȣς, και ἐπορνευσε. και εἰπα μετα το πορνευσαι αὐτην παντα ταυτα· ἀναςρεψον προς με, και ȣ̓κ ἀνεςρεψε. και εἰδεν την ἀσυνθεσιαν αὐτης της Ισραηλ συναγωγης ἡ ἀσυνθετος Ιȣδα. και εἰδον οἱ ἀπο Ιȣδα, διοτι περι παντων ὡν κατεληφθη, ἐν οἱς ἐμοιχατο ἡ κατοικια τȣ Ισραηλ. και ἐξαπεςειλα αὐτην, και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιȣ· δεον παιδευθηναι τον Ιȣδαν. ἐξαπεςειλα γαρ την συναγωγην Ισραηλ, ἐξηνεγκον αὐτȣς εἰς Ασσυριȣς· και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασεως εἰς τας χειρας αὐτης· και ȣ̓κ ἐφοβηθη ἡ ἀσυνθετος Ιȣδα· μετα τοσαυτα δε, ἁ ἐποιησε τῳ Ισραηλ, ἐξαποςειλας αὐτον, δȣς βιβλιον ἀποςασεως, δεον παιδευθηναι την Ιȣδα συναγωγην ἐξ ὡν πεπονθασιν ἐκεινοι· οἱ δε ȣ̓ μονον ȣ̓κ ἐπαιδευθησαν, ἀλλα προσεθηκαν τοις ἁμαρτημασιν· ὡςε τα ἁμαρτηματα της Ισραηλ συναγωγης συγκρισει των ἁμαρτηματων της συναγωγης τȣ Ιȣδα, δικαιοσυνην εἰναι δοκειν. και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιȣ εἰς τας χειρας αὐτῃς· και ȣ̓κ ἐφοβηθη ἡ ἀσυνθετος Ιȣδα ἡ ἀδελφη αὐτης, και ἐπορευθη, και ἐπορνευσε και αὐτη, και ἐγενετο αὐτης εἰς ȣ̓δεν ἡ πορνεια. και ἐμοιχευσε το ξυλον και τον λιθον· και ἐν πασι τȣτοις ȣ̓κ ἐπεςρεψε προς με ἡ ἀσυνθετος Ιȣδα ἐξ ὁλης της καρδιας αὐτης, ἀλλ' ἐπι ψευδει ἐπεςρεψε προς με. ȣ̓κ ἠδεσαν με ἐξ ὡν ἐποιησα τῳ Ισραηλ, ἱνα τελειως ἐπιςρεψῃ, ἀλλα δεον αὐτην ἐπιςρεφειν ἐν ἀληθειᾳ, ἡ δε ἐπι ψευδει ἐπεςρεψε, και ἐν πασι τȣτοις ȣ̓κ ἐπεςρεψε προς με ἡ ἀσυν-

θετος

fationem vitiorum ejus juſtior inveniatur Iſrael. Deinde Propheta prædicare jubetur ad Iſrael, ut, quia Juda pejor illo factus ſit, convertatur ad Dominum, & Iſrael, & Juda ſub uno imperio futuros eſſe, & ad priſtinam redituros concordiam. Quod ut planius fiat, ipſius ſcripturæ verba ponenda ſunt.

Et dixit Dominus ad me in diebus regis Joſiæ: Vidiſti, quid fecit mihi habitatio domus Iſrael? Non dixit Juda, ſed prius Iſrael. *Abiit ſubtus omnem montem excelſum, & ſubtus omne lignum nemoroſum, & fornicata eſt illic, & dixi, poſtquam fornicata eſt, hæc omnia! Convertere ad me, & non eſt converſa. Et audivit prævaricationem ejus, id eſt, populi Iſrael, prævaricatrix Juda. Et viderunt, id eſt, ii, qui erant de Juda, quoniam de omnibus comprehenſa eſt, in quibus mœchabatur habitatio Iſrael. Dimiſi eam, & dedi ei libellum repudii.* Dimiſi enim populum Iſrael, & ejeci eos in Aſſyrios: *Et dedi ei libellum repudii in manu ejus, & non timuit prævaricatrix Juda.* Poſt tanta, quæ paſſa eſt Iſrael, dimiſſa a Deo, accipiens libellum repudii in manus ſuas, debuerat a vitiis Juda converti, & per aliena peccata correpta, ſibi ſimilia præcavere: quæ non ſolum peccare non deſiit, ſed priſtina ſcelera duplicavit, in tantum, ut ad comparationem ejus congregatio Iſrael, quæ prius fuerat ipſa damnata, ſit juſtior. *Et dedi ei libellum repudii in manus ejus, & non timuit prævaricatrix Juda ſoror ejus, ſed abiit, & fornicata eſt & ipſa, & facta eſt fornicatio ejus in nihilum, & mœchabatur in lignum & lapidem: & in his omnibus non eſt converſa ad me prævaricatrix Juda, ex toto corde ſuo, ſed in mendacium*: nec timuit ex his, quæ fecerat Iſrael, ut toto corde converteretur ad me, & depoſito mendacio, in quo perſeverabat, vere

θετος Ιυδα ἐξ ὁλης της καρδιας αὐτης, ἀλλ' ἐπι ψευδει. και εἰπε κυριος προς με· ἐδικαιωσε την ψυχην αὐτης Ισραηλ ἀπο της ἀσυνθετυ Ιυδα. τα ἁμαρτηματα τυ Ισραηλ συγκρινομενα τοις πταισμασιν Ιυδα, γεγονε δικαιωσις της ψυχης Ισραηλ συναγωγης.

Πορευον ὠν, και ἀναγνωθι τυς λογυς τυτυς προς βορραν. εἰ νενοηται το ῥητον, ἰδωμεν, τι βυλεται ἐν τινι τοις δηλυσθαι. κλησις των ἐθνων ἀρχην ἐσχεν ἐκ τυ παραπτωματος τυ Ισραηλ, λεγυσιν οἱ ἀποστολοι κηρυξαντες ταις των Ιυδαιων συναγωγαις, ὁτι ὑμιν ἠν ἐξαπεσταλμενος ὁ λογος της σωτηριας· ἐπειδη δε ἀναξιυς κρινετε ἑαυτυς, ἰδυ στρεφομεθα εἰς τα ἐθνη. και ὁ ἀποστολος περι τυτων εἰδως, ἁ οἰδε, λεγει· τω αὐτων παραπτωματι ἡ σωτηρια τοις ἐθνεσιν, εἰς το παραζηλωσαι αὐτυς. ἠκεν αἱ πολλαι ἁμαρτιαι ἐκεινυ τυ λαυ πεποικασιν αὐτον ἐγκαταλειφθηναι, και ἡμας ἡκειν ἐπι την ἐλπιδα της σωτηριας, τυς ξενυς των διαθηκων, τυς ἀλλοτριυς των ευαγγελιων. ποθεν γαρ ἐμοι ὁπωποτων γενομενω ξενω της λεγομενης ἁγιας γης, νυν περι των ευαγγελιων διαλεγεσθαι τυ θευ, και πιστευειν εἰς τον θεον των πατριαρχων, Αβρααμ, και Ισαακ, και Ιακωβ, και Ιησυν χριστον τον προκεκηρυγμενον ὑπο των προφητων χαριτι θευ παραδεχεσθαι. εἰ νοεις τυς δυο τυτυς λαυς, τον ἀπο τυ Ισραηλ, και τον ἀπο τυ Ιυδα, ἐπι τυ λαυ ἐκεινυ τυ Ισραηλ, και περι ἐκεινυ νοει μοι γεγραφθαι· ἐξαπεσταλκα αὐτην, και ἐδωκα αὐτη βιβλιον ἀποστασιυ. ἐξαπεστειλε γαρ τον λαον ἐκεινον ὁ θεος, και ἐδωκεν αὐτω βιβλιον ἀποστασιυ. ὁπερ τοιυτον ἐστιν ἐπι των γεγαμηκοτων. ἐαν δυσαρεστος ᾖ ἡ γυνη τω ἀνδρι, λεγει ὁ Μωσεως νομος, βιβλιον ἀποστασιυ ἀπο τυ ἀνδρος ἐγινετο, και ἐξαπεστελλετο ἡ γυνη. και ἐξην τω ἀποστειλαντι την προτεραν γυναικα, δια το δοκειν ἡσχημονηκεναι, γαμειν ἑτεραν γυναικα· ὡστως τω λογω ἰδε ἐκεινυς λαμβανοντας βιβλιον ἀποστασιυ. και ἐπει ἐλαβον το βιβλιον τυ ἀποστασιυ, δια τυτο ἐγκατελειφθησαν παντη. πυ γαρ προφηται ἐτι παρ' αὐτοις; πυ σημεια ἐτι παρ' αὐτοις; πυ ἐπιφανεια θευ; πως ἡ λατρεια; ὁ ναος, αἱ θυσιαι

ἐξεβλη-

ageret pœnitentiam. *Et dixit Dominus ad me, juſtificavit animam ſuam Iſrael a prævaricatrice Juda.* Peecata Iſrael, cum Judæ vitiis comparata, juſtificaverunt quodammodo animam ejus.

2. *Vade, & lege ſermones iſtos ad Aquilonem.* Si intellexiſti hiſtoriam, videamus, quid in his ſermo myſticus ſignificet. Vocatio gentium ex peccato Iſrael habuit exordium, ut teſtantur Apoſtoli, poſt annuntiationem, quam Judæorum prædicaverunt ſynagogis: *Ad vos*, dicentes, *erat miſſus ſermo, ſed quia indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* Paulus quoque ſacra voce loquitur: *Illorum peccato ſalus gentibus facta eſt ad zelandum eos.* Igitur multa peccata illius populi feçerunt eum a Domino derelinqui, & nos ad ſpem ſalutis venire, qui alieni eramus teſtamentorum, & repromiſſionis. Unde etenim mihi neſcio ubi extra ſanctam terram nato, nunc de repromiſſionibus diſputare, & credere in Deum patriarcharum, Abraham, Iſaac, & Jacob, & in Jeſum Chriſtum, qui omnium prophetarum vocibus prædicatus eſt? Si intellexiſti duos populos, Iſrael & Gentium, intellige tranſmigrationem Iſrael de populo Judæorum, & de eo ſcriptum eſſe: *Dimiſi eam, & dedi ei libellum repudii.* Dimiſit enim vere Deus populum Iſrael, & dedit libellum repudii, ut ſequens firmat exemplum. Jubet lex Moyſis mulieri diſplicenti viro ſuo dari libellum repudii, & dimitti eam, & tunc viro licere, ut alteram ducat. Juxta hunc ſenſum intellige accipientes Judæos libellum repudii, & omnino derelictos a Domino. Ubi enim jam apud eos prophetæ? Ubi ſigna virtutum? Ubi manifeſtatio Dei? Non templum, non victimæ, non alius quilibet cultus voluminibus legis expreſſus. Ejecti ſunt de regionibus ſuis, atque ita dedit Dominus libellum

ἐξεβληθησαν ἀπο τυ τοπυ ἑαυτων· ἐδωκεν ἐν τῳ Ισραηλ βιβλιον ἀποστασιυ· εἰτα ἡμεις Ιυδα· Ιυδα δε δια τον σωτηρα ἐξ Ιυδα φυλης ἀνατειλαντα· προδηλον γαρ ὁτι ἐξ Ιυδα ἀνατεταλκεν ὁ κυριος ἡμων· ἐπεστρεψαμεν προς κυριον, και τα τελευταια ἡμων, ἁπερ εἰθε μη ἠθη εἰη, παραπλησια ἐοικε γινεσθαι τοις ἐκεινων τελευταιοις, εἰ μη ἀρα και χειρονα.

Οτι γαρ τοιαυτα τα καθ' ἡμας ἐπι συντελειᾳ τυ αἰωνος τυτυ ἐστι, δηλον ἀπο των ἐν εὐαγγελιῳ ὑπο τυ σωτηρος εἰρημενων, ἐν οἱς φησι· δια το πληθυνθηναι την ἀνομιαν, ψυγησεται ἡ ἀγαπη των πολλων. ὁ δε ὑπομεινας εἰς τελος, ὑτος σωθησεται· και ποιησει σημεια και τερατα ὁ ἐλευσομενος, ὡστε ἀποπλανασθαι, εἰ δυνατον, και τυς ἐκλεκτυς· και τοιαυτα ἐστι τα καθ' ἡμας, ὡστε τον σωτηρα λεγειν περι της ἑαυτυ ἐπιδημιας, ὡς ἐκ των τοσυτων ἐκκλησιων πιστιν ταχεως μη ευρισκομενην· πλην ἐλθων ὁ υἱος τυ ἀνθρωπυ, ἀρα ἑυρησει την πιστιν ἐπι της γης; και ἀληθως ἐαν κρινωμεν τα πραγματα ἀληθειᾳ, και μη ὀχλοις, και κρινωμεν τα πραγματα προαιρεσει, και μη τῳ βλεπειν πολλυς συναρμενυς, ὀψομεθα νυν, ὡς ὐκ ἐσμεν πιστοι· ἀλλα τοτε ἠσαν πιστοι, ὁτε τα μαρτυρια τῃ γενεᾳ ἐγινοντο, ὁτε ἀπο των κοιμητηριων προπεμψαντες τυς μαρτυρας, ἠρχομεθα ἐπι τας συναγωγας, και ὁλη ἡ ἐκκλησια μη ἐκτικομενη παρεγινετο, και οἱ κατηχημενοι ἐπι τοις μαρτυριοις κατηχυντο, και ἐπι τοις θανατοις των ὁμολογυντων την ἀληθειαν μεχρι θανατυ, μη πειρωμενοι μηδε ταρασσομενοι ἐπι τον ζωντα θεον. τοτε οἰδαμεν και σημεια ἑωρακοτας παραδοξα και τερατια· τοτε ἠσαν πιστοι ὀλιγοι μεν, πιστοι δε ἀληθως, την στενην και τεθλιμμενην ὁδευοντες ὁδον την ἀπαγυσαν εἰς την ζωην. νυν δε, ὁτε γεγοναμεν πολλοι, ἐτει ὐ δυνατον εἰναι πολλυς ἐκλεκτυς· ὐ γαρ ψευδεται ὁ εἰπων Ιησυς, πολλοι οἱ κλητοι, ὀλιγοι δε ἐκλεκτοι, ἐκ τυ πληθυς των ἐπαγγελλομενων θεοσεβειαν σφοδρα εἰσιν ὀλιγοι,

οἱ

repudii Iſrael. Poſt eos nos, qui in ſcripturis Judæi vocamur, Judæi autem propter tribum Juda, ex cujus Salvator ſtirpe deſcendit, converſi ſumus ad Dominum; & noviſſima noſtra, quæ utinam ſaltem in hoc tempore non complerentur, ſimilia futura ſunt peccatis Juda, imo pejora.

3. Et ut credas, in conſummatione ſæculi deteriora nobis eventura, quam evenerunt Judæis, audi Salvatorem in evangelio prædicantem: *Cum multiplicatæ fuerint iniquitates, refrigeſcet charitas multorum. Qui autem perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* Et in alio loco: *Fient ſigna & prodigia in cœlo & in terra ad decipiendos, ſi fieri poſſet, etiam electos*: tantaque incredulitas in univerſo humano genere futura eſt, ut Salvator noſter (qui omnia, quæ ſunt ventura, cognoverat) loqueretur: *Putas, veniens Filius hominis inveniet fidem ſuper terram?* Vere quippe ſi judicemus fidem & veritatem, non multitudinem, & reſpiciamus voluntatem hominum, non congregationem, videmus in tanto numero Eccleſiarum fidem difficile reperiri. Tunc erant vere fideles, quando martyrum victimæ feriebantur; quando cruentas exequias proſecuti, triſtes ad eccleſiam revertebantur; omnis erat multitudo lugentium; quando catechumeni in prima ſtatim fide pro ferendo martyrio ducebantur; quando mulierculæ & infirmus ſexus usque ad mortem manebat intrepidus. Tunc vere ſigna de cœlo, tunc fiebant portenta de terra. Tunc erant pauci quidem, ſed vere fideles, anguſtam & arctam ingredientes viam, quæ ducit ad vitam. Nunc vero, quando facti ſumus plures, quia difficile eſt plures eſſe bonos, neque enim mentitur Jeſus: *Multi vocati, pauci autem electi*, ex tantis Chriſtianam fidem pollicentibus, pauci ſane reperiuntur,

οἱ καταντωντες ἐπι την ἐκλογην τυ θευ και την μακαριοτητα.

Εαν ὐν λεγῃ ὡς προς το· ἐξαπεςειλα δια τα ἁμαρτηματα τον Ισραηλ, και ἐξαπεςειλα εἰς μετοικιαν αὐτον· ὁ δε Ιυδα ὐκ ειων τα γενομενα τῳ Ισραηλ, ὐκ ἐπεςρεψε· λεγει περι των ἡμετερων ἁμαρτηματων· ὁτε ἀναγινωσκονται τα τῳ Ισραηλ συμβεβηκοτα· εἰτα πταισματα περι ἐκεινον τον λαον δεον ἡμας φοβειϑαι, και λεγειν· εἰ των κατα φυσιν κλαδων ὐκ ἐφεισατο, ποσῳ πλεον ὐδε ἡμων φεισεται; εἰ ἐκεινυς τυς αὐχμντας εἰναι καλλιελαιον τυς ἐρριζωμενυς εἰς την ῥιζαν των πατριαρχων, Αβρααμ, και Ισαακ, και Ιακωβ, μη φεισαμενος ὁ χρηςος ἁμα και φιλανϑρωπος θεος ἐξεκοψεν, ποσῳ πλεον ἡμων ὐ φεισεται; ἰδε χρηςοτητα και ἀποτομιαν ϑευ. ὐ γαρ χρηςος μεν, ὐκ ἀποτομος δε· ὐδε ἀποτομος μεν, χρηςος δε ὐ. εἰ γαρ χρηςος μονον ἠν, ἀποτομος δε ικ ἠν, ἐπι πλειον ἂν κατεφρονησαμεν τυς χρηςοτητος αὐτυ. εἰ ἀποτομος μεν ἠν, χρηςος δε μη ἠν, ταχα ἀν κατεγνωμεν ἐπι ταις ἁμαρτιαις ἡμων. νυν δε ὡς θεος ἀμφοτερον ἐχει. χρηζομεν γαρ οἱ ἀνϑρωποι μετανοωντες τυς χρηςοτητος αὐτυ, ἐμμενοντες δε ταις ἁμαρτιαις τυς ἀποτομιας· εἰ χρηςος ἐςι και ἀποτομος ὁ θεος, και λαλει ἡμιν δια των προφητων, και λεγει, εἰδες, ἁ ἐποιησε μοι ἡ κατοικια τυ Ισραηλ, τον Ισραηλ τον λαον μοι νοει ἐκεινον, ὁς ἐπορευϑη ἐπι παν ὀρος ὑψηλον, και ὑποκατω παντος ξυλυ κατασκιυ. ἐαν ἰδῃς τον Φαρισαιον εἰς το ἱερον ἀναβαινοντα ἀλαζονικως και μη τυπτοντα ἑαυτυ το ςηϑος, μηδε κηδομενον των ἰδιων κακων, ἀλλα λεγοντα· εὐχαριςω σοι, ὁτι ὐκ ειμι ὡς οἱ λοιποι των ἀνϑρωπων, ἁρπαγες, ἀδικοι, μοιχοι· ἢ και ὡς ὑτος ὁ τελωνης. νηςευω δις τυ σαββατυ, ἀποδεκατω τα ὑπαρχοντα μυ· ὀψει, ὁτι ἀναβεβηκεν ἐπι παν ὀρος ὑψηλον ψηκτος, και ἀγαπησας μεγαλοφροσυνην, και κατα την ὑπερηφανιαν. ὁς δε ἀναβεβηκε ἐπι παντα βυνον ὑψηλον, και γεγονεν ὑποκατω παντος ξυλυ, ὐ καρπιμυ, ἀλλ' ἀλσωδης·

ἀλλο

qui habeant fidem, & veritatem, & beatitudine digni sint.

4. Si itaque dicit: Primum propter peccata dimisi Israel, & reliqui eum in commigrationem: Juda autem audiens ea, quæ acciderant Israel, noluit ad me converti: de nostris loquitur peccatis, qui legentes ea, quæ passus est populus Judæorum, non timemus, neque dicimus: Si naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet Deus? Si illos gloriantes esse se olivam bonam, & radicem patriarcharum, Abraham, Isaac, & Jacob, Christus clementissimus Deus pro suo merito eradicavit; quanto magis neque nobis parcet, si similia fecerimus? Vide benignitatem & severitatem Dei. Neque enim benignus tantum est, & non severus: neque severus tantum, & non etiam benignus. Si benignus esset tantummodo, bonitatem ejus contemneremus: si severus tantum, desperatio nos salutis propter peccata, quæ fecimus, præcipitaret in vitia. Nunc vero quasi Deus, necessariam quippe habemus omnes bonitatem ejus ob pœnitentiam, & severitatem ob delicta, & benignus est, & severus, & loquitur ad nos per Prophetam, dicens: *Vidisti, quid fecit mihi habitatio domus Israel* (Israel in præsenti pro Judæorum populo accipe) *abiit super omnem montem excelsum, & subiit usque ad omne lignum nemorosum.* Si consideres Pharisæum, ascendentem templum cum superbia, & non percutientem pectus suum, neque mala propria sentientem, quomodo dicat: *Gratias tibi ago, quia non sum ut cæteri homines, raptores, injusti, adulteri, & sicut iste publicanus: jejuno bis in Sabbato, decimas do de substantia mea.* Vides, quomodo ascendit super omnem montem excelsum, & inflammatus arrogantia ista præsumat. Sunt autem alii, qui ascendunt super colles, & fiunt subtus omne lignum non fructiferum, sed nemorosum: siquidem alterius natu-

ἄλλο γαρ το ἀλσωδες ξυλον, ἄλλο το καρποφορον· εἰς ἄλση ὁταν φυτευωσι, ξυλα φυτευουσιν ἀ τα καρποφορα, ἡ συκην, ἠδε ἀμπελον, ἀλλα μονον τερψεως χαριν ἀκαρπα ξυλα. τοιυτους ἑυρησεις τους λογους των ἑτεροδοξων, και τα καλλη των πιθανοτητων αὐτων, ἀκ ἐπισρεφοντων τους ἀκουοντας. ὁταν ἀν τοις τοιυτοις λογοις τις ἑαυτον ἐπιδῳ, πεπορευται ὑποκατω παντος ξυλου ἀλσωδους. ἀκ εἰρηκε παντος ξυλου, και σεσιωπηκεν· ἠδε παλιν προσεθηκε παντος ξυλου τυ καρπιμου, ἀλλ' εἰρηκεν· ὑποκατω παντος ξυλου ἀλσωδους. δια τυτο νοησεις, τι δηποτε ὁ νομοθετης λεγει· ἀ φυτευσεις παν ξυλον παρα το θυσιαςηριον κυριου τυ θεου σε, και ἀ ποιησεις ἄλσος. ἐχεις γαρ και το ὀνομα τυ ἄλσους ἀπηγορευμενον.

Και ἐπορευσεν ἐκει· και εἰπα, μετα το πορευσαι αὐτην ταυτα παντα, προς με ἀναςρεψον, και ἀκ ἀνεςρεψε. και εἰδε την ἀσυνθεσιαν αὐτης ἡ ἀσυνθετος Ιουδα. λελοιδορημεθα και ἡμεις, λεγω οἱ ἁμαρτανοντες, και μη τηρουντες τας συνθηκας του θεου, μηδε βλ οντες, ὁτι ἀπολωλεκασιν ἐκεινοι την διαθηκην, εὐγενεις ὀντες ἐξ Αβρααμ ὀντες, ἐπαγγελιαν λαβοντες. δεον ἀν ἡμας λογιζεσθαι, ὁτι ἐκπεπτωκασιν ἐκεινοι των εὐλογιων και των ἐπαγγελιων, και ἠδεν ὠνησεν αὐτους το εἰναι ἀπο των πατερων· ποσῳ πλεον ἡμεις ἁμαρτανοντες ἐγκαταλειφθησομεθα. εἰ ἠτε τεκνα του Αβρααμ, τα ἐργα του Αβρααμ ἀν ἐποιειτε, λεγει αὐτοις ὁ σωτηρ· και παλιν ὁ Ιωαννης· μη ἀρξησθε λεγειν ἐν ἑαυτοις, ὁτι πατερα ἐχομεν τον Αβρααμ. λεγω γαρ ὑμιν, ὁτι δυναται ὁ θεος ἐκ των λιθων τυτων ἐγειραι τεκνα τῳ Αβρααμ· λιθους αἰνισσομενος ἡμας, τους σκληραν και λιθινην ἐχοντας την καρδιαν, και ἐσκληρωμενους προς την ἀληθειαν. και ἀληθως ὁ δυνατος θεος ἠγειρε τεκνα τῳ Αβρααμ ἀπο των λιθων, ἐαν μεινωμεν ἐν τῃ τεκνογονια, και τηρησωμεν το πνευμα της υἱοθεσιας. εἰδεν ἀν την ἀσυνθεσιαν αὐτης της κατοικιας του Ισραηλ ἡ ἀσυνθετος Ιουδα, ἡ μη τηρησασα τας συνθηκας τας προς

θεον,

ræ eſt lignum, quod ubertate fertile eſt, alterius, quod tantum abundat fronde foliorum. In nemoribus & lucis nemo plantat ficum, nemo vineam, nemo arbores fertiles, ſed oblectationi viſus tantum ligna frondentia. Tales ſunt hæretici, qui orationem ſuam verborum decore componunt, non ut convertant audientes a vitiis, ſed ut delectent. Igitur qui iſtiusmodi ſeductione perſuaſus eſt, abiit ſubtus omne lignum. Simulque attende, quare non dixerit: omne lignum, & tacuerit; neque rurſum addiderit; omne lignum fructiferum, ſed ſignificanter adjecerit: *ſubtus omne lignum frondoſum.* Quamobrem ſi intelligas, cur præcipiatur in Lege: *Non plantabis omne lignum juxta altare Domini Dei tui, nec facies nemus*: nominatim quippe interdicitur, ne lucus plantetur in Templo.

5. Si obſervaveris, quare dictum ſit: *Fornicata eſt illic, & dixi, poſtquam fornicata eſt, hæc omnia, ad me convertere, & non eſt converſa, & vidit prævaricationem ejus prævaricatrix Juda;* de nobis dici intellige, qui derelinquentes pactum, quod cum Deo fecimus, non ſervamus; neque reſpicimus priorem populum, teſtamentum, & repromiſſiones, & nobilitatem generis per peccatum ſimile perdidiſſe. *Si eſſetis filii Abraham, opera patris veſtri faceretis*: dicit eis Dominus. Et in alio loco Joannes Baptiſta, *Ne incipiatis*, inquit, *dicere in vobis, quia patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens eſt Dominus ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ:* lapides eſſe nos, ſignificans, quia ad ſimilitudinem lapidum obdurantes corda noſtra tenuimus veritatem. Et vere omnipotens Deus ſuſcitabit filios Abrahæ de lapidibus, ſi permaneamus in adoptione ejus, & ſpiritum, per quem adoptati ſumus, cuſtodiamus in nobis. Vidit ergo prævaricationem Iſrael prævaricatrix Juda, quæ non ſervavit pactum, quod cum Deo fecerat: *Et vi-*

θεον, και εἰδεν, ὁτι περι παντων, ὡν ἐμοιχατο, κατελιφθη ἐκεινη· ταυτα γαρ παντα ἡμεις βλεπομεν οἱ Ιυδα· ἀναγινωσκομεν την γραφην, ὁτι περι παντων ὡν κατελιφθη ἡ κατοικια τυ Ισραηλ, ἐν οἱς ἐμοιχατο. ἐξαπεςειλεν αὐτην ὁ θεος, και ἐδωκεν αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιυ. και δεον ἡμας παιδευθηναι ἐξ ὡν ἐκεινοις ἐποιησε, χρινας αὐτυς κατα τα ἁμαρτηματα, ἐγκαταλιπων, και παραδυς εἰς αἰχμαλωσιαν, και παραδυς εἰς φονον, και παραδυς τοις πολεμιοις· δεον ἐκ τυτων ἡμας ἐπιςρεψαι, και ἑκαςον ἡμων λογισασθαι, ὁτι, εἰ ὁ θεος των κατα φυσιν κλαδων ὐκ ἐφεισατο, ποσῳ πλεον ἡμων ὐ φεισεται; εἰ τυς ἀπο των πατερων ὑτως ἐξεωσε γενομενυς ἁμαρτωλυς, τι ἡμεις οἱ ἀπο των ἐθνων κληθεντες πεισομεθα; ἡμεις ὐδεν τυτων ἐλογισαμεθα κληθεντες, ἱνα παραζηλωσῃ ἐκεινος ὁ λαος ὁρων τον δυλον τετιμημενον, βλεπων τον ἀγενη προσεληλυθοτα. εἰ ὐδη τοσαυτα ἐκεινοι πεπονθασι, ποσῳ πλεον, ἐαν ἁμαρτανωμεν, ἡμεις ἐγκαταλειφθησομεθα; ἐν οἱς ἐμοιχατο ἡ κατοικια τυ Ισραηλ, ἐξαπεςειλα αὐτην, και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιυ εἰς τας χειρας αὐτης· και ὐκ ἐφοβηθη ἡ ἀσυνθετος Ιυδα, ἁ πεποιηκα τῃ κατοικια τυ Ισραηλ, ὁτι ἐξαπεςειλα αὐτην, και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιυ. ὐκ ἐφοβηθη ἐκ των ἐκεινοις γεγενημενων. εἰσηλθε τις εἰς οἰκιαν οἰκοδεσποτυ, νεωνητος ἐςι, πυνθανεται τινα προτερων οἰκετων, ἀν ὁ οἰκοδεσποτης τινας ἠτιμασε των οἰκετων, και δια τι; κατανοησας, εἰ βυλεται εἰναι ἐν τῃ οἰκια τυ οἰκοδεσποτυ, φυλασσεσθαι τυτοις περιπεσειν, ἁ πεποιηκαν οἱ προτεροι δυλοι, και ἡμαρτηκοτες, και ἐκβεβλημενοι, και κολασει παραδεδομενοι. εἰτα μαθων τινα πεποιηκεναι οἱ προτεροι δυλοι και εὐδοκιμηκοτες, και ἐπι ποταποις ἐλευθεριας τετυχηκασι, ζηλοι ἐκεινυς. και ἡμεις δε ὐκ ἡμεν δυλοι τυ θευ, ἀλλα εἰδωλων και δαιμονων, ἐθνικοι, χθες και πρωην προσεληλυθαμεν τῳ θεῳ, ἀναγινωσκομεν την γραφην. ἰδωμεν, τις ἐδικαιωθη, τις κατεδικασθη, μιμησω-

dit, quoniam de omnibus, quibus mœchabatur, comprehenſa eſt illa generatio. Omnia quippe, quæ paſſus eſt Iſrael, nos, qui ſumus Juda, legentes in ſacris voluminibus, invenimus, quoniam de omnibus mœchabatur habitatio Iſrael; dimiſit eam Dominus, & dedit ei libellum repudii. Et cum deberemus ex his, quæ illi paſſi ſunt, nos ad meliora converti, & inſpicere, quod illi propter peccata traditi ſunt captivitati, & interfecti ab inimicis, (& civitates eorum igni exuſtæ ſunt) cum itaque, ut diximus, hæc nobiscum deberemus reputare, quia, ſi Deus naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet? ſi illos, qui e Patriarcharum genere deſcendebant, ſic propter peccata dimiſit, quid nos neceſſe ſit vocatos ex gentibus pati? nihil horum reputamus; & ideo nos vocatos, ut illi incitentur ad zelum, videntes ſervos aliquando liberos, ignobiles aliquando, nunc Dei filios. Si autem illi tanta paſſi ſunt, quanto magis nos, ſi peccaverimus, pejora patiemur? In quibus mœchabatur habitatio domus Iſrael, dimiſi eam, & dedi ei libellum repudii in manus ejus, & non timuit prævaricatrix Juda hæc, quæ fecit habitatio Iſrael, quia dimiſi eam, & dedi ei libellum repudii. Nec timuit prævaricatrix Juda, ut ne ipſa propter peccata ſua ſimilia ſuſtineret. Si quis nuper emtus domum emtoris & Domini fuerit ingreſſus, ſciſcitatur ab aliquo conſervo, ſi quis de prioribus ſervis offenderit Dominum, quid promeruerit: & ſi voluerit in domo Domini perſeverare, cavet, ea facere, quæ eos feciſſe audivit, qui verberibus & tormentis, & relegatione digni extiterunt. Deinde diligentiſſime inquirens, quid fecerunt illi, qui libertatem a Domino meruerunt, omni labore nititur, ut ea faciat, quæ eos feciſſe cognovit. Et nos itaque, qui non eramus ſervi Domini, ſed idolorum, & Dæmonum, & poſtea ex gentibus congregati credidi-

mus

μησωμεθα τες δικαιωθεντας, φυλασσωμεθα περιπεσειν τυτοις, οις περιπεπτωκαν οι αιχμαλωτευθεντες, οι εκβληθεντες απο τυ θευ.

Και ουκ εφοβηθη η ασυνθετος Ιυδα, και επορευθη, και επορνευσεν και αυτη. προτερον πορνευσαντος τυ Ισραηλ, πεπορνευκεν υστερον και Ιυδα. και εγενετο εις ουδεν η πορνεια αυτης, και εμοιχευσε το ξυλον και τον λιθον. οταν αμαρτανωμεν, ουδεν αλλο ποιυμεν. και λιθοκαρδιοι γινομενοι μοιχευομεν τον λιθον. οταν αμαρτανωμεν, και πορνευωμεν υποκατω παντος ξυλυ αλσωδυς, και ημεις μοιχευομεν το ξυλον. και ουκ επεστραφη προς με η ασυνθετος Ιυδα εξ ολης της καρδιας αυτης, αλλ' εως ψευδει. ει επεστρεψαμεν προς τον θεον, ελλιπως δε εγκαλυμεθα ως ουκ εξ ολης της καρδιας επιστρεψαντες· διο ουκ ειπε· και ουκ επεστρεψεν η ασυνθετος Ιυδα, και εση, αλλα και ουκ επεστραφη προς με η ασυνθετος Ιυδα εξ ολης της καρδιας αυτης, αλλ' επι ψευδει επεστρεψε. η ουν αληθως επιστροφη εστιν αναγνωναι τα παλαια, ειδεναι τυς δικαιωθεντας, μιμησασθαι αυτυς, αναγνωναι εκεινα, ιδειν τυς μεμφθεντας, φυλαξασθαι περιπεσειν ταις μεμψεσιν εκειναις, αναγνωναι τα βιβλια της καινης διαθηκης, των αποστολων τυς λογυς, μετα το αναγνωναι, γραψαι ταυτα παντα εις την καρδιαν, βιωσαι κατ' αυτα, ινα μη και ημιν δοθη βιβλιον αποστασιυ, αλλα δυνηθωμεν ημεις επι την κληρονομιαν την αγιαν μετα τυ πληρωματος των εθνων σωθεντος, δυνηθη και τοτε ο Ισραηλ εισελθειν· εαν γαρ το πληρωμα των εθνων εισελθη, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται, και γενησονται μια ποιμνη, και εις ποιμην διδασκων δοξαζειν

mus in Christum, legamus scripturas, videamus, quis justificatus sit, quis offenderit Deum, & cum omni observatione nitamur ea facere, quæ justos legimus feciſſe, & caveamus in hæc incidere, in quæ inciderunt hi, qui traditi sunt captivitati, & ejecti de hæreditate Dei.

6. *Et non timuit prævaricatrix Juda, sed abiit, & fornicata est & ipsa.* Post fornicationem, in qua primus corruit Israel, fornicata est etiam Juda. *Et facta est fornicatio ejus in nihilum, & mœchabatur in ligno & lapide.* Quando peccamus duro contra Deum corde, nihil aliud facimus, nisi cum lapide fornicamur. Quando in voluntate peccavimus, mœchamur subtus omne lignum nemorosum. *Et in his omnibus non est conversa ad me prævaricatrix Juda ex toto corde suo, sed in mendacio.* Et nos conversi sumus ad Dominum, sed quia non ex toto corde conversi, dicitur: *Non est conversa ad me prævaricatrix Juda ex toto corde suo.* Neque vero ait, non est conversa ad me prævaricatrix Juda, & tacuit: sed, *Non est*, inquit, *conversa ad me prævaricatrix Juda ex toto corde suo, verum in mendacio:* ut ostenderet, eos, qui convertuntur, si non ex toto corde convertuntur, in mendacio, non in veritate converti. Quapropter legamus veteris Testamenti historias, & prophetas, & si quos justificatos invenerimus, imitemur ea, per quæ illi justificati sunt. Legamus evangelia, & omne novum Testamentum. Legamus apostoli Pauli epistolas universas, & scribamus in cordibus nostris, viventes juxta præcepta cœlestia, ut non tradatur & nobis libellus repudii; sed cohæredes efficiamur cum Christo Jesu, & plenitudine Gentium Ecclesiam Dei introeunte, novissimus salvetur Israel, secundum illud eloquium: *Cum autem plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel salvus erit, & fiet unus grex, & unus Pastor,* docens in commune populum suum magnificare

omni-

ζειν τον παντοκρατορα ἐν αὐτῳ τῳ χριςῳ Ιησυ, ᾧ ἡ δοξα και το κρατος εἰς τους αἰωνας των αἰωνων· ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ε.

Εἰς το· Επιςραφητε υἱοι ἐπιςρεφοντες· και ἰασομαι τα συντριμματα ὑμων· μεχρι του· περιζωσασθε σακκους.

Σαφως μεν ἐν ταις των ἀποςολων γεγραπται πραξιν, ὁτι οἱ ἀποςολοι εἰσηεσαν πρωτον εἰς την των Ιουδαιων συναγωγην, καταγγελλοντες αὐτοις, ὡς συγγενεσι δια τον Αβρααμ, και Ισαακ, και Ιακωβ, τα περι της παρουσιας Ιησου χριςου· ὁτε δε ἐκεινων τα λεγομενα μη δεχομενων ἐδει ἑτερους εἰναι τους ἀκροατας των λεγομενων, τοτε ἀπολογησαμενοι ἐκεινοις κατελιμπανον αὐτους· γεγραπται γαρ, ὁτι ὑμιν ἐδει καταγγελθηναι τον λογον του θεου· ἐπει δε οὐκ ἀξιους κρινετε ἑαυτους, ἰδου, ςρεφομεθα εἰς τα ἐθνη. τουτο δε σαφως εἰρημενον ἐν ταις πραξεσι των ἀποςολων, δυναμει πολλαχου και των προφητων λελεκται· και γαρ προηγουμενως μεν λαλει το πνευμα το ἁγιον δια των προφητων τοις ἀπο του λαου ἐκεινου. εἰ δε ποτε μετα το πολλα εἰρηκεναι, οὐκ ἠκουθη, προφητευει τον λογον τον κηρυσσομενον τοις ἐθνεσι. τουτο δε και ἐπι της ἀρχης του σημερον ἀναγνωσματος γεγενηται, ἐπειδηπερ προ μεν του αὐτου τοις ἀπο του Ισραηλ λεγεται το· πατερα με καλεσετε, και ἀπ' ἐμου οὐκ ἀποςραφησεσθε· πλην ὡς ἀθετει γυνη εἰς τον συνοντα αὐτῃ· οὑτως ἠθετησεν εἰς ἐμε ὁ οἰκος Ισραηλ, λεγει κυριος. και ὁτε προηγουμενως ταυτα εἰρηται τα περι του Ισραηλ, και ἠκουσαν οἱ υἱοι Ισραηλ, ὁτι ἠδικησαν ἐν ταις ὁδοις αὐτων, και ἐπελαθοντο θεου ἁγιου αὐτων· ἑξης και το πνευμα το ἁγιον μετατιθησι τον λογον ἐφ' ἡμας τους ἀπο των ἐθνων, και φησιν, ἐπιςραφητε υἱοι ἐπιςρεφοντες, και ἰασομαι τα συντριμματα ὑμων. ἡμεις γαρ ἐσμεν

οἱ

mnipotentem Dominum cum Chriſto Jeſu, cui eſt loria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA V.

1 iſtud: *Revertimini filii revertentes, & ſanabo contritiones veſtras*; usque ad illud: *accingite vos ciliciis.*

In actibus Apoſtolorum perſpicue legimus, Apoos primum in ſynagogam Judæorum ingreſſos, is tanquam cognatis propter Abraham, Iſaac & Jaob, annuntiaſſe, quæ ad Jeſu Chriſti pertinent adentum: cum autem illis dicta non recipientibus ios oporteret eſſe dictorum auditores, tunc omni ſe culpa remota reliquerunt eos; ſcriptum eſt enim, *ia vobis oportebat annuntiari verbum Dei; ſed quoiam indignos vos judicatis, ecce convertimur ad gentes.* oc autem perſpicue dictum in Actis Apoſtolorum, irtute etiam a prophetis ſæpe dictum eſt. Etenim piritus ſanctus per prophetas potiſſimum loquitur s, qui de iſto populo ſunt: ſi quando autem, poſtiam multa dixerit, non eſt auditus, vaticinatur, erbum gentibus prædicatum iri. Hoc & in principio hodiernæ lectionis videre eſt, quandoquidem an illud Iſraelitis dicitur: *Patrem me vocabitis, & a e non avertemini. Verumtamen ſicut prævaricatur ulier in cohabitantem ei, ſic prævaricata eſt in me domus Iſrael, dicit Dominus.* Hæc cum primum dicta ſent de Iſrael, & audiſſent filii Iſrael: *Quoniam inſte egerunt in vitiis ſuis, & obliti ſunt Dei ſancti ſui,* einceps Spiritus ſanctus transfert ſermonem ad nos, ui ſumus ex gentibus, & ait: *Revertimini filii revertentes, & ſanabo contritiones veſtras.* Nos enim ſumus pleti contritionibus: quisque dicere poteſt, etiam-

οἱ πεπληρωμενοι συντριμματων, ἑκαστος εἰποι ἀν, εἰ και νυν κεκαθαρισται, και ἰαται ἀπο των συντριμματων· ἡμεν γαρ και ἡμεις ἀπειθεις, ἀνοητοι, πλανωμενοι, δουλευοντες ἐπιθυμιαις και ἡδοναις πολλαις και ποικιλαις, ἐν κακιᾳ και φθονῳ διαγοντες, στυγητοι, μισουντες ἀλληλους. ὁτε δε ἡ χρηστοτης και ἡ φιλανθρωπια ἐπεφανη του σωτηρος ἡμων θεου, δια λουτρου παλιγγενεσιας ἐπεχεε τον ἐλεον αὐτου ἐφ' ἡμας. και τοι γε κἀκεινο το ἀποστολικον, ἁπαξ μνησθεις, σαφεστερον πειρασομαι παραστησαι. οὐ γαρ εἰρηκεν· ἡμεν γαρ ποτε ἀνοητοι, ἀπειθεις· ἀλλα Παυλος ὁ ἀποστολος, ὁ ἀπο του Ισραηλ, ὁ κατα την ἐν νομῳ δικαιοσυνην γενομενος ἀμεμπτος, λεγει· ἡμεν γαρ και ἡμεις ποτε, οἱ ἀπο του Ισραηλ, ἀπειθεις, ἀνοητοι· ἀλλ' οὐ μονον οἱ ἀπο των ἐθνων ἀνοητοι ἡσαν, οὐδε μονοι οἱ ἀπο των ἐθνων ἀπειθεις, οὐδε μονοι ἐκεινοι ἁμαρτωλοι, και ἡμεις δε οἱ τον νομον δεδιδαγμενοι, τοιουτοι ἐτυγχανομεν προ της παρουσιας του χριστου. λεγεται οὐν μετα τα εἰρημενα τῳ Ισραηλ προς ἡμας τους ἀπο των ἐθνων· ἐπιστραφητε υἱοι ἐπιστρεφοντες· και ἰασομαι τα συντριμματα ὑμων.

Αλλ' ἐρει τις· ταυτα εἰρηται προς τον Ισραηλ, συ δε αὐτα ἑλκεις ἐπι τους ἀπο των ἐθνων. θελομεν παραστησαι, ὁτι οὐ μετ' οὐ πολλα, ἀλλ' εὐθυς, ὁπου βουλεται προς τον Ισραηλ λεγειν τα περι ἐπιστροφης, προστιθησι το του Ισραηλ ὀνομα. ἑξης γουν λεγεται· ἐαν ἐπιστραφῃ Ισραηλ, λεγει κυριος, προς με, ἐπιστραφησεται· και ἐαν περιελῃ τα βδελυγματα αὐτου ἐκ του στοματος αὐτου, και ἀπο του προσωπου μου εὐλαβηθῃ, και ὀμοσῃ, ζῃ κυριος, μετα ἀληθειας, και ἐν κριστει, και ἐν δικαιοσυνῃ· και εὐλογησουσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. τα πρωτα τοινυν εἰρηται προς τους ἀπο των ἐθνων· εἰτ' ἐπει ἐαν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται, κατα τα εἰρημενα παρα τῳ ἀποστολῳ ἐν τῃ προς ῥωμαιους ἐπιστολῃ. προσχες τινα τροπον ὁ μεν θεος προτρεπει ἡμας ἐπιστρεφοντας τελειως ἐπιστρεφειν, ἐπαγγελλομενος, ὁτι, ἐαν ἐπιστρεφοντες ἐπιστρεψωμεν προς αὐτον, ἰασεται ἡμων δια Ιησου χριστου τα συντριμματα· ἡμεις δε ἀποκρινομενοι, οἱ μη μελλον-

τες,

ſi nunc purgatus & ſanatus a contritionibus ſit: *Eramus enim & nos increduli, inſipientes, errantes, ſervientes deſideriis & voluptatibus pluribus & variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem: cum autem benignitas & humanitas apparuit ſalvatoris noſtri Dei, per lavacrum regenerationis* effudit miſericordiam ſuam ſuper nos. Cæterum illud apoſtolicum dictum, cujus ſemel memini, apertius elucidare conabor. Neque enim dixit: *Eramus aliquando inſipientes, increduli*, ſed Paulus apoſtolus, qui ex Iſrael, qui erat ſecundum eam, quæ in lege eſt juſtitiam inculpatus, ait: *Eramus enim aliquando & nos*, qui ex Iſrael, *increduli, inſipientes.* Itaque non ſolum, qui ex gentibus, inſipientes erant, neque ſoli illi peccatores, ſed & nos legem edocti, tales eramus ante adventum Chriſti. Poſt illa igitur, quæ ad Iſrael dicta ſunt, ad nos, qui ex gentibus ſumus, dicitur: *Revertimini filii revertentes, & ſanabo contritiones veſtras.*

2. Sed dixerit aliquis: hæc dicta ſunt ad Iſrael, tu vero trahis ea ad illos, qui ex gentibus ſunt. Volumus probare, non multis interjectis, ſed mox, ubi alloqui vult Iſraelem de converſione, Iſraelis nomen apponi. Conſequenter nempe dicitur: *Si converſus fuerit Iſrael, ait Dominus, ad me convertetur: & ſi abſtulerit abominationes ſuas de ore ſuo, & a facie mea reveritus fuerit, & juraverit, vivit Dominus, cum veritate, in judicio & juſtitia; & benedicent in eo gentes.* Priora igitur dicta ſunt ad eos, qui ex gentibus ſunt: deinde cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Iſrael ſalvus erit, ut in epiſtola ad Romanos ſcripſit Apoſtolus. Adverte, quo pacto nos Deus revertentes perfecte reverti adhortetur, ſpondens, ſi nos revertentes reverſi fuerimus ad eum, noſtras ſe per Jeſum Chriſtum ſanaturum contritiones. Nos vero, qui neque cunctamur, neque in ſalute moram, ut

αλλων ποτε μεριδες, συ εποντος ημι
υιοι επιστρεφοντες, και ιασομαιτα συντρ
αποκρινομεθα· μεριδες συ ημεις. και γ
την κλησιν μονον· ουχ' ως εκεινοι εκληθη
τησαντο, ουτω και ημεις καλυμενοι παρα
μεν γαρ εν ταις τω ευαγγελιω παραβοι
κεκλημενων προηγυμενως, ο μεν τις ε
αγημα, εχε με παρητημενον. ο δε τις· ζ
ρασα πεντε, και πορευομαι δοκιμασαι
παρητημενον· ουχ ουτως ουν ημεις οι απο
θημεν, και παραιτουμεθα δια τι; περι π
ινα καταγνωσθωμεν; περι ποιαν γυναικα
και περι τι αλλο ασχοληθωμεν; ειρηκεν
επιστρεφητε υιοι επιστρεφοντες, και ιασομ
ματα υμων· και βλεποντες εαυτων τα
και περι της ιασεως επαγγελιας, ευθεως
νομεθα, και λεγομεν· ιδου ημεις εσομεθα ο
ριος ο θεος ημων. υπακουσαντες ουν και ειπ
θα σοι, μνημονευσωμεν οτι υστερουμεθα
αυτω το· δουλοι εσομεθα σοι· και ειπω

Iſrael ille, interponimus, reſpondentes dicimus: *Ecce ſervi nos erimus tibi:* Deus quidem dixerat: *Revertimini filii revertentes, & ſanabo contritiones veſtras;* at qui ex gentibus: ſervi erimus nos, qui prius tui non eramus, ſed dæmonum, ſed adverſariarum poteſtatum. Cum enim divideres, altiſſime, gentes, non fuimus nos portio tua, neque cum populo Jacob funiculus hereditatis tuæ, ſed aliorum portio evaſimus. Nihilominus nos qui aliorum portio olim fuimus: dicente te nobis: *Revertimini filii revertentes; & ſanabo contritiones veſtras*, reſpondemus: partes tuæ nos; id quippe tantum expectabamus, ut nos vocares. Non ſicut illi vocati ſunt, & reſpuerunt, ſic & nos vocati renuimus. Habemus enim in Evangelii parabolis, ex his, qui primi erant vocati, hunc quidem reſpondiſſe: *Uxorem duxi, habe me excuſatum*, hunc vero: *juga boum emi quinque, vado probare illa. habe me excuſatum.* Non ſic igitur nos, qui ex gentibus ſumus vocati excuſatione utimur. Cur enim? ad quemnam agrum conceſſuri? ad quamnam mulierem ſapientem? Circa quid tandem aliud occupari poſſemus? Dixit itaque Deus nobis: *Revertimini filii revertentes, & ſanabo contritiones veſtras*, & videntes noſtras ipſorum contritiones, & ſanitatis promiſſionem, ſtatim nos reſpondemus, ac dicimus: *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noſter.* Obedientes igitur & dicentes: *tui erimus*, meminerimus, quid Deo ſpopondimus, dicentes ei: ſervi erimus tibi: & cum dixerimus ei: *tui erimus*, ne alterius ditionem ſubeamus, non ſpiritus iræ, non ſpiritus triſtiæ, non ſpiritus concupiſcentiæ, non ipſius diaboli, neque Angelorum ejus, ſed cum vocati dixerimus: *ecce nos erimus tui*, oſtendamus operibus, qui ſumus polliciti, nos ejus fore, nulli alteri quam ipſi nosmetipſos addixiſſe, & dicere, *quia tu Domine Deus noſter es.* Nullum enim Deum nos confitemur, non ventrem ſicut guloſi, *quorum Deus venter eſt*; non

λιαν, ὡς οἱ γαζοφυλακες, ὧν ὁ θεος ἡ κοιλια· ἢ το ἀργυριον, ὡς οἱ φιλαργυροι, και την πλεονεξιαν, ἥτις ἐστιν εἰδωλολατρια· ἢδε ἀλλο τι ἐκθεμεν, και θεοποιεμεν, ὡς οἱ πολλοι θεοποιησιν, ἀλλα ἡμιν ὁ ἐπι πασιν, ὁ δια παντων, ὁ ἐν πασι θεος ἐστι, και ἠρτημεθα της ἀγαπης της προς τον θεον· ἡ γαρ ἀγαπη κολλα ἡμας τω θεω. λεγομεν ἰδε ἡμεις ἐσομεθα σοι, ὁτι συ κυριος ὁ θεος ἡμων.

Εἰτα καταγνοντες των προτερων ἡμων κακων, ὁτι μεγαλα μεν ἐνομιζομεν, και ὑψηλα τα εἰδωλα, προσεκυνεμεν, και θαυμαζα ἐνομιζομεν οἰς ἐλατρευομεν· νυν δε κατεγνωμεν, ὁτι ἐκεινα παντα ψευδη ἠν, και οὐδεν ἐτυγχανεν· λεγομεν ἐπιστρεφοντες· ὀντως ἐις ψευδος ἠσαν οἱ βεμοι. και ἡμεις καταγνοντες των προτερων ὑψηλων, και των προτερων θαυμασιων· και ταχα ἐαν φιλοτεχνωμεν ἐυρησομεν την διαφοραν των ἐν τοις ἐθνεσι βεμων και ὀρεων· ἀ τινα καταλιποντες, οἱ εἰποντες· ἰδε δυλοι ἡμεις ἐσομεθα σοι, ὁτι συ κυριος ὁ θεος ἡμων εἰ, κατηγορεσιν αὐτων ὡς ψευδων, και των βεμων, και των ὀρεων. τις ὢν ἡ διαφορα των ἐν τοις ἐθνεσιν ὀρεων και βεμων, ὧν κατεγνωκοτες λεγομεν· ὀντως ἐις ψευδος ἠσαν οἱ βεμοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων; τουτο λεγομεν ἡμεις καταγνοντες των προτερων τα προσκυνεμενα παρα τοις ἐθνεσι, τα μεν προσκυνειται ὡς θεοι, τα δε ὡς ἡρωες. ὁμολογεσι γαρ καὐτοι περι τινων, ὁτι προτερον θνητοι ἠσαν, και ἀπεθεωθησαν. Ηρακλεα προσκυνεσιν οὐχ ὡς γεγεννημενον θεον, ἀλλα ὡς ἐξ ἀνθρωπε εἰς θεον μεταβληθεντα· Ασκληπιον προσκυνεσιν ὡς ἐξ ἀνθρωπων δι' ἀρετην εἰς θεον μεταβεβηκοτα. ὁταν δε προσκυνεσι τους πατερας τουτων ὀνομαζομενους παρ' αὐτοις θεους, προσκυνεσιν, οὐχ ὡς μεταβληθεντας ἐξ ἀνθρωπων εἰς θεους, ἀλλ' ὡς ἐκεινοι ὀιονται, θεους ἀρχηθεν ὀντας· ἐσονται μεν ὢν οἱ ἀρχηθεν μεν θεοι νομιζομενοι τοις ἐθνεσι τα ὀρη, και ἡ δυναμις των ὀρεων· οἱ δε νομιζομενοι παρ' αὐτοις νυν μεν εἰναι θεοι, προτερον δε ἀνθρωποι γεγονεναι, ἐστοι εἰσιν οἱ βεμοι. ἐγνωκοτες ὢν ἀμφοτερα προσκυνεμενα

ταγμα-

argentum, ut amatores pecuniæ, non avaritiam, quæ *eſt idolorum ſervitus*: Neque aliud quidquam pro Deo habemus, in deorumque numero collocamus, ſicut plurimi facere conſueverunt, ſed nobis, qui ſuper omnes, qui per omnia, qui in omnibus eſt, Deus eſt, & charitate, quæ eſt ad Deum, pendemus; charitas enim nos cum Deo conglutinat: Dicimus: *Ecce nos tui erimus, quoniam tu Dominus Deus noſter.*

3. Deinceps cum nos priorum malorum pœnituerit, quando & magnitudine & excelſitate pollere idola opinabamur, ea venerabamur, & quæ colebamus, admiranda putabamus; nunc vero & futilia fuiſſe atque inania cognovimus, revertentesque dicimus: *Vere in mendacium erant colles*, & nos reprobatis prioribus illis excelſis & admirabilibus, ſi etiam diligenter inquiramus, fortaſſe eorum, quæ in gentibus ſunt, collium montiumque differentiam reperiemus. Quæ deferentes ii, qui dixerunt: *Ecce nos ſervi erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noſter es*, ut mendacia reprobant, tum colles, tum montes. Quænam igitur differentia eorum, quæ in gentibus ſunt, montium & collium, quibus damnatis dicimus: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium?* Hoc quippe dicimus prioribus abjectis. Quæ a gentibus adorantur, partim tanquam dii adorantur, partim ut heroes: nam & ipſi de quibuſdam fatentur eos, cum prius mortales fuiſſent, in deorum numerum fuiſſe relatos. Herculem adorant, non ut natura Deum, ſed ut mutatum ex homine in Deum; Æſculapium colunt tanquam ab humana ad divinam dignitatem propter virtutem evectum. Quando autem horum patres ab ipſis nuncupatos deos adorant, non uti ex hominibus in deorum numerum translatos venerantur, ſed ut illi quidem exiſtimant, a principio deos. Erunt itaque, qui gentibus ab initio dii habentur, *montes & fortitudo montium;* qui vero nunc ab ipſis eſſe quidem

ταγματα, φασιν· ὄντως εἰς ψευδος ἦσαν οἱ βυνοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων. νυν γαρ ὑπολαμβανυσιν οἱ αὐτα λατρευοντες, ὁτι ψευδη ἐςι ταυτα. διοπερ οἰονται τυς χρησμυς και τας θεραπειας ἀληθινας εἰναι θεραπειας, ὐχ ὁρωντες διαφοραν πασης δυναμεως, και σημειων, και τερατων ψευδυς, ἐν πασῃ ἀπατῃ ἀδικιας τοις ἀπολλυμενοις γινομενων, προς πασαν δυναμιν σημειων και τερατων ἀληθειας· ἀ μεν γαρ ἐποιει χριςος Ιησυς, ταυτα ἠν σημεια ἀληθειας. και προ αὐτυ μεν ἀ ἐποιει Μωσης, δυναμις ἠν ἀληθειας· ἀ δε ἐποιυν οἱ Αἰγυπτιοι, σημεια ἠν και τερατα ψευδυς. ὑτω δε και ἀ ἐποιει Σιμων μετα τον Ιησυν ὁ μαγος, ὡςε ἀποπλανᾳν το ἐθνος της Σαμαρειας, και νομιζεσθαι αὐτον εἰναι δυναμιν θευ· και αὐτα ἠν σημεια και τερατα ψευδυς. ὁταν ὐν καταγνωμεν ἐκεινων, λεγομεν οἱ κατεγνωκοτες· ὄντως εἰς ψευδος ἦσαν οἱ βυνοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων.

Εἰτα ἡμεις, οἱ ἀπο των ἐθνων ἐσμεν, ὁτι τῳ παραπτωματι τυ Ισραηλ ὁδον ἐλαβομεν σωτηριας, και ἐκεινοι ἐξω εἰσιν ἐκβεβλημενοι, μεχρι το πληρωμα ἡμων εἰσελθῃ· ἐσμεν δε ὁτι ἐαν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, μετα τυτο πας Ισραηλ σωθησεται· δια τυτο φαμεν πρωτον μεν το· ὄντως εἰς ψευδος ἦσαν οἱ βυνοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων· δευτερον δε περι τυ Ισραηλ σωθησομενυ μετα το πληρωμα των ἐθνων· πλην δια κυριυ θευ ἡμων ἡ σωτηρια τυ Ισραηλ. ἐπει δε ἁπαξ ἐμνηθημεν τυ ἀποςολικυ ῥητυ λεγοντος, ὁτι τῳ παραπτωματι, ᾧ παρεπεσεν ὁ Ισραηλ, ἡ σωτηρια γεγονε τοις ἐθνεσι, και ὁταν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, ἐξω μενοντος τυ Ισραηλ μετα το εἰσερχομενον πληρωμα των ἐθνων, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται· φερε, τα κατα τας τοπυς τυτυς ἀναπτυξωμεν. ἠν Ἰσραηλ σωζομενος. ἐξεπεσεν ὁ πολυς Ισραηλ· ἀλλα λειμμα κατ' ἐκλογην χαριτος γεγονε· περι ὗ λειμματος μυσικως ἐν Ηλιᾳ λελεκται· κατελι-

dii, ſed prius homines fuiſſe cenſentur, hi ſunt colles. Scientes igitur ambos illos ordines adorari, aiunt: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium.* Nunc enim, qui iſta colunt, non ſibi perſuadent hæc eſſe mendacia. Quamobrem oracula & curationes veras eſſe exiſtimant, non cernentes, quantum omnis virtus cum ſignorum, tum prodigiorum mendacii, quæ in omni deceptione iniquitatis fiunt iis, qui pereunt, differat ab omni virtute ſignorum & prodigiorum veritatis. Quæ enim Chriſtus Jeſus faciebat, hæc erant ſigna veritatis; & ante ipſum quidem, quæ faciebat Moyſes, virtus erant veritatis: quæ vero Ægyptii faciebant, ſigna erant & prodigia mendacii: ſic etiam, quæ poſt Jeſum faciebat Simon magus, ut gentem Samariæ deciperet, ipſeque virtus Dei eſſe putaretur, ſigna erant & prodigia mendacii. Poſtquam igitur iſta rejecimus, dicimus: *Vere in mendacium erant colles, & fortitudo montium.*

4. Deinde nos, qui ſumus ex gentibus, ſcimus delicto Iſraelis viam nos ſalutis cepiſſe, eosque eſſe ejectos foras, donec plenitudo noſtra advenerit. Scimus item, poſtquam plenitudo gentium intraverit, tunc omnem Iſrael ſalvum futurum: idcirco primum quidem dicimus: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium*: deinde addimus de ſalvando poſt plenitudinem gentium Iſraele: *Verumtamen per Dominum Deum noſtrum ſalus Iſrael.* Quoniam autem ſemel apoſtolici textus meminimus dicentis, delicto, quo corruit Iſrael, ſalutem ortam gentibus; & quando plenitudo gentium intrarit, Iſrael foris manente, poſt ingreſſum plenitudinis gentium, omnem Iſrael ſalvum fore, agedum, ea, quæ ad hæc loca pertinent, explicemus. Erat Iſrael, qui ſalvabatur, excidit magna pars Iſrael, ſed *reliquiæ ſecundum gratiæ electionem factæ ſunt*, de quibus myſtice in Elia dictum eſt: *reliqui*

κατελιπον ἑμαυτῳ ἑπτακισχιλιους ἀνδρας, οἱτινες οὐκ ἐκαμψαν γονυ τῃ Βααλ. και ἑρμηνευων περι τυ λειμματος τυτυ ὁ ἀποστολος φησιν· ἀρ' ὐν και ἐν τῳ νυν καιρῳ λειμμα κατ' ἐκλογην χαριτος γεγονεν. ἐκων τυ Ισραηλ λειμμα, σωζομενον καταλειφθεντος τυ Ισραηλ. ταυτα δε δυο ταγματα, εἰ δυνατος εἰ, μεταγαγε μοι και ἐπι τυς ἀπο των ἐθνων· ὁ γαρ εἰπεν, ὁταν παντα τα ἐθνη σωθῃ, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται· ἀλλ', ὁταν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται. ὁ τις Ισραηλ σωθησεται μετα παντα τα ἐθνη, ἀλλα μετα το πληρωμα των ἐθνων. εἰ τις δυναται, το λοιπον, ὡσπερ ἑυρε τον Ισραηλ σωζομενον μετα το πληρωμα των ἐθνων, διαβας τῳ λογῳ, καταυοησατω ὁτι ποτε παντες δηλευσουσιν, κατα τα ἐν τῳ Σοφονια εἰρημενα, τῳ θεῳ ὑπο ζυγον ἑνα, και ἐκ περατων Αἰθιοπιας οἰσουσιν θυσιας αὐτῳ· ὁτι, ὡς ἐν ξζ λεγεται ψαλμῳ, Αἰθιοπια προφθασει χειρα αὐτης τῳ θεῳ· και ταις βασιλειαις της γης προσασσει ὁ λογος λεγων· ἀσατε τῳ κυριῳ, ψαλατε τῳ θεῳ Ιακωβ.

Οὐκ ὐν λεγομεν ἡμεις οἱ ἀπο των ἐθνων περι μεν ἑαυτων μετανοουντες ἐπι τοις ψευδεσιν ἁ ἐνομιζομεν εἰναι ἀληθη· ὀντως εἰς ψευδος ἠσαν οἱ βυνοι, και ἡ δυναμις τυ ὀρεων· περι δε τυ μελ ἡμας σωθησομενυ Ισραηλ· πλην δια κυριυ θευ ἡμων ἡ σωτηρια τυ οἰκυ τυ Ισραηλ. εἰτα ἐξομολογυμενοι περι των ἁμαρτηματων, ἐν οἰς και οἱ πατερες ἡμων γεγονασι και ἡμεις αὐτοι εἰδωλολατρευντες φαμεν· ἡ δε αἰσχυνη κατηναλωσε τυς μοχθυς των πατερων ἡμων ἀπο νεοτητος αὐτων, τα προβατα αὐτων και τυς βοας αὐτων, και τυς υἱυς αὐτων, και τας θυγατερας αὐτων. ἐκων εἰ μελλει καταναλισκεσθαι ὁ μοχθηρος μοχθος, και το ψευδος ἐργον των πατερων, αἰσχυνην δει γενεσθαι· πριν γαρ αἰσχυνης ὁ καταναλισκεται ὁ μοχθος των πατερων ἡμων, και τα ἐπιφερομενα. δια τυτο κατανοησωμεν ἁμαρτανοντων διαφορας. εἰσιν ἁμαρτανοντες, και ὐκ αἰχυνομενοι, ὐδε αἰδυμενοι ἐπι ταις ἁμαρτιαις αὐτων, ὐδε ἐρυθριωντες. τοιυτοι

εἰσιν

mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal: quod interpretans de hiſce reliquiis Apoſtolus, ait: *Sic ergo in hoc tempore reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt.* Itaque Iſrael derelicti reliquiæ ſalvandæ. Hunc duplicem ordinem, ſi potes, transfer, quæſo, etiam ad eos, qui ex gentibus ſunt. Non enim dixit: quum omnes gentes ſalvæ factæ fuerint, tunc omnis Iſrael ſalvus erit, ſed, quum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Iſrael ſalvus erit. Non portio Iſrael ſalvabitur poſt omnes gentes, ſed poſt gentium plenitudinem. Si quis poteſt, reſiduum, (prout reperit Iſraelem ſalvum fore poſt gentium plenitudinem) ratione percurrens, cogitet omnes aliquando juxta illa, quæ in Sophonia dicta ſunt, ſervituros Deo ſub jugo uno, & de finibus Æthiopiæ allaturos victimas ei; quia ſicut in pſalmo ſexageſimo ſeptimo dicitur: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, & regibus terræ præcipit ſermo, dicens: *Cantate Domino, pſallite Deo Jacob.*

5. Itaque nos in nobismetipſis pœnitentiam agentes de mendaciis, quæ putabamus eſſe vera, dicimus: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium*; de Iſraele vero poſt nos ſalvando: *Verumtamen per Dominum Deum noſtrum ſalus domus Iſrael.* Deinde confitentes peccata, in quibus & patres noſtri fuerunt, nosque ipſi idola colentes, dicimus: *Confuſio autem conſumpſit labores patrum noſtrorum ab adoleſcentia eorum, oves eorum & vitulos eorum, filios eorum & filias eorum.* Itaque ſi pravus labor conſumendus eſt & mendax opus patrum, confuſionem naſci neceſſe eſt; ante confuſionem enim non conſumitur labor patrum noſtrorum, & quæ adduntur. Propterea peccantium differentias conſideremus. Sunt, qui peccent, & non confunduntur, neque verecundiam concipiunt, nec erubeſcunt de peccatis ſuis: iſtiusmodi ſunt, qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt omni impudici-

εἰσιν οἱ ἀπηλγηκοτες, και ἑαυτους παραδοντες πασῃ ἀσελγεια, και πασῃ ἀκαθαρσια· βλεπεις γαρ τους ἀπο τῶν ἐθνων τινα τροπον ὡς ἀρισεας ἐσθαι ὁτε καταλιγωσι τας πορνειας και τας μοιχειας ἑαυτων, ὐδε αἰδημενοι ὁμολογειν τα τοιαυτα πεποιηκεναι. και ὁ λεγωσιν αὐτα ἁμαρτηματα, ὁσον ὐκ αἰσχυνονται, ὐκ ἀναλισκονται αὐτων οἱ μοχθοι, ὐκ ἀναλισκεται αὐτων τα ἁμαρτηματα. ἀρχη ἀγαθων ἐστι, το αἰσχυνθηναι τινα ἁ ὐκ ἠσχυνετο. δια τουτο ἐγω ὐ καταραν νομιζω ἐν τοις προφηταις λεγεσθαι ἐν τῳ· αἰσχυνθητωσαν, και ἐντραπητωσαν παντες οἱ μισουντες Σιων· εὐχεται γαρ τους ἀναισθητους των της αἰσχυνης ἐργων, ἱς συναισθησιν ἐρχεσθαι; ἱνα αἰσχυνθεντες δυνηθωσιν ἀναλωσαι τους μοχθους και τα ἁμαρτηματα αὐτων.

Τα δε ἀλογα των πατερων κινηματα προβατα εἰπε και μοσχους. ὁ γαρ παντα τα ἀλογα ἐπαινετα· ἀλλ' ἐστιν ἀλογα τινα ψεκτα ὡσπερ τα προβατα των πατερων των ἡμαρτηκοτων· ἐστι δε τινα ἀλογα ἐπαινετα, οἱον· τα ἑιμα προβατα της φωνης μου ἀκουουσι. προβατα ἠν και ταυτα οἱς ἀναλογον ἐχομεν τον λογον, ἐχοντες τον ποιμενα τον καλον ἐν ταις ψυχαις ἡμων. ἐπαν γαρ λεγει ὁ σωτηρ ἐγω εἰμι ὁ ποιμην ὁ καλος· ὐκ ἀκουω μονον καθολικως, ὡς παντες ἀκουουσιν, ὁτι ποιμην ἐστι των πιστευοντων· και τουτο μεν γαρ και ὑγιες και ἀληθες· ἀλλα και ἐν τῃ ἐμῃ ψυχῃ ὀφειλω ἐχειν ἐνδον μου τον χριστον, ἐδον μου τον καλον ποιμενα, ποιμαινοντα τα ἐν ἐμοι ἀλογα κινηματα, ἱνα μηκετι ἐπι την νομην, ὡς ἐτυχεν, ἐξερχηται, ἀλλ' ἀγομενα ὑπο του ποιμενος, ταυτα τα ἀλλοτρια ποτε τυγχανοντα αὐτου, ἰδια γενεσθαι αὐτου. δια τουτο νυν ἐαν ποιμην ἡ ἐν ἐμοι, ὁς ἀρχει μου των αἰσθησεων, ὐκετι εἰσιν ὑπο νυν ἀλλοτριον, ἡ ὑπο Φαραω, ἡ ὑπο Ναβυχοδονοσωρ, ἀλλα ὑπο τον καλον ποιμενα.

Και αἰσχυνη ὐν καταναλωσε τους μοχθους των πατερων ἡμων ἀπο νεοτητος αὐτων, τα προβατα αὐτων, και τους βοας αὐτων. ἐστιν ἐν ἡμιν γεωργων ἡμας, ἠτοι δε κακως γεωργων εἰχε δει λεγειν το κακως ἐστι του γεωργητος ἡ καλως γεωργων. εἰ μεν ὐν κακως γεωργει, μοχθος

ἐστι

æ, & omni immunditiæ. Vides enim gentiles, quo acto quasi egregia facinora interdum narrent suas ornicationes & adulteria, neque pudeat confiteri, : talia patrasse. Nec illa peccata vocant, nedum rubescant, neque consumuntur ipsorum labores, eque consumuntur eorum peccata. Principium boorum est, pudore affici ob ea, quorum non pudeat. Quamobrem ego non maledictiorem existimo l, quod in prophetis habetur: *Confundantur & conertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.* Precar enim, ut, qui pudendorum operum sensum nullm habent, ii sensum accipiant, ut confusi possint ios labores & peccata consumere.

6. Irrationales porro patrum motus vocavit oves c vitulos, neque enim omnia bruta laudabilia, sed int bruta quædam digna vituperio, sicut oves patum, qui peccaverant: sunt autem quædam bruta iude digna, juxta illud: *Oves meæ vocem meam audiunt.*)ves erant etiam hæ, quibus non absimilem habeius rationem, habentes pastorem bonum in animaus nostris. Quando enim Salvator ait: *Ego sum pastor bonus*, non tantum ut cæteri, universe dictum inelligo, eum nempe esse pastorem credentium, & oc enim sanum est & verum; sed & in mea anima ebeo Christum intus habere, bonum pastorem, qui n me regat motus irrationales, ne amplius ad pascua, it casus tulerit, exeant, sed a pastore ducti, ipsius roprii fiant, qui ab eo alieni aliquando erant. Quamobrem si nunc sit in me pastor, qui regat sensus meos, non amplius subsunt menti alienæ, vel Pharaoni, vel Nabuchodonosori, sed bono pastori.

7. *Et confusio consumpsit labores patrum nostrorum ab adolescentia eorum, oves eorum & boves eorum.* Est quid n nobis, quod terram nostram colit, sed vel male colit, si male colere dicendus est agricola, vel bene colit. Si ergo male colit, labor est patrum consumptus

ἐσι των πατερων καταναλισκομενος ὑπο της αἰσχυνης αὐτων· εἰ δε καλως γεωργει, ὐκ ἐσι των πατερων μοχθος· ἀλλα μοχθος ἐσιν ἀφ' ὡν τα πρωτοτοκα ἀναφερηται ἐπι τω θυσιαςηριω τω Θεω. τους υἱους αὐτων, και τας θυγατερας αὐτων. λεγουσιν ὑτοι. τινων αὐτων; ἢ των πατερων υἱοι ἀναλισκονται ἀπο της αἰσχυνης αὐτων, και αἱ θυγατερες; πολλακις εἰπομεν τα της ψυχης γενηματα, ὁτι τα νοηματα μεν εἰσιν υἱοι, τα δε ἐργα και αἱ πραξεις αἱ δια του σωματος θυγατερες. ἐπει ὐν ἐσι τινα νοηματα μοχθηρα, ὁποια ἐνοησαν οἱ ἀπο των ἐθνων· ἐσι δε και ἐργα μοχθηρα· δια τυτο υἱοι και θυγατερες ἀναλισκονται ὑπο των πεποιηκοτων, ἐαν αἰσχυνη αὐτοις ἐγγενηται περι των ἡμαρτημενων. ἡμας δε ἀπειη ποιειν υἱους και θυγατερας δεομενους ἀναλωσεως της ἀπο της αἰσχυνης.

Μετα ταυτα λεγουσιν ὑτοι οἱ ἐξομολογουμενοι το· ἐκοιμηθημεν ἐν τη αἰσχυνη ἡμων· και μετα τυτο φασι· και ἐπεκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια ἡμων. περι των καλυμματος πολλακις ἡμιν εἰρηται, τω ἐπικειμενω τω προσωπω των μη ἐπιςρεφοντων προς κυριον. δι ὁ καλυμμα, ἐαν ἀναγινωσκηται Μωσης, ὁ ἀμαρτωλος ὐ νοει αὐτον· καλυμμα γαρ εἰς την καρδιαν αὐτω κειται. δι' ὁ καλυμμα, ἐαν ἀναγινωσκηται ἡ παλαια διαθηκη, ὐ συνησει ἀκουων. δι' ὁ καλυμμα και το εὐαγγελιον τοις ἀπολλυμενοις ἐσι κεκαλυμμενον. ἐλεγομεν τοινυν περι του καλυμματος, ὁτι ἡ αἰσχυνη ἐσι το καλυμμα. ὁσον γαρ ἐχομεν τα ἐργα της αἰσχυνης, δηλον ὁτι ἐχομεν το καλυμμα, κατα το εἰρημενον που ἐν μ' και γ' ψαλμῳ· και ἡ αἰσχυνη του προσωπου μου ἐκαλυψε με. παρεθεμην, ὁτι ὁ μη ἐχων αἰσχυνης ἐργα, ὐκ ἐχει καλυμμα· ὁποιος ἠν ὁ Παυλος λεγων· ἡμεις δε παντες ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριου κατοπτριζομεθα. Παυλος ὐν ἀνακεκαλυμμενον ἐχει το προσωπον· ὐ γαρ ἐχει αἰσχυνης ἐργα. ὡς ὐν ἐχει· ἡ αἰσχυνη του προσωπου μου ἐκαλυψε με, εἰρηται ἐν μ' και γ' ψαλμῳ· τον αὐτον τροπον εἰρηται ἐνθαδε· ἐκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια ἡμων. ὁσον ἀτιμιας ἐργα ἐργαζομεθα, καλυμμα ἐχομεν ἐπι την καρδιαν ἡμων κειμενον. εἰ θελομεν το καλυμ-

ſumptus a confuſione eorum; ſi vero bene colit, non eſt patrum labor, ſed labor eorum eſt, a quibus primogenita ſuper altare Dei offeruntur. *Filios eorum & filias eorum.* Dicunt hi. Quorum eorum? An patrum filii & filiæ conſumuntur a confuſione ipſorum? Sæpe diximus, inter animæ fœtus cogitationes quidem eſſe filios, opera vero & actus qui corpore fiunt, eſſe filias. Quoniam igitur ſunt cogitationes pravæ, quales fuere gentilium, ſunt item opera prava, ideo filii & filiæ conſumuntur ab auctoribus ſuis ſi eos peccatorum puduerit. Abſit autem a nobis, ut procreemus filios & filias, quas conſumi opus ſit a confuſione.

8. Poſt hæc aiunt, qui confitentur: *Dormivimus in confuſione noſtra*, quibus addunt: *Et cooperuit nos ignominia noſtra.* Sæpe nobis ſermo fuit de velamine, quod obtegit faciem eorum, qui non revertuntur ad Dominum. Propter quod velamen, ſi legatur Moyſes, peccator non intelligit ipſum. Velamen enim cordi impoſitum habet, propter quod velamen, ſi legatur vetus teſtamentum, qui audit, non intelliget. Propter quod velamen, ipſum quoque evangelium iis, qui pereunt, eſt abſconditum. Dicebamus itaque de velamine, id eſſe confuſionem. Quandiu enim habemus opera confuſionis, manifeſtum eſt, nos habere velamen, ſecundum illud pſalmi quadrageſimi tertii: *Et confuſio faciei meæ operuit me.* Adjeci illum, qui non habet opera confuſionis, non habere velamen; cujusmodi erat Paulus, dicens: *Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini ſpeculamur.* Paulus itaque revelatam habet faciem: non enim habet opera confuſionis. Quemadmodum igitur in quadrageſimo tertio pſalmo dictum eſt: *Confuſio faciei meæ operuit me;* ita etiam hic dictum eſt: *Cooperuit nos ignominia noſtra.* Dum ignominiæ operibus incumbimus, velamen in corde noſtro poſitum habemus. Si vo-

lumus

καλυμμα το ἀπο της ἀτιμιας ἀποθεσθαι, ἐπι τα της τιμης ἐργα καταντησωμεν, και νοησωμεν ἐκεινο το ὑπο τυ σωτηρος εἰρημενον· ἱνα παντες τιμωσι τον υἱον, καθως τιμωσι τον πατερα. νοησωμεν και το παρα τῳ ἀποστολῳ εἰρημενον· δια της παραβασεως τυ νομυ τον θεον ἀτιμαζεις. ὁ δικαιος ὡς τιμα τον πατερα, τιμα τον υἱον. ἡ ἀτιμια, ὁταν ἀτιμαζω τον υἱον, αὐτη καθ' ἣν ἀτιμαζω τον πατερα, ἐπικαλυμμα γινεται τυ προσωπυ μυ, και λεγω· ἐπεκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια. δια τυτο νοησαντες το καλυμμα, το ἐπικειμενον ἀπο των της αἰσχυνης ἐργων, ἀπο των της ἀτιμιας πραξεων περιελωμεθα το καλυμμα. ἐφ' ἡμιν ἐστι περιαιρεθηναι το καλυμμα, ἀθενος ἀλλυ ἐστιν. ἡνικα γαρ ἐπεστρεψε προς κυριον Μωσης, περιῃρειτο το καλυμμα. ὁρας ὡς Μωσης ποτε λαμβανεται και ἐπι τυ λαυ. ὁσον ὠκ ἐπεστρεφε προς κυριον, συμβολον ὡ τυ λαυ τυ μη ἐπιστρεφοντος προς κυριον, καλυμμα εἰχεν ἐπικειμενον αὐτυ τῳ προσωπῳ· ὁτε δε ἐπεστρεφε προς κυριον, συμβολον γενομενος των ἐπιστρεφοντων προς κυριον, τοτε περιῃρειτο το καλυμμα, και ὐχ οἱον ὁ θεος αὐτῳ ἐκελευε. ὐ γαρ εἰπεν ὁ κυριος προς Μωσην, περιθυ το καλυμμα· ἀλλ' ἰδων Μωσης, ὁτι ὐ δυναται ὁ λαος ἰδειν την δοξαν αὐτυ, τοτε ἐπετιθει το καλυμμα ἐπι το προσωπον. και ὐ περιεμενεν θεον λεγοντα, περιελυ το καλυμμα, ἡνικα ἀν ἐπεστρεψε προς κυριον.

Τυτο ὐν γεγραπται, ἱνα και συ το καλυμμα ἐπιτιθεις συ τῳ προσωπῳ δια των της ἀτιμιας, και των της αἰσχυνης ἐργων, αὐτος ἐργασῃ και το περιαιρεθηναι το καλυμμα. ἐαν ἐπιστρεψῃς προς κυριον, τοτε περιαιρεις το καλυμμα, και ὐκετι ἐρεις το· ἐπεκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια ἡμων. οἱον ὀργη ἐπικειμενη τῃ ψυχῃ ἡμων κατα τινος, ἐπικειται καλυμμα ἡμων ἐπι το προσωπον. δια τυτο εἰ θελομεν προσευχομενοι εἰπειν· ἐσημειωθη ἐφ' ἡμας το φως τυ προσωπυ συ κυριε, περιαιρωμεν το καλυμμα, και ποιησωμεν το ἀποστολικον ἐκεινο το· βυλομαι ὐν προσευχεσθαι τυς ἀνδρας ἐν παντι τοπῳ, ἐπαιρο-

ντας

lumus velamen, quod fit ex ignominia, deponere, ad honoris opera contendamus, illudque Salvatoris noſtri dictum intelligamus: *Ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem*, nec non & illud Apoſtoli: *Per prævaricationem legis Deum inhonoras.* Juſtus, ſicut honorat patrem, honorat filium. Ignominia, quando inhonoro filium, eadem, qua inhonoro patrem, velamen fit faciei meæ, & dico: *Cooperuit nos ignominia.* Quapropter agnoſcentes velamen, quod opera confuſionis imponunt, ab ignominiæ actibus auferamus velamen. In noſtra eſt poteſtate, tollere velamen, nullius alterius. *Dum enim ad Dominum Moyſes revertebatur, auferebatur velamen.* Viden, ut Moyſes quandoque ſumatur pro populo? Dum non revertebatur ad Dominum, populi ad Dominum non revertentis figuram gerens, velamen habuit poſitum ſuper faciem ſuam; quum vero ad Dominum revertebatur, revertentium ad Dominum typum gerens, tunc demebat velamen, idque non quale Deus ei præceperat. Non enim dixit Dominus Moyſi: appone velamen, ſed cum videret Moyſes, non poſſe populum videre gloriam ejus, ponebat velamen ſuper faciem ſuam, nec exſpectavit Deum dicentem: detrahe velamen, cum ad Dominum revertebatur.

9. Hoc itaque ſcriptum eſt, ut tu quoque, cum impoſueris velamen faciei tuæ per opera ignominiæ & confuſionis, id velamen cures auferendum. Si converſus fueris ad Dominum, tunc auferes velamen, nec amplius dices: *Cooperuit nos ignominia noſtra.* Verbi gratia, ſi in anima noſtra ira adverſus quempiam inſederit, impoſitum eſt velamen ſuper faciem noſtram. Ideo ſi volumus orantes dicere: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*, auferamus velamen, & illud Apoſtoli præſtemus: *Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus ſine*

ira

ρόντας ὁσίας χειρας χωρις ὀργης και διαλογισμων. ἐαν περιελωμεν την ὀργην, περιελωμεν το καλυμμα· ὡσαυτως, ἐαν τα παθη παντα. ὁσον δε ταυτα ἐςιν ἐν τῳ νῳ ἡμων, ἐν τῳ λογισμῳ ἡμων, ἐπικειται τῳ ἐνδον προσωπῳ ἡγεμονικῳ ἡμων το καλυμμα και ἡ ἀτιμια, τε μη βλεπειν ἡμας την δοξαν τε θεε λαμπρυσαν. ὐκ ἐςιν ὁ θεος ὁ ἀποκρυπτων αὐτε την δοξαν ἀφ' ἡμων, ἀλλ' ἡμιν το καλυμμα ἀπο της κακιας ἐπιτιθεντες τῳ ἡγεμονικῳ.

Διοτι ἐναντι τε θεε ἡμων ἡμαρτομεν ἡμεις, και οἱ πατερες ἡμων. εἰθε και ἡμεις λεγωμεν, ὡς ὑτοι κατα την προσωποποιϊαν τε προφητε, ἡμαρτομεν. ὐ ταυτον ἐςι το, ἡμαρτομεν, τῳ ἁμαρτανομεν· ὁ μεν γαρ ἐτι ἐν ἁμαρτια ὡν, μη λεγετω, ἡμαρτομεν· ὁ δε προαμαρτησας, ἀκριβως δε μετανοησας, λεγετω, ἡμαρτομεν, ὡς και ἐν τῳ Δανιηλ γεγραπται ἐξομολογησις των μηκετι ἁμαρτανοντων, λεγοντων. ἡμαρτομεν, ἠνομησαμεν· και ἐν ψαλμοις· μη μνησθης ἡμων ἀνομιων ἀρχαιων, φησιν ὁ προφητης. και ἡμεις ὐν ἐξομολογησωμετα τας ἁμαρτιας, εἰδε μηχθιζας εἰθε μητριμερινας, ἀλλ' εἰθε ἐξομολογεμενοι ἐξομολογησωμεθα περι ἁμαρτηματων προ πεντε και δεκα ἐτων γεγενημενων, τῳ μηκετι ἁμαρτιαν ἐχειν μετ' ἐκεινα ἐπιπεντε και δεκα ἐτη. εἰ δε χθες ἡμαρτομεν, ὑπω ἀξιοπιςοι ἐσμεν ἐξομολογεμενοι περι των ἁμαρτηματων ἡμων· ὐδε χωραν ἐχει ἀπαλειφθηναι τα ἁμαρτηματα ἡμων ταυτα. διοτι ἡμαρτομεν ἡμεις και οἱ πατερες ἡμων ἀπο νεοτητος ἡμων ἑως της ἡμερας ταυτης. ἐκεινα μεν ἀλλως λελεχθω εἰς διδασκαλιαν της περι τροπε ἀριςε ἐξομολογησεως. ταυτα δε ἐςι κατηγορια τε ἐκ πολλε ἁμαρτανειν. ἀπο νεοτητος, φησιν, ἑως της ἡμερας ταυτης, και ὐχ' ὑπηκυσαμεν της φωνης κυριε τε θεε ἡμων· ἡμαρτομεν, και ὐχ ὑπηκυσαμεν ἑως τε παροντος. εἰτα ἐπιςρεψαντες, και ἀρχην ἐχοντες ἐπιςροφης λεγυσι το· ἡμαρτομεν, και ὐχ' ὑπηκυσαμεν. ὐδε γαρ ἁμα τῳ θελειν ὑπακυσαι, εὐθεως ὑπακυομεν· και γαρ ἐπιχρονε δει ὡσπερ ἐπι των τραυματων προς

την

ira & diſceptatione. Si iram depoſuerimus, ſimul & velamen auferemus; ſimiliter ſi omnes animi affectiones. Donec autem hæ ſunt in mente, & cogitatione noſtra, internæ faciei, principi nempe animæ facultati impoſitum eſt velamen & ignominia, ne ſplendentem Dei gloriam videamus. Non eſt Deus, qui gloriam ſuam a nobis abſcondit, ſed nos, qui velamen malitiæ menti imponimus.

10. *Quia coram Deo noſtro peccavimus nos & patres noſtri.* Utinam nos quoque ſicut hi ſecundum proſopopœam Prophetæ diceremus: *peccavimus.* Non idem eſt, peccavimus, quod peccamus. Qui enim adhuc in peccato eſt, ne dicat: peccavimus; qui vero antea peccavit, & diligentem pœnitentiam egit, is dicat, peccavimus: quemadmodum & apud Danielem ſcripta eſt confeſſio eorum, qui peccare deſierunt, & dicunt: *Peccavimus, iniquitatem fecimus;* & in pſalmis: *Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum,* ait Propheta. Et nos itaque confiteamur peccata, utinam non heſterno die, non ante heſternum commiſſa, ſed peccata ante annos decem & quinque patrata, nulla ex eo tempore iniquitate admiſſa. Sin autem heri peccavimus, de iniquitatibus noſtris confitentes, nondum fide digni ſumus, neque locum habet horum venia peccatorum. *Quoniam peccavimus nos & patres noſtri ab adoleſcentia noſtra usque in diem hanc.* Illa quidem alias dicta ſint ad tradendum optimæ confeſſionis modum; hæc autem ſunt diuturnæ peccandi aſſiduitatis accuſatio: *Ab adoleſcentia,* inquit, *usque in diem hanc, & non obedivimus voci Domini Dei noſtri,* peccavimus & ad hanc usque diem non obedivimus. Deinde reſipiſcentes & initium converſionis habentes aiunt: *peccavimus, & non obedivimus.* Neque enim ſimul ac obedire volumus, continuo obedimus. Etenim tempore opus eſt ſicut in vulneribus

την ἰασιν, ὥτως καὶ ἐπὶ της ἐπιστροφης προς το τελειως και καθαρως ἐπιστρεψαι προς τον θεον.

Επι τυτοις περι τυ Ισραηλ λεγει θεος· ἐαν ἐπιστραφῃ Ισραηλ προς με, λεγει κυριος, και ἐπιστραφησεται, τυτεστιν, ἐαν τελειως ἐπιστρεψῃ, και ἐπιστραφησεται ἐπιστροφη, οἱονει ἀρξηται ἐπιστρεφειν. εἰτα φησι· και ἐαν περιελητα βδελυγματα αὐτυ ἐκ τυ στοματος αὐτυ, και ἀπο προσωπυ μυ εὐλαβηθῃ, και ὀμοσῃ· ζῃ κυριος ἐν ἀληθειᾳ, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνῃ· και εὐλογησυσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. ἐαν ταδε ποιησωσιν, εὐλογησυσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. τινα δε ταδε ποιησωσιν, ἱνα εὐλογησωσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη; ἐαν περιελῃ τα βδελυγματα αὐτυ ἐκ τυ στοματος αὐτυ. τι δε το περιελειν τα βδελυγματα ἐκ τυ στοματος αὐτυ; ὁσα κακως λεγομεν, βδελυγματα εἰσιν ἐν τῳ στοματι ἡμων. περιελωμεν τοινυν τα βδελυγματα ἐκ τυ στοματος ἡμων, περιαιρυντες καταλαλιας, λογυς ματαιυς, ἀργυς, και μελλοντας ἡμας ποιειν ἐγκαλεισθαι ἐν ἡμερᾳ κρισεως· ἐκ γαρ των λογων συ δικαιωθησῃ, και ἐκ των λογων συ καταδικασθησῃ. εἰπερ ὠν θελομεν ἀπαντησαι ἡμιν το· και εὐλογησυσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη, και ἐν αὐτῳ αἰνεσυσι τῳ θεῳ ἐν Ιερυσαλημ, ποιησωμεν τα ἀπ' ἀρχης εἰρημενα. ωοιον δε ωρωτον; ωεριελειν τα βδελυγματα ἐκ τυ στοματος ἡμων· ἑξης ἐστι και το· ἀπο τυ ωροσωπυ μυ εὐλαβηθησῃ. δευτερον τυτο ωοιησωμεν, ὐχ' ἁπλως, ἱνα εὐλαβηθωμεν. ταχα γαρ ἐστιν εὐλαβεια γινομενη, ὐκ ἀπο ωροσωπυ δε τυ θευ. οἱ γαν ὐκ ἐπιστημονως φοβυμενοι, ωροτιθεμενοι δε φοβεισθαι, ὐκ ἀπο ωροσωπυ τυ θευ εὐλαβυνται· ὁσοι δε μετ' ἐπιστημης εὐλαβυνται, τῳ ἀει βλεπειν, και ἀναζωγραφειν ἑαυτοις το ωροσωπον τυ θευ, γινομενον ἐπι τυς ποιυντας τα κακα, τυ ἐξολοθρευθηναι ἐκ γης το μνημοσυνον αὐτων, ὅτοι εἰσιν οἱ ἀπο ωροσωπυ τυ θευ εὐλαβυμενοι.

Εαν ωεριελῃ τα βδελυγματα αὐτυ ἀπο τυ στοματος αὐτυ, και ἀπο τυ ωροσωπυ μυ εὐλαβηθῃ, και ὀμοσῃ, ζῃ κυριος ἐν ἀληθειᾳ, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνῃ.

ἰδωμεν

ad curationem, ſic & in converſione, ut perfecte ac pure ad Deum converſio fiat.

11. Poſt hæc de Iſraele dicit Deus: *Si converſus fuerit Iſrael ad me, dicit Dominus, etiam convertetur.* Hoc eſt, ſi perfecte converſus fuerit, etiam converſione convertetur, quaſi converti incipiat. Deinde ait: *Et ſi abſtulerit abominationes ſuas de ore ſuo, & a facie mea reveritus fuerit, & juraverit, vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in juſtitia; & benedicent in eo gentes.* Si hæc fecerint, benedicent in eo gentes. Quænam porro ſunt hæc, quæ facere debeant, ut benedicant in eo gentes? *Si abſtulerit abominationes de ore ſuo.* Quid autem eſt, auferre abominationes de ore ſuo? Quæcunque male dicimus, abominationes ſunt in ore noſtro. Auferamus igitur abominationes de ore noſtro, auferendo detractiones, verba inania, otioſa, ex quibus futurum eſt, ut in die judicii rei ſimus. *Ex verbis enim tuis juſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Si igitur volumus, ut contingat nobis illud: *Et benedicent in eo gentes, & in eo laudem dicent Deo in Jeruſalem*, faciamus, quæ initio diximus. Quale autem eſt primum? Auferre abominationes de ore noſtro. Sequitur illud: *a facie mea reveritus fuerit.* Hoc alterum faciamus, non ſimpliciter, ut revereamur; forte enim eſt quædam reverentia, quæ non ſit a facie Dei. Qui igitur absque ſcientia reverentur, revereri autem ſibi proponunt, non a facie Dei reverentur: qui autem cum ſcientia reverentur, eo quod ſemper intueantur, & in ſemetipſis ad vivum exprimant faciem Dei, quæ eſt *ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam illorum*, hi ſunt, qui a facie Dei reverentur.

12. *Si abſtulerit abominationes ſuas de ore ſuo, & a facie mea reveritus fuerit, & juraverit, vivit Dominus, in veritate, & in judicio & in juſtitia.* Conſideremus

ἰδωμεν ἡμεις ἑαυτους οἱ ὀμνυοντες, τινα τροπον οὐκ ἐν κρισει ὀμνυομεν, ἀλλ' ἀκριτως, ὡστε γενεσθαι ἡμων τους ὁρκους ἐθει μαλλον ἢ κρισει. συναρπαζομεθα γαρ, και τουτο ἐλεγχων ὁ λογος φησι· και ἐαν ὀμοσῃ, ζῃ κυριος ἐν ἀληθειᾳ, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνῃ. οἰδαμεν ἐν τῳ εὐαγγελιῳ εἰρημενον ὑπο του κυριου προς τους μαθητας· ἐγω δε λεγω ὑμιν μη ὀμοσαι ὁλως. ἰδωμεν δε και τουτο το ῥητον. και ἐαν διδῳ θεος, συνιξιταεθησεται τα ἀμφοτερα· ταχα γαρ πρωτον δει ὀμοσαι ἐν ἀληθειᾳ, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνῃ, ἱνα μετα τουτο προκοψας τις, ἀξιος γενηται του μη ὀμνυειν ὁλως, ἀλλ' ἐχῃ ναι, μη δεομενον μαρτυρων του εἰναι το ναι· και ἐχῃ ὀ, μη δεομενον μαρτυρων του εἰναι αὐτο ἀληθως ὀ. και ὀμοσῃ ὠν, ζῃ κυριος, ἐν ἀληθειᾳ. ἐν τῳ ὀμνυοντι πρωτον ζητω το μη ψευδος, ἀλλα το ἀληθες, ἱνα μετα ἀληθειας ὀμοσῃ· ἡμεις δε οἱ ταλανες και ἐπιορκουμεν. ἀλλ' ἐσω μετα ἀληθειας, οὐδε καλως ὁρκος γινεται, ἀλλ' ἐν κρισει. δεδοσθω δε, ἐθει ὀμνυω ἐν κρισει, εἰ δεον παραλαμβανειν εἰς τον τοιουτον ὁρκον τον θεον του του παντος και του Χριστου αὐτου ἐπι τοδε το πραγμα; πηλικον δει εἰναι το πραγμα ἱνα τα γονατα θω και ὀμοσω; προς ἡν ἀπιστιαν γενομενην ἐντισι περι του λογου μου θεραπευων τουτο ποιησαιμι ποτε; εἰ δε ὡς ἐτυχεν, ἑτως ὀμνυοιμι, ἁμαρτοιμι ἀν; ἐαν ὠν ὀμοσῃ, ζῃ κυριος, μετα ἀληθειας, και ἐν κρισει, μη ἀκριτως, και ἐν δικαιοσυνῃ, μη ἀδικως· και εὐλογησουσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. ἡνωσεν ἀμφοτερα, τους ἀπο των ἐθνων και τον Ισραηλ. εἰπε περι των ἐθνων, εἰπε και περι του Ισραηλ.

Επιφερει· και εὐλογησουσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη, και ἐν αὐτῳ αἰνεσουσιν τῳ θεῳ ἐν Ιερουσαλημ· ὁτι ταδε λεγει κυριος τοις ἀνδρασιν Ιουδα, και τοις κατοικουσιν Ιερουσαλημ. εἰρηκε τοις ἀπο των ἐθνων, εἰρηκε και τοις ἀπο Ισραηλ, λεγει τοις ἀπο του Ιουδα. μεμνημαι των προηη εἰρημενων περι του Ιουδα και των κατοικουντων ἐν Ιερουσαλημ

nosmetipsos, qui juramus, quomodo non in judicio, sed sine judicio juremus, ita, ut juramenta nostra consuetudine potius quam judicio fiant. Surripimur itaque: quod & sermo propheticus reprehendit, dum ait: *Et si juraverit, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia.* Scimus a Domino discipulis in evangelio dictum: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino.* Videamus etiam illud, &, si dederit Deus, utraque examinabimus. Etenim fortasse primo jurandum est in veritate, & judicio & justitia, ut, postea quam profecerit quis, dignus fiat non jurare omnino: sed habeat *ita*, non agens testibus, ut sit *ita*, & habeat *non*, minime indigens testibus, ut sit ipsum vere *non*. *Et juraverit* igitur, *vivit Dominus in veritate.* In jurante primum quæro non falsum, sed verum, ut cum veritate juret: nos autem miseri etiam pejeramus. Sed esto cum veritate, nondum recte juramentum fit, sed in judicio. Esto, consuetudine juro in judicio, num ideo deceat in istiusmodi juramento assumere Deum universi, & Christum ejus ad hocce negotium? Cujusmodi rem esse oportet, ut genua flectam & jurem? Ad quam fidem, si sermoni meo in aliquibus derogatur, resarciendam hoc facere possim aliquando? Sin autem, ut casus tulerit, sic jurem, peccabone? *Si* igitur *juraverit, vivit Dominus, cum veritate & in judicio*, non sine judicio, *& in justitia*, non injuste, *& benedicent in eo gentes.* Utraque conjunxit, & eos, qui a gentibus sunt, & Israelem, & de gentibus & de Israele sermonem habuit.

13. Subjungit: *& benedicent in eo gentes; & in eo laudem dicent Deo in Jerusalem. Hæc enim dicit Dominus viris Juda, & habitantibus Jerusalem.* Allocutus est eos, qui sunt ex Israel, dicit viris Juda. Tropologias, quas nuper de Juda & habitantibus Jerusalem exposui, memoria recolo. Habitamus enim nos,

λημ τροπολογιων. κατοικεμεν γαρ ημεις, ἐαν ὁ θεος διδω, ἐν τη Ιερυσαλημ· ἐπει ὁπυ ὁ θησαυρος, ἐκει και ἡ καρδια. ἐαν θησαυριζωμεν ἐν ὑρανω, και ἐχωμεν την καρδιαν ἐν Ιερυσαλημ τη ἀνω, περι ης ὁ ἀποστολος φησιν· ἡ δε ἀνω Ιερυσαλημ ἐλευθερα ἐστιν, ἡτις ἐστι μητηρ ημων, ὡς γεγραπται, και τα ἐξης. ταδε ὑν λεγει κυριος τοις ἀνδρασιν Ιυδα, και τοις κατοικυσιν Ιερυσαλημ· νεωσατε ἑαυτοις νεωματα, και μη σπειρητε ἐπ' ἀκανθαις. ὁ λογος ὑτος μαλιστα τοις διδασκυσι λεγεται, ἱνα μη προτερον ἐμπιεσευσωσι τα λεγομενα τοις ἀκροαταις, προ τυ νεωματα ποιησαι ἐν ταις ψυχαις αὐτων. ὁταν γαρ ἀροτρῳ ἐπιβαλοντες την χειρα νεωματα ποιησωσιν ἐν ταις ψυχαις κατα την γην την καλην και ἀγαθην τυτων ἀκουοντων, τοτε σπειροντες ὑ σπειρυσιν ἐπ' ἀκανθαις. ἐαν δε προ τυ ἀροτρυ, και προ τυ νεωματα ποιησαι ἐν τῳ ἡγεμονικῳ των ἀκυοντων, λαβη τις τα σπερματα τα ἁγια, τον περι τυ πατρος λογον, τον περι τυ ὑιυ, τυ περιτυ ἁγιυ πνευματος, τον λογον τον περι ἀναστασεως, τον λογον τον περι κολασεως, τον λογον τον περι ἀναπαυσεως, τον περι νομυ, τον περι προφητων, και ἁπαξαπλως ἑκαστυ των γεγραμμενων, και σπειρῃ, παραβαινει την λεγυσαν ἐντολην πρωτον· νεωσατε ἑαυτοις νεωματα· δευτερον, και μη σπειρητε ἐπ' ἀκανθαις. ἀλλα ἐρει τις των ἀκυοντων· ἐγω ὑ διδασκω, ὑχ' ὑποδειμαι ταυτη τη ἐντολη. και συ γεωργος γενυ σεαυτυ, και μη σπειρης ἐπ' ἀκανθαις, ἀλλα νεωμα ποιησον μοι το χωριον ὁ πεπιστευκε σοι ὁ θεος των ὁλων· κατανοησον το χωριον, ἰδε πυ ἐισιν ἀκανθαι, πυ μεριμναι βιωτικαι και πλυτυ φιληδονια. και κατανοησας τας ἀκανθας τας ἐν τη ψυχη συ, ζητησον το λογικον ἀροτρον, περι ὑ Ιησυς φησι το· ὑδεις βαλων την χειρα ἐπ' ἀροτρον, και στραφεις ἐις τα ὀπισω, ἐυθετος ἐστι τη βασιλεια τυ θευ. ζητησας αὐτο, και ἑυρων, ἀπο των γραφων συναγαγων τυς βυς, τυς ἐργατας τυς καθαρυς, ἀροτριασον, και νεωσον την γην, και ἱνα μηκετι ἡ παλαια, ποιησον αὐτην νεαν. ἐκδυσαμενος τον παλαιον ἀνθρωπον συν ταις πραξεσιν αὐτυ, και ἐνδυσαμενος

τον

ſi Deus dederit, in Jeruſalem; quoniam *ubi theſaurus, ibi & cor.* Si theſauriſamus in cœlis, cor etiam habemus in ea, quæ ſurſum eſt Jeruſalem, de qua Apoſtolus ait: *Illa autem, quæ ſurſum eſt Jeruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra, ſicut ſcriptum eſt*, & quæ ſequuntur. *Hæc* igitur *dicit Dominus viris Juda & habitantibus Jeruſalem: novate vobis novalia, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Præcipue ad doctores ſpectat hic ſermo, ne prius auditoribus verba credant, quam novalia fecerint in eorum animis. Quando enim adhibito aratro novalia fecerint in terra bona & fecunda, in animabus nempe auditorum, tunc ſeminantes non ſeminant ſuper ſpinas: ſi vero ante aratrum, & priusquam novalia facta ſint in mente auditorum, acceperit quis ſancta ſemina, ſermonem de patre, ſermonem de filio, ſermonem de Spiritu ſancto, ſermonem de reſurrectione, ſermonem de ſuppliciis, ſermonem de requie, ſermonem de lege, de prophetis, &, ut uno verbo dicam, de ſingulis, quæ ſcripta ſunt, & ſeminaverit, violat mandatum, quod ait primo: *Novate vobis novalia*, deinde: *Et nolite ſerere ſuper ſpinas.* Verum dicet nonnemo auditorum: ego non doceo, præcepto huic non ſubjaceo. Sed tuimetipſius agricola ſis, & noli ſerere ſuper ſpinas. Novale fac agrum, quem tibi credidit Deus univerſorum. Conſidera agrum, vide, ubi ſunt ſpinæ, ubi vitæ hujus cogitationes & divitiarum amor; & ubi ſpinas, quæ ſunt in anima tua, cognoveris, quære rationabile aratrum, de quo ait Jeſus: *Nemo mittens manum ad aratrum & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.* Hoc perquiſito & invento, e ſcripturis conducens boves, operarios mundos, aratro ſubige, & innova terram, &, ne amplius ſit vetuſta, fac ipſam novam. Exuens veterem hominem cum actibus ſuis, & induens novum, qui renovatur in agnitionem, facies tibimetipſi novale: &

τον νεον τον ἀνακαινιζομενον εἰς ἐπιγνωσιν, ποιησεις σεαυτῳ νεωμα. και ἐαν ποιησης το νεωμα, λαβε σπερματα ἀπο των διδασκοντων, λαβε σπερματα ἀπο τε νομε, λαβε ἀπο των προφητων, ἀπο εὐαγγελικων γραφων, ἀπος αλικων λογων, και λαβων ταυτα τα σπερματα, σπειρον την ψυχην δια της μνημης και της μελετης. αὐτοματα ταυτα δοξει ἀνατελλειν, το ἀληθως δε ὐκ αὐτα ἀνατελλει μετα την μνημην αὐτων, ἀλλ' ὁ θεος αὐτα αὐξει· ἐγω ἐφυτευσα, Απολλως ἐποτισεν, ἀλλ' ὁ θεος ηὐξησε. και εἰ τις γε δεδυνηται κατανοησαι τας γραφας, ὑτος πεποιηκε νεωμα· και ποιησας νεωμα, ἐσπειρεν ὐκ ἐν ακανθαις. ταυτα τα σπερματα οἰκονομειται ὑπο τε Θεε, ὐκ αἰφνιδιον γενεσθαι ςαχυς, ἀλλ' ὡς ἐν τῳ κατα Μαρκον εὐαγγελιῳ πρωτον χορτος, εἰτα ςαχυς, εἰτα ἑτοιμον γινεται προς θερισμον· ὁταν γενηται ἑτοιμον προς θερισμον ἐλευσονται οἱ ἐπι τον θερισμον ἐξαποςελλομενοι ὁταν γενηται ἑτοιμον προς τον θερισμον, ἐλευσονται προς ὡς ὁ λογος φησιν· ἐπαρατε τας ὀφθαλμους ὑμων, και θεασατε τας χωρας, ὁτι λευκαι εἰσι προς θερισμον ἠδη· φησιν ὐν ἡμιν· νεωσατε ἑαυτοις νεωματα, και μη σπειρετε ἐπ' ἀκανθαις. ἐαν δε πριν καθαρης σε την ψυχην, ἐχων ἀκανθας προϊης τῳ διδασκειν ἡ δυναμενῳ, ἡ νομιζομενῳ, ἡ ἐπαγγελλομενῳ, και αἰτης μαθηματα και σπερματα πνευματικα, παραβαινεις την λεγουσαν ἐντολην· μη σπειρετε ἐπ' ἀκανθαις.

Και ἐξης τετο λεγεται. περιτμηθητε τῳ θεῳ ὑμων, και περιτεμεσθε την ἀκροβυςιαν της καρδιας ὑμων. ὁπε ἀναγκαιως προσκειται το· τῳ θεῳ ὑμων νοησεις δε αὐτο ἀπο τε παραδειγματος τε αἰθητε· περιτεμνονται, κατα το αἰθητον λεγω, ὐ μονον οἱ ὐκ περιτομης κατα τον Μωσεως νομον, ἀλλα και ἀλλοι πολλοι. των Αἰγυπτιων εἰδωλοις οἱ ἱερεις περιτεμνονται. ἀλλ' ἐκεινη ἡ περιτομη εἰδωλοις περιτομη ἐςι, και ὐκ ἐςι τῳ Θεῳ γινομενη περιτομη· ἡ δε Ιεδαιων ταχα παντως τοτε τῳ Θεῳ ἐγινετο. ἐαν ὐν λεγῃ ὁ λογος· περιτμηθητε τῳ θεῳ ὑμων, νοησας το ῥητον, μεταβηθι και ἐπι την τροπολογιαν, ἱνα ἑυρης πως των περιτεμνομενων τροπολογικως, ὡς' ἀν εἰπειν ταχα τινας αὐτων·

ubi feceris novale, a doctoribus, lege, prophetis, evangelicis ſcripturis, apoſtolicisque ſermonibus accipe ſemina, & ea, in animam jacito, memoriæ mandans, & meditatione excolens. Pullulare hæc ſua ſponte videbuntur: revera tamen non ea per memoriam oriuntur, ſed Deus ipſis incrementum dat: *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.* Quod ſi quis ſcripturas intelligere potuerit, hic fecit novale; & cum fecerit novale, non in ſpinis ſeminavit. Hæc ſemina, Deo ita diſponente, non repente ſpicæ fiunt, ſed, ut in evangelio ſecundum Marcum legitur, primum herba, deinde ſpica, demum paratum frumentum ad meſſem. Quum aptum fuerit ad meſſem, venient hi, qui ad meſſem miſſi ſunt. Quum aptum fuerit ad meſſem, venient hi, ad quos dictum eſt: *Levate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt jam ad meſſem.* Ait itaque nobis: *Novate vobis novalia, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Si autem, priusquam purgaveris animam tuam, adhuc habens ſpinas, proceſſeris ad eum, qui docere vel poſſit, vel putetur, vel promittat, & petas inſtitutiones ac ſemina ſpiritalia, violas mandatum, quod ait: *Nolite ſerere ſuper ſpinas.*

14. Deinde dicitur: *Circumcidimini Deo veſtro, & circumcidite præputium cordis veſtri.* Ubi neceſſario additur: *Deo veſtro.* Quod intelliges ſenſili exemplo. Circumciduntur, ſecundum id, quod ſenſile eſt, inquam, non ſolum qui ſecundum legem Moyſis ex circumciſione ſunt, ſed & alii plurimi. Ægyptiorum idolis ſacerdotes circumciduntur; ſed iſta circumciſio idolis circumciſio eſt, & minime fit Deo. Illa autem Judæorum fortaſſis omnino tunc fiebat Deo. Cum igitur hic dicitur: *Circumcidimini Deo veſtro*, litteræ ſenſu intellecto, tranſi etiam ad moralem, ut reperias, quo pacto eorum, qui tropologice ita circumciduntur, ut quidam ex iis dicant: nos

των· ἡμεις ἐσμεν ἡ περιτομη, οἱ μεν περιτεμνονται τῳ θεῳ, οἱ δε περιτεμνονται μεν, ἀ τῳ θεῳ δε. εἰσι δε και ἀλλοι λογοι παρα τον λογον τον της ἀληθειας, παρα τον λογον τον της ἐκκλησιας. περιτεμνονται τα ἠθη, και την καρδιαν, ὡς ἐιπειν, σωφρονιζουσιν οἱ φιλοσοφουντες, σωφρονιζουσιν οἱ ἀπο των αἱρεσεων, και γινεται αὐτοις περιτομη· ἀλλα περιτομη μεν, ἀ τῳ θεῳ δε. περιτομη γαρ λογῳ ψευδει παρ' ἐκεινοις γινεται· ὁταν δε κατα τον ἐκκλησιαστικον κανονα, κατα την προθεσιν της ὑγιους διδασκαλιας κοινωνικος ἠς, ἀ περιτετμησαι μονον, ἀλλα και περιτετμησαι τῳ θεῳ. περιτμηθητε ἀν τῳ θεῳ ὑμων, και περιτεμεσθε την ἀκροβυστιαν της καρδιας ὑμων. τις ταυτα ἀ παρερχεται ὡς σαφη; ἀκουν ἐστι τις ἀκροβυστια της καρδιας, και ταυτην δει περιτεμνεσθαι. ὁ ἀκριβωσας τον λογον, τοιαυτα ζητων ἐν τῳ τοπῳ ἐξεταση· ἡ ἀκροβυστια συγγενναται, ἡ περιτομη ἐπικτητος ἐστι, και ὁπερ ἐκ γενεσεως ἐλιλυθε, τουτο περιαιρει ἡ περιτομη. εἰ τοινυν περιαιρεισθαι κελευει ὁ λογος την ἀκροβυστιαν της καρδιας ὀφειλει τι εἰναι συγγεννημενον τῃ καρδιᾳ, ὁ λεγει ἀκροβυστιαν, ὁπερ περιαιρεθηναι δει, ἱνα τις περιτετμηται την ἀκροβυστιαν της καρδιας. ἐαν τις νοησῃ το· ἡμεθα τεκνα φυσει ὀργης, ὡς και οἱ λοιποι· ἐαν τις νοησῃ το σωμα της ταπεινωσεως ἐν ᾧ γεγεννημεθα· ἐαντις νοησῃ το· ἀδεις καθαρος ἀπο ῥυπου, ἀδε εἰ μια ἡμερα εἰη ἡ ζωη αὐτου· ἀριθμητοι δε μηνες αὐτου· ὀψεται τινα τροπον γεγεννημεθα μετα ἀκαθαρσιας και ἀκροβυστιας της καρδιας ἡμων.

Ινα δε κατα το ἁπλουστερον παραδειγμα λεχθῃ, δυναμενον προσαγαγειν ὑμας τῳ ἰδειν την ἀκροβυστιαν της καρδιας, παραθησομαι ὁτι κατα την πρωτην ἡλικιαν ψευδοδοξιαι παντως γινονται ἐν τῃ ψυχῃ· ἀ γαρ οἱον τε ἐστιν ἀρχηθεν ἀληθη δογματα και καθαρα λαβειν τον ἀνθρωπον, προενοησατο δε ὁ θεος λογον ἱστοριας και γραφης της κατα το ῥητον, ἱνα θρεψῃ τον κατα σαρκα γεγεννημενον τῳ Αβρααμ, ἐν τοις κατα σαρκα πρωτον λογοις,

και

imus circumciſio, alii quidem circumcidantur Deo, ii vero circumcidantur, ſed non Deo. Hoc etiam iis modis accipitur præter veritatis & eccleſiæ ſenſum. ircumcidunt & mores & cor, hoc eſt, ad modeiam componunt, qui philoſophiæ addicti ſunt, nec on hæretici, fitque ipſis circumciſio; ſed etſi cirumciſio eſt, Deo tamen non eſt: falſo quippe cirumciſio apud illos fit. Quando vero ſecundum eccleſiæ regulas, & ſanæ doctrinæ propoſitum partieps communionis es, non ſolum circumciſus es, erum etiam circumciſus es Deo. Itaque *Circumciimini Deo veſtro, & circumcidite præputium cordis veſtri.*)uis iſta non præterit tanquam manifeſta? Eſt igiir quoddam præputium cordis, & illud circumciendum eſt. Qui ſermonem diligenter conſideraverit, æc quærens hoc loco expendet. Præputium conenitum eſt, circumciſio adſcititia eſt, quodque ex eneratione advenit, hoc adimit circumciſio. Si igiur auferre jubet ſermo præputium cordis, oportet ſſe quidpiam una cum corde natum, quod vocat ræputium, quodque auferendum eſt, ut quis præutium cordis ſui circumcidat. Si quis conſideraverit lud: *Eramus natura filii iræ, ſicut & cæteri;* Si quis onſideraverit hoc *corpus humilitatis*, in quo nati ſumus; ſi quis etiam conſideraverit iſtud: *Nemo puruſ a ordibus, neque ſi una dies fuerit vita ejus; numerabiles utem menſes ejus*, videbit, quonammodo cum impuitate & præputio cordis nati ſumus.

15. Ut autem ſimplicius aliquod exemplum proonatur, quod vos ad præputium cordis cognoſcenlum poſſit adducere, addam falſas omnino in prima ætate opiniones gigni in anima. Neque enim fieri oteſt, ut a ſui exordio vera & pura dogmata caiat homo, Deus autem hiſtorias & litteralem ſcrituræ ſenſum ita providit, ut filius Abrahæ natus ſecundum carnem primum iis, qui ſecundum carnem

ſunt,

ἐςι τα νοηματα ὁθεν οἱ διαλογισμοι
ροι. ὁ περιαιρȣμενος τȣς διαλογισμȣ
ἀκροβυςιαν της καρδιας περιαιρειτα
την ψευδοδοξιαν, περιτετμηται την α
διας αὐτȣ, και γινεται ἀνηρ Ιȣδα,
σαλημ, καθαρως περιτεμνομενος. ἐ
θηται την ἀκροβυςιαν της καρδιας αὐ
λει αὐτῳ ὁ λογος· μη πως ἐξελθῃ,
θυμος μȣ, και ἐκκαυθησεται, και
ἐξερχεται ȣ̓ν ὡς πυρ ὁ θυμος τȣ κυρι
μηθεντας τῳ θεῳ, ἐπι τȣς μη ἀποθ
ςιαν της καρδιας αὐτων, και ȣ̓κ ἐς
προσωπȣ πονηριας ἐπιτηδευματων αὐ
ὑλην ἐχει την πονηριαν των ἐπιτηδευμ
ȣ̓κ ἐςι πονηρια ἐπιτηδευματων, ȣ̓κ ἐ
μηθῃ. ὁτι δε ἡ ὑλη ἐκεινȣ τȣ πυρος
ἐπιτηδευματων, ἀκȣε τȣ προφητȣ
ἐςαι ὁ σβεσων ἀπο προσωπȣ πονηρ
ὑμων· ἀναγγειλατε ἐν τῳ Ιȣδᾳ, και
θητω· εἰσατε, ἀναγγειλατε, τη

nt, ſermonibus nutriretur, primusque, qui ex an-
lla erat, naſceretur, ut poſtea, qui erat ex libera
per promiſſionem, in lucem veniret. Si hoc,
nid ſibi velit, intellectum fuerit, utique poteſt in-
lligi, præputium cordis ante circumciſionem fuiſſe
ognatum. Opus ergo nobis eſt ratione, quæ dog-
ata expurget, & auferat omnia, quæ in nobis ex
lſis opinionibus innaſcuntur. Hoc igitur eſt, præ-
ıtium cordis noſtri deponere. In corde enim pu-
mus, rationis humanæ ſedem eſſe, ubi intelligen-
ı eſt, unde pravæ exeunt cogitationes. Qui pra-
ıs aufert cogitationes, is præputium cordis aufert.
ui falſam deponit opinionem, præputium cordis
i circumcidit, fitque vir Juda, & habitator Jeru-
lem pure circumciſus. Si quis autem præputium
ɔrdis ſui non depoſuerit, videamus, quid illi ſer-
o comminetur: *Ne quando*, inquit, *egrediatur ut*
nis indignatio mea, & ſuccendetur, & non erit, qui ex-
nguat. Egreditur itaque, velut ignis, indignatio
omini adverſus eos, qui Deo non ſunt circumciſi,
lverſus eos, qui præputium cordis ſui non depo-
erunt, & non erit, qui extinguat a facie adinven-
ɔnum ipſorum. Ignis iſte materiam habet nequi-
ım adinventionum ipſorum. Ubi non eſt nequitia
linventionum, non habet ignis quod depaſcatur.
ɔrro materiam iſtius ignis eſſe nequitiam adinven-
ɔnem, audi Prophetam dicentem: *Et non erit, qui*
tinguat a facie nequitiæ adinventionum veſtrarum: an-
ıntiate in Juda, & in Jeruſalem audiatur: dicite,
nuntiate, ſignificate tuba ſuper terram, & clamate for-
ter. Hæc, inquit, quæ annuntiata ſunt, dicite in
ıda, iis, qui de tribu Juda, ſunt Chriſti. Mani-
ſtum enim eſt, Salvatorem noſtrum e Juda exor-
m eſſe.

16. *Significate tuba ſuper terram.* Sermo ſublimis,
:citans auditorem præparans ipſum ad bellum contra

paſſio-

εἰς τον πολεμον τον κατα των παθων, εἰς τον πολεμον τον κατα των ἐνεργειων των ἀντικειμενων δυναμεων, ὁ παρασκευαζων αὐτον εἰς τας ἁγιας ἑορτας, εἰς ἀμφοτερα γαρ ταυτα λεγεται, παραλαμβανεται σαλπιγξ ἐν τοις ἀριθμοις· ὁ τυτος λογος σαλπιγξ ἐςιν, οἱον ἐμοι κελευει ὁ λογος, και εἰ τινι ἀλλῳ, δεδοται δε τῳ βυλομενῳ και ζητησαντι τον νων των γραφων. κελευει ποιησαι σαλπιγγας ἀργυρας ἐλατας. ἱτω φησιν ὁ λογος· σημανατε σαλπιγγι ἐπι της γης, και κεκραξατε μεγα. εἰπατε, συναχθητε, και εἰσελθωμεν εἰς τας πολεις πας τειχηρεις. εἰς ἀτειχιςον πολιν ὰ βυλεται ἡμας εἰσελθειν ὁ λογος τυ θευ, ἀλλ' εἰς τετειχισμενην. ἡ ἐκκλησια τυ ζωντος θευ τετειχισμενη ὑπο της ἀληθειας τυ λογυ. ἱτος γαρ ἐςι το τειχος ὡς ἐν τῳ ιζ κειται ψαλμῳ, ὁτι και τειχος ἐςιν ὁ θεος. ἀναλαβοντες φευγετε εἰς Σιων. ὁσοι ἐςε ἐξω της Σιων, ἀναλαβοντες φευγετε εἰς Σιων. σπευσατε, μη ςητε. οἱ ἐν τη προκοπη, σπευσατε ἐπι το σκοπευτηριον, ὁτι κακα ἐγω ἐπαγω ἀπο βορρα, και συντριβην μεγαλην των ἐπαγομενων κακων ἀπο βορρα, βορρα τυ ἀντικειμενυ, ὡς πολλακις λελεκται· ὁς ἐαν ευρεθῃ μη σπευσας, μηδε εἰσελθων εἰς τας πολεις τας τειχηρεις, μη γενομενος ἐν ταις ἐκκλησιαις τυ θευ, ἀλλ' ἐξω ἑςηκως, αὐτος ὑπο των πολεμιων καταληφθεις ἀναιρεθησεται. τις ἐςιν ὁ πολεμιος ἰδωμεν ἐκ των ἑξης τινα τροπον λεγεται. ἀνεβη λεων ἐκ της μανδρας αὐτυ, ἐξολοθρευων ἐθνη ἐξηρεν. ἱτος ἐςιν ὁ πολεμιος ὁν δει ἡμας φυγειν. λεων ἡμας καταδιωκει. τις ἱτος; Πετρος ἡμας διδασκει λεγων· ὁ ἀντιδικος ὑμων διαβολος ὡς λεων ὠρυομενος περιπατει ζητων τινα καταπιῃ· ὡ ἀντις ητε ςερεοι ἐν τη πιςει· και, κατα τον θ' ψαλμον, ἐνεδρευει ἐν ἀποκρυφῳ, ἐνεδρευει ὡς λεων ἐν τη μανδρᾳ αὐτυ· και ἐνεδρευει ἱτος ὁ λεων ὐχ ἡμερᾳ, ἀλλ' ἐπαν γενηται νυξ. κατα γαρτον ργ' ψαλμον, ἐθυ σκοτος, και ἐγενετο νυξ. ἐνδιελευσονται παντα τα θηρια τυ δρυμυ, σκυμνοι ὠρυομενοι τυ ἁρπασαι, και ζητησαι παρα τυ θευ βρωσιν αὐτοις.

Ἀνεβη ὠν λεων ἐκ της μανδρας αὐτυ. πυ; ποτε; κατω ἐςι πισων, εἰς το κατωτατα της γης κατεληλυθεν.

ἀνεβη

paſſiones, ad bellum contra aſſultus virtutum adverſariarum, præparans ipſum ad feſta cœleſtia (ad utraque enim hæc aſſumitur) accipitur pro tuba in Numeris. Iſtiusmodi ſermo tuba eſt, qualis mihi, & ſi cui alteri hic præcipitur; datur autem volenti & quærenti ſenſum ſcripturarum. Jubet fieri tubas argenteas ductiles. Sic ait hic ſermo: *Significate tuba ſuper terram, & clamate fortiter, dicite, congregamini, & ingrediamur in civitates muratas.* In civitatem muris carentem non vult nos intrare ſermo Dei, ſed in muratam. Eccleſia Dei viventis veritate Verbi munita eſt. Hic namque murus eſt, ſicut in decimo ſeptimo pſalmo habetur, Deum etiam murum eſſe. *Aſſumentes fugite in Sion.* Quotquot eſtis extra Sionem, *aſſumentes fugite in Sion, feſtinate, nolite ſtare.* Qui proficitis, feſtinate in ſpeculum, *quia ego mala adduco ab aquilone, & contritionem magnam* malorum ingruentium ab aquilone, ab aquilone, id eſt, adverſario, uti ſæpe dictum eſt. Si quis repertus fuerit, qui non properaverit, neque ſe ad urbes muratas receperit, hoc eſt, intra eccleſias Dei non fuerit ingreſſus, ſed foris remanſerit, captus ab hoſtibus neci tradetur. Quis ſit hoſtis videamus ex ſequentibus, quomodo deſcribatur: *Aſcendit leo de cubili ſuo, exterminans gentes levavit ſe.* Hic eſt hoſtis nobis fugiendus. Leo nos perſequitur. Quis ille? Petrus nos docet, dicens: *Adverſarius veſter diabolus circuit, quærens, quem devoret; cui reſiſtite fortes in fide;* & in pſalmo nono legitur: *Inſidiatur in abſcondito, inſidiatur ut leo in ſpelunca ſua.* Et inſidiatur hic leo non diu, ſed noctu. Nam ut in pſalmo centeſimo tertio habetur: *Poſuiſti tenebras & facta eſt nox, in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ terræ; catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant a Deo eſcam ſibi.*

17. *Aſcendit* igitur *leo de cubili ſuo.* Ubi? quando? Deorſum cecidit, in infima terræ deſcendit. *Aſcendit*

leo

ἀνεβη λεων ἐκ της μανδρας αὐτου. ἀνθρωπος εἰ, ἀνωτερω εἰ του διαβολου· χρειττων γαρ εἰ αὐτου, οποιος ἐαν ἡς· ἐκεινος δια την κακιαν κατω ἐστιν· ἀνεβη ὡν λεων ἐκ της μανδρας αὐτου ἐξολοθρευειν ἐθνη· ἐξηρεν ἀναβας ἐκ της μανδρας αὐτου, τοπον του οἰκειου τη κολασει ἑαυτου· ἐξολοθρευων ἐθνη ἐξηρεν· ἐξηλθεν ἐκ του τοπου αὐτου, θειναι την γην σου εἰς ἐρημωσιν· βουλεται εἰσελθειν σου εἰς την γην, περι ἡς βροχεως ἐλεγομεν· ἑκαστον ἡμων βουλεται νεμηθηναι· ἐρχεται ὡν του θειναι την γην σου εἰς ἐρημωσιν, ἱνα καταπατηση τα σπερματα ὁ λεων, ἱνα ποιηση ἐρημον σου την γην· και πολεις σου καθαιρεθησονται, παρα τομη κατοικειται αὐτας· ἐπι τουτοις περιζωσαι σακκους· ἐπει ὡν ἀνεβη λεων, και ἀπειλει σοι λεων, και βουλεται σου ἀφανισαι την γην, περιζωσαι σακκον, κλαιε και πενθει, δια των εὐχων παρακαλει τον θεον, ἱνα τουτον τον λεοντα ἐξολοθρευση ἀπο σου, και μη ἐμπεσης αὐτου εἰς το σωμα· ὁν τροπον γαρ ὁταν ἐκπεσῃ ὁ ποιμην ἐκ σωματος λεοντος δυο σκελη, ἡ λοβον ὠτιου· ὡτως ὁ λεων ζητει των ὡτων σε λαβειν, ἱνα δια της λιχνειας σου λογους ψευδεις σοι παραβαλων ἐκπεσῃ σε ἀπο της ἀληθειας· βουλεται σε ἀπο της ἀληθειας ἁρπασαι τους ποδας, και καταφαγειν· ἀλλα συ περιζωσαι σακκους, και κοπτου, και κλαιε, και ἀλαλαζε βλεπων τον πολεμιον τον ἐνεστηκοτα, ἱνα ἀποστραφῃ θυμος ὀργης κυριου ἀπο σου, και ἀποστραφεντος του θυμου, δυνηθης ἐν ἀμεριμνια γενομενος, μηκετι του λεοντος ὑπεισερχομενου σοι, τῳ σε εἰσελθειν εἰς την τειχηρη πολιν, δοξαζειν τον ῥυομενον σε θεον ἐν χριστῳ Ιησου, ᾧ ἐστιν ἡ δοξα και κρατος εἰς τους αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ς'.

Εἰς το· Κυριε οἱ ὀφθαλμοι σου εἰς πιστιν, και τα ἑξης.

Κυριε, φησιν, οἱ ὀφθαλμοι σου εἰς πιστιν. ὡς οἱ ὀφθαλμοι κυριου ἐπι δικαιους· ἀπο γαρ ἀδικων ἀποστρεφει αὐτους·

leo de cubili suo. Homo es, superior es diabolo: præstantior enim illo es, quicumque tandem sis: ille ob malitiam deorsum est. Ascendit igitur leo de cubili suo, ut exterminet gentes: extulit se, ascendens de cubili suo, loco suppliciis suis idoneo. *Exterminans gentes levavit se: exivit de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem.* Vult invadere terram, de qua paulo antea dicebamus. Unumquemque nostrum vult depascere. Venit itaque, ut ponat terram tuam in solitudinem, ut semina conculcet leo, ut faciat terram tuam desolatam. *Et civitates tuæ destruentur, eo quod non habitentur: super his accingite vos ciliciis.* Cum igitur ascenderit leo, & minetur tibi leo, & velit abolere terram tuam, accingere cilicio, plora & dole, precibus age cum Deo, ut leonem hunc exterminet a te, & in os ejus non incidas. *Quemadmodum* enim, *cum extrahit pastor de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ*, ita hic leo quærit, auribus te arripere, ut per curiositatem tuam sermonibus te fallacibus inescans abducat a veritate. Vult a veritate pedes tuos rapere & devorare. Sed tu accingere ciliciis, & plange, & plora, & ulula, imminentem hostem conspiciens, ut avertatur furor iræ Domini a te, & aversо furore, in securitate constitutus, leone non amplius te invadente, eo quod in civitatem muratam ingressus sis, glorificare possis liberantem te Deum in Christo Jesu, cui est honor & imperium in sæcula sæculorum Amen.

HOMILIA VI.

In istud: *Domine oculi tui ad fidem.* &c.

1. *Domine*, inquit, *oculi tui ad fidem.* Sicut oculi Domini super justos; nam ab iniquis avertit

αγαπη μειζων δε [illegible]
εἰς πιςιν, ὀφθαλμοι κυριȣ εἰς ἐλπι
εἰς ἀγαπην. ἐπει δε ἐςι πνευμα δυν
και σωφρονισμȣ, ὡς ὀφθαλμοι κυρι
ὀφθαλμοι κυριȣ εἰς δεναμιν, ȣτως ο
σωφρονισμον, ὀφθαλμοι κυριȣ ἐπι δ
πασας ἀρετας ὀφθαλμοι κυριȣ. εἰ
ἀκτινας των νοητων ὀφθαλμων τȣ
ἀναλαβε τας ἀρετας. και ἐςαι ὡς
μοι σȣ εἰς πιςιν, ȣτω κυριε οἱ ὀφ
ὡν ἐαν κτησιν ἀγαθων. και ἐαν τ
ὀφθαλμȣς κυριȣ ἐλλαμπειν σοι,
ἡμας το φως τȣ προσωπȣ σȣ κυρι
Εἰτα περι των ἁμαρτωλων ἰ
ἐμαςιγωσας αὐτȣς, και ȣκ ἐπονη
ται μαςιγες ζωσι προσφερομεναι ο
ται, εἰτε μη βȣλονται οἱ μαςιγȣ
σιν αὐτοις· αἱ δε τȣ θεȣ μαςιγες τ
νας μεν των μαςιγȣμενων πονειν
γȣμενων μη πονειν. ἰδωμεν εἰ δ
[illegible]

s; ſic oculi Domini ad fidem: ab infidelitate enim ertit illos. Quamobrem ab eo, qui novit, quid ando dicat, pulchre dictum eſt: *Domine oculi tui fidem.* Quod itaque hic ſcriptum eſt, tale eſt: *omine oculi tui ad fidem.* Quoniam vero *verbum ſa-ns ſi audierit ſcius, laudabit & ad illud adjiciet*, vide ıanta ex hoc dicto: *Domine oculi tui ad fidem*, poſ-ıt effici. Paulus ait: *Nunc autem manent fides, ſpes, aritas, tria hæc: major autem horum eſt charitas.* cut oculi Domini ad fidem, ſic oculi Domini ad em, oculi Domini ad charitatem. Et cum ſit ſpi-us fortitudinis, & charitatis, & temperantiæ, ſic-oculi Domini ad charitatem, ſic oculi Domini ad rtitudinem, ſic oculi Domini ad temperantiam, uli Domini ad juſtitiam, ſic ad omnes virtutes ſunt uli Domini. Si igitur volueris & tu radios ſpiri-lium Dei oculorum ad te pertingere, virtutes tibi mpara, & erit quemadmodum, *Domine oculi tui ad em*, ſic Domine oculi tui ad ſingula, quæ poſſides, na. Et ſi iſtiusmodi ſis, ut oculi Domini illuceant i, dices: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, mine.*

2. Deinde de peccatoribus videamus, quod di-ım eſt: *Flagellaſti eos, & non doluerunt.* Senſibilia ec flagella vivis corporibus illata, velint, nolint pulantes, dolore eos afficiunt: at Dei flagella ejus-odi ſunt, ut vapulantium quidam doleant, qui-m non doleant. Expendamus, ſi poſſumus, quid dolere a flagellis Dei, & quid non dolere; oſten-mus, infelices non dolere a flagellis Dei, beatos tem dolere a flagellis Dei. Ait enim Sapientia: *uis dabit ſuper cogitatu meo flagella, & ſuper labia a fignaculum aſlutum, ut in ignorationibus meis non rcant, & peccata mea non perdant me?* Attende il-d: *Quis dabit ſuper cogitatu meo flagella?* Ergo ſunt gella, quæ cogitationem flagellent. Flagella Dei

καθικεσθαι διανοιας τȣ την συνεισησιν μ
τινι ἁμαρτιᾳ, το λεγομενον, ἐαν ὁ μεν
των ἀλγησῃ, ὡςε λεχθηναι περι αὐτȣ,
τενυγη ὁ δεινα· ὁ δε τις των ἀκȣοντων μη
ἀναισθητει των ἐλεγχοντων, δηλον ὁτι
τȣ μηδ' αἰσθανομενȣ· ἐμαςιγωσας αὐτȣς
σαν. μια μεν διηγησις αὐτη περι τȣ, ȣ
ἐπονησαν· ἰδωμεν δε, οἱ ἐχομεν και ἑτε
γινονται τινες ἐν τοις σωμασι μερων τινω
ξηροτητες· και πολλακις τοιαυτα πασ
μενα μελη παρα τα ζωντα, ὡςε προσα
πονον ποιησαι δυναμενων τῳ ζωντι μελει
ᾡ προσαγεται το ποιȣν πονειν, προσα
ποιȣντων πονειν τῳ μελει τῳ ἀναισθητ
ἐκεινος, ὁταν ἡ νεκροτης περι αὐτον: τ
ἐπι τȣ σωματος, μεταθες ἐπι την ψυχ
ἐςι τις και ψυχη νεκρȣμενη τα μελη, ὡς
ἀπο των μαςιγων, κἀν ἐπιπονα πρ
διαπεριθησεται, ἀλλ' ȣκ αἰσθανθησετα
ἀλλη δε αἰσθανθησεται, και ταχα ὡς

cogitationem flagellant. Sermo enim, qui animam pungit, & ipſam in conſcientiam peccatorum adducit, flagellat; flagellat autem beatum dolentem a flagellis: quæ enim dicuntur, ipſum feriunt, & reprehenſorem non ſpernit. Quando autem quis repertus fuerit, qui ſenſus, ut ita dicam, expers fuerit, de illo dicetur: *Flagellaſti eos, & non doluerunt.* Eodem ſermone in modum reprehenſionis prolato, verbi gratia, ut, quod dicitur, animum ejus percellat, qui conſcientiam habet aliquo peccato pollutam, ſi quis audientium doluerit, ita, ut de eo dicatur: vidiſti, ut ille compunctus eſt? alius vero nequaquam doluerit, ſed ſenſu omni amiſſo reprehenſores non audiat, manifeſtum eſt; de eo, qui ne ſentit quidem, dici poſſe: *Flagellaſti eos, & non doluerunt.* En quo ſenſu accipi poſſit, *non doluerunt*, aut *doluerunt.* Videamus, an ſit nobis etiam alia expoſitio. Accidit interdum in corporibus, ut partes quædam emoriantur, & aridæ fiant, & ſæpe numero iſtiusmodi membra emortua præ vivis tanto dolore afficiuntur, ut adhibitis quidem vivo membro iis, quæ dolorem inferunt, doleat ille, cui id, quod dolorem efficit, infertur, iisdem vero tormentis membro ſenſu carenti adhibitis, minime doleat ille, cujus membrum emortuum eſt. Hæc ſi in corpore conſpexiſti, ad animam transfer, & conſidera, quandam quoque animam eſſe, cujus membra ita emortua ſunt, ut flagella non ſentiat, quantumvis moleſta quædam inferantur. Diſſecabitur anima illa, ſed non ſentiet; alia vero ſentiet; & fortaſſis qui ea, quæ dolorem pariunt, non ſentit, quodammodo plus dolet, cum ea non ſentit, quam cum ſentit, optatque potius dolere, cum moleſta inferuntur, (etenim hoc ſignum eſt ipſum vivere) & ægre fert, ſe non ſentire, quæ dolorem parere conſueverunt. Sicuti porro hoc in corporibus fit, ſic cum dicitur: *Vellent, ſi forent*

σεις ἐπὶ ψυχῆς σωτηρίᾳ, τότε
σεις δε. συνετελεσας αὐτȣς, και
παιδειαν, ἀπο παραδειγματος
δοντα την ἐπιςη μην, και τον μ
βειν την ἐπιςημην ἀπο τȣ παραδ
παρ' αὐτῳ ποιειτω ὁ διδασκαλος
τα εἰς παραδοσιν ἐπι σθημης,
χεσθωτα λεγομενα· εἰποιμ' ἀν
δασκαλῳ· συνετελεσας τον δε,
παιδειαν. ἐπαν ȣν τα ἀπο της
τα εἰς ἡμας ἱνα συντελεσθωμε
ἡμεις δε μη παραδεχωμεθατα τη
λειοτητα ὑπας ἑλκȣσης, λεχθειη
θεῳ· κυριε συνετελεσας αὐτȣς,
σθαι παιδειαν.

Εςερεωσαν τα προσωπα αὐτ
σεις και τȣτο ἀπο των σωματικω
των. οἱ μεν ἀκȣοντες λογȣς ἐλεγ
τια ἐρυθριωσι, και καταδυοντα
ἁπτομενȣ τȣ λογȣ τȣ ἐλεγκτικȣ α

ubsti, tale quid innui opinor. Velut si cui ignis lmovetur, & ille, qui comburitur, non sentit, ellent illi facta comparatione sentientium & non sentium, sentire potius in igne, quam non sentire, optarit utique quispiam ignem, qui peccatoribus ccernitur, sentire potius, quam non sentire. Hæc ta sunt propter istud: *Flagellasti eos, & non doluerunt; consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam,* uando provisor universorum Deus pro animæ sate purgantia propinat, tunc ipsam consummavit, ud autem: *Consummasti eos, & noluerunt recipere sciplinam*, intelliges exemplo ejus, qui scientiam adit, & ejus, qui traditam recipere non vult. mnia enim, quæ sui muneris sunt, doctor faciat, peragat omnia, quæ ad tradendam scientiam spent, ille vero non audiat, quæ dicuntur, de hoc o auditore præceptori dixerim: consummasti eum, noluit recipere disciplinam. Quando igitur a prodentia in nos fiunt omnia, ut consummemur, & rficiamur, nos vero non recipimus, quæ administrat providentia, ad perfectionem nos trahens, Deo intelligente dici posset: *Consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam.*

3. *Firmaverunt facies suas super petram.* Intelliges hoc ex crassioribus peccatoribus. Quidam enim m reprehensionis sermones audiunt, de peccato ubescunt, sequi abscondunt, & submittunt ser- one perstricti coarguente; alii vero istiusmodi sunt, rubore careant, nullaque verecundia afficiantur ea, de quibus reprehenduntur, & in quibus peccaverunt. De his itaque, quos non pudet, dicere teris: *Firmaverunt facies suas super petram.* Si in rporeis hoc intellexisti, transfer illud cogitatione animam, intelligens faciem, de qua dicitur: *Tunc o facie ad faciem*: & vide animam duram, quale it cor Pharaonis induratum, ita, ut monitis re-

πτωχη ἐςιν αὐτων ἡ ψυχη. κἀγω
εἰσι, διοτι ȣ̓κ ἠδυνηθησαν, ὁτι ȣ̓κ
και κρισιν θεȣ· πορευσομαι προς τ
σω αὐτοις. οἱ ἁδροι ταις ψυχαις
και παρ' ἑλλησι γαρ το ἁδρον συνε
τα το μεγαλειον της λογικης ψυχης
λοις ἐπιβαλλη πραγμασι, και π
γȣς, και σκοπει ἀει τα δεοντα,
ὀρθον λογον, μηδεν ταπεινον και
ὁρων, ὁ τοιοτος το ἁδρον και το με
χη· ȣ̓τοι ἐν ἐκεῖ ἠσαν πτωχοι,
ὁ λογος, ȣ̓κ ἐκεῖ, φησιν ὁ π
ἠκουσαν ἐπει πτωχοι εἰσι· πορευσ
και λαλησω αὐτοις· και εἰ ἐςι
λεγειν εἰς ὠτα ἀκȣοντων, μακα
τις ἁδρȣ, και μεγαλες ἀκροατȣ.
λεγομενων, εἰδοτες ὁτι ȣ̓ ζημια τ
ἀκȣουσιν ἐςι, το μη παραδεχεσθα
διο και κατηγορει πτωχειας τȣ νȣ
[illegible] ἀπο τȣ θεȣ λαβ

fractaria resistat, & veluti a se rejiciens ea, quæ dicuntur, secundum monita minime formetur. Ibi enim reperies congruere illud: *Firmaverunt facies suas super petram, & noluerunt reverti. Et ego dixi: Fortasse inopes sunt, quia noluerunt cognoscere viam Domini & judicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Cum hæc intellexisset de iis, qui nolunt recipere disciplinam, neque de flagellis ad sanam mentem redeunt, horum ait se causam perspexisse, quia nempe inops est ipsorum anima. *Et ego dixi: Fortasse inopes sunt, quia non potuerunt, quia non cognoverunt viam Domini, & judicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Optimates animis honoris causa dicuntur: ita enim apud Græcos το ἀξιον frequenter usurpatur, ad significandam animæ ratione utentis magnitudinem. Quando enim quis magnas res aggreditur, & proponit sibi magnifica quæque, semperque cogitat ea, quæ decent, quomodo ex recta ratione vitam instituat, nihil humile, nihil parvum cupiens neque spectans, hic optimum sublimemque habet animum. Hi itaque, quoniam erant pauperes, quos priores sermo reprehendit, non audierunt, inquit Propheta: idcirco non audierunt, quia inopes sunt: *Ibo ad optimates, & loquar eis.* Quod si *beatum est, in aures audientium loqui*, beatum est, reperire optimatem & magnum auditorem. Idcirco his ita dictis, scientes non tantum damnum esse dicentibus, quantum audientibus, si non susceperint, quæ dicuntur, (eam enim ob rem incusatur mentis & intelligentiæ inopia) precibus a Deo petamus, ut, crescente in nobis ratione, vim & magnitudinem consequamur in Christo Jesu, ut sacros sanctosque sermones intelligere valeamus, cui honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ζ'.

Εἰς το· Και ἐςαι ἐν ἡμεραις ἐκειναις, λεγει κυριος ὁ θεος σου, ὐ μη παταξω ὑμας εἰς συντελειαν, μεχρι του· ὑτως δουλευσετε ἀλλοτριοις ἐν γῃ ὐχ' ὑμων.

Ο Κρινων κατα βραχυ θεος τους κολαζομενους, διδωσι τοπον μετανοιας, και ὐχ' ἁμα τῳ ἁμαρτησαι κολαζων, φερει την συντελειαν της κολασεως ἐπι τον ἡμαρτηκοτα. δια τουτο κατα βραχυ κολαζων κολαζει. και τουτου το παραδειγμα ἐςιν ἐν λευιτικῳ· ἐν γαρ ταις των παραβαινοντων τον νομον ἀραις ἀναγεγραπται μετα τας κολασεις τας προτερας· και ἐςαι, ἐαν μετα ταυτα μη ἐπιςραφητε, λεγει κυριος, προσθησω ὑμιν κἀγω πληγας ἑπτα. και παλιν διηγειται ἀλλην κολασιν· και ἐςαι, ἐαν μετα ταυτα μη ἐπιςραφητε, ἀλλα πορευσησθε προς με πλαγιοι, κἀγω πορευσομαι μεθ' ὑμων θυμῳ πλαγιῳ. και ευρησεις τον θεον ἐπιμετρουντα κολασεις μετα φειδους ὡς βουλομενον εἰς ἐπιςροφην ἀγαγειν τον ἡμαρτηκοτα, και ὐκ ἀθροως πασας ἀποδιδοντα. τοιαυτα ὐν ὁσον ἐπι τῳ ῥητῳ ἐγεγονει περι τον λαον, και ἀπειλων αὐτοις ὁ λογος ἁ πεισονται, μετ' ἐκεινα φησι· και ἐςαι ἐν ταις ἡμεραις ἐκειναις, λεγει κυριος ὁ θεος σου, ὐ μη παταξω ὑμας εἰς συντελειαν. ταυτα μαλιςα φθανει και ἐπι τας μελλουσας κολασεις. εἰ δε μη, ὁ δυναμενος ἀπο των ἐν τῳ βιῳ συμβεβηκοτων περι τον λαον μεταβατω και ἐπ' ἐκεινας· ἐγω γαρ πειθομενος εἰποιμι, ὁτι ὡς ὑποδειγμασι και σκιᾳ λατρευουσι των ἐπουρανιων, ὑτως ὑποδειγματι και σκιᾳ των ἀληθινων κολασεων ἐκολασθη ὁ λαος ἐκεινος ἐπι τοις ἁμαρτημασιν ἑαυτων· ὡς εἰναι πασαν κολασιν την κατα νομον και τους προφητας ἀναγεγραμμενην περι τον λαον περιεχουσαν σκιαν κολασεων ἀληθινων. ὡσπερ ὐν ἐκεινοις συντελεια ἐπι ταις ἁμαρτιαις ὐπω γεγονεν, ἀλλ' ἐπι τελει ποτε· ὑτω μηποτε ἐςαι και μετα την ἐξοδον

HOMILIA VII.

In iſtud: *Et erit in diebus illis: dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in conſummationem*, usque ad iſtud: *ſic ſervietis alienis in terra non veſtra.*

1. Qui puniendos ſenſim judicat Deus, dat locum pœnitentiæ, & non ſimul ac peccatum eſt, puniens, totam pœnam infert peccatori: quamobrem paulatim punit. Hujus rei exemplum extat in Levitico; nam in diris adverſus eos, qui legem violant, poſt priores pœnas adſcriptum reperitur: *Et erit, ſi poſt hæc non fueritis converſi, dicit Dominus, adjiciam vobis plagas ſeptem.* Et rurſus aliam pœnam enarrat: *Et erit, ſi poſthæc non fueritis converſi, ſed ambulaveritis erga me obliqui, ambulabo & ego vobiscum furore obliquo.* Et reperies Deum pœnas parce admetiri, ut qui velit ad converſionem adducere peccatorem, & non omnia confertim retribuere. Hæc itaque quantum ad litteram illi populo contigerunt, & ubi minatus eſt illis ſermo, quid paſſuri eſſent, ait: *Et erit in diebus illis, dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in conſummationem.* Hæc maxime ſpectant etiam ad futura ſupplicia. Sin minus, qui poteſt ab his, quæ in hac vita populo contigerunt, ad illa quoque tranſeant. Ego certe dixerim, quod mihi perſuaſum eſt, ſicut *exemplari & umbræ deſerviunt cœleſtium*, ita in exemplum & umbram verorum ſupplicorum punitum eſſe populum illum pro peccatis ſuis; ita, ut omnis pœna populi in lege & prophetis deſcripta, verarum pœnarum umbram exhibeat. Ut igitur illis conſummatio pro peccatis nondum obtigit, ſed in fine aliquando obtinget, ſic forte poſt mortem peccatoribus infligentur pœnæ. Conſummatio obtigit Jeroſolymæ, quando erat captivitas Nabu-

ἐπι τȣς ἡμαρτηκοτας κολασις. συντελεια δε ἐπι την Ιερȣσαλημ, ὁτε και ἡ αἰχμαλωσια ἠν τȣ Ναβȣχοδονοσωρ. και τοτε ἐρει τις, ὁτι ȣ̓δε τοτε συντελεια· ἀλλ' ȣ̓δ' ἐπιτοις Μακκαβαϊκοις· ἀλλα συντελεια τῳ λαῳ ἐπι της τȣ κυριȣ μȣ Ιησȣ χριςȣ παρȣσιας. ὁσον γαρ ȣ̓κ ἐλεγεν αὐτοις ὁ σωτηρ· ἰδȣ· ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος, ȣ̓κ ἠφιετο· ὁτε δε ἐκλαυσεν ἐπι την Ιερȣσαλημ, λεγων· Ιερȣσαλημ, Ιερȣσαλημ, ἡ τȣς προφητας ἀποκτεινȣσα, και λιθοβολȣσα τȣς ἀπεςαλμενȣς προς αὐτην, ποσακις ἠθελησα ἐπισυναγαγειν τα τεκνα σȣ, ὁν τροπον ὀρνις ἐπισυναγει τα νοσσια ὑπο τας πτερ· γας αὐτης, και ȣ̓κ ἠθελησατε; ἰδȣ ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημως. ἀφεθη ὁ οἰκος, κεκυκλωται ὑπο ςρατοπεδων Ιερȣσαλημ· ὡς ἀφεθεντος τȣ οἰκȣ, και ἠγγισεν ἡ ἐρημωσις αὐτης. εἰτα μετα το ἐκεινων παραπτωμα ἠλθεν ἡ σωτηρια ἡμιν τοις ἐθνεσιν. ἐκολαζοντο ȣ̓ν ἐκεινοι, και συντελεια ȣ̓κ ἐφθανεν ἐπ' αὐτȣς ἑως της τȣ κυριȣ Ιησȣ μȣ ἐπιδημιας.

Σκοπω δε μηποτε και περι ἡμας τοιαυτα ἐςι, και κολασεις τινες γινονται, ὡςε τȣς μεν μη πειραν ἐχειν δευτερων κολασεων, ἀλλα ἀρκεσθηναι ταις προτεραις· ἀλλȣς δε ἡκειν και τας δευτερας, ȣ̓ μην και ἐπι τας τριτας· ἀλλȣς δε ἐλευσεσθαι και ἐπι τας τεταρτας· το γαρ· προσθησω πληγας ἑπτα, ὁ τιποτε μυςηριον δηλοι μιας πληγης γινομενης, και δευτερας και τριτης, μεχρι των εἰρημενων. ἑπτα ἐπι τινας. ȣ̓παντες δε ἑπτα πληγας πλησσονται· ἀλλ' οἰμαι τινας πληγησεσθαι πληγας ἑξ, ἀλλȣς πεντε, ἀλλȣς τεσσαρας, ἀλλȣς τρεις, ἡ δυο, τȣς δε παντων ὑποδεεςερȣς ἐν κολασεσι πληγην νομιζω πληγησεσθαι μιαν. οἰδεν ȣ̓ν ὁ θεος και τα περι των πληγων. διο γεγραπται ἐνθαδε κατα την ἀρχην τȣ ἀναγνωσματος· και ἐςαι ἐν ταις ἡμεραις ἐκειναις, ταις περι των εἰρημενων, ȣ̓ μη ποιησω ὑμας εἰς συντελειαν· ἀλλ' ȣ̓κ ἐν ταις ἡμεραις ἐκειναις συντελεια. εἰσι γαρ τινες ἡμεραι, ὁτε ποιησει ȣ̓ς ποιησει συντελειαν.

Και ἐςαι ὁταν εἰπητε, τινος ἑνεκεν ἐποιησε κυριος ὁ θεος ἡμιν παντα ταυτα; και ἐρεις αὐτοις· ἀνθ' ὡν ἐγκατελι-

Nabuchodonoſor. At dicet quispiam: neque tunc erat conſummatio, neque Maccabæorum temporibus, ſed conſummatio populo fuit in adventu Domini mei Jeſu Chriſti. Donec enim illis Salvator non dixerat: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta*, non fuit derelicta: Quando autem flevit ſuper Jeruſalem, dicens: *Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt; quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Relicta eſt domus, circumdata eſt ab exercitibus Jeruſalem: tanquam derelicta domo, etiam deſolatio ejus appropinquavit. Deinde poſt eorum excidium nobis gentibus ſalus advenit. Puniebantur igitur illi, at non pervenit ad illos conſummatio usque ad Domini Jeſu mei adventum.

2. Illud porro mecum cogito, ne res quoque noſtræ ſimiliter habeant, & pœnæ quædam inferantur, ita, ut alii ſecundas pœnas non experiantur, ſed ſatis ſint illis primæ: alii autem & ſecundas experiantur & tertias, alii vero etiam quartas. Illud enim: *adjiciam plagas ſeptem*, myſticum quidpiam, qualecumque illud ſit, indicat, cum una plaga, & altera nec non & tertia usque ad dictas ſeptem inferuntur aliquibus. Non omnes tamen ſeptem plagis feriuntur; ſed opinor, quosdam feriri plagis ſex, alios quinque, alios quatuor, alios tribus aut duabus, omnium autem poſtremos in ſuppliciis, exiſtimo feriri plaga unica. Novit igitur Deus etiam, quæ ad plagas pertinent. Quare initio lectionis hujus ſcriptum eſt: *Et erit in diebus illis*, quibus quæ diximus, fient, *non faciam vos in conſummationem.* Sed non in diebus illis conſummatio. Sunt enim quidam dies, quando faciet, quos faciet conſummationem.

3. *Et erit, quando dixeritis, cur fecit Dominus Deus noſter nobis omnia hæc? Et dices eis: pro eo, quod* dereli-

τελιπετε με, και ἐδουλευσατε θεοις ἑτεροις ἐν τῃ γῃ ὑμων, ὑτως δουλευσετε ἀλλοτριοι ἐν γῃ ὐχ ὑμων. το ῥητον νοηθητω, και ἀρκει ἐπι τυ παροντος την ὑπομνησιν τοις ἀκουειν δυναμενοις ἐκ τυ ῥητυ παραςησαι. ὐκυν οἱ υἱοι Ισραηλ την ἁγιαν γην, τον ναον εἰχον τον οἰκον της προσευχης. ἐδει αὐτους λαθρευειν τῳ θεῳ. παραβαινοντες δε τας θειας ἐντολας, και εἰδωλολατρυν, και τα εἰδωλα παρελαμβανον Δαμασκυ, ὡς γεγραπται ἐν ταις βασιλειαις, και ἀλλα εἰδωλα παρελαμβανον των ἐθνων εἰς την ἁγιαν γην. δι' ὡν παρελαμβανον των ἐθνων εἰδωλων, ἀξιους ἑαυτους ἐποιυν κατα βληθηναι εἰς την των εἰδωλων γην, κατα γενεσθαι ἐκει ὁπυ προσεκυνυν τα εἰδωλα. φησιν ὐν ὁ λογος αὐτοις κατα το ῥητον· ἀνθ' ὡν ἐγκατελιπετε με, και ἐδουλευσατε θεοις ἀλλοτριοις ἐν γῃ ὑμων, ὑτως δουλευσετε θεοις ἀλλοτριοις ἐν γῃ ὐχ ὑμων. πας δε ὁ θεοποιων τις δουλευει θεοις ἀλλοτριοις. ἐκθειαζεις τα βρωματα και τα πομαται; θεος συ ἐςιν ἡ κοιλια· τιμας το ἀργυριον ὡς μεγα ἀγαθον και τον πλυτον τον κατω; θεος συ ἐςιν ὁ Μαμωνας και κυριος. Ιησους γαρ αὐτον εἰπε κυριον των φιλαργυρων φασκων· ὐ δυνασθε θεῳ δουλευειν και Μαμωνᾳ· ὐδεις δυναται δυσι κυριοις δουλευειν. ὐκυν ὁ τιμων το ἀργυριον, και θαυμαζων τον πλυτον, και νομιζων ἀγαθον αὐτον εἰναι και ἀποδεχομενος τυς πλυσιυς ὡς θευς, τυς δε πενητας ὡς μη ἐχοντας τον θεον αὐτων ἐξυθενων, ὑτος θεοποιει το ἀργυριον. ἐαν τις ἐν τῃ γῃ τυ θευ τῃ ἐκκλησιᾳ τυγχανων προσκυνησῃ θεοις ἀλλοτριοις, θεοποιων τα μη θεοποιεισθαι ἀξια, ἐκβληθησεται εἰς γην ἀλλοτριαν, και προσκυνειτω τυς θευς ὡς ἐνδον προσεκυνησε γενομενος· ἐξω φιλαργυρος ἐςω ἀπο της ἐκκλησιας ἐκβληθεις· γαςριμαργος ὁμοιως ἐξω ἐςω της ἐκκλησιας γενομενος. ταυτα κατα μιαν τροπολογιαν, ἱνα μη νυν περιεργαζωμαιτα ὑπερ ἐμαυτον, και περι της γης, περι ἡς εἰπε σωτηρ· το ἡμετερον τις δωσει ὑμιν; και ὁτι γενομενης προσκυνησεως ἐν τῃ γητινος ἀλλοτριυ, ὑτως ὁ θεος ᾠκονομησεν ἐκβληθηναι τινας ἀπο της ἑαυτυ, και ἐλθειν ἐπι την γην περι ἡς γεγραπται·

dereliquiſtis me, & ſerviiſtis diis alienis in terra veſtra; ſic ſervietis alieni in terra non veſtra. Textus hic intelligatur, & ex eo ſatis erit, in præſenti admonitionem iis, qui audire poſſunt, proponere. Filii igitur Iſrael terram ſanctam, & templum habebant domum orationis, oportebat eos ſervire Deo: illi vero divina præcepta poſthabentes, & idola colebant, & idola Damaſci ſibi adſciſcebant, ut in libris Regum ſcriptum eſt, aliaque gentium idola in terram ſanctam intrudebant. Quibus receptis dignos ſe præſtabant, qui in idolorum terram ejicerentur, ibique eſſent, ubi idola colebant. Ait igitur illis ſerno ſecundum literam: *Pro eo, quod dereliquiſtis me, & ſerviiſtis diis alienis in terra veſtra, ita ſervietis diis alienis in terra non veſtra.* Omnis qui quidpiam Deum facit, ſervit diis alienis. Eſculenta & poculenta it Deum colis? Deus tuus venter eſt. Pecuniam eu magnum bonum atque divitias terrenas æſtimas? Deus dominusque tuus Mamonas eſt. Jeſus namue ipſum avarorum Dominum appellavit, dicens: *Non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ. Nemo poteſt duobus dominis ſervire.* Itaque qui pecuniam colit, & ditias admiratur, easque recenſet in bonis, & dies inſtar bonorum excipit, pauperes vero tanum non habentes Deum ſuum vilipendit, hic peiam Deum facit. Si quis in terra Dei, eccleſia ipe, Deos alienos veneratus fuerit, Deos conens, quæ honore divino indigna ſunt, ejiçietur rram alienam, & adoret Deos, quos, cum inſſet, adoraverat. Extra eccleſiam avarus ejir, foras eſto quicumque ventri deditus eſt. Atæc ſecundum unam tropice differendi rationem, quæ ſupra me ſunt, curioſius nunc ſcruter de nimirum, de qua Salvator ait: *Quod noſtrum is dabit vobis?* Item cur, ubi alienus quispiam us eſt in terra, ita Deus ordinarit, ejici non

nullos

λοτριον της γης προσκυνουμεν
της γης πραγματων· ἀρχει με
τουτου ἐνθαδε, και ἀλλοτριος τ
ἀλλοτριον δε ἀν εἰπω, ὀ τουτ
κοσμεν, ἀλλα ἀλλοτριον τα
τριον των παροντων ἁμαρτημα
τες τον ἀλλοτριον των της ἁμα
κυπειν θεον ἐν τῃ γῃ ταυτῃ τη
ἰδαμαν· ὀ λεγομεν· πως ἀσομ
ἀλλοτριας; ἀλλα πως ἀσομεν
ἀλλοτριας; τουτου τοπον ζητουμ
τοπον του προσκυνειν κυριον τον
τριας. τις ὀν ὁ τοπος; ἑυρον
γαν, φορεσας σωμα το σωσαν
της ἁμαρτιας ἐν ὁμοιωματι σα
τα τοπῳ δια τον ἐπιδημησαν
ταρχηθαντα τον ἀρχοντα του
γησαντα της ἁμαρτιαν, δυνη
ἐνθαδε, και μετα τουτο προσκ
αἰ γαρ προσκυνησας τις τα

nullos e terra ſua, & abire in terram, de qua ſcriptum eſt: *Audi Iſrael: quid eſt, quod in terra inimicorum es? computatus es cum deſcendentibus in infernum: dereliquiſti fontem vitæ Dominum: in via Dei ſi ambulaſſes, habitaſſes utique in pace in ſæculum.* Nunc igitur in terra aliena ſumus, & contrarium, ac filii Iſrael in terra ſancta fecerunt, agere cupimus. Illi enim aliena in terra ſancta fecerunt, alienos adorarunt, nos autem in aliena terra alienum a terra adoramus Deum, alienum a negotiis terrenis; dominatur namque hic princeps hujus ſæculi, & ab illius filiis alienus eſt Deus. Cum autem dico alienum, non hoc dico, quaſi mundum non creaverit, ſed alienum a domino iniquitatis, alienum a peccatis præſentibus. Etenim alienum ab iniquitatis operibus Deum adorare volentes, quid agamus, inſpiciamus. Non dicimus: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Sed quomodo cantabimus canticum Domini in terra non aliena? Quærimus locum, in quo cantemus canticum Domini, in quo Dominum Deum noſtrum in terra aliena adoremus. Quis igitur hic locus? Inveni ipſum. Venit ad hanc terram gerens corpus fructiferum, qui aſſumpſit corpus peccati in ſimilitudinem carnis peccati, ut in hoc ipſo loco per eum, qui advenit, Jeſum Chriſtum, qui & delevit principem hujus ſæculi, & abolevit peccatum, poſſim hic Deum adorare, poſtmodum adoraturus in terra ſancta. Si enim quis adoratis in terra ſancta idolis, in terram abiit alienam, utique qui adoraverit Deum in terra aliena, abibit in terram ſanctam in Chriſto Jeſu, cui eſt honor & imperium in ſæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ η.

Εἰς το· Κυριος ὁ ποιησας την γην ἐν τη ἰσχυϊ αὐτȣ· μεχρι τȣ· ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως.

Τρεις οἱονει ἀρετας παραλαβων ὁ προφητης τȣ θεȣ, ἰσχυν αὐτȣ, και την σοφιαν αὐτȣ, και την φρονησιν αὐτȣ, ἐκαστῃ αὐτων οἰκειον τι ἐργον, τῃ μεν ἰσχυι την γην· ὁ ποιησας την γην ἐν τῃ ἰσχυι αὐτȣ· τῃ δε σοφιᾳ την οἰκȣμενην· ὁ ἀνορθωσας την οἰκȣμενην ἐν τῃ σοφιᾳ αὐτȣ· τῃ φρονησει τον ȣ̓ρανον, και τῃ φρονησει αὐτȣ ἐξετεινε τον ȣ̓ρανον. και ἡμεις δε προς την ἡμετεραν γην (λελεκται γαρ προς τον Αδαμ, γη εἰ) χρειαν ἐχομεν της ἰσχυος τȣ θεȣ. χωρις δε της δυναμεως τȣ θεȣ ȣ̓χ' οἱοντε ἐσμεν ἐπιτελεσαι ταυτα, ὁσα ȣ̓ κατα το φρονημα ἐστι της σαρκος. νεκρωθεντων δε των μελων των ἐπι της γης, ἐσται το κατα το βȣλημα τȣ πνευματος· ἐπεὶ τῳ πνευματι αἱ πραξεις της σαρκος κατα τον ἀποστολον θανατȣ̓νται. κυριος ȣ̓ν ὁ ποιησας την γην· εἰ δυνασαι ἰδειν το ἐν τῳ Ιωβ γεγραμμενον, ὡς ἐν τοις ἀκριβεστεροις ἀντιγραφοις ἑυρομεν, ὁτι ἐστησεν αὐτην ἐπ' ȣ̓δενι, ὀψῃ ὁτι ἰσχυϊ θεȣ κατα το μεσωτατον κειται. ἐρχομαι και ἐπι την οἰκȣμενην. οἰδα ψυχην οἰκȣμενην. οἰδα ψυχην ἐρημον. εἰ γαρ ȣ̓κ ἐχει τον θεον, ȣ̓κ ἐχει τον χριστον, τον εἰποντα· ἐγω και ὁ πατηρ μȣ ἐλευσομεθα προς αὐτον, και μονην παρ' αὐτῳ ποιησομεθα· εἰ ȣ̓κ ἐχει το πνευμα το ἁγιον ψυχη, ἐρημος ἐστιν. οἰκȣμενη δε ἐστιν, ὁτε πεπληρωται θεȣ, ὁτε ἐχει τον χριστον, ὁτε πνευμα ἁγιον ἐστιν ἐν αὐτῃ. ταυτα δε ποικιλως και διαφορως ἐν ταις γραφαις λεγεται το εἰναι τον πατερα, και τον υἱον, και το ἁγιον πνευμα ἐν τῃ τȣ ἀνθρω-

HOMILIA VIII.

(*Juxta Hieronymum V.*)

De eo, quod scriptum est: *Qui fecit terram in fortitudine sua.*

INTERPRETE S. HIERONYMO.

Tres quodammodo virtutes assumens Propheta, fortitudinem, sapientiam, atque prudentiam; unicuique earum propria opera distribuit, fortitudini terram, sapientiæ orbem terrarum, prudentiæ cœlum. Audi quippe scripturæ ordinem: *Dominus, qui fecit terram in fortitudine sua, & erexit orbem in sapientia sua, & in sua prudentia extendit cœlum.* Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam: *Terra es*) necessariam habemus fortitudinem Dei, quia absque ea impossibile est, nobis exequi, quod carni repugnet. Cum autem mortificata fuerint membra super terram, tunc parent spiritus voluntati. Siquidem juxta Apostolum, spiritu gesta carnis mortificantur. *Dominus* ergo, *qui fecit terram in fortitudine sua.* Si autem & ad hanc terram venias, & consideres id, quod in Job scriptum est, juxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statuerit eam super nihilum, invenies fortitudinem in medietate mundi terræ libram sustinere. Veniam vero ad orbem terrarum, qui græce οἰκουμένη nuncupatur, id est, inhabitatus. Scio animam meam inhabitatam, scio animam meam desertam. Si enim non habet Deum Patrem, si non habet Filium dicentem: *Ego & Pater veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus*; si non habet Spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est Deo; quando habet Christum & Spiritum sanctum. Verum hæc differenter & varie in scripturis dicuntur, in ani-

σαι την οἰκουμενην [illegible]
θεου· ἡ γαρ σοφια βοηθησει τῳ σοφῳ ὑ
ζοντας, τους ὀντας ἐν τῃ πολει. σοφιαν
ὁ ἐξουθενων, ταλαιπωρος, και κενη ἡ
οἱ κοποι αὐτου ἀνοητοι, και ἀχρηστα τα
σιν ἡ σοφια, ἡ ἐπιγεγραμμενη Σολομ
ὁση δυναμις, ἐπει ἀνορθουται ἡ οἰκουμε
θεου, βουλομεθα δε και αὐτοι ἀνορθωθ
κουμενην ταχα πεσουσαν· πεπτωκε γο
νη ἡνικα ἡμαρτομεν, ἠσεβησαμεν, ἠδι
ἐται ἀνορθωσεως. θεος οὐν ὁ ἀνορθω
ἐστιν· εἰ δε μη τοιουτον λαμβανεις το
οἰκουμενην, ἀλλια κοινοτερον νοησας την
ποθεν ἀνορθωσας ἐστι την οἰκουμενην.
νης πτωσιν, ἱνα ἑυρων αὐτης την π
την ἀνορθωσιν. εἰ τις οὐν ἐστιν ἐν τῃ οἰκ
οὐτως νοησεις την οἰκουμενην,] δηλον ὁ
θωσεως. οὐδεις δε μη πεσων δειται
δηλον ὁτι πεπτωκεν ἑκαστος των ἐν
ἁμαρτιας. και κυριος ἐστιν ὁ ἀνορθω
[illegible] παντας τους κ

ma hominis Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum commorari. Nam & David in pſalmo confeſſionis tres ſpiritus poſtulat, dicens: *Spiritu principali confirma me. Spiritum rectum innova in viſceribus meis. Spiritum ſanctum ne auferas a me.* Qui ſunt iſti tres Spiritus? Principalis ſpiritus, Pater eſt: ſpiritus rectus, Chriſtus: ſpiritus ſanctus, Spiritus ſanctus eſt. Hæc ad probationem ejus rei diximus, quod habitatus orbis terrarum in ſapientia Dei fabricatus ſit. *Sapientia quippe auxiliabitur juſto, ſuper decem poteſtatem habenti civitates. Sapientiam autem & diſciplinam qui abjicit, infelix eſt, & vana ſpes ejus: & labores ejus inſenſati, & inutilia opera ejus*, ait Sapientia, quæ titulo inſcribitur Salomonis. Idcirco quantum poſſumus, laborare nitamur, ut habitata anima noſtra a ſapientia Dei erigatur. Cecidit quippe, & de ſublimi corruit, venientibus nobis in locum iſtum miſeriarum. Cecidit habitata anima noſtra, poſtquam peccavimus, iniquè fecimus, injuſtè egimus, impiè geſſimus, & poſt ruinam indiget erectione. Si autem non vis iſta ſententia adduci, communem totius orbis quæramus ruinam, poſt caſum ejus conſequenter Deus erigens prædicatur. Quicunque eſt in iſto orbe, ante erectionem cecidit. Si autem cecidit, conſequenter erigendus fuit, nemo quippe ſine caſu ſublevatur. Si autem erectus eſt, videamus, quæ ruina præceſſerit. Omnes corruimus per peccatum in orbe terrarum. Eſt Dominus, qui erigit eliſos, & elevavit nos jacentes. In Adam omnes morimur, atque ita corruit orbis terrarum, & indiget erectione, ut in Chriſto omnes vivificemur. Igitur duplicem intellectum de orbe tradidimus: unum, quomodo ſingulæ animæ, aut habitatæ ſint, aut deſertæ: alterum, quomodo univerſus orbis pariter ceciderit.

Και ἐν τῃ φρονησει αὐτȣ ἐξετεινε τον ȣ̓ρανον. ȣ̓ συντυχικως την φρονησιν παρελαβον ἐπι τȣ ȣ̓ρανȣ· ἐυρησεις γαρ ἐν ταις παροιμιαις λεχθεν· ὁ θεος ἐν τῃ σοφιᾳ ἐθεμελιωσε την γην, ἡτοιμασε δε ȣ̓ρανȣς ἐν φρονησει. ἐςιν ȣ̓ν τις φρονησις θεȣ, ἡν μοι ζητει ἐν χριςῳ ἰησȣ· παντα γαρ ὁσα τȣ θεȣ, τοιαυτα ἐν αὐτῳ ἐςιν· ὁ χριςος ἐςι σοφια τȣ θεȣ, αὐτος δυναμις θεȣ, αὐτος δικαιοσυνη θεȣ, αὐτος ἁγιασμος, αὐτος ἀπολυτρωσις, αὐτος φρονησις ἐςι θεȣ. ἀλλα το μεν ὑποκειμενον ἐν ἐςι, ταις δε ἐπινοιαις τα πολλα ὀνοματα ἐπι διαφορων ἐςι. και ȣ̓ ταυτον νοεις περι τȣ χριςȣ, ὁτε νοεις αὐτον σοφιαν, και ὁτε νοεις αὐτον δικαιοσυνην. ὁτε μεν γαρ σοφιαν, την ἐπιςημην λαμβανεις των θειων και ἀνθρωπινων· ὁτε δε δικαιοσυνην, την τȣ κατ' ἀξιαν ἀπονεμητικην δυναμιν ἐν τῳ παντι· και ὁτε ἁγιασμον, τον περιποιητικον τȣ ἁγιȣς γενεσθαι τȣς πιςευοντας και ἀνακειμενȣς τῳ θεῳ· ȣ̓τως ȣ̓ν και φρονησιν αὐτον νοησεις, ὁτι ἐπιςημη ἐςιν ἀγαθων και κακων και ȣ̓δετερων. ἐπει ȣ̓ν χωριζεται τοις ἐν ȣ̓ρανῳ κατοικȣσιν, ἡ τοις τον ȣ̓ρανιον ἀνθρωπον φορȣσι, χωρισαντος τα κακα ἀπο των ἀγαθων, ἱνα μηκετι μολυνηται ἐνεινος ὁ ȣ̓ρανος δια το τῃ φρονησει τȣ θεȣ ἐκτετασθαι τον ȣ̓ρανον· μητε ὁ δικαιος, ὡν ȣ̓ρανος (ἐςι γαρ και ὁ δικαιος ȣ̓ρανος, ὡς παραςησω) εἰρηται· και ἐξετεινε τον ȣ̓ρανον τῃ φρονησει αὐτȣ. πως ȣ̓ν ἐκτεινεται ὁ ȣ̓ρανος ἐκτεινȣσης αὐτον της σοφιας; δηλȣται δε, ὡς ἡ σοφια ἐκτεινει ἐν τῳ· ἐπειδη ἐξετεινον λογȣς, και ȣ̓ προσειχετε. και λεγει ἐκτασιν τινα εἰναι λογων· ȣ̓τως ἐκτεινεται ὁ ȣ̓ρανος. καὶ ἐν τῳ ργ' λεγεται ψαλμῳ· ἐκτεινων τον ȣ̓ρανον ὡσει δερριν. ἐκτεινεται δε και ἡ ψυχη ἡμων προτερον συνεςαμενη, ἱνα δυνηθῃ χωρησαι την σοφιαν τȣ θεȣ. ἀλλα γαρ ἐπι το προκειμενον ἐπανελθωμεν. ἐλεγομεν περι τȣ τον ȣ̓ρανον ἐν φρονησαι γεγονεναι. και φαμεν ὁτι οἱ τον ȣ̓ρανιον ἀνθρωπον φορȣντες, και αὐτοι εἰσιν ȣ̓ρανος. εἰ γαρ προς τον ἁμαρτανοντα λεγεται· γη εἰ, και εἰς γην ἀπελευσῃ· προς τον δικαιον ȣ̓κ ἀν λεχθειῃ, ȣ̓ ἐςιν ἡ βασιλεια των ȣ̓ρανων, ȣ̓ρανος εἰ, και εἰς ȣ̓ρανον ἀπελευσῃ; ἡ δια μεν τον χοϊκον λεχθησεται τῳ φορȣντι την εἰκονα τȣ χοϊκȣ· γη

εἰ, και

2. *Et in sua prudentia extendit cœlum.* Non fortuitu sapientia in cœli ostensione assumpta est: invenies & in Proverbiis dictum: *Dominus sapientia fundavit terram, præparavit cœlos prudentia.* Est ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo ut extra Christum requiras. Omnia quippe, quæ sunt Dei, Christus est: ipse sapientia ejus, ipse fortitudo, ipse sanctificatio, ipse justitia, ipse sanctitas & redemptio, ipse, ut ad præsens veniam, etiam prudentia. Sed cum sit unum in subjacenti, pro varietate sensuum diversis vocabulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud justitia. Quando enim sapientia dicitur, disciplina ista divinarum rerum humanarumque institutio; quando justitia, distributor & judex meritorum significatur. Quando sanctitas, illa virtus describitur, quæ credentes Deo efficit sanctos. Ita ergo mihi & prudentia ejus intelligitur doctrina & demonstratio bonarum ac malarum rerum, sive neutrarum, atque in hunc modum extendisse nunc dicitur cœlum in prudentia. Quomodo autem extendatur cœlum, extendente eum prudentia: *Audi, quoniam extendi verba, & non intendistis.* Asserit quippe, extensionem quandam esse verborum similiter, ut nunc dicitur cœli; juxta illud quoque, quod in alio loco scriptum est: *Qui extendit cœlum ut pellem.* Extenditur autem anima nostra, quæ prius fuerat contracta, ut possit capax esse sapientiæ Dei. Verum ut ad propositum revertamur, diximus, quod prudentia cœlum factum sit, & nunc affirmamus eos, qui cœlestem hominem portant, esse cœlestes. Si enim ad peccatores dicitur: *Terra estis & in terram ibitis;* quare non dicatur ad justum, cujus est regnorum cœlorum; cœlum es, & in cœlum ibis? Dicitur ei, qui portat imaginem choici, id est, terreni; *Terra es, & in terram ibis;* quapropter cœlesti, & qui imaginem cœlestis portat, nunc convenit dici,

εἰ, καὶ εἰς γην ἀπελεύση. διὰ δε τοῦ ὁράσεως, ὅταν φορέσῃς τὴν εἰκόνα τῦ ἐπουρανίε, ἀκέτι ἁρμόσει λεγεσθαί· ὁράνος εἰ, καὶ εἰς ὁράνον ἀπελεύση; ἱκανὸς ἐν ἡμῶν ἔχει ἔργα ὁράνια καὶ ἐπίγεια. ἐπίγεια ἐςὶν ἔργα, ἃ ἐπὶ τὴν συγγένη αὐτοις γην καταγει τὸν θησαυριζοντα αὐτα ἐπὶ της γης, καὶ μη θησαυριζοντα ἐν ὁράνῳ· πάλιν ἐπὶ τα συγγενη τοις ἔργοις χωρια, τα ἐν τῳ ὁράνῳ, ἀναγει τὸν θησαυριζοντα ἐν ὁράνῳ, τὸν φορεσαντα τὴν εἰκόνα τῦ ἐπουρανίε, τα πραττομενα κατ' ἀρετην.

Καὶ ἀνηγαγε νεφελας ἐξ ἰσχατῦ της γης· ἀπιρί χρεια ἐςὶν ἐπαναλαβειν, τοις μεν εἰδοσιν εἰς ἐπιτρανωσιν καὶ ὑπομνησιν των εἰρημενων· τοις δε ἐπιλαδομενος ἡ μη παρατετυχηκοσιν, εἰς σαφηνειαν τυτῳ, εἴτε ἀποκαμπτομενε, καὶ φανερῦ γενομενε, εἴτε ὅπω ποτε νοεμενε. λεγομεν δε τυς ἁγιυς εἶναι νεφελας. το γαρ, ἡ ἀληθεια συ ἑως των νεφελων, ὃ δυναται ἀναφερεσθαι ἐπὶ τας ἀψυχις νεφελας· ἀλλα ἡ ἀληθεια τῦ θεῦ ἑως των νεφελων ἐςιν, αἵτινες ἀκκυσιν ἐντολης θεῦ καὶ οἰδασιν πῶ ἐκπεμπησιν ὑετον, καὶ ἀπο τινων κωμισωσιν· ὡς ὡσων γαρ νεφελων, αἷς ἐντελλεται ὁ θεος μη βρεχειν ἡ βρεχειν, γεγραπται· ταις νεφελαις ἐντελεμαι τῦ μη βρεξαι ἐπ' αὐτον ὑετον. ἐπὶ μεν ὧν τυτων νεφελων, ἐαν μὴ ὑετος ᾖ, ὐκ ἐντελλεται ὁ Θεος ταις νεφελαις τῦ μη βρεχειν ἐπὶ τον ἀμπελωνα ἡ την χωραν ὑετον, ἀλλα τῦ ὁλως ὐ φαινεται νεφελη, ὡς ἐν τῃ τριτῃ των βασιλειων γεγραπται· ὁταν παρα τον καιρον της ἀβροχιας νεφελη ὐκ ἐφαινετο· ἡνικα δε κατα τον λογον της προφητειας τῦ Ηλιυ ἐμελλεν ὁ ὑετος γινεσθαι, ἰχνος ἐφανη νεφελης ὡς ἰχνος ἀνδρος, καὶ ἐγενετο νεφελη ποιυσα τὸν ὑετον· ὡς δε ὑπαρχυσων μεν των νεφελων, κελευομενων δε μη ὑειν, ὁταν ἀναξια ἡ ψυχη τῦ ὑετῦ τυγχανῃ, λεγεται τον· ταις νεφελαις ἐντελεμαι τῦ μη βρεξαι ἐπ' αὐτον ὑετον. ὐκων ἑκαστος των ἁγιων νεφελη ἐςι. Μωσης νεφελη ἦν, καὶ ὡς νεφελη ἐλεγε· προσεχε ὁρανε, καὶ λαλησω. καὶ ἀκυετω γη ῥηματα στοματος μυ· προσδοκαθω ὡς ὑετος το ἀποφθεγμα μυ, καὶ καταβητω ὡς δροσος τα ῥηματα μυ. ὡς νεφελη λεγει· ὡσει ὀμβρος

ἐπ'

cœlum es, & in cœlum ibis? Unusquisque autem nostrum, aut cœlestia facta habet, aut terrena: si terrena facta sunt, ad cognatam sibi terram deducunt eum, qui thesaurizat ea in terra, & non in cœlo. Rursum hæc, quæ juxta virtutem gesta sunt, thesaurizatorem suum ad propinquas sibi cœlorum regiones subvehunt.

3. Et junxit: *Educens nubes ab extremo terræ.* Istiusmodi disputatio & in psalmo nuper incidit, & dictum est a nobis, quomodo Deus eduxerit nubes ab extremo terræ. Quod quidem nunc cogimur retractare, ut hi, qui audierunt, plenissime, quæ sciunt, reminiscantur, & hi, qui non interfuerunt, aut obliti sunt, textum sermonis agnoscant, quem tunc, prout valuimus, exhibuimus. Diximus autem, sanctos esse nubes. Etenim hoc, quod scriptum est: *Veritas tua usque ad nubes*, non potest referri ad inanimales nubes: sed veritas Dei usque ad illas nubes est, quæ audiunt mandatum Domini, & noverunt, quo pluvias deferant, & a quibus ea suspendant. De his nubibus dictum est: *Et mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem.* De his enim, quæ ex denso aëre dicuntur constare, si non fuerit pluvia, non præcepit Deus, ne pluant super vineam, aut quamcunque regionem imbrem, sed omnino non apparent, ut in tertio Regnorum libro legimus: quando in tempore siccitatis nubes nulla apparuit, & postea juxta prophetiam Heliæ futuræ pluviæ signum in vestigio hominis ostensum est, atque ita post nubem conglobatam imber descendit ad terras. Istis vero quasi subsistentibus nubibus jubetur pluviam continere, cum indigna fuerit anima imbre cœlesti, & dicitur: *Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem.* Ita unusquisque sanctorum nubes est. Moyses nubes erat, & quasi nubes loquebatur: *Attende cœlum & loquar, & audiat terra sermonem ex ore meo.* Expectentur ut

ἐπ' ἀγρωστιν, και ὡσει νιφετος ἐπι χορτον· ὁτι ὀνομα κυριȣ ἐκαλεσα. ȣτως ὡς νεφελη και Ησαϊας λεγει· ἀκȣε ȣρανε, και ἐνωτιζȣ γη, ὁτι κυριος ἐλαλησε. και ἐπειδηπερ και αὐτος ἠν νεφελη, ἐλεγε δε νεφελας τȣς συμπροφητευοντας αὐτων, και φησι προφητευων· ταις νεφελαις ἐντελȣμαι τȣ μη βρεξαι εἰς αὐτον ὑετον.

Εἰ δε νενοηται ἡμιν τινες εἰσιν αἱ νεφελαι, ἰδωμεν πως ὁ θεος ἀναγων ἐστι νεφελας ἐξ ἐσχατȣ της γης. πως ἀπ' ἐσχατȣ της γης; φησιν ὁ σωτηρ· ὁ θελων ἐν ὑμιν εἰναι πρωτος, ἐσται παντων ἐσχατος. ἐτηρησε ταυτην την ἐντολην Παυλος, και ἠν ἐσχατος ἐν τȣτῳ τῳ κοσμῳ· διο φησι· δοκω γαρ ὁτι θεος ἡμας τȣς ἀποστολȣς ἐσχατȣς ἀπεδειξεν, ὡς ἐπιθανατιȣς, ὁτι θεατρον ἐγενηθημεν τῳ κοσμῳ, και ἀγγελοις, και ἀνθρωποις. εἰ τις ȣν ἐστι τηρων την τȣ σωτηρος ἐντολην, και γενομενος ἐσχατος ὡς προς τον βιον τȣτον, ȣτος γινεται νεφελη, και ἀναγει νεφελας ὁ θεος, ȣκ ἀπο των πρωτων της γης, ȣκ ἀπο ὑπατικων ἀναγει νεφελας, ȣκ ἀπο ἡγȣμενων ἀναγει νεφελας, ȣκ ἀπο πλȣσιων· μακαριοι γαρ οἱ πτωχοι, ὁτι ὑμετερα ἐστιν ἡ βασιλεια τȣ θεȣ. ὁρας πως ἀπο των ἐσχατων ἀναγει ὁ θεος, και σωματοποιει τας νεφελας; δια τȣτο εἰ βȣλομεθα γενεσθαι νεφελαι, ἐφ' ἁς φθανει ἡ ἀληθεια τȣ θεȣ, ἐσχατοι παντων γενωμεθα, και εἰπωμεν ἐργοις και διαθεσει το· δοκω γαρ ὁτι ὁ θεος ἡμας τȣς ἀποστολȣς ἐσχατȣς ἀπεδειξε· κἀν μη ἀποστολῳ, ἀλλ' ἐξεστι μοι γενεσθαι ἐσχατῳ, ἱνα ὁ θεος ἀναγων νεφελας ἀπ' ἐσχατȣ της γης ἀναγαγῃ με. και ἀστραπας εἰς ὑετον ἐποιησε. λεγȣσιν οἱ περι ταυτα δεινοι, ὁτι ἡ γενεσις των ἀστραπων ἀπο νεφελων γινεται ἀλληλαις προστριβομενων· ὁπερ γαρ συμβαινει περι τȣς πυροβολȣς λιθȣς ἐπι γης, ἱνα δυο λιθων προσκρȣσαντων πυρ γενηθῃ, τȣτο γινεσθαι και ἐπι των νεφελων φασι· προσκρȣομενων των νεφελων κατα τȣς χειμωνας γινεται ἡ ἀστραπη· διο ὡς ἐπιπαν ἡ ἀστραπη ἁμα βροντῃ γινεται της μεν βροντης ἐμφαινȣσης τον ἠχον τȣ συγκρȣσμȣ των νεφελων, της δε ἀστραπης γεννωσως το φως.

Εἰ

pluvia verba mea. Si non fuisset nubes, nunquam dixisset: *Expectentur ut pluvia verba mea, & descendant ut ros eloquia mea.* Quasi nubes dicebat: *Ut nubes super gramen, ut pluvia super fœnum, quia nomen Domini invocavi.* Similiter & Isaias, ut nubes loquebatur: *Audi, cœlum, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est.* Et quia ipse nubes erat, sciebat alias nubes, comprophetantes sibi; ideo vaticinans aiebat: *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem.*

4. Si autem jam didicimus, qui sunt nubes, videamus, quomodo Deus educat nubes ab extremo terræ. Ait Salvator: *Qui vult in vobis esse primus, sit omnium novissimus.* Servavit hoc mandatum Paulus, & fuit novissimus in hoc mundo, dicens: *Puto enim, Deus nos apostolos novissimos ostendit, quasi mortificatos, quia spectaculum facti sumus in hoc mundo & angelis & hominibus.* Si quis ergo sanctus custodiens præceptum Salvatoris factus fuerit in hac vita novissimus, iste sit nubes, & educit Dominus nubes non a primis terræ, non a consulibus, non a judicibus, non a divitibus: *Beati enim pauperes, quoniam vestrum est regnum cœlorum.* Vides, quomodo ab extremis educat Deus has corporeas nebulas? Propterea si volumus nubes fieri, ad quas perveniat veritas Dei, novissimi omnium fiamus, & tam affectu, quam opere dicamus: *Puto enim, nos Deus apostolos novissimos ostendit.* Quod si non sim apostolus, licet tamen mihi fieri extremum, ut educens nubes Deus ab extremo terræ, educat me: *Et fulgura in pluviam fecit.* Aiunt naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generentur, in morem silicum duriorum, quos cum complosseris sibi medius ex his elabitur ignis; atque ita cum fulgure pariter & tonitrua mugire; tonitruo scilicet sonitum indicante concussum, & fulgure excussi luminis claritatem.

5. Si

Εἰ νενοηκας το παραδειγμα, ἰδε μοι και την νοητην νεφελην. Μωσης νεφελη ἠν, Ιησους ὁ του Ναυη νεφελη ἠν. αὑται δη ὁμιλουσιν ἀλληλαις, και ἀπο των λογων αὐτων ἀςραπη γινεται. Ιερεμιας νεφελη ἠν. Βαρουχ νεφελη ἠν. διαλεγονται προς ἀλληλους, ἠλθεν ἡ ἀςραπη ἀπο των λογων Ιερεμιου και των λογων Βαρουχ. οὑτως εἰ δυνασαι, συναγαγε ἀπο των γραφων τινα τροπον ἀςραπη ἐρχεται. και ἐν τῃ καινῃ διαθηκῃ Παυλος και Σιλουανος δυο νεφελαι ἠσαν. ἠλθον ἐπι το αὐτο, γεγονεν ἡ της ἐπιςολης ἀςραπη. ἀςραπας οὐν ὁ θεος εἰς ὑετον ἐποιησε, και ἐξηγαγεν ἀνεμους ἐκ θησαυρων αὐτου. ὁρα ὡς οὑτοι οἱ ἀνεμοι ἐν θησαυροις εἰσιν. ἡ οὐχι φαινεται ἡ τουτων φυσις πνεοντων ἐπι γης τινα τροπον ὑφιςαται; ἀλλ' εἰσι τινες ἀνεμων θησαυροι, πνευματων θησαυροι, πνευμα σοφιας και συνεσεως, πνευμα βουλης και ἰσχυος, πνευμα γνωσεως και εὐσεβειας, πνευμα φοβου θεου, πνευμα δυναμεως, και ἀγαπης, και σωφρονισμου. και δυνασαι αὐτος ἀπο των γραφων συναγαγειν τους ἀνεμους τουτους. τα πνευματα ταυτα ἐν θησαυροις ἐςιν· οἱ θησαυροι τινες εἰσιν; ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροι της σοφιας και γνωσεως ἀποκρυφοι; οὑτοι οἱ θησαυροι ἐν χριςῳ εἰσιν· ἐκειθεν οὐν ἐρχονται οἱ ἀνεμοι οὑτοι, τα πνευματα ταυτα, ἱν' ὁ μεν τις ἡ σοφος, ὁ δε πιςος, ὁ δε τις ἡ ἐχων γνωσιν, ὁ δε τις ὁ τιποτουν ἀναλαβων χαρισμα θεου· ᾧ μεν γαρ δια του πνευματος διδοται λογος σοφιας· ἀλλῳ δε λογος γνωσεως κατα το αὐτο πνευμα· ἑτερῳ πιςις ἐν τῳ αὐτῳ πνευματι.

Ανηγαγεν οὐν νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης, και ἀςραπας εἰς ὑετον ἐποιησε, και ἐξηγαγεν ἀνεμους ἐκ θησαυρων αὐτου. και ἡμεις δια τον θεον ἐπι τους θησαυρους τουτους ἐλπιζομεν καταντησεσθαι. και εἰσιν τινες πολλοι θησαυροι· ταχα κατα ταγματα των ἀνιςαμενων ἐσονται ἀναπαυσεις ἐν τοις θησαυροις του θεου. ὁ δε λεγω τοιουτον ἐςιν. ἡ ἀναςασις των νεκρων ἐν ταγμασι γινεται. φησι γαρ ἀποςολος· ἑκαςος δε ἐν τῳ ἰδιῳ ταγματι. και ἐπει μη ὡς ἐτυχε συμφυρεται τα ταγματα; τοδε το

 ταγμα

5. Si intellexisti exemplum, considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat: Jesus Nave nubes erat: isti si secum loquantur, ex sermonibus eorum fulgura micant. Hieremias & Baruch nubes erant, sermocinentur invicem, & videbitis rutilare fulgura. Potes & tu ipse de scripturis sanctis in hunc modum invenire concursus, ex quibus ignis emittatur. Ut autem ad novum Testamentum veniamus; Paulus & Sylvanus duæ nubes in unum convenerunt, & ecce totum mundum epistolæ eorum fulgore illuminant. *Fulgura in pluviam fecit, & eduxit ventos de thesauris suis.* Ergone hi venti, qui super terram perflant, in thesauris Dei sunt, & non horum est natura manifesta, quomodo & qua ratione subsistant? Sed sunt quidam ventorum thesauri, thesauri spirituum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Dei, fortitudinis, & dilectionis & charitatis. Potes & ipse de scripturis hos ventos congregare, & istorum spirituum invenire thesauros. Ubi sunt isti thesauri? Utique in eo, in quo thesauri sunt scientiæ absconditi. In Christo sedem habent. Inde oriuntur hi spiritus, ut alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, & alius aliud donorum Dei possideat. *Alii enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ juxta eumdem spiritum, alii fides in eodem spiritu.*

6. *Eduxit* ergo *nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit, eduxit ventos de thesauris suis*, & juxta misericordiam Dei ad hos thesauros nos occursuros speramus. Et quia plures sunt thesauri, forte juxta ordinem resurgentium erit & requies in thesauris Dei. Quod autem dico, istiusmodi est. Resurrectio mortuorum in quibusdam ordinibus futura est. Ait quippe Apostolus: *Unusquisque autem* resurget *in suo ordine*, & non, ut libet, miscentur ordines resurgentium:

ταγμα ἐςαι ἐν τινι θησαυρῳ θεȣ, και τοδε το ταγμα ἐν ἑτερῳ θησαυρῳ θεȣ, και τριτον ἑτερον ταγμα ἐςαι ἐν αλλῳ θησαυρῳ. ȣτοι μεντοιγε παντες οἱ θησαυροι ἑνα ἐχȣσι θησαυρον ἐν ᾡ κατοικȣσι. διο παρα τῳ Παυλῳ λελεκται· ἐν ᾡ εἰσιν οἱ θησαυροι και της σοφιας και της γνωσεως ἀποκρυφοι. και ὡσπερ κτωμαι τον ἑνα πολυτιμον μαργαριτην δια των πολλων μαργαριτων, ȣτως ἐρχομαι ἐπι τον θησαυρον των θησαυρων, τον κυριον των κυριον, τον βασιλεα των βασιλεων, ἐπαν γενωμαι ἀξιος των πνευματων των ἀπο θησαυρων τȣ θεȣ. ἐξηγαγε γαρ ἀνεμȣς ἐκ θησαυρων αὐτȣ.

Εμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως. εἰ πας ἀνθρωπος ἐμωρανθη ἀπο γνωσεως, ἐκ μερȣς γινωσκων, και ἐκ μερȣς προφητευων, ἐμωρανθη ἀπο γνωσεως, δι' ἐσοπτρȣ βλεπων ἐν αἰνιγματι, βλεπων πολλοςημοριον, και, εἰ ἐςιν εἰπειν, ἀπειροςημοριον βλεπων και καταλαμβανων των πραγματων. ἐκ τȣ ἐναντιȣ δε νοησεις το. ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως. ἐςιν ἁμαρτηματα της Ιερȣσαλημ, ἁμαρτηματα και Σοδομων, ἀλλα συγκρισει των χειρονων ἁμαρτηματων της Ιερȣσαλημ, δικαιοσυνη ἐςι τα Σοδομων ἁμαρτηματα· ἐδικαιωθη γαρ, φησι, Σοδομα ἐκ σȣ. ὡσπερ ȣν ȣχι δικαιοσυνη τα Σοδομων ἁμαρτηματα, ἀλλα ἀδικια, ὡς προς την πλειονα δε ἀδικιαν δικαιοσυνη ἐςιν· ȣτως ἐκ τȣ ἐναντιȣ γνωσις ἡ ȣσα Παυλω γνωσις, ὡς προς την γνωσιν ἐκεινην την ȣσαν ἐν τοις ȣρανοις, ὡς προς την τελειαν γνωσιν, μωρια ἐςι. δια τȣτο ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως. τοιȣτον τι οἰμαι καταλαμβανων ὁ ἐκκλησιαςης ἐλεγεν· εἰπα, σοφισθησομαι. και αὐτη ἐμακρυνθη ἀπ' ἐμȣ μακραν ὑπερ ὁ ἠν. και βαθυ βαθος, τις ἐυρησει αὐτο;

Μελλει τι ἐπιτολμαν ὁ λογος, και λεγειν· ὁτι το ἐπιδημησαν τῳ βιῳ ἐκενωσεν ἑαυτον, ἱνα τῳ κενωματι αὐτȣ πληρωθη ὁ κοσμος. εἰ δε ἐκενωσεν ἐκεινο το ἐπιδημησαν τῳ βιῳ, αὐτο ἐκεινο το κενωμα σοφια ἠν· ὁτι το μωρον τȣ θεȣ, σοφωτερον των ἀνθρωπων ἐςιν. εἰ ἰγω εἰρηκειν το μωρον τȣ θεȣ, πως ἂν οἱ φιλαιτιοι ἐκα-

λεσαν

tium: alius ordo erit in illo & in illo thesauro Dei; & alius ordo in alio & in alio thesauro Dei. Isti omnes thesauri unum habent thesaurum; *in quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi.* Et quomodo possideo unam & pretiosissimam margaritam per plures alias margaritas; sic venio ad thesaurum thesaurorum, & dominum dominorum, & regem regum, ubi dignus fuero spiritibus in Dei thesauris commorantibus. *Eduxit enim ventos de thesauris suis.*

7. *Infatuatus est omnis homo ab scientia.* Si omnis homo infatuatus est ab scientia, & Paulus homo est, Paulus infatuatus est ab scientia. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Infatuatus ab scientia, videns per speculum, videns in ænigmate, portiunculam quamdam videns, & si sic expedit dicere, ipsius quoque portiunculæ partem minimam recognoscens. E contrario autem intelligis, quid sit: *Infatuatus est omnis ab scientia.* Comparatione peccatorum Hierusalem, Sodomorum peccatum justitia est. *Justificata est enim*, ait, *Sodoma ex te.* Quomodo ergo non habent justitiam Sodomorum peccata per se, sed ad collationem majorum scelerum justificantur; sic e contrario scientia Pauli ad illam cœlestem scientiam, ad illum consummatum lectionis intellectum stultitia reputatur: *Ideo infatuatus est omnis homo ab scientia.* Tale quiddam Ecclesiastes arbitror deprehendens, effatus est: *Dixi, sapiens efficiar; & ipsa elongavit se a me longius, quam erat. O alta profunditas, quis inveniet eam?*

8. Volumus quiddam, si licet, audenter dicere, quoniam hoc, quod descendit in mundum, evacuavit seipsum, ut evacuatione ejus mundus compleretur. Si autem hoc, quod descendit in mundum, evacuavit se, evacuatio ipsa sapientia est: quoniam quod *fatuum est Dei, sapientius est hominibus.* Si ego

dixis-

λεσαν μοι; πως ἀν ἐμεμψαντο μοι, πως ἀν χιλιων μεν εἰρημενων των νομιζομενων και αὐτοις καλων, τȣτȣ δε, ὡς οἰονται, ȣ̓ καλως εἰρημενȣ κατηγορηθην, διοτι εἰπον το μωρον τȣ θεȣ; νυν δε Παυλος ὡς σοφος, και ἐξȣσιαν ἐχων ἀποςολικην, ἐτολμησεν εἰπειν, πασαν την ἐπι γης σοφιαν, και την ἐν αὐτῳ, και την ἐν Πετρῳ, και τοις ἀποςολοις, πασαν την ἐπιδημησασαν τῳ κοσμῳ εἰναι το μωρον τȣ θεȣ. ὡς γαρ προς ἐκεινην την σοφιαν την ὑπερȣρανιον, την ὑπερκοσμιον, τȣτο το ἐπιδημησαν μωρον τȣ θεȣ. ἀλλα τȣτο το μωρον τȣ θεȣ σοφωτερον των ἀνθρωπων ἐςι. ποιων ἀνθρωπων; ȣ̓ των μωρων, λεγω, ἀλλα σοφωτερον ἐςι και των σοφων ἀνθρωπων· κἀν τȣς σοφȣς εἰπῃς τȣ αἰωνος τȣτȣ, εἰτε ἀρχοντας, εἰτε προφητας των ἀρχοντων τȣ αἰωνος τȣτȣ το μωρον τȣ θεȣ ὁ διηγησαμην σοφωτερον των ἀνθρωπων ἐςι.

Παραδοξον τι μελλει λεγειν ὁ λογος, ὁτι ἡ σοφια τȣ κοσμȣ μωρια παρα τῳ θεῳ ἐςι, και ἐμωρανεν ὁ θεος την σοφιαν τȣ κοσμȣ. ἀρα ἐν σοφια ἐμωρανε την σοφιαν τȣ κοσμȣ. και δυνασαι χωρησαι την σοφιαν, ἱν' ἐλεγχθῃ μωρα εἰναι ἡ τȣ κοσμȣ σοφια· ἀγωνιζεται γαρ ἡ σοφια τȣ θεȣ προς την σοφιαν τȣ κοσμȣ, ἱνα ἐλεγχθῃ προς αὐτην. ἀλλ' ὀλιγȣ τινος χρεια ἐςιν· ὁπερ ὀλιγον μωρον τȣ θεȣ ἐςιν, ἱνα τȣτῳ τῳ βραχει μωρῳ τȣ θεȣ μωρανθῃ ἡ σοφια τȣ κοσμȣ, και ἐλεγχθῃ· ȣ̓ γαρ ἐφερεν ἡ σοφια τȣ κοσμȣ τȣτȣ την σοφιαν τȣ θεȣ· οἱον ἐπι παραδειγματος, ἱνα νοησῃς ὁτι το μωρον τȣ θεȣ ἐμωρανεν την σοφιαν τȣ κοσμȣ· διδοσθω με ἀγωνιζεσθαι, δοκȣντα με εἰδεναι πολλα και πλειονα, προς τινα ἀνοητον, και ἀπαιδευτον, και μηδεν συνιεντα, και μη ἀγωνιζομενον ὑπερ λογων γενναιων ὁποιων δηποτε. ἀρα χρειαν ἐχω διαλεκτικης προς ἐκεινον, ἡ θεωρηματων βα-

θυτε-

dixiſſem fatuum Dei, quomodo aucupes ſermonum meorum, & ſemper dediti ad criminandum, venenatas in me linguas vibrarent? Nunc vero Paulus quaſi ſapiens, & poteſtatem habens apoſtolicam, auſus eſt dicere, omnem ſapientiam terrenam, quæ in ſe, quæ in Petro, quæ in cæteris apoſtolis, quæ in iſtum mundum deſcenderat, ſtultitiam eſſe Dei. Ad comparationem quippe illius ſapientiæ, quam terrenus non capit locus ad illam ſapientiam, quæ cœleſtis eſt, quæ mundi limitem excedit, hoc, quod deſcendit ad homines, fatuum Dei eſt. Verum ad ipſum fatuum Dei ſapientius eſt hominibus: quibus hominibus? Non utique ſtultis, ſed ſapientibus: dicas licet ſapientes ſæculi iſtius, ſive principes, ſive vates iſtis ſapientibus ſæculi, hoc, quod expoſuimus, *Fatuum Dei ſapientius eſt hominibus.*

9. Mirabile quiddam volumus inſerere: quoniam *ſapientia mundi ſtultitia eſt apud Deum*, & infatuavit Deus ſapientiam mundi, non in ſapientia ſua infatuavit ſapientiam mundi, nec poteſt capere ſapientiam mundi, ut eſſe ſtultitia arguatur. Neque enim dignatur ſapientia Dei, ad mundi ſapientiam convincendam tota deſcendere, ſed potius modicum, (hoc eſt incarnationis ſacramentum) quid neceſſarium fuit, quod fatuum Dei erat, ut hoc parvo & fatuo Dei infatuaretur ſæculi ſapientia. Non enim valebat ſæculi ſapientia, magnitudinem in ſe venientis ſuſtinere ſapientiæ. Verum exemplum interponamus, ut perſpicue poſſit intelligi, quomodo fatuum Dei ſtultam fecerit ſapientiam mundi: fingam pauliſper me, qui aliquid putor eſſe, cum inſipiente aliquo, & inerudito conferre ſermonem, qui nihil intelligat, nihil acutæ diſputationis interroget; num quidnam opus mihi eſt ad illius ſtultitiam arguendam, dialecticam calliditatem, & profundorum ſenſuum acumen adhibere? Nonne ad unius ſermunculi jactum vilis & mo-

δυτερων; ἐαν ἡ μωρα αὐτη τα νοηματα, ἠθ' ἑνος μοι λεξειδια χρεια ἐστιν ὀλιγα δριμυτερα παρα την ἐκεινα μωριαν; ἵτως ἱνα μωρανθῃ ἡ σοφια τυ κοσμυ τυτυ, ἡ χρεια της σοφιας τυ Θευ ἀγωνιζομενης προς αὐτον. αὐτη γαρ κατω ἐστιν. ἀλλα ἀρκει το μωρον τυ Θευ, ὁτι το μωρον τυ Θευ, σοφωτερον των ἀνθρωπων ἐστι· και το ἀσθενες τυ Θευ, ἰσχυροτερον των ἀνθρωπων ἐστι· και παντα τα ἐναντια ὁ σωτηρ μυ και ὁ κυριος ἀνειληφεν, ἱνα τοις ἐναντιοις λυσῃ τα ἐναντια, και ἡμεις ἰσχυροποιηθωμεν ἀπο της ἀσθενειας Ιησυ, και σοφιαθωμεν ἀπο τυ μωρυ τυ Θευ, και εἰσαχθεντες ἐν τυτοις δυνηθωμεν ἀναβηναι ἐπι την σοφιαν, ἐπι την ἰσχυν τυ θευ χριστυ Ιησυ· ᾧ ἐστιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τυς αἰωνας. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ θ'.

Εἰς το· Ο λογος ὁ γενομενος προς τον Ιερεμιαν παρα κυριυ λεγων· ἀκυσατε τυς λογυς της διαθηκης ταυτης· μεχρι τυ. ἐπεστραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων.

Κατα μεν την ἐσομενην παρυσιαν τυ κυριυ ἡμων Ιησυ χριστυ, γεγονεν αὐτῳ ἡ ἐπιδημια σωματικως καθολικη τις και ἐπιλαμψασα ὁλῳ τῳ κοσμῳ, ὁτε ὁ λογος σαρξ ἐγενετο, και ἐσκηνωσεν ἐν ἡμιν· ἠν γαρ το φως το ἀληθινον, ὁ φωτιζει παντα ἀνθρωπον ἐρχομενον εἰς τον κοσμον. ἐν τῳ κοσμῳ ἠν, και ὁ κοσμος δι' αὐτυ ἐγενετο, και ὁ κοσμος αὐτον ὐκ ἐγνω· εἰς τα ἰδια ἠλθε, και οἱ ἰδιοι αὐτον ὐ παρελαβον. χρη μεντοιγε εἰδεναι ὁτι και προτερον ἐπεδημει, εἰ και μη σωματικως, ὡς ἐν ἑκαστῳ των ἁγιων· και μετα την ἐπιδημιαν αὐτυ ταυτην την βλεπομενην παλιν ἡμιν ἐπιδημει. και εἰ βυλει τυτων ἀποδειξιν λαβειν, προσεχε τῳ· ὁ λογος ὁ γενομενος προς Ιερεμιαν παρα κυριυ λεγων· ἀκυσατε, και

τα

dici, qui tamen illius intelligentiæ videatur acerrimus, fatuum & insipientem esse convincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam, non est opus, sapientiam Dei descendere, & cum ea colluctari, quæ deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum Dei: quoniam *fatuum Dei sapientius est hominibus, & infirmum Dei fortius hominibus*, & omnia contraria Salvator meus & Dominus assumpsit, ut contrariis dissolvat contraria, & nos confirmemur ab infirmitate Jesu, & sapientes efficiamur a fatuo ejus, & in hoc introducti, possimus ascendere ad sapientiam & virtutem Dei, Jesum Christum, Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

(Juxta Hieronymum VI.)

De eo, quod scriptum est: *Sermo, qui factus est ad Jeremiam a Domino, dicens: audi verba Testamenti hujus*; usque ad eum locum, in quo dicitur: *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum.*

EODEM INTERPRETE.

1. Juxta historiæ veritatem non negamus præsentiam Domini nostri Jesu Christi corporaliter factam, & toti mundo illuxisse, quando *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Oportet autem nosse, quoniam, & antequam corpus assumeret, ad sanctos quoque descendit: & post hanc præsentiam corporalem ad cœlos victor ascendit, rursus ad nos veniet. Si vis hujus rei capere argumentum, ausculta, quod dicitur: *Sermo, qui factus est super Jeremiam a Domino, dicens: Audi*, & reliqua. Quis enim est hic sermo, qui factus est a Domino sive ad Jeremiam, sive ad Isaiam, sive ad quemlibet prophetarum? An ille est,

τα ἑξης. τις γαρ ἐστιν ὁ λογος ὁ γενομενος παρα κυριω εἰτε προς Ιερεμιαν, εἰτε προς Ησαϊαν, εἰτε προς Ιεζεκιηλ, εἰτι προς ὀνδηποτε; ὁ ἐν ἀρχῃ προς τον θεον. ἐγω ὐκ οἰδα ἀλλον λογον κυριω, ἡ τουτον περι ὑ εἰρηκεν ὁ ευαγγελιστης το, ἐν ἀρχῃ ἠν ὁ λογος, και ὁ λογος ἠν προς τον θεον, και θεος ἠν ὁ λογος. και ταυτα δε ἡμας εἰδεναι χρη, ὁτι ὑς μαλιστα ἐστιν ἐνωθαι, προς ἑκαστον ἐπιδημια ἐστι του λογου. τι γαρ μοι ὀφελος, ει ἐπιδεδημηκεν ὁ λογος τῳ κοσμῳ, ἐγω δε αὐτον ὐκ ἐγνων. ἐκ δε του ἐναντιου, ει και μηδεπω ὁλῳ τῳ κοσμῳ ἐπιδεδημηκε, δος δε με γεγονεναι κατα τους προφητας, ἐγω ἐχω τον λογον, και ἑτοιμος ἀν ὁτι ὁ χριστος γεγονε προς Μωσεα, προς Ιερεμιαν, προς Ησαιαν, προς ἑκαστον των δικαιων, και το εἰρημενον ὑπ' αὐτου προς τους μαθητας· ἰδου ἐγω εἰμι μεθ' ὑμων πασας τας ἡμερας ἑως της συντελειας του αἰωνος· ἐργῳ ἐσωζετο, και ἐγινετο και προ της ἐπιδημιας αὐτου· ἠν γαρ μετα Μωσεως, και ἠν μετα Ησαϊου, και μεθ' ἑκαστου των ἁγιων. πως δυνανται ἐκεινοι λογον θεου λελαληκεναι, του λογου του θεου μη ἐπιδημησαντος αὐτοις; ταυτα δε μαλιστα καθ' ἡμας τους ἐκκλησιαστικους ἀναγκαιον ἐστι γινωσκεσθαι, οἱ τινες θελομεν τον αὐτον εἰναι θεον νομου και ευαγγελιου, τον αὐτον χριστον, και τοτε και νυν εἰς παντας τους αἰωνας. ἐσονται οἱ διακοπτοντες την θεοτητα την πρεσβυτεραν της ἐπιδημιας του σωτηρος, ὁσον ἐπι τῃ ἑαυτων ὑπολειψει, ἀπο της θεοτητος της ἐπαγγελλομενης ὑπο Ιησου χριστου· ἡμεις δε ἑνα οἰδαμεν θεον, και τοτε, και νυν· ἑνα χριστον και τοτε, και νυν. ταυτα δια το· ὁ λογος ὁ γενομενος προς Ιερεμιαν παρα κυριου λεγων· τι ὐν και ἡμεις ἀκουσωμεν; ἀκουσατε τους λογους της διαθηκης ταυτης· και λαλησατε προς ἀνδρας Ιουδα, και προς τους κατοικουντας Ιερουσαλημ. ἀνδρες Ιουδα ἡμεις ἐσμεν δια τον χριστον. προδηλον γαρ ὁτι ἐξ Ιουδα ἀνατεταλκεν ὁ κυριος ἡμων. και το ὀνομα του Ιουδα ἐαν παρασησω, και την ἀπογραφην ἐπι τον χριστον ἀναφερομενον, ἀνδρες Ιουδα οἱ ἀπιστουντες τῳ χριστῳ Ιουδαιοι ὐκ ἐσονται, ἀλλ' ἡμεις, ὁσοι πιστευομεν ἐπι τον χριστον. Ιουδα σε αἰνεσαισαν οἱ

ἀδελφοι

qui erat in principio apud Deum? Ego neſcio aliud verbum Domini præter ipſum, de quo dicit Evangeliſta: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Hoc autem ſcire debemus, quia hæc ſit utilitas credentium, ſi ſermo ad ſingulos quosque fiat. Quid mihi enim prodeſt, ſi deſcendat in mundum & ego ipſum non habeam? E diverſo autem, ſi ad univerſum mundum non veniat, & ego ſimilis fuero prophetarum, habeo ipſum. Dicam autem, quia & ad Moyſen, & ad Jeremiam, & ad Iſaiam, & ad ſingulos quosque ſanctorum idem ſermo commeaverit, & illud, quod a Domino diſcipulis dictum eſt: *Ecce ego vobiscum omnibus diebus usque ad conſummationem ſæculi*, opere ſervatum ante adventum ſuum, quem omnibus manifeſtavit. Erat quippe cum Moyſe, cum Iſaia, cum omnibus ſanctis. Quomodo enim poterant effari ſermonem ſine Dei ipſius adventu? Hæc autem nos, qui eccleſiaſtici ſumus, magis debemus advertere, qui volumus eumdem Deum eſſe Legis & Evangelii, ipſum Deum, & antiquitus, & nunc, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Sunt quidam, qui opinione ſua veterem divinitatem ab ea, quæ in Chriſto annuntiatur, dividant. Nos unum novimus Deum, & in præterito, & in præſenti, unum Chriſtum & tunc & modo ſimiliter & unum Spiritum ſanctum, cum patre, & filio ſempiternum. Hæc propter hoc, quod lectum eſt: *Sermo, qui factus eſt ſuper Jeremiam a Domino dicens.* Quid ergo dicat, & nos audiamus: *Audite verba teſtamenti hujus, & loquimini ad viros Juda, & inhabitantes Hieruſalem.* Viri Juda nos ſumus propter Chriſtum, nec dubium eſt, quod Dominus noſter ex Juda ortus ſit. Nomen quoque ipſum Juda, ſi juxta ſcripturas probavero ad Chriſtum referri, viri Juda non erunt increduli Chriſto Judæi, ſed nos, qui in Chriſto credimus. *Juda te collaudant fra-*

τον ἀνεγραψε περι αὐτυ· ἐαν δε
κυριε Ιησυ καταργηντος τον διαβ
ἀρχας και τας ἐξυσιας, και δειγ
βευοντος ἐν τῳ ξυλῳ, ὁρας πως
πληρωται ἡ λεγυσα προφητεια
τυ των ἐχθρων συ. εἰ τυθ' ὑτω
νυν προς ἀνδρα Ιυδα, προς τινα
τυς πιστευοντας ἐπι τον χριστον,
γομενον πως και Ιυδας.

Προς ἀνδρας Ιυδα λεγεται ὁ λ
τοικυντας Ιερυσαλημ. αὐτη ἐστι
πολις τυ θευ ἡ ἐκκλησια, ἡ ὁρα
ἐστιν ἡ εἰρηνη ἡν ἠγαγεν ἡμιν. εἰ
πληθυνεται και ὁραται. ἀκυσατ
θηκης ταυτης, και λαλησατε π
κατοικυντας Ιερυσαλημ· και ἐ
λεγει κυριος ὁ θεος Ισραηλ. ἐπ
ὁς ὐκ ἀκυσεται των λογων της δι
τοις πατρασιν ὑμων. τις μαλισ
θηκης, ἡς ἐνετειλατο ὁ θεος τη

tres tui, manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum. Te laudant. Non illum Judam filium Jacob fratres ſui laudaverunt, ſed nunc Judam laudant fratres ſui. Ait quippe iſte Judas: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ cantabo tibi.* Dicitur ad illum Judam: *Manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum.* Ubi reperitur ille Judas ſuper dorſum inimicorum ſuorum manus ſuas poſuiſſe? Hiſtoria nihil de eo tale conſcripſit: ſi autem conſideres adventum Domini mei Jeſu Chriſti, deſtruentis Zabulum, exſpoliantis principatus & poteſtates, oſtentui eos facientis, & triumphantis in ligno, videbis, quomodo ſuper iſtum Judam completa ſit prophetia dicens: *Manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum.* Et nunc, cum ad viros Juda ſermo fit, nulli dubium eſt, quin ad Chriſtianos ſermo fiat propter Chriſtum, qui ex tribu Juda natus eſt.

2. Fit quoque ſermo & ad inhabitantes Hieruſalem, ſcilicet ad eos, qui in eccleſia habitant. Hæc eſt civitas magni regis, hæc eſt viſio pacis. Pax quippe in nobis, ſi tamen filii pacis ſumus, multiplicatur & cernitur. *Audite* ergo *verba teſtamenti hujus, & loquimini ad viros Juda, & inhabitantes Hieruſalem, & dicetis ad eos: Hæc dicit Dominus, maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus, quod mandavi patribus veſtris.* Quis magis audit verba teſtamenti, quod mandavit patribus? Nos, qui in Chriſto credimus, an illi, qui nec Moyſi crediderunt, dum in Chriſto non credunt? ad quos Salvator ait: *Si credieretis Moyſi, credieretis utique & mihi; de me enim ille ſcripſit. Si autem litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credituri eſtis?* Itaque illi Moyſi non crediderunt; nos vero credentes in Chriſto credimus teſtamento, quod traditum eſt per Moyſen, & ad nos dicitur, ne maledicti fiamus: *Maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus, quod mandavi patri-*

ἀδελφοι σε. αἱ χειρες σε ἐπι νωτε των ἐχθρων σε· σε αἰνεσαισαν. ὐκ ἐκεινον τον Ιεδαν τον υἱον τε Ιακωβ οἱ ἀδελφοι αὐτε ἠνεσαν. τετον δε τον Ιεδαν αἰνεσεσιν οἱ ἀδελφοι· ἐπει φησιν ὑτος ὁ Ιεδας· διηγησομαι το ὀνομα σε τοις ἀδελφοις με, ἐν μεσῳ ἐκκλησιας ὑμνησωσε· ἢ λεγεται προς ἐκεινον τον Ιεδαν· αἱ χειρες σε ἐπι νωτε των ἐχθρων σε. πε ἑυρισκεται ἐπι νωτε των ἐχθρων τας χειρας ἐκεινος ὁ Ιεδας ἐπιτιθεις; ἢ ἱςορια ὐδεν τοιετον ἀνεγραψε περι αὐτε· ἐαν δε νοησῃς την ἐπιδημιαν τε κυριε Ιησε καταργεντος τον διαβολον, ἀπεκδυομενε τας ἀρχας και τας ἐξεσιας, και δειγματιζοντος, και θριαμβευοντος ἐν τῳ ξυλῳ, ὁρας πως ἐπι τετον τον Ιεδαν πεπληρωται ἡ λεγεσα προφητεια· αἱ χειρες σε ἐπι νωτε των ἐχθρων σε. εἰ τε ὑτως ἐχει, λεγει δε ὁ λογος νυν προς ἀνδρα Ιεδα, προς τινας ἀν λεγοι ἢ προς ἡμας τες πιςευοντας ἐπι τον χριςον, δια την φυλην Ιεδα λεγομενον πως και Ιεδας.

Προς ἀνδρας Ιεδα λεγεται ὁ λογος, και προς τες κατοικεντας Ιερεσαλημ. αὐτη ἐςιν ἐκκλησια· ἐςι γαρ ἡ πολις τε Θεε ἡ ἐκκλησια, ἡ ὁρασις της εἰρηνης· ἐν αὐτῃ ἐςιν ἡ εἰρηνη ἡν ἠγαγεν ἡμιν. εἰγε ἐσμεν τεκνα εἰρηνης, πληθυνεται και ὁραται. ἀκεσατε ὐν τες λογες της διαθηκης ταυτης, και λαλησατε προς ἀνδρας Ιεδα και τες κατοικεντας Ιερεσαλημ· και ἐρεις προς αὐτες· τασδε λεγει κυριος ὁ Θεος Ισραηλ. ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὃς ὐκ ἀκεσεται των λογων της διαθηκης, ἡς ἐνετειλαμην τοις πατρασιν ὑμων. τις μαλιςα ἀκεει των λογων της διαθηκης, ἡς ἐνετειλατο ὁ θεος τοις πατρασιν; ὁραγε οἱ πιςευοντες ἐπ' αὐτον, ἢ οἱ μηδαμως πιςευειν ἀποδεικνυμενοι, ἐκ τε μη πεπιςευκεναι ἐπι τον κυριον; φησι γαρ ὁ σωτηρ προς ἐκεινες· εἰ ἐπιςευετε Μωσει, ἐπιςευετε ἂν ἐμοι· περι γαρ ἐμε ἐκεινος ἐγραψεν· εἰ δε τοις ἐκεινε γραμμασιν ὐ πιςευετε, πως τοις ἐμοις ῥημασι πιςευσετε; ὐκεν ἐκεινοι εἰς Μωσεα ὐ πεπιςευκασιν. ἡμεις δε πιςευοντες εἰς χριςον, πιςευομεν τῃ διαθηκῃ τῃ δια Μωσεως, και προς ἡμας λεγεται ἱνα μη καταρατοι γενωμεθα· ἐπικα-

ταρατος

tres tui, manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum. Te laudant. Non illum Judam filium Jacob fratres ſui laudaverunt, ſed nunc Judam laudant fratres ſui. Ait quippe iſte Judas: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ cantabo tibi.* Dicitur ad illum Judam: *Manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum.* Ubi reperitur ille Judas ſuper dorſum inimicorum ſuorum manus ſuas poſuiſſe? Hiſtoria nihil de eo tale conſcripſit: ſi autem conſideres adventum Domini mei Jeſu Chriſti, deſtruentis Zabulum, exſpoliantis principatus & poteſtates, oſtentui eos facientis, & triumphantis in ligno, videbis, quomodo ſuper iſtum Judam completa ſit prophetia dicens: *Manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum.* Et nunc, cum ad viros Juda ſermo fit, nulli dubium eſt, quin ad Chriſtianos ſermo fiat propter Chriſtum, qui ex tribu Juda natus eſt.

2. Fit quoque ſermo & ad inhabitantes Hieruſalem, ſcilicet ad eos, qui in eccleſia habitant. Hæc eſt civitas magni regis, hæc eſt viſio pacis. Pax quippe in nobis, ſi tamen filii pacis ſumus, multiplicatur & cernitur. *Audite* ergo *verba teſtamenti hujus, & loquimini ad viros Juda, & inhabitantes Hieruſalem, & dicetis ad eos: Hæc dicit Dominus, maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus, quod mandavi patribus veſtris.* Quis magis audit verba teſtamenti, quod mandavit patribus? Nos, qui in Chriſto credimus, an illi, qui nec Moyſi crediderunt, dum in Chriſto non credunt? ad quos Salvator ait: *Si crederetis Moyſi, crederetis utique & mihi; de me enim ille ſcripſit. Si autem litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credituri eſtis?* Itaque illi Moyſi non crediderunt; nos vero credentes in Chriſto credimus teſtamento, quod traditum eſt per Moyſen, & ad nos dicitur, ne maledicti fiamus: *Maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus, quod mandavi patri-*

ταρατος ὁ ἀνθρωπος ὃς οὐκ ἀκουσεται των λογων της διαθηκης ἃς ἐνετειλαμην τοις πατρασιν. ἐκεινοι ὧν ἐχουσι το ἐπικαταρατοι εἰναι. ἃ γαρ ἠκουσαν της διαθηκης ἃς ἐνετειλατο ὁ θεος τοις πατρασιν· ἐν ἡμερᾳ φησιν, ᾗ ἀνηγαγον αὐτους ἐκ γης Αἰγυπτου, ἐκ της καμινου της σιδηρας· και ἡμας ἐξηγαγεν ὁ θεος ἐκ της Αἰγυπτου, ἐκ της καμινου της σιδηρας, μαλιστα κατα τον νοησαντα το γεγραμμενον ἐν τῃ ἀποκαλυψει Ιωαννου, ὁτι ὁ τοπος ὁπου ὁ κυριος αὐτων ἐσταυρωθη καλειται πνευματικως Σοδομα, και Αἰγυπτος. εἰ γαρ πνευματικως καλειται Αἰγυπτος· οὐκ ἐστι δε αὐτη ἡ Αἰγυπτος ἡ πνευματικως καλουμενη Αἰγυπτος· αἰσθητη γαρ· δηλον ὁτι, ἐαν νοησῃς την πνευματικως καλουμενην Αἰγυπτον, και ἐξελθῃς ἀπ' αὐτης· συ εἰ ὁ ἐξελθων ἐκ γης Αἰγυπτου, και ἐκ της καμινου της σιδηρας, και λεγεται προς σε· ἀκουσατε κατα παντα ὁσα ἐαν ἐνετειλαμην ὑμιν. ἡτε ἐπαγγελια του θεου ἐστι προς τους ἀκουοντας, ἐαν ποιησωσιν ἃ ἐντεταλται, λεγουσα· και ἐσεσθε μοι εἰς λαον, κἀγω ἐσομαι ὑμιν εἰς θεον. ὃ πας ὁ λεγων ὁ λαος εἰναι θεου, λαος ἐστι θεου· ἐκεινοι ὧν οἱ ἐπαγγειλαμενοι εἰναι λαος θεου, ὃ λαος μου ὑμεις ἠκουσαν ἐν τῳ· διοτι ὃ λαος μου ὑμεις. και ἐρρηθη προς τον λαον ἐκεινον, ὃ λαος μου. και παλιν· ὑτος ὁ λαος ἐκληθη ὃ λαος. αὐτοι γαρ παρεζηλωσαν με ἐπ' ὃ θεος. περι ἐκεινων δε λεγει· παρωργισαν με ἐντοις εἰδωλοις αὐτων, κἀγω παραζηλωσω αὐτους ἐπ' οὐκ ἐθνει. ἐπ' ἐθνει ἀσυνετῳ παροργιω αὐτους.

Γεγοναμεν ὧν ἡμεις τῳ θεῳ εἰς λαον, και ἡ δικαιοσυνη του θεου ἀναγγελλεται τῳ λαῳ τῳ τεχθησομενῳ τῳ ἀπο των ἐθνων· ὑτος γαρ ὁ λαος τικτεται ἀθρους· και ἐν τῳ προφητῃ δε εἰρηται· εἰ ἐτεχθη ἐθνος εἰς ἀπαξ· ἐτεχθη δε ἐθνος εἰς ἀπαξ, ὁτε ἐπιδεδημηκεν ὁ σωτηρ, και ἐπιστευσαν ἐν μιᾳ ἡμερᾳ χιλιαδες πεντε, και προσετεθησαν ἀλλῃ ἡμερᾳ χιλιαδες τρεις. και ἐστιν ἰδειν ὁλον λαον τικτομενον λογῳ θεου, και ἀθρους τικτουσαν την στειραν, την προτερον οὐ τεκουσαν, προς ἣν λεγεται· εὐφρανθητι στειρα ἡ οὐ τικτουσα· ῥηξον και βοησον ἡ οὐκ ὠδινουσα, ὁτι πολλα τα τεκνα της ἐρημου, μαλλον ἡ της ἐχουσης τον ἀνδρα. ἐρημος

αὐτη

bus veſtris. Ergo illi maledicti ſunt; neque enim audierunt teſtamentum, quod mandavit Deus patribus, *in die, qua eduxit eos de terra Ægypti, de fornace ferrea:* maxime juxta intelligentem id, quod ſcriptum eſt in Joannis Apocalypſi, quia locus, ubi crucifixus eſt Dominus, vocetur ſpiritualiter Sodoma & Ægyptus. Si enim ſpiritualiter Ægyptus quispiam nominatur, & non eſt Ægyptus ſecundum intelligentiam corporalem, haud dubium eſt, quin, ſi intellexeris Ægyptum ſpiritualem, & exieris de ea, tu ſis egrediens ex terra Ægypti, de fornace ferrea, & tibi dicatur: *Audite vocem meam, & facite juxta hæc omnia.* Deinde repromiſſio Dei eſt ad audientes, ſi fecerint, quæcumque præceperit Dominus, dicens: *Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.* Non omnis, qui ſe populum Dei dicit eſſe, populus Dei eſt. Judæorum populus, populum ſe venditans Dei, meruit audire, *quia non populus meus vos:* & dictum eſt ad eum: *Non populus meus.* Et rurſum iſte populus vocatus eſt populus: *Ipſi enim æmulati ſunt me,* inquit, *ſuper non Deum.* De illis dicit: *Irritaverunt me in idolis ſuis, & ego æmulabor eos ſuper non gentem. In gentem autem inſipientem irritabo eos.*

3. Nos igitur in populum Dei facti ſumus, & annuntiatur juſtitia populo, qui naſcetur de gentibus. Iſte enim populus ſubito naſcitur: & in Propheta ſcriptum eſt: *Si nata eſt gens in ſemel.* Quando Salvator aſcendit ad cœlos, & crediderunt una die quinque millia, & alia addita ſunt tria millia, vere tunc fuit cernere populum in ſemel natum ſermone Dei, & repente ſterilem, parturientem, ad quam dicitur: *Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, quia plures filii deſertæ magis quam ejus, quæ habet virum.* Deſerta eccleſia a lege, deſerta a Deo erat. Habens autem virum ſynagoga legem,

αὐτη νομε, ἐρημος αὐτη θεε ἡν. ἐχεσα δε ἀνδρα τοῦ νομου, ἐκεινη ἡ συναγωγη λελεκται. τι ἀν μοι ἐπαγγελλεται ὁ θεος; ἐσεσθε μοι εἰς λαον, κἀγω ἐσομαι ὑμιν εἰς θεον. ἀκ ἐςι παντων θεος, ἀλλ' ἡ ἐκεινων οἰς χαριζεται ἑαυτον· ὡσπερ ἐχαρισατο ἑαυτον τῳ πατριαρχῃ ἐκεινῳ, ᾧ εἰπεν· ἐγω θεος σος. και παλιν ἀλλῳ· ἐγω ἐσομαι σε θεος· και περι ἑτερων· ἐσομαι αὐτων θεος. ποτε ἀν ἀρα ἡμεις ἐπιτυγχανομεν, ὁ καθ' ἑκαςον λεγω, εἰς το τον θεον εἰναι ἡμων θεον; εἰ δε θελεις μαθειν τινων ἐςιν ὁ θεος, και τινι χαριζεται την ἑαυτε ἐπικλησιν· ἐγω, φησι, θεος Αβρααμ, θεος Ισαακ, θεος Ιακωβ. και διτυμενος το τοικτον ὁ σωτηρ φησιν· ὁ θεος ἀκ ἐςι νεκρων, ἀλλα ζωντων. τις ὁ νεκρος; ὁ ἁμαρτωλος, ὁ μη ἐχων τον εἰποντα· ἐγω εἰμι ἡ ζωη· ὁ ἐχων νεκρα ἐργα, μηδεπω μετανοησας ἀπο των νεκρων ἐργων, περι ὧν φησιν ὁ ἀποςολος· μη παλιν θεμελιον καταβαλλομενοι μετανοιας ἀπο νεκρων ἐργων· εἰ τοινυν ὁ θεος ἀκ ἐςι νεκρων θεος, ἀλλα ζωντων, και οἰδαμεν τις ἐςιν ὁ ζων, ὁτι ὁ πολιτευομενος κατα χριςον, και μενων μετ' αὐτε· εἰ βελομεθα ἱνα ἡμων ἡ ὁ θεος, ἀποταξωμεθα τοις ἐργοις της νεκροτητος, ἱνα την ἐπαγγελιαν αὐτε πληρωσῃ την λεγεσαν· και ἐγω ἐσομαι ὑμιν εἰς θεον, ὁπως ςησω τον ὁρκον με, ὀν ὠμοσα τοις πατρασιν ὑμων, τε δεναι αὐτοις γην ῥεεσαν γαλα και μελι. τηρει γαρ ὁτι λεγει· ςησω τον ὁρκον με, ὀν ὠμοσα τοις πατρασιν ὑμων, τε δεναι αὐτοις γην ῥεεσαν γαλα και μελι· αὐτη γαρ ἀκ ἐςιν ἡ γη, ἡν ἐπηγγειλατο ὁ θεος ῥεεσαν γαλα και μελι· ἀλλ' ἐκεινη, περι ἡς ἐδιδασκεν ὁ σωτηρ λεγων· μακαριοι οἱ πραεις, ὁτι αὐτοι κληρονομησεσι την γην.

Εἰτα προς τα προειρημενα ὑπο τε κυριε ἀποκρινεται ὁ προφητης, προς το· ἐπικαταρατος ὁ ἀνθρωπος, ὁς ἀκ ἀκεσεται των λογων της διαθηκης ταυτης· και φησι· και ἀπεκριθην, και εἰπα, γενοιτο κυριε. τι γενοιτο κυριε; ἐπικαταρατος ὁς ἀκ ἐμμενει τοις λογοις της διαθηκης ταυτης, και εἰπε κυριος προς με· ἀναγνωθι

τας

habebat & Deum. Quid ergo pollicetur Deus? *Eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.* Non eſt omnium Deus, ſed eorum tantum, quibus ſe largitus eſt, quomodo patriarchæ illi, ad quem dixit: *Ego ſum Deus tuus*: & rurſum alii: *Ego Deus ero Deus tuus*: necnon de aliis: *Ero*, inquit, *Deus eorum.* Putaſne aliquando conſequimur, id quod per ſingulos dico, ut Deus omnium fiat Deus noſter. Si autem vis plenius diſcere, quorum ſit Deus, & quibus vocabulum ſui nominis largiatur: *Ego*, inquit, *Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob*; idque ipſum exponens, Salvator, ait: *Deus autem non eſt mortuorum, ſed vivorum.* Quis eſt mortuus? Utique peccator, qui non habet dicentem: *Ego ſum vita*, qui habet mortua opera, qui necdum pœnitentiam egit ab operibus mortuis: de quo Apoſtolus ait: *Non rurſum fundamentum jacientes pœnitentiæ ab operibus mortuis.* Si ergo Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium, & ſcimus eſſe viventem eum, qui converſatur in Chriſto, ut fiat particeps ejus, & ſi volumus, ut & Deus noſter ſit, renuntiemus operibus mortuis, ut pollicitationem ſuam in nobis compleat, dicens: *Et ero vobis in Deum, ut ſtatuam juramentum meum, quod juravi patribus veſtris dare illis terram, fluentem lac & mel.* Obſerva, quid dicat: *Statuam juramentum, quod juravi patribus veſtris, dare illis terram, fluentem lac & mel.* Hæc enim non eſt terra, quam pollicitus eſt Deus, terra fluens lac & mel: ſed iſta eſt terra, de qua Salvator docuit, dicens: *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.*

4. Deinde ad hæc, quæ dixerat Deus, Propheta reſpondit, id eſt, ad id, quod ait: *Maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus*: & dicit: *Et reſpondi, & dixi: Fiat Domine.* Quid eſt, quod ait: *Fiat Domine*? Utique id, quod pronuntiavit Deus; *Meledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus.*

Et

τους λογους τουτους ἐν πολεσιν Ιουδα, και ἐξωθεν Ιερουσαλημ. και τοις ἐξω ἀναγινωσκομεν τους λογους του θεου, προσκαλουμενοι αὐτους ἐπι σωτηριαν, τους λογους της διαθηκης ταυτης· και ποιησατε αὐτους και οὐκ ἐποιησαν. και εἰπε κυριος προς με· ἐυρεθη συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιουδα, και ἐν τοις κατοικουσιν Ιερουσαλημ. οὐκουν σπουδασωμεν μετανοειν ἐπι τοις εἰρημενοις ἁμαρτημασι περι ἀνδρων Ιουδα, εἰδοτες ὁτι ἐσμεν οἱ ἀνδρες Ιουδα, δια τον χριστον Ιουδα προφητευθεντα, και λεχθεντα· μηποτε γαρ ἐστι ἐν ἡμιν εἰσιν ἁμαρτωλοι τινες, και παρα τον ὀρθον λογον πραττοντες, δια τουτο λεγει ὁ προφητης· ἐυρεθη συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιουδα, και ἐν τοις κατοικουσιν Ιερουσαλημ· ὁταν γαρ ἐυρεθη ἐν τισι (ὡς χρηματιζουσιν οἱ ἀπο της ἐκκλησιας) συνδεσμος ἀδικιας, και συνδεσμος των ἁμαρτηματων (ὡς ἀν ἐφαρμοσαι ἐπι του ἁμαρτωλου το· σειραις δε των ἑαυτου ἁμαρτιων ἑκαστος σφιγγεται) λεγει ὁ θεος· ἐυρεθη συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιουδα. ἀλλα μη ἐυρεθειη συνδεσμος ἐν ἡμιν. πως δε οὐχ ἐυρισκεται συνδεσμος ἐν ἡμιν, ἡ και μεχρι του δευρο ἐστι συνδεσμος ἐν τισι; λυε παντα συνδεσμον ἀδικιας, διαλυε σραγγαλιας βιαιων συναλλαγματων, πασαν συγγραφην ἀδικον διασπα. διατρυπτε πεινωντι τον ἀρτον σου. ἐυρεθη ὡν συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιουδα, και ἐν τοις κατοικουσιν Ιερουσαλημ. ἐπεσραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων· ἐπεσραφησαν ἐπι τας ἀδικιας. τινων λεγει ἁπλως των πατερων; τις ἡ προθεσις, ἐπεσραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων; ἐλεγομεν ταυτα λεγεσθαι προς ἡμας, και τους ἐν ἡμιν ἁμαρτανοντας. πως ὡν οἱ ἐν ἡμιν ἁμαρτανοντες, ἐπεσραφησαν οὐκ ἐπι τας ἀδικιας των πατερων, ἀλλα των πατερων των προτερων; μηποτε ὡν διττοι εἰσιν οἱ πατερες ἡμων, και ἐστι μεν ἐν ἡμιν εἰδος πατερων το χειρον. πριν πιστευσαι γαρ, υἱοι ἡμεν, φερ' εἰπειν, του διαβολου, ὡς δεικνυσιν ὁ λογος ὁ ευαγγελικος λεγων· ὑμεις ἐκ του διαβολου ἐστε. ὁτε δε πεπιστευκαμεν, γεγοναμεν υἱοι θεου. ὁταν ὡν ἁμαρτανωμεν, ἐπιστρεφομεν ἐπιτας ἀδικιας οὐχ ἁπαξαπλως των

πατε-

Et dixit Dominus ad me: Lege, verba iſta in civitate Juda, & extra Hieruſalem: etiam his, qui foris ſunt, legimus verba divina, provocantes eos ad ſalutem. *Verba teſtamenti hujus, & facite illa, & dixit Dominus ad mè: Inventa eſt colligatio in viris Juda, & in habitantibus Hieruſalem.* Si peccaverimus nos, qui propter Chriſtum viri Juda vocamur, & inventi fuerint in nobis nodi peccatorum, & de nobis dicitur: *Inventa eſt colligatio in viris Juda, & in habitantibus Hieruſalem.* Cum in eccleſia Dei tales ſunt, in quibus reperiatur laqueus iniquitatis, & vincula peccati, in tantum, ut id, quod de peccatore dicitur, eis valeat convenire: *Vinculis peccatorum ſuorum unusquisque conſtringitur*, tunc dicit Deus: *Inventa eſt colligatio in viris Juda.* Verum non invenietur colligatio in nobis. Quomodo autem non invenietur colligatio in nobis, ſi uſque ad hanc horam colligatio in quibusdam eſt? Sed *ſolve omne vinculum iniquitatis, diſſolve obligationes violentarum commutationum, omnem conſcriptionem iniquam diſſipa. Frange eſurientibus panem tuum.* Inventa eſt ergo colligatio in viris Juda, in habitantibus Hieruſalem. *Converſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum priorum.* Converſi ſunt ad iniquitates. Quorum? Non ait ſimpliciter, *patrum*, ſed cum additamento, *patrum ſuorum priorum.* Diximus hæc de nobis dici, & his, qui in nobis ſunt peccatores. Quomodo igitur, qui inter nos ſunt peccatores, converſi ſunt ad iniquitates patrum, & patrum ſuorum priorum? Duplices habemus patres, & una ſpecies eſt peſſimorum patrum. Siquidem, antequam crederemus, Diabolus pater noſter fuit, ut ſermo evangelicus oſtendit, dicens: *Vos de patre Zabulo nati eſtis.* Cum autem credidimus, facti ſumus filii Dei. Si ergo poſt hæc peccaverimus, convertimur ad iniquitates patrum non ſimpliciter, ſed patrum priorum. Ad probationem autem hujus rei,

quia

πατερων, ἀλλα των προτερων πατερων. εἰς δε το παρασησαι ὁτι διττοι ἡμων εἰσιν οἱ πατερες, χρησομαι ῥητοις ἀπο τυ μὴ ψαλμυ, ὁυτως ἐχυσιν· ἀκυσον θυγατερ, και ἰδε, και κλινον το ὠς συ και ἐπιλαθυ τυ οἰκυ τυ πατρος συ. πατηρ λεγει· ἐπιλαθυ τυ οἰκυ τυ πατρος συ. ὡς γαρ πατηρ λεγει· ἀκυσον θυγατερ. ἰκων διττοι οἱ πατερες ἡμων εἰσι. ἀλλα ἐπιλαθυ τυ οἰκυ τυ πατρος συ τυ προτερυ. ἐαν ἐπιλαθομενος συ τυ οἰκυ τυ προτερυ, παλιν ἐπιστριψης ἐπι τα ἁμαρτηματα, ἁ πεποιηκας τα λεγομενα ἐνθαδι ἁμαρτηματα. ἐπεγραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων. ἐλεγον ὁτι και ὁ διαβολος προτερον ἠν ἡμων πατηρ, περιν γενηται ἡμων ὁ θεος πατηρ· ἐγε και νυν ὐκ ἐστιν ἡμων ὁ διαβολος πατηρ· ὁπερ παρασησομεν και ἀπο της Ιωαννυ καθολικης ἐπιστολης, ἐν ᾗ γεγραπται· πας ὁ ποιων την ἁμαρτιαν, ἐκ τυ διαβολυ γεγεννηται. εἰ πας ὁ ποιων την ἁμαρτιαν ἐκ τυ διαβολυ γεγεννηται, οἱονει τοσαυτακις ἐκ τυ διαβολυ γεγενημεθα, ὁσακις ἁμαρτανομεν. ταλαιπωρος ἀν ὁτος ἐστιν ὁς ἀει γενναται ἐκ τυ διαβολυ· ὡσπερ παλιν μακαριος ὁ ἀει γεννωμενος ὑπο τυ θευ· ὁ γαρ ἁπαξ ἐρωτον δικαιον γεγεννησθαι ὑπο τυ θευ, ἀλλ' ἀει γενναθαι καθ' ἑκασην πραξιν ἀγαθην, ἐν ᾗ γεννα τον δικαιον ὁ θεος. ἐαν ἀν ἐπισησω σοι ἐπι τυ σωτηρος, ὁτι ὐχι ἐγεννησεν ὁ πατηρ τον υἱον, και ἀπελυσεν αὐτον ὁ πατηρ ἀπο της γενεσεως αὐτυ, ἀλλ' ἀει γεννα αὐτον, παρασησω και ἐπι τυ δικαιυ παραπλησιον. ἰδωμεν δε τις ἡμων ἐστιν ὁ σωτηρ· ἀπαυγασμα δοξης· το ἀπαυγασμα της δοξης ὐχι ἁπαξ γεγεννηται, και ὐχι γενναται· ἀλλα ὁσον ἐστι το φως ποιητικον τυ ἀπαυγασματος, ἐπι τοσυτον γενναται το ἀπαυγασμα της δοξης τυ θευ. ὁ σωτηρ ἡμων σοφια ἐστι τυ θευ. ἐστι δε ἡ σοφια ἀπαυγασμα φωτος ἀϊδιυ. εἰ ἀν ὁ σωτηρ ἀει γενναται. και δια τυτο λεγει· προ δε παντων βυνων γεννα με, ὐχι δε, προ δε παντων βυνων γεγεννηκε με, ἀλλα, προ παντων βυνων γενναμε, και ἀει γενναται ὁ σωτηρ ὑπο τυ πατρος. ὁτως και συ ἐαν ἐχης το της υἱοθεσιας πνευμα, ἀει γεννα σε ἐν αὐτῳ ὁ θεος, καθ' ἑκασον ἐργον, καθ' ἑκασον διανοημα, και γεννωμε-

νος

quia duplices habemus patres, utimur & David teſtimonio, in quadrageſimo quarto pſalmo, ita dicentis: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui.* Quaſi pater quippe cœpit: *Audi filia.* Ergo duplices noſtri patres ſunt. Sed obliviſcere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris, rurſus fueris ad peccata converſus, incidiſti in id, quod nunc dicitur peccatum. *Converſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum priorum.* Dicebamus dudum Zabulum patrem noſtrum fuiſſe, antequam Deus factus ſit pater, ſi tamen nunc non habemus etiam Zabulum patrem: quod etiam de Joannis epiſtola approbamus, in qua ita ſcribitur: *Omnis, qui peccatum facit, ex Zabulo natus eſt.* Toties ex Zabulo naſcimur, quoties peccamus. Infelix iſte, qui ſemper generatur a Zabulo. Rurſumque multum beatus, qui ſemper ex Deo naſcitur. Neque enim ſemel dicam juſtum ex Deo natum, ſed per ſingula virtutis opera ſemper juſtus naſcitur ex Deo. Hoc autem ut plenius poſſit probari, etiam de Salvatoris noſtri quotidiana nativitate dicamus, liquido id in juſtis obtinentes quod in Domino præceſſerit. Salvator noſter ſplendor eſt gloriæ, ſplendor autem non ſemel naſcitur, & deinceps deſinit naſci: quotiescumque ortum fuerit lumen, ex quo ſplendor oritur, toties oritur & ſplendor gloriæ. Salvator noſter ſapientia eſt Dei. Sapientia vero ſplendor eſt lucis æternæ. Si igitur Salvator ſemper naſcitur, & idcirco dicit: *Ante omnes colles generat me*, non, ut quidam male legunt, *generavit*; Si ſemper ex Patre naſcitur Dominus, etiam tu in ſimilitudinem ejus tantum adoptionis ſpiritum habens, ſemper generaris a Deo per ſingulos intellectus, per ſingula opera, & efficeris filius Dei in Chriſto Jeſu,

νος ὑτως γινῃ ἀει γεννωμενος υἱος θεȣ ἐν Χριςῳ Ιησȣ· ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τȣς αἰωνας των αἰῳνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ἱ.

Εἰς το· Γνωρισον μοι κυριε, και γνωσομαι, μεχρι τȣ· συναξατε παντα τα θηρια τȣ ἀγρȣ, και ἐλθετωσαν καταφαγειν αὐτȣ.

Εἰ θεȣ λογια ἐςιν ἐν νομῳ, και προφηταις, εὐαγγελιοις τε και ἀποςολοις, δεησει τον μαθητευομενον θεȣ λογιοις διδασκαλον ἐπιγραφεσθαι θεον· ὁ γαρ διδασκων ἀνθρωπον γνωσιν, ὁ θεος ἐςιν, ὡς και ἐν ψαλμοις γεγραπται. και ὁ σωτηρ δε μαρτυρει μη δειν ἐπιγραφεσθαι τινα διδασκαλον ἐπι της γης λεγων· και ὑμεις μη καλεσητε διδασκαλον ἐπι της γης· εἱς γαρ ἐςιν ὑμων ὁ διδασκαλος ὁ πατηρ ὁ ἐν τοις ȣρανοις. διδασκει ȣ̓τος ἠτοι καθ' αὐτον, ἠ δια τȣ Χριςȣ, ἠ ἐν ἁγιῳ πνευματι, ἠ δια Παυλȣ, φερ' εἰπειν, ἠ δια Πετρȣ, ἠ δια τινος των ἀλλων ἁγιων, μονον θεȣ πνευμα και θεȣ λογος ἐπιδημειτω, και διδασκετω. ταυτα μοι προς τι εἰρηται; ἐπειδη περ φησιν ὁ προφητης· γνωρισον μοι κυριε, και γνωσομαι· ȣ̓ γαρ γνωσομαι, ἐαν μη συ μοι γνωρισῃς. ἐαν δε γνωριζοντος σȣ ἐμοι γνῳ, τοτε ὁ ψομαι τα ἐπιτηδευματα αὐτων, και νοησω ὁ ἑκαςος πραττει, και ποιας ἐςι προαιρεσεως. ταυτα ὁ προφητης. εἰ δε ὁ σωτηρ ἐν τῳ προφητῃ, ἰδωμεν τινα λεγει· ἐγω ὡς ἀρνιον ἀκακον ἀγομενον τȣ θυεσθαι ȣ̓κ ἐγνων· ἐπ' ἐμε ἐλογισαντο λογισμον λεγοντες· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτȣ, και ἐκτριψωμεν αὐτον ἀπο γης ζωντων. και το ὀνομα αὐτȣ ȣ̓ μη μνησθῃ ἐτι. ὡς φησι και ὁ προφητης Ησαϊας, Χριςος ὡς προβατον ἐπι σφαγην ἠχθη, και ὡς ἀμνος ἐναντιον τȣ κειραντος ἀφω-

νος

Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA X.

(*Juxta Hieronymum VIII.*)

De eo, quod scriptum est: *Notum fac mihi Domine, & cognoscam*; Usque ad eum locum, in quo ait: *Ite: congregate omnes bestias agri.*

EODEM INTERPRETE.

1. Si Dei eloquia sunt in lege & prophetis, evangeliis & apostolis, oportet discipulum Dei divinorum sermonum magistrum Deum ascribere. *Qui* enim *docet hominem scientiam*, secundum Psalmistam, Deus est. Salvator quoque perhibet testimonium, nullum debere super terras magistrum nuncupari, dicens: *Et vos nolite vocare magistrum super terram. Unus quippe est magister vester, Pater, qui in cœlis est*: Pater autem, qui est in cœlis, erudiet homines sive per se, sive per Filium, sive per Spiritum sanctum: & ut ad minora veniamus, erudit per Paulum, per Petrum, per alium quemlibet sanctorum: tantum Dei spiritus, & Dei sermo descendat & doceat. Cur hæc diximus? Videlicet quia Propheta: *Notum fac mihi*, ait, *Domine, & cognoscam.* Neque enim scire possum, nisi tu mihi revelaveris. Sin autem demonstrante te potero nosse, quod nescio, tunc videbo cogitationes singulorum, & cognoscam, quid unusquisque gerat, & cujus sit voluntatis. Hæc Propheta. Deinde videamus, quid Salvator loquitur in Propheta: *Ego autem sicut agnus innocens ductus ad immolandum, & nesciebam. Adversum me cogitaverunt consilium, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, & conteramus eum a terra viventium, & nomen ejus non memorabitur amplius.* Isaias

νος, ὑτως ὐκ ἀνοιγει το ϛομα αὐτυ. ἐκει μεν ὐν περι αὐτυ Ησαϊας λεγει· ἐνταυθα δε ὁ χριϛος περι αὐτυ. ἐγω, φησιν, ὡς ἀρνιον ἀκακον ἐπι σφαγην ἀγομενον τυ θυσιθαι ὐκ ἐγνων· ὐκ εἰπε τι ὐκ ἐγνω. ὁ γαρ εἰρηκεν· ὐκ ἐγνων κακα. ὐκ εἰρηκεν· ὐκ ἐγνων ἀγαθα. ὑτε εἰρηκεν· ὐκ ἐγνων ἁμαρτιαν· ἀλλα ἁπλως· ὐκ ἐγνων. σοι ὐν καταλελοιπεν ἐξεταζειν τι ὐκ ἐγνω· και μανθανε τι ὐκ ἐγνω ἀπο τυ· τον μη γνοντα ἁμαρτιαν ὑπερ ἡμων ἁμαρτιαν ἐποιησε· γνωναι γαρ ἁμαρτιαν ἁμαρτησαι ἐϛιν· ὡς γνωναι δικαιοσυνην δικαιοπραγησαι ἐϛιν. ὁ γαρ ἀπαγγελλων τα περι δικαιοσυνης, και μη δικαιοπραγων ὐκ ἐγνω δικαιοσυνην.

Επ' ἐμε ἐλογισαντο λογισμον πονηρον λεγοντες· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον ἐις τον ἀρτον αὐτυ. ὁτι μεν ἐϛαυρωσαν αὐτον Ιυδαιοι δηλον τυτο ἐϛι, και παῤῥησια τυτο κηρυσσομεν. πως δε τυτο ἐφαρμοσεις τῳ· ἐλογισαντο ἐπ' ἐμε λογισμον λεγοντες, δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον ἐις τον ἀρτον αὐτυ, ἐργον ἐϛι νοησαι· ὁ τυ Ιησυ ἀρτος ὁ λογος ἐϛιν ἐν ᾧ τρεφομεθα. ἐπει τοινυν διδασκοντος αὐτυ ἐν τῳ λαῳ ἠθελησαν το σκανδαλον ἐν τῃ διδασκαλια αὐτυ προθειναι, δια τυ ϛαυρωσαι αὐτον, ἐιπον· βαλωμεν ξυλον ἐις τον ἀρτον αὐτυ. ὁταν γαρ τῳ λογῳ της Ιησυ διδασκαλιας προσαπτηται το ϛαυρωσαι τον διδασκαλον, ἐις τον ἀρτον αὐτυ ξυλον ἐμβεβληται. ἐκεινοι μεν ἐξ ἐπιβυλης βυλευσαμενοι λεγετωσαν· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον ἐις τον ἀρτον αὐτυ· ἐγω δε παραδοξοτερον ἐρω. το ξυλον ἐμβληθεν ἐις τον ἀρτον αὐτυ, χρειπτονα τον ἀρτον πεποικε. παραδειγμα λαμβανω ἀπο τυ Μωσεως νομυ· το ξυλον βληθεν ἐις το πικρον ὑδωρ ἐποιησεν αὐτο γλυκυ· ὑτως το ξυλον τυ παθυς Ιησυ χριϛυ ελθον ἐις τον λογον πεποικε τον ἀρτον αὐτυ γλυκυτερον. πριν ἐλθῃ γουν ἐις τον ἀρτον αὐτυ το ξυλον, ὁτε ἀρτος μονος ἠν, και ξυλον ὐκ ἠν ἐν τῃ διδασκαλια αὐτυ, ἐις πασαν την γην

ὐκ

quoque, quod Chriſtus, ut ovis ad victimam ductus ſit, & ut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. Pronuntiat & ibi quidem ille de Chriſto, hic vero de ſe ipſe Chriſtus: *Ego*, inquit, *ut agnus innocens ductus ad immolandum, & neſciebam.* Nec addit, quæ non cognoverit. Non enim dixit: non cognovi mala, non cognovi bona, non cognovi peccatum, ſive injuſtitiam, verum ſimpliciter non cognovi. Tibi igitur dereliquit, ut quæras, quod neſcierit. Lege Apoſtolum; *Qui cum peccatum non cognoviſſet, pro nobis peccatum fecit.* Peccatum quippe noſſe, peccare eſt: ut juſtitiam noſſe, juſte eſt agere. Ex quo manifeſtum eſt, eum, qui juſtitiam prædicat, & non agit juſte, neſcire juſtitiam.

2. *Adverſum me cogitaverunt conſilium, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Crucifixum eſſe a Judæis Dominum, nulli dubium eſt, & cum hoc tota libertate prædicamus, quomodo aptabimus ei, quod dicitur: *Adverſum me cogitaverunt conſilium, dicentes*, hoc, quod inferunt: *Venite, mittamus lignum in panem ejus*, nimiæ difficultatis eſt. Panis Jeſu, quo nutrimur, ſermo ejus interpretatur. Quia igitur docente eo, voluerunt quidam ſcandalum ponere doctrinæ ejus, crucifigentes eum dixerunt: *Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Cum enim verbo Jeſu & diſciplinæ ejus conjungitur magiſtri crucifixio, in panem lignum mittitur. Et illi quidem inſidiantes dicunt: *Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Ego vero admirabile quiddam inferam. Lignum miſſum in panem ejus, panem fecit meliorem. Exemplum accipe de lege Moyſi. Sicut lignum, quod miſſum eſt in amaram aquam, fecit dulcem, ſic lignum paſſionis Chriſti miſſum in doctrinam ejus, fecit panem illius dulciorem. Ante enim, quam immitteretur lignum in panem ejus, quando tantummodo panis erat, & non erat lignum, in univerſam terram non exierat

ὐκ ἐξηλθεν ὁ φθογγος αὐτε. ἀλλ' ἐπει προσελαβε δυναμιν ὁ ἀρτος διὰ τε ξυλε τε βληθεντος εἰς αὐτον, διὰ τετο ὁ λογος της διδασκαλιας αὐτε νενεμηται ὁλην την οἰκεμενην, και τοτε το ξυλον ὁ συμβολον ἠν τε παθες Ιησε, δι' ὐκ το πικρον ὑδωρ γλυκυ γινεται· ἐγω γαρ λεγω ὁτι ὁ νομος μη νοεμενος πικρον ὑδωρ ἐστιν. ἐαν δε ἐλθη το ξυλον Ιησε, και ἡ διδασκαλια τε σωτηρος μν ἐπιδημηση, γλυκαζεται, και ἡδιςος γινεται ὁ Μωσεως νομος ἀναγινωσκομενος και γινοσκομενος. εἰπον ὐν· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτε.

Λεγωσι δε και το· ἐκτριψωμεν αὐτον ἀπο γης ζωντων, και το ὀνομα αὐτε ὐ μη μνησθη ἐτι. ὑτως αὐτον ἀπεκτειναν, ὡς ἐξαφανιζοντες αὐτε το ὀνομα. ἀλλα Ιησες οἰδε πως ἀποθνησκει, και διὰ τι. διο φησιν· ἐαν μη κοκκος τε σιτε πεσων εἰς την γην ἀποθανη, αὐτος μονος μενει. ἐαν δε ἀποθανη, πολυν καρπον φερει· ὡςε ὁ θανατος τε Ιησε ςαχυς σιτε γινεται, ποιων πολλαπλασιονα και πολυχυν το ἐσπαρμενον. ὡσει καθ' ὑποθεσιν μη ἐςαυρωτο, μηδε τεθνηκει, ἐμεινεν ἀν μονος ὁ κοκκος τε σιτε, και πολλοι ὐκ ἐγινοντο ἐξ αὐτε. προσχες ὐν αὐτε τη λεξει, εἰ μη τετο βεβλητα λεγων· ὁ κοκκος τε σιτε ἐαν μη πεσων εἰς την γην ἀποθανη, αὐτος μονος μενει, ἐαν δε ἀποθανη, πολυν καρπον φερει. ὁ θανατος τε Ιησε τετες παντας ἐκαρποφορησεν. εἰ δε ὁ θανατος τετες ἐκαρποφορησε, ποσες καρποφορησει ἡ ἀναςασις;

Κυριε των δυναμεων κρινων δικαια, δοκιμαζων νεφρες και καρδιας, ἰδοιμι την παρα σε ἐκδικησιν ἐξ αὐτων. προφητικως ταυτα εὐχεται ἰδειν, την παρα τε Θεε ἐκδικησιν ἐξ αὐτων· κεκυκλωται γαρ ὑπο ςρατοπεδων ἡ Ιερεσαλημ, και ἠγγισεν ἡ ἐρημωσις αὐτης, και αἰρηται αὐτη· ἰδε ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος. ἰδοιμι ὐν παρα σε ἐκδικησιν ἐν αὐτοις, ὁτι προς σε ἀπεκαλυψα το δικαιωμα μν. διὰ τετο ταδε λεγει κυριος ἐπι τες ἀνδρας Αναθωθ, τες ζητεντας την ψυχην μν, τες

λεγον-

ſonus ejus: poſtea vero quam aſſumpſit fortitudinem per lignum, tunc in univerſum orbem paſſionis ejus diſſeminatus eſt ſermo. In cujus figura & aqua in veteri Teſtamento ad tactum ligni dulcis effecta eſt. Ego quippe aio legem non intellectam, amaram aquam eſſe. Cum autem venerit lignum Jeſu Chriſti, & ſermo Salvatoris mei deſcenderit in eam, tunc dulcoratur, & fit ſuaviſſimi ſaporis, intellecta pariter & lecta lex Moyſi. Dixerunt igitur: *Venite, mittamus lignum in panem ejus.*

3. Etiam hoc addunt: *Et conteramus eum a terra viventium, & nomen ejus non memorabitur amplius.* Sic enim illum interfecerunt, quaſi nomen ejus penitus eradicarent. Sed Jeſus ſcit, quare & quomodo moriatur. Propter quod ait: *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, non multum fructum affert.* Ergo mors Jeſu Chriſti, ſpica frumenti facta eſt, ſeptuplum & multo amplius reſtituens, quam fuerat ſeminatum. Fingamus enim pauliſper non fuiſſe eum crucifixum, neque poſt mortem ad inferos deſcendiſſe: ſequitur, ut ſolum granum maneat frumenti, & multi non naſcuntur ex eo. Attende diligenter eloquia divina, quid in ſe velint intelligi. *Granum frumenti ſi non cadens in terram mortuum fuerit, non multum fructum affert.* Mors Jeſu iſtos omnes fructificavit. Si autem mors tantas attulit fruges, reſurrectio cujus futura eſt ubertatis?

4. *Domine virtutum, judicans juſta, probans renes, & corda, videam, quæ ex te eſt, vindictam de eis.* Prophetice orat, ut videat vindictam de eis apud Patrem, circumdata eſt quippe ab exercitu Hieruſalem, & appropinquavit ſubverſio ejus, & id, quod dictum ad eam fuerat: *Ecce dimittetur vobis domus veſtra deſerta*, completum eſt. *Videam ergo, quæ ex te eſt, vindictam de eis, quia ad te revelavi juſtificationem meam. Propterea hæc dicit Dominus in viros, qui ſunt in Anathoth, qui*

λεγοντας· ὃ μη προφητευσης ἐν ὀνοματι κυριυ, εἰ δε μη ἀποθανῃ ἐν ταις χερσιν ἡμων. ἰδε ἐγω ἐπισκεψομαι ἐπ᾽ αὐτυς· οἱ νεανισκοι αὐτων ἐν ῥομφαιᾳ ἀποθανυνται, και οἱ υἱοι αὐτων και αἱ θυγατερις αὐτων τελευτησυσι λιμῳ, και ἐγκαταλειμμα ὐκ ἐσαι αὐτων· ὁτι ἐπαξω κακα ἐπι τυς κατοικυντας Αναθωθ ἐν ἐνιαυτῳ ἐπισκεψεως αὐτων. προσχηματος ἑνεκεν το ὀνομα της Αναθωθ ἐνθαδε λαμβανεται. ὁλον δε το Ιουδαϊκον μυςηριον τροπικως ἐν αὐτῃ εἰρηται· ἑρμηνευεται γαρ Αναθωθ, ἐπακυσμος τυ θευ. ἐν ἐκεινῳ ὴν τῳ λαῳ ὡς και ἡ βασιλεια τυ θευ, και γεγονεν ἐπι της βασιλειας το· ἀρθησεται ἀφ᾽ ὑμων ἡ βασιλεια τυ θευ, και δοθησεται ἐθνει ποιυντι τας καρπυς αὐτης. κατα τυτο γεγονε και το, τυς ἀνδρας Αναθωθ, τυς ὀντας ἐν τῳ ἐπακυσμῳ, ζητειν την ψυχην ὐκ Ιερεμιυ· ὐδε γαρ ἡ ἱςορια λεγει ὁτι ἀνδρες Αναθωθ ἐζητησαν την ψυχην Ιερεμιυ. ἐχομεν τας βασιλειας. μεμνηται ἡ γραφη ἐκει τυ Ιερεμιυ. ὐδεν τοιυτον ἐν αὐταις εἰρηται, ἀλλ᾽ ὐδ᾽ ἐν ταις παραλειπομεναις· ἐχομεν γαρ αὐτην την βιβλον τυ προφητυ· ὐδεν εἰρηκασιν οἱ ἀνδρες Αναθωθ· ἀλλα ταυτα λεγεται περι χριςυ· τυς ζητυντας την ψυχην μυ, τυς λεγοντας, ὃ μη προφητευσεις ἐπι τῳ ὀνοματι κυριυ, ἐκωλυσαν Ιουδαιοι διδασκειν Ιησυν. εἰ δε μη, ἀποθανῃ ἐν ταις χερσιν ἡμων· ἰδε ἐγω ἐπισκεψομαι ἐπ᾽ αὐτυς. οἱ νεανισκοι αὐτων ἐν ῥομφαιᾳ ἀποθανυνται· και οἱ υἱοι αὐτων και αἱ θυγατερες αὐτων τελευτησυσιν ἐν λιμῳ. ὃ τοτε τετελευτηκασιν ἐν ῥομφαιᾳ, ἀλλα μετα την πορθησιν. νυν λιμος ἠλθεν ἐπ᾽ αὐτυς, ὃ λιμος ἀρτυ, ὐδε ὄψα ὑδατος, ἀλλ᾽ ὁ λιμος τυ ἀκυσαι λογον κυριυ. ὐκ ἐτι γαρ, ταδε λεγει κυριος παντοκρατωρ, λεγεται παρ᾽ αὐτοις· ἐν αὐτῃ ὁ λιμος, ἱνα ἡ προφητεια μηκετι ἡ και τι λεγω προφητεια, ὐδε διδασκαλια. κἀν μυριακις χρηματιζωσιν παρ᾽ αὐτοις σοφοι, ὐκ ἐσι λογος κυριυ ἐτι ἐν αὐτοις, ἐπει πεπληρωτο το· ἀφελει κυριος ἀπο της Ιουδαιας και ἀπο της Ιερυσαλημ ἰσχυοντα και ἰσχυσαν, γιγαντα, και ἰσχυοντα, και ἀνθρωπον πολεμισην, και δικασην, και

προφη-

quærunt animam meam, qui dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, alioquin morieris in manibus noſtris. Ecce viſitabo ego in eis: juvenes eorum gladio cadent; & filii eorum & filiæ morientur in fame, & reliquiæ eorum non erunt. Quoniam inducam mala ſuper inhabitantes in Anathoth, in anno viſitationis eorum. Figuraliter tunc nomen Anathoth aſſumitur. Totum autem Judaicum ſacramentum in eo eſt. Interpretatur quippe Anathoth, obedientia: quia ergo obedientia Dei in illo fuit, ſicut regnum ejus, & factum eſt de regno id, quod novimus prædictum: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*: nunc quoque viri, qui ſunt in Anathoth, hoc eſt, obedientia, quærunt animam, non Hieremiæ; neque enim hoc hiſtoria ulla commemorat, quia viri Anathoth quærunt animam ejus. Habemus Regnorum libros: meminit ibi Scriptura Hieremiæ; nihil tale conſcribitur. Habemus Paralipomenon; & ipſum, quod nunc interpretatur volumen Prophetæ, nihil locuti ſunt viri ab Anathoth: ſed Chriſti quærunt animam Domini mei, *Qui dicunt, non prophetabis in nomine Domini.* Legimus & hic a Judæis prohibitum, ne doceret Chriſtus: *Alioquin morieris in manibus noſtris. Ecce ego viſitabo in eis, juvenes eorum gladio cadent, & filii eorum & filiæ morientur fame.* Non Hieremiæ temporibus gladio occubuerunt; ſed poſt adventum Domini, tunc fames venit in eos, non fames panis, neque ſitis aquæ, ſed fames audiendi ſermonem Dei. Jam quippe apud eos ultra non dicitur: *Hæc dicit Dominus Deus omnipotens.* Iſta fames eſt prophetiæ ceſſantis in eis. Sed quid loquor de prophetis? Neque magiſtri, neque doctores in Judæa aliqui remanſerunt: & licet ſint innumerabiles, qui ſibi ſapientiam vendicent, non eſt jam ſermo Dei in eis. Completum eſt enim illud vaticinium: *Auferet Dominus a Judæa: & ab Hieruſalem validum & validam,*

προφητην, και ςοχαςην, και πρεσβυτερον, και πεντηκονταρχον, και θαυμαςον συμβυλον, και σοφον ἀρχιτεκτονα, και συνετον ἀκροατην. ὐκετι ἐςι παρ' αὐτοις δυναμενος ειπειν· ὡς σοφος ἀρχιτεκτων θεμελιον τεθεικα. μετεβησαν οἱ ἀρχιτεκτονες, ἠλθον ἐπι την ἐκκλησιαν, ἐθηκαν τον θεμελιον Ιησυν χριςον. τυτῳ ἐπῳκοδομησι και οἱ μετ' ἐκεινυς.

Εν λιμῳ ὐν ὁ λαος ἐκεινος ἐγκαταλελειμμενοι εἰσιν· ἐπαξω γαρ ἐπ' αὐτυς κακα, ἐπι τυς κατοικυντας Αναθωθ, ἐν ἐνιαυτῳ ἐπισκεψεως αὐτων. δικαιος εἰ κυριε, ὐτι ἀπολογησομαι προς σε. πλην κριματα με λαλησω προς σε. τι ὁτι ὁδος ἀσεβων ευοδυται; εὐθυνησαν παντες οἱ ἀθετυντες ἀθετηματα; ἐτι ζητυμεν, εἰ ἀγαθος ὁ θεος ἐςιν, τον νομον και τυς προφητας δεδωκως, ὁρωντες ὁτι ὁδος ἀσεβων ευοδυται, και ὐ κολαζει τυς ἀσεβεις. εὐθυνησαν παντες οἱ ἀθετυντες ἀθετηματα. αὐτοι οἱ κατα τυ δημιυργυ λεγοντες, δυσφημυντες αὐτον εὐθυνησαν, ἐφυτευθησαν, και ἐῤῥιζωθησαν, ἐτεκνοποιησαν καρπον. ποσος καρπος Μαρκιωντος τεκνοποιησαντος, ποσος Βασιλειδυ, ποσος Ουαλεντινυ; τυτο γαρ ἐςι το περι των ἀσεβων προφητευομενον και λεγομενον ἐν τῳ· ἐτεκνοποιησαν, και ἐποιησαν καρπον. ἐγγυς εἰ συ τυ ςοματος αὐτων, πορρω δε ἀπο των νεφρων αὐτων. ὀνομαζουσι το Ιησυ ὀνομα, ὐκ ἐχουσι δε τον Ιησουν. ὐ γαρ ὁμολογουσιν αὐτον ὡς χρη. και συ κυριε γινωσκεις με. εἰδες με. ἐδοκιμασας την καρδιαν μυ ἐναντιον συ· ἁγνισον αὐτους εἰς ἡμεραν σφαγης αὐτων. τι ποιησω ἱνα ταυτα σαφηνισω; τας κολασεις ἁγνισμον λεγει των κολαζομενων· ἁγνισον γαρ αὐτους εἰς ἡμεραν, φησι, σφαγης αὐτων. δια του σφαγηναι αὐτους ἁγνισον αὐτους· ὀν γαρ ἀγαπᾳ κυριος παιδευει, μαςιγοι δε παντα υἱον ὀν παραδεχεται.

Εως

virtutem panis, & virtutem aquæ, gigantem fortem, & bellatorem, & judicem, & prophetam, & arbitrum, & seniorem quinquagenarium, & admirabilem conciliatorem, & sapientem architectum, & intelligentem auditorem. Jam non est apud eos, qui possit dicere: *Quasi sapiens architectus fundamentum posui.* Migraverunt ab eis architecti, venerunt ad ecclesiam, posuerunt fundamentum Jesum Christum. Huic superædificant, quicumque post eos crediderunt.

5. In fame ergo ille populus derelictus est: *Adducam quippe mala super inhabitantes Anathot, in anno visitationis eorum. Justus es Domine, quia excusabo me apud te. Verumtamen judicia loquar ad te. Quid est, quod via peccatorum prosperatur? Abundaverunt omnes, qui spreverunt contemnentes.* Quæramus, an bonus sit Deus, qui legem, prophetasque largitus est, videntes, viam impiorum prosperari, & nihil eos ab eo pro merito sustinere. Abundaverunt enim omnes, qui spreverunt contemnentes, ii, qui adversum conditorem rabidis faucibus latrant, qui eum blasphemis sermonibus criminantur. *Abundaverunt, plantati sunt, & radicem miserunt; procreaverunt filios, & fecerunt fructus.* Quantos fructus Marcion fecit procreans filios infidelitatis? quantos Basilides? quantos Valentinus? De his quippe væ prophetat, dicens: *Procreaverunt filios, & fecerunt fructum. Prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum.* Nominant Jesum, & non habent eum; neque enim illum confitentur ut Christum. *Et tu, Domine, nosti, & probasti cor meum in conspectu tuo. Sanctifica illos in die interfectionis eorum.* Quid faciam, ut hoc exponam? Tormenta sanctificationem vocat eorum, qui torquentur. *Sanctifica quippe eos*, ait, *in die interfectionis eorum*; id est, per hoc, quod interficis eos, sanctifica eos. *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit.*

Εως ποτε πενθησει ἡ γη, και ὁ χορτος τȣ ἀγρȣ ξηρανθησεται ἀπο κακιας των κατοικουντων ἐν αὐτῃ; ὡσπερ εἰ ἐμψυχȣ της γης, και ἐνταυθα διαλεγεται ὁ προφητης, λεγων την γην πενθειν δια την κακιαν των ἐπιβαινοντων ἐπ' αὐτην. καθ' ἑκαςον ȣ̓ν ἡμων ἡ γη ἠτοι πενθει ἠ εὐφραινεται. ἡ γαρ πενθει ἀπο κακιας των ἐνοικουντων ἐν αὐτῃ, ἠ εὐφραινεται ἀπο χρηςοτητος. ἐφ' ἑκαςȣ ȣ̓ν ἡμων αὐτο το ςοιχειον ἠ εὐφραινεται, ἠ πενθει. εἰ δε ἡ γη, ταχα και τα λοιπα ςοιχεια· ὁμοιως ἐρω· και ὑδωρ, και ὁ ἐπι τȣ ὑδατος τεταγμενος ἀγγεγελος, ἱνα διηγησωμαι και την γην πενθουσαν· ȣ̓ γαρ τουτο το σωμα ἡ γη πενθει ἀπο των κατοικουντων ἐν αὐτῃ, ἀλλα νοει μοι προς τῃ διαταξει τȣ παντος τεταγμενον τινα ἀγγελον ἐπι της γης, και ἀλλον τεταγμενον ἐπι των ὑδατων, και ἀλλον ἐπι τȣ ἀερος, και τεταρτον ἐπι τȣ πυρος. ȣ̓τως ἀναβα μοι τῳ λογῳ ἐπι την διαταξιν πασαν την ἐν ζωοις, την ἐν φυτοις, την ἐν τοις ȣ̓ρανοις, ἀςροις, ἀγγελος τις τετακται, και ἐπι τȣ ἡλιȣ, και ἐπι της σεληνης, ἀλλος και ἐπι των ἀςρων· ȣ̓τοι δη οἱ ἀγγελοι μεθ' ὡν ἐσμεν, ὁσον ἐσμεν ἐπι γης, ἠτοι ἐυφραινονται, ἠ πενθουσιν ἐφ' ἡμιν, ὁταν ἁμαρτανωμεν. πενθει, φησιν, ἡ γη ἀπο των κατοικουντων ἐν αὐτῃ. ὁμωνυμως εἰπε τον ἀγγελον γην αὐτῃ τῃ γῃ. ὡσπερ γαρ το χειροποιητον ἐπικαταρατον αὐτο το ἀψυχον, ἀλλ' εἰρηται χειροποιητον το προσκαθεζομενον τῳ ἀψυχῳ ἀγαλματι, και χρηματιζον ἐκεινῳ τῳ ὀνοματι· ȣ̓τως δη ἐρω και γην λεγεσθαι τον ἐπι γης τεταγμενον ἀγγελον, και ὑδωρ λεγεσθαι τον ἐπι ὑδατος τεταγμενον ἀγγελον, καθ' ὁ λελεκται· εἰδοσαν σε ὑδατα ὁ θεος, εἰδοσαν σε ὑδατα, και ἐφοβηθησαν, και ἐταραχθησαν ἀβυσσοι. πληθος ἠχȣς ὑδατων φωνην ἐδωκαν αἱ νεφελαι· και γαρ τα βελη σȣ διαπορευονται·

Εγκαταλελοιπα τον οἰκον μȣ. ἀφηκα την κληρονομιαν μȣ. ἐδωκα την ἠγαπημενην ψυχην μȣ εἰς χειρας ἐχθρων αὐτης. ἰδε μοι τον ἐν μορφῃ θεȣ ὑπαρχοντα ὀντα ἐν τοις ȣ̓ρανοις. ἰδε αὐτȣ τον οἰκον ὑπερȣρανιον. εἰ

βȣλει

6. *Quousque lugebit terra, & fœnum omne agri arescet a malitia habitantium in terra?* Quasi animal sit terra, sic nunc loquitur Prophetæ, dicens, lugere eam, quando mali sunt habitatores, qui in ea commorantur. Per unumquemque enim nostrum terra, aut lætatur in virtutibus accolarum, aut luget in vitiis. Si autem terra, consequenter & elementa cætera, ex quibus & aqua, idest, angelus, qui super aquam constitutus est. Neque enim aliter possum lugentem terram exponere, seu lætantem: nec sensus recipit, ut insensibile corpus sentire credamus: nisi ut intelligamus, omnibus rebus angelos præsidere, tam terræ & aquæ, quam aëri & igni, idest, principari elementis, & hoc ordine pervenire ad omnia animalia, ad omne germen, ad ipsa quoque astra cœlestia. Alius angelus præpositus est terris: atque ita omnes ii angeli, cum quibus versamur in terra, gaudent, quando juste agimus: quando peccavimus, lugent. *Lugebit terra ab omnibus inhabitantibus in ea.* Eodem nomine angelum terræ appellant, quo ipsa nuncupatur. Quomodo enim hoc, quod manu factum est, cum maledicatur, maledicitur & ipse, qui fecit illud, non quod maledictum sit, quod anima ac sensu careat, sed idem dicitur maledictus, qui affligeret insensibili simulacro, eodem vocatus nomine, quo vocatur id, quod manufactum est: sic & nunc terra appellatur is angelus, qui præpositus est terræ. Nec hoc tantum accipias in terra; & aquæ etiam angelus ejus vocabulo nuncupatur, juxta illud, quod in alio loco dicitur: *Viderunt te aquæ, & timuerunt, turbata sunt abyssi. Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes; etenim sagittæ tuæ transierunt.*

7. *Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum ejus.* Vidi mihi eum, qui in forma Dei consistebat in cœlis. Vide domum ejus, thronos, & excelsas quasque virtutes.

βυλει και ὑψηλοτερον ἰδειν, ὁτι ἐγω ἐν τω πατρι. ἰδε αὐτε οἰκον ὀντα τον Θεον. καταλειπει τον πατερα και την μητερα την ἀνω Ιερυσαλημ, και ἐρχεται εἰς τον περιγειον τοπον, και φησιν, ἐγκαταλελοιπα τον οἰκον μυ, ἀφηκα την κληρονομιαν μυ. ἐκεινη γαρ ἠν ἡ κληρονομια αὐτυ, τα χωρια τα μετα των ἀγγελων, ἡ ταξις ἡ μετα των ἁγιων δυναμεων. ἐδωκα την ἠγαπημενην ψυχην μυ εἰς χειρας ἐχθρων αὐτης. παρεδωκεν αὐτυ την ψυχην εἰς τας χειρας των ἐχθρων της ψυχης, εἰς χειρας Ιυδαιων των ἀποκτειναντων αὐτον, εἰς χειρας ἀρχοντων συναχθεντων κατ' αὐτυ, εἰς χειρας βασιλεων· ὁτε παρεισησαν οἱ βασιλεις της γης, και οἱ ἀρχοντες συνηχθησαν ἐπι το αὐτο κατα τυ κυριυ, και κατα τυ χριςυ αὐτυ.

Εγενηθη ἡ κληρονομια μυ ἐμοι ὡς λεων ἐν δρυμῳ. αὐτη ἐπι γης κληρονομια αὐτυ ἠν κεκληρονομηκεν, ἐπεθηριωθη προς αὐτον, και γεγονεν ἡ κληρονομια Ιυδαιοι, ἐξαγριωθεντης κατ' αὐτυ ὡς λεων ἐν δρυμῳ. ὐ θαυμασον εἰ τοτε ἐγενετο ἡ κληρονομια αὐτυ ὡς λεων ἐν δρυμῳ. νυν ἐτι ἐν δρυμῳ λεοντες εἰσι καταθηματιζειν θελοντες τον Ιησυν, και δυσφημυντες αὐτον, και ἐπι βυλευοντες τοις πιςευυσιν εἰς αὐτον. ἐγενηθη ὐν ἡ κληρονομια μυ ἐμοι ὡς λεων ἐν δρυμῳ. ἐδωκεν ἐπ' ἐμε την φωνην αὐτης· δια τυτο ἐμισησα αὐτην. μη σπηλαιον ὑαινης ἡ κληρονομια μυ; προφητευει περι της κληρονομιας ταυτης· ἡ κληρονομια μυ μητι σπηλαιον ὑαινης της ἀγριωτατης, της νεκροβορυ, της περι τα μνημεια, της ἐσθιυσης τα θνησιμαια σωματα; μη σπηλαιον ὑαινης ἡ κληρονομια μυ ἐμοι; ὡς σπηλαιον, ἐπ' αὐτην κυκλῳ αὐτης βαδιζετε. ἐπει τοιυτοι γεγονασι, κελευω ὑμιν τοις ἀγγελοις ἱνα βαδιζητε και συναγαγητε τα θηρια, και παραδωτε αὐτυς τοις θηριοις. βαδιζετε και συναγαγετε τα θηρια τυ ἀγρυ, και ἐλθετωσαν τυ φαγειν αὐτην. ἐλιλυθεν τα θηρια τυ ἀγρυ διεθηριειν τον λαον ἐκεινον. βλεπετε αὐτων τας καρδιας διεθηριωμενας ὑπο των δυναμεων των ἀντικειμενων. εἰ ἐκεινων ὁ Ιησυς ὐκ ἐφεισατο, ἀλλα εἰπε,

βαδι-

ites. Si autem vis aliquid ſublimius intelligere proter hoc, quod ait: *Ego in Patre, & Pater in me;* ide domum ejus patrem Deum. Relinquit patrem ium, & matrem ſuam cœleſtem Hieruſalem, venitue in hunc terrenum locum, & ait: *Reliqui domum eam, dimiſi hereditatem meam.* Illa erat hereditas ejus oſſeſſiones angelicæ, & ſanctarum ordo virtutum. *Jedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum.* Tradidit animam ſuam in manus inimicorum ſuorum, n manus Judæorum interficientium eum, in manus rincipum congregatorum adverſum ſe, in manus egum, quoniam *adſtiterunt Reges terræ, & principes conenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus.*

8. *Facta eſt hereditas mea mihi, ſicut leo in ſylva.* ſta, quæ ſuper terram erat, hereditas ejus, quam bi elegerat in poſſeſſionem, quæ pars ejus fuerat, fferata eſt adverſus eum, & facta eſt hereditas ejus, l eſt, Judæi, quaſi leo in ſylva. Nec mirandum ſt, ſi tam truci belluæ comparata ſit: usque ad præentem diem leones ſunt in ſylva, anathematizantes Dominum Jeſum, & blaſphemantes illum, & inſiiantes credentibus nomini ejus. *Facta eſt hereditas ea mihi ſicut leo in ſylva. Dedit ſuper me vocem ſuam, leo odivi eam. Numquid ſpelunca eſt hyænæ hereditas ea mihi?* De ſua hereditate prænuntiat, quod ſpeunca hyænæ futura ſit, beſtiæ rabidæ & ferocis, ortuorum cadaveribus viventis, quæ ſemper ſepulhris & oſſibus incubat. *Numquid ſpelunca hyænæ hereditas mea mihi, aut ſpelunca in circuitu ejus?* Quoiam tales ſunt, impero vobis, angeli, ut eatis, & ongregetis beſtias, & tradatis eos ad dilacerandum. *Ite, congregate beſtias agri, veniant, & manducent eos.* Venerunt beſtiæ agri, devoraverunt populum Judæoum. Vide exeſa corda omnium a fortitudinibus contrariis. Si illis Deus non pepercit, ſed ait: *Ite, congregate*

βαδίζετε, συναγετε τα θηρια, ποσῳ πλεον ἡμων ἐ φεισεται; ἐαν μη ποιωμεν τον νομον τυ θευ, τον λογον τυ ευαγγελιυ, ἐρει παλιν· βαδισατε, συναγαγετε τα θηρια, και παραδοτε αὐτην. ἀλλ' ἡμεις παῤῥησιαν ἐχομεν, ἱνα εἰπωμεν ἐν ταις εὐχαις· μη παραδῳς τοις θηριοις ψυχην ἐξομολογημενην σοι. ἐξομολογησωμεθα περι των παραπτωματων μετανοουντες, και τοις θηριοις ἐ παραδοθησομεθα, ἀλλ' ἀγγελοις ἁγιοις τιθηνοις ἐσομενοις, ἐπι κολπων βασαζυσι, μεταβιβαζυσιν ἡμας ἀπο τυ αἰωνος τυτυ ἐπι τον μελλοντα ἐν χριςῳ Ιησυ, ᾧ ἐςι το κρατος και ἡ δοξα εἰς τυς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιέ.

Εἷς το· Δι' ἐμε ἀφανισμῳ ἠφανισθη πασα ἡ γη· και εἰς το· περιζωμα.

Τις ἐσιν ὁ λεγων. δι' ἐμε ἠφανισθη ἀφανισμῳ πασα ἡ γη; ὁ χριςος ταυτα φησιν, ἑ προ της ἐπιδημιας πολλα μεν γεγενηται ἁμαρτηματα τῳ λαῳ, ἀλλ' ἑ τοιαυτα, ὡςε αὐτυς παντα ἐγκαταλειφθηναι, και εἰς αἰχμαλωσιαν πολυχρονιον παραδοθηναι. ὁτε δε πληρωσαν το μετρον των πατερων αὐτων, και προσεθηκαν ἀνηρηκεναι τυς προφητας, και δεδιωκεναι τυς δικαιυς, τυ ἀποκτειναι τον χριςον τυ θευ, τοτε γεγενηται το, ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων. και δι' αὐτον ταυτα πεπονθασι, και ἀφανισμῳ ἠφανισθη πασα ἡ γη.

Εἰ δε και ὑψηλοτερον ἀκυσαι βυλει τυ, δι' ἐμε ἐφανισθη ἀφανισμῳ πασα ἡ γη· ἰδε την ἐν σοι γην τινα τροπον

regate beſtias, quanto magis nobis non parcet? Si ion fecerimus legem ejus, ſi ſermonem evangelii ieglexerimus, rurſum dicet: *Ite, congregate beſtias, ℣ tradite eos.* Sed nos confidamus in Domino, & in ›ratione dicamus: *Ne tradas beſtiis animam confitentem ibi.* Agamus pœnitentiam ſuper peccatis noſtris, ›onfiteamur delicta, quæ fecimus, & beſtiis non tralemur: quin potius angeli venient, qui nos in ſinu uo geſtantes de terrenis locis ad cœleſtia transferant, k de præſenti ſæculo in perpetuam collocent æterniatem, in Chriſto Jeſu, cui eſt gloria & imperium n ſæcula ſæculorum, Amen.

HOMILIA XI.

(Juxta Hieronymum VII.)

De eo, quod ſcriptum eſt: *Exterminata eſt exterminio omnis terra.* Et in iſtud: *Cinctorium.*

EODEM INTERPRETE.

1. Quis eſt iſte, qui dicit: *Propter me exterminata eſt exterminio omnis terra?* Chriſtus hæc loquitur: nam ante adventum ejus multa quidem pec:ata fuerunt in populo Iſrael, ſed Dominus veniens ›rohabuit talia, ut penitus relinquerentur, & in lonam traderentur captivitatem. Quando autem com›leverunt menſuram patrum ſuorum, & addiderunt id occiſionem prophetarum, perſecutionemque juſtorum, & Salvatoris interfectionem, tunc comple:um eſt: *Dimittetur vobis domus veſtra deſerta.* Et quia iſte ab eis, quæ in evangelio ſcripta ſunt, paſſus eſt; idcirco nunc dicitur: *Exterminio exterminata eſt omnis terra.*

2. Quod ſi ſubtilius volueris intelligere: *Propter me exterminata eſt exterminio omnis terra*: conſidera eam,

quæ

πον ἠφανισθη ἐλθοντος τυ Ιησυ, ἐφανισθη γαρ νεκρωθεντων των μελων των ἐπι γης, και ουκετι ἡ γη ἐργαζεται τα ἑαυτης· ουκετι γινεται παρα τῳ δικαιῳ τα ἐργα της σαρκος, οις ἐθαλεν ἡ σαρξ. ουκετι πορνεια, ουκετι ακαθαρσια, ουκ ασελγεια, ουκ ειδωλολατρια, ου φαρμακεια, και τα λοιπα. και ὁ σωτηρ δε λεγει· μη νομιζητε ὁτι ἠλθον βαλειν ειρηνην, αλλα μαχαιραν· αληθως γαρ πριν μεν ἐλθη, μαχαιρα ουκ ἠν ἐπι της γης, ουδε ἡ σαρξ ἐπεθυμει κατα τυ πνευματος, ουδε το πνευμα κατα της σαρκος· ὁτε δε ἠλθε, και διδαγματα τινα μεν ἐστι της σαρκος, τινα δε τυ πνευματος, ἡ διδασκαλια ὡσπερ μαχαιρα γεγενημενη ἐν γῃ διειλε την σαρκα και την γην ἀπο τυ πνευματος· και ἠφανισθη μεν ἡ γη, ὁτε την νεκρωσιν Ιησυ ἐν τῳ σωματι περιφερομεν, και ουκετι ζωμεν κατα σαρκα, αλλα παντα εἰς το πνευμα, ἱνα μη θερισωμεν φθοραν ἐκ της σαρκος, αλλ' ἀπο τυ πνευματος ζωην αἰωνιον.

Λεγεται δε τοις ἁμαρτησι· σπειρατε πυρυς, και ακανθας θεριζετε· καὶν γαρ ἐν τοις ἁγιοις τυ θευ ὁμιλωσιν, οἱ μη καλως αὐτοις ὁμιλυντες, μηδε ὁν δει τροπον βιυντες, μηδε πιστευοντες, σπειρυσι πυρυς, και θεριζυσιν ακανθας· μαλιστα δε ἐστι κατανοησαι ἐπι των ἑτεροδοξων ἐντυγχανοντον ταις γραφαις, και ακανθας ουκ ἀπο των γραφων, αλλ' ἀπο των ἰδιων ἐπινοιων θεριζοντων. οἱ κληροι αὐτων ουκ ωφελησυσιν αὐτυς. ταυτα και προ ἡμων ἀλλοι διηγησαντο. και ἐπειδη τυτ' ἀποδοκιμαζομεν αὐτων την διηγησιν, εὐγνωμονως φερομεν αὐτην εἰς μεσον, ουχ ὡς ἱερευοντες, αλλ' ὡς μεμαθηκοτες καλον μαθημα. ὑτος ὁ λογος ωφελησει και ὑμας και ἡμας, ἐαν προσεχωμεν τῳ γεγραμμενῳ, οἱ δοκυμεν εἰναι ἀπο κληρυ τινος προκαθεζομενοι ὑμων, ὡστε τινας θελειν ἠκειν ἐπι τον κληρον τυτον. ἰστε δε ὁτι ου παντως ὁ κληρος σωζει. πολλοι γαρ και πρεσβυτεροι

ἀπολων-

quæ in te est, quomodo exterminata sit terra, & tunc videbis, post adventum Jesu Christi impleta esse, quæ dicta sunt, mortificatis membris nostris super terram, cum jam non operetur terra opera sua, non fiant apud justum ea, quibus antea caro fovebatur, non fornicatio, non immunditia, non adulterii luxuria, non idolorum servitus, non veneficia. Dominus loquitur: *Quid putatis, quia veni pacem mittere super terram? Non veni pacem mittere, sed gladium.* Vere, antequam descenderet, non erat gladius super terram, neque caro concupiscebat adversus spiritum; neque spiritus adversus carnem. Quando autem venit, & edocti sumus, quæ carnis, quæve sint spiritus, & doctrina ejus quasi gladius immissus divisit carnem, id est, terram a spiritu, & exterminavit eam, quia mortificationem Jesu Christi circumferimus in corpore nostro, & non vivimus ultra juxta carnem, vivit autem spiritus; & seminamus non in carne, sed in spiritu, ut non metamus corruptionem de carne, sed de spiritu vitam æternam.

3. Dicitur autem peccatoribus: *Seminatis triticum, & spinas metitis.* Qui enim neque juxta voluntatem scripturarum, neque juxta fidei veritatem profert eloquia Dei, seminat triticum, & metit spinas. Hoc hæretici faciunt, qui legunt scripturas, & spinas non de libris sanctis, sed de propriis sensibus metunt. *Cleri eorum non proderunt eis.* Hæc ante me alii exposuerunt; & quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eandem profero, non quasi ipse repererim, sed reperta jam repetens, ut mihi pariter, vobisque conducat: si tamen, quæ dicenda sunt, intentus animus excipiat. Nos, qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præsidemus in tantum, ut quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, nosse debetis, non statim in eo esse salvandos, quia clerici sumus; multi

ἀπολυνται, πολλοι και λαϊκοι μακαριοι ἀποδειχθησονται. ἐπει ὐν τινες εἰσιν ἐν κληρῳ ὐχ ὑτως βιωντες, ὡς ὠφεληθηναι και κοσμησαι τον κληρον· δια τυτο, φασιν οἱ διηγησαμενοι, γεγραπται· οἱ κληροι αὐτων ὐκ ὠφελησουσιν αὐτους· το γαρ ὠφελων ὐκ αὐτο το καθεσθαι ἐν πρεσβυτερειῳ ἐστιν, ἀλλα το βιων ἀξιως τυ τοπυ ὡς ἀπαιτει ὁ λογος. ἀπαιτει και ὑμας βιων ὁ λογος καλως, και ἡμας· ἀλλ' εἰ δει ὑτως εἰπειν· δυνατοι δυνατως ἐταθησονται. πλειον ἐγω ἀπαιτυμαι παρα τον διακονον, πλειον ὁ διακονος παρα τον λαϊκον. ὁ δε την παντων ἡμων ἐγκειχειρισμενος ἀρχην αὐτην την ἐκκλησιαστικην, ἐπι πλειον ἀπαιτειται. δια τυτο ὁ πεπιστευμενος τα μεγαλα ὁ ἀποστολος, ἀκυετε, φησιν· ὑτως ἡμας λογιζεσθω ἀνθρωπος ὡς ὑπηρετας χριστυ, και οἰκονομυς μυστηριων θευ. ὁ δε λοιπον ζητειται ἐν τοις οἰκονομοις, ἱνα πιστος τις ἐυρεθῃ. και ὑτως σπανιον ἐστιν ἐυρεθηναι οἰκονομον πιστον, και καλον. Ιησυς ὁ εἰδως τα παντα πριν γενεσεως αὐτων λεγει· τις ἀρα ἐστιν ὁ πιστος οἰκονομος και φρονιμος, ὁν κατασησει ὁ κυριος αὐτυ ἐπι της οἰκιας αὐτυ, διδοναι ἐν καιρῳ το σιτομετριον τοις δυλοις αὐτυ; εἰτα μεμφεται τινας οἰκονομυς, και λεγει· ἐαν δε ἀρξηται ὁ κακος δυλος λεγειν· χρονιζει μυ ὁ κυριος ἐρχεσθαι· και ἀρξηται τυπτειν τυς συνδυλυς αὐτυ, και τας παιδισκας, ἐσθιειν τε, και πινειν, και μεθυσκεσθαι· ἥξει ὁ κυριος τυ δυλυ ἐκεινυ ἐν ἡμερᾳ, ᾗ ὐ προσδοκᾳ, και ἐν ὡρᾳ, ᾗ ὐ γινωσκει, και διχοτομησει αὐτον, και το μερος αὐτυ μετα των ἀπιστων θησει. ταυτα μεν εἰς το· οἱ κληροι αὐτων ὐκ ὠφελησουσιν αὐτους.

Ιδωμεν δε και ἐξης ἐπι πληξιν ἀναγκαιαν, ἡν καλον εἰς τον ἠθικον τοπον ἀναλαβειν λεγουσαν· αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων, ἀπο ὀνειδισμυ ἐναντιον κυριυ.

ἐστι

enim & presbyteri pereunt, & laici beatiſſimi reperiuntur: ſed ſi ordinem clericatus & mereamur pariter, & habeamus. Quia igitur ſunt quidam clerici non ita viventes, ut & ipſi ex ordine capiant fructum, & ornamento ſuæ ſint dignitati; idcirco aiunt, qui expoſuerunt Prophetam nunc dicentem: *Cleri eorum non proderunt eis;* utilitas quippe clericatus non in eo, ſi aliquis in agmine ſedeat presbyterorum, ſed ſi juxta locum ſuum, & juxta præcepta Domini dignus incedat. Verum, chariſſimi, nolite putare, hoc tantum de nobis eſſe dictum: & nos & vos commonet divina majeſtas, ut juxta ſcripturarum præcepta vivamus, & ſi ſic expedit dicere: *Potentes potenter tormenta patientur.* Plus a me exigitur quam a diacono; plus a diacono quam a laico. Qui vero totius eccleſiæ arcem obtinet, pro omni eccleſia reddet rationem. Propter hoc apoſtolus Paulus (videlicet ut is, cui fuerant multa commiſſa) aiebat: *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores ſacramentorum Dei. Hic jam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur.* In tantum rarum eſt bonum diſpenſatorem invenire, ut Jeſus, qui, antequam orirentur ea, quæ erant futura, cognoverat, loqueretur: *Quis putas eſt fidelis diſpenſator & ſapiens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, dare in tempore cibaria conſervis ſuis?* Et poſt puſillum cauſatus de quibusdam diſpenſatoribus intulit, dicens: *Si autem incipiat malus ſervus dicere: Moratur Dominus meus venire; & cœperit cadere ſervos & ancillas, & comedere, & bibere, & inebriari, venit Dominus ſervi illius in die, qua non ſperat, & hora, qua neſcit, & dividit illum, & partem illius cum infidelibus ponit.* Hæc in eo, quod ſcriptum eſt: *Cleri eorum non proderunt eis.*

4. Videamus autem & reliquis neceſſariam correptionem, quam, ut mihi videtur, in morali loco debemus accipere: *Confundimi a gloriatione veſtra, ab*

ἐστι τινα, ἐν οἷς καυχωμεθα δια την ἀνοιαν, ὐκ ὑσιν καυχησεως ἀξιοις· οἱον ἐαν καυχησηται τις, ὁτι πλὐσιος ἐστι, και πολλα κεκτηται, λεγοιτ' ἀν προς αὐτον· αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἐαν καυχησηται τις ἐπι εὐγενεια ταυτη τη ἐκτος, λεχθησεται προς αὐτον. αἰχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἐαν καυχησηται τις ἐπι πολυτελεια ἱματιων, ἐπι οἰκοδομη οἰκιας πλυσιως κατεσκευασμενης, ἀλλοτρια ἐστιν ἡ καυχησις καυχησεως ἁγιων· διο λεχθησεται προς τον τοιυτον, αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἀκυε τυ λογυ τυ προφητυ Ιερεμιυ κελευοντος ἡμας μη καυχασθαι· μηδε ὁ σοφος ἐπι τη σοφια αὐτυ, μηδε ὁ ἰσχυρος ἐν τη ἰσχυϊ αὐτυ, μηδε ὁ πλυσιος ἐν τῳ πλυτῳ αὐτυ, ἀλλα ἐν τυτῳ καυχασθω ὁ καυχωμενος, συνιειν και γινωσκειν, ὁτι ἐγω εἰμι κυριος. θελεις καυχασθαι, και καυχωμενος μη ἀκυσαι, αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων; καυχησαι ὡς ἀποστολος, και εἰπε· ἐμοι δε μη γενοιτο καυχασθαι εἰ μη ἐν τῳ σαυρῳ τυ κυριυ ἡμων Ιησυ χριστυ, δι' ὑ ἐμοι κοσμος ἐσαυρωται, κἀγω τῳ κοσμῳ. θελεις καυχασθαι, ἱνα μη ἐλεγχθης; αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἀκυε Παυλυ καυχωμενυ, και μανθανε, ὁταν λεγῃ· ἡδιςα ὐν καυχησομαι ἐν ταις ἀσθενειαις μυ, ἱνα ἐπισκηνωσῃ ἐπ' ἐμε ἡ δυναμις τυ χριςυ. ἀκυε οἱα καυχαται καυχηματα· ἐν κοποις περισσοτερως. τις δυναται ἡμων τυτο εἰπειν; ἐν φυλακαις ὑπερβαλλοντως, ἐν θανατοις πολλακις· ὑπο Ιυδαιων πεντακις τεσσαρακοντα παρα μιαν ἐλαβον. τρις ἐραβδισθην, ἁπαξ ἐλιθασθην, τρις ἐναυαγησα. μανθανομεν ὐν και καυχησεων εἰναι διαφορας· ὡς τινας μεν καυχησεις εἰναι αἰσχυνης ἀξιας, ἐφ' οἰς λεγοιτ' ἀν ἐκεινο το ἀποστολικον, και ἡ δοξα ἐν τη αἰσχυνη αὐτων· ἐφ' οἰς ἐδει αὐτυς αἰσχυνεσθαι, ἐπι τυτοις οἰονται δοξαζεσθαι.

Μετα ταυτα ἰδωμεν τα περι τυ περιζωματος. τα-δε γαρ λεγει κυριος· βαδιζε, και κτησαι σεαυτῳ περι-

ζωμα

opprobrio in conſpectu Domini. Multa ſunt, in quibus gloriantes inſipientiam noſtram oſtendimus. Verbi gratia: ſi qui in multis poſſeſſionibus gloriantur, dicit eis: *Confundimini a gloriatione veſtra.* Si qui gloriantur in generis nobilitate, dicitur ad eos: *Confundimini a gloriatione veſtra.* Si qui jactabundi incedunt ſuper precioſiſſimis veſtibus, ſuper domo multis exornata divitiis, aliena eſt quippe a gloriatione ſanctorum, dicitur ad eos: *Confundimini a gloriatione veſtra.* Verum hoc parum eſt. Audi, quid loquatur in Jeremia ſermo divinus, jubens, ut ne in ſapientia quidem noſtra gloriemur: *Ne glorietur*, inquit, *ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, nec dives in divitiis ſuis; ſed in iſto glorietur, qui gloriatur, intelligere & ſcire, quia ego ſum Dominus.* Vis gloriari, & gloriabundus non audire, *Confundimini a gloriatione veſtra?* Gloriare ut apoſtolus Paulus, & dic: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini mei Jeſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Vis gloriari, & non audire: *Confundimini a gloriatione veſtra?* audi Paulum gloriantem, & diſce, quid loquitur: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti.* Audi, quæ ſint gloriæ, in quibus ſe vir efferat: *In laboribus abundanter.* Quis hoc poteſt dicere? *In carceribus ſupra modum, in mortibus ſæpe; a Judæis quinquies quadragenas una minus accepi; ter virgis cæſus ſum; ſemel lapidatus ſum; ter naufragium paſſus ſum.* Diſcamus differentias gloriarum, & nonnullos eſſe, qui ſuper his glorientur, quæ rubore digna ſunt, quorum gloria eſt in confuſione. In his quippe gloriantur, quæ cum faciunt, latebras & ſecreta perquirunt.

5. Poſt hæc conſideremus, quid de cinctorio præceptum ſit. *Hæc dicit Dominus: Vide, & accipe tibi*

ζωμα λινεν, και περιθε περι την ὀσφυν σε, και ἐν ὑδατι διελευσῃ· και ἐκτησαμην το περιζωμα κατα τον λογον κυριε, και περιεθηκα περι την ὀσφυν με. και ἐγενηθη λογος κυριε προς με λεγων· λαβε το περιζωμα το περι την ὀσφυν σε, και ἀναςηθι, και βαδισον ἐπι τον Ευφρατην, και καταχρυψον αὐτο ἐκει ἐν τῃ τρυμαλιᾳ της πετρας. μετα ἡμερας τινας ἐρχεται ἐκει, και ευρισκει διασεσηπος τετο το περιζωμα. και ἐπιφερει ὁ κυριος δίδης ἀφορμην της ἑρμηνειας τε περιζωματος λεγων· καθαπερ κολλαται το περιζωμα προς την ὀσφυν τε ἀνθρωπε, ὑτως ἐκολλησα προς ἐμαυτον τον οἰκον τε Ισραηλ, και παντα τον οἰκον Ιεδα, φησιν ὁ κυριος· τε γενεσθαι μοι εἰς λαον ὀνομαςον, και εἰς καυχημα, και εἰς δοξαν, και ὐκ ἐισηκουσαν με. ὐκουν ὁ προφητης ἀντι τε Θεε περιλαμβανεται περιζωννυς περι την ὀσφυν αὐτε το περιζωμα το λινεν, ὡς ὁ θεος τον λαον· ἐκολλησα γαρ προς ἐμαυτον, φησι, τετον τον λαον, φησιν ὁ θεος, και οἱονει περιζωμα ὁ λαος γινεται τε Θεε· δια τι δε περιζωμα γινεται τε θεε περι την ὀσφυν αὐτε, ὁ δυναμενος ἀναγινωσκειν τον Ιεζεκιηλ, και ὁρων τον Θεον τῳ λογῳ οἱονει σωματοποιεμενον, και τινα μεν τροπον αὐτε τα ἀπο της ὀσφυος κατω ἐςι πυρ, ταδε ἀπο της ὀσφυος και ἀνω ἐςιν ἠλεκτρον, ἐρευνησατο τον λογον δια τι το κατω τε Θεε πυρ ἐςι τα ἀπο ὀσφυος και γενεσεως πραγματα, ταυτα πυρ ἐςι. παντα γαρ τα ἐν γενεσει χρηζει τε καθαρσιε τε ἀπο τε πυρος· παντα τα ἐν γενεσει, χρηζει της κολασεως. τα δε ἀνωτερω της ὀσφυος ὑπερβεβηκοτα την γενεσιν, ταυτα ἐςιν ὑλη ὡς ἐν κοσμῳ καταριωτατη και τιμιωτατη· λεγεται γαρ το ἠλεκτρον χρυσε εἰναι τιμαλφεςερον. ἐπει ὐν παραδειγμασι χρηται ἡ γραφη, ἱνα διδαξῃ τε Θεε το σωμα τῳ ἀνωτερω εἰναι τιμιωτερον, και το σωμα τῳ κατωτερω εἰναι ὑποδεεςερον, δια τετο εἰσηγαγε τον Θεον ἐκ πυρος και ἠλεκτρε συνεςηκοτα. και ὁτι σωμα τε θεε και αὐτο ἐν γενεσει, πυρ ἐςιν, ἑκαςος ἡμων ὐκ ἐσμεν το ἠλεκτρον· ἐαν δε ἀναβαινωμεν, και προκοπτωμεν· (δυνατον γαρ μεταβηναι ἀπο τε σημερον εἰναι ἐν τοις κατωτερω, ὡςε

γενεσθαι

cinctorum lineum, & circumda lumbos tuos, & per aquam non transibis. Et accepi cinctorium secundum verbum Domini ad me dicens: Accipe cinctorium, quod circa lumbos tuos est, & vade ad Euphratem, & absconde illud in caverna petræ. Post dies venit Propheta, & accepit cinctorium de loco, ubi infoderat illud, & ecce computruerat, quod nulli usui esset. Et ne quis juxta voluntatem animi sui de hoc loco sibi præsumeret intellectum, dans Dominus interpretationi occasionem, addidit, dicens: *Sicut enim adhæret cinctorium circa lumbos hominis, sic adglutinavi ad me domum Israel, & omnem domum Juda, ut essent mihi in populum nominatum, & in exultationem, & gloriam, & non obaudierunt me.* Igitur Propheta in loco pro Deo accipiatur, circumdans lumbos suos cinctorium lineum, id est, populum Deus. *Adglutinavi quippe*, ait, *ad me domum Israel;* & quodammodo cinctorium Dei homo justus efficitur. Quæres, quam ob causam? Lege Ezechielem, & intellige, quomodo Deus videatur in corpore, & quamobrem a lumbis ejus usque ad pedes ignis appareat, & a lumbis usque ad caput electrum: tunc poteris etiam præsentis scripturæ invenire rationem, quamobrem inferiores Dei partes igneæ sunt. Renes generatione, & lumbi igne censentur. Omnia quippe, quæ ex coitu, & voluptate sunt, indigent purgatione, & ipsa purgatio immixta est supplicio. Ea vero, quæ a renibus in superiora consurgunt, & libidinis opera sua virtute transcendunt, quasi quædam materia purior ad electri similitudinem referuntur. Dicitur quippe, electrum auro esse pretiosius. Quid igitur exemplis scriptura utitur, ut ostendat, supernum Dei corpus esse magnificum, & inferius vilius? Idcirco nunc introduxit Dominum ex igne & electro subsistentem. Ex quo unusquisque nostrum juxta exordium nativitatis suæ ad ignem refertur: juxta studium vero & profectum,

γενεσθαι τε θεε σωμα το ανωτερω) ἐσομεθα, διαβαντες το πυρ, ηλεκτρον το περι το σωμα τε θεε το ὑψηλοτερον.

Κολλα ἀν περι την ὀσφυν αὐτε το περιζωμα το λινεν. ἱνα τι; ἱνα δηλωθη, ὁτι ὁ λαος οἱονει σχεπη ἐχει τε θεε· προς γαρ τες βλομενες κατηγορειν τε θεε ἱσαται ὁ λαος, και ὡσπερει ὑπερασπιζει αὐτε και ὑκ ἐα τι ἀτοπον λεγεσθαι ἐν τοις περι τε θεε. ἐπαν δε ἁμαρτησωμεν, το περιζωμα τετο ἀποτιθεται, ὡς ὁ προφητης, και καταδικαζει αὐτο εἰς τον Εὐφρατην ποταμον, ἱνα ἐκει διαφθαρη· ὑτως ὁ ἁμαρτανων ἀποβαλλεται ἀπο της ὀσφυος τε θεε, και ἐκβληθεις ἐκβαλλεται εἰς τον Εὐφρατην ποταμον, τον της Μεσοποταμιας ποταμον, ὁπε οἱ Ασσυριοι ἐχθροι τῳ Ισραηλ, ὁπε οἱ Βαβυλωνιοι, και ἐκει διαφθειρεται. ὀντων γαρ τοσαυτων ποταμων, πεμπεται ὁ προφητης ἀπο της Ιεδαιας εἰς τον Εὐφρατην ποταμον, πραγματευσασθαι και ἀπαγαγειν περιζωματιον λινεν. δια τι δε και λινεν; ὁτι την γενεσιν ἐχει ἀπο γης· φυτον γαρ ἐστιν ἀνατελλον ἀπο γης, εἰτα μετα το γεωργηθηναι ξαινομενον, και πλυνομενον, και σμηχομενον, και πολλῃ ἐργασιᾳ γινομενον, ἱνα γενηται τοιετον ὡστε γενεσθαι περιζωμα, ἡ ὁτι δηποτε. και ἡμεις ἀν παντες την γενεσιν ἐχομεν ὡς περιζωμα τε θεε. και ἐχοντες την γενεσιν ἀπο της πολλης κατασκευης, χριζομεν ἱνα ξανθωμεν, ἱνα πλυνθωμεν, ἱνα το χρωμα της γης ἀποβαλωμεν· ἀλλο γαρ το της γενεσεως τε λινε χρωμα, ἀλλο το ἀπο της ἐργασιας. το μεν γαρ της γενεσεως τε λινε χρωμα μελανοτερον ἐστιν, ἀπο δε της ἐργασιας γινεται λαμπροτατον. τοιετον ἀν τι και ἐπι ἡμας τες ἐν γενεσει φθανει. μελανες ἐσμεν κατα την ἐν τῳ πιστευειν ἀρχην. διο ἐν ἀρχῃ τε ἀσματος των ἀσματων λεγεται· μελαινα εἰμι, και καλη, και Αἰθιοψιν ἡμεις κατ' ἀρχας την ψυχην ἐοικαμεν, εἰτα ἀποσμηχομεθα, ἱνα λαμπροτεροι γενωμεθα, κατα το· τις αὐτη ἡ ἀναβαινεσα λελευκανθισμενη; και γενωμεθα λι-

νεν

Dei corpus efficitur illud ſuperius, illud ex electro, ab igne nobis, a pœnis, a cruciatu, abſcedentibus.

6. Adjunge ergo circa lumbum tuum cinctorium lineum. Cur? ut oſtendatur populus regnum eſſe Dei. Adverſum eos quippe, qui volunt Dei accuſare providentiam, reſiſtit & protegit Dei ſui opera, nec ſinit aliquid indecens de majeſtate ejus narrari. Sed cum peccaverimus, ut cinctorium illud Prophetæ depoſuit, & abjecit illud in Euphratem fluvium, ut ibidem computreſceret: ſic & nos abjiciet a lumbis ſuis Deus, & projectos relinquet ad Euphratem fluvium Meſopotamiæ, ubi Aſſyrii habitant inimici Iſrael, ubi Babylonii, & ibi putreſcemus. Cur enim tantis in toto orbe fluminibus prætermiſſis, de Judæa ad Euphratem Propheta transmittitur, niſi ut ſacramentum juxta vim nominis doceat intellectum? Poſt hæc quærimus, quare cinctorium lineum dicatur. Linum ex terra naſcitur: nam cum ſemen ejus in humum fuerit abjectum, primum in gramine pullulat, deinde, ut infinita præteream, demeſſum transfertur domum, pectitur, lavatur, teritur, tunditur, & ingenti, ut ita dicam, opera excutitur, quo tale fiat, ex quo poſſit cinctorium componi, aut aliud quid in uſus neceſſarios coaptari. Et nos ergo univerſi, qui generationem habemus ex terra, ut linum, quod in cinctorium Dei pectitur, multa cura indigemus, ut pectamur, ut lavemur, ut colorem terræ abjiciamus. Alius quippe color generationis in lino eſt; alius cum fuerit opera mundatus. Generationis color obſcurior eſt, & nigrior, operis autem lucidior. Tale quid in exordio evenit: nigri enim ſumus, quando regeneramur, quando credimus, quando in Canticorum Cantico dicimus: *Nigra ſum & ſpecioſa.* Æthiopibus ſimilem habemus animam indecorem; abluimur, ut fiamus candidi, ut nitorem, qui

νων λαμπρον και καθαρον. εἰτα και πλεκομεθα ἐπι τὸ περιζωμα τȣ θεȣ, ὁταν ἀξιωμεν κολλαθαι τῳ θεῳ. ȣ̓κ ἀποτιθεται ἡμας ὁ θεος. ἀπεθετο τον πρωτον λαον, παντα τον οἰκον Ιȣδα, και τον οἰκον Ιερȣσαλημ. ἐγενετο εἰς το μη πρησθηναι ἐτι. ȣ̓κετι γαρ αὐτȣς περιζωννυται. ἡμας ἀντι ἐκεινων περιεζωσατο ὁ θεος· ȣ̔ γαρ ἀποβαλων το περιζωμα ἐμεινε γυμνος, ἀλλα ἀλλο περιζωμα ἑαυτῳ ὑφανε. τȣτο περιζωμα ἡ ἐκκλησια ἐστιν ἡ ἀπο των ἐθνων· ἥτις ἐσω, ὁτι εἰ των προτερων ȣ̓κ ἐφεισατο ὁ θεος, ποσῳ πλεον ȣ̓δε αὐτης ἁμαρτανȣσης φεισεται, ἐαν μη ἡ ἀξια της ὁσφυος τȣ θεȣ· ὁ δε κολλωμενος τῳ κυριῳ ἐν πνευμα ἐστιν ἐν χριστῳ Ιησȣ, ᾧ ἐστιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τȣς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιβ.

Εἰς το· Και ἐρεις προς τον λαον· ταδε λεγει κυριος ὁ θεος Ισραηλ· πας ὀσχος πληρωθησεται οἰνȣ. μεχρι τȣ· και καταξȣσιν οἱ ὀφθαλμοι ὑμων δακρυα, ὁτι συνετριβη το προβατιον τȣ κυριȣ.

Ὀ Προστασσεται ὁ προφητης λεγειν ἀπο θεȣ, ὀφειλει ἀξιον εἰναι τȣ θεȣ. ȣ̔ φανεται δε, ὁτι τȣτ' ἀξιον ἐστι τȣ θεȣ, μενοντων ἡμων ἐπι τȣ γραμματος· ὡστε εἰπειν ἀλλον τινα ἀχȣσαντα τȣ γραμματος, μωρια ἐστι ταυτα τα γραμματα· τȣτο δε ἐρει ψυχικος· ψυχικος γαρ ἀνθρωπος ȣ̔ δεχεται τα τȣ πνευματος τȣ θεȣ· μωρια γαρ αὐτῳ ἐστιν. ὁρα ȣ̓ν την λεξιν τι φησι. και ἐρεις προς τον λαον τȣτον· ταδε λεγει κυριος ὁ θεος Ισραηλ.

ἀξιον

nobis insitus ex natura non fuerat, diligentia consequamur, juxta illud, quod in eodem loco scribitur: *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata?* Et efficiamur linum candidum, purumque aqua. Ita cum digni fuerimus societate Dei, in cinctorium ejus plicamur, neque ab eo aliquando deponimur: si tamen candorem, quem nobis concesserat, semper habeamus. Cum itaque Judæi, & omnis domus Israel indigni extiterint Deo, & projecti sint ab eo, nobis pro illis accinctus est. Neque enim putandum est, cinctorium abjicientem mansisse incinctum: statim, ut illos projecit, alios sibi contexuit. Hoc cinctorium ecclesia est de gentibus congregata, quæ scire debet, quia, si prioribus non pepercit Deus, nec sibi parcet, si eum dereliquerit, si non fuerit digna lumbo ejus, si non adhærens Domino, unus spiritus fuerit in Christo Jesu, cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII.

(Juxta Hieronymum IX.)

De eo, quod scriptum est: *Omnis uter implebitur vino.* Usque ad illud: *Et deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini.*

EODEM INTERPRETE.

1. Quod a Deo Prophetæ jubetur, ut dicat, debet dignum esse imperio Dei. Sed non videtur dignum, si maneamus in littera, & nihil altius requiramus, in tantum, ut, si quis rudis auditor extiterit, dicat ineptum esse, scripturis, aurem accommodare, & ea cognoscere, quæ in eis lectitantur. Hoc est dictum animalis: *Animalis quippe homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.* Stultitia enim ei est.

Consi-

ἄξιον ἐστω κυριε τε θεε Ισραηλ· πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνε· και ἐσαι, ἐαν εἰπωσι προς σε· μη γινοντες ἢ γνωσομεθα, ὁτι πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνε; και οἱ ἀποκρινομενοι, ἐπι τε ῥητε ἐστωτες, ταυτα φασι, και λεγουσιν ἐγνωκεναι, ὁτι πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνε. εἰσιν ὧν ἀσκοι ἐλαιε πληρεμενοι, ἢ ἀλλης ὑγρας ὑσιας. ψευδονται ἀρα, ἢ γαρ πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνε· ὁπερ διηγησεως κατα το δυνατον ἡμιν τοιασδε τευξεται, ἐαν εἰδωμεν τας των οἰνων διαφορας, και τα λεγομενα περι αὐτων. και ἀκολεθως αὐτοις περι των ἀσκων ὁψομεθα ὁτι ἀληθες ἐστι το· πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνε. εἰτε γαρ ἀγαθος τις ἐστιν, ἵν' ὑτως ὀνομασωμεν, ἐν ἀσκοις ἀσκος, πληρωθησεται οἰνε κατα την ἑαυτε ἀγαθοτητα. εἰτε ἐστιν, ὡς ἐν συγκρισει ἀσκων, και τη κρισει τη περι αὐτων, μοχθηρος, και αὐτος κατα την μοχθηριαν αὐτε πληρωθησεται οἰνε μοχθηρε. πως ὧν ἐστιν ἀπο της γραφης λαβειν περι των διαφορων οἰνων; περι μεν των χειρονων τοιαυτα γεγραπται· ἐκ γαρ ἀμπελε Σοδομων ἡ ἀμπελος αὐτων, και ἡ κληματις αὐτων ἐκ Γομορρας. ἡ σαφυλη αὐτων σαφυλη χολης, βοτρυς πικριας αὐτοις· θυμος δρακοντων ὁ οἰνος αὐτων, και θυμος ἀσπιδων ἀνιατος. περι δε των κρειττονων. το ποτηριον σε μεθυσκον με ὡς κρατιστον. και ἡ σοφια συγκαλει ἐπι τον ἑαυτης κρατηρα λεγουσα· ἐλθετε, φαγετε τον ἐμον ἀρτον, και πιετε οἰνον, ὁν κεκερακα ὑμιν. ἐστιν ὧν οἰνος ἀπο Σοδομων, και ἐστιν οἰνος, ὁν ἡ σοφια χιρνησι. και παλιν· ἀμπελος ἐγενηθη τῳ ἠγαπημενῳ ἐν κερατι, ἐν τοπῳ πιονι πεφυτευμενη ὑπο τε θεε, ἡ καλεμενη ἀμπελος Σωρηκ, ἐκλεκτη τις ὡσα και θαυμαση. ἐστι δε τις και ἀμπελος Αἰγυπτιων, ἣν πατασσει ὁ θεος, κατα το γεγραμμενον, ὁτι ἐπαταξεν ὁ θεος ἐν χαλαζῃ την ἀμπελον αὐτων, και τας συκαμινες αὐτων ἐν παχνῃ.

Κατα-

ſideremus ergo Dei ſermonem, quid jubeat: *Et ad populum ſermonem iſtum; hæc dicit Dominus Deus l.* Quod dicit Dominus Deus Iſrael, dignum o ſit Domino Deo Iſrael: *Omnis uter implebitur Eritque, ſi dixerint ad te: Numquid cognoſcentes, on cognoſcimus, quia omnis uter implebitur vino?* reſpondentes, ſi tantum litteram ſequuntur, & nt, noſſe ſe, quia omnis uter implebitur vino, ntur. Non enim neceſſario ſequitur, ut omnes s impleantur vino. Sunt utres oleo pleni: ſunt a qualibet liquentis naturæ materia vacui, aut e non pleni. Dominus autem dicit, omnem m implendum vino: & populus reſpondit: *Nun- cognoſcentes non cognoſcimus, quia omnis uter imple- vino?* Quæ quidem juxta paupertatem ingenii ſic poterunt interpretari, ſi prius vini differen- proſpexerimus, ut tunc conſequenter tractemus, im eſſe, quod dictum eſt, quia omnis uter im- itur vino. Sive enim quis bonus eſt, ut ita lo- , inter utres uter, implebitur vino bonitatis ſuæ: malus juxta hoc, quod malus eſt, malo vino ebitur. Quomodo ergo poſſumus de ſcripturis pere differentias vini? Super malo vino iſta con- ta ſunt: *De vinea Sodomorum, & de Gomorrha, eorum uvæ fellis, botrus amaritudinis in eis, vene- draconum vinum eorum, & virus aſpidum inſanabile.* ono hæc dicuntur: *Calix tuus inebrians quam præ- s eſt?* Et ſapientia convocat ad craterem ſuum, ns: *Venite, manducate panes meos, & bibite vinum, miſcui vobis.* Eſt ergo vinum de Sodomis, & quod miſcuit ſapientia. Rurſumque: *Vinea fa- eſt dilecto in cornu, in loco uberi*, plantata a Deo, vocatur vinea Sorec, electa quædam inter omnes as, & mirabilis. Eſt autem alia vinea Ægyptio- , quam percutit Deus, ſecundum in quod ſcri- n eſt: *Percuſſit in grandine vineas eorum, & ficus n in gelu.*

2. Conſi-

Κατανοησον ὲν μοι παντας ἀνθρωπους εἰναι τροπικως νυν χωρητικους οἰνου. καὶ ὀνομαζω αὐτους, κατα τουτο ἀσκους λεγω, ὁτι ὁ μεν φαυλος πεπληρωται οἰνου ἀμπελων Σοδομων, πεπληρωται οἰνου Αἰγυπτιων, καὶ οἰνου των ἐχθρων του Ισραηλ· ὁ δε ἁγιος, καὶ ὠφελημενος πεπληρωται οἰνου ἀπο ἀμπελου Σωρηχ, καὶ οἰνου, περι ὑ γεγραπται· το ποτηριον σου μεθυσκον ὡς κρατιστον. καὶ παλιν πεπληρωται οἰνου ὁ ἁγιος, ἀφ' ὑ ἐκερασεν ἡ σοφια. ταυτα μεν ὲν νοησθω μοι κατα την κακιαν, καὶ την ἀρετην, ἱνα θεωρηθῃ το· πας ἀσκος οἰνου πληρουται. εἰ δε δει ἰδειν καὶ τας δια την κακιαν καὶ δι' ἀρετην, κολασεις μεν τας δια την κακιαν, ευλογιας δε καὶ ἐπαγγελιας τας δια την ἀρετην· παραξησωμεν ἀπο των ἱερων γραμματων, τινα τροπον αἱ κολασεις, καὶ αἱ ἐπαγγελιαι οἰονει λεγεται· λαβε το ποτηριον του οἰνου του ἀκρατου τουτου, καὶ ποτιεις παντα τα ἐθνη, προς ἁ ἐγω ἐξαποστελω σε προς αὐτους. Ιερεμιας ταυτα λεγει, ὡ ἐπιφερει· καὶ πιονται, καὶ ἐξεμεσονται, καὶ ἐκμανησονται, καὶ πεσουνται. ὀκουν τας κολασεις ὠνομασεν ἐνταυθα οἰνον ἀκρατον, ὁν πινουσιν οἱ ἀκρατου οἰνου, τουτεστιν, ἀκρατου κολασεως ἀξιοι· εἰσι δε καὶ ἀλλοι οἱ πινοντες κολασιν ὀκ ἀκρατον, ἀλλα κεκερασμενην· ποτηριον γαρ ἐν χειρι κυριου ἀκρατου πληρες κερασματος· ἐκλινεν ἐκ τουτου ἐις τουτο· πλην ὁ τρυγιας αὐτου ὀκ ἐξεκενωθη, πιονται παντες οἱ ἁμαρτωλοι της γης. εἰ θελεις καὶ ποτηριον ευλογιας ἰδειν, ὁ πινουσιν οἱ δικαιοι, ἠρκει μεν ὰν καὶ το της σοφιας, ἐφ' ὡ ἐλεγε· πιετε οἰνον, ὁν ἐκερασα ὑμιν· ἰδε δε μοι καὶ τον σωτηρα προς το πασχα ἀναβαινοντα ἐις ἀνωγαιον μεγα ἐστρωμενον, καὶ κεκοσμημενον, καὶ ἑορταζοντα μετα των μαθητων, καὶ διδοντα αὐτοις το ποτηριον, περι ὑ γεγραπται, ὀχ' ὁτι ἐκερασεν· ὁ Ιησους γαρ ευφραινων τους μαθητας ἀκρατω ευφραινει, καὶ λεγει αὐτοις· λαβετε, πιετε, τουτο μου ἐστι το αἱμα, το ὑπερ ὑμων ἐκχυνομενον ἐις ἀφεσιν ἁμαρτιων· τουτο ποιειτε, ὁσακις ἐαν πινητε, ἐις την ἐμην ἀναμνησιν. καὶ ἀμην λεγω ὑμιν· ὑ μη πιω αὐτο

ἀπο

2. Conſideremus ergo, omnes homines figuraliter capaces eſſe vini, nec aliud eis poſſumus nomen imponere, quam capaces vini, quam utrem, & dicere, quia nequam homo plenus ſit vino de vinea Sodomorum & Ægyptiorum, plenus vino inimicorum Iſrael: ſanctus vero & is, qui in virtutibus proficit, plenus ſit de vinea Sorec vino, de quo ſcriptum eſt: *Calix tuus inebrians quam præclarus eſt*, vino, quod miſcuit ſapientia. Et hæc quidem intellecta ibi ſint ſecundum nequitiam atque virtutem. Agnoſcamus, quomodo omnis uter implebitur vino. Si autem nequitia, ſeu virtutibus impleantur utres, conſequens eſt, ut ſuppliciis impleantur ob nequitiam, benedictionibus ob virtutem. Exhibeant ſacræ litteræ teſtimonium, quo pacto tormenta, ſeu repromiſſiones vinum nuncupantur. *Accipe calicem vini meri iſtius, & potabis omnes gentes, ad quas te mitto.* Jeremias autem hæc loquitur: ſuper quod infert: *Et bibent & venient & inſanient & cadent.* Igitur ſupplicia in præſenti loco vinum meracum nuncupavit. Quidam bibunt meraca vina, id eſt, meracis cruciatibus digni ſunt: alii autem bibunt ſupplicia: vina quidem non penitus meraca, ſed ex parte aliqua temperata: *Calix enim in manu Domini vini meri plenus mixto, & inclinavit ex hoc in illud, verumtamen en fæx ejus non eſt exinanita; bibent ex eo omnes peccatores terræ.* Si vis ad benedictionis calicem reſpicere, quem bibunt juſti, licet ſufficiat ſapientiæ teſtimonium, in quo ait: *Bibite vinum, quod miſcui vobis*; tamen vide Salvatorem aſcendentem die Paſchæ grande cœnaculum ſtratum atque mundatum, & agentem diem feſtum cum diſcipulis ſuis, illumque eis calicem propinantem, de quo in evangelio, quod miſcuerit eum, & ita tradiderit; Jeſus enim lætificans diſcipulos meracum eis poculum propinat, & dicit: *Accipite & bibite: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur in remiſſionem*

ἀπο τε νυν, ἑως αὐτο πιω μεθ' ὑμων καινον ἐν τη βασιλεια τε Θεε. ὁρας την ἐπαγγελιαν, το ποτηριον της καινης διαθηκης ὡσαν; ὁρας τας κολασεις ποτηριον οἰνε ἀκρατε; και ἀλλο εἰδος κολασεως ποτηριον κεκερασμενον ὡστε ἑκαστω κιρναθαι κατα την ἀξιαν των χρησης πραξεως ἀναμεμιγμενης μοχθηρα πραξει ἁ πιεται. νοει δε μοι τες μεν παντη ἀλλοτριες της θεοσεβειας, και μηδαμως προσεχοντας αὐτοις, ἀλλ' ὡς ἐτυχε ζωντας, πινοντας τον ἀκρατον οἰνον, περι ὡ παρεθεμεθα τα ἀπο τε Ιερεμια· τες δε μη παντη ἀποσαντας, και ἁμαρτωλες, ἀλλ' ἀξιες τε ποτηριε της καινης διαθηκης, ποιεντας ὁτε μεν χρησοτερας, ὁτε δε ἐναντιας πραξεις, οἰνον πινοντας ἀκρατε κερασματος. ἐκλινε γαρ ὁ Θεος ἐκ τετε εἰς τετο. πλην ὁ τρυγιας αὐτε ὐκ ἐξεκενωθη. νοει μοι το ποτηριον των ἀγαθων σε ἐργων ἐν τη μια χειρι τε θεε· εἰ δε βελη τολμηροτερον με εἰπειν· ἐσω ἐν τη δεξια χειρι τε Θεε το ποτηριον των χρησων ἐργων, ἐν τη ἀριστερα δε χειρι τε θεε το ποτηριον σε των ἁμαρτηματων. ὁταν ὡν μελλης κολαζεσθαι δια τα ἁμαρτηματα, ἐπει και χρησοτερα σοι ἐργα γεγενηται, ποτηριον ἐν χειρι κυριε ἐστιν οἰνε ἀκρατε πληρες κερασματος· και ἐκλινεν ἐκ τετε εἰς τετο, ἐκ τε ἐν τη ἀριστερα, εἰς το ἐν τη δεξια· ὡτε γαρ μονον δυνασαι πιειν το των ἀγαθων ποτηριον, ὡς ὡ μονον ἀγαθα ἐργα πεποιηκως. ὡτε δυνασαι πιειν μονον το των ἁμαρτηματων ποτηριον, χρησα γαρ σοι πεπρακται τινα. δια τετο ἐκλινεν ἐκ τετε εἰς τετο. κατα την ἀναλογιαν των ἐργων σε κιρναται σοι ὁ θυμος, και ἡ κολασις, ἱνα ἠτοι ὑδαρεστερον το της κολασεως ἡ σοι, ἡ βριμυτερον και ἐπιπινωτερον· κατα την ἀναλογιαν γαρ, ὡς προειπον, των ἁμαρτηματων συγκρινομενων τοις ἀγαθοις ἀμβλυνεται πως, ἡ ὐκ ἀμβλυνεται ὁ ἀπο τε ποτηριε της ὀργης ποσως διδομενης ἑκαστω των ἁμαρτηματων. ἐαν δε καλος και ἀγαθος ἡς ὁλος, λεγεις· ποτηριον σωτηριε ληψομαι, και το ὀνομα κυριε ἐπικαλεσομαι. πας ὡν ἀσκος, εἰτε καλος, εἰτε μοχθηρος πληρωθησεται οἰνε, και κατα την ἐπιτηδειοτητα τε ἀσκε οἰνος βληθησεται εἰς τον ἀσκον κατα τον λογον των ἐκταυθα

ὀνομα-

nem peccatorum. Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Et: *Amen dico vobis, non bibam illud amodo, donec bibam illud vobiscum novum in regno Dei.* Vides calicem novi Teſtamenti? Vides calicem ſuppliciorum, quem ſupra expoſuimus, vini meri plenum eſſe? Eſt & alius calix, qui pro compenſatione bonorum actuum, ſeu malorum tibi miſcetur & traditur. Intellige enim mihi eos, qui penitus a pietate diſcedunt, & ex omni parte religioni adverſantur, in tantum, ut fortuitu, & pecudum more vivant, bibentes calicem vini meri, quem de Jeremiæ libro protulimus: eos vero, qui non penitus receſſerunt, ſed cum ſint peccatores, & indigni judicentur calice novi Teſtamenti, & faciant ſæpe bona opera, ſæpe contraria, bibentes calicem mero mixtum. *Inclinavit enim Deus ex hoc in illud.* Quid eſt, quod ait: *ex hoc in illud?* Duo pocula video. *Inclinavit ex hoc in illud, verumtamen fax ipſius non eſt exinanita.* Animadverte calicem bonorum operum in una manu Domini. Sin autem pateris aliquid me audacius dicere; ſit in dextra manu ejus calix virtutum, ſit in ſiniſtra vitiorum. Cum igitur cœperis propter peccata torqueri, quia & bona opera feciſti, calix in manu Domini eſt vini meri plenus mixto, & inclinavit ex hoc in illud: id eſt, de eo, qui erat in dextera, in illum, qui in ſiniſtra continebatur. Neque enim potes bonorum tantum calicem bibere, quaſi bona tantummodo feceris: neque rurſum peccatorum tantum, quia & bona aliquando geſſiſti. Idcirco inclinavit ex hoc in illud, ut juxta compenſationem operum tuorum miſceatur tibi ſupplicium aquatius, ſeu meracius, & ſecundum merita tua; aut obtundatur iræ divinæ aculeus, aut exacuatur. Si vero bonus fueris, & Dei mandata ſervaveris, attende, quid dicas: *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Omnis igitur uter, ſive bonus,

ὀνομαζομενων ἀσκων. ἐλαιον ὐν ὐ βαλλεται εἰς τους ἀσκους ὐδε ἀλλη τις ὑγρα ὑλη, ἀλλα παντα ἀσκον δει οἱνε πληρωθηναι.

Εἰτα διδασκει δια τους ἁμαρτησαντας, ὁσον κατα το ῥητον, ἐν τη Ιερυσαλημ τοτε και ἐν τη Ιυδαια, ποταπε οἱνε μελλει πληρυν ὁ θεος τους ἀσκους τυτυς τους ἁμαρτωλυς· γεγραπται γαρ· ἐαν ειπωσι προς σε· μη γνοντες ὐ γνωσομεθα, ὁτι πας ἀσκος πληρωθησεται οἱνυ; και ἐρεις προς αὐτους· ταδε λεγει κυριος· ἰδυ ἐγω πληρω παντας τους κατοικυντας την γην ταυτην, και τους βασιλεις τους καθημενυς υἱκς τυ Δαβιδ ἐπι θρονυ αὐτυ, και τους ἱερεις. ὐδενος φειδεται ὁ μελλων κολαζειν. ὐκ ἐπει προφητης τις ἐχρηματισεν, ἐχει δε ἁμαρτηματα, ὐ πληρωθησεται των λεγομενων ἀπειλων. ὐκ ἐπει ἱερευς τις ἐχρηματισε, και ἐδοξεν ὑπεροχην ὀνοματος ἐχειν τιμιωτεραν παρα τον ὁλον, φειδεται αὐτυ ὁ θεος, ὡσε αὐτον μη κολασθηναι ἁμαρτησαντα. τα δε περι ἐκεινων ἀναγεγραμμενα, φησιν ὁ ἀποστολος, ἐγραφη δι ἡμας, εἰς ὑς τα τελη των αἰωνων κατηντησεν. εἰ τις ὐν και ἐν τυτοις τοις ἱερυσι (δεικνυμι δε τους πρεσβυτερυς ἡμας) ἡ ἐν τυτοις τοις περιεστηκοσι τον λαον λευιταις (λεγω δε τους διακονυς) ἁμαρτανει, ἐξει ταυτην την κολασιν· ὡς παλιν εὐλογιαι τινες εἰσιν ἱερατικαι, περι ὡν θεος διδοντος ὐ μακραν, ἀλλα μετα την ἐξετασιν τυ λογυ τυ προφητικυ, εἰσομεθα ἀναγινωσκομενων των ἀριθμων. περι γαρ ἱερεων ἐκει τινα μελλει λεγεσθαι· και τους ἱερεις ὐν, και τους προφητας, και τον Ιυδαν, και παντας τους κατοικυντας Ιερυσαλημ, φησιν ὁ θεος, πληρω μεθυσματος, και διασκορπιω αὐτυς, ἀνδρα και τον ἀδελφον αὐτυ, και τους πατερας αὐτων, και τους υἱκς αὐτων ἐν τω αὐτω. και ταυτα δε ὑτω νοησομεν· τους μεν δικαιυς συναγει ὁ θεος, τους δε ἁμαρτωλυς διασκορπιζει. δια τυτο και πηγα μεν ὐκ ἐκινηντο ἀπο ἀνατολων οἱ ἀνθρωποι, ὐκ ἐσκορπισεν αὐτυς ὁ θεος· ὁτε δε ἐκινησαν ἀπο ἀνατολων, και ειπεν ἀνθρωπος προς τον πλησιον αὐτυ, δευτε, και οἰκοδομησωμεν ἑαυτοις πολιν, και πυργον, ὐ ἐσαι ἡ

κεφαλη

ſive malus, implebitur vino qualitatis ſuæ, nec oleum mittitur in eum, aliudve quid liquens, niſi Sodomorum, aut Sorec.

3. Deinde docet interim, ut litteram ſequamur, propter eos, qui peccaverunt in Hieruſalem, & in Judæa illo tempore morabantur, quali vino iſtiusmodi utres implendi ſunt. Sequitur enim: *Si dixerint ad te: Numquid cognoſcentes non cognoſcimus, quia omnis uter implebitur vino? Dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego impleo omnes inhabitantes terram iſtam, & reges, & filios David, qui ſedent ſuper ſedem ejus, & ſacerdotes ebrietate.* Nulli parcit, qui puniturus eſt peccatores. Non quia prophetes, non quia ſacerdos quis vocatus eſt, a ſuppliciis liberabitur. *Hæc autem de illis commemorantur*, ut ait Apoſtolus: *ſcripta ſunt propter nos, in quos fines ſæculorum devenerunt.* Si quis ergo & in his ſacerdotibus, in nobis dico presbyteris, ſive in his, qui circumſtant populum Levitis, id eſt, diaconibus, peccaverit, ſuſtinebit ſupplicium, quod nunc per Prophetam Dominus comminatur: quomodo e contrario quædam ſunt ſacerdotales benedictiones, de quibus Deo tribuente, poſt iſtius loci expoſitionem, cum ad Numerorum librum ventum fuerit, diſputabimus: Ibi quippe de ſacerdotibus quædam ſcripta ſunt. *Et ſacerdotes igitur, & prophetas, & Judam, & omnes habitantes Hieruſalem teſtatur Deus de vino inebriandos, & diſpergendos virum a fratre ſuo, & patres a filiis.* Quæ quidem, ut mihi videtur, ſic ſunt intelligenda: juſtos quidem congregat Deus, & peccatores ſeparat. Denique idcirco, quamdiu non ſunt commoti ab oriente homines, non ſunt diſperſi. Quando autem ſunt moti ab oriente, & ait homo ad proximum ſuum: *Venite, ædificemus civitatem, & turrem, cujus caput pertingat usque ad cœlum*; Deus locutus eſt, dicens: *Venite, deſcendamus, & confundamus ibi linguas eorum.* Et poſt puſillum ſubinfert: *Et diſ-*

κεφαλη ἑως τ᾽ ἀρανε, φησιν ὁ θεος περι τουτων· δευτε, και καταβαντες συγχεωμεν αὐτων ἐκει την γλωσσαν· και συγχειται ἑκαςος, και ἐπι τινα της γης τοπον διασκορπιζεται. και ὁ λαος δε ὁ τ᾽ Ισραηλ μη ἁμαρτανων μεν, ἐν τη Ιουδαια ἠν· ἁμαρτησας δε διασκορπιζεται ἐπειτα ἀπο της οἰκουμενης, και διασπειρεται πανταχε. τοιουτον τι μοι νοει και περι παντων ἡμων. ἐςι τις ἐκκλησια πρωτοτοκων ἀπογεγραμμενων ἐν ἀρανοις, ὁπε Σιων ὁρος, και πολις θεε ζωντος Ιερουσαλημ ἐπαρανιος. οἱ μακαριοι ἐκει συναχθησονται, ἱνα ὁμε ὡσιν, ἀλλα και ἐν τουτῳ κολαζονται, τε μη εἰναι μετ᾽ ἀλληλων οἱ ἁμαρτωλοι. οἰδα τινας ἐν τῳ βιῳ τουτῳ ὑπερ κολασεως βουλομενους νησῳ τινι παραδουναι τους οἰκειους των λυπησαντων την βασιλειαν, και διασκορπισαντας ἐνταυθα μεν την γυναικα, ἐνταυθα δε τον ἑνα υἱον, εἰτα ἀλλαχε τον ἑτερον, ἱνα μηδε ἐν τη συμφορᾳ ἀπολαυσωσιν ἡ μητηρ τε υἱε, ἡ ὁ ἀδελφος τε ἀδελφε. τοιουτον τι νοει και ἐπι των ἀδικων. πικροτερον τινος γευσασθαι σε δει τον ἁμαρτωλον διοικονομεμενον ὑπο τε θεε, ἱνα παιδευθεις σωθης. ὡσπερ δε ὐχι βασανισαι ἁπλως θελων τον κολαζομενον ὑπο σε οἰκετην ἡ υἱον κολαζεις, ἀλλ᾽ ἱνα τοις πονοις αὐτον ἐπισρεψης· ὑτως και ὁ θεος τους μη ἐπισρεφοντας τῳ λογῳ, τους μη θεραπευθεντας παιδευσει, τοις ἀπο μαθηματων πονοις, ἐπει παιδεια περιβαλλει, ἁ περιβαλλει κατα το εἰρημενον· δια παντος πονῳ και μασιγι παιδευθησῃ Ιερουσαλημ. ἐν ᾧ αὐξησῃ ὁ παιδευων πονος, διασκορπιζονται οἱ πονουντες ἀπ᾽ ἀλληλων, ὡς μη εἰναι ἁμα τοτε και τοτε ἐλυετο γαρ ἀν το σφοδρον τε πονε δια της παραμυθιας ἑνος ἑκασε προς την ἀπο τε ἑτερε.

Εἰ δε δει προθεινα τῳ λογῳ και ἀλλην αἰτιαν τε διασκορπιζεσθαι, και τουτο παραθησομαι. κακοι συνοντες ἀλληλοις τα κακα σκοπουσι και αὐξουσιν· ὡσπερ οἱ ἀγαθοι συνοντες ἀγαθοις περι ἀγαθων σκεπτονται, και καταλεγονται. και διαιρειται ἡ κακη βουλη ἰσχυσασα κἀν μεθ᾽ ὁμοιων, ὁτε διασκορπιζονται ἀλληλων οἱ μοχθηροι.

perfit eos Deus, inde a facie omnis terra. Populus quoque Iſrael antequam peccaret, in Judæa erat; poſt peccata in univerſum orbem diſperſus eſt. Tale mihi quiddam & de bonis hominibus intellige. Eſt quædam eccleſia primitivorum, eorum ſcilicet, qui conſcripti ſunt in cœleſtibus, ubi mons Sion, & civitas viventis Dei Hieruſalem cœleſtis. Beati, qui illuc congregabuntur. Peccatores autem dividentur ab invicem, ut etiam in hoc excruciatione pariter torqueantur. Scio quosdam reges, eos, qui imperio ſuo inſidiati ſunt, ad deſertas inſulas deportare ſolitos, & pro magnis ſupliciis hoc jubere, ne in uno loco exilii penuriam ſuſtineant; ſed in aliam partem orbis uxor, in alium liberi exterminentur, ut ne in calamitatibus quidem ſuis perfruantur ſolatio, aut pater filii, aut mater filiæ, aut frater fratris. Simili modo & peccator per quandam diſpenſationem Dei majora ſolitudinis tormenta perpetitur, ſi ſolus in exilium relegetur, ut emendatus in ſtatum priſtinum redeat. Et quomodo tu propinquos vel liberos tuos non in forti ictu, & irrationabili coerces ira, ſed per verba reducere quæris ab errore, in quem incubuerant: ſic Deus eos, qui non poterant ſermone converti, doloribus & tormentis ad id retrahit, quod fuerunt, ſecundum ſcripturam dicentem: *Per omnem dolorem & flagellum emendaberis Hieruſalem.* Ut igitur creſcat dolor pœnæ corripientis, ii, qui corripiuntur, ab invicem ſeparantur. Nam quodammodo levius fit ſupplicium, ſi plures in eodem loco conſtituti, mutuis ſe conſolentur alloquiis.

4. Si autem neceſſe eſt aliam quoque rationem diviſionis malorum introducere, etiam hanc exhibebimus. Mali cum ſimul fuerint, ea, quæ mala ſunt, cogitant, & in priſtina nequitia perſeverantes, augent peccata peccatis; quomodo e contrario, boni cum ſimul fuerint, de honeſtis ſermocinantur. Diſ-

θηροι. δια τυτο οικονομει ὁ θεος, μη εἰναι μετ' ἀλληλων τας φαυλας· ταχα και αὐτων προγονων, ἱνα μη συναυξηση αὐτων ἡ κακια, ἀλλα μειωθη διαλειλυμενη. ταυτα δια το· σκορπιω αὐτης, ἀνδρα και τον ἀδελφον αὐτυ, και τας πατερας αὐτων, και τας υἱας αὐτων ἐπι το αὐτο, λεγει κυριος· ὐκ ἐπιποθησω, και ὐ φεισομαι, και, ὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων.

Τοις τοιυτοις ῥητοις ἐπιβαινησιν οἱ ἀπο των αἱρεσιων λεγοντες· ὁρας τον δημιυργον οἱος ἐστι, και τον των προφητων θεον, ὁς φησιν· ὐ φεισομαι, και ὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων; πως δυναται ὑτος εἰναι ἀγαθος; ἐαν δε λαβω παραδειγμα τον ἐπι καλῳ τῳ κοινῳ ὐκ οἰκτειρυντα κριτην, δυνησομαι ἀπο τυ παραδειγματος πεισαι, ὁτι πολλων φειδομενος, ὐ φειδεται ἑνος ὁ θεος. λημψομαι δε παραδειγμα και ἰατρικον δεικνυς, ὁτι φειδομενος τυ ὁλυ σωματος ὐ φειδεται μελυς ἑνος. οἱον· ἐσω δικαση το προκειμενον τυτο την εἰρηνην δημιυργησαι, και κατασκευασαι τῳ ὑπ' αὐτον ἐθνει τα συμφεροντα. προσελθατω δε τις προσαγομενος φονευς ὡραιος την ὀψιν, και καλος ἰδεσθαι. μητης προσελθατω ἐλεειυς προσφερυσα λογυς τῳ δικαση, ἱνα ἐλεηθη αὐτης το γηρας. ἡ γυνη τυτυ τυ ἀναξιυ ἐλεηθηναι παρακαλειτω περι αὐτυ, τεκνα περιεσκοτα δεεσθω. ἐπι τυτοις τι συμφερει τῳ κοινῳ; ἀρα ἐλεηθηναι τυτον, ἡ μη ἐλεηθηναι; ἀλλα ἐλεηθεις μεν ἐπι τα αὐτα ἐπανελευσεται· μη ἐλεηθεις δε αὐτος μεν ἀποθανειται, το δε κοινον βελτιωθησεται. ὑτως ὁ θεος ἐαν φεισηται τυ ἁμαρτωλυ, και ἐλεηση αὐτον, και οἰκτειρηση ὡς μη κολασαι αὐτον· τις ὐν ἐπιτριβησεται των φαυλων και δια τυς φοβυς των κολασηριων παυομενος των ἁμαρτηματων ὐκ ἐπιτριβησεται, ὐ χειρων ἐσαι; τοιαυτα και ἐν ταις ἐκκλησιαις γινομενα ἐστιν ἰδειν· ἡμαρτε τις, ἐδεηθη μετα την ἁμαρτιαν κοινωνιας. ἐαν ταχιον ἐλεηθῃ, ἐπιτριβεται το κοινον,

solvitur ergo, & ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non habuerit allocutionem alterius nequioris. Idcirco per dispensationem Dei providetur pessimos a pessimis separari. Justum quoque & commodum est, ut a pristinis sceleribus ipsa solitudine & penuria consortii aliquando desistant. Hæc de eo, quod dictum est: *Et dispergam illos, virum & fratrem ejus, & patres eorum, & filios eorum in idipsum, dicit Dominus: Non requiram, & non parcam, & non miserebor ab interitu eorum.*

5. His & istiusmodi sermonibus hæretici assurgunt, dicentes: Videsne, qualis sit error prophetarum, & legis Deus quid loquatur? *Non parcam, & non miserebor ab interitu eorum.* Quomodo potest iste bonus esse? Accipiam ergo exemplum judicis boni pro utilitate communi quibusdam non miserentis, ut perspicere possimus, quomodo multis parcens, uni non parcat Deus: accipiam & medici, ostendens, eum uni membro non parcere, ut membris omnibus parcat. Verbi quoque gratia dictum sit: Habeat judex propositum, quietem civitati, & pacem genti, cui præsidet, providere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer; ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, ut senectutis suæ misereatur; & ex alio uxor ne virum suum interficiat, lacrymabili voce deploret; circumstent & parvuli liberi cito orbi futuri: quid faciet judex? miserebitur latronis, annon? quid in commune expedit civitati? Si misertus fuerit, revertetur homicida ad pristinum scelus: sin vero in judiciaria severitate permanserit, unus homo interibit, & universo populo providebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans ejus noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? Quis malorum, qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non invadet tempus, ut expleat, quæcumque voluerit, & præceps feratur in

θηροι. δια τυτο οἰκονομει ὁ θεος, μη εἰναι μετ' ἀλλήλων τυς φαυλυς· ταχα και αὐτων προνοων, ἱνα μη συναυξηση αὐτων ἡ κακια, ἀλλα μειωθη διαλιλυμενη. ταυτα δια το· σκορπιω αὐτυς, ἀνδρα και τον ἀδελφον αὐτυ, και τυς πατερας αὐτων, και τυς υἱυς αὐτων ἐπι το αὐτο, λεγει κυριος· ὐκ ἐπιποθησω, και ὐ φεισομαι, και, ὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων.

Τοις τοιυτοις ῥητοις ἐπιβαινησι οἱ ἀπο των αἱρεσεων λεγοντες· ὁρας τον δημιυργον οἱος ἐστι, και τον των προφητων θεον, ὁς φησιν· ὐ φεισομαι, και ὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων; πως δυναται ὑτος εἰναι ἀγαθος; ἐαν δε λαβω παραδειγμα τον ἐπι καλῳ τῳ κοινῳ ὐκ οἰκτειρυντα κριτην, δυνησομαι ἀπο τυ παραδειγματος πεισαι, ὁτι πολλων φειδομενος, ὐ φειδεται ἑνος ὁ θεος. λημψομαι δε παραδειγμα και ἰατρικον δεικνυς, ὁτι φειδομενος τυ ὁλυ σωματος ὐ φειδεται μελυς ἑνος. οἱον· ἐσω δικαση το προκειμενον τυτο την εἰρηνην δημιυργησαι, και κατασκευασαι τῳ ὑπ' αὐτον ἐθνει τα συμφεροντα. προσεληλυθετω δε τις προσαγομενος φονευς ὡραιος την ὀψιν, και καλος ἰδεσθαι. μητηρ προσεληλυθετω ἐλεεινυς προσφερυσα λογυς τῳ δικαση, ἱνα ἐλεηθη αὐτυ το γηρας. ἡ γυνη τυτυ τυ ἀναξιυ ἐλεηθηναι παρακαλειτω περι αὐτυ, τεκνα περιεχηκοτα δεεσθω. ἐπι τυτοις τι συμφερει τῳ κοινῳ; ἀρα ἐλεηθηναι τυτον, ἡ μη ἐλεηθηναι; ἀλλα ἐλεηθεις μεν ἐπι τα αὐτα ἐπανελευσεται· μη ἐλεηθεις δε αὐτος μεν ἀποθανειται, το δε κοινον βελτιωθησεται. ὑτως ὁ θεος ἐαν φεισηται τυ ἁμαρτωλυ, και ἐλεηση αὐτον, και οἰκτειρηση ὡς μη κολασαι αὐτον· τις ὢν ἐπιτριβησεται των φαυλων και δια τυς φοβυς των κολασηριων παυομενος των ἁμαρτηματων ὐκ ἐπιτριβησεται, ὐ χειρων ἐσαι; τοιαυτα και ἐν ταις ἐκκλησιαις γινομενα ἐστιν ἰδειν· ἡμαρτε τις, ἐδεηθη μετα την ἁμαρτιαν κοινωνιας. ἐαν ταχιον ἐλεηθῃ, ἐπιτριβεται το κοινον,

ſolvitur ergo, & ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non habuerit allocutionem alterius nequioris. Idcirco per diſpenſationem Dei providetur peſſimos a peſſimis ſeparari. Juſtum quoque & commodum eſt, ut a priſtinis ſceleribus ipſa ſolitudine & penuria conſortii aliquando deſiſtant. Hæc de eo, quod dictum eſt: *Et diſpergam illos, virum & fratrem ejus, & patres eorum, & filios eorum in idipſum, dicit Dominus: Non requiram, & non parcam, & non miſerebor ab interitu eorum.*

5. His & iſtiusmodi ſermonibus hæretici aſſurgunt, dicentes: Videſne, qualis ſit error prophetarum, & legis Deus quid loquatur? *Non parcam, & non miſerebor ab interitu eorum.* Quomodo poteſt iſte bonus eſſe? Accipiam ergo exemplum judicis boni pro utilitate communi quibusdam non miſerentis, ut perſpicere poſſimus, quomodo multis parcens, uni non parcat Deus: accipiam & medici, oſtendens, eum uni membro non parcere, ut membris omnibus parcat. Verbi quoque gratia dictum ſit: Habeat judex propoſitum, quietem civitati, & pacem genti, cui præſidet, providere. Huic ſi offeratur latro honeſta forma, ætate ſatis integer; ex alio latere mater expanſis crinibus deprecetur, ut ſenectutis ſuæ miſereatur; & ex alio uxor ne virum ſuum interficiat, lacrymabili voce deploret; circumſtent & parvuli liberi cito orbi futuri: quid faciet judex? miſerebitur latronis, annon? quid in commune expedit civitati? Si miſertus fuerit, revertetur homicida ad priſtinum ſcelus: ſin vero in judiciaria ſeveritate permanſerit, unus homo interibit, & univerſo populo providebitur. Sic Deus ſi pepercerit peccatori, & miſerans ejus noluerit eum punire pro ſcelere, quis non accipiat licentiam? Quis malorum, qui nunc ſaltem propter ſupplicia terrentur, non invadet tempus, ut expleat, quæcumque voluerit, & præceps feratur in

νον, αὔξεται ἡ ἁμαρτια ἑτερων. ἐαν δε λογισμῳ ἐχ' ὡς ἀνελεημων, ἠδ' ὡς ὠμος δικαςης, ἀλλ' ὡς προνοουμενος και τε ἑνος, πλειον δε προνοουμενος των πολλων παρα τον ἑνα, σκοπησῃ την ἐσομενην ζημιαν τῳ κοινῳ ἐκ της κοινωνιας τε ἑνος και της συγχωρησεως τε ἁμαρτηματος αὐτε· δηλον ὁτι ποιησει ἐκβαλειν τον ἑνα, ἱνα σωζῃ τους πολλους. ἰδε μοι και ἰατρον. ἐαν φεισομενος ἡ τε τεμνειν ὁτε χρη τεμνειν, ἐαν φεισομενος τε καυτηριαζειν δια τους πονους τους ἑπακολυθουντας τοις τοιυτοις βοηθημασι, τινα τροπον ἡ νοσος αὐξεται, και χειρων γινεται. ἐαν δε τολμηροτερον οἱον προσελθῃ τῃ τομῃ και τῃ καυσει, θεραπευσει δια τε μη ἐλεησαι, δια τε δοκειν μη οἰκτειρειν, ἐκεινον τον καυτηριαζομενον, και τον τεμνομενον. ὑτως και ὁ Θεος ἐχ' ἑνα ἀνθρωπον οἰκονομει, ἀλλ' ὁλον τον κοσμον οἰκονομει, τα ἐν τῳ ὐρανῳ, τα ἐν τῃ γῃ πανταχυ διοικει. σκοπει ὐν τι συμφερει ὁλῳ τῳ κοσμῳ, και πασι τοις ὑσι κατα το δυνατον. σκοπει και το συμφερον τῳ ἑνι, ὐ μοντοι ἱνα γενηται ἐπιζημια τε κοσμυ το τε ἑνος συμφερον. διὰ τυτο και πυρ αἰωνιον ἡτοιμασθη, δια τυτο και γεεννα ἠυτρεπισαι, δια τυτο ἐσι τι και σκοτος ἐξωτερον, ὡν χρεια ὐ μονον δια τον κολαζομενον, ἀλλα μαλισα δια το κοινον.

Εἰ δε θελεις την γραφην μαρτυρα λαβειν, ὁτι και εἰς ἑτερων παιδευσιν οἱ ἁμαρτωλοι κολαζονται, καὶν ὑτοι ποτε ἀπεγνωσμενοι ὡσι περι θεραπειας· ἀκυε Σολομωντος ἐν ταις παροιμιαις λεγοντος, λοιμυ μασιγυμενυ ἄφρων πανυργοτερος ἐσαι. ὐκ αὐτον τον μασιγυμενον εἰπεν ἐσεσθαι πανυργοτερον και φρονιμωτερον δια τας μασιγας, ἀλλα τον ἄφρονα φησι μεταβαλλειν ἀπο ἀφρο-

συνης

vitia? Hæc autem in eccleſia ſæpe accidentia poſſumus conſiderare. Peccavit quispiam, & poſt peccatum poſtulet communionem. Si ei conceditur, quod rogat, in incommodum venia procedit, & laxatis frænis, ſceleribus panditur via. Sin vero cum rationabili deliberatione, non ut miſericors, nec rurſum ut crudelis judex, ſed & quaſi uni providens, & de omnium ſalute pertractans conſideraverit populi damnum in unius venia, haud dubium eſt, quin faciat ejici unum de eccleſia, ut multos ſalvet incolumes. Age nunc conſidera mihi & medicum, ſi ceſſaverit a ſectione ejus vulneris, quod ſecandum eſt, ſi non uſſerit, quod indiget cauterio, videlicet propter dolores, qui ex talibus remediis conſequuntur, quomodo creſcat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si vero, ut ita dicam, temerarius ad ulcus ſector acceſſerit, & inuſſerit plagam, curat eum, qui ſecatur & uritur, quia paulum ſeveritatis aſſumpſit, licet viſus fuerit ægrotanti ad horam non miſereri. Ita & Deus non unum hominem, ſed univerſum curat orbem, cœleſtia atque terrena, & omnia ubique diſpenſat, & cum hoc provideat, quod uni commodum ſit, multo magis providet, quid toti mundo conducat & hominibus univerſis. Providet quidem & ea, quæ uni expediunt, verum ita, ne unius utilitas omnium damno ſit. Idcirco & ignis æternus præparatus eſt, & gehenna, & tenebræ exteriores: quæ omnia non tam ob eum, qui puniendus eſt, quam propter univerſos homines conſtituta ſunt.

6. Si autem vis hujus rei teſtem accipere ſcripturam, quod in aliorum eruditionem, licet jam deſperabiles ſint peccatores, & a curatione penitus alieni, torqueantur; audi Salomonem in Proverbiis dicentem: *Peſtilente flagellato imprudens calidior erit.* Non eum, qui flagellatur dixit calidiorem futurum, & ſapientiorem propter caſtigationem ſuam, ſed inſipien-

συνης εἰς φρονησιν δια τας προαγομενας τῳ λοιμῳ μαστιγας· τυτο γαρ σημαινεται ἐκ τυ ὀνοματος ἐνταυθα της πανυργιας. και μεταβαλλει δια τυ βλεπειν ἑτερυς μαστιγυμενυς ὁ ἀφρων. ὠφελον συμφερει ἡμιν, ἐαν γε σωτηριας ἀξιοι γενωμεθα δι' ἀλλων κολαζομενων, και ἡ ἀλλων κολασις. και ὡς συνηνεγκε το παραπτωμα τυ Ισραηλ τῃ σωτηριᾳ των ἐθνων, ὑτως συνοισει ἡ κολασις τῃ ἑτερων σωτηρια. δια τυτο ἀγαθος ὠν ὁ θεος φησιν, ἡ φεισομαι, και ὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων.

Περιγεγραμμενυ δε τυ ἑνος κεφαλαιυ, ἰδωμεν και ἑτερον, τι ἡμας διδασκει· ἀκυσατε, και ἐνωτισασθε, και μη ἐπαιρεσθε, ὁτι κυριος ἐλαλησε. δοτε τῳ κυριῳ θεῳ ὑμων δοξαν προ τυ συσκοτασαι, και προ τυ προσκοψαι τυς ποδας ὑμων ἐπ' ὀρη σκοτεινα· και ἀναμενειτε εἰς φως. και ἑκει σκια θανατυ, και τεθησονται εἰς σκοτος· ἐαν δε μη ἀκυσητε, κεκρυμμενως κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων ἀπο προσωπυ ὑβρεως, και καταξυσιν οἱ ὀφθαλμοι ὑμων δακρυα, διοτι συνετριβη το ποιμνιον κυριυ. τυτυς αὐτυς βυλεται ἀκυσαι, και ἐνωτισασθαι, ὐκ ἀρκυμενυς, ὑτε τῳ ἀκυειν αὐτυς μονον, ὑτε τῳ ἐνωτιζεσθαι. διο φησιν· ἀκυσατε, και ἐνωτιζεσθε· εἰτα μετα τυτο προσασσει αὐτοις μη ἐπαιρεσθαι, και διδασκει ὁ ποιητυν. τι ὐν το ἀκυσαι, και τι το ἐνωτισασθαι ἀπ' αὐτης της λεξεως κατανοησωμεν. το ἐνωτισασθε εἰς τα ὠτα δεξασθε· και το ἀκυσατε προς ἀντιδιαστολην λεγεται τυ, ἐνωτισασθε, μηποτε ἐστιν, εἰς την διανοιαν δεξασθε. και ἐπι των λεγομενων ἐν ταις γραφαις, ἁ μεν ἐστιν ἀπορρητοτερα και μυστικωτερα· ἁ δε αὐτοθεν χρησιμα τοις νουσι. περι μεν των ἀπορρητοτερων οἰμαι λεγεται το· ἀκυσατε· περι δε των αὐτοθεν χρησιμων,

και

tem a ſtultitia ad prudentiam converti propter ſupplicia peſtilentis: hoc quippe ex ipſo nomine calliditatis ſignificatur, & converti eum a calliditate, dum alios cernit propter ea, quibus ipſe obnoxius eſt, peccata cruciari. Igitur prodeſt nobis, ſi tamen digni ſumus ſalute, ut alii in utilitatem noſtram torqueantur. Et quomodo utile fuit peccatum Iſrael in ſalutem gentium, ſic utilis eſt quorumdam pœna aliorum ſaluti. Et ideo bonus & clemens Deus: *Non parcam*, inquit, *& non miſerebor ab interitu eorum.*

7. Circumſcripto autem hoc capitulo, videamus, ſubſequens ſcriptura quid doceat: *Audite & auribus percipite, & nolite extolli, quoniam Dominus locutus eſt. Date Domino Deo veſtro gloriam, priusquam obſcuret, & priusquam offendant pedes veſtri ſuper montes tenebroſos, & ſuſtinebitis lumen, & illic umbra mortis, & ponentur in tenebras. Si non audieritis, occulte plorabit anima veſtra a facie contumeliæ, & deducent oculi veſtri lacrymas, quia contritus eſt grex Domini.* Eosdem vult audire, & auribus percipere, non contentus, neque auditione ſolummodo, neque aurium perceptione; propter quod ait: *Audite & auribus percipite*, & quod his majus eſt, *nolite extolli*, & reliqua, quæ ſequuntur. Quid eſt ergo audire, & quid eſt auribus percipere, ex ipſis ſermonibus conſideremus. Auribus percipere eſt, ut mihi quidem videtur, auribus, quæ dicuntur, audire. Quod autem præcedit, *Audite*, ſi ad diſtinctionem ejus præcepti dicitur, quod poſtea infertur, *auribus percipite*, hoc imperat, ut in mentem & ſenſum ea, quæ dicuntur, excipiant. Neque vero hoc ſolum in loco, ſed in omni ſcriptura ſunt quædam & facilia & prompta ad intelligendum, quæ ſtatim, ut lecta fuerint, utilitatem legentibus tribuunt. Sunt alia ſecretiora ineffabilia, &, ut ita dicam, quibusdam obſcuritatibus involuta. De his igitur, quæ latent & expoſitione indigent, arbitror

nunc

και χωρις ἑρμηνειας δυναμενων ὠφελησαι τον ἀκουοντα, το· ἐνωτισασθε. ὁλην ὲν την γραφην ἐαν ἐξετασωμεν, ἐρουμεν δοκιμοι γενομενοι τραπεζιται· τουτο μεν ἀκουσατε, τουτο δε ἐνωτισασθε δεχεται. ἐταν ἐπακουσωμεν, και ἐνωτισωμεθα, προστασσει ἡμιν· και μη ἐπαιρεσθε· πας γαρ ὁ ὑψων ἑαυτον ταπεινωθησεται· και ὁ σωτηρ δε ἐν τω λεγειν· μαθετε ἀπ' ἐμου ὁτι πραϋς ειμι, και ταπεινος τη καρδια, και ἑυρησετε ἀναπαυσιν ταις ψυχαις ὑμων, διδασκει ἡμας το μη ἐπαιρεσθαι. μετα γαρ των ἀλλων ἀνθρωπινων κακων και τουτο το ἁμαρτημα πολυ ἐν ἡμιν ἐστιν, ὁτε μεν γαρ πανυ ἀλογως ἐπαιρομενοις, και ἐφ' ὡν ὑδε κατα το ποσον ἐπαιρεσθαι χρη ὁτε μεν μετα πιθανοτητος, ὁτι εὐλογον το ἐφ' ὁ ἐπαιρομεθα, ὁ μην ὑγιες και ἐπ' ἐκεινο το ἐπαιρεσθαι.

Ο δε λεγω ὑτως ἐσαι σαφες· εἰσι τινες ἐπαιρομενοι, ὁτι εἰσιν υἱοι ἡγεμονων, και ὁτι γενος εἰσι των ἀπο κοσμικων ἀξιωματων μεγαλων. οἱ τοιουτοι ἐπι ἀπροαιρετῳ και πραγματι ἀδιαφορῳ ἐπαιρομενοι, ὑδε πιθανοτητα εὐλογον ἐχουσι την παραβαλλομενην αὐτους ἐπι το ἐπαιρεσθαι. εἰσιν ἐπαιρομενοι, ὁτι εἰληφασι, την παρ' αὐτοις καλουμενην προκοπην τοιαυτην ὡσε ἀποτελειν ἀνθρωπων κεφαλας. ἡ δοξα των τοιουτων ἐν τη αἰσχυνη αὐτων ἐστιν. ἀλλοι ἐπι πλουτῳ ἐπαιρονται ὐκ ἀληθινῳ, ἀλλα τῳ κατω. και ἀλλοι ἐπαιρονται, φερ' ειπειν, ἐπι τῳ οἰκιαν ἐχειν καλην ἡ ἀγρους πολλους. ὑδεν τουτων ἐστι λογου ἀξιον. ὁ γαρ ἐπαιρεσθαι ἐπι τινι τουτων. το πιθανον δε περι του ἐπαιρεσθαι, ὁταν τις ἐπαιρηται ὁτι σοφος ἐστι, και ἐπαιρηται συνειδως ἑαυτῳ, ὁτι ἡδη ἀπο δεκα ἐτων ὐχ' ἡψατο ἀφροδισιων, ἡ και ἐκ παιδων ὐχ' ἡψατο. και παλιν ἀλλος ἐπαιρεται, ὁτι δεσμους ἐφορεσε τους

περι

nunc dictum esse: *Audite:* de his autem, quæ sine scrupulo interpretantis auditori commoda sunt: *Auribus percipite.* Percurramus universas scripturas, & probati nummularii effecti dicamus, hoc audire debemus, hoc auribus percipere. Denique cum audierimus & perceperimus auribus, quæ dicuntur, non elevemur: *Omnis quippe, qui se humiliat, exaltabitur:* Et Salvator noster, dicens: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem in animabus vestris:* docet nos, ne extollamur. Nam cum multis vitiis genus vexetur humanum, hoc peccato vel maxime premitur. Nec unus est modus superbiæ. Alius irrationabiliter, & stultorum more in iis effertur, quæ magis pudore digna sunt, aut certe modum elationis excedit. Alius quasi veri simulatione seductus super iis elevatur, quæ sibi digna gloria putat, cum & in talibus periculosum sit gloriari.

8. Exemplum assumam, quo fiat manifestius. Sunt quidam in eo se jactantes, quia filii regum sunt, & nobili familia nati. Istiusmodi homines ne umbram quidem & imaginem elationis suæ possunt ostendere. Sunt alii, qui de eo sublevantur, quia potestatem habent occidendi homines; &, ut ipsi putant, ea fulti sunt dignitate, ut, quorum velint, capita secent. Horum gloria in confusione sua est. Alii super divitiis sibi applaudunt, non his veris, sed iis divitiis, quæ deorsum sunt. Alii superbiunt super domo splendida, super possessionibus multis, in quibus universis non est penitus gloriandum. Quod autem verisimile & dignum judicatur, ut quidam putant, gloriandum est, cum aliquis ob sapientiam suam elevatur, aut conscius sibi est, quia decem jam annis res venereas non tetigerit, sive ab infantia integer castusque permanserit. Rursumque alius erigitur, quia vincula pro Christo portaverit. Recta quidem videntur hæc omnia, & subjicienda quadam per-

suasio-

περι χριςε· πιθανοτης μεν ἐςιν ἐνταυθα ὑποβαλλεσθαι, ὁτι εὐλογως τις ἐπαιρεται· πλην ὁμως οὐκ ἐςιν οὐδε ἐπι τυτοις εὐλογως ἐπαιρεσθαι. Παυλος εἰχε την ὑλην τυ ἐπαιρεσθαι αὐτον δια τας ὀπτασιας, δια τα ὁραματα, και δια τα τερατα και σημεια, δια τυς καματυς ὁς ἐκαμεν ὑπερ χριςυ, δια τας ἐκκλησιας ἀς ἐπηξε φιλοτιμυμενος, ὁπυ μη ὠνομασθη χριςος θεμενος ἐκκλησιαν. ταυτα παντα ὑλην τυ ἐπαιρεσθαι αὐτον εἰχε λεγειν μετα πιθανοτητος της περι τυ ἐπαιρεσθαι ὁτι καλως ἀν ἐδοξε τισιν ἐπαιρεσθαι αὐτον. ἀλλ' ὁμως ἐπει οὐδε το ἐπι τοις τοιυτοις ἐπαιρεσθαι ἀκινδυνον ἐςι· ὁ χριςος πατηρ, ὁς ἐδωρησατο αὐτῳ ὀπτασιας και ὁραματα, ὑτος αὐτῳ ἐν χαρισματος μοιρᾳ ἐδωκεν ἀγγελον σαταν, ἱνα αὐτον κολαφισῃ, ἱνα μη ὑπεραιρηται. και περι τυτυ τρις τον κυριον παρεκαλεσεν, ἱνα ἀποςῃ ἀπ' αὐτυ ὁ ἀγγελος τυ σατανα, ὁ κατ' οἰκονομιαν, ἱνα μη ἐπαιρηται, δοθεις αὐτῳ· και ἀπεκρινατο αὐτῳ ὁ κυριος (ἀξιος γαρ ἠν ἀποκρισεως κυριυ ὁ Παυλος) και εἰπεν αὐτῳ· ἀρκει σοι ἡ χαρις μυ· ἡ γαρ δυναμις μυ ἐν ἀσθενειᾳ τελειυται. ἐπ' ὀδενι ὠν δει ἐπαιρεσθαι· ἀκολυθει γαρ πεσειν τῳ ἐπαιρεσθαι, κατα το· προ συντριβης ὑψυται καρδια ἀνδρος, και προ δοξης ταπεινυται. ταυτα μεν εἰς το· ἀκυσατε, και ἐνωτισασθε, και μη ἐπαιρεσθε· ὁτι κυριος ἐλαλησεν.

Ἰδωμεν δε και τινα κελευει ἡμας μετα ταυτα ποιειν· δοτε, φησι, κυριῳ τῳ θεῳ ὑμων δοξαν προ τυ συσκοτασαι, προ τυ προσκοψαι τυς ποδας ὑμων ἐπ' ὀρη σκοτεινα, και ἀναμενειτε εἰς φως. τον διδοντα δοξαν τῳ θεῳ θελει διδοναι δοξαν τῳ θεῳ φωτος ὀντος· ὡς ὁ δυναμενης δοξης ἀπαγγελλεσθαι τυ θευ, ἐπαν συσκοτασῃ, και γενηται σκοτος· ποτε ὠν συσκοταζει, και ποτε συσκοτασμος ὁ γινεται; ἐργαζεσθε ἑως ὁ το φως ἐν ὑμιν ἐςιν, ἐαν ἐχῃς ἐν σοι τον εἰποντα· ἐγω εἰμι το φως τυ κοσμυ. ὁσον τυτο σοι ἀναπελλει, δοξαζε τον θεον· ἰσθι δε ὁτι δυναται λεγεσθαι σκοτασμος τις, και χρη μη μειναι τον σκοτασμον τυτον, ἀλλα προ τυ σκοτασαι, την δοξαν δοναι τῳ θεῳ.

Ταχα

ſuaſione ad gloriandum; ſed ne in his quidem (ſi tamen ſequimur veritatem) rationabiliter quis effertur, quia & in rebus bonis gloriandum eſt ſine diſcrimine. Paulus habuit materiam elationis, habens in ſe viſiones, revelationes, ſigna, virtutes, propter labores, quos Chriſti cauſſa perpeſſus eſt, propter eccleſias, quas conſtituit, contendens, ubi Chriſtus non erat nominatus, ibi jacere fundamentum. Hæc omnia materiæ erant gloriationum, & ſi ſic expedit dicere, veriſimilis cauſſa, quæ honeſtam ſubjiceret jactationem. Sed quia ne in talibus quidem ſine periculo eſt ſublevari, benignus & providus Pater, quomodo ei largitus eſt revelationes, & gratias differentes, ſic ad tuitionem donorum ſuorum tradidit angelum Satanæ, ut eum colaphizet, ne extolleretur: & propter hoc ter Dominum rogavit, ſcilicet ut ab eo diſcederet angelus Satanæ, qui juxta diſpenſationem ei appoſitus fuerat. Sed reſpondit ei Dominus (dignus quippe erat reſponſione Paulus) & dixit ad eum: *Sufficit tibi gratia mea; virtus enim in infirmitate perficitur.* Super nullo igitur gloriandum eſt. Sequitur quippe ruina jactantiam, ſcriptura dicente: *Ante contritionem elevatur cor viri, & ante gloriam humiliatur.* Et hæc quidem dicta ſunt de eo, quod ait: *Audite & auribus percipite, & nolite extolli, quoniam Dominus locutus eſt.*

9. Videamus autem & cætera: *Date Domino Deo noſtro gloriam, priusquam obſcuret, & priusquam offendant pedes veſtri ſuper montes tenebroſos, & ſuſtinebitis in lumen.* Eum, qui daturus eſt gloriam Deo, vult dare in lumine, quaſi jam non poſſit gloriam prædicare, cum tenebræ ortæ fuerint. Quando tenebreſcit, & quando non ſunt tenebræ? Operamini, donec lumen eſt in vobis. Lumen in te eſt, ſi habes in te dicentem: *Ego ſum lumen mundi.* Quamdiu tibi lux iſta oritur, clarifica Deum, ſciens, quia futuræ ſunt tenebræ. Nec tibi expedit, ut eas operiaris, ſed, antequam fiant, da gloriam Deo.

10. Post-

Ταχα νοησομεν το γεγραμμενον χρησαμενοι λεξει εὐαγγελικῃ εἰρημενῃ ὑπο τυ σωτηρος, ὑτως ἐχουσῃ· ἐργαζεσθε ἑως ἡμερα ἐστιν. ἐρχεται νυξ, ὁτε ὐδεις δυναται ἐργαζεσθαι. ἡμεραν ἐκει ὠνομασε τον αἰωνα τυτον· ἀλλα ἀναγκαιως προσεθηκα το ἐκει· οἰδα γαρ ἐν ἀλλοις ἀλλα παλιν δυλυμενα. ἡμεραν ὲν ὠνομασε τον αἰωνα τυτον, σκοτος δε και νυκτα, την συντελειαν δια τας κολασεις. ἱνα τι γαρ ὑμιν ἐπιθυμειν ἡμεραν κυριυ, και αὐτη ἐστι σκοτος, και ὐ φως, φησιν Αμως ὁ προφητης. ἐαν ἰδῃς τι το σκυθρωπον μετα την συντελειαν τυ κοσμυ, το ἐπακο λεθον, ὡς σχεδον παντι τῳ γενει των ἀνθρωπων κολαζομενων ἐπι τοις ἡμαρτημενοις, ὁψει ὁτι συνεσκοτασε τοτε το περιεχον, και ὐκετι ὐδεις δυναται δοξαζειν τον Θεον· εἰγε και τοις δικαιοις προσεταξεν ὁ λογος Θευ λεγων· βαδιζε λαος μυ, εἰσελθε εἰς το ταμειον συ, ἀποκλεισον την θυραν συ, ἀποκρυβηθι μικρον ὁσον ὁσον ἐν παρελθῃ ὁ θυμος της ὀργης μυ. ἁμα δε ἐν τυτοις, ει τις δυναται, τηρειτω ὁτι εἰρηκε μικρον ὁσον ὁσον· ἀλλ' ἐκεινο το μικρον ὁσον μικρον ἐστι Θευ, ὐκ ἐστι μικρον ἀνθρωπῳ· χρη γαρ βλεπειν ὁτι ἑκασῳ ἐστι τι μικρον και μεγα. και ἀπο παραδειγματος παρασησω ὁτι ἑκασῳ ἐστι τι μικρον και μεγα. ἑκασῳ ζωῳ μικρα τροφη ἡ τοσηδε, ὡς προς συγκρισιν της συσασεως αὐτυ, και πολλη τροφη τοσηδε ὡς προς την συγκρισιν παλιν της κατασκευης αὐτυ. και ὑτως το μικρον τυ ἀνθρωπυ, ἀλλῳ ζωῳ μεγα ἐστι. το μικρον φερ' ειπειν ἀνδρι, πολυ ἐστι παιδιυ. ὑτως μικρος χρονος ἐστι της ζωης της ἀνθρωπινης πας και ὁ τυ πολυχρονιυ ὡς προς ὁλον τυ παντος ἐνεστηκοτος αἰωνος. ὑτω δη και το μικρον τυ Θευ, πολυ ἐστιν ὡς προς ἡμας. και αἰων ἐστιν ὁλος το μικρον τυ Θευ. ἐαν λεγηται ὲν· βαδιζε λαος μυ, εἰσελθε εἰς τα ταμιεια συ, ἀποκλεισον την θυραν συ, ἀποκρυβηθι μικρον ὁσον, ὁσον, το μικρον ἐκεινο νομισεον λεγεσθαι ὲ προς την σχεσιν τυ κελευομενυ βαδιζειν, και εἰσελθειν εἰς τα ταμιεια ἑαυτυ, ἀλλα προς την σχεσιν τυ αὐτα

προ-

10. Forſitan intelliges præſens capitulum, ſi ex evangelio ſumpſeris exemplum, quod ita contexitur: *Operamini, donec dies eſt, venit nox, quando nullus poteſt operari.* Diem ibi ſæculum iſtud nuncupavit, & neceſſario appoſui ibi. Scio quippe, in aliis locis diſſonantia præſentibus ex diei vocabulo ſignificari. Diem itaque nuncupavit ſæculum iſtud; tenebras vero & noctem, conſummationem mundi, propter ſupplicia, quæ futura ſunt. *Ut quid enim vobis deſiderare diem Domini? Et iſta eſt tenebræ & non lux*, Amos inquit prophetes. Si conſideres poſt conſummationem mundi lugubre illud, quod paſſurum eſt univerſum pene hominum genus pro his, quæ peccavit, videbis, quomodo tenebræ occupaturæ ſint omnia, & nullus poſſit in illo tempore glorificare Deum. Si quidem & juſtis in Iſaia jubetur: *Vade populus meus, in promptuaria tua intra, claude oſtium tuum, & abſcondere puſillum quantulum, donec ira Dei tranſeat.* Simul autem & in his, qui poteſt, obſervet, quare dixit puſillum quantulum. Quantulum puſillum quippe hoc, quantulum puſillum eſt Domini, non eſt puſillum hominibus. Et debemus inſpicere, quomodo ſingulis aut parum ſit aliquid, aut magnum. Ad quod probandum etiam exemplo utimur. Unicuique animalium pro natura & modo corporis ſui, aut parvus eſt cibus, aut magnus; & quod alii puſillum eſt, æque id ipſum alii multum eſt. Quid de animalibus loquar? In ipſo quoque homine rerum differentiæ ſunt. Quod viro parum eſt, hoc infanti ſuperfluit. Atque in hunc modum omne tempus vitæ humanæ, etiam ſi centenariam excedat ætatem, ad comparationem æternitatis breve eſt, unde puſillum Dei nobis multum eſt, & viciſſim univerſa ſæcula ad Deum relata breviſſima ſunt. Si ergo dicitur: *Vade populus meus, intra in promptuaria tua, claude oſtium, abſcondere puſillum quantulum.* Quantulum puſillum illud non ad

προσασσοντος, ὁ μικρον ἐστιν αὐτῳ, το τυτῳ πολυ. εἰ γαρ ἑως ἀν παρελθῃ ὁ θυμος της ὀργης τυ θευ, δει τινας εἰσελθειν εἰς τα ταμεια ἑαυτυ, εἰσι δε οἰς ὐκ ἀφιεται τα ἁμαρτηματα ὐ μονον παρ' ὁλον τον αἰωνα τυτον, ἀλλα και παρ' ὁλον τον μελλοντα, δηλον ὁτι το μικρον τοις εἰρημενοις παρεκτεινεται.

Δοτε ὐν κυριῳ τῳ θεῳ ἡμων δοξαν. πως διδοαμεν κυριῳ τῳ θεῳ ἡμων δοξαν; ὐκ ἐν φωναις και λεξεισιοις ζητω το διδοναι κυριῳ τῳ θεῳ ἡμων δοξαν, ἀλλ' ἐν πραξεσιν· ὁ διδυς δοξαν κυριῳ τῳ θεῳ, διδωσι δοξαν αὐτῳ ἐν σωφροσυνῃ δοξαζων τον θεον ἐν δικαιοσυνῃ, ἐν ὑποῖα δοξαζων τον θεον· δος δοξαν τῳ θεῳ ἐν ἀνδρεια και ὑπομονῃ. δος δοξαν τῳ θεῳ ἐν ὑποῖα και ὁσιοτητι, και τας λοιπας ἀρεταις. εἰ δε ταυτα ὑτως ἐχει, και ὑτων δοξαζει τις τον θεον, ἐαν εἰπῳ τα ἐναντια, μη δοξητε με βλασφημειν· μαρτυρα γαρ παρασησω κἀκεινυ την γραφην. ὁ σωφρων δοξαζει τον θεον, ὁ ἀκολασαινων ἀτιμαζει τον θεον. τον γαρ ναον τυ θευ ὡς Ναβυχοδονοσορ κατασρεφει, και φθειρει τον ναον τυ θευ. και δια της παραβασεως τυ νομυ τον θεον ἀτιμαζει· λεξις ἐσι και αὐτη ἀποσολικη. ὐκυν ἀδοξιαν περιτιθησι τῳ θεῳ ὁ ἁμαρτωλος. και τα περι προνοιας ζητειται, ὡς τινας δισαζειν, εἰ ἐσι προνοια· πρόνοια δ' ὐδεν ἀλλο, ὡς δια την κακιαν. ἀνελε την κακιαν, και ὐ προσκοπτεις τῃ προνοῖᾳ· ἀνω δε κατω οἱ προσκοπτοντες τῃ πρόνοῖα, ταυτα λεγυσι· δια τι τοσυτοι μοιχοι, και τοσυτοι μαλακοι; δια τι τοσυτοι ἀθεοι, και τοσυτοι ἀσεβεις; και εἰσιν οἱ γεννησαντες την ἀδοξιαν τῃ προνοῖᾳ, τα προσκομματα τῳ θεῳ, την βλασφημιαν τῳ κτισαντι τον κοσμον οἱ ἁμαρτανοντες· δίδοασι δε δοξαν τῳ θεῳ, οἱ τα ἐναντια τῃ δοξῃ τυ θευ ποιυντες δια των ἁμαρτηματων·

Δοτε δοξαν κυριῳ τῳ θεῳ ὑμων προ τυ συσκοτασαι, προ τυ προσκοψαι τυς ποδας ὑμων ἐπ' ὀρη σκοτεινα. ἐσι τινα ὀρη σκοτεινα. πλην ἐπει ὀρη ἑκατερα μεγαλα, ἐκειτο

illius naturam refertur, qui in promptuaria ſua jubetur intrare, ſed ejus, qui jubet, cui pùſillum eſt hoc omne, quod grande eſt. Si enim, donec pertranseat ira Dei, oportet quosdam intrare promptuaria ſua; ſunt autem alii, quibus non ſunt dimittenda peccata, non ſolum in præſenti ſæculo, ſed etiam in futuro, manifeſtum eſt, puſillum ad ea referendum, quæ diximus.

11. *Date itaque Domino Deo veſtro gloriam.* Quomodo damus Domino Deo noſtro gloriam? Non verbis & vocibus tantum glorificandus eſt Dominus: glorifica eum in caſtitate, & juſtitia, & beneficentia: glorifica eum in fortitudine, patientia, pietate, ſapientia, cæterisque virtutibus. Sic autem eſt glorificandus Deus. Si contraria intulero, nolo me arbitremini blaſphemare. Exhibeo quippe ſcripturam ſenſus mei teſtem, quomodo caſtus glorificet, luxurioſus inhonoret Deum. Templum enim ejus quaſi Nabuchodonoſor deſtruit atque corrumpit, & ſecundum Apoſtolum prævaricatur, & Deum inhonorat. Igitur glorificat Deum juſtus, contumeliis afficit, quicumque peccator eſt; nam & illud, quod quidam dubitant, an ſit providentia Dei, nullam aliam ob cauſam niſi ob vitia naſcitur. Aufer ea, abſtuliſti pariter & cauſas providentiæ deſtruendæ ſurſum atque deorſum. Qui adverſum providentiam diſputant, hæc dicunt: Quare tanti adulteri? quare tanti molles? quare tanti ſacrilegi? quare tanti irreligioſi ſunt? Atque ita contumelias in providentiam, & offenſas in Deum, & criminationes in creatorem peccatores generant. Ex quibus liquidò apparet, alios dare Deo gloriam, alios convitium facere, dum paſſionibus & vitiis ſerviunt.

12. *Date gloriam Domino Deo veſtro, antequam tenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri in montes tenebroſos.* Sunt alii montes tenebroſi, alii lucentes.

ἑκατερα φωτεινα ὀρη οἱ ὁγιοι ἀγγελοι τυ θυ, οἱ προφηται, Μωσης ὁ θεραπων, οἱ ἀποστολοι Ιησυ χριστυ. ταυτα παντα ὀρη ἐστι φωτεινα, και περι τυτων νομιζω λελεχθαι ἐν τοις ψαλμοις· οἱ θεμελιοι αὐτυ ἐν τοις ὀρεσι τοις ἁγιοις. ποια δε ὀρη σκοτεινα; οἱ ταὐψωματα ἐπαιροντες κατα της γνωσεως τυ θυ· ὁ διαβολος ὀρος σκοτεινον ἐστιν. οἱ ἀρχοντες τυ αἰωνος τυτυ, οἱ καταργυμενοι, ὀρη εἰσι σκοτεινα· και το δαιμονιον ὁ σελινιασμος ὀρος ἠν· και σκοτεινον ὀρος ἠν, περι ὑ ἐλεγεν ὁ σωτηρ, ἐρειτε τω ὀρει τυτω· περι γαρ σελινιασμυ τυ λογυ ζητυμενυ, και λεγοντων των μαθητων, δια τι ἡμεις ουκ ἠδυνηθημεν ἐκβαλειν αὐτο; ἀποκρινεται ὁ σωτηρ, ὁτι ἐαν ἐχητε πιστιν ὡς κοκκον σιναπεως, ἐρειτε τω ὀρει τυτω, περι ὑ προειπατε, περι ὑ ἐζητησατε, τω ὀρει τυτω, μεταβα ἐνθεν ἐκει, και μεταβησεται, ἐνθεν, ἀπο τυ ἀνθρωπυ, ἐκει, ἐπι τον τοπον τον οἰκειον αὐτυ. οἱ ὠν προσκοπτοντες, ὑ προσκοπτυσιν, ἐπι ὀρη φωτεινα, ἀλλ' ἐπι ὀρη σκοτεινα· ὁταν γενωνται μετα τυ διαβολυ και των ἀγγελων αὐτυ των σκοτεινων ὀρεων, και ἀναμενειτε εἰς φως, δυναται μεντοι συναπτεσθαι τω· δοτε κυριω τω θεω ὑμων δοξαν προ τυ συσκοτασαι, προ τυ προσκοψαι τυς ποδας ὑμων ἐπι ὀρη σκοτεινα· δηλον ὁτι, ὰν συσκοταση, ἀναμενειτε το φως, και το φως ὑμας διαδεξεται. ἀλλος δε εἰποι ὰν (ουκ οἰδα ποτερον ὑγιως νοων ἡ μη·) ὁτι και οἱ προσκοπτοντες ἐπ' ὀρη σκοτεινα, ἀναμενυσι παρα τοις ὀρεσι τοις σκοτεινοις, ἀναμενοντες το τυ ἐλευ φως. τυτο γαρ εἰναι δοξει το· και ἀναμενειτε εἰς φως. ὲπαν δε ἐλθητε ἐπι τα ὀρη τα σκοτεινα, ἰδωμεν τι ἐστιν ἐκει. σκια θανατυ. ὁπυ τα σκοτεινα ὀρη, ἐκει σκια θανατυ ἀπ' αὐτων σκοτεινων ὀρεων γενομενη.

Και τεθησονται εἰς σκοτος· ἐαν δε μη ἀκυσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων ἀπο προσωπυ ὑβρεως των ὑβριζοντων. οἱ μεν κεκρυμμενως ἀκυουσιν; οἱ δε

Verumtamen quia utrique montes ſunt magni, montes lucentes ſunt angeli Dei & prophetæ; Moſes famulus ejus, apoſtoli Jeſu Chriſti, de quibus arbitror dici: *Fundamenta ejus in montibus ſanctis.* Montes tenebroſi ſunt, qui eriguntur adverſus ſcientiam Dei. Zabulus mons tenebroſus eſt. Principes ſæculi hujus, qui deſtruuntur, montes ſunt tenebroſi. Dæmonium lunatici, mons erat & tenebroſus: mons erat, de quo Salvator ait: *Si dixeris monti huic*: de lunatico quippe dæmonio ſibi quæſtio inciderat: & dicentibus diſcipulis: *Non potuimus ejicere illud*, reſpondit Salvator: *Si habueritis fidem ut granum ſinapis, dicetis monti iſti*, de quo quæſiſtis, de quo propoſuiſtis; *dicetis monti huic*: *Transmigra hinc, & transmigrabit*, id eſt, ab homine ad locum definitum ſibi. Qui ergo offendunt, non offendunt ſuper montes lucentes, ſed ſuper montes tenebroſos, ſi fuerint cum Zabulo, & angelis ejus montibus tenebroſis: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Poteſt quidem aptari huic, quod dicitur: *Date gloriam Domino Deo noſtro*, hoc, quod modo infert: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Si dederitis Domino Deo veſtro gloriam, antequam contenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri ſuper montes tenebroſos, haud dubium, quin, etiam ſi contenebreſcat, & ſuſtineatis, lumen vos ſuſcipat. Alius vero dicat, neſcio, utrum recte an perperam, quia & hi, qui offendunt ſuper montes tenebroſos, expectant aliquando miſericordiæ lumen. Hoc enim videtur oſtendere: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Si autem quis venerit ad montes tenebroſos, vide, quid ibi inveniat. Eſt illic umbra mortis. Ubi tenebroſi montes, ibi umbra mortis ex ipſis montibus procreata.

13. *Et ponentur in tenebras. Et niſi audieritis occulte, plorabit anima veſtra a facie contumeliæ.* De his, qui audiunt, quidam occulte audiunt: quidam vero

ἑκατερα φωτεινα ὀρη οἱ ἁγιοι ἀγγελοι τυ Θευ, οἱ προφηται, Μωσης ὁ θεραπων, οἱ ἀποστολοι Ιησυ χριστυ. ταυτα παντα ὀρη ἐστι φωτεινα, και περι τυτων νομιζω λελεχθαι ἐν τοις ψαλμοις· οἱ θεμελιοι αὐτυ ἐν τοις ὀρεσι τοις ἁγιοις. ποια δε ὀρη σκοτεινα; οἱ ταπεινωματα ἐπαιροντες κατα της γνωσεως τυ θευ· ὁ διαβολος ὀρος σκοτεινον ἐστιν. οἱ ἀρχοντες τυ αἰωνος τυτυ, οἱ καταργεμενοι, ὀρη εἰσι σκοτεινα· και το δαιμονιον ὁ σελινιασμος ὀρος ἦν και σκοτεινον ὀρος ἦν, περι ὑ ἐλεγεν ὁ σωτηρ, ἐρειτε τω ὀρει τυτω· περι γαρ σελινιασμυ τις λογυ ζητυμενυ, και λεγοντων των μαθητων, δια τι ὐκ ἠδυνηθημεν ἐκβαλειν αὐτο; ἀποκρινεται ὁ σωτηρ, ὁτι ἐαν ἐχητε πιστιν ὡς κοκκον σιναπεως, ἐρειτε τω ὀρει τυτω, περι ὑ προετεινατε, περι ὑ ἐζητησατε, τω ὀρει τυτω, μεταβα ἐνθεν ἐκει, και μεταβησεται, ἐνθεν, ἀπο τυ ἀνθρωπυ, ἐκει, ἐπι τον τοπον τον οἰκειον αὐτυ. οἱ ὐν προσκοπτοντες, ὑ προσκοπτυσιν, ἐπι ὀρη φωτεινα, ἀλλ' ἐπι ὀρη σκοτεινα· ὁταν γενωνται μετα τυ διαβολυ και των ἀγγελων αὐτυ των σκοτεινων ὀρεων, και ἀναμενειτε εἰς φως, δυναται μεντοι συναπτεσθαι τω· δοτε κυριω τω Θεω ὑμων δοξαν προ τυ συσκοτασαι, προ τυ προσκοψαι τυς ποδας ὑμων ἐπι ὀρη σκοτεινα· δηλον ὁτι, καὶν συσκοτασῃ, ἀναμενειτε το φως, και το φως ὑμας διαδεξεται. ἀλλος δε εἰποι ἀν (ὐκ οἰδα ποτερον ὑγιως νοων ἢ μη·) ὁτι και οἱ προσκοπτοντες ἐπ' ὀρη σκοτεινα, ἀναμενυσι παρα τοις ὀρεσι τοις σκοτεινοις, ἀναμενοντες το τυ ἐλευ φως. τυτο γαρ εἰναι δοξει το· και ἀναμενειτε εἰς φως. ἐπαν δε ἐλθητε ἐπι τα ὀρη τα σκοτεινα, ἰδωμεν τι ἐστιν ἐκει. σκια θανατυ. ὁπυ τα σκοτεινα ὀρη, ἐκει σκια θανατυ ἀπ' αὐτων σκοτεινων ὀρεων γενομενη.

Και τεθησονται εἰς σκοτος· ἐαν δε μη ἀκυσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων ἀπο προσωπυ ὑβρεως των ἀκυοντων. οἱ μεν κεκρυμμενως ἀκυυσιν, οἱ δε

Verumtamen quia utrique montes ſunt magni, montes lucentes ſunt angeli Dei & prophetæ; Moſes famulus ejus, apoſtoli Jeſu Chriſti, de quibus arbitror dici: *Fundamenta ejus in montibus ſanctis.* Montes tenebroſi ſunt, qui eriguntur adverſus ſcientiam Dei. Zabulus mons tenebroſus eſt. Principes ſæculi hujus, qui deſtruuntur, montes ſunt tenebroſi. Dæmonium lunatici, mons erat & tenebroſus: mons erat, de quo Salvator ait: *Si dixeris monti huic*: de lunatico quippe dæmonio ſibi quæſtio inciderat: & dicentibus diſcipulis: *Non potuimus ejicere illud*, reſpondit Salvator: *Si habueritis fidem ut granum ſinapis, dicetis monti iſti*, de quo quæſiſtis, de quo propoſuiſtis; *dicetis monti huic*: *Transmigra hinc, & transmigrabit*, id eſt, ab homine ad locum definitum ſibi. Qui ergo offendunt, non offendunt ſuper montes lucentes, ſed ſuper montes tenebroſos, ſi fuerint cum Zabulo, & angelis ejus montibus tenebroſis: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Poteſt quidem aptari huic, quod dicitur: *Date gloriam Domino Deo noſtro*, hoc, quod modo infert: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Si dederitis Domino Deo veſtro gloriam, antequam contenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri ſuper montes tenebroſos, haud dubium, quin, etiam ſi contenebreſcat, & ſuſtineatis, lumen vos ſuſcipat. Alius vero dicat, neſcio, utrum recte an perperam, quia & hi, qui offendunt ſuper montes tenebroſos, expectant aliquando miſericordiæ lumen. Hoc enim videtur oſtendere: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Si autem quis venerit ad montes tenebroſos, vide, quid ibi inveniat. Eſt illic umbra mortis. Ubi tenebroſi montes, ibi umbra mortis ex ipſis montibus procreata.

13. *Et ponentur in tenebras. Et niſi audieritis occulte, plorabit anima veſtra a facie contumelia.* De his, qui audiunt, quidam occulte audiunt: quidam vero

δε κἀν ἀκουσωσιν, οὐ κεκρυμμενως ἀκουουσιν. τι οὖν ἐςι το κεκρυμμενως ἀκουειν; ἡ το· ἀλλα λαλουμεν θεου σοφιαν ἐν μυςηριῳ, την ἀποκεκρυμμενην, ἣν προωρισεν ὁ θεος προτων αἰωνων εἰς δοξαν ἡμων. και παλιν ἀλλαχου λεγεται, ὁτι τα πλειονα των ἐργων του θεου ἐςιν ἐν ἀποκρυφοις. ἐαν ἀκουω του νομου, ἠτοι κεκρυμμενως ἀκουω, ἡ οὐκ ἀκουω κεκρυμμενως. ὁ Ιουδαιος οὐκ ἀκουει κεκρυμμενως του νομου. δια τουτο φανερως περιτεμνεται, οὐχ' εἰδως ὁτι και ἀλλη, οὐχ' ἡ ἐν τῳ φανερῳ ἐν σαρκι περιτομη. ὁδε ἀκουων της περιτομης κεκρυμμενως, ἐν κρυπτῳ περιτμηθησεται· ὁ ἀκουων των περι του πασχα νενομοθετημενων, κεκρυμμενως ἐσθιει ἀπο του προβατου χριςου· το γαρ πασχα ἡμων ἐτυθη χριςος. και εἰδως την σαρκα του λογου ὁποια ἐςι, και εἰδως ὁτι ἀληθης ἐςι βρωσις, μεταλαμβανει ταυτης, κεκρυμμενως γαρ ἠκουσε του πασχα. ὁ δε πολυς οὑτος Ιουδαιος δια τουτο τον κυριον Ιησουν ἀπεκτεινε, και ἐνοχος και σημηρον ἐςι τῳ φονῳ Ιησου, ἐπει μη κεκρυμμενως μητε του νομου, μητε των προφητων ἠκουσεν. ἐαν ἀναγινωσκης περι των ἀζυμων, ἐςιν ἀκουσαι κεκρυμμενως, ἐςιν ἀκουσαι φανερως της ἐντολης ὁσοι ἐν ἡμιν· ἐγγυς γαρ ἐςι το πασχα, ἀζυμα ἀγεται, τα ἀζυμα τα σωματικα, οὐκ ἀκουετε της λεγουσης ἐντολης· ἐαν μη ἀκουσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων. και περι σαββατου γυναικες μη ἀκουσασαι του προφητου οὐκ ἀκουουσι κεκρυμμενως, ἀλλα ἀκουουσι φανερως. οὐ λουονται την ἡμεραν του σαββατου, ἐπανερχονται ἐπι τα πτωχα και ἀσθενη ςοιχεια, ὡς χριςου μη ἐπιδεδημηκοτος, του τελειουντος ἡμας, και διαβιβαζοντος ἀπο των νομικων ςοιχειων ἐπι την εὐαγγελικην τελειοτητα. δια τουτο προσεχωμεν ἀναγινωσκοντες τον νομον και τους προφητας, μηποτε ὑποπεσωμεν τη λεγουσῃ προφητειᾳ· ἐαν δε μη ἀκουσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ἡμων ἀπο προσωπου ὑβρεως. ὁσοι πην νηςειαν την Ιουδαϊκην, ὡς μη νοουσαι την του ἱλασμου ἡμεραν, τηρειτε μετα την Ιησου χριςου ἐπιδημιαν, οὐκ ἠκουσατε του ἱλασμου κεκρυμμενως, ἀλλα φανερως μονον· το γαρ κεκρυμμενως ἀκουσαι του

ἱλασμου,

cum audiunt, non occulte audiunt. Quid eſt itaque occulte audire? Nempe illud: *Sed loquimur ſapientiam Dei in myſterio abſconſam: quam prædeſtinavit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram.* Et rurſum alibi dicitur, quia *plura operum Dei ſunt in abſconſis.* Si audio legem, aut occulte audio, aut non occulte. Judæus, quia legem non audit occulte, in manifeſto circumciditur, neſciens eum, qui in manifeſto circumciditur, Judæum non eſſe, neque eam, quæ in palam eſt, in carne circumciſionem. Qui auditor eſt autem circumciſionis occultæ, & in occulto circumciditur. Qui audit legem occulte de myſteriis Paſchæ, ove veſcitur Chriſto; *Paſcha quippe noſtrum immolatus eſt Chriſtus*; ſciens, carnem verbi Dei vere cibum eſſe, veſcitur ea: occulte quippe de Paſcha audivit. At vero miſerabilis Judæus, idcirco Dominum Jeſum interfecit, & usque in præſentem diem reus eſt mortis ejus, quia non audivit occulte legem & prophetas. Si quando leges de azymis, potes audire occulte, potes audire manifeſte. Quicumque de vobis (prope quippe eſt Paſcha) azyma celebraverit, id eſt, azyma hæc corpora, non audivit mandatum, dicens: *Niſi audieritis occulte, plorabit anima veſtra.* Et de ſabbato quædam mulierculæ non audientes prophetam, non audiunt occulte, ſed palam die ſabbato, lavantes ſe, & iterum revertentes ad egena & infirma elementa, quaſi nondum deſcenderit Chriſtus, & nos baptiſmo ſuo laverit a legalibus initiis in evangelicam perfectionem. Idcirco diligentius attendamus, ſi quando legem legimus, & prophetas, ne incidamus in maledictionem, quæ nunc dicitur: *Niſi audieritis occulte, plorabit anima veſtra a facie contumeliæ.* Quicumque jejunium Judæorum, quaſi ignorantes redemptionis diem poſt adventum Jeſu Chriſti obſervatis, non auditis redemptionem occulte, ſed tantummodo palam. Abſconſa quippe eſt propitia-

ἱλασμὸς, ἐστιν ἀκοῦσαι, πῶς προσέθετο ὁ θεὸς ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν Ἰησοῦν, καὶ ὅτι αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. καὶ παραβολαὶ εὐαγγελικαὶ ἀναγινωσκόνται, καὶ ὁ ἀκροατὴς αὐτῶν ἔξω, οὐ κεκρυμμένως αὐτῶν ἀκούεται. ἐὰν δὲ ἀκροατὴς ἀπόστολος ἦν τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν οἰκίαν Ἰησοῦ, προσέρχεται τῷ Ἰησοῦ· πυνθάνεται καὶ περὶ τῆς ἀσαφείας τῆς παραβολῆς, καὶ ἑρμηνεύει αὐτῷ Ἰησοῦς, καὶ γίνεται ἐκεῖνος ὁ ἀκροατὴς τῆς εὐαγγελικῆς ἀκοῆς αὐτῷ κεκρυμμένως, ἵνα μὴ κλαύσῃ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· τῶν γὰρ μὴ ἀκουόντων κεκρυμμένως κλαίει ἡ ψυχή. τί θαυμαστὸν εἰ εἶπε· κλαυσάτω, ἐὰν μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως· ἀλλὰ, ἡ ψυχὴ ὑμῶν κλαύσεται; ἔστι τις κλαυθμὸς μόνης ψυχῆς κλαυσμός. καὶ ταχὰ ἐκείνου τοῦ κλαυθμοῦ διδάσκει ἡμᾶς σωτὴρ λέγων, ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός. καὶ λεγῇ, καὶ οἱ γελῶντες νῦν ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε, περὶ ἐκείνου τοῦ κλαυθμοῦ λέγει, οὐ ἀπείλει καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης λέγων· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε κεκρυμμένως, κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως. ὅταν γὰρ ὑβρίζησθε, τότε κλαύσεσθε, καὶ καταξύσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν δάκρυα, ὅτι συντρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. ἐὰν ἰδῇ νῦν τις τὰ Ἰουδαϊκὰ, καὶ συγκρίνῃ αὐτὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὀψεται τινα τρόπον συντετρίβη τὸ ποίμνιον κυρίου. ἦν γὰρ τοῦτο ποτὲ ποίμνιον κυρίου, καὶ ἐπεὶ ἀναξίως ἐκρίναν ἑαυτοὺς, ἐστράφη ὁ λόγος εἰς τὰ ἔθνη. εἰ μὲν ἐκεῖνο τὸ ποίμνιον συντετρίβη τοῦ κυρίου, ἡμεῖς οἱ ἀγριέλαιος, οἱ παρὰ φύσιν ἑαυτοῖς ἐγκεντριζόμενοι εἰς τὴν καλιέλαιον τῶν πατέρων, οὐ πλέον ὀφείλομεν φοβεῖσθαι, μήποτε συντριβῇ καὶ τοῦτο τὸ ποίμνιον τοῦ κυρίου· μέλλει γὰρ συντρίβεσθαι ποτὲ κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, ὅταν διὰ τὸ πληθυνθῆναι, τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν· περὶ τίνων γὰρ ὁ λόγος, οὐ περὶ χριστιανῶν λεγομένων τε· ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν, εἴρηται; περὶ τίνων ὁ λόγος, ὅτι πλὴν ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἆρα,

:ionis auditio, ſcire, quomodo poſuerit Jeſum Deus propitiationem pro peccatis noſtris, & quia *ipſe eſt propitiatio pro peccatis, non ſolum noſtris, verum etiam totius mundi.* Parabolæ quoque cum leguntur in evangelio, & eſt auditor extraneus, non poteſt eas occulte audire. Si vero auditor fuerit apoſtolus, & unus eorum, qui ingrediuntur domum Jeſu, accedit ad eum, interrogat de obſcuritate parabolæ, & ſi interpretatus ei ſit, quæ audivit, intelligens evangelium, audit ea occulte, ut non ploret anima ejus. Eorum quippe qui occulte non audiunt, plorabit anima. Quam admirande non ait: *Plorabitis, niſi occulte audieritis*; verum: *Plorabit anima veſtra:* eſt quippe ſolius animæ fletus; & forſitan iſte ſit, de quo Salvator ait: *Ibi erit fletus & ſtridor dentium.* Illa quoque comminatio, qua ridentibus luctum, lacrymaſque denuntiat; de hoc fletu eſt, quem commemorat Propheta, dicens: *Niſi audieritis occulte, plorabit anima veſtra a facie contumeliæ.* Cum enim fueritis paſſi contumeliam, tunc plorabitis, & deducent oculi veſtri lacrymas, quia contritus eſt grex Domini. Si conſideremus ſtatum, quomodo ſit, Judæorum, & comparemus illum antiquæ felicitati, videbimus, quo pacto contritus ſit grex Domini. Fuit quippe aliquando hic grex Domini; & quia indignos ſe judicaverunt ſalute, converſus eſt ſermo Domini ad gentes. Si ergo grex ille contritus eſt, nos oleaſter, qui contra naturam inſerti ſumus in bonam olivam patriarcharum, nonne plus debemus vereri, ne iſte grex Domini conteratur? Futurum quippe eſt, ut aliquando & iſte grex conteratur, juxta illud, quod a Salvatore dictum eſt: *Cum multiplicatæ fuerint iniquitates, tunc refrigeſcet charitas multorum.* De quibus enim hoc dicitur; *Refrigeſcet charitas multorum?* Nonne de his, qui nuncupantur chriſtiani? de quibus hic ſermo eſt: *Verumtamen veniens filius hominis, putas inveniet*

ἀρα, εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; ἢ πίρι ἡμῶν ἐστι; διὰ τυτο προσέχωμεν ἑαυτοις παντα πραττοντες, ἱνα ὁσημεραι τυτο το ποιμνιον τυ θευ βελτιωται, ὑγιαζηται, θεραπευηται, καὶ πασα συντριβη ἀποχὴ ἀπο των ψυχων ἡμων, ἱνα ἐν χριστῳ Ιησυ τελειωθωμεν, ᾧ ἐστιν ἡ δοξα καὶ το κρατος εἰς τυς αἰωνας. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιγ'.

Εἰς το· Τις φεισεται ἐπι σοι Ιερυσαλημ; καὶ τα ἑξης.

Τα λεγομενα προς την Ιερυσαλημ μετα πολλης ἀπειλης νοησαι θελομεν, ἥτως ἐχοντα· τις φεισεται ἐπι σοι Ιερυσαλημ; ἢ τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἢ τις ἀναλαμψει ἐρωτησαι εἰς εἰρηνην σε; συ ἀπεγραφης με, λεγει κυριος. ὀπισω πορευση, καὶ ἐκτενω την χειρα μυ ἐπι σε, καὶ διαφθερωσε, καὶ ὑκετι ἀνησω σε, καὶ διασπερω αὐτυς ἐν διασπορᾳ. εἰπα· ἠτειχωθην, ἀπορια κατεσχε με. παραδειγμα λαμβανω, πολεμιον τινα ἀποδεδειχθεντα τυ βασιλευοντος ἐπι της γης, ὁτι τῳ τοιυτῳ ὑδε μεταδιδοναι ἐλευς ἐξεστιν, ἱνα μη δοκη τις προσκρυειν τῳ καταδικασαντι βασιλει. καὶ ὑκ ἐξεστι τον τοιυτον ὑδε ἐλεησαι προσεπιτεινοντες τινες ὑδε σκυθρωπαζοντες ἐπ' αὐτῳ, ἱνα μη ἐπι τῳ σκυθρωπαζειν δοκωσι δυσαρεστεισθαι τῳ κριθεντι ὑπο τυ βασιλεως. εἰ νενοηκας τυτο, ἰδε μοι τον καταδικασθεντα ὑπο τυ θευ διὰ τας πολλας ἑαυτυ ἁμαρτιας, καὶ ὁρα τον τοιυτον, καὶ των βλεποντων ἀγγελων των τεταγμενων ἐπι το βοηθειν τῃ των ἀνθρωπων φυσει, ὑπο μηδενος ἐλεεμενον. ἑκαστος γαρ των ἀγγελων ἰδων τον καταδικασαντα ὁτι θεος ἐστι, τον ἀποστραφεντα ὁτι δημιυργος ἐστι, την φυσιν των ἁμαρτιων ὁτι τοιαυτη, ὡστε τον ἀγαθον θεον ἀναγκασθηναι (ἐν ὑτως ἐποιμι) αὐτην την ψηφον ἀγαγειν κατα τυ ἡμαρτηκοτος, ἑκαστος των ὁρωντων ἁ

φιδε-

veniet fidem ſuper terram? Nonne de nobis? Idcirco provideamus attentius, ut per ſingulos dies iſte grex Domini melioretur, convaleſcat, integer perſeveret, ut omni contritione ab animabus noſtris recedente, efficiamur grex Domini in Chriſto Jeſu, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

HOMILIA XIII.

(Juxta Hieronymum X.)

Quis parcet ſuper te Hieruſalem? &c.

EODEM INTERPRETE.

1. Ea, quæ ad Hieruſalem cum ingenti comminatione dicuntur, volumus intelligere, & ita ſe habentia. *Quis parcet ſuper te Hieruſalem? aut quis contriſtabitur ſuper te? Quis convertetur rogare ea, quæ in pacem ſunt tibi? Averſata es a me, dicit Dominus. Retro ambulabis, & extendam manum meam ſuper te, & diſperdam te, & ultra non finam te, & diſpergam illos in diſperſione. Dixi: Sine filiis effectus ſum; egeſtas tenuit me.* Exemplum accipiam: hoſtis quispiam ac perduellis contra imperatorem hujus terræ judicatus eſt: ab hoc omnis miſericordia aufertur; ſcilicet ne, dum damnato quis miſeretur, incipiat offendere condemnantem. Sunt etiam nonnulli, qui adjiciunt ad ſeveritatem, ut non contriſtentur quidem ſuper eo, id magnopere devitantes, ne per mœrorem vultus monſtrentur judicio regis offendi. Si intellexiſti, conſidera mihi propter peccata multa a Deo condemnatum peccatorem, & vide, quomodo innumerabilibus angelis humano generi præſidentibus, ne ab uno quidem miſericordia dignus judicetur. Singuli quidem angelorum proſpicientes, quia Deus eſt, qui condemnavit, quia creator eſt, qui adverſatur, &

tale

φειδεται, σκυθρωπαζει, ὐκ ἐλαει, ὐκ ἐπαιρεται, ὡστε παρακαλεσαι περι της προς τον τοιουτον εἰρηνης. ἡ Ἱερουσαλημ τοινυν αὐτη, ὑτω γαρ λελεξεται δια το γραμμα ἡμαρτηκεναι μοι εἰς τον Ἰησουν, και τοιαυτα πεποιηκεναι, ἱνα εἰπῃ περι αὐτης ὁ Ἰησους, Ἱερουσαλημ, Ἱερουσαλημ, ἡ ἀποκτεινουσα τους προφητας, και λιθοβολουσα τους ἀπεσταλμενους προς αὐτην, ὁσακις ἠθελησα ἐπισυναξαι τα τεκνα σου, ὁν τροπον ὀρνις ἐπισυναγει τα νοσσια ὑπο τας πτερυγας, και ὐκ ἠθελησατε; ἰδου ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος· καταλειπεσθω αὐτη ἡ Ἱερουσαλημ, ὡς καταλελειπται. οἱ ἀγγελοι, οἱ ἀει βοηθουντες τῃ Ἱερουσαλημ, δι' ὡν διεταγη και ὁ Μωσεως νομος διαταγεις δι' ἀγγελων ἐν χειρι μεσιτου, καταλιπετωσαν την Ἱερουσαλημ, και λεγετωσαν, τα ἁμαρτηματα αὐτης μεγαλα γεγονε, τον Ἰσραηλ ἀπεκτειναν, ἐπι τον χριστον τας χειρας ἐπιβεβληκασιν. ὁσον ἐτι μικροτερα ἠν τα ἁμαρτηματα, ἐδυναμεθα ἐτι περι αὐτων ἀξιουν, και παρακαλειν, ἐδυναμεθα φειδεσθαι της Ἱερουσαλημ· τις ἐπι τουτῳ φεισεται; ἐαν ἁμαρτανων ἁμαρτῃ ἀνηρ εἰς ἀνδρα, και προσευξεται περι αὐτου. ἁμαρτιαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλημ, δια τουτο εἰς σαλον ἐγενετο· και λεγεται προς αὐτην ταυτην πρωτον· τις φεισεται ἐπι σε Ἱερουσαλημ; και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἡμεις ἡ σκυθρωπαζομεν ἐπι τῃ Ἱερουσαλημ, και ταις συμφοραις αὐτης, και τοις γενομενοις παντι τῳ λαῳ ἐκεινῳ· τῳ γαρ ἐκεινων παραπτωματι ἡ σωτηρια ἡμων γεγονεν, εἰς το παραζηλωσαι αὐτους. και το παραπτωμα αὐτων τηλικουτον γεγονεν ἁμαρτια· τις ὐν φεισεται ἐπι σοι Ἱερουσαλημ; λεγω προς αὐτην, ἀπεκτειναις μου τον Ἰησουν, και λεγω· τις φεισεται ἐπι σοι Ἱερουσαλημ; και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι;

Μεταβαινω ἀπο του γραμματος και τοτε ὁδον ἐσχηκοτος, ὐν ἐδωκεν ὁ λογος, ἐπι ἑκαστην ψυχην ὠδη ἀξιωθεισαν του ὁραν την εἰρηνην· μετα γαρ τα μαθηματα τα θεια γεγονας Ἱερουσαλημ, το προτερον ὡσα Ἰεβους. δευτερον δε μετεβαλε το ὀνομα, και γεγονεν Ἱερουσαλημ. Ἰεβους, φασιν Ἑβραιων παιδες, ὁτι ἑρμηνευεται, πεπα-

τημε-

tale esse peccatum, ut misericors, & clemens quodammodo necessitatem passus sit super eum sententiam promere, non parcunt, non contristantur, neque miserentur, non revertuntur, ut rogent pro eo pacem. Hierusalem igitur, quia ad priora scelera etiam hoc adjecit, ut crucifigeret Dominum meum Jesum, & in tantum surrexit scelus, ut de ea diceret Salvator: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quasi gallina congregans pullos suos sub alas; & noluisti? Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta*: ideo dimissa est, & usque ad præsens tempus destituta. Angeli quippe, qui semper auxiliabantur ei, per quos etiam lex Mosi tradita est, *disposita per angelos in manu Mediatoris*, deseruerunt eam, & dixerunt: multis facinoribus oppressa, Jesum interfecit, & in Dominum nostrum misit manus. Quandiu minora peccavit, potuimus rogare pro ea, potuimus obsecrare Dominum, potuimus parcere ei: super ista quis parcat? Si peccaverit vir in virum exorabitur pro eo; si autem peccaverit in Deum, quis orabit pro eo? *Grande piaculum commisit Hierusalem, grande perpetravit nefas, ideo in commotione facta est;* & dicitur ad eam: Nos non contristamur super Hierusalem, & calamitatibus ejus, & omnis populi illius. Illorum quippe delicto salus nobis facta est ad æmulandum eos. Et quia sic peccavit, ut voce Domini diceretur: *Quis parcet super Hierusalem?* Ego quoque dico ad interfectricem Domini mei: *Quis parcet super te Hierusalem, & quis contristabitur super te?*

2. Transcendam autem ad spiritalem intellectum ab humilitate litteræ, viam mihi pandente ratione, ut videam, quomodo unaquæque anima, digna pace Dei Hierusalem nuncupetur. Post disciplinam quippe divinam facta es Hierusalem, quæ prius fueras Jebus. In historia refertur, quod nomen loci

illius

τιμενη· Ιεβυς ἐν, ἡ πεπατημενη ὑπο δυναμιων ἀντικειμενων ψυχη μεταβεβληται, και γεγονεν Ιερουσαλημ ὁρασις εἰρηνης. εἰ ἐν, ὁτι μεταβεβληκας ἀπο Ιεβυς, εἰς το γενεσθαι Ιερουσαλημ, ἡμαρτες; και τον υἱον τυ Θευ καταπεπατηκας, και το αἱμα της καινης διαθηκης κοινον ὡς ἑκεινη και συ ἡγησω, και ἐν ἁμαρτημασι γεγονας χαλεπος, λεχθησεται και περι σε, τις φεισεται ἐπι σοι Ιερουσαλημ, και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἐαν γενη τοιυτος, ὡς προδεναι τον Ιησυν. ἑκαστος ἡμων ἁμαρτανων, και μαλισ'α οἱ μιζονα, εἰς Ιησυν ἁμαρτανει. ἐαν δε και ἀποστατης ἡς, ἐτι μαλισ'α ταυτα ποιεις τω Ιησυ πνευματι ὁσα ἐποιησεν αὐτω Ιερουσαλημ σωματικως. διο ποσω δοκειτε χειρονος ἀξιωθησεται τιμωριας ὁ τον υἱον τυ Θευ καταπατησας, και το αἱμα της διαθηκης κοινον ἡγησαμενος, ἐν ᾧ ἡγιασθη, και τὸ πνευμα της χαριτος ἐνυβρισας; εἰ κατεπατησας τον υἱον Θευ, και το πνευμα της χαριτος ἐνυβρισας, τις φεισεται ἐπι σοι; τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; τις ἀναλαμψει ἐρωτησαι τα εἰς εἰρηνην σε; αὐτον τον υἱον τυ Θευ σον ἐρωτησαντα τα εἰς εἰρηνην προεδωκεν ἡ τε ἁμαρτωλε ψυχη· τις δυναται παρακαλεσαι ἀναλαμψας παλιν περι της εἰρηνης; γινωσκοντες ἐν, ὁτι ἀδυνατον τυς ἁπαξ φωτισθεντας, γευσαμενυς τε της δωρεας της ἐπουρανιυ, και μετοχυς γενηθεντας πνευματος ἁγιυ, και καλον γευσαμενυς θευ ῥημα, δυναμεις τε μελλοντος αἰωνος, και παραπεσοντας· παλιν ἀνακαινιζειν εἰς μετανοιαν, ἀνασταυρυντας ἐν ἑαυτοις τον υἱον τυ Θευ, και παραδειγματιζοντας· παντα πραττωμεν, ἱνα μη και περι ἡμων λεγηται το· τις φεισεται ἐπι σοι Ιερουσαλημ; και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἡ τις ἀναλαμψει ἐρωτησαι εἰς εἰρηνην σοι;

" Και προς ἑκατεραν δε ἑρμηνειαν της Ιερουσαλημ ἁρμοσει και το ἑξης· συ ἀπεγραφης με, λεγει κυριος, ὀπισω πορευση· ὁτι ἀπεγραφης με τον υἱον του Θεου,

iſtius fuerit Jebus, & poſtea commutato vocabulo nuncupata ſit Hieruſalem. Jebus autem Hebræorum poſteri tradunt interpretari, *Conculcatam.* Jebus autem conculcata a fortitudinibus contrariis anima noſtra transmutata eſt, & facta Hieruſalem, *Viſio pacis.* Si itaque poſt demutationem a Jebus in Hieruſalem peccaveris, & ſanguinem teſtamenti, ſicut quidam, & tu communem exiſtimaveris, dicitur & de te: *Quis parcet ſuper te Hieruſalem? & quis contriſtabitur ſuper te?* Quis enim contriſtabitur, ſi talis fueris, ut tradas Jeſum? Unusquisque noſtrum quandoque peccat: maximeque cum peccat ingentia, in Jeſum peccat. Si autem & receſſerit a fide, hæc facit ſpiritaliter Chriſto, quæ corporaliter fecit Hieruſalem. Quamobrem *quanto plus arbitramini deteriora meruiſſe ſupplicia eum, qui filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatur, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Si conculcaſti Jeſum filium Dei, feciſti convitium ſpiritui gratiæ, quis parcet ſuper te? quis contriſtabitur ſuper te? quis revertetur rogare ea, quæ in pacem ſunt tibi? Ipſum Jeſum, qui rogabat pariter, & præſtabat ea, quæ erant in pacem, perdidit anima peccatrix, quis poteſt ultra rogare, converſus ad ea, quæ ſunt in pacem tibi? Scientes ergo, quia *impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, guſtaverunt etiam donum cæleſte, & participes ſunt facti Spiritus ſancti, guſtaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt, renovari rurſus ad pœnitentiam, iterum crucifigentes in ſemetipſis filium Dei, & habentes oſtentui,* omni labore nitamur, ne & de nobis dicatur: *Quis parcet ſuper te Hieruſalem? aut quis contriſtabitur ſuper te? aut quis revertetur rogare ea, quæ in pacem ſunt tibi?*

3. Ad reliquam autem interpretationem, quod ſequitur, convenit: *Tu averſata es me, dicit Dominus, retro ambulabis.* Quia averſata es filium Dei,

&

και δια το απεσραφθαι τον υἱον τυ θευ, απεσραφης τον θεον· τι δει και λεγειν; και επειδη απεσραφη ἡ Ιερουσαλημ, ἐν τῃ Ιυδαιᾳ τον χριστον ατιθεσα, συνεκδοχικως παντας τους Ιυδαιους σημαινει, δια τυτο οπισω πορευση. ην γαρ ὁτε ουκ οπισω επορευετο. αλλα εμπροσθεν. νυν δε οπισω πορευσεται. και εσραφησαν ταις καρδιαις εις Αἰγυπτον, δηλον ὁτι ινα οπισω πορευθωσι. περι δε τυ τι ἐστι το, οπισω πορευση, ητι τοις εμπροσθεν επεκτεινεσθαι ὡτω παρασκευωμεν. ὁ δικαιος τυς εμπροσθεν επεκτεινεται, των οπισθεν επιλανθανεται δηλον ὁτι ὁ εναντιως τῳ δικαιῳ διακειμενος, των οπισω μεμνηται, και τοις εμπροσθεν ουκ επεκτεινεται, των δ οπισω μεμνημενος, παρακυει τυ Ιησυ διδασκοντος και λεγοντος, μη σραφητω εις τα οπισω αραι το ἱματιον αὐτυ. παρακυει τυ Ιησυ λεγοντος· ὑδεις βαλων την χειρα επ' αροτρον, και σραφεις εις τα οπισω, εὐθετος ἐσι τῃ βασιλεια τυ θευ· και ἐν τῳ νομῳ δε γεγραπται ὁτι ειπον οι ἀγγελοι προς τον ἐξελθοντα απο Σοδομων Λωτ· μη περιβλεψῃ εις τα οπισω, μηδε σῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ· εις το ὀρος σωζυ μηποτε συμπαραληφθῃς και τυτο δε ἐχει διανοιαν ἀξιαν ἀγγελικυ πνευματος μη περιβλεψῃς εις τα οπισω, ἀει τοις εμπροσθεν επεκτεινυ, καταλελοιπας Σοδομα, μη σρεφυ εις Σοδομα καταλελοιπας την κακιαν και την ἁμαρτιαν, μη επισραφῃς προς αὐτην, μηδε σῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ και τηρησεις την προτεραν ἐντολην την λεγυσαν· μη περιβλεψῃς εις τα οπισω. ουκ ἀρκει σοι προς το σωθηναι ἐαν μη και της δευτερας ἐντολης ακυσῃς λεγυσης, μηδε σῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ. ὑ δει γαρ ἀρξαμενον προκοπτειν ἐσαναι ἐν τῃ περιχωρῳ Σοδομων, ει και Σοδομα διαβεβηκεν, ἀλλα διαβαντα απο τυ ἐσαναι ἐν τῃ περιχωρῳ, σωζεσθαι εις το ὀρος, κατα το· μη περιβλεψῃς εις τα οπισω, μηδε σῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ εις το ὀρος σωζυ, μηποτε συμπαραληφθῃς. ει βυλει μη συμπαραληφθηναι Σοδομιταις, μηποτε εις τα οπισω σρεφῃς, μητε σῃς ἐν τῃ περιχωρῳ Σοδομων, μηδ

ἀλλα-

& per hoc etiam a Deo patre receſſiſti, retro ambulabis. Quid autem neceſſe eſt manifeſta replicare? Hieruſalem, quæ quondam in Judæa erat, a qua figuraliter univerſi Judæi intelliguntur, quia averſata eſt Chriſtum, ideo retro ambulat. Fuit quippe tempus, quando non ambulaverunt retro: nunc vero ambulant, & converſi ſunt corde in Ægyptum, ut retro ambulent. Quid autem ſit, retro ambulent, ſive extendi in priora, conſidera. Juſtus eorum, quæ retro ſunt, obliviſcens, in priora extenditur. Peccator poſteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem poſteriorum meminit, prævaricatur in legem Jeſu dicentis: *Ne convertatur retrorſum tollere veſtimentum ſuum.* Inobediens eſt dicto ejus: *mementote uxoris Loth*, cum contemnit imperium Salvatoris dicentis: *Nemo mittens manum ſuper aratrum, & reſpiciens retrorſum, aptus eſt regno Dei.* In lege quoque ſcriptum eſſe reperimus angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixiſſe: *Ne reſpexeris retro, & ne ſteteris in tota regione: in monte ſalvum te fac, ne forte comprehendaris.* Habes & hunc intellectum dignum ſpiritu Dei: *Ne*, inquit, *reſpexeris retro*, id eſt, in priora extende. Dimiſiſti Sodomam, ne revertaris in Sodomam. Dimiſiſti vitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne ſteteris in tota regione. Etiamſi præcedens imperium cuſtodieris, de quo dicitur: *Ne reſpexeris retro*, non tibi ſufficit ad ſalutem, niſi & conſequens obſervaveris: *Ne ſteteris in tota regione*; non enim expedit incipienti proficere, ut ſtet in regionibus Sodomorum. Et ſi Sodomam tranſcendiſti, & a Satanæ regione diſcedens, incipis liber eſſe ſuppliciis, expedit, ut ſalveris in monte; *Ne reſpexeris retro, nec ſteteris in tota regione: in monte ſalvum te fac, ne forte comprehendaris.* Si vis a Sodomorum ruina non comprehendi, ne convertaris retro, ne ſteteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, ſed cum

και δια το απεσραφθαι τον υιον τε θεε, απεσραφης τον θεον· τι δει και λεγειν; και επειδη απεσραφη ἡ Ιερουσαλημ, ἐν τῃ Ιουδαιᾳ τον χριςον ατεθυσα, συνεκδοχικως παντας τους Ιουδαιους σημαινει, δια τουτο οπισω πορευση. ἡν γαρ οτε ουκ οπισω ἐπορευετο. αλλα εμπροσθεν. νυν δε οπισω πορευσεται. και ἐγραψαν ταις καρδιαις εις Αἰγυπτον, δηλον οτι ινα οπισω πορευθωσι. περι δε τε τι ἐςι το, οπισω πορευση, ἡτι τοις εμπροσθεν επεκτεινεσθαι ητω παραςησωμεν. ὁ δικαιος τοις εμπροσθεν επεκτεινεται, των οπισθεν επιλανθανεται. δηλον οτι ὁ ἐναντιως τῳ δικαιῳ διακειμενος, των οπισω μιμνηται, και τοις εμπροσθεν ουκ επεκτεινεται, των δε οπισω μιμνημενος, παρακουει τε Ιησε διδασκοντος και λεγοντος, μη γραφητω εις τα οπισω αραι το ἱματιον αυτε. παρακουει τε Ιησε λεγοντος· ουδεις βαλων την χειρα επ' αροτρον, και γραφεις εις τα οπισω, ευθετος ἐςι τῃ βασιλεια τε θεε· και ἐν τῳ νομῳ δε γεγραπται, οτι ειπον οι ἀγγελοι προς τον ἐξελθοντα απο Σοδομων Λωτ· μη περιβλεψῃ εις τα οπισω, μηδε ςῃς ἐν παση τῃ περιχωρῳ· εις το ορος σωζε μηποτε συμπαραληφθῃς και τουτο δε ἐχει διανοιαν ἀξιαν ἀγγελικε πνευματος μη περιβλεψῃς εις τα οπισω, ἀει τοις εμπροσθεν επεκτεινε, καταλελοιπας Σοδομα, μη γραφε εις Σοδομα καταλελοιπας την κακιαν και την ἁμαρτιαν, μη επιγραφῃς προς αὐτην, μηδε ςῃς ἐν παση τῃ περιχωρῳ και τηρησεις την προτεραν ἐντολην την λεγουσαν· μη περιβλεψῃς εις τα οπισω. ουκ ἀρκει σοι προς το σωθηναι ἐαν μη και της δευτερας ἐντολης ακουσῃς λεγουσης, μηδε ςῃς ἐν παση τῃ περιχωρῳ. ου δει γαρ ἀρξαμενον προκοπτειν ἐςαναι ἐν τῃ περιχωρῳ Σοδομων, ει και Σοδομα διαβεβηκεν, ἀλλα διαβαντα απο τε ἐςαναι ἐν τ περιχωρῳ, σωζεσθαι εις το ορος, κατα το· μη περιβλεψῃς εις τα οπισω, μηδε ςῃς ἐν παση τῃ περιχωρῳ εις το ορος σωζε, μηποτε συμπαραληφθῃς. ει βελει μη συμπαραληφθηναι Σοδομιταις, μηποτε εις τα οπισω γραφῃς, μητε ςῃς ἐν τῃ περιχωρῳ Σοδομων, μηδ

ἀλλα-

& per hoc etiam a Deo patre receſſiſti, retro ambulabis. Quid autem neceſſe eſt manifeſta replicare? Hieruſalem, quæ quondam in Judæa erat, a qua figuraliter univerſi Judæi intelliguntur, quia averſata eſt Chriſtum, ideo retro ambulat. Fuit quippe tempus, quando non ambulaverunt retro: nunc vero ambulant, & converſi ſunt corde in Ægyptum, ut retro ambulent. Quid autem ſit, retro ambulent, ſive extendi in priora, conſidera. Juſtus eorum, quæ retro ſunt, obliviſcens, in priora extenditur. Peccator poſteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem poſteriorum meminit, prævaricatur in legem Jeſu dicentis: *Ne convertatur retrorſum tollere veſtimentum ſuum.* Inobediens eſt dicto ejus: *mementote uxoris Loth*, cum contemnit imperium Salvatoris dicentis: *Nemo mittens manum ſuper aratrum, & reſpiciens retrorſum, aptus eſt regno Dei.* In lege quoque ſcriptum eſſe reperimus angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixiſſe; *Ne reſpexeris retro, & ne ſteteris in tota regione: in monte ſalvum te fac, ne forte comprehendaris.* Habes & hunc intellectum dignum ſpiritu Dei: *Ne*, inquit, *reſpexeris retro*, id eſt, in priora extende. Dimiſiſti Sodomam, ne revertaris in Sodomam. Dimiſiſti vitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne ſteteris in tota regione. Etiamſi præcedens imperium cuſtodieris, de quo dicitur: *Ne reſpexeris retro*, non tibi ſufficit ad ſalutem, niſi & conſequens obſervaveris: *Ne ſteteris in tota regione*; non enim expedit incipienti proficere, ut ſtet in regionibus Sodomorum. Et ſi Sodomam tranſcendiſti, & a Satanæ regione diſcedens, incipis liber eſſe ſuppliciis, expedit, ut ſalveris in monte; *Ne reſpexeris retro, nec ſteteris in tota regione: in monte ſalvum te fac, ne forte comprehendaris.* Si vis a Sodomorum ruina non comprehendi, ne convertaris retro, ne ſteteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, ſed cum

ἀλλαχυ γενῃ ἡ εἰς το ὄρος. ἐκει γαρ ἐσι μονον σωθηναι. ἐσι δε το ὄρος κυριος Ιησυς, ᾧ ἐσιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τυς αἰωνας· ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιθ'.

Εἰς το· Οἰμοι ἐγω μητερ, μεχρι τυ· δια τυτο ταδε λεγει κυριος· ἐαν ἐπιστραφῃς, και ἀποκαταστησω σε.

Οἱ ἰατροι των σωματων παρα τυς καμνοντας γινομενοι, και ἀει τῃ θεραπειᾳ των καμνοντων ἑαυτυς ἐπιδιδοντες, κατα το βελημα της τεχνης της ἰατρικης, ὁρωσι τινα, και θιγκανυσιν ἀηδιων, ἐπ' ἀλλοτριαις συμφοραις καρπυνται ἰδιας λυπας, και ἐσιν ἀει ὁ βιος αὐτων ἐν περισασει· ἠδεποτε γαρ εἰσι μετα ὑγιαινοντων, ἀλλ' ἀει μετα των τραυματων, μετα των νομας ἐχοντων, μετα των πεπληρωμενων πυων, πυρετων, νοσων ποικιλων. και εἰ βυλεται τις σειλαθαι την ἰατρικην, ὐκ ἀγαναχτησει, ὐδε ἀμελησει τυ βεληματος της τεχνης, ὑς ἀνειληφεν, ἐπαν ᾖ μετα των τοιυτων ὡς προειρηκαμεν. τυτο δε μοι το προοιμιον λελεκται, δια το και τυς προφητας οἱον ειναι ἰατρυς ψυχων, και ἀει προσδιατριβειν ὁπυ οἱ δεομενοι θεραπειας· ὐ γαρ χρειαν ἐχυσιν οἱ ὑγιαινοντες ἰατρυ, ἀλλ' οἱ κακως ἐχοντες. ὁπερ δε πασχυσιν ὑπερ των ἀχολαςως καμνοντων ἰατροι, τυτο πασχυσι και οἱ προφηται και οἱ διδασκαλοι ὑπο των ὐβυλομενων θεραπευεσθαι. ἐκειθεν γαρ μισυνται, ὡς διατασσομενοι παρα την προαιρεσιν της ἐπιθυμιας των καμνοντον, ὡς κωλυοντες τρυφαν και ὑδεσθαι, τυς και ἐν νοσοις βυλομενυς μη τα ἀξαι των νοσων λαμβανειν. φευγυσιν ὐν οἱ ἀχολαςοι των καμνοντων ἰατρυς, πολλαχις αὐτοις και λοιδορυμενοι και κακολογυντες αὐτυς, και παν ὁτιποτυν ποιυντες ὁ ποιησειεν ἂν ἐχθρος ἐχθρων.

inde diſceſſeris, aſcende in montem, in quo ſolo ſalus eſt, nomen Jeſu Chriſti, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

HOMILIA XIV.

(*Juxta Hieronymum XI.*)

Ab eo loco, in quo ſcriptum eſt: *Heu mihi ego mater;* usque ad locum, in quo ait: *Si converſus fueris, reſtituam te.*

EODEM INTERPRETE.

Medici corporum ægrotantibus aſſiſtentes, & juxta diſciplinam artis ſuæ volentes curare eos, qui in infirmitatibus conſtituti ſunt, vident triſtia, injucunda pertractant, & in alienis calamitatibus mœrore proprio conficiuntur: ſemper enim converſatio eorum in gemitu, ſemper in curis eſt, numquam cum lætis conſortium habent: cum vulneratis, cum his, quorum carnes incommodis variis debilitantur, qui febribus æſtuant, qui dolore torquentur, jugi ſervitio perſeverant. Et ſi quis eorum vult implere medicinam, non indignatur, non obliviſcitur propoſiti artis ſuæ, poſtquam cum his fuerit, quos ſermo præfatus eſt. Hæc idcirco in proœmio diximus, quia & prophetæ medici quodammodo ſunt animarum, & illuc ſemper ire jubentur, ubi languentes ſint: *Non enim neceſſe habent ſani medicum, ſed ii, qui ſe male habent.* Quod autem a delicioſis ægrotantibus medici patiuntur, hoc ſuſtinent prophetæ ac magiſtri ab his, qui curari nolunt. Odio quippe habentur quaſi præcipientes adverſum deſideria languentium, quia prohibent deliciis, & cibis variis uti eos, qui, cum ſint infirmi, nolunt eſcis infirmorum veſci. Fugiunt ergo inobedientes atque languentes medicos, & maledictis

θρων. ἐπιλανθανονται γαρ ὑτοι ὁτι ὡς φιλοι προσιρχονται, ἀφορωντες εἰς το ἐπιπονον της διαιτης, εἰς το ἐπιπονον ἀπο σιθηρᾳ ἰατρων πληγης, ὐκ εἰς το τελος μονον το μετα τον πονον, και μισουσιν ὡς πατερας πονων μονον, ὐχι δε πονων φερoντων ἐπι ὑγιειαν τους ἰατρευομενους.

Ο λαος τοινυν ἐκεινος, εἰ και ποικιλαι νοσοι ἠσαν ἐν τῳ λαῳ τῳ χρηματισαντι τῳ Θεῳ, ἐπεμπεν αὐτοις ἰατρους ὁ θεος τους προφητας. εἰς των ἰατρων και Ιερεμιας ἠν. ἠλεγχε τους ἁμαρτανοντας, ἐπιστρεφειν βουλομενος τους κακως πραττοντας. οἱ δε θειον ἀκουειν των λεγομενων, κατηγορουν τῳ προφητῃ, και κατηγορουν ἐπι δικαῳ παραπλησιῳ ἑαυτοις. και ἀει ἐν δικαις ἠν ὁ προφητης ἐπι των, ὁσον ἐπι τῃ προφητειᾳ αὐτῳ, Θεραπευθεντων, δια δε την ἰδιαν ἀπειθειαν μη Θεραπευομενων. ἐπι τουτοις ὁτε μεν λεγει, και εἰπα· ὐ μη λαλησω, ὐδε μη ὀνομασω το ὀνομα κυριου. και ἐγενετο ὡς πυρ καιομενον φλεγον ἐν τοις ὀστεοις μου, και παρειμαι παντοθεν, και ὐ δυναμαι φερειν· ὁτε δε φησιν, ὁρων ἑαυτον ἀει δικαζομενον, λοιδορημενον, ἐγκαλουμενον, ψευδομαρτυρουμενον· οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες, ἐλεγεν, ἀνδρα, ὐ δικαζομενον, και ὐ διακρινοντα, ἀλλα διακρινομενον παση τῃ γῃ; και ἐπει οἱ καμνοντες ὐκ ἠκουον αὐτου καλα συμβουλευοντος, και ἰατρικῳ σφισιν ὐκ ὠφελησαν. και ἐπει δανειζοντος αὐτου τα πνευματικα ἀργυρια, ὐκ ἐβουλοντο ἀκουειν ἐκεινοι οἱς ἐλεγεν, ἱνα ὠφεληθωσιν ἐξ ὡν ἠκουσαν, φησιν· ὐδε ὠφελησε μοι ὐδεις, ὐδε ὠφελησα.

Αλλα προλαβων ταυτα εἰπον πριν διηγησωμαι το. ὐκ ὠφελησα, ὐδε ὠφελησε μοι ὐδεις. δισση γαρ ἐστιν ἡ γραφη. ἐν μεν γαρ τοις πλειοσις ἀντιγραφοις, ὐκ ὠφελησα, ὐδε ὠφελησε με ὐδεις· ἐν δε τοις ἀκριβεστατοις και συμφωνουσι τοις ἑβραϊκοις, ὐκ ὠφελησα, ὐδε ὠφελησε μοι ὐδεις,

ıtque injuriis repellunt, eaque prorſus iis faciunt, ıuæ faciat quis inimicis & hoſtibus ſuis. Abominanur enim eos quaſi inimicos venire, quaſi id tantum nodo deſiderantes, quomodo dolores & victus parimonia, ex eorum diſpoſitione naſcantur; quomodo cutiſſimo ferro corpora ſecent; & execrantur eos uaſi auctores tantorum cruciatuum, & non ſanitais, quæ ex doloribus redditur.

2. Populus igitur ægrotabat variis languoribus, ı miſit illis medicos prophetas Deus. Unus ex meicis & Jeremias fuit, corripiens peccatores, & conertere volens a vitiis ad virtutes. Illi vero cum eberent ea, quæ dicebantur, audire, e contrario ccuſabant Prophetam apud judices ſimiles ſui. Ex uo factum eſt, ut ſemper in calumniis & in triſtitiis uerit Jeremias, eorum perverſitatis, quantum in ſe uit, curam gerens. Juxta propriam autem increulitatem adhuc ægrotantibus iſtiusmodi aliquando loquitur: *Et dixi: non loquar, neque nominabo nomen Domini. Et factum eſt ut ignis ardens in oſſibus meis, & iſſolutus ſum undique, & ferre non poſſum*, aliquando utem videns, ſe maledictis ſemper, clamoribus & ıjuriis inſectari: *Heu mihi*, inquit, *mea mater, ut uid me genuiſti virum, qui judicer & diſcernar omni terae?* Et quia ægrotantes bene conſulentem, & juxta ıedicinæ diſciplinam, audire contempſerunt: *Non rofui*, inquit. Rurſuſque, quia illo ſpiritales pecuias commodante auditores accipere noluerunt, ut tilitatem conſequerentur, & fructum ex his, quæ cceperant, redderent, ait: *Neque profuit mihi quisuam.*

3. Verum hæc anticipans locutus ſum, priusquam xponerem: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.*)uplex quippe ſcriptura eſt: nam in multis exemplarius continetur: *Non profui, neque profuit mihi quisuam.* In his vero, quæ exemplaria veriora ſunt, &

ὐδεις. δει ὐν και το καθηρμηνευμενον και φερομενον ἐν ταις ἐκκλησιαις διηγησασθαι, και το ἀπὸ των ἑβραϊκων γραφων ἀδιηγητον μη καταλιπειν. ἐκηρυσσε τοινυν τον λογον, ὐδεις προσιετο τα λεγομενα· ὡς και ἰατρος προσανηλισκε τα φαρμακα, ἀκολασων, και τας ἰδιας ἐπιθυμιας πληρουντων των καμνοντων· ὡσει και ἐκεινος ἐλεγεν, ὐκ ὠφελησα, ὐδε ὠφελησε με ὐδεις. ταχα ἀντιπαθεια ἐςι δια την φιλανθρωπιαν τυ ὠφεληθεντος προς τον ὠφελησαντα, ὡςε γεμισθαι εἰς το ὠφεληθηναι και τον λεγοντα, ἐπει μακαριος ὁ λεγων εἰς ὠτα ἀκουοντων, ὐτως ὐν τιν ὠφελειαν ὠφεληθειη ἀν διδασκαλος ἀπο ἀκροατων προκοπτοντων και βελτιωμενων· ὠφεληθειη ἀν τῳ ἐχειν καρπυς ἐν αὐτοις· εἰ γαρ καρπον δει μεν ἐχειν ἐν τοις ἀκροαταις τον λεγοντα, ὁ δε ἀκροωμενος παρακδεχοιτο, και ἐξω γινοιτο των λεγομενων, λεγεται το· ὐκ ὠφελησε με ὐδε εἰς· ἐπει μη ὠφελειται ταυτην την ὠφελειαν, ἡν ὠφεληθη ἀν ἐκ τυ τον ἀκροατην ὠφεληθεντα, αἰτιον προκοπης και μακαριοτητος γενεσθαι τῳ ὠφελησαντι. και ἀλλως δε, πας ὁ διδασκων, κατ' αὐτο το διδασκειν, ὁσῳ συνετωτερος ἐςιν ὁ μανθανων, ὠφελειται εἰς ἁ διδασκει, εἰς ἁ μανθανει. και κρειττυς γινονται περι ἁ παραδιδοασι μαθηματα οἱ λεγοντες, ὁτε συνετοι ὀντες οἱ ἀκροαται, και ὐχ' ἁπαξαπλως παραδεχονται, ἀλλα ἀντιβασανιζυσι, και ἐρωτωσι, και ἐξεταζυσι το βυλημα των λεγομενων. ὐτ' ὐν ὠφελησα, ὐτε ὠφελησε με ὐδε εἰς.

Επει δε και ἀλλη διηγησις ἀναγκαια, δια τα ἀντιγραφα τα ἀκριβεςερα ὐτως ἐχοντα, ὐκ ὠφεληκα, ὐδε ὠφεληκεμοι ὐδεις, διηγησωμεθα και ὐτως ἐχον το ῥητον. ὁ μεν γαρ πασιν ἀποδιδυς τας ὀφειλας, τῳ τον φορον, τον φορον· τῳ το τελος, το τελος· τῳ τον φοβον, τον

φοβον

cum hebræis conſonant, habetur: *Non debui, neque debuit mihi quisquam.* Oportet igitur & id, quod in uſu eſt, atque in eccleſiis legitur exponere; & hoc, quod in hebræis codicibus invenitur, intactum non præterire. Prædicavit Jeremias mandata divina; nemo his, quæ prædicantur attendit. Quamobrem quaſi medicus libens ac promptus medicamina languentibus tribuit, & illis non ſecundum artificium curatis, ſed juxta voluntatem ſuam agentibus dicit: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.* Quódammodo enim beneficium conſequitur ipſe, qui curat, ſi fructum ſui laboris in ægrotante conſpiciat, & per lætitiam mentis etiam ipſe conſequitur utilitatem, ſecundum illud, quod dicitur: *Beatus, qui loquitur in aures àudientium.* Hanc igitur utilitatem, quam conſequitur magiſter ab auditoribus ſuis, ſi proficiant audiendo, dum fructus ex ſalute eorum conſequitur quodammodo: Jeremias, videns, de Judæis non habere ſe, dicit: *Non profuit mihi quisquam.* Si enim debet auditoribus prodeſſe, quod loquor, auditores vero, quæ dicuntur, abjiciunt, & ego dico: *Non profui, neque profuit mihi quisquam;* quia hanc utilitatem non ſum conſecutus, quam conſequitur is, qui beatus efficitur, dum in aures loquitur audientium. Poteſt autem & aliter intelligi. Quicumque diſcipulis præcipit, iſte, ſi ingenioſos, & audientis naturæ habeat auditores, quanto plus præcipit, tanto plus proficit, illis interrogantibus, & de eo, quod dicit, ſæpe quærentibus, qui ſit ſenſus in dicto, qui ordo, quæ ſcripti voluntas. Unde e contrario ait: *Non profui, neque profuit mihi quispiam.*

4. Quia autem & alia nobis expoſitio reſidua eſt, propter exemplaria certiora, in quibus continetur: *Non debui, neque debuit mihi quisquam,* & hunc locum conſideremus. *Qui omnibus omnia reſtituit, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui tributum, tributum,*

φοβον· τῳ την τιμην, την τιμην· και πασι τα καθηκοντα ἀποδιδυς, ὡς μη ὀφειλειν τα καθηκοντα προς τινας, τιμησας τυς γονεις, ὡς γονεις· ἀδελφυς, ὡς ἀδελφυς· υἱυς, ὡς υἱυς· ἐπισκοπυς, ὡς ἐπισκοπυς· πρεσβυτερυς, ὡς πρεσβυτερυς· διακονυς, ὡς διακονυς· πιστυς, ὡς πιστυς· κατηχυμενυς, ὡς κατηχυμενυς· εἰ παντα ἀποδιδωσι τα καθηκοντα, ὐκ ὠφειλησεν· εἰ δε ὠφειλει μεν ποιησαι καθηκον, ὐ πεποικε δε, ὐ δυναται λεγειν, ὐκ ὠφειλησα· ὀφειλων γαρ ὐκ ἀποδεδωκει. πως ὐν διηγησομαι και το, ὡδε ὠφειλησε μοι ὡδεις; ἐγω μεν ἐδανειζον, και διδοναι ἐβουλομην τα πνευματικα χρηματα, οἱ δε ἀπεστρεφοντο ἀπο των λεγομενων, και ὐ παρειχον αὐτυς δεκτικυς ἱνα ὀφειλωσι. δια τυτο ὐκ ὠφειλησε μοι ὡδε εἰς· τις γαρ παρεδεξατο τα λεγομενα, ἱνα ἐκ τυ παραδεχεσθαι ὀφειλετης γενηται ὢν ἠκουσε, και ἀπαιτηθη ὡς ὀφειλετης των λεγομενων τυς τοκυς. βελτιον ὐν κατα τυτο λαβειν τον ἀκροατην ἀπο τυ λεγοντος λογικα ἀργυρια, και ὀφειλειν, ὐ μη παραδεξομενον, μηδε λαμβανοντα, μηδε ὀφειλειν. ὡς ἐν ἐγκλημασι γαρ κειται και το, ὐκ ὠφειλησε μοι ὡδε εἰς.

Το δε· οἰμοι μητερ, ὡς τινα με ἐγεννησας ἀνδρα διακαζομενον και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ὐκ οἰμαι τοις ἀλλοις ὑτως ἁρμοζειν προφηταις λεγειν, ὡς τῳ Ιερεμια. οἱ μεν γαρ πολλοι των προφητων μετα τινας χρονυς, μετα την κακιαν, μετα τα ἁμαρτηματα μεταβαλοντες προφητευειν ἠρξαντο· Ιερεμιας δε ἐκ παιδων προφητευει. και ἐστι παραδειγμα διδοναι ἀπο των γεγραμμενων. Ησαϊας ὐκ ἠκυσε, προ τυ με πλασαι ἐν κοιλια, ἐπισταμαι σε· και προ τυ σε ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε· προφητην εἰς ἐθνη τεθεικα σε, ὡδε εἰπεν, ὐκ ἐπισταμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι· ἀλλ' ὁτε εἰδε την προφητειαν ἀναγεγραμμενην ἐν τῃ προφητειᾳ αὐτυ, εἰδε, και εἰπεν· οἰμοι· ταλας ἐγω, ὁτι ἀκαθαρτα χειλη ἐχων, ἐν μεσῳ λαυ ἀκαθαρτα χειλη ἐχοντος ἐγω οἰκω, και τον βασιλεα κυριον σαβαωθ εἰδον τοις ὀφθαλ-

μοις

butum, cui honorem, honorem, & univerſis omnia repræſentat, nulli debens aliquod officium, verbi gratia, honorans parentes ut parentes, fratres ut fratres, filios ut filios, epiſcopos ut epiſcopos, presbyteros ut presbyteros, diaconos ut diaconos, fideles ut fideles, catechumenos ut catechumenos; ſi omnia omnibus reddat, nulli debet officium. Si vero reddere debet, & non reddit, non poteſt dicere: *non debui*; cum enim debuerit, non exolvit. Quod autem ſequitur, *non debuit mihi quisquam*, ſic intelligendum eſt: ego quidem fœnerari volui, & ſpiritales pecunias commodare, ſed illi averterunt aures ſuas ab iis, quæ dicebantur, neque voluerunt præbere ſe dociles, ut mihi deberent, quæ audiebant. Idcirco non debuit mihi quisquam. Si quis enim voluerit ſermones, qui dicuntur, audire, debitor fit eorum, & quaſi debitor etiam uſuras reddere exigitur. Ex quo magis expedit auditoribus accipere diſciplinæ verba cum fœnore, & fieri debitores, quam non accipere, nec debere. Accuſantur quippe tales, dicente Propheta: *Non debuit mihi quisquam.*

5. Quod ait: *Heu mihi mea mater, quare me genuiſti virum, qui judicer & diſcernar omni terræ?* non ſic exiſtimo convenire aliis prophetis ut Jeremiæ: multi ſiquidem prophetarum poſt aliquod ſpatium, primo mali, & jam poſt peccata converſi, prophetare cœperunt: Jeremias vero a puero ſumpſit vaticinationis exordium. Et hujus rei poſſumus de ſcripturis accipere teſtimonium. Iſaias non audivit: *Antequam te plaſmarem, in utero novi te, & antequam exires de vulva, ſanctificavi te, & prophetam in gentibus poſui te:* neque ait: *Neſcio loqui, quia juvenis ego ſum:* ſed viſione ſibi revelata, ait: *Væ mihi miſero, quoniam compunctus ſum, quia immunda labia habens, in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regem Dominum Sabaot vidi oculis meis, & miſſum eſt ad me*

μοις μου· καὶ ἀπέσταλη, φησὶ, πρός με ἓν τῶν σεραφιμ, καὶ ἥψατο τῶν χειλέων μου, καὶ εἶπεν· ἰδοὺ ἀφῄρηκα τὰς ἀνομίας σου καὶ τὰς ἁμαρτίας σου, ἃς δηλαδὴ προτέρον ἐποίησεν. ὕστερον δὲν γεγονεν ἄξιος τοῦ ἁγίου πνεύματος Ησαΐας, καὶ ἐπροφητευσε. καὶ ἐπ' ἄλλῳ τὸ παραπλησιον ἔυροις ἄν. ἀλλ' ὅτος ὁ Ιερεμιας ἔτι ἐκ σπαργάνων τῷ πνεύματι τῷ προφητικῷ κοσμηθεὶς, ἐκ παιδων προεφητευσε· διο ἐλεγε, (τὸ κοινον γαρ πρωτον δίηγεμαι) οἴμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐγεννησας ἄνδρα δικαζομενον, καὶ διακρινομενον πασῃ τῇ γῇ; τῶν προ ἐμοῦ τις ἐπεβαλε τῷ τοπῳ λεγων, ὁτι ταυτα ἐλεγεν ὁ προς την μητερα την σωματικήν; ἀλλα προς την μητερα την γενωσαν προφητας. τις δὲ γεννᾷ προφητας; ἡ σοφια τοῦ Θεοῦ. ἐλεγεν ὧν το, οἴμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ὦ σοφια; τα δὲ τεκνα της σοφιας καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἀναγεγραπται, καὶ ἀποστελλει ἡ σοφια τα τεκνα αὐτης. εἰρηται ὧν, οἴμοι ἐγω μητερ ἐμη σοφια, ὡς τινα με ἐτεκες ἄνδρα δικαζομενον; τις εἰμι ἐγω, ὁτι εἰς τοσουτον γεγεννημαι, ἵνα δικαζωμαι, ἵνα διακρινωμαι δια τους ἐλεγχους, δια τας ἐπιπληξεις, δια την διδασκαλιαν προς παντας τους ἐπι της γης; ἐαν ὁ Ιερεμιας ταυτα λεγῃ, ὡς τινα με ἐτεκες ἄνδρα δικαζομενον καὶ διακρινομενον πασῃ τῇ γῇ; οὐκ ἐχω δίηγησασθαι τὸ, πασῃ τῇ γῇ. οὐ γαρ πασῃ τῇ γῇ διεκρινετο Ιερεμιας. ἡ βιασαμενοι ἐρεμεν το, πασῃ τῇ γῇ, ἀντι του, πασῃ τῇ Ιουδαίᾳ. οὐ γαρ ἐφθανεν ἡ προφητεια αὐτου προφητευοντος τοτε εἰς πασαν την γην. μηποτε δὲ ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ περι του κυριου ἡμων Ιησου χριστου εἰρηται, ὅτως καὶ ἐνταυθα ἐρεμεν, ἐπει ἐσημειωσαμην τὸ· ἰδοὺ τεθεικασε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλειας, ἐκριζειν, καὶ κατασκαπτειν, καὶ ἀπολλυειν, καὶ οἰκοδομειν, καὶ καταφυτευειν· τουτο οὐκ ἐποιησεν ὁ Ιερεμιας. Ιησους δὲ χριστος τας της γης ἁμαρτιας βασιλειας ἐξερρίζωσε, καὶ τας οἰκοδομας της κακιας κατεσκαψε, καὶ ἐποιησεν ἀντι ἐκεινων των βασιλειων βασιλευσαι την δικαιοσυνην, καὶ την ἀληθειαν ἐν ταις ψυχαις ἡμων. ὥσπερ ὧν ἐκει-

να.

de Seraphim, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua purgavi. Priſtina igitur peccata purgata ſunt, & dignus effectus Spiritu ſancto Iſaias prophetavit. De aliis quoque ſimilia ſi quæras, reperies. At non talis Jeremias; ab ipſis enim cunabulis Spiritu ſancto plenus, prophetare orſus eſt: propter quod ait: (ſecundum communem quippe ſenſum primum debemus exponere.) *Heu mihi mater, quare me genuiſti virum qui judicer & diſcernar ab omni terra?* Quidam autem hunc locum interpretans, ait, Prophetam non ad matrem corporalem hæc locutum fuiſſe, ſed ad eam, quæ generet prophetas: nec aliam eſſe matrem prophetarum, niſi ſapientiam Dei, ad quam ait: *Heu mihi mater mea*: quaſi dicat: cur me genuiſti, o ſapientia? Filios vero ſapientiæ & alibi legimus, ſcriptura dicente: *Emittit ſapientia filios ſuos.* Heu mihi, inquit, mater mea ſapientia: quaſi dicat: cur me genuiſti virum, qui judicer? Quis ego ſum, qui in hoc natus ſum, ut judicer atque diſcernar propter increpationes, propter correptionem, propter magiſterium, dum corrigere nitor habitantes ſuper terram? Si Jeremias dicit: cur me genuiſti virum, qui judicer, & diſcernar terræ? Non poſſumus exponere, quid ſit, *omni terræ*; neque enim ab omni terra dijudicatur Jeremias, niſi forte violenter ſcripturam trahentes, dicamus, poſitum eſſe, *omni terræ*, pro omni Judæa. Necdum quippe prophetia ejus illo tempore in univerſam terram pervenerat: niſi forte, ſicuti & in aliis multis locis oſtendimus, Jeremiam pro Domino noſtro Jeſu Chriſto poſitum, ſic & in præſenti loco interpretemur. Annotavimus in principio hujus libri dictum: *Prophetam in gentibus poſui te, regna eradicare, & ſubvertere, & diſperdere, & ædificare, & plantare.* Porro Jeremias iſta non fecit, ſed Dominus meus Jeſus, qui eradicavit regna peccati, & ædificatione nequitiæ ſubverſa, fecit in animabus noſtris

να ἐπι τον χριςον μαλλον ἁρμοζειν ἀναφερεσθαι ἢ ἐπι τον Ιερεμιαν· ὑτως ἡγεμαι και ἀλλα πολλα, και ταυτα.

Πρωτον λεκτεον, περι τυ, οἰμοι, εἰ δια το δυσφημοειδες δυναται ὁ σωτηρ λεγειν, ὁ και ταλανιζων ἑτερως, το· οἰμοι· παραςησωμεν δε ἀπο ὁμολογεμενων λεξεων, αἱ τινες ὐχ' ἁρμοζουσιν ἀλλῳ ἢ τῳ σωτηρι. τινα τροπον και ἐκλαυσεν ἐπι την Ιερυσαλημ. κλαιοντος δε φωνη ἐςι το, οἰμοι. και κειται ἐν τῳ ευαγγελιῳ, ὁτι ἰδων την Ιερυσαλημ ἐκλαυσεν ἐπ' αὐτην, και ειπεν. Ιερυσαλημ, Ιερυσαλημ, ἡ ἀποκτεινυσα τυς προφητας, και λιθοβολυσα τυς ἀπες αλμενυς προς αὐτην, ποσακις ἠθελησα ἐπισυναγαγειν τα τεκνα συ, και τα ἐξης. σαφως δε και ταυτα ὑπο τυ σωτηρος λελεκται ἐν τῳ οἰμοι ὁτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητῳ, και ὡς ἐπιφυλλιδα ἐν τρυγητῳ, ὐκ ὀντος ςαχυος τυ φαγειν τα πρωτογονα· οἰμοι ψυχη ὁτι ἀπωλεσεν εὐλαβης ἀπο της γης, και ὁ κατορθων ἐν ἀνθρωποις ὐχ' ὑπαρχει. παντες εἰς αἱματα δικαζονται. ἠλθε γαρ ὡς συναγων καλαμην εἰς ἀμητον ἱνα θερισῃ· και ἑυρισκει πολλες ἁμαρτωλυς, και λεγει, οἰμοι ὁτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητῳ. ἠλθετρυγησαι καρπον ζωης ἐν τοις ἀνθρωποις. ἑυρισκει πολλα ἁμαρτηματα ἐν ἡμιν, και δια τυτο λεγει, και ὡς ἐπιφυλλιδα ἐντρυγητῳ, ὐκ ὀντος ςαχυος τυ φαγειν τα πρωτογονα. φησι και ἀλλαχυ το παραπλησιον τυτοις προς τον πατερα λεγων· τις ὠφελεια ἐν τῳ αἱματι μυ, ἐν τῳ καταβηναι με εἰς διαφθοραν; τι ὠφελησε τηλικυτο τυς ἀνθρωπυς; τι ἀξιον τυ αἱματος, ὅ ἐξεχεα ὑπερ αὐτων, πεποιηκασι; τις ὠφελεια ἐν τῳ αἱματι, κῳ καταβηναι με ἐξ ὠρανων; καταβεβηκα, ἠλθον ἐπι την γην, ἐπεδωκα ἐμαυτον διαφθορᾳ, ἐφορεσα σωμα ἀνθρωπινον, τι αὐτων ἀξιον κατωρθωται τοις ἀνθροποις; τις ὠφελεια ἐν τῳ αἱματι μυ, ἐν τῳ καταβηναι με εἰς διαφθοραν; μη ἐξομολογησεται σοι χυς, ἢ ἀναγγελει την ἀληθειαν συ; τοιυτο ὐν ἐςι

και

ſtris juſtitiam, veritatemque regnare. Quomodo igitur magis illa conveniunt Chriſto quam Jeremiæ, ſic, arbitror, & alia plura, & hæc, quæ nunc dicuntur, ad Dominum ſunt referenda.

6. Et primo quidem videndum eſt, an poſſit id, quod incongruum, & blaſphemum videtur eſſe, ſi referatur ad Dominum, id eſt: *Heu mihi mater*, Salvator noſter dicere miſerans alios. Ad quod probandum exhibenda ſunt teſtimonia; quæ manifeſte nulli alii apta ſint niſi Salvatori: quomodo videns Jeruſalem fleverit ſuper eam, quia dixerit: *Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos*, & reliqua. Nec non & illa, quæ manifeſte a Salvatore dicuntur: *Heu mihi, quoniam factus ſum, ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe, & ſicut racemos in vindemia, cum non ſuperſit botrus ad manducandum uvæ primitiva. Heu mihi anima, quia periit reverens a terra, & qui corrigat inter homines non eſt. Omnes in ſanguine judicantur.* Venit enim, ut meteret fructus, & quaſi ſtipula in ſegete reperta propter plurimos peccatores, ait: *Heu mihi, quoniam factus ſum, ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe.* Venit vindemiare botros uvæ in hominibus, & in meſſe ſceleribus inventis, dicit: *Et ſicut racemos in vindemia, cum non ſuperſit botrus uvæ ad manducandum primitiva.* In alio quoque loco ſimilia his ad patrem loquitur, dicens: *Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem?* Quid tantopere hominibus profui, qui nec in ſanguine meo, quem fudi pro eorum ſalute, profecerunt? Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo de cœlis, dum venio in terram, dum contumeliis affector, dum porto corpus humanum? Quid his omnibus dignum inter homines perpetratum eſt? *Quæ utilitas in ſanguine meo; dum deſcendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Tale ergo eſt, quod

και το ενθαδε πρωτον υπο τε σωτηρος λεγομενον το· οιμοι εγω μητηρ, ως τινα με ετεκες ανδρα; ουχι ο θεος ο σωτηρ λεγει το, οιμοι εγω μητηρ, αλλ' η ανθρωπος, ως εν τω προφητη, οιμοι ψυχη, οτι απολωλεν ευλαβης απο της γης. η δε ψυχη ανθρωπινη ην· δια τουτο και τεταραχται. δια τουτο και περιλυπος ην· ο δε λογος, ο εν αρχη προς τον θεον, ου τεταραχται εκεινος, ουκ αν λεγων το, οιμοι. ουδε γαρ ο λογος επιδεχεται θανατον, αλλα το ανθρωπινον εστι το τουτο επιδεξαμενον, ως πολλακις παρεσημαμεν.

Ως τινα με ετεκες ανδρα δικαζομενον και διακριτομενον εν παση τη γη; εαν ιδης μοι τας πανταχου μαρτυρας δικαζομενους, καθ' εκασην εκκλησιαν παρεσαμενους τοις δικασαις, οψει τινα τροπον Ιησους χριστος εν εκασω των μαρτυρων δικαζεται. αυτος γαρ εστιν ο εν τοις μαρτυσι τη αληθεια δικαζομενος· και τουτο πειθησι παραδεξασθαι, βλεπων οτι ου σε φησιν ειναι εν φυλακη, οταν συ ης εν φυλακη, αλλ' εαυτον· ου σε πεινωντα, οταν συ πεινας, αλλ' εαυτον· ου σε διψωντα, αλλ' εαυτον· εν φυλακη ημην, και ελθετε προς με. πεινων, και δεδοκατε μοι φαγειν· εδιψων, και εποτισατε. ουκουν καν δικαζηται χριστιανος, ου δι' αλλο τι, ου δια τας ιδιας αμαρτιας, αλλ' οτι χριστιανος εστι, χριστος εστιν ο δικαζομενος. εν παση ουν τη γη δικαζεται χριστος Ιησους· και οσακις αν χριστιανος δικαζεται, χριστος εστιν ο δικαζομενος ου μονον επι τουτων των δικαστηριων· αλλα φερε συκοφαντειται χριστιανον α περι τινος εγκαλυμενον, και τοτε χριστος αδικως δικαζεται. ως τινα με ετεκες ανδρα δικαζομενον και διακρινομενον εν παση τη γη.

Και ετι δε ουτως νοησεις, πως δικαζεται και διακρινεται εν παση τη γη· τις αν δικαζει τον χριστιανον λογον; τις των εθνων, καν αγαν ουκ εξεταζει αυτον;

τις

in Jeremia dicitur: *Heu mihi mater mater mea, quare me genuiſti virum?* Non juxta quod Deus Salvator eſt, dicit: *Heu mihi mater;* ſed juxta id, quod homo eſt, ſicut in alio propheta: *Heu mihi*, inquit, *anima mea, quia reverens periit a terra.* Anima autem hominis eſt, quæ conturbatur, & triſtis eſt usque ad mortem, non Verbum, quod erat a principio apud Deum, quod numquam mœret, numquam turbatum eſt, numquam dixit: *Heu mihi:* Neque enim Verbum ſuſtinet mortem, ſed homo, qui iſtos patitur affectus, ut ſæpe expoſuimus.

7. *Quare me genuiſti, virum, qui judicer & diſcernar omni terræ?* Si conſideres utique martyres condemnatos, & de ſingulis eccleſiis exhibitos ad tribunal, videbis, quomodo per ſingulos martyres Jeſus condemnetur. Ipſe enim eſt, qui in perhibentibus divinitati teſtimonium judicatur: & hoc fideliter ſuſcipies, quia non te dixerit eſſe in carcere, cum fueris in carcere; non te eſurire, cum eſurieris; non te ſitire, ſed ſemetipſum. *In carcere*, inquit, *fui & veniſtis ad me: eſurivi, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & potaſtis me.* Itaque ſi condemnatur etiam chriſtianus, non pro alia tamen re, neque pro ſceleribus ſuis, ſed pro hoc tantum, quod chriſtianus eſt, Chriſtus eſt, qui condemnatur, ex quo efficitur, ut in omni terra condemnetur Jeſus, quotiescumque is addicitur, qui pro eo condemnatur. Non ſolum autem apud judices ſæculi, & tribunalium poteſtates Chriſtus addicitur, ſed etiam ſi calumniam chriſtianus ab aliquo patiatur, & provocetur ad litem, tunc quoque juſtus dijudicatur injuſte. *Quaſi quem me genuiſti virum, qui judicer, & diſcernar omni terræ.*

8. Poſſumus & aliter intelligere, quomodo Jeſus condemnetur, & dijudicetur in omni terra. Quis imperatorum non condemnat chriſtianam religionem?

Quis

τις δ λεγει των Ιυδαιων τα περι χριςιανων; τις των ἑλληνων; τις των φιλοσοφων; τις των ἰδιωτων; πανταχυ Ιησυς δικαζεται και κρινεται· και ὑφ' ὡν μεν καταδικαζεται, ὑφ' ὡν δε δ καταδικαζεται. ἐαν γε μη καταδικαζηται, παραδεκτος γινεται. ἀνοιγεις αὐτω τας θυριδας, εἰσερχεται προς σε. πιςευεις εἰς αὐτον· ἐαν δε μη παραδεξη περι χριςιανισμυ ἀκουων, ὑδεν ἀλλο πεποιηκας ἡ κατεδικασας τον Ιησυν ψευδομενον, ὡς πλανησαντα τυς ἀνθρωπυς, ὡς ὐκ ἀληθευοντα, δια τυ μη πεπιςευκεναι τῳ λογῳ ὡ διδασκει. ὡς τινα με ἑτερες ἀνδραδικαζομενον και διακρινομενον ἐν παση τῃ γῃ; ὁσοι μεν τελειον ἀπιςυσι, καταδικαζυσιν αὐτον. ὁσοι δε ὐκ ἀπιςυσιν, ἀλλα ἀμφιβαλλυσι περι αὐτυ, διακρινονται περι αὐτυ. δυο πασχει ὁ Ιησυς ἐν ἀνθρωποις, ἐπι μεν των ἀπιςων καταδικαζεται, ὑπο δε διψυχων διακρινεται. ἐαν φορεσῃς την εἰκονα τυ ἐπυρανιυ ἀποθεμενος την εἰκονα τυ χοικυ ὐκ εἰ γη καταδικασα αὐτον, ὐδε εἰ γη ἐν ᾗ καταδικαζεται· ὐκετι γη εἰη διακρινασα αὐτον.

Η ἰσχυς μυ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. ὁ ἀποςολος λεγει περι τυ σωτηρος, ὁτι ἐςαυρωθη ἐξ ἀσθενειας. και ὁ προφητης δε παραπλησια τυτοις λεγει ἐν τῳ· κυριε τις ἐπιςευσε τῃ ἀκοῃ ἡμων; και ὁ βραχιων κυριυ τινι ἀπεκαλυφθη; ἀνηγγειλαμεν ἐναντιον αὐτυ ὡς παιδιον, ὡς ῥιζα ἐν γῃ διψωσῃ· εἰδομεν αὐτον, και ὐκ εἰχεν εἰδος, ὐδε καλλος· ἀλλα το εἰδος αὐτῳ ἀτιμον, ἐκλειπον παρα τυς υἱυς των ἀνθρωπων. ἀνθρωπος ἐν πληγῃ ὡν, και ἐν πονῳ, και εἰδως φερειν μαλακιαν, ὁτι ἀπεςραπται το προσωπον αὐτυ ἀπο ἀτιμιας, ἠτιμαθη, και ὐκ ἐλογιθη, ὑτος τας ἀνομιας ἡμων φερει, και περι ἡμων ὁ δυναται. και ἡμεις ἐλογισαμεθα αὐτον εἰναι ἐν πονῳ, και ἐν πληγῃ και ἐν κακωσει· αὐτος δε ἐτραυματιθη δια τας ἀνομιας ἡμων. παιδεια εἰρηνης ἡμων ἐφ' αὐτον· τῳ μωλωπι αὐτυ ἡμεις ἰαθημεν. ὐκετ ἀνελαβε την ἀσθενειαν των ἁμαρτηματων ἡμων, και ἐφορεσεν ἡμας, και ἠλθε προς τυς καταρωμενυς αὐτον,

και

Quis gentilium saltem transitorie non excutit eam? Quis Judæorum non de christianis loquitur? Quis de philosophis? Quis de imperitis? Ubique Christus condemnatur atque discernitur: & ab aliis quidem condemnatur, ab aliis non condemnatur. Si autem non condemnatur, excipietur; aperies ei ostium, & ingredietur ad te; credis in eum, vescetur tecum. Si vero de religione audiens christiana, non ceperis eam, nihil aliud facies, quam condemnabis Jesum, ut mendacem, ut seductorem in errorem mundum trahentem. *Quasi quem me genuisti virum, qui judicer & discernar omni terræ.* Quicumque penitus ei non credunt, condemnant illum. Qui autem credunt, & adhuc ambigunt, dijudicant illum. Duo igitur apud homines Christus perpetitur: ab incredulis condemnatur; ab ambigentibus discernitur. Si portas imaginem cœlestis deposita imagine terreni, non es terra condemnans eum, neque in terra tua judicatur atque discernitur.

9. *Virtus mea defecit in his, qui maledicunt mihi.* Apostolus loquitur de Salvatore nostro, quia crucifixus ex infirmitate sit. Cui Prophetes similia testatur dicens: *Domine quis credidit auditui nostro, & brachium tuum, cui revelatum est? Annuntiabitur coram eo sicut infans, sicut radix in terra sitienti. Non est species ei, neque gloria; vidimus eum, & non habebat speciem neque formam, sed species ejus inhonorata, & deficiens circa filios hominum. Homo in plaga & dolore, sciens ferre infirmitatem, quia aversa est facies ejus depreciatus est nec computatus. Hic peccata nostra fert, & pro nobis dolet; & nos existimavimus, in doloribus eum esse, & in plaga & in vexatione. Ipse autem vulneratus, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Doctrina pacis nostræ super eum: livore ejus sanati sumus.* Igitur suscepit infirmitates peccatorum nostrorum, & portavit nos, & venit ad eos, qui maledicebant sibi, & vir-

και ἡ ἰσχυς αὐτυ ἐξελιπεν ἀπο των καταρωμενων ἀπ' ὀρανων καταβαινοντος. ἁμα γαρ ἀνελαβε την τυ δυλυ μορφην, και ἑαυτον ἐκενωσεν, ὡς ὁ ἀποςολος εἰπεν, ὁτι ἐκενωσεν ἑαυτον μορφην δυλυ λαβων. ἐξελιπεν ὠν, φησιν, ἡ ἰσχυς μυ ἐν τοις καταρωμενοις με.

Ιδωμεν εἰ αὐτυ διδοντος τυ λογυ δυναμεθα και ἀλλο σαφεςερον τι παρα τα εἰρημενα εἰπειν εἰς το, ἡ ἰσχυς μυ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. ἠν το φως το ἀληθινον ὁ φωτιζει παντα ἀνθρωπον ἐρχομενον εἰς τον κοσμον. και ὁς ἐςι λογικος μετεχει τυ ἀληθινυ φωτος. λογικος δε ἐςι πας ἀνθρωπος. τῳ νυν μετιχοντων λογυ παντων ἀνθρωπων, ἐν τισι μεν ἡ ἰσχυς τυ λογυ ἠυξησεν, ἐν τισι δε ἐκλειπει. ἐαν δε ἰδῃς ψυχην ἐμπαθη, και ἁμαρτωλον, ὀψει ἐκει την ἰσχυν τυ λογυ ἐπιλειπυσαν. ἐαν δε ἰδῃς ψυχην ἁγιαν και δικαιαν, ὀψει την ἰσχυν τυ λογυ ὁσημεραι καρποφορυσαν· και το εἰρημενον περι Ιησυ ἐφαρμοσει τοις δικαιοις. ὁ γαρ καθ' ἑαυτον μονον ὁ Ιησυς προεκοπτεν ἐν τῃ σοφια, και ἡλικια, και χαριτι παρα θεῳ και ἀνθρωποις. λεγει ὠν ὁ λογος ὁ υἱος τυ θευ ὢν ἐν τῳ εἰποντι· οἰμοι ἐγω μητερ, και τα ἑξης, ὁτι ἡ ἰσχυς μυ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. ὁς ἀν καταρασηται τῳ λογῳ, ὑτος εὐθεως λαμβανει την κολασιν ἐπι τῳ καταρασασθαι τῳ λογῳ, ἐπι τῳ μεμψασθαι τῃ διδασκαλια Ιησυ. ἡ γαρ ἰσχυς τυ Ιησυ ἐκλειπει ἐν τῳ τοιυτῳ, και ὐκ ἐςιν ἰσχυς λογυ ἐν αὐτῳ· ὡς παλιν ἐκ τυ ἐναντιυ, ἐαν εὐλογησῃς Ιησυν, και παραδεξῃ αὐτον, ἡ ἰσχυς το ἐναντιον πασχει ὁ πεπονθεν ἐν τοις καταρωμενοις αὐτον· ὡς γαρ ἐκει ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις, ὑτως ἐνταυθα αὐξει ἐν τοις εὐλογυσι.

Γενοι-

tus ejus defecit ab eis, qui maledicebant e cœleſtibus deſcendentem. Simul enim & aſſumpſit ſervi formam; Verbum caro factum, exinanivit ſe, & juxta Apoſtolum dicentem: *Exinanivit ſeipſum, formam ſervi accipiens*, nunc quoque loquitur: *Virtus mea defecit in iis, qui maledicunt mihi.*

10. Videamus autem ipſo nobis ſenſum tribuente, ſi ex hoc ſermone poſſimus & aliud quid manifeſtius ab eis, quæ dicta ſunt, dicere: *Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.* Lux vera filius Dei, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum. Quicumque rationalis eſt, particeps veræ lucis efficitur. Rationalis autem eſt omnis homo. Cum igitur omnes homines rationales ſint, in quibusdam virtus rationalis augetur, in quibusdam minuitur. Si videris animam vitiis plenam, & perturbationibus ſervientem, videbis, quomodo virtus Verbi deficiat in ea: ſi videris ſanctam & juſtam, videbis, quod per ſingulos dies virtus Dei proficiat, & creſcat in ea: & hoc, quod ſcribitur de Jeſu, aptabis ei. Neque tantummodo Jeſus *proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines*; verum & in ſingulis profectum ſapientiæ, & ætatis, & gratiæ recipientibus, proficit Jeſus ſapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines. Sermo ergo filius Dei, qui erat Deus Verbum, qui habitat in dicente: *Heu mihi mater mea*, & reliqua juxta naturam majeſtatis ſuæ loquitur: *Virtus mea defecit in maledicentibus mihi.* Si quis maledixerit Verbo, ſtatim recipit vicem, & tormenta perpetitur. Virtus quippe Jeſu defecit in eo, cum ratio minuitur. Si quis e contrario benedixerit & receperit Jeſum, virtus ejus diverſa, quam eſt in maledicentibus ei paſſa, perpetitur; ut enim in maledicentibus defecerat; ſic in benedicentibus creſcit.

Γενοιτο κυριε κατευθυναντων αὐτων, εἰ μη παρεξην σοι ἐν καιρῳ των κακων αυτων. τι γενοιτο κυριε; ὁ δυναμενος ἀφ' ἑαυτε συναγαγετω το τοιουτον το, γενοιτο δε σποτα κυριε κατευθυναντων αὐτων, γενοιτο ἰσχυς ἐκλειπουσα ἐν τοις καταρωμενοις, ὁταν μετα το κακως με εἰπειν, τραπωσι την εὐθειαν, και αὐτην ὁδευσωσι. γενοιτο δεσποτα κατευθυναντων αὐτων, εἰ μη παρεξην σοι. εἰτα δικαιολογειται παρα των κακολογουντων αὐτον λεγων· εἰ μη παρεξην σοι ἐν καιρῳ των κακων αὐτων. παρεξη τῳ πατρι, ἱλασμος ὢν περι των ἁμαρτιων ἡμων, και παρεκαλεσε περι αὐτων ἐν αὐτῳ τῳ καιρῳ των κακων ἡμων. ἀλλ' ὀντων των ἁμαρτωλων ἡμων, χριςος ὑπερ ἡμων ἀπεθανεν. εἰ μη παρεξην σοι ἐν καιρῳ των κακων αὐτων, ἐν καιρῳ των θλιψεων αὐτων εἰς ἀγαθα προς τον ἐχθρον· και ἐν τῳ καιρῳ της θλιψεως αὐτων, φησι, της προς τον ἐχθρον ἐγω παρεξην σοι ὑπερ αὐτων. τις δε ὁ ἐχθρος, ἡ ὁ ἀντιδικος ἡμων διαβολος, ὁς ἐθλιψεν ἡμας, και σαφως ἐν τῳ καιρῳ της ἐχθρας ἐκεινε της κατα των ἀνθρωπων παρεξη τῳ πατρι ὁ σωτηρ ἡμων, και ἐδεηθη περι της ἡμετερας αἰχμαλωσιας, ἱνα λυτρωθωμεν, και ῥυθωμεν ἀπο τε ἐχθρε. ταυτα μεν ὁ σωτηρ ὁ προφητης εἰρηκετω. και γαρ ὁ προφητης δυναται τα τοιαυτα εἰρηκεναι, κει ἠυχθαι περι τε λαε ἐν τῳ καιρῳ των κακων αὐτων.

Επι τετοις τι ἀποκρινεται ὁ θεος προς τον λαον τον κατηγορηθεντα ὑπο τε προφητε ἡ ὑπο τε χριςε; και ταυτα λεγει προς αὐτον· σιδηρος και περιβολαιον χαλκεν ἡ ἰσχυς σε. σκληρα, ἀνενδοτος, ὐκ ἐλαυνομενη, οἱον τμητικη τις και διαιρεσα ἡ ἰσχυς σε, ὐκ ἐπ' ἀγαθῳ ὁσα ἰσχυς. και θησαυρες σε εἰς προνομην δωσω, ἀνταλλαγμα δια πασας τας ἁμαρτιας σε. τινας θησαυρες των ἁμαρτανοντων διδωσιν εἰς προνομην ὁ θεος, και διδωσιν αὐτες ἀνταλλαγμα δια πασας τας ἁμαρτιας αὐτων; ποτερον ποτε τες ἐπι γης θησαυριζομενες αὐτοις; ἑκασος γαρ των ἀνθρωπων θησαυριζει· εἰ μεν φαυλος ἐςιν ἐπι γης· εἰ δε ἁγιος, ἐν ὐρανῳ, ὡς ἐδι-

δαχθη-

11. *Fiat Domine dirigentibus eis, ſi non adſtiti tibi in tempore malorum eorum.* Quid eſt hoc, quod dicitur: *Fiat, Domine*, qui poteſt, ex ipſo ſermone conſideret. His ipſis Domine dirigentibus, qui maledicebant mihi, virtus, quæ deficiebat in eis, fiat in eis, cum ad pœnitentiam converſi, poſt maledicta, quibus me perſequebantur, ambulare cœperint rectam viam. *Fiat Domine, dirigentibus eis, ſi non adſtiti tibi.* Reddit rationem, quare iis, qui maledicebant ſibi, poſtulat directionem atque virtutem, dicens: *Si non adſtiti tibi in tempore malorum eorum.* Adſtitit Patri propitiatio pro peccatis noſtris, & deprecatus eſt eum in tempore malorum noſtrorum: neque enim adſtitit poſt tempus afflictionis noſtræ, ſed cum adhuc peccatores eſſemus, Jeſus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. *Si non adſtiti tibi in tempore malorum eorum, & in tempore tribulationis eorum, exurgat inimicus: ego adſtiti tibi pro eis.* Quis autem eſt inimicus noſter, niſi Zabulus, qui tribulabat nos, & jugo ſervitutis premebat; adverſum quem adſtitit Patri Salvator, & de captivitate nos liberans, reddidit libertati. Hæc prophetice Dominus dixerit. Poteſt autem & Propheta eadem dixiſſe pro populo, & in tempore malorum eorum.

12. Super quem reſpondit Deus, & loquitur ad populum, qui a Salvatore ſive Propheta fuerat accuſatus, dicens: *Ferrum & opertorium æreum virtus tua.* Dura, indomabilis, quæ molliri non quærit, quæ vix producatur. Ferrum & opertorium æreum virtus tua, id eſt, ſecans & dividens, & bene compoſita diſturbans, maledicta virtus. *Divitias tuas & theſauros tuos in deprædationem dabo gratis.* Concedit Deus, & dat eos commutationem propter omnia peccata eorum. Utrumne hos, quos ſibi in terra theſauriſaverint? unusquisque enim hominum theſauriſat ſibi; ſi eſt peccator, in terra; ſi juſtus, in

δαχθημεν ἀπο τε εὐαγγελιε. ἡ λεγει τῳ λαῳ ἐκεινῳ, ὁτι μελλω δια τα ἁμαρτηματα σε τες θησαυρες σε διδοναι εἰς προνομην. ἡν δε εἰς των θησαυρων Ιερεμιας· ἀλλος θησαυρος Ησαΐας· θησαυρος ἡν και Μωσης· τετες τες θησαυρες ἑλαβεν ὁ Θεος ἀπ' ἐκεινε τε λαε· και δια χριςε ἑπεσε τος, ἀρθησεται ἀφ' ὑμων ἡ βασιλεια τε Θεε, και δοθησεται ἐθνει ποιεντι τες καρπες αὐτης, και ἐδωκεν ἡμιν. δωσω ὐν δια τας ἁμαρτιας σε τες θησαυρες σε εἰς προνομην· και ἐδωκε τες θησαυρες τε λαε ἐκεινε ἡμιν· πρωτον γαρ ἐκεινοι ἐπιςευθησαν τα λογια τε Θεε· εἰτα μετ' ἐκεινες ἡμεις. ἐπιςευθημεν, ἀρθεντων των λογιων τε Θεε ἀπ' ἐκεινων και δοθεντων ἡμιν. και λεγομεν το, ἀρθησεται ἀφ' ὑμων ἡ βασιλεια τε Θεε, και δοθησεται ἐθνει ποιεντι τες καρπες αὐτης, εἰρηθαι ὑπο τε σωτηρος, και πεπληρωθαι· ὐχ' ὁτι ἠρθη ἀπ' αὐτων ἡ γραφη· ἀλλα τον ὐκετι ἐχεσι τον νομον και τες προφητας, τε μη θεωρειν τον ἐν αὐτοις νεν. ἐχεσι γαρ τα βιβλια. ἀλλα πως ἠρθη ἀπ' αὐτων ἡ βασιλεια τε Θεε; ὁ νες των γραφων ἠρθη ἀπ' αὐτων. ὐκετι σωζεται διηγησις παρ' αὐτοις νομικη ἡ προφητικη, ἀλλ' εἰσιν ἀναγινωσκοντες, και μη νοεντες· πεπληρωται γαρ δια την χριςε ἐπιδημιαν το· εἰπον τῳ λαῳ ἐκεινῳ· ἀκοη ἀκεσετε, και ὐ μη συνητε, και βλεποντες βλεψετε, και ὐ μη ἰδητε· ἐπαχυνθη γαρ ἡ καρδια τε λαε τετε. πεπληρωται και το εἰρημενον ὑπο τε Ησαΐε, ὁτι ἀφελει κυριος ἀπο της Ιεδαιας και ἀπο της Ιερεσαλημ ἰσχυοντα και ἰσχυσαν, γιγαντα και πολεμιςην ἀνθρωπον, δικαςην και προφητην, και ςοχαςην, και σοφον ἀρχιτεκτονα, και συνετον ἀκροατην· ταυτα παντα ἀφειλεν ὁ Θεος ἀπ' ἐκεινων, και ἐδωκεν εὐαγγελιον ἡμιν τοις ἀπο των ἐθνων· ταυτα δια το, και τες θησαυρες σε εἰς προνομην δωσω, ἀνταλλαγμα δια πασας τας ἁμαρτιας σε, και ἐν πασι τοις ὁριοις σε· ὡσει ἐλεγε δια τας ἁμαρτιας σε, τας ἐπι παντα τα ὁρια σε ἐφθακυιας· ὐδεν γαρ ὁριον ἐκεινε τε λαε ἐςιν, ὁ ἁμαρτιας ὐ πεπληρωται, και πως παν ὁριον αὐτων ὐκ ἐμελλεν ἁμαρτιας πληρεσθαι ἐπ' αὐτοις, το ὁσον ἐπ' αὐτοις ἀποκτειναντων δικαιοσυνην, ἐ χριςος δικαιοσυνη·

ἀποκτει-

ælo, ut nos docuit evangelium. Aut quod dicit, iſtiusmodi eſt: ecce unus theſaurus Jeremias, alius theſaurus eſt Iſaias; theſaurus erat & Moyſes, & reliqui. Hos theſauros abſtulit Deus a populo, & per Chriſtum, qui dixit: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*, largitus eſt nobis. Dabo ergo propter peccata tua theſauros tuos in deprædationem. Dedit nobis theſauros illius populi Dominus, quia primum illis credita ſunt eloquia Dei, & nobis deinceps attributa. Idque, quod ſcriptum eſt: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*, aſſeruimus jam eſſe completum. Non quod ſcriptura ab eis ablata ſit: habent quippe legem & prophetas, habent volumina divinarum litterarum; ſed quod non intelligant ea. Atque ita regnum Dei ablatum eſt ab eis, dum ſcripturæ ſenſus aufertur. Ceſſavit apud eos legis & prophetarum interpretatio: legunt omnia, & non intelligunt. Expleta eſt illa poſt adventum Domini prophetia: *Dic populo huic: Auditione audietis, & non intelligetis, & cernentes videbitis, & non ſcietis; incraſſatum eſt enim cor populi hujus.* Necnon & illud, quod ab Iſaia dicitur: *Auferet Dominus a Judæa, & ab Jeruſalem validum & validam, gigantem & hominem bellatorem, & judicem, prophetam, & arbitrum, architectum, & ſapientem auditorem.* Hæc omnia abſtulit ab illis Deus, & nobis, qui ex gentibus ſumus, ſi tamen accipere voluerimus, tradidit. *Et theſauros tuos in deprædationem dabo, commutationem propter omnia peccata tua in omnibus finibus tuis.* Quod dicit, tale eſt. Iſta omnia peccata tua, quæ in univerſos fines provenerunt, tibi reddita ſunt. Nullus quippe finis illius eſt populi, qui non peccatis ejus repletus ſit: nec poterat non omnis ejus finis peccatis repleri, qui, quantum in eo fuit, interfecit juſtitiam, ſi eſt Chriſtus juſtitia; interfecit ſapientiam, ſi eſt Chriſtus ſapientia; inter-

ἀποκτειναντων την σοφιαν, εἰ χρισος σοφια· ἀποκτειναντων ἀληθειαν, εἰ χρισος ἀληθεια. διαγαρ τυ καταδιδακειναι ἐπι θανατῳ τον υἱον τυ Θευ, ταυτα παντα ἀπεβαλον, και ἀπωλεσαν. και ἀναςας μυ ὁ κυριος Ιησυς ἐκ νεκρων, ὐκετι ἐφανη τοις ἀποκτεινασιν αὐτον· ἡ γαρ ἐχομεν ἐν τῃ ἱςορια ὁτι ἐφανη τοις ἀποκτεινασιν αὐτον, ἀλλα μονοις τοις πιςευσιν ἐφανη ἀναςας ἀπο νεκρων.

Και καταβηλωσω σε ἐν πασι τοις ἐχθροις συ ἐν τῃ γῃ ἡ ὐκ ἰδεις. καταβεβληται ὁ λαος ἐκεινος ἐν τοις ἐχθροις, και γεγονεν ἐν τῃ γῃ ἡ ὐκ ἰδει. ὁτι πυρ ἐκκεκαυται ἐκ τυ θυμυ μυ, ἐφ' ὑμας καυθησεται. μετα ταυτα και τας λογυς των ἀπειλων των εἰρημενων προς τον λαον ἀνατιθεις εὐξαμενος συμπληροι την εὐχην και συ ἀπαντα, φησι τοις προειρημενοις ταυτα συ ἐγνως, κυριε, μνηθητι μυ, και ἐπισκεψαι μυ, και ἀθωωσον με ἀπο των καταδιωκοντων με, μη εἰς μακροθυμιαν. και ὁ προφητης λεγετω ταυτα διωκομενος ὑπο των ἐλεγχομενων, μισυμενος ὑπο των την ἀληθειαν μη χορευντων· ἐχθρος γαρ γεγονε τοις ἀκκησιν ἀληθευων αὐτοις. ταυτα δε και ὁ σωτηρ ἡμων λεγετω, ὁςις και ἐδιωχθη ὑπο τυ λαυ, και φησι, μη εἰς μακροθυμιαν. τι ἐςι το, μη εἰς μακροθυμιαν; ἐμακροθυμησας ἀει ἐπι τον λαον ἐπι τοις ἁμαρτημασιν. ἐπι δε τοις κατ' ἐμε τετολμημενοις μη μακροθυμησης. και ἀληθως ὁ Θεος ὐκ ἐμακροθυμησεν. ἐαν ἐξετασης τυς χρονυς τυ παθυς και της πτωσεως Ιερυσαλημ, και κατασκαφης της πολεως, και τινα τροπον ἐγκατελιπεν ὁ Θεος τον λαον ἐκεινον, ἐπει τον χριςον ἀπεκτειναν, ὀψει ὁτι ὐκ εἰς μακροθυμιαν ἐτι ἐχρησατο τῳ λαῳ· εἰ δε θελεις, ἀκυε, ἀπο πεντε και δεκατυ ἐτυς Τιβεριυ Καισαρος ἐπι την κατασκαφην τυ ναυ τεσσαρακοντα και δυο πεπληρωται ἐτη· ἐδει γαρ ὀλιγον τινα χρονον συγχωρηθηναι εἰς μετανοιαν, μαλιςα δια τυς πιςευειν μελλοντας ἀπο τυ λαυ ἐκ των σημειων, και των τερατων των ἐσομενων ὑπο των ἀποςολων.

Γνωθι, ὡς ἐλαβον περι σε ὀνειδισμον ὑπο των ἀθετυντων τυς λογυς συ. ἐςιν ὁ προφητης λεγων, και ἐξυθενημενος ἐφ' οἱς ἐλεγεν, ὑπο των ἁμαρτωλων ἀθετυμενος·

φησι

fecit veritatem, ſi eſt Chriſtus veritas. Unde propter crudeles contra filium Dei acclamationes hæc omnia perdiderunt. Surgens Dominus meus Jeſus Chriſtus, non apparuit ultra interfectoribus ſuis, ſed tantum credentibus ſibi ex mortuis victor oſtenſus eſt.

13. *Et dabo te in ſervitutem inimicis tuis, in terram, quam neſciebas.* Servivit populus Judæorum inimicis ſuis, & diſperſus eſt in terram, quam ignorabat. *Quoniam ignis accenſus eſt in ira mea, ſuper vos ardebit.* Poſt iſta, quæ expoſuimus, & comminationis verba ad populum, ille, qui ſuperius oraverat, complet orationem, & prioribus, quæ ſequuntur, adjungit: *Tu cognoviſti, Domine, memor eſto mei, & viſita me: innocentem me fac a perſequentibus me non in patientia.* Et Prophetes poteſt hoc dicere, perſecutionem paſſus ab his, quos increpabat, qui veritatem audire nolebant; inimicus quippe eis factus eſt, vera dicens. Poteſt autem & Salvator hæc dicere, usque ad crucem perſecutionem paſſus a populo, *Non in patientia.* Quid eſt hoc, quod ait: *Non in patientia?* hoc eſt, in patientia longanimis fuiſti ſemper huic populo delinquenti; ſed per hoc etiam adverſum me erexit temeritatem ſuam, noli eſſe longanimis. Et revera non fuit patiens Deus; ſi enim conſideras tempora paſſionis Dominicæ, & ruinæ Hieruſalem, quando ſubverſa eſt, videbis, quomodo non in patientia abuſus ſit eis Deus. A quinto decimo quippe anno Tiberii Cæſaris uſque ad ſubverſionem templi Dei (quia oportuerat modicum aliquid intereſſe temporis) in patientia dereliquit, propter eos, qui per ſigna atque portenta apoſtolorum crediturі erant.

14. *Scito, quomodo accepi propter te opprobrium contemnentibus ſermones tuos.* Poteſt fieri, ut Prophetes hoc dicat contemptus a populo peccatore ſuper his, quæ prædicabat: ait quippe & alibi: *Complevi dies meos*

φησι γαρ, αὐτος διετελεσα μυκτηριζομενος. ὠνειδιζετο ὑπ ὑπο των ἀθετουντων τους λογους του δι' αὐτου λαλουμενους ὑπο του θεου· και εὐχεται ἐπι τω ὠνειδισθαι βοηθηθηναι ὑπο του θεου λεγων, γνωθι, ὡς ἐλαβον περι σου ὀνειδισμον ὑπο των ἀθετουντων τους λογους σου. συντελεσον αὐτους. λεγετω προφητης· ἀλλα μαλλον αρμοζει το, συντελεσον αὐτους, λεγομενον ὑπο του σωτηρος· συντελεια γαρ ἠλθε περι την Ιερουσαλημ και τω λαω, ἐπι τους συνβεβηκοσι ἐξ ἐπιβουλης του λαου ἐπι του σωτηρος ἡμων. μετα ταυτα αναγκαιον δια το πολλα πεπονθεναι τους προφητας ἐλεγχοντας, και τον λογον προσβευοντας, και λαλουντας τα προσασσομενα ὑπο του θεου, ὑπομνησαι τους ἀκροατας περι του βιου αὐτων, και των ἐπαγγελιων αὐτων, και της ἡμετερας προαιρεσεως, ἱνα κατα το δυνατον ἡμιν, εἰ θελομεν, μετα των προφητων ζηλωσωμεν. ὁ δε λεγω τοιουτον ἐστι· πολλακις ἐν ταις εὐχαις λεγομεν, θεε παντοκρατορ την μεριδα ἡμων μετα των προφητων δος. την μεριδα ἡμων μετα των ἀποστολων του χριστου σου δος, ἱνα ἐυρεθωμεν και μετ' αὐτου του χριστου. ταυτα δε λεγοντες, οὐκ αἰσθανομεθα τι εὐχομεθα· δυναμει γαρ τουτο φαμεν, δος ἡμας παθειν ἁπεπονθασιν οἱ προφηται, δος και ἡμας μισηθηναι ὡς ἐμισηθησαν οἱ προφηται, λογους τοιουτους δος, ἐφ' οἱς μισηθησομεθα, δος το σαυταις περισασθαι περιπεσειν αἱς οἱ ἀποστολοι. το γαρ λεγειν, δος μοι μεριδα μετα των προφητων, μη παθοντα τα των προφητων, μηδε παθειν θελοντα, ἀδικον ἐστι. το λεγειν, δος μοι μεριδα μετα των ἀποστολων, μη θελοντα ἀπο διαθεσεως Παυλου ἀληθευοντα εἰπειν, ἐν κοποις περισσοτερως, ἐν πληγαις ὑπερβαλλοντως, ἐν φυλακαις περισσοτερως, ἐν θανατοις πολλακις, και τα ἑξης, παντων ἐστιν ἀδικωτατον. εἰπερ οὐν θελεις μετα των προφητων γενεσθαι, ὁρα τους βιους των προφητων, ὁτι ἐκ του ἐλεγχειν, και του ἐπιτιμαν, ἐκ του ἐπιπλησσειν ἐδικαζοντο, διεκρινοντο, κατεδικαζοντο. ἐλιθασθησαν, ἐπριθησαν, ἐπειρασθησαν, ἐν φονῳ μαχαιρας ἀπεθανον. περιηλθον ἐν μηλωταις, ἐν αἰγειοις δερμασιν, ὑστερουμενοι, θλιβομενοι, κακουμενοι, ἐπ' ἐρημιας πλανωμενοι, και ὀρεσι και σπηλα-

in irrisione. Opprobrium ergo patitur ab his, qui sermones Dei audire contemnunt, & deprecatur, ut Dei habeat auxilium, dicens: *Scito, quomodo acceperim propter te opprobrium a contemnentibus sermones tuos. Consummavi eos.* Prophetes potest hoc dicere, sed magis convenit Salvatori, cujus post passionem venit consumptio Hierusalem, interfectio populi Judæorum. Post hæc quia multa passi sunt prophetæ propter legationem verbi, & increpationes Dei, quas ad populum proferebant, oportet auditores paucis commoneri de vita eorum, atque promissis, & nostra voluntate, ut juxta possibilitatem virium, si volumus requiem consequi cum prophetis, etiam opera eorum facere nitamur. Quod autem loquor istiusmodi est: frequenter in oratione dicam: Deus omnipotens, da nobis partem cum prophetis, da cum apostolis Christi tui, tribue, ut inveniamur ad vestigia unigeniti tui. Hæc loquentes non sentimus, quæ petimus: re enim hoc dicimus: fac nos sic odio haberi, ut odio habiti sunt prophetæ, & da nobis verba talia, super quæ persecutionem patiamur: da in istas incidere calamitates, quas apostoli sustinuerunt. Dicere quippe, da mihi partem cum prophetis, nolentem pati id, quod prophetæ, omnium injustissimum est. Dicere, da mihi partem cum apostolis, nolentem ex affectu Pauli vere loqui, *In laboribus plurimum, in plagis abundanter, in carceribus supra modum, in mortibus sæpe,* & reliqua omnia, est iniquissimum. Si itaque volumus requiescere cum prophetis, consideremus vitas prophetarum, quomodo ex eo, quod increpabant & arguebant delinquentes, judicati condemnatique sunt; *Lapidati, secti in occisione gladii occubuerunt, circumeuntes in melotis & in caprinis pellibus, in egestate, in tribulatione & miseria, in solitudinibus errantes.* Eo tempore, quo erant synagogæ plurimæ in Israel, nihilominus illi in desertis, in montibus,

σπηλαιοις, και ταις ὀπαις της γης. τι ὐν παραδοξον, εἰθελων τις ζηλειν τον βιον τον προφητικον, ἐλεγχων, ἐπιπλησσων τον ἁμαρτανοντα, κακολογειται, μισειται, ἐπιβυλευεται; ὡσπερ και ἐπι τυ παροντος ἰδει γενεσθαι τοιυτον εἰς την ἐκκλησιαν τυ θευ. κατεγνωσθη ὁ δεινα, ὁτι καθιζομενος ἐποιει ταδε ἡ ταδε. ἰδει γενεσθαι ἐκκλησιαστικην ἐκδικιαν, και γεγονε. πεποιηκεν ὁ ἐγκειρισμενος, το ἐργον ὁ ἰδει αὐτον πεποιηκεναι. περιερχεται ἐκεινος λεγων κακως τον ἐκδικησαντα την ἀληθειαν. ἀλλ' ἡμεις τυτο μονον ποιωμεν, μη παρεχωμεν τας ἀκοας τοις δια το ἐκβεβληθαι λεγυσι κακως τον ἐκβαλλοντα, ἡ τον συμψηφον γενομενον· και γαρ ἀδικιας ἐλεγχομενης, και ἐκδικιας γιγνομενης, οἱ θαυμασιοι ἀποςολοι μυρια ὑβριζομενοι δια την ἀληθειαν λεγυσιν, εὐδοκω ἐν ἀσθενειαις, ἐν ὑβρεσι, και ἀναγκαις, ἐν διωγμοις, και ςενοχωριαις ὑπερ χριςυ. μονον ἐπι μοι ὑβριζομενω εἰδεναι, ὁτι ὐ δι' ἀλλο τι ὑβριζομαι ἡ δια χριςον, ἐν ἀναγκαις γενομενον εἰδεναι, ὁτι ἡ ὑποθεσις των ἀναγκαιων ὁ χριςος ἐςιν. ἐπι με λοιδορυμενον εἰδεναι, ὁτι ἡ προφασις της λοιδοριας ὐκ ἐςιν ἀλλη, ἡ ὁτι ἐκδικω την ἀληθειαν, και πρεσβευω ὑπερ των γεγραμμενων, ἱνα κατα λογον θευ παντα γινηται, και δια τυτο βλασφημυμαι. και ἡμεις ὐν παντες, ὁσῃ δυναμις, σπευσωμεν ἐπι τον βιον προφητικον, ἐπι τον βιον του ἀποςολικον, τον ὀχληρον μη φευγοντες· ἀθλητης γαρ ὰν φυγῃ το της ἀθλησεως ὀχληρον, το ἡδυ τε ςεφανε ὐκ ἀπολειψεται.

Και ἐςαι ὁ λογος σε ἐμοι εἰς εὐφροσυνην. ὐκ ἐςι τυτο, ἀλλ' ἐςαι· ἐπει γαρ ἐπι τε παροντος ὁ λογος σε ἐμοι εἰς φυλακας, εἰς δικας, εἰς πραγματα, εἰς δυσφημιας, εἰς πονυς, ἀλλα το τελος τυτων εὐφροσυνη ἐςι. και ἐςαι ὁ λογος σε ἐμοι εἰς εὐφροσυνην και χαραν καρδιας μυ, ὁτι ἐπικεκληται το ὀνομα σε ἐπ' ἐμε κυριε παντοκρατορ. καὶν χριςος λεγῃ, το ὀνομα τε πατρος ἐπικεκληται ἐπ' αὐτον. ὐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριῳ αὐτων παιζοντων.

bus, & ſpeluncis, & cavernis petrarum latitabant. Quid ergo eſt? ſi quis vult imitari vitas prophetarum, increpet, arguatque peccatores, ſtatim odium merebitur, ſtatim ei detrahetur, ſtatim patietur inſidias. Quod etiam in eccleſiis ſæpe videmus accidere. Peccaverit quodlibet quiſpiam: is, qui præſidet populo, & regit eccleſiaſticam diſciplinam, ejicit eum de congregatione ſanctorum illico: ille circuit civitatem, lacerat eum, qui, quantum in ſe fuit, eccleſiam vindicavit. Verum nos non præbeamus his aurem, qui propter excommunicationem ſui tam præpoſitos, quam omnem eccleſiæ conventum veſano ore dilacerant. Beati vero apoſtoli omni admiratione digni innumerabilibus propter veritatem injuriis affecti, loquebantur: *Propterea complaceo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus & anguſtiis pro Chriſto.* Hoc tantum laborare convenit, ut pro nulla alia re niſi pro Chriſto ſuſtineamus contumeliam, & neceſſitatis cauſa ſit Chriſtus. Id optemus, ut maledicta perpeſſi, pro veritate nos maledici ſciamus, qui eam defendimus, & ſcripturarum voluntate omni cum fiducia eam prædicamus. Igitur, quantum poſſumus, ad vitam prophetarum, & apoſtolorum converſationem imitandam nos extendamus, moleſtias & pericula non vitantes. Athleta enim, ſi difficultatem certaminis fugerit, cum lætitia non coronatur, & laudis gloriam non conſequitur.

15. *Et erit ſermo tuus mihi in lætitiam.* Non ait: *Eſt*, ſed: *Erit*, ſiquidem in præſenti tempore carceres, exilia, contumelias ac labores mihi tribuit; ſed horum omnium finis erit lætitia. *Et erit ſermo tuus mihi in lætitiam, & gaudium cordis mei, quia invocatum eſt nomen tuum ſuper me, Domine pater omnipotens.* Etiam ſi Chriſtus hoc dicit, non abhorret ab intellectu: nomen quippe Patris invocatum eſt ſuper

eum.

ζοντων. εἰ ποτε ἐωρακε το συνεδριον ὁ προφητης ἢ σπευδαζοντων, ἀλλα παιζοντων, ἐφευγε μαλλον το συναγισθαι, εἰπερ ἰσπευδεν ἐπι συναγωγην παιζοντων. νοησαι σε ἀν δει διαφοραν συνεδριε παιζοντων, και σπευδαζοντων. το συνεδριον τυτο σπευδαιον ἐςι, και παντα ποιει μετα σπευδης, και σπευδης ἀξιας· και, κατα το λεγομενον, σπευδη ὁ λογος, σπευδη ὁ βιος, και παντη ἐςι το συνεδριον ἐ παιζοντων, ἀλλα σπευδαζοντων. ὁταν δε το συνεδριον, καταλιπον την σπευδην την περι τα ἀναγκαια, σχολαζη τοις παιγνιοις τυ αἰωνος τυτυ και παιγνιοις τοις ἀπο γης κακιας, γινεται συνεδριον παιζοντων. φησιν ἀν ὑτος, ὐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριω αὐτων παιζοντων, ἀλλ' εὐλαβυμην ἀπο προσωπυ συ. δυο προκειμενων, ἠγων καθιζεσθαι ἐν συνεδριω παιζοντων, και σοι τω θεω προσκοπτειν, και σοι μη ἀρεσκειν, ἢ ἐγωρεσθαι ἀπο συνεδριε παιζοντων, και ποιειν ταυτα ἃ σοι φιλον ἠν· εἱλομην μαλλον ἀνιασθαι ἀπο τε συνεδριε παιζοντων, και σοι φιλος εἰναι, ἠπερ το ἐναντιον ποιων ἐχθρος γενεσθαι τη μακαριοτητι συ. ὐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριω αὐτων παιζοντων, ἀλλ' εὐλαβυμην ἀπο προσωπυ χειρος συ. και ὁ σωτηρ ἡμων ὐκ ἐκαθισεν ἐν συνεδριω αὐτων παιζοντων, ἀλλ' ἀπανεςη ἀπ' αὐτων. και σημειον ἐςι τε ἐγηγερθαι τον σωτηρα ἀπο συνεδριε παιζοντων, το εἰρηκεναι αὐτον, ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος. καταλελοιπε γαρ ὁ λογος τε θεε το Ιυδαιων συνεδριον, και ἀλλο συνεδριον και ἐκκλησιαν ἑαυτω πεποιηκε την ἀπο των ἐθνων.

Κατα μονας ἐκαθημην. και τα ῥηματα ἐνταυθα οἰκοδομει. ὁταν πληθος ἡ ἁμαρτωλων, και μη φερωσι τον δικαιον βιωντα· και ὡς ὐδεν ἀτοπον ἐςι φευγοντα συνεδριον της κακιας μιμησασθαι τον εἰποντα, κατα μονας ἐκαθημην, μιμησασθαι και τον λεγοντα Ηλιαν· κυριε τας προφητας σε ἀπεκτειναν; τα θυσιαςηρια σε κατεσκαψαν, κἀγω ὑπελειφθην μονωτατος, και ζητυσι την ψυχην με λαβειν αὐτοις. ταχα δε, κἀν βαθυτερον ἐξετασης το, κατα μονας ἐκαθημην, ἑυρησεις τινα ἀξιον νυν βαθυς προφητικυ. ὁταν τον των πολλων βιον μιμωμεθα, ὡςε μη εἰναι ἀνακεχωρηκοτα αὐτον, και κρειττονα και ἐξαιρετον παρα τυς πολλυς,

eum. *Non ſedi in concilio ludentium.* Si quando videbat Prophetes non ſollicitorum concilium, ſed ludentium, fugiebat illud. Unde oportet noſſe differentias conciliorum, ſolliciti, atque ludentis. Si hoc concilium noſtrum ſollicitum eſt, ſi omnia cum eccleſiaſtica diligentia quærit, ſi ſermo cum diſciplina, ſi vita ſollicita eſt, ſi negotia cum cautela, concilium eſt, non ludentium, ſed ſollicitorum. Si autem dereliquerit ſtudium religionis, & vacaverit luſibus mundi iſtius, qui veniunt a pravitate, fit concilium ludentium. Ait itaque Prophetes: *Non ſedi in concilio ludentium, ſed timebam a facie manus tuæ.* Cum duo mihi eſſent propoſita, ſedere in concilio ludentium, & offendere majeſtatem tuam, aut certe ſurgere de eo, & ea facere, quæ tibi placita erant, magis elegi ſurgere de congregatione ludentium, ut amicus tuus eſſem, quam contraria faciens, inter eos, qui hoſtes ſunt, computari. *Non ſedi in concilio ludentium, ſed timebam a facie manus tuæ.* Et Salvator noſter non ſedit in concilio ludentium, ſed ſurrexiſſe ſe docens, ait: *Dimittetur vobis domus veſtra deſerta.* Reliquit enim ſermo Dei divinus concilium Judæorum, & aliud ſibi concilium ex gentibus congregavit.

16. *Solus ſedebam.* Et ipſe tantum ſine expoſitione ſermo ædificat audientes. Quando eſt multitudo peccantium, nec ſuſtinet ſecum juſtum pie vivere, tunc indigens eſt fugere congregationem eorum, & imitari Prophetam loquentem: *Solus ſedebam;* imitari etiam miſerabiliter conquerentem: *Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam accipere illam.* Si autem voluerimus ſacratius aliquid accipere in eo, quod dicitur: *Solus ſedebam*, forſitan inveniemus dignam interpretationem Spiritu ſancto. Quando vitam multitudinis imitamur, nec converſatio noſtra a

populo

πολλὰς, ἃ δύναμαι λέγειν, κατὰ μόνας ἐκαθήμην, ἀλλὰ· μετὰ πολλῶν ἐκαθήμην· ἐπὰν δὲ ὁ βίος μὲ γένηται δυσμίμητος ὥστε με τηλίκουτον γενέσθαι, ὡς μηδένα παραπλήσιον εἶναι μὲ τῷ ἤθει, τῷ βίῳ, ταῖς πράξεσι, τῇ σοφίᾳ, τότε δύναμαι λέγειν, παρὰ τὸ μόνος εἶναι τοῖς ὠδε, καὶ μηδένα μιμήσασθαί με, τὸ, κατὰ μόνας ἐκαθήμην. ἔξεστιν δὲ καὶ μὴ ὄντα σε πρεσβύτερον, καὶ μὴ ὄντα σε ἐπίσκοπον, μηδὲ τινι τιμῇ ἐκκλησιαστικῇ τετιμημένον, εἰπεῖν τοῦτο τὸ, κατὰ μόνας ἐκαθήμην, τοῦτον ζηλῶσαι, καὶ βίον ἀναλαβεῖν, ὥστε εἰπεῖν, κατὰ μόνας ἐκαθήμην, ὅτι πικρίας ἐνεπλήσθην. εἰ ἔστιν καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, δεῖ σε πικρίας ἐμπλησθῆναι ἐντῷ βίῳ τούτῳ, ἵνα δύνασαι γλυκὺς ἀπολαῦσαι. ἢ οὐκ οἶδας ὅτι ἡ ἑορτὴ σὺν μετὰ πικρίδων γίνεται; ὅταν γὰρ ἑορτάζῃς ἄζυμα, φησὶν, ἐπὶ πικρίδων φαγέσαι. τί βούλεται ὁ λόγος λέγων, ὅτι δεῖ τὸν ἑορτάζοντα τῷ θεῷ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἐσθίειν, κατανοητέον. τὰ μὲν ἄζυμα διηγήσατο ὁ ἀπόστολος. οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἡ ἑρμηνεία, τὸ δὲ ἀκόλουθον τῆς ἑρμηνείας ἀναγκαῖον ἐστι παραπλήσιον εἶναι τῇ ἀποστολικῇ διηγήσει. ὁ ἀπόστολος τὰ περὶ τῶν ἀζύμων διηγήσατο λέγων· ἑορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. θέσιν ἐστὶν ἀποδοῦναι τὸν λόγον περὶ τῶν πικρίδων ἀκολούθως, τῷ τὰ ἄζυμα εἶναι εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας· ἔχε δὲ εἰλικρίνειαν καὶ ἀλήθειαν, καὶ πικρίδες ἔσονται σοι, καὶ ἐσθίεις μετὰ πικρίδων τὰ ἄζυμα τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας· οἷον Παῦλος, ἐπειδήπερ ἤσθιε τὰ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, καὶ πικρίδας ἤσθιε, πῶς πικρίδας ἤσθιε λέγων, ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν πῶς πικρίδας ἐσθίων ἐν κόπῳ, καὶ μόχθῳ, καὶ ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ διψεῖ, χωρὶς τῶν παρεκτὸς, εἰ ταῦτα οὐκ ἦν ἀλήθεια μετὰ πικρίδων; ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἐδέσθε. καὶ οὐκ εἶπεν, ἄζυμα μετὰ πικρίδων ἐδέσθε, ἕως ἐμπλησθῆτε, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων λέλεκται, φαγεσθε, καὶ ἐμπλησθήσεσθε. ὁ προφήτης

προσε-

populo melior, nec contempto judice Deo ab hominum malitiis ſeparatur, non poſſumus dicere: *Solus ſedebam*; ſedemus quippe cum plurimis. Quando autem vita noſtra fuerit iſtiusmodi, ut nullus nobis ſenſu, ſermone, geſtis coæquetur, tunc poſſumus dicere: *Solus ſedebam.* Licet ei, qui non eſt presbyter, aut epiſcopus, aut diaconus, aut alia qualibet decoratus eccleſiæ dignitate, bene viventi dicere: *Solus ſedebam, quia amaritudine plenus ſum.* Si arcta & anguſta eſt via, quæ ducit ad vitam, expedit tibi ab omni dulcedine recedenti, ut amaritudine in præſenti ſæculo complearis. An ignoras, quoniam ſolemnitas Dei adjunctis amaritudinibus celebratur? Ait quippe ſermo divinus: *Cum habueritis diem feſtum, azyma ſuper amaritudinem manducabitis.* Simul autem conſiderandum puto, quid velit hæc juſſio, quæ præcepit agentem paſcha Dei azyma cum amaritudinibus manducare. Et de azymis quid eſt mea interpretatio? Apoſtolus Paulus expoſuit. De amaritudine vero quod ſequitur neceſſe eſt, ut aliquid apoſtolicæ diſputationi ſimile reddatur. De azymis itaque Apoſtolus ita dicit: *Feſta celebremus non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.* De amaritudinibus neceſſe eſt, ut talis ratio reddatur, quæ doceat, ſic eas celebrandas, quomodo azyma comedantur. Habeto ſinceritatem & veritatem, & amaritudines te ſequentur, & manducabis azyma cum ſinceritate & veritate. Quia Paulus iſtiusmodi azyma comedebat, ſequebatur eum amaritudo, dicentem: *Inimicus vobis factus ſum, vera dicens.* Manducabat amaritudines *in dolore, in labore, in vigiliis frequenter, in fame & ſiti*, extra cætera, quæ pro totius mundi ſalute pandebat, & quæ eum faciebant præſidem veritatis azyma cum amaritudinibus manducare. Et lex quidem hæc dicit, azyma cum amaritudinibus comedite, & implemini, ſicut

προσεπιτεινει λεγων, ὐχ, ὁτι πικριαν ἐφαγον, ἀλλα, πικριας ἐνεπλησθην· ὁση δυναμις των πικρων μετελαμβανον πραγματων, ὡστε μετα πληρεσατων πικριδων μεταλαβειν.

Ινα τι οἱ μισουντες με, κατισχυουσι μι; πολλα ἐσχε πραγματα, ἐπασχεν ἀπο των θελοντων ἀκουειν το ἀληθες, και ἠκουσαν αὐτυ ἐκεινοι. δυνατωτεροι δε ἐνταυθα ἐν τω αἰωνι τυτω, ἐπειδη ὐκ ἐσιν ἡ βασιλεια τυ θευ ἐκ τυ αἰωνος τυτυ, ἀλλα ἀπο των κρειττονων χωριων, ὡς φησιν ὁ σωτηρ, οἱ ἠν ἐκ τυ κοσμυ τυτυ ἡ βασιλεια ἡ ἐμη, οἱ ὑπηρεται οἱ ἐμοι ἠγωνιζοντο ἀν, ἱνα μη παραδοθω τοις Ιυδαιοις. οἱ λυπυντες ὐν τον προφητην κατισχυον αὐτυ ἐν τω κοσμω τυτω. ὁτι γαρ ἰσχυουσι βλεπετε τυς μαρτυρας. ὁ δικαζης καθιζεται δικαζων, και τρυφων ἐν τω δικαστηριω. ὁ χρισιανος, ἐν ὡ ἐσι χρισος δικαζομενος, πικριας ἐνεπλησθη, και καταδεδυνασευται ὑπο τυ ἀδικυ, και καταδικαζεται.

Η πληγη μυ σερεα· ποθεν ἰαθησομαι; οἱ κατισχυοντες με, και ἡ πληγη μυ ἐσι σερεα· ἐιτε προφητευει τον σαυρον ἑαυτυ· σερεα γαρ πληγη ἐσιν ὁ σαυρος ὁσον ἐπι τοις σαυρυσιν αὐτον· ἐιτε περι παντων των δικαιων λεγεται, ἐν οἱς πληγην σερεαν λαμβανει· ἐιτε και ἐπι τυ προφητυ, ἀκουσον τυτο. και γαρ και αὐτος πεπονθε τα ἀναγεγραμμενα ἐν τη προφητεια, ταυτον ἐπιδεχεται τον νων κατα την λεγουσαν λεξιν· ἡ πληγη μυ σερεα. ποθεν ἰαθησομαι; και ὁ σωτηρ λεγει, ποθεν ἰαθησομαι; την ἀναστασιν την ἐκ νεκρων προφητευει μετα την σερεαν πληγην· καν ἐπι τυ δικαιυ δε λαμβανηται μετα τας πληγας γινεται παλιν ἰασις. ἐγενηθη μοι ὐκ ἐχον πισιν· ὁ γαρ μενει ἡ πληγη, ἀλλα παρερχεται. δια τυτο ταδε λεγει κυριος, ἐαν ἐπισρεψης, και ἀποκαταστησω σε. ταυτα παλιν λεγεται προς ἑκαστον, ὁν παρακαλεσει ὁ θεος ἐπισρεψαι προς αὐτον. μυστηριον δε μοι δοκει ἐνταυθα δηλυσθαι ἐν τω, ἀποκαταστησω σε. ὐδεις ἀποκαθιστασθαι εἰς τινα τοπον μηδαμως ποτε γενομενος

& alio loco dicitur de quibusdam: *Manducate & implete vos.* Propheta vero non ait, amaritudinem comedi, ſed, *Amaritudine repletus ſum*: hoc eſt, in me tantum ſæculi perſecutionum pondus incubuit, ut plenus amaritudine fierem.

17. *Quare qui me contriſtant, confortantur in me?* Multa paſſus eſt Jeremias ab his, qui veritatem audire nolebant, & erant illo in hoc ſæculo fortiores, quoniam non regnum Dei de ſæculo iſto, ſed de alia quadam viventium regione, ut Salvator ait: *Si eſſet de hoc mundo regnum meum, miniſtri mei laborarent, ut non traderer Judæis*; confortantur ergo adverſus eum in ſæculo iſto. Et quod juſtus debilior ſit a perſequentibus ſe, vide martyrum paſſiones. Judex in altis tribunalibus ſedet, ad ructum, & ad delicias prominens: chriſtianus, in quo Chriſtus habitat, judicatur plenus amaritudine, & ad mortem usque ſubjectus, confortatis inimicis ſuis adverſum ſe.

18. *Plaga mea firma eſt.* Qui confortantur in me vulnera inferunt mihi, & plaga mea firma eſt. Sive de cruce Domini prædicatum, ſive de juſtis, ſive ſpecialiter de Jeremia volueris accipere, non abhorrebit a ſenſu. *Plaga mea firma eſt; unde ſanabor?* Et Salvator poteſt dicere, *Unde ſanabor?* Reſurrectionem ſuam poſt clavorum annuntians vulnera; & juſtus, qui poſt plagas recipit ſanitatem. *Facta eſt mihi* (ſubauditur plaga) *ſicut aqua mendax, non habens fidem.* Si quidem plaga mea non manet, ſed ſuper me tranſit. *Ideo hæc dicit Dominus: Si converſus fueris reſtituam te.* Ad omnes hæc loquitur Deus, quos reverti vult ad ſalutem. Videtur autem quiddam ſignificare myſterii in eo, quod ait: *reſtituam te*; nemo quippe reſtitui poteſt, niſi in eum locum, unde ante diſceſſerat: ut puta ſi membrum corporis mei fuerit a compage disjunctum, medicus illud in priſtinum locum reſtituere conatur. Si aliquis ſeparatur e pa-

νομενος ἐχει· ἀλλ ἡ ἀποκαταςασις ἐςιν εἰς τα οἰκεια. οἱον ἐξαρθρον μι ἐαν γενηται μελος, ὁ ἰατρος πειραται ἀποκαταςασιν ποιησαι τω ἐξαρθρω. ὁταν ἐξω τις γενηται της πατριδος εἰτε δικαιος, εἰτε ἀδικως, ἀπολαμβανη δε το δυνασθαι παλιν ἐν τη πατριδι εἰναι κατα τους νομους, ἀποκατεςη ἐπι την πατριδα την ἑαυτου. το αὐτο νοει μοι και ἐπι ςρατιωτου, ἐκβληθεντος ἀπο της ἰδιας παραταξεως, ἀποκαθιςαμενου. λεγει ἐνθαδε προς ἡμας τους ἐπιςρεψαντας, ὁτι ἐαν ἐπιςρεψωμεν, ἀποκαταςησει ἡμας και γαρ το τελος της ἐπαγγελιας τοιουτον ἐςιν, ὡς ἐν ταις πραξεσι των ἀποςολων γεγραπται ἐν τω, ἀχρι χρονων ἀποκαταςασεως παντων ὡν ἐλαλησεν ὁ θεος δια ςοματος των ἁγιων αὐτου ἀπ' αἰωνος προφητων ἐν χριςω Ιησου, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τους αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιε.

Εἰς αὐτο· Οἰμοι ἐγω μητερ, παλιν ἀλλως, μεχρι του ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον, και ςερισει σαρκα βραχιονος αὐτου.

Οἱ μακαριζοντες τους προφητας, και τω μακαριζειν αὐτους εὐχομενοι την μεριδα ἐχειν μετα των προφητων συναγοντες ἀπο των λογων των προφητικων τα ἐξαιρετα της προφητειας αὐτων· ζητουντες ἐν πεισθειεν, ἀν κατα τα αὐτα βιωσωσιν. εἰ και σκληρον αὐτοις ἀπαντησεται ἐν τω βιω τουτω μιμεισθαι τον βιον τον προφητικον· ὁτι τευξονται της ἀναπαυσεως και της μακαριοτητος μετα των προφητων. πολλαχοθεν μεν ἐν ἐςι συναγαγειν τα ἐξαιρετα των προφητων, το ἐλευθερον αὐτων, το εὐτονον, το ἐγρηγορος, το διεγηγερμενον, ὁτι οὐκ ἐφροντιζον ἐν ταις περισασεσι γινομενοι δια την ἐλευθεριαν μονον, ἱνα ἐλεγξωσιν, ἱνα ἐπιςρεψωσιν, ὡς οἱ προφηται ἐκ του μετα παῤῥησιας τον λογον του θεου λεγειν ἐπιπληκτικως των ἁμαρτανοντων, εἰ και ἐδοκουν μεγαλα δυνασθαι

οἱ

tria, in exilium mittitur, & poſtea per indulgentiam eorum, qui poſſunt exules ſolvere, redditur libertati, redit, unde fuerat expulſus. Miles quoque abjectus ex ordine ſuo, reſtituitur ordini, ſi acceperit veniam. Ita & nunc dicitur ad mortale genus, id eſt, ad nos homines, qui a Deo fueramus averſi: Si converſi fueritis, reſtituam vos. Finis quippe repromiſſionis reſtitutio eſt, ut in Actibus apoſtolorum legimus: *Usque ad tempora reſtitutionis omnium, quæ locutus eſt Deus per os ſanctorum prophetarum ſuorum*, in Chriſto Jeſu, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA XV.

In illud ipſum: *Heu me mater!* iterum aliter, usque ad iſtud: *Maledictus homo, qui ſpem habet in homine, & firmabit carnem brachii ſui.*

1. Qui beatos prædicant prophetas, ipſosque beatos prædicando exoptant partem habere cum prophetis, ſi colligant ex propheticis ſermonibus, quod præcipue eminet in ipſorum prophetia, ſibi ipſis quærendo perſuadebunt, fore, ut, ſi ſimiliter vixerint, etiam ſi quid durum in hac vita ac difficile occurrat propheticam vitam imitantibus, una tamen cum illis quietem & beatitudinem conſequantur. Ex multis utique colligere licet eximias virtutes prophetarum, illorum libertatem, conſtantiam, vigilantiam, alacritatem; quoniam in periculis conſtituti, tantam præ ſe ferebant animi libertatem, ut minime ſoliciti eſſent, quo pacto increparent, quo pacto converterent; quippe ut prophetæ, cum libertate verbum Dei annuntiabant increpando peccatores, licet potentes eſſe viderentur, quos redarguebant. Quam-

οἱ ἐλεγχομενοι. πλην εἰ και πανταχοθεν ἐςι τȣτο ποιειν, ἰδωμεν και των σημερον ἀναγνωσθεντων· πολλȣς ἠλεγξεν ὁ προφητης, και προς πολλȣς εἰπεν ὁ προφητης· και γαρ γεγονε κατα ἁμαρτωλȣς γενομενος, ὡς δηλον ἐκ τȣ την αἰχμαλωσιαν γεγονεναι κατα τȣς χρονȣς αὐτȣ. πολλȣς ἐλεγξας, ὑπο πολλων κριθεις φθεγγεται τινα τοιαυτα.

Πρωτον κατα λεξιν τα ἀπο τȣ προφητικȣ λογȣ ἰδωμεν. εἰτα και κατα ἀναγωγην, ἐαν προτερον ἀναλαβωμεν εὐτονιαν, και ἐλευθεριαν, και δυναμιν, και παῤῥησιαν προφητȣ· οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα, δικαζομενον και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ὠ μητερ, ὡς τι με γεγενηκας ἀνδρα, δικαζομενον προς παντας τȣς ἐπι της γης, και διακρινεσθαι προς παντας τȣς ἐπι της γης; προεκειτο γαρ τῳ προφητῃ και τȣτῳ, και τῳ Ησαϊᾳ, και τοις λοιποις το προφητικως διδασκειν, ἐλεγχειν και ἐπιστρεφειν. προεκειτο τοιγαρȣν και τȣτῳ τῳ προφητῃ διακριναι, ἐλεγχειν, δικαζειν δυναμενῳ, και δικαζεσθαι μετα των ἁμαρτωλων, ἐλεγχειν τα ἁμαρτηματα τȣ λαȣ, και ὁσα αὐτοις πεποιηκασιν οἱ ἀπο τȣ λαȣ, τι δει και λεγειν, ἀλλον ἐλιθοβολησαν, ἀλλον ἐπρισαν, ἀλλον ἀπεκτειναν μεταξυ τȣ ναȣ και τȣ θυσιαςηριȣ, τȣτον εἰς λακκον βορβορȣ ἐβαλον ἐλεγχομενοι· και ἐπι πασιν ὁ σωτηρ ἡμων τȣτο πεποιηκε και κρειττον ἠ ȣ̓τοι, ἁτε κυριος προφητων ὠν. και γαρ εἰπερ αὐτος ἐμαςιγωθη και ἐςαυρωθη και παρεδοθη ὑπο των Ιȣδαιων, ἠ ὑπο των διδασκαλων των Ιȣδαιων, και τȣ ἡγȣμενȣ τȣ λαȣ, εἰπεν, ȣ̓αι ὑμιν γραμματεις και φαρισαιοι ὑποκριται. και ἐπιλεγει καθ' ἑκαςον ȣ̓αι, και δια τȣτο τοδε και τοδε. και ἡμεις ȣ̓ν σπȣδαζωμεν ἐπι τȣς μακαρισμȣς των προφητων, ταυτα ποιησωμεν, ὡςε δια το λεγειν, και δια το κριθηναι προς πολλȣς ἀνθρωπȣς, και εἰπειν· οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον, και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ;

Κυριω-

vis autem undique liceat hoc comprobare, ex his tamen, quæ lecta ſunt hodie, id videamus. Plurimos increparat, & ad plurimos verba fecerat Propheta. Etenim tempore peccatorum natus eſt, uti patet ex eo, quod captivitas in ipſius ætatem inciderit. Cum plurimos increpaſſet, a plurimis in judicium vocatus quædam iſtiusmodi profert.

2. Primum litteralem videamus prophetici ſermonis ſenſum, deinde etiam anagogicum, ſi prius induerimus conſtantiam, libertatem, virtutem, fiduciamque Prophetæ. *Heu me mater, quare genuiſti me virum, qui judicer & diſcernar in omni terra?* O mater, ut quid me genuiſti virum, qui judicio contendam cum omnibus, qui in terra ſunt, & diſceptem cum omnibus terram inhabitantibus? Propoſitum erat huic Prophetæ, ſicut Iſaiæ, & aliis, prophetico more docere, arguere & convertere. Huic igitur Prophetæ, qui & diſcernere, & arguere, & jus dicere poterat, propoſitum erat etiam judicio contendere cum peccatoribus, & populi peccata arguere. Quæ vero populus in eos perpetravit, quid attinet dicere? Alium lapidarunt, alium ſecuerunt, alium occiderunt inter templum & altare, hunc, cum increparentur, in lacum cœni projecerunt. At vero præ omnibus id egit Salvator atque excellentius quam iſti, ut qui prophetarum Dominus erat. Etenim ipſe flagellis cæſus, & in crucem actus, & a Judæis ſive eorum magiſtris, principeque populi traditus, dixit: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ*, & addit ad ſingula, *væ*, cauſam hanc vel illam aſſignans. Contendamus igitur & nos ad beatitudines prophetarum; eadem faciamus, ut diſceptando & lite cum multis hominibus contendendo etiam dicamus: *Heu me mater, quare genuiſti me virum, qui judicer & diſcernar in omni terra?*

Κυριωτερον γε τυτο δυναται προφητικον εἰναι ἀναφερομενον ἐπι τον σωτηρα· ἐγω γαρ τον προφητην τυτο λεγειν, ἀλλ' ὐκ ἀληθως τυτο ἐρει, ἀλλα ταχα ὑπερβολικως. ὐ γαρ διεκριθη προς πασαν την γην· ἐαν δι ἐλθω προς τον σωτηρα μυ και κυριον, και μαλιςα δια τυτο, εἰς κρισιν ἥξει· και ὁπως ἀν δικαιωθῆς ἐν τοις λογοις συ, και νικησῆς ἐν τῳ κρινεσθαι σε· ὀμοαι ὁτι ὁ σωτηρ μυ και κυριος μελλει ἐπι τυ πατρος ἐςαναι, κρινομενος μετα παντων ἡμων των ἀνθρωπων. και κρινεται μετα παντων των ἀνθρωπων. λεγω, κρινεται, ἐξεταζεται και αὐτος, και ἐςι μεν ἐκδικων την ἀληθειαν, ὐχ' ὡς κατηγορος δε. οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ὐ δυναται προφητης το πασῃ τῃ γῃ λεγειν. ἀλλα τον κυριον ἡμων και σωτηρα Ιησυν χριςον οἰδα φιλυντας, και ὐ μονον φιλυντας, ἀλλα και ἀγαπωντας ἀγανακτειν, και λεγοντας ὁτι ὁ σωτηρ ὐ λεγει, ὁτι ἡ φωνη ὐκ ἐςι κατα τον υἱον τυ θευ. δει δε δειξαι ὁτι ὐκ ἀλλοτριον τυ υἱυ τυ θευ το· οἰμοι ἐγω μητερ· περιλυπος ἐςιν ἡ ψυχη μυ ἑως θανατυ· και· ἡ ψυχη μυ τεταραχται. και των ἐν τοις προφηταις εἰρημενων ὁμοιως και ἐνθαδε· οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον, και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ἡ ὁταν ἀπολωλεν ἐπιφυλλις τυ ἐυρειν βοτρυν· οἰμοι ψυχη, ὁτι ἀπολωλεν εὐλαβης ἀπο της γης, και ὁ κατορθων ἐν ἀνθρωποις ὐχ' ὑπαρχει. τις ἐχει λεγειν το, οἰμοι, ὁτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητῳ; ἀρα γαρ ὁ προφητης συνηγε και θελει συναγειν; ἀρα γαρ ἀγρον ἐχει ὁ προφητης; ἀλλα ἐθνος ἐςι συναγειν παντα ἀπο τυ θερισμυ και των ἐσπαρμενων, εἰ μη τυ κυριυ και σωτηρος Ιησυ χριςυ. ἐπει ὐν πολλα πτωματα ἐν τοις ἐθνεσιν, ἀλλα και ἐν ἡμιν τοις νομιζομενοις εἰναι ἀπο της ἐκκλησιας θρηνει, και πενθει ἡμων τα ἁμαρτηματα λεγων, οἰμοι, ἐγω, ὁτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην. ἑκαςος ἡμων ἑαυτον ἐξεταζετω, ἀραςαχυς ἐςιν; ἀρα ἐυρησει ἐν αὐτῳ τρυγησαι ἡ θερισαι ὁ υἱος τυ θευ;

ἐυρησο-

3. Verum hoc propheticum aptius poteſt referri ad Salvatorem. Demus enim Prophetam hoc dicere, at non vere dicet, ſed forte hyperbolice. Non enim judicio cum univerſa terra contendit. Si autem venero ad Dominum, & Salvatorem meum, & maxime propter illud: *In judicium veniet*, & illud: *Ut juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum judicaris*, videbo Salvatorem meum ac Dominum penes patrem conſtitutum, cum omnibus nobis hominibus judicio diſceptaturum. Et in judicium venit cum omnibus hominibus; in judicium, inquam, venit, examinatur etiam ipſe, & ſtat quidem ut ultor veritatis, ſed non tamquam accuſator. *Heu me mater, quare genuiſti me virum, qui judicer & diſcernar in omni terra?* Propheta non poteſt iſtud *in omni terra* dicere. Sed ſcio quosdam Dominum noſtrum ac Salvatorem Jeſum Chriſtum diligentes, & non ſolum diligentes, ſed etiam amantes indignari & dicere Salvatoris non eſſe hæc verba, neque enim filio Dei convenire. Oſtendendum itaque eſt, minime a filio Dei alienum eſſe iſtud: *Heu me mater.* Enim vero hæc verba: *Triſtis eſt anima mea usque ad mortem*, & *anima mea turbata eſt*, & quæ in prophetis ſimiliter habentur, affinia ſunt iſtis: *Heu me mater, quare me genuiſti virum, qui judicer & diſcernar in omni terra*; vel, quando periit racemus, ut inveniat botrum, *væ mihi anima, quia periit pius de terra, & qui corrigat in hominibus non eſt.* Quis ibidem ait illud: *Væ mihi, quia factus ſum, ſicut qui congregat ſtipulam in meſſe?* Numquid Propheta colligebat, aut colligere volebat? Num ager illi erat? Verum nullius eſt colligere omnia de meſſe & ſatis, niſi Domini & Salvatoris Jeſu Chriſti. Cum igitur multa ſint in gentibus crimina, quin etiam in nobis, qui pars eccleſiæ cenſemur, lamentatur & luget peccata noſtra, dicens: *Væ mihi, quia factus ſum, ſicut qui congregat ſtipulam.* Unusquisque noſtrum ſemet-

ἐυρησομεν ὁτι ἀνεμοφθοροι τινες ἐσμεν· ἐαν ἀρα ὀλιγον τι ἐχοντες ἐν ἑαυτοις, κοκκις δυο ἡ τρεις; αἱ ἁμαρτιαι ἡμων πολλαι εἰσιν ἐφ' ἡμιν. ὁρων ἐν και τας ἐκκλησιας, τας χρηματιζουσας, πεπληρωμενας ἁμαρτωλων, λεγει, οἰμοι, ὁτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητῳ, και ὡς ἐπιφυλλιδα ἐν τρυγητῳ. ἠλθε ζητων καρπον ἐν τη ἀμπελῳ· ἑκαστος γαρ ἡμων καταφυτευεται και ὡς ἀμπελος ἐν τοπῳ πιονι. και ἀμπελον ἐξ Αἰγυπτου μετηρεν· ἐγω δε κατεφυτευσασε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην· ἐρχεται, ζητει πως τρυγησαι· ἐυρισκει ἐπιφυλλιδα τινα και βραχεις βοτρυας, ὀχι ἱκανους, ὀδε πολλους. τις ἡμων ἐχει βοτρυας ἀρετης; τις ἡμων ἐχει γεννηματα τυ θεου; κυριε ὁ θεος ἡμων ὡς θαυμαστον το ὀνομα σου ἐν πασῃ τῃ γῃ;

Ταυτα ὡς ἐν παραβασει μοι· το. οἰμοι ἐγω μητερ, ὁτι ὀχ ἀλλοτριον ἐστιν της του σωτηρος ἡμων θειοτητος, καθοροντος τα ἁμαρτηματα των ἀνθρωπων. νυν το λεγειν το· οἰμοι· του σωτηρος ὀχι ἡ θεος ἀλλ' ἡ ἀνθρωπος, ὀχ' ἡ σοφια, ἀλλ' ἡ ψυχη· ἐκεινο παρεθεμην προφητικον, οἰμοι ψυχη, ὁτι ἀπολωλεν εὐλαβης ἀπο της γης, και ὁ κατορθων ἐν ἀνθρωποις ὀχ' ὑπαρχει. ἠλθεν ἐπι τον βιον τον ἀνθρωπινον ἡ ψυχη ἡ μακαρια, ἀνελαβε σωμα ὑπερ των ἀνθρωπων· ἐαν ἰδῃ τα ἁμαρτηματα, λεγει προς τον πατερα· τις ὠφελεια ἐν τῳ αἱματι μου, ἐν τῳ καταβηναι με εἰς διαφθοραν; μη ἐξομολογησεται σοι χους; ἀλλα ἐφ' ἡμιν μη λεγετω το, οἰμοι. ἐφ' ἡμιν μη λεγετωσαν οἱ ἀγγελοι των ὐρανων. του σωτηρος ἡμων λεγοντος το, οἰμοι, και αὐτοι ἐρυσιν, οἰμοι· ὐ γαρ χρειττονες εἰσι του σωτηρος ἡμων, και αὐτοι ἡμων τα πταισματα βλεπουσιν. ἀλλα μακαριοι ἐκεινοι, ἐφ' οἰς οἱ ἀγγελοι ὀχ ἐρυσι το, οἰμοι, ἀλλα μακαριζονται· χαρα γαρ ἐν ὐρανῳ γινεται ἐπι ἑνι ἁμαρτωλῳ μετανουντι, ἡ ἐπι ἐννενηκοντα ἐννεα, οἱ ὐ χρειαν ἐχουσι μετανοιας. ταυτα ἐν παραμυθιᾳ. οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτε-

κες;

ipſe examinet, num ſpica ſit, num reperturus ſit in ipſo filius Dei, quod vindemiet aut metat. Nos ſane a vento corruptos quosdam eſſe reperiemus. Si quid modicum nobis eſt, duo nempe aut tria grana, certe peccata noſtra multa ſunt. Videns igitur eccleſias, quæ nunc ſunt, peccatorum plenas, ait: *Heu me, quia factus ſum, ſicut qui congregat ſtipulam in meſſe, & racemum in vindemia.* Venit, quærens fructum in vinea. Unusquisque enim noſtrum ad inſtar vineæ plantatur *in loco pingui.* Et, *vineam de Ægypto tranſtulit. Ego autem plantavi te vineam fructiferam omnem veram.* Venit, quærit, quomodo vindemiet, quempiam racemum invenit, & uvas exiles, non uberes, nec multas. Quis noſtrum habet uvas virtutis? Quis noſtrum habet genimina Dei? *Domine Deus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra!*

4. Et hæc quidem obiter dicta ſint in illud: *Heu me mater*, quod minime alienum ſit a Salvatoris divinitate peccata hominum conſpicientis. Nunc vero quod Salvator dicat, *heu me*, non ut Deus, ſed ut homo, non qua ſapientia, ſed qua anima eſt, illud appoſui propheticum: *Væ mihi anima, quia periit pius de terra, & qui corrigat in hominibus non eſt.* Venit in vitam humanam beata hæc anima, corpus pro hominibus aſſumpſit, ſi peccata viderit, ait ad Patrem: *Quæ utilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis?* Sed de nobis non dicat illud: *Heu me!* de nobis non dicant angeli cœlorum. Salvatore noſtro dicente: *Heu me*, dicent & ipſi: *Heu me.* Non enim Salvatore noſtro meliores ſunt. Vident & ipſi lapſus noſtros. At beati illi, de quibus angeli non dicent *heu!* ſed quos beatos prædicabunt. Nam *gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, magis quam ſuper nonaginta novem juſtis: qui non indigent pœnitententia.* Hæc ad conſolationem. *Heu me mater: quare me genuiſti?*

Quam

ἐις; τινα λεγει μητερα; ἀρ' ὐκ ἐν γυναιξι δυναται και την ψυχην λεγειν, και την Μαριαν; εἰ δε τις παραδεχεται το, ἀρτι ἐλαβε με ἡ μητηρ μυ το ἁγιον πνευμα, και ἀνηνεγκε με ἐις το ὀρος το μεγα το Ταβωρ, και τα ἑξης δυναται αὐτη ἰδων την μητερα λεγειν· οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον ἐπι παση τη γη; δικαζεται παση τη γη και διακρινεται, και μελλει προς ἑκαστον λεγειν, ἐγω πεποικα ταδε και ταδε, και ἡ οἰκονομια μυ ἐπραξε ταδε, και ταδε, και τη σωτηρια συ ὑπεμεινα. ταυτα λεγοντος τυ σωτηρος τι ποιησωμεν; μελλει γαρ διακρινεσθαι ἐν παση τη γη.

Τα ἑξης θελω ἰδειν. δυναται και ἐπι τον προφητην κατα μιαν διηγησιν ἀναφερεσθαι, και ἐπι τον σωτηρα. ἰδωμεν και τα ἑξης· ὐκ ὠφειλησα, ὐδε ὠφειλησε μι ὐδεις· ἐρχεται ὁ ἀρχων τυ κοσμυ τυτυ, ὐκ ἐχει δε ἐν ἐμοι ὐδεν· και ἀληθως ὐκ ὠφειλησεν. ἑκαστος δε ἡμων ὀφειλετης ἐστι ταις ἁμαρτιαις, και ὀφειλετης ἐστιν ἐχων χειρογραφον. μετα το ἐξαλειφθηναι αὐτυ το χειρογραφον ἑκαστος ποσα πεποικασι χειρογραφα; ὁς ἁμαρτιαν ὐκ ἐποιησεν, ὐδε ἐυρεθη δολος ἐν τῳ στοματι αὐτυ, ὐκ ἐποιησε χειρογραφον. τι δε και το, ὐκ ὠφειλησε μοι ὐδε εἰς; πως διηγησομεθα ἐπι τυ σωτηρος, ὐκ ὠφειλησε μοι ὐδε εἰς; εἰ και ἀνεγνωμεν ὑτως, ἀλλα και δει εἰδεναι ὁτι τα πλειονα των ἀντιγραφων της ἐκδοσεως των ἑβδομηκοντα ὐκ ἐχει ὑτως. ὑστερον δε ἐπισκεψαμενοι και τας λοιπας ἐκδοσεις, ἐγνωμεν γραφικον εἰναι ἁμαρτημα. καιτοιγε ἑκατερως ἐστι διηγησασθαι τον τοπον. πως μεντοι ὐκ ὠφειλησε μοι ὐδε εἰς; πασι τα ὀφειληματα αὐτων ἀφηκεν. ἀνθρωπῳ δανειστῃ χρεωφειλεται ἡσαν δυο. εἰς ὠφειλε δηναρια πεντακοσια, ὁ δε ἑτερος πεντηκοντα. μη ἐχοντων αὐτων ἀποδυναι, ἀμφοτεροις ἐχαρισατο. θελεις ἰδειν τυς δυο χρεωφειλετας, τον τα πεντακοσια ὀφειλοντα, και τον τα πεντηκοντα; ἀπο δυο λαων πεπιστευκασιν εἰς τον θεον, ὁ ἐκ των Ιυδαιων λαος ἀπιστων εἰς τον χριστον ὀφειλει τα πεντηκοντα, ταχα δε ἡμεις οἱ ἀπο των ἐθνων, οἱ παντων ἀσεβεστεροι γε-

γενημε-

Quam dicit matrem? Numquid inter mulieres poteſt etiam animam dicere & Mariam? Si quis autem hoc admittat: *Modo arripuit me mater mea Spiritus ſanctus, & adduxit in montem magnum Thabor*, &c. poteſt illius matrem videns, dicere: *Heu me, mater, quare me genuiſti virum, qui judicer & diſcernar in omni terra?* Diſceptat cum omni terra, & judicio contendit, & ad ſingulos dicturus eſt: ego hæc & illa feci, œconomia mea hæc & iſta egit, & pro ſalute tua paſſus ſum atque ſuſtinui. Dicente hæc Salvatore, quid agemus? Futurum enim eſt, ut cum univerſa terra diſceptet.

5. Quod ſequitur, videre volo. Poteſt tam ad Prophetam, quam ad Salvatorem ſecundum unam expoſitionem referri. Videamus etiam, quod ſequitur. *Non debui, nec debuit mihi quisquam. Venit princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam.* Et revera nihil debuit; unusquisque autem noſtrum debitor eſt peccatis, & debitor eſt habens chirographum. Poſt deletum chirographum ſuum, quanta unusquisque alia fecit chirographa? *Qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus*, non fecit chirographum. Quid porro etiam illud eſt: *nec debuit mihi quisquam?* Quomodo explicabimus de Salvatore, *nec debuit mihi quisquam?* Quamquam ita legimus, ſciendum tamen eſt, majorem exemplarium ſeptuaginta interpretum partem non ſic habere. Inſpectis poſtea & aliis editionibus errorem amanuenſium eſſe comperimus. Nihilominus utroque modo explicari poteſt hic locus. Quomodo nimirum *non debuit mihi quisquam?* Omnibus debita ipſorum dimiſit. *Duo debitores erant homini cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta: non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque.* Vin' videre duos debitores, unum, qui quingentos debebat, & alterum, qui quinquaginta? E duobus populis, qui in Deum crediderunt, Judæorum populus in Chriſtum

non

γενημενοι τα πενταχοσια· ἐφ' οἰς και λεγεται το ἐπι τη πορνη ἐκεινη τη μετανοουση. καιτοι εἰποι τις ἀν, πως τα πενταχοσια ἐπ' ἐκεινην ἀναφερεται; ἐκ τυ, και ποταπη ἡ γυνη ἡ ἀπτομενη αὐτυ; προς ὁ εἰρηκε τω Σιμωνι, ἀνθρωπω δανειση ἡσαν χρεωφειλεται δυο. εἰς ὠφειλε δηναρια πενταχοσια, ὁ ἑτερος πεντηκοντα, και τα ἑξης. ταυτα δια το, ἐκ ὠφειλησε, ὐδε ὠφειλησε μοι ὐδεις· ἃ ἠν ἀναγκαιον παρεσησαι ὑμιν. ἐκ ὠφειλησα, ὐδε ὠφειλησε μοι ὐδεις. ἡ ἰσχυς μυ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. εἰ και ἀπεθανεν ἐξ ἀσθενειας, ἀλλα ζη ἐκ δυναμεως θευ.

Εἰτα πολλων διελθοντων λογων, ἠν μεν και περι ἑκασυ των εἰρημενων εἰπειν, ἀλλ' ὐκ ἐγχωρει τυ χρονυ ἐπειγοντος. εἰπωμεν ὐν εἰς το ἑξης ἀναγνωσθεν το, ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον, ὐκ τε τυς νομιζοντας ὁτι ἀνθρωπος μεν τυ θευ ὁ υἱος ἠν ὁ σωτηρ. ἐτολμησαν γαρ μετα των πολλων των ἀνθρωπινων κακων και τυτο εἰπειν, ὁτι ὐκ ἐστι θεος ὁ μονογενης ὁ πρωτοτοκος πασης κτισεως· ἐπικαταρατος γαρ ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. δηλον ὁτι ἐπικαταρατοι εἰσιν οἱ ἐπ' ἀνθρωπον ἐχοντες την ἐλπιδα. ἐγω εἰποιμι ὁτι ὐκ ἐπ' ἀνθρωπον ἐχω την ἐλπιδα, ἐλπιζων ἐπι τον Ιησυν χρισον ἐγω ἀνθρωπον ὐκ οἰδα. ὐ μονον ἀνθρωπον ὐκ οἰδα, ἀλλα σοφιαν οἰδα, την αὐτοδικαιοσυνην, ἀνθρωπον, δι' ὐ ἐκτισθη τα παντα ἐν τοις ὐρανοις και ἐπι της γης, εἰτε ὁρατα, εἰτε ἀορατα, εἰτε ἀρχαι, εἰτε ἐξυσιαι. ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. καν γαρ τηρη ὁ σωτηρ, ὁτι ὁν ἐφορεσεν, ἀνθρωπος ἠν. ἀλλ' εἰ και ἠν ἀνθρωπος, ἀλλα νυν ὐδαμως ἐστιν ἀνθρωπος. εἰ γαρ ἐγνωμεν χρισον κατα σαρκα, ἀλλα νυν ὐκετι γινωσκομεν, φησιν ὁ ἀποστολος. ἐγω δι' αὐτον ὐκετι εἰμι ἀνθρωπος, ἐαν ἀκολυθω αὐτυ τοις λογοις· ἀλλα λεγει, ἐγω εἰπα, θεοι ἐστε, και υἱοι ὑψιστυ παντες. ὐκυν ὡς πρωτοτοκος

ἐστιν

non credens quinquaginta debet; fortaſſe vero nos, qui ex gentibus ſumus, utpote omnium iniquiſſimi, quingentos debemus: quibus congruit, quod de peccatrice pœnitentiam agente dicitur. Quo pacto autem, dixerit quispiam, quingenti illi denarii ad illam referantur? Ex hoc nempe: *Et qualis ſit mulier, quæ tangit eum:* ad quod dixit Simoni: *Duo debitores erant homini fœneratori; unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta*, &c. Hæc dicta ſint propter illud: *Non debui, nec debuit mihi quisquam.* Quod neceſſe erat vobis explicari. *Non debui, nec debuit mihi quisquam. Fortitudo mea defecit in iis, qui maledicunt mihi. Et ſi mortuus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei.*

6. Poſt hæc multi interjecti ſunt ſermones, & poſſemus quidem de unoquoque dicere; ſed non permittit temporis anguſtia. Differamus itaque de eo, quod continuata ſerie lectum eſt: *Maledictus homo, qui ſpem habet in homine*, propterea quod multi putarent, Salvatorem Dei filium merum eſſe hominem. Nam inter alia plurima humana mala, quæ intulerunt, hoc etiam auſi ſunt dicere, Unigenitum, qui primogenitus eſt omnis creaturæ, non eſſe Deum. *Maledictus* enim, *qui ſpem habet in homine.* Manifeſtum eſt utique, maledictos eſſe, qui ſpem habent in homine. Ego dixerim, me non habere ſpem in homine, cum ſpem in Jeſum Chriſtum fixerim. Ego hominem non novi: non ſolum hominem non novi, ſed ſapientiam novi, ipſam per ſe juſtitiam, hominem, per quem *condita ſunt univerſa, viſibilia & inviſibilia, ſive dominationes, ſive principatus. Maledictus homo, qui ſpem habet in homine.* Etiamſi enim notet Salvator, hominem fuiſſe, quem portabat, verumtamen etſi homo erat, at nunc nequaquam eſt homo. *Etſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus*, inquit Apoſtolus. Ego propter ipſum non amplius ſum homo, ſi ſermones ejus ſequor, cum dicat: *Ego dixi, dii eſtis, & filii excelſi*

ἐστιν ἐκ των νεκρων, ὑτω γεγονε πρωτοτοκος παντων ἀνθρωπων, εἰς θεον μεταβαλων. ἐπικαταρατος τοινυν ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον, και σηρισει σαρκα βραχιονος αὐτυ ὁσις ἀν κυρωση τα σαρκινα, ὁσις την ἰσχυν την σωματικην ἐαν κτησηται, και κατα σαρκα στρατευηται. ἀλλ' ὁ ἁγιος ὐχ ὑτως ἐστιν. ὐ γαρ σηριζει σαρκα βραχιονος αὐτυ. παντοτε γαρ την νεκρωσιν τυ Ιησυ ἐν τῳ σωματι αὐτυ ἐχει, και νεκροι τα μελη τα ἐπι της γης, πορνειαν, ἀκαθαρσιαν. νεκρωσας ταυτα, ὐ σηριζει σαρκα τυ βραχιονος αὐτυ. ἐπικαταρατος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. ἁμα δε πορος της ἐλπιζοντας ἐπι ἀξιωμασιν. ὁ δεινα μυ φιλος ἐστιν ἑκατονταρχος, ἐπιτροπος ἐστιν· ὁ δεινα μυ φιλος και πλασιος ἐστι, και παρεχεται μοι. ἐπειτα και πορος τον τοιυτον λεγεται τυτο, ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. πορος ὐδενα ἀνθρωπον ἐλπιζομεν, κἀν δοκωσιν ἡμων εἰναι φιλοι. ὐ γαρ ἐπ' αὐτυς, ἀλλ' ἐπι κυριον ἡμων ἐλπιζομεν, ὁς ἐστιν Ιησυς χριστος, ᾧ ἐστιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τυς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιε'.

Εἰς το· Ιδυ ἐγω ἀποστελλω τυς ἁλιεις τυς πολλυς, λεγει κυριος και τα ἑξης.

Ἀναγεγραπται ἐν τῳ κατα Ματθαιον ευαγγελιῳ σωτηρ ἡμων ἐληλυθεναι παρα την θαλασσαν την Γαλιλαιας, και ἑωρακεναι Σιμωνα και Ἀνδρεαν τον ἀδελφον αὐτυ βαλλοντας ἀμφιβληστρον εἰς την θαλασσαν· ἡσαν γαρ ἁλιεις. εἰτα φησιν ὁ λογος, ὁτι ὁ σωτηρ ἰδων εἰπε, δευτε ὀπισω μυ, και ποιησω ὑμας ἁλιεις ἀνθρωπων, οἱ δε ἀφεντες τα δικτυα ἠκολυθησαν α ὐτῳ και πεποιη-

excelsi omnes. Quemadmodum igitur *primogenitus est ex mortuis*, ita factus est primogenitus omnium hominum, quos in Deum transtulit. *Maledictus* igitur *homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachii sui*, qui nimirum ea, quæ carnis sunt, roborat, qui robur corporeum cum obtinuerit, etiam militat secundum carnem. Verum non ita sanctus se habet: neque enim firmat carnem brachii sui; semper enim mortificationem Jesu in corpore suo habet, & mortificat membra sua, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam: quibus mortificatis, non firmat carnem brachii sui. *Maledictus, qui spem habet in homine.* Hoc item in eos quadrat, qui spem habent in potentibus & dignitate conspicuis. Hic meus amicus est centurio. Ille meus amicus est præfectus, & dives est, & dat mihi. Ad hunc pertinet illud: *Maledictus homo, qui spem habet in homine.* In nullum hominem speramus; quantumvis nobis amici esse videantur: non enim in ipsos, sed in Dominum nostrum speramus, qui est Jesus Christus, cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

(Juxta Hieronymum XII.)

De eo, quod scriptum est: *Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus;* &c.

INTERPRETE S. HIERONYMO.

1. In evangelio, quod secundum Matthæum est, scribitur Salvator noster venisse juxta mare Galilææ, & ibi vidisse Simonem & Andream fratrem ejus mittentes retia in mare. Erant quippe piscatores. Ibique additur: videns autem eos Jesus, *dixit eis: venite post me, & faciam vos piscatores hominum.*

πεποιηκεν ὁ Ιησους αὐτους ἐπι ἀναλαβειν τε ἁλιευειν. και ἄλλους δε δυο ἀδελφους ειδεν, Ιακωβον τον τε Ζεβεδαιε, και Ιωαννην τον ἀδελφον αὐτε, ἐν τῳ πλοιῳ μετα τε πατρος καταρτιζοντας τα δικτυα· και τυτους ἐκαλεσεν ἐπι την αὐτην ἐπισημην. πεποιηκε δε κἀκεινους ἁλιεις ἀνθρωπων. και εἰ τις γε κατενοησε τους ἐχοντας ἀπο θεε χαριν λογε πεπληρωμενην ὡς δικτυα, και συγκειμενην ἀπο των ἱερων γραφων ὡς ἀμφιβληστρον, ὡστε περιβαλλεσθαι ταις ψυχαις των ἀκροατων το πλεγμα· κατανοησῃ δε, και τεχνικως τυτο γινομενον κατα την ἐπισημην, ἣν ἐδιδαξεν ὁ Ιησους, ὀψει τινα τροπον ἑ ματον τοτε, ἀλλα και νυν ὁ σωτηρ ἡμων πεμπει ἁλιεις ἀνθρωπων, παιδευσας αὐτους, ἱνα δυνηθωμεν ἀπο της θαλασσης ἀνελθειν, και φυγειν αὐτης τα πικρα κυματα. ἀλλ' ἐκεινοι οἱ ἰχθυες οἱ ἀλογοι ἀνελθοντες ἐν ταις σαγηναις, και ἐν τοις ἀμφιβληστροις, και ἐν τοις δικτυοις ἢ ἐν τοις ἀγκιστροις ἀποθνησκυσι θανατον, ὐχι διαδεχομενης ζωης τον θανατον. ὁ δε συλληφθεις ὑπο των ἁλιεων Ιησε, και ἀνελθων ἀπο της θαλασσης, και αὐτος μεν ἀποθνησκει, ἀποθνησκει δε τῳ κοσμῳ, ἀποθνησκει τῃ ἁμαρτιᾳ, και μετα το ἀποθανειν τῳ κοσμῳ και τῃ ἁμαρτιᾳ, ζωοποιειται ὑπο τε λογε τε θεε, και ἀναλαμβανει ἀλλην ζωην· ὡσει ἐδυνω καθ' ὑποθεσιν νοησαι την τε ἰχθυος ψυχην μεταβαλλεσαν μετα το ἐξελθειν ἀπο τε σωματος τε ἰχθυϊκε, και γινομενην τι κρειττον παρ' ἰχθυν. παραδειγμα ἐλαβον. μη ἀφορμας τις λαμβανετω ὧν ὐκ ἠκυσε, τοιυτον δη τι νοησῃ. ἀνελλυθας ἀπο της θαλασσης, ὑποπεσων τοις δικτυοις των μαθητων Ιησε, ἐξελθων μεταβαλλεις την ψυχην, ἐκετι ἰχθυς εἰ, διατριβων τοις ἁλμυροις της θαλασσης κυμασιν. ἀλλ' εὐθεως σε μεταβαλλει ἡ ψυχη, και μεταμορφυται, και γινεται κρειττον τι και θειοτερον παρ' ὃ ἦν το προτερον. ὁτι δε μεταμορφυται και μεταβαλλεται, ἀκυε Παυλε λεγοντος, ἡμεις δε παντες, ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριε κατοπτριζομενοι, την αὐτην εἰκονα μεταμορφεμεθα ἀπο δοξης εἰς δοξαν καθα-

Et relinquentes ſua retia, ſecuti ſunt eum. Et fecit eos Salvator de piſcatoribus piſcium, piſcatores hominum. Alios quoque duos fratres invenit Dominus, Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, in navicula cum patre Zebedæo reficientes retia ſua. Quos cum ſimiliter ad evangelii miniſterium provocaſſet, piſcatores hominum reddidit. Si quis juxta hanc hiſtoriam conſideret diſcipulos Salvatoris, ut habeant non ſolum gratiam ſermonis, ita ſcripturarum ratione contextam ut retia, quæ poſſint ſuper humanas animas gyro artificis ſuperfundi, & conſideret hoc ipſum cum ſumma ratione fidei, videbit, quomodo non tunc tantum Salvator, ſed & usque ad præſentem diem mittat hominum piſcatores, inſtituens eos, animas liberare de mari, & ex acerbiſſimis fluctibus ad auram producere liberiorem. Verum illi piſces cum ſagenis, retibus atque hamis extracti de aqua fuerint, moriuntur. Apud nos vero cum aliquis fuerit ſermonis rete comprehenſus, & eductus de mari ſæculi; moritur quidem & ipſe, ſed peccato, ſed mundo, ut conſurgens Chriſto, vivat Deo. Si ergo poſſis, ad intelligendum ſenſum, quem conamur exponere, animo inducere piſces de mari extractos, aliam rurſus vitam aſſumere, & aliud corpus induere, tunc ſcies, quo nobis profecerit exemplum. Nemo blaſphemet, nemo male laceret, non vocetur crimen, quod ab alterius abductum eſt intelligentia. Et tu igitur, cum de ſæculi iſtius fluctibus per diſcipulos Domini fueris extractus, muta corporis vitia, muta ſenſum animæ; non ſis ille piſcis, qui in falſis verſabaris undis, ſed de profundo gurgite erutus, ad meliora convertere, ſecundum illud apoſtolicum: *Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini contemplantes, in eamdem imaginem transformamur de gloria in gloriam, quaſi ab Domini ſpiritu.* Et cum fueris ab apoſtolis ac diſcipulis Jeſu marinis fluctibus libera-

καθαπερ ἀπο κυριε πνευματος. και μεταμορφωθεις τη ὑτως ὁ ἰχθυς ὁ ὑπο των ἁλιεων Ιησυ συλληφθεις, καταλιπων τας ἐνθαλασσῃ διατριβας, διατριβας ποιειται ἐν ὀρεσιν, ὡς ε αὐτον δυνηθηναι ἐχετι ἁλιεων των ἀναγοντων αὐτον ἀπο θαλασσης, ἀλλα δευτερων τινων, οἱον ὀνομαζονται, θηρευτων οἱ τινες θηρευσουσιν ἀπο παντος ὀρους, και ἀπο παντος βουνου. ἀναβας ὢν συ ἀπο της θαλασσης, και συλληφθεις τοις δικτυοις των μαθητων Ιησυ, μεταβαλε ἀπο της θαλασσης, ἐπιλαθου αὐτης, ἰνα ἐπι τα ὀρη, τους προφητας, και ἐπι τους βουνους, τους δικαιους, και ποιν ἐκει τας διατριβας, ἰνα μετα ταυτα, ὁτε ὁ καιρος σου της ἐξοδου ἐπιση, πεμφθωσιν οἱ πολλοι θηρευται, ἑτεροι παρα τους ἁλιεις τινες δ' ἀν εἰεν ὑτοι, ἡ οἱ ἐπιτεταγμενοι ἐπι τω παραλαμβανειν τας ψυχας τας ἐν βυθοις, τας μη κατω κειμενας. και ὁρα εἰ μη κεκραγε μυστικως ταυτα λεγων ὁ προφητης, και τουτον παρεισας τον νουν ἐν τῳ, ἰδου ἐγω ἀποστελλω ἁλιεις πολλους, λεγει κυριος, και ἁλιευσουσιν αὐτους. και μετα ταυτα ἀποστελω πολλους θηρευτας, και θηρευσουσιν αὐτους ἐπανω παντος ὀρους, και ἐπανω παντος βουνου.

Εἰπερ ὢν θελεις συλληφθηναι ὑπο των θηρευτων, ὁρα μηπως διατριβας ποιησῃ ἐν ταις κοιλασι, μηδε κατω πε διατριψῃς, ἀλλα ζητει τα ὀρη, ἀναβα εἰς το ὀρος, ὁπου Ιησους μετεμορφωθη. ἀναβα εἰς το ὀρος, ἐφ' ᾧ ἰδων τους ὀχλους ἀναβεβηκεν ὁ Ιησους, και ἠκολουθησαν αὐτῳ οἱ μαθηται, ἐνθα ἀνοιξας το στομα αὐτου ἐδιδαξε λεγων, μακαριοι οἱ πτωχοι τῳ πνευματι, ὁτι αὐτων ἐστιν ἡ βασιλεια των οὐρανων· και τους ἑξης τουτων μακαρισμους. και ὐκ ἐξεστι γε τουτοις τοις θηρευταις ἀλλαχοθεν συλλαβειν, ἡ ἀπο των ὀρεων, και των βουνων, και ἀπο των τρυμαλιων των πετρων· ταυτα γαρ τα τρια λελεκται ἐν τῳ προφητῃ· ἀποστελω γαρ πολλους θηρευτας, και θηρευσουσιν αὐτους ἐπανω παντος ὀρους, και ἐπανω ἀπο παντος βουνου, και ἀπο των τρυμαλιων των πετρων. ποθεν ὢν νοησω τας πετρας, και τας ἐν ταις πετραις τρυμαλιας; ἐρχομαι ἐπι την ἐξοδον, ζητων ἐχος εὑρειν διηγησεως των τρυμαλιων των πετρων, εὑρισκω Μωσεα ἐκει βουλομενον γνωναι τον Θεον, και τον

Θεον

tus, noli quærere profundum, ſed in montibus ſit converſatio tua; ut jam non habeas opus piſcatoribus, qui te rurſus de fluctibus extrahant, ſed aliis quibusdam, quos venatores ſcriptura nuncupat, qui te poſtea venentur de monte, de colle, de locis altioribus: ibi ſit deambulatio tua, ibi mens, greſſus & ſtatio: oblivíſcere maris: oblivíſcere vallium ac profundorum: veni ad montes, prophetas; veni ad colles, juſtos; ipſis ſit converſatio tua: ut, cum dies mortis advenerit, mittantur venatores, alii quidam a piſcatoribus; qui ſuper aſſumptionem conſtituti ſunt, & te cum cæteris ſanctis de colle, de monte, de altiori loco accipiant. Vide autem, ſi non ſacrata voce in eadem ſententia Propheta conſentit, dicens: *Ecce ego mitto piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos. Et poſt hæc mittam venatores multos, ut capiant eos ſupra omnem montem & collem.*

2. Si vis & tu ab his venatoribus capi, cave, ne verſeris in vallibus, ne in alia humili regione conſiſtas. Quære colles, quære montem, in quem viſo populo Dominus aſcendit, & ſecuti ſunt eum diſcipuli, ex quo aperiens os ſuum docuit eos, dicens: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum;* & reliquas ſeptem beatitudines. Neque vero putes, licere his venatoribus, aliunde homines, niſi de montibus ac collibus quærere, & quod ſequitur, *de cavernis petrarum.* Unde poſſum intelligere petras? unde cavernas petrarum? venio ad Exodum; quæro aliquam interpretationis occaſionem; ubique invenio volentem Moyſem videre Dominum; & Dominum eidem promittentem, atque dicentem: *Ecce pono te in caverna petræ, & conſpicies poſteriora mea; faciem autem meam non videbis.* Si conſideres, quid ibi petra dicatur, & foramen petræ, intelligis & cæteras petras, & petrarum foramina.

θεὸν ἐπαγγελλομένου αὐτῷ, καὶ λεγοντα, ἴδε θησω σε εἰς ὀπην της πετρας, και κατανοησεις μου τα ὀπισω, το δε προσωπον μου οὐκ ὀφθησεται σοι. ἐαν νοησης ἐχει την πετραν, και ἰδης ἐχει την ὀπην της πετρας, τινα τροπον ἐπι της πετρας ἐστας, και την ὀπην την ἐν τη πετρα ἰδων, βλεπεις τον θεον δια της ὀπης της πετρας, ὀψει τειχαι τας πολλας πετρα και τρυμαλιας αὐτων. τις ἐν ἐκεινη ἡ πετρα ἡ μια; ἡ πετρα δε ἐν ὁ χριστος. ἐπινον γαρ ἐκ πνευματικης ἀκολουθουσης πετρας. και ἐστησεν ἐπι πετραν τους ποδας μου, ἐν τῳ ἑνδεκατῳ, και τριακοστῳ λεγεται ψαλμῳ. τις ἡ ὀπη ἡ ἐν τη πετρα; ἐαν ἰδης την Ἰησε ἐπιδημιαν, ὁλον αὐτον νοησας πετραν, ὀψει την ὀπην κατα την ἐπιδημιαν αὐτου, δι' ἧς ὀπης θεωρειται το μετα τον θεον. τοιουτον γαρ νοειται ἐν τῳ, και ὀψει τα ὀπισω μου.

Αλλ' ἐυρον μιαν ὀπην μιας πετρας, μεταβαινω τῳ λογῳ ἀπο της ὀπης ἐπι την τρυμαλιαν της πετρας, ζητω και τας πολλας πετρας. ἐαν ἐλθω ἐπι τον χορον εἰτε των προφητων, εἰτε των ἀποστολων, εἰτε και ἐπαναβεβηκοτων ἁγιων ἀγγελων, λεγω ὁτι παντες οἱ χριστου μιμηται, ὡς ἐκεινος πετρα ἐστι, πετρα γινονται. και ὡσπερ ἐκεινος ἐχει ὀπην, δι' ἧς κατανοειται τα ὀπισω του θεου, τον αὐτον τροπον ἑκαστος ὁδον διδους του νοεισθαι θεον. δια των λεγομενων ὑπ' αὐτου, ποιει ἐν αὐτῳ ὀπην, εἰ δε και ἀλλως βουλει ὀνομασαι, τρυμαλιαν, ἀφ' ἧς ὀπης ἡ τρυμαλιας ὀψει δια μεν Μωσεως τον νομον, δια δε Ησαΐου την προφητειαν αὐτου, δια δε Ιερεμιου ἀλλους λογους θεου. εἰ δε και ἀγγελος ἐστι λαλων, ὡς ἐλαλησε, κατα το εἰρημενον ἐν τῳ εὐαγγελιῳ, ὁ λαλων ἐν ἐμοι, κἀκει ἐστιν ἐπι του ἀγγελου, και βλεπων κἀκει πετραν, και ὀπην πετρας, και βλεπων ἀγγελικως τον θεον.

Αλλα παραδειγματος μοι χρεια, ἱνα παραστησω πως ἐστιν ἐλθοντα ἐπι ἀγγελον, και δι' ἀγγελου τον θεον ἰδειν. γεγραπται γαρ ἐν τη ἐξοδῳ, ὠφθη ἀγγελος κυριου ἐν φλογι πυρος βατου τῳ Μωσει. και ὁρᾳ Μωσης ὁτι ὁ βατος καιεται πυρι, και ὁ βατος οὐ κατακαιεται. και οὐκ εἰπεν ἡ γραφη, ὡσπερ εἰπε κατα την ἀρχην, ὁτι ὠφθη

ἀγγε-

Quæ igitur eſt petra? Dominus Jeſus Chriſtus: *Bibebant enim de ſpiritali ſequente eos petra. Et ſuper petram ſtatuit pedes meos*, in trigeſimo nono pſalmo dicitur. Quod eſt foramen petræ? Vide eum apud Deum patrem, Verbum Deum, videbis integram petram: vide diſpenſationem aſſumpti corporis, videbis foramen petræ, per quod poſteriora Dei juxta poſſibilitatem imbecillitatis ſuæ humanus intuetur aſpectus. Hoc enim eſt, quod ait: *Videbis poſteriora mea.*

3. Inveni unam cavernam unius petræ; quæro alias petras, & alias cavernas; venio ad chorum prophetarum atque apoſtolorum & tranſcendentium ſanctorum angelorum, & dico, quia omnes imitatores Chriſti petræ ſint, ut petra eſt ille, qui docuit. Et ſicut iſte habet foramen, per quod videntur poſteriora Dei; eodem modo unusquisque noſtrum, qui per ſermones ſuos viam pandit ad intelligendum Deum, facit & ſe foramen petræ. Si autem aliter vis intelligere petram, & petræ foramen, vide per Moyſen legem; per Iſaiam prophetiam; per Jeremiam alia eloquia divina. Sin vero angelus fuerit, & loquatur in homine, juxta illud propheticum: *Angelus, qui loquebatur in me*, aſto in angelo, & per foramen ejus angelice video Deum.

4. Exemplum habeo neceſſarium, ut doceam, quomodo poſſit aliquis in angelo conſiſtens, videre Deum. Scriptum eſt in Exodo: *Apparuit angelus Domini in flamma rubi Moyſi, & videbat Moyſes, quia ardebat rubus, & non comburebatur.* Et non ſicuti cœperat ſcriptura in eo, quod dixerat: apparuit angelus Domini, ſic & in reliquis ſubſecuta eſt, ut diceret: Ego angelus Domini, ſed ait: *Ego Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob.* Erat ergo ibi Deus in angelo viſibilis, & per foramen ejus apparebant poſteriora ejus. Quia igitur neſcis, quo

μετα παῤῥησιας της κατα την ἁγιαν πολιτειαν προς τον θεον. ἐαν γαρ ἡ συνειδησις ἡμων μη καταγινωσκη, ἐχομεν παῤῥησιαν προς τον θεον, και ὁ ἐαν αἰτωμεθα, λαμβανομεν παρ' αὐτου. ὁ μεν ὐν Αδαμ εἰ και ἡμαρτεν, ἀλ εἰς ὑπερβολην χαλεπην ἁμαρτιαν ἡμαρτε, δια τουτ ἐκρυβη ἀπο προσωπου του θεου· ὁ δε ἁμαρτωλοτερος αὐτου Καϊν και ἀσεβεστατος ὁ ἀδελφοκτονος τι πεποιηκεν; ἐξηλθεν ἀπο προσωπου του θεου· ὡστε συγκρισει μακρον ἐλαττον εἰναι το κρυβηναι ἀπο προσωπου του θεου. και γαρ ὁστις κρυπτεται, ὐκ ἀπιρυθριων, ἀλλ' αἰδημενος τον θεον· ὐκ ἐκρυβησαν ὐν ἀπο προσωπου μου ὁσοι ταυτα ποιησαντες ἐν ἁμαρτιαις τοτε γεγονασι, και ἀπο ἁμαρτιων των ἐν τη θαλασσῃ ἠλιυθησαν.

Ἱν' ὐν μη ὑπολαμβανωσιν οἱ ἀλιυθεντες, και μετα ταυτα εἰς τα ὀρη ἐλθοντες, ὁτι ἐκ δικαιοσυνης αὐτους ταυτα γεγενηται, ὑπομιμνησκει ὁ μονον ἐκεινης, ἀλλα και ἡμας ὁ λογος των προτερων ἁμαρτηματων. διο λεγεται μετα τας εὐεργεσιας· και ὐκ ἐκρυβη τα ἀδικηματα αὐτων ἀπεναντι των ὀφθαλμων μου. τα ἐξης ἀγωνα μελλει ἡμιν ἐμποιειν. εἰτε γαρ ἁπλως νομιμεν, φροντισομεν ἐπιμελως περι της ἀνταποδοσεως των ἁμαρτηματων, ἐνθεν ὐκ ἀκολυθα εἰναι τοις προαποδεδομενοις περι ἀλιυμενων, και θηρευομενων, και ὑτως εἰς ἀγωνα ἡμας ἐμβαλλει ὁ τον ψυχοντα· και ἀνταποδωσω γαρ, φησι, πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων, και τας ἁμαρτιας αὐτων, ἐφ' οἱς ἐβεβηλωσαν την γην μου, ἐν τοις θνησιμαιοις των βδελυγματων, και ἐν ταις ἀνομιαις αὐτων, ἐν αἰς ἐπλησαν την κληρονομιαν μου. το πρωτον, εἰτε μη ποιησαντες ἐξωλον τινες το γεγραμμενον, εἰτε και οἰκονομησαντες ἐξελειν ἀπ' ἐβδομηκοντα, θεος ὐν εἰδειη· ἡμεις μεντοιγε συγκρινοντες ταις λοιπαις ἐκδοσεσιν ἑυρομεν κειμενον, και ἀνταποδωσω πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων, ἱνα δηλωθῃ, ὁτι εἰ και ἀξιοι δια τα δευτερα αὐτων ἐργα μακαριοτητος εἰεν, ἐπει ἀνθρωποι εἰσι, και

cipiemus. Verum Adam quamvis peccaverit, tamen non usque ad perfectam malitiam mens ejus corruit, & ideo absconsus est a facie Dei. Cum autem peccavit impiissimus fratricida, animadvertite, quid fecerit: *Egressus est a facie Dei, & habitavit in terra Naid.* Si ad malorum comparationem venias, melius est abscondi a facie Dei, quam fugere eum. In alio quippe conscientiæ vulnus inflictum tenebras, & secreta perquirens, levare oculos non patitur ad cœlum. In alio autem desperatione nata contumacia negligit Dominum. *Non se absconderunt a facie mea, neque absconditæ sunt iniquitates eorum contra oculos meos.* Justi super quas injustitias non se absconderunt a facie Dei? Aliquando fuerunt in peccatis, quando erant in mari, a quo a piscatoribus extracti sunt.

5. Ne itaque suspicentur, quia non ex misericordia, sed ex proprio merito ad montes venerint, commonens illos sermo divinus, & illis nos, & idcirco prospera atque felicia, tristia inferens dicit: *Neque absconditæ sunt iniquitates eorum contra oculos meos.* Quæ sequuntur, difficultatem nobis interpretationis objiciunt: sive enim intelligamus, ea cohærere superioribus, nihilominus de retribuendis suppliciis pertimescimus; sive videntur non hærere cum superioribus, quæ de piscatoribus & venatoribus diximus, & sic non modicum nobis scrupulum generant. *Et retribuam illis primum duplices injustitias eorum, & peccata ipsorum, in quibus contaminaverunt terram meam, in morticinis abominationum suarum, & iniquitatibus suis, quibus impleverunt hæreditatem meam.* Quod ait, *primum*, sive non intelligentes quidam, quod scriptum est, abstulerunt, sive septuaginta interpretes, sicut & cætera, secundum dispensationem suam, auferre voluerunt. Dominus viderit. Nos istum locum cum cæteris editionibus conferentes, invenimus positum: *Et retribuam illis primum duplicas iniquitates*

eorum.

και ἐν ἁμαρτιαις γεγονασι, πρωτον δει ἀπολαβειν
τους τας ἁμαρτιας αὐτων. και ὁρα εἰ μη ὁ λογος
ἀληθης· τις οὐκ ἀποληψεται ται ἁμαρτιας, ἡ ὁ
το πιστευσαι, και λαβειν ἀφεσιν ἁμαρτηματων
ἀκουσαι του Ιησου λεγοντος, ἀφεωνται σοι αἱ ἁμαρ
μηκετι ἁμαρτανε. εἰ δε μετα την ἀφεσιν των ἁμα
ματων και την οἰκονομιαν του λουτρου της παλιγγενε
ἁμαρτανομεν, ὡσπερ ἡμεις οἱ πολλοι, οἱ μη τελ
θεντες ὡς οἱ ἀποστολοι, μετα το ἁμαρτανειν δε, κα
τῳ ἁμαρτανειν τινα δεοντως πραττομεν, τι ἡμας
μενοι κατανοητεον. ἀρα ἐαν ἐξελθωμεν τον βιον ἐχ
ἁμαρτηματα, ἐχοντες δε και ἀνδραγαθηματα, σ
σομεθα μεν δια τα ἀνδραγαθηματα, ἀπολυθησο
δε περι των ἐν γνωσει ἡμαρτημενων; ἡ κολασθησο
μεν δια τα ἁμαρτηματα; οὐδαμου δε μισθον ληψο
των ἀνδραγαθηματων; ἀλλ' οὐδε το ἑτερον· λεγ
το ἀπολαβειν τα κρειττονα, μη ἀπολαβειν δε τα
ρονα, καθα δικαιον ἐστι τον θεον καθαιρειν βουλομ
και ἐκκοπτειν την κακιαν. ἐστω γαρ σε ὠκοδομη
μετα το θεμελιον χριστον Ιησουν, ὁν δεδιδαξαι, οὐ
χρυσον και ἀργυρον, και λιθον τιμιον. ἐστω σε ἐ
χρυσον, ἡ πολυν χρυσον, ἡ ὀλιγον. ἐστω σε ἐχειν
γυρον, λιθον τιμιον. οὐ μονα δε φημι ταυτα ἀλλ'
σε ἐχειν και ξυλα, και χορτον, και καλαμην, τι β
σοι γενεσθαι μετα την ἐξοδον; ποτερον ποτε εἰσελθει
τα ἁγια μετα του ξυλου σου, και μετα του χορτου σου,
της καλαμης, ἱνα μιανῃς την βασιλειαν του θεου; ἀ
παλιν ἀπομειναι θελεις δια τον χορτον, δια τα ξυλα,
την καλαμην ἐν τῳ πυρι, και μηδεν ἀπολαβειν περι του
σου και ἀργυρου και λιθου τιμιου; οὐδε τουτο εὐλογον.

Τι οὐν πρωτον ἀκολουθει ἀπολαβειν δια τα ξυλα; δι
ὁτι το πυρ το ἀναλισκον τα ξυλα, και τον χορτον και
καλαμην. ὁ θεος γαρ ἡμων τῃ οὐσιᾳ λεγεται τοις συνι
δυναμενοις πυρ εἰναι καταναλισκον· και ἐσιωπησε μεν τ
καταναλισκον ὁ προφητης λεγων, ὁ θεος ἡμων πυρ κα
ναλισκον. ἡμιν δε καταλελοιπε νοειν, ὁτι εἰπεν, ὁ θ

πυρ

primum ut oſtendatur, quia, etſi ex poſterioribus factis digni effecti ſunt beatitudine Dei, attamen, quia aliquando peccaverunt, & humanis vitiis non carebant, primum oportet eos recipere ſua delicta. Et vide, ſi non vera ſit ratio. Quis peccata non recipit? Nempe ille, qui poſt credulitatem & baptiſmum audierit Dominum dicentem: *Dimiſſa ſunt tibi peccata, nec ultra peccaveris.* Si autem poſt lavacrum & veniam delictorum, rurſus ad priſtinas ſordes fuerimus reverſi, & adhuc imperfecto ſenſu ab apoſtolorum veſtigiis recedentes, aut injuſta gefſerimus aliqua, aut certe in ipſa juſtitia ſint aliqua nata peccata, quid nobis fiat, conſideremus. Utrumne egredientes de præſenti ſæculo, ſi habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ ſcientes peccavimus; an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus? Sed neutrum horum verum eſt, quia & pro peccatis torquebimur, & pro juſtitia recipiemus præmia, quæ meremur. Si enim poſt fundamentum Jeſu Chriſti, non ſolum in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem pretioſum (ſi tamen habes aliquid auri vel argenti) ſuperædificaveris; verum & ligna, fœnum, & ſtipulam, quid tibi vis fieri, cum anima ſejuncta fuerit a corpore? Utrumnam ingredi vis in ſancta cum lignis tuis, cum fœno & ſtipula, ut polluas regnum Dei: an propter lignum, fœnum, & ſtipulam foris reſidere, & pro auro, argento, & lapide pretioſo nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum eſt.

6. Quid igitur ſequitur, niſi ut primum propter ligna ignis tibi detur, qui conſumat lignum, fœnum, vel ſtipulam? Deus quippe noſter apud eos, qui poſſunt intelligere divina, ignis dicitur eſſe conſumens. Et cum dicat Propheta: *Deus noſter ignis conſumens eſt*, non appoſuit, quid conſumat, tibi derelinquens de

πῦρ ἐστι καταναλίσκον. ἐστι τι το καταναλισκομενον. τι ὐν ἐστι το καταναλισκομενον; ἡ γαρ το κατ' εἰκονα και ὁμοιωσιν ἀναλισκει, ἀλλα τον ἐποικοδομηθεντα χορτον, τα ἐποικοδομηθεντα ξυλα, την ἐποικοδομηθεισαν καλαμην. ὁ τοπος ὐν δυσδιηγητος σφοδρα. ἐπαγγελιαι ἠσαν, και μετα τας ἐπαγγελιας λεγει, και ἀνταποδωσω πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων. ἀναγκαιως προσκειται το πρωτον. πρωτον γαρ τα της ἀδικιας, ἐιτα τα της δικαιοσυνης ἀποδιδοται. ἡ γαρ ἀναπαλιν ὁ Θεος ἀνταποδιδωσιν. ἡ πρωτον ἀπεδιδε τα ἀγαθα, ἱνα ἀπολαβωμεν τα κακα, νυν δε ἀποδιδωσι τα κακα, ἰδει λαβειν τα ἀγαθα ἱνα ἀπολαβωμεν τα κακα, ἱνα τελος λαβῃ δια τῃ ἀφανισμῃ των κακων τα της κολασεως των παθοντων, ἱνα μετα ταυτα ἀποδω τα ἀγαθα. δι' ευρησεις ὐν ταις ἱεραις γραφαις τον Θεον λεγοντα πρωτον τα δοκουντα ειναι σκυθρωποτερα, και μετα ταυτα τα χρειττονα. ἐγω ἀποκτενω, και ζῃν ποιησω, παταξω, κἀγω ἰασομαι. αὐτος ἀλγειν ποιει, και παλιν ἀποκαθιστησιν, ἐπαισε, και αἱ χειρες αὐτου ἰασαντο. ἐπι τουτοις ἐστι τον νουντα, και διακειμενον προς τα λεγομενα εἰπειν, κυριε τις παροικησει ἐν τῳ σκηνωματι σου; ἡ τις κατασκηνωσει ἐν ὀρει ἁγιῳ σου; πορευομενος ἀμωμος, και ἐργαζομενος δικαιοσυνην, λαλων ἀληθειαν ἐν καρδιᾳ αὐτου, ὁς οὐκ ἐδολωσεν ἐν γλωσσῃ αὐτου, και οὐκ ἐποιησε τῳ πλησιον αὐτου κακον, και ὀνειδισμον οὐκ ἐλαβεν ἐπι τας ἐγγισα αὐτου. ἡμεις δε ὀνειδιζομεν και τους μετανοουντας και ἐπιστρεφοντας, λεγουσης της γραφης, μη ὀνειδιζε ἀνθρωπον ἀποστρεφοντα ἀπο ἁμαρτιας. ὀνειδισμον οὐκ ἐλαβεν ἐπι τας ἐγγισα αὐτου· ἐξυβρισται ἐνωπιον αὐτου πονηρευομενος, τους δε φοβουμενους κυριον δοξαζει. παντες ὐν οἱ ἐχοντες ὑλην ἐκεινου του πυρος, πρωτον ἀπολῃψομεθα τα ἁμαρτηματα ἡμων.

Αλλ'

manifeſtioribus intellectum. Neque enim id, quod ad imaginem & ſimilitudinem ſuam permanet, ignis iſte conſumit, non proprias creaturas; ſed ſuperædificata ligna, fœnum, ſtipulam. Locus eſt difficilis, & ad interpretandum nimii ſudoris egens, ut cum primis ſecunda conſentiant. Repromiſſiones legimus, & poſt proſpera repente triſtia prædicantur: *Et retribuam*, inquit, *illis primum duplices injuſtitias eorum*; neceſſario appoſitum eſt, *primum*: primum quippe propter injuſtitias tormenta perpetimur, deinde propter juſtitiam coronamur. Neque enim e contrario ante tribuenda ſunt juſta, & ſic reddenda peccata, ut ceſſantibus bonis, vitia æterna permaneat; ſed ante recipiemus mala, & deinde bona, ut ſublatis vitiis, virtutes permaneant in æternum. Obſerva omnem theſaurum ſcripturarum, & invenies ſemper Deum ea primum comminantem, quæ triſtia ſunt, & ea deinceps inferentem, quæ lætitiam præbeant audientibus. Occidit, & vivificat: percutit & ſanat; ipſe dolorem facit, & rurſum reſtituit; percuſſit, & manus ejus ſanaverunt. Super his ergo, qui juſtus eſt, intellectu pio conſiderans, quæ dicuntur, ingemiſcat, & dicat: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur*, inquit, *ſine macula, & operatur juſtitiam, qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua, nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos.* Nos etiam non his opprobremus, qui a peccatis ad pœnitentiam convertuntur, ſcriptura dicente: *Ne improperes viro convertenti a peccatis. Opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos; ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus; timentes autem Dominum magnificat.* Omnes igitur, quicumque materiam illius ignis habemus in nobis, primum recipiemus noſtra delicta.

7. Sed

πυρ ἐστι καταναλισκον. ἐστι τι το καταναλισκομενον, τι ὐν ἐστι το καταναλισκομενον; ἡ γαρ το κατ' εἰκονα και ὁμοιωσιν ἀναλισκει, ἀλλα τον ἐποικοδομηθεντα χορτον, τα ἐποικοδομηθεντα ξυλα, την ἐποικοδομηθεισαν καλαμην. ὁ τοπος ὐν δυσδιηγητος σφοδρα. ἐπαγγελιαι ἠσαν, και μετα τας ἐπαγγελιας λεγει, και ἀνταποδωσω πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων. ἀναγκαιως προσκειται το πρωτον. πρωτα γαρ τα της ἀδικιας, εἰτα τα της δικαιοσυνης ἀποδιδοται. ἡ γαρ ἀναπαλιν ὁ θεος ἀνταποδιδωσιν. ὁ πρωτον ἀπεδιδε τα ἀγαθα, ἱνα ἀπολαβωμεν τα κακα, νυν δε ἀποδιδωσι τα κακα, ἰδει λιξαι τα ἀγαθα ἱνα ἀπολαβωμεν τα κακα, ἱνα τελος λαβη δια τη ἀφανισμη των κακων τα της κολασεως των παθοντων, ἱνα μετα ταυτα ἀποδω τα ἀγαθα. δυ ἑυρησεις ἐν ταις ἱεραις γραφαις τον θεον λεγοντα πρωτον τα δοκουντα εἰναι σκυθρωποτερα, και μετα ταυτα τα κρειττονα. ἐγω ἀποκτενω, και ζην ποιησω, παταξω, κἀγω ἰασομαι. αὐτος ἀλγειν ποιει, και παλιν ἀποκαθιστησιν, ἐπαισε, και αἱ χειρες αὐτου ἰασαντο. ἐπι τουτοις ἐστι τον νουνεχοντα, και διακειμενον προς τα λεγομενα εἰπειν, κυριε τις παροικησει ἐν τω σκηνωματι σου; ἡ τις κατασκηνωσει ἐν ὀρει ἁγιω σου; πορευομενος ἀμωμος, και ἐργαζομενος δικαιοσυνην, λαλων ἀληθειαν ἐν καρδια αὐτου, ὁς ὐκ ἐδολωσεν ἐν γλωσση αὐτου, και ὐκ ἐποιησε τω πλησιον αὐτου κακον, και ὀνειδισμον ὐκ ἐλαβεν ἐπι τους ἐγγιζα αὐτω. ἡμεις δε ὀνειδιζομεν και τους μετανοουντας και ἐπιστρεφοντας, λεγουσης της γραφης, μη ὀνειδιζε ἀνθρωπον ἀποστρεφοντα ἀπο ἁμαρτιας. ὀνειδισμον ὐκ ἐλαβεν ἐπι τους ἐγγιζα αὐτω· ἐξουδενωται ἐνωπιον αὐτου πονηρευομενος, τους δε φοβουμενους κυριον δοξαζει. παντες ὐν οἱ ἐχοντες ὑλην ἐχουσι τω πυρος, πρωτον ἀπολιψωμεθα τα ἁμαρτηματα ἡμων.

Αλλ'

manifeſtioribus intellectum. Neque enim id, quod ad imaginem & ſimilitudinem ſuam permanet, ignis iſte conſumit, non proprias creaturas; ſed ſuperædificata ligna, fœnum, ſtipulam. Locus eſt difficilis, & ad interpretandum nimii ſudoris egens, ut cum primis ſecunda conſentiant. Repromiſſiones legimus, & poſt proſpera repente triſtia prædicantur: *Et retribuam*, inquit, *illis primum duplices injuſtitias eorum*; neceſſario appoſitum eſt, *primum*: primum quippe propter injuſtitias tormenta perpetimur, deinde propter juſtitiam coronamur. Neque enim e contrario ante tribuenda ſunt juſta, & ſic reddenda peccata, ut ceſſantibus bonis, vitia æterna permaneat; ſed ante recipiemus mala, & deinde bona, ut ſublatis viciis, virtutes permaneant in æternum. Obſerva omnem theſaurum ſcripturarum, & invenies ſemper Deum ea primum comminantem, quæ triſtia ſunt, & ea deinceps inferentem, quæ lætitiam præbeant audientibus. Occidit, & vivificat: percutit & ſanat; ipſe dolorem facit, & rurſum reſtituit; percuſſit, & manus ejus ſanaverunt. Super his ergo, qui juſtus eſt, intellectu pio conſiderans, quæ dicuntur, ingemiſcat, & dicat: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur*, inquit, *ſine macula, & operatur juſtitiam, qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua, nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos.* Nos etiam non his opprobremus, qui a peccatis ad pœnitentiam convertuntur, ſcriptura dicente: *Ne improperes viro convertenti a peccatis. Opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos; ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus; timentes autem Dominum magnificat.* Omnes igitur, quicumque materiam illius ignis habemus in nobis, primum recipiemus noſtra delicta.

7. Sed

Αλλ' ἴρηι τις των ἀκουοντων δικηγοραι και, διπλας. ἐγω γαρ ἀπολαμβανειν με τας ἁμαρτιας πρωτον, ἱνα ἐπειτα λαβω τας ἁμαρτιας, μετα τουτο πληρωθη το παρα τω ἀποστολω ἐιρημενον, ἐι τινος το ἐργον κατακαησεται, ζημιωθησεται· αὐτος δε σωθησεται, οὑτως δε ὡς δια πυρος τι δηποτε διπλας ἀπολαμβανω τας ἁμαρτιας; ἀλλα λεκτεον, ὁτι δηλος ὁ εἰδως το θελημα του κυριου, και μη ποιησας κατα το θελημα αὐτου, δαρησεται οὐκ ὀλιγας, ἀλλα πολλας. ἀξιον ὠν ἐστι τους μεν ἀπο των ἐθνων ἁμαρτανοντας ἀπολαμβανειν αὐτων ἁπλα τα ἁμαρτηματα, ἡμας δε διπλα ἡμων ἀπολαμβανειν τα πταισματα· ἐκεινοις γαρ ἁμαρτανουσιν ἡμων μετα το λαβειν την ἐπιγνωσιν της ἀληθειας, οὐκετι περι ἁμαρτιων ἀπολειπεται θυσια, φοβερα δε τις ἐκδοχη κρισεως, και πυρος ζηλος, ἐσθιειν μελλοντος τους ὑπεναντιους. προεφητευθη τα περι των ἐλευσομενων και ἀπολουμενων πρωτον διπλας τας ἁμαρτιας αὐτων. μετα ταυτα προφητευεται ἡ κλησις των ἐθνων σαφεστερον, οὐχι καλουμενων, ἀλλα κεκλημενων, και οὐχι ἐδοτων τι ἐξομολογησωνται, και τι εὐχαριστησωσιν, ἀλλ' ἠδη μεμαθηκοτων. ἐν γαρ τοις προτερους μανθανομεν, ὁτι ἐκληθησαν, ἠλευθησαν, ἐθρευθησαν, πεισονται δε ἐν τοις δευτερους. ἰδωμεν τι προφητευει περι ἡμων, ἠδη μανθανοντων εὐχεσθαι, μαλλον δε μεμαθηκοτων.

Κυριε συ ἰσχυς μου, και βοηθεια μου, και καταφυγη μου ἐν ἡμερᾳ κακων· προς σε ἐθνη ἥξουσιν ἀπο ἐσχατου της γης, και ἐρουσιν, ὡς ψευδη ἐκτησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα, οὐκ ἐστιν ἐν αὐτοις ὠφελημα· ἀπ' ἐσχατου της γης ἠλθε τα ἐθνη προς τον θεον, και εἰπεν τα ἐθνη, ψευδη ἐκτησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα, και οὐκ ἐστιν ἐν αὐτοις ὠφελημα. πως ἀπο ἐσχατου της γης εἰσι τινες της γης πρωτοι, και εἰσι τινες της γης ἔσχατοι; τινες πρωτοι; οἱ σοφοι του κοσμου, οἱ εὐγενεις, οἱ πλησιοι, οἱ ἀξιωματικοι. τινες οἱ ἐσχατοι; τα μωρα του κοσμου ἐξελεξατο ὁ θεος, τα ἀγενη, τα ἐξουθενημενα, τα μη ὀντα. ἥξουσιν οὖν ἐθνη ἀπ' ἐσχατου της γης· ὡσει ἐλεγεν, ἀπο τελευταιων των ἐπι γης ἀνθρωπων, ἀπο μωρων, ἀπο ἀγενων, ἀπο ἐξουθενημενων, και ἐρουσιν, ὡς

ψευδη

7. Sed dicet mihi aliquis de audientibus; expone & id, quod sequitur: *Duplices injustitias eorum.* Est quippe, recipio mea peccata, ut compleatur id, quod ab Apostolo dictum est: *Si, cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem:* cur vero duplicia recipio peccata? Cui respondendum est, quia *Servus, qui scit voluntatem Domini sui, & non facit eam, plagis vapulabit multis:* dignum siquidem est, eos, qui gentes sunt, simplicia recipere peccata, & nos duplicia, dicente Apostolo: *Voluntarie peccantibus nobis post cognitionem veritatis jam ultra non remanet pro peccato hostia. Horribilis autem quædam expectatio judicii ignis, zelus comedere habens adversarios.* Prophetatum est de his, qui a peccatoribus & venatoribus de profundo in montibus sunt abstracti, quomodo recipiant primum duplicia peccata sua. Posthæc de vócatione gentium prophetatum est, non eorum, qui necdum cognoverunt Christum, sed qui jam vocati sunt, ut sciant laudes referre pro gratia: & in ecclesia consistentes confiteantur, & adorent nomen ejus.

8. *Domine fortitudo mea, & adjutorium, & refugium meum in die malorum, ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent, quoniam falsa possederunt patres nostri simulacra, nec est in illis utilitas.* Quomodo ab extremo terræ venerunt gentes ad Dominum, & dixerunt: *Quoniam falsa possederunt patres nostri simulacra, nec est in illis utilitas?* Quinam isti, qui veniunt ab extremis? Sunt alii primi terræ; sunt alii novissimi. Qui sunt primi? Sapientes sæculi, nobiles, divites, optimates. Qui sunt extremi? Stulta mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ea, quæ non erant, ut destruat, quæ sunt. *Venient gentes ab extremo terræ:* quasi dixerit: de his omnibus, qui sunt novissimi super terram, de fatuis, de ignobilibus, de abjectis. *Et dicent; quoniam falsa possederunt patres nostri simula-*

ψευδη ἐκ τησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα, και οὐκ ἐστιν ἐν αὐτοις ὠφελημα· οὐχ ὁτι ἐστι τινα εἰδωλα ἀληθη, ὡν προς ἀντιδιαςολην λεγεται τα ψευδη, ἀλλα εἰδωλα τινα τῃ φυσει ἐστι ψευδη, και οὐκ ἐστιν ἐν αὐτοις ὠφελημα.

Εἰ ποιησει ἑαυτῳ ἀνθρωπος θεους. οὐ μονον ἀπο των ἀγαλματων ποιουσιν ἑαυτοις ἀνθρωποι θεους, ἀλλ' ἐυρησεις και ἀπο των ἀναπλασματων ποιουντας ἀνθρωπους ἑαυτοις θεους· ὁσοι γαρ δυνανται ἀναπλασαι θεον ἑτερον, και κοσμοποιἰαν ἀλλην, παρα την ὑπο τυ πνευματος ἀναγεγραμμενην, και ἀλλην οἰκονομιαν κοσμυ, παρα την ἀληθη, ὁτοι παντες ἐποιησαν ἑαυτοις θεους, και προσεκυνησαν τοις ἐργοις των χειρων. οἰον, νοησον μοι εἰτε ἐν ἑλλησι τυς γεννησαντας δογματα, φερ εἰπειν, τηςδε της φιλοσοφιας, ἡ τηςδε εἰτε ἐν ταις ἐυρεσεσι τυς γεννησαντας πρωτυς δογματα, ὁτοι ἐποιησαν ἑαυτοις εἰδωλα και ἀναπλασματα της ψυχης, και γραφεντες προσεκυνησαν τοις ἐργοις των χειρων αὐτων, ἀποδεξαμενοι ὡς ἀληθειαν τα ἰδια ἀναπλασματα. παντας ὠν τυς αἰσθητως, και τυς νοητως ποιουντας ἑαυτοις θεους διελεγχων ὁ λογος φησιν, εἰ ποιησει ἑαυτῳ ἀνθρωπος θεους, και ὁτοι οὐκ εἰσι θεοι· δια τυτο ἐγω δηλωσω αὐτοις την χειρα μυ ἐν τῳ καιρῳ τυτῳ, και γνωριω αὐτοις και την δυναμιν μυ. ποιῳ καιρῳ, ἡ τυτῳ; δεικνυων δε τον καιρον της παρυσιας τυ κυριυ, και γνωσονται, φησιν, ὁτι ὀνομα μοι κυριος.

Εἰτα ἀλλη ἐστι προφητεια, ἡν οὐκ οἰδ' ὁπως παρα τοις ἑβδομηκοντα οὐχ' ἑυρομεν, ἑυρομεν δε ἐν ταις λοιπαις ἐκδοσεσι, δηλονοτι κειμενην ἐν τῳ ἑβραϊκῳ, και πεπληρωται πραγματων ἀναγκαιοτατων, δυναμενων, ἐαν προσεχωμεν, ἐπιςρεψαι την ψυχην ἡμων. ὁτως δε ἐχει τα ῥηματα, ἁμαρτια Ιυδα γεγραπται ἐν γραφιῳ σιδηρῳ, ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ ἐγκεκολαμμενη ἐπι τυ ςηθυς της καρδιας αὐτων, ἐπι το εὐχερεςερον ἑαυτον ἐπιδυναι· και εἰπειν περι των Ιυδαιων ταυτα γεγραπται, ὁτι ἡ ἁμαρτια αὐτων γεγραπται. ἀλλ' ἐαν ἰδης, ὡς πολλαχις ἐδειξαμεν, Ιυδαν τροπικως λεγομενον τον χριςον, μποτε ἁμαρτια Ιυδα ἡμων ἐστι, των πιςευοντων ἐπι τον

χριςον

vera, nec eſt in illis utilitas: non quia vera ſint idola, ad quorum diſtinctionem nunc falſa dicantur, ſed idola, quæ falſa ſunt per naturam, nulla eſt in eis utilitas.

9. *Si faciet ſibi homo deos, & iſti non ſunt dii.* Non ſolum de corporeis ſimulachris faciunt ſibi homines deos, ſed & de corde confingunt: qui enim poſſunt ſimulare alium creatorem extra univerſitatis Deum, alium Spiritum ſanctum, alium Chriſtum, alia ſæcula extra hæc, quæ cernimus, ii omnes fecerunt ſibi deos, & adoraverunt opera manuum ſuarum. Omnes philoſophi, qui varia dogmata prodiderunt, omnes hæretici, qui auctores aliter credendum de Deo miſeris mortalibus extiterunt, fecerunt ſibi idola, & animi voluptatem putaverunt Deum, & converſi adoraverunt opus manuum ſuarum, putantes vera eſſe, quæ finxerant. Omnes igitur tam de viſibili materia, quam de falſis dogmatibus fingentes ſibi deos, corripit nunc ſermo divinus, dicens: *Si faciet ſibi homo deos, & iſti non ſunt dei; propterea manifeſtabo illis in tempore iſto opus manuum mearum, oſtendam illis virtutem meam*: in quo tempore, niſi in iſto, quo Salvator noſter aſſumpſit corpus humanum? *Et ſcient, quia ego ſum Dominus.*

10. Deinde alia ſequitur prophetia, (quam neſcio quare apud ſeptuaginta non invenientes, in cæteris editionibus, quæ cum Hebræo conſentiunt ſermone, reperimus;) quæ plena eſt neceſſariis rebus, & tam utilibus, ut poſſit, ſi animus fuerit attentus, a vitiis revocare lectorem. Sic autem ſequitur: *Peccatum Judæ conſcriptum eſt ſtilo ferreo, in ungue adamantino, ſculptum ſuper pectus cordis eorum.* Quoniam difficile eſt aliquem ſe malum confiteri, ideo Judæi, qui exemplaria nonnulla falſarunt, etiam hoc in loco pro *peccato Juda, peccatum eorum* poſuerunt. Sed ſi figuraliter conſideres, ut ſæpe oſtendimus, Judam Chriſtum

χρισον τον ἐκ φυλης Ιυδα. εἰ δε δυνασαι και ἀλλως ἀκου-σαι μυστικωτερον, ταχα περι Ιυδα προφητευει τις παραδοντος, ὡς εἰναι περι αὐτυ την προφητειαν λεγυσαν, ἁμαρτια Ιυδα γεγραπται ἐν γραφιῳ σιδηρῳ, ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ ἐγκεκολαμμενη ἐπι τυ στηθυς της καρδιας αὐτων. ἀλλα παλιν ὐκ ἀκολυθει ἐπ' ἐκεινα το, αὐτων. μηποτε ὐν ἐφ' ἡμας ἐλεγεν, ἐαν γενωμεθα ἁμαρτωλοι, ταυτα φθανειν τα προφητευομενα. ἡμαρτομεν, και ἡ ἁμαρτια ἡμων ὐκ ἐξω ἡμων γεγραπται, ἀλλ' ἐν τῃ καρδιᾳ ἡμων, και γραφεται ἐν σιδηρῳ γραφιῳ, ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ. ὁτι δε τα ἁμαρτηματα ἁ ἁμαρτανομεν ἐγγραφεται εἰς ἡμας δια τυ ἁμαρτανειν, παρασησει αὐτο το πραγμα. ὐ συνηδειν ἐμαυτῳ τοδε το πραγμα, ἡ τηνδε την ἁμαρτιαν. ποιησας αὐτην, ἐχω τυπον αὐτης, και οἱονει γεγραπται ὁ τυπος αὐτης ἁμαρτιας μυ της ἡμαρτημενης ἐν τῃ ψυχῃ μυ. και εἰ μεν ἠν ἡ ἁμαρτια μυ γεγραμμενη μελανι, ἀπηλειψα αὐτην· νυν δε γεγραπται ἐν σιδηρῳ γραφιῳ, γεγραπται ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ, γεγραπται ἐπι τυ στηθυς της καρδιας ἡμων, ἱνα ἐλθω ἐπι το δικαστηριον, και πληρωθῃ ἡ λεγυσα προφητεια, ὐδεν κρυπτον ὁ ὐ φανερωθησεται, και ὐδεν κεκαλυμμενον ὁ ὐκ ἀποκαλυφθησεται. ἐγυμνωθη μυ το στηθος, και ἡ καρδια ἐχυσα τα γραμματα ἐγγεγραμμενα της ἁμαρτιας ἐν τῳ γραφιῳ τῳ σιδηρῳ, τῳ ὀνυχι τῳ ἀδαμαντινῳ, και παντες ἀναγινωσκυσιν ἐν τῳ στηθει μυ, και ἐν τῃ καρδιᾳ μυ τυς τυπυς μυ των ἁμαρτηματων· ὐδεν γαρ κρυπτον ὁ ὐ φανερωθησεται· ἀλλα και μεταξυ ἀλληλων των λογισμων κατηγορυντων, ἡ και ἀπολογυμενων. και, μη προ καιρυ τι κρινετε, ἑως ἀν ἐλθῃ ὁ κυριος, ὁς και φωτισει τα κρυπτα

nuncupari, forſitan peccatum Judæ peccatum noſtrum eſt, qui credimus in Chriſtum de tribu Juda, & ex ejus ſecundum carnem ſtirpe naſcentem. Si autem volueris ſacratius intelligere de proditore Juda dictum: *Peccatum Judæ ſcriptum eſt in ſtilo ferreo, in ungue adamantino, ſculptum ſuper pectus cordis eorum*, repugnabit tibi quod ſequitur, *eorum*. Igitur, ut ſupra diximus, ſuper nos, qui peccamus, iſta conveniunt, quorum peccata non forinſecus alicubi conſcribuntur, ſed in cordis conſcientia, ſtilo exarata ferreo, ſculpta ungue adamantino. Quod autem peccata noſtra ſcribantur in pectore, ex his, quæ ſequuntur, intellige. Antequam peccatum faciam, nulla in corde meo peccati imago verſatur: cum autem conſcientia peccati imaginem ſumpſerit, habeo formam illius, & ſemper ante oculos cordis mei delicti pompa depingitur. Et ſi quidem eſſet peccatum meum atramento conſcriptum, forſitan delerem illud; nunc autem ſcriptum eſt in ſtilo ferreo, & in ungue adamantino, ſculptum eſt ſuper pectus cordis mei, ut mecum ad tribunal veniat, & compleatur illud, quod a Chriſto prophetatum eſt: *Nihil abſconſum, quod non manifeſtabitur, & nihil occultum, quod non palam fiet.* Nudabitur pectoris mei conſcientia, & aperto corde videbuntur litteræ peccatorum, quæ in ſtilo ferreo, in ungue adamantino ſculptæ ſunt. Atque ita univerſa ſpectantium multitudo leget in pectore meo ſignatas imagines peccatorum: *Nihil* enim *abſconſum, quod non revelabitur; & inter ſe invicem cogitationum accuſantium ſive defendentium.* Et: *Nolite ante tempus judicare, donec veniat Dominus, & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtet conſilia cordium.* Cui manifeſtabit? utique non ſibi, qui, antequam fiant, cuncta cognoſcit: ſed his, qui cum illo venturi ſunt, & propter puritatem mentis & corporis agnum ſequentur, oſtendet delicta in corde peccatoris

τυ σκοτυς; και φανερωσει τας βυλας των καρδιων. τινι φανερωσει; ὐχ ἑαυτῳ· αὐτος γαρ οἰδε τα παντα πριν γενεσεως αὐτων. ἀλλα και τινι φανερωσει; πασι τοις μελλυσι βλεπειν δια την αὐτων καθαροτητα την ἁμαρτιαν τυ ἡμαρτηκοτος, ἱνα οἱ ἁμαρτωλοι ἀναςωσιν εἰς ὀνειδισμον και εἰς αἰσχυνην αἰωνιον· ἀφ' ὡν ῥυσεται ἡμας ὁ των ὁλων θεος, ἱν' εἰς δοξαν την ἐν χριςῳ ἀνας ωμεν, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τυς αἰωνας. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιζ'.

Εἰς το· Εφωνησε περδιξ, μεχρι τυ· και ἡμεραν ἀνθρωπυ ὐκ ἐπεθυμεσα.

Επι τὸ διαβοητον ζητημα ἐληλυθαμεν, ἰδειν τι ἐςιν ὁ περδιξ, περι ὑ νυν φησιν ἡ γραφη· ἐφωνησε περδιξ, συνηγαγεν ἁ ὐκ ἐτεκε, ποιων τον πλυτον αὐτυ ὑ μετα κρισεως. ἐν ἡμισει ἡμερων αὐτυ ἐγκαταλειψυσιν αὐτον, και ἐπ' ἐσχατων αὐτυ ἐςαι ἀφρων. ἐκ τυ περι φυσεως ζωων δει ἀναλαβειν, τινα ἰςορηται περι τυ περδικος, ἱνα εἰδωμεν τα περι το ζωον μεν προτερον ἐπι κρειττονος ταξαι, νυν δε λεγομενον τον περδικα ἐπι χειρονος. λεγεται δη το ζωον εἰναι κακοηθεςατον, και δολιον, και πανυργον, και ἁπαταν βυλομενον τυς θηρευοντας, και πολλακις κυλιομενον περι τυς ποδας τυ θηρευοντος, ἱνα αὐτον περισπαση, ὡς ἐγγυς ὀν το ζωον

προ-

toris expreſſa, ut reſurgant juſti in gloriam, peccatores vero in opprobrium & confuſionem æternam; a quibus liberet nos Deus reſurgentes cum Chriſto Jeſu, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

(*Juxta Hieronymum IV.*)

De eo quod ſcriptum eſt: *Clamavit perdix, congregavit, quæ non peperit, faciens divitias ſuas non cum judicio, in medio dierum ejus derelinquent eum, & in noviſſimis ſuis erit inſipiens. Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, ſanctificatio noſtra, ſuſtentatio Iſrael. Domine omnes, qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, ſuper terram ſcribantur, quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum. Sana me Domine, & ſanabor; ſalvum me fac, & ſalvus ero, quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipſi dicunt ad me: Ubi eſt ſermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi ſubſequens poſt te, & diem hominis non concupivi; tu ſcis.*

EODEM INTERPRETE.

1. Ad famoſam venimus quæſtionem inſpicere, quid ſit perdix, de quo ſcriptura nunc loquitur: *Clamavit perdix, congregavit, quæ non peperit, faciens divitias ſuas non cum judicio. In dimidio dierum ejus derelinquent eum, & in noviſſimis ſuis inſipiens erit.* Ex natura volucris dignum videtur, quamdam hiſtoriam commemorare, ut animal cognoſcentes, ſcire poſſimus, utrum ad bonam, an malam partem nunc nominati perdicis intelligentiam referamus. Dicitur autem hoc eſſe animal malignum, fraudulentum, callidum, multumque decipiens venatores. Sæpe quippe ante pedes aucupis volvitur, & in medio ejus co-

προς το μη ηκειν επι την καλιαν. και ηνικα εαν σοχασηται περισπακεναι τον θηρευτην και τα νεοττα πεφευγεναι, τοτε και αυτος αφιπταται. εστι δε το ζωον πανυ ακαθαρτον, ωστε τας αρρενας μονομαχειν προς αλληλους περι της μιξεως, και αρρενα αρρενα επιβαινειν. ειν ων και κακοηθες, ει και ακαθαρτον, ει και πανεργον, ει και απατηλον τυτο το ζωον εστι, δηλον οτι ταξαι επι κρειττονος αυτο, και ειπειν επι τον σωτηρα δυνασθαι αναφερισθαι, ασεβες εινα φαινεται. δει ων ιδειν, αν θελωμεν αυτον ερμηνευσαι επι τα αντικειμενον, ει ακολυθει ημιν ολη η ερμηνεια.

Αρξωμεθα δη απο τυ, εφωνησε περδιξ, συνηγαγεν α υκ ετεκεν. υκων υτα ιδια κτισματα συναγει ο διαβολος, υχι α εγεννησε συναγει, αλλ' επαν φωνηση, συναγει τα αλλα κτισματα, και ποιει αυτα ιδια. εφωνησε περδιξ δια Ουαλεν τινα· εφωνησε περδιξ δια Μαρκιωνος· εφωνησε δια Βασιλειδυ, δια παντων των ετεροδοξων. υδεις γαρ εκεινων ηδυνατο ειπειν την φωνην Ιησυ· τα εμα προβατα της εμης φωνης ακυυσιν. αλλ' η φωνη μεν τυ Ιησυ εν Παυλω, και Πετρω. δια ελεγεν ο Παυλος, ει δοκιμην ζητειτε τυ εκ εμοι λαλυντος χριστυ; φωνη και τυ συναγαγοντος α υκ ετεκεν περδικος εν τοις αποπλανωσι, και απατωσι δια την ακεραιοτητα και δια το απαρασκευαστον τυς απλυστερυς των πιστευοντων. εφωνησεν ων περδιξ, συνηγαγεν α υκ ετεκεν, ποιωνπλυτον αυτυ υ μετα κρισεως· επλυτησεν ο περδιξ. ιδε ποσαι αυτυ εισι μυριαδες· πολλαι τυ περδικος γεγονασι της δυναμεως της αντικειμενης, και εποιησε πλυτον αυτυ, υ μεριμναν

κρισεως,

natu, quasi jam apprehendendus clabitur. Prædam sui ex vicinitate promittit, & hoc agit, ne ad nidum fœtuum ejus citus venator occurrat. Cumque jam senserit fugisse pullos suos, tunc & ipse illuso hoste discedit. Sed nequitiam ejus vincit impuritas. Ambigendum non est de eo, quod dicturi sumus, quod ex iis, qui mansueti in casis nutriuntur, veritas approbat; masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido præceps, pugnatur ad coitum, & una palma victoris est polluisse, quem vicerit. Si igitur malignum, si immundum, si dolosum hoc animal est, impium videbitur, ad meliorem partem hujus referre nomen, & ad Salvatoris nostri Jesu Christi intelligentiam temperare. Magis autem convenit mala Zabulo adjungere, & super adversario lectionem intelligere præsentem: si tamen totius capituli nos secuta fuerit interpretatio.

2. Incipiamus ergo ab eo, quod scriptum est: *Clamavit perdix, congregavit, quæ non peperit.* Non proprias creaturas congregat Zabulus, non ea colligit, quæ ipse generavit, sed cum clamaverit alienas congregans creaturas, facit eas suas. Clamavit perdix per Valentinum, clamavit per Basilidem, per Marcionem, per omnes, qui alienæ a Deo gloriæ cupiditate rapti sunt. Nullus enim eorum sonare poterat vocem Domini Jesu: *Meæ oves meam vocem audiunt.* Sed erat vox Christi in Paulo, erat in Petro; propter quod Paulus dicebat: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Vox autem congregantis, quæ non peperit perdicis, in illis est, qui simplices quosque fidelium laqueo hæreticæ factionis impediunt: *Clamavit* itaque *perdix, congregavit, quæ non peperit, faciens delicias suas non cum judicio, dives factus est perdix.* Ecce ejus quanta sunt millia, ingens turba, multi sunt populi captivorum, & facit divitias suas non cogitans judicium, neque

κρισεως, ὐδε κρισιν ἐχων, ἀλλ' ἀκριτως πραττων· διο λεγεται ὁτι ποιων ἐςιν ὁ περδιξ πλυτον αὐτυ ὐ μετα κρισεως. ὁ δε ἐμος σωτηρ ποιει πλυτον αὐτυ μετα κρισεως, και κεκριμενος ἐςιν ὁ πλυτος και ἐκλελεγμενος.

Εν ἡμισει δε ἡμερων αὐτυ ἐγκαταλειψουσιν αὐτον. ἡμεις παντες, οἱ γενομενοι ποτε ὑπο τον περδικα τον φωνησαντα. ἐφωνησε γαρ ὐ μονον δια των προειρημενων, ἀλλα και δια παντων ἁπαξαπλως των ἀπατωντων, και ὡς ἐπι εὐσεβειαν την ἀθεοτητα προκαλυμενων ἐπι δογματα ἐναντια τη ἀληθεια. ἀλλ' ἐν ἡμισει ἡμερων αὐτυ ἐγκαταλελοιπαμεν αὐτον· πασαι μεν γαρ αἱ ἡμεραι αὐτυ, αἱ ἡμεραι εἰσι τυ αἰωνος τυτυ. ἐπει δε ἐξειλατο ἡμας ἐκ τυ αἰωνος τυ ἐνεςωτος πονηρυ χρισος Ιησυς, δια τυτο ἐν ἡμισει ἡμερων αὐτυ ἐγκαταλελοιπαμεν αὐτον, και ἐπ' ἐσχατων αὐτυ ἐσαι ἀφρων. ποτε γαρ φρονιμος ἠν, ἐν ἐπ' ἐσχατων αὐτυ γενηται ἀφρων; ἀλλα φησομεν ὁτι φρονιμος ἠν· ὁ γαρ ὀφις ἠν φρονιμωτατος παντων των θηριων των ἐπι γις, ὡν ἐποιησε κυριος ὁ θεος. φρονιμος ἠν, κατα το εἰρημενον ἐν τῳ Ησαϊᾳ ἐπαξω γαρ ἐπι τον νυν τον μεγαν τον ἀρχοντα των Ασσυριων. εἰπε γαρ, τῃ ἰσχυϊ ποιησω και τῃ σοφια * * * Æ

habens in corde juſtitiam, ſed omnia ſine lege gerens, merito arguitur, non cum judicio feciſſe divitias. Meus autem Jeſus facit divitias ſuas cum judicio. Exinanita eſt & deleta ejus opulentia.

3. *In medio dierum ejus derelinquent eum.* Nos omnes, qui quondam fuimus ſub clamantis poteſtate perdicis. Clamavit quippe non ſolum per eos, quos ſupra memoravimus, ſed per omnes generaliter, qui quaſi ad pietatem & ad religionem vocantes, ſub contrario veritati dogmate clamaverunt. Nos, inquam, univerſi in dimidio dierum ejus derelinquimus eum. Et omnes quidem dies hujus ſæculi, ſed quia eruit nos ex inſtanti ſæculo nequam Dominus Jeſus, idcirco in medio dierum ejus derelinquimus eum. *Et noviſſimum ejus erit inſipiens.* Quando autem ſapiens fuit, ut noviſſimum ejus merito inſipiens fiat? Sed dicamus eum fuiſſe ſapientem: *Serpens quippe ſapientior erat omnibus beſtiis ſuper terram, quam fecit Dominus Deus.* Sapiens fuit juxta id, quod ſcriptum eſt: *Adducam ſuper ſenſum grandem principem Aſſyriorum. Dixit autem: Violentia mea faciam, & ſapientia mea intelligam: auferam fines gentium, & virtutes eorum depaſcam, & commovebo civitates inhabitatas.* Si quis poteſt, intelligat, quomodo noviſſimum ejus erit ſtultum. Iſte ab eo, quod fuit ſapiens male, ſapientior erat omnibus beſtiis ſuper terram: fit e contrario, eo quod ſapiens fuit, male inſipiens. Intelliges vero, quid ſit: *Noviſſimum ejus erit inſipiens*, ſi ſcias, quomodo etiam tibi per Apoſtolum præcipiatur, ut pro ſalute tua inſipientiam recipias: *Si quis*, inquit, *videtur ſibi ſapiens eſſe in vobis in iſto ſæculo, ſtultus fiat.* Solvit, qui ante clamavit: ſtultus eſto & fatuus, ut ſapiens fias. Si itaque eſt quædam ſapientia culpabilis, juxta quam filii ſæculi hujus ſapientiores ſunt filiis lucis in generatione iſta, bonus eſt Deus, qui contrariis diverſa ſubvertit, ut faciat complexi id, quod

dictum

Σ

ὁ χριστος ἐστιν· ὁτε γαρ ὁ ἁγιαζων, και οἱ ἁγιαζομενοι ἐξ ἑνος παντες ὑπομονη Ισραηλ. ὡσπερ αὐτοδικαιοσυνη ἐστιν ὁ σωτηρ, αὐτοαληθεια, αὐτοαγιασμος, ὑτως αὐτοϋπομονη. και ὐκ ἐστιν ὑτε δικαιον εἰναι χωρις χριστου, ὑτε ἁγιον χωρις αὐτου, ὑτε ὑπομενειν μη χριστον ἐχοντα. ὑπομονη γαρ Ισραηλ αὐτος ἐστι. κἀν δε ἐπι τον θεον ἀναφερῃς, ὐδ' ὑτως ἀσεβησεις. κυριε, παντες οἱ καταλιποντες σε καταισχυνθητωσαν ἀφεστηκοτες. ἑκαστος ἡμων ὁτε ἁμαρτανει, καταλειπει τον θεον, και βεβηλος γινομενος καταλειπει ἁγιασμον, και πολεμων καταλειπει εἰρηνην, και ὑπο τῳ πολεμιῳ γινομενος καταλειπει την ἀπολυτρωσιν, και ἐξω της σοφιας ὠν του θεου καταλειπει την σοφιαν. πασιν ὐν τοις καταλειπουσι τον θεον ἁραται ὁ προφητης, διδασκων ἡμας το ἐσο-

μενον

dictum est: *Novissimum ejus erit insipiens.* Quando novissimum ejus erit insipiens? Oportet Christum regnare, usque dum ponat omnes inimicos ejus Deus sub pedibus ejus. Cum omnia ei subjecerit, novissimus inimicus destruetur mors; cum destructa fuerit mors, tunc extrema perdicis erunt, & novissimum ejus fiet insipiens. Hæc de perdice.

4. Principium vero capituli secundi istud lectum est: *Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine omnes, qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Dixit Isaias beatus Propheta, videns Dominum & regnum ejus: *Vidi Dominum Sabaoth sedentem super sedem excelsam & elevatam.* Vidit & Hieremias, quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eum, ait: *Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra.* Sive de Christo volueris ista intelligere, non peccabis: sive de Patre, non impie senties: est enim thronus gloriæ excelsus, & a principio Salvator est. Thronus gloriæ est, propter quod regnum ejus, & sanctificatio nostra *E* Christus est; *Quia & iste sanctificans, & nos sanctificati ex uno omnes sumus. Sustentatio Israel.* Sicut ipse justitia Christus, ipse veritas, ipse sanctificatio, similiter est etiam ipse sustentatio. Et non aliquid justum sine eo, neque patiens, quod in se non habet Christum: ipse est enim sustentatio Israel. Si autem ad Patrem & hoc retuleris, non impie intelligis. *Domine, omnes, qui te derelinquunt, confundantur discedentes.* Unusquisque nostrum, quando peccat, per ea, quæ peccat, Christum relinquit: relinquens autem Filium, reliquit & Patrem. Injustus a justitia longe est, pollutus a sanctimonia, bellator a pace: & qui sub potestate inimici esse incipit, a redemptione fit alienus; & qui extra sapientiam Dei est, sapientiam Dei derelinquit. Docens itaque nos

Prophe-

μενον αὐτοις λεγων το· παντες οἱ καταλειποντες σε κα-
ταισχυνθητωσαν. ὁσον ἀφεστηκασι, τοσουτον ἐπι της
γης γραφηθωσαν παντες ἀνθρωποι. γραφονται. οἱ μεν
ἁγιοι ἐν οὐρανῳ, οἱ δε ἁμαρτωλοι ἐπι της γης. λεγε-
ται προς τους μαθητας ὑπο τυ Ιησυ, χαιρετε, ὁτι τα ὀνο-
ματα ὑμων γεγραπται ἐν τοις οὐρανοις. οὐκουν χαιρειν
δει, ἐαν τοιουτος τις γενηται, ἱνα το ὀνομα αὐτυ ἐγγρα-
φηται ἐν τοις οὐρανοις. ὡς δε το ὀνομα των ἁγιων ἐγγρα-
φεται ἐν τοις οὐρανοις, οὑτως των πολιτευομενων γηινως,
των δ' πανυ πορευομενον την γην Εδωμ, ἀλλα τους ἀγρυ-
της Εδωμ ἐχοντων και τους ἀμπελωνας, γραφεται τα
ὀνοματα, ὡς καταλειποντων τον θεον ἐπι της γης. κα-
ταισχυνθητωσαν γαρ, φησιν, ἀφεστηκοτες, ἐπι της γης
γραφητωσαν· και γαρ ᾧ μετρῳ μετρειτε, μετρηθησεται
ὑμιν. αἰτιος ἑκαστος ἑαυτῳ ἐστι τυ γραφηναι. εἰ ἐπι γης
ζητεις, δ' ζητεις τα οὐρανια. εἰ νενευκεσι ἡ ψυχη προς
τα τηδε πραγματα, συ σεαυτῳ αἰτιος γινῃ, τυ Ιησυ
λεγοντος· μη θησαυριζετε ὑμιν θησαυρους ἐπι της γης,
ὁπυ σης και βρωσις ἀφανιζει, και ὁπυ κλεπται δι-
ρυσσουσι και κλεπτουσιν, ἀλλα θησαυριζετε ὑμιν θησαυ-
ρους ἐν οὐρανοις. θησαυριζεις ἐν οὐρανῳ; σεαυτῳ αἰτι;
εἰ τυ το ὀνομα συ ἐγγραφεσθαι ἐντοις οὐραιοις. ταυτ
δια το· ἐπι της γης γραφητωσαν. και την αἰτιαν λε-
γει, ὁτι ἐγκατελιπον πηγην ζωης τον κυριον. και ἐν τ
ἀρχη ὁ αὐτος προφητης ἐλεγεν ἐκ προσωπυ τυ θευ·
ἐμε ἐγκατελιπον πηγην ὑδατος ζωης· και νυν, ἐγκ
τελιπον πηγην ζωης τον κυριον. εἰπωμεν οὖν και ἡμεις,
εἰπερ θελομεν μη ἐγκαταλιπειν πηγην ζωης τον κυριον,
την φωνην των γνησιων Ιησυ μαθητων, ἣν εἰρηκασι προς
τον διδασκαλον εἰποντα αὐτοις, μη και ὑμεις θελετε
πορευεσθαι; τι οὖν εἰπωμεν; και προς τινα ἀπελευσο-
μεθα; ῥηματα ζωης αἰωνιυ ἐχεις. ἐνθαδε ἐληξε και ἡ
δευτερα περικοπη.

Εἰτα

Propheta, quid de omnibus, qui Dominum deſerunt, ſit futurum, ait: *Univerſi, qui te derelinquunt, confundantur diſcedentes*, hoc eſt, quantum te deſerunt, confundantur diſcedentes. *Super terram ſcribantur*: Omnes homines deſcribuntur, ſancti in cœlo, peccatores ſuper terram. Dicit ad diſcipulos Jeſus: *Gaudete autem, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.* Igitur oportet lætari, ſi talis quis fuerit, ut nomen ejus ſcribatur in cœlis. Et quomodo juſtorum nomina in ſuperioribus conſcribuntur, ſic e contrario eorum, qui converſantur terrene, qui non pertranſeunt terram Edom, ſed agros terræ Edom, & vineas poſſident, ſcribuntur nomina quaſi relinquentium Deum ſuper terram. *Confundantur diſcedentes, ſuper terram ſcribantur. Quo* enim *metro menſi ſunt, remetietur eis ipſis.* Sibi unusquisque cauſa eſt, ut ſcribatur ſuper terram, ſi non cœleſtia requirat in terra, ſi ſemper anima ejus de iſtius mundi negotiis æſtuet, quæ videntur ſæculo bona. Si vero audieris Jeſum loquentem: *Nolite vobis theſaurizare theſauros ſuper terram, ubi tinea & vermes exterminant, & ubi fures effodiunt & furantur, ſed theſaurizate vobis theſauros in cœlo*; qui theſauriſaverit ſibi in cœlo, ipſe ſibi cauſa eſt, ut ſcribatur in cœlis. Hæc propter id, quod ſcriptum eſt: *Super terram ſcribantur*; cauſamque commemorat: *Quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Et in principio ipſe Propheta ex perſona Domini dicit: *Me dereliquerunt fontem vitæ*: & nunc: *Quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Dicamus ergo & nos, ſi nolumus derelinquere fontem vitæ Dominum, vocem proximorum Jeſu Chriſti diſcipulorum, qua locuti ſunt ad magiſtrum, cum eis diceret: *Numquid & vos vultis recedere?* Quid igitur dicemus? *Domine ad quem ibimus? verba vitæ tu habes.* Sic finita eſt etiam ſecundi capituli circumſcriptio.

Εἶτα παλιν εὐχη ἐστιν, ὕτως ἐχυσα. ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι· σωσον με, και σωθησομαι, ὁτι καυχημα μου συ εἰ. ἰδε αὐτοι λεγουσι προς με· που ἐστιν ὁ λογος κυριου; ἐλθετω· ἐγω δε ὐκ ἐκοπιασα κατακολουθων ὀπισω σου, και ἡμεραν ἀνθρωπε ὐκ ἐπεθυμησα, συ ἐπισασαι. μονῳ τῳ ἐληλυθοτι δια τους κακως ἐχοντας ἰατρῳ, και λεγοντι, ὐ χρειαν ἐχουσιν οἱ ἰσχυοντες ἰατρου, ἀλλ' οἱ κακως ἐχοντες, εἰπειν τεθαῤῥηκοτως παντα τον βελομενον θεραπευθηναι ἀπο του νοσειν την ψυχην αὐτου· ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι. εἰ δε τις ἀλλος παρα τουτον ἐπαγγελλεται τη των ψυχων ἰατρικην, ὐκ ἀν λεγοις ἐκεινῳ ἀληθευων· ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι. και γαρ ἐκεινη ἡ αἱμορῥοουσα ἐδαπανησε τα παρ' αὐτης παντα εἰς τους ἰατρους, και ὐκ ἰσχυσεν ὑπ' ὐδενος αὐτων θεραπευθηναι· προς ὐδενα γαρ ἐκεινων εὐλογον ἠν εἰπειν. ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι, ἡ προς μονον, ἀρκει ἁψασθαι του κρασπεδου του ἱματιου. λεγω δὲ προς τουτον, ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι. ἐαν γαρ ἰασῃ, το τελος ἐπακολουθησει τῃ ἀπο σου ἰασει ἡ θεραπεια, ὡς γε ἀν με σπασθηναι. ὁσοι δε ἀν σωσωσιν, ὐ σωθησομαι. μονη δε ἡ ἀληθως σωτηρια, ἐαν σωσῃ χριστος, ἐπει τοτε σωθησομαι. ψευδης ἱππος εἰς σωτηριαν. ψευδη και τα ἀλλα παντα παρα τον θεον εἰς σωτηριαν. δια τουτο αὐτῳ ἐιποιμι ἀν, σωσον με κυριε, και σωθησομαι. και λεγω τουτο, ἐαν και το ἑξης δυνηθω λεγειν, το ἀποτεταχθαι παντι καυχηματι, ἱνα εἰπω, ὁτι καυχημα μου εἰ συ. ἡ ὁτε πληρω την λεγουσαν ἐντολην, μη καυχασθω ὁ σοφος ἐν τῃ σοφια αὐτου, μηδε ὁ ἰσχυρος ἐν τῃ ἰσχυι αὐτου, μηδε ὁ πλουσιος ἐν τῳ πλουτῳ αὐτου. ἀλλ' ἡ ἐν τουτῳ καυχασθω ὁ καυχωμενος, του συνιειν και γινωσκειν ὁτι ἐγω εἰμι κυριος. μακαριος δὲ ὁ ἀποταξαμενος πασῃ τῃ κατω καυχησει, οἱον ἐπι καλουμενῃ εὐγενεια, και ἐπι καλλει, και τοις σωματικοις πραγμασιν, ἐπι πλουτῳ, ἐπι δοξῃ, και ἀρχομενος μια καυχησει, ἱνα εἰπῃ, ὁτι καυχημα μου εἰ συ.

Ἰδε αὐτοι λεγουσι προς με, που ἐστιν ὁ λογος κυριου; ἐλθετῳ· ἐγω δε ὐκ ἐκοπιασα κατακολουθων ὀπισω σου. ὁ Ιησους σοι λεγει, ἀιρε τον σαυρον σου, και ἀκολουθει μοι. και

ἀφεις

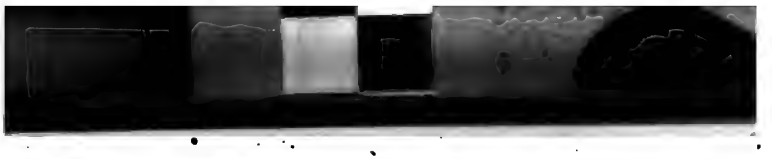

5. Sequens oratio eſt iſta continens: *Sana me Domine, & ſanabor; ſalvum me fac, & ſalvus ero; quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipſi dicunt ad me; Ubi eſt ſermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi ſubſequens poſt te, & diem hominis non concupivi, tu ſcis.* Soli, qui propter male habentes venit medico, dicenti: *Non indigent ſani medico, ſed male habentes*, dicendum eſt confidenter ab eo, qui ægrotantem ſuam animam vult ſalvari: *Sana me Domine & ſanabor.* Etenim illa in evangelio mulier ſanguinem fluens, omnem ſubſtantiam ſuam expendit in medicis, nec potuit a quoquam eorum ſanari: ad nullum quippe ex eis dignum erat dici: *Sana me Domine, & ſanabor*, niſi ad ſolum, cui ſufficit veſtimenti tantum fimbriam tangere, cui ego uni dicam: *Sana me Domine, & ſanabor.* Tunc ſiquidem medicinam ſanitas ſequitur, ſi Chriſtus curare dignetur: *Salvum me fac, & ſalvus ero. Falſus equus in ſalutem.* Propterea ei dicam: *Salvum me fac, & ſalvus ero.* Et hoc ita gaudebo loqui, ſi omni renuntians gloriæ ſæculari potero & reliqua dicere: *Quoniam gloria mea tu es*: aut cum complevero mandatum, in quo præcipitur: *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, neque fortis in virtute ſua, neque dives in divitiis; ſed in iſto glorietur, qui gloriatur, intelligere & ſcire, quia ego ſum Dominus.* Beatus itaque, qui renuntiaverit omni gloriæ, quæ deorſum eſt, veluti ſuper nobili genere, ſuper pulchritudine & corporalibus bonis, ſuper divitiis & jactatione. Beatus, qui contempta vana gloria dicit ad Dominum: *Quoniam gloriatio mea tu es.*

6. *Ecce ipſi dicunt ad me; Ubi eſt ſermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi ſubſequens poſt te.* Jeſus tibi dicit: *Tolle crucem tuam, & veni, ſequere me.* Et: *Qui non reliquerit patrem aut matrem, & ſecutus fuerit me, non eſt dignus meus eſſe diſcipulus.* Si igitur

ἀφες παντα, και ἀκολυθει μοι. και ὁςις ὐ καταλειψει τον πατερα και την μητερα, και ἀκολυθει ὀπισω μυ, ὐκ ἐςι μυ ἀξιος εἰναι μαθητης. ἐαν ὐν γενη τοιυτος, ὡςε παντοτε ἀκολυθειν τῳ Ιησυ, και ἀκολυθησεις, και ὁσον ἀκολυθεις, ὐ κοπιασεις. ὐκ ἐςι γαρ μοχθος ἐν Ιακωβ, ὐδε ὀφθησεται πονος ἐν Ισραηλ. ὐκ ἐςι κοπος ἀκολυθυντι Ιησυ. αὐτο το ἀκολυθειν περιαιρει τον κοπον. δια τυτο αὐτος φησιν, ἱνα μηκετι κοπιωμεν, κοπιασαντες προ τυ ἀρξασθαι αὐτῳ ἀκολυθειν· δευτε προς με παντες οἱ κοπιωντες, και πεφορτισμενοι. κἀγω ἀναπαυσω ὑμας. ἐαν ὐν κοπιωντες ἐλθωμεν προς αὐτον, και ἀκολυθησωμεν αὐτῳ, ἐρημεν· ἐγω δε ὐκ ἐκοπιασα κατακολυθων ὀπισω συ. τυτῳ δε ἀκολυθον ἐςι εἰπειν ἡμας, και το ἡμεραν ἀνθρωπυ ὐκ ἐπεθυμησα. ἐςι τις ἡμερα ἀνθρωπυ, ἐςι τις ἡμερα τυ θευ. την ἡμεραν της ἀναςασεως των ἁγιων ἐπιθυμησατω ἑκαςος ἡμων, μη ἐκεινην περι ἡς γεγραπται, ὐαι οἱ ἐπιθυμυντες ἡμεραν κυριυ· και αὐτη ἐςι σκοτος, και ὐ φως. τις ἐςιν ὁ λεγων, και ἡμεραν ἀνθρωπυ ὐκ ἐπεθυμησα ἡ σαφηνεια τυ λογυ ἐλεγχει ἡμας, ὁτι ἡμεραν ἀνθρωπυ ὐκ ἐπεθυμησαμεν, πολλακις κοπσαντες, και ἐν φαντασια θανατυ γενομενοι, της ἐξοδυ παρακαλυμεν τυς ἐπισκοπυντας ἡμας ἀδελφυς, και φαμεν· αἰτησαι μοι ἀνοχην, αἰτησαι μοι ἐπιμενειν τῳ βιῳ. ταυτα λεγοντες ὐχ ἡμεραν ἐπιθυμυμεν ἁγιαν θευ, ἀλλ' ἡμεραν ἀνθρωπυ. διο τερ ἀποθεμενοι την φιλοζωιαν, και το ἐπιθυμειν ἀνθρωπινην ἡμεραν, ζητησωμεν την ἡμεραν ἐκεινην ἰδειν, ἐν ᾗ τευξομεθα της ἐν χριςῳ Ιησυ μακαριοτητος, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τυς αἰωνας. ἀμην.

OMI-

igitur talis fueris, ut ſemper Chriſtum ſequaris, quanto plus ſecutus fueris, tanto minus laborabis. Non enim laſſitudo erit in Jacob, neque apparebit dolor in Iſrael. Propterea dixit, ut non laboremus ulterius, laborantes, antequam incœperimus eum ſequi: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Si laborantes venerimus ad Jeſum, & eum fuerimus ſecuti, tunc dicere poterimus: *Ego autem non laboravi ſubſequens poſt te, & diem hominis non concupivi.* Eſt quædam dies hominis: eſt quædam dies Domini; id eſt, dies reſurrectionis, quam omnis ſanctus deſiderat; non illam, de qua ſcriptum eſt: *Væ eis, qui deſiderant diem hominis. Nam dies iſta eſt tenebræ, & non lux.* Quis eſt, qui poſſit dicere: *Et diem hominis non concupivi?* Explanatio verbi convincit nos, quia diem concupiſcamus hominis. Frequenter quippe ægrotantes, cum in phantaſmate eſſe febrium cœperimus, & mortis limine urgeri, ad eos, qui nos viſitant, fratres laſſas manus attollimus, orantes eos, ut pro nobis Dominum deprecentur, atque dicentes: roga mihi aliquod vitæ ſpatium, roga, ut aliquantisper in hac luce permaneam. Iſta memorantes, non diem ſanctum Domini, ſed diem hominis deſideramus. Quapropter longæ vitæ amore depoſito, & deſiderio humanæ diei, quæramus illam diem videre, in qua participes ejus beatitudinis, quæ in Chriſto eſt, efficiamur; cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ιή.

Εἰς το· Ὁ λογος ὁ γενομενος παρα κυριȣ προς Ιερεμιαν λεγων· ἀναςητι και καταβητι εἰς τον οἰκον κεραμεως· μεχρι τȣ· ταξαι την γην αὐτων εἰς ἀφανισμον.

Δυο εἰσιν ἑξης ὁρασεις αἱ ἀνεγνωσμεναι Ιερεμιȣ· ὡν ἡ μεν προτερα περιεχει τα περι τȣ ἐν τῃ χειρι κεραμεως πηλινȣ σκευȣς, ὁπερ ἐπιδεχεται μετα την συντριβην ἐπανορθωσιν· ἀναπλασασθαι γαρ αὐτο δυνατον ἐςιν· ἡ δε ἑτερα ὁρασις περιεχει τα περι τȣ ὀςρακινȣ κικȣς, ȣ̓ καταχυθεντος ȣ̓κ ἐςι θεραπεια· ὁτε μεν γαρ πηλινον ἦν, εἰ κατεαχθη, κἀν ἠδη μεμορφωμενον ᾖ, ἐπει πηλινον ἦν, ἐνεδεχετο παλιν εἰναι φυραμα δευτερον, και κτισθηναι δευτερον. ὁτε δε μετα το πηλινον γεγονεν ἠδη ὀςρακινον, και ὑπο τȣ πυρος ἐςομωται, τοτε ȣ̓χ ὁιοντε ἦν μετα την συντριβην τȣ ὀςρακινȣ θεραπειαν γενεσθαι αὐτῳ. τι ȣ̓ν βȣλεται ταυτα; προτερον ἐν περινοιᾳ κατανοησωμεν. εἰτα, ἐαν δοθῃ, κατα λεξιν ἐξετασωμεν. ὁσον ἐσμεν ἐν τῳ βιῳ τȣτῳ, μορφȣμεθα, ἱν ȣ̓τως ὀνομασω, δια το πηλινον ἡμων σκευος κεραμευτικως, και μορφȣμεθα ἠτοι κατα κακιαν, ἢ κατα ἀρετην. πλην ȣ̓τως μορφȣμεθα, ὡς ἐπιδεχεσθαι και την κακιαν ἡμων συντριβηναι, ἱνα γενηται καινον κτισμα βελτιον, και τὴν προκοπην ἡμων ἀναλυθηναι μετα την μορφωσιν αὐτης, εἰς σκευος πηλινον. ἐπαν δε μετα τον ἐνεςωτα αἰωνα ἡκωμεν, προς τῳ τελει γενομενοι της ζωης, ἐπειτα πυρωθεντες, ἠτοι ὑπο τȣ πυρος των πεπυρωμενων τȣ πονηρȣ βελων, γενεσθαι ὁ τι ποτ᾽ ἀν γινωμεθα, ἢ ὑπο τȣ θειȣ πυρος, ἐπει και ὁ θεος ἡμων πυρ καταναλισκον ἐςιν, ἐαν γενωμεθα, φημι, ὑπο τοιȣδε ἢ τοιȣδε πυρος, ὁ τι ποτ᾽ ἀν γενωμεθα, ἐαν᾽ συντριβωμεν, εἰτε ἀπο τȣ καλα σκευη γεγονεναι εἰς σωτηριαν, εἰτε ἀπο τȣ μοχθηρα σκευη γεγονεναι εἰς ἀπωλειν,

HOMILIA XVIII.

In Iſtud: *Verbum, quod factum eſt a Domino ad Jeremiam, dicens: Surge & deſcende in domum figuli.* Usque ad illud: *Ad ponendum terram ſuam in deſolationem.*

1. Duæ ſequuntur Jeremiæ viſiones, quæ lectæ ſunt; quarum prima quidem continet ea, quæ pertinent ad vas luteum in manu figuli ſitum, quod contritum refici poteſt, ſiquidem poteſt reformari; altera vero viſio eſt de vaſe teſtaceo, quod confractum refici nequit. Quando enim luteum erat, ſi fractum fuiſſet, quamvis jam formatum fuiſſet, quia tamen luteum erat, rurſus in maſſam ſubigi altera vice poterat, & reformari: poſtquam vero ex luteo teſtaceum factum eſt, igneque obduratum, tunc confracta teſta nullum poteſt adhiberi remedium. Quid hæc ſibi velint, prius mente apprehendamus; deinde, ſi licuerit, ſecundum litteram expendamus. Dum ſumus in hac vita, formamur, ut ſic dicam, propter hoc luteum vas noſtrum fictilium more, & formamur vel ad malitiam, vel ad virtutem. Verum ſic formamur, ut fieri poſſit & malitiam conteri noſtram, ut fiat nova creatura præſtantior, & progreſſus noſtros poſt formationem reſolvi in luteum vas. Cum autem transacto hoc ſæculo ad vitæ finem pervenerimus, & poſtea igniti, vel ab igne divino, quandoquidem & *Deus ignis conſumens eſt*, vel ab ardentium maligni jaculorum igne facti fuerimus, quodcumque fuerimus, cum, inquam, vel ab hoc vel ab illo ignefacti fuerimus, quodcumque fuerimus, tunc ſi conteramur, ſive poſtquam bona vaſa in ſalutem, ſive poſtquam mala vaſa facti fuerimus in perditionem, non renovamur, neque ſtructura noſtra ad me-

λειαν, ὐκ ἀναγκαζομεθα, ὐδὲ ἐπιδεχεται ἡμων ἡ κατασκευη βελτιωσιν. δια τυτο ὁσον ἐσμεν ἐνθαδε οἰονει ἐν χειρι τυ κεραμεως ὀντες, καὶν διαπεσῃ το σκευος ἀπο των χειρων αὐτυ, ἐπιδεχεται θεραπειαν, και τι ἀνακτισθηναι. ταυτα μεν ὁ λογος κατα το προχειροτερον, πριν το λειπον ἐξιτασωμεν τῳ λογῳ, εἰς τα δυο εἰδη των ἀγγειων, τοτε πηλινον, και ὐδεπω ἀπωσρακισμενον, και το δευτερον το ἠδη ὀστρακον γεγενημενον λελεχθω.

Ἰδωμεν δε ἀπ' αὐτης της λεξεως τα λεγομενα περι τυ πηλινυ ἀγγειυ τυ ἐν τη χειρι τυ κεραμεως, και πως αὐτος ὁ ἐν τῳ προφητῃ λογος ὁ κυριος ὁ προφητευων ἐν αὐτῳ, ἀφορμας διδωσι και ἀλλας ἐ βραχειας της ἑρμηνειας των κατα το πλασμα το ἐν τῃ χειρι τυ κεραμεως. ὁ λογος ὁ γενομενος προς Ιερεμιαν παρα κυριυ λεγων, ἀναστηθι, και καταβηθι εἰς ὁ κον τυ κεραμεως. ἀνω ἐστι ὁ Ιερεμιας ὑπεραναβεβηκε τα πηλινα σκευη. κατω ἐστι τα πηλινα σκευη, και ἡ διοικυσα φυσις τα πηλινα σκευη συγκαταβαινυσα τοις διοικημενοις, κατω ἐστι, δια τυτο ὁ λεγομενος λογος προς Ιερεμιαν παρα κυριυ φησιν αὐτῳ, ἀναστηθι, και καταβηθι εἰς οἰκον τυ κεραμεως, και ἐκει ἀκυσῃ της λογυς μυ. Μωσει λεγεται, ἀναβηθι εἰς το ὀρος, και ἀκυσον. Ιερεμια λεγεται, καταβηθι, και ἀκυσον, εἰς τον οἰκον τυ κεραμεως· ἑκαστος γαρ των ἀκυοντων λογον, ἠτοι περι των ἀνωτερω διδασκεται, ἡ μανθανει περι των κατωτερω. διδασκων μεν καταβαινω τῳ λογῳ ἱνα ἰδῳ τα κατωτερα. εἰ δε τα ἀνωτερα μανθανω, ἀναβαινω τῳ λογῳ ἐπι τα ἀνωτερα, ἱνα θεασωμαι τα ἐκει. ἱνα δε παντες, κατα το δυνατον ἑαυτας, παρακολυθησωσι τῳ λεγομενῳ, χρησομαι παραδειγματι και ἀπο της γραφης, και προς τῳ παραδειγματι και σαφηνειαν προσαγυσαν τῃ δεομενῃ ἑρμηνεια παρασησω. ἐν τῳ ὀνοματι Ιησυ παν γονυ καμψει ἐπυρανιων, και ἐπιγειων, και καταχθονιων, και πασα γλωσσα ἐξομολογησεται, ὁτι κυριος Ιησυς χριστος εἰς δοξαν θευ πατρος. ἀμην. ἐστι δε τις σοφια περι ἑκαστυ τυτων. σοφια περι των ὐρανιων, πως διατεταχται τα

ὐρανια·

liorem ſtatum reduci poteſt. Quamobrem cum in hac vita ſumus, quaſi in manu figuli ſumus, & licet ceciderit vas e manibus ejus, reparari & reformari poteſt. Hæc quidem ſecundum obvium ſenſum, antequam id, quod reliquum eſt, differendo expendamus, de duplici vaſorum genere, luteo nempe & nondum in teſtæ modum indurato, & altero jam teſtaceo dicta ſint.

2. Videamus autem ex ipſo textu, quæ de luteo vaſe in manu figuli conſtituto dicuntur, & quomodo ipſum, quod erat in Propheta verbum, Dominus nempe in ipſo prophetans, alias quoque non modicas præbeat occaſiones interpretandi figmentum, quod erat in manu figuli. *Verbum, quod factum eſt a Domino ad Jeremiam, dicens: Surge & deſcende in domum figuli.* Surſum eſt Jeremias, lutea vaſa tranſcendit: deorſum ſunt vaſa lutea, & natura, quæ adminiſtrat lutea vaſa, iisdem ſe ſe attemperans, deorſum eſt; ideo verbum, quod factum eſt a Domino ad Jeremiam, ait: *Surge & deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea.* Moyſi dicitur: *Aſcende in montem, & audi.* Jeremiæ dicitur: *Deſcende in domum figuli, & audi.* Eorum enim unusquisque, qui verbum audiunt, vel ea, quæ ſupra, vel ea, quæ deorſum ſunt, edocetur & diſcit. Cum doceo, ſermone deſcendo, ut inferiora videam: ſi autem ſuperiora diſco, aſcendo ſermone ad ſuperiora, ut, quæ iſtic ſunt, videam Ut autem omnes pro ſuo quisque captu aſſequantur id, quod dicitur, utar quoque exemplo e ſcriptura petito, & præter exemplum illud, explicationem convenienti interpretationi idoneam proponam. *In nomine Jeſu omne genu flectetur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confitebitur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. Amen.* De hiſce ſingulis quædam eſt ſapientia, ſapientia de cœleſtibus, qua ratione res cœ-

ὐρανια· σοφια περι των καταχθονιων, ἐπει σοφια θεου ἐστι και περι της διαταξεως των καταχθονιων, ὁμοιως και περι των ἐπιγειων. ἐαν μελλω χωρειν την σοφιαν την περι των ἐπουρανιων, ἀναβαινω ἐπι τα ὐρανια, ὡς Μωσης ἀναβεβηκεν ἐπι την κορυφην του ὀρους, ἱνα ἀκουσῃ γενηται αὐτῳ ἡ φωνη ἐκ του ὐρανου, κατα το γεγραμμενον. ἐμελλε γαρ διδασκεσθαι λατρειας ἐπουρανιους, σκιαι γαρ και ὑποδειγμα ἐπουρανιων μυστηριων ἐν τοις νομοις τοις ἀναγεγραμμενοις ἐδιδασκεν ὁ ἀποστολος εἰπων· οἵτινες ὑποδειγματι και σκια λατρευουσι των ἐπουρανιων. ὡσπερ ὠν μελλων διδασκεσθαι περι των ἐπουρανιων ἀναβαινω· ὑτως ἐαν χρεια μοι ἡ μανθανειν περι των καταχθονιων, κἀν προφητης γενωμαι, καταβαινω. και ταχα δια τουτο Σαμουηλ, ὁτε ἐδιδαχθη τα καταχθονια, καταβεβηκε κατω, και γεγονεν ἐν ἀδου, ὁ δικαζομενος ἱνα ἐν ἀδου γενηται, ἀλλ' ἱνα γενηται κατασκοπος, και θεωρητης των μυστηριων των καταχθονιων. δυναται τοιαυτα εἰναι και τα παρα τῳ ἀποστολῳ περι της σοφιας λεγομενα διαγελλομενα, τῳ γνωναι τι το πλατος, και μηκος, και βαθος, και ὑψος. μελλεις γινωσκειν ὑψος· ἀναβαινεις τῳ λογῳ ἐπι το ὑψος. μελλεις γινωσκειν τα μεταξυ του ὑψους και του βαθους, γινωσκεις το πλατος και το μηκος. πανταχου φθανει ἀπο του λογου ὁ δηγουμενος του διδασκοντος περι παντων ὁ δυναμενος ἀκολουθειν νους τῳ υἱῳ του θεου. ἀκολουθει δε ἀποταξαμενος τῳ κοσμῳ, και αἰρων τον σταυρον. ὑτως γαρ δυναται ἀκολουθειν τῳ Ιησου, ὁ δυναμενος εἰπειν, ἐμοι κοσμος ἐσταυρωται, κἀγω κοσμῳ. ἐδει παραμυθησασθαι το· καταβηθι εἰς οἰκον του κεραμεως, κἀκει ἀκουσεις του λογους μου. ἐδει γαρ αὐτο συγκριναι τῳ· ἀναβηθι, και ἀκουσεις του λογους μου. των γαρ ἀκουοντων οἱ μεν ἀναβαινουσιν ἱνα διδαχθωσιν. ἀναβαινουσιν ὁ παντως σωματικως. καταβαινουσι δε, και την ψυχην ἐχουσιν ἀνω, ὑπερ του ἰδειν τον λογον τον ἀνωτατω περι των κατωτατω. αὐτος ὁ κυριος μου Ιησους χριστος ἀναβεβηκε, και καταβεβηκεν· ὁ γαρ ἀναβας, αὐτος ἐστι και ὁ καταβας.

leſtes ordinatæ ſint: ſapientia de infernis, cum etiam Dei ſapientia circa diſpoſitionem rerum, quæ ſub terra ſunt, ſimiliter & circa res terrenas verſetur. Si ſapientiam de cœleſtibus conſecuturus ſum, aſcendo ad cœleſtia, quemadmodum Moyſes in verticem montis aſcendit, ut vocem audiret e cœlo, ſicuti ſcriptum eſt. Cœleſtem enim cultum erat edocendus: umbram enim & exemplar cœleſtium myſteriorum in legibus ſcriptis contineri docuit Apoſtolus, dicens: *Qui exemplari & umbræ deſerviunt cœleſtium.* Quemadmodum igitur cœleſtia edocendus aſcendo, ita, ſi opus ſit inferna me addiſcere, ſim licet propheta, deſcendo. Et fortaſſis ideo Samuel cum ſubterranea edoctus fuit, deſcendit deorſum, & fuit in inferno, non in judicium vocatus, ut maneret in inferno, ſed ut myſteriorum fieret infernorum inſpector & contemplator. Iſtiusmodi etiam eſſe poſſunt, quæ ſapientiæ tribuit Apoſtolus, ut nempe ejus ope cognoſcatur, *quæ ſit latitudo, & longitudo, & profundum & ſublimitas.* Si noſſe vis ſublimitatem, aſcendis ratione ad ſublimitatem. Si noſſe vis ea, quæ inter ſublimitatem ac profundum ſunt media, cognoſcis latitudinem ac longitudinem. Quolibet pertingit a docente omnia verbo directa mens ejus, qui ſequi valet filium Dei. Sequitur autem, ſi mundo renuntians tollat crucem: ſic enim ſequi Jeſum valet, qui dicere poſſit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Temperandum erat illud quaſi aſperius dictum: *Deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea;* & conferendum erat cum his verbis: *Aſcende & audies verba mea.* Audientium enim quidam aſcendunt ut doceantur: aſcendunt non omnino corpore: deſcendunt item, animumque habent ſurſum, ut ſupernam de inferioribus rationem videant. Ipſemet Dominus meus Jeſus Chriſtus aſcendit & deſcendit: *Qui enim aſcendit, ipſe eſt, qui & deſcendit:* ipſe eſt ſuper

ὐρανια· σοφια περι των καταχθονιων, ἐπει σοφια θεν ἐςι και περι της διαταξεως των καταχθονιων, ὁμοιως και περι των ἐπιγειων. ἐαν μελλω χωρειν την σοφιαν την περι των ἐπυρανιων, ἀναβαινω ἐπι τα ὐρανια, ὡς Μωσης ἀναβεβηκεν ἐπι την κορυφην τυ ὀρους, ἱνα ἀκυσῃ γενηται αὐτῳ ἡ φωνη ἐκ τυ ὐρανυ, κατα το γεγραμμενον. ἐμελλε γαρ διδασκεσθαι λατρειας ἐπυρανιυς, σκιαι γαρ και ὑποδειγμα ἐπυρανιων μυςηριων ἐν τοις νομοις τοις ἀναγεγραμμενοις ἐδιδασκεν ὁ ἀποςολος εἰπων· οἵτινες ὑποδειγματι και σκια λατρευυσι των ἐπυρανιων. ὡσπερ ὠν μελλων διδασκεσθαι περι των ἐπυρανιων ἀναβαινω· ὑτως ἐαν χρεια μοι ᾖ μανθανειν περι των καταχθονιων, κἀν προφητης γενωμαι, καταβαινω. και ταχα δια τυτο Σαμυηλ, ὁτε ἐδιδαχθη τα καταχθονια, καταβεβηκε κατω, και γεγονεν ἐν ἁδυ, ὁ δικαζομενος ἱνα ἐν ἁδυ γενηται, ἀλλ' ἱνα γενηται κατασκοπος, και θεωρητης των μυςηριων των καταχθονιων. δυναται τοιαυτα εἰναι και τα παρα τῳ ἀποςολῳ περι της σοφιας λεγομενα διαςελλομενα, τῳ γνωναι τι το πλατος, και μηκος, και βαθος, και ὑψος. μελλεις γινωσκειν ὑψος· ἀναβαινεις τῳ λογῳ ἐπι το ὑψος. μελλεις γινωσκειν τα μεταξυ τυ ὑψυς και τυ βαθυς, γινωσκεις το πλατος και το μηκος. πανταχυ φθανει ὁ λογος ὁ δηγυμενος τυ διδασκοντος περι παντων ὁ δυναμενος ἀκολυθειν νυς τῳ υἱῳ τυ θευ. ἀκολυθει δε ἀποταξαμενος τῳ κοσμῳ, και αἰρων τον ςαυρον. ὑτως γαρ δυναται ἀκολυθειν τῳ Ιησυ, ὁ δυναμενος εἰπειν, ἐμοι κοσμος ἐςαυρωται, κἀγω κοσμῳ. ἐδει παραμυθησασθαι το· καταβηθι εἰς οἰκον τυ κεραμεως, κἀκει ἀκυσεις τυς λογυς μυ. ἐδει γαρ αὐτο συγκριναι τῳ· ἀναβηθι, και ἀκυσεις τυς λογυς μυ. των γαρ ἀκυοντων οἱ μεν ἀναβαινυσιν ἱνα διδαχθωσιν. ἀναβαινυσιν ὁ παντως σωματικως. καταβαινυσι δε, και την ψυχην ἐκυσιν ἀνω, ὑπερ τυ ἰδειν τον λογον τον ἀνωτατω περι των κατωτατω. αὐτος ὁ κυριος μυ Ιησυς χριςος ἀναβεβηκε, και καταβεβηκεν· ὁ γαρ ἀναβας, αὐτος ἐςι και ὁ κατα-

βας·

leſtes ordinatæ ſint: ſapientia de infernis, cum etiam Dei ſapientia circa diſpoſitionem rerum, quæ ſub terra ſunt, ſimiliter & circa res terrenas verſetur. Si ſapientiam de cœleſtibus conſecuturus ſum, aſcendo ad cœleſtia, quemadmodum Moyſes in verticem montis aſcendit, ut vocem audiret e cœlo, ſicuti ſcriptum eſt. Cœleſtem enim cultum erat edocendus: umbram enim & exemplar cœleſtium myſteriorum in legibus ſcriptis contineri docuit Apoſtolus, dicens: *Qui exemplari & umbræ deſerviunt cœleſtium.* Quemadmodum igitur cœleſtia edocendus aſcendo, ita, ſi opus ſit inferna me addiſcere, ſim licet propheta, deſcendo. Et fortaſſis ideo Samuel cum ſubterranea edoctus fuit, deſcendit deorſum, & fuit in inferno, non in judicium vocatus, ut maneret in inferno, ſed ut myſteriorum fieret infernorum inſpector & contemplator. Iſtiusmodi etiam eſſe poſſunt, quæ ſapientiæ tribuit Apoſtolus, ut nempe ejus ope cognoſcatur, *quæ ſit latitudo, & longitudo, & profundum & ſublimitas.* Si noſſe vis ſublimitatem, aſcendis ratione ad ſublimitatem. Si noſſe vis ea, quæ inter ſublimitatem ac profundum ſunt media, cognoſcis latitudinem ac longitudinem. Quolibet pertingit a docente omnia verbo directa mens ejus, qui ſequi valet filium Dei. Sequitur autem, ſi mundo renuntians tollat crucem: ſic enim ſequi Jeſum valet, qui dicere poſſit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Temperandum erat illud quaſi aſperius dictum: *Deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea;* & conferendum erat cum his verbis: *Aſcende & audies verba mea.* Audientium enim quidam aſcendunt ut doceantur: aſcendunt non omnino corpore: deſcendunt item, animumque habent ſurſum, ut ſupernam de inferioribus rationem videant. Ipſemet Dominus meus Jeſus Chriſtus aſcendit & deſcendit: *Qui enim aſcendit, ipſe eſt, qui & deſcendit;* ipſe eſt ſuper

βας· αὐτος ἐςιν ὑπερανω παντων των ȣ̓ρανων. ἐανπερ ȣ̓ν και συ μελλης τον ἀναβαντα ἀνωτατω νοειν τον λογον τον περι των ἀνωτατω, τον καταβαντα εἰς τα κατωτατα συνιεναι τον περι των κατωτατω διδασκοντα, μη εἰπῃς· τις ἀναβησεται εἰς ȣ̓ρανον; τȣτεςι χριςον καταγαγειν. ἡ, τις καταβησεται εἰς την ἀβυσσον; τȣτεςι χριςον ἐκ νεκρων ἀναγαγειν. ἀλλα τι λεγει ἡ γραψη; ἐγγυς σȣ το ῥημα ἐν τῳ ςοματι σȣ, και ἐν τῃ καρδιᾳ σȣ, δι' ȣ̓ ἀναβαινεις εἰς τον ȣ̓ρανον, και περι των ἀνωτατω γινωσκεις. ἐγγυς σȣ ἐςι το ῥημα και περι των κατωτατω· και τι γαρ ἀλλον ἡ τον λογον τον πανταχȣ ὁ ἁγιος δυναται ἐχειν ἐν ἑαυτῳ; ἡ γαρ βασιλεια των ȣ̓ρανων ἐντος ὑμων ἐςι.

Καταβαινει ȣ̓ν ὁ προφητης εἰς τον τȣ κεραμεως οἰκον, και διηγειται ἁ ἐθεασατο λεγων, και ἰδȣ αὐτος ἐποιει ἐργον ἐπι των χειρων αὐτȣ, και διεπεσε το ἀγγειον ὁ αὐτος ἐποιει ἐν τῳ πηλῳ ἐν ταις χερσιν αὐτȣ, και παλιν ἐποιησεν αὐτο ἑτερον ἀγγειον, καθως ἠρεσεν ἐναντιον αὐτȣ ποιησαι. ἀλλ' ȣ̓κ οἰδα τι ἑωρακεν ὁ προφητης παρα τῳ κεραμει γενομενος. εἰδε γαρ ἐργαζομενον τον κεραμεα. πηλινον ἠν το σκευος το γεγενημενον. διεπεσε το σκευος. τι ἀκριβως ȣ̓κ εἰπεν, ἀφηκε το σκευος ἐκ της χειρος αὐτȣ, ȣ̓δε τῳ κεραμει ἀνεθηκε την αἰτιαν; ἀλλ' ἐπει ὁ λογος ἐςι περι ἐμψυχων σκευων, ἁτινα παρ' ἑαυτα διαπιπτει, δια τȣτο εἰρηται, διεπεσε το σκευος ἀπο των χειρων αὐτȣ. προσεχε ȣ̓ν και συ σαυτῳ, μηποτε ἐν ταις χερσιν ὡν τȣ κεραμεως, και ἐπιπλασσομενος, παρα σαυτον διαπεσῃς ἐκ των χειρων αὐτȣ. ȣ̓δεις μεν γαρ ἁρπαζει ἐκ των χειρων αὐτȣ κατα τα εἰρημενα ἐν τῳ κατα Ιωαννην εὐαγγελιῳ· ȣ̓ μην γεγραπται, ὁτι ὡς ȣ̓δεις ἁρπαζει, ȣ̓τως ȣ̓δεις διαπιπτει ἐκ των χειρων αὐτȣ· το γαρ αὐτεξȣσιον ἐλευθερον ἐςι· και φημι· ȣ̓δεις μεν ἁρπαζει ἐκ της χειρος τȣ ποιμενος, ἐκ της χειρος τȣ θεȣ ȣ̓δεις δυναται ἡμας λαβειν· δυναμεθα δε ἡμεις ἀμελησαντες διαπεσειν ἐκ των χειρων αὐτȣ.

Και ἐγενετο λογος κυριȣ προςμε λεγων. εἰ καθως ὁ κεραμευς ȣ̓τος, δυνησομαι ποιησαι ὑμας οἰκος Ισραηλ; φησι κυριος. ἑκαςος κατα δυναμιν νοει τα γεγραμμενα ὁ μεν

ἐπιπο-

omnes cœlos. Si igitur tu quoque vis intelligere eum, qui ad ſuprema aſcendit, qui eſt rerum altiſſimarum ratio, qui ad infima deſcendit, deque infimis docet: *Ne dixeris, quis aſcendet in cœlum? id eſt, Chriſtum deducere: aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum a mortuis revocare: ſed quid dicit ſcriptura? Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo*, per quod aſcendis in cœlum, &, quæ ſurſum ſunt, cognoſcis. Prope te eſt verbum etiam de infimis. Ecquid enim aliud quam verbum, quod ubique eſt, poteſt habere ſanctus in ſemetipſo? Nam *regnum Dei intra vos eſt.*

3. Deſcendit itaque Propheta in domum figuli, & enarrat, quæ viderit, dicens: *Et ecce ipſe faciebat opus in manibus ſuis, & cecidit vas, quod ipſe faciebat in luto in manibus ſuis, & rurſus fecit illud vas alterum, ſicut placuerat in conſpectu ſuo facere.* Neſcio, quid Propheta viderit in domo figuli. Vidit nempe figulum operi incumbentem. Luteum erat vas, quod fecerat. Cecidit vas. Quare aperte non dixit: dimiſit vas e manu ſua, & cur cauſam figulo non aſſignavit? Sed quia ſermo eſt de vaſis animatis, quæ ſponte cadunt, ideo dictum eſt: *Cecidit vas de manibus ejus.* Attende igitur & tu tibimetipſi, ne dum in manu figuli es, & fingeris, ſponte tua e manibus ejus excidas. Nemo enim rapit de manibus ejus, ut habetur in evangelio ſecundum Joannem: at non ſcriptum eſt: ſicuti nemo rapit, ita nemo cadit e manibus ejus. Voluntatis quippe arbitrium liberum eſt. Et nemo quidem, inquam, rapit de manu paſtoris, e manu Dei nemo poteſt nos eripere; ſed nos negligenter agendo poſſumus de manibus ejus excidere.

4. *Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Si quomodo figulis iſte, non potero facere vos, domus Iſrael? dixit Dominus.* Unusquisque pro facultate ſua intelligit, quæ ſcripta ſunt; alius quidem ſuperficie tenus, quaſi ad fontis ſcatebram ſenſum eorum capiens,

alius

ἐπιπολαιότερον, οἷον ὡσεὶ ἐπὶ πίδακος πηγὴς λαμβάνων τὸν νοῦν ἀπ' αὐτῶν· ὁ δὲ βαθύτερον ὡς ἀπὸ φρέατος ὑδάτων. καὶ δύνανται ἀμφότεροι ὠφελεῖσθαι, ἐπεὶ τὸ αὐτὸ τῷ μὲν ἐστὶ πηγὴ, τῷ δὲ φρέαρ. μαρτυρεῖ τὸ εὐαγγέλιον, ἡνίκα διηγεῖτο τὰ περὶ τῆς Σαμαρειτίδος. ἔχει γὰρ ὀνομάζεται τὸ αὐτὸ πηγὴ καὶ φρέαρ. καὶ ἕνα μέρος ποτὲ λέγεται πηγὴ, καὶ ποτὲ φρέαρ. κατανοείτω δὲ ὁ δυνάμενος, ἵνα εἰδῇ ὅτι τὸ αὐτὸ τῇ ὑποστάσει, τῷ μὲν ἐπιπολαίῳ πηγὴ ἐστὶ, τῷ δὲ βαθυτέρῳ φρέαρ ἐστί. προοίμιον μὲν τοῦτό ἐστι τῆς μελλούσης διηγήσεως διὰ τὸ ἀγγεῖον τὸ πήλινον, τὸ διαπεσὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ κεραμέως, καὶ αὖθις πλασθὲν, τινὲς ἐθεώρησαν ταῦτα ἁπλούστερον, καὶ ἐνόησαν. παραθήσομαι ὑμῖν τὸν ἐκείνων λόγον καὶ τὴν διήγησιν. μετὰ ταῦτα ἐὰν τι ἔχωμεν βαθύτερον, καὶ τοῦτο διηγησόμεθα. δύναται, φασὶν, ἐνταῦθα δηλοῦσθαι τὰ περὶ τῆς ἀναστάσεως. εἰ γὰρ τὸ πήλινον ἀγγεῖον διέπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κεραμέως, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὕλης τοῦ πηλοῦ τοῦ αὐτοῦ ποιεῖ αὐτὸ ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ· δύναται ὁ κεραμεὺς θεὸς τῶν σωμάτων ἡμῶν, ὁ δημιουργὸς τῆς κατασκευῆς ἡμῶν, ἐπὰν διαπέσῃ τοῦτο, καὶ συντριβῇ καθ' οἱανδήποτε αἰτίαν, ἀναλαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀνακαινῶσαι, καὶ ποιῆσαι αὐτὸ ὡραιότερον καὶ βελτίον ἀγγεῖον ἕτερον, καθὼς ἤρεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῆσαι· ἐχέτω καὶ αὕτη διήγησις χάριν.

Αὐτὸς δὲ ἀκούσωμεν τοῦ κυρίου διηγουμένου καὶ λέγοντος· εἰ, καθὼς ὁ κεραμεὺς οὗτος, οὐ δυνήσομαί τοῦ ποιῆσαι ὑμᾶς, οἶκος Ἰσραὴλ; φησὶ κύριος. ἰδοὺ ὡς ὁ πηλὸς τοῦ κεραμέως, οὕτως ὑμεῖς ἐστὲ ἐν χερσὶ μου. πέρας λαλήσω ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλείαν, τοῦ ἐξᾶραι αὐτὸς καὶ τοῦ ἀπολλύειν. καὶ ἐπιστρέψει τὸ ἔθνος ἐκεῖνο ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτῶν ὧν ἐλάλησα πρὸς αὐτὸ, καὶ μετανοήσω ἀπὸ τῶν κακῶν, ὧν ἐλογισάμην τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. καὶ πέρας λαλήσω ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν τοῦ ἀνοικοδομεῖσθαι, καὶ καταφυτεύειν. καὶ ποιήσωσι τὰ πονηρὰ ἐναντίον μου τοῦ μὴ ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς μου. καὶ μετανοήσω περὶ τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐλάλησα τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς, φησὶ κύριος. τοῦτο τὸ κατὰ τὸν οἶκον τοῦ κερα-

μέως

alius vero profundius, quasi e puteo hauriens, & utriusque id emolumento est, quum una eademque res huic quidem fons, illi puteus sit. Testatur hoc evangelium, ubi de Samaritana agit: ibi enim idem & fons & puteus nuncupatur, & vicissim modo fons, modo puteus dicitur. Consideret hoc, qui potest, ut videat unam eandemque natura rem ei, qui in superficie hæret, fontem; illi autem, qui altius penetraverit, puteum esse. Hoc mihi proœmium est secuturæ explanationis in vas luteum, quod de manu figuli lapsum denuo formatum fuit. Nonnulli hæc simplicius considerarunt, & intellexerunt. Proponam vobis eorum & rationem & expositionem: postea, si quid profundius habuerimus, exponemus. Potest, inquiunt, significari resurrectio. Si enim vas luteum ceciderit de manu figuli, etiam ex eadem ejusdem luti materia ipsum vas aliud facit, sicut placuerit in conspectu suo. Potest Deus corporum nostrorum figulus, & structuræ nostræ opifex, postquam hoc ceciderit, & quacumque de causa contritum fuerit, resumere illud, ac renovare ac facere illud præstantius vas alterum, prout placuerit in conspectu suo. Habeat etiam hæc explicatio suam gratiam.

5. Sed ipsum Dominum audiamus narrantem ac dicentem: *Si quomodo figulus iste, non potero facere vos, domus Israel? dicit Dominus. Ecce sicut lutum figuli, sic vos estis in manibus meis. Ad summam loquar super gentem & regnum, ut auferam illos & disperdam, & convertetur gens illa ab omnibus malis istis, quæ locutus fueram ad eam, & agam pœnitentiam de malis, quæ cogitaveram facere eis. Et ad summam loquar super gentem & regnum ad reædificandum & plantandum: & facient mala coram me, non audiendo vocem meam: & pœnitentiam agam de bonis, quæ locutus eram facere eis, dicit Dominus.* Hoc, quod in domo figuli actum est, non ad unum quempiam, sed ad duas gentes videmus referri.

Dicit

μεως ὁρωμεν ἀναφερεσθαι, ὐκ ἐπι τινι των καθ' ἑνα, ἀλλ' ἐπι δυο ἐθνη· λεγει γαρ ἀρξαμενος μελλει λεγειν περι ἐθνων, ἱνα τι ὑποβαλη τοις δυναμενοις ἀκουειν ἀπορρητων μυστηριων. περας λαλησω ἐπι ἐθνος. ζητει και το περας και το προτερον ἐθνος της ἀπωλειας δια τας ἁμαρτιας αὐτων. και λαλησας τα της ἀπωλειας δια τας ἁμαρτιας, ὐδεν ἧττον ἐπαγγελλεται, ὁτι ἐαν μετανοησωσι, μετανοησει περι των κακων ὡν ἐλαλησε τω ποιησαι αὐτοις. και παλιν λαλει ἐπ' ἀλλο ἐθνος δευτερον, τω ἀνοικοδομεισθαι και τω καταφυτευεσθαι ὁλον ἐθνος· και ἐπει τουτο ἀνοικοδομουμενον και καταφυτευομενον ἐθνος ἐπαγγελιαν ἐχει καλην, δυναται δε ἁμαρτανειν, φησι μετα το λαλησαι ταυτα· ἐαν ἀποστωσι των ἐργων των ἀγαθων, μετανοησω περι των ἀγαθων ὡν ἐλαλησα τω ποιησαι αὐτοις. τινα οὐν τα δυο ἐθνη; το προτερον ὀνομασθεν, ᾧ ἀπειλει ὁ λογος· και το δευτερον ᾧ ἐπαγγελλεται. ἀπειλει μεντοιγε, ὡστε ἐι μετανοησαι, μη ποιησαι τα της ἀπειλης. ἐπαγγελλεται, ὡστε ἐι μεταπεσοι, και ἀξιον μη γενοιτο το δευτερον ἐθνος των ἐπαγγελιων, μη τευξεσθαι αὐτων. περι δυο μαλιστα ἐθνων προκειται πασα ἡ οἰκονομια τω Θεω τοις ἐν τω κοσμω ἀνθρωποις. γεγονε πρωτον ἐθνος ἐκεινος Ισραηλ· δευτερον ἀπο της χριστου ἐπιδημιας τουτο το ἐθνος. τω προτερω ἠπειλησεν ὁ Θεος ἁ ἠπειλησε, και βλεπομεν πεπληρωμενα τα της ἀπειλης τω προτερω ἐθνος. ἐν αἰχμαλωσια γεγενηται, κατεσκαφη αὐτων ἡ πολις, καθηρεθη το ἁγιασμα, το θυσιαστηριον καταβεβληται. ὐδεν ἐτι σωζεται των παλαι σεμνων παρ' αὐτοις. ἐλεγε γαρ ἐκειτω τω ἐθνει ὁ Θεος· μετανοησατε, και ὐ μετενοησαν. μετα το ἐκεινοις ἐιρησθαι ταυτα, λεγει τουτω τω δευτερω ἐθνει ὁ θεος τα περι του ἀνοικοδομεισθαι αὐτο. ὁρα δε ὁτι και τουτο το ἐθνος ἀνθρωποι ἐισι, δυναμενοι παλιν παραπεσειν. δια τουτο και τουτω ἀπειλει, και φησιν· ἐι και προειπον τα περι της οἰκοδομης, και τα περι της καταφυτευσεως, και της γεωργιας, μελλει δε ἁμαρτανειν και τουτο το ἐθνος, και τουτω ἁμαρτησαντι συμβησεται ταυτα, ἁπερ ἐιρηται ἐκεινοις δια τα ἁμαρτηματα, και πεισονται,

Dicit enim initio se locuturum de gentibus, ut iis, qui audire queunt, arcanorum mysteriorum quidpiam proponat. *Ad summam loquar super gentem.* Quærit ad summam & prior gens exterminium propter peccata sua. Et locutus de exterminio propter peccata, nihilominus pollicetur, fore, ut, si illos pœniteat, ipsum quoque pœniteat malorum, quæ dixerat se illaturum eis. Et iterum loquitur super aliam gentem ad reædificandum & plantandum totam gentem; & quia gens hæc, quæ reædificatur & plantatur, promissa habet bona, ac rursus tamen peccare potest, postquam hæc locutus est, ait: *Si recesserint ab operibus bonis, pœnitentiam agam de bonis, quæ locutus eram facere eis.* Quænam igitur sunt hæ duæ gentes? Prior vocata, cui minatur sermo: & altera, cui promittit. Ita tamen minatur, ut, si eam pœnituerit, illa, quæ minatus fuerat, non facturus sit: ita promittit, ut, si relabatur gens altera, & promissionibus se indignam præbeat, eas non sit assequutura. Circa duas potissimum gentes omnis Dei quoad homines in hoc mundo dispensatio versatur. Prior gens Israel est; altera post Christi adventum gens hæc est. Priori minatus est, quæ minatus est, & impleri videmus, quæ ei minatus est. In captivitatem abducta est, urbs eorum eversa, sanctuarium dirutum, altare solo æquatum: nihil antiquarum solemnitatum apud eos supereſt. Dixerat enim illi genti Deus: pœnitentiam agite; & non egerunt pœnitentiam. Postquam hæc illi dicta sunt, dicit huic secundæ genti Deus, quæ ad ejus reædificationem pertinent. Sed vide, hanc etiam gentem homines esse, qui iterum labi possint: ideo etiam huic minatur, & ait: etsi prædixi, quæ ad ædificationem, ad plantationem atque ad agriculturam pertinent, quoniam tamen hæc quoque gens peccatura est, eadem etiam evenient ei, quæ dicta erant alteri propter peccata, & eadem

σονται, ἐαν μη μετανοησωσι. πασαν ἐρευνησον την γραφην, και ευρησεις τα πλειστα περι των δυο τουτων των ἐθνων λεγομενα. ἐξελεξατο ὁ θεος τους πατερας, ἐπαγγελιαν δεδωκεν αὐτοις· ἐξηγαγε λαον ἐκ της γενης των πατερων ἀπο Αἰγυπτου· ἐμακροθυμησεν ἐν αὐτοις ἁμαρτανουσιν, ἐπαιδευσεν αὐτους ὡς πατηρ, ἐσηγαγεν αὐτους, ἐδωκεν αὐτοις γην ἐπαγγελιας· ἐπεμψεν αὐτοις προφητας κατα καιρους, ἐπαιδευσε και ἐπεστρεψεν αὐτους ἀπο των ἁμαρτηματων. ἐμακροθυμησεν ἀει πεμπων τους θεραπευοντας, μεχρις ου ἐλθη ὁ ἀρχιατρος, ὁ διαφερων προφητων προφητης, ὁ διαφερων ἰατρων ἰατρος. ἐληλυθοτα τουτον προεδωκαν, και ἀπεκτειναν, αἰρε, αἰρε, λεγοντες, ἀπο της γης τον τοιουτον· σταυρωσον αὐτον. εὐθεως ἠλθεν ἐπισκοπη ἐπι το ἐθνος, ἐθνος, ἠρημωθη ὁ τοπος ἐνθα ἐσταυρωται μου ὁ Ιησους· ἐξελεξατο ὁ θεος ἀλλο ἐθνος. ὁ θερισμος ὁρατε πως πολυς ἐστιν, εἰ και οἱ ἐργαται ὀλιγοι εἰσι. και ἀλλως δε οἰκονομει ὁ θεος την σαγηνην, ἀει βαλλεσθαι ἐπι την θαλασσαν του βιου τουτου, και συναγονται ἰχθυες παντοδαποι, ἀποστελλει τους ἁλιεις τους πολλους, ἀποστελλει τους θηρευτας, τους πολλους θηρευσιν ἀπο παντος ὀρους, θηρευσιν ἀπο παντος βουνου. ὁρα ποση οἰκονομια περι της των ἐθνων ἐστι σωτηριας. ἰδε ὡν χρηστοτητα και ἀποτομιαν θεου ἐπι μεν το προτερον ἐθνος και πεσον ἀποτομια· ἐπι δε το δευτερον ἐθνος ἐπαγγελιαι και χρηστοτης, ἐαν ἐπιμεινῃ τῃ χρηστοτητι, εἰ δε μη, και αὐτο ἐκκοπησεται. ἡ γαρ ἀξινη τοτε μονον προς την ριζαν των δενδρων ἐκειτο. ἑτοιμη και νυν παλιν ἐστιν ἐλθειν ἡ ἀξινη· ἡ γαρ ἀξινη προς την ριζαν των δενδρων κειται, ἐλεγε μου ὁ Ιησους τοτε προφητευων περι του Ισραηλ, παρ' ὁν ἡ ἀξινη ἠν. αὐτος ἠν ἡ ἀξινη του ἀκαρπου δενδρου, και ἐλεγεν· ἠδη ἡ ἀξινη προς την ριζαν των δενδρων κειται. ὁσα ἡ ἐχει δενδρα μη ποιουντα καρπον, ἐξεκοπη, και εἰς το πυρ ἐβληθη, και κεκολασαι· νυν δε ἀλλο γεωργιον γεγενηται ἀναλογον τῳ προτερῳ, περι ου εἰρηται, εἰσαγαγων καταφυτευσον αὐτους εἰς ὀρος κληρονομιας σου, εἰς ἑτοιμον κατοικητηριον σου. εἰσηγαγεν

αὐτους

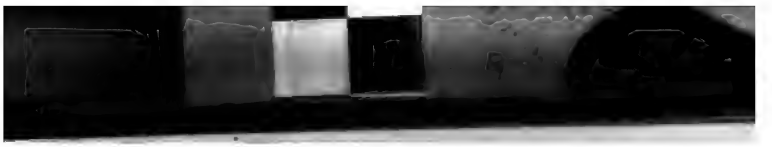

dem ſubibit pœnas, niſi egerit pœnitentiam. Univerſam ſcrutare ſcripturam, & invenies, de duabus hisce gentibus pleraque dici. Elegit Deus patres, promiſſa illis dedit, populum, qui a patribus ortum ducebat, eduxit ex Ægypto: eos peccantes toleravit; veluti pater erudiit, introduxit, terram illis promiſſionis tradidit; per tempora prophetas ad eos miſit, illos edocuit & avertit a peccatis: longanimem ſemper ſe præbuit, mittens medicos, donec veniret medicorum princeps, prophetis excellentior propheta, medicis præſtantior medicus. Hunc, cum adveniſſet, prodiderunt, & occiderunt, *tolle, tolle*, clamantes, *hunc e terra: crucifige, crucifige eum.* Illico viſitata eſt gens: ad ſolitudinem redactus eſt locus, ubi cruci affixus eſt Jeſus meus. Elegit Deus aliam gentem. Videtis, quam ampla ſit meſſis, licet operarii ſint pauci. Quin & aliter diſpenſat Deus ſagenam, ut jugiter in hujus vitæ mare mittatur: congregantur omnis generis piſces, mittit piſcatores multos, mittit venatores, multos venantur ex omni monte, venantur ex omni colle. Vide, quanta in ſalvandis gentibus providentia ſit. Vide igitur benignitatem & ſeveritatem Dei. In priorem quidem gentem lapſam ſeveritas, in alteram vero promiſſa & benignitas, dummodo permanſerit in bonitate; alioquin etiam ipſa excidetur. Neque enim tunc ſolum ſecuris ad radicem arborum poſita erat: parata etiamnum eſt venire ſecuris. Nam *ſecuris ad radicem arborum poſita eſt*, aiebat tunc Jeſus meus de Iſrael, apud quem ſecuris erat, vaticinans: is ipſe arboris infructuoſæ ſecuris erat; ideo dicebat: *Jam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt.* Quæcumque ibi arbores fructus non ferebant, exciſæ, in ignem miſſæ, & ſuppliciis addictæ ſunt. Nunc autem alia orta eſt ſeges priori non abſimilis, de qua dictum eſt: *Introducens, planta eos in montem hereditatis tuæ, in para-*

αὐτῳ το ἐθνος ὁ θεος εἰς ὁρος κληρονομιας αὐτῳ. το ὁρος ἐγω ζητω, ὐχ' ὡς Ιουδαιοι, ὑτως ἐν ἀψυχοις ὑλαις. το ὁρος ὁ χριστος ἐστιν. ἐν τυτῳ κατεφυτευθημεν, ἐπ' αὐτῳ ἐστηριθημεν. ὁρα τε ὰν ἐαν μακροθυμηση, μηποτε ἐλθων ὁ οἰκοδεσποτης εἰπῃ· ἀδητρια ἐτη ἐρχομαι ἐπι την συκην ταυτην, και καρπον ὐκ ἠνεγκεν· ἐκκοψον αὐτην, ἱνα τι και γην, καταργει; καταργει γαρ την καλην γην, τον χριστον, το μυστηριον της ἐκκλησιας, ὁ ἐρχομενος ἐπι συναγωγην, και μη καρποφορων.

Περας λαλησω ἐπι ἐθνος, ἠ και ἐπι βασιλειαν. δοξει ἁπλως το περας. εἰρηται δε τοιυτον ἐν τῳ· λαλησω ἐπ' ἐθνος ἠ βασιλειαν. το περας τοιυτον ἐστι. κατασκαψω, λεγεται τῳ προτερῳ ἐθνει· το περας τῳ δευτερῳ ἐθνει, ἀνοικοδομησω ὑμας. και παλιν ἐκριζωσω τοις προτερος λεγεται· και καταφυτευσω, τοις δευτεροις. ἀρ' ὰν ἐπει εἰρηται το περας, δει γενεσθαι το πειρας; ὁ θεος, μη μετανοων, μετανοειν λεγεται κατα την γραφην. και προσχωμεν τῃ λεξει, ἱνα ἐαν δυνηθωμεν ἀπολογησασθαι πως ταυτα λεγεται, εἰ παραδεξωμεθα τον λογον· περας λαλησω, φησιν, ἐπι ἐθνος ἠ ἐπι βασιλειαν, τυ ἐξαραι αὐτυς, και ἀπολλυειν· και ἐαν ἐπιστρεψῃ το ἐθνος ἐκεινο ἀπο των κακων αὐτων. και μετανοησω περι των κακων ὡν ἐλογισαμην τυ ποιησαι αὐτοις. και περας λαλησω ἐπι ἐθνος ἠ ἐπι βασιλειαν, τυ ἀνοικοδομεισθαι, και τυ καταφυτευεσθαι· και ποιησυσι τα πονηρα ἐναντιον ἐμυ τυ μη ἀκυσαι της φωνης μυ. και μετανοησω περι των ἀγαθων ὡν ἐλαλησα τυ ποιησαι αὐτοις. περι της μετανοιας τυ θευ ἀπαιτυμεθα ἀπολογησασθαι· δοκει γαρ ἐπιλιπτον ἐιναι και ἀναξιον, ἐ μονον τυ θευ. ἀλλα και τυ σοφυ, το μετανοειν. ὐκ ἐπινοω γαρ σοφον μετανουντα, ἀλλ' ὁ μετανοων, ὁσον ἐπι τῃ συνηθειᾳ της χρησεως της λεξεως. ἐπι τῳ μη καλως βεβυλευσθαι μετανοει. ὁ θεος δε, προγνωστης ὡν των μελλοντων, ἐ δυναται μη καλως βεβυλευσθαι, και παρα τυτο μετανοειν. πως ὰν ἠ γραφη

αὐτον

tum habitaculum tuum. Introduxit gentem ſuam Deus in montem hereditatis ſuæ. Montem ego quæro, non ut Judæi in materia ſenſus experte: mons noſter Chriſtus eſt; in hoc plantati, in ipſo fundati ſumus. Videte igitur, ne, poſtquam longanimitate uſus fuerit, veniens paterfamilias dicat: *Jam anni tres ſunt, ex quo venio ad ficum hanc, & fructum non tulit; ſuccide illam: ut quid etiam terram occupat?* Occupat enim terram bonam, Chriſtum, eccleſiæ myſterium, quicumque ad conventum accedit, & fructum nullum facit.

6. *Ad ſummam loquar ſuper gentem, vel etiam ſuper regnum.* Videbitur abſolute finis. Simile quidpiam habes hic: *Loquar ſuper gentem, vel ſuper regnum.* Finis iſtiusmodi eſt. *Deſtruam*, dicitur priori genti: finis ſecundæ genti, *reædificabo vos.* Rurſum *eradicabo* prioribus dicitur; *plantabo* poſterioribus. Num igitur quia prædictus eſt finis, omnino venturus eſt? Deus, quem non pœnitet, pœnitentiam tamen agere dicitur in ſcriptura. Attendamus animos ad textum, ut, ſi poſſumus rationem reddere, cur hæc dicantur, ſermonem admittamus. *Ad ſummam*, inquit, *loquar ſuper gentem aut ſuper regnum, ut auferam illos & diſperdam. Et ſi converſa fuerit gens illa a malis ſuis, agam & ipſe pœnitentiam de malis, quæ cogitaveram facere eis. Et in ſummam loquar ſuper gentem vel regnum, ad reædificandum & plantandum; & facient mala coram me, non audiendo vocem meam: & pœnitentiam agam de bonis, quæ loquutus fueram facere eis.* De pœnitentia Dei poſtulatur a nobis, ut rationem reddamus; reprehenſioni enim obnoxium videtur & indignum, non ſolum Deo, ſed & ſapiente, pœnitere. Neque enim concipio ſapientem, quem pœniteat. Nam quem pœnitet, quantum ad vocis uſum attinet, eum rei non bene deliberatæ pœnitet; Deus vero cum futurorum præſcius ſit, de re ulla non poteſt male deliberaſſe ac

αὐτον εἰσηγαγε λεγοντα, μετανοησω; ὅπω λεγω ὁτι και ἐν ταις βασιλειαις εἰρηται ἐν τῳ· μεταμελημαι ὁτι ἐχρισα τον Σαηλ εἰς βασιλια. και καθολικως περι αὐτε λελεκται και μετανοειν ἐπι ταις κακιαις. ἀλλ' ὁρα τι περι θεε διδασκομεθα καθολικως· ὁτι μεν ὡχ' ὡς ἀνθρωπος ὁ θεος διαρτηθηναι, ὡδε ὡς υἱος ἀνθρωπε ἀπειληθηναι. και μανθανομεν δια ταυτης της λεξεως ὁτι ὁ θεος ὡχ' ὡς ἀνθρωπος, δια δε ἀλλης ὁτι ὁ θεος ὡς ἀνθρωπος, φασκησης, ὁτι ἐπαιδευσε σε κυριος ὁ θεος σε, ὡς εἰ τις παιδευσαι ἀνθρωπος τον υἱον αὐτε· και παλιν, ἐτροποφορησε σε ὡς ἀνθρωπος τον υἱον αὐτε. ὡκει ὁταν μεν αἱ γραφαι θεολογωσι τον θεον κατ' αὐτον, και μη ἐπιπλεκωσιν αὐτε την οἰκονομιαν τοις ἀνθρωπινοις πραγμασι, λεγωσιν αὐτον εἰναι ὡχ' ὡς ἀνθρωπος. της γαρ μεγαλοσυνης αὐτε ὡκ ἐστι περας. και, φοβερος ἐστιν ἐπι παντας τους θεους. και, αἰνειτε αὐτον παντες ἀγγελοι θεε· αἰνειτε αὐτον πασαι αἱ δυναμεις αὐτε. αἰνειτε αὐτον ἡλιος και σεληνη. αἰνειτε αὐτον παντα τα ἀστρα και το φως. και ἀλλα μυρια ἀναλεγομενος ἀπο των ἱερων γραμματων ἑυροις ἀν, οις ἐφαρμοσεις το, ὡχ' ὡς ἀνθρωπος ὁ θεος. ὁταν δε ἐπιπλεκηται ἀνθρωπινοις πραγμασιν ἡ θεια οἰκονομια, φερει τον ἀνθρωπινον νεν, και τροπον, και λεξιν. και ὡσπερ ἡμεις ἐαν διετει παιδιῳ διαλεγωμεθα, ψελλιζομεν δια το παιδιον· ὡ γαρ οἱον τε ἐστι τηρειντας ἡμας το ἀξιωμα της τελειε ἀνδρος ἡλικιας, και λαλεντας τοις παιδιοις, μη συγκαταβαινοντας αὐτων τη διαλεκτῳ, νοησαι τα παιδια. τοιυτον τι μοι νοει και περι τον θεον, ὁταν το των ἀνθρωπον γενος, και μαλισα των ἐτι νηπιων οἰκονομη. ὁρα πως και μεταποιυμεν τα ὀνοματα οἱ τελειοι ἀνδρες προς τα βρεφη, και τον μεν ἀρτον ἰδιως ὀνομαζομεν αὐτοις, το δε πιειν ἀλλη λεξει ὀνομαζομεν, τελειων ὡ χρωμενοι διαλεκτῳ, ἡ χρωμεθα προς τους τελειως ὁμιλικας, ἀλλα λεξει τινι παιδικη και βρεφωδει. και τα ἐνδυματα ἐαν ὀνομαζωμεν τοις παιδιοις, ἀλλα ὀνοματα ἐπιτιθεαμεν αὐτοις, οἱονει ὀνομα παιδικον πλασσοντες. ἀρ' ὡν τοτε

ἀτελεις

propterea pœnitere. Quo pacto igitur illum ſcriptura induxit dicentem, *pœnitentiam agam?* Mitto, quod in libris Regum ſcriptum eſt: *Pœnitet me, unxiſſe Saul in regem.* Imo univerſim dicitur *& pœnitentiam agens ſuper malitia.* Vide, quid generatim de Deo edoceamur: cum dicitur: *Non quaſi homo Deus ſuſpenditur; neque quaſi filius hominis minas patitur,* his verbis diſcimus, Deum non eſſe ut hominem; aliis vero Deum eſſe ut hominem, dicentibus: *Quoniam erudivit te Dominus Deus tuus, ut ſi quis homo erudiat filium ſuum.* Et iterum: *Geſtavit te ſicut homo filium ſuum.* Itaque cum de Deo, qua Deus eſt, ſermonem habent ſcripturæ, neque ejus circa res humanas providentiam tangunt, aiunt ipſum eſſe non ſicut hominem: nam *magnitudinis ejus non eſt finis*: Et, *terribilis eſt ſuper omnes Deos*: Et, *laudate eum omnes angeli Dei: laudate eum omnes virtutes ejus: laudate eum ſol & luna: laudate eum omnes ſtellæ & lumen*, ſexcentaque alia colligens e ſacris litteris, reperies, quibus accommodes illud: *Non ſicut homo Deus.* Quando vero divina providentia rebus humanis ſeſe immiſcet, humanum ſenſum, & mores, & verba uſurpat. Et quemadmodum nos, ſi puerum bimulum alloquimur, propter ipſum balbutimus; neque enim fieri poteſt, ut, cum pueros alloquimur, ipſi nos intelligant, niſi ab ætatis perfecti viri dignitate paululum recedentes, ad ipſorum dialectum nos demittamus; ita ſimile quidpiam de Deo velim cogites, cum genus hominum & præcipue adhuc infantium adminiſtrat. Vide, quomodo nos perfecta ætate viri parvulos alloquentes, etiam nomina immutemus. Panem certe proprio ipſis nomine exprimimus & potum alio vocabulo, non illo quidem, quo utimur, cum perfectos viros coætaneos noſtros alloquimur, ſed puerili & infantili. Item cum indumenta pueris nominamus, alia eis nomina imponimus: quaſi puerile nomen fingentes.

ἀτελεις ἐσμεν; και εἰτις ἡμων ἀκουῃ παιδιοις διαλεγομενων, ἐρει ὁτι ἀνοητος γεγονεν ὁ γερων ὀυτος, ὁ ἀνηρ ὀυτος ἐπιλελησται τυ γενειυ αὐτυ, της ἡλικιας τυ ἀνδρος; ἡ δεδοται κατα συμπεριφοραν παιδιῳ ὁμιλυντα μη λαλησαι διαλεκτῳ πρεσβυτικῃ μηδε ἐντελει; ἀλλα παιδικῃ, και ὁ θεος δη λαλει παιδιοις, ἰδυ, φησι και ὁ σωτηρ, ἐγω και τα παιδια ἁ μοι ἐδωκεν ὁ θεος. λεγοιτο ἀν τῳ γεροντι τῳ λαλυντι προς το παιδιον παιδικως, ἢ ἱνα ἐμφατικωτερον εἰπω, βρεφωδως· ὁτι ἐτροποφορεσας τον υἱον συ, και τροπον ἐφορεσας τυ βρεφυς, και την καταςασιν αὐτυ ἀνειληφας. ὀυτως ὀυ νοει μοι και την γραφην λεγυσαν, ἐτροποφορησε σε κυριος ὁ θεος συ, ὡς εἰς τις τροποφορησει ἀνθρωπος τον υἱον αὐτυ. και ἐοικασιν οἱ ἀπο ἑβραϊσμυ ἑρμηνευσαντες, μη ἑυροντες την λεξιν κειμενην παρ' ἑλλησιν ἀναπεπλακεναι, ὡς ἐπ' ἀλλων πολλων, και ταυτην, και πεποιηκεναι την, ἐτροποφορησε σε κυριος ὁ θεος συ, τυτεςι, τυς τροπυς συ ἐφορησεν· ὡς εἰ τις τροποφορησει ἀνθρωπος, κατα το παραδειγμα τυτο ὁ εἰρηκα, τον υἱον αὐτυ. ἐπει τοινυν ἡμεις μετανουμεν, ὁταν ἡμιν διαλεγηται μετανουσιν ὁ θεος λεγει, μετανοω· και ἀπειλων ἡμιν ὀυ προσποιειται προγνωςης εἰναι, ἀλλ' ὡς βρεφεσι λαλων ἀπειλει. ὀυ προσποιειται ὁτι προεγνω τα παντα πριν γενεσεως αὐτων, ἀλλ' ὡς ἱν' ὀυτως ὀνομασω, ὑποκρινομενος το βρεφος, προσποιειται μηδε εἰδεναι τα μελλοντα. και ἀπειλει γυν ἐθνει δια τας ἁμαρτιας αὐτυ, και λεγει· ἐαν μετανοησῃ το ἐθνος, κἀγω μετανοησω. ὠ θεε· ἀρα ὁτε ἠπειλεις, ὀυκ ᾐδεις ποτερον μετανοησει το ἐθνος, ἢ ὀυ μετανοησει; τι δε ὁτε ἐπηγγειλω, ὀυκ ᾐδεις ποτερον μενει ἀξιος των ἐπαγγελιων ὁ ἀνθρωπος, ἢ το ἐθνος προς ὁν ὁ λογος, ἢ ὀυ μενει; ἀλλα προσποιειται. και τοιαυτα πολλα ἑυροις ἀνθρωπικα ἐν τῃ γραφῃ, ὡς και το· λαλησον τοις υἱοις Ισραηλ, ἰσως ἀκυσονται, και μετανοησυσι· τυτο ὀυχ' ὁ θεος εἰρηκετο· ἰσως ἀκυσονται· ὀυ γαρ δισταζει ὁ θεος ἱνα λεγῃ το· ἰσως ἀκυσονται, και μετανοησυσι· ἀλλ' ἱνα ἐπι πολυ ἐμφανῃ συ το αὐτεξυσιον,

Ergone tunc imperfecti ſumus, & ſi quis nos audierit, cum pueris differentes, dicet, ſenex hic male ſanus eſt: hic vir ſuæ barbæ oblitus eſt, virilisque ætatis? ſi conceditur, ut, qui cum puero loquitur, is ad mores ejus ſeſe accommodet, nec cum eo utatur dialecto ſenili, neque perfecta, ſed puerili, ita & Deus pueros alloquitur: *Ecce ego*, inquit, *& pueri, quos dedit mihi Deus.* Seni cum puero pueriliter, vel, ut expreſſius dicam, infantium more colloquenti dici poterit: filii tui mores præ te tuliſti, modum infantis induiſti, & ſtatum illius aſſumpſiſti. Ita quoque ſcripturam accipe dicentem: *Geſtavit te Dominus Deus tuus, veluti ſi quis homo filium ſuum geſtet.* Et videntur, qui ex Hebræis græca fecerunt, cum non invenirent vocabulum Græcis uſurpatum, novam ipſi hanc, uti plurimas alias, compoſuiſſe vocem ἑτεροτροφορησε, id eſt, *mores tulit* tuos Dominus Deus tuus, perinde ac ſi quis juxta exemplum a me allatum, filii ſui ſeſe moribus accommodet. Quoniam igitur nos pœnitet, cum nos pœnitentes Deus alloquitur, ait: *Pœnitet me*, & minitans nobis, non præ ſe fert rerum præſcientiam, ſed velut infantes alloquens, minatur: non præ ſe fert omnium rerum, antequam fiant, prænotionem, ſed ut ita dicam, ſimulans puerum, perinde agit, ac ſi futura non præſciret. Minatur itaque genti propter illius peccata, & ait: *Si pœnitentiam egerit gens, & ego pœnitentiam agam.* O Deus! num, cum minabaris, neſciebas, utrum gens iſta pœnitentiam actura eſſet, necne? Quid porro, quando pollicebaris, neſciebas, utrum promiſſis dignus homo, vel gens illa, ad quam ſermonem dirigebas, permaneret, necne? Sed alium ſe ſimulat, & iſtiusmodi plurima humano more dicta in ſcripturis reperies, quale eſt & illud: *Loquere filiis Iſrael, fortaſſis audient, & pœnitentiam agent.* Iſtud *fortaſſis audient*, non qua Deus eſt, dixit; neque

ξυσιον, και μη ειπης· ει προιγνω με απολλυμενον, απολεσθαι με δει. ει προιγνω με σωθησομενον, σωθησεσθαι παντως με χρη. ὁ προσποιειται ὧν το περι τε επισοι μελλοντος ειδεναι, ινα τηρηση σε το αυτεξουσιον, τω μη προειληφεναι, μηδε προεγνωκεναι ποτερον μετανοησεις, ἡ μη. και λεγει προς τον προφητην· λαλησον, ισως μετανοησωσι· τοιαυτα γαρ αλλα μυρια ευρησεις λεγομενα περι τε θεε τροποφορητος τον ανθρωπον. εαν ακουσης θυμον θεε και οργην αυτε, μη νομιζε τη οργην και τον θυμον παθη ειναι θεε. οικονομιαι χρησεως λεξεων εισι προς το βρεφος επισρεψαι και βελτιωθηναι· επει και ημεις τοις παιδιοις προσωπον ποιεμεν ως απο διαθεσεως, αλλα κατ' οικονομιαν φοβερον. εαν τηρησωμεν το ιλεον της ψυχης προς το βρεφος εν τω προσωπω ημων, και την φιλοοργιαν ην εχομεν προς αυτο εμφαινωμεν, μη διασρεψαντες εαυτες, μηδε οιονει μεταβαλοντες προς την εκεινε επισροφην, απολλυμεν αυτο, και χειρον ποιεμεν. ὡτως ὧν ὁ θεος και οργιζεσθαι λεγεται, και θυμεσθαι φησιν, ινα επισρεψης, και βελτιωθης. και αληθως ὡς οργιζεται μεν, ὡδε θυμεται· συ δε πειση τα της οργης και τα τε θυμε, γενομενος εν δυσπαθομονητοις δια την κακιαν ποτνοις εσαν παιδευη τη λεγομενη οργη τε θεε.

Εξης μετα τον περι των δυο εθνων λογον, τε προτερε, ω ανειλη δοται, και τε δευτερε, ω ἡ επαγγελια δοται, φησιν· ειπε δηλονοτι τοις προτερος· και νυν ειπον προς ανδρας Ιεδα, και προς τες κατοικεντας Ιερεσαλημ· ὡτως λεγει κυριος· ιδε εγω πλασσω εφ' υμας κακα. οτι εν τη χειρι με ταυτα εστιν ἁ πλασσω, εφ' υμας δυναται διαπεσειν. ποιησατε ταυτα διαπεσειν απο της χειρος με, ινα ἁ πλασσω εφ' υμας κακα μεταβαλω, και ποιησω αγαθα. ὡς αν ευρης, ιδε πλασσω εφ' υμας αγαθα, και τα αναλογον αυτων λεγομενος εξης, ινα μετα τετο εμφανη,

enim, quod incertus ſit, dixit; *Fortaſſis audient & pœnitentiam agent*; ſed ut admodum innoteſcat tuum liberum arbitrium, & ne dicas; ſi me periturum prænovit, omnino periturus ſum, ſi prænovit me ſalvatum iri, ſalvus omnino futurus ſum. Non ergo præ ſe fert, ſe, quid de te futurum ſit, ſcire, ut liberum tuum arbitrium integrum ſervet, non poſita prænotione & præſcientia, an pœnitentiam acturus ſis, nec ne. Et ait ad Prophetam: *Loquere, fortaſſis pœnitentiam agent.* Iſtiusmodi enim alia ſexcenta reperies de Deo dicta humano more agente. Si iram Dei, ſi furorem audieris, noli putare iram furoremque eſſe Dei affectiones. Oeconomiæ cauſa ejusmodi voces uſurpantur ad infantem convertendum & emendandum. Nam & nos pueris iratum vultum oſtendimus, non ex animi effectu, ſed prudenti ratione. Si animi benevolentiam erga infantem præ vultu noſtro tulerimus, & eum, quo illum amplectimur, amorem oſtenderimus, neque nos immutantes, neque quodammodo transformantes, ut illum emendemus, perdimus, deterioremque illum efficimus. Sic igitur Deus & iraſci dicitur, & furore corripi ſe ait, ut convertaris & emenderis. Revera non iraſcitur, neque furore agitatur, ſed tu patieris ea, quæ ſunt iræ & furoris, acerbiſſimos ob tuam malitiam dolores ſuſtinendo, cum illa, quæ ira Dei vocatur, te corripuerit.

7. Deinde poſt ſermonem de duabus gentibus, priore, cui minæ, altera, cui promiſſiones factæ ſunt, ait priori nimirum: *Et nunc dic ad viros Juda, & ad habitatores Jeruſalem, hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo ſuper vos mala.* Quoniam in manu mea ſunt hæc, quæ fingo, ſuper vos poſſunt cadere. Date operam, ut e manu mea excidant, ut ea, quæ fingo ſuper vos mala, mutem, & faciam bona. Haud invenies, *ecce fingo ſuper vos bona*, & quæ his conſenta-

ξυσιον, και μη εἰπῃς· εἰ προεγνω με ἀπολλυμενον, ἀπολεσθαι με δει. εἰ προεγνω με σωθησομενον, σωθησεσθαι παντως με χρη. ȣ̓ προσποιειται ȣ̓ν το περι τȣ ἐπισοι μελλοντος εἰδεναι, ἱνα τηρησῃ σȣ το αὐτεξȣσιον, τῳ μη προειληφεναι, μηδε προεγνωκεναι ποτερον μετανοησεις, ἡ μη. και λεγει προς τον προφητην· λαλησον, ἰσως μετανοησωσι· τοιαυτα γαρ ἀλλα μυρια ἑυρησεις λεγομενα περι τȣ θεȣ τροποφορȣντος τον ἀνθρωπον. ἐαν ἀκȣσῃς θυμον θεȣ και ὀργην αὐτȣ, μη νομιζε την ὀργην και τον θυμον παθη εἰναι θεȣ. οἰκονομιαι χρησεως λεξεων εἰσι προς το βρεφος ἐπιςρεψαι και βελτιωθηναι· ἐπει και ἡμεις τοις παιδιοις προσωπον ποιȣμεν ȣ̓κ ἀπο διαθεσεως, ἀλλα κατ' οἰκονομιαν φοβερον. ἐαν τηρησωμεν το ἱλεον της ψυχης προς το βρεφος ἐν τῳ προσωπῳ ἡμων, και την φιλοςοργιαν ἡν ἐχομεν προς αὐτο ἐμφαινωμεν, μη διαςρεψαντες ἑαυτȣς, μηδε οἱονει μεταβαλοντες προς την ἐκεινȣ ἐπιςροφην, ἀπολλυμεν αὐτο, και χειρον ποιȣμεν. ȣ̓τως ȣ̓ν ὁ θεος και ὀργιζεσθαι λεγεται, και θυμȣσθαι φησιν, ἱνα ἐπιςρεψῃς, και βελτιωθης. και ἀληθως ȣ̓κ ὀργιζεται μεν, ȣ̓δε θυμȣται· συ δε πεισῃ τα της ὀργης και τα τȣ θυμȣ, γενομενος ἐν δυσυπομονητοις δια την κακιαν πονοις ἐπαν παιδευῃ τῃ λεγομενῃ ὀργῃ τȣ θεȣ.

Εξης μετα τον περι των δυο ἐθνων λογον, τȣ προτερȣ, ὡ ἀπειλη διδοται, και τȣ δευτερȣ, ᾧ ἡ ἐπαγγελια διδοται, φησιν· εἰπε δηλονοτι τοις προτεροις· και νυν εἰπον προς ἀνδρας Ιȣδα, και προς τȣς κατοικȣντας Ιερȣσαλημ· ȣ̓τως λεγει κυριος· ἰδȣ ἐγω πλασσω ἐφ' ὑμας κακα. ὁτι ἐν τῃ χειρι μȣ ταυτα ἐςιν ἁ πλασσω, ἐφ' ὑμας δυναται διαπεσειν. ποιησατε ταυτα διαπεσειν ἀπο της χειρος μȣ, ἱνα ἁ πλασσω ἐφ' ὑμας κακα μεταβαλω, και ποιησω ἀγαθα. ȣ̓κ ἀν ἑυροις, ἰδȣ πλασσω ἐφ' ὑμας ἀγαθα, και τα ἀναλογον αὐτων λεγομενοις ἑξης, ἱνα μετα τȣτο ἐμ-

φαινῃ,

enim, quod incertus sit, dixit; *Fortassis audient & pœnitentiam agent*; sed ut admodum innotescat tuum liberum arbitrium, & ne dicas; si me periturum prænovit, omnino periturus sum, si prænovit me salvatum iri, salvus omnino futurus sum. Non ergo præ se fert, se, quid de te futurum sit, scire, ut liberum tuum arbitrium integrum servet, non posita prænotione & præscientia, an pœnitentiam acturus sis, nec ne. Et ait ad Prophetam: *Loquere, fortassis pœnitentiam agent.* Istiusmodi enim alia sexcenta reperies de Deo dicta humano more agente. Si iram Dei, si furorem audieris, noli putare iram furoremque esse Dei affectiones. Oeconomiæ causa ejusmodi voces usurpantur ad infantem convertendum & emendandum. Nam & nos pueris iratum vultum ostendimus, non ex animi effectu, sed prudenti ratione. Si animi benevolentiam erga infantem præ vultu nostro tulerimus, & eum, quo illum amplectimur, amorem ostenderimus, neque nos immutantes, neque quodammodo transformantes, ut illum emendemus, perdimus, deterioremque illum efficimus. Sic igitur Deus & irasci dicitur, & furore corripi se ait, ut convertaris & emenderis. Revera non irascitur, neque furore agitatur, sed tu patieris ea, quæ sunt iræ & furoris, acerbissimos ob tuam malitiam dolores sustinendo, cum illa, quæ ira Dei vocatur, te corripuerit.

7. Deinde post sermonem de duabus gentibus, priore, cui minæ, altera, cui promissiones factæ sunt, ait priori nimirum: *Et nunc dic ad viros Juda, & ad habitatores Jerusalem, hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo super vos mala.* Quoniam in manu mea sunt hæc, quæ fingo, super vos possunt cadere. Date operam, ut e manu mea excidant, ut ea, quæ fingo super vos mala, mutem, & faciam bona. Haud invenies, *ecce fingo super vos bona*, & quæ his consenta-

φοινῃ, ὁτι ἁ πλασσει ἀγαθα ἁπολυει ἀπο των χε
ρων, ἱνα ποιησῃ αὐτα κακα. ἀλλα πλασσει κα
κατα το εἰρημενον παραδειγμα, και πλασσων κ
κα οἰκονομει χωρις της ἑρμηνειας της ἀποδεδομε
εἰς το· ἐπεσεν ἀπο των χειρων μυ, ἱνα ἐαν πεσ
και το τελος των πλασσομενων κακων ὐκ οἰδα π
τατον γενηται.

Αποςραφητω δη ἑκαςος ἀπο της ὁδυ αὐτυ της πον
ρας, και καλλιονα ποιησατε τα ἐπιτηδευματα ὑμω
εἰθ' ὁτε οἱ ἀκεραιοτεροι λεγυσι· μακαριοι οἱ παλαιοτ
ροι ἀνθρωποι, ὁτι ἠκυσαν τυ κυριυ δια τυ προφη
λεγοντος· και ἐλαλησεν αὐτοις κυριος, και, ὡς λεγ
νυν κυριος, δια των γεγραμμενων το· ἀποςραφητωσ
ἑκαςος ἀπο της ὁδυ αὐτυ της πονηρας· αὐτος ὁ κυρι
διαλεγεται σοι φασκων· και καλλιονα ποιησατε τα ἐπ
τηδευματα ὑμων. ἀλλ' ἀπεκριναντο ὑτοι, προς ὑς
προτρεπτικοι περι μετανοιας εἰρηνται λογοι. και ἰδωμ
τι ἀπεκριναντο, ἱνα μη και ἡμεις τοιαυτα ἀποκρινω
μεθα. τι ὐν ἀποκρινομενοι λεγυσιν; ἀνδρειυμεθα, ὁτ
ὀπισω των ἀποςροφων ἡμων πορευσομεθα, και ἑκαςο
τα ἀρεςα της καρδιας αὐτυ της πονηρας ποιησομεν
και ἀν μη ταις λεξεσιν εἰπητε, ὁ δε βιος ὑμων τοιυτο
ῃ, ὡς ἁμαρτανειν, δυναμει λεγετε και ὑμεις δια τω
πονηρων πραξεων, μετα τυς προτρεπτικυς λογυς το
ἀνδρειυμεθα, ὁτι ὀπισω των ἀποςροφων ἡμων πορευ
σομεθα, και ἑκαςος τα ἀρεςα της καρδιας αὐτυ τη
πονηρας ποιησομεν. τι δε το, ὀπισω των ἀποςροφω
ἡμων πορευσομεθα; οἱ ἀρξαμενοι βαλλειν ἐπ' ἀροτρο
την χειρα, και τοις ἐμπροδεν ἐπεκτεινομενοι ἐν τῳ ἀρο
τριᾳν, των δε ὀπισθεν ἐπιλανθανομενοι, ἀπεςραφησαν
τα φαυλα. ἐπαν ὐν τις βαλων ἐπ' ἀροτρον την χειρ
ςραφῃ εἰς τα ὀπισω, ὀπισω των ἀποςροφων αὐτυ πο
ρευσεται· ὀπισω γαρ πορευεται και ἐκεινων ἁ ἀπεςρα
φη, και παλιν δρομει ἐπ' ἐκεινα ἁ καταλελοιπεν ἁμαρ
τηματα. και των ἀκυοντων ὐν ταυτα, εἰτε κατηχυμε
νων καταλιποντων τον ἐθνικον βιον, εἰτε πιςων ἠδε προ

κεκοφο-

nea dicenda forent, ut poſtmodum oſtendat, ſe, quæ fingit bona, dimittere e manibus, ut faciat ipſa mala; ſed fingit mala juxta traditum exemplum, & mala fingens, alio inſuper modo diſpenſat, quam quo explicuimus illud: *Cecidit de manibus meis*, ut, cum ceciderit, etiam fictorum malorum finis neſcio, qualis adveniat.

8. *Avertatur tunc unusquisque a via ſua mala, & meliora facite ſtudia veſtra.* Interdum ſimpliciores dicunt: Beati, qui olim fuere, quoniam audierunt Dominum per Prophetam dicentem, & loquutus eſt eis Dominus. Et nunc per ea, quæ ſcripta ſunt, dicit: *Avertatur unusquisque a via ſua mala.* Idem ipſe Dominus te alloquitur, dicens: *Et meliora facite ſtudia veſtra.* At reſponderunt hi, ad quos cohortationes ad pœnitentiam habitæ ſunt. Videamus, quid reſponderint, ne eadem & nos reſpondeamus. Quid igitur reſpondent? *Confortabimur, quia poſt averſiones noſtras ibimus; & unusquisque placita cordis ſui mali faciemus.* Quod ſi id verbis non dixeritis, vita vero veſtra ejusmodi ſit, ut peccetis, perinde & vos per prava opera poſt cohortationis ſermones dicitis: *Confortabimur, quia poſt averſiones noſtras ibimus; & unusquisque placita cordis ſui mali faciemus.* Quid porro ſibi vult iſtud: *Poſt averſiones noſtras ibimus?* Qui ad aratrum manum ponere cœperunt, & ad ea, quæ antrorſum ſunt, contendunt, quæ autem retro ſunt, obliviſcuntur, ii averſati ſunt mala. Quando igitur quispiam manu ad aratrum poſita ad ea, quæ retro ſunt, ſe converterit, poſt averſiones ſuas ibit: abit enim poſt ea, quæ fuerat averſatus, & recurrit ad ea, quæ reliquerat peccata. Audientium itaque hæc, ſive illi inter catechumenos relicto gentilium vivendi more enumerentur, ſive fideles ſint, qui jam ad ea, quæ antrorſum ſunt, contendendo fecerint progreſſus, ſi vita fuerit prava, nihil aliud dicunt quam:

Poſt

χεκοφότων ἐν τῳ τοις ἐμπροσθεν ἐπεκτεινεσθαι, εἰ βιος γινηται μαχθηρος, ὑδεν ἀλλο λεγουσιν ἡ και το· ὀπισω των ἀποστροφων ἡμων πορευσομεθα, και ἑκαστος τα ἀρεσα τις καρδιας αὐτυ, ὐχ ἁπλως, ἀλλα τις πονηρας ποιησωμεν. ἐστι γαρ καρδια πονηρα, και ἐστι καρδια ἀγαθη. μηδεις ὐ ὀπισω των ἀποστροφων ἑαυτυ πορευεσθω, μηδε τα ἀρεσα τις καρδιας αὐτυ τις πονηρας ποιειτω. δια τυτο προς τις ταυτα ἀποκρινομενυς λεγει κυριος, ἐρωτησατε δη ἐν ἐθνεσι τις ἠκυσε τοιαυτα φρικτα, ἁ ἐποιησε σφοδρα παρθενος Ισραηλ; δοξει δε και ταυτα ἁπλως εἰρηθαι· ἀλλ' ἐαν ἡ ἀπο των ἐθνων ἐκκλησια ὁν δει τροπον ἐπισραφειη προς τον θεον, λεχθησεται, ἐρωτησατε δη ἐν ἐθνεσι· ἀκυσατε ἁ ἐτοιησε φρικτα σφοδρα παρθενος Ισραηλ. βιον γαρ συγκρινομεν ἐκεινων των ἡμαρτηκοτων, τῳ βιῳ των ἐπισρεψαντων και πιστευσαντων, και ἰσομεθα ὁτι ἐκεινοι μεν φρικτα τετοιηκασι τον κυριον τις δοξης ἀποκτειναντες· ὑτοι δε ἐκεινων φρικτα ποιησαντων ἐπεστρεψαν προς αὐτον ὑπερ των ἁμαρτηματων τυ κοσμυ ὑπ' ἐκεινων ἀναιρεθεντα και ἀποθανοντα. ἐρωτησατε ὐν ἐν ἐθνεσι· τις ἠκυσε τριαυτα φρικτα ἁ ἐποιησε σφοδρα παρθενος Ισραηλ;

Μη ἐκλειψουσιν ἀπο πετρας μαθοι, ἡ χιων ἀπο τυ Λιβανυ; ἡ ἐκκλινει ὑδωρ βιαιως ἀνεμῳ φερομενον; ὁτι ἐπελαθετο μυ ὁ λαος μυ, εἰς κενον ἐθυμιασαν, και ἀσθενησουσιν ἐν ταις ὁδοις αὐτων, σχοινυς αἰωνιυς, τυ ἐπιβηναι τριβυς ὐκ ἐχοντας ὁδον εἰς πορειαν, τυ ταξαι την γην αὐτων εἰς ἀφανισμον, και συριγμα αἰωνιον. διαφορας ὑδατων ἐνταυθα εἰρηκε· πρωτον μεν ἐν τῳ, μη ἐκλειψουσιν ἀπο πετρας μασοι; δευτερον δε· ἡ χιων ἀπο Λιβανυ; τριτον δε ἐν τῳ· μη ἐκκλινει ὑδωρ βιαιως ἀνεμῳ φερομενον; ταυτα τα τρια εἰδη των ὑδατων αἱ πηγαι εἰσι των ὑδατων, ἁς ἐπιποθει ἡ ὡμοιωμενη τῃ ἐλαφῳ ψυχη των δικαιων, ὡς ἀν ἑκασον εἰπειν το· ὁν τροπον ἐπιποθει ἡ ἐλαφος ἐπι τας πηγας των ὑδατων, ὑτως ἐπιποθει ἡ ψυχη μυ προς σε ὁ θεος. τις ὐν ἐλαφος γεγενηται πολεμιος τῳ των ὀφεων γενει, μηδεν πασχων ὑπο τυ ἐκ αὐτων, ὡς ἰσορειται περι της ἐλαφυ; τις ὑτως ἐδιψησε θεον, ὡς' ἀν εἰπειν· ἐδιψησεν ἡ

ψυχη

Post aversiones nostras ibimus, & unusquisque placita cordis non simpliciter, sed *mali faciemus.* Est enim cor pravum, & est cor probum. Nemo igitur post aversiones suas eat, neque placita cordis sui faciat. Ideo ad eos, qui hæc respondebant, ait Dominus: *Interrogate nunc in gentibus: quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?* Videbuntur etiam hæc esse dicta simpliciter. Sed cum gentium ecclesia, eo, quo decet, modo conversa fuerit ad Deum, dicetur: *Interrogate nunc in gentibus, audite, quæ fecit horribilia nimis virgo Israel.* Conferamus enim vitam illorum, qui peccaverunt, cum vita eorum, qui conversi sunt, & sciemus, illos quidem horribilia patrasse, Dominum gloriæ occidendo; hos vero, cum illi horribilia patrassent, ad eum fuisse conversos, qui pro peccatis mundi ab illis neci traditus fuerat & interierat. *Interrogate* igitur *in gentibus, quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?*

9. *Numquid deficient de petra ubera, aut nix de Libano? Numquid declinabit aqua violenter sublata vento? Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adoluerunt, & infirmabuntur in viis suis, funiculos sempiternos, ad conscendendum semitas non habentes viam ad iter, ad ponendum terram suam in desolationem, & sibilum sempiternum.* Discrimina aquarum hic retulit: primum quidem his verbis: *Numquid deficient de petra ubera?* Secundum, ubi dicit: *Aut nix de Libano?* Tertium vero, ubi ait: *Numquid declinabit aqua violenter sublata vento?* Tres hæ aquarum species, fontes aquarum sunt, quos justorum anima cervo assimilata desiderat; ita, ut unusquisque dicere possit: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* Quis igitur ut cervus effectus est serpentum generi inimicus, ex eorum veneno nullo, ut de cervo traditur, detrimento accepto? Quis ita Deum sitivit, ut dicat: *Sitivit anima mea ad Deum vivum?*

ψυχη μȣ προς τον θεον τον ζωντα; τις ȣ̓τως ἐδιψησε τȣς μαςȣς της πετρας; ἡ πετρα δε ἠν ὁ χριςος. τις ȣ̓τως ἐδιψησεν ἁγιȣ πνευματος, ὡς᾽ ἀν εἰπειν· ὁν τροπον ἐπιποθει ἡ ἐλαφος ἐπι τας πηγας των ὑδατων, ȣ̓τως ἐπιποθει ἡ ψυχη μȣ προς σε ὁ θεος; ἐαν μη τας τρεις πηγας των ὑδατων διψησωμεν, ȣ̓δεμιαν πηγην των ὑδατων ἑυρησομεν. ἐδοξαν δεδιψηκεναι μιας πηγης των ὑδατων τȣ θεȣ Ιȣδαιοι· ἐπειδη δε ȣ̓κ ἐδιψησαν τον χριςον και το ἁγιον πνευμα, ȣ̓κ ἐχȣσι πιειν ȣ̓δε ἀπο τȣ θεȣ. ἐδοξαν δεδιψηκεναι οἱ ἀπο των αἱρεσεων χριςον Ιησȣν· ἀλλ᾽ ἐπει ȣ̓κ ἐδιψησαν τον πατερα, ὀντα νομȣ και προφητων θεον, δια τȣτο ȣ̓ πινȣσιν ȣ̓δε ἀπο Ιησȣ χριςȣ. οἱ δε ἑνα μεν τηρȣντες θεον, ἐξȣδενȣντες δε τας προφητειας, ȣ̓κ ἐδιψησαν το πνευμα το ἁγιον το ἐν τοις προφηταις. δια τȣτο ȣ̓ πιονται ȣ̓δε ἀπο της πηγης της πατρικης, ȣ̓δε ἀπο τȣ κεκραγοτος ἐν τῳ ἱερῳ και εἰρηκοτος· ἐαν τις διψῃ, ἐρχεσθω προς με, και πινετω. ȣ̓κ ἐκλιπȣσιν ȣ̓ ἀπο πετρας μαςοι. ἀλλ᾽ ἐκεινοι ἐγκατελιπον πηγην ὑδατος ζωης. ȣ̓ πηγη ȣ̓δατος ζωης ἐγκατελιπεν αὐτȣς· και γαρ ἀπ᾽ ȣ̓δενος θεος μακρυνει ἑαυτον, ἀλλ᾽ οἱ μακρυνοντες ἑαυτȣς ἀπ᾽ αὐτȣ ἀπολȣνται· ἐγγιζει μαλλον ὁ θεος τινων, και ἀπαντα τῳ ἐρχομενῳ προς αὐτον. ἡνικα γȣν ὁ υἱος ὁ καταφαγων την ȣ̓σιαν ἐπανηλθεν, ἀπηντησεν αὐτῳ ὁ πατηρ. και ἐπαγγελλεται δια των προφητων λεγων, ἐγγιω αὐτοις ὡς ὁ χιτων τȣ χρωτος αὐτων. θεος γαρ, φησιν, ἐγγιζων ἐγω εἰμι, και ȣ̓χι θεος πορρωθεν, λεγει κυριος. ȣ̓κ ἐκλειψȣσιν ȣ̓ν ἀπο πετρας μαςοι, τα ὑδατα τȣ Ιησȣ, ἡ χιων ἀπο τȣ Λιβανȣ, τα ὑδατα τα πατρικα. και Λιβανος γαρ το θυμιαμα ἱερον ἐςι κατα τον νομον τȣ θεȣ. και προσφερεται ἐπι το θυσιαςηριον Λιβανος διαφανης, ἰσος ἰσῳ. και ὁμωνυμον το ὀρος τȣτο τῳ Λιβανῳ, και ἐςι χιων ἀπο τȣ Λιβανȣ κατερχομενη, ὁν τροπον το ὑδωρ τȣ ἁγιȣ πνευματος, περι ȣ̓ λεγεται, μη ἐκκλινῃ ὑδωρ βιαιως ἀνεμῳ φερομενον; και γαρ ἀνεμῳ φερεται, ȣ̓κ ἐκκλινει, ȣ̓ φευγει το ὑδωρ τȣ ἁγιȣ πνευματος, ἀλλα ἑκαςος ἡμων ἁμαρτανων αὐτος φυγας γινεται τȣ πιειν ἀπο τȣ ἁγιȣ πνευματος.

Οτι

vum? Quis ita ſitivit ubera petræ? *Petra autem erat Chriſtus.* Quis ita ſitivit Spiritum ſanctum, ut dicat: *Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.* Niſi tres hoſce fontes ſitiverimus, nullum aquarum fontem inveniemus. Unicum aquarum fontem Deum ſitire videbantur Judæi; ſed quia Chriſtum & Spiritum ſanctum minime ſitiebant, neque de Deo bibere potuerunt. Videbantur hæretici ſitire Chriſtum Jeſum, ſed quia non ſitiverunt patrem legis ac prophetarum Deum, idcirco nec de Jeſu Chriſto bibunt. Qui autem unum colunt Deum, ſed comtemnunt prophetias, ii non ſitiverunt Spiritum ſanctum, qui loquebatur in prophetis: idcirco neque de paterno fonte bibunt, neque de eo, qui in templo clamabat, & dicebat: *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat.* Non deficiunt igitur de petra ubera, ſed illi dereliquerunt fontem aquæ vivæ. Non fons aquæ vivæ dereliquit ipſos. Etenim a nemine ſe ipſum elongat Deus, ſed qui ſemetipſos elongant ab eo, peribunt. Appropinquat potius ad quosdam Deus, & occurrit venienti ad ſe. Quando itaque filius, qui bona ſua abligurierat, reverſus eſt, occurrit ei pater. Et pollicetur per prophetas, dicens: *Appropinquabo eis quaſi veſtimentum corporis eorum. Deus* enim, inquit, *appropinquans ego ſum, & non Deus de longe, dicit Dominus.* Non deficient igitur de petra ubera, id eſt, aquæ Jeſu, vel nix de Libano, id eſt, aquæ Patris. Etenim libanus thymiama ſecundum legem Dei ſacrum eſt, & ſuper altari libanus offertur lucidus, æqualis æquali. Commune nomen eſt hujus montis, & thuris, eſtque nix de Libano deſcendens quemadmodum aqua Spiritus ſancti, de qua dicitur: *Numquid declinabit aqua violenter ſublata vento?* Etenim vento fertur, non declinabit, non fugit aqua Spiritus ſancti, ſed unusquisque noſtrum, dum peccat, fugit, ne bibat de aqua Spiritus ſancti.

Οτι ἐπελαθετο μου ὁ λαος μου, εἰς κενον ἐθυμιασαν. πας μεν ὁ ἁμαρτανων ἐπιλελησται τυ θεου· ὁ δε δικαιος λεγει, ταυτα παντα ἠλθεν ἐφ' ἡμας, και ου ἐπελαθομεθα σου, ουδε ἠδικησαμεν ἐν τῃ διαθηκῃ σου. κἀκεινος δε ὁ λαος ὀντως ἐπελαθετο του θεου, και εἰς κενον ἐθυμιασε. τι δε το, εἰς κενον ἐθυμιασαν κατανοητεον. τα προσθεν εἰρημενα εἰς τον ψαλμον ρμδ ἐαν ἀναλαβωμεν, νοησομεν τι ἐστι το, εἰς κενον ἐθυμιασαν. ἐν δε ἐν τῳ ψαλμῳ τοιουτον τι εἰρημενον· γενηθητω ἡ προσευχη μου ὡς θυμιαμα ἐνωπιον σου· ἐπαρσις ἡ προσευχη μου συνθετος λεπτης καρδιας ὁτε μη παχυνεται ἡ καρδια ἡμων ἀναπεμπομενη γινεται ὡς θυμιαμα ἐνωπιον του θεου. εἰ ἐν ἡ του δικαιου προσευχη θυμιαμα ἐστιν ἐνωπιον του θεου, ἡ του ἀδικου προσευχη θυμιαμα μεν, τοιουτον δε θυμιαμα, ὡς ἀν λεχθηναι περι αὐτου και του εὐχομενου ἀδικα. εἰς κενον ἐθυμιασαν, οἱον περι Ιωδα γεγραπται· γενηθητω ἡ προσευχη αὐτου εἰς ἁμαρτιαν. ἐκεινος κατα το προσευχεσθαι εἰς κενον ἐθυμιασε. τις δε ὁ εἰς κενον θυμιων, ἐτι μαλλον ἐτως κατανοησωμεν· τρις του ἐνιαυτου, φησιν, ὀφθησεται παν ἀρσενικον σου ἐνωπιον κυριου του θεου σου· ᾧ εὐθεως ἐπιφερεται, οὐκ ὀφθηση ἐνωπιον μου κενος· ὁθεν ὡφθη ὁ νους της γραφης τῳ ὀφθαλμῳ χωρουντι την σαφηνειαν των ἱερων γραμματων. ταυτα μοι ἐν προοιμιῳ εἰρηται, διεγειροντι και ἐγειραντι και ἑαυτον και τους ἀκουοντας ἐπι το προσεχειν τοις ἀναγνωσθεισιν, ἱν' αἰτησωμεν ἐλθειν Ιησουν και ἐπιφανηναι ἡμιν, και διδασκοντα νυν ἡμας τα ἐνταυθα γεγραμμενα.

Προεφητευσεν Ιερεμιας, και ἠκουσε Πασχωρ υἱος Εμμηρ ὁ ἱερευς των λογων της προφητειας. και τοσουτων κατα το εἰκος, ὁσον ἐπι ψιλῃ τῃ ἀκολουθια της προφητειας ἀκηκοοτων Ιερεμιου, ὁ ταχεως ἀναγεγραπται ἀλλος ἀκουσας εἰ μη Πασχωρ. ἐμελησε δε τῃ γραφῃ εἰπειν, και τινος υἱος ἠν, ὁτι Εμμηρ, και ὁτι ἐχρηματιζεν ἱερευς· και ποιαν ταξιν εἰχεν ἐν τῳ λαῳ, ὁτι ἠν καθεζαμενος ἡγουμενος οἰκου κυριου, κατα τον χρονον

Ιερεμιου

10. *Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adoluerunt.* Quicumque peccat, oblitus est Dei: justus autem ait: *Hæc omnia venerunt super nos, & non obliti sumus te, nec injuste egimus in testamento tuo.* At populus ille revera oblitus est Dei, & in vacuum adolevit. Illud porro, *in vacuum adoleverunt*, quid sibi velit, consideremus. Si mente recolamus, quæ nuper in psalmum centesimum quadragesimum dicta sunt, intelligemus, quid sit: *In vacuum adoleverunt.* Erat autem in isto psalmo simile quidpiam: *Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Itaque oratio mea e simplici composita est corde, & cum nostrum cor non induratur, dirigitur sicut incensum in conspectu Dei. Si igitur oratio justi incensum est in conspectu Dei, injusti oratio est quidem incensum, sed ejusmodi incensum, de quo uti & de ipsomet injusto orante dici possit: *In vacuum adoluerunt;* quemadmodum de Juda scriptum est: *Fiat oratio ejus in peccatum.* Ille orando in vacuum adolevit. Quis porro sit is, qui in vacuum adolet, adhuc sic magis intelligamus: *Ter in anno*, inquit, *apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo*, quibus statim subjungitur: *Non apparebis in conspectu mei vacuus.* Unde liquet scripturæ sensus oculo sacrarum litterarum expositionem percipienti. Hæc in procemio dicta sunt mihi, memetipsum excitanti & auditores, ut lectionem attendamus; ut Jesum advenire rogemus, ut appareat nobis, &, quæ hic scripta sunt, modo nos doceat.

11. Prophetavit Jeremias, *& audivit Paschor filius Emmer sacerdos verba prophetiæ.* Etiamsi tot viri, ut ex nuda prophetiæ serie verisimile fit, Jeremiam audierint, nullus tamen alius tam cito memoratur audiisse præter Paschor. Curæ autem fuit scripturæ dicere, cujus filius esset, nempe Emmer; fuisse etiam sacerdotem; item quem ordinem obtineret in populo, fuisse nimirum præfectum domus Domini, eo tem-

Ιερεμιυ προφητευοντος τους λογους τουτους. και ἀναγεγραπται, ὁτι ἀκουσας των λογων της προφητειας ταυτης Παχωρ ἐπαταξε τον Ιερεμιαν, και οὐκ ἠρκεσθη τῳ αὐτον πεπαταχιναι, ἀλλα και ἐβαλλεν αὐτον εἰς τινα καταῤῥακτην. ἐμελησε τῃ γραφῃ εἰπειν και που ἠν ὁ τοπος ὁ καταῤῥακτης, ἐν τῃ πυλῃ του Βενιαμιν· και ὁτι ὁ καταῤῥακτης ἠν ἐν τοπῳ ἐνθα ὑπερωον ἠν· ὑπερωον δε οὐκ ἀλλου τινος ἢ του οἰκου κυριου. ταυτα ἀνεγραψεν ἐπι τῃ προφητειᾳ γεγονεναι το πνευμα το ἁγιον τῳ Ιερεμια· γεγονεναι δε ὑπο του Παχωρ. εἰτα φησι, τῃ ἐπαυριον ὁ Παχωρ ἐξηγαγε τον Ιερεμιαν ἐκ του καταῤῥακτου. και εἰπεν ἐξαχθεις ὁ Ιερεμιας τῳ Παχωρ, ὁτι ὁ κυριος τουτο ὀνομα ἐκαλεσε σε το Παχωρ, ἀλλα ὀνομα σοι τεθειται, ὡς τῳ Ιακωβ Ισραηλ, ὡς τῳ Ἀβραμ Αβρααμ, ὡς τῃ Σαρα Σαῤῥα· οὑτως σοι ὀνομα τεθεικε, μετοικον. και δια τουτο ἐκαλεσε σε, μετοικον, ἐπειδη περ λεγει ὁ κυριος, ἰδου ἐγω διδωμι σε εἰς μετοικιαν συν πασι τισιν; οὐχι γυναικι σου, και υιοις σου, και θυγατρασι σου. ἀλλα συν τοις φιλοις σου. και ἐαν δοθῃς εἰς μετοικιαν, πεσουνται οἱ φιλοι σου μαχαιρᾳ. εἰτα ὡς διαφορας ὑσης τοις πιπτουσιν ἀπο μαχαιρας, ἐαν πεσωσιν ἀπο μαχαιρας ἐχθρων, ἢ ἀπο μαχαιρας ἀλλων, φησι πεσειθαι τους φιλους του βαλοντος τον Ιερεμιαν εἰς τον καταῤῥακτην εἰς μαχαιραν ἐχθρων αὐτου. και οἱ ὀφθαλμοι σου, φησιν, ὀψονται ταυτα προφητευομενα, σε δε και παντα τον Ιουδα δωσω εἰς χειρας βασιλεως Βαβυλωνος. μετα το παθειν ταυτα τους φιλους σου, και μετοικισιν αὐτους εἰς Βαβυλωνα, και κατακοψουσιν αὐτους. τον γαρ βασιλεα Ιουδα, και τους ἀπο Ιουδα, κατακοψουσιν ἐν μαχαιρᾳ. και οὐκετι προσκειται το, ἐχθρων αὐτων, ὡς ἐπι των προτερων, οἱ εἰρηνται φιλοι εἰναι του Παχωρ. εἰτα φησι, και δωσω πασαν την ἰσχυν της πολεως ταυτης, και παντας τους θησαυρους του βασιλεως Ιουδα, και παντας τους πονους της πολεως ταυτης εἰς χειρας ἐχθρων αὐτων, ἱνα οἱ ἐχθροι διαρπασωσι τους θησαυρους, και λαβωσι τα προειρημενα, και ἀγαγωσι τον Ιουδαν και τον βασιλεα αὐτης εἰς Βαβυλωνα. συ δε ὠ Παχωρ, και παντες οἱ κατοικουντες ἐν τῳ οἰκῳ σου πορευσεσθε ἐν αἰχμαλωσιᾳ εἰς Βαβυλωνα,

και

pore, quo propheticos hoſce ſermones proferebat Jeremias. Scriptum item eſt, Paſchor auditis prophetiæ hujus ſermonibus eo proceſſiſſe, ut percuteret Jeremiam, nec ſatis ei fuerit, ipſum percutere, ſed & miſerit in cataractam. Sedulo etiam annotavit ſcriptura, ubinam eſſet iſta cataracta, nempe in porta Benjamin ad ſuperiorem contignationem. Contignatio autem non erat alterius quam domus Domini. Hæc Spiritus ſanctus ſcripſit ob prophetiam contigiſſe Jeremiæ autore Paſchor: deinde ait: *Perendino die Paſchor eduxit Jeremiam de cataracta, & eductus Jeremias dixit Paſchor: Non Paſchor vocavit Dominus nomen tuum*; ſed nomen tibi impoſitum fuit ſicut Jacobo Iſrael, ſicut Abræ Abraham, ſicut Saræ Sarra; ita nomen tibi poſuit *Migrantem.* Et propterea vocavit te *Migrantem, quia hæc dicit Dominus, ecce ego do te in migrationem cum omnibus*, quibus? non uxore tua & filiis tuis, ſed *amicis tuis*, & cum datus fueris in migrationem, *cadent* amici tui *gladio.* Deinde quaſi quidpiam interſit, an, qui gladio cadunt, gladio inimicorum cadant, an aliorum gladio, ait, illius, qui Jeremiam in cataractam miſerat, amicos gladio inimicorum ſuorum caſuros. *Et oculi tui*, inquit, *videbunt* hæc, quæ prædixi: *Te autem & omnem Judam dabo in manus regis Babylonis*, & poſtquam hæc paſſi fuerint amici tui, *etiam migrare facient eos* Babylonem *& trucidabunt.* Regem enim Juda & cæteros a Juda ortos *trucidabunt gladio.* Neque hic appoſitum eſt: *Inimicorum ſuorum*, ſicuti de prioribus, qui Paſchoris amici dicebantur. Deinde ait: *Et dabo omnem fortitudinem civitatis hujus, & omnes theſauros regis Juda, & omnes labores civitatis hujus, in manus inimicorum ſuorum*, ut inimici diripiant theſauros, &, quæ dicta ſunt, capiant, & abducant Judam & regem ejus in Babylonem. *Tu autem o Paſchor, & omnes habitantes in domo tua, ibitis in captivitatem in Babylonem, & ibi*

και ἐκει ἀποθανη, και ἐκει ταφηση συ και παντες οἱ φιλοι σε, οἱς προεφητευσας αὐτοις ψευδη. ἐδει ἐπιτεμειθαι την περικοπην ὁλην, και σαφνισθαι ἀδεπω το νοημα αὐτης το βαθυ, εἰγε χωρησειεν αὐτο· ἀλλα την λεξιν και το ῥητον αὐτη, ὁν και ὁ τυχων ἐπισησας ἐπιμελως τοις γραμμασι, και μη ἐκ παρεργε δυναται κἀν ὑτως νοησαι. τι δη βυλεται ταυτα; ἐνθαδε ὁ ἀγων ἐστι παρασησαι το βυλημα τυτων των γραμματων. και δη ὁμολογω κατ' ἐμαυτον μη δυνασθαι αὐτα διηγησασθαι, ἀλλα δεισθαι ὡς προειπον ἐπιφανειας της δυναμεως Ιησυ καθ' ὁ σοφια ἐστι, καθ' ὁ λογος, καθ' ὁ ἀληθεια, ἱνα ἡ ἐπιφανεια αὐτη ποιηση φως ἐπι τε προσωπε της ψυχης μυ.

Και ἠκυσε Πασχωρ ὁ υἱος Εμμηρ ὁ ἱερευς· (και ὑτος ἠ καθεζαμενος ἡγυμενος οἰκυ κυριυ·) τε Ιερεμιυ τε προφητευοντος τας λογυς τυτυς, και ἐπαταξεν αὐτον, και τα ἑξης. εἰχον και οἱ ἐπαοιδοι των Αἰγυπτιων ῥαβδυς, τας βυλομενας την Μωυσεως διαβαλειν, και Ααρων, ὡς ὐκ ὐσας ἀπο θευ. ἀλλα ἀνατρεπεσι τας των σοφιςων και ἐπαοιδων αἱ ἀπο θευ· κατεπιεν αὐτας ἡ τυ Ααρων. ἡρκει γαρ προς τυτο αὐτη, και χωρις της Μωϋσεως ῥαβδυ. ἐπαταξε τοινυν Ιερεμιαν τον προφητην ὁ Πασχωρ, και μετα βριθυς. προσκειται και το· τον προφητην. ἐνθαδε μεν ὐν ὁ παταξας τον Ιερεμιαν, τον προφητην ἐπαταξεν. ἀναγεγραπται δε ὁτι ἐν ταις παξεσιν ἐπαταξε τις τον Παυλον ὑπο Ἀνανιυ τυ ἀρχιερεως κελευσθεις. διο εἰρηκεν ὁ Παυλος· τυπτειν σε μελλει ὁ Θεος, τοιχε κεκονιασμενε· και μεχρι νυν ὑπο παρανομυ ἀρχιερεως λογυ προσασσομενοι Εβιωναιοι τυπτυσι τον ἀποσολον Ιησυ χριςυ λογοις δυσφημοις. και Πάυλος φησι προς τον τοιυτον λογον ἀρχιερεα το· τυπτειν σε μελλει ὁ Θεος. και ἐςιν ὁ τοιυτος ἀρχιερευς ἐξ ἐπιπολης ὡραιος, και τοιχος κεκονιασμενος, ἐσωθεν γεμων ὀςεων νεκρων, και πασης ἀκαθαρσιας. τι δε λεγω περι Παυλυ και Ιερεμιυ; αὐτος μυ ὁ κυριος Ιησυς χριςος φησι, τον νωτον μυ ἐδωκα εἰς μασιγας, τας δε σιαγονας μυ εἰς ῥαπισματα, το δε προσωπον μυ ὐκ ἀπεςρεψα ἀπο αἰσχυνης ἐμπτυσματων· ταυτα οἱ ἀκεραιοι ἰσασιν ἐπι τον τοτε

μονον

morieris, & ibidem sepelieris tu & omnes amici tui, quibus prophetasti falsa. Tota hæc sectio dividenda fuit, neque primum oportuit profundum ejus sensum, si capimus ipsum, declarari, sed litteralem, quem quivis facile intelligere poterit, modo animum advertat, nec obiter percurrat. Quid igitur hæc sibi volunt? Hic labor est harum litterarum sensum aperire, fateorque eis exponendis meas vires esse impares, & egere, ut supra dixi, præsenti auxilio virtutis Jesu, qua sapientia & verbum ac veritas est, ut ipsius præsentia lucem infundat in faciem animæ meæ.

12. *Et audivit Paschor filius Emmer sacerdos, (& hic constitutus erat præfectus domus Domini) Jeremiam prophetantem sermones istos, & percussit eum*, &c. Habebant etiam Ægyptiorum incantatores virgas, quæ Moysis & Aaronis virgis invidiam conflare volebant, quasi ex Deo non essent. Sed quæ Dei sunt, evertunt illas, quæ sophistarum & incantatorum erant. Deglutivit eas virga Aaron: ad hoc enim ipsa satis erat, etiam sine virga Moysis. *Percussit* igitur *Jeremiam Paschor*, idque graviter. Et additum est: *Prophetam.* Hic igitur, qui Jeremiam percussit, prophetam percussit. In Actibus apostolorum scriptum est, jussu Ananiæ sacerdotum principis Paulum fuisse a quodam percussum: quocirca Paulus dixit: *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Et hodie sacerdotum principis, impiæ nempe suæ mentis jussu Ebionæi Apostolum Jesu Christi maledictis verberant, & Paulus ad ejusmodi principem sacerdotum, eorum nempe impiam mentem ait: *Percutiet te Deus.* Et est istiusmodi princeps sacerdotum in superficie speciosus & paries dealbatus, intus vero mortuorum ossibus, omnique immunditia plenus. Quid autem de Paulo & Jeremia loquor? Ipse meus Dominus Jesus Christus ait: *Dorsum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad alapas, & faciem meam non averti ab opprobriis sputorum.* Hæc

μονον καιρον, ὁτε ἐμαστιγωσεν αὐτον ὁ Πιλατος, ὁτε ἐβουλευσαντο κατ' αὐτυ Ιυδαιοι. ἐγω δε βλεπω τον Ιησυν καθ' ἡμεραν διδοντα τον νωτον αὐτυ εἰς μαστιγας. εἰσιλθε εἰς τας των Ιυδαιων συναγωγας, και ἰδε τον Ιησυν ὑπ' αὐτων τη γλωσση της βλασφημιας μαστιγυμενον. ἰδε τυς ἀπο των ἐθνων συναγομενυς, βυλευομενυς κατα χρισιανων, τινα τροπον λαμβανυσι τον Ιησυν. κἀκεινος τον ἑαυτυ νωτον δἰδωσιν εἰς μαστιγας. κατανοει ὑβριζομενον τον τυ θευ λογον κακολογυμενον, μισυμενον ὑπο των ἀπιστων. ὁρα ὁτι τας συναγογας ἐδωκεν εἰς ῥαπισματα· και διδαξας, ὁτι ἐαν τυπτη τις σε εἰς την σιαγονα, στρεψον και την ἀλλην, αὐτος αὐτο ποιει. τοσυτυ αὐτον ῥαπιζυσι, και μαστιγυσι, και σιωπα, και ὐ λαλει. ἀναγεγραπται γαρ μη λαλων ἐν τω μαστιγυσθαι. και το προσωπον μεχρι τυ δευρο Ιησυς ὐκ ἀπεστρεψεν ἀπο αἰσχυνης ἐμπτυσματων. τις των ἐξευτελιζοντων την διδασκαλιαν ὐχι οἱονει ἐμπτυει μεχρι τυ δευρο τω Ιησυ ἀνεχομενω;

Η ἀκολυθει τω πεπαταχθαι τον προφητην, δικησασθαι τυς παταχθεντας, ὡς φερ εἰπειν τον ἀποστολον, και εἰ τις ἀλλος πεπατακται, παρασκευασαι και τα περι αὐτον τον Ιησυν. ἐπαταξεν ὐν Πασχωρ τον Ιερεμιαν τον προφητην, και ἐβαλεν αὐτον εἰς τον καταῤῥακτην, ὁς ἠν ἐν τη πυλη Βενιαμιν. τυ ὑπερωυ τυ Βενιαμιν ὁ καταῤῥακτης ἠν· τυ Βενιαμιν κληροδοσια ἐστιν Ιερυσαλημ, ἐν ᾗ ὁ ναος τυ θευ των θειων ἀναγνωσματων, ὡς ἐυρησεις ἐκ της ἀναγεγραμμενης κληροδοσιας ἐν τη τυ Ναυη. ἐπει ὐν ὁ ναος ἠν ἐν τη κληροδοσια τυ Βενιαμιν, ὁς ἑρμηνευεται υἱος δεξιας (ὐδεν γαρ ἐστιν ἀριστερον περι τον ναον τυ θευ) δια τυτο ὑτος βαλλει εἰς τον καταῤῥακτην, ὁς ἠν ἐν πυλη Βενιαμιν τυ ὑπερωυ ἐν οἰκῳ κυριυ. ἐβαλε τον προφητην εἰς τον καταῤῥακτην. και ἡμεις παρακαλωμεν, ἱνα λαβοντες νυν τον Ιερεμιαν εἰς το ὑπερωον ἀναβιβασωμεν ἐν οἰκῳ κυριυ. ὑπερωον δε τον νυν ὑψηλον και ἐπηρμενον δειζω της γραφης, ὁτε μαρτυρει τοις ἁγιοις, ὁτι

ἐκ

ſimpliciores illo tantum tempore accidiſſe opinantur, cum flagellavit eum Pilatus, cum Judæi adverſus eum conſilium inierunt; ego autem Jeſum video dorſum ſuum quotidie ad flagella dantem. Ingredere in Judæorum ſynagogas, & vide, Jeſum ab ipſis ore maledico dilaniari. Vide gentiles congregatos, conſilium ineuntes adverſus Chriſtianos, quo pacto Jeſum capiant. Et ipſe dorſum ad flagella præbet. Conſidera verbum Dei maledictis laceſſitum, odio habitum ab infidelibus, vide, ut maxillas dederit ad alapas; & cum docuerit, ut, ſi quis te percuſſerit in una maxilla, obvertas illi & alteram, id ipſum ipſe faciat. Tot ſunt, qui ipſum alapis percutiant & flagellent, & ſilet, & non loquitur; ſcriptum eſt enim, ipſum in flagellis ſilere, & faciem usque modo non avertit a contumelia ſputorum. Quis eorum, qui doctrinam ejus contemnunt, usque in hanc diem quodammodo non conſpuit Jeſum, hæc tolerantem?

13. Jam reſtat, ut poſt Prophetæ percuſſionem, de aliis percuſſis diſſeramus, verbi gratia de Apoſtolo, & ſi quis alius percuſſus eſt, nec non de iis, quæ paſſus eſt Jeſus. *Percuſſit* itaque *Paſchor Jeremiam prophetam, & miſit eum in cataractam, quæ erat in porta Benjamin.* In ſuperiore contignatione Benjamin erat cataracta. Ad Benjamin hereditatem pertinet Jeruſalem, in qua templum Dei divinis lectionibus deputatum, ut manifeſtum fiet, ſi percurras ea, quæ in libro Nave de ſortitione terræ ſcripta ſunt. Quoniam igitur templum erat in hereditate Benjamin, qui interpretatur filius dextræ; nihil enim ſiniſtrum eſt circa templum Dei, ideo hic mittit *in cataractam, quæ erat in porta Benjamin contignationis ſuperioris in domo Domini.* Miſit Prophetam in cataractam. Precemur & nos, ut aſſumtum Jeremiam evehamus in partem ſuperiorem domus in domo Domini. Partem porro

εἰς τα ὑπερῳα τυς προφητας ὑπεδεξαντο. ἐν τῃ τριτῃ των βασιλειων ἀναγεγραπται χηρα ὑποδεξαμενη τον Ηλιαν τον προφητην ἐν Σαρεφθα της Σιδωνιας, ἥτις εἰς το ὑπερῳον αὐτης ἐξενισε τον προφητην. και ἐν τῃ τεταρτῃ ἡ τον Ελισσαιον ὑποδεξαμενη, εὐτρεπισεν αὐτῳ οἰκον εἰς το ὑπερῳον. ὁ δε ἁμαρτωλος Οχοζιας ἐπεσεν ἀπο τυ ὑπερῳυ. και σοι δε Ιησυς ἐντελλεται μη καταβαινειν ἐκ τυ δωματος. ὁταν γαρ, φησι, ταδι και ταδε γενηται, τοτε ὁ ἐπι τυ δωματος μη καταβατω ἀραι τα ἐκ της οἰκιας αὐτυ. ὁ ἐν τοις ἀιωγμοις φευγων, ὐχι εἰς δωμα μη ἀναβαινετω, ἀλλ' ἐκ τυ δωματος μη καταβαινετω ἀραι τα ἐκ της οἰκιας αὐτυ. καλον ὐν ἐν ὑπερῳοις εἰναι, καλον ἐν δωμασιν εἰναι, και ἀνω πυ τυγχανειν. και οἱ θαυμασιοι δε ἀποστολοι, ὡς ἐν ταις πραξεσιν ἀναγεγραπται αὐτων, ἡνικα ἐπι το αὐτο ὀντων αὐτων ἐσχολαζον ταις εὐχαις και τῳ λογῳ τυ θευ, ἐν ὑπερῳῳ ἦσαν. και ἐπει ἦσαν ἐν ὑπερῳῳ, ὐκ ἦσαν κατω. δια τυτο ὠφθησαν αὐτοις διαμεριζομεναι γλωσσαι ὡσει πυρος. ἀλλα και Πετρος ἡνικα ἀνεβη εἰς το δωμα· και εἰ μη ἀναβεβηκει εἰς το δωμα, ὐκ ἀν εἰδεν ἐξ ὑρανυ καταβαινον σκευος ὡς ὀθονην τεσσαρσιν ἀρχαις καθιεμενον ἐκ τυ ὑρανυ. ἀλλα και ἡ τας ἐλεημοσυνας ποιησασα Ταβιθα, ἥτις ἑρμηνευομενη λεγεται Δορκας, κατω ὐκ ἦν, ἀλλ' ἐν τῳ ὑπερῳῳ, ὁπυ ἀναβας Πετρος ἀνεζησεν αὐτην ἀπο των νεκρων. ἀλλα και Ιησυς ταυτην την ἑορτην ἡς το συμβολον ποιυμεν το πασχα, μελλων ἑορταζειν μετα των μαθητων, πυνθανομενων αὐτων· πυ θελεις ἑτοιμασομεν σοι το πασχα; εἰπε, πορευομενοις ἀπαντησει ὑμιν ἀνθρωπος κεραμιον ὑδατος βασαζων, ἐκεινῳ ἀκολυθησατε. ἐκεινος ὑμιν δειξει ἀνωγεον μεγα, ἐστρωμμενον, σεσαρωμενον, ἑτοιμον, ἐκει ἑτοιμασατε. ὐδεις ὐν το πασχα ποιων ὡς Ιησυς βυλεται, κατω ἐστι τυ ἀνωγειυ. ἀλλα εἰ τις ἑορταζει μετα τυ Ιησυ, ἀνω ἐστιν ἐν ἀνωγεῳ μεγαλῳ, ἐν ἀνωγεῳ σεσαρωμενῳ, ἐν ἀνωγεῳ κεκοσμημενῳ και ἑτοιμῳ. ἐαν δε ἀναβῃς μετ' αὐτυ ἱνα ἑορτασης το πασχα, δωσι σοι και τον ἀρτον της εὐλο-

γιας

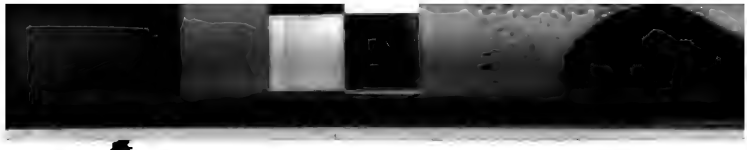

ſuperiorem domus, ſenſum eſſe ſublimem & excelſum, oſtendam e ſcriptura, ubi de ſanctis teſtatur, prophetas ab ipſis fuiſſe in ſuperiore domus parte exceptos. In libro tertio Regum ſcriptum eſt, viduam in Sarephta Sidoniæ Eliam prophetam in ſuperiori domus parte excepiſſe; & libro quarto, quæ Eliſæum ſuſcepit, habitaculum ipſi præparavit in ſuperiori domus parte. Peccator vero Ochozias e ſuperiori parte lapſus eſt, & tibi Jeſus præcipit, ut ex tecto non deſcendas. Etenim, inquit, cum hæc & illa evenerint, *tunc, qui in tecto eſt, non deſcendat, tollere, quæ in domo ſua ſunt.* Qui perſecutionum tempore fugit, ei non vetitum eſt, ne in tectum aſcendat, ſed ne deſcendat, de tecto tollere, quæ in domo ſua ſunt. Bonum eſt igitur, in ſuperiori domus parte eſſe, bonum, in tectis verſari, & celſiora incolere. Quin & admirandi apoſtoli, ut in Actibus eorum legimus, cum in unum locum congregati, orationibus verboque divino vacabant, in ſuperiori domus parte erant, in qua cum eſſent, infra non erant; ideoque *apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis.* Et Petrus, quando preces Deo fundebat, *aſcenderat in ſuperiora*, quo ni aſcendiſſet, nunquam vidiſſet e cœlo deſcendens vas, quaſi linteum e cœlo quatuor initiis demiſſum. Sed & ilia, quæ eleemoſynas faciebat *Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas*, infra non erat, ſed in ſuperiori domus parte, ad quam aſcendens Petrus ipſam a mortuis ſuſcitavit. Ipſe etiam Jeſus ſolemnitatem hanc, cujus ſymbolum agimus, Paſcha una cum diſcipulis celebraturus, interrogatus ab illis: *Ubi vis paremus tibi Paſcha?* dixit: *Euntibus vobis occurret homo lagenam aquæ bajulans, ſequimini eum, ipſe oſtendet vobis cœnaculum grande ſtratum, ſcopis mundatum, paratum, ibi parate.* Nemo igitur Paſcha celebrans, ut Jeſus vult, infra cœnaculum eſt, ſed ſi quis celebrat cum Jeſu, ſuperius eſt in cœnaculo magno, in

γιας το σωμα ἑαυτυ, και το αἱμα ἑαυτυ χαριζεται. δια τυτο παρακαλημεν ὑμας, ἀναβαινετε εἰς ὑψος, αἰρετε εἰς ὑψος τας ὀφθαλμυς ὑμων. καμοι δε ἐαν διδασκω τον θειον λογον, φησιν ὁ λογος, ἐπ' ὀρος ὑψηλον ἀναβηθι ὁ εὐαγγελιζομενος Σιων· ὑψωσον ἰσχυϊ την φωνην συ ὁ εὐαγγελιζομενος Ιερυσαλημ. ὑψωσατε, μη φοβεισθε. ταυτα δια τον Πασχωρ, ὁτι παρακειμενυ ὑπερωυ ἐν τῳ οἰκῳ κυριυ, ἐν πυλῃ Βενιαμιν, ὐκ εἰς το ὑπερωον ἀνεβιβασε τον προφητην, ἀλλα ἐβαλεν αὐτον εἰς τον καταῤῥακτην κατω.

Και ἐγενετο τῃ ἐπαυριον, και ἐξηγαγε Πασχωρ τον Ιερεμιαν ἐκ τυ καταῤῥακτυ. ὠ κυριε Ιησυ παλιν ἠκει, σαφηνιζε μοι και ταυτα, και τοις ἐληλυθοσιν ἐπι την πνευματικην τροφην. πως τῃ ἐπαυριον ἐξαγει αὐτος τον Ιερεμιαν ἐκ τυ καταῤῥακτυ; ὁσον μεν γαρ ἐνεσηκεν ἡ σημερον ἡμερα (σημερον δε ἐστι πας ὁ ἀιων) εἰς τον καταῤῥακτην κατω βαλλει τον προφητην ὁ ἁμαρτωλος· ἐαν δε πεσηται ἡ ἐνεσωσα ἡμερα, και ἡ αὐριον ἐλθῃ, τοτε αὐτον ἐξαγει μετανοησας ἀπο τυ καταῤῥακτυ. ἐπα λεγει αὐτῳ ὁ Ιερεμιας, ἁ πεισεται ὁ Πασχωρ. τι λεγει αὐτῳ; ὐ Πασχωρ ἐκαλεσε το ὀνομα συ, ἀλλ' ἡ μετοικον. διοτι ταδε λεγει κυριος. μελλει μετοικιζεσθαι κατα την ἀξιαν των ἁμαρτηματων ὁ Πασχωρ ὐτος εἰς Βαβυλωνα, ὐ μονος, ἀλλα και μετα των φιλων αὐτυ. παραδιδοται γαρ τῳ Ναβυχοδονοσορ, και εἰς την συγχυσιν ἀπεισι, και κολαζεται ἐπι τοις ἁμαρτημασιν αὐτυ, ἐπει ἐβαλε τον προφητην εἰς τον καταῤῥακτην. τινες ὐν οἱ φιλοι τυ Πασχωρ τυ ἐπωνυμυ της μελανιας τυ σωματος; παντες οἱ τυς λογυς αὐτυ παραδεξαμενοι συμμελανωθεντες τῳ σωματι αὐτυ τῳ μεμελανωμενῳ, οἱ δογματα μελανοτητος παραδεξαμενοι. και πεσυνται μαχαιρᾳ ἐχθρων αὐτων. οἱ ἐπι των κολασεων τεταγμενοι, ὐτοι εἰσιν οἱ τας μαχαιρας ἐχοντες, και ποιυντες πιπτειν αὐτυς· περι ὡν ὁ λογος προφητευει, και φησι, και οἱ ὀφθαλμοι συ ὀψονται. ταυτα, φησι, τα προφητευ-

μενα

cœnaculo ſcopis mundato, in cœnaculo exornato & parato. Si aſcenderis cum eo, ut Paſcha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus ſuum, & ſanguinem ſuum præbet. Ideo adhortamur vos, aſcendite in ſublime, levate in altum oculos veſtros. Quin & mihi divinum docenti verbum, dicitur: *Super montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem: exaltate, nolite timere.* Et hæc quidem propter Paſchor, quia, cum eſſet cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, ſed infra miſit eum in cataractam.

14. *Et factum eſt, cum illuxiſſet in craſtinum, & eduxit Paſchor Jeremiam de cataracta.* Domine Jeſu, rurſus adſis: hæc etiam mihi ediſſere & his, qui ad ſpiritualem cibum acceſſerunt. Quo pacto, cum illuxiſſet in craſtinum, educit ipſe Prophetam de cataracta? Donec hodierna dies perdurat, (hodie quippe pro toto hoc ſæculo accipitur) infra in cataractam Prophetam demittit peccator; ubi præſens dies deſierit, & craſtina illuxerit, tunc pœnitentia ductus ipſum educit de cataracta. Poſt hæc dicit ei Jeremias, quid Paſchor paſſurus ſit. Quid ei dicit? *Non Paſchor vocavit nomen tuum, ſed Migrantem, quia hæc dicit Dominus.* Futurum eſt, ut pro peccatorum ſuorum meritis in Babylonem migret hic Paſchor, non ſolus, ſed cum amicis ſuis: traditur enim Nabuchodonoſori, & in confuſionem abit, & pro peccatis ſuis punitur, quia Prophetam detruſit in cataractam. Quinam igitur ſunt amici Paſchoris, qui ab oris nigredine nomen traxit? Omnes, qui illius ſermones oris nigredine ſimul nigrefacti amplexati ſunt, & nigroris dogmata receperunt. *Et cadent in gladio inimicorum ſuorum.* Qui tormentis inferendis præpoſiti ſunt, hi gladios gerunt, efficiuntque, ut illi corruant, de quibus Propheta ait: *Et oculi tui videbunt*; hæc nimirum,

γιας το σωμα ἑαυτῦ, και το αἱμα ἑαυτῦ χαριζεται. διατυτο παρακαλημεν ὑμας, ἀναβαινετε εἰς ὑψος, αἰρετε εἰς ὑψος τας ὀφθαλμας ὑμων. κἀμοι δε ἐστι διδασκω τον θειον λογον, φησιν ὁ λογος, ἐπ' ὀρος ὑψηλον ἀναβηθι ὁ εὐαγγελιζομενος Σιων· ὑψωσοντι ἰσχυϊ την φωνην σε ὁ εὐαγγελιζομενος Ιερυσαλημ. ὑψωσατε, μη φοβεισθε. ταυτα δια τον Πασχωρ, ὁτι παρακειμενος ὑπερω ἐν τῳ οἰκῳ κυριε, ἐν πυλῃ Βενιαμιν, ὐκ εἰς το ὑπερωον ἀνεβιβασε τον προφητην, ἀλλα ἐβαλεν αὐτον εἰς τον καταῤῥακτην κατω.

Και ἐγενετο τῃ ἐπαυριον, και ἐξηγαγε Πασχωρ τον Ιερεμιαν ἐκ τε καταῤῥακτε. ὠ κυριε Ιησυ παλιν νικι, σαφηνιζε μοι και ταυτα, και τοις ἐληλυθοσιν ἐπι τῃ πνευματικην τροφην. πως τῃ ἐπαυριον ἐξαγει αὐτος τον Ιερεμιαν ἐκ τε καταῤῥακτε; ὁσον μεν γαρ ἐνεστηκεν ἡ σημερον ἡμερα (σημερον δε ἐστι πας ὁ τος ὁ αἰων) εἰς τον καταῤῥακτην κατω βαλλει τον προφητην ὁ ἁμαρτωλος· ἐαν δε πεσηται ἡ ἐνεστωσα ἡμερα, και ἡ αὐριον ἐλθῃ, τοτε αὐτον ἐξαγει μετανοησας ἀπο τε καταῤῥακτε. εἰτα λεγει αὐτῳ ὁ Ιερεμιας, ἀ πεισεται ὁ Πασχωρ. τι λεγει αὐτῳ; ὀ Πασχωρ ἐκαλεσε το ὀνομα σε, ἀλλ' ἡ μετοικον. διοτι ταδε λεγει κυριος. μελλει μετοικιζεσθαι κατα την ἀξιαν των ἁμαρτηματων ὁ Πασχωρ ὁτος εἰς Βαβυλωνα, ὀ μονος, ἀλλα και μετα των φιλων αὐτε. παραδιδοται γαρ τῳ Ναβυχοδονοσορ, και εἰς την συγχυσιν ἀπεισι, και κολαζεται ἐπι τοις ἁμαρτημασιν αὐτε, ἐπει ἐβαλε τον προφητην εἰς τον καταῤῥακτην. τινες ὐν οἱ φιλοι τε Πασχωρ τε ἐπωνυμε της μελανιας τε σωματος; παντες οἱ τες λογες αὐτε παραδεξαμενοι συμμελανωθεντες τῳ σωματι αὐτε τῳ μεμελανωμενῳ, οἱ δογματα μελανοτητος παραδεξαμενοι. και πεσυνται μαχαιρᾳ ἐχθρων αὐτων. οἱ ἐπι των κολασεων τεταγμενοι, ὁτοι εἰσιν οἱ τας μαχαιρας ἐχοντες, και ποιυντες πιπτειν αὐτες· περι ὡν ὁ λογος προφητευει, και φησι, και οἱ ὀφθαλμοι σε ὀψονται. ταυτα, φησι, τα προφητευ-

μενα

cœnaculo ſcopis mundato, in cœnaculo exornato & parato. Si aſcenderis cum eo, ut Paſcha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus ſuum, & ſanguinem ſuum præbet. Ideo adhortamur vos, aſcendite in ſublime, levate in altum oculos veſtros. Quin & mihi divinum docenti verbum, dicitur: *Super montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem: exaltate, nolite timere.* Et hæc quidem propter Paſchor, quia, cum eſſet cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, ſed infra miſit eum in cataractam.

14. *Et factum eſt, cum illuxiſſet in craſtinum, & eduxit Paſchor Jeremiam de cataracta.* Domine Jeſu, rurſus adſis: hæc etiam mihi ediſſere & his, qui ad ſpiritualem cibum acceſſerunt. Quo pacto, cum illuxiſſet in craſtinum, educit ipſe Prophetam de cataracta? Donec hodierna dies perdurat, (hodie quippe pro toto hoc ſæculo accipitur) infra in cataractam Prophetam demittit peccator; ubi præſens dies deſierit, & craſtina illuxerit, tunc pœnitentia ductus ipſum educit de cataracta. Poſt hæc dicit ei Jeremias, quid Paſchor paſſurus ſit. Quid ei dicit? *Non Paſchor vocavit nomen tuum, ſed Migrantem, quia hæc dicit Dominus.* Futurum eſt, ut pro peccatorum ſuorum meritis in Babylonem migret hic Paſchor, non ſolus, ſed cum amicis ſuis: traditur enim Nabuchodonoſori, & in confuſionem abit, & pro peccatis ſuis punitur, quia Prophetam detruſit in cataractam. Quinam igitur ſunt amici Paſchoris, qui ab oris nigredine nomen traxit? Omnes, qui illius ſermones oris nigredine ſimul nigrefacti amplexati ſunt, & nigroris dogmata receperunt. *Et cadent in gladio inimicorum ſuorum.* Qui tormentis inferendis præpoſiti ſunt, hi gladios gerunt, efficiuntque, ut illi corruant, de quibus Propheta ait: *Et oculi tui videbunt*; hæc nimirum,

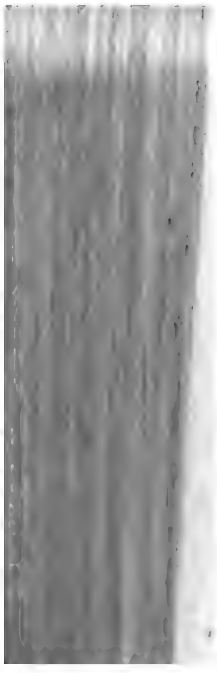

νιαμιν, ὐκ εἰς το ὑπ
ἀλλα ἐβαλεν αὐτον εἰ

Και ἐγενετο τη ἐπα
Ιερεμιαν ἐκ τυ καταῤῥ
σαφνιζε μοι και ταυτα
πνευματικην τροφην. π
Ιερεμιαν ἐκ τυ καταῤῥαχ
μερον ἡμερα (σημερον δ
καταῤῥαχτην κατω βαλ
ἐαν δε πεσηται ἡ ἐνεςωσα
τε αὐτον ἐξαγει μετανοη
λεγει αὐτῳ ὁ Ιερεμιας, ἀ
αὐτῳ; ὲ Πασχωρ ἐκαλε
κον. διοτι ταδε λεγει κυρι
την ἀξιαν των ἁμαρτηματ
λωνα, ὲ μονος, ἀλλα κα
ραδιδοται γαρ τῳ Ναβυχ
σιν ἀπειστ, και κολαζεται
ἐπει ἐβαλε τον προφητην ε
οἱ φιλοι τυ Πασχωρ τυ ἐπ

cœnaculo ſcopis mundato, in cœnaculo exornato & parato. Si aſcenderis cum eo, ut Paſcha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus ſuum, & ſanguinem ſuum præbet. Ideo adhortamur vos, aſcendite in ſublime, levate in altum oculos veſtros. Quin & mihi divinum docenti verbum, dicitur: *Super montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem: exaltate, nolite timere.* Et hæc quidem propter Paſchor, quia, cum eſſet cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, ſed infra miſit eum in cataractam.

14. *Et factum eſt, cum illuxiſſet in craſtinum, & eduxit Paſchor Jeremiam de cataracta.* Domine Jeſu, rurſus adſis: hæc etiam mihi ediſſere & his, qui ad ſpiritualem cibum acceſſerunt. Quo pacto, cum illuxiſſet in craſtinum, educit ipſe Prophetam de cataracta? Donec hodierna dies perdurat, (hodie quippe pro toto hoc ſæculo accipitur) infra in cataractam Prophetam demittit peccator; ubi præſens dies deſierit, & craſtina illuxerit, tunc pœnitentia ductus ipſum educit de cataracta. Poſt hæc dicit ei Jeremias, quid Paſchor paſſurus ſit. Quid ei dicit? *Non Paſchor vocavit nomen tuum, ſed Migrantem, quia hæc dicit Dominus.* Futurum eſt, ut pro peccatorum ſuorum meritis in Babylonem migret hic Paſchor, non ſolus, ſed cum amicis ſuis: traditur enim Nabuchodonoſori, & in confuſionem abit, & pro peccatis ſuis punitur, quia Prophetam detruſit in cataractam. Quinam igitur ſunt amici Paſchoris, qui ab oris nigredine nomen traxit? Omnes, qui illius ſermones oris nigredine ſimul nigrefacti amplexati ſunt, & nigroris dogmata receperunt. *Et cadent in gladio inimicorum ſuorum.* Qui tormentis inferendis præpoſiti ſunt, hi gladios gerunt, efficiuntque, ut illi corruant, de quibus Propheta ait: *Et oculi tui videbunt*; hæc nimirum,

μενα ὀψονται σε οἱ ὀφθαλμοι. και σε και παντα Ιεδα δωσω εἰς χειρας βασιλεως Βαβυλωνος. ὁς ἐαν καταλαβη τε Ιεδα ἑτως ἁμαρτωλος, ὡς ἀξιος ἐινα τε βασιλεως Βαβυλωνος, τετεχι, της συγχυσεως, παραδοθησεται αὐτῳ. και ὁ βασιλευς Βαβυλωνος παραλαμβανει τε ἁμαρτανοντας. βασιλευς δε Βαβυλωνος κατα μεν τη ἱσοριαν, Ναβυχοδονοσορ· κατα δε την ἀναγωγην, ὁ ποιμης. τετῳ δε παραδιδοται ὁ ἁμαρτωλος, ἐπει ἐς ἰν ἁμαρτια ἐχθρος και ἐκδικητης. ὁτι δε αὐτῳ παραδιδοται ὁ ἁμαρτωλος, Παυλος σε διδαξατω, ὁπε μεν λεγων περι ευαγγελιε και Ερμογενης, ὡς παρεδωκα, φησι, τῳ σατανᾳ, ἱνα παιδευθωσι μη βασφημειν· ὁπε δε περι τε πεπορνευκοτος, συναχθεντων ὑμων, και τε ἐμε πνευματος, συν τη δυναμει τε κυριε Ιησε χριςε, κεκρικα παρωδευναι τον τοιετον τῳ σατανᾳ εἰς ὀλεθρον της σαρκος, ἱνα το πνευμα σωθη ἐν τη ἡμερᾳ τε κυριε ἡμων Ιησε χριςε. ὠκεν παραδιδοται ὁ Πασχωρ ἑτος τη τε σωματος μελανια εἰς χειρας τε βασιλεως τε Βαβυλωνος. και μετοικισειν αὐτον εἰς Βαβυλωνα, και κατακοψεσιν αὐτες ἐν μαχαιρᾳ, και δωσω την ἰσχυν πασαν της πολεως ταυτης. εὐχερως εἰπεν ὁτι προφητευεται περι της Ιερεσαλημ ταυτα. παραδεδοται γαρ πασα ἡ ἰσχυς αὐτης, και τα ἐπιφερομενα, τοτε τῳ των Βαβυλωνιων βασιλει. εὐχερες εἰπεν ὁτι προφητευεται ταυτα περι της πολεως ταυτης, ἐν τοις κατα τον σωτηρα χρονοις παραδοθεισης τοις πολεμιοις. και εἰς αἰχμαλωσιαν ἀναπεληλυθασιν οἱ υἱοι της Ιερεσαλημ, και κατεσκαφη ἡ πολις. ἐαν δε ἐξετασης τα πραγματα, και πολιν βλεπης, μη τες λιθες, ἀλλα τες ἀνθρωπες, ὀψει, ὁτι κἀκεινη ἡ Ιερεσαλημ, οἱ ἀνθρωποι παρεδοθησαν εἰς χειρας βασιλεως Βαβυλωνος δια την ἐπι τῳ χριςῳ ἀσεβειαν και ἁμαρτιαν. και συ Ιερεσαλημ εἰ νυν. ἐαν ὠν ἀπειλη τη Ιερεσαλημ νυν ὁ λογος, φαβηθητι, μηποτε συ, ἐαν ἁμαρτανης, Ιερουσαλημ ἡ ἁμαρτωλος, και παραδοσαι, ἱνα μηκετι ὡς Ιερουσαλημ, ἀλλα Βαβυλων γενῃ και συγχυσις, παραλαβοντος σε Ναβυχοδονοσορ τε Βαβυλωνιων βασιλεως. και παντας τες πονες Ιερεσαλημ παραδιδωσι. πως παντας

τες

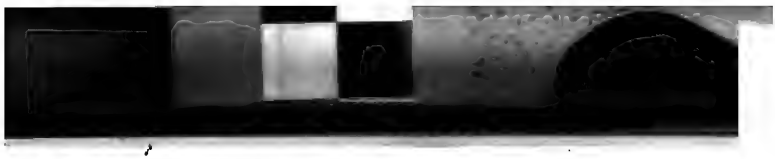

rum, quæ prædicta ſunt, *oculi tui videbunt. Et te & omnem Judam dabo in manus regis Babylonis.* Quicumque ex Juda deprehenſus fuerit ita peccatis involutus, ut dignus ſit rege Babylonis, id eſt, confuſione, tradetur ipſi. Et rex Babylonis peccatores accipit. Porro rex Babylonis ſecundum hiſtoriam quidem eſt Nabuchodonoſor, ſecundum anagogen vero, Malignus. Huic traditur peccator, quia ſimul inimicus eſt & ultor. Quod autem ei peccator tradatur, diſce a Paulo, tum ubi de Phygello & Hermogene ait: *Quos tradidi*, inquit, *Satanæ, ut diſcant non blaſphemare*; tum ubi de inceſto: *Congregatis*, inquit, *vobis, & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Jeſu Chriſti, judicavi tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Itaque traditur Paſchor hic ob oris ſui nigredinem in manus regis Babylonis. *Et migrare facient eum in Babylonem, & trucidabunt eos in gladio: & dabo fortitudinem omnem civitatis hujus.* Proclive eſt dicere hæc ad Jeruſalem ſpectare; omnis enim virtus ejus & quæ adjiciuntur, tunc regi Babyloniorum tradita ſunt. Promptum eſt dicere hæc pertinere ad civitatem, quæ paucis poſt Salvatorem annis tradita eſt inimicis. In captivitatem abducti ſunt filii Jeruſalem, & everſa eſt civitas. Quod ſi rem perpenderis, & in civitate non lapides ſpectaveris, ſed homines, videbis, illam quoque Jeruſalem, homines nempe ob ſuam in Chriſtum impietatem & peccatum traditos eſſe regi Babylonis. Tu quoque Jeruſalem nunc es. Si igitur ejusmodi minæ Jeruſalem nunc jactantur, timeto, ne peccando Jeruſalem fias peccatrix, & tradaris, ut non amplius ſis Jeruſalem, ſed Babylon atque confuſio, Nabuchodonoſoris regis Babyloniorum ſervituti addictus. *Et omnes labores* Jeruſalem tradit. Quomodo omnes labores tradit? Si poſt certamina agonesque

per-

τας πονας παραδιδωσιν; ἐαν μετα το ἀθλησαι και ἀγωνισασθαι παραπεσῃς, και ἁμαρτῃς, παντες οἱ πονοι σε ἐλευθασιν εἰς τας χειρας Ναβυχοδονοσορ. πως παντες οἱ πονοι σε ἀπαχθησονται σοι; ἐαν πεσῃς μετα το πολλα καμειν ὑπερ ἀληθειας, τοσαυτα ἐπαθε τε οἰκι. μαλισα ὁ συνιδοντες ἑαυτοις πολλας πονας ἀνηντλησεναι ὑπερ ἀρετης, ὀφειλωσι φοβεισθαι, μηποτε τας πονας αὐτων, ἁ γενομενων Ιερυσαλημ, παραλαβῃ ἁμαρτιας τινος γενομενης Ναβυχοδονοσορ ὁ της Βαβυλωνος βασιλευς. ἱνα δε σαφεστερον ἰδης, πως τας πονας Ιερυσαλημ ἁμαρτησης παραλαμβανει Ναβυχοδονοσορ, συγχρησομαι τοις ἐν τῳ Ιεζεκιηλ γεγραμμενοις, ἁτινες ἐχουσιν· ὁ δικαιος ὁσπερ ἐαν ἀποστρεψῃ ἀπο των δικαιοσυνων αὐτου, και ποιησῃ παραπτωμα, ἁ μη μνησθησομαι των δικαιοσυνων αὐτου ἁν ἐποιησε. δια τι; πασας γαρ δικαιοσυνας τας μετα πονου γενομενας παραλαμβανει Ναβυχοδονοσορ, και ἀφανιζει Ναβυχοδονοσορ βασιλευς Βαβυλωνος, και πασαν τιμην της Ιερυσαλημ παραλαμβανει, ὁτε ἀνθρωπος γενομενος ἐν τιμῃ ὑπο θεου και ἐν τιμῃ ὢν ἁ συνηκε, και ἡμαρτεν. ἐαν ἁν ἡδη ἐν τιμῃ ὢν και κληθεις εἰς την τιμην, παλιν σεαυτον δια των ἁμαρτηματων ὑβρισῃς, την τιμην της Ιερυσαλημ παραλαμβανει ὁ Βαβυλωνιος βασιλευς· και παντας μεν τους θησαυρους βασιλεως Ιουδα. πλουτει ἡ Ιερυσαλημ, ἀλλ' ἐαν ἁμαρτῃ, τους θησαυρους αὐτης λαμβανει ὁ Βαβυλωνιος. και διαρπωνται αὐτης, και λῃζονται αὐτης, και ἀξουσιν αὐτους εἰς Βαβυλωνα. και συ Πασχωρ, και παντες οἱ κατοικουντες ἐν τῳ οἰκῳ σου πορευσεσθε ἐν αἰχμαλωσια εἰς Βαβυλωνα, κἀκει ἀποθανῃ, κἀκει ταφησῃ. ὁ ἐν συγχυσει καταλαμβανομενος, ἐν Βαβυλωνι ἀποθνησκει. και ὁ ἐναντιως διακειμενος τῳ συνθαπτεσθαι τῳ χριστῳ, ἁτινος ἐν Βαβυλωνι θαπτεται. ἐστιγαρ και ταφηναι μετα χριστου καλως δια του βαπτισματος, κατα το· συνεταφημεν τῳ χριστῳ, και συνανεστημεν αὐτῳ. ὡς μυστηριον ἐστι συνταφηναι τῳ χριστῳ, ἁτινος μυστηριον ἐστι κατα ἀνομιαν γενομενον ἐπι τῳ ἁμαρτωλον ὀντα ταφηναι εἰς Βαβυλωνα. και παντες, φησιν, οἱ φιλοι σου ἐκει ἀπελευσεσθε, οἱς ἐπροφητευσας αὐτοις

ψευδη.

peractos lapsus fueris & peccaveris, omnes labores tui in manus Nabuchodonosor venerunt. Quomodo omnes labores tui abibunt tibi? Si post plurimos pro veritate labores susceptos cecideris, frustra in his desudatum est. Qui pro virtute multos sibi labores exantlatos cognoscunt, ii maxime timere debent, nequando labores eorum in Jerusalem susceptos arripiat rex Babylonis Nabuchodonosor, si in peccatum inciderint. Ut clarius videas, quanam ratione labores peccantis Jerusalem Nabuchodonosor arripiat, afferam, quæ in Ezechiele ita habentur: *Justus si se averterit a justitiis suis, & fecerit delictum, non recordabor justitiarum ejus, quas fecit.* Cur ita? omnes nempe justitias cum labore factas arripit Nabuchodonosor, & delet Nabuchodonoser rex Babylonis, & omnem honorem Jerusalem absumit, quando *homo* in honore collocatus a Deo, *cum in honore esset, non intellexit*, & peccavit. Si igitur jam in honore constitutus, & vocatus ad honorem, rursus peccando te dedecore affeceris, honorem Jerusalem abripit rex Babylonius. *Et omnes thesauros regis Juda.* Opibus affluit Jerusalem, sed si peccaverit, thesauros ejus capit Babylonius. *Et arripient eos, & capient eos, & ducent eos in Babylonem. Et tu Paschor, & omnes habitantes in domo tua, ibitis in captivitatem in Babylonem, & ibi morieris, & ibi sepelieris.* Qui in confusione deprehenditur, in Babylone moritur. Qui non est paratus sepeliri cum Christo, hic in Babylone sepelitur. Licet enim pulchre cum Christo sepeliri in baptismate, juxta illud: *Consepulti sumus cum Christo, & simul resurreximus cum eo.* Sicut mysterium est cum Christo sepeliri, ita non sine iniquitatis mysterio sepelitur peccator in Babylone. *Et omnes*, inquit, *amici tui illuc abibitis, quibus prophetasti eis falsa.* Qui male interpretatur oracula Dei, & propheticos

sermo-

ψευδη. ὁ διηγουμενος κακως τα λογια του θεου, και τους προφητικους λογους βαλλων εις καταρρακτην, προφητευει μεν αυτος, προφητευει δε ψευδη· διηγουμενος γαρ τους τους προφητικους λογους, εαν μεν αληθευη, και αυτος προφητευει, και προφητευει αληθη. ει δε ψευδεται, ψευδοπροφητης εστι, καταψευδομενος των λογων των προφητικων.

Και δη τετελεσται μια περικοπη, ηδη δε και της δευτερας αρξωμεθα. και γαρ εχει πραγματα ευθεως απο της πρωτης λεξεως, α τα τυχοντα. και προσιοντες τη λεξει παλιν αιτησωμεν ημιν τον Ιησουν, και επιφανεστερον τι και λαμπροτερον ημιν αυτον παρακαλεσωμεν, ινα ελθων διδαξη παντας ημας, ποτερον αληθευων ελεγεν ὁ προφητης, ως πρεπει νοειν περι προφητου, η ψευδομενος· ὁ δε θειος λογος περι προφητου αγιου· λεγει δε προς τον θεον· ηπατησας με κυριε, και ηπατηθην. εκρατησας, και ηδυνασθης, εγενομην εις γελωτα, πασαν την ημεραν διετελεσα μυκτηριζομενος· ὁτι πικρω λογω μου γελασομαι αθεσιαν, και ταλαιπωριαν επικαλεσομαι· ὁτι εγενηθη ὁ λογος κυριου εις ονειδισμον εμοι, και χλευασμον πασαν ημεραν. και ειπα· ου μη ονομασω το ονομα κυριου, και ου μη λαλησω ετι επι τω ονοματι αυτου. και εγενετο εν τη καρδια μου ως πυρ φλεγομενον, καιον εν τοις οστεοις μου. και παρειμαι παντοθεν· και ου δυναμαι φερειν, ὁτι ηκουσα ψογον πολλων συναθροιζομενων κυκλωθεν, και λεγοντων δηλονοτι· επισυρητε, και επισυρωμεν επ' αυτω ανδρες φιλοι αυτου. τηρησατε την επινοιαν αυτου ει απατηθησεται. και δυνησομεθα αυτω, και ληψομεθα την εκδικησιν ημων εξ αυτου. αλλα ταυτα εκεινων λεγοντων φησιν ὁ προφητης· και κυριος μετ' εμου ως μαχητης ισχυων. δια τουτο ιδιωξαν, και νοησαι ου δυνανται, ησχυνθησαν σφοδρα, ὁτι ουκ ενοησαν ατιμιας αυτων, αι δι' αιωνος ουκ επιλησθησονται. αυτη η περικοπη η δευτερα του αναγνωσματος. πως ουν λεγει ὁ προφητης, ηπατησας με κυριε, και ηπατηθην; θεος απατα; πως οικονομησω τον λογον απορω· εαν γαρ δια τον θεον και τον λογον αυτου βλεπω τι εις αυτον, οικονομιας δειται γενναιας τα λεχθησομενα. παυσαμενος του απατασθαι λεγει ὁ προφη-

ermones mittit in cataractam, is quidem prophetat, ſed prophetat falſa. Etenim qui explicat propheticos ſermones, ſi ex veritate exponit, ipſe tiam prophetat, & prophetat vera; ſi vero mentitur, falſus propheta eſt, ſermones propheticos deravans.

15. Jam abſoluta eſt prior ſectio, alteram modo uſpicemur. Namque ipſo ſtatim initio difficultates on vulgares continet. Ad litteram animum attenentes, iterum petamus adeſſe Jeſum, ipſumque clalius & manifeſtius advenire precemur, ut veniens mnes nos edoceat, utrum ea, quæ ſequuntur, dierit Propheta vere, prout decet de propheta cogitare; an vero falſa ſcripſerit, quod de propheta ſanto nefas eſt aſſerere. Ait autem ad Deum: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum; obtinuiſti & potuiſti: factus ſum in deriſum, tota die perſeveravi ſubſannatus; quia amaro verbo meo ridebo prævaricationem, & miſeriam invocabo: quia factus eſt ſermo Domini in opprobrium mihi, & in deriſum tota die. Et dixi: Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius. Et factus eſt in corde meo quaſi ignis ardens, urens in oſſibus meis: & diſſolutus ſum undique, & non poſſum ferre: quia audivi vituperationem multorum congregatorum undique*, dicentium videlicet: *Inſultate & inſultemus eum viri amici ejus: obſervate mentem ejus, ſi decipiatur: & prævalebimus ei, & ſumemus vindictam noſtram ex eo.* Quæ cum illi dicerent, addit Propheta: *Dominus autem mecum quaſi bellator fortis. Idcirco perſecuti ſunt, & intelligere non potuerunt, confuſi ſunt valde; quia non intellexerunt ignominias ſuas, quæ per ſæculum non tradentur oblivioni.* Hæc eſt altera pars lectionis. Quomodo igitur Propheta dicit: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum?* Deusne decipit? Quamnam huic ſerioni congruentem expoſitionem tribuam, ignoro. Si enim propter Deum & verbum ejus aliquid in hoc

προφητης, ἠπατησάς με κυριε, και ἠπατήθην. ὡς τις στοιχειωσεως και εἰσαγωγης γεγενημενης αὐτῳ ἐν ἀπατῃ, και μη δυναμενῳ αὐτῳ στοιχειωθηναι και εἰσαχθηναι εἰς θεοσεβειαν, ἱνα ἠκῃ ὑστερον ἐπι το συνηθθηναι της ἀπατης, ἐαν μη προτερον ἀπατηθῃ. ἀρκει δε μοτον παραδειγμα τι εἰπειν χρησιμον εἰς τα προκειμενα. παιδιοις λαλουμεν ἀγοντες τα παιδια, και οὐχ' ὡς τελειοις λαλουμεν. ἀλλ' ὡς παιδιοις δεομενοις της παιδευσεως λαλουμεν αὐτοις, και ἀπατωμεν τα παιδια φοβουντες τα παιδια, ἱνα παυσηται της ἐν παισιν ἀπαιδευσιας, και φοβωμεν τα παιδια ἀπατης λογους λεγοντες δια το ὑποκειμενον τῃ νηπιοτητι αὐτων, ἱνα δια της ἀπατης ποιησωμεν αὐτα φοβηθηναι, και διδασκαλης φοβησαι, και ἀπαγγειλαι, και ποιησαι τα ἐπιβαλλοντα προκοπῃ παιδιων. παντες ἐσμεν παιδια τῳ θεῳ, και δεομεθα ἀγωγης παιδιων. δια τουτο ὁ θεος φειδομενος ἡμων ἀπατα ἡμας και εἰ μη αἰδανομεθα της ἀπατης προκαιρως ἱνα μη ὡς ὑπερβεβηκοτες το νηπιον, μηκετι δι' ἀπατης παιδευωμεθα, ἀλλα δια των πραγματων. ἀλλως το παιδιον εἰς φοβον ἀγεται, ἀλλως το προκοψαν τῃ ἡλικια, και διαβεβηκος την παιδικην ἡλικιαν, εἰ γαρ δυναμαι δι' ἀπατης αὐτο παιδαγωγειν, ἱνα εἰπῃ ὁ ἀπατων θεος· παιδευσω αὐτους ἐν τῃ ἀκοῃ της θλιψεως αὐτων. ἱστορια παραθησομαι, πως ὁ θεος ἐπι σωτηρια ἀπατα, και λεγει τινα, ἱνα παυσηται ὁ ἁμαρτωλος του ποιειν, ὁ ἐποιησεν ἀν, εἰ μη ἠκουσεν τωνδε τινων των λογων. ὁ λεγων, ἐτι τρεις ἡμεραι, και Νινευη καταστραφησεται, ἀληθευων, ἡ ἀπατων ἀπατην ἐπιστρεφουσαν, ἡτις ἐπιστροφη εἰ μη ἐγεγονει, οὐκετι ἀπατη ἠν, ἀλλ' ἠδη ἀληθεια το λεγομενον, και ἠν ἀν ἀκολουθησασα καταστροφῃ τῃ Νινευη. ἠν ἐπι τοις ἀκουσι, ἡ τοις ἀπατηθεισι, και πιστευσασι τοις λεγομενοις, ὡς ἀληθεσιν, ἐνεργετηθηναι, και μη καταστραφηναι· ἡ μη γινομενα ἀληθως τα εἰρημενα, και μη ἀπατηθεισιν, ἀλλα καταλαβουσιν, ὁτι τα εἰρημενα οὐκ ἐσαι, καταφρονησαι των εἰρημενων εἰς ἀπατης, και παθειν, οὐχι το, ὁτι τρεις ἡμεραι,

textu video, quæ dicentur, ſobrie admodum proferenda ſunt. Cum decipi jam deſiiſſet Propheta, dicit: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum*, quaſi ipſis primis rudimentis initiatus, introductusque fuiſſet cum deceptione, neque potuerit initiari, ad pietatemque inſtitui, ut deinde ſeductum ſe agnoſceret, ni prius deciperetur. Satis autem erit aliquod exemplum adferre, quod ad inſtitutum ſermonem conducat. Ut pueros alloquamur, agimus & ipſi pueros, & non tanquam perfectos alloquimur, ſed tanquam pueros diſciplina indigentes. Decipimus pueros terrendo, ut dociles fiant. Terremus pueros deceptionis verbis ad infantilem ætatem accommodatis, ut deceptione metum ipſis incutiamus, poſſintque præceptores eos inſtituere, monere, & ea, quæ ad illorum profectum ſpectant, peragere. Omnes pueri ſumus Deo, & educatione puerorum indigemus. Ideo parcens nobis Deus decipit nos, licet ante tempus deceptos nos non ſentiamus, ne quaſi e pueris exceſſerimus, haud deceptione, ſed rebus ipſis eruditmur. Aliter metus puero injicitur, aliter illi, qui grandior eſt, & ſupra puerilem ætatem: non enim poſſum per deceptionem illum inſtruere, ut dicat decipiens Deus: *Erudiam eos in auditu tribulationis eorum.* Adducam hiſtorias, ut probem, quomodo Deus ad ſalutem decipiat, quædamque proferat, ut deſinat peccator agere, quæ ageret, ni hos & hos ſermones audiiſſet. Qui dicebat: *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur*, vere aut ficte id prænuntiabat, aut deceptione utebatur converſionem operante, quæ converſio, ſi ſubſecuta non fuiſſet, jam nulla erat deceptio, ſed verum erat, quod dicebatur, & ſecuta fuiſſet Ninive everſio. Erat in arbitrio audientium, ſeu deceptorum, & credentium vera eſſe, quæ dicebantur, beneficio affici & non ſubverti; aut ſi verum non erat, quod dicebatur, in poteſtate erat eo-

και Νινευη καταγραφησεται, ἀλλα, τολμω και
γω, πολλω χαλεπωτερα τυ· ἐτι τρεις ἡμεραι,
Νινευη καταγραφησεται. τη γαρ ὑποθεσει ἡμαρτη
εἰ μη μετενοησεισαν Νινευιται, ταχα μεν, ἐτι
ἡμεραι, και Νινευη καταγραφησεται, ἐγενετο. ἀλλ'
ὁτι ὐκ ἐγενετο τοδε, τυτυ χειρον ἐγενετο, πυρι αἰωνιω
ριδιδοντο. δια τυτο ἀλλη κολασις κατα τον νομο
ρηται τοις ὡς παιδιοις παιδαγωγυμενοις· οἰς δε
το πληρωμα τυ χρονυ, ἀλλαι κολασεις ἀναγεγρ
μεναι εἰσιν. συγκρινον τας κατα τον νομον κολα
ἁμαρτωλων ταις κατα το εὐαγγελιον κολασεσιν ἁ
τωλων, ὁψει, ὁτι ἐκεινοι μεν ὡς νηπιοι ἠκουσαν κ
σεων ἐκεινοις νηπιοις ἁρμοζουσων, ἡμεις δε ὡς τε
την ἡλικιαν ἀκουομεν κολασεων χαλεπωτερων. μοιχ
τοτε γεγενηται, ἡ μοιχαλις, ἡ ἀπειλη, ὁ γεεννα
πυρ αἰωνιον, ἀλλα λιθοις λιδοβολησθησεται· λιθοβο
τω, φησιν, αὐτον πασα ἡ συναγωγη. ἐρει ἀπελθ
ἐν τυτοις ἐυρεθεις μοιχος, ἡ ἐν τυτοις ἐυρεθεισα μο
λις· εἰθε και ἐπ' ἐμε ὁ λογος ἐρει· ὁ λαος λιθοι
ἐβαλλε, και μη τετηρημενος ἡμην εἰς το αἰωνιον·
ἐνοχος γαρ εἰς την γεενναν τυ πυρος, ὁ μονον ὁ μοι
ἀλλα και ὁ εἰπων τω ἀδελφω αὐτυ μωρε· εἰ δε ὁ ει
τω ἀδελφω αὐτυ, μωρε, ἐνοχος ἐσαι εἰς την γε
τυ πυρος, ὁ μοιχος τινι ἐνοχος ἐσαι; μειζον τι ζητε
λαςηριον της γεεννης τυ πυρος. και ταχα εἰπoιμι ἀ
ἡ γεεννα των ἀκυσιων, των δυναμενων καθαρθηναι
ὡσπερ δη ἐπι των ἀγαθων των δικαιων ἐπι καρδιαν
ἀνθρωπυ ὐκ ἀνεβη, ἁ ἡτοιμασεν ὁ θεος τοις ἀγαπ
αὐτον· ὑτως ἁ ἡτοιμασε τοις ἁμαρτωλοις τω πορνε
τω μοιχευειν, ἐπι καρδιαν ἀνθρωπυ ὐκ ἀνεβη. εἰ
ἐνοχος γινεται ὁ εἰπων τω ἀδελφω αὐτυ, μωρε· δ
νοτι μειζον ἐσι τυ ἀναβαινοντος ἐπι καρδιαν το ἡμαρ
μενον τοις τα χειρονα ἡμαρτηκοσιν. ἁ δυναμαι δε νοι
μειζον τι γεεννης, ἀλλα μονον πιςευω, ὁτι μειζον τι
γεεννης, το ἡτοιμασμενον τοις μοιχευουσιν. ὑτως ἐρ
μαι και ἐπι τας λοιπας τας κατα τον νομον κολασ

κα

rum, qui audiebant nec decipiebantur, ſed cognoſcebant, quæ dicta erant, exitum non ſortitura, hæc ut fallacia contemnere, & deinde pati, non quod erat dictum: *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur*: ſed audeo dicere, multo graviora quam iſtud: *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur.* Ex hypoteſi enim, niſi pœnitentiam egiſſent Ninivitæ, fortaſſis eveniſſet illud: *Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur.* Sed demus illud futurum non fuiſſe, pejus aliud eveniſſet, æterno igni traditi fuiſſent. Quapropter alia ſecundum legem pœna conſtituta erat iis, qui tanquam pueri inſtituebantur: quibus vero plenitudo temporis advenit, aliæ pœnæ aſſignantur. Confer eas, quas Lex irrogat peccatoribus pœnas cum iis, quas Evangelium imponit delinquentibus, & videbis, illos tanquam infantes obnoxios fuiſſe pœnarum generi infantibus accommodato, nos autem, ut ætate perfectos, multo durioribus ſubjacere. Si quis tunc erat adulter, aut adultera, ei non gehenna, non ignis æternus intentabatur, ſed lapidibus erat obruendus. *Lapidet eum*, inquit, *omnis ſynagoga.* Abiens dicet is, qui in his repertus fuerit, adulter, vel quæ in his deprehenſa fuerit adultera: utinam etiam ſuper me ſermo iſte diceretur: populus lapidibus me obrueret, & ad ignem æternum non reſervarer. *Reus* enim *gehennæ ignis* non ſolum adulter, verum etiam & *qui dixerit fratri ſuo, fatue.* Si autem is, *qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehennæ ignis*, adulter cujus erit reus? Gehenna ignis aliud quæro gravius ſupplicium, & forte dici poteſt, gehennam peccatis deputari involuntariis, quæ expiari poſſunt. Quemadmodum de bonis juſtorum dicitur: *In cor hominis non aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe*, ita quæ præparavit peccatoribus fornicariis, & adulteris, in cor hominis non aſcenderunt. Etenim ſi reus, qui dixerit fratri ſuo, fatue, majus profecto erit eo, quod aſcendit,

ρονος αξιαθησεται τιμωριας ὁ τον υἱον τ
πατησας; ὀνομασον ὠ Παυλε την τιμωριαν
την. ἀλλ' ȣ̓ λεγω αὐτην, φησι· μειζον ἐςι
νων το της κολασεως των ἐν εὐαγγελιῳ ἁμ
μειζον των ἀκȣομενων, μειζον νοȣμενων.
σηχθη ὡς παιδιον ὁ προφητης, ἀκȣσας
και παιδευθεις και μετα τȣτο τελειωθεις λ
τησας με κυριε, και ἠπατηθην. και συ ὁσα
φοβηθητι τας ἀπειλας, ἱνα μη παθῃς
ἀπειλας τας κολασεις τας αἰωνιȣς, το ἀ
ἡ ταχα τι τȣτȣ μειζον το ἀποκειμενον
τον ὀρθον λογον ἐπι πλειον βεβιωκοσιν.
μηδαμως πειραθειημεν, ἀλλ' ἐν χριςῳ Ι
μενοι δικαιωθειημεν ἀξιως των ἑορτων
νιων, και πασχα, τȣ ἐκει, ἐπι την ἀ
χριςῳ Ιησȣ, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρ
αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

cendit in cor, peccatum majora peccantium. Ego aliud gehenna majus excogitare nequeo, ſed credo majus eſſe gehenna, quod adulteris paratum eſt. Idem dico de reliquis legalibus pœnis, hisque affine dictum apoſtolicum aſſumo, quod mihi, ſi peccavero, pœnam non aperit. Deceptus ſum, quia nolo illud: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum*, volens bene decipi. Quid porro dicit Apoſtolus? *Irritam quis faciens legem Moyſis, ſine ulla miſeratione, duobus vel tribus teſtibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcaverit?* Nomina o Paule ſupplicium: exprime ipſum. Non dicam, inquit: majus eſt iis, quæ dicuntur, ſupplicium eorum, qui in Evangelio peccant, majus iis, quæ audiuntur, majus iis, quæ excogitantur. Propheta, qui audierat, timuerat, eruditus fuerat, & poſtea perfectionis gradum adeptus erat, iſiducitur ut puer dicens: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Tu quoque dum puer es, minas pertimeſce, ne ea, quæ ſupra minas ſunt, patiaris, pœnas æternas, ignem inextinguibilem, vel fortaſſe aliud majus, quod reſervatum eſt illis, qui præter rectam rationem diutius vixerint. Quorum omnium nihil umquam experiamur, ſed in Chriſto Jeſu perfectionem adepti juſtificemur, ut digni fiamus celebritatibus cœleſtibus & Paſchate illo, quod ibi ſecundum anagogen agitur, in Chriſto Jeſu, cui eſt honor & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA XIX.

In iſtud: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum*, usque ad iſtud: *Dominus probans juſta.*

1. Omnia, quæ de Deo ſcripta ſunt, quantumvis per ſe ipſa videantur abſona, digna tamen

θεω ἀγαθω. τις γαρ οὐκ ἐρει ἀπεμφαινοντα εἰναι ἀτοφερομενα ἐπι θεον το ἐχειν αὐτον ὀργην, το πριαθαι αὐτον θυμῳ, το μεταμελειαθαι αὐτον, ἠδη δε και το ὑπνων αὐτον; ἀλλ' ἑκαστον τυτων παρα τῳ εἰδοτι ἀκριβη σκοπειναν λογων ἐυρεθησεται ἀξιον θεω. ἡ γαρ ὀργη μη αὐτω οὐκ ἀκαρπος ἐςιν, ἀλλ' ὡς ὁ λογος αὐτω παιδευη, ὑτως και ἡ ὀργη αὐτω· τυς γαρ μη παιδευθεντας λεγω παιδευει ὀργη. και ἀναγκαιον ἐςι τον θεον πριαθαι τῃ καλυμενῃ ὀργῃ, ὡς χρηται τῳ ὀνομαζομενῳ λογῳ. ὑτε γαρ ὁ λογος αὐτω τοιυτος ἐςιν, ὁποιος ὁ παντων λογος· ἀδενος γαρ ὁ λογος ζων, ἀδενος ὁ λογος θεος· ἀδενος γαρ ὁ λογος ἐν ἀρχῃ προς ἐκεινον ἠν, ἐ ὁ λογος ἠν. καν ἠν μονος, ἀπο τινος ἠν ἀρχης. ὑτω δε και ἡ ὀργη τυ θεω, ὀργη ἀδενος, ἐ τινος ὀργη, και ὡσπερ ξενον τι ἐχει ὁ λογος τυ θεω παρα παντα τον ὑπηκοον λογον, και ἐχει ξενον, το εἰναι θεος, και το εἰναι λογος, ὢν ζων το ἐφεςηκεναι καθ' ἑαυτο, το ὑπηρετειν τῳ πατρι· ὑτως ἐπει ἁπαξ ὠνομασθη θεω, ἡ καλυμενη αὐτω ὀργη, ξενον τι ἐχει και ἀλλοτριον πασης τυ ὀργιζομενυ ὀργης. ὑτως και ὁ θυμος αὐτω ἰδιον τι ἐχει· εἰ γαρ ὁ θυμος της προθεσεως, της τυ θυμῳ ἐλεγχοντος, βυλομενης τον ἐλεγχομενον δια τυ ἐλεγχυ ἐπιςρεφειν. ἐλεγχει και λογος, ὡς παιδευει λογος, ἀλλ' οὐχ ὑτως ἐλεγχει λογος, ὡς ἐλεγχει θυμος. οἱ γαρ τῳ ἀπο τυ λογυ ἐλεγχῳ μη ὠφεληθεντες, δεησονται ἐλεγχυ τυ ἀπο τυ θυμυ. ἐλεγχον μεν τινα εἰναι και μεταμελειαν θεω αὐτοθεν ἀπεμφαινουσαν, ἐπει γεγραπται· μεταμεμελημαι, ὁτι ἐχρισα τον Σαυλ εἰς βασιλεα. ἀξιως δε ζητησεις και την μεταμελειαν· και μη νομισῃς συγγενειαν τινα ἐχειν την μεταμελειαν αὐτυ τῃ μεταμελειᾳ των μεταμελυμενων. ὡς γαρ ἐξαιρετον τι εἰχεν ὁ λογος αὐτυ, ἐξαιρετον τι ἡ ὀργη αὐτυ, ὑπερεχον τι ὁ θυμος αὐτυ, και ὀδεν τυτοις συγγενες ἠν ὁμωνυμοις· τον αὐτον τροπον και ἡ μεταμελεια αὐτυ ὁμωνυμος ἐςι τῃ ἡμετερᾳ μεταμελειᾳ· ὁμωνυμα γαρ ἐςιν,

ὡν

Deo bono esse putandum est. Quis enim esse neget absonum, si Deo tribuatur, eum irasci, inflammari ira, pœnitentia duci, imo & dormire? Sed horum unumquodque ab eo, qui obscuros noverit audire sermones, dignum Deo judicabitur. Etenim ira ejus infructuosa non est, sed sicut verbum ejus erudit, ita & ira ejus: quos enim verbum non erudiit, ira erudit, & necesse est Deum accendi ea, quæ dicitur ira, quemadmodum eo, quod verbum nominatur, utitur. Neque enim verbum illius tale est, quale est omnium verbum. Nullius verbum vivens, nullius verbum Deus est. Nullius verbum in principio erat apud Deum, cujus erat verbum. Etsi solum erat, a quodam erat principio. Similiter & ira Dei nullius est ira, cujus ira. Et quemadmodum Dei verbum præ omni cujuscumque verbo peculiare quid in se habet, peculiareque illi est esse Deum, & verbum vivum in se subsistens & ministrare Patri: sic ubi ira Dei semel nominata est, peculiare quid & diversum habet a quovis irati ira. Eodem modo furor ejus proprium quid habet. Cum enim in furore arguit, furor ejus oritur ex proposito, quod eum, qui reprehenditur, vult reprehensione convertere. Arguit & verbum, sicut erudit verbum, sed non ita arguit verbum, ut arguit furor. Qui enim a verbo reprehensi ad meliorem frugem non sunt revocati, opus erit, ut in furore arguantur. Dixi etiam quamdam esse Dei pœnitentiam, quæ per se absona videatur; scriptum est enim: *Pœnitet me, quod unxerim Saul in regem.* Tu vero digne quoque interpretaberis ejusmodi pœnitentiam. Cave putes eam quidpiam affinitatis habere cum pœnitentia eorum, quos pœnitet. Sicut enim eximium quid habuit verbum ejus, eximium quid ira ejus, excellens quid furor ejus, & nihil illis cum aliis ejusdem nominis commune erat; eadem ratione & pœnitentia ejus cum nostra pœnitentia æquivoca est,

ὧν ὀνομα μονον κοινον. ὁ δε κατα τȣνομα της ȣσιας λογος ἑτερος. μονον ȣ̓ν ὀνομα κοινον θυμȣ θεȣ και θυμȣ ȣ̓τινοσȣν, και μονον ὀνομα κοινον ὀργης ȣ̓τινοσȣν, και ὀργης θεȣ. ȣ̓τως και ἐπι μεταμελειᾳ νοητεον. και ζητησει ὁ δυναμενος, τι μεταμελεια ἐργαζεται θεȣ, τι εἰργασατο. τον Σαȣλ καθειλε βασιλευοντα παρανομως, ἀνετειλε βασιλεα τῳ λαῳ τον κατα την καρδιαν τȣ θεȣ· εἰπε γαρ δια την ἀγαθην ἐκεινην μεταμελειαν· ἑυρον ἀνδρα κατα την καρδιαν μȣ Δαβιδ υἱον Ιεσσαι. ἀλλα ταυτα μοι προοιμια παντα ἐςι, δια το την ἀρχην της ἀπο τȣ Ιερεμιȣ ἀναγνωσεως ȣ̓τως ἐχειν, ἠπατησας με κυριε, και ἐπατηθην.

Ζητȣμεν γαρ μηποτε, ὡς ὁ παντων θυμος κακον, ὁ δε τȣ θεȣ ἐλεγκτικος. και παντων μεν ὀργη χαλεπη, ἡ δε καλȣμενη τȣ θεȣ, παιδευτικη. και παντων μεν ἡμων μεταμελεια κατηγορει ἀσθενειας τȣ προ της μεταμελειας· ἐπι δε τȣ θεȣ ȣ̓ τȣ θεȣ κατηγορει ἡ μεταμελεια αὐτȣ, ἀλλα των ἐξω πραγματων, ἐφ᾽ οἱς ἡ μεταμελεια λαμβανεται. ȣ̓τω δει νοησαι και την ἀπατην τȣ θεȣ, ἑτερογενη τυγχανȣσαν παρα την ἡμετεραν ἀπατην, ἡν ἀπατωμεν. τις ȣ̓ν ἡ παρα τȣ θεȣ ἀπατη ἡντινα νοησας ὁ προφητης, ὁτε ἐπαυσατο ἀπατωμενος, φησι γνȣς την ὠφελειαν την ἀπο τȣ ἠπατησθαι, το· ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. και πρωτον χρησομαι παραδοσει ἑβραϊκῃ ἐληλυθυιᾳ εἰς ἡμας δια τινος φυγοντος δια την χριςȣ πιςιν, και δια το ἐπαναβεβηκεναι ἀπο τȣ λογȣ, και ἐληλυθοτος, ἐνθα διατριβομεν. ἐλεγε δη τινα, εἰτε μυθον φαινομενον, εἰτε λογον δυναμενον προσαγειν τȣς ἀκȣοντας τῳ· ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. ἐλεγε δη τινα τοιαυτα· ὁ θεος ȣ̓ τυραννει, ἀλλα βασιλευει, και βασιλευων ȣ̓ βιασεται, ἀλλα πειθει, και βȣλεται ἑκȣσιως παρεχειν ἑαυτȣς τȣς ἐπ᾽ αὐτῳ τῃ οἰκονομιᾳ αὐτȣ, ἱνα μη κατα ἀναγκην το ἀγαθον τινος ᾖ, ἀλλα κατα το ἑκȣσιον αὐτȣ· ὁπερ και ὁ Παυλος

ἐπιςα-

si quidem æquivoca sunt, quorum nomen solum commune, sed secundum nomen substantiæ ratio est diversa. Solum igitur nomen commune est furori Dei & furori cujuslibet, ac solum nomen commune iræ Dei, & iræ cujuscumque. Sic & de pœnitentia sentiendum, & quæret, qui poterit, quid pœnitentia Dei operetur, quid operata sit. Saulem sustulit inique regnantem, & in ejus locum substituit populo regem secundum cor Dei. Dixit enim propter bonam illam pœnitentiam: *Invenì virum secundum cor meum David filium Jesse.* Cæterum hæc omnia procœmii loco mihi sunt, quia propositæ ex Jeremia lectionis initium sic habet: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.*

2. Quærimus enim, num, sicut cæterorum furor malum quid est, ita divinus redarguat. Omnium quidem nostrum ira molesta, ille autem, quæ Dei vocatur, erudit. In omnibus nobis pœnitentia indicat imbecillitatem mentis ante pœnitentiam: at in Deo, imperfectum non arguit Deum pœnitentia, sed res, quæ extra illum sunt, quarum causa pœnitentia assumitur. Sic & Deus alio plane modo censendus est decipere, quam nos decipimus. Quænam igitur est illa a Deo fraus, qua cognita, Propheta, ubi decipi desiit, agnoscens perceptam ex hac fraude utilitatem, ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Primum quidem traditione utar hebraica, quæ ad nos pervenit per quemdam, qui suos ob fidem Christi & agnitionem verbi reliquit, venitque, ubi commoramur. Id sane dicebat, quod vel pro fabula haberi possit, vel pro sermone, quo auditores adduci queant ad intelligendum istud: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Quæ dicebat, erant hujus modi: Deus non tyrannus est, sed rex, regnansque nulli vim infert, sed suadet, vultque subditos sponte sese dedere providentiæ ejus, ne cujusquam bonum sit ex necessitate, sed ex libera

ἐπισταμενος, ἐλιγιν ἐν τῃ πρὸς Φιλημονα ἐπιστολῃ τῷ Φιλημονι περι τε Οπησιμε· ἱνα μη κατ' ἀναγκην το ἀγαθον σε ᾖ, ἀλλα κατα ἑκουσιον. ἠδυνατο τοινυν ὁ των ὁλων θεος ποιησαι νομιζομενον ἀγαθον ἐν ἡμιν, ἱνα ἐξ ἀναγκης ἐλεημοσυνην διδωμεν, και ἐξ ἀναγκης σωφρονωμεν, ἀλλ' ὁ βεβουληται. διο μη ἐκ λυπης ἡ ἐξ ἀναγκης προσασσει ἡμιν ποιειν, ἁ ποιωμεν, ἱνα ἑκουσιον ᾖ το γινομενον· ὁδον ὑν, ἱνα ὑτως εἰπω, ζητει, τους ἀν ἑκουσιως τις ποιησαν, ἁ ὁ θεος βουλεται. ἐλιγιν ὑν μοι και ἡ παραδοσις ποιητον τι· ἐβουλετο τον Ιερεμιαν πεμψαι προφητευσοντα πασι τοις ἐθνεσι, και προ παντων των ἐθνων τῳ λαῳ. ἐπει δε αἱ προφητειαι σκυθρωπωτερον τι εἰχον (ἀπηγγελλον γαρ κολασεις, ὡς ἑκαστος κατα την ἀξιαν κολαδησεται) και ἡδει την προαιρεσιν τε προφητε μη βουλομενε τα χειρονα προφητευσαι τῳ λαῳ Ισραηλ· δια τουτο φησονομησεν εἰπειν, λαβε το ποτηριον τουτο, και ποτισις παντα τα ἐθνη, προς ἁ ἐγω ἐξαποστελλω σε προς αὐτους. προσεταξεν ὑν ὁ θεος τῳ Ιερεμιᾳ λαβειν ποτηριον, προτρεπομενος δε αὐτον ἐπι το λαβειν το ποτηριον τε οἰνε ἀκρατε, φησι, και ἐξαποστελλω σε προς παντα τα ἐθνη ἐχοντα τουτο το ποτηριον τε οἰνε τε ἀκρατε. ἀκουσας δε ὁ Ιερεμιας, ὁτι ἀποστελλεται προς παντα τα ἐθνη, ὁτι διακονησων αὐτοις ποτηριον ὀργης, ποτηριον κολασεων, μη ὑπονοησας, ὁτι Ισραηλ μελλει πινειν ἀπο τε της κολασεως ποτηριε; ἀπατηθεις ἐλαβε το ποτηριον τε ποτισαι παντα τα ἐθνη. λαβων το ποτηριον ἑκυσε· και ποτιεις πρωτον την Ιερυσαλημ. ἐπει δε ἀλλο μεν προσεδοκησεν, ἀλλο δε αὐτῳ ἀπηντησεν, ἐπι τουτῳ δε φησιν, ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. παραπλησιον ταυτῃ τῃ διηγησει ἀπεδιδυ και ἐν τῳ Ησαϊᾳ· κἀκεινος γαρ ὡκ εἰδως τι μελλει προσασσεσθαι λεγειν τῳ λαῳ, ἀκουε τε Θεε κατα τα γεγραμμενα λεγοντος, τινα ἀποστελω, και τις πορευσεται κατα τον λαον τουτον; ὁ δε, φησιν, ἀπεκριναμην; ἰδυ ἐγω εἰμι. ἀποστειλον μι. ἀκουε· πορευθητι, και εἰπον τῳ λαῳ τουτῳ, ἀκοῃ ἀκουσετε, και ὁ μη

συνητε·

libera fiat voluntate. Quod ſciens & Paulus in epiſtola ad Philemonem aiebat Philemoni de Onesimo: *Ut ne ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium.* Poterat ergo universorum Deus facere id, quod in nobis videtur bonum, ut neceſſario eleemoſynas daremus, & neceſſario temperantes eſſemus; ſed noluit: ideo non ex triſtitia aut ex neceſſitate agenda nobis imperat, quæ facimus, ut voluntarium ſit, quod fit. Viam igitur, ut ita dicam, quærit, qua voluntarie faciamus, quæ vult. Addebat hæc tradito quidpiam ejusmodi: volebat Jeremiam mittere, ut omnibus gentibus, & ante omnes gentes populo ſuo prophetaret. At quum vaticinia triſte quidam in ſe haberent, (nuntiabant quippe ſupplicia, quæ quisque pro merito ſuſtinebit) ſciretque, Prophetæ propoſitum nolentis mala nunciare Iſraelitico populo; idcirco per diſpenſationem dixit: *Sume calicem hunc, & potabis omnes gentes, ad quas ego mittam te.* Præcepit igitur Deus Jeremiæ, ut calicem ſumeret, eumque hortaretur eum, ut calicem vini puri acciperet, dixit: & mittam te ad omnes gentes, habentem hunc calicem vini puri. Audiens autem Jeremias ſe mitti ad omnes gentes, ut porrigat illis calicem iræ, calicem ſuppliciorum, minime ſuſpicatus, Iſraelem quoque de hoc calice pœnarum bibiturum, deceptus ſumſit calicem, ut potaret omnes gentes; accepto calice audivit: propinabis primum Jeruſalem. Quoniam vero aliud exſpectaverat, & aliud evenit, propterea ait: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Huic expoſitioni ſimilem tradebat & in Iſaia. Nam & ille neſcius, quid ſibi præcipiendum foret, ut diceret populo, audit Deum, prout ſcriptum eſt, dicentem: *Quem mittam, & quis ibit ad populum hunc?* Is vero, inquit, reſpondit: *Ecce ego ſum, mitte me;* & audit: *Vade, & dic populo huic: audite audientes, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perſpicietis, &c.*

craſſa-

συνητε· και βλεποντες βλεψητε, και ου μη ιδητε·
χυνθη γαρ η καρδια του λαου τουτου, και τα ωτα αυ
μη ειδως ο μελλει προφητευειν, και οτι μελλει απο
τω λαω τουτω ειπεν· ιδου εγω ειμι· αποστειλον με
τουτο φησιν εν τοις εξης φωνη λεγοντος, βοησον. ο
απεκρινατο, ως προθυμος ποιησαι το υποτασσομ
αλλ' ειπε, τι βοησω; ινα λαβητε γαρ μηποτε τ
ακουση ως επι της προτερας προφητειας· πορευθητι
ειπον τω λαω τουτω, ακοη ακουσετε, και ου μη σ
τι ουν βοησω; πασα σαρξ χορτος, και πασα δοξ
της ως ανθος χορτου, και τα εξης. ιδειν ηκουσεν εν
κατα τη Ισραηλ. ταυτ' ελεγεν ηλιου ιστανος παραδ
ηπατησας με κυριε, και ηπατηθη.

Εγω δε ευχομαι, α λαμβανω απο των διδοντι
σκηπτρα μονα, μηδε καταρυξαι το παλαιον των
σον μοιρεις την γην, μηδε την μιαν των διδασκοντ
χρησιμον αποδησαι εν σκαφαριω, αλλα πλεονασμον
σεως των μαθηματων, ων λαμβανω απο του παρα
τος και δυναμενα παραδουναι χρησιμα· ευχομαι την
ειτε ευαγγελιω, ειτε αποστολω, ειτε προφητη, ει
μη ποιησαι πολλαπλασιονα. ταυτ' ουν ειπασας
σκηπτρον ημιν περι γη· ηπατησας με κυριε, και
σπηθην· και σκοπων ευχομαι ευρισκειν τι ουν φη
αληθες. μηποτε ειπεν ο πατηρ υιον ετι νηπιον οντα
παρ' ενι τω συμφεροντι βαλεται, ουκ αλλως δυνα
ωφεληθηναι, εαν μη ο παις απατηθη· ως ιατρος
σαρκι τον καμνοντα πραγματευεται, μη δυναμενο
ραπισθηναι, εαν μη απατης παραδεξηται λογους·
και ο των ολων θεος, επει προκειμενον ειχει ωφε
το των ανθρωπων γενος· λεγετω ο ιατρος τω καμ
σημηναι σε δει, καυτηριασθηναι σε δει, αλλα χαλ
σερα παθειν σε δει, ουκ αν παρασχοι εαυτον εκ
αλλ' ενιοτε αλλα λεγει, και ενρυψεν υπο τον στη
ενευο το τεμνον το φαρμακον σιδηριον· και παλιν κρυ
ον· ητως ενομασω· υπο το μελι του τυ τυχρα φυσιν
σε ανδρα φαρμακον, βυλομενος μη βλαψαι, αλλ' ι

ω

craſſatum eſt enim cor populi hujus, &c. quæ ſequuntur. Cum igitur neſciret, quid eſſet vaticinaturus, & ſe minaturum populo, dixit: *Ecce ego ſum, mitte me.* Propterea cum diceret in ſequentibus *vox dicentis: clama*, ille non reſpondit, tanquam paratus juſſa exequi, ſed dixit: *Quid clamabo?* Etenim timebat, ne rurſus audiret ſicut in priori vaticinio: *Vade, & dic populo huic: auditu audietis & non intelligetis. Quid* igitur *clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus ſicut flos fœni*, & quæ ſequuntur. Nihil hic audivit contra Iſrael. Hæc nobis ille dicebat tanquam tradita in illud: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.*

3. Ego vero opto, neque ea, quæ ab aliis tradita accipio, ſervare ſola, neque talentum eorum, qui mihi aliquid dicunt, in terram defodere, neque minam eorum, qui utile quidpiam docent, in ſudario colligare, ſed multiplicare præcepta, quæ accipio tradita ab eo, qui utilia poteſt tradere. Optarim minam ſive Evangelii, ſive Apoſtoli, ſive Prophetæ, ſive Legis augere. His auditis, mecum ipſe cogitabam de eo: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Atque utinam cogitanti aliquid veri in iſtum locum reperire contingat. Num ergo ſicut pater filium adhuc infantem utiliter decipere vult, quod aliter ei prodeſſe non poſſit, niſi puer decipiatur, aut ſicut medicus decipere ægrum conatur, cum non poſſit aliter curari, niſi fraudi pateat; ita etiam agit Deus univerſorum, cum ſibi propoſitum habeat humano generi prodeſſe? Dicat medicus ægro, ſecari te neceſſe eſt, cauterio tibi opus eſt, alia graviora tibi patienda ſunt; nequaquam ei ſe tradet ille: ſed interdum illud dicit, & ſub ſpongia ſecans dividensque ferrum abſcondit. Et rurſum ſub melle amarum quidpiam occultat injucundumque pharmacum, volens non nocere, ſed infirmum ſanare. Ejusmodi remediis plena eſt omnis ſcriptura divina: & nonnulla

quidem

θαι τον θεραπευομενον. τουτων φαρμακων πεπληρωται ὁλη ἡ θεια γραφη. και τινα μεν ἐστι χρηστα κρυπτομενα, τινα δε πικρα κρυπτομενα. ἐαν ἰδης πατερα ἀπειλουντα, ὡς μισουντα τον υἱον, και λεγοντα τῳ υἱῳ φοβερα, και μη ἐπιδεικνυμενον την φιλοστοργιαν, ἀλλα κρυπτοντα την ἀγαπην την προς τον υἱον, ὁψει, ὁτι ἀπαταν βουλεται το νηπιον· ὁ γαρ συμφερει τῳ υἱῳ το ἐπιστασθαι την ἀγαπην του πατρος, την προαιρεσιν την φιλικην· ἐκλυθησεται γαρ, και ὁ παιδευθησεται. διατουτο κρυπτει μεν το γλυκυ της φιλοστοργιας, δεικνυσι δε το πικρον της ἀπειλης. τουτον τι ποιει ἐκ της ἀναλογιας πατρι και ἰατρῳ ὁ θεος. ἐστι πικρα τινα, ἁ και τον δικαιοτατον μεν ἰατται και τον σοφωτατον. παντα γαρ τον ἁμαρτησοντα ἐπι ταις ἁμαρτιαις κολασθηναι δει. μη πλανασθε, θεος ὁ μυκτηριζεται, εἰτε πορνος, εἰτε μοιχος, εἰτε μαλακος, εἰτε ἀρσενοκοιτης, εἰτε κλεπτης, εἰτε μεθυσος, εἰτε λοιδορος, εἰτε ἁρπαξ, βασιλειαν θεου ὁ κληρονομησουσι. τουτο ἐαν νοηθη και ἀκριβωθη ὑπο των μη δυναμενων ἰδειν το ἰατρικον σιδηριον ὑπο τον σπογγον, ὑπο των μη δυναμενων πιειν το πικρον φαρμακον ὑπο το μελι, ἐκκακησει τις. τις γαρ ἡμων ὁ συνειδως ἑαυτῳ πινοντι ὁ μετα βουλης, και μεθυοντι; τις ἡμων καθαιρει ἀπο κλοπης, και ἀπο του μη πεπορικεναι τα ἐπιτηδεια θεοντος; ἀλλ' ὁρα τι λεγει ὁ λογος· μη πλανασθε, ὁτι οὐτοι βασιλειαν θεου ὁ κληρονομησουσι. το κατα τον τοπον μυστηριον κεκρυφθαι δει, ἱνα μη ἐκκακηση ὁ πολυς· ἱνα μη μαθοντα πραγματα προσδοκηση την ἐξοδον, οὐκ ὡς ἀναπαυσιν, ἀλλ' ὡς κολασιν. ἡ τις ἐυρεθησεται Παυλος ὁ δυναμενος λεγειν, καλλιον γαρ ἀναλυσαι, και συν χριστῳ ειναι; ἐγω δε ὁ δυναμαι τουτο λεγειν. οἰδα γαρ, ὁτι ἐαν ἐξελθω, τα ἐμα ξυλα καυθηναι ἐν ἐμοι δει. ξυλα δε ἐχω τας λοιδοριας, ξυλα ἐχω τας μεθας, ξυλα τας κλοπας, και ἀλλα μυρια ξυλα ἐποικοδομησα μου τη οἰκοδομη. ὁρας, ὁτι ταυτα παντα λανθανει τους πολλους των πεπιστευκοτων, και καλως λανθανει. και ἑκαστος ἡμων οἰεται, ὁτι μη εἰδωλολατρευσειν,

ἐπει

quidem ſuavia ſunt abdita, quædam item amara ſunt abſcondita. Cum videris filio patrem, perinde ac ſi odiſſet, minantem, & terribilibus verbis eum objurgantem, nec ullam in eum caritatem præ ſe ferentem, ſed obtegentem paternum amorem, perſpicies ipſum velle filium decipere. Non enim expedit filio ut paternum noverit amorem voluntatisque affectum; alioquin diſſolvetur, non emendabitur. Idcirco paterni amoris dulcedinem occultat, & minarum amaritudinem oſtendit. Idem proportione ſervata, ac pater & medicus, facit Deus. Sunt amara quædam, quæ etiam juſtiſſimum ac ſapientiſſimum ſanant. Omnis enim, qui peccaverit, pro peccatis puniendus eſt. *Nolite errare, Deus non irridetur. Sive fornicator, ſive adulter, ſive mollis, ſive maſculorum concubitor, ſive fur, ſive ebrioſus, ſive maledicus, ſive raptor, regnum Dei non poſſidebunt.* Hoc ſi intellectum, diligenterque conſideratum fuerit ab his, qui medici ferrum ſub ſpongia conditum conſpicere aut amarum pharmacum ſub melle latens bibere nequeunt, erit aliquis, qui animo concidat. Quis enim noſtrum ſibi non eſt conſcius inconſultæ potationis & ebrietatis? Quis noſtrum purus eſt a furto, aut neceſſaria ſibi juſte comparavit? Sed vide, quid dicat ſermo: *Nolite errare, hi regnum Dei non poſſidebunt.* Hujus loci myſterium abſcondendum eſt, ne vulgus animum deſpondeat, ne cognita re mortem exſpectet non uti requiem, ſed ut pœnam. Aut quis alter Paulus erit, qui poſſit dicere: *Melius diſſolvi, & eſſe cum Chriſto.* Ego quidem id dicere nequeo. Scio enim fore ut, ubi hinc migravero, mea ligna comburantur. Ligna porro habeo obtrectationes; ligna habeo ebrietates; ligna furta, ſexcentaque alia ligna ſuper ædificium meum conſtruxi. Vides hæc omnia plurimos fideles latere? & bene latent: & unusquisque noſtrum, quia idola non coluit, quia non eſt fornicatus, (utinam

ἐπει μη πεπορνευκεν, εἰθε καν ἐπι των τοιυτων καθ
ρευωμεν, ὁτι ἀπαλλαγεις τυ βιυ σωθησεται. ὰ βλεπομ
ὁτι τυς παντας ἡμας παρασαθηναι δει ἐμπροσθεν
βηματος τυ χριςυ, ἱνα κομισηται ἑκαςος τα ἰδια τυ σ
ματος προς ὰ ἐπραξεν, εἰτε ἀγαθον, εἰτε φαυλον. ὰ β
πομεν τον εἰρηκοτα, πλην ὑμας ἐγνων ἐκ παντων των
λων της γης. δια τυτο ἐκδικησω ἐφ' ὑμας ἐπι παντα
ἐπιτηδευματα ὑμων· ὰχι τινα μεν, τινα δε ὰ. ἐπει το
ὁ ἰατρος ἐνιοτε ἀποκρυπτει τον ἰατρικον σιδηρον ὑπὸ
ἀπαλον και τρυφερον σπογγον, κρυπτει δε και ὁ πα
την φιλοσοργιαν δια της ἐκφρασεως της ἀπειλης. κα
ἀπαται αἱ μεν ἀφαιρυσι τα σεατωματα, και τυς κιρ
και εἰ τι ἀλλο βλαπτει την τυ σωματος παρασκευη
δε περιαιρει την ἀπαιδευσιαν και την χαυνωσιν· τοι
δε τι νενοηκε ποιειν τον θεον ὁ προφητης μυσικως, και ἰδο
ἠπατηθη ὑπο τυ θευ ἐπι καλῳ λεγει· ἠπατησας με κυ
και ἠπατηθην. ἠγαγεν αὐτον ἐπι την τηλικαυτην ἐξα
ὡσε και εἰπειν τῳ θεῳ, ἀπατησον με, εἰ τυτο συμφ
ἀλλη γαρ ἀπατη ἡ ἀπο τυ θευ· ἀλλη ἡ ἀπατη ἡ ἀπο
ὀφεως. ὁρα τι λεγει ἡ γυνη τῳ θεῳ· ὁ ὀφις ἠπατησε
και ἐφαγον. και ἡ μεν ἀπατη ἡ ἀπο τυ ὀφεως ἐξειλε
Ἀδαμ και την γυναικα αὐτυ ἀπο τυ παραδεισυ τυ Θ
ἡ δε ἀπατη ἡ γενομενη τῳ προφητῃ εἰποντι, ἠπατη
με κυριε, και ἠπατηθην, ἠγαγεν αὐτον ἐπι τηλικαι
της προφητειας χαριν, ἐπι τῳ αὐξησαι ἐν αὐτῳ την
ναμιν, ἐπι τῳ τελειωθηναι αὐτον, και δυνηθηναι ὑ
ρητησασθαι μετα τυ μη φοβειθαι ἀνθρωπον, τῳ βε
ματι τυ λογυ τυ θευ. ταυτα μεν ὐν και ἡμεις νοε
και ἐπι τυ παροντος, και εὐξωμεθα ἀπαταθαι ὑπο
θευ. μονον μη ὁ ὀφις ἀπατησατω ἡμας. και ἀλλα
τυτῳ συγγενες γεγραπται ὁτι εἰρηται ἐν τῳ Ησαϊᾳ·
ριος γαρ ἐκερασεν αὐτοις πνευμα πλανησεως. ἐπισκ
κᾳκει τι ποιει το πνευμα της πλανησεως κιρναμενον α
τυ θευ. καλως δε, ὁτι ὐκ ἀκρατον δεδωκεν ὁ θεος το πν
μα της πλανησεως, ἀλλ', ὡς ὠνομασεν ὁ προφητ
ἐκερασεν αὐτο.

Παρα-

n his ſaltem puriſimus) putat, ſe, ubi ex hac vita exceſſerit, ſalvum fore. Non conſideramus, *nobis omnibus ſtandum eſſe ante tribunal Chriſti, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut geſſit, ſive bonum, ſive malum.* Non attendimus dicenti: *Verumtamen vos cognovi ex omnibus tribubus terræ; ideo ultionem ſumam de vobis quoad omnia ſtudia veſtra:* non quoad aliqua quidem; quoad aliqua vero non. Quoniam igitur medicus quandoque medicinale ferrum occultat ſub fraudulenta mollique ſpongia, & pater minas jactando ſuam erga filium benevolentiam tegit, & quoniam inter fraudes, aliæ quidem tumores & varices, & ſi quid aliud corporis ſtructuræ noxium eſt, illa vero ignorantiam & oſcitantiam tollit, tale quippiam myſtice Deum agere Propheta intellexit, & videns ſe deceptum a Deo in bonum, ait: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Eum in tantum mentis exceſſum rapuerat, ut etiam diceret Deo: decipe me, ſi id conducit. Alia enim eſt fraus, quæ fit a Deo, & alia frans, quæ fit a ſerpente. Vide quid dicat mulier Deo: *Serpens decepit me, & comedi.* Serpentis fraus Adamum & uxorem ejus ejecit e paradiſo Dei, ſed fraus, quam paſſus eſt Propheta dicens: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum*, ipſum ad tantam prophetiæ gratiam evexit, aucta quæ in eo erat virtute, ut perfectionem adeptus, voluntati verbi Dei nullo hominum timore deterritus ſubminiſtrare poſſet. Hæc igitur & nos intelligentes optemus a Deo decipi & nunc & in poſterum. Tantummodo ſerpens non decipiat nos. Huic ſimile eſt quod in Iſaia legitur: *Dominus enim miſcuit eis ſpiritum erroris.* Advertes etiam ibi, quid agat ſpiritus erroris mixtus a Deo. Bene autem habet, quod non merum dederit Deus ſpiritum erroris, ſed, ut nominavit Propheta, miſcuit illum.

Παρακινδυνευσαι θελω, και παραδειγμα δυναι ὠφελημενων ἠπατημενων. εἰσι τινες οἱ δια τουτο ἀσκουντες ἁγνειαν και την καθαροτητα, και ἀλλοι οἱ δια τουτο ἀσκησι την μονογαμιαν, ἐπει προσιδοκησαν ἀπολλυσθαι τον συνουσιασαντα γαμικως, ἀπολλυσθαι τον διγαμησαντα. συγκρινομεν καθ' ἑαυτους. ὁτι λυσιτελει τῃ μονογαμῳ ἠπατησθαι και οἰεσθαι κολαζεσθαι, και αἰωνιῳ κολασει παραδιδοσθαι την διγαμον, ἱνα μεινῃ μονογαμος και καθαρα, ἡ γνωναι το ἀληθες, και διγαμησαι νομιζω. παντος ὁτινοσουν βλεποντος το ἀκολουθον, ἐστι εἰπειν ὁτι μακαριωτερον μεν ἡν το καθαρευειν, και μη διγαμειν μη ἠπατημενην, και ὁραν ὁτι μετεχει μεν σωτηριας τινος και ἡ διγαμος, ἀ μην τοσαυτης μακαριοτητος, ὁσης ἡ καταρευσασα· εἰ δε μη δυναται τουτο, βελτιον το ἠπατησθαι, ὡς ἀπολλυμενων διγαμων και δια την ἀπατην καθαρευειν, ἡ το ἀληθες ἐγνωκεναι, και ἐν ἐλαττονι γεγονεναι τῳ των διγαμων ταγματι. τοιουτον τι ἑυρησεις και ἐπι τινων ἀσκουντων την ἁγνειαν, και την καθαροτητα την παντελη. πολλα δ' ἀν και ἀλλα ἑυρεθειη κατα ἀπατην ἀφ' ἡμων γενομενα, και ὠφελουντα ἡμας. ποσοι δε νομιζομενοι σοφοι, ἑυροντες το περι κολασεως ἀληθες, και διελθοντες δηθεντα της ἀπατης, ἐν χειρονι γεγονασι βιῳ; ἑλυσι τελει αὐτους φρονειν, ὡς ἐφρονων προτερον, περι τε, ὁ σκωληξ αὐτων ἀ τελευτησει, και ὁτι το πυρ αὐτων ἀ σβεσθησεται, και ὁτι ἐσονται εἰς ὁρασιν παση σαρκι· και ὁτι το ἀχυρον κατακαυθησεται πυρι ἀσβεστῳ. ἐαν δε ἀλλο τι φανταθεντες παρα την πρωτην αὐτων, ἐν οἰς μελλουσι τε πλουτῳ της χρηστοτητος τε θεου και ἀνοχης και της μακροθυμιας καταφρονειν, ὁρα εἰ μη ἀληθως δια τουτο, ἐπει μη ἐδοξαν ἠπατησθαι, ἐθησαυρισαν αὐτοις ὀργην ἐν ἡμερᾳ ὀργης και ἀποκαλυψεως και δικαιοκρισιας τε θεου, ὁς ἀν θησαυρισαντες εἰ ἠπατηθησαν. ταυτα δια την ἀπο θεου ἀπατην, ἐπει εἰπεν ὁ προφητης, ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. παρελθωμεν δε

ἰδια

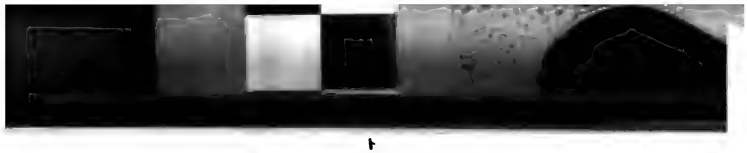

4. Periculum facere volo & eorum afferre exemplum, qui utiliter decepti ſunt. Sunt nonnulli, qui ideo caſtitatem & puritatem ſervant, quia ſibi in animum induxerunt perire eum, qui nuptialem coitum expertus fuerit, & ſunt alii, qui ad ſecundas convolare nuptias nolunt, quod eas damnabiles putent. Comparamus inter ſe illos. Ei, quæ unicas nuptias contraxit, arbitror conducibilus eſſe decipi & putare bigamam damnandam & pœnis æternis eſſe afficiendam, ut ipſa a ſecundis nuptiis abſtineat & puritati ſtudeat, quam rei veritatem agnoſcere & bigamam fieri. Cum unusquisque videat, quid ſequatur, dici poteſt, præclarius quidem cum illa actum futurum fuiſſe, ſi non decepta caſtitatem ſervaſſet, ſecundis nuptiis non ſe implicuiſſet, & noviſſet alicujus ſalutis eam etiam, quæ bis nubit, non tamen tantæ beatitudinis, quantæ illa quæ, cum poſſet bis nubere, puritati ſtudet, participem eſſe: ſi vero id non poteſt, ſatius eſſe, ut decepta bigamos perire putet, & decepta puritati ſtudeat, quam ut veritate cognita in inferiorem deſcendat bigamorum locum. Tale quidpiam reperies etiam in quibusdam, qui caſtitatem colunt, & perfectam puritatem. Multa item alia reperies, quæ a nobis fiunt, deceptis quidem, ſed ad utilitatem. Quot inter ſapientes habiti, cognita veritate de pœnis, & errore depulſo, pejorem vitam exegerunt? Præſtitiſſet ipſos ſentire, uti prius ſentiebant de iſtis: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in viſionem omni carni:* &, *palea comburentur igni inextinguibili.* Si autem aliud quippiam quam antea cogitabant, in animum ſibi inducentes, divitias bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis deſpecturi ſunt, vide an non vere, propterea quod non viſi ſunt decipi, theſauriſaverint ſibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, nequaquam theſauriſaturi, ſi fuiſſent decepti.

ἰδία καὶ τὸ, ἠπατήθην. διὰ τί οὐκ εἶπε μόνον, ἠπάτησάς με κύριε, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ τὸ, ἠπάθθην; ἴσῃ ἐνιότε ἐπινοήσαι τὸ ἀπαταν ἐνεργοῦντα τινα τὴν ἀπάτην, ἄλλον δὲ φυλασσόμενον ἀπατηθῆναι, καὶ οὐκ ἀπατώμενον. ὅταν δὲ ὁ μὲν ἐνεργήσῃ τὸ ἀπαταν, ὁ δὲ μὴ φυλαξῆται ἀπατηθῆναι, ἀλλ' ἐμπέσῃ εἰς τὴν ἀπάτην, εἰπεῖ ἂν· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. ἐγὼ δὲ γενόμενος κατὰ τὸν τόπον καὶ τοιαῦτά τινα εἰποιμι· ὃ ἐὰν λεγῃ μοι ὁ ὄφις, κἂν ἀληθῆ μοι λεγῃ, κἂν ἀπαταν μεθυλῃ, ὑφορῶμαι αὐτὰ τὰς λογὰς, πειθόμενος, ὅτι εἴτε ἀπατᾷ με, εἴτε ἀληθεύει, βλάπτει με. καὶ ἡ ἀλήθεια γὰρ αὐτὰ βλάπτει. οὐδὲν ὠφέλιμον ἀπὸ τὰ ὄφεως γίνεται. ἐπεὶ μὴ δύναται δένδρον πονηρὸν καρπὸς ἀγαθὸς ἐνεγκεῖν. ὁ ἐὰν δὲ λεγῃ μοι ὁ θεὸς, καὶ πείθομαι ὅτι θεὸς ἐστιν ὁ λέγων, ἑτοιμός εἰμι παρέχειν ἐμαυτὸν. ἀληθεύει, δέχομαι. ἀπαταν μεθυλεῖται, ἔχων ἀπατῶμαι, θεὸς με μόνος ἀπατάτω· καὶ ἐπεὶ παρέχω ἐμαυτὸν πειθόμενος θεὸν εἶναι τὸν λέγοντα, καὶ ἀπατᾶσθαι, καὶ ὃ περιεργάζομαι. θέλω ἀπατώμενος μὴ ὑπ' ἄλλα, ἀλλ' ὑπὸ τὰ θεὰ ἀπατηθῆναι. διὰ τὰτο λέγω ὅτι ὃ μόνον σὺ ἐνήργησας τὸ ἀπαταν, ἀλλ' ὅτι κἀγὼ πεποίθα τὸ ὑπὸ σὰ ἀπατᾶσθαι. καὶ κατὰ τὰτο λέγω, ὅτι ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. τί δὲ ἀκολουθεῖ τῷ τὸν θεὸν εἶναι ἀπατῶντα, καὶ ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἀπατώμενον; ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάθης. τότε μὲ κρατεῖ, ἐὰν μὲ κατ' ἀρχὰς ἔτι νήπιον ἐν χριστῷ ἀπατήσῃ, καὶ κρατήσας δύναται. ἐὰν δὲ μὴ κρατήσῃς, τότε μοι χρεία πόνων, ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάθης.

Ἐξῆς τὰτοις λέγει, ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. καὶ εἰς τὰτον τὸν τό-

πον

Atque hæc de ea, quæ a Deo fit fraude, quoniam dixit Propheta: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Breviter discipiamus separatim etiam istud: *Deceptus sum.* Cur non dixit tantum: *Decepisti me Domine,* sed addidit: *Deceptus sum?* Interdum licet animo concipere quempiam, qui decipere moliatur, alium vero, qui sibi a fraude caveat, & non decipiatur. Cum ille fraudem paraverit, alter vero sibi non caverit, sed in fraudem inciderit, tunc iste potest dicere: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Ego vero quoniam hunc locum attigi, istiusmodi quædam dixero. Quodcumque mihi dixerit serpens, seu verum dicat, seu decipere me velit, ejus verba mihi suspecta sunt, utpote cui persuasum est eum, sive decipiat me, sive verum dicat, mihi nocere: nam & veritas ejus noxia est: nihil quod profit a serpente fit; quando quidem *non potest arbor mala fructus bonos ferre.* Quicquid vero mihi dicat Deus, cum mihi persuasum est Deum esse qui dicit, paratus sum me ipsum dedere. Vera dicit? Suscipio. Decipere me vult? Lubens decipior, dummodo solus Deus me decipiat. Et quia me ipsum trado, certus Deum esse, qui loquitur, nihil curo decipi. Volo cum decipior, a nullo alio, sed a Deo decipi. Idcirco dico, te non solum operatum esse fraudem, sed eam me quoque a te ultro passum esse: & hoc sensu dico: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Quid porro sequitur ex eo, quod Deus decipiat, & homo decipiatur? *Obtinuisti & potuisti.* Tunc me obtinet, quando me in principio adhuc infantem in Christo deceperit, & obtinendo potest. Si autem non obtinueris, tunc laboribus mihi opus est. *Obtinuisti & potuisti.*

5. Post hæc ait: *Factus sum in derisum, tota die perseveravi subsannatus.* In hunc quoque locum hæc audivi, Jeremiam fuisse temporibus iniquissimorum hominum: sub ipso igitur captivitas contigit, & eo

που ταυτα ἠκουον, ὁτι Ιερεμιας γεγονε κατα χρονους ἁμαρτωλοτατων. ἐπ' αὐτοις γαρ γεγονεν ἡ αἰχμαλωσια. και ὑτως ἡσαν ἁμαρτωλοι, ὡστε μυκτηριζειν, και γελαν, και χλευαζειν, ὁτε ποτε ὁ προφητης το προοιμιον ἐλεγε το προφητικον, το, ταδε λεγει κυριος. ἐγελων οἱ ἀκουοντες, και ἐμυκτηριζον τα λεγομενα. ἐφυλαξατο εἰπειν το, ταδε λεγει κυριος, ὁ ἀπατηθεις, και ὠφεληθεις ἐκ της ἀπαταθαι. διο και αὐτος βουλομενος ἀπαταν, ἐπι τω ὠφελεισθαι ἐκ της ἀπατης, ἐλεγεν, ὁτι ἐμους ὑμιν λαλω, ἐπει ὐκ ἀκουετε της κυριου λογους. εἰτα ἐκεινοι παρειχον τας ἀκοας, ὡς λογοις Ιερεμιου, και ἡκουον λογων θειων. ταυτα δε μοι ἐλεγεν, ὁ παραδους μοι τον τοπον ἐξεταζων τα προοιμια και τας ἀρχας των προφητειων. ἐστι τοινυν και ἀρχη της προφητειας Ιερεμιου παρα μεν ἡμιν, ὡς οἱ ἑβδομηκοντα παραδεδωκασιν, ὐκ οἰδ' ὁτι σκοπησαντες· το ῥημα του Θεου, ὁ ἐγενετο ἐπι Ιερεμιαν τον της Χελκιου ἐκ των ἱερεων· ἐν δε τω Εβραϊκω, και ταις λοιπαις ἐκδοσεσι, λογοι Ιερεμιου υἱου Χελκιου. και παντες συνεφωνησαν τω εἰπειν, λογοι Ιερεμιου υἱου Χελκιου. δια τι ὢν λογοι Ιερεμιου; ἐπαιδευσε το προοιμιον αὐτω ἐν τω λεγειν προς τους μη βουλομενους ἀκουσαι, ἵν', ἀκουσατε μου της λογους. και ἡμεις ἐσθ' ὁτε τοιαυτα, ὁταν λυσιτελες ἡμιν φανῃ, ποιουμεν. ἐνιοτε λογους ἀπο των ἐθνων προσαγομεν, βουλομενοι αὐτους προσαγαγειν τη πιστει· και ἐαν ἰδωμεν ὁτι διαβεβλημενοι εἰσι προς χριστιανισμον, και βδελυσσονται το ὀνομα, και μισουσι το ἀκουσαι ὁτι ὑτος ὁ λογος χριστιανων ἐστιν, ὡ προσποιουμεθα χριστιανον λεγειν λογον ὠφελιμον· ἀλλ' ὁταν ὁ λογος ἐκεινος κατασκευασθῃ κατα δυναμιν ὑφ' ἡμων, και δοκωμεν ἐραν τον ἀκροατην ὐκ ὡς ἐτυχε της λεγομενης ἀκουσαντα, τοτε ὁμολογουμεν ὁτι ὑτος ὁ ἐπαινετος λογος χριστιανων λογος ἠν· και ποιουμεν τι παραπλησιον τω εἰποντι ὐκητι, ταδε λεγει κυριος, ἀλλα, ἀκουσατε λογους ἐμου Ιερεμιου· ταυτα δια το· ἐγενομην ὐκ γελωτα. και ἡμεις ἀγανακτουμεν, ἐαν ποτε λαλουντες γελασθωμεν, ὁπου ὁ Ιερεμιας ὁ τοιουτος φησιν· ἐγενομην

εἰς

iniquitatis devenerant, ut ſubſannarent, derideren̄t, ludibrioque haberent, ſi quando Propheta proœmium adhibebat propheticum iſtud: *Hæc dicit Dominus.* Irridebant audientes, & ſubſannabant quæ dicebantur. Qui deceptus fuerat, cui fraus utilitati fuerat, verebatur dicere: *Hæc dicit Dominus.* Quamobrem & ipſe volens decipere & decipiendo utilitatem percipere, aiebat: meos ſermones propono vobis, quoniam ſermones Domini non auditis. Præbebant deinde illi aures tanquam ſermonibus Jeremiæ, & verba Dei audiebant. Hæc mihi dicebat, qui hunc locum enarabat, examinans proœmia & prophetiarum initia. Prophetiæ igitur Jeremiæ initium apud nos quidem tale eſt, quale exhibent Septuaginta, qui, neſcio quid, in mente habuerint, cum verterunt: *Verbum Dei, quod factum eſt ad Jeremiam filium Chelciæ de ſacerdotibus*, ſed in textu hebraico & reliquis editionibus habetur: *Verba Jeremiæ filii Chelciæ*, & omnes conſentiunt dicendo: *Verba Jeremiæ filii Chelciæ.* Sed cur *verba Jeremiæ*? Quoniam cum eos, qui ſermonem audire nolebant, alloqueretur, proœmium illi fuit: *Audite ſermones meos.* Et nos quandoque idem facimus, cum id uſui nobis eſſe videtur. Nonnunquam ab ethnicis ſermones mutuamur, ut illos ad fidem adducamus, & cum viderimus eos ita a chriſtianiſmo averſos, ut vel ipſum nomen execrentur & oderint, ſi audierint chriſtianorum eſſe ſermonem, non præ nobis ferimus chriſtianum utili ſermoni proferendo eſſe idoneum, ſed cum ejusmodi ſermo pro virili fuerit a nobis ſtabilitus, & viderimus cupidum auditorem non vulgari modo, id, quod dicitur, auſcultantem, tunc confitemur hunc laudabilem ſermonem, chriſtianorum eſſe ſermonem, & ſimile quidpiam facimus, ut is, qui dixit, non ſtatim: *Hæc dicit Dominus*, ſed, audite ſermones, quos ego dico Jeremias. Hæc propter illud: *Fuſtus ſum in deriſum.* Et nos,

λαȣ, ἀναιρȣμενοι,
ἐπασχον, και ὑπε
δοξαν την παρ' αὐ
λογον, τυχωσι τȣ
μεραν διετελεσα μυκ
γενεαν ἐκεινην, ὁτι ȣ
φητης ὁ μυκτηριζομε
μυκτηριζομενος.

Οτι πικρῳ λογῳ
γελως· ἡς ἐπαγγελ
Ισαακ. ἑρμηνευεται γ
λως, δηλονοτι ἐκ τȣ
γελασετε. ἡ δε ἐπαγγ
γελια, υἱοι θεȣ κληθησ
κληρονομησȣσι την γην
ȣρανων· ȣτως ἐστιν ἐπ
ἐναντιον ὁ μακαριζομεν
τȣτῳ τῳ ἀγαθῳ γελω
συναδει μεν ὁ μακαριζ
τοις ἐναντιοις ταλανιζ

ſi quando loquentes riſu excipimur, indignamur, cum tantus propheta Jeremias dicat: *Factus ſum in deriſum, tota die perſeveravi ſubſannatus.* Quid dico Jeremias? Etiam meus Jeſus ſubſannabatur. *Audiebant* enim, inquit, *omnia hæc Phariſæi, qui erant avari, & deridebant illum.* Sed Dominus ſubſannat omnes, qui ſubſannant verba Dei. *Factus ſum in deriſum.* Vide, qualiter vixerint prophetæ, nunc deriſi, nunc periculis expoſiti, projecti, lapidibus a populo petiti, e medio ſublati, odio habiti, in fugam conjecti. Plurimum perpeſſi ſunt & ſuſtinuerunt, ut ſecundum voluntatem Dei ab eo ſolo gloriam quærentes, prædicando verbum, finem a Deo propoſitum conſequerentur. *Tota die perſeveravi ſubſannatus.* Accuſatur illa generatio, quod non paucis diebus fuerit ab ea ſubſannatus Propheta, ſed tota die perſeveraverit ſubſannatus.

6. *Quia amaro verbo meo ridebo.* Eſt quædam promiſſio riſus, de qua promiſſione nomen accepit patriarcha Iſaac. Riſus quippe interpretatur. Riſum porro promitti liquet ex hoc: *Beati qui nunc lugent.* Sequitur promiſſio: *Quoniam ridebitis.* Sicuti promiſſio eſt: *Filii Dei vocabuntur;* &, *Deum videbunt;* &, *hereditabunt terram;* &, *ipſorum eſt regnum cœlorum:* ita promiſſio eſt riſus, cui opponitur luctus, qui beatus dicitur. Quæres, num huic bono riſui ſecundum alium & alium ſenſum congruat luctus, qui beatus dicitur, opponatur vero luctus alius, qui miſerabilis prædicatur, & illos manet, qui e contrario nunc rident. Væ etenim illis, qui nunc rident, quoniam lugebunt & flebunt. Alius quippe luctus, qui beatus dicitur, alius, qui illos manet, qui male vixerint. Utrum autem etiam ille finem quempiam habiturus ſit utilem, neſcio. Quid dico? Audi Paulum. Cum docebat, id ſatagebat, ut ex ejus ſermonibus auditores contriſtarentur, & confiterentur ſe

tunc

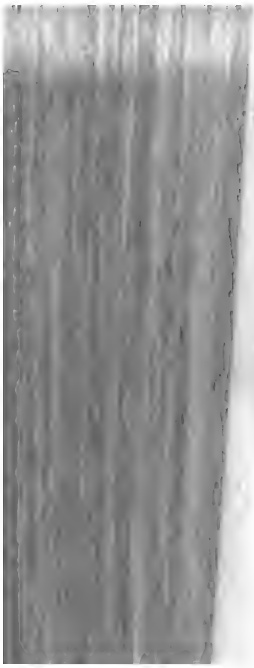

...ς, και καταβα.
λαυ, ἀναιρυμενοι,
ἐπασχον, και ὑπε
δοξαν την παρ' αὐ
λογον, τυχωσι τυ
μεραν διετελεσα μυκ
γενεαν ἐκεινην, ὁτι ι
φητης ὁ μυκτηριζομ
μυκτηριζομενος.

Οτι πικρῳ λογῳ
γελως· ἡς ἐπαγγελ
Ισαακ. ἑρμηνευεται γ
λως, δηλονοτι ἐκ τυ
γελασετε. ἡ δε ἐπαγγ
γελια, υἱοι θευ κληθησ
κληρονομησυσι την γην
ὑρανων· ὑτως ἐςιν ἐπ
ἐναντιον ὁ μακαριζομε
τυτῳ τῳ ἀγαθῳ γελω
συναδει μεν ὁ μακαριζ
τοις ἐναντιοις ταλαιζ

ſi quando loquentes riſu excipimur, indignamur, cum tantus propheta Jeremias dicat: *Factus ſum in deriſum, tota die perſeveravi ſubſannatus.* Quid dico Jeremias? Etiam meus Jeſus ſubſannabatur. *Audiebant* enim, inquit, *omnia hæc Phariſæi, qui erant avari, & deridebant illum.* Sed Dominus ſubſannat omnes, qui ſubſannant verba Dei. *Factus ſum in deriſum.* Vide, qualiter vixerint prophetæ, nunc deriſi, nunc periculis expoſiti, projecti, lapidibus a populo petiti, e medio ſublati, odio habiti, in fugam conjecti. Plurimum perpeſſi ſunt & ſuſtinuerunt, ut ſecundum voluntatem Dei ab eo ſolo gloriam quærentes, prædicando verbum, finem a Deo propoſitum conſequerentur. *Tota die perſeveravi ſubſannatus.* Accuſatur illa generatio, quod non paucis diebus fuerit ab ea ſubſannatus Propheta, ſed tota die perſeveraverit ſubſannatus.

6. *Quia amaro verbo meo videbo.* Eſt quædam promiſſio riſus, de qua promiſſione nomen accepit patriarcha Iſaac. Riſus quippe interpretatur. Riſum porro promitti liquet ex hoc: *Beati qui nunc lugent.* Sequitur promiſſio: *Quoniam videbitis.* Sicuti promiſſio eſt: *Filii Dei vocabuntur;* &, *Deum videbunt;* &, *hereditabunt terram;* &, *ipſorum eſt regnum cœlorum:* ita promiſſio eſt riſus, cui opponitur luctus, qui beatus dicitur. Quæres, num huic bono riſui ſecundum alium & alium ſenſum congruat luctus, qui beatus dicitur, opponatur vero luctus alius, qui miſerabilis prædicatur, & illos manet, qui e contrario nunc rident. Væ etenim illis, qui nunc rident, quoniam lugebunt & flebunt. Alius quippe luctus, qui beatus dicitur, alius, qui illos manet, qui male vixerint. Utrum autem etiam ille finem quempiam habiturus ſit utilem, neſcio. Quid dico? Audi Paulum. Cum docebat, id fatagebat, ut ex ejus ſermonibus auditores contriſtarentur, & confiteatur ſe

tunc

φραινων με, εἰ μη ὁ λυπημενος ἐξ ἐμε; και εἰ τις τι ἱκανος ἐστι κινησαι ψυχην ἀκροατη μαλις α ἡμαρτηκοτος, τοιουτος εὐχεται λογους λεγειν, οἱ τινες ἀπο δυναμεως, και παραταξεως, και θειοτητος και νοηματων ἀπαγγελλομενοι ἱερων σεισουσι την ψυχην τε ἀκουοντος, και κινησιν ἐπι πενθος, και ἐπι κλαυθμον, και ἐπι δακρυα, ὡς χαιρειν τον λεγοντα, ὁτι ἰδη το ἀκροατηριον τερπομενον, και γελων ἐπι τοις λεγομενοις. ὁταν μεν γαρ ἐις ἐπαγγελιας ἀγει, ὡς δια ςενης και τεθλιμμενης της ἐν τη λυπεισθαι ὁδε ἐπι την ζωην, και δια τε κλαυθμε ἀγει ἐπι τον μακαριζομενον γελωτα. ὁτι δε ὁ τουτο αἰνυει, φοβημαι μη τοιαυτα λεγη, οἱα οἱ γελωντες νυν, ὁτι πενθησετε, και κλαυσετε. προς τι δε μοι τουτο εἰρηται; ὁ βυλομενω ὑπαινιξασθαι ὁτι λεγει, πικρω λογω με γελασομαι, και παρασηναι γελωτα κλαυθμε, και κλαυθμον ἐκεινον ὁν κλαυσονται οἱ ἐνταυθα γελωντες, ταχα τε θεω πραγματευομενε ἐγγεννησαι αὐτοις κλαυθμον. ἐκει γαρ ἐσαι ὁ κλαυθμος, και ὁ βρυγμος των ὁδοντων. και τουτο πραγματευεται ὁ θεος ὁρων ὁτι ὁ κλαιων ἐπι τοις ἰδιοις ἁμαρτημασιν, ὁ θρηνων ἐπι τοις ἰδιοις παρανομημασιν, ἠδη εἰς συναισθησιν ἐληλυθε των ἰδιων κακων. ὡς εἰθε ἑκαςος ἡμων καθ' ἑκαςον ἁμαρτημα ἐλεγε, λουσω καθ' ἑκασην νυκτα την κλινην με, ἐν δακρυσι μου την ςρωσιν μου βρεξω. ὡς εἰθε ἑκαςος ἡμων ἐλεγεν ἐπι τοις ἰδιοις ἁμαρτημασι κλαιων, ἐγενηθη μοι τα δακρυα μου ἀρτος ἡμερας και νυκτος. ἐαν μη ὁ λογος πικροτερος ἐνταυθα ἡ, πικροτερος δε δια το θλιβεσθαι με, δι' αὐτον ἀναιζονται οἱ ἀκουοντες οἱ ἐλεγχομενοι. ὁταν βαρωνται τον λεγοντα, οἰδα ὁτι ἐπι τω πικρω λογω μου το τελος ἐστι γελαν, γελαν δε τον των μακαριζομενων γελωτα. και τουτο ταχα εἰδως ὁ προφητης ἐλεγεν, ὁτι πικρω λογω με γελασομαι· ἠδη μεν πικρω λογω, ἀλλ' ὁυκ ἠδη γελω, ἀλλα πικρω λογω με γελασομαι.

Αθεσιαν και ταλαιπωριαν ἐπικαλισομαι. θεον ἐπικαλειται ὁ δικαιος, την σοφιαν ἐπικαλειται και ὁ ἀδικος·

tunc maxime lætatum esse, quando quis contristabatur ex ipso; ait enim: *Et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?* Et si quis idoneus est ad movendum auditoris præsertim peccatoris animum, ejusmodi optat proferre verba quæ virtute, ordine, divinitate, atque sacrorum sensuum pondere percellant auditoris animum, & moveant ad luctum, ad fletum, ad lacrymas, ita ut gaudeat orator, cum viderit auditores gaudio delibutos iis, quæ dicuntur arridere. Nam quando ad promissiones ducit, tanquam per angustam & mœroribus plenam viam ad vitam, ita per fletum ducit ad beatum risum. Cum vero hoc non perficit, timeo ne dicat talia: *Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Quorsum autem hæc a me dicta sunt, nisi quod subobscure volui indicare, quid dicat his verbis: *Amaro verbo meo ridebo,* & ostendere risum fletus & fletum illum, quem fundent ii, qui hic rident, Deo fortasse luctu eos afficiente? *Ibi* enim *erit fletus & stridor dentium.* Atque id agit Deus videns flentem ob propria peccata, & lugentem ob propria delicta jam in conscientiam suorum malorum venisse. Utinam unusquisque nostrum pro singulis suis peccatis diceret: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo.* Utinam unusquisque nostrum ob sua peccata flendo diceret: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte.* Si hic oratio mea acerbior sit, acerbior autem, quoniam angor, auditores qui redarguuntur, illam ægre ferunt; sed cum me dicentem molestе ferunt, scio amaro verbo meo finem fore risum, risum beatorum. Quod fortasse sciens Propheta dicebat: *Quia amaro verbo meo ridebo.* Nunc quidem amaro verbo, & nondum rideo, sed *amaro verbo meo ridebo.*

7. *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Deum invocat justus, sapientiam invocat etiam iniquus. *Erit* enim,

χος· ἐσαι γαρ, φησιν, ὁτε ἐπικαλεσεσθε με. ἐγω δε ὑμ
εἰσακουσομαι ὑμων· ἐκει μεν οἱ ἀδικοι και οἱ δικαιοι δ
δηλονοτι ἐπικαλουνται ποτε την σοφιαν· και πας ὁς ἐα
ἐπικαλεσηται το ὀνομα κυριου, σωθησεται· ἐνθα δε ὁ
προφητης φησιν, ἀθεσιαν και ταλαιπωριαν ἐπικαλεσ
μαι· ὡς τον θεον, ἠτω την ἀθεσιαν· ὡς τον κυριον, ἠτ
την ταλαιπωριαν. ἀρα καλον πραγμα ἐπικαλει Ιερ
μιας, ὁτι ἐπαγγελλει λεγων, ἀθεσιαν και ταλαιπωρια
ἐπικαλεσομαι; ἀλλα δει καταυοησαι συνθηκας ἀς τι
μεθα, και τας ἀθεσιας αὐτων, ὁτι ἐσι ποτε συνθηκ
θεσθαι καλως, και μετα το θεσθαι συνθηκας καλως,
τε ἐπικαλουμεν την ἀθεσιαν. ἠτω δε και ἐαν καταυοησ
την πλατειαν και εὐρυχωρον, την ἀπαγουσαν ὡς ἀπ
λειαν, και ὁτι ὀδευων ἐν αὐτη ὁ ταλαιπωρω, μετ
βαινω ἀπο της πλατειας και εὐρυχωρου ὁδου, και ἐρχ
μαι ἐπι την στενην και τεθλιμμενην, και ταλαιπωρ
λεγω, ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. ἀθετειν μελλω τα
συνθηκας τας προς τον κοσμον και τα κοσμικα πραγμ
τα, ἱνα ἀναλαβω ἐρανιους συνθηκας. ἀθεσιαν ἐπικαλ
σομαι· ἠτω δε καταλιπων τον βιον τον της πλατειας
και εὐρυχωρου ὁδου, και ἐρχομενος ἐπι την στενην και τ
θλιμμενην, ἱνα γενωμαι ταλαιπωρος ὡς Παυλος, λεγ
ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. ὁ γαρ πας ἀνθρωπος ἐρε
ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος, τις με ῥυσεται ἐκ του σω
ματος του θανατου τουτου; ἀλλ' ὁ νοησας το σωμα του θα
νατου, ὁ ῥυσθηναι βουλομενος ἀπο του σωματος του θαν
του τουτου, ἐρει το, ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος. ὁ δε
φιλοσωματων, ὁ πολυς, ὁ ἀπιστων τω μελλοντι αἰωνι,
ὁ λεγει, ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος, ἀλλα μακαριζω
ἑαυτον, ὁτι ἐσιν ἀνθρωπος, και ἐπι τω εἰναι ἐν τω του
θανατου σωματι. ἐαν ὁν δυνηθω νοησαι πως Παυλος ἐπε
ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος, μηδεπω ἐπικαλεσαμενος
την ταλαιπωριαν, ἐπικαλεσομαι αὐτην ἐκ του ἀθετησαι
τας προς την κακιαν συνθηκας, και λεγω ὡς ὁ Ιερεμιας,
ἀθεσιαν και ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. ὁ γαρ ἐπεν,
ἀθεσιαν θεου ἐπικαλεσομαι. θελω παραδειγμα δουναι

ἀπο

enim, inquit, *cum invocabitis me, sed ego non exaudiam vos.* Illic quidem tam injustos quam justos manifestum est invocare nomen Domini; *& omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit*; hic autem Propheta dicit: *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Sicut Deum, sic prævaricationem, sicut Dominum, sic miseriam. Num rem bonam invocat Jeremias, cum promittit dicens: *Prævaricationem & miseriam invocabo?* Sed consideranda sunt pacta, quæ inimus, & quomodo frangantur; nonnunquam enim pacta male contrahuntur, quibus male initis utinam prævaricationem invocemus. Ita si cognovero latam & spatiosam viam, quæ ducit ad interitum, & quod per eam iter faciens nihil molesti patiar, de lata illa & spatiosa via transiero ad angustam & arctam, etiam mala sustinens dico: *Miseriam invocabo.* Dissolvam fœdera cum mundo & rebus humanis inita, ut cœlestia recipiam. *Miseriam invocabo.* Ita porro deserens vitam latæ & spatiosæ viæ, veniensque ad angustam & arctam, ut fiam miser quemadmodum Paulus, dico: *Miseriam invocabo.* Neque enim homo quilibet dicet: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Sed qui intellexerit corpus mortis, qui liberari voluerit de corpore mortis hujus, is dicet: *Infelix ego homo.* Qui vero corpus amat, quod vulgus hominum solet, qui futurum sæculum non credit, nequaquam dicet: *Infelix ego homo*; sed beatum se putat quod homo sit, & versetur in mortis corpore. Igitur si percipere potuero, quomodo Paulus dixerit: *Infelix ego homo*, si miseriam nondum invocavi, invocabo ipsam, pactiones cum vitiis frangendo, & cum Jeremia dicam: *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Neque enim dixit: prævaricationem Dei invocabo. Volo afferre de scriptura exemplum justi pactum frangentis, ut ostendam, quo pacto ille prævaricationem invocarit. Cum Holopherne pacta

fuerat

λογηται, ὁτι ἀθετησαι τας γαρ προς Ολοφερν
μαχαριον ην ἐπι τω θεω. ἐμελλεν ἀθετειν τα
φερνη συνθηκας ἡ Ιουδηθ. ειπεν, ἀθεσιαν ἐπι
και ἐπεκαλεσατο γυνην ἀθεσιαν. ὀφελον κἀγω
νωμαι, ἱνα ειπω, ἀθεσιαν ἐπικαλεσομαι, και
μαι την ἀθεσιαν την προς τον ὀφιν, την προς τ
συνθηκας ποτε ὁ ὀφις προς την Ευαν ἐποιησατ
τῳ φιλῃ, και ὁ ὀφις τῃ γυναικι. ἀλλ' ὁ θεος ἐπ
σατο, ὡς ἀγαθος, τας συνθηκας ταυτας λυθη
φιλιαν ταυτην την κακην διασκεδασαι, και ὡς
λεγει· ἐχθραν θησω ἀναμεσον σου, και ἀναμε
ναικος, και ἀναμεσον του σπερματος σου, και α
σπερματος αὐτης. εὐγνωμενως ἂν ἀκουσειεν,
ἐχθραν ποιει την προς τονδε, ἱνα φιλιαν ποιη
τον χριστον· ἀδυνατον γαρ ἁμα εἰναι φιλον τα
και ὡσπερ ὑδεις δυναται δυσι κυριοις δουλευειν
δυναται εἰναι φιλος και θεῳ και Μαμωνᾳ, φιλο
και ὀφει· ἀλλα ἀναγκη και την φιλιαν την προς
θραν ποιησαι προς τον ὀφιν, και την φιλιαν τ
ὀφιν ἐχθραν γεννησαι την προς τον χριστον. ἀθεσ
λαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. ἱνα δε μαλλον γονιμω
πωριαν ἐπικαλεσομαι, διαγραψω ὁ, τι γινομε

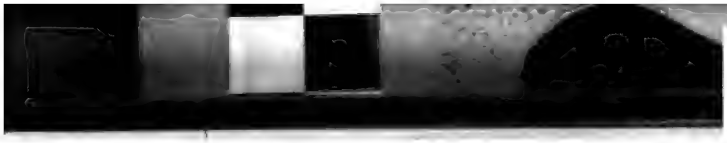

fuerat Judith, ut per tot dies egreſſa preces funderet Deo, quibus elapſis ſemet Holophernis cubili tradere-et. Pacta hæc Holophernes admiſit, poteſtatem Judithæ fecit, ut extra tentoria Deum oraret. Quid agendum erat Judithæ? Pacta-ne ſervanda an frangenda? Certe frangenda, ut omnes fatentur. Pacta enim cum Holopherne inita violare beatum erat apud Deum. Violatura erat Judith pactum cum Holopherne, & dixit: *Prævaricationem invocabo;* & ſane prævaricationem invocavit. Utinam is & ego fiam qui dicam: *Prævaricationem invocabo*, & invocem prævaricationem pacti cum ſerpente, pacti cum diabolo. Pactum olim iniit ſerpens cum Eva. Illi hæc erat amica, & amicus ſerpens mulieri. Sed Deus utpote bonus pacta hæc diſſolvi, & amicitiam hanc pravam deleri curavit, & uti bonus Deus dicit: *Inimicitiam ponam inter te & mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen illius.* Pie igitur audiamus, quo pacto Deus inimicitiam inter hunc & illam ponat, ut amicitiam inter illam & Chriſtum conciliet. Fieri enim nequit, ut quis contrariorum ſimul amicus ſit. Et ſicut *nemo poteſt duobus dominis ſervire*, ita nemo poteſt amicus eſſe Deo & Mammonæ, amicus Chriſto & ſerpenti; ſed neceſſe eſt, ut amicitia Chriſti inimicitias generet cum ſerpente, & amicitia ſerpentis inimicitias pariat cum Chriſto. *Prævaricationem & miſeriam invocabo.* Ut vero melius intelligas, quid ſit, *miſeriam invocabo*, deſcribam, quod fieri ſolet ab Aſcetis. Eſt enim ſæpe, qui cum ſit ei liberum nubere, ſicque vitare moleſtiam inſurgentis adverſus ſpiritum carnis, eligit non abuti nubendi poteſtate, ſed affligi & tolerare, jejuniis corpus domare, ipſum in ſervitutem redigere talium ciborum abſtinentia, & omnimodo ſpiritu facta carnis mortificare. Nonne hic miſeriam invocavit, cum poſſet deliciis voluptatibusque ſe dare, & miſeriam non invocare? Si quis ergo Prophe-

ἀρ' ὁ τοιυτος ὐ την ταλαιπωριαν ἐπεκαλεσατο, παρον ἐπιδυναι ἑαυτον τρυφη και ἡδονη, και μη ἐπικαλειδαι την ταλαιπωριαν; εἰτις ὐν δυναται μιμειδαι τον προφητην, και ἀθεσιαν, ὡς διηγησαμεθα, ἐπικαλειδω, και ταλαιπωριαν δε ἐν ταις ἀσκησεσι ἐπικαλεισδω. ἐτυχε δε την ἱςοριαν εἰναι ἀληδη και περι Ιερεμιυ, ὁτι και ὐν ἀγνειᾳ ἐζησεν· εἰπε γαρ αὐτῳ ὁ κυριος, ὐ μη λαβης γυναικα, ὐδ' ὐ μη ποιησης τεκνα, και ὐν ἀγνειᾳ ἐζησεν. ἀθεσιαν γαρ και ταλαιπωριαν ἐπεκαλεσατο.

Οτι ἐγενηδη λογος κυριυ ἐμοι εἰς ὀνειδισμον. μακαριος Ιερεμιας, μη ἐχων ἀλλον ὀνειδισμον ὴ τον λογον τυ κυριυ. ἡμεις δε οἱ ταλανες ἐχομεν ὀνειδισμυς, ὐ δια τυ λογον τυ κυριυ, ἀλλα δια τα ἡμετερα ἁμαρτηματα, και ὀνειδιζομεδα, ἐφ' οἱς πταιομεν, και ἐπταισαμεν, και λοιδορυμεδα ἐπι ταις κακιαις ἡμων. ὁ δε σωτηρ ὁ τοιυτυς ἡμας ὀνειδισμυς δελει ὀνειδιζεσδαι λεγων, μακαριοι ἐςε ὁταν ὀνειδισωσιν ὑμας, και διωξωσι, και εἰπωσι παν πονηρον ῥημα καδ' ὑμων ἑνεκεν μυ. χαιρετε ἐν ἐκειν τη ἡμερα, και σκιρτησατε. ὁ λογος ὐν, φησι, τυ κυριυ ἐγενηδη ἐμοι εἰς ὀνειδισμον και εἰς χλευασμον πασαν ἡμεραν. εἰτα κατανοησον ὡς εἰσιν οἱ προφηται εὐγνωμονες ἀνθρωποι, και ὐκ ἀποκρυπτομενοι τα ἰδια ἁμαρτηματα ὡς ἡμεις, και λεγοντες ὐκ ἐπι των τοτε μονον, ἀλλ' ἐπι πασων των γενεων, εἰ ἡμαρτηκασι. καγω μεν ὀκνω ἐξομολογησασδαι τα ἁμαρτηματα μυ ἐπι των ὀλιγων ἐνταυδα, ἐπει μελλησι μυ καταγινωσκειν οἱ ἀκουοντες· ὁ δε Ιερεμιας τι παδων ἁμαρτητικον ὐκ ἠδεσδη, ἀλλα ἀνεγραψεν αὐτυ την ἁμαρτιαν· ἁμαρτια γαρ ὴν το ἐπιφερομενον ἐν τῳ, και εἰπα, ὐ μη ὀνομασω το ὀνομα κυριυ, και ὐ μη λαλησω ἐτι ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτυ. ἐδιδαχδης παντα ποιειν ἐν ὀνοματι κυριυ, ἐν ὀνοματι δευ πραττειν. συ δε λεγεις, μη ὀνομασω το ὀνομα κυριυ. ἀλλα ποιον ὀνομα μελλεις ὀνομαζειν; ὀνομα δεων ἑτερων, ὐκ ἀναμνησεσδε ἐν ταις καρδιαις ὑμων· και λεγεις, ὐκ ὀνομασω ὀνομα κυριυ, και ὐ μη λαλησω ἐτι ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτυ. λεγει ὐν πεπονδως τι ἀνθρωπινον, ὁ και ἡμεις κινδυνευομεν πολ-

λαχις

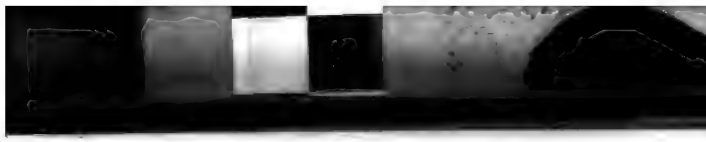

tam imitari poteſt, prævaricationem, ut expoſuimus, & miſeriam in piis exercitationibus invocet. Id autem vere etiam in Jeremia contigit, cum cælebs caſte vixerit: dixit enim illi Deus: *Non accipias mulierem, neque facias liberos*, & in caſtitate vixit. Prævaricationem namque & miſeriam invocavit.

8. *Quia factus eſt ſermo Domini in opprobrium mihi.* Beatus Jeremias, cui non aliud eſt opprobrio, quam ſermo Domini; nos autem miſeri, quibus opprobrio eſt non verbum Domini, ſed peccata noſtra! Nobis opprobrio ſunt lapſus noſtris tum præſentes tum præteriti. Pro vitiis noſtris maledicta ſuſtinemus. Verum Salvator non hiſce nos opprobriis vexari vult, cum dicit: *Beati eſtis, cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos propter me. Gaudete in illa die & exultate. Sermo* itaque *Domini*, inquit, *factus eſt in opprobrium mihi, & in deriſum tota die.* Conſidera deinde, quam ſint prophetæ candidi homines, non, ſicuti nos facimus, peccata propria occultantes, at palam non tantum ſui ævi hominibus, ſed cunctis generationibus dicentes, ſi quid peccarunt. Ego quidem non audeo confiteri hic meas iniquitates coram paucis, quoniam audientes me condemnaturi ſunt: at Jeremias, cum aliquid deliquiſſet, non erubuit, ſed ſuum peccatum ſcriptis mandavit. Peccatum erat quod ſubditur: *Et dixi: non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius.* Edoctus es omnia in nomine Domini facere, omnia in nomine Domini agere; tu vero dicis: *Non nominabo nomen Domini.* Sed quodnam nomen nominaturus es? Nomen deorum alienorum non recordabimini in cordibus veſtris, & dicis: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius.* Hoc itaque dicit humani aliquid paſſus, quod nobis etiam uſu venire ſolet. Maxime vero ſi quis

λαχις πεπονθεναι. και μαλιστα εἰ τις συνοιδεν ἑαυτῳ δι
την διδασκαλιαν ποτε και τον λογον ταλαιπωρησαντι κα
παθοντι και μισηθεντι· πολλαχις λεγει, ἀναχωρω, ν
μοι και πραγμασιν, εἰ ἐκ τυτυ μισητος εἰμι, ἐκ τυ διδασ
κειν, ἐκ τυ προεισθαι τυ λογου; δια τι ὐχι μαλλον ἀναχω
ρω ἐπι την ἐρημιαν και την ἡσυχιαν; τυτον τι πεπονθε κα
ὁ προφητης λεγων· και εἰπα, ὐ μη ὀνομασω το ὀνομα κυ
ριυ, και ὐ μη λαλησω ἐπι τω ὀνοματι αὐτυ· αλλ' ἐπι τυ
τω ἀγαθος κυριος ὁ κωλυων τας τοιαυτας ἁμαρτιας τυ
τηλικυτων ὐκ ἐφηκε τον προφητην ἀληθευσαι εἰποντα τι
προκειμενα, ἀλλα και ἐν τυτῳ ἀθεσιαν ἐπικαλεσασθα
και ἀθετησαι το εἰρημενον πεποικεν Ιερεμιαν· εἰπε μ
γαρ, ὐ μη ὀνομασω το ὀνομα κυριυ, και ὐ μη λαλησ
ἐτι ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτυ. ἐγενετο δε; φησιν, ἐν τῃ καρ
δια μυ ὡς πυρ καιομενον, φλεγομενον ἐν τοις ὀστεοις μυ
και παρειμαι παντοθεν, και ὐ δυναμαι φερειν. ὁ λογ
ὁ τυ κυριυ γεγονε καιων αὐτυ την καρδιαν. και ἐγενετ
ἡ καρδια μυ ὡς πυρ φλεγομενον, καιομενον ἐν τοις ὀστεο
μυ. ὑπεβαλε την ἁμαρτιαν ἣν πεποικεν εἰπων· ὐ μ
ὀνομασω το ὀνομα κυριυ, και ὐ μη λαλησω ἐπι τῳ ὀνο
ματι αὐτυ ἐτι. και ἀπεβαλε την ἁμαρτιαν Ιερεμιας ἁμα
τῳ εἰπειν. εἰθε κἀγω ἁμα τῳ ἁμαρτησαι, και εἰπειν
λογον ἁμαρτητικον ἠσθανομην ὁτι γεγονε πυρ ἐν τῃ καρ
δια μυ ὡς πυρ καιομενον, φλεγομενον ἐν τοις ὀστεοις μυ
ὡστε με μη δυνασθαι φερειν. μελλει τι ὁ λογος τολμαν
ὐκ οἰδα δε εἰ συμφερον τῳ τοιυτῳ ἀκροατηριῳ, εἰρηκε τ
εἰναι εἰδος πυρος, πυρος ὐκ αἰσθητυ, κολαζοντος τον κο
λαζομενον τυ πονυ, εἰς το μη φερειν αὐτον. εἰπε γαρ
ἐγενετο ἐν τῃ καρδια μυ ὡς πυρ φλεγομενον και καιομε
νον, ὐκ ἐν τῃ καρδια μυ μονον, ἀλλα και ἐν τοις ὀστεοι
μυ· και παρειμαι παντοθεν, και ὐ δυναμαι φερειν
ἐγω φοβυμαι μη τοιυτο ἐστι το ἀποκειμενον ἡμιν πυρ γι
νομενον, ὡς ἐν τῃ καρδια γεγονεν Ιερεμιυ. ὐ πεπονθα
μεν δε αὐτο. εἰ ἐπεπονθειμεν τυτο, και προκειτο τα
δυο πυρα, τυτο το πυρ, και το ἐξωθεν πυρ, ὁ βλε
πομεν ἐπι των καιομενων ὑπο των ἡγυμενων των ἐθνων,

εἰλομε-

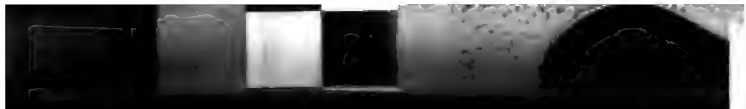

ſibi conſcius eſt, ſe ob doctrinam & ſermonem aliquando male fuiſſe habitum, vexatum, & odio habitum, ſæpe dicit: abeo, quid mihi & negotiis, ſi propterea odio ſum, quod doceam & proferam ſermones? Cur non potius in ſolitudinem & quietem me confero? Tale quidpiam & Propheta paſſus eſt, cum diceret: *Et dixi: non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius.* Sed bonus Dominus, qui hæcce tantorum hominum peccata prohibet, non permiſit Prophetam, a quo hæc dicta ſunt, in hoc eſſe veracem, ſed voluit, ut prævaricationem invocaret, & quod dixerat, re non præſtaret. Dixerat enim: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius. Factus eſt autem*, inquit, *in corde meo quaſi ignis ardens, urens in oſſibus meis, & diſſolutus ſum undique, & non poſſum ferre.* Factus eſt ſermo Domini urens cor ejus. Factum eſt cor meum quaſi ignis ardens, urens in oſſibus meis. Subjecit peccatum quod fecerat, dicens: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius*, & ſimul ac confeſſus eſt peccatum Jeremias, illud abjecit. Utinam & ego ſtatim atque peccavi, ac verbum reprehenſione dignum protuli, ſentirem in corde meo ignem ardentem, urentem in oſſibus meis, ita ut ferre non poſſim. Audacter quidpiam enunciaturus ſum, quod an his auditoribus profuturum ſit ignoro. Dixit eſſe quoddam genus ignis, ignis, qui ſenſu non percipitur, dolore ita eum, qui cruciatur, afficiente, ut ei ſit intolerabilis. Dixit enim: *Factus eſt in corde meo quaſi ignis ardens, & urens* non tantum in corde meo, ſed & *in oſſibus meis, & diſſolutus ſum, & ferre non poſſum.* Ego vereor, ne talis ſit, qui nobis reſervatur ignis, qualis fuit in corde Jeremiæ. Sed illum non experti ſumus: ſi experti eſſemus, propoſitique eſſent duo ignes, hic, & externus, quo videmus comburi eos, qui a præfectis gentium cruciantur,

εἰλομεθα ἀν ἐκεινο μαλλον το πυρ ἡ τυτο. ἐκεινο μεν γαρ καιει την ἐπιφανειαν, τυτο δε καιει την καρδιαν, και ἀρξαμενον ἀπο της καρδιας διἱκνειται ἐπι παντα τα ὀσα, και ἰκνυμενον ἐπι τα ὀσα ἐρχεται ἐπι ὁλον τον καιομενον, καιὡτως ἐρχεται, ὡς μη δυνασθαι τον καιομενον φερειν. τις ἐπι τοιυτῳ πυρι δυναται λεγειν, και ἡ δυναμαι φερειν. οἰδα και ληςας τυτο το πυρ μη δυνηθεντας ὑπομειναι, δια τον πονον ἀπο τυτυ τυ πυρος. ἀλλος ἐςι ὁ πονος ὁ ἀπο τυ πυρος ὀν διεγραψεν Ιερεμιας λεγων, και ἐγενετο ἐν τῃ καρδια μυ ὡς πυρ καιομενον, φλεγομενον ἐν τοις ὀςεοις μυ, και παρειμαι παντοθεν, και ἡ δυναμαι φερειν. ἐκεινο το πυρ ἐκκαιει ὁ σωτηρ ὁ ειπων, πυρ ἠλθον βαλειν ἐπι την γην. και ἐπει ἐκεινο το πυρ ἐκκαιει ὁ σωτηρ, δια τυτο τοις ἀρχομενοις ἀκκειν αὐτυ ἀρχεται ἀπο τυ πυρος, και πρωτον πυρ βαλλει αὐτων ἐπι την καρδιαν ὡσπερ ὁμολογυσι Σιμων και Κλεωπας λεγοντες ἐπι τοις λογοις αὐτυ, ὀχ ἡ καρδια ἡμων καιομενη ἠν ἐν τῃ ὁδῳ, ὡς διηνοιγεν ἡμιν τας γραφας; ἐνθαδε ἡ καρδια καιεται πυρι και Σιμωνος και Κλεωπα. ἀκκει λεγοντων, ὀχ ἡ καρδια ἡμων καιομενη ἠν;

Τις ἀξιος ἠδε λαβειν ἐκεινο το πυρ ἐν τῃ καρδια; ἱνα μη εἰκῃ αὐτο λαβῃ, θελω διαγραψαι τις ἐςιν ὁ ἐχων τυτο πυρ ἐν τῃ καρδια. διαγραψον μοι δυο ἡμαρτηκοτας την αὐτην τῳ γενει ἁμαρτιαν, την μιαραν και την ἀκαθαρτον πορνειαν, και ἐν τυτοις τοις δυο τοις πεπορνευκοσι, τον μεν ἑτερον μη λυπυμενον, μηδε ὀδυνωμενον, μηδε δακνομενον, ἀλλα το εἰρημενον ἐν παροιμιαις περι της πορνης γυναικος πασχοντα, ἡτις ἐαν πραξῃ, ἀπονιψαμενη, ὀδεν φησι πεπραχεναι ἀτοπον. ἰδε μοι τον ἑτερον μετα το πτωμα μη δυναμενον σεγειν. ἀλλα κολαζομενον την συνειδησιν, βασανιζομενον την καρδιαν, φαγειν και πιειν ἡ δυναμενον, ἡ χρισει νηςευοντα, ἀλλα ἀλγηδονι της μετανοιας. διαγραψον μοι τον τοιυτον ὁλην την ἡμεραν σκυθρωπαζοντα, και καταπονυμενον, και πορευομενον, ὠρυομενον ἀπο σεναγμυ της καρδιας αὐτυ, βλεποντα αὐτυ την ἁμαρτιαν ἐνωπιον αὐτυ, δια

παντος

tur, illum potius eligeremus quam hunc: ille enim ſuperficiem comburit, hic autem urit cor, & a corde incipiens permeat per omnia oſſa, per omnes corporis partes graſſatur, ſicque invadit, ut qui ardet ſuſtinere nequeat. Quis de ejusmodi igne dicere poteſt: *Et non poſſum ferre?* Novi etiam latrones, qui hunc ignem ſuſtinere non potuerunt propter vim doloris, quem inferebat. Alius eſt dolor, quem infert ignis ab Jeremia deſcriptus dicente: *Et factus eſt in corde meo ſicut ignis ardens, urens in oſſibus meis, & diſſolutus ſum undique, & non poſſum ferre.* Hunc ignem accendit Salvator cum dixit: *Ignem veni mittere in terram.* Et quoniam illum ignem accendit Salvator, ideo incipientibus ipſum audire, ignem primo injicit, primumque in eorum corda immittit ignem, quem expertos ſe fatentur Simon & Cleophas de ejus ſermonibus dicentes: *Nonne cor noſtrum ardens erat in via, dum aperiret nobis ſcripturas?* Hic & Simonis & Cleophæ cor ardet: audi dicentes: *Nonne cor noſtrum ardens erat?*

9. Quis modo dignus eſt accipere iſtum ignem in corde? Ne fruſtra illum accipiat, volo deſcribere, quis ſit, qui ignem iſtum in corde habet. Deſcribe mihi duos homines in idem peccati genus, in fœdam, impuramque fornicationem lapſos, quorum alter nullo dolore afficiatur, nullo conſcientiæ morſu compungatur, ſed præ ſe ferat quod ſcriptum eſt de meretrice, *quæ cum peregerit, tergens ſe, non ſum, inquit, operata malum.* Alter vero poſt lapſum, ferre nequeat, ſed conſcientiæ pœnis vexetur, cordis tormenta ſuſtineat, comedere ac bibere nequeat, jejunio non ex animi voluntate, ſed pœnitentiæ dolore vacet: præterea is tota die triſtis, afflictus, incedens, rugiens a gemitu cordis ſui, habeat præ oculis peccatum ſuum quod ſe ſemper coram reprehendat. Vide ipſum non una die, non una nocte, ſed

...ου μαλλον ελεειτ
κης της κολασεως ὑτος,
σεως τῳ πορνευσαντι κ
τουτῳ της ἐνταυθα κολ
γματευσατο κολασαι
λασεν αὐτον ἡ λυπη, κ
μηποτε τῃ πρισσοτερα
ρωσατε εἰς αὐτον ἀγα
συνειδησιν ἑαυτου, και
κολασθηναι, εὐχεσθω τῳ
μια, ἡκειν ἐπ' αὐτον. ε
ἐληλυθος, ἱνα μη τηρηθ
βεν ἐνθαδε το πυρ, ἀλλ
τηρηθησεται ἐκεινῳ τῳ π
ὡς πυρ καιομενον, φλεγ
ρειμαι πανθοθεν, και ὐ
γον πολλων συναθροιζο
μακαριος Ιερεμιας, καθ
κρυ ἁμαρτηματος, και εἰ
γετο ὑπο πολλων· ἀλλα
ἐγκωμιον παρα θεῳ ἠν·
ςητε, και ἐπισυςωμεν αυ

r longum tempus agitarum; utrum horum præfers? trum dicis in Deo ſpem habere? Num illum qui forcatus non curat, ſed deſperata ſalute in libidinem efſus eſt, an hunc qui poſt unum peccatum luget & veplorat? Hunc utique manifeſtum eſt ſpe niti meliore. uanto enim amplius dolore ignis uritur, tanto majom miſericordiam conſequitur, nec prorogatur ejus pplicium ultra tempus, quod ei poſt fornicationem nceditur, ut peccatum lugeat. Et quoniam tempus enarum, quas hic patitur, utile eſt illi, ideo fornintem pœnis afficiendum curavit. Et ubi eum dolor nivit, viditque doloris jam ſatis eſſe, ait: *Ne forte undantiori triſtitia abſorbeatur, qui ejusmodi eſt, conmate in illum charitatem.* Unusquisque noſtrum ſuam ſe conſcientiam diſcutiat, & videat, quid peccave-. Quoniam pœnas luere neceſſe eſt, oret Deum, ut c ignis Jeremiæ veniat in ipſum, & poſtea ille quem mon & Cleophas experti ſunt, ne alteri igni reſerver. Si enim non hic ignem accepit, ſed peccavit, & n curavit, illi igni reſervabitur. *Et factus eſt in cormeo quaſi ignis ardens, urens in oſſibus meis: & diſſotus ſum undique, & non poſſum ferre; quia audivi vituprationem multorum congregatorum undique.* Inculpatus atus Jeremias, excepto, inquam, hoc exiguo pecto, & ſi quod aliud leve commiſerit, a plurimis viperabatur, ſed multitudinis vituperium laus erat ei ud Deum. Dicebant nimirum vituperatores iſti: *ſultate, & inſultemus in eum omnes viri amici ejus: obvate mentem ejus, ſi decipietur.* Alia pernicioſa frauvolunt eum circumvenire, & contraria illi de qua xerat, *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Hi aum qui in eum inſultant, dicunt: *Et prævalebimus ei, ſumemus vindictam noſtram ex eo.* Putant injuriam ſe ſos, qui de ſuis delictis accuſati ſunt, & ideo ex hac juriæ opinione dicunt: *Et ſumemus vindictam noſtram eo.* Tale quid egerunt, qui Iſaiam ſecuerunt, &

διας, ἄλλο τὸ ἐταζειν καρδιας και νεφρους. ὁ παντων ἐταζει καρδιας και νεφρους, ἀλλα των ἡμαρτηκοτων· ἐφιστημι γαρ τῳ σημαινομενῳ τυ, ἐταζειν, ὁπερ λεγεται ἐν τῳ βιῳ τυτῳ ἐπι των βασανιζομενων ἐπι τοις δικαστηριοις, ὁπυ οἱ μεν ἐταζυσιν, οἱ δε ἐταζονται, ὑτοι δε εἰσι και ἐν πονοις βαρυτατοις. οἱ μεν ὐν κολασαι ἐταζυσι πλευρας, ἐταζυσι σωματα· κυριος δε μονος καινον ἐχει τροπον ἐτασμων· ἐταζων γαρ ἐσι καρδιας, και μονῳ τῳ κυριῳ προσεισι το ἐξεταζειν καρδιας και νεφρους. λεγσαι ἐνταυθα ἐταζονται κατα προσαξιν ἡγεμενε πλευρα. ἐχει δε ὐκ ἐκ προσαξεως θεν, ἀλλ' ὑπ' αὐτυ τυ κυριυ ἐταζεται τις νεφρης και καρδιας· εἰ μη ἀρα ἐνταυθα λεγω, τον μεν προσασσομενον εἰναι τον υἱον, τον δε προσασσοντα εἰναι τον πατερα, και τον λογον εἰναι τυ ἐταζοντα καρδιας και νεφρους, και πασων γε νομιζω βασανων, παντων των πονων βαρυτερατα ἀπο τυ λογυ, ὁταν ἐταζηται καρδιας και νεφρους. διο παντα πραττωμεν, ἱνα μη παραδοθωμεν ἐκεινῳ τῳ ἐτασμῳ· ὁ ἐτασμος οἰομαι ἐλαττον πασχειν τυς παραδιδομενυς τοις λεγομενοις ἐν τῳ ευαγγελιῳ βασανισαις. πολλοις γαρ παραδιδονται, ταχα πλειοσι βασανισαις κατα την ἀρχην, ὐδεπω ἀξιοι γενομενοι παραδιδοσθαι ἑνι λογῳ τῳ ἐταζοντι καρδιας και νεφρους. ὁ πλειστος ἐκεινος ὐδεπω ἀξιος ἠν παραδοθηναι τῳ ἐταζοντι καρδιας και νεφρους· δια τυτο ὑπο πλειονων ἐβασανιζετο, ὑστερον δε εἰ και ἐκεινος τυτο πασχει, ἠ μη, ὁ δυναμενος ἐξεταζετω. πλην τα περιμενοντα ἡμας ἐσι βασανισαι, και ἐταζων τας καρδιας και νεφρους ἐπι τοις ἁμαρτημασιν ἡμων· ὡν ἁμαρτηματων εἰ μη ταχιον ἀπαλλαγωμεν, ἐν τυτοις ἐσομεθα. διο ἀναξαντες την ἀπο θεν βοηθειαν αἰτησωμεν, ἱνα ἐν χριςῳ Ιησυ μακαρισθωμεν, ᾧ ἡ δοξα εἰς τυς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

corda, aliud ſcrutari corda & renes. Non omnium ſcrutatur corda & renes, ſed peccatorum. In ſignificato enim verbi hujus *ſcrutor* inſiſto, quod in hac vita dicitur de iis, qui torquentur in tribunalibus, ubi alii quidem quæſtionem habent, de aliis quæſtio habetur, & hi in graviſſimis doloribus verſantur. Tortores itaque ſcrutantur latera, ſcrutantur corpora; Dominus autem ſolus novum habet ſcrutandi modum: ſcrutatur enim corda, & in ſolius Domini poteſtate eſt ſcrutari corda & renes. Latronibus hic juſſu præſidis latera fodicantur; ibi autem non juſſu Dei, ſed ab ipſomet Domino renes & corda uniuscujusque examinantur; niſi forte hic dicam filium eſſe, cui præcipitur, patrem vero, qui præcipit, verbumque eſſe quod ſcrutatur renes & corda, ac omnibus torturis omnibusque doloribus graviora eſſe puto tormenta a Verbo renes & corda ſcrutante illata. Quapropter omni ope nitamur, ut ejusmodi examini non tradamur, quo quidem examine leviora illos exiſtimo pati, qui evangelicis exactoribus traduntur. Multis enim traduntur, & fortaſſe pluribus exactoribus ſub initium, cum necdum digni evaſerint qui uni Verbo corda renesque ſcrutanti tradantur. Dives ille nondum dignus erat, qui corda & renes ſcrutanti traderetur, ideoque a pluribus torquebatur. Tandem vero utrum etiam hoc experiatur nec ne, qui poteſt, inquirat. Ut ut eſt, quæ nos manent, tortores ſunt, & ſcrutator cordium & renum de peccatis noſtris: quibus ni cito liberemur, in iſtis hærebimus. Ideo excitati opem a Deo poſtulemus ut in Chriſto Jeſu beatitudinem conſequamur: cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

bylon? Quærendum
verſæ terræ, quæve
ta, quia ante confra
gregantes ea, quæ ali
invenerimus nomen e
voluntatem ex his, q
quondam componeba
rum librum, & Salo
eam. Ubique quaſi
quia malleus & ſecuri
Ergo quomodo malle
quia domus Dei eccleſi
ditur. Quis eſt iſte mall
pedire lapides ædificati
veniant fundamentis e
ipſe eſt malleus univer
tiabo confidens, eſſe
curet de malleo unive
plum ad ſanctum Spi
quæro materiam malle
percuſſa patiatur. Qu
eo quod ſcriptum ſ

co, qui eſt quaſi incus indomabilis, nihil tamen in manu Dei, & in conſpectu ejus conſiſtens adamas perpetitur. Duo itaque contraria ſunt adamanti iſti, malleus & incus improducibilis. Jam quoddam eſt & apud nationes tritum vulgi ſermone proverbium, ut de his, qui anxietatibus & ingentibus malis premuntur, dicant, inter malleum ſunt & incudem. Tu autem hoc refers ad Zabulum & draconem, qui iſtiusmodi ſemper in ſcripturis pro varietate cauſarum nominibus inſigniuntur: & dicis, quia ſanctus, qui quaſi murus adamantinus, vel in manu Domini adamas eſt, non curet neque de malleo, neque de incude, ſed quanto plus cæſus fuerit, tanto plus ejus virtutem ſplendeſcere. Aiunt eos, qui mercimoniam lapidum exercent, quum voluerint probare adamantem, ignorantes utrum ſit adamas an non ſit, quamdiu malleum & incudem non invenerint: tunc autem perſuaderi eſſe veriſſimum adamantem, ſi indomitus lapis, ſi inter incudem & malleum perſeverat, ſi percutiente deſuper malleo, & incude ſuppoſita durior lapidum natura compingit. Talis vir eſt: ante tentationes ab his qui probare lapides neſciunt, ignoratur. Certiſſime autem novit adamantinorum lapidum naturam ſolus Deus plurimis ignoratam. Ego ipſe adhuc neſcio utrum veniente malleo, & percutiente me confringar & conterar, convictus quia non ſum adamas: an certe verus adamas oſtendar ſi ingruentibus perſecutionibus, periculis, tentationibus, tam contritus fuero ad ictus mallei quam probatus. Et tu ipſe percurre ſcripturas, & quære, ſi quod potes invenire veſtigium bene a Deo promitti, ut malleus percutienda percutiat. Verbi gratia dictum ſit. Ad intelligentiam enim obſcuriorum ſumuntur exempla. Si malleus non eſſet, non eſſet tuba productilis, quæ juxta Legem ad ſolemnitates Dei excutiat, quæ audientium animos clangore ſuo accendit ad bellum.

Neceſ-

Neceſſarius eſt malleus, ut tuba productilis fiat. Multa cooperatus eſt iſte malleus tubæ productili Paulo, ut eum per varia tentamenta produceret & approbaret, quia illæſus poſſet excudi, figuramque aſſumere tubæ magniſonæ, non incertam dans vocem in audientes, ut præparentur ad militiæ bellum. Et quoniam milleus invenitur contraria fortitudo, & draco incus producibilis, iſtiusmodi ſemper in ſcripturis malleo, vel quacumque alia materia compoſitum nomen aſſumens, inſtabo ſermone. Cain generavit filios, & de Cain ortus eſt faber æris & ferri. Ergo ut Zabulus qui omnium tentationum operator eſt, malleus dicitur, ita qui miniſtrat, malleator eſt filius Cain. Quotieſcumque enim in tentationem incideris, ſcito malleum diabolum eſſe, & malleatorem eum per quem te Zabulus inſequitur. Velut in proditione Salvatoris malleus Zabulus, malleator Judas fuit. Et multi erant malleatores in tempore illo, quo Dominus paſſus eſt, clamantes: *Tolle de terra talem, crucifige, crucifige eum.* Omnia malleatoribus plena ſunt. Quotquot enim in actu ſuo Zabulum ſuſcipiunt & miniſtrant ei ad probandum juſtum, & injuſtum coarguendum, omnes malleatores ſunt. Idcirco ſi heri malleator eras, & in manu malleum continebas, nunc diſcens, quia a Cain fratricida oriuntur malleatores, projice malleum de manu tua, & tranſmigra ad malleatorum, quæ ſpiritalis eſt, generationem, ſicut Enos, & reliquorum, qui ſcripturarum laudibus efferuntur. Verumtamen finis confractio eſt atque contritio. Et ſciendum quidem, quoniam prophetatus nunc malleus Zabulus ſit, malleus non partis alicujus terræ, ſed univerſæ terræ, pro eo quod in omni terra malitia ejus diſperſa ſit, & ubique malleus iſte malum operatur. Eſt autem etiam hoc dicendum, Zabulum univerſæ terræ malleum eſſe, non cœli malleum. Neque enim tenuiori ſubſtantiæ convenit

venit malleus, ſed craſſiori. Si portas imaginem terreni, malleus te, quia terrenus es, percutit; ſi peccas, & terra es, & in terram ibis, experieris malleum univerſæ terræ & in te operantem. Juxta illum intellectum, illud quoque animadvertendum eſt, univerſæ terræ malleum, quia adverſum cuncta terrena potentiam ſuam exerceat, Zabulum eſſe: poſſe autem etiam minorem malleum intelligi, qui non univerſæ terræ ſit malleus, ſed illius (ut ita dicam) & illius partis terræ. Et ſi quidem una aliqua contraria fortitudo mihi repugnat, & colluctatur mecum, non valens cum univerſis ſimul hominibus congredi ut Zabulus, tunc eſt quidem malleus in me, ſed non univerſæ terræ malleus, verum (ut ita dicam) meæ tantum malleus terræ. Confracto autem & contrito malleo univerſæ terræ, quid neceſſe eſt arbitrari de malleo partium terræ? Simulque exiſtimo admiratione dignum, quoniam univerſæ terræ malleus ſit comminutus. Quid enim magnum, ſi fractus fuiſſet, & contritus malleus partium terræ? Sed vere nunc admirandum eſt, quia univerſæ terræ malleus confractus atque contritus eſt.

2. Poſt hæc quæro, quis ſit iſte, qui univerſæ terræ malleum confregerit, & contriverit: & dicam Moyſen non potuiſſe confringere atque conterere malleum univerſæ terræ, neque ante eum Abraham, neque poſt eum Jeſum Nave, neque alium quemquam prophetarum. Quis ergo potuit talem, tantumque virum, & univerſæ terræ malleum confringere & conterere? Quis eſt iſte? Jeſus Chriſtus confregit atque contrivit malleum univerſæ terræ. Et hoc nunc admirans in Spiritu ſancto Prophetes, ait: *Quomodo confractus & contritus eſt malleus univerſæ terræ?* Primo confractus, & contritus eſt deinde. Et quoniam reperi Salvatorem eſſe, qui confregerit malleum univerſæ terræ, & contriverit eum, veniam ad

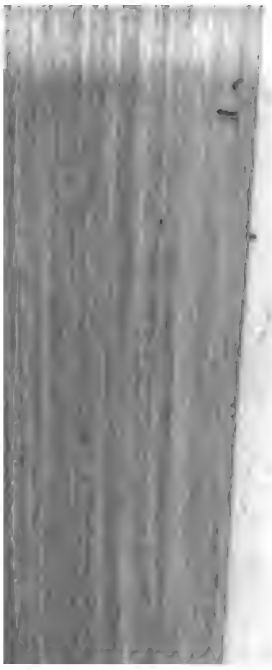

ruerat ante confrac
co per unumquem
quando introducim
fidem; conteritur a
profectum venimus,
lum ad profectum
lum benedictione qu
dicentem: *Deus aut*
firis velociter. Anim
furit adversum nos,
mus, & conteritur a
tantum, & non etia
re nos e contrario &
contrivit, eos qui n
dia servaverunt cor
in Deo, credentes i
Zabulum. Timor D
lum, nihilque ab eo
tum generaliter, ver
fractus est, & *contrit*
tem confracto & con
minium: nec prius

Et hoc oportet per ſingulos ſcripturarum obſervare ſermones. Quando itaque fit in exterminium Babylon? Quando exterminantur omnes confuſiones de anima mea, neque ulterius me confundit mors filii, aut uxoris: cum non eſt, qui me irritet, & provocet ad triſtitiam, ad iram, ad concupiſcentiam, ad voluptatem, quando maneo inconfuſus, aſſumens rationem, quæ me confirmet & roboret, tunc mihi accidit quod dictum eſt, *Facta eſt in exterminium Babylon*, hoc eſt univerſa confuſio. Fiunt autem iſta, id eſt, confringi, & conteri malleum omnis terræ, & demoliri Babylonem, cum gentes ſuperponuntur malleo, & Babyloni. Scriptum eſt enim: *In gentibus ſuperponentur tibi*, hoc eſt, ii qui de gentibus ſunt ſuperponentur tibi o Babylon, ſuperponentur tibi o mallee, ut confringaris, & conteraris. Quando iſta facta ſunt? In adventu Domini mei Jeſu Chriſti, cum evangelium cunctis gentibus prædicatum eſt, tunc ſuperpoſiti ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus Babyloni, & malleo univerſæ terræ, & impletum eſt hoc, quod ſcriptum eſt, *In gentibus ſuperponentur tibi, & capieris Babylon & non cognoſcis.* Utinam caperetur Babylon & per ſingulos noſtrum. Ex anterioribus autem poteſt intelligi captivitas Babylonis, quando capta ſuffoditur, ſubvertitur, deſolatur, ut nihil in nobis reſideat confuſionis. *Et capieris Babylon, & non cognoſcis: inventa es, & comprehenſa, quia Domino reſtitiſti.* Ergone ſola Babylon Domino reſtitit, & non potius omnes gentes, dum creatore deſerto idola veneratæ ſunt, Domino reſtiterunt? An figuraliter dicit omnem animam contrariam Jeruſalem viſioni pacis, Babylonem eſſe. Unde & ſancti in Jeruſalem, peccatores in Babylone erant. Et ſi peccabant Jeroſolymitæ, mittebantur in Babylonem, & ſic convertebantur ad pœnitentiam in Babylone conſiſtentes. Sancti vero regrediebantur in Jeruſalem. Ca-

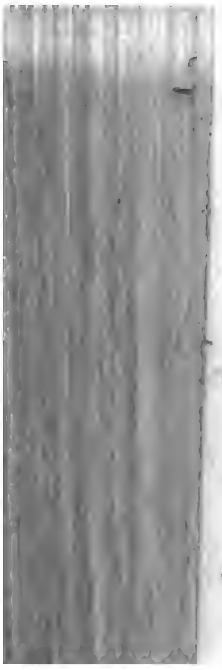

quia. Exficcate omnes
fionem. Væ eis quoniam
Æ eorum. Volens in
Aperuit thesaurum suum
ro de alia scriptura va
niorem comparatione
apostolicam, ibique in
cientem, quæ sint va
tem volens Deus ostendere
tiam suam, pertulit in m
ad perditionem, ut ostem
misericordiæ, quæ præpa
non solum ex Judæis, n
raliter Apostolus omne
cens quosdam esse vasa
iræ. Verbi gratia, P
iræ: rursus, qui prim
est, & eos, qui in te
crediderunt, vasa mis
ergo in thesauro Dei s
Aperuit Dominus thesau

mini ego confidens dicam esse ecclesiam ejus, & in isto thesauro, id est, ecclesia sæpe homines latitare, qui sunt vasa iræ. Veniet igitur tempus, quando aperiat Dominus thesaurum ecclesiæ: nunc enim clausa est ecclesia, & vasa iræ cum vasis misericordiæ inhabitant, & paleæ cum frumento sunt, & pisces perdendi ac projiciendi, cum bonis piscibus, qui in retia inciderunt, continentur. Quam cum aperuerit judicii tempore, & protulerit exinde vasa iræ suæ, dicet forsitan is, qui est vas misericordiæ, de egredientibus vasis iræ suæ: *Exierunt ex nobis, non enim erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Sed ideo egressi sunt a nobis, ut ostenderetur, quia non erant omnes ex nobis.* In aliud quiddam cupit sermo prorumpere: quod autem audemus dicere, istiusmodi est. In thesauro Dei vasa iræ sunt; extra thesaurum vasa peccantia non sunt vasa iræ, sed vasis iræ minora sunt. Servi enim sunt ignorantes voluntatem Domini sui, & non facientes voluntatem ejus. Qui autem ingreditur ecclesiam, aut vas iræ, aut vas misericordiæ. Qui extra ecclesiam est, neque vas misericordiæ est, neque iræ. Aliud quoddam nomen inquiro, qui extra ecclesiam commoratur: & quomodo decerno confidens non esse eum vas misericordiæ, sic e contrario ex rationis veritate communitus aperte promo sententiam, neque vas iræ posse eum dici, sed vas in aliud quiddam reservatum. Ergone potero de scripturis approbare nec misericordiæ eum esse vas, nec iræ: ut & secunda expositio aliquid nobis utile in præsenti loco interponat, & sane rursus audeat in id, quod jamdudum conatur sermo prorumpere? Ait Apostolus: *In domo autem magna non sunt tantum vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia, alia quidem in honorem, alia porro in contumeliam. Si igitur quis mundaverit se ipsum ab his, erit vas in honorem, & sanctificatum, utile Domino, ad*

omne bonum opus præparatum. Putasne magna domus in præsenti est, & in ea sunt vasa in honorem, & alia in contumeliam? An in illa, quæ futura est domo, vasa quidem aurea, & argentea, quæ sunt in honorem, invenientur vasa esse misericordiæ: reliqua autem, id est, mediocres homines, qui extra thesaurum sunt, ne sint vasa iræ, seu misericordiæ, hi poterunt juxta dispensationem quamdam profundam Dei vasa esse in magna domo, quæ mundata non sunt, sed sunt vasa testea in contumeliam, attamen necessaria domui? Vide autem si valuero & hoc ipsum exemplum ex alio scripturæ testimonio comprobare. *Inhonoratus est*, inquit, *Jechonias, quasi vas, cujus nulla est utilitas.* Non ait, est quidem ejus utilitas, in contumeliam autem ejus est utilitas: sed quia erat ex domo Dei & peccavit, in totum non est ejus utilitas. Habeo & aliam scripturam, in qua dicitur de alio quodam peccatore. *Et erit quasi testa, in qua attrahes aquæ pusillum, & in qua carbonem bajulabis.* Et rursum affirmat non necessarium penitus, & ex omni parte esse vas inutile. Numquid non igitur nos, qui in domo ista Dei sumus, quando aperire cœperit Dominus thesaurum suum, incipiemus mundari, si tantum fuerimus vasa misericordiæ, projectis vasis a nobis iræ? An certe jam exordium est oportere nos fatagere non solum, ut non simus vasa iræ, sed ut ii, qui sunt, projiciantur a nobis? Tale enim quiddam est hoc quod apostolus Paulus Corinthiis ait: *In tantum auditur inter vos fornicatio, quæ nec in gentibus, ut uxorem quidem patris aliquis habeat, & non magis planxistis, ut auferatur de medio vestrum, qui hoc opus gessit*: quasi diceret, aperto thesauro Dei egrediantur vasa iræ suæ. Aperuit siquidem Dominus thesaurum, & protulit vasa iræ suæ. Legi alicubi quasi Salvatore dicente, & quæro sive quis personam figuravit Salvatoris, sive in memoriam adduxit, an verum

sit hoc, quod dictum est. Ait autem ipsi Salvator: *Qui juxta me est, juxta ignem est: qui longe est a me, longe est a regno.* Ut enim qui juxta me est, juxta salutem est, ita & juxta ignem est. Et qui audiens me, & audita prævaricans factus est vas iræ præparatum in perditionem, cum juxta me est, juxta ignem est. Si vero quis cavens, quoniam, qui juxta me est, juxta ignem est, longe factus fuerit a me, ne juxta ignem sit, talis quidem longe futurus est & a regno. Et quomodo athleta, qui non est in agone conscriptus, neque flagella metuit, neque expectat coronam: qui autem semel nomen professus est, si victus fuerit, verberatur atque projicitur, si vero vicerit coronatur: eodem modo, qui ingressus est ecclesiam, o catechumene ausculta, qui accessit ad sermonem Dei, nihil aliud quam conscriptus est in certamine pietatis: & conscriptus, si non legitime certaverit, cæditur flagellis, quibus non verberantur ii, qui non in principio conscripti sunt. Si autem contenderit fortiter ad fugienda verbera & contumelias, non solum injuria liberabitur, sed incorruptam gloriæ accipiet coronam.

4. *Opus Domino virtutum in terra Chaldæorum.* Juxta diversos intellectus terrenus locus multipliciter nominatur, & quomodo differenti inter se ratione plura Salvator habet vocabula, cum unus in subjacenti sit, varius autem in virtutibus: sic & propter malitiam generis humani terrena negotia cum unum sint in subjacenti, intellectus diversitate sunt plurima. Quod autem dico, sic fiet manifestius, cum exemplum, quod a Salvatore assumpsi edisserens, ad ea, quæ sunt subjecta, explananda transcendero. Unum subjacens est Domino meo Jesu Salvatori. Hoc uno subjacente, alio intellectu medicus est, juxta quod scriptum est: *Non necesse habent sani medicum, sed male habentes.* Alio intellectu pastor, secundum quod ir-

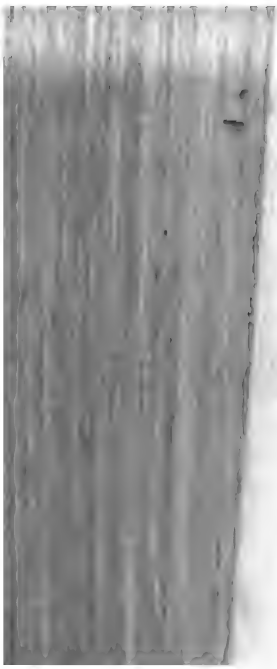

uno ſubjacente pl
ejus nominum: ſic
quidem unum ſunt,
Frequenter allegor
tia eſſe terrena; qu
gyptum ſimiliter affi
ob id, quia plurim
conſecrent, & pec
virtutem eorum, qu
tibus aſſerant fieri,
ſuperſtitionibus dedi
credit, in terra Ch
mathematicorum deli
dæorum eſt. Si qui
variis horarum mom
hoc dogma ſuſcipit,
ratæ faciunt homines
aut certe quodcumqu
rum eſt. Jam quidam
bus chriſtianos fieri.
quotquot dictis iſtis c
eſtis. Comm

qui & nobis tribuat de terra Chaldæorum exire, ut nullum alium absque eo esse credamus, qui dispensans universa, & regens vitam nostram pro qualitatibus meritorum, accidentium diversa moderetur. Neque enim micans aliquod sydus, vel Phaetontis (ut aiunt) vel corrupti catamiti stella nostrorum causam continet negotiorum. Et juxta unum quidem argumentum in terra Chaldæorum est, qui supra dictis ratiocinationibus credidit: juxta aliud vero ascendit quis super tecta, & veneratur militiam cœli. Invenimus autem in Jeremia multam & his fieri comminationem, qui libant militiæ Dei. Opus ergo Domino virtutum in terra Chaldæorum, quia venerunt tempora ejus.

5. *Aperite apothecas ejus.* Manifestum est, quia terræ Chaldæorum. Sunt autem apothecæ Chaldæorum, doctrinæ nativitatum. *Scrutamini eam quasi speluncam, & disperdite.* Qui respuit supputationem natalium, qui veritatis sermone utitur adversum eam, qui ostendit, nihil eorum, quæ mathematici dicunt, verum esse, qui docet inscrutabilia judicia Dei, nec ea posse ab hominibus comprehendi, qui asserit, quia sydera non sunt causæ eorum, quæ fiunt super terram, minus autem eorum, quæ nobis christianis accidunt, iste exequitur præceptum Domini dicentis: *Disperdite eam.* Quid autem sit hoc quod sequitur, *Non fiant ei reliquiæ*, quærendum est. Ne aliqua, inquit, rescindatis Chaldæorum, aliqua reservetis. Ob id jubet ne pusillum quidem relinquatur in ea. *Exsiccate omnes fructus ejus.* Quis ita beatus est, ut possit exsiccare omnes fructus terræ Chaldæorum, & descendant in occisionem? *Væ eis, quia venit dies eorum & est tempus vindictæ eorum.*

6. Post hæc rursus alterius capituli continentia: *Vox fugientium, & resalvatorum de terra Babylonis, ad annuntiandum Domino nostro in Sion vindictam.* De his

nunc prophetat, qui mores patrios relinquentes, leges gentium, & incredulitatem veterem, veniu ad ſermonem Dei. Tale enim quiddam ſignificatur eo, quod dicit: *Vox fugientium & reſalvatorum de t ra Babylonis.* Utinam & veſtra, catechumeni, v fugientium eſſet de Babylone, fugientium vitia, f gientium peccata. Vox enim fugientium & reſalv torum. Non ſufficit fugere de terra Babylonis, f & reſalvari ex terra Babylonis ad annuntiandum Sion vindictam Domino Deo noſtro, ut fugientes terra Babylonis veniatis ad Sion ſpeculatorium cleſiam Dei. Ad annuntiandum in Sion, id eſt, cleſiam, vindictam a Domino Deo noſtro. Vin ctam populi ejus denuntiate in Babylone multis, om intendenti arcum. Significanter poſitum eſt *mul* Multi enim ſunt qui in Babylone ſunt, in Jeruſale vero pauci. Non enim idcirco (ait) dilexit vos D minus Deus veſter, quia multi eratis: vos quipp eſtis pauci ab omnibus. Et bene his, qui ex par Dei erant, dictum eſt, pauci eſtis ex omnibus gen bus. Intellige porro & hoc. Pauci ſunt, qui ſa vantur. Sed & illud: *Contendite intrare per anguſta portam.* In lata autem & patenti *annuntiate in Bab lone multis, omni intendenti arcum. Non fit ex ea q ſalvetur, diſperdite, interficite omnia Babylonis.* Nup diximus de parabolis Babylonis, de viris Babyloni de ſemine Babylonio. *Non fit & qui reſalvetur de ſ mine Babylonis, retribuite ei juxta opera ejus, ſecundu omnia, quæ fecit & facite ei, quia Domino reſtitit, adverſum Dominum Deum ſanctum Iſrael.* Quamdiu ha bes in te cogitationes nequam reſiſtentes pietati & f dei veræ, habes in te Babylonios. Sed fac vindictam & interfice omnes peccatores terræ, quæ in te eſt, i eſt, omnes Babylonios, ut poſſis mundatus in Jeruſa lem transgredi civitatem Dei in Chriſto Jeſu, cui e gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMI-

HOMILIA XXI.

(Juxta Hieronymum ſecunda.)

De eo quod ſcriptum eſt: *Fugite de medio Babylonis.*

1. Quomodo corpus noſtrum in aliquo terræ loco conſiſtit, eodem modo & anima ſecundum ſtatum ſuum de aliquo nuncupativo terræ loco eſt: Quod dico, ſic fiet manifeſtius. Corpus noſtrum aut in Ægypto eſt, aut in Babylone, aut in Palæſtina, aut in Syria, aut certe ubicumque. Similiter & anima in aliquo ejusdem terræ nominis loco eſt, alia in Babylone, alia in Ægypto, alia in Ammanitarum regione: & ſic ſegregatim ſecundum ſententiam ſcripturarum, pro qualitate vitæ locorum diverſitates diſtinguuntur. In Babylone eſt, quando confunditur, quando turbatur, quando pace deſerta bella ſuſtinet paſſionum, quando tumultus militiæ circa eam fremit, tunc, ut diximus, in Babylone eſt, & ad iſtam animam prophetalis ſermo dirigitur, dicens: *Fugite de medio Babylonis, & reſalvate unusquisque animam ſuam.* Donec enim quis in Babylone eſt, ſalvari non poteſt. Quod & ſi recordatus ibi fuerit Jeruſalem, ingemiſcit & dicit: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Et quia impoſſibile eſt in Babylone conſtitutum Deo organis canere, otioſa quippe ibi ſunt organa hymnorum Dei, propterea dicitur per Prophetam: *Super flumina Babylonis, illic ſedimus & flevimus, dum recordaremur tui, Sion: In ſalicibus in medio ejus ſuſpendimus organa noſtra.* Suſpenſa ſunt organa noſtra quamdiu in Babylone ſumus, in ſalicibus fluminum Babylonum. Si autem venerimus in Jeruſalem in locum viſionis & pacis, organa, quæ ante otioſa pende-

pendebant, tunc assumuntur in manibus, tunc jugiter citharizamus, & non est tempus, quando non laudemus Deum per organa, quæ habemus in manibus. Igitur, ut dicere cœperamus, semper anima in aliquo nuncupativo terræ loco est: & sicut peccatores in Babylone, sic e contrario justi in Judæa. Verumtamen juxta qualitatem vitæ & fidei & in ipsa Judæa locis inter se variis separantur. Sive enim in Dan est, quæ extremæ Judææ partes sunt, sive in superioribus paululum locis, melioribusque quam Dan, sive in mediis finibus Judææ, sive circa Jerusalem: & est omnium beatissima, quæ in media Jerusalem urbe consistit. Qui vero peccator est & nimiis sceleribus oppressus, hic in Babylone est: hoc autem modicum minor, & necdum usque ad summum peccatorum culmen ascendens, in Ægypto & in partibus Ægypti commoratur. Et sicut qui in Judæa sunt, non æqualia cuncti possident loca: alius quippe in Jerusalem est, & alius in Dan, alius in Nephtali; alius in finibus Gad: sic omnes qui in Ægypto sunt, non æquales Ægypti partes incolunt. Alius in Taphni, alius in Memphi, alius in Syene, alius in Bubasti habitat. Quæ loca propheta Ezechiel plena mysteriis voce testatur, nomina quoque partium Ægypti exponens: de quibus si quis lector fuerit spiritalis dijudicans omnia, & ipse a nemine dijudicatus, non solum majores regiones allegorizabit, veluti Judæam & Ægyptum & Babylonem, sed particulas quoque terræ: & quomodo in Judæa, Jerusalem & Bethlehem, cæterasque civitates, ita in Ægypto legens Diospolim, Bubastim, Taphnim, Memphim, Syenen, pro intellectu rerum figurabit. *Quis sapiens & intelligit ista? aut quis intelligens & cognoscit ea?* Quis saltem in tenuiori sensu constitutus cognoscere poterit voluntatem quam Spiritus sanctus habet litteræ?

2. Ve-

2. Verum nunc aliud propoſitum eſt, quid his qui in Babylone ſunt, Dei ſermone præcipiatur: *Fugite de medio Babylonis.* Non gradatim, non pedetentim, ſed cum velocitate, cum curſu fugite, hoc eſt enim fugere. *Fugite de medio Babylonis.* Quicumque confuſam habetis animam a variorum paſſione vitiorum, ad vos dirigitur ſermo. Et mihi quoque id ipſum jubetur: ſiquidem adhuc ſum in confuſione inveteratus, & ideo in Babylone ſum. Quid ergo præcipit Deus? Non dicit, exite de medio Babylonis, hoc enim poteſt fieri & gradatim, ſed *fugite de medio Babylonis.* Ego quidem & in eo quod dicitur *de medio*, rationem quæro ſermonis. Poteſt quippe evenire, ut aliquis in Babylone ſit, ſed cum in extremis ejus finibus commoretur, quodam modo extra Babylonem eſſe videatur. Aliud autem eſt in medietate Babylonis conſiſtere, ut ex omni parte æquale ſit ſpatium, & ita in umbilico ejus quaſi medio cordis animalis habitet. Sicuti enim animalis medietas cor eſt, & in evangelio ſecundum Lucam, cor terræ medietas terræ nominatur: ſic mihi videtur & in Ezechiele dictum, in cor maris poſita Tyrus: & nunc peccatores de medio Babylonis, hoc eſt, de corde ejus fugere debere. Fugite ergo de medio Babylonis, ut medietatem Babylonis deſerentes, in finibus ejus incipiatis eſſe, non in medio. Quod ſi cui videtur obſcurum, ſic fiet manifeſtius: quia qui valde demerſus eſt in vitiis, hic medius habitator eſt. Qui vero paulatim relinquens malum, & naturam ſuam ad meliora convertens non tam cœperit virtutes poſſidere quam cupere, iſte, licet ex medio fugerit Babylonis, tamen necdum de Babylone diſceſſit. Secundum iſtiusmodi expoſitiones decet ſacras litteras credere nec unum quidem apicem habere vacuum ſapientia Dei. Qui enim mihi homini præcipit, dicens: *Non apparebis ante conſpectum meum*

vacuus,

vacuus, multo plus hoc ipse agit, ne aliquid vacuum loquatur. Ex plenitudine ejus accipientes prophetæ ea, quæ erant de plenitudine sumpta, cecinerunt. & idcirco sacra volumina spiritus plenitudinem spirant, nihilque est sive in prophetia, sive in lege, sive in evangelio, sive in Apostolo, quod non a plenitudine divinæ majestatis descendat. Quamobrem spirant in scripturis sanctis hodieque plenitudinis verba. Spirant autem his, qui habent & oculos ad videnda cœlestia & aures ad audienda divina, & nares ad ea, quæ sunt plenitudinis, sentienda.

3. Hæc dixi, quia non sit simpliciter positum, fugite de Babylone, sed cum additamento necessario: *Fugite de medio Babylonis, & resalvate unusquisque animam suam.* Primum oportet fugere de medio Babylonis, deinde singulos animas suas resalvare cum fugerint. Neque vero dixit salvare, sed resalvare. Appositio syllabæ significat sacramentum, quia quondam gustantes salutem, & de ea propter peccata postea corruentes, venerunt ad Babylonem. Cujus rei causa oportet resalvare animam suam, ut incipiat recuperare, quod perdidit, secundum apostolum Petrum dicentem: *Ita reportavimus finem fidei salutem, de qua salute exquisierunt & scrutati sunt prophetæ, qui propter nostram prophetaverunt gratiam.* Verumtamen in nobis est fugere de Babylone, & in nostra positum est potestate, si velimus, resuscitare quod corruit.

4. Tertium mandatum est: *Et neque projiciamini in iniquitatem ejus.* Cum quis fugerit injustitiam Babylonis, & non egerit pœnitentiam, tunc consequens est, ut projiciatur. Observa vero scripturam, quomodo, licet ex hebræa lingua in græcam sit translata, nihilominus, quantum recipere potest, differentias verborum significanter expresserit. Dicit quippe in alio loco: *Elegi abjectus esse in domo Domini*, & non ait projectus. In præsenti autem non posuit,

& ne abjiciamini in injuſtitiam ejus, ſed *ne projiciamini in injuſtitiam ejus.* Aliud eſt enim projici, aliud abjici. Quod enim in deſpectione eſt & neglectu, hoc non projicitur, ſed abjicitur. Quod vero foris eſt a ſalute, & beatitudine alienum, hoc projicitur. Quod & in alio loco declarat ſcriptura divina dicens: *Duces populi mei projicientur ex domicilio rerum ſuarum propter peſſimas voluntates ſuas. Cleri enim eorum non proderunt eis.* Sed & tu ipſe poteris congregare, ſicubi in ſcripturis profectionis & abjectionis nomen inveneris, ut ex comparatione verborum magis poſſis confidens ferre ſententiam. Quia diſpenſatio providentiæ etiam, ſi non magnopere curavit, ut diſertitudinem, quæ in græco ſermone laudatur, græce interpretando ſequeretur, curavit tamen ea, quæ ſignificantia ſunt exhibere, & differentiam eorum explanare dilucide his, qui ſcripturas diligentiſſime perſcrutantur.

5. *Ne projiciamini in iniquitatem Babylonis, quia tempus vindictæ ejus eſt a Domino.* Miro ſenſu ſupplicia dicit irrogari propter ejus, qui ea patitur ultionem. Quando enim quis non vindicatur & relinquitur impunitus, frequenter me dixiſſe memini id, quod in duodecim prophetis ſcriptum eſt. *Et non viſitabo ſuper filias veſtras, quando fornicantur, & ſuper nurus veſtras, quando adulterantur.* Non ergo, ut quidam exiſtimant, Deus peccatores punit iratus; ſed, ſi ſic expedit loqui, magna ira eſt a Deo tormenta non perpeti. Qui enim punitur, etiamſi ab ea, quæ vocatur ira Dei corripitur, ad hoc punitur, ut emendetur. *Domine* (ait David) *ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me.* Sed etiamſi argues, argue nos in judicio, & non in furore, dixit Jeremias. Invenies autem etiam ex repromiſſione Dei in quosdam correptionem dari. Ideo cum peccantibus Chriſti filiis pœna promittitur, miſericordia non dene-

denegatur, ut ſcriptum eſt: *Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint: ſi juſtitias meas prophanaverint, & mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga facinora eorum, & in flagellis iniquitates eorum: miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.* Iſta conſiderans vide, quomodo necdum pœna dignus ſit, qui usque ad præſens tempus committit ſcelera, nec punitur. Viſitatio quippe Dei per viſitati tormenta monſtratur: qui autem peccans corripitur, neſcis, quid ei excurrat pro pœna. Hæc propter hoc, quod dictum eſt, quia tempus vindictæ ejus a Domino eſt.

6. Sequitur: *Retributionem ipſe retribuet ei.* Non per miniſtros retribuet Babyloni Deus, ſed ipſe retribuet, quod meretur. Volo quiddam dicere in additamento pronominis in eo, quod ſcribitur *ipſe*. ait enim, *retributionem ipſe retribuet ei.* Non omnibus Deus ipſe retribuit, quæ merentur, ſed ſunt quidam, quibus per alios reſtituit, ſive puniens, ſive medicans per dolorem, ut in pſalmis continetur: *Miſit in eos iram indignationis ſuæ, furorem, & iram, & angſtiam, immiſſionem per angelos peſſimos.* His enim non ipſe reſtituit, ſed ad retributionem illorum miniſtris uſus eſt angelis peſſimis, & aliis forſitan non per malos reddit, ſed per bonos, ut in eis, qui pro ſceleribus puniuntur. Multaque ſimilia iſtiusmodi per ſcripturas, ſi ſcruteris, invenies. Eſt autem quando miniſtrorum officium refutatur, retributionem Deus ipſe reſtituit, ut nunc Babyloni. Timeo quiddam obſcuri in loco manifeſto interponere, quod mihi videtur latere, ſi taceam. Verumtamen audendum eſt ſaltem pauca perſtringere. Quando ſunt vulnera facilia & prompta curationi, medicus mittit ſervum ſuum, mittit diſcipulum, ut per eum languentem medicetur: neque enim magna ſunt vulnera. Evenit quoque aliquoties, ut ſectionis & ferri indi-

indigeat, qui ſanatur: attamen non ipſe medicus pergit ad curam, ſed eligens unum ex diſcipulis, qui curare valeat, eo utitur miniſtro. Quando vero inſanabiles plagæ ſunt, ut & emortua carne putredo contabuerit, & in tantum mala valetudo eſt, ut non ſervi vel diſcipuli, qui jam prope eum per ſcientiam artis acceſſit, ſed ipſius magiſtri manibus indigeat, tunc ipſe magnus medicus præcinctus lumbos ad ſectionem teterrimi vulneris concitatur. Similiter itaque, quando ſunt minora peccata, non reſtituit Deus ipſe peccantibus, ſed aliis utitur miniſtris. Quando vero per merita ſua ingens hominem ægritudo comprehendit, ut nunc Babylonem, quæ gravibus propriæ malitiæ eſt confuſa vulneribus, tunc ad retributionem Deus ipſe feſtinat. Similia quædam huic ſi requiris, invenies & de Jeruſalem, quæ ei acciderunt poſt prophetas, ob id, quia inſidiata ſit Chriſto. Sic finita eſt primi capituli continentia.

7. Videamus & cætera: *Calix aureus Babylon in manu Dei inebrians omnem terram. De vino ejus biberunt gentes. Propter hoc commotæ ſunt gentes & ſubito cecidit Babylon, & contrita eſt.* Nabuchodonoſor volens decipere homines per calicem Babylonis doloſum, non miſcuit in vaſe fictili, quod parabat potari, ſed neque in paulo meliore, & æreo vaſe, vel ſtanneo, & quod iſta præcellit argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum temperavit, ut quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in ſpecie, non conſideret quid intrinſecus latitet, & accipiens calicem bibat neſciens calicem Nabuchodonoſor, intelligens autem calicem aureum in præſenti nominatum. Sed animadvertas peſſimorum dogmatum verba mortifera qualem habeant compoſitionem, qua-

lem decorem eloquentiæ, qualem rerum diviſion
cognoſces, quomodo unusquisque poetarum,
putantur apud vos diſertiſſimi, calicem aureum
peravit, & in calicem aureum venenum injecerit
lolatriæ, & venenum turpiloquii, venenum eor
quæ animam hominis interimunt, dogmatum,
nenum falſi nominis ſcientiæ. Sed meus Jeſus
tra fecit, ſciens aureum calicem Zabuli, & pr
vens, ne aliquis ad fidem ſuam veniens, ſuſpic
tur etiam Chriſti talem eſſe calicem, qualem eſſ
quirat, & per ſimilitudinem materiæ formidare
rorem: ideo curavit, ut haberemus theſaurum i
in vaſis fictilibus. Sæve vidi aureum calicem in
chro ſermonis ornatu, & dogmatum venena c
derans deprehendi calicem Babylonis.

8. *Calix aureus Babylon in manu Dei.* Non
per calix aureus Babylon. Cum autem veneri
vindictam, & in manu Dei poſita fuerit, tunc e
tur terra, quæ quondam tacta eſt in Jubath. Ne
vero jugiter in manu Dei continetur, ſed ulti
tantum tempore, cum cœperit Dominus ei reſti
re, quod meretur, tunc in manu ejus inebr
omnem terram iſte calix aureus Babylon inebri
Quomodo autem univerſam terram inebriabit, f
ſcies, ſi conſideraveris omnes homines ebrios.
brismur ira, inebriamur triſtitia, inebriamur me
excedimus amore, concupiſcentiis & vana gl
Quanta pocula temperaverit, quot inebriantes
rexerit calices calix iſte, quid neceſſe eſt dicere

9. *Calix aureus Babylon inebrians omnem ter*
Animadverte omnem terram plenam eſſe pecca
& non quæres, quomodo Babylon omnem ter
inebriaverit. Sed ſi forte te videris juſtum ebri

nor

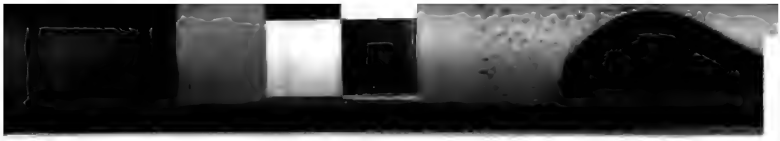

non esse de calice peccatorum, noli putare scripturam esse mentitam quæ dixerit, *inebrians omnem terram*, cum iste non ebrietur a Babylone, & tamen consistat in terra. Audi quia justus non sit terra, Omnem terram inebriat calix iste aureus. Justus vero, cum sit super terram, conversationem in cœlis habet. Et propter hoc non convenit ulterius justo dici: *Terra es, & in terram ibis.* Sed necesse est audentur loqui, dicit justo Deus adhuc consistenti super terram: cœlum es, & in cœlum ibis. Portat enim imaginem cœlestis. Igitur ut concludam, calix aureus inebriat omnem terram, id est, omnes ab eo inebriamur quandiu terra sumus.

10. *De vino ejus biberunt gentes, propter hoc commotæ sunt.* Sicut in his, qui bibunt istum, qui in usu est, vini liquorem, si super sitim & super mensuram biberint, videmus ebrii corpus motum, vacillantes pedes, caput ac tempora prægravata, os dissolutum, linguam significantem sermones ebrii & hærentibus labiis verba præcisa: similiter est videre eos, qui de calice aureo biberint Babylonis, quomodo moveantur, quomodo instabiles gressu sint, quomodo debilitata mente & fluctuante cogitatu nihil firme teneant, sed semper in turbationibus agantur incerti. Quamobrem scriptura divina de istiusmodi hominibus in alio loco ita ait: *Propterea commoti sunt.* Interponamus aliquid mysterii, quid de peccatore dicatur Cain. Cum egressus est a facie Dei, habitavit in terra Naid, contra Eden. Naid in græca lingua interpretatur commotio. Qui enim derelinquit Deum, qui deserit sensum de eo jugiter cogitandi, iste in terra Naid hodieque habitat, id est, in tribulatione mali cordis & mentis commotione consistit.

11. *Biberunt gentes, propterea commotæ ſunt, & ſubito cecidit Babylon, & contrita eſt.* Quando dicit: *Repente cecidit Babylon*, videtur mihi prophetizare conſummationem mundi ſubito futuram. Quomodo enim diebus diluvii comedebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant, donec veniret diluvium, & tulit omnes, & ſubito venit inundatio, ſimiliter autem & in diebus Loth: ſic & conſummatio mundi non per partes fiet, ſed repente. Huic conferendum exiſtimato id, quod ſcriptum eſt in Jeſu Nave, quando a voce ſolæ tubæ, Jericho civitas corruens ſubito diſperiit: & juxta hanc ſimilitudinem Babylonem quoque in conſummatione ſæculi caſuram eſſe, & ſubito conterendam. Et hæc quidem de conſummatione dicta ſint. Si vero veneris ad adventum Domini mei Jeſu Chriſti, & videris ejus magnum opus, quomodo ſubverterit omnia gentium de idolis dogmata, ut credentes de erroris eximeret jugo, intelliges, quia in tempore paſſionis ejus Babylon extemplo corruit, & contrita eſt. Unusquisque noſtrum conſideret ſe ipſum, & animadvertat Babylonem in ſuo pectore corruiſſe. Si autem & in alicujus corde non cecidit civitas confuſionis, huic Chriſtus necdum advenit. Veniente quippe eo, Babylon ruere conſuevit. Propter hoc ad orationum præſidia confugientes, petite ut veniat Jeſus in corda veſtra, & conterat Babylonem & faciat ruere omnem malitiam ejus, & reædificet pro his, quæ ſubverſa ſunt, pro Babylone, quæ fuerat ante conſtructa, in ipſo principali cordis veſtri, Jeruſalem civitatem ſanctam Dei.

12. *Plangite eam, & accipite reſinam correptionis ejus, ſi quo modo ſanabitur.* Plangite, ait, Babylonem. Deinde, quia omnis anima recipere poteſt ſalutem,

lutem, & neque una apud Deum eſt inſanabilis, idcirco conſilium dat his, qui poſſunt transmigrare in Jeruſalem ad teſtimonium, habere reſinam ad emplaſtra facienda, ut aſſumant medicamina, & quanto valent ſtudio, ſanitati reſtituant Babylonem. Hoc experiamur & nos facere, deprecantes Deum, ut det nobis reſinam rationabilem, & de rationabili reſina diſcamus ei malagma imponere, & oleum & alligaturas, & imponentes alligemus vulnera Babylonis imitantes Samaritanum, & ſanetur miſera civitas, & curata deſinat eſſe, quod fuerat. Iſtud eſt, quod ait, accipere reſinam correptionis ejus, ſi quo modo ſanabitur. Ubi ſunt hæretici? Ubi ſunt, qui naturas quasdam introducentes, aſſerunt eſſe naturam deſperabilem, quæ penitus non recipiat ſalutem? Si eſt natura, quæ pereat, quæ alia talis erit ut Babylon? Attamen neque iſtam deſpicit Deus. Præcipit enim medicis Deus, ut accipiant reſinam ſuper Babylonem, ſi quo modo ſanetur. Quidam igitur eorum, qui mandatum acceperant, accipientes reſinam correptioni Babylonis, ſi quo modo ſanetur, fecerunt, quod fuerat imperatum, receperunt reſinam ad correptionem ejus, audientes poſſe fieri, ut Babylon reciperet ſanitatem. Et quia, quod putaverunt, non effecerunt: Babylon quippe in priſtina malitia perſeverans, noluit ſe curari: ſatisfaciunt boni medici, & dicunt: *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata. Relinquamus eam.* Vide autem homo, nequando angelis præcipiat Deus, ut ad languorem animæ tuæ medicaminum emplaſtra conficiant, ſi quo modo poſſis ab ægrotatione ſanari, & reſpondeant angeli: *Curavimus Babylonem*, iſtam oſtendentes a paſſionibus confuſam animam tuam, *& non eſt ſanata.* Non ſcientiam artis ſuæ, neque reſinæ vim criminantur, ſed te, qui præceptis eorum ob-

ſequi noluiſti, dicentes: *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata. Relinquamus eam.* Steterunt medici ſub magno medico angeli Dei, volentes curare imbecillitates noſtras, volentes animam liberare de vitiis, ſed nos ipſi repellimus eos, dum conſiliis eorum non acquieſcimus. Vident ſe operam perdere, cum loquuntur invicem, & dicunt: *Relinquamus eam, & abeamus unusquisque in terram ſuam.* Hoc eſt, credita nobis eſt a Deo medicina, ut animam curaremus humanam: adhibuimus adjutorium, medicinam impoſuimus, multum contumax eſt, non vult obſervare, quod dicimus, ſtudium noſtrum non ſequitur effectus. *Relinquamus eam, & abeamus unusquisque in terram ſuam*, id eſt, domeſticum locum & proprium. Cave homo, nequando relinquat te medicus, ſive angelus Dei, ſive quicumque hominum, cui credita eſt cura ſermonum ad ſalutis medicinam deferendam. Si enim te dereliquerint & dixerint: *Abeamus unusquisque in terram ſuam, quia appropinquavit in cœlum judicium ejus*: manifeſtum eſt, quia abſceſſio eorum condemnatio tua ſit, ut irremediabilis, nolentisque curari. Cum autem te deſeruerint, quid tibi aliud eventurum eſt, niſi quod ſolet his accidere, qui a medicis deſperantur, utentes voluntate morbi ſui, ut ad pejora demergantur? Sic & his ſimiliter in conſuetudine iſtius vitæ a prudentibus medicis. Accedit aliquis eorum ad languentem: quantum ars patitur, & induſtria, medicamina non ceſſant: ſed ſi aut ægritudo tanta ſit, ut repugnet curationi, aut ipſe invalidus per impatientiam doloris contra faciat, quam jubetur, relinquit medicus, deſperat hujusmodi hominem & recedit, ne inter manus ſuas expirans cauſam interitus ejus ad ſe retorqueat. Si ergo & nos, ne in ſanctorum angelorum manibus, qui ad nos curandos a Domino deſtinati

ſunt,

nt, moriamur, relinquunt nos desperantes ani-
am nostram, & aiunt: Non est malagma impone-
, neque oleum, neque alligaturas, *quia appropin-
avit in cælum judicium ejus, & elevatum est usque ad
ra.* Qui parvum habet peccatum, non usque ad
elum & sidera judicium ejus effertur. Pusillum
im & humile est. Qui vero crescit in scelere,
escit & in judicio, simulque cum vitiis augetur &
ena: & quia in tantum deliquit, ut judicium ejus
que ad cœlestia sublevetur, & per impietatem suam
sistens Deo ad superiora conscendat, profert Deus
dicium suum in humiliationem ejus judicii, quod
latum est a peccatore: & proferens judicium suum,
miliat quidem peccatorem, retribuit autem justo
gna vitæ ejus, in Christo Jesu Domino nostro,
i est gloria & imperium in sæcula sæculorum.
men.

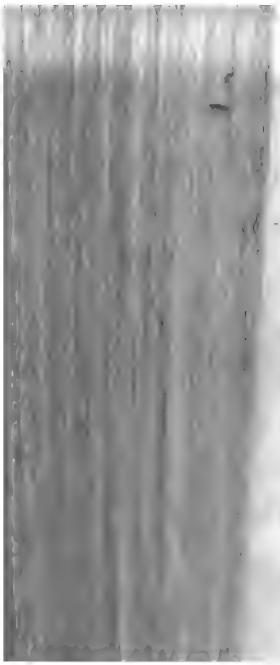

Ἐαν ποτε ἀναγι
τι ὀντι καλῳ
σκανδαλυ, αἰτιω
θον τυτον τυ προ
δαλυ ἐχειν νοηματ
ὁ πιστευων ὲ κατα
και εὑρησεις ὑπο το
λειαν ἁγιαν. εἰ γα
ῥημα ἀργον, ὡς δω
σεως, και ὁση δυνα
ἐκ τυ σωματος ἡμω
λεγυσι και ἐν τοις
φητων, ἠν ὁτι παν
ἐργατικον ἠν; και ε
μενον ὑπο των προφ
ματι. ἀλλα γαρ οἰμ
το γεγραμμενον ἐν τ
ἐκ ἐστιν ἰωτα ἑν, ἠ μ
ἠτις τοις ἐπισαμενοις
των, ὐκ ἐργαζεται τ
βοτανων ἑκαστη μεν ἐ
σωματων, εἰτε εἰς ἑ

EX HOMILIA XXXIX.

Explanationum in Jeremiam prophetam, in illud: *Non poterat Dominus ſuſtinere a facie iniquitatis veſtræ.*

Si quando legens ſcripturam incidas in ſententiam, quæ lepida quidem ſit, ſed lapis eſt offenſionis & petra ſcandali, accuſa teipſum; neque enim deſperandum eſt lapidem hunc offenſionis & petram ſcandali habere ſenſa, ut fiat quod dictum eſt: *Et qui credit non confundetur.* Primum crede, & invenies ſub illo offendiculo plurimum ſanctæ utilitatis. Si enim in mandato habemus, ne verbum vanum & inutile dicamus, tanquam ipſius rationem in judicii die redituri, & quantum eniti poſſumus, id ſtudemus, ut omne verbum, quod ex ore noſtro exit, aliquid efficiat & in nobis dicentibus & in audientibus: quid igitur exiſtimandum eſt de prophetis; nonne omne verbum ab eorum ore profectum efficax fuiſſe? Neque mirandum eſt, ſi quodcumque verbum emittebant prophetæ, opus efficiebat verbis conveniens: ſed & arbitror omnem mirabilem litteram inter divina oracula perſcriptam efficere, neque unum jota eſſe, aut unum apicem in ſcriptura, qui opus ſuum non efficiat in iis, qui virtute litterarum uti ſciunt. Quemadmodum autem herbarum ſingulæ ſuas habent vires, ſive ad ſanitatem corporum, ſive ad aliud quidpiam; nec tamen ſciunt omnes, cui quæque rei herba ſit utilis, ſed qui ſcientia illa præditi ſunt, & in re herbaria verſantur, ut ſciant quando ſumpta, & cui parti corporum appoſita, & quomodo parata & temperata utenti opem ferat. Ita ceu herbarius, ut ita dicam, eſt vir ſanctus & ſpiritualis, ſeligens

ἱερων γραμματων ἑκαστον ἰωτα, και ἑκαστον το τυχον στοιχειον, και ἑυρισκων την δυναμιν τε γραμματος, και εἰς ὁ, τι ἐστι χρησιμον, και ὁτι ὑδεν παρελκει των γεγραμμενων· εἰ δε βυλοι και δευτερα ἀκουσαι εἰς τυτο παραδειγματος, ἑκαστον μελος τε σωματος ἡμων ἐπι τινι ἐργῳ ὑπο τε τιχνιτε θεν γεγενηται· ἀλλ' ὁ παντων ἐστιν εἰδεναι τις ἡ ἑκαστε των μελων μεχρι των τυχοντων δυναμις και χρεια. οἱ γαρ περι τας ἀνατομας πραγματευσαμενοι των ἰατρων, δυνανται λεγειν ἑκαστον και το ἐλαχιστον μεριον εἰς τι χρησιμον ὑπο της προνοιας γεγενηται. νυν μοι τοινυν και τας γραφας τυτον τον τροπον πασας βοτανας, ἡ ἐν τελειον λογε σωμα· εἰ δε συ μητι βοτανικος εἰ γραφων, μητε ἀνατομεις των προφητικων λογων, μη νομιζε παρελκειν τι των γεγραμμενων, ἀλλα σαυτον μονον ἡ τα ἱερα γραμματα αἰτιω, ὁτε μη ἑυρισκεις τον λογον των γεγραμμενων. τυτο μοι το προοιμιον ὡρηται καθολικως, χρησιμον εἰναι δυναμενον εἰς ὁλην την γραφην; ἱνα προτραπωσιν οἱ θελοντες προσεχειν τη ἀναγνωσει μηδεν παραπεμπεσθαι ἀνεξεταστον και ἀνεξερευνητον γραμμα.

ΕΧ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

διεξηγητικαι ἐκλογαι

ΕΙΣ ΙΕΡΕΜΙΑΝ.

ΚΕΦΑΛ. α.

6. Και εἰπα ὁ ὡν δεσποτα κυριε, ἰδε ὐκ ἐπισαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι. και εἰπε κυριος προς με· μη λεγε, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι. ὁ γαρ δικαιος ὐκ ἐστιν ἐν νεοτητι, ἐπει τελειωθεις ἐν ὀλιγῳ, ἐπλη-

ρωσε

ſacris ſcripturis quodlibet jota, & quodlibet obum elementum, & litteræ virtutem inveniens & iem ad uſum accommodari poſſit, & nihil in ſcriuris ſupervacaneum eſſe. Si & alterum audire vis ijus rei exemplum, ſingula membra noſtri corporis l opus aliquod ab opifice Deo condita ſunt; ſed on eſt omnium ſcire, quæ ſingulorum ad minutiſnum quodque poteſtas & uſus ſit. Qui enim in orporibus diſſecandis occupantur medici, dicere hæc illatim poſſunt, & quem ad uſum minima pars coris a providentia effecta ſit. Conſidera itaque ſcriuras ad hunc modum, tanquam omnes herbæ ſint, it unum perfectum orationis corpus: ſi vero neque erbarius es ſcripturarum, neque diſſector prophetiorum ſermonum, ne idcirco exiſtima in ſcripturis iidpiam redundare, ſed te ipſum ſolum, potius iam litteras ſacras accuſa, cum rationem eorum quæ ripta ſunt, non invenis. Hoc a me in univerſum oœmium dictum eſt, quod univerſæ ſcripturæ acommodari poteſt, ut moneantur, qui hujus lectioni dedere cogitant, nullam non diſcuſſam & diligenr perveſtigatam litteram prætermittere.

EX ORIGENE

SELECTA IN JEREMIAM.

CAPUT I.

Et *dixi: o exiſtens Dominator Domine! ecce neſcio loqui, quia junior ego ſum.* 7. *Et dixit Dominus me: noli dicere quia junior ego ſum.*] Juſtus enim in a juventutem non eſt, quando perfectionem ad-

eptus

ρωσε χρονος μακρος. ὡς προς μη ὀντα γαρ ἡν ὁδος ψευκταις το, μη λεγε, ὁτι νεωτερος ειμι· ὁποιος Ροβοαμ ἐγκαταλιπων την βουλην των πρεσβυτερων, και τας των νεων ἀκολουθησας· διο και την βασιλειαν ουκ ἐτηρησεν, οἰαν παρελαβεν.

13. Και ἐγενετο λογος κυριου ἐκ δευτερου προς με λεγων, τι συ ὁρας; και ειπα· ῥοβδια ὑποκαιομενον, και το προσωπον αὐτου ἀπο προσωπου βορρα.] Κατα θεωριαν ὁ ὑποκαιομενος ῥοβδος ἀπο προσωπου του βορρα ἀπεκαιετο· ἐχθρος γαρ ὁτος ἁμα και ἐκδικητης ἐστιν. ὁστις ὁ ἁμαρτησας, εἰτ' ἐν βλασφημια, παραδιδοται τω Σατανα ἱνα παιδευθη μη βλασφημειν· εἰτ' ἐν πορνεια παραδιδοται τω Σατανα εἰς ὀλεθρον της σαρκος ἱνα το πνευμα σωθη ἐν τη ἡμερα του κυριου. τινας δε ὑποκαιει τους κατοικουντας, ἀλλ' ὁ τους παροικουντας την γην. βουλη γαρ ἀπολυσαι πεπυρωμενα ἐπι τους μη πασῃ φυλακῃ τηρουντας τας ἑαυτων καρδιας, ὡς ὑφ' οἰας ὁποτε ἁμαρτιας πυρωθαι.

ΚΕΦ. β'.

21. Εγω δε ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην· πως ἐστραφης εἰς πικριαν ἀμπελος ἡ ἀλλοτρια;] εἰ ὁ Θεος θανατον ουκ ἐποιησεν, φθονῳ δε διαβολου θανατος εἰσηλθεν εἰς τον κοσμον· εἰτι περι ἡμων ἀριστον πεποιηκεν ὁ θεος, ἡμεις ἀρα την κακιαν ἐκτισαμεν ἑαυτοις. διοπερ ἐπαπορει, πως ἐστραφης, ουκ ἀγνοων, ἀλλ' ἀνθρωπινως· πασαν δε φησιν ουκ ἐκ μερους, ὡς τοτε μεν ειναι ἀληθινην ἀμπελον, τον δε, ψευδη. δια γαρ του Αδαμ κατ' εἰκονα θεου γεγοναμεν ἁπαντες. τουτον δε και το Ησαιου· πως ἐγενετο πολις πορνη πιστη Σιων;

32. Μη ἐπιλησεται νυμφη του κοσμου αὐτης; και παρθενος την σηθοδεσμιδα αὐτης; ὁ δε λαος μου ἐπελαθετο μου ἡμερας, ὡν ουκ ἐστιν ἀριθμος.] Φησιν ὡν ἐντρεπτικως, μη τοις εἰδωλοις ὁμοιως ἀνοητους αὐτους γεγονοτας

ὡδη

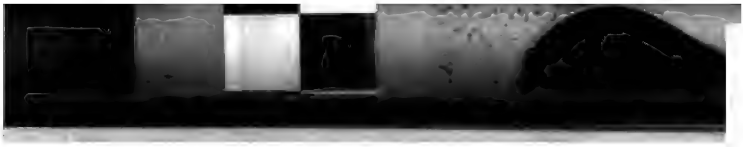

eptus modico ſpatio, longa implevit tempora. Verum quaſi ad non incedentem viis flagitioſis hoc dicitur: *Ne dicas junior ſum;* qualis fuit Roboam, qui poſthabitis conſiliis ſeniorum, junioribus adhæſit, quo factum eſt, ut non retineret regnum, quale acceperat.

13. *Et factum eſt verbum Domini ſecundo ad me dicens: quid tu vides? & dixi: ollam ſuccenſam & facies ejus a facie Aquilonis.*] Secundum theoriam, lebes ſuccenſus a facie Aquilonis ſuccenditur; inimicus enim hic ſimul & vindex eſt. Quapropter qui deliquit, ſive blaſphemando, Satanæ traditur, ut doceatur non blaſphemare; ſive fornicando, traditur Satanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini. Quos autem ſuccendit? Eos, qui quaſi incolæ, non quaſi peregrini terram inhabitant. Sagittas enim adverſus eos, qui non accurate cuſtodiunt ſua corda, emittit ignitas, ut qualiscunque peccato igneſcant.

CAPUT II.

21. *Ego autem plantavi te vitem fructiferam omnem veram: quomodo converſa es in amaritudinem vitis alienæ?*] Si mortem Deus non fecit, invidia vero Diaboli mors in mundum ingreſſa eſt, quidquid in nobis optimum, creavit Deus: nobis igitur nos ipſi nequitiam creavimus. Quapropter hæſitans ait: *Quomodo converſa es?* Non quod ignoret, ſed humano more. Totam autem, inquit, non quod ex parte, ut pars ſit vera vinea, pars falſa: per Adam enim ſecundum imaginem Dei facti ſumus omnes. Simile illud Iſaiæ: *Quomodo adulterata eſt urbs fidelis Sion?*

32. *Numquid obliviſcetur ſponſa ornamenti ſui? & virgo faſciæ pectoralis ſuæ? Populus autem meus oblitus eſt mei diebus, quorum non eſt numerus.*] Loquitur ergo ad injiciendum ruborem: numquid, ut idola, facta

ſum

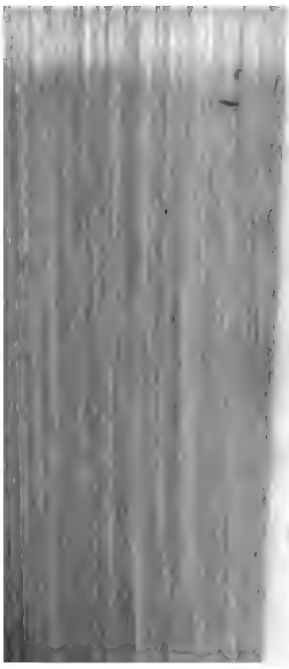

ψεκτὼς ἀναβαινε
και γινονται ὑπο
ἐξ ἀκαρπων γαρ
τευομενων, οἱς ἐο
λος ἐχοντες πιθα
ἰὶς ὁ ἐπιδυς ἑαυτ
ἀλσωδυς, δι' ὑ δι
παν ξυλον ὑπο τε
ποιησεις ἀλσος.

Τυ αὐτυ.] Αὐ
ὁτι μηδε ταις τυ
των εἰδωλολατρυντ
λιθυς καλει τα εἰ
λευοντας δαιμονας.
Ιυδαν, ὡσπερ ἐπει
ἐκβεβλημενην, μει
μοιτο πορνειαν. το
ἐπιςρεφειν ἐξ ἀληθε
θεον τιμωσα τοις
τας προς θεον παρ

ſum ipſis inutilis, & ea de cauſa meum detrectaverunt imperium? Quanquam deficientes a me, pulchritudine ac gloria ſe ipſos nudarunt: *Gloria* enim *æterna ſuper caput juſtorum.*

CAPUT III.

7. *Et dixi, poſtquam fornicata erat hæc omnia: ad me revertere, & non eſt reverſa: & vidit prævaricationem ejus prævaricatrix Juda.*] Qui ſuperbiæ morbo laborant, ſuper omnem montem culpabiliter aſcendunt, & ſub omni ligno nemoroſo minime fructuoſo verſantur. Ex arboribus enim infructuoſis nemora ſunt unam ad voluptatem, quibus verba perverſe in fide ſentientium aſſimilantur, pulchritudinem probabilitatis, non audientium converſionem habentia. Quibus, qui ſe dederit, ſub omni ligno nemoroſo obambulat. Ex quo liquet, quod legislator ait: *Non plantabis omne lignum ſub altare Domini tui, & non facies nemus.*

Ejusdem.] Accuſationem Tribus Judæ adauget, quod per Iſrael ærumnas erudita non fuerit. Porro idolis addictorum ſtupiditatem oſtendens, ligna lapidesque vocat idola, conſiderans Dæmonum in ipſis latebras. Et tamen potius converti debuerat Juda veluti mulier ducta ob fornicationem ejectæ; majus enim crimen, ſi ejus imitetur fornicationem. Talis erat Judæorum populus, cum vere converti deberet, ille ſimulabat, Deum labiis honorans: quem populum incompoſitum appellat, & qui pactis, quæ cum Deo inierat, non ſteterit: atqui erudiendus potius erat, quod & templum haberet, & quæ in ipſo peragebantur. Sic & nobis illud maximum imminet periculum, ſi poſt Chriſti adventum expiationem peccatorum, Spiritusque ſancti participationem peccemus, imprimisque Judæorum ejectionem præ oculis habentes. Etenim ſi ramis ſibi natura conjunctis

Deus

λῳ μαλλον ἁμαρτανοντων ἡμων ὁ θεος ὐκ ἀνεξεται.

ΚΕΦ. ε.

Δια τυτο ἐπαισεν αὐτυς λεων κ. τ. ε.] Τον περιπαισαντα αὐτυς λεγει λεοντα, και λυκον και παρδαλιν· δοκει δε ἡ μεν κατα τας πραξεις ἐπιβυλη ὑπο των τροπικως λεγομενων λεοντων γινεσθαι· ἡ δε κατα την γνωσιν ὑπο των βλαψαι το διορατικον της ψυχης βυλομενων. ἡ γαρ παρδαλις ἐπιπηδαν μαλιςα λεγεται τοις ὀφθαλμοις, ὁ δε λεων ὡς ἱςορειται γηρασας περι τας πολεις νεμεται, θηρευειν θελων ἀνθρωπυς. λεγεται δε ὁτι και ἐκ των ὀςων αὐτυ κοπτομενων, ἡ πτισσομενων πυρ ἐξερχεται. και ἰσως λεων ἀν εἰη και παρδαλις ὁ Ναβυχοδονοσορ την πολιν ἑλων, και ὡς παρδαλις τυς ὀφθαλμυς αὐτης ἐξαιρων, τον βασιλεα συν τοις πρωτοις, ὑςερον δε Σεδεκιυ τυς ὀφθαλμυς ἐκκοψας. ὀςα δε αὐτυ νοηθειη Ναβυζαρδαν την πολιν ἐμπρησας.

ΚΕΦ. ζ.

21. Τα ὁλοκαυτωματα ὑμων συναγετε.] Σαφως ἐξεταζειν διδασκει τις ὁ περι θυσιων λογος. ἀφορμας τε τα λογια διδωσι λεγοντα· θυσια τῳ θεῳ πνευμα συντετριμμενον· και θυσατε θυσιαν δικαιοσυνης. τυς δε μη ὑτως ἐχοντας, περι δε θυσιας ἐπτοημενυς σωματικης ἐπεςρεφεν ὁ σωτηρ λεγων· εἰδε ἐγνωκειτε τι ἐςιν, ἐλεον θελω, και ὐ θυσιαν, ὐκ ἀν κατεδικασατε τυς ἀναιτιυς. ὁτι δε περι μυςικων ἡ τοιαυτη νομοθεσια, Παυλος ἐδιδαξε λεγων· ὁιτινες ὑποδειγματι και σκιᾳ λατρευυσι των ἐπυρανιων.

ΚΕΦ. ή.

7. Τρυγων και χελιδων ἀγρυ ςρυθια.] Τρυγων και χελιδων ἀγρυ ςρυθια, οἱ συνετοι ἀκροαται, και οἱ εἰς το λεγειν τα κρειττονα ἱκανοι, ἐφυλαξαν ἐν καιρῳ ποιεισθαι τας ἰδιας εἰσοδυς, ὡςε το λεγομενον καθικνεισθαι

των

Deus non perpercit, multo magis delinquentibus nobis non parcet.

CAPUT V.

6. *Ideo percussit eos leo*, &c.] Eum, qui percussit eos, vocat leonem & lupum & pardum. Videntur autem insidiæ in ipsis actionibus ab his, qui figurate leones vocantur factæ: in intellectu vero ab his, qui parti animi, qua verum perspicitur, nocere volunt. Pardus enim in ipsos oculos insilire dicitur; leo vero, sicuti ex historiis habemus, confectus senio circa urbes versatur, hominum præda volens potiri. Illud præterea fertur, ex ipsius ossibus, si collidantur, aut tundantur, ignem excuti. Et forte leo, pardusque erit Nabuchodonosor, qui urbem diripuit, & veluti pardus ejus oculos, regem cum primatibus effodit, ac tandem Sedeciam oculis privavit. Ossa autem ejus intelligi poterunt Nabuzardan, qui urbem cremavit.

CAPUT VII.

21. *Holocaustomata vestra congregate.*] Clare perquirere docet, quæ sacrificiorum ratio. Ansas vero dant verba scripturæ: *Sacrificium Deo cor contritum*: & *sacrificate sacrificium justitiæ.* Eos vero, qui aliter se habent, & corporeis sacrificiis plane dediti sunt, corrigebat Salvator dicens, *Si sciretis, quid est, misericordiam volo & non sacrificium*, nusquam innoxios condemnavissetis. Quod autem ad mystica spectet hæc legislatio, docuit Paulus dicens, *Qui exemplo & umbra colunt cœlestia.*

CAPUT VIII.

7. *Turtur & hirundo agri passeres.*] Turtur & hirundo pulli agri; prudentes auditores & ad bona quæque explicanda idonei custodierunt tempus opportunum adventus sui, ut dictum pungat audien-

των ἀκουοντων, συντρεχουσης της εἰσοδου της χελιδονος τη εἰσοδῳ της τρυγονος.

ΚΕΦ. ί.

13. Και ἀνηγαγε νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης.] Ἀναγει δε και νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης, προσκαλουμενος το ὑδωρ της θαλαττης και ἐκχεων αὐτο ἐπι προσωπον της γης. και ἀλλως δε τους ἁγιους ἡ γραφη νεφελας καλει, ἐφ' ἁς ἀναγεται το της ἀληθειας ὑδωρ ἑως των νεφελων. πως γαρ ἀν ἐπι τας ἀψυχους ἀναγοιτο; ἀλλ' ἐπι τους ἀκουοντας της ἐντολης του θεου.

13. Αςραπας εἰς ὑετον ἐποιησεν.] Λεγουσιν οἱ περι ταυτα δεινοι, νεφων ἀλληλοις συγκρουομενων, ὡς ἐπι λιθων πυρογονων, ἠχοντε γενεσθαι βροντης, και φως ἀςραπης.

13. Και ἐξηγαγε φως ἐκ θησαυρων αὐτου.] Κατα μεν το προχειρον θησαυρον δει λεγειν το βουλημα τοῦ θεου, αὐτος γαρ εἰπε, και ἐγενηθησαν, αὐτος ἐνετειλατο και ἐκτισθησαν. εἰποις δε και ἀνεμων εἰναι θησαυρους, τουτεςι πνευματων. πνευμα γαρ σοφιας και συνεσεως, πνευμα βουλης και ἰσχυος, πνευμα γνωσεως και εὐσεβειας, πνευμα φοβου θεου, πνευμα δυναμεως ἀγαπης τε και σωφρονισμου, ὡν οἱ θησαυροι χριςος ἐν ᾧ οἱ θηραυροι της σοφιας ἀποκρυφοι. ἐκειθεν οὐν χορηγουνται. τῳ μεν γαρ διδοται λογος σοφιας, ἀλλῳ δε πνευμα γνωσεως κατα το αὐτο πνευμα και τα ἐξης.

16. Ὁ πλασας τα παντα, αὐτος κληρονομια αὐτου.] Ἀκυλας και Θεοδοτιων ἐξεδωκαν, ὁτι ὁ πλασας τα παντα αὐτος ἐςι και Ισραηλ ῥαβδος κληρονομιας αὐτου. (εἰπε δε Ισραηλ ῥαβδος κληρονομιας αὐτου.) εἰληφε δε και τα ἐθνη κληρονομιαν, κατα το, αἰτησαι παρ' ἐμου και δωσω σοι ἐθνη την κληρονομιαν σου. ἐςαι και τα ἐθνη Ισραηλ.

ΚΕΦ.

tes, adventu turturis cum adventu hirundinis concurrente.

CAPUT X.

13. *Et congregavit nubes ab extremo terræ.*] Elevat autem & nubes ab extremo terræ, maris aquas advocans, easque ſuper terræ faciem effundens. Alio ſenſu etiam ſanctos ſcriptura nubes vocat, ad quas veritatis aqua ſurſum tollitur usque ad nubes. Quomodo enim ad res ſenſu carentes evehi poſſit? Sed ad eos, qui Dei præceptis obtemperant.

13. *Fulgura in pluviam fecit.*] Aiunt harum rerum periti, colliſione nubium, veluti lapidum, quibus excutitur ignis, & tonitru ſonitum erumpere, fulgorisque ſplendorem.

13. *Et eduxit lumen ex theſauris ſuis.*] Secundum id, quod in promptu eſt, theſaurum ipſam Dei voluntatem dicere oportet. *Ipſe* enim *dixit & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.* Et ventorum theſauros eſſe non incongrue dixeris, hoc eſt ſpirituum. Spiritus enim ſapientiæ & prudentiæ, ſpiritus conſilii & fortitudinis: ſpiritus intellectus & pietatis, ſpiritus timoris Dei, ſpiritus amoris & redargutionis, quorum theſauri Chriſtus, in quo theſauri ſapientiæ abſconditi: inde igitur emanant ac diſtribuuntur. Huic quidem ratio tribuitur ſapientiæ, alteri vero juxta eumdem ſpiritum ſpiritus cognitionis &c.

16. *Qui formavit omnia, ipſe eſt hereditas ejus.*] Aquila & Theodotio interpretati ſunt: qui formavit omnia, ipſe eſt, & Iſrael virga hæreditatis ejus. Dixit autem, Iſrael virga hæreditatis ejus. Hæreditatem quoque gentes ſibi aſſumpſit juxta illud, *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Erunt & gentes Iſrael.

ἐσεσθαι αὐτῳ εἰς
γαρ ὢν κατα φυ
ἀλλα τοις κατα τ
περι ὢν φησιν, ἐ
θεος Αβρααμ και
ἐπηγγειλεν ὁ χρις
των. νεκρος δε π
ἐγω εἰμι ἡ ζωη.

5. Ὁπως γενσι
σιν ὑμων, τι δυνα
Των γαρ ἀπογον
βον, οὕτω και ἡμα
σημειουται δε τινε
δοκως, ἐ γαρ περ
σιν ὁ σωτηρ. μακα
σωσι την γην.

6. Ἀναγνωθι τ
Αναγινωσκωμεν και

CAPUT XI.

4. *Et eritis mihi in populum.*] Itaque, qui populus esse pollicitus fuerat, non populus effectus est: os, qui prius non eramus populus, facti sumus populus. Provocatus enim ad iram in eo, qui non rat Deus, provocavit & ipse in eo, qui non erat ens, facta est justitia populo nascituro, cui Dominus benedixit, de quo Isaias aiebat: *Ne nata est gens andem*: nata est autem cum uno die quinque millia rediderunt. Merces autem, quod futurus sit ipsi populus, quod futurus ille sit nobis in Deum. Cum enim atura Deus sit, non tamen omnium est secundum dinitatem Deus, sed his, qui patriarchæ similes sunt. icut illud, si ego Deus tuus, de quibus ait, *Ero forum Deus*, & *ego*, inquit, *Deus Abraham & Deus saac & Deus Jacob*: cui subjunxit Christus, *mortuorum autem Deus non est sed viventium.* Quisque vero eccator mortuus est, cum in se eum, qui dixit, *ego um vita*, minime contineat.

5. *Ut statuam juramentum meum, quod juravi patribus vestris daturum me eis terram fluentem lacte & melle.*] osteris enim recipientibus, receperunt patres, sic t Christus regnat, nobis regnantibus. Quidam autem notant quod *statuam* ait, quasi nondum dederit. Non enim intelligit corpoream hanc, sed de qua Salvator dixit: *Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt rram.*

6. *Lege verba hæc*, &c. *& non fecerunt.*] Sermones Dei recitemus & extra ecclesiam constitutis, ad alutem eos cohortantes: quod si verba testamenti on adimpleverint, ait Deus, adinventa est colligatio in viris Juda, & in habitantibus Jerusalem.

9. *Inventa est colligatio.*] Etenim hominibus ecclesiæ est vinculum peccatorum, catenis propriorum celerum colligatis, & oportet solvere omne iniu-

ἀδικιας, διαλυειν δε, σραγιαλιας βιαιων συναλλαγματων, κατα το γεγραμμενον. ὁρα δε, πως ὡς περι μελλησης ἑτερας διαθηκης ἐπισημαινομενος, διαθηκης λεγων, ἀει το ταυτης προσεθηκεν.

10. Ἐπεσραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων.] Και ἐφ' ἡμων δε διττοι πατερες. οἱ μεν γαρ προ της πιστεως, οἱ δε μετα ταυτην. φησι δε ὁ χριστος· ὑμεις ἐκ του πατρος ὑμων του διαβολου ἐστε ὡσπερ ὁν και ἡμεις ἡμεν, πιστευσαντες δε γεγοναμεν υἱοι χριστου, και ἐν ψαλμῳ δε λεγεται μδ. ἀκουσον θυγατερ, ὁρας ὡς πατρος ἡ φωνη. εἰτα λεγει· και ἰδε και κλινον το ὠς σου, και ἐπιλαθου του λαου σου, και του οἰκου του πατρος σου. πατερ ἀγαθος περι πατρος λεγει ψιλον. λεγει δε και Ιωαννης ἐν τῃ καθολικῃ· πας ὁ ποιων την ἁμαρτιαν ἐκ του διαβολου γεγεννηται. ὁσακις ὁν ἁμαρτανομεν, ἐκ του διαβολου γεννωμεθα. ἐκ του θεου δε παλιν, ὁσακις ἀρετην κατορθωσωμεν.

11. Και κεκραξονται προς με, και οὐκ εἰσακουσομαι αὐτων.] Ὁ μεν θεος δικαιως οὐκ ἀκουει των μη ἀκουσαντων αὐτου· οἱ δε δαιμονες το δικαιον σωσαι τους θυμωσασιν αὐτους οὐ δυνησονται, ὁταν ὁ καιρος των κακων ἐπελθῃ. ὁταν ὁν μη ἐπακουσῃ θεος, δεινον το ζητειν παρα δαιμονων βοηθειαν. ἀλλ' ἐξεχεσθαι δει θεου, δια τα ἡμαρτημενα ἀπεσραμμενου, την δε πολλην ἐπ' αὐτον και ἐπιμονον καταφυγην οὐχ ὑπερορωντος.

14. Ὁτι οὐκ εἰσακουσομαι.] Οὐκ εἰπεν, οὐκ εἰσακουσομαι σου, ἀλλ' αὐτων, δεικνυς ὁτι και τοτε μετανοησαντων ἐαν αἰτησῃς ὑπερ αὐτων, εἰσακουσομαι.

ΚΕΦ. ιβ'.

3. Ἁγνισον αὐτους εἰς ἡμεραν σφαγης.] Δι' αὐτης αὐτους ἁγνισον της σφαγης· οὐ γαρ ἀγαπᾳ κυριος, παιδευει.

4. Εως ποτε πενθησει ἡ γη.] Εἰ λογικον το πενθος, τον ἀγγελον ὁμωνυμως δηλοι τον ἐφεστικοτα τῃ γῃ προς διατα-

itiæ vinculum, violentorumque nodos commercio-
um, juxta quod ſcriptum eſt. Vide autem ut futu-
um teſtamentum aliud ſignificans, teſtamenti men-
onem faciens, ſemper addidit *hujus*.

10. *Reverſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum prio-
s.*] Duplices & apud nos patres. Quidam enim an-
, quidam poſt fidem. Dicit vero Chriſtus, *Vos a
atre Diabolo eſtis*; ſicut & nos olim eramus, per fi-
em vero facti ſumus filii Chriſti; & in quadrageſimo
uarto pſalmo dicitur: *Audi filia*: vides vocem pa-
is. Quibus addit: *Et vide, & inclina aurem tuam,
oblivíſcere populum tuum & domum patris tui.* Pater
onus de patre reprehenſibili loquitur. Ait quoque
annes in Catholica. *Omnis, qui prava operatur, ex
iabolo natus eſt.* Quotiescumque igitur delinquimus,
Diabolo naſcimur; ex Deo vero, cum virtutum
pus præſtiterimus.

11. *Et clamabunt ad me, & non ego exaudiam eos.*]
eus quidem juſte eos, qui ipſum non audierunt,
on audit. Dæmones autem ſuffumigiis eos vene-
ntium jura nequibunt deffendere, cum tempus ca-
mitatum venerit. Cum ergo Deus non exaudierit,
rnicioſum eſt a Dæmonibus opem poſcere, ſed
endere a Deo oportet, qui propter iniquitates aver-
s eſt, & qui multum conſtanterque ad ipſum con-
igientes non deſpicit.

14. *Quia non exaudiam.*] Non dixit, non exau-
am te, ſed non exaudiam eos, ſignificans, quod
eos pœnituerit & pro ipſis preces effundas, exau-
am.

CAPUT XII.

3. *Purifica eos in diem occiſionis.*] Per ipſam eos pu-
fica occiſionem: *Quem enim diligit Deus, caſtigat.*

4. *Usquequo lugebit terra.*] Si lugere eſt ratione
entis, angelum adminiſtrationi terræ præpoſitum

ἀδικιας, διαλυειν δε, τραγικαλιας βιαιων συναναλλαγματων, κατα το γεγραμμενον. ὁρα δε, πως ὡς περι μελλησης ἑτερας διαθηκης ἐπισημαινομενος, διαθηκας λεγων, ἀει το ταυτης προσεθηκεν.

10. Ἐπεγραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων.] Και ἐφ' ἡμων δε διττοι πατερες. οἱ μεν γαρ προ της πιστεως, οἱ δε μετα ταυτην. φησι δε ὁ χρυσος· ὑμεις ἐκ του πατρος ὑμων του διαβολου ἐστε ὡσπερ ὐν και ἡμεις ἡμεν, πιστευσαντες δε γεγοναμεν υἱοι χριστου, και ἐν ψαλμῳ δε λεγεται μδ. ἀκουσον θυγατερ, ὁρας ὡς πατερος ἡ φωνη. εἰτα λεγει· και ἰδε και κλινον το ὠς σου, και ἐπιλαθου του λαου σου, και του οἰκου του πατρος σου. πατερ ἀγαθος περι πατερος λεγει ψιχιλεγει δε και Ιωαννης ἐν τῃ καθολικῃ· πας ὁ ποιων την ἁμαρτιαν ἐκ του διαβολου γεγεννηται. ὁσακις ὐν ἁμαρτανομεν, ἐκ του διαβολου γεννωμεθα. ἐκ του θεου δε παλιν, ὁσακις ἀρετην κατορθωσωμεν.

11. Και κεκραξονται προς με, και ὐκ εἰσακουσομαι αὐτων.] Ὁ μεν θεος δικαιως ὐκ ἀκουει των μη ἀκουσαντων αὐτου· οἱ δε δαιμονες το δικαιον σωσαι τοις θυμωσασιν αὐτοις ὐ δυνησονται, ὁταν ὁ καιρος των κακων ἐπελθῃ. ὁταν ὐν μη ἐπακουσῃ θεος, δεινον το ζητειν παρα δαιμονων βοηθειαν. ἀλλ' ἐξεχεσθαι δει θεου, δια το ἡμαρτημενα ἀπεγραμμενα, την δε πολλην ἐπ' αὐτοις ἐπιμονον καταφυγην ὐκ ὑπερορωντος.

14. Ὁτι ὐκ εἰσακουσομαι.] Οὐκ εἰπεν, ὐκ εἰσακουσομαι σου, ἀλλ' αὐτων, δεικνυς ὁτι και τοτε μεταστησαντων ἐαν αἰτησῃς ὑπερ αὐτων, εἰσακουσομαι.

ΚΕΦ. ιβ'.

3. Ἁγνισον αὐτους εἰς ἡμεραν σφαγης.] Δι' αὐτης αὐτους ἁγνισον της σφαγης· ὁν γαρ ἀγαπᾳ κυριος, παιδευει.

4. Ἑως ποτε πενθησει ἡ γη.] Εἰ λογικως το πενθος, τον ἀγγελον ὁμωνυμως δηλοι τον ἐφεστηκοτα τῃ γῃ προς διατα-

litiæ vinculum, violentorumque nodos commercio-um, juxta quod ſcriptum eſt. Vide autem ut futu-um teſtamentum aliud ſignificans, teſtamenti men-ionem faciens, ſemper addidit *hujus*.

10. *Reverſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum pri-s.*] Duplices & apud nos patres. Quidam enim an-e, quidam poſt fidem. Dicit vero Chriſtus, *Vos a 'atre Diabolo eſtis*; ſicut & nos olim eramus, per fi-em vero facti ſumus filii Chriſti; & in quadrageſimo uarto pſalmo dicitur: *Audi filia*: vides vocem pa-is. Quibus addit: *Et vide, & inclina aurem tuam, r obliviſcere populum tuum & domum patris tui.* Pater onus de patre reprehenſibili loquitur. Ait quoque oannes in Catholica. *Omnis, qui prava operatur, ex liabolo natus eſt.* Quotiescumque igitur delinquimus, x Diabolo naſcimur; ex Deo vero, cum virtutum pus præſtiterimus.

11. *Et clamabunt ad me, & non ego exaudiam eos.*] eus quidem juſte eos, qui ipſum non audierunt, on audit. Dæmones autem ſuffumigiis eos vene-ntium jura nequibunt deffendere, cum tempus ca-mitatum venerit. Cum ergo Deus non exaudierit, ernicioſum eſt a Dæmonibus opem poſcere, ſed endere a Deo oportet, qui propter iniquitates aver-is eſt, & qui multum conſtanterque ad ipſum con-igientes non deſpicit.

14. *Quia non exaudiam.*] Non dixit, non exau-am te, ſed non exaudiam eos, ſignificans, quod eos pœnituerit & pro ipſis preces effundas, exau-am.

CAPUT XII.

3. *Purifica eos in diem occiſionis.*] Per ipſam eos pu-fica occiſionem: *Quem enim diligit Deus, caſtigat.*

4. *Usquequo lugebit terra.*] Si lugere eſt ratione entis, angelum adminiſtrationi terræ præpoſitum

διαταξιν. ἡ δε τοιαυτη γη ἡ πενθει ἀπο κακιας των κα-
τοικουντων ἐν αὐτῃ, ἡ εὐφραινεται ἀπο της αὐτων
ἀρετης.

11. Δι' ἐμε ἀφανισμῳ ἠφανισθη πασα ἡ γη.] Εἰπος
δ' ἀν ὑφηλοτερον το, δι' ἐμε ἠφανισθη πασα ἡ γη. Χριστ
γαρ ἐλθοντος και δια της αὐτου διδασκαλιας νεκρωθεντ
ἡμων των μελων ἡ ἐν ἡμιν ἠφανισται γη, της σαρκος μηκε
ποιουσης τα ἑαυτης.

12. Οτι μαχαιρα κυριου καταφαγεται.] Ο γαρ ἐλ-
θων βαλειν μαχαιραν, διετεμεν ἀλληλων τα προτερ
εἰρηνευοντα κακως πνευμα και σαρκα. τοτε γαρ οὐκ ἐπι-
θυμουν κατ' ἀλληλων. ὁ δε διδαξας τα ἑκατερου ἐργα
βεβληκεν μαχαιραν ἐν ἡμιν τον ἰδιον λογον. και τ
χριστου νεκρωσιν ἐν ἑαυτοις περιφερομεν, και ζη το πνευ-
μα θανουσης ἡμιν της σαρκος. ἐν ἐκεινῳ γαρ, οὐκ ἐν ταυ-
τῃ σπειρομεν, ἱνα μη θερισωμεν φθοραν, ἀλλα ζων
αἰωνιον.

13. Σπειρατε πυρους.] Σπειρουσι δε πυρους και θε-
ριζουσιν ἀκανθας οἱ τοις μεν λογοις ὁμιλουντες του θεου
μη ζωντες δε κατ' αὐτα, ἡ πιστευοντες ὡς παιδες αἱ-
ρετικων.

14. Και κληροι αὐτων οὐκ ὠφηλησουσιν αὐτους.] Λε-
γοις δ' ἀν μηδε τους ἐχοντας κληρον ἐκκλησιαστικον ὀφει-
λειν ἐπι τουτῳ θαῤῥειν, ὡς σωζειν δυναμενῳ παντας τ
ἐχοντας. ποσοι γαρ δι' ἐργων γεγονασιν ἀθλιοι; ἐκ λαι-
κων δε ποσοι μακαριοι; πλην δυνατοι δυνατως ἐτασθη-
σονται. καθα γαρ Παυλος φησι, ζητειται δε ἐν τοις οἰ-
κονομοις, ἱνα πιστος τις ἑυρεθῃ.

13. Αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων.] Καυχησ
ὀνειδισμου, και αἰσχυνης φησι την ἐπι πλουτῳ και ῥωμ
και καλλει και των ὁμοιων σωματικων. κἀν ἐχῃς δε
προτερημα ψυχικον, οὐ καυχησῃ πειθομενος τῳ λεγοντ
μη καυχασθω ὁ φρονιμος ἐν τῃ φρονησει αὐτου, ἰσχυι
και πλουτῳ ἀλλ' ἐν τῳ συνιεναι και γινωσκειν τον κυριο
λεγων· ἐμοι δε μη γενοιτο καυχασθαι εἰ μη ἐν τῳ σταυρ

nomine illo significat. Hæc autem terra vel ob malitiam inhabitantium luget, vel ob eorum virtutes effertur gaudio.

11. *Propter me dissipatione dissipata est universa terra.*] Subtilius autem illud, *per me omnis terra desolata est*, explicabis. Nam Christo adveniente, & per ejus doctrinam membris nostris mortificatis, terra, quæ in nobis est, desolata est, carne jam suis non fungente officiis.

12. *Quia gladius Domini devorabit.*] Qui enim venit mittere gladium, disjunxit ab invicem, quæ prius iniqua utebantur pace, spiritum & carnem; tunc enim non concupiscebant adversus se invicem. Qui autem utriusque opera docuit, misit in nos gladium, sermonem proprium: & Christi mortificationem in nobis circumferimus, carneque in nobis emortua, spiritus vivit; in illo enim, non in hac seminamus, ne corruptionem, sed vitam æternam metamus.

13. *Seminate frumenta.*] Seminant vero frumentum, ac spinas demetunt, qui verba Dei assidue tractant, sed non vivunt, ut illa præcipiunt, vel credunt ut hæretici.

13. *Cleri eorum non proderunt eis.*] Dicas etiam & clero ecclesiastico adscriptos non debere illi fidere, quasi possit ille omnes salvare, in quibus inest. Quot enim factis ipsis miserrimi effecti? E laicis vero quot beatitudinem assecuti? Cæterum *potentes potenter examinabuntur.* Ut enim Paulus ait: *Quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.*

13. *Confundimini a gloriatione vestra.*] Jactantiam probri & verecundiæ ait, quæ divitiis, robore, pulchritudine, cæterisque corporis dotibus innititur. Quod si dote aliqua animi præstas, non gloriaberis, obtemperans dicenti: *Non glorietur prudens in prudentia sua, robore & divitiis*, sed in cognitione ac perceptione Domini, dicens: *Mihi autem absit gloriari*,

τυ κυριυ ἡμων Ιησυ χριςυ, και παλιν, ἡδιςα κ
σομαι ἐν ταις ἀσθενειαις μυ ἱνα ἐπισκηνωσῃ ἐπ
δυναμις τυ χριςυ.

ΚΕΦ. ιγ'.

12. Πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνυ.] Δευτερω
ται παραδειγματι των ἀσκων, ὁτι πας ἀσκος π
θησεται οἰνυ καιτοι και ἐλαιυ και ἀλλων ὑγρων·
δε και μενυσι κενοι ἐαν γνωμεν τας των οἰνων διαφ
και το παρον ἀληθες δειχθησεται. ἐςιν ὠν οἰνος
δρακοντων ἐκ βοτρυος πικριας, και ἀμπελυ Σοδ
ὡς γεγραπται. ἐςι και ἀμπελος Αἰγυπτιων, ἡν πε
σει ὁ θεος ἐν χαλαζῃ, ἐςι και ποτηριον κυριυ μεθυ
ὡς γεγραπται, κρατισον· και ἡ σοφια συγκαλει ἑ
ἑαυτης κρατηρα, δευτε, λεγυσα, φαγετε των ἐμ
των, και πιετε οἰνον ὃν κεκερακα ὑμιν. και παλι
πελων ἐγενηθη τῳ ἠγαπημενῳ. ἐςι και ἀμπελος
ἐκλεκτη. πας ὠν ἀνθρωπος τροπικως χρηματιζων
οἰνυ χωρητικος ἐςι κρειττονος, ἡ χειρονος, ἡ ἀναμι
φοτερων, και ἡ ἐπισης, ἡ μαλλον, και ἡττον θα
τυ μεν φαυλυ δεχομενυ το ἐξ ἀμφοτερων, Σωδ
και Αἰγυπτιων, των ἐχθρων Ισραηλ· τυ δε ἀγαθυ
ποτηριυ κυριυ και κρατηρα της σοφιας. και τῳ μεν
πεται τιμωρια, κατα το, λαβε το ποτηριον τυ
και ἀκρατυ τυτυ, και ποτιεις παντα τα ἐθνη,
ἁ ἐγω ἐπιςελλω σε προς αὐτυς, τῳ Ιερεμια φησ
ἐπιφερει· και πιονται, και ἐξεμισονται, και ἐκμαν
ται, και πεσυνται· την γαρ κολασιν οἰνον ἐκα
ἀκρατον, ὁν πινυσιν οἱ ἀκρατυ κολασεως ἀξιοι.
δε κεκραμμενην πινυσι κολασιν, ἡ και ἀκρατωτεραν
τηριον γαρ ἐνχειρι κυριυ οἰνυ ἀκρατυ, πληρες κερα
τος, και ἐκλινεν ἐκ τυτυ εἰς τυτο· πλην ὁ τρυγιας
ὐκ ἐξεκενωθη· πιονται παντες οἱ ἁμαρτωλοι της
ἐςι δε και ποτηριον εὐλογιας, ὁ πινυσιν οἱ δικαιοι·
το της σοφιας, και ὁπερ διδωσι τοις μαθηταις εἰς α
ἁμαρτιων.

14. Κ

niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, & iterum, *gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Chriſti.*

CAPUT XIII.

12. *Omnis uter implebitur vino.*] Secundo hoc utitur utrium exemplo, quod omnis uter vino implebitur. Sed ſi vinorum differentias percipiamus, & hoc veritati innixum commonſtrabitur. Eſt igitur vinum furor Draconum ex botro amaritudinis, & vinea Sodomorum, ut ſcriptum legimus: eſt & Ægyptiorum vitis, quam diverberat Deus in grandine: eſt & calix Domini inebrians, ut ſcriptum eſt, præclariſſimus: & ſapientia vocat ad ſuum poculum, eia agite, ait, comedite e meis panibus, & bibite vinum, quod commiſcui vobis; & iterum: vinetum factum eſt dilecti. Eſt & vitis Sorec electa. Omnis itaque homo figurate cum ſit uter, capax eſt vini melioris, aut pejoris, aut mixtim utriusque, & vel æqualiter vel magis & minus alterius: pravo quidem ex utroque vinum capiente Sodomorum videlicet & Ægyptiorum, Iſrael hoſtium; bono vero vinum e calice Domini & cratere ſapientiæ: & hunc quidem conſequitur punitio juxta illud: *Accipe poculum vini & meri hujus; & dabis potatum omnibus gentibus, ad quas ego te mitto*, Jeremiæ ait, quibus annectit, *& bibent & evoment, & ſævient, & concident.* Punitionem enim vinum vocavit merum, quod pœna acerbiſſima digni bibunt: alii vero dilutam bibunt pœnam vel meraciorem. Nam *calix in manu Domini vini meri plenus potione, reclinavitque ex hoc in hoc: attamen fæx ipſius non eſt evacuata, bibent omnes peccatores terræ.* Eſt vero & poculum benedictionis, quod bibunt juſti, quale eſt illud ſapientiæ, quodque diſcipulis in remiſſionem peccatorum exhibuit.

5. Τις φεισεται, ἢ τις δειλιασει ἐπι
ὐδεις ἀνθρωπῳ πολεμιῳ βασιλεως συνε
δοκειν δυσαριθειθαι ψηφῳ βασιλικη, ὑτε
μαρτιαις ἀποβολη τις θεις, ὡς μηδε χω
παρα τῳ φιλανθρωποτατῳ θεῳ, των ἀ
ἐλεησειεν· ὁποιαν νυν την Ιερυσαλημ ὑπο
τησαν μεν εἰς τον Ιησην, ἀκυσασαν δε,
ἀποκτεινασα τυς προφητας και λιθοβο
ςαλμενυς προς αὐτην, ποσακις ἠθελησα
τεκνα σε, ὁν τροπον ὀρνις ἐπισυναγει τ
ὑπο τας πτερυγας, και ὐκ ἠθελησατε
οἰκος ὑμων ἐρημος. οἱ τοινυν ἀγγελοι, οἱ
τες τη Ιερυσαλημ, δι' ὡν και ἐταγη ὁ Μ
διαταγεις δι' ἀγγελων ἐν χειρι μεσιτυ,
σκυθρωπαζησιν, ὐκ ἐπανερχονται, ὡς
περι της προς την τοιαυτην εἰρηνης. σμικ
των των ἁμαρτηματων ἐφειδοντο, μεγα
των, ὡς και ἀποκτειναι τον Ιησην, ἐγ
γαρ ἁμαρτανη ἀνηρ προς ἀνδρα, και πρ
ρι αὐτυ· ἐαν δε εἰς κυριον ἁμαρτηση, τ

14. *Et non parcam & non miserebor.*] Non parcam & non miserebor. Hæretici hic insurgunt in creatorem prophetarumque Deum, ignorantes, quantum sit bonum & sibi & aliis peccantes puniri, ne serpat veluti ex membro male affecto corruptela in totum corpus: idcirco & judex punit, & secant medici.

CAPUT XV.

5. *Quis parcet, aut quis contristabitur super te?*] Sicut enim nemo cum homine regis inimico congreditur, ne decretis regiis adversari videatur, ita & hominis peccatis subditi & ejecti a Deo, ut locus illi misericordiæ nullus sit apud mitissimum, humanissimumque Deum, nullus angelorum miserebitur: quarem nunc Jerusalem ponit, ut quæ in Jesum peccaverit, nec non audierit: *Jerusalem, quæ occidis prophetas & lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis congregat pullos suos sub alis, & noluistis? Ecce relinquetur domus vestra deserta.* Angeli itaque qui semper Jerusalem opem tulere, per quos lata est lex Mosaica, nempe in dispositione angelorum in manu mediatoris, non adjuvant, non contristantur, non redeunt ut de illius pace preces effundant. Dum enim parvæ erant iniquitates, non deserebant, sed illis ingravescentibus, ita ut & Jesum occiderent, dimiserunt. *Num si vir peccaverit adversus virum, adhuc orabunt pro illo, si vero peccaverit adversus Dominum, quis pro eo supplex deprecabitur?*

6. *Et extendam manum meam, & disperdam te.*] Derelictionem dixit operationem. Deus enim suum tabernaculum deserens corrumpere dicitur. Quamquam corruptio digna manu Dei, mutatio est ad virtutem a vitiis, juxta illud: *Afferam supra te manus meas & ignitum te faciam:* corruptis in nobis antiquis peccati purgamentis.

7. Et

7. Και διασπερω αὐτους.] Τουτον και το, διασπερω αὐτους. ἐπει γαρ συμφωνως εἰς ἐμε ἠσεβησαι, τ κακιαν αὐτων διασκεδασω συνοδοντε και συνφωνα ὡσπερ ἡν και των πυργοποιουντων διειλε τας γλωσσα κωλυσας αὐξομενην συμφωνησαν ἀσεβειαν. το δε, ἠτι κνωθησαν, ἀπωλεσαν τον λαον μ, κατηγοριαν τ ἀρχοντων ἐχει, και των ἱερων. ὑτοι γαρ ἐν ταξει τ τερων ὑπαρχοντες τοις λαοις, ἐρημοι των τεκνων ἠμ το, ἀντ' εὐσεβους διδασκαλιας ἀσεβειαν ὑποβαλλοντ ταχα δε ὐδε ἐστιν ἀπολεσαι λαον μη προτερον ἑαυτ τ ψυχην ἐκ γεννηματων των κατ' ἀρετην ἀτεκνωσαντα. ὐδ γαρ ὡν ἀγαθος ἀπολλυσιν ἑτερον.

8. Επληθυνθησαν αἱ χηραι αὐτων και ὑπερ την ἀ μον της θαλασσης.] Εἰεν δ' ἀν χηραι, των ἀσεβων ψυχαι, τον νυμφιον χριστον ἀπολεσασαι.

8. Επιγαγον ἐπι την μητερα νεανισκους.] Ὡν ἀπω λυμενων ταλαιπωρουσι και μητερες αἱ γεννησασαι αὐτ ἐν χριστῳ, και ὠδινησασαι μεχρι μορφωθῃ χριστος ἐν α ταις, κατα το γαλα, τη σεραφ τροφῃ προς νεανισκ ἐκθρεψασαι. των δε χηρων το πληθος ὐχ ὡς τα ἀστ τκ ὐρανῳ, ἀλλ' ὡς ἡ ἀμμος της θαλασσης. κατα δε τ γραμμα, πλειστων ἐν πολεμῳ πιπτοντων αἱ γυναι ἐτυγχανον χηραι, αἱ δε μητερες ἐταλαιπωρουν.

10. Οἰμοι ἐγω, ὡς τινα μητερ με ἐτεκες.] Εοικατ ἰατροις οἱ προφηται. ὁρωσι μεν δεινα, θυγγανουσι δε ἀ δεων, ἐπ' ἀλλοτριαις συμφοραις ἰδιας καρπουμενοι λυ πας, ἐτι δε και μισουμενοι παρα των ὐκ ἀρεσκομενω αὐτων ἐπιταγμασι ὡς των καθ' ἡδονην ἀποτρεπτικ και δει ταυτα προειδεναι των την προφητειαν προς ἰα τρικην ἐπανηρημενων. ἰατρος γαρ και ὑτος ψυχων, τω ἐν χρεια θεραπειας προσκειμενος. ὐ γαρ χρειαν ἐχουσ ἰατρ οἱ ὑγιαινοντες, ἀλλ' οἱ κακως ἐχοντες. τοιουτος ἡ Ιερεμιας ἀνθ' ὡν ἐλεγχων ἐπιστρεφειν ἠθελεν, κατηγορ μενος ἐπι δικασων τοις κατηγοροις ὁμοιων. και ἡν ἐν δι καις ἀει ὑπο των ὁσον ἡκεν εἰς αὐτον τεθεραπευμενων.

διο

7. *Et dispergam eos.*] Simile & illud, & dispergam eos. Nam quia unanimes in me peccaverunt, pessimam eorum concordiam contentionemque dispergam, sicut & illorum, qui turrim ædificabant, linguas divisit, concordem impietatem ne augesceret prohibens. Illud vero: *Filiis orbati sunt, perdiderunt populum meum*, principum sacerdotumque continet accusationem. Hi enim, cum loco patrum populis essent, filios amiserunt, pro doctrina pia suggerentes impietatem. Fortasse vero nec fieri potest, ut perdat quis populum, ni prius suam animam germinibus virtutis orbaverit; nemo enim, qui probus sit, alterum perdit.

8. *Multiplicata sunt viduæ eorum super arenam maris*, &c.] Viduæ autem fuerint impiorum animæ, quæ sponsum Christum amiserunt.

8. *Induxi super matrem adolescentes.*] Quibus pereuntibus consiciuntur matres, quæ eas in Christo pepererunt & parturierunt, donec in illis Christus formaretur, & ablactatas solidiori cibo ad adolescentiam enutriverunt. Multitudo porro viduarum non uti stellæ cœli, sed ut arena maris: at juxta litteram, plurimis in bello cadentibus, uxores viduæ manebant, & matres anguistiis premebantur.

10. *Heu me mater, quare me genuisti.*] Medicis assimilantur prophetæ, intuentur quidem mala, tangunt injucunda, ex alienis ærumnis proprium sibi mœrorem comparantes: odio quoque sunt illis, quibus eorum præcepta non placent, tanquam a voluptuosis avocantia. Et hæc prænosse eos oportet, qui propheticum munus ad medendum susceperunt. Medicus enim hic animorum est iis addictus, qui curatione indigent: nam *sani opus non habent medici, sed qui ægros se sentiunt.* Talis erat Jeremias, qui, quod reprehendens volebat convertere, accusabatur apud judices accusatoribus similes: semperque litibus di-

vexaba-

διο ποτε μεν φησιν· και εἰπα, ȣ̓ μη λαλησω, ȣ̓δε μη ὀνομασω το ὀνομα κυριȣ· ποτε δε ὁρων ἑαυτον δικαζομενον ȣ̓ δικαζοντα, προσετι και ψευδομαρτυρȣμενον, το οἰμοι μητηρ. και ἐπει οἱ καμνοντες ȣ̓κ ἠκȣον αὐτȣ καλως συμβȣλευοντος, ȣ̓κ ὠφελησαν. ὁπερ ἀν εἰποι ἰατρος ἐπ' ἀκολαςȣ νοσȣντος, εἰκη προσαναλισκων τα φαρμακα, και μητε ὠφελων, μητε τι καρπȣμενος. μακαριος γαρ διδασκαλος ὁ λεγων εἰς ὠτα ἀκȣοντων, ἐχων καρπȣς ἐν αὐτοις. ȣ̓δεις ȣ̓ν με ὠφελησεν, ἐπει μη ὠφελειται. και ἀλλως δε τις κρειττων εἰς ὁ διδασκει γινεται, συνετȣς ἐχων ἀκροατας, βεβασανισμενας αὐτῳ προσαγοντας ἐρωτησεις. το δε ἑβραικον ȣ̓τως ἐχει· ȣ̓κ ὠφειλησα ȣ̓δε ὠφειλησεν μοι ȣ̓δεις. ἐλεγε γαρ ὁ ἀποςολος· ἑλλησιτε και βαρβαροις ὀφειλετης εἰμι, ἀποδιδȣς ἑκαςῳ το προσηκον, και τιμησας, εἰ τυχοι, τȣς μεν ὡς γονεις, τȣς δε ὡς ἀδελφȣς, τȣς δε ὡς υἱȣς· και τοις μεν ἑβραιοις ἀπο γραφων διαλεγομενος, τοις δε ἑλλησιν ἐκ των παρ' αὐτοις στεβασματων, ὡςε λεγειν, τοις πασι τα παντα γεγονα, ἱνα τȣς παντας κερδησω. ὁ δε και παραινει φασκων μηδενι μηδεν ὀφειλοντες, εἰ μη το ἀλληλȣς ἀγαπαν· και το προ τȣτων, ἀποδοτε πασι τας ὀφειλας. ȣ̓τω μεν ȣ̓ν ὀφειλει διδασκαλος· ὀφειλεται δε, εἰ δανειζει πνευματικα ἀργυρια. μη δεχομενων δε ταυτα, ἱνα ὀφειλωσιν, ȣ̓δεν ἐποφειλεται. γινεται γαρ ἑκαςος ὡν ἠκȣσεν ὀφειλετης, τȣς των εἰρημενων ἀπαιτȣμενος τοκȣς. τοιȣτον και το τȣ σωτηρος προς τον ὀκνηρον διδασκαλον, ὁτι ἐδει σε βαλειν το ἀργυριον μȣ τοις τραπεζιταις και ἐγω ἐλθων ἀπῃτησα ἀν αὐτο συν τοκῳ.

11. Γενοιτο, δεσποτα, κατευθυνοντων αὐτων.] Τι γενοιτο; δηλονοτι ἡ ἰσχυς ἡ ἐκλειπȣσα ἐν τοις καταρωμενοις

vexabatur ab his, quos ipſe, quantum in ſe erat, ſanitati reſtituerat. Propterea nunc quidem ait: *Et dixi, non loquar, nec nominabo nomen Domini*; nunc vero videns, ſe in judicium vocatum, non vocantem, inſuper & falſis oppreſſum teſtibus, *heu mihi mater.* Et quoniam ægroti non audiebant ipſum optima ferentem conſilia, non profuerunt. Quod medicus dixerit de intemperante infirmo, fruſtra medicamenta adhibens & nec ullam utilitatem afferens, nec ſibi aliquid acquirens. Etenim beatus ille magiſter eſt, qui ad aures intelligentium loquitur, fructus ſibi in illis conſtituens. Nullus igitur attulit utilitatem, quia nullus capit utilitatem. Similiter qui docet, perfectior docendo fit, ſi perſpicaces habeat diſcipulos, accuratas illi proponentes quæſtiones. Hebraicus vero textus ſic habet: *Non debui, nec debuit mihi quisquam.* Aiebat enim Apoſtolus, *Græcis & Barbaris debitor ſum*, reddens unicuique, quod debet, & ut ſeſe occaſio tulerit, honorans hos quidem ut parentes, hos ut fratres, illos vero ut liberos; & Hebræis quidem ex ſcripturis loquens, Gentilibus vero ex iis, quæ ipſi colebant, ita ut diceret: *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucri facerem*, quod etiam hortatur dicens: *Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*, & quod ante dixerat, *reddite omnibus debita.* Sic igitur debet magiſter, debetur vero illi, ſi ſpirituales argenteos mutuo det. Qui vero hos, ne debitores fiant, non acceperint, nihil illis ultra debetur. Fit enim unusquisque eorum debitor, quæ audiverit, & exiguntur ab eo dictorum uſuræ. Huc pertinet & Salvatoris dictum ad inertem magiſtrum, quod *meum argentum ponere debebas apud nummularios, & ego veniens cum uſura exegiſſem illud.*

11. *Fiat Domine dirigentibus illis.*] Quid eſt id, quod fieri optat? robur nempe, quod deficit in

μενοις ὁτε μετα την καταραν μετανοησαντες, τραπωσι την εὐθειαν και αὐτην ὁδευσωσιν. ἡ γαρ προς μετανοιαν ῥοπη καθαιρεσις ἐστι της ἐν ἀσεβειαις ἰσχυος.

12. Σιδηρον και περιβολαιον χαλκουν ἡ ἰσχυς σου.] Ταυτα φησιν ὁ θεος προς τον ἐναρασαμενον τῳ προφητῃ λαον, ὡς της ψυχης αὐτων ἐν κακοις ἀνενδοτως ὑσης, και πληρους ἐκ φθαρτικων.

13. Και τους θησαυρους σου εἰς προνομην δωσω.] Οἱ θησαυροι γαρ αὐτων οὐκ ἐν οὐρανοις ἡσαν, ἀλλ ἐπι γης· τουτους και διδωσιν εἰς προνομην ὁ θεος. εἰποις δ' ἀν και κρειττονας τους λαους ἐκεινων θησαυρους εἰς προνομην ἐκδιδοσθαι. θησαυρους γαρ εἰχον Μωυσην και τους προφητας· ὁ ἐλαβεν ἀπ' αὐτων ὁ χριστος ὁ και φησιν· ἀρθησεται ἀφ' ὑμων ἡ βασιλεια του θεου και δοθησεται ἐθνει ποιουντι τους καρπους αὐτης. πρωτοι γαρ ἐκεινοι ἐπιστευθησαν τα λογια του θεου, και μετ' ἐκεινους ἡμεις. ἡρθη δε ἀπ' αὐτων, ὡς νυν ἐχουσιν αὐτων τας γραφας το μη θεωρειν τον ἐν αὐτοις νουν. πεπληρωται γαρ μετα την Ιησου ἐπιδημιαν ἀκοῃ ἀκουσητε και οὐ μη συνητε. και βλεποντες βλεψητε και οὐ μη ἰδητε· ἐπαχυνθη γαρ ἡ καρδια του λαου τουτου.

14. Και καταδουλωσω σε ἐν πασι τοις ἐχθροις.] Καταδεδουλωται ὁ λαος ἐκεινος ἐν τοις ἐχθροις, και γεγονε ἐν τῃ γῃ ἡν οὐκ ἠδει.

15. Κυριε μνησθητι μου.] Ταυτα ὁ προφητης φησιν ὁρων ἑαυτον μηδεν ὠφελουντα και ματην ταλαιπωρουμενον ταις ἐξ αὐτων πυκνοτεραις ἐπιβουλαις. ἐχθρος γαρ γεγονε τοις ἀκουσιν, ἀληθευων αὐτοις. ἐμακροθυμησας δε, φησιν, ἐπι τον λαον ἐπι τοις ἁμαρτημασιν· ἐπι δε τοις κατ' ἐμου τετολμημενοις μη μακροθυμησης· τοις γαρ οὕτω μη πειθομενοις ὁ σος θυμος εἰς καθαρσιν ὑπολειπεται. τυχοιμι τοινυν ἀνθ' ὡν ὠνειδισθην ὑπερ σου της σης μακροθυμιας.

15. Συντελεσον αὐτους.] Συντελεια κακοις, το πικρας την κακιαν λαβειν. και αἰθητως δε συνετελεσθησαν ἐπι τῃ κατα του σωτηρος ἐπιβουλῃ. οὐκετι γαρ Ιερουσαλημ μητρο-

execrantibus, quando post imprecationes pœnitentia ducti viam rectam ingrediuntur & perambulant. Nam flecti ad pœnitentiam, robur impietatum destruere est.

12. *Ferrum & operimentum æneum robur tuum.*] Hæc ait Deus ad populum diris Prophetam prosecutum; quippe qui essent animo in malis obstinato, lethalique veneno oppleto.

13. *Et thesaurus tuos in direptionem dabo.*] Thesauri enim illorum non in cœlis erant, sed in terris. Hos & in direptionem dat Deus. Dicere etiam poteris & potiores populi illius thesauros in direptionem datos. Etenim thesauros Moysem habebant & prophetas, quos ab illis abstulit Christus: qui etiam dicit: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Primis enim illis, deinde nobis verba Dei concredita sunt. Ablata fuere ab ipsis; & nunc inaniter scripturas possident, quod illorum sensum non percipiant. Nam adimpletum est illud post Christi adventum: *Auditu audietis, & non percipietis, & videntes videbitis, & non perspicietis: cor enim populi hujus incrassatum est.*

14. *Et servire te faciam in omnibus gentibus.*] In servitutem redactus est populus ille hostium, & abductus in terram quam nesciebat.

15. *Domine recordare mei.*] Hæc ait Propheta, se ipsum videns nihil proficientem, & agitatum frustra insidiis, quas illi crebro machinati sunt. Factus est enim inimicus audientibus, dum illis vera indicat. Longanimis factus es, inquit, super populo pro peccatis, in his quæ adversus me ausi sunt, ne sis longanimis. Qui enim sermoni non obtemperant, illis ira tua superest ad expurgandum. Faveat ergo mihi tua longanimitas pro opprobriis, quæ propter te sustinui.

15. *Consumma eos.*] Consummatio malis est, nequitiæ finem imponi, & sensibiliter consummatio fuit illis, quando insidias in Salvatorem moliti sunt. Non

μητροπολις της Ιȣδαιας βασιλικη, ȣ̓δε Ισραηλ θεȣ χρηματιζει λαος.

16. Και ἐςαι ὁ λογος σȣ ἐμοι εἰς εὐφροσυνην.] Εἰ γαρ και ἐπι τȣ παροντος ὁ λογος σȣ εἰς δεσμα, εἰς δικας, εἰς πραγματα, εἰς δυσφημιας, εἰς πονȣς, ἀλλα το τελος τȣτων εἰς εὐφροσυνην ἐςαι. ὁπερ ἁρμοττει χριςιανοις ταλαιπωρȣμενοις και προσδοκωσι τας ἀμοιβας· ȣ̓ς και μαλιςα λεγειν εἰκος· ὁτι ἐπικεκληται τὸ ὀνομα σȣ ἐπ' ἐμε κυριε παντοκρατορ, χριςος αὐτοις ὀνομα.

17. Οὐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριῳ τȣτων παιζοντων.] Συνεδριον σπȣδαζοντων παντα ποιειν μετα σπȣδης, και σπȣδης ἀξια. και κατα το λεγομενον, σπȣδη ἡ βιος, σπȣδη ἡ πραξις. παιζοντων δε συνεδριον καταλιπον την σπȣδην την περι τα ἀναγκαια, τοις παιγνιοις σχολαζει τȣ αἰωνος τȣτȣ.

17. Κακαμονας ἐκαθημην.] Μιμεισθω τις τȣτο πληθος ὁρων ἁμαρτωλων, μη φερον αὐτȣ δικαιȣντος τον βιον. τοιȣτος ἠν και ὁ λεγων Ηλιας· κυριε τȣς προφητας σȣ ἀπεκτειναν, τα θυσιαςηρια σȣ κατεσκαψαν, κἀγω ὑπελειφθην μονωτατος, και ζητȣσι την ψυχην μȣ λαβειν αὐτην. ταχα δε ὁ των πολλων μη ἐχων ἀνακεχωρηκοτα βιον ȣ̓ δυναται λεγειν, καταμονας ἐκαθημην. ὁ δε βιον ἐχων δυσμιμητον, ὡς μηδενα παραπλησιον ἐχειν ἐν ἐθει, ἐν λογῳ, ἐν πραξεσι και σοφιᾳ, λεγει ἀν εἰκοτως καταμονας καθεζεσθαι. ἐτι δε μονος καθηται ὁ μη τῳ των παθων παρενοχλȣμενος πληθει, ἀλλ' εἰς νȣν ὁλος, και το ἐν ἀναχωρησας το ἐν αὐτω.

17. Οτι πικριας ἐνεπλησθην.] Στενη και τεθλιμμενη ἡ ὁδος ἡ ἀπαγȣσα εἰς την ζωην. δει πικριας ἀπολαυσαι κατα τον παροντα βιον, και μηδενος ἀπολαυσαι γλυκεος. ὁταν γαρ ἑορταζῃς, φησιν, ἀζυμα ἐπι πικριδων φαγεσαι, και εἰ τα ἀζυμα εἰλικρινιας ἐςιν και ἀληθειας κατα τον θειον ἀποςολον ὁς φαγων ȣ̓τω αὐτα Παυλος και πικριδας ἠσθιεν λεγων· ἐχθρος γεγονα ὑμιν ἀληθευων.

enim amplius Jeruſalem Judææ regia metropolis, nec Iſrael Dei populus appellatur.

16. *Et erit mihi verbum tuum in lætitiam.*] Nam etſi in præſentia verbum tuum ad vincula, ad lites, ad vexationes, ad vituperationes, ad dolores; finis tamen horum erit in lætitiam: quod chriſtianis congruit male habitis & præmia exſpectantibus, quos etiam ea dicere decet: quoniam invocatum eſt nomen tuum ſuper me Domine omnipotens, & Chriſtus nomen ipſis eſt.

17. *Non ſedi in conceſſu iſtorum ludentium.*] Concilium ſerio agentium eſt, ut omnia ſtudioſe agantur digna ſtudio, juxta quod dicitur ſtudium vita, ſtudium actio. Ludentium vero concilium, depoſito rerum neceſſariarum ſtudio, in ludicris hujus ſæculi occupatur.

17. *Solus ſedebam.*] Æmuletur quis hoc videns multitudinem delinquentium non ferentem eum vitam juſte traducentem. Talis erat & Elias dicens: *Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua effuderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam accipere eam.* Forte vero, qui vitam a multis alienam non ducit, haud poteſt dicere: *Solus ſedebam.* Qui vero vitam agit, quam imitari difficile ſit, ita, ut nullum ſibi ſimilem habeat in moribus, in ſermone, in actionibus & ſapientia, non incongrue dixerit, ſolum ſe ſedere. Solus quoque ſedet, qui paſſionum multitudine non vexatur, ſed ad mentem totus unumque ſeceſſit, quod in ipſo eſt.

17. *Quoniam amaritudine repletus ſum.*] Anguſta & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam. Amaritudine fruendum eſt in hac vita & nulla fruendum dulcedine. Cum enim, ait, celebras azyma, ſuper lactucas agreſtes comedes; & ſi Azyma ſinceritatis & veritatis ſunt ſecundum divinum Apoſtolum, qui ſic ea comedit Paulus, & amaras comederat lactucas dicens: *Inimicus*

θευων. και παλιν, ἐν κοπῳ και μοχθῳ, ἐν ἀγρυπνιαις, και λιμῳ, και διψῃ χωρις των παρεκτος. ὁ μεν νομος εἰπεν· ἄζυμα μετα πικριδων ἐδεσθε, και ὐκ εἰπεν, ἑως πλησθητε, ὡσπερ ἐπ' ἀλλων, φαγεσθε, και ἐμπλησθησεσθε. ὁδε προφητης προσεπιτεινει λεγων, ὁτι ὐχι πικριαν ἐφαγον, ἀλλα πικριας ἐνεπλησθην.

18. Ινα τι οἱ λυπουντες με κατισχυκσι μου.] Επιβελευετο γαρ ὑπο των τῃ ἀληθειᾳ δυσαρεσκημενων τε λογε. και ἠσαν αὐτε ἐν τῳ αἰωνι τετῳ δυνατωτεροι. ἡ γαρ ἐςιν ἡ βασιλεια τε θεκ ἐκ τε αἰωνος τετε, ὡς ἐπι των μαρτυρων ὁ μεν δικασης ἐκαθητο τρυφων ἐν τῳ δικασηριῳ, χρισιανος δε ἐν ᾧ χριςος ἐςι δικαζομενος, πικριας ἐνεπιμπλατο προς τε ἀδικε κατακρινομενος. εἰ δε και πληγη ςερεα, ἀλλα μετα ταυτην ἰασις γινεται.

ΚΕΦ. ιϛ.

16. Ιδε ἐγω ἀποςελλω τες ἁλιεις τες πολλες.] Πεμπει γαρ ὁ θεος ἁλιεας ἀνθρωπων καθαπερ τες ἀποςολες τεχνην αὐτοις ἐμβαλων ἁλιευτικην καθ' ἣν ἐκ των θειων γραφων πλεκεσι της ἁλειας τα ὀργανα. και οἱ αὐτων της ἁλμυρας τε βιε ἀνελκεσι θαλαττης και θανατεσι τῳ κοσμῳ καθαπερ ἰχθυας θαλαττης. ζωοποιει δε θεος τετες την ἀμεινωζωην· καθ' ἣν τις μεταμορφωθεις ὐκετι συν τοις ἀναλογον ἰχθυσιν ἐν ἁλμυρᾳ διαγει θαλαττῃ κατα το, εἰς την αὐτην εἰκονα μεταμορφωμεθα, καθαπερ ἀπο κυριε πνευματος· ἀναδραμωμεν δε ἐντευθεν την ἐν ὀρεσι ποιουντες διατριβην, δηλαδη τοις προφηταις, και την ἐν βυνοις τοις δικαιοις· ὁθεν ὑπο ἁλιεων μεν ὐκετι λαμβανεται. ὑπο θηρευτων δε ἀγγελων, ὑφ' ὡν εἰ δει διαγειν ἐν ὀρεσι και βυνοις. ἐκειθεν γαρ θηρωσιν ἀγγελοι τας ἐκ τε σωματος τοιαυτας ἐξιυσας ψυχας, ἀλλ' ὐ τας κατω κειμενας. ὁθεν ἀνιτεον εἰς ὀρος, ἐνθα μετεμορφωθη χριςος, ἐνθα τες μαθητας

factus sum vobis veritatem dicens, & iterum: *In laboribus & sudoribus, in vigiliis, in fame & siti, præter ea, quæ foris sunt.* Lex quidem dixit: *Azyma cum lactucis agrestibus manducabitis*, & non dixit: sicut & in aliis, *manducabitis & replebimini.* Propheta autem rem adauget dicens, non amaritudinem manducavi, sed, *amaritudine repletus sum.*

18. *Ut quid qui contristant me, prævalent adversum me?*] Petebatur enim insidiis eorum, quibus veritas sermonis accepta non erat; erantque in hoc sæculo potentiores ipso. Nam justi regnum non est ex hoc sæculo, ut in martyribus videre est. Judex quidem deliciis affluens pro tribunali sedebat; christianus vero, in quo Christus judicabatur, amaritudine replebatur, cum ab impio damnaretur. Quod si valida plaga, postea illam medicina subsequitur.

CAPUT XVI.

16. *Ecce ego mitto piscatores multos.*] Mittit enim Deus piscatores hominum, sicuti apostolos, artem ipsis indens piscatoriam, per quam ex sacris literis piscationis instrumenta texunt, quorum ope ex salso vitæ attrahunt mari, & mortuos mundo reddunt veluti pisces maris. Vivificat autem hos Deus, præstantiorem illis tribuens vitam, in quam, qui transformatur, non amplius degit analogis piscibus in salso mari, juxta illud: *In eamdem imaginem uti a spiritu dominante convertimur:* sed inde ascendamus, ut vitam in montibus transigamus, hoc est, cum prophetis, & in collibus, scilicet justis, ubi a piscatoribus non amplius capitur, sed a venatoribus angelis, a quibus, si venatu capi oportet, in montibus ac collibus vita est ducenda. Inde enim venantur angeli hujusmodi animas e corpore exeuntes, non humi jacentes. Quapropter ascendendum est ad montem, ubi Christus transfiguraturus est, ubi discipulos beatitudi-

θητας ἐδιδασκε τȣς μακαρισμȣς ὁτε τȣς ὀχλȣς ἑωρᾶκαμεν.

16. Και ἐκ των τρυμαλιων των πετρων.] Τινες δε παλιν αἱ τρυμαλιαι των πετρων; και ἀπο τȣτων γαρ θηρευσȣσιν ἀγγελοι. εἰς ὀπην τοινυν πετρας ἐθηκε τον Μωυσην ὁ θεος. ἡν δε αὑτη χριςος ἡ μια τρυμαλια, κατα μεν την θεοτητα πετρα χρηματιζων, κατα το, ἡ δε πετρα ἡν χριςος· κατα δε την οἰκονομιαν, ὀπη, δι' ἡς τα μετα θεον θεωρειται. αἱ πολλαι δε πετραι, περι ὡν νυν ὁ λογος, οἱτε προφηται, και ἀποςολοι, και μειζονως οἱ ἀγγελοι, μιμηται ὑπαρχοντες χριςȣ, και ἐχοντες ὀπην δι' ἡς κατανοειται τα ὀπιςια τȣ θεȣ. και ἑκαςος δε δι' ὡν λεγει περι θεȣ, νοησιν ἐμποιȣντων αὐτȣ, ποιει ἐν ἑαυτῳ ὀπην τȣ νοεισθαι θεον· ἡγȣν δια μεν Μωυσεως, τον νομον· δια δε Ησαιȣ την προφητειαν νοȣμεν, δι' ἀλλȣ δε ἀλλοτι. ἐςι δε και ἐπ' ἀγγελȣ λαλȣντος ἱςαμενον, κατα το, ἀγγελος ὁ λαλων ἐν ἐμοι, ὡς ἀπο πετρας και ὀπης ἀγγελικως ἰδειν τον θεον, ȣτως ἐπι της βατȣ ἀγγελος μεν ὁ φανεις, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῳ φησιν, ἐγω θεος Αβρααμ. ἀλλα των θηρευτων την ἀφιξιν ἀγνοȣντες, μη καταβωμεν ἀπο των εἰρημενων. τῳ γαρ ἐξω τυγχανοντι λεγεται το, ἀφρον ταυτῃ τῃ νυκτι την ψυχην σȣ ἀπαιτȣσιν ἀπο σȣ, ἁ δε ἑτοιμασας τινι ἐςαι; ὡς γαρ κατω κειμενος ἐλεγεν, ἐχεις ἀγαθα κειμενα εἰς ἐτι πολλα, ἐν τῃ των ἀγαθων πλανωμενος κρισει. ἡγνοει γαρ ὁτι τα ὀντως ἀγαθα ȣκ ἐν τῃ κατηραμενῃ γῃ, ἀλλ' ἐν ȣρανῳ. ἐν τȣτω γαρ ἡ των μακαριων ἀναπαυσις ἐν χριςῳ Ιησȣ.

17. Οτι οἱ ὀφθαλμοι μȣ ἐπι πασας τας ὁδȣς αὐτων.] Των δε τοιȣτων ἐπι τα; ὁδȣς οἱ ὀφθαλμοι τȣ κυριȣ· ȣ κρυπτονται γαρ ἀπ' αὐτȣ, καθαπερ οἱ φαυλοι, καθαπερ Αδαμ ἐν τῳ παραδεισῳ. κατα γαρ τον ἀποςολον, ἐαν μη ἡ συνειδησις καταγινωσκῃ ἡμων, παῤῥησιαν ἐχομεν προς τον θεον.

19. Ως ψευδη ἐκτησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα.] Ψευδη δε εἰδωλα φησι, το ὀν λεγων, ἀλλ' ȣχ ὡς ἀληθεσιν

nes edocebat, quando vidimus multitudinem copiosam.

16. *Et de cavernis petrarum.*] Rursus quæ sunt cavernæ petrarum? Nam & de his etiam angeli venabuntur. In foramine itaque petræ posuit Deus Moysem, & hæc erat Christus caverna, qui secundum divinitatem quidem erat petra: dictum est enim: *Petra autem erat Christus*, & secundum Incarnationem foramen, per quod videntur posteriora Dei. Multæ autem petræ, de quibus hic sermo habetur, sunt & prophetæ & apostoli, & præcipue angeli, qui sunt imitatores Christi, foramenque habent, per quod posteriora Dei intelliguntur. Unusquisque vero per ea, quæ de Deo dicit ad intelligendum ipsum faciens tia, in semetipso foramen aperit ad intelligendum Deum: sicut per Moysem legem, per Isaiam prophetiam intelligimus, per alium aliud. Contigit etiam ex angelo loquente, sicuti loquitur: *Angelus qui loquitur in me*, stantem veluti ex petra & foramine angelice Deum videre, sic rubo angelus quidem erat, qui apparuit, sed, qui in ipso erat ait: *Ego Deus Abraham.* Verum venatorum adventum ignorantes, ne e prædictis descendamus. Foris enim permanenti dicitur illud: *Stulte, nocte hac animam tuam requirent a te: quæ vero præparasti, cujus erunt?* Uti enim humi projectus dicebat: *Habes bona propositа adhuc multa;* in bonorum judicio aberrans. Ignorabat enim, vere bona non in terra maledicta, sed in cœlo sita esse. In hoc enim requies beatorum in Christo Jesu.

17. *Quia oculi mei super omnes vias eorum.*] Super hujusmodi hominum vias oculi Domini; non enim ab ipso absconduntur, quemadmodum pravi, sicut in paradiso Adam. Nam secundum Apostolum: *Si conscientia non damnat nos, libertatem habemus ad Deum.*

19. *Quam falsa possederunt patres nostri idola.*] Falsa autem idola vocat id, quod est dicens: non quasi

θεσιν ἐναντια διαγελλων ἑτεροις. ποιει δε ἑαυτῳ βιβ
μονον ὁ κατασκευαζων ἀγαλματα, ἀλλα και ὁ ψευδ
δογματα ἑαυτῳ συνιταμενος, και ὡς ἀληθη προσκυν
τα της ψυχης ἀναπλασματα.

ΚΕΦ. ιζ'.

5. Στηρισει δε την σαρκα βραχιονος αὐτυ.] Ο κατ
σαρκα στρατευομενος και ἐν σαρκι πεποιθως. ὁ γαρ ἀγα
παντοτε την νεκρωσιν τυ Ιησυ ἐν τῳ σωματι αὐτυ ἐχ
νεκρων τα μελη τα ἐπι της γης.

11. Εφωνησε περδιξ.] Ἐν τη περι ζωων ἱστορια λη
ται κακοηθεστατος εἰναι ὁ περδιξ. περι τυς ποδας γ
στρεφομενος τυ θηρευοντος, και τυ ἀλλην ἐλπιδα ἀπ
ἀποσπᾳ της καλιας ἑαυτον· και ὁταν στοχαζηται π
φευγοντας τυς νεοσσυς, και αὐτος αἰφνιδιως ἀφιπτατ
ἐστι δε και ἀκαθαρτον ὡστε τυς θηρευοντας μονομαχει
ληλοις περι της μιξεως, και ἀρρενα μετα νικην ἐπιβ
νειν τυ ἀρρενος. ἀσεβες ἀρα το τοιυτον ζωον ἐπι τυ στ
τηρος μεταλαβειν και μαλιστα δια την εἰρημενην ἐγκ
ταλειψιν τε και ἀφροσυνην. περι τυ διαβολυ τοιυτ
λογος, ὑ τα ἰδια συναγοντος κτισματα, ἰδια δε ποιυ
μενα τα τυ θευ· φωνει δε δια των ἑτεροδοξων ὡν οὐδ
ηδυνατο λεγειν· τα ἐμα προβατα της ἐμης φωνης ἀκυ
ἀλλ' ἡν ἡ φωνη τυ Ιησυ ἐν Πετρῳ και Παυλῳ. διο κ
φησιν· εἰ δοκιμην ζητειτε τυ ἐν ἐμοι λαλυντος χρισ
ἐπλυτισε δε ὁ περδιξ, και πολλαι των ἀδιακριτων α
τῳ ἀνθρωπων μυριαδες ἐγενοντο· ἁς δε συνηγαγεν,
χρισεως μεριμνων, οὐδε κρισιν ἐχων, ἀκριτος δε πρα
των. οὐδε τυ χρισυ πλυτος κεκριμενος ἐξηλεγκται. ὁ
και ἐν ἡμισει των ἡμερων τυ περδικος ἐγκατελιπεν α
τον, ὁτε ἐξειλετο ἡμας ἐκ τυ ἐνεστωτος πονηρυ αἰωνο
χρισος Ιησυς. ἐν ᾧ αἰωνι μονῳ τυ περδικος εἰσιναι ἡμ
ραι ἁς δη πριν πληρωθηναι, τυτον ἐγκατελιπομεν. ὁ
φησιν, ἐν ἡμισει των ἡμερων αὐτυ, αἱ τινες εἰσιν αἱ τ
παροντος αἰωνος ἡμεραι. και μη ὠν καθ' ἑαυτον φρον
μως,

lsa sint, ad distinguendum ab aliis veris. Facit ve- › Deos non solum, qui statuas fabricat, sed etiam, ıi falsa dogmata sibi confinxit, & tanquam vera lorat animi figmenta.

CAPUT XVII.

5. *Firmabit autem carnem brachii sui.*] Qui secun- ım carnem militat, & in carne confidit. Sanctus ıim semper Jesu mortificationem in corpore suo ɔrtat, membra mortificans, quæ sunt super terram.

11. *Clamavit perdix.*] Ex historia animalium acce- mus, perdicem pessimis esse moribus. Etenim ad ɛnatoris pedes se volutans, & spem dans fore, ut ıpiatur, se de nido subducit, & cum pullos jam au- gisse conjectaverit, ipsa etiam repente avolat. Est iam impurus, ita ut qui cælibes sunt, pugnam in- r se conserant, ut incubent, & mas, qui victus in ıgna fuerit, victoris venerem patiatur. Impium aque est, tale animal ad significandum Salvatorem telligi, eoque magis præsertim propter dictam de- lictionem, & insipientiam. De Diabolo igitur ser- o est, creaturas adunante non suas, & ea, quæ nt Dei, sibi vindicante. Avocat vero per eos, ıi non recte sentiunt, quorum nullus dicere pote- ıt: *Oves meæ vocem meam audiunt.* At vox Jesu in etro & Paulo erat. Quare & ait: *An experimentum ıæritis illius, qui in me loquitur Christi?* Dives vero cta est perdix, & multæ ipsi hominum myriades si- ɛ judicio adhæserunt, quas plane colligit, nihil de idicio cogitans, nec judicio utens, sed sine judicio ɣens. Divitiæ vero Christi cum judicio collectæ apı aruerunt. Qui & in dimidio dierum perdicis dere- querunt eum, cum nos Christus Jesus ex præsenti ravo sæculo eruit, in quo tamen dies suos habet erdix; quibus nondum expletis, eam derelinque- ıus: ideo ait: *In dimidio dierum ejus*; quæ sunt præ- sentia

μος, ἀλλ' ἡμιν τοις ἠπατημενοις δοκων· διο και φρονιμωτατος εἰρηται των θηριων ὁ ὀφις· ὁτι δι τουτο ἐγκατελιπομεν, εἰκοτως ἀφρων ἠλεγχιτο.

12. Θρονος δοξης ὑψωμενος ἁγιασμα ἡμων.] Οι γαρ ἁγιαζων, και οἱ ἁγιαζομενοι, ἐξ ἑνος παντες. ἁ γαρ ἁγιον εἰναι χωρις αὐτου, ὁτι ὑπομενειν ἐστι μη ἐχο τα τον χριστον. ὡς γαρ ἐστιν αὐτοδικαιοσυνη και αὐτα ληθεια, ὁτως αὐτοαγιασμος και αὐτυπομονη· διο κα εἰρηται, ἁγιασμα ἡμων και ὑπομονη Ισραηλ κυριε.

13. Παντες οἱ καταλιποντες σε καταισχυνθητωσαν] Εκαστος γαρ ἡμων δι' ὡν ἁμαρτανει, καταλιμπανει τ χριστον, και δι' αὐτου τον πατερα. ἀδικων γαρ δικαι συνην καταλειπει και βεβηλωθεις ἁγιασμον και πυ μων εἰρηνην και ὑπο πολεμιω γενομενος ἀπολυτρω και την σοφιαν ὁ μη ὡν κατα θεον και θελων εἰναι σ φος. τοις ὡν καταλιπουσι τον θεον ἀραται ὁ προφητ αἰσχυνην το ἐσομενον αὐτοις λεγων ἐν σχηματι της ἀρα και ἐπι γης γραφηναι, φησι. παντες γαρ ἀνθρω γραφονται, οἱ μεν ἁγιοι ἐν ὑρανοις, οἱ δε ἁμαρτωλ ἐπι γης.

14. Ιασαι με κυριε και ἰαθησομαι.] Οὐκ ἀν τις ει ποι τουτο συν ἀληθεια ἡ τω εἰποντι, ὁ χρειαν ἐχοντ οἱ ὑγιαινοντες ἰατρου, ἀλλ' οἱ κακως ἐχοντες, τω και δι τουτου ἐληλυθοτι. τουτο γαρ εἰπε δικαιως ἡ αἱμορροου το, ἰασαι με κυριε και ἰαθησομαι, ἀλλ' ὁ τοις ἰατροι εἰς ὁς κατηναλωσε την ὑσιαν· ὑδ' εἰτις ἀλλος ἐπαγγελ λεται την των ψυχων ἰατρικην, ἀλλ' ἡ ἐκεινῳ μονῳ, ὁ ἀρκει ἁψασθαι του κρασπεδου του ἱματιου αὐτου. ὁτος γα ἐαν ἰασηται, το τελος ἀκολουθει τη ἀπ' αὐτου ἰασει τουτεστιν ἡ θεραπεια. μονη δε και ἀληθης σωτηρια, ἐα σωσῃ χριστος. ψευδης γαρ ἱππος εἰς σωτηριαν, και τ ἀλλα δε παντα. διο και μονῳ εἰρητεον· σωσον με κα σωθησομαι. ἐρει δε τουτο ὁ τῳ ἀποστεγασθαι παυ

καυχη-

ſentis ſæculi dies: & cum ipſe prudens per ſe non ſit, ſed nobis videatur deluſis. Quapropter ferarum prudentiſſimus dictus eſt prudentia ſerpens. Cum vero ipſum dereliquimus, jure inſipiens deprehenſus eſt.

12. *Solium gloriæ elevatum, ſanctificatio noſtra.*] *Nam & qui ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex uno omnes.* Neque enim absque eo ſanctus eſſe, neque exſpectare poteſt, qui Chriſtum non habet. Sicuti enim eſt ipſa juſtitia, ipſaque veritas, ſic & ipſa eſt ſanctificatio, ipſaque exſpectatio: quapropter & dictum eſt: *Sanctificatio noſtra, & exſpectatio Iſrael, Domine.*

13. *Omnes qui dereliquerunt te, confundantur.*] Unusquisque enim noſtrum, per quæ delinquit, Chriſtum deſerit, & proinde patrem. Qui enim injuſte agit, juſtitiam deſerit, & polluens ſe, ſanctificationem, & bellum gerens, pacem; & ſub ditione hoſtium factus, redemptionem. Sapientiam quoque deſerit, & qui Deum non habet, & eſſe vult ſapiens. His itaque, qui a Deo defecerunt, imprecatur Propheta, confuſionem illis futuram aſſeverans in imprecationis formula. *Et in terra ſcribantur*, ait. Omnes enim homines ſcribuntur, ſancti quidem in cœlis, peccatores in terra.

14. *Sana me Domine, & ſanabor.*] Nemo cum veritate hoc dixerit, niſi ei, qui illud protulit: *Non opus habent ſani medico, ſed qui male ſe habent*, qui etiam propter illos advenit. Hoc quippe jure dixit Æmoroiſſa, *Sana me Domine & ſanabor;* at non medicis, quibus dando ſubſtantiam conſumpſerat; nec ſi quis alius medicinam animarum profitetur; ſed illi ſoli, cujus fimbriam veſtimenti attingere ſufficit. Hic enim ſi ſanitati reſtituerit, finis curationis ſequitur, hoc eſt ſanatio. Una autem veraque ſalus, ſi Chriſtus ſalvet: *Vanus* enim *equus ad ſalutem*, cæteraque omnia. Quare & ſoli dicendum: *Salva me & ſalvus ero.* Is autem hoc dicet, qui abjecta omni re de qua glorietur,

dicere

καυχήματι, δυναμενος λεγειν· ὁτι καυχημα μου ἡ συ, ὁ κατα την ἐντολην μη ἐπι σοφια, μη ἐπι ἰσχυι, μη ἐπι πλουτῳ, ἀλλ' ἡν ἐν τουτῳ καυχωμενος τῳ συνιειν και γινωσκειν ὁτι ἐγω εἰμι κυριος. ὁ δε τοιουτος ἐρει το, ἡ ἐκοπιασα κατακολουθων ὁπισω σου· προς ον ὁ Ιησους ἐρει· ἀρον τον γραββατον σου και περιπατει και ἀφες παντα, και ἀκολουθει μοι. και ὁς ἡ καταλειπει τον πατερα και την μητερα και ἀκολουθει ὁπισω μου, ὐκ ἐστι μου ἀξιος· ἡ κοπια δε ὑτως ἀκολουθων. και ὐκ ἐσται γαρ μοχθος τω Ιακωβ, ὐδε ὀφθησεται πονος ἐν Ισραηλ.

Τυ αὐτυ.] Τι δηποτε τουτ' ἐστιν; ἐπειδη συνεχως ἀπειλει τα δεινα, αὐτοι δε διηπιστουν τοις λεγομενοις, σκωπτοντες εἰς αὐτον ἀει ἐλεγον· ἐλθετω. ἀλλ' ἰδου φησιν, ὐκ ἀπεκαμον και ὀνειδιζομενος.

ΚΕΦ. κβ.

13. Ο οἰκοδομων οἰκιαν αὐτυ και ἡ μετα δικαιοσυνης.] Την μετα δικαιοσυνην οἰκοδομουμενην οἰκιαν ἐδηλωσεν εἰπων ὁ ἀποστολος· Θεου γεωργιον, Θεου οἰκοδομη ἐστε. λεγει δε ὁτι θεμελιον ὐδεις δυναται θειναι παρα το κειμενον ὁς ἐστι χριστος Ιησους, εἰδε τις οἰκοδομει, και τα ἑξης. ὐκουν δια τυ διδαξαντος ὁ πιστευων θεμελιον ἐσχηκεν τον χριστον Ιησουν. ἐποικοδομει δε τις εἰ μεν καλως ζωσον, της ἀληθειας τα δογματα, ἀργυριον, λογον σωτηριον· λιθυς τιμιυς, οἰκοδομιαν ἐξ ἀρετων· εἰ δε κακως ἐποικοδομων τῳ Ιησου, πονηρα λεγω ξυλα, χορτον, καλαμην, πως ὐκ ἀσεβει, ἐφ' ὁν ἐρχεται το ὐδωρ; ὁ οἰκοδομων οἰκιαν αὐτυ ἡ μετα δικαιοσυνης. ὁ ποιων ὑλον οἰκοδομημα· ἡ κατα λογον δε Θεου και ἀληθειαν ὐκ ἐν χριματι ὑπερῳα ποιει. ἀναλογως νοει και τυς διδασκοντας ἡ ἀληθειαν, ἡ ψευδωνυμον γνωσιν· οἰον Παυλον μεν οἰκιαν την ἐκκλησιαν οἰκοδομειν μετα δικαιοσυνης. ὑπερῳα δε Τιμοθεον και Λυκαν· και τυς τοιυτυς ἐν χριματι.

14. Ωκο-

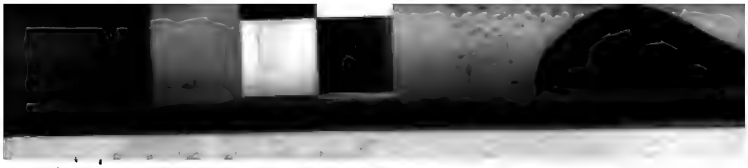

dicere poterit: *Quoniam gloriatio mea tu es*, qui juxta mandatum, *non in ſapientia, non in robore, non in opibus, ſed in hoc ſolo gloriatur, quod intelligat & cognoſcat quoniam ego ſum Dominus.* Hic vero dicet: *Ego non laboravi ſequens poſt te*, ad quem Jeſus inquiet, *Tolle grabatum tuum & ambula*, &, *Relinque omnia, & ſequere me*; &, *Quicumque non deſerit patrem & matrem, & ſequitur poſt me, non eſt me dignus.* Qui vero hic ſequitur, non laborat. *Et non erit labor in Jacob, neque videbitur dolor in Iſrael.*

Ejusdem.] Quid tandem hoc eſt? Quoniam ſæpius mala minabatur, hi vero dictis non credentes per contumeliam ei dicebant: *Veniat.* *Sed ego*, ait, *hæc probris oneratus defeci.*

CAPUT XXII.

13. *Qui ædificat domum ſuam, & non cum juſtitia.*] Domum cum juſtitia ædificatam ſignificavit Apoſtolus, dicens: *Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis.* Ait vero, quia *fundamentum nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Si quis vero ædificat*, &c. Igitur qui credit per eum, qui docuit, fundamentum habuit Chriſtum Jeſum. Superædificat vero quis, ſi probe, aurum dogmata veritatis; argentum ſermonem ſalutarem; lapides pretioſos ædificium ex virtutibus; ſin male ſupra Jeſum ſuperædificat, prava, inquam, ligna, fœnum, ſtipulam, quomodo impius non erit, in quem erit væ? *Qui ædificat domum ſuam non cum juſtitia.* Qui excelſum ædificium erigit, ſed non ſecundum Dei verbum & veritatem, non in judicio cœnacula facit. Pari ratione hoc applica docentibus ſeu veritatem, ſeu falſi nominis ſcientiam. Verbi gratia, Paulus quidem domum eccleſiam cum juſtitia ædificat, cænacula vero Timotheus & Lucas, cæterique his ſimiles in judicio.

14. Ωκοδομησας σεαυτῳ οἰκον συμμετρον.] Εἰποις δ' ἀν και περι των ψευδοδιδασκαλων ἀκολουθως τοις προσθεν εἰρησθαι. ὡς γαρ φησιν ὁ Σολομων· ὁς ἐνεργει θησαυρισματα γλωσσῃ ψευδει, ματαια διωκει και ἑλεισεται εἰς παγιδα θανατου. οἱ γαρ τοιουτοι οἰκοδομουσιν ἑαυτοις οἰκιας ὀνοματι ἐκκλησιαν, ἡ τις ἐστι πονηρευομενων προς ὑς λεγεται μετα εἰρωνειας· ᾠκοδομησας σεαυτῳ οἰκον συμμετρον, ὑπερῳα ῥιπισα ἐν οἰς ᾠηθησαν ἀναψυχην ᾠκοδομηκεναι. δια δε των θυριδων οἰει πεφωτικεναι φωτι γνωσεως τα οἰκοδομηματα σου, και ἀσηπτοις ξυλοις ἐς την οἰκοδομην της οἰκιας κεχρησθαι και χριεις δια μελτη μιμουμενος το αἱμα χριστου.

15. Μὴ βασιλευσεις ὁτι συ παροξυνῃ.] Αλλ' οὐ βασιλευεις εἰ και παρωξυνθης ἐν κεδρῳ του πατρος σου. κεδρος ὁ πατηρ του ἁμαρτωλου, δενδρον τι ὑψηλον, ὑπερηφανον, ἀντικειμενον, ὁ διαβολος, ἡ ὁ λογων μοχθηρων ἀρχων. οἱ δε τοιαυτα οἰκοδομησαντες, λιμῳ ἀπολουνται· οὐ γαρ φαγονται, οὐδε πιονται, ἀλλ' οὐδε δικαιοσυνην ἐγνωσαν, μη ἐγνωκοτες χριστον· το δε τα δικαια πραττειν, ἰδιον, φησι, των γινωσκοντων τον θεον. τον δε μη τοιουτων οὐτε οἱ ὀφθαλμοι καλοι, μη βλεποντες τον ἀληθειαν, οὐτε ἡ καρδια, ψευδων πεπληρωμενη δογματων, δι' ὡν σφαλλοντες ἑτερους, φονευουσιν αὐτων τας ψυχας, αἱμα ἀθωον ἐκχεοντες τῃ γλωττῃ ψευθει και δολιᾳ. τουτο δε της δια τριφυους χειρον σφαγης.

24. Εαν γενομενος γενηται Ιεχονιας υἱος Ιωακειμ.] Τον Ιωακειμ τουτον, Ιεχονιαν Ιερεμιας καλει, τον δε τουτου πατερα Ελιακειμ προσαγορευομενον, Ιωακειμ ἐκαλεσε Νεχαω Φαραω, ὁν ἀνελων ὁ Βαβυλωνιος προ της πυλης ἀπερριψεν ὡς ὁ παρων προφητης λεγει, και Ιωσηπος ἐν τῃ δεκατῃ της ἀρχαιολογιας. το δε ἀποσφραγισμα, σφραγις, ἐξεδωκαν οἱ λοιποι· σφραγις δε ἡτοι σφενδονη ἐν τῃ δεξιᾳ του θεου γινεται πως ὁ το κατειμονα δια μετανοιας ἀναλαμπρυνων· ἐργα γαρ ἀγαθα νοειται τα δεξια του θεου, του τα προβατα ἱστωντος ἐκ δεξιων. ἡν δε

σφαγι-

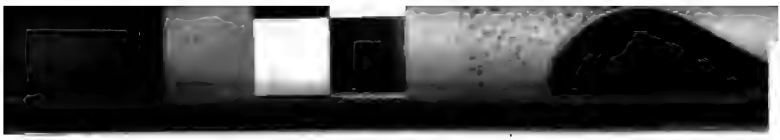

14. *Ædificasti tibi domum commensuratam.*] Idem dicere & de pseudomagistris æque ac de prioribus. Ut enim ait Salomon, *Qui operatur thesauros lingua mendáci, inania sectatur, & perveniet in laqueum mortis.* Hi etenim ædificant sibi domos, nomine ecclesiam, quæ est malignantium, ad quos cum ironia dicitur: *Ædificasti tibi domum commensuratam, cœnacula perflatilia*: in quibus refrigerationem struxisse opinati sunt; per fenestras vero tua ædificia lumine cognitionis illustrasse putas & lignis imputribilibus ad structuram domus te usum esse, & pingis minio sanguinem Christi æmulatus.

15. *Numquid tu regnabis, quia tu contendes*, &c.] Sed non regnabis, etsi contendes in cedro patris tui. Cedrus peccatoris pater, arbor quædam excelsa, superba, adversaria, Diabolus est, vel pravorum auctor sermonum. Qui vero hæc ædificarunt, fame peribunt. Nam *non comedent, & non bibent*, sed & *justitiam non cognoverunt*, cum Christum non cognoverint: juste enim facere, eorum, inquit, qui Deum cognoscunt, proprium est. Qui vero tales non sunt, neque oculos habent bonos, cum non videant veritatem, neque cor falsorum dogmatum plenum, per quæ alios in errorem trahentes animas eorum necent, sanguinem innocentem fundentes lingua mendaci, & dolosa: quod pejus est, quam triplici gladio jugulare.

24. *Si factus fuerit Jechonias filius Joacim.*] Joacim hunc Jechoniam nuncupat Jeremias; patrem vero ejus nomine Eliacim Joacim appellavit Nechao Pharao, quem cum interfeciset, ante portam projecit, ut Propheta hic ait, & libro Antiquitatum Judaicarum decimo Josephus asserit. Signaculum vero, cæteri sigillum interpretati sunt. Sigillum vero vel pala in manu Dei fit quodam modo, qui Dei imaginem per pœnitentiam pristino restituit nitori: per bona enim opera intelligitur dextera Dei pars, qui

σφαγιδα τω ασωτω υιω δεδωκεν ο πατηρ επιστρεψατε. οπερ ει γεγονει Ιεχονιας, τυπος τοις υπηκοοις ευσεβεσι εγενετο, αλλ' ουκ εγενετο· πλην εδοξε τω προφητη πειθεσθαι φησαντι· ο εκπορευομενος προς το χωρησαι προς τους χαλδαιους τους συγκεκλεικοτας υμας, ζησεται. εξηλθε γαρ επαγομενος και την μητερα και τους δυνατους αποτομησας προς τους Βαβυλωνιους. ει δε γαρ τελειαν, φησιν, επεδειξατο την μετανοιαν, ωστε και σφραγιδα γενεσθαι της εν περιτομη δικαιοσυνης κατα τον θειον απο-στολον, ως κατα τουτο δοκειν εν δεξια του Θεου, παντας αν παρεδοθη δικην υφεξων των προσω ημαρτημενων, η και μετριωτεραν. εν Βαβυλωνι γαρ σωφρονισθεις εν ειρκτη και δεσμοις παλιν Ευιλαδ Μερωδαχ μετεσχε προς αυτον, ομοδαιτος γενομενος τω βασιλει· και ουτως εν αλοτρια καταλυσας τον βιον.

ΚΕΦ. κγ'.

16. Μη ακουετε τους λογους των προφητων.] Απαγορευει δε προφητην απλως ακουειν, αλλα λογους προφητων εν μιμησει προφερομενους. ο γαρ ακουων προφητου, ουκ Μωυσεως, ουκ αυτου, αλλα κυριου ακουει δια τουτου λαλουντος. οι δε ψευδοπροφηται ματαιουσιν. τω γαρ μη επιστρεφειν, ποιουσι τον ακουοντα ματαιον, ορασιν καρδιας λαλουντες. νους γαρ επιβαλλων πραγμασι χωρις Θεου βοηθειας, ορασιν καρδιας ουκ απο στοματος λαλουντος χορηγουντος ειπειν και φωτιζοντος. εστι δε οτε συντρεχει καρδιας ορασις και στοματος κυριου λογος, οθεν ουκ απλως ψευγει την ορασιν της καρδιας, αλλ' οταν μη προσειη το ετερον. συντρεχει δε παρα τω λεγοντι· προσευχομαι δε τω στοματι, προσευχομαι δε τω νοι.

19. Ιδου σεισμος παρα κυριου.] Προφητευει περι του σεισμου και οργης κυριου εκπορευομενης επι τους ασεβεις. ο θυμος ουκ απεστραφη, ουχ απλως, αλλ' εως αν ποιηση αυτο·

oves collocat ad dexteram. Quem annulum filio prodigo revertenti dedit pater. Quod si factus esset Jechonias, utique subditis pietatis exemplar fuisset. Sed non effectus est. Verumtamen visum est Prophetæ obedire dicenti: *Qui egredietur, ut ad Chaldæos transeat, qui concluserunt vos, vivet.* Egressus enim est, matrem, potentesque una secum adducens transfuga ad Babylonios. Quod si perfectam, inquit, pœnitentiam ostendisset, ut secundum divinum Apostolum signaculum illius, quæ in circumcisione est, justitiæ factus esset, ut in dextera Dei positus secundum hoc videretur, sane traditus fuisset priorum iniquitatum suarum pœnas daturus, etsi moderatiores. Nam cum Babylone in carcere ac vinculis penitus resipuisset, rursus Evilad Merodach relaxatus est, factus regi contubernalis: ex quo in aliena terra diem obiit extremum.

CAPUT XXIII.

16. *Nolite audire verba prophetarum.*] Prohibet non simpliciter prophetam audire, sed sermones prophetarum ad imitationem confictos. Nam qui audit prophetam, ut Moysem, non ipsum, sed Deum audit per eum loquentem. Pseudo-prophetæ vero vana fingunt. Cum enim non convertant, vanum efficiunt auditorum, visionem cordis loquentes. Mens quippe absque Dei auxilio res considerans, visionem cordis, non ex ore loquitur dantis verba & illuminantis. Quandoque vero conveniunt visio cordis, orisque Domini verbum: quapropter non simpliciter visionem cordis reprehendit, sed quando alterum deficit: juncta sunt autem apud eum, qui dicit: *Precor ore, precor & mente.*

19. *Ecce commotio a Domino.*] Prophetat de commotione & ira Domini egrediente in impios. Furor non est reversus, non simpliciter, sed donec fecerit

αὐτο· ὡς ἀποςρεφοντος, ἐπαν ποιησῃ. ὁ δε μη πεποιη-
κε λογος κυριȣ, θυμος κυριȣ ποιει. τι δε θυμος κυριȣ
ποιει, λεγει Δαβιδ ἐν τῳ· κυριε μη τῳ θυμῳ σȣ ἐλεγ-
ξῃς με. ȣ̓κȣν ἐλεγχων ȣ̓ παυσεται, ἑως ποιησῃ δι' ὁ
ἐλεγχει· ὡς ȣ̓δε ἡ ὀργη μεχρι τελειως παιδευσῃ. ȣ̓ μο-
νον δε ποιησει, ἀλλα και ςησει και βεβαιωσει. το δε
ἀπο ἐγχειρηματος καρδιας αὐτȣ, αἰνιγμα ὀν ἐπ' ἐσχα-
τȣ, φησι, νοηθησεται, δηλαδη περι των εἰρημενων περι
τε θυμȣ και ὀργης. χαρις ȣ̓ν τῳ ἡμιν ἀποκαλυψαντι
τα μεχρι τȣ παροντος κεκρυμμενα.

23. Θεος ἐγγιζων ἐγω εἰμι.] Δια τȣτο ȣ̓κ ἐλαθη-
με εἰς πονηριαν τον λαον μȣ ὠθησαντες. ὁ γαρ και προ-
φητῃ διδȣς εἰδεναι τα πανταχȣ, πολλῳ μαλλον οἰδεν αὐ-
τος. πνευμα γαρ κυριȣ πεπληρωκε την οἰκȣμενην. και
ἐν αὐτῳ ζωμεν και κινȣμεθα, και ἐσμεν, ὡς ὁ Παυλος
προς Αθηναιȣς ἐφη. τοιȣτον και το, ȣ̓χι τον ȣ̓ρανον
και την γην ἐγω πληρω, λεγει κυριος; τῃ θυναμει γαρ
αὐτȣ πασιν ἐγγιζει. και εὐχαι ἀρα ȣ̓χ ὡς προς πορρω
ὀντα γιγνονται τον θεον. και περι τȣ υἱȣ δε λεγεται· ἐν
τῳ κοσμῳ ἠν και ὁ κοσμος δι' αὐτȣ ἐγενετο. αὐτος γαρ
ὁ και λεγων· θεος ἐγγιζων ἐγω εἰμι. και γαρ ἐφησεν·
ὀπȣ δυο και τρεις συνηγμενοι εἰς το ἐμον ὀνομα, κἀγω
εἰμι ἐν μεσῳ αὐτων· ὁ και λεγων· ἰδȣ ἐγω εἰμι μεθ'
ὑμων πασας τας ἡμερας ἑως της συντελειας τȣ αἰωνος.

24. Μη ȣ̓χι τον ȣ̓ρανον και την γην ἐγω πληρω;] Ὡς
γαρ της ἡμετερας ψυχης ȣ̓δεν τȣ σωματος ἐρημον, ἀλλ'
ὀπȣ αἰσθησις, ἐκει και ψυχη, και ἐπι παν φθανει το
σωμα, ȣ̓τω και ȣ̓δεν κενον τȣ θεȣ. και ὁμως και παν-
τα πληρων ȣ̓ πληροι τον ἁμαρτωλον. πνευματων γαρ
ἀκαθαρτων πεπληρωται, και τον τοιȣτον ἀδυνατον
ὑπο θεȣ πληρωθηναι, μη των ἀλλων των πληρȣντων
ἀπηλλαγμενον. τȣς γαρ ἀξιȣς πληροι ἐν ȣ̓ρανῳ τε και
γῃ. τȣ γαρ κυριȣ ȣ̓χι ἡ γη και παντα τα ἐν αὐτῃ, ἀλλ'
ἡ γη και το πληρωμα αὐτης, ὡς ὀντων ἐν αὐτῃ τινων οἱ

ȣ̓κ

illud: quasi revertens postquam fecerit. Quod vero non fecit verbum Domini, furor Domini facit. Quid autem furor Domini faciat, ait David: *Domine ne in furore tuo arguas me.* Igitur arguet assidue, donec faciat id propter quod arguit: ita ut nec furor perfecte erudiat. Non tantum vero faciet, sed & statuet & confirmabit. Illud vero, *ab aggressione cordis sui*, cum sit ænigma, in novissimo, inquit, intelligetur, de iis scilicet, quæ dixerat de furore & ira. Gratias igitur illi, qui nobis ea revelavit, quæ erant hactenus abscondita.

19. *Deus appropinquans ego sum.*] Propter hoc non me latuerunt in iniquitatem populum meum impellentes. Qui enim prophetæ dat, ut sciat, quæ ubique aguntur, multo magis ipse novit. *Spiritus* enim *Domini replevit orbem terrarum; & in ipso vivimus, movemur, & sumus*, ut Paulus ad Athenienses dixit. Simile & illud: *Numquid cœlum & terram ego non impleo, dicit Dominus?* Potentia enim sua omnibus appropinquat. Et preces igitur ad Deum non ut absentem fiunt. Et de Filio dicitur: *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est.* Ipse enim est qui dicit: *Deus appropinquans ego sum.* Nam & dixit: *Ubi duo vel tres congregati in nomine meo, & ego sum in medio illorum*, qui etiam dicit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

24. *Numquid cœlum & terram ego non impleo?*] Sicut enim nulla pars corporis expers est animæ, sed ubicumque sensus, ibi & anima, ita nihil Dei vacuum, & tamen omnia implens, peccatorem non implet. Spiritibus enim immundis plenus est, & hujusmodi, ut impleatur a Deo, fieri non potest, nisi ab omnibus aliis, quæ ipsum implent, vacuus fiat. Nam dignos implet in cœlo & in terra. *Domini* enim non terra & omnia, quæ in ea sunt, sed *terra, & plenitudo ejus*: quasi in ipsa sint quidam, qui plenitudo

ὐκ εἰσι πληρωμα γης. πληρωμα γαρ της γης οἱ πιστευ-
ρωμενοι ἀπο τυ εἰποντος· ὐχι τον ὐρανον και την γ
ἐγω πληρω, λεγει κυριος;

28. Προφητης, ἐν ᾧ το ἐνυπνιον ἐστι, διηγησαθω.
Επειδη και οἱ ψευδοπροφηται κατεχροντο τω, ταδε λε-
γει κυριος, τυς ἀληθεις προφητας ὑποκρινομενοι, ἐκ
δη σημειων διαγελλοντων ἑκατερυς. ἠν μεν ὐν κατα τ
ἀποστολον πνευματων διακρισεως χαρισμα. και ὁ τη
ἐχων διεκρινε πνευματα, τατε θεια ὀντα, και τε πο-
νηρα, καθαπερ ἀργυρομοιβος το νομισμα το δοκιμον
και κιβδηλον. χωρις δε της καθολικης ἐπισκεψεως και
των εἰρημενων ἀρκει προς διακρισιν. ὁ γαρ λογος μυ, φ
σιν, ὐ διακενος και τροφιμος ἀλογων, ἀλλ' οἱονει σπ
και λογικων τροφη.

28. Τι το ἀχυρον προς τον σιτον.] Τι δε το ἀχ-
ρον προς τον σιτον εἰπεν, ἀλλ' ὐ προς κριθην; παρε-
σχεν γαρ ὁ κυριος ἀρτυς, τυς μεν κριθινυς τοις ἀλογοις
ρυς, τυς δε πυρινυς, τοις λογικοις. διο και νυν ὐκ ἐρ
τι το ἀχυρον προς την κριθην, ἀλλα προς τον σιτον, π
λογικην ἀκριβως παρεσησεν τροφην. ἐστι δε και ἀλλο σ
μειον· ὁτι οἱ λογοι κυριυ ὡς πελυξ κοπτων πετρα
ὁταν ὁ ἀκροατης ἐλεγχομενος καιηται ὡστε λεγειν· ὐχι
καρδια μυ καιομενη ἠν ἐν ἐμοι; πυρ και σιτος ἐστιν ὁ λ
γος. εἰ δε τερπεται των καθ' ἡδονην ἀκροωμενος, ὐκ ἀχ
ρα, ἀλλα πελυξ ἐστιν, ὐ ξυλα μονον δυνατος, ἀλλ
και πετραν διελειν, ὐ την κατα χριστον νουμενην, ἀλλ
την ἀναιταν, ἠν δει τεμνεσθαι κατα το, σαυτριβησο
ται πετραι ἐνωπιον κυριυ.

30. Ιδυ ἐγω δια τυτο προς τυς προφητας τυς κλεπ-
τοντας τυς λογυς μυ.] Ὡσπερ ὁ πριαμενος ἱματισ
εἰ τυχοι παρ' ὁ δει, νομιμως ἐχει τυτο· ὁ δε κλεψα
ἐχει μεν, ἀλλ' ὐ δικαιως· ὐτω των διδασκοντων ἀπ
γραφης οἱ νοθῳ ψυχῃ και κεκηλιδωμενῃ τα ῥηματα φ
ροντες, κλεπτυσι· περι ὡν λεγομεν ἀν· παντες ὁσ
κλεπ

terræ non ſunt. Plenitudo etenim terræ ſunt, qui ſunt impleti ab eo, qui dixit: *Numquid non cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?*

28. *Propheta in quo ſomnium eſt, narret.*] Quoniam & pſeudo-prophetæ abutebantur verbis illis, *Hæc dicit Dominus*, veros prophetas ementientes, opus erat ſignis, quæ utrosque diſcernerent. Et erat ſane ſecundum Apoſtolum ſpirituum diſcretionis donum, & qui illud habebat, dijudicabat ſpiritus, ſive bonos, ſive malos, quemadmodum menſarius numiſma ſive probum, ſive adulteratum. Sed præter ſcientiam generalem, ſatis eſt ad diſcernendum, & hoc quod modo dicitur. Nam ſermo meus, inquit, non vacuus eſt, & nutriens beſtias, ſed quaſi triticum, cibusque rationalium.

28. *Quid palea ad triticum?*] Cur vero *Quid palea ad triticum*, & non *ad hordeum* dixit? Appoſuit enim Dominus panes hordeaceos quidem ratione non utentibus, triticeos vero rationabilibus. Quare & nunc non dixit: *Quid palea ad hordeum?* ſed ad *triticum*, rationabilem expreſſe deſignans cibum. Eſt & aliud ſignum: nam ſermones Dei ſunt ſicut ſecuris cædens petram; quando auditor redargutus uritur, ita ut dicat: *Nonne cor meum ardens erat in me?* Ignis & triticum ſermo eſt. Si vero lætatur audiens, quæ ſibi voluptati ſunt, non palea, ſed ſecuris eſt, apta non tantum ad cædenda ligna, ſed etiam ad petram ſcindendam, non eam quæ ſecundum Chriſtum intelligitur, ſed oppoſitam, quæ conterenda eſt, juxta illud: *Conterentur petræ ante faciem Domini.*

30. *Ecce ego propterea ad prophetas qui furantur verba mea.*] Sicut, qui emit veſtimentum, ſiquidem a quo oportet, juſte illud poſſidet, ſed qui furatus eſt, habet quidem, injuſte tamen: eadem ratione inter eos, qui de ſcripturis docent, qui animo adulterino & polluto verba proferunt, fures ſunt de quibus non

ἦλθον προ ἐμȣ, κλεπται εἰσι και λῃςαι και ȣ̓κ ἤκησαν αὐτων τα προβατα. τοιȣτος ὁ λογῳ χρωμενος εὐαγγελικῳ, μη πιςει διακειμενος προς αὐτον μηδε βιαι κατ' αὐτον; ἀλλοτρια δε προαιρεσει χρωμενος τȣ λογȣ ἀπαγγελιᾳ· κλεπτης γαρ ἐςι και λεχθησεται προς αὐτον· ὁ κηρυσσων μη κλεπτειν, κλεπτεις.

ΚΕΦ. κδ'.

6. Και ςηριω τȣς ὀφθαλμȣς μȣ.] Ὁπερ ὁ κοσμος ὁλος, τȣτο κατα τινα ἀναλογιαν ἐςι μονος ὁ ἀνθρωπος. ἑυρησεις τινα μεν ȣ̓ρανον λεγομενον, ὁταν φορῃ την εἰκονα τȣ ἐπȣρανιȣ, ἀλλον δε γην, ἐαν ἐχῃ την εἰκονα τȣ χοικȣ. τῳ γαρ ἡμαρτηκοτι λελεκται· γη εἰ· ἀλλον ἐχοντα ποταμȣς ἐν αὐτῳ ἀλλομενȣς εἰς ζωην αἰωνιον, ἐαν ἐχῃ λογȣς ποτιμωτατȣς· ἀλλον ἐχοντα θαλατταν ἀλμυραν, κυματων πληρη, ἐχȣσαν δρακοντα, ὁν ἐπλασεν ὁ θεος ἐμπαιζειν αὐτῳ. και κατα μερος ἑυρησεις τα μεν ἡλιον, τον δε σεληνην λεγομενον και ἀςερας, ἐπει ȣ̓τως ἡ ἀναςασις των νεκρων. και μετ' ὀλιγα. νυν δε φησιν αὐτον ἡ παραβολη συκον εἰναι πονηρον λιαν· γλυκαζει μεν γαρ αὐτον δια πεπαυσεως ἡ ἀρετη ὡς εἰναι ψυχην ὁλην, και πνευμα και σωμα γλυκυ της ἐξ ἀρετων ποιοτητος ἐντιθεμενης αὐτῳ· ἡ δε πονηρια κακον αὐτον και ἀβρωτον ἀπεργαζεται. ἀλλ' ἐαν μεν συκα ζητῃ τις μη λιαν χρηςα, ἐξω ζητει ταυτα των της θεοσεβειας μυςηριων, και τȣ ναȣ τȣ θεȣ ὡσπερ ȣ̓ν και τα μη λιαν πονηρα. ἐαν γαρ ἐλθῃ ἐπι τον μαθητην προ προσωπȣ τȣ ναȣ κυριȣ, ἐςι συκα χρηςα λιαν, οἱα ποιειν οἰδε χρηςος, ἡ πονηρα. ȣ̓δε γαρ το ἐξω πονηρον συκον ἐξεβαλε τȣς λογȣς τȣ θεȣ εἰς τα ὁπισω. περι τον ναον τοινυν τȣ θεȣ και τα θεια δογματα, δυο καλαθοι κεινται. και οἰδεν ὁ ἐκλεγομενος πως ἑκαςον κατατασσει, μη ἀνεχομενος πονηρȣ συκȣ ποιοτητα τοις λιαν ἐγκαταμιξαι χρηςοις. μικρα γαρ ζυμη ὁλον το φυραμα ζυμοι, εἰδε μη, τȣναντιον. και ταχα ὁ καλαθος των συκων των

πονη-

incongrue dici possit: *Omnes qui ante me venerunt, fures sunt & latrones, & non audierunt eos oves.* Talis est, qui sermone utitur evangelico, nec fidem illi præstat, nec ad illius normam vitam traducit, sed aliena voluntate sermonis enunciatione utitur. Fur enim est, & dicetur ad illum: *Qui prædicas non furandum, furaris.*

CAPUT XXIV.

6. *Et ponam oculos meos &c.]* Quod mundus universus, hoc proportione quadam est solus homo. Invenies hunc quidem appellari cœlum, cum gerit imaginem cœlestis: alium vero terram, si terreni præ se ferat imaginem: nam ei, qui peccavit dictum est: *Terra es;* alium in seipso habentem flumina salientia in vitam æternam, si sermones habeat potui aptissimos; alium habentem mare salsum, & æstuosum, in quo est draco, quem formavit Deus ad illudendum ei. Et peculiariter comperies hunc solem, illum vero dictum lunam, ac sidera, quandoquidem *ita erit & resurrectio mortuorum.* (Et post pauca.) Nunc vero illum ait hæc similitudo ficum esse valde malam. Dulcem quippe illum maturitate virtus efficit, ita ut totus animus, & spiritus, & corpus dulce sit virtutum qualitate illis adveniente. Pravitas autem ipsum reddit malum, nec esui idoneum. Verum, si quis quærat ficus non valde bonas, quærit illas extra pietatis mysteria, templumque Dei, sicut & non valde malas. Nam si instituendum se tradiderit ante faciem templi Domini, sunt ficus valde bonæ, quales novit facere Christus, aut malæ. Neque enim, quæ foris est ficus mala, expulit sermones Dei ad posteriora. Igitur circa templum Dei, divinaque dogmata duo calathi jacent. Scit vero, qui eligit, ubi singulos reponit, non ferens ficus valde malæ qualitatem valde bonis immiscere: *Modicum quippe fermentum totam*

πονηρων, ἡ γεεννα ἐςι τȣ αἰωνιȣ πυρος· ὁδε των χρηςων ἡ βασιλεια των ȣ̓ρανων. (και μετ' ὀλιγα,) ἀλλα πο τȣς καλαθȣς ὁ προφητης ἑωρακεν; μετα την αἰχμαλω σιαν, φησιν. ἐαν γαρ ἰδῃς την ἐπιδημιαν τȣ σωτη και τȣ λαȣ την αἰχμαλωσιαν και ἡμας τȣς ἀλλοτρ φυσει και ἐξω της Ιερȣσαλημ, νυν δε δια την πιςω εἰς θεον και γλυκυτητα της ἀληθειας γενομενȣς σω χρηςα, ὀψει των χρηςων συκων τον καλαθον. ἐαν τȣς ἐκ περιτομης μετα την αἰχμαλωσιαν ταυτην θε σοιο, των πονηρων ὀψει και ἀβρωτων συκων τον καλ θον. ȣ̓κ ἀρκει δε χρηςα λιαν εἰναι τα συκα, ἀλλα τοις πρωιμοις ὡμοιȣσθαι προσηκει· ὀψιμον γαρ σι ȣ̓κ ἐςιν ᾧ παραβαλλεται ὁ σωζομενος.

6. Και ἀνοικοδομησω αὐτȣς.] Ὁ χριςος οἰκοδ και ἀρχιτεκτων περι ȣ̓ ἐν προφηταις λελεκται. ȣ̓τος ο κοδομησει την πολιν μȣ και αἰχμαλωσιαν τȣ λαȣ μ ἐπιςρεψει. φησιν ȣ̓ν ὁ κυριος και οἰκοδομησω αὐτȣ και ȣ̓ μη καθελω· ἀγαθος γαρ ὡν ὁ θεος οἰκοδομηματ τινα καθαιρει· δει γαρ την ἐν ἡμιν οἰκοδομην των ἀκα θαρτων πνευματων καταλυθηναι και ȣ̓τω τον ναον οἰ κοδομηθηναι θεῳ ἐξ ἀρετων τε και δογματων ὀρθων ἱνα ὀφθῃ ἡ δοξα αὐτȣ ἐν αὐτῳ. ἐςι δε και γεωργος κα ταφυτευων, και ἐγκεντριζων, ȣ̓ς ἀξιον. φησι γαρ ὁ σω τηρ, ὡς ῥιζα τȣς κλαδȣς παντας ἀνεχων· ἐγω εἰμι ἀμπελος ἡ ἀληθινη, ὑμεις τα κληματα, ὁδε πατηρ μȣ ὁ γεωργος ἐςι· παν κλημα ἐν ἐμοι μενον, και ποιȣν καρ πον καλον ὁ πατηρ μȣ καθαιρει, ἱνα πλειονα καρπον φερῃ· παν δε κλημα ἐν ἐμοι μενον, μη φερον δε καρπον ὁ πατηρ μȣ ἐκκοπτει και εἰς πυρ αὐτο βαλλει. ȣ̓κ ἐν ἐθνικοις, ἀλλ' ἐν τοις πιςοις ἐςι το, ἐν αὐτῳ μενον και μη φερον καρπον, οἱος ἐςιν ὁ λεγων εἰναι πιςος και πλημμελων ἐπ' ἀδειας, ὁςις εἰκοτως ἐκκοπτεται, και καθαιρει δε τον καρπον φερον ἱνα κἀν τι παρορᾳ ὡς ἀνθρωπος, διορθωσειεν.

ΚΕΦ.

fermentat mixturam: ſin aliter, contrarium. Et forte aſſe calathus ficuum malarum, gehenna eſt ignis ſempiterni; malarum vero, regnum cœlorum. *Et paucis interjectis.* At quando calathos Propheta vidit? Poſt captivitatem, inquit. Nam ſi reſpexeris Salvatoris adventum, populique captivitatem, nec non & nos natura alienos, & extra Jeruſalem, nunc autem ob fidem in Deum, veritatisque dulcedinem redditos ficus bonas, videbis ficuum bonarum calathum: ſi vero eos, qui ex circumciſione ſunt, poſt hanc captivitatem perſpexeris, videbis malarum, & quæ comedi non poſſunt, calathum. Nec ſatis eſt ficus eſſe valde bonas, ſed & ficubus primi temporis ſimiles eſſe oportet. Serotina quippe ficus non eſt, cui ſalvandus comparatur.

6. *Et reædificabo eos.*] Chriſtus ædificator & architectus eſt, de quo in prophetis dictum eſt: *Hic ædificabit civitatem meam, & captivitatem populi mei convertet.* Ait itaque Dominus: *Et ædificabo eos, & non deſtruam.* Bonus etenim cum ſit Deus, ædificia quædam deſtruit; oportet enim ædificium in nobis immundorum ſpirituum everti, ſicque templum Deo erigi ex virtutibus, rectisque dogmatibus, ut appareat in illo gloria ejus. Eſt præterea & agricola plantans, & inſerens eos, qui digni ſunt, quoniam Salvator ferens tanquam radix omnes palmites, ait: *Ego ſum vitis vera, vos autem palmites; pater vero meus agricola eſt. Omnem palmitem in me manentem, & bonum fructum afferentem pater meus purgat, ut fructum plus afferat: omnem vero palmitem in me manentem & fructum non ferentem pater meus excidit, & in ignem mittit.* Non in gentilibus, ſed in fidelibus verificatur illud, in eo manens, & non ferens fructum, qualis eſt, qui fidelem ſe dicit, & licenter delinquit: qui merito exciditur; purgat vero palmitem fructum ferentem, ut ſi in aliquo negligens fuerit tanquam homo, corrigat.

CA-

ΚΕΦ. κϑ'.

4. Επι της ἀποικιαν, ἣν ἀπῳκισα.] Ιερυσαλημ καθα πολλακις εἰρηται, εἰς την ἐκκλησιαν μεταλαμβανεται ἡτις ἐστι πολις θεου, οἰκοδομηθεισα ἐκ λιθων ζωντων, ἀφ' ἡς τις ἁμαρτανων ἐκβαλλεται, παραδομενος Ναβυχοδονοσορ τῳ σατανᾳ. λεγει γαρ περι τινος πεπορνευκοτος ὁ Παυλος· παραδουναι τον τοιουτον τῳ σατανᾳ εἰς ὀλεθρον της σαρκος, ἱνα το πνευμα σωθῃ εν τῃ ἡμερᾳ του κυριου. και ἐν τῃ προς Τιμοθεον πρωτῃ περι των βλασφημων, οὑς παρεδωκα τῳ σατανᾳ, ἱνα παιδευθωσι μη βλασφημειν. ἰσως δε ὁ της Ιερυσαλημ βληθεις ὡς ἐαν μεν ποιηση χρονον αὐταρκη πρατται ἐξω της ἐκκλησιας ἀ δει, οὐκ ἐπανεισιν ἐπι την Ιερυσαλημ. ἐκβαλλεται δε τις ἁμαρτανων καὶ μη ὑπ' ἀλλων ἐκβληθῃ. δει δε αὐτον ἐξω γεγονεναι του μη οἰκοδομειν την οἰκοδομειν οἰκιαν και φυτευειν παραδεισους. ταυτα γαρ μη ποιων, μηδε πληρωσας τον συμβολικον ἀριθμον των ἐτων των ἑβδομηκοντα, σαββατα και ἀναπαυσεις ὀντα, οὐκ ἐπανεισι κοινωνησων τῃ ἐκκλησιᾳ, μενει δε κατα δικασμενος ἐξω εἰναι της Ιερυσαλημ.

6. Και λαβετε γυναικας.] Τι δε ἐστι το λαβειν γυναικας; ἐδηλωσεν ὁ περι της σοφιας εἰπων· ταυτην ἐξητησα νυμφην ἀγαγεσθαι ἐμαυτῳ, και ἐραστης ἐγενομην της καλλους αὐτης. δει ταυτης ἐραν, ὡς ἐν παροιμιαις Σολομων εἰσηγησατο φησας· ἐραθητι αὐτης και τηρησον σε. και περιχαρακωσον αὐτην και ὑψωσει σε. και ἀλλας δε νοει παρα την σοφιαν γυναικας, τας λοιπας ἀρετας. οὑτω γαρ ἐξεσαι πολλας γυναικας λαβειν ἐξ ὡν δει τεκνοποιειν, ἀπο σοφιας, λογον σοφιας, ὡς αν και ἀλλης οἰκοδομησης· ἀπο σωφροσυνης ἐργα σωφροσυνης, ἱνα σωφρονας ποιησης βιῳ και λογῳ· ἀπο δικαιοσυνης ἐργα δικαιοσυνης ἐν κοινωνια και συναλλαγμασι· ἀλλα και δικαιους διδασκων τεκνοποιησεις ἀπο δικαιοσυνης, υἱους δε ποιησεις ἀπο των υἱων και θυγατερας·

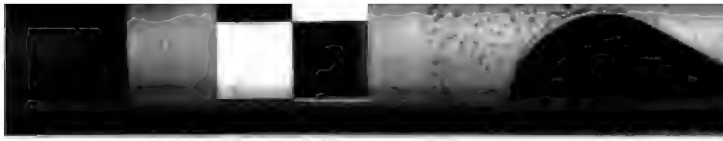

CAPUT XXIX.

4. *Super transmigrationem, quam transtuli e Jerusalem.*] Jerusalem, ut sæpe adnotatum est, sumitur pro ecclesia, quæ est civitas Dei, vivis ædificata lapidibus; e qua, qui delinquit, ejicitur, Nabuchodonosori, nempe Satanæ traditus. Ait enim Paulus de fornicatore: *Tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.* Et in prima ad Timotheum epistola de blasphemis, *Quos tradidit Satanæ, ut erudiantur non blasphemare.* Sciat autem unicumque e Jerusalem ejicitur, se, ni competenti tempore extra ecclesiam, quæ agenda sunt, faciat, in Jerusalem non rediturum. Ejicitur vero, qui peccat, licet ab hominibus non ejiciatur. Oportet autem ipsum, dum extra degit, curare, ut domum ædificet, hortosque plantet: quæ si non fecerit, neque symbolicum numerum septuaginta annorum compleverit, qui ad sabbatum quietemque spectat, non admittit communicaturus ecclesiæ, sed condemnatus, ut extra Jerusalem degat.

6. *Et accipite uxores.*] Quid est autem uxores accipere? Manifestavit, qui de sapientia dixit: *Hanc quæsivi sponsam ducere mihi, & amator factus sum pulchritudinis illius.* Oportet autem eam adamare, ut in Proverbiis nos Salomon illis verbis docuit: *Dilige illam, & custodiet te: valle, & fossa circumda eam, & exaltabit te.* Alias quoque præter sapientiam uxores intellige, cæteras nempe virtutes. Sic enim multas ducere licebit uxores, ex quibus procreandi sunt filii: a sapientia sapientiæ sermo. ut & alios ædifices, a castitate castitatis opera, ut castos & vita & sermone efficias: a justitia justitiæ opera in vita civili & contractibus, & justos quoque docens, ex justitia filios suscipies. Filios etiam generabis ex filiis, & filias; filios quidem,

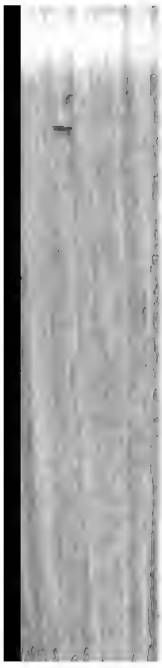

ἀστερις τυχον ἐνεργησι, ματην καυχωμε
εἰπωσιν οἱ ἀστρολογοι τω ὐρανω τι βυλε
σω. και ὐκ ἐστι οἰωνισμος ἐν Ιακωβ, ο
Ισραηλ. γενω τοινυν ἀξιος θειας προγνω
γαρ μετα το, ὐκ ἐστι μαντεια ἐν Ισραηλ
ρηθησεται τω Ιακωβ και τω Ισραηλ, ἐπ

21. Οὐτως εἰπε κυριος ἐπι Αχιαβ.] Τ
ται πας πρασσων πρεσβυτερος ὑπο βασι
νος. εἰ γαρ ὁ ἀναξιως τις μεταλαμβανων
κριμα ληψεται, ποσω μαλλον ὁ καθιζομ
τηριω συνειδοτι μεμιασμενω, και το χρις
ἑδριον; τις γαρ αὐτω συγκαθημενος
τολμησει το, ὐκ ἐκαθισα μετα συνεδριω
και τα ἐπι τυτοις;

ΚΕΦ. λ'.

18. Και οἰκοδομηθησεται ἡ πολις ἐ
της.] Εἰποις δ' ἀν, ὁτι και την ἰδιαν ἐπ
θοτητα, δι' ἡν και την ἀποτομιαν ἐπαγ
χρεια τυγχανυσι. διο μετα το εἰς ἀλγε
ναι, οἰκοδομηθησεται, φησιν, ἡ πολις ἐπι

em, ſacras cogitationes & dogmata; filias autem, perationes.

8. *Non ſeducant vos vates veſtri.*] Turbata enim ruſalem, Babylonio inſtante, ad præſagia, ut creendum eſt, confugiebant, quid futurum eſſet, ſcire cupientes. Sed pſeudo-prophetæ ſancto Spiritu prædicere aſſeverabant: ex aliis vero hi divinaones, illi ſomnia proferebant. Idcirco ab omni rorſus impia prædictione abſtinendum eſt. Si enim ellæ fortaſſe operantur, fruſtra gloriamur. Quare t: *Dicant aſtrologi cæli, quid velit Dominus de te.* Et, *n erit auguratio in Jacob, neque vaticinium in Iſrael.* ac te igitur divina præcognitione dignum. Infert nim poſt illud: *Non erit vaticinium in Iſrael. Certe mpore dicetur Jacob & Iſrael quid operabitur Deus.*

21. *Sic dixit Dominus ſuper Achiab.*] Eadem patier omnis hæc agens ſenior a rege Babylonis. Si im, qui indigne ſumit euchariſtiam, in judicium mit, quanto magis, qui ſedet in cœtu ſeniorum um conſcientia polluta, Chriſti collegium maculans? uis enim pius cum eo conſidens audebit dicere: *Non ſedi cum concilio vanitatis*, & quæ ſequuntur?

CAPUT XXX.

18. *Et ædificabitur civitas ſuper altitudinem.*] Poeris etiam dicere ſuam hic bonitatem manifeſtaſſe, ropter quam etiam ſevere agit, quibuscum agendum ca eſt. Quapropter poſt acerbam curationem, *ædificabitur*, inquit, *civitas in excelſo ſuo.* In quo excelo? *Non poteſt civitas abſcondi ſuper montem poſita*, quais eſt, quæ nihil humanum ſapit, voluptates dico, errenasque divitias, & gloriolas. Conſurrexit namque cum Chriſto, & quæ ſurſum ſunt, quærit. Hæc te agente, ædificabitur civitas in excelſo ſuo.

21. *Quis eſt iſte, qui dedit cor ſuum reverti ad me?* Tanquam de re aliqua rara loquitur. Mos autem eſt

ſacræ

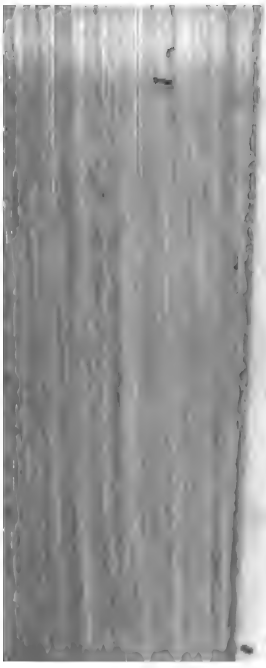

9. Αὐλιζων
μου καθαπερ πρ
νης. και τροπικ
πενθουντες, ὁτι
10. Αγγειλα
κραν αἱ κλυδωνι
μακραν εἰσιν ἀλ
ἐλυτρωσατο δε τ
γος ὁ ἐπ' αὐτον κ
λου αὐτου· καθα
διαβολικης ἐξουσι
τον εἰποντα ταδε
μαι τῃ χειρι ὡς ν
σου θανατε το νικ

16. Διαλιπετ
μακαρισμου κλαιε
ἀπο κλαυθμου. τ
ποταμων Βαβυλα
ἐν τῳ μνησηναι ἡμ

factæ scripturæ, post amara subjungere humana ad consolationem, & post jucunda rursus inferre amara, ne spretis bonitatis Dei divitiis, thesauriscnt sibi iram in die furoris. Quare ait: *Si ira egressa fuerit, non revertetur, donec faciat, quæ vult Deus.* Vult autem Deus, & ira fit, ut quæ vult Deus efficiantur. Si quis enim noluerit voluntati Dei verbi acquiescere, irruitur in eum ira. Ne itaque nobis opus sit eruditione ira.

CAPUT XXXI.

9. *Divertere faciens super fossas aquarum.*] Non enim per desertum sicut olim, sed per cultam & habitatam. Tropice vero in consolatione, quia *beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

10. *Annuntiate in insulis quæ procul sunt.*] Insulæ procul sitæ illæ sunt, quæ vitæ hujus fluctibus æstuant; quæ antequam veniant ad salutem, longe absunt a veritate. Redemit vero Jacob Deus: *Jugum* enim, *quod impositum illi erat, ablatum est, baculusque, qui erat super cervicem illius*, ut ait Isaias. Significat præterea, quod etiam ipse e Diaboli potestate eripuit. Quid enim in eum possemus, qui inter alia hæc quoque dixit: *Totum terrarum orbem assumam quasi nidum;* ad quem per Christum dicimus: *Ubi mors victoria tua? Ubi inferne aculeus?*

16. *Cesset vox tua a ploratu.*] Illis, qui digni sunt beatitudinis titulo, si plorant, dicatur: *Desinat vox tua a ploratu*: iis, qui dicunt in Spiritu sancto: *Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, dum recordaremur Sion.*

16. *Et revertentur e terra inimicorum.*] Scriptum est in Baruch: *Quid est, quod in terra inimicorum es, & coinquinatus es cum mortuis?* Cum enim justi terram obtinent, terra sanctorum est; cum vero grandis est peccantium numerus, terra inimicorum. Ita vero,

τοις σοις τεκνοις το ἐπισρεψαι ἀπο γης ἐχθρων, τοις ὁτι σε ὠφεληθεισι και σοις καρποις. και ἐν ἐξοδῳ γεγραπται ὁτι εἰσηκουσεν ὁ θεος τε λαε τε σεναγμε αὐτων απο των ἐργων. ὁμοιον τῳ ἐνταυθα κειμενῳ, αλλ' ὁ περι παντων αλλα περι Εφραιμ ὀδυρομενε. Εφραιμ δε ἑρμηνευεται καρποφορος.

18. Ακῃ ἠκουσα Εφραιμ ὀδυρομενον.] Φωνης κλαυθμε μετανοουντων ἀκουει ὁ θεος. δια τι δε τον Εφραιμ ὀδυρομενον ἐφ' ἁμαρτημασιν εἰπε; των βασιλειων τοπον τριτην δηλοι ὡς πικρως αὐτων ἀρχοντος τε Ροβοαμ, δι' αὐτες καρτερουντας μη ἀποσηναι, ὐκ ἐσιν ἡμιν μερις ἐν Δαβιδ, ἀνεβοησαν, ὁτε Ιεροβοαμ των ἀποσαντων ἠρξατο της φυλης ὑπαρχων Εφραιμ, ὁσις δαμαλεις τρεις σας ἀπεσησεν ἀπο της θεν λατρειας τας δεκα φυλας ἐφ' οις εἰκοτως μετανοουντες ὠδυροντο και τη ἀλωσει τε δευθεντες ἐβοων· ἐπαιδευσας με κυριε, και ἐπαιδευθην οἱα γαρ τις μοσχος ἀποσκιρτησας τε βυκολιε της σε ἀπεσην νομης και δεομαι της βοηθειας. σε γαρ μη δυναμενος, ἀτονω προς ἐπιστροφην, δεον δε με μετανοησαι πριν ἁλω και πειθαρχειν σε τοις προφηταις, μετα την ἁλωσιν μετενοησα. γνως δε σεναζει. πως γαρ ἀν τις ἀγνοων ὡς ἁμαρτανων, σεναξειεν, ἀξια πραξας αἰσχυνης ἐν ἁμαρτημασι και μαλισα ταις ἀσελγειαις; τοσουτονδε μετενοησα ὡς ἀλλοις ὑποδειξαι σε. μεγαλη τε Εφραιμ ἡ μετανοια, ὡσε τον θεον ἀναλαβειν ἐκ σοματος αὐτε τες λογες της ἐξομολογησεως, αὐτον δε ἀκουσαι φωνης της λεγουσης· ἐκ νεοτητος μοι υἱος ἀγαπητος ὁ Εφραιμ.

23. Εὐλογημενος κυριος ἐπι δικαιον ὀρος το ἁγιον αὐτε.] Παντας ἀνθρωπους εἰχε Ναβυχοδονοσορ τις Ασσυριος, ἀφ' ε χριτος ἡμας ἐλυτρωσατο. δια Ματθαιος ὁ Ησαιε φησι· κηρυξει αἰχμαλωτοις ἀφεσιν· ε γαρ καθ' ἱσοριαν αἰχμαλωτοις ἐκηρυξεν. αὐτος δε και το δικαιον και ἁγιον ὀρος. ἀψυχω γαρ πως ἀν ἁρμοσειεν. εἰ δε ἐν αὐτῳ ἐσμεν κατα το· και ὑμεις ἐν ἐμοι. οἰκοδομησωμεν

ἐν

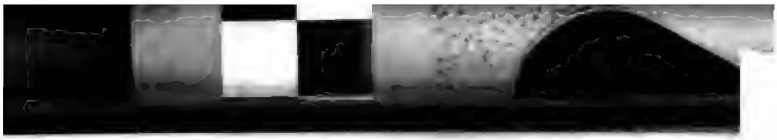

inquit, revertentur, ut ſtabile ſit filiis tuis reverti de terra inimicorum, a te adjutis, tuisque fructibus. Et in Exodo ſcriptum eſt: *Exaudivit Dominus populum, ejulatum illius ab operibus*: quod ſimile eſt huic loco; ſed non de omnibus, verum de Ephraim plorante. Ephraim porro interpretatur *fructuoſus*.

18. *Auditu audivi Ephraim plorantem.*] Vocem lamentationis pœnitentium audit Deus. Cur autem Ephraim pro peccatis lamentantem induxit? Habemus ex tertio libro Regum, quod dure illis dominante Roboam, cum opus eſſet eos tolerare, & non deficere, clamarunt: *Non eſt nobis pars in David*, quando Jeroboam rebellium dux factus eſt, qui erat e tribu Ephraim, qui vitulos erigens a cultu Dei decem Tribus abduxit. Quamobrem merito pœnitentiam agentes lamentabantur, captivitateque caſtigati clamabant, *Caſtigaſti me Domine, & eruditus ſum.* Nam ſicut vitulus a grege exiliens tua paſcua reliqui, tuoque indigeo auxilio: te quippe vires non præbente, non valeo ad converſionem, & cum opus eſſet ante captivitatem me pœnitere, tuisque prophetis obtemperare, poſt captivitatem egi pœnitentiam. Cognoſcens autem gemit. Ignorans enim ſe peccare, quomodo ingemiſcet, qui digna probro peccando peregerit, præcipueque libidinando? Tanta vero mea fuit pœnitentia, ut aliis me dares exemplum. Magna eſt Ephraim pœnitentia, ut Deus ipſe ex ore illius verba confeſſionis aſſumeret, & ille audiret vocem dicentem: *Ab adoleſcentia filius dilectus mihi es Ephraim.*

23. *Benedictus Dominus ſuper juſtum montem ſanctum ejus.*] Omnes homines poſſidebat Nabuchodonoſor quidam Aſſyrius, a quo nos Chriſtus liberavit. Quapropter ex Iſaia Matthæus ait: *Prædicare captivis remiſſionem.* Neque enim, ſi reſpiciamus hiſtoriam, captivis prædicavit. Ipſe vero eſt & juſtus & ſanctus mons. Inanimato enim quomodo hæc conveniant?

ἐν τῳ δικαιῳ ὄρει. το δε ποιει τις ἐν Ιεδαια γνωμικ. ἡ ἑρμηνευεται ἐξομολογυμενη τῳ Θεῳ· ἐξομολογησ τας ἁμαρτιας και εὐχαριςων· λεγε γαρ συ πρωτος τ ἀνομιας σε, ἱνα δικαιωθῃς. εἰσι γαρτινες πολις τε και οἰκοδομαι και γεωργια αὐτε· και γαρ ὁ Παυλ φησι· θεε γεωργιον, Θεε οἰκοδομη ἐστε. ἐν ᾧ γαρ οἰκ δομειται τα περι τε θεε μυςηρια και ἀῤῥητα δογματ ἐν τυτῳ ναος ἐστι τε θεε, και τα ἁγια των ἁγιων, τ ὁλης ὑτος της Ιεδαιας μητροπολις.

34. Και ἐγω ὐκ ἀποδοκιμω το γενος Ισραηλ.] Δ κει το· ὐκ ἀποδοκιμω τον Ισραηλ· ἐναντιον τῳ προε τες λεγοντι· και το γενος Ισραηλ παυσεται. μκπ τοινυν το μεν περι τε σαρκικε λελεκται, το δε περ πνευματικε Ισραηλ. πλην ἡ, ὐκ, ἀποφασις προσ μενη τῳ, ἀποδοκιμω, παρα τοις λοιποις ἑρμηνευτας ἐστιν, ἀλλα παρα τοις ἑβδομηκοντα. νοησεις δε και ὑτ ὁτι νυν μεν ἀποδοκιμω, ἐαν δε ὑψωθη, ὐκ ἀποδεκιμ

ΚΕΦ. λβ'.

8. Και ἠλθε πλος με Ἀναμεηλ υἱος Σαλωμ.] Ἐ φυλακῃ παντες ἐσμεν και μαλιςα πειραζομενοι· τ κταται τις ἀγρον, ἀλλ' ὐ της φυλακης ἐξελθων· ὐ κτησις βεληματι Θεε τοις καλως ἀγωνιζομενοις. ἀδ φοι δε Χελκιας ὁ τε Ιερεμιε πατηρ, και Ἀναμεηλ ἀμ παιδες ὀντες Σαλωμ. ἀδελφαι γαρ και εἰρηνη και μ θεε. Χελκιας γαρ ἑρμηνευεται μεριε θεε, Σαλωμ δ ρηνη. καρπος δε της μεριδος τε Θεε, μετεωρισμος θε ὑτω γαρ Ιερεμιας ἑρμηνευεται καρπος δε της εἰρηνης χ ρις θεε. τυτο γαρ δηλοι το Ἀναμεηλ. ὐκουν ἡ χαρις τ Θεε εἰρηνης γεννημα τυγχανυσα, προσφερει τῳ φυλακῃ προφητῃ τον ἰδιον ἀγρον κατα προσαγμα τ Θεε.

10. Και ἐγραψα εἰς βιβλιον και ἐσφραγισαμην.] Οὗ τος ποιει βιβλιον κτησεως, ὁπερ ἰσως ἐστιν αἱ νοησεις αἱ μνημαι, τα δογματα δι' ὧν κεκτημεθα τον ἀγρο

τυτ-

)uod ſi ſumus in ipſo juxta illud, *& vos in me*, ædi-cemus ſuper montem juſtum: quod præſtat, qui-umque Judæam petit, quæ *confitens Deo* interpreta-ır; confitens peccata & gratias agens: *Dic enim tu imus iniquitates tuas, ut juſtificeris.* Sunt etenim uædam civitates Dei & ædificia, & culturæ illius: am & Paulus ait, *Dei cultura eſtis, Dei ædificium eſtis.* quidem in quo fabricantur Dei myſteria, & ineſ-bilia dogmata, in hoc templum Dei eſt, & ſancta nctorum, univerſæque Judææ metropolis ille eſt.

34. *Et ego non reprobabo genus Iſrael.*] Videtur il-d, *non reprobabo Iſrael*, oppoſitum dicenti ad ipſos, *genus Iſrael deficiet.* Forſitan vero hoc quidem de raele carnali dictum eſt, illud autem de ſpirituali. æterum negatio *non* appoſita voci *reprobabo*, apud eteros non legitur, ſed apud Septuaginta. Pote-s vero & hoc pacto intelligere: nunc quidem re-obabo; quod ſi elevatum fuerit, non reprobabo.

CAPUT XXXII.

8. *Et venit ad me Anameel filius Salom.*] Omnes in iſtodiam dati ſumus, & præcipue cum tentamur, nc quispiam agrum acquirit, ſed non e cuſtodia reſſus. Poſſeſſio vero Deo volente obtingit his, ii fortiter decertant. Fratres autem erant Chelcias remiæ pater, & Anameel, ambo filii Salom. So-res quippe ſunt pax & pars Dei. Chelcias namque *rtio Dei* interpretatur, *pax* vero Salom. Portionis item Dei fructus eſt *ſublimitas Dei*, quod ſignificat remiæ nomen. Pacis vero fructus, *gratia Dei*, quod nificat Anameel. Gratia itaque Dei de pace pro-nata offert Dei mandato Prophetæ in carcerem con-cto proprium agrum.

10. *Et ſcripſi in libello, & ſigillavi.*] Hic conficit oſſeſſionis libellum, qui fortaſſe ſunt cogitationes, emoriæ, dogmata, per quæ agrum poſſidemus, hoc

τȣτεςι της πολιτειας τȣς πονȣς. δει γαρ τον πραξοντ
δικαιοσυνην προειδεναι περι δικαιοσυνης. ὁπερ λεγεσθ
και περι των λοιπων ἀρετων. φροντιζει δε θεος ἐν ἀγ
γειῳ το βιβλιον βληθηναι προς διαμονην πλειονα. ἐχ
μεν γαρ τον θησαυρον τȣτον ἐν ὀςρακινοις σκευεσιν ἢ τ
ἡμετεροις ἀγγειοις ἢ τῳ εὐτελει της γραφικης λεξεως.
θεν ὁ ἀρχων ἠπατηται τȣ κοσμȣ τȣτȣ, καταφρονȣ
τȣ λογȣ της θεοσεβειας ἐπει μη ἠν ἐν χρυσοις σκευ
κεκαλλωπισμενοις λεξει και πιθανοτητι φρασεως.
και πλειȣς ἡμερας διεμεινεν ὁ λογος. και το κηρυγμα
φησιν ὁ ἐχων το βιβλιον της κτησεως, ȣκ ἐν πειθοις
φιας λογοις, ἐν ἀποδειξει δε μαλλον πνευματος και
ναμεως· το ἐνταλθεν δε ποιησας Ιερεμιας, εὐχαρ
τῳ θεῳ. ὁρα δε την ὑπακοην τȣ προφητȣ προ τȣ
νομενȣ συμφεροντος. ὁπερ ἐπαγει, προθεσπιζων
γης την ἀνακτησιν. ἡ γαρ δι' ἐργων προφητεια το ἀκ
ςον καθιςησιν ὁρατον, και το μελλον οἱονει παρον,
τῳ μερει δηλȣσα το ὁλον.

17. Οὐ μη ἀποκρυβῃ ἀπο σȣ ȣδεν.] Οὐ πιθ
τον προφητην τοσαυτην εὐχαριςιαν προσαγειν ἐπι
δεκα και ἑπτα σικλων ἑωνησθαι το χωριον τον ἐκ μητ
ἁγιασθεντα και θειȣ πνευματος ὑπαρχοντα πληρη.
ὁρα τον σαββατικον ἀριθμον, το της ἀναπαυσεως σ
βολον και τον δεκατον τελειον ὀντα και οἰκειον θεȣ.
καται γαρ ἐν τῃ δεκατῃ των ἱλασμων ἀναφερονται.
δεκαλογος ἐν τῃ πρωτῃ νομοθεσιᾳ. και γνωσῃ τον ἀγρ
τον πληρη καρπων πρεποντων τοις ἁγιοις. τοιȣτος
ἀγρος Ιακωβ, ὁνπερ ὀσφρανθεις Ισαακ, ἰδȣ, φησιν, ὀσ
τȣ υἱȣ μȣ ὡς ὀσμη ἀγρȣ πληρȣς, ὁν εὐλογησεν ὁ κυρ
ὁποιος ἐςιν ὁς καρπȣς ἐχει τȣ πνευματος ἱνα σπειρῃ
τȣ πνευματος, και θεριση ζωην αἰωνιον. ἐπνει γαρ Ι
κωβ ȣκ ἀμπελων ὀσμη ἡ συκων, ἀλλ' ἀγαπης, χ
ρας, εἰρηνης, μακροθυμιας, χρηςοτητος, ἀγαθοσυν
πιςεως, ἐγκρατειας. ἐπι τοιȣτῳ τοινυν ἀγρῳ Ιερεμι
εὐχαριςει λεγων· ὁ ὢν κυριε. ἐσκοπει γαρ τον ὀντ
ὀντα,

hoc eſt, labores vitæ bene inſtitutæ. Oportet enim juſta operaturum prænoſſe ea, quæ juſtitiæ ſunt, quod & de reliquis virtutibus dictum volo. In vas autem libellum injici Deus curat, ut diutius conſervetur; *habemus* quippe *theſaurum hunc in vaſis fictilibus*, vel noſtris vaſculis, vel ſcripturalis dictionis exilitate, unde princeps hujus mundi deceptus eſt, contempto pietatis ſermone, quia non aureis vaſis conderetur, dictione ornatis & elocutione ad perſuadendum accommodata: idcirco & diebus multis permanſit, quod ſcriptum eſt. *Et prædicatio mea*, inquit, qui libellum habet poſſeſſionis, *non in perſuaſibilibus ſapientiæ verbis, ſed in demonſtratione potius ſpiritus & potentiæ.* Ut implevit autem Jeremias præceptum, Deo gratias agit. Sed vide Prophetæ obedientiam ante apparentem utilitatem, quam infert, terræ recuperationem prædicens. Prophetia enim, quæ rebus ipſis fit, quod auditu percipiendum erat, oculis ſubjicit, futurumque facit quaſi præſens, ex parte totum ſignificans.

17. *Non abſcondetur a te quicquam.*] Minime veriſimile eſt Prophetam tantas gratias agere, quod decem & ſeptem ſiclis agrum emerit, qui ex vulva matris ſanctificatus, Spirituque ſancto plenus erat. Sed conſidera numerum ſabbathi, quietis ſymbolum; & denarium perfectum propriumque Dei; (decimæ enim in decima propitiationum offeruntur, & Decalogus in prima legislatione:) & agnoſces agrum fructibus plenum, qui Sanctis conveniant. Talis erat Jacob, quem cum odoratus fuiſſet Iſaac, *ecce*, inquit, *odor filii mei, ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus:* qualis eſt, qui habet fructus ſpiritus, ut ſeminet ea, quæ ſpiritus ſunt, metatque vitam æternam. Odor enim Jacobo afflabatur, non vitium aut ficuum, ſed amoris, lætitiæ, pacis, longanimitatis, probitatis, bonitatis, fidei, continentiæ. De hoc itaque agro Jeremias gratias agit dicens: *O qui es Domine.* Conſi-

ὄντα, μη σκοπων τα βλεπομενα, ἀλλα τα μη βλε-
πομενα.

ΚΕΦ. λή.

3. Παραδιδομενη παραδοθησεται ἡ πολις αὐτη.
Οὐ μονον προφητειας Ιερεμιας ἀνεγραψεν, ἀλλα και ἰδια
παθη, τȣς μεν διδασκων βασιλειας ȣ̓ρανων μυςηρια,
τȣς δε διδασκων ὑπομονης παραδειγματα, των ψευδο-
προφητων τοιȣτον ȣ̓δεν δια την κολακειαν πασχοντων.
ἑτοιμασωμεθα τοινυν ἐν καιρῳ διωγμȣ μετα Ιερεμιȣ τε-
ταχθαι και τȣ εἰποντος ἀποςολȣ· ἐν φυλακαις πολ-
λακις. το δε, ὁτι ȣ̓κ ἠδυνατο ὁ βασιλευς, φιλανθρωπο-
τεραν αὐτȣ την προαιρεσιν μεμηνυκε. και δει τον ὀρθον
βασιλεα, μη τοις περι αὐτον πονηροις συναλλαγεσθαι.
χρησιμον δε πολλακις και ἡ παρα τοις κρατȣσι προςε-
σια, δι' ἡς πολλακις εὐεργετει ὁ θεος.

19. Εγω λογον ἐχω των Ιȣδαιων των πεφευγοτων.
Δεδια, φησι, μη τοις αὐτομολοις καταγελαςος γενωμα-
τȣτȣ γαρ λογον και φροντιδα ποιȣμαι. ὡς δε δι' ἁμαρ-
τιας Ιερȣσαλημ παραδεδοται, ȣ̓τω και ἡ ἐκκλησια. και
εἰ μεν τις κατ' Εζεκιαν αὐτης ἀρχῃ, σωζεται. εἰ δε κα-
τα Σεδεκιαν, ἀφοριζομενος μεν σωζει, μενων δε ταυτην
ἀπολλυσιν. εἰ τις ȣ̓ν μολυνων την ἐκκλησιαν ἐξελθοι,
αὐτην τε σωζει, και την ψυχην αὐτȣ, ἐαν δε μελλῃ κα-
τα τον Σεδεκιαν προς ἐξοδον, μικρα ζυμη, ὁλον το φυ-
ραμα ζυμοι.

22. Και ἰδȣ πασαι γυναικες αἱ καταλειφθεισαι.
Φησι προς αὐτον Ιερεμιας, ὡς ἐρȣσιν αἱ γυναικες εἰς ἀποι-
κιαν ἀγομεναι· ἠπατησαν σε οἱ προς σε φησαντες εἰρη-
νικως, ὡς ȣ̓ παραδωσȣσι τῳ Βαβυλωνιῳ. συςησονται
δε μετα σȣ ὡς αἰτιοι γενομενοι πτωσεως· παντως γαρ
ληφθηση. ταχα δε και τȣς ψευδοπροφητας αἰτιαται,
λογῳ την εἰρηνην ὑπισχνȣμενȣς. ὁ δε προφητης φιλαν-
θρωπως ἀπεκρυψε τοις ἀρχȣσι την ἀληθειαν τȣ βα-
σιλεως κηδομενος. ȣ̓ γαρ ἐβλαπτε, ταυτην νυν σιωπων,
ἠδη τȣς αὐτȣ λογȣς ἀναγνȣς ἐν κοινῳ.

ΚΕΦ.

derabat enim eum, qui vere est, non ad ea, quæ videntur, sed ad ea, quæ non videntur, spectans.

CAPUT XXXVIII.

3. *Tradendo tradetur civitas hæc.*] Non tantum vaticinia scripsit Jeremias, sed & mala quæ passus est, hos quidem docens regni cœlorum arcana, illos vero exempla tolerantiæ, pseudoprophetis nihil tale ob assentationem perpessis. Simus igitur tempore persecutionis parati una cum Jeremia collocari, & cum Apostolo dicente: *In carceribus sæpe.* Illud autem, *Non poterat rex adversus eos*, humaniorem ejus animum indicavit. Et justum regem oportet non connivere ad ea, quæ suggerunt pravi familiares. Sæpe vero utile est apud principem esse, qui defendat. Ita enim Deus sæpe beneficia præstat.

19. *Ego rationem habeo Judæorum, qui fugerunt.*] Timeo, inquit, ne transfugis in derisum fiam. Hoc quippe me sollicitum habet. Sicuti autem propter peccata Jerusalem tradita est, sic & ecclesia. Et si quis illi præsit similis Ezechiæ, salva est; si vero similis Sedeciæ, subductus quidem servat, manens vero perdit. Si quis ergo maculans ecclesiam exierit, & illam servat & animam suam; at si exemplo Sedeciæ tardet ad exeundum, *parvum fermentum mixturam omnem fermentat.*

22. *Et ecce omnes mulieres, quæ remanserunt*, &c.] Ait ad ipsum Jeremias quod mulieres in captivitatem ducendæ dicent: *Seduxerunt te, qui ad te dixerunt pacifice* te ab eis Babylonio non tradendum. Erunt porro tibi comites, ut casus tui auctores. Omnino enim capieris. Fortasse vero etiam pseudoprophetas accusat, qui pacem verbis pollicebantur. At Propheta principibus veritatem benevole celavit, consultum regi volens. Nulli enim nocebat illam nunc silentio obvolvens, sermonibus suis publice antea perlectis.

ΚΕΦ. μ'.

4. Εἰ καλον ἐναντιον σȣ ἐλθειν μετ' ἐμȣ.] Ο' προφητης αἱρεσιν λαβων ἐνθα βȣλεται ζην, ὑπερορα μεν Βαβυλωνος, αἱρειται δε την Ιȣδαιαν, φευγων την ἐν βασιλειας τιμην, και δια τȣς πτωχȣς τȣς προς γεωργιαν ἐμμειναντας, ὡς ἀν και της γης ἐπιμεληται δια τȣς πενητας και τας τȣτων ταις προφητειαις γεωργησαι ψυχας. ἐμερισαντο γαρ οἱ προφηται, ȣ̓τος μεν την Ιȣδαιαν, την δε Βαβυλωνα Δανιηλ, και οἱ τρεις παιδες.

ΚΕΦ. μα'.

2. Και ἀνεστη Ισμαηλ και οἱ δεκα ἀνδρες.] Ο' χρηστος ἀνθρωπος ȣ̓δενα ὑποπτευει ȣ̓τως εἰναι πονηρον, ὡς και τȣς μηδεν ἀδικησαντας φονευειν. δια τι δε συνεχωρησεν ὁ θεος ἀναιρεθηναι τον Γοδολιαν, ἑτερȣ ἀν εἰη λογȣ και των ἀνεφικτων κριματων τȣ θεȣ.

Τȣ αὐτȣ.] Τον ἀνθρωπον ὀντα και ἐπιεικη και τοσαυτης Ιȣδαιοις προςασιας μεταδιδοντα. και τοι προειπον πολλοι ὁτι ἀναιρησομεν αὐτον. ȣ̓τος δε ȣ̓κ ἠνεσχετο, ἀλλ' ἀπωλετο. ἀλλ' ȣ̓ τȣτο γεγονεν αἰτιον της καθοδȣ τοις Ιȣδαιοις, ἀλλ' οἰκεια πονηρια. εἰ γαρ ἐκεινῳ λεγοντι, μη φοβηθητε ἀπο προσωπȣ των Χαλδαιων, ἐπεισθησαν, πολλῳ μαλλον τῳ θεῳ προλεγοντι. ἡ ἀνθρωπος μεν ἀξιοπιςος ἠν, ὁ δε θεος ȣ̓κετι;

ΚΕΦ. μδ'.

21. Οὐχι τȣ θυμιαματος, ȣ̓ ἐθυμιασατε.] Συνταξον το, ȣ̓χι τȣ θυμιαματος, προς το, ἐμνησθη κυριος. δηλον μεν ȣ̓ν ἐςιν ὡς περι των τοις εἰδωλοις θυμιωντων φησι. τȣτο γαρ αὐτων ὁμολογησαντων, ἐπαγεται τα προκειμενα. πλην ἐξετασωμεν εἰ και θεῳ τις θυμιων, ὡς ȣ̓ δει, τȣ ἀβατον γενεσθαι γην αἰτιος γινεται. και το αἰσθητον τοινυν εἰ προσαγεις κατα τȣς Ιȣδαιȣς θυμιαμα ἀρετην μεν ἐχων, προσαγεις καλον συμφωνον ἐχων την ἐνδοθεν εὐωδιαν, μετα κακιας προσφερων, οἰο-

CAPUT XL.

4. *Si bonum coram te venire mecum.*] Poteſtate facta Prophetæ, ut degeret, ubi vellet, Babylone poſthabita, Judæam elegit, regios devitans honores, & propter pauperes, qui ad colendos agros remanſerant, ut & terræ curam gereret propter pauperes, eorumque animas prophetando excoleret. Etenim diviſerant prophetæ loca: hic quidem habens Judæam, Daniel vero & tres pueri Babylonem.

CAPUT XLI.

2. *Et ſurrexit Iſmael, & decem viri.*] Probus vir neminem ita malum ſuſpicatur, ut occidat eos, a quibus cæſus non eſt. Cur autem Deus permiſerit Godoliam interimi, alterius eſt conſiderationis, & inſcrutabilium Dei judiciorum.

Ejusdem.] Virum probum & mitem, & Judæos tanta defenſione perſequentem, cum & multi prædixiſſent, interficiemus eum, at iſte non eſt paſſus, ſed occiſus eſt. Verum hoc non fuit cauſa regreſſus Judæorum, ſed malitia propria exulabant. Etenim ſi dicenti: *Ne timeatis a facie Chaldæorum*, fidem præſtiterunt, Deo prædicenti multo magis. An vero homo fide dignus, non autem Deus?

CAPUT XLIV.

21. *Nonne incenſi quod adolebatis.*] Conſtrue illud, *nonne incenſi*, cum illo, *recordatus eſt Dominus.* Manifeſtum porro eſt de iis ſermonem eſſe, qui idolis adolebant. Eis enim hoc fatentibus, hæc inferuntur. Cæterum examinemus, an ſi quis Deo adolendo non ut convenit, cauſa ſit, ut terra invia fiat. Igitur ſi & ſenſibile incenſum Judæorum more offers, virtutem dum poſſideas, offers bonum, concordantem habens internum odorem; cum nequitia vero ſi offe-

ras

πιον σȣ· καϛ
μιαματα εἰσι
γισμοις ταυτ
προσωχη αὐτ
τιον ἐαν ἀπο
λεγοντων, π
ἀπρ προσωπȣ
μα δυσωδες.
λιν, ματαιον
τροπον εὐκτεον
τȣς ἀνδρας πρ
ὁσιȣς χειρας χα
ρων ἐπαιρομενω
μενων δε ἑνικα ὁ
χανει, ἀληθευο
παρειμι. των ȣ
νατο κυριος ἐτι φ
τινα δυσωδιαν,
ȣν μετρον ἀνοχη
ὁπερ ἐπι Νωε πε
σωδιαν μηκετι φε

s quaſi & externum odorem contaminans, ad gra-
olentiam transfers: quando illud dici non poteſt:
loratus eſt Dominus odorem ſuavitatis, ſed contrarium.
dor vero ſuavitatis apud Deum, non animalium a
oe oblatorum, quæ pura vocata ſunt, ſed juſtitiæ
ius, perfectionisque, quæ erat ipſi in generatione
a: Deus enim ſanguine, nidoreque non gaudet, ſi-
ıti Dæmones. Cæterum, qui cum Chriſto reſurre-
mus, quæ ſurſum ſunt quæramus, illud animo co-
tantes: *Fiat oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.*
cuti enim Joannes in Apocalypſi ait: *Incenſa ſunt*
ationes ſanctorum. Sed ſi cogitationibus illam pra-
s fœdemus, contingit illud: *Oratio eorum fiat in pec-*
tum: vel e contrario, ſi ex juſtitia oraverimus pro
, qui ob peccata dicunt: *Putruerunt & corruptæ ſunt*
atrices meæ a facie inſipientiæ meæ, fit incenſum fœ-
ns. Quapropter Iſaias dixit, *Si tuleritis ſimilaginem,*
ervacuum incenſum eſt, abominandum mihi eſt. Por-
quomodo ſit orandum, docuit Apoſtolus dicens:
olo homines orare omni loco, erigentes ſanctas manus,
ıe ira & perverſis cogitationibus. Hujusmodi manus
ım erigerentur Moyſis, Iſrael vincebat; cum vero
ıntraherentur, vincebat Amalec. Qui ſic orat,
ın ſpe fruſtratur, cum verum ſit dictum illud: *Ad-*
ıc te loquente dicet: ecce adſum. Pravorum igitur in-
ınſum, inquit, non poterat Dominus tolerare,
ıut & nos licet fœtorem aliquem toleremus, creſ-
ıntem tamen fugimus. Et Deus ergo tolerantiæ
odum habens pœnitentiam non agentes ulciſcitur:
ıod tempore Noe fecit, eorum, qui tunc temporis
linquebant, malum odorem ferre non amplius va-
ns. Quare ait in prophetis, *Silui, numquid & ſem-*
r tacebo!

21. *Et facta eſt terra veſtra in deſolationem.*] Ve-
ti enim e corporibus putrefactis infectus inde vi-

cinus

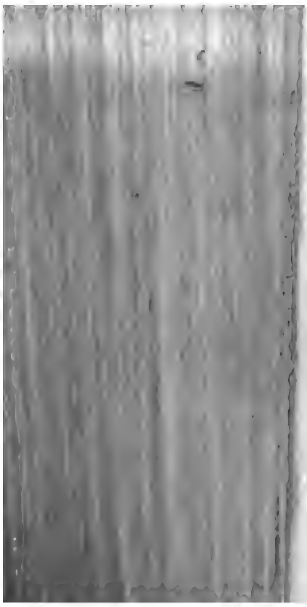

ρημενων. Λυει
κοδομας ὡς ἀρ
ξεν αὐτος και
θεου οἰκοδομη ἐ
καρπον· (πα
τηρ μου ὁ ἐν οὐρ
πελον καρποφ
φοισαν και ἀκ
ἀληθινην ἀπερ
Αἰγυπτου καθε
τον Δαβιδ· ἐπ
πελον ταυτην.
ται. ὁν γαρ ἀ
εὐφραινων με,
θεον λυπη μετ
γαζεται. δια τ
κα, τους φρονουν

5. Και δωσ
χας των δικαιω

inus aer gravis eſt transeuntibus, & locus fit inac-eſſus; ita plane & animarum peccata hoc præſtant.

CAPUT XLV.

3. *Quia dixiſti: heu mihi, heu mihi.*] Populo con-olens Baruch deplorabat, Deumque pro illis rogat. Quamobrem auxilii in malis reſponſum accipit, di-ente ſic Deo: *Quos deſtruo, rurſus ædificabo.* Primum nim dolorem immittit, deinde reſtituit, & quæ ſe-uuntur. Non enim probantur bona, niſi ſublatis : medio malis. Solvit enim & pravas infidelium ſtru-turas, tanquam veri tabernaculi architectus, quod pſe, & non homo fixit: de quo ait Paulus: *Dei æ-ificium eſtis;* & tanquam agricola, evulſo quod infru-tuoſum erat, (*Omnis* enim *plantatio, quam non plan-avit pater meus cæleſtis, eradicabitur;*) plantat fructi-eram, non ut illam, quæ verſa eſt in amaritudinem, & infructuoſam, quam excidit, ut rurſus eam veram fficiat & Dei culturam: ſic illius quæ ex Ægypto ve-nit, ſepem deſtruxit: pro qua ſecundum David pre-atur: *Reſpice de cœlo, & protege vitem hanc.* Et hi igitur ſuæ utilitatis cauſa erudiuntur: *Quem enim dili-git Deus, caſtigat: Quis enim eſt, qui non conſolatur, niſi qui a me mœrore afficitur? Triſtitia quippe, quæ a Deo immittitur, pœnitentiam, quæ commutari non poteſt, ad ſalutem operatur.* Idcirco enim induco mala ſuper omnem carnem, eos profecto qui terrena ſapiunt.

5. *Et dabo animam tuam.*] Invenit enim animas juſtorum Deus: nam *juſtorum animæ in manu Dei ſunt.* At impiorum, ac ſi non eſſent, nullo habentur in pretio.

CAPUT XLVIII.

12. *Et propterea ecce dies ejus veniunt*, &c.] *Et inclinabunt eum & vaſa ejus comminuent.* Symmachus edidit: *Et ſternent eum, & vaſa ejus exhaurient.* In

meta-

νωσουσιν· ἐνεμεινε γαρ τῃ τροπῃ του οἰνου, δηλων ὡς τ[illegible] ἀγαθων κενωθησεται. οὐκ ἀγαθον τοινυν και ἡ [illegible] τοις ἀλαζοσιν, ὡς και τῳ ἐν ᾀδῃ πλουσιῳ, δι' ἡν [illegible] ζετο. τα δε κερασματα ὡς ἐπι οἰνου ῥηθεντα, Λκυλ[illegible] ἐξεδωκε κερατα, ὁπερ ἀρχαιον ποτηριου ἐτυγχαν[illegible] δος, κερασι γαρ ἐπινον. ὁθεν και το κερασαι λεγ[illegible] παρεμεινεν. ἀγγεια μεν οὐν αἱ πολεις, τα δε ἐνδον [illegible] θρωποι τε και πλουτος· ὡς τους μεν ἀπηγαγον, [illegible] δε ἐνεπρησαν. καταισχυνει δε τας ἐπι δαιμοσιν [illegible] πιδας ἡ συμφορα· ἡ δε ἐπι θεον ἐλπις οὐ καταισχυ[illegible] ἐν δε τῃ Βαιθηλ ἐςησε τας δαμαλεις ὁ Ιεροβοαμ ἐν [illegible] Σαμαρειᾳ. οὐχ ὁ λεγων δε ἰσχυρος εἰναι, σωζεται. [illegible] γαρ σωζεται βασιλευς δια πολλην δυναμιν. ἡμερ[illegible] Μωαβ, της κολασεως ὁ καιρος. πονηρια δε τα κατ[illegible] ληψομενα τουτον ἐπιπονα. ἀξιοι δε τους κυκλῳ παντ[illegible] ἐπεμβαινειν αὐτῳ· τουτο γαρ το, κινησατε, δηλ[illegible] προς αἰσχυνην και λυπην. ὑπερηφανοις γαρ ὁ θεος ἀ[illegible] τιτασσεται.

25. Και το ἐπιχειρον αὐτου συνετριβη.] Επιχειρ[illegible] ἡ το σκηπτρον παριςησιν, ἡ τους ὑπο την ἀρχην, ἡ [illegible] μισθωτους. ἐπιχειρα γαρ ὁ μισθος.

26. Και ἐπικρουσει Μωαβ ἐν χειρι αὐτου.] Επικρο[illegible] σει ταις χερσιν, αἱς ἐπιχαιρων τῳ Ισραηλ και κατα θ[illegible] θρασυνομενος ἐπεκροτει. οἱ δε τοις ὀχυρωμασι πεπ[illegible] θοτες των πολεων, ταυτας ἀφεντες ἐν πετραις ὠκουν π[illegible] ρακειμεναις ταις φαραγξιν, μιμουμενοι περιςερας κατ[illegible] την ἀσελγειαν και κατα την ἀνοιαν. ἐμφωλευουσι γαρ ἐς' ὁτε τοποις, ἐξ ὡν οἱ βουλομενοι ῥαδιως ἀφαιρουντα[illegible] τους νεοττους· ἀσελγης δε και ὁ τελουμενος τῳ Βεελφεγ[illegible] και ἀνους και τοις ματαιοις και ἀνωφελεσιν εἰδωλοις προσ[illegible] κειμενος· ὁποιος ἡν ὁ Μωαβ. εἰπε γαρ ἀφρων ἐν καρ[illegible] διᾳ αὐτου, οὐκ ἐςι θεος, ἡ καθολου ἀθεος ὡν, ἡ τον ὀν[illegible] τως ὀντα θεον μη εἰδεναι παντελως λογιζομενος.

ΚΕΦ.

metaphora enim vini perſtitit, bonis eſſe evacuandos eos denotans. Non eſt itaque utile ſuperbis rerum copia affluere, ſicut & diviti in inferno, propter quod ſuſtinebat pœnas. Mixturas autem, quaſi de vino dictas, Aquila expoſuit *cornua*, quæ olim poculi genus erant: cornibus enim bibebant, unde & κεραται vox, hoc eſt, temperare, manavit. Vaſa itaque ſunt urbes; quæ vero intus, homines ſunt & divitiæ. Ita illos quidem abduxerunt, has vero igni tradiderunt. Calamitas porro confundit ſpem in Dæmonibus poſitam, *ſpes autem in Deum non confundit.* In Bethel autem erexit Jeroboam vitulos in Samaria. Non autem, qui dicit ſe fortem eſſe, ſalvus fit. *Non* enim *ſalvatur rex propter multam virtutem.* Dies autem Moab, tempus eſt punitionis; malitia vero, dolores, quos ille patietur: excitat vero omnes, qui in circuitu ſunt, ut inſultent. Hoc enim ſibi vult illud, *movete*, hoc eſt, ad confuſionem, & dolorem, & triſtitiam. Nam *Deus ſuperbis reſiſtit.*

25. *Et brachium ejus confractum eſt.*] Brachium vel ſceptrum ſignificat, vel ſubditos, vel mercede conductos. επιχειρα enim merces eſt.

26. *Et pulſabit Moab in manu ſua.*] Plaudet manibus, quibus deridens Iſrael & in Deum petulanter ſe gerens plaudebat. Qui vero munitioribus fidebant urbibus, relictis illis, in petris habitabant ad valles poſitis, æmulati columbas in libidine & fatuitate. Quandoque enim in locis nidificant, unde volentes facile pullos tollunt. Salax vero eſt ac ſtultus, & qui Beelphegor initiatur, inanibus & inutilibus idolis addictus eſt, qualis erat Moab: *Dixit* enim *inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus:* vel nullum omnino eſſe Deum putans, vel Deum verum penitus ignorare cogitans.

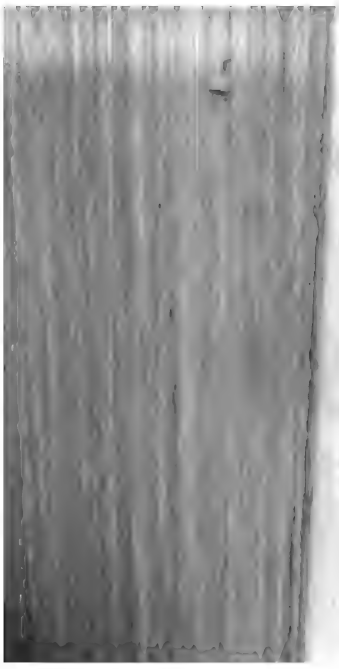

λοῦ ἐν ἀπειλεῖ
ὡρμωντο καλε

Τȣ αὐτȣ.]
ἡ Αἰλαμιτης ὁ
Αἰγυπτιος, ἡ
ἑτερȣ ἐθνȣς εἰς
γαρ ἐθνη μετα
ἡμων ἀναλογως
ριȣ ποτηριον ἀκ
τομεν πλεον ἡ ἐ
ᾧ πεποιηκεν, ἰ
τινες εἰσι περιβ
ἑρμηνευονται. π
λον παρεδωκεν ὁ
μιας, ἀνεμοις.
λος εἰπων· ἱνα
ρομενοι παντι ἀ
θρωπων, ἐν τ
παντι ἀνεμῳ ὁ
θυμȣ, εἰτε ἐπι
κοι ταρασσοντες

CAPUT XLIX.

34. *Quæcumque prophetavit Jeremias.*] Visionem hanc, ut dicebam, septuaginta quidem visionibus contra gentes præposuere; cæteri vero contra. Ælam gens Arabica est, rubroque mari adjacet.

35. *Contritus est arcus Ælam.*] Arcubus enim & sagittandi peritia superbiebant, quia non didicerunt canere, *non* enim *in arcu meo sperabo, & framea mea non salvabit me.* Gentes vero minatur, se in eum cunctis e partibus excitaturum. Quapropter & ventos partes eas, unde venirent, appellat.

Ejusdem.] Unusquisque nostrum juxta conditionem suam vel Ælamita est, vel Idumæus, vel Moabita, vel Ægyptius, vel Israelita. Fieri vero potest, ut quis de alia gente transeat in aliam meliorem vel pejorem: gentes enim, quod ad animam pertinet, altera in alteram migrat. Cæterum unusquisque nostrum, pro eo, quod sibi thesaurizavit, iræ Domini calicem bibet, puræ, vel temperatæ. Omnes enim peccavimus plus vel minus, & quemadmodum Israel nomen traxit ab eo, quod fecit, cum prævaluisset luctando in Deum: sic projecti quidam sunt, *vituperabiles* Ælamitæ: sic enim interpretantur. Dantur autem ii, de quibus hic sermo, juxta illos, quos secundum Apostolum *Deus tradidit in reprobum sensum, in passiones ignominiæ*, ventis; eos vero Paulus apostolus describit inquiens, *ne amplius fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, in ludo hominum & disciplina erroris.* Circumfertur vero omni vento, qui aut vento doctrinæ traditus est, aut iræ, aut concupiscentiæ. Venti autem quatuor sunt præcipui, qui hominis animam turbant, concupiscentia, timor, voluptas, tristitia, quibus derelictus a Deo Ælamita traditur. Sed quis sit arcus Ælam, in quo summa fortitudinis, David canendo ait: *Ecce peccatores intenderunt*

καρδια. και μετ' ὀλιγα. ἀλλ' ὁ πωτηρ ἐπιδημ
τεσσαρας ἀνεμους ἐπι τους Αἰλαμιτας ἐπηγε κυ
ἡμας ἱνα τουτους διασκορπισειε. παραδιδονται γ
μεις ἀντικειμεναι δυναμεσιν ἑτεραις ἀντικειμ
κολασιν ὡς ὁ Φαραω τῳ Ναβουχοδονοσορ· και ὁ
ἰοβολους εἰ κατακλεισεις, ὀψει τους ἀσθενεις ὑ
δυνατωτερων ἀπο λιμου κατεσθιομενους, ἑως οὗ ὁ
ἰσχυροτατος πληρωθεις ὑπο των ὀφεων οὑς κατ
καλουμενος γενηται βασιλισκος, ἰον ἐχων ἐκ μο
καρποφορον δενδρον ξηραινοντα. οὑτως αἱ πονηρ
μεις ὑπ' ἀλληλων κολαζονται, μεχρι κατα
τελευταιον, ὁ ἐχθρος κυριου θανατος, βασ
περι οὗ φησιν. ἐπι ἀσπιδα και βασιλισκον ἐ
ὁ γαρ χριστος ἰσχυροτερος ὢν του βασιλισκου
βηκεν αὐτῳ και δεδωκεν ἡμιν ἐξουσιαν πατειν
ὀφεων και σκορπιων.

ΚΕΦ. ν'.

16. Εξολοθρευσασθε σπερμα ἐκ Βαβυλωνο
τις ἀνηρ Βαβυλωνιος, και νηπιον Βαβυλωνιον·
προς τουτοις ἀγωνιζεσθαι, τουτεστιν ἡ προς με
προς νυν ἀρχομενα παθη. πλην μακαριος ὁς
τησας ἐδαφισῃ προς την πετραν τον χριστον τ
Βαβυλωνος, πριν εἰς ἀνδρας προελθωσιν. ἐτι δ
ριωτερον ἐξολοθρευσαι Βαβυλωνιον σπερμα, λ
δηλονοτι συγχυτικον. ἐναντιον δε τουτῳ σπερμα
λελεκται· μακαριος ὁς ἐχει σπερμα ἐν Σιων. κ
καριοι οἱ σπειροντες ἐπι παν ὑδωρ οὗ βους και ὀνος
οὐ μονον ἀνδρα τινα, οὐδε παιδιον, ἀλλα κα
σπερμα. δυναται γαρ καρποφορειν γεωργουμενον
δε το ὑδωρ, ἐφ' ὁ σπειρειν δει το καλον σπ
το της παλιγγενεσιας λουτρον. ἐκει βους και ὀνος
βους ὁ καθαρος και Ισραηλιτης, ὀνος ὁ ἐκ γενου
θαρτος τε και ἐθνικος. συμβολα δε ταυτα τα ζ

κατ

derunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, ut sagittent in occulto rectos corde. (Et post pauca) sed adveniens Salvator quatuor ventos in Elamitas invexit, qui nos circumdabant, ut eos dispergeret. Traduntur quippe virtutes oppositæ virtutibus aliis oppositis ad puniendum, sicut Pharao Nabuchodonosori. Nam & serpentes venenosos si includas, videbis imbecilliores a fortioribus præ fame absumi, donec omnium robustissimus repletus anguibus, quos devoravit, fiat, qui vocatur basiliscus, virus habens, quod solo aspectu fructuosam arborem arefaciat. Ita malignæ virtutes a se invicem pœnis affliguntur, donec postremum relinquatur inimicus Christi mors, basiliscus, de quo ait: *Super aspidem & basiliscum ambulabis.* Christus enim ipso basiliſco fortior super eum ambulavit, nobisque dedit potestatem conculcandi serpentes & scorpiones.

CAPUT L.

16. *Disperdite semen de Babylone.*] Est & vir quidam Babylonius, & parvulus Babylonius, & cum his certandum est, hoc est, vel contra grandes, vel nunc nascentes passiones. *Beatus tamen, qui tenebit & allidet ad petram*, id est, Christum, *parvulos* Babylonios, antequam ad virilem ætatem perveniant. Sed magis etiam beatum est, disperdere semen Babylonium, id est, cogitationem turbulentam. Semen vero huic oppositum est, de quo dictum est: *Beatus, qui habet semen in Sion:* &, *Beati qui seminant super omnem aquam, ubi bos & asinus calcant.* Non solum virum quempiam, aut infantem, sed & ipsum semen; potest enim ferre fructum, si excolatur. Quæ porro est aqua, super quam semen bonum seminandum est? lavacrum regenerationis. Ibi bos & asinus calcant, bos purus & Israelita; asinus, qui genere impurus est, & gentilis. Animalia vero hæc symbola sunt.

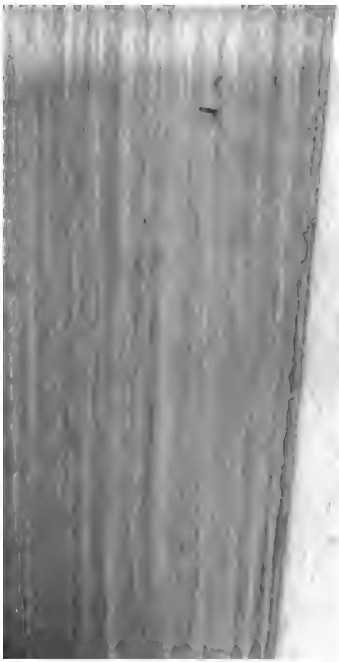

λεγων· παν
θαιρουντες. εἰ
ὡς παντα τα
εἶναι δοκουντι.

16. Απο
νικης, οἱ λοιπ
Βαβυλωνιων ἰ
προτερον· ὁ γ
ὑποζυγιαν, ὑτ
χρηματισμον ὁ
ἐπιουσιν αὐτοις
και δυναμεως.

17. Προβατ
σαντο αὐτον.]
και ἐν εὐαγγελιῳ
ζητησαι, και σω
δε, ἑν ἐκ των ἑκα
ὁ ἐπιδημησας πο
ἀπεδωκε τῳ ἀριθ
τες ἑν σωμα ἐσμε
ὁ δε κεφαλη, ὁ δ

ſunt ſermonis, qui prænunciatus Iſraelitis, prædicatus eſt gentibus.

16. *Tenentem falcem in tempore meſſis.*] Tenet falcem Babylonius, non ut ſalvet, ſed ut terram ſanctam præcidat, & metat eccleſiam. Hunc, antequam hæc patiamur, exterminemus, hæreticorum deletis ſermonibus: qualis erat Paulus dicens: *Parati ulciſci omnem malum auditum, omnem altitudinem, quæ ſeſe extollit adverſus ſcientiam deſtruentes.* Deinde teſtatur robur ineſſe græco ſermoni, ita, ut gentes omnes illi cedant, quippe, qui videatur eſſe quodammodo demonſtrativus.

16. *A facie gladii græci.*] Illud, *græci*, reliqui verterunt *columbæ.* Rurſus vero, qui adverſus Babylonios prævalet, columba dicitur, ſicut & illi antea. Quicumque enim divino judicio conjungitur ad miniſterium aliquod, is pulcher & in honore eſt: niſi forte ob jus dicendi, quod ob reverentiam habebant Babylonii, hoc transfert in hoſtes eorum, quaſi ordine & poteſtate commutata.

17. *Ovis errans Iſrael; leones expulerunt eum.*] Ovem dicit, tanquam una errante. Nam & in evangelio ait: *Filius hominis venit quærere & ſalvum facere, quod perierat.* Et in parabolis una tantum e centum periit, quam ut inveniret, advenit paſtor peregre profectus, & ſuper humeros ſublatam reſtituit numero nonaginta novem. Si enim omnes unum corpus, etiam ovis una ſumus. Unus quidem eſt pes, alius vero caput, alius aliud; paſtor autem adveniens, os ad os, harmoniamque ad harmoniam coaptavit, & coaptata in regionem ſuam traduxit. Fit vero conjunctio per amorem & veritatem, bonamque voluntatem. Quod igitur in illo fuit, omnes conjunxit. Si quidam vero renitentes viſi ſunt, morbo laborarunt incurabili. Unus igitur eſt totus Iſrael cognatione vera, ſi omnes unum corpus ſumus, & unus panis, uniusque parti-

ἔχομεν πνευματος· πλανωμενον δε προβατον, ὁ μη τυγχανων της τε καθηκοντος θηρας ἐν τε λογῳ και πραξει, ἡ τῳ μη ζητειν ἡ τῳ μη ὡρειν· ὁ δε ειδως και ποιων τα της ἐπιγνωσεως, ἡ πλαναται· ὁ δε πλανωμενος ἀπο λεοντων ἐξωθειται. ὁ γαρ ἀντιδικος ἡμων διαβολος ὡς λεων ὡρυομενος περιπατει ζητων τινα καταπιῃ. ἠδη δε και σκυμνοι λεοντος ὡρυομενοι ἁρπασαι και ζητησαι παρα θεῳ βρωσιν αὐτοις ἐπιβουλευουσι τοις δικαιοις, βουλομενοι ἐξωσαι ἡμας ἀπο των ὁρων της ἐρημης. ἀλλ' ὡς Δαβιδ λαβων τε ποιμνιου τον λεοντα ἐπεξελθειν, οὑτω τον πνευματικον Δαβιδ τον χριστον ἐζητησαμεν λαβοντα τον λεοντα και παν το των θηριων συνεδριον ἀνελοντα. δυο δε νυν λαμβανει λεοντας γενικης, τον Ασσυριον και τον Βαβυλωνιον. κατα την ἱστοριαν τε ἡ τη τεταρτη των βασιλειων δυο εἰσιν· ὁ μεν γαρ Ασσυριος ἀπῳκισε τους υἱους Ισραηλ εἰς Ασσυριους ἑως της σημερον· ὁ δε Βαβυλωνιος της υἱους Ιουδα εἰς Βαβυλωνα. πλην οὐκ ἐφη νυν πρωτος και δευτερος, ἀλλα πρωτος και ἐσχατος. πρωτος γαρ λεων ὁ ἀντικειμενος διαβολος, ἀνθρωποκτονος· τελευταιος δε ὁ ἐπι συντελειᾳ τε αἰωνος ὁ ἀνθρωπος της ἁμαρτιας, ὁ υἱος της ἀπωλειας, ὁ ἐπαιρομενος ἐπι παντα λεγομενον θεον ἡ σεβασμα.

18. Ιδου ἐγω ἐνδικω ἐπι τον βασιλεα Βαβυλωνος.] Οὐ δυναται ὁ Ισραηλ ἀποκατασηναι εἰς την νομην αὐτου, ἐαν μη παθωσιν οἱ δυο βασιλεις, ἁ δει παθειν ὑπερ της πεποιθοτων κακως ἐνδικησεως. παντως δει ἐπι τον διαβολον ἡ τον ἀντιχριστον ἐκλαμβανειν τον λογον· ἐν ἐμοι γαρ ἀναιρεθητω συντριβομενος ὁ Σατανας ὑπο της ποδας μου ἐνταχει. ὁταν δε ἀνελῃ τους δυο τουτους και τους μεταξυ, ἀποκατασησει τον Ισραηλ εἰς την νομην αὐτου. ὁτε δε νεμησεται ἐν τῳ Καρμηλῳ και τῃ Βασαν και ἐν ὀρει Εφραιμ και ἐν Γαλααδ, τοσουτων τοπων ὀντων της Ιουδαιας και της γης της κληρονομηθεισης ταυτα μονον ὠνομασε.

23. Πως ἐκλασθη και συνετριβη ἡ σφυρα πασης της γης.] Σφυραν την Βαβυλωνα καλει ταις ἰδιαις πλεονεξιαις τους ἐπι γης κατατριψασαν. ὁτε δε τον θειον νεων ὁ

Σολο-

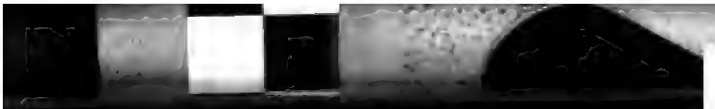

es ſpiritus. Errans vero ovis eſt, qui, ſive agen-
, ſive loquendo non aſſequitur, quod venari don-
nit, vel quia non quærit, vel quia non invenit.
ui vero ſcit, & agit quod novit, non errat: qui au-
n errat, a leonibus ejicitur. *Adverſarius* enim no-
r *Diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens, quem*
oret. Jam vero ſunt & *catuli leonis rugientes, ut*
iant, & quærant a Deo eſcam ſibi. Inſidiantur au-
n juſtis, expellere volentes nos e montibus pacis.
d, ſicuti David apprehendens leonis mentum ſuf-
avit, ita ſpiritualem David Chriſtum exquiramus,
i leonem arripuit, & omnem ferarum gregem in-
fecit. Duos vero nunc intelligit leones principes,
yrium nempe, & Babylonium. Juxta hiſtoriam
arti Regum duo ſunt. Aſſyrius namque deduxit
os Iſrael ad Aſſyrios ad hæc usque tempora: Ba-
lonius vero filios Juda in Babylonem. Cæterum
n dicitur nunc primus & ſecundus, ſed primus &
viſſimus. Primus quippe leo eſt adverſarius Dia-
lus, ipſe interfector hominum; noviſſimus vero
it, qui in fine ſæculi *homo peccati, filius perditionis,*
i erigetur ſupra omne, quod Deus vocatur, aut colitur.

18. *Ecce ego ulciſcor ſuper regem Babylonis.*] Iſrael in
a paſcua non poteſt redire, ni duo reges patiantur,
æ pati eos oportet pro male vexatorum ultione.
mnino de Diabolo vel antichriſto accipiendus eſt
ic ſermo. In me enim conteratur Satanas ſub pedi-
us meis velociter. Cum autem deleti fuerint hi duo
: intermedii, reſtituet Iſrael ad habitaculum ſuum,
uando & paſcetur in Carmelo & Baſan, & in monte
phraim, & in Galaad. Cum tot loca Judææ
nt, terræque in hereditatem acceptæ, hæc ſola
ominavit.

23. *Quomodo fractus & contritus eſt malleus univerſæ*
rræ?] Malleum vocat Babylonem, quæ ſuis rapaci-
itibus mortales contriverat, cum vero ſacrum tem-

Σολομων κατεσκευασεν, ἐν ἐπαινῳ των βασιλειων ἡ τ
τη φησιν ὁτι σφυρα και πελεκυς ὐκ ἠκουσθη ἐν τῳ οἰκῳ
ριυ. οἰκος δε, ἡ ἐκκλησια θευ, ἐν ᾗ μη δει ἀκουεσθαι σ
ραν. ἐςι δε σφυρα πασης της γης ὁ διαβολος, και ἐς
μη φροντιζων αὐτης, οἱονει τις ὑλη τυπτομενη παρ
της και μη πασχουσα. ἰδυ γαρ, φησιν, ἀνηρ ἐςηκως
τειχους ἀδαμαντινυ και ἐν τῃ χειρι αὐτυ ἀδαμας· ὁ
ἀδαμας ὑπ' ὐδεμιας συντριβεται σφυρας. κἀν ἐφ
γυν ὁ διαβολος ἡ σφυρα και ὑποκειμενος ᾗ δρακων ὁ
ἀκμων ἀνηλατος, ὐδεν ὁ ἐν τῃ χειρι κυριυ και ὑπ
σκεπην αὐτυ ἀδαμας πεισεται. τειχος γαρ ὁ ἁγιος ἀ
μαντινον και ἐν χειρι κυριυ μενων ἀπαθης κἀν μεσος
θῃ της τε σφυρας και τυ δρακοντος. ὁσον δε τυπτε
λαμπροτερον αὐτυ την ἀρετην ὑποδεικνυσι· ὁ γαρ δ
βολος οἱα τις λιθων ἀγνοων φυσιν, δια πολλων δοκ
ζει πληγων τον οἱον ἀδαμαντα, θευ μονυ καλως
τυτων φυσιν εἰδοτος. εἰ σφυρα μη ᾗ, ὐκ ἐςαι σαλπ
ἐλατη ἡ κατα τον νομον ἠν διεγειρυσα ἐπι τας ἑορτας
θευ ἡ παροξυνυσα εἰς πολεμον τυς ἀκουοντας. τοιυ
ἐποιησε τον Παυλον δια πειρασμων ποικιλων ἡ σφυ
μηδεν μεν ἐξ αὐτης παθοντα, μεγαλῃ δε φωνῃ προς
κακιας διεγειροντα πολεμον. ἐργαζεται μεν ἡ σφυρα
πειρασμον, ὑπηρετει δε τῃ σφυρᾳ ὁ ἀπο τυ Καιν σφ
ροκοπος, ὁ χαλκευς χαλκυ και σιδηρυ. τοιυτος ὁ ἐπι
σωτηρος Ιυδας, και οἱ, ςαυρυ, ςαυρυ αὐτον, κεκρ
γοτες, δια των τοιυτων ὑπηρετυντων τῃ σφυρᾳ.

25. Και ἐξηνεγκε τα σκευη ὀργης αὐτυ.] Σκευη ὀ
γης και ὁ ἀποςολος οἰδε κατηρτισμενα εἰς ἀπωλειαν
γνωρισῃ τον πλυτον της δοξης αὐτυ ἐπι σκευη ἐλεους
παντας γαρ ἀνθρωπυς εἰς δυο ταυτα διειλε σκευη, τα
μεν ὀργης, τα δε ἐλεους· τα μεν, οἱος ὁ Φαραω και
Αἰγυπτιοι· τα δε οἱος ὁ Παυλος και οἱ πιςευσαντες· ἀλ
λα τις ὁ θησαυρος κυριυ ἐν ᾧ τα σκευη της ὀργης; ἰσο
ἡ ἐκκλησια ἐν ᾗ τοιυτοι πολλακις λανθανυσιν. ἐςι δε

καιρος

lum extrueret Salomon, tertius Regum liber in laude enit, quod malleus & ſecuris in domo Dei audita non ant. Domus vero eccleſia Dei eſt, in qua malleum udiri non decet. Malleus autem univerſæ terræ Diabolus eſt, & eſt, qui illum parvi pendat, quaſi ıateria quædam ab illo percuſſa, ſed nihil patiens. *Ecce enim*, ait, *vir ſtans ſuper muro adamantino, & in manu ejus adamas*: qui adamas nullo conteritur mal-eo. Igitur quamvis inſtet Diabolus, qui malleus eſt, abjaceat draco veluti incus indomita, nihil qui in ıanu Domini eſt, & in protectione ejus, patietur damas. Murus quippe adamantinus, ſanctus eſt, & n manu Domini ſtans ab omni paſſione liber eſt, li-et medius ſit inter malleum & draconem. Sed quo ius percutitur, eo clariorem oſtendit ejus virtutem. Iam Diabolus, ut qui lapidum ignorat naturam, ıultis ictibus probat illum, qui veluti adamas eſt. Deus quippe ſolus illorum naturam novit. Niſi ſit malleus, non fiet tuba ductilis, quæ ſecundum le-em convocabat ad dies feſtos Domini, & ad pu-nam audientes excitabat. Talem fecit malleus Pau-ım per varias tentationes, nihil quidem ab eo paſ-ım, ſed magna voce excitantem ad pugnam contra itia. Efficit itaque malleus tentationem, mallèo utem deſervit progenitus e Caino malleator, faber eris & ferri. Talis fuit Salvatoris tempore Judas, uique *crucifige*, *crucifige* clamarunt per tales mallei miniſtros.

25. *Et protulit vaſa iræ ſuæ.*] Vaſa iræ etiam Apoſtolus novit in perditionem facta, ut manifeſte divi-tias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ. Omnes enim homines in hæc duo diviſit vaſa, hæc quidem iræ, illa vero miſericordiæ, hæc qualis Pharao & Ægyptii; illa qualis Paulus & qui fidem ſuſceperunt. Sed quisnam eſt Domini theſaurus, in quo vaſa iræ ſunt? fortaſſe eccleſia, in qua ſæpe hujusmodi latent. Eſt

vero

καιρος ὁτε ἀνοιγει την ἐκκλησιαν. νυν γαρ κεκλεισται
και τα σκευη της ὀργης μετα των σκευων τȣ ἐλεȣς τεμ-
ται και τα ἀχυρα μετα τȣ σιτȣ εἰσι και ἐν μιᾳ σαγ-
οἱτε ἀποβλητοι, και οἱ ἐκλεκτοι ἰχθυες. ἀνοιγει δε τ
θησαυρον αὐτȣ ὁ κυριος κατα τον καιρον της κρισ
ὁτε των σκευων της ὀργης ἐκβαλλομενων, ὁ ἐλεȣς σκ
ὑπαρχων εἰποι ἀν εἰκοτως· ἐξηλθον ἀφ' ἡμων, ὑ γ
ἠσαν ἐξ ἡμων. τα δε ἐξω τȣ θησαυρȣ ἁμαρτανοντα σκ
ὀργης ἐσιν, ἀλλ' ἐλαττονα. δȣλοι γαρ εἰσι μη εἰδοτες
θελημα τȣ κυριȣ αὐτων, και μη ποιȣντες αὐτο. σκ
τοινυν εἰσιν ἁπλως εἰς ἀλλο τηρȣμενα.

27. Οτι ἡκει ἡ ἡμερα αὐτων.] Ηξȣσι, φησι, τ
αἰχμαλωτων τινες της Ιȣδαιας, εὐαγγελιζομενοι τ
κατα Βαβυλωνος ἐκδικησιν. λεγοι δ' ἀν και περι τ
εἰδωλολατριας ἐπιςρεφοντων, ἡν καλει Βαβυλωνα· οἱ τ
ἐλθοντες εἰς Σιων το σκοπευτηριον, την ἐκκλησιαν, τ
παρα κυριȣ θεȣ ἡμων ἐκδικησιν ἀναγγελλȣσι.

29. Παραγγειλατε ἐπι Βαβυλωνα πολλοις.] Οἱ μ
ἐν Βαβυλωνι πολλοι, οἱδε ἐν Ιερȣσαλημ ἐλαχιςοι. εἰρ
ται γαρ, ȣ παρα τȣτο ἠγαπησεν ὑμας κυριος ὁ θ
ἡμων παρα το εἰναι πολλοςȣς· ὑμεις γαρ ἐςε ὀλιγοςοι
παρα παντα τα ἐθνη. ὀλιγοι γαρ ὀντως οἱ σωζομ
και δια της ςενης εἰσερχομενοι θυρας. παραγγελλετ
δε πας ἐπι την πλατειαν και εὐρυχωρον Βαβυλωνα τ
ξον ἐκτεινειν και μηδενα ταυτης περιποιεισθαι.

29. Ἀνταποδοτε αὐτῃ κατα τα ἐργα αὐτης.] Ὁσ
τις ἐχει λογισμȣς ἀνθεςηκοτας θεοσεβειᾳ. πολλοι εἰσ
Βαβυλωνιοι ȣς ἀναιρετεον, ἁμαρτωλȣς ὀντας της γ
ἐξ ὡν ὁ καθαρευσας, ἐν τῃ πολει γινεται τȣ θεȣ τȣ ἐ
δικȣντος της Βαβυλωνος την ὑβριν· ᾠετο γαρ οἰκειᾳ δ
ναμει κεκρατηκεναι και κατηλαζονευετο τȣ θεȣ. ἐμπρ
σθεντος δε τȣ ναȣ, τα σκευη τα ἱερα ταις παλλακα
εἰς χρησιν ἐδοθη. διοπερ πυρι το ἀκαρπον ἐθνος καθ
περ δη τινα δρυμον κατηναλωσε. ταυτῃ τοι φησιν· ἰδ
ἐγω ἐπι σε την ὑβριςριαν, λεγει κυριος των δυναμεων.

ΚΕΦ.

rero tempus, cum aperit ecclesiam: nunc enim clausa est, vasaque iræ cum vasis misericordiæ pascuntur; paleæque una cum grano sunt & in una sagena ejecticii electique pisces. Aperit vero thesaurum suum Dominus tempore judicii; quando, vasis iræ projectis, qui misericordiæ vas est, congruenter dixerit, *Exierunt a nobis, non enim erant ex nobis.* Qui vero extra Dei thesaurum delinquunt, vasa iræ sunt, sed minora. Etenim servi sunt, voluntatem domini sui nescientes, & non facientes eam. Vasa igitur simpliciter sunt, sed ad aliud asservata.

27. *Quia venit dies ipsorum.*] Venient, inquit, captivi quidam Judææ, feliciter annuntiantes ultionem contra Babylonem. Potest etiam intelligi de iis, qui ex idololatria convertuntur, quam Babylonem appellat, qui venientes in Sion speculam, tempo ecclesiam, nuntiant ultionem a Domino Deo.

29. *Annuntiate in Babylone multis.*] In Babylone multi sunt, Jerosolymis pauci. Dictum est enim: *Non propter hoc dilexit vos Dominus Deus vester, ex eo quod multi estis. Vos enim præ omnibus pauciſſimi estis.* Nam pauci vere sunt, qui salvantur, quique per angustam viam ingrediuntur. Jubetur autem unusquisque arcum tendere in latam & spatiosam Babylonem, ut in ea nullus evadat.

29. *Retribuite ei secundum opera ejus.*] Quot quisque habet cogitationes pietati repugnantes. Multi sunt Babylonii, qui utpote peccatores terræ necandi sunt, a quibus qui liber evaserit, civitati adscribitur Dei, qui Babylonis injuriam ulciscetur. Putabat enim se propriis viribus victoriam obtinuisse, & adversus Deum superbiebat. Combusto autem templo, sacra vasa in pellicum usum conversa sunt. Quapropter infructuosam gentem, uti silvam quamdam igni absumpsit, ideoque ait: *Ecce ego ad te contumeliosæ gentem, dicit Dominus exercituum.*

CA-

ΚΕΦ. νά.

3. Και μη φεισεσθε ἐπι τους νεανισκους αὐτης.] Ι
φητευει την συντελειαν ἀθροως γενηθησομενην· ὡς
γαρ ἐν ταις ἡμεραις του κατακλυσμου και ταις ἡμερα
Λωτ τα βιωτικα παντες ἐποιουν, ἑως ἠλθεν ὁ κατα
σμος και το πυρ, και ἠρεν ἁπαντας· ουτως ἐσται τ
συντελειας αἰφνιδιον· μ δη συμβολον ἠν ἡ ἀθροως πε
φωνη και μονη σαλπιγγων Ιεριχω· και παρα τον κ
δε του σωτηριου παθους, ἀφνω ἐπεσε Βαβυλων, χ
τα περι των ἐθνικων εἰδωλων καταργησαντος δογμ
και τους ἀπο των ἐθνων ῥυσαμενου πιστευσαντας.

7. Ποτηριον χρυσουν ἡ Βαβυλων.] Χρυσουν ἐστι τ
βουχοδονοσορ το ποτηριον εἰς ἀπατην ἀνθρωπων, ἱ
ξαμενοι πιωσιν, ὁρωντες το χρυσον ὁτι καλον τοις
θαλμοις ἰδειν και ὡραιον του κατανοησαι· το δε κριμ
ἐν τουτῳ μη λογιζομενοι. τα μοχθηρα γαρ αὐτου δογ
τα καλλιλεξια κεκοσμηται, τῳ της φρασεως δελεα
τα καλλει και τῃ μεθοδῳ τῃ τεχνικῃ. και πας δε πο
της ἀκρος εἰναι δοκων, ποτηριον χρυσουν κατεσκευα
δηλητηριον ἐμβαλων εἰδωλολατρειας, αἰσχρολογιας
των ψυχικων ἁπαντων κακων. ὁ δε Ιησους ὑ χρυσου π
τηριου προενοησατο, μηποτε και δοξῃ ἐκεινῳ ὁμοιον εἰν
διοπερ ἐχομεν τον θησαυρον τουτον ἐν ὀστρακινοις σκη
σιν, ἀλλα της ἐν αὐτῳ σωτηριας. το δε χρυσουν πο
ριον ἡ Βαβυλων, ὁταν ἐπι την ἐκδικησιν ἐλθῃ, ἐν χ
κυριου γινεται τῃ ἁψαμενῃ ποτε του Ιωβ, μεθυσκον τ
σαν την γην ἀπο ὀργης, ἀπο λυπης, ἐρωτων, κενοδ
ξιας· ὁσα γαρ ἁμαρτηματα, τοσαυται και μεθαι, κ
θασπερ ἐξ οἰνου παντων σαλευομενων, και βεβαιον ὑ
ἐχοντων. ὁ δε δικαιος ὐκ ἐστι γη· ὡν γαρ ἐπι γης, ἐχ
ἐν ὐρανοις το πολιτευμα και ὐκ ἀν ἀκουσειε, γη εἰ κ
εἰς γην ἀπελευσῃ. ἀλλ' ἐκ των εἰκοτων, ὐρανος εἰ, κ
εἰς ὐρανους ἀπελευσῃ. φορεις γαρ την εἰκονα του ἐπουρα
και παγιος ἑστηκας.

9. Ια-

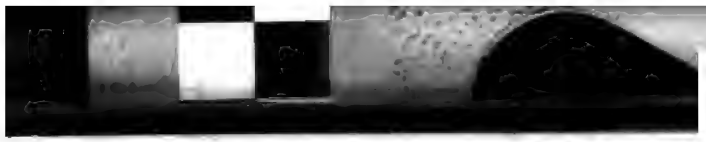

CAPUT II.

3. *Et nolite parcere juvenibus ejus.*] Consummatio- r repente futuram prædicit. Sicut enim diluvii pore & in diebus Loth omnes negotia vitæ transi- ant, donec venit diluvium, & ignis, & delevit nes, sic erit & consummatio repentina, atque im- visa, cujus figura fuit, quæ uno momento con- t vel solo tubarum clangore Jericho. Et tempo- Dominicæ passionis repente concidit Babylon, gante Christo dogmata gentilium idolorum, & rante eos, qui e gentibus crediderunt.

7. *Calix aureus Babylon.*] Aureus est Nabucho- osoris calix ad fallendos homines, ut accipientes nt, dum vident aurum, & visu pulchrum, & tatu speciosum; sed quod in eo judicium est, non nadvertunt. Improba enim ejus dogmata vocum antia ornata sunt, decipientia elocutionis ve- ate & methodo artificiosa. Nam & omnis poeta llens calicem aureum comparavit, venenum im- ens idololatriæ, turpiloquii, & omnium animæ orum. At Jesus noluit calicem aureum, ne illi lis esse videretur. Quapropter *habemus thesau- hunc in vasis fictilibus*, sed salutis, quæ in eo est. erum *calix aureus Babylon*, cum ad ultionem ve- t, *in manu Domini* est, quæ olim tetigit Job, *rians universam terram* ira, mœrore, amoribus, ni gloria. Quot enim sunt peccata, totidem ebrietates, tanquam vino commotis omnibus, lque stabile habentibus. Justus vero terra non Cum enim in terra sit, habet in cœlis conver- nem, & non audiet: *Terra es, & in terram re- ris*, sed convenienter: cœlum es, & in cœlum rteris, fers enim cœlestis imaginem, fixus- stas.

9. Cu-

9. Ιατρευσαμεν Βαβυλωνα, και ȣ̓κ ἰαθη.] Η δὲ Βα-
βυλων ȣ̓κ ἀπεγνωςαι. ȣ̓ γαρ ἀν ἐλεγεν, εἰπως ἰαθη-
ται: ποιαν ψυχην ἑτεραν ἀπογνωσομεθα; εἰ δε μη
σωςαι, τȣτο γεγονε παρ' αὐτῃ· ὡς τȣς ἀριςȣς ἰατ-
ἀπολογεισθαι και λεγειν· ἰατρευσαμεν την Βαβυλ-
και ȣ̓κ ἰαθη, ἐγκαταλιπωμεν αὐτην. ȣ̓ παρ' αὐτȣς
ȣ̓δε παρα την ἰατρικην, ȣ̓δε παρα την ῥητινην το μη
την θεραπευεσθαι. ἰατροι δε ἀγγελοι, ὑπο τον μη-
ὀντες ἰατρον τον θεον, και θεραπευσαι τȣς πειθο-
ἐθελοντες· εἰδε μη, ἐρȣσιν, ἐγκαταλιπωμεν αὐ-
ἀπελθωμεν ἑκαςος εἰς την γην αὐτȣ, και τον οἰκει-
πον και την οἰκειαν πραξιν, ὁτι ἠγγικεν εἰς τον ȣ̓ρ-
το κριμα αὐτης, καταδικασαντες αὐτην ὡς ἀνι-
και πεισομενην τα της ἀπογνωσεως· και οἱ των σω-
των γαρ ἰατροι τȣς ἀνιατȣς ἐγκαταλειπȣσι, μηπο-
ταις αὐτων χερσι τελευτησωσιν· ὁ δε ποιȣσιν ἀγγ-
ὁσα δε ἁμαρτανομεν, το κριμα ἡμων αὐξει και ἐξ-
ἑως των ἀςρων, των ἁγιων δηλαδη. και τοτε ὁ θεος
φερει το κριμα αὐτȣ εἰς ταπεινωσιν τȣ ὑψωθεντος
ματος ἀπο της ἁμαρτιας, ταπεινων την ἁμαρτιαν,
τα προς ἀξιαν ἀποδιδȣς.

10. Δευτε και ἀναγγειλωμεν ἐν Σιων.] Και ὁ Ησα-
ἐθεσπισεν· ἐπ' ὀρȣς πεδινȣ ἀρατε σημειον, ὑψωτ-
την φωνην αὐτοις· παρακαλειτε τῃ χειρι· ταυτα δε Π-
σαις και Μηδοις οἱ προφηται παρεκελευοντο, ὡς κρα-
σασιν ἠδη Βαβυλωνος, ἐπι των αὐτης τειχων ἁλωσο-
νης ἀνατεινειν τȣ πολεμȣ το συνθεμα δι' ȣ̓ δηλȣσι τ-
ςρατιωταις την ἐφοδον. και τα ὁπλα ἐχειν ἐν ἑτοι-
παρακελευεται· τα τοξα τοις Μηδοις φησιν.

17. Εμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως.] Συ-
φωνως δε τῳ, ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσε-
ὁ Παυλος φησιν· ȣ̓χι ἐμωρανεν ὁ θεος την σοφιαν τȣ κ-
μȣ τȣτȣ; καιρος δε ἐπισκεψεως μαλιςα ἡ της εἰδωλ-
λατρειας

9. *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata.*] Babylon non eſt deſperata. Neque enim dixiſſet: *forte ſanetur.* Quam aliam animam pro deſperata habimus? Quod ſi non ſalva eſt, per ipſam ſte ita ut optimi quique medici reſpondeant, dic que: *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata, der quamus eam.* Nec enim defectu eorum, aut mec næ, aut reſinæ curata non eſt. Porro medici angeli ſub magno medico Deo, qui curare obſequ tes volunt. Sin minus, dicent: *Derelinquamus e eamus unusquisque in terram ſuam*, ſuumque locu & ſuum opus, *quoniam appropinquavit ad cælum j cium ejus*, reprobantes eam ut incurabilem & pa nam, quæ pati decet deſperatos. Nam & cor rum medici deſerunt incurabiles, ne in manibus rum moriantur, quod faciunt angeli. Porro q ties peccamus, judicium noſtrum creſcit & ad ſ na tollitur, id eſt, usque ad ſanctos, & tunc D profert judicium ſuum, ad deprimendum judiciu peccato ſublevatum, humilians peccatum, & c digna retribuens.

10. *Venite & annuntiemus in Sion.*] Iſaias q que vaticinatus eſt: *Super montem campeſtri extollit gnum, elevate vocem illis, hortamini manu.* Ita p ro Perſas Medosque hortabantur prophetæ jam rum Babylonicarum potitos, ut ſuper muros il expugnandæ belli ſignum erigerent, quo militibus greſſionem indicarent. Et in promptu habere a jubet, arcus videlicet Medorum.

17. *Stultus factus eſt omnis homo in ſcientia.*] S le huic, *Stultus factus eſt omnis homo a ſcientia*, H lus habet: *Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hu mundi?* Tempus viſitationis, deſtructio eſt idc

λατρειας ἀπο της χριςε παρυσιας καθαιρεσις. σκευη πολεμυ ἅπερ ὁ Βαβυλωνιος διεσκορπισεν οἱ τε Ισραὴλ και Ιυδα πολεμων ἐμπειροι ἀνδρες, ἀνθ ὧν ἀπειλυμενος ποιεισθαι φειδω.

21. Και διασκορπιω ἐπι σοι κ. τ. ε.] Αναβαται ἱππων οἱ δαιμονες, οἱ ταις σαρκικαις ἡδοναις ἐπιπαθηνοι. και παλαι μεν της Αἰγυπτυ ἱππον και ἀναβατην ἐρριψεν εἰς θαλασσαν, ὑτοι δε ζευγνυντες ἐν ἡμιν διαφορα παθη, ταις τετρασιν ἀρεταις ἀντικειμενα κατασκευαζουσιν ἁρματα. και ὁ μεν θυμωδης και προς κακα ἐρρωμενος, ἀνηρ· ὁ δε προς ἡδονας λελυμενος, γυνη· και πρεσβυτης μεν ὁ πεπαλαιωμενος κακων ἡμερων· νεανισκοι δε περι ὧν Ησαιας φησι· πεινασουσι νεωτεροι και κοπιασουσι νεανισκοι, και ἐκλεκτοι ἀνισχυες ἐσονται· και τἀναντιον· οἱ δε ὑπομενοντες τον θεον ἀλλαξουσιν ἰσχυν, πτεροφυησουσιν ὡς ἀετοι, δραμουνται, και ου κοπιασουσι· τους ἐκλεκτους δε νυν ἐν κακια φησιν· ὁποιον ἐστι το· και τα βρωματα αὐτυ ἐκλεκτα. οἱ κατ' ἀρετην ὀντες ἐκλεκτοι, ὑπο τυ Ναβυχοδονοσορ καταπινονται. ἐσχε δε και παρθενυς, τας μεν ἐσιατικας, τας δε πυθιας, τας δε ἀλλως. και ψυχη δε μη δεξαμενη τον θειον σπορον, παρθενος ἐστιν αὐτῳ· ἐχει δε και ποιμενας, και διδασκαλυς της ἑπομενης παιδευοντας. ἀλλα και γεωργυς τε τα ζιζανια σπειροντας και γεωργουντας ἀκανθας τε και τριβολυς, τας βιωτικας ἐν ἀνθρωποις μεριμνας. ἐχει και ἡγεμονας ἐν κακια και ἀρχοντας και μαλιστα προς ἡμιν ἐστιν ἡ παλη, προς τας ἀρχας και τας ἐξουσιας· τουτοις ὧν πασιν ὁ θεος ἀποδιδωσιν ἐνωπιον των ἐναγχως εἰρηκοτων· δευτε και ἀναγγειλωμεν ἐν Σιων τα μεγαλεια τυ θευ.

25. Ιδυ ἐγω προς σε το ὀρος το διεφθαρμενον.] Ὀρος την Βαβυλωνα δια το της βασιλειας ὑψος καλει. ὅτι ἡν ἐξ εἰδωλολατρειας και των ἀδικων ἐργων, δι' ὧν διεφθειρε

latriæ poſt Chriſti adventum; vaſa belli, quæ Babylonius diſperſit, ſunt viri Juda & Iſraelis bellatores, pro quibus minatur ſe in omnes animadverſurum.

21. *Et diſpergam in te*, &c.] Aſcenſores equorum, Dæmones ſunt, qui carnis voluptatibus inſident. Et olim quidem Ægypti *equum & aſcenſorem projecit in mare*: hi vero varios affectus in nobis jungentes quatuor virtutibus oppoſitos moliuntur currus. Et iracundus quidem & valens ad malum, eſt vir; qui vero voluptatibus deditus eſt, mulier; & ſenex quidem, inveteratus dierum malorum; juvenes autem, de quibus Iſaias dicit: *Eſurient juniores, & fatigabuntur juvenes, electique ſine viribus erunt.* Et contra, *Qui ſuſtinent Dominum commutabunt fortitudinem, plumas abjicient ut aquilæ, current, & non fatigabuntur.* Electos nunc in malo ait, cujusmodi illud eſt: *Et cibi illius electi.* At qui ſunt pro virtute electi, a Nabuchodonoſore deglutiuntur. Habuit quoque virgines, has quidem Veſtales, illas vero Pythias, alias aliis modis. Quin & anima quæ divinum non ſuſcepit ſemen, illi virgo eſt. Habet & paſtores, & doctores, qui ſequaces inſtruunt; ſed & agricolas zizania diſſeminantes, & culturæ ſpinarum tribulorumque ſtudentes, id eſt, terrenarum in hominibus curarum. Habet & duces in malitia, & principes, & præcipue illos quibuscum *nobis eſt colluctatio adverſus principatus & poteſtates.* His itaque omnibus Deus retribuit in conſpectu eorum, qui paulo ante dixerant: *Venite & adoremus in Sion magnalia Dei.*

25. *Ecce ego ad te montem corruptum.*] Montem vocat Babylonem propter regni altitudinem: qui quidem mons ex idolorum cultu, injuſtisque conſtabat

θειρε τους ἀλλους διεφθαρμενον. ἡν δε και ἐφ' ὑψους ἡ πολις, δια τον παρακειμενον ποταμον, ἐξ οὗ τους ἀναβαθμοι προς την πολιν ἀνεφερον, διμερη τε οὐσαν καὶ ἑκατερας ὀχθης παρακειμενην τῳ ποταμῳ, προς τῳ και εἰναι τα τειχη της πολεως ὑψηλοτατα. χειρα δε, τω τιμωρητικην δυναμιν την της ἰδιας αὐτην οἰς ἐκ πεπρωμενου καθαιρησαν ἀσφαλειας τε και φρικας. εἰς ἀχρηστον δε και τους λιθους αὐτης δια το πυρ ἀφανισθησαν, ὡς μη συμβαθαι λιθον προς στερροτεραν οἰκοδομιαν. ἀναγκαιως λογῳ και ὁ διαβολος ὁρος ὠνομασαι, ὡς ἐν τῳ Ζαχαρια· τις εἰ συ το ὁρος το μεγα, το προ προσωπου Ζοροβαβελ; και περι του ἐχοντος κωφον και ἀλαλον δαιμονιον ἐλεγεν ὁ σωτηρ· ἐαν ἐχητε πιστιν ὡς κοκκον σινηπεως, ἐρειτε τῳ ὀρει τουτῳ μεταβληθι και μεταβηται. ὁρος ὠν ὁ διαβολος ἀπο της ἰδιας διεφθαρμενον κακιας, και διαφθειρον τους, ὁσοι φρονουσι τα γηϊνα.

27. Ἁγιασατε ἐπ' αὐτην ἐθνη.] Το, ἁγιασατε τα ἐθνη, ἀντι του, ἀφορισατε· ἁγιασμος γαρ ἡ θεου ὑπηρεσια καὶ ἡ τιμωρητικη· βεβηλος γαρ ὁ προς ταυτην ἀφωρισμενος, ὁποιος ἡν ὁ Κυρος προς ὀν φησι δια Ησαιου· συ δε οὐκ ἐγνως με. τινα δε των ἐπι Βαβυλωνος στρατευσαντων ἐκαλεσεν ἐθνη, ἐν οἰς Ἀραρετ τους Ἀρμενιους καλει.

29. Εσειθη ἡ γη.] Εσειθη δε ἡ γη των ἐπ' αὐτης ἀνθρωπων ἐν τοις προαγουσι χρονοις παγιως ἱδρυμενων και βεβαιοτητα ἐχοντων ἐν οἰς ἡσαν δυναστειαις τε και βασιλειαις· τα δε νυν μεταβολην πονηραν και ἐπωδυνον δεχομενων την ἐρημιαν. και πασα δε διανοια Βαβυλωνιαν γην ἰσχνυια ἐκ της προς την τοιαυτην ἀσεβειαν και συγχυσιν προσσυμπαθειας σειομενη ἀποβαλλει την τοιαυτην διαθεσιν ἐπι τῳ πνευματικην και ἐπουρανιον ἐξιν ἀναλαβειν.

30. Ενε-

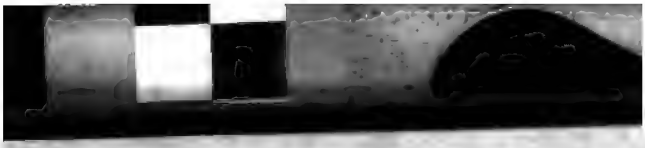

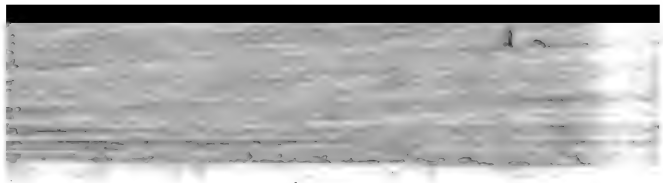

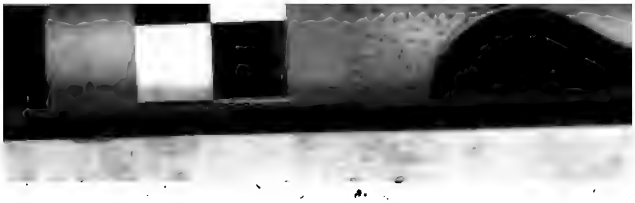

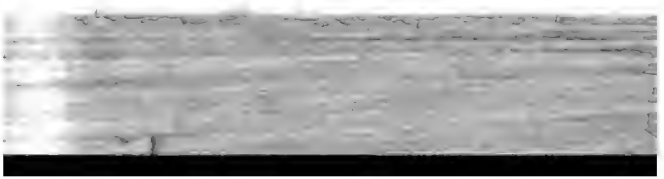

eribus, quibus corrupta ipſa cæteros corruperat. at etiam in ſublimi loco ſita civitas propter flu- im illi vicinum, ex quo quibusdam gradibus ad em aſcendebatur in duas partes diviſam, & ex que ripa flumini adjacentem: & præterea civita- nienia altiſſima erant. Manum vero, vim pu- ndi vocat, e propria illa ſecuritate & munimento, quam e petris deturbantem, lapidesque illius pro- ntem nulli uſui futuros propter ignem, ut non ex- lapis ad firmum ædificium aptus. Anagogiæ vero tione mons eſt vocatus & Diabolus, ut apud Za- ariam: *Quis es tu mons magne, qui es ante faciem Zo- bel?* Et de eo, qui habebat dæmonium ſurdum & utum, aiebat Salvator: *Si fidem habebitis tanquam anum ſinapis, dicetis huic monti, vade, & abibit.* Mons que Diabolus eſt ſua pravitate corruptus, corrum- nsque eos, qui terrena ſapiunt.

27. *Sanctificate ſuper eam gentes.*] Sanctificate gen- s, hoc eſt, ſegregate. Sanctificatio enim eſt Dei iniſterium, quamvis ad puniendum ſit. Propha- us enim eſt, qui ad hoc ſegregatus eſt, qualis erat yrus, ad quem per Iſaiam ait: *Tu vero non cogno- iſti me.* Quasdam vero, quæ in Babylonios arma mpſerunt, vocavit gentes, in quibus Araret Ar- enios vocat.

29. *Commota eſt terra*, &c.] Commota eſt terra ominum ejus incolarum, qui ſuperioribus annis fir- iter ſtabiliti erant, & ſoliditate potentatuum & re- norum ſuorum potiebantur: nunc vero mutationem olerant damnoſam & gravem tentationis, & omnis nens terræ Babylonicæ habitatrix ex affectu in ta- em impietatem confuſionemque commota deponit hujusmodi ſtudium, ſpiritalemque & cœleſtem habi- tum aſſumit.

30. Ενεπυριδη τα σκηνωματα αὐτης.] Θεος ὁ τυτο ποιων, ὁ και δια Ησαιε προς Κυρον ειπω ἐμπροσθεν σε πορευσομαι, και ὀρη ὁμαλω, θυρα χας συντριψω, μοχλες σιδηρες συνθλασω. και τοις ἐξω γαρ τοιαυτας ἰσορηται πυλας ἐχειν ὁ Βα και ἐκ των εἰς τον ποταμον μισον ὀντων κατα ἐαλωκεναι, μερες ἑκατερε συναπτομενε γεφυρα τας ἀναγκασας ἐπι την πολιν ἀνοδες προς ἑ μερος διηρημενας της πολεως. και φησιν ἡ ἱστορια παρ' ἰσχατα της πολεως ἁλισκομενων οἱ ἀλλοι γυρων ἀγοντες δια το μεγεθος της πολεως ἐκ ηδ ὁτι εἰκος, των μεν εἰς ἀγγελιαν περιχοντων, των πων ἐκ ταυτης ὑποςρεφοντων θορυβε πληρη τη ὑπαρχειν. συςηματα δε νυν τας οἰκιας λεγειν ἰο γαρ συνεχεια προς ἀλληλας συνισαντο. διο ἐπις οἰκοι βασιλεως Βαβυλωνος και τα ἑξης· ἠγεν ἀ ἐν αὐτοις συνισαμενων τα φρυρια.

Combuſta ſunt tabernacula ejus.] Deus enim
qui hoc operabatur, qui & per Iſaiam ad Cy-
ixerat: *Ego ante te ambulabo, & montes læviga-*
tas æneas confringam, & vectes ferreos conteram.
ıpud prophanos ſcriptores hujusmodi portas
ɔn habuiſſe perhibetur, & captam per gradus
qui ad fluvium deducebant, utraque urbis parte
us conjuncta, prope aſcenſus ad ipſam urbem
:es, utrique urbis parti commode diviſos.
que hiſtoria, dum extrema urbis caperentur,
s feſtis celebritatibus deditos non ſenſiſſe pro-
:bis amplitudinem: quando veriſimile eſt, his
ı ad annuntiandum currentibus, aliis vero
ɔ nuntio recurrentibus, urbem tumultu ple-
ctitiſſe. Congregationes autem nunc domos
re videtur. Junctæ enim invicem ſibi erant.
& ſubdit: *Domus regis Babylonis*, & reliqua:
et ex ipſis munitioribus locis.

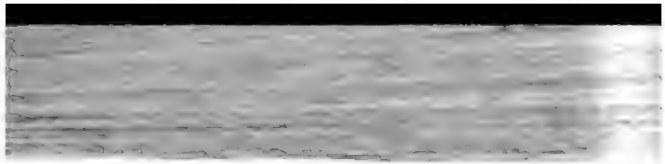

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building